

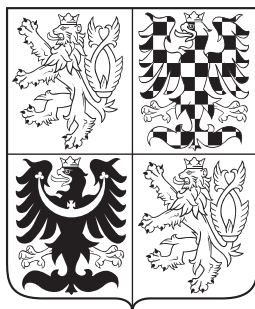
Sbírka nálezů a usnesení
Ústavního soudu České republiky

ÚSTAVNÍ SOUD ČESKÉ REPUBLIKY

SBÍRKA NÁLEZŮ A USNESENÍ

Svazek 89 / ročník 2018 – II. díl

ÚSTAVNÍ
SOUD

Vzor citace:

Ústavní soud České republiky: Sbírka nálezů a usnesení – svazek 89.
Vydání 1. Praha : C. H. Beck, 2019

CIP – KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR
Česko. Ústavní soud
Sbírka nálezů a usnesení. Sv. 89, ročník 2018. – 2. díl/Ústavní soud
České republiky. – Vyd. 1. – V Praze : C. H. Beck, 2019, 852 s.
ISBN 80-7179-029-X (soubor : váz.).
ISBN 978-80-7400-771-2 (váz.)
342.565.2 * 347.951 * (437.3)
Česko. Ústavní soud
ústavní soudy – Česko
soudní nálezy a usnesení – Česko
sbírky
342 – Ústavní právo. Správní právo [16]

Vydal Ústavní soud České republiky v Nakladatelství C. H. Beck v Praze
roku 2019
Vydání první
Sazba: SV, spol. s r. o.
Tisk: Finidr, s.r.o.

© Ústavní soud České republiky, Nakladatelství C. H. Beck, 2019

ISBN 978-80-7400-771-2 (C. H. Beck. Praha)
ISBN 80-7179-029-X (Soubor)

OBSAH

I. Nálezy

Č. 64	K poskytování informací o platech zaměstnanců	25
Č. 65	K odměně soudního exekutora při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení	35
Č. 66	K rozšíření žaloby podané ve veřejném zájmu nejvyšším státním zástupcem	43
Č. 67	K námitce promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy v rozporu s dobrými mravy	57
Č. 68	K porušení zásady in dubio pro reo a presumpce nevinu v trestním řízení	69
Č. 69	K rozhodnutí odvolacího soudu o nařízení předběžného opatření bez předchozího zaslání odvolání druhé straně řízení	79
Č. 70	K účelnosti vynaložených nákladů občanského soudního řízení	89
Č. 71	K účelnosti nákladů řízení při zneužití práva na zastupování advokátem	99
Č. 72	K doměření nesprávně stanoveného soudního poplatku	109
Č. 73	K zjišťování názoru dítěte v případech sporu rodičů o volbu základní školy dítěte nastupujícího povinnou školní docházkou	121
Č. 74	K právu na alespoň jeden plně hrazený léčivý přípravek z veřejného zdravotního pojištění pro pacienty s typově stejným onemocněním	133
Č. 75	K povinnosti řidiče zajistit připoutání spolujezdce bezpečnostním pásem z hlediska jeho trestní odpovědnosti	153
Č. 76	K východiskům pro stanovení výše výživného	173
Č. 77	K náhradě nemajetkové újmy za nezákonné rozhodnutí matřičního úřadu o zastavení řízení týkajícího se zapsání jména dítěte	187
Č. 78	K závaznosti kasačního nálezu Ústavního soudu	195
Č. 79	K náhradě nákladů právního zastoupení statutárního města K výpovědi z pracovního poměru dané zaměstnanci pro nadbytečnost	207
Č. 80	K doměření daní jako společnému závazku odsouzených za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby ..	217
Č. 81	K nesprávnému poučení odvolacího soudu o nepřipustnosti dovolání	231
Č. 82	K rozhodování o dalším trvání vazby	239
Č. 83	K rozhodnutí o přeměně podmíněně uloženého trestu na trest nepodmíněný	261
Č. 84	K rozložení důkazního břemene v medicínskoprávních sporech	269
Č. 85	K výkonu rodičovských práv vazebně stíhaného rodiče	289

OBSAH

Č. 86	Ke zkoumání podmínky protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele v restitučních sporech	301
Č. 87	K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou trestního řízení K posuzování obsahu dovolání Nejvyšším soudem.....	319
Č. 88	K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou trestního řízení K posuzování obsahu dovolání Nejvyšším soudem.....	331
Č. 89	K vymezení předpokladů přípustnosti dovolání v občanském soudním řízení.....	343
Č. 90	K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilým dítětem.....	353
Č. 91	K náhradě nákladů exekučního řízení v případě úpadku dlužníka	365
Č. 92	K podmínkám pro zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu trestu v jiném státě.....	371
Č. 93	K aktivní legitimaci rodinných příslušníků pečujících o poškozeného na zdraví v řízení o náhradu nákladů vynaložených na péči o poškozenou osobu	379
Č. 94	K otázce lhůty pro podání žaloby v řízení o ochraně před trvajícím nezákonným zásahem správního úřadu	387
Č. 95	K návrhu na zrušení § 10 odst. 3 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění zákona č. 297/2011 Sb., a na vyslovení protiústavnosti § 125f odst. 1 tohoto zákona, ve znění účinném do 30. června 2017	409
Č. 96	K výpočtu výše náhrady nákladů právního zastoupení po zrušení tzv. přísudkové vyhlášky Ústavním soudem v průběhu probíhajícího soudního řízení.....	447
Č. 97	K rozhodnutí o zabrání věci v trestním řízení	457
Č. 98	K možnosti výjimečného prolomení tzv. blokačního paragrafu ve věci církevního majetku	467
Č. 99	Ke lhůtě pro provedení přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence.....	485
Č. 100	K odmítnutí dovolání pro vady, jimiž netrpělo	495
Č. 101	K právu vypravitele pohřbu vyjádřit se k zamýšlenému postupu soudu (notáře jako soudního komisaře) vydat mu zůstavitelův majetek nepatrné hodnoty	503
Č. 102	K prioritě výkladu nezakládajícího neplatnost smlouvy v soukromém právu	509
Č. 103	K vázanosti obecného soudu svým usnesením doručeným účastníkům řízení.....	521

OBSAH

Č. 104	K rozhodování obecných soudů o úpravě styku s nezletilými dětmi a úpravě vyživovací povinnosti	529
Č. 105	Ke zvláštní žalobní legitimaci nejvyššího státního zástupce k ochraně veřejného zájmu	543
Č. 106	K počátku běhu lhůty k podání stížnosti proti usnesení o zamítnutí návrhu na obnovu trestního řízení.....	573
Č. 107	K zásadě subsidiarity trestní represe	579
Č. 108	K řešení náhrady za likvidační účinky solárního odvodu přednostně vyčerpáním možností poskytnutých daňovým řádem.....	593
Č. 109	K přípustnosti dovolání při nepřímém označení judikatury Nejvyššího soudu	619
Č. 110	K řešení kolize svobody projevu a práva na ochranu osobnosti ..	631
Č. 111	K dokazování v trestním řízení týkajícímu se otázky viditelnosti v době dopravní nehody.....	649
Č. 112	K návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony	655
Č. 113	K rozhodování o porušení amnestijní podmínky	687
Č. 114	K alternativám prodloužení předběžného opatření o umístění dítěte do ústavní výchovy	723
Č. 115	K formalistickému posouzení náhrady nákladů řízení v souvislosti s částečným zastavením řízení pro zpětvzetí návrhu	749
Č. 116	K nedodržení zákonné lhůty na prošetření škodné události pojistitelem	757
Č. 117	Ke kasační závaznosti nálezů Ústavního soudu	763
Č. 118	K nesprávnému posouzení včasnosti podaného dovolání	777

II. Usnesení

Č. 2	K subsidiaritě podání ústavní stížnosti proti zásahu do ústavně zaručených práv spočívajícímu ve výrocích prezidenta republiky	783
Č. 3	K otázce vázanosti advokáta nezákonnými pokyny jeho klienta	797
Č. 4	K participaci tzv. environmentálních spolků ve stavebních řízeních	803
Č. 5	K závaznosti přenosné dopravní značky i při nedostatku jejího technického provedení	809
Č. 6	Ke zrušení rozhodnutí o udělení licence k výrobě elektřiny	813
Č. 7	K námitce podjatosti soudce	823

OBSAH

Systematický rejstřík nálezů	836
Systematický rejstřík uveřejněných usnesení	838
Věcný rejstřík	840

ČASTO POUŽÍVANÉ ZKRATKY

Ústava

Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

Listina

Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

Úmluva

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů

o. s. ř.

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

s. ř. s.

zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

tr. zák.

zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

tr. zákoník

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

tr. ř., tr. řád

zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

ESLP

Evropský soud pro lidská práva

Sbírka rozhodnutí

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

SbNU

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu citovaná podle elektronické databáze rozhodnutí Ústavního soudu (<http://nalus.usoud.cz>), např.: N 172/42 SbNU 519 = Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 42, nálež č. 172, str. 519

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

1. Ústava České republiky (ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů)

N. č. 80, 94, 117

čl. 1 – N. č. 65, 69, 70, 72, 77, 82, 85, 86, 95, 98, 102, 103, 105, 107, 108,
112, 114

čl. 2 – N. č. 102, 103, 112, 113

usn. č. 2

čl. 4 – N. č. 72, 85, 87, 88, 89, 95, 96, 100, 102, 103, 105, 113

usn. č. 2

čl. 7 – N. č. 113

čl. 9 – N. č. 113

čl. 10 – N. č. 85

čl. 15 – N. č. 95, 112, 113

čl. 54 – usn. č. 2

čl. 62 – N. č. 113

čl. 63 – N. č. 113

usn. č. 2

čl. 65 – usn. č. 2

čl. 79 – N. č. 113

čl. 80 – N. č. 105

čl. 81 – N. č. 113, 116

čl. 82 – N. č. 71, 82

usn. č. 2, 6

čl. 83 – N. č. 65, 66, 68, 69, 72, 73, 77, 79, 82, 84, 85, 87 až 90, 96 až 100,
102 až 104, 106, 107, 110, 114, 116

usn. č. 2 až 4, 7

čl. 87 – N. č. 68, 69, 71 až 75, 77, 79, 82 až 85, 87 až 90, 93, 95, 98 až
103, 105 až 107, 109, 110, 114, 116

usn. č. 2, 3, 7

čl. 88 – N. č. 113

čl. 89 – N. č. 65, 72, 78, 79, 89, 93, 95, 101, 102, 109 až 111, 113

čl. 90 – N. č. 65, 67, 68, 72, 84, 88, 96, 97, 103, 107, 113, 116

usn. č. 2

čl. 91 – N. č. 65, 68, 69, 73, 79, 82, 83, 87, 88, 90, 97, 98, 106, 114

čl. 92 – N. č. 105

usn. č. 6

čl. 95 – N. č. 65, 95, 96

čl. 96 – N. č. 70, 71

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

2. Listina základních práv a svobod (usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.)

- čl. 1 – N. č. 65, 93, 95, 101, 102, 111, 112
- čl. 2 – N. č. 69, 79, 86, 90, 95, 97, 98, 102, 108, 111 až 114
usn. č. 2, 6
- čl. 3 – N. č. 74, 77, 80, 112
- čl. 4 – N. č. 64, 74, 75, 85, 95, 99, 102, 112 až 114
usn. č. 6
- čl. 7 – N. č. 84
- čl. 8 – N. č. 82, 85, 99, 113, 114
usn. č. 2
- čl. 10 – N. č. 64, 73, 76, 85, 90, 94, 95, 104, 110, 114
usn. č. 2
- čl. 11 – N. č. 66, 72, 76, 79, 80, 86, 89, 91, 93, 95 až 98, 100 až 102, 105, 108, 112, 115, 116
usn. č. 6
- čl. 13 – N. č. 107
- čl. 17 – N. č. 110
usn. č. 2
- čl. 26 – N. č. 66, 74, 76, 97, 108
usn. č. 6
- čl. 31 – N. č. 74, 90, 93, 94
usn. č. 4
- čl. 32 – N. č. 76, 85, 90, 104, 114
- čl. 33 – N. č. 73
- čl. 35 – usn. č. 4
- čl. 36 – N. č. 64 až 94, 96 až 111, 113 až 118
usn. č. 2, 4 až 7
- čl. 37 – N. č. 66, 68 až 71, 73, 81, 84, 95, 96, 98, 105, 111
usn. č. 3, 6
- čl. 38 – N. č. 66, 69 až 71, 73, 74, 81, 82, 87 až 89, 96, 100, 101, 103, 105, 108 až 110, 113, 114
usn. č. 6
- čl. 39 – N. č. 75, 107, 113
usn. č. 3
- čl. 40 – N. č. 68, 75, 85, 95, 113
usn. č. 2, 3
- čl. 41 – N. č. 74, 76, 108

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

3. Ústava Československé socialistické republiky (ústavní zákon Národního shromáždění č. 100/1960 Sb., ve znění pozdějších předpisů)
čl. 62 – N. č. 113
4. Ústava Československé republiky (ústavní zákon Ústavodárného Národního shromáždění č. 150/1948 Sb.)
§ 74 – N. č. 113
5. Ústavní listina Československé republiky (uvozená zákonem Národního shromáždění č. 121/1920 Sb.)
§ 64 – N. č. 113
§ 103 – N. č. 113
6. Ústavní zákon Národního shromáždění č. 143/1968 Sb., o československé federaci, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 2
čl. 61 – N. č. 113
7. Základní zákon státní č. 144/1867 ř. z., o moci soudcovské
čl. 13 – N. č. 113
8. Základní zákon státní č. 145/1867 ř. z., o užívání moci vládní a vykonávací
N. č. 113
9. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)
čl. 14 – N. č. 68
čl. 19 – N. č. 110
10. Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb.)
čl. 11 – N. č. 94
11. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb.), ve znění pozdějších protokolů
čl. 3 – N. č. 67
čl. 5 – N. č. 82, 99, 114

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

čl. 6 – N. č. 64, 68, 70 až 73, 77, 79, 80, 82, 84, 88, 95, 96, 104, 105, 108,
109, 113 až 116
usn. č. 2, 6, 7

čl. 8 – N. č. 64, 85, 90, 94, 104, 114

čl. 10 – N. č. 110

Dodatkový protokol

čl. 1 – N. č. 80, 109, 112, 115
usn. č. 6

12. Úmluva o právech dítěte (sdělení Federálního ministerstva zahranič- ních věcí č. 104/1991 Sb.)

čl. 3 – N. č. 73, 84, 85, 90, 114

čl. 5 – N. č. 114

čl. 6 – N. č. 114

čl. 7 – N. č. 114

čl. 9 – N. č. 73, 85, 114

čl. 12 – N. č. 73, 90, 114

čl. 16 – N. č. 114

čl. 18 – N. č. 114

čl. 20 – N. č. 114

čl. 27 – N. č. 76

čl. 37 – N. č. 114

13. Listina základních práv Evropské unie (sdělení Ministerstva zahra- ničních věcí č. 111/2009 Sb. m. s.)

čl. 47 – N. č. 68, 108

čl. 48 – N. č. 68

14. Evropská úmluva o osvojení dětí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s.)

čl. 13 – N. č. 81

15. Evropská úmluva o výkonu práv dětí (sdělení Ministerstva zahranič- ních věcí č. 54/2001 Sb. m. s.)

čl. 3 – N. č. 114

čl. 10 – N. č. 114

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

16. Všeobecná deklarace lidských práv z 10. 12. 1948¹
čl. 11 – N. č. 68
17. Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.)
čl. 4 – N. č. 84
čl. 24 – N. č. 84
18. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.)
N. č. 93
čl. 19 – N. č. 94
19. Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 124/2004 Sb. m. s.)
usn. č. 4
20. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 64 až 118
usn. č. 2 až 7
21. Zákon Parlamentu České republiky č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 67, 76, 80, 81, 84, 90, 93, 95, 102, 104, 110, 114, 116
usn. č. 2
22. Zákon Národního shromáždění č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 67, 80, 84, 86, 93, 98, 101, 102, 110

¹ Všeobecná deklarace lidských práv nebyla sice ratifikována a vyhlášena ve Sbírce zákonů, je však považována za součást obecného mezinárodního práva a Česká republika se k jejím zásadám hlásí.

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

23. **Zákon Národního shromáždění č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 69 až 72, 76, 79, 81, 84, 86 až 89, 91, 96, 100 až 103, 105, 109 až 112, 114 až 117
usn. č. 2
24. **Zákon Parlamentu České republiky č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 64, 66, 74, 94, 105, 108
usn. č. 2, 4, 6, 7
25. **Obecný zákoník občanský č. 946/1811 ř. z., ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 98
26. **Zákon Parlamentu České republiky č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 81, 90, 101, 114
27. **Zákon Parlamentu České republiky č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva**
N. č. 114
28. **Zákon Parlamentu České republiky č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 68, 75, 80, 83, 94, 97, 99, 107, 111, 113, 118
usn. č. 2, 3, 7
29. **Zákon Národního shromáždění č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 80, 99, 107
30. **Zákon Národního shromáždění č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů**
N. č. 68, 75, 82, 83, 85, 86, 97, 99, 106, 107, 111, 113, 118
usn. č. 2, 3

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

31. Zákon Parlamentu České republiky č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 114
32. Zákon Parlamentu České republiky č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 85
33. Zákon Parlamentu České republiky č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 85, 92
34. Zákon Parlamentu České republiky č. 104/2013 Sb., o mezinárodní spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 20
35. Zákon Parlamentu České republiky č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 94, 95
36. Zákon Parlamentu České republiky č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích, ve znění zákona č. 178/2018 Sb.
N. č. 95
37. Zákon České národní rady č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 95
38. Zákon Parlamentu České republiky č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 66, 95, 112
39. Zákon České národní rady č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 5

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

40. Zákon Parlamentu České republiky č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 89
usn. č. 2
41. Zákon Parlamentu České republiky č. 300/2017 Sb., o zásadách jednání a styku Poslanecké sněmovny a Senátu mezi sebou a navenek a o změně zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů, (stykový zákon)
N. č. 95
42. Zákon Parlamentu České republiky č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 113
43. Zákon Parlamentu České republiky č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 3
44. Zákon Parlamentu České republiky č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 65, 91
45. Zákon Parlamentu České republiky č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 65, 91, 117
46. Zákon Federálního shromáždění č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 86, 112
47. Zákon Federálního shromáždění č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 112

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

48. Zákon Federálního shromáždění č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 78, 89, 98, 112
49. Zákon Parlamentu České republiky č. 95/1999 Sb., o podmínkách převodu zemědělských a lesních pozemků z vlastnictví státu na jiné osoby a o změně zákona č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších zákonů
N. č. 98, 112
50. Zákon Parlamentu České republiky č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 78, 98
51. Zákon Parlamentu České republiky č. 200/1994 Sb., o zeměměřičství a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 95
52. Zákon Parlamentu České republiky č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 98
53. Zákon Parlamentu České republiky č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 112
54. Zákon Parlamentu České republiky č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
N. č. 112

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

55. Zákon Parlamentu České republiky č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 79, 93
usn. č. 5
56. Zákon Národního shromáždění č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 84
57. Zákon Parlamentu České republiky č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 74
58. Zákon Parlamentu České republiky č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 84
59. Zákon Parlamentu České republiky č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 114
60. Zákon Parlamentu České republiky č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 114
61. Zákon Parlamentu České republiky č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 77
62. Zákon Parlamentu České republiky č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 64

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

63. Zákon Parlamentu České republiky č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 80, 108
64. Zákon České národní rady č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 80
65. Zákon Parlamentu České republiky č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 80
66. Zákon České národní rady č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 72
67. Zákon Parlamentu České republiky č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů
usn. č. 4
68. Zákon Parlamentu České republiky č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 75, 95, 107
usn. č. 5, 7
69. Zákon Parlamentu České republiky č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 107
70. Zákon Parlamentu České republiky č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů
N. č. 95

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

71. Zákon Parlamentu České republiky č. 247/2000 Sb., o získávání a zdokonalování odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 95
72. Zákon Parlamentu České republiky č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 116
73. Zákon Parlamentu České republiky č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 94
74. Zákon Parlamentu České republiky č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 110
75. Zákon Parlamentu České republiky č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 67, 77, 87 až 89, 96, 105, 108, 109
76. Zákon Parlamentu České republiky č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 118
77. Zákon Parlamentu České republiky č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 95
78. Zákon Parlamentu České republiky č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 95

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

79. Zákon Parlamentu České republiky č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 66, 105
80. Zákon Parlamentu České republiky č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 105, 108
81. Zákon Parlamentu České republiky č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 105, 108
82. Zákon Ústavodárného Národního shromáždění Československé republiky č.142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 98
83. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 384/2007 Sb., o seznamu referenčních skupin, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 74
84. Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění, ve znění vyhlášky č. 50/2003 Sb.
N. č. 116
85. Vyhláška Ministerstva financí č. 16/1962 Sb., o řízení ve věcech daní a poplatků
N. č. 80
86. Vyhláška Ministerstva dopravy č. 341/2014 Sb., o schvalování technické způsobilosti a o technických podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 75

SEZNAM POUŽITÝCH NEBO ZMÍNĚNÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

87. Vyhláška Energetického regulačního úřadu č. 426/2005 Sb., o podrobnostech udělování licencí pro podnikání v energetických odvětvích, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 105
88. Vyhláška Ministerstva financí, cen a mezd České socialistické republiky č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění pozdějších předpisů
N. č. 112
89. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů
N. č. 70, 96
90. Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění dalších vyhlášek
N. č. 96

I. Nálezzy

Č. 64

K poskytování informací o platech zaměstnanců

Informace o platových poměrech zaměstnanců jsou informacemi, které jsou chráněny podle čl. 10 Listiny základních práv a svobod a podle čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zaručující právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života a právo na informační sebeurčení, které umožňuje jednotlivci rozhodovat o datech o něm shromažďovaných, zpracovávaných a dále šířených.

Z čl. 17 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, stejně jako z čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zaručujících svobodu projevu, plyne právo na informace ve veřejném zájmu, jež mohou zahrnovat i osobní údaje jednotlivců týkající se jejich odměn za práci.

Právo na informace ve veřejném zájmu není neomezené. Pokud jeho výkon zasahuje do práva na ochranu soukromého života, chráněného čl. 10 Listiny a čl. 8 Úmluvy, je nutno v každém jednotlivém případě všechna tato práva poměřovat a zajistit mezi nimi spravedlivou rovnováhu, neboť jde o práva rovnocenná. Takovou povinnost mají i všechny subjekty aplikující relevantní právní úpravu, obsaženou v zákoně č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, tj. osoby poskytující informace, správní orgány a soudy v systému správního soudnictví.

Žádným zákonem nelze abstraktně vyloučit ochranu základních práv a svobod, zaručenou ústavním pořádkem. V každém jednotlivém případě střetu ústavně zaručených práv musejí soudy a jiné orgány veřejné moci testem proporcionality porovnat dotčená, v konfliktu stojící práva a zajistit, aby mezi nimi byla dodržena spravedlivá rovnováha.

Povinná osoba může odmítnout poskytnout žadateli informace o platu a odměnách zaměstnance, vyžádané na základě ustanovení § 8b zákona o svobodném přístupu k informacím, pokud nejsou splněny všechny tyto podmínky:

- a) účelem vyžádání informace je přispět k diskusi o věcech veřejného zájmu;
- b) informace samotná se týká veřejného zájmu;
- c) žadatel o informaci plní úkoly či poslání dozoru veřejnosti či roli tzv. „společenského hlídačského psa“;
- d) informace existuje a je dostupná.

Nejsou-li všechny tyto podmínky splněny, potom odmítnutí poskytnout žadateli informaci o platu a odměnách zaměstnance není porušením povinnosti státních orgánů a orgánů územní samosprávy poskytovat přiměřeným způsobem informace o své činnosti, vyplývající z čl. 17 odst. 5 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Jaromíra Jirsy – ze dne 3. dubna 2018 sp. zn. IV. ÚS 1200/16 ve věci ústavní stížnosti Pavla Mareše, DiS., zastoupeného JUDr. Ing. Tomášem Matouškem, advokátem, se sídlem v Hradci Králové, Dukelská 15, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 1. 2016 č. j. 4 As 216/2015-45 o zamítnutí stěžovatelovy kasační stížnosti týkající poskytování informací o platech zaměstnanců, spojené s návrhem na zrušení ustanovení § 8b odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a 1. Krajského soudu v Hradci Králové, 2. JUDr. Vlastimila Marhana a 3. statutárního města Hradec Králové, se sídlem v Hradci Králové, Československé armády 408, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. **Rozsudkem Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 1. 2016 č. j. 4 As 216/2015-45 a rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 24. 8. 2015 č. j. 30 A 65/2014-83 bylo porušeno základní právo stěžovatele na ochranu před neoprávněným zásahem do soukromého života zaručené čl. 10 Listiny základních práv a svobod a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.**

II. **Rozsudky Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Hradci Králové uvedené ve výroku I tohoto nálezu se ruší.**

III. **Návrh na zrušení ustanovení § 8b odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, se odmítá.**

Odůvodnění

I. Návrh

1. V ústavní stížnosti ze dne 13. 4. 2016 Pavel Mareš, DiS., (dále jen „stěžovatel“) navrhl, aby Ústavní soud nálezem konstatoval, že v záhlaví uvedeným rozhodnutím Nejvyššího správního soudu vydaným v řízení o žalobě proti rozhodnutí orgánu veřejné správy bylo porušeno základní právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo zneužíváním údajů o své osobě dle čl. 10 odst. 3 Listiny, a toto rozhodnutí zrušil.

2. Spolu s ústavní stížností stěžovatel navrhl zrušit ustanovení § 8b odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím,

ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o svobodném přístupu k informacím“).

II. Skutkové okolnosti

3. Z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu Krajského soudu v Hradci Králové sp. zn. 30 A 65/2014 vyplývají následující skutečnosti.

4. Podáním ze dne 2. 5. 2014 JUDr. Vlastimil Marhan, advokát, (dále jen „žadatel“, případně „žalobce“) požádal dle zákona o svobodném přístupu k informacím Základní uměleckou školu v Hradci Králové, Habrmanova 130, (dále též jen „povinný subjekt“) o poskytnutí informací o výši platů každého z pedagogů této školy, mezi nimi i stěžovatele, vyplacených jím v roce 2013.

5. Dne 6. 6. 2014 rozhodnutím č. j. 079/2014/ZUS povinný subjekt žádosti částečně vyhověl a žadateli sdělil výši platu v roce 2013 u tří pedagogů, kteří se sdělením tohoto údaje žalobci souhlasili (výrok I). Výrokem II povinný subjekt žádost o poskytnutí informace odmítl s tím, že informace o platu je osobním údajem spadajícím do soukromí zaměstnanců.

6. Dne 2. 7. 2014 rozhodnutím sp. zn. SZ MMHK/114738/2014 KT1/Pla, č. j. MMHK/123452/2014 KT1/Pla, statutární město Hradec Králové, Magistrát města Hradec Králové, (dále též jen „odvolací orgán“) rozhodnutí povinného subjektu ze dne 6. 6. 2014 č. j. 079/2014/ZUS změnil jen formálně a žadateli sdělil výše platu pouze u tří pedagogů, ve vztahu ke zbyvajícím pedagogům jeho žádost odmítl.

7. Dne 24. 8. 2015 rozsudkem č. j. 30 A 65/2014-83 Krajský soud v Hradci Králové (dále též jen „správní soud“) rozhodnutí odvolacího orgánu ze dne 2. 7. 2014 sp. zn. SZ MMHK/114738/2014 KT1/Pla, č. j. MMHK/123452/2014 KT1/Pla, a výrok II rozhodnutí povinného subjektu ze dne 2. 7. 2014 sp. zn. SZ MMHK/114738/2014 KT1/Pla, č. j. MMHK/123452/2014 KT1/Pla, zrušil (výrok I) a povinný subjekt zavázal poskytnout žalobci ve stanovené lhůtě informace o výši platů každého z jeho pedagogů poskytnutých v roce 2013 (výrok II). Stěžovatel měl v řízení o správní žalobě postavení osoby zúčastněné na řízení dle § 34 s. ř. s.

8. Podle správního soudu podstata daného sporu spočívala v zodpovězení otázky, zda se – s ohledem na střet práva na informace s právem na ochranu soukromí – informace o platech zaměstnanců placených z veřejných prostředků podle § 8b zákona o svobodném přístupu k informacím poskytuje v zásadě „bez dalšího“ (neboť test proporcionality ohledně přednosti některého ze shora uvedených práv provedl již v obecné rovině zákonodárce a vyřešil jej v případě příjemců veřejných prostředků zásadně ve prospěch práva na informace), či zda naopak poskytnutí uvedených informací musí předcházet test proporcionality, provedený subjektem povinným k poskytnutí takové informace ve vztahu k příjemci veřejných

prostředků. Správní soud konstatoval, že v odpovědi na tuto otázku se v minulosti rozcházeły i jednotlivé senáty Nejvyššího správního soudu, a proto byla věc předložena k posouzení jeho rozšířenému senátu. Ten o věci rozhodl rozsudkem ze dne 22. 10. 2014 č. j. 8 As 55/2012-62. Jeho závěry pak byly jednoznačné, tedy že informace o platech zaměstnanců placených z veřejných prostředků se podle § 8b zákona o svobodném přístupu k informacím zásadně poskytují.

9. Dne 21. 1. 2016 rozsudkem č. j. 4 As 216/2015-45 Nejvyšší správní soud (dále též jen „kasační soud“) kasační stížnost stěžovatele (jako osoby zúčastněné na řízení) proti rozsudku správního soudu ze dne 24. 8. 2015 č. j. 30 A 65/2014-83 zamítl (výrok I).

10. Kasační soud v odůvodnění svého rozsudku konstatoval, že k otázce poskytování platů zaměstnanců veřejného sektoru se vyjádřil již ve výše zmiňovaném rozsudku svého rozšířeného senátu ze dne 22. 10. 2014 č. j. 8 As 55/2012-62, jehož závěry na projednávanou věc přímo dopadají.

III. Argumentace stěžovatele

11. Stěžovatel tvrdil, že napadeným rozsudkem kasačního soudu ze dne 21. 1. 2016 č. j. 4 As 216/2015-45 byla porušena základní práva dle čl. 36 odst. 1 a čl. 10 odst. 3 Listiny.

12. Základní právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny bylo dle stěžovatele porušeno nesprávnou aplikací závěrů rozsudku rozšířeného senátu ze dne 22. 10. 2014 č. j. 8 As 55/2012-62 na věc stěžovatele kasačním soudem, která je dle jeho přesvědčení skutkově odlišná. Stěžovatel je toho názoru, že pro tuto skutkovou odlišnost měl senát kasačního soudu jeho věc předložit rozšířenému senátu k rozhodnutí, a nikoliv jenom převzít argumentaci citovaného rozsudku.

13. Základní právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě dle čl. 10 odst. 3 Listiny bylo porušeno (což stěžovatel tvrdil již v kasační stížnosti) nepřiměřeným upřednostněním základního práva vedlejšího účastníka na informace dle čl. 17 odst. 1 Listiny, neaplikací testu proporcionality při střetu obou základních práv.

14. Návrh na zrušení ustanovení § 8b odst. 1 zákona o svobodném přístupu k informacím stěžovatel odůvodnil poukazem na citovaný rozsudek rozšířeného senátu ze dne 22. 10. 2014 č. j. 8 As 55/2012-62, z něhož dle jeho názoru v podstatě vyplývá, že konformní výklad citovaného ustanovení není možný.

IV. Vyjádření účastníka řízení a vedlejších účastníků řízení

15. Nejvyšší správní soud jako účastník řízení ve vyjádření ze dne 7. 12. 2017 k ústavní stížnosti uvedl, že i nadále setrvává na závěrech, které vysvětlil v odůvodnění napadeného rozsudku ze dne 21. 1. 2016 č. j. 4 As 216/2015-45, a navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou, případně aby ji zamítl. Pro případ, že by Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou, účastník řízení navrhl zrušit i rozsudek odvolacího soudu ze dne 24. 8. 2015 č. j. 30 A 65/2014-83 a věc tomuto soudu vrátit k dalšímu řízení.

16. Jelikož vyjádření účastníka řízení k ústavní stížnosti neobsahovalo nové a podstatné skutečnosti, nebylo zasláno stěžovateli k případné replice.

17. Vyjádření Krajského soudu v Hradci Králové k ústavní stížnosti nebylo za daných okolností pro nadbytečnost vyžadováno, neboť jeho stanovisko k otázce zveřejňování platů zaměstnanců je zřejmé z jeho rozhodnutí.

18. JUDr. Vlastimil Martan jako vedlejší účastník řízení ve vyjádření ze dne 12. 3. 2018 k ústavní stížnosti uvedl, že napadený rozsudek kasačního soudu ze dne 21. 1. 2016 č. j. 4 As 216/2015-45 považuje za správný a s jeho odůvodněním se ztotožňuje a že obsáhlé polemické vývody stěžovatele nemají oporu v zákoně. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

19. Statutární město Hradec Králové jako vedlejší účastník řízení se k ústavní stížnosti nevyjádřilo.

V. Posouzení podmínek řízení

20. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl osobou zúčastněnou na řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpal zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

VI. Upuštění od ústního jednání

21. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VII. Posouzení Ústavním soudem

K návrhu na zrušení ustanovení § 8a zákona o svobodném přístupu k informacím

22. K otázce ústavně konformní vyložitelnosti ustanovení § 8a zákona o svobodném přístupu k informacím, resp. k návrhu na jeho zrušení, se Ústavní soud již vyjádřil ve svém nálezu ze dne 17. 10. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1378/16 (N 188/87 SbNU 77), kde v bodu 119 uvedl, že ustanovení § 8b zákona o svobodném přístupu k informacím je ústavně konformně vyložitelné a aplikovatelné tak, aby zajistilo spravedlivou rovnováhu mezi dodržováním základního práva na svobodu projevu, v jeho rámci pak práva na informace ve veřejném zájmu na straně jedné a dodržováním práva na soukromí na straně druhé. Akcesorický návrh stěžovatele na zrušení citovaného ustanovení zákona o svobodném přístupu k informacím byl proto odmítnut jako zjevně neopodstatněný podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) a b) zákona o Ústavním soudu.

K tvrzení o porušení základního práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny

23. K porušení základního práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny mělo dle tvrzení stěžovatele dojít nesprávnou aplikací závěrů rozsudku rozšířeného senátu ze dne 22. 10. 2014 č. j. 8 As 55/2012-62 na jeho (skutkově odlišnou) věc a tím, že kasační soud do svého ústavní stížnosti napadeného rozsudku jen převzal nosné důvody rozsudku svého rozšířeného senátu ze dne 22. 10. 2014 č. j. 8 As 55/2012-62 a obsáhle je v odůvodnění citoval.

24. Ústavní soud připomíná, že již ve svém nálezu ze dne 27. 12. 2011 sp. zn. IV. ÚS 415/11 (N 220/63 SbNU 539, bod 23) uvedl, že „s požadavky spravedlivého procesu není rozporná taková praxe odvolacího soudu, který si jednoduše osvojí důvody napadeného rozhodnutí nalézacího soudu zcela nebo zčásti a ve svém rozhodnutí pouze na ně odkazuje, to ovšem s podmínkou, že nadřízený soud skutečně přezkoumal napadené rozhodnutí na základě argumentů uvedených v oprávněm prostředku“ (srov. též Repík, B. Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo. Orac, 2002, str. 152). Obdobně Evropský soud pro lidská práva ve svém rozsudku ze dne 19. 12. 1997 ve věci *Helle proti Finsku* (stížnost č. 20772/92, odst. 60, <http://www.echr.coe.int>) mj. zdůraznil, že „pojetí spravedlivého procesu vyžaduje, aby vnitrostátní soud, který odůvodnil své rozhodnutí buď tak, že odkázal na důvody nižší instance, nebo jiným způsobem, skutečně přezkoumal rozhodující otázky, které mu byly položeny, a nespokojil se s tím, že jednoduše převzal závěry soudu nižšího stupně“. V rozsudku ze dne 9. 12. 1994 ve věci *Hiro Balani proti Španělsku* (stížnost č. 18064/91, odst. 27, <http://www.echr.coe.int>) Evropský soud pro lidská práva

připomněl, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) zavazuje soudy uvádět důvody svých rozsudků, ale nemůže být vykládán tak, že vyžaduje detailní odpověď na každý argument. Rozsah povinnosti soudu odůvodňovat svá rozhodnutí se může měnit podle povahy rozhodnutí; proto otázka, zda soud porušil svoji povinnost odůvodnit rozhodnutí vyplývající z čl. 6 odst. 1 Úmluvy, může být posouzena jen ve světle okolností daného případu.

25. Ústavní soud je toho názoru, že kasační soud v napadeném rozsudku výše uvedené požadavky spravedlivého procesu respektoval, a tudíž stěžovatelem tvrzené porušení čl. 36 odst. 1 Listiny nedostatečným odůvodněním rozhodnutí neshledal.

K tvrzení o porušení základního práva dle čl. 10 odst. 3 Listiny

26. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnosti je třeba zcela vyhovět, protože ve výroku uvedená rozhodnutí Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Hradci Králové porušují základní právo stěžovatele na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života.

27. Článek 10 odst. 1 a 2 Listiny zaručuje právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života a před shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním osobních údajů. Obdobná práva zaručuje článek 8 Úmluvy, zaručující právo na respektování soukromého života.

28. Uvedené články Listiny a Úmluvy je za okolností daného případu nutno aplikovat současně s čl. 17 Listiny, zaručujícím svobodu projevu a právo na informace, a odpovídajícím čl. 10 Úmluvy, zaručujícím svobodu projevu a v jejím rámci též právo na informace ve veřejném zájmu.

Obecné principy

29. Ústavními aspekty zveřejňování informací o platech fyzických osob z hlediska výše uvedených článků Listiny a Úmluvy se Ústavní soud již zabýval v nálezu ze dne 17. 10. 2017 sp. zn. IV. ÚS 1378/16 (viz výše, dostupný též, stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu, na adrese <http://nalus.usoud.cz>), jehož nosnými důvody je v projednávaném případě vázán a od nichž neshledal důvod se odchýlit. Důvody, které k citovanému nálezu vedly, jsou v podrobnostech obsaženy v jeho odůvodnění, na které Ústavní soud odkazuje, neboť považuje za nadbytečné je v odůvodnění tohoto nálezu (mimo jiné pro jejich rozsáhlost) opakovat.

30. Ústavní soud nicméně opakuje a připomíná, že informace o platových poměrech zaměstnanců jsou osobní údaje spadající pod ochranu čl. 10 Listiny a čl. 8 Úmluvy, zaručujících právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života a právo na informační sebeurčení,

umožňující jednotlivci spoléhat na své právo na soukromí z hlediska dat, která jsou shromažďována, zpracovávána a šířena.

31. Předmětná základní práva a svobody nejsou absolutní, z čehož plyne, že do jejich výkonu lze za podmínek primárně stanovených citovanými články Listiny a Úmluvy zasahovat, musí však být dodržen požadavek vyslovený v čl. 4 odst. 4 Listiny na respektování mezi základních práv a šetření jejich podstaty a smyslu.

32. Je proto nutno v každém jednotlivém případě poskytnutí informací o platech fyzických osob poměřovat práva chráněná čl. 10 Listiny a článkem 8 Úmluvy s právem na svobodu projevu a s právem vyhledávat a šířit informace zaručenými čl. 17 Listiny a čl. 10 Úmluvy a zajistit mezi nimi spravedlivou rovnováhu.

33. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu kolizi základních práv je nutno řešit s použitím principu proporcionality [nález sp. zn. Pl. ÚS 8/06 ze dne 1. 3. 2007, bod 28 (N 39/44 SbNU 479; 94/2007 Sb.)]. V nálezu ze dne 20. 6. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 38/04 (N 125/41 SbNU 551; 409/2006 Sb.), stejně jako v nálezu ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.) Ústavní soud konstatoval, že v případech střetů základních práv či svobod s veřejným zájmem, resp. jinými základními právy či svobodami, je třeba posuzovat účel (cíl) takového zásahu ve vztahu k použitým prostředkům, přičemž měřítkem pro toto posouzení je zásada proporcionality (přiměřenosti v širším smyslu), jež může být také nazývána zákazem nadměrnosti zásahů do práv a svobod.

34. Před poskytnutím informací o platu a odměnách zaměstnance, vyžádaných žadatelem na základě ustanovení § 8b zákona o svobodném přístupu k informacím, je nezbytné provést test proporcionality a v jeho rámci posoudit zejména, zda poskytnutí informací je klíčové pro výkon práva žadatele na svobodu projevu, přičemž je třeba zejména zkoumat, zda

a) účelem vyžádání informace je přispět k diskusi o věcech veřejného zájmu,

b) informace samotná se týká veřejného zájmu,

c) žadatel o informaci plní úkoly či poslání dozoru veřejnosti či roli tzv. „společenského hlídacího psa“,

d) informace existuje a je dostupná.

35. Při střetu základních práv je nutno vycházet z principu, že všechna základní práva jsou rovnocenná. Orgány aplikující relevantní právní úpravu – tj. v posuzovaném případě povinná osoba, správní orgány a soudy v systému správního soudnictví – musí v každém jednotlivém případě testem proporcionality porovnat dotčená, v konfliktu stojící základní práva a zajistit, aby mezi nimi byla dodržena spravedlivá rovnováha.

Aplikace obecných principů na projednávaný případ

36. V projednávaném případě byl žadatelem o informace advokát. Z vyžádaného spisu správního soudu sp. zn. 30 A 65/2014 neplyne jakákoliv zmínka o účelu, k jakému měly být osobní údaje požadované žadatelem užity, natož zda měly být užity ve veřejném zájmu a v čem by tento veřejný zájem měl spočívat. Nemohlo proto být posuzováno, zda byla dodržena spravedlivá rovnováha mezi v konfliktu stojícími základními právy.

37. Ze shromážděných podkladů je zřejmé, že povinná osoba byla – pod tlakem pravomocných rozhodnutí vydaných ve správním soudnictví – nucena údaje o platu stěžovatele (a dalších zaměstnanců) žadateli bez dalšího poskytnout.

38. Za okolností posuzovaného případu je Ústavní soud toho názoru, že uložení povinnosti správním soudem a kasačním soudem povinné osobě poskytnout žalobci informace o výši platu stěžovatele, jako jednoho z pedagogů Základní umělecké školy v Hradci Králové, bylo porušením ústavně zaručeného základního práva stěžovatele na ochranu před zasahováním do soukromého života a do práva na ochranu před neoprávněným zveřejňováním osobních dat.

39. Z vyložených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 zákona o Ústavním soudu a konstatuje, že v posuzovaném případě správní soud i kasační soud svými rozhodnutími ukládajícími povinné osobě poskytnout osobní informace o platech a odměnách stěžovatele (a dalších zaměstnanců), aniž by posoudily, zda na straně žadatele skutečně existuje této povinnosti odpovídající právo, porušily právo stěžovatele na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života, právo na ochranu před neoprávněným zveřejňováním osobních údajů a právo na respektování soukromého života, zaručené čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny a čl. 8 odst. 1 Úmluvy.

40. Ústavní soud zrušil jak ústavní stížností napadené rozhodnutí kasačního soudu, tak jemu předcházející rozsudek správního soudu ze dne 24. 8. 2015 č. j. 30 A 65/2014-83, neboť obě tato rozhodnutí trpí stejnými protiústavními vadami.

Č. 65

K odměně soudního exekutora při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení

Bylo-li zpeněžení majetku exekutorem provedeno ještě před zahájením insolvenčního řízení a veškeré náklady vznikly v době, kdy exekutor nemohl ani předpokládat budoucí insolvenční řízení, pak byl „v legitimním očekávání“, že za odvedenou práci obdrží odměnu, a pozdější insolvenční řízení na tom nic nemění.

Obecné soudy jsou povinny při vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení postupovat podle § 46 odst. 7 exekučního řádu [zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů] tak, že insolvenčnímu správci exekutor vydá vymožené plnění po odpočtu nákladů exekuce, neboť účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, se nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení. Opačný postup je v rozporu s právem exekutora na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a porušuje čl. 95 odst. 1 ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) – ze dne 3. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 2602/16 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Vladimíra Plášila, soudního exekutora, Exekutorský úřad Praha 7, se sídlem Tusarova 1384/25, Praha 7 – Holešovice, zastoupeného JUDr. Libuší Svobodovou, advokátkou, se sídlem Nad Štolou 1302/18, Praha 7 – Holešovice, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. června 2016 č. j. MSPH 90 INS 18234/2015-B-24, kterým bylo stěžovateli uloženo vydat vedlejší účastníci do majetkové podstaty výtěžek zpeněžení zajištěných nemovitostí, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a JUDr. Ing. Heleny Horové, se sídlem V Luhu 754/18, Praha 4 – Nusle, insolvenční správkyně dlužníka Jiřího Sedláčka, zastoupené JUDr. Zuzanou Mayerovou, advokátkou, se sídlem V Luhu 754/18, Praha 4 – Nusle, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 7. června 2016 č. j. MSPH 90 INS 18234/2015-B-24 bylo porušeno právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. června 2016 č. j. MSPH 90 INS 18234/2015-B-24 se ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu napadeného rozhodnutí a skutkových okolností

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo zasaženo do jeho ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a dále namítá porušení čl. 95 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

2. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) dohledovým usnesením ze dne 7. 6. 2016 č. j. MSPH 90 INS 18234/2015-B-24 uložil stěžovateli (soudnímu exekutorovi), aby ve lhůtě 5 dnů ode dne doručení tohoto usnesení vydal vedlejší účastníci řízení do majetkové podstaty celý výtěžek zpeněžení zajištěných nemovitostí sloužících k zajištění zjištěných pohledávek insolvenčních věřitelů, a to včetně pohledávky ve výši 423 884 Kč – nákladů exekuce, tj. výtěžek získaný exekucí vedenou pod sp. zn. 063 EX 652/13, kterou exekutor odečetl v rozporu se zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, po zahájení insolvenčního řízení.

3. Stěžovatel byl dne 30. 4. 2013 pověřen vedením exekuce na majetek povinného Jiřího Sedláčka (pozdějšího dlužníka v insolvenčním řízení). V průběhu exekuce byl zpeněžen majetek dlužníka ve výši 2 673 000 Kč, přičemž náklady exekuce činily částku 423 844 Kč. Insolvenční řízení proti dlužníkovi Jiřímu Sedláčkovi vedené městským soudem pod sp. zn. MSPH 90 INS 18234/2015 bylo zahájeno podle insolvenčního návrhu věřitele dne 14. 7. 2015, tedy až po nařízení exekuce a zpeněžení majetku dlužníka. Usnesením stěžovatele ze dne 4. 10. 2015 č. j. 063 EX 652/13-162 bylo vedlejší účastníci řízení vydáno stěžovatelem vymožené plnění snížené v souladu s § 46 odst. 7 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, o výše uvedené náklady exekuce. Toto usnesení nabylo právní moci dne 6. 11. 2015 a vedlejší účastníci řízení ani dlužníkem proti němu nebyl podán žádný opravný prostředek. Vedlejší účastnice řízení následně přepisem ze dne 2. 12. 2015 vyzvala stěžovatele k vydání částky (nákladů

exekuce) ve výši 423 884 Kč do majetkové podstaty dlužníka, neboť se domnívala, že tato částka do ní náleží. Stěžovatel tuto žádost vedlejší účastnice řízení odmítl, neboť byl přesvědčen, že částka představující náklady exekuce není součástí majetkové podstaty. Usnesením městského soudu ze dne 10. 5. 2016 č. j. MSPH 90 INS 18234/2015-B-21 bylo vedlejší účastnici řízení v rámci dohlédací činnosti uloženo, aby ve lhůtě 15 dnů od doručení tohoto rozhodnutí předložila soudu žalobu na vydání sporné částky odměny exekutora do majetkové podstaty dlužníka. Na tuto výzvu městského soudu však vedlejší účastnice řízení reagovala tak, že namísto splnění povinnosti uložené jí městským soudem podala návrh na vydání usnesení v rámci dohlédací činnosti soudu, jímž se domáhala uložení povinnosti stěžovateli vydat do majetkové podstaty dlužníka celý výtěžek zpeněžení, včetně pohledávky ve výši 423 884 Kč. V návaznosti na návrh vedlejší účastnice řízení vydal městský soud ústavní stížností napadené usnesení. V reakci na uvedené usnesení podal stěžovatel námitku nedostatku věcné příslušnosti městského soudu, kterou městský soud následně předložil Vrchnímu soudu v Praze (dále jen „vrchní soud“) k posouzení. Vrchní soud ji však vrátil bez věcného vyřízení s tím, že „... pokud exekutor nesplní povinnost po zahájení insolvenčního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty dlužníka jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel dlužníka náklady exekuce (svoji pohledávku) přihlásit do insolvenčního řízení, nezbývá, než aby insolvenční správce pořadem práva u obecného soudu cestou nalézacího (eventuálně vykonávacího) řízení uplatňoval a vymáhal vůči exekutorovi tuto pohledávku. Insolvenční soud v rámci insolvenčního řízení takovou povinnost exekutorovi bez zákonného podkladu uložit nemůže“. Následně stěžovatel složil spornou částku do soudní úschovy, kde byla Obvodním soudem pro Prahu 7 přijata.

II. Argumentace stěžovatele

4. Stěžovatel brojí proti napadenému usnesení, neboť je zjevné, že nede o rozhodnutí přijaté při výkonu dohlédací činnosti, ale je jím stěžovateli ukládána povinnost. Proti takovému usnesení by mělo být přípustné odvolání, což však, jak vyplývá z poučení, není. Stěžovatel vyslovuje přesvědčení, že městský soud porušil zásady insolvenčního práva, odejmul mu právo řádného opravného prostředku, nerespektoval závěry vyjádřené v obdobných záležitostech nadřízenými soudy a překročil zákonný rámec pro vydání rozhodnutí, vyplývajících z vázanosti soudu právě podle čl. 95 odst. 1 Ústavy. Z napadeného usnesení, které není odůvodněno, není vůbec zřejmé, jakým způsobem soud dospěl ke svým závěrům, čímž dochází k porušení práva na soudní ochranu [k tomu např. nález Ústavního soudu ze dne 3. 9. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2372/11 (N 146/66 SbNU 219); veškerá

judikatura Ústavního soudu je dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Dále poukazuje na to, že městský soud zatížil řízení zmatečností, když na jedné straně uložil vedlejší účastnici řízení usnesením ze dne 10. 5. 2016 č. j. MSPH 90 INS 18234/2015-B-21, aby podala žalobu, kterou by se domáhala vydání předmětné částky, a následně, aniž by byla tato žaloba podána, vydal ústavní stížností napadené usnesení, kterým stěžovateli uložil vydat uvedenou částku do majetkové podstaty. Podle názoru stěžovatele však o tomto nelze rozhodnout v rámci dohlédací činnosti soudu, nýbrž je třeba využít postup podle § 294 insolvenčního zákona a domáhat se jejího vydání v rámci nalézacího řízení. Vyslovuje přesvědčení, že rozhodnutím městského soudu bylo porušeno právo na soudní ochranu, neboť otázka, která má být řešena v nalézacím řízení sporném, vyřešil insolvenční soud bez jakéhokoliv zákonného rámce. Z věcného hlediska stěžovatel poukazuje na znění § 46 odst. 7 exekučního řádu, v jehož intencích postupoval, když do majetkové podstaty vydal částku sníženou o náklady exekuce, přičemž městskému soudu nepřísluší o tomto nároku meritorně rozhodovat.

5. Stěžovatel následně doplnil svoji ústavní stížnost podáním ze dne 29. 9. 2016, v němž poukazuje na v té době vydaný náleze Ústavního soudu ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. IV. ÚS 378/16 (N 166/82 SbNU 609), který řeší otázku vydání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení s přihlédnutím k nákladům exekuce. V tomto nálezu Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy jsou povinny v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení postupovat podle § 46 odst. 7 exekučního řádu tak, že insolvenčnímu správci exekutor vydá vymožené plnění po odpočtu nákladů exekuce. Účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, se nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení. Stěžovatel vyslovuje přesvědčení, že závěry vyplývající z tohoto nálezu jsou plně aplikovatelné i na nyní projednávanou věc.

III. Rekapitulace vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení

6. Ústavní soud si vyžádal vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení.

7. Městský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že ústavní stížnost považuje s ohledem na závěry vyplývající z výše uvedeného nálezu Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 378/16, který nebyl v době jeho rozhodování znám, za důvodnou.

8. Vedlejší účastnice řízení s argumentací stěžovatele nesouhlasí. Podotýká, že náleze Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 378/16 nebyl v době rozhodování soudu znám a napadené rozhodnutí bylo v souladu s v té době ustálenou rozhodovací praxí (zejména viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. 10. 2014 sp. zn. 21 Cdo 3182/2014). Vedlejší účastnice řízení poukazuje na náleze ze dne 1. 7. 2016 sp. zn. IV. ÚS 3250/14 (N 123/82 SbNU 25),

z něhož vyplývá, že nárok soudního exekutora vzniká již jeho pověřením k provedení exekuce a povinnému vzniká povinnost k úhradě nákladů nařízení exekuce. Prohlášení insolvence nemá na nárok soudního exekutora žádný vliv, neboť si jej může přihlásit stejně jako ostatní věřitelé do insolvenčního řízení. Vymezuje se proti stěžovateli citovanému nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16, přičemž zdůrazňuje, že úmyslem zákonodárce nebylo privilegiovat pohledávky soudního exekutora z titulu nákladů řízení. Zde opětovně poukazuje na nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14, v němž bylo jasně vysloveno, že věřitelé dlužníka, mezi něž je třeba zařadit též soudního exekutora, jsou oprávněni uplatnit v rámci insolvenčního řízení své pohledávky přihláškou. Tento názor podporuje i stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 12. 9. 2006 sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 (ST 23/42 SbNU 545), podle něhož soudní exekutor jakožto nositel své pohledávky není v postavení vykonavatele veřejné moci, ale v postavení běžného věřitele. Upřednostnění jeho pohledávky z jeho podnikatelské činnosti je dle názoru vedlejší účastnice řízení v rozporu se zásadami insolvenčního řízení uvedenými v § 5 insolvenčního zákona a rovněž i se zásadou rovnosti zakotvenou v čl. 1 Listiny. Vedlejší účastnice řízení se dále vyjadřuje k dohledové činnosti insolvenčního soudu, přičemž podotýká, že rozhodnutí vycházející z této činnosti musí respektovat zásady insolvenčního řízení, mají formu usnesení a odvolání proti nim není přípustné. Závěrem vyslovuje přesvědčení, že Ústavní soud se ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 odchýlil od dřívějšího nálezu sp. zn. IV. ÚS 3250/14 i od stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06, pročež měl být tento odlišný názor předložen podle § 23 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) plénu Ústavního soudu k zaujetí stanoviska.

9. Ústavní soud zaslal vyjádření účastníka a vedlejší účastnice řízení stěžovateli na vědomí a k replice, ten však na ně ve stanovené lhůtě nereagoval.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud se nejprve zabýval splněním procesních předpokladů řízení před Ústavním soudem stanovených zákonem o Ústavním soudu a v této souvislosti zejména pak otázkou oprávněnosti stěžovatele k podání ústavní stížnosti.

11. Ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu předpokládá, že ústavní stížnost proti pravomocnému rozhodnutí či jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod může být podána fyzickou nebo právnickou osobou, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním pořádkem. Ve stanovisku pléna

sp. zn. Pl. ÚS-st. 23/06 ze dne 12. 9. 2006 (ST 23/42 SbNU 545) Ústavní soud konstatoval, že je nezbytné odlišovat vlastní exekuční činnost při vymáhání pravomocného rozhodnutí, kdy exekutor vystupuje jako veřejný činitel, od jeho postavení při rozhodování soudu o nákladech řízení, kdy je v postavení účastníka řízení, a v těchto případech tedy i subjektem, který může být v postavení účastníka řízení před Ústavním soudem (viz bod 7 stanoviska). Při posuzování aktivní legitimace stěžovatele je nutné také zdůraznit, že podle § 3 exekučního řádu exekutor vykonává exekuční a další činnost za úplatu. Tím je zákonem určený nárok, který – v případech spojených s odměnou exekutora – dává exekutorovi aktivní legitimaci v řízeních o ústavní stížnosti. K podobnému závěru dospěl Ústavní soud i např. ve shora citovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16 nebo v nálezu ze dne 21. 2. 2017 sp. zn. I. ÚS 2898/16 (N 32/84 SbNU 381) a nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 (N 126/86 SbNU 161). Ústavní soud proto dovodil, že v posuzovaném případě je soudní exekutor subjektem oprávněným podat ústavní stížnost.

12. Co se týče splnění ostatních předpokladů řízení, Ústavní soud konstatoje, že k projednání ústavní stížnosti je příslušný, stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který není součástí soustavy soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřisluší mu právo dozoru nad jejich rozhodovací činností; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn, jestliže obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce, aniž by respektovaly hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky. Z tohoto důvodu Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal (toliko) z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, jak je stěžovatelem namítáno v ústavní stížnosti, načež dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Stěžovatel ústavní stížností brojí proti rozhodnutí insolvenčního soudu vydanému v rámci dohledové činnosti, přičemž podstata jeho argumentace směřuje proti ústavně nekonformní interpretaci a aplikaci § 46 odst. 7 exekučního řádu a § 5 insolvenčního zákona (tedy podústavního práva) obecnými soudy, konkrétně pak v otázce, zda soudní exekutor je povinen vydat insolvenčnímu správci celé vymožené plnění anebo vymožené plnění snížené o náklady exekuce. Uvedeným rozporem a ústavní

konformitou jeho řešení obecnými soudy se Ústavní soud již zabýval v několika nálezech. Ochranu základních práv soudním exekutorům přiznal Ústavní soud v již zmiňovaném nálezu sp. zn. IV. ÚS 378/16. V něm konstatoval, že dosavadní praxe obecných soudů odkázat soudní exekutory k přihlášce svých nákladů do insolvenčního řízení je protiústavní; obecné soudy se dle jeho názoru neřídily obecnými výkladovými pravidly a svůj postup dostatečně neodůvodnily. Podobný závěr vyslovil Ústavní soud i v nálezu ze dne 17. 1. 2017 sp. zn. IV. ÚS 2264/16 (N 11/84 SbNU 147). I v něm ve vztahu exekučního řádu a insolvenčního zákona zdůrazňuje nezbytnost použití obecných interpretačních pravidel, tj. aplikovat zásady *lex posterior derogat legi priori* a *lex specialis derogat legi generali*. Ustanovení exekučního řádu je přitom pozdější (*posterior*) a speciální (*specialis*). Ústavní soud dále argumentuje tím, že není správné, aby insolvenční správce měl zaručenu náhradu nákladů, a soudní exekutor nikoli. Ústavní soud to považuje za neodůvodněnou nerovnost. Velmi podobná je argumentace v nálezu ze dne 21. 2. 2017 sp. zn. I. ÚS 2898/16 (N 32/84 SbNU 381). V nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1731/16 Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy nerespektovaly kogentní normu § 46 odst. 7 exekučního řádu, svá rozhodnutí dostatečně neodůvodnily, a tím ze svých rozhodnutí učinily projev libovůle.

15. Nadto Ústavní soud upozornil, že bylo-li zpeněžení majetku exekutorem provedeno ještě před zahájením insolvenčního řízení a veškeré náklady vznikly v době, kdy exekutor nemohl ani předpokládat budoucí insolvenční řízení, pak byl „v legitimním očekávání“, že za odvedenou práci obdrží odměnu, a pozdější insolvenční řízení na tom nic nemění.

16. Z výše uvedeného plyne, že stěžovatelovy námitky jsou důvodné. K nařízení exekuce a zpeněžení majetku dlužníka došlo ještě před zahájením insolvenčního řízení a stěžovateli bylo napadeným usnesením uloženo vydat veškerý výtěžek exekuce včetně jeho odměny do majetkové podstaty. Proto Ústavní soud podle čl. 89 odst. 2 Ústavy uzavřel, že napadeným rozhodnutím bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu i princip vázanosti soudce zákonem, jelikož obecné soudy nerespektovaly kogentní normu § 46 odst. 7 exekučního řádu. Obecné soudy jsou povinny v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení postupovat podle § 46 odst. 7 exekučního řádu tak, že insolvenčnímu správci exekutor vydá vymožené plnění po odpočtu nákladů exekuce, přičemž účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, se nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení. Opačný postup je v rozporu s právem exekutora na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a porušuje čl. 95 odst. 1 Ústavy ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy.

17. Namítala-li vedlejší účastnice řízení, že v době rozhodování městského soudu nebyl názor Ústavního soudu obsažený v nálezu sp. zn. IV. ÚS

378/16 a na něj navazující judikatuře znám, a proto by se neměl aplikovat, lze poukázat na nálezy Ústavního soudu ze dne 5. 8. 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345), v němž Ústavní soud v souladu se soudobými evropskými kontinentálními trendy zdůraznil, že v horizontálních právních vztazích zůstává zásadou incidentní retrospektivita nových právních názorů vytvořených judikaturními změnami. Nový právní názor bude tedy aplikován na všechna probíhající řízení. Tím Ústavní soud odlišil situaci retrospektivního působení změny judikatury (tj. opravy „chybného“ právního názoru) od retroaktivního působení právních norem (k tomu srov. např. Kühn, Z. Prospektivní a retrospektivní působení judikaturních změn. Právní rozhledy, 2011, č. 6, str. 191 a násl.).

18. Konečně nelze ani přehlédnout, že v nyní posuzované věci městský soud svoje rozhodnutí, které bylo vydáno v rámci jeho dohlédací činnosti, vůbec neodůvodnil, a proto trpí i tímto deficitem, který rovněž představuje porušení práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a napadené usnesení městského soudu mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 66

K rozšíření žaloby podané ve veřejném zájmu nejvyšším státním zástupcem

Správní soudy zajisté nemohou k povinnostem žalobce podávajícího žalobu ve veřejném zájmu přistupovat benevolentněji než k povinnostem žalobce se standardní aktivní legitimací podle § 65 soudního řádu správního; pokud by tak činily, porušily by rovnost účastníků řízení, zakotvenou v čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Pravidlo o vázanosti soudu včas uplatněnými žalobními body a o lhůtě pro možné rozšíření žaloby o další žalobní body (§ 75 odst. 2 a § 71 odst. 2 soudního řádu správního) se uplatňuje stejně jak na případy žalob podávaných osobami s aktivní legitimací podle § 65 soudního řádu správního, tak na žaloby podávané ve veřejném zájmu podle § 66 soudního řádu správního. V nyní posuzované věci však Ústavní soud, vědom si výše citované judikatury vlastní i Nejvyššího správního soudu, akceptoval výjimku spočívající ve vykročení ze striktních mezí žalobních bodů při projednání žaloby, neboť byla opřena o ustanovení § 76 s. ř. s. a konkrétně pak o zásadní a jasně formulovanou skutečnost, jež objektivně nemohla být uplatněna dříve, existovala již v době napadeného rozhodnutí o udělení licence stěžovateli, věcně navázala na dva ze tří žalobních bodů a určila směr dalšího dokazování.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Vojtěcha Šimíčka – ze dne 3. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 3189/16 ve věci ústavní stížnosti ENVA, s. r. o., se sídlem Školní 535, Křenovice, právně zastoupené Mgr. Pavlem Černým, advokátem, AK se sídlem Údolní 33, Brno, proti postupu nejvyššího státního zástupce, rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 7 As 331/2015-136 ze dne 15. 6. 2016 a rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 62 A 109/2013-550 ze dne 3. 12. 2015 o zrušení rozhodnutí Energetického regulačního úřadu týkajícího se stěžovatelčiny licence na výrobu elektřiny, za účasti Nejvyššího správního soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a nejvyššího státního zástupce a Energetického regulačního úřadu jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. V části směřující proti postupu nejvyššího státního zástupce při podání žaloby ve veřejném zájmu se ústavní stížnost odmítá.

II. Ve zbytku se ústavní stížnost zamítá.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a obsah ústavní stížnosti

1. Napadeným rozsudkem Krajského soudu v Brně bylo na základě žaloby nejvyššího státního zástupce zrušeno rozhodnutí Energetického regulačního úřadu o udělení licence k výrobě elektřiny č. j. 13668-9/2010-ERU ze dne 21. 12. 2010 a věc byla vrácena tomuto úřadu k dalšímu řízení (výrok I rozsudku). Současně soud rozhodl o nákladech řízení (výroky II, III a IV rozsudku).

2. Nejvyšší správní soud napadeným rozsudkem kasační stížnost nynější stěžovatelky (v řízení před krajským soudem vystupovala jako osoba zúčastněná na řízení) zamítl.

3. Stěžovatelka dne 23. 9. 2016 podala ústavní stížnost proti rozsudkům obou soudů a postupu nejvyššího státního zástupce. V ní mimo jiné navrhla, aby Ústavní soud odložil vykonatelnost výroku I rozsudku Krajského soudu v Brně. Ústavní soud proto usnesením ze dne 20. 6. 2017 sp. zn. II. ÚS 3189/16 podle § 79 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) odložil vykonatelnost rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 62 A 109/2013-550 ze dne 3. 12. 2015, a to do právní moci rozhodnutí o ústavní stížnosti.

4. Stěžovatelka je obchodní společností, která se v rámci své podnikatelské činnosti zabývá výrobou elektřiny. Za tímto účelem byla stěžovatelce udělena Energetickým regulačním úřadem (dále též jen „ERÚ“) dne 21. 12. 2010 rozhodnutím č. j. 13668-9/2010-ERU licence č. 111017903 na výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů. Licence byla stěžovatelce vydána k výrobě elektřiny ve fotovoltaické elektrárně „FVE Křenovice“ o celkovém instalovaném výkonu 1,518 MW. Dne 4. 12. 2013 byla nejvyšším státním zástupcem podána ke Krajskému soudu v Brně podle § 66 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „s. ř. s.“) žaloba ve veřejném zájmu, kterou bylo napadeno výše uvedené rozhodnutí ERÚ. Podaná žaloba byla reakcí na podnět samotného ERÚ (tj. žalovaného) ze dne 25. 10. 2013 č. j. 098002-43/2013-ERÚ.

5. Krajský soud v Brně (dále též jen „krajský soud“) žalobu nejvyššího státního zástupce rozsudkem ze dne 23. 4. 2015 č. j. 62 A 109/2013-232 zamítl. Dospěl k závěru, že ani jeden z původních tří žalobních bodů, které žalobce uplatnil, není důvodný, a o další žalobní bod – otázku pravosti

revizní zprávy – byla žaloba rozšířena až po zákonem stanovené lhůtě. Na základě kasační stížnosti podané žalobcem byl rozsudkem Nejvyššího správního soudu (dále též „NSS“) ze dne 16. 7. 2015 č. j. 7 As 114/2015-36 rozsudek krajského soudu zrušen a věc byla vrácena tomuto soudu k dalšímu řízení. Důvodem ke zrušení byl přitom odlišný právní názor kasačního soudu na postup v otázce opožděně uplatněné argumentace k pravosti revizní zprávy. Nejvyšší správní soud sice dospěl ke stejnému závěru jako krajský soud v tom směru, že otázka pravosti revizní zprávy nebyla předmětem žádného ze žalobních bodů, dovodil však, že je přípustné ve výjimečných případech přihlížet ke skutkovým novotám, a tedy nebylo možno odmítnout zabývat se žalobcovým tvrzením podpořeným důkazními návrhy ohledně zfalšování revizní zprávy; protože revizní zpráva má v licenčním řízení nezastupitelný význam, nelze odmítnout provést důkazy k žalobcově argumentaci, že se nejedná o revizní zprávu zpracovanou Janem Korpášem, neboť se týkáji stavu, který nepochybně existoval již v okamžiku rozhodování. Krajským soudem nebyla vyřešena otázka, zda revizní zpráva předložená v licenčním řízení mohla být dokladem prokazujícím splnění požadavků k zajištění bezpečnosti.

6. Krajský soud se tedy na základě závazného právního názoru NSS otázkou pravosti revizní zprávy zabýval a následně rozsudkem ze dne 3. 12. 2015 č. j. 62 A 109/2013-550 žalobě vyhověl a rozhodnutí ERÚ zrušil. Proti rozsudku krajského soudu podala stěžovatelka kasační stížnost, která byla rozsudkem NSS ze dne 15. 6. 2016 č. j. 7 As 331/2015-136 zamítnuta.

7. Stěžovatelka směřuje svou ústavní stížnost jednak proti rozhodnutím správních soudů, tedy rozsudku krajského soudu a rozsudku NSS, současně ji však směřuje proti samotnému podání žaloby nejvyššího státního zástupce podle § 66 odst. 2 s. ř. s., které považuje za tzv. jiný zásah orgánu veřejné moci do svých ústavně zaručených práv ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

8. Stěžovatelka již v průběhu řízení před obecnými soudy namítala, že v jejím případě není dán „závažný veřejný zájem“ na podání žaloby podle § 66 odst. 2 s. ř. s. Stěžovatelka se podle svých slov nemůže ztotožnit s dosavadním závěrem správních soudů, že existence závažného veřejného zájmu na podání žaloby je vyloučena z jakéhokoliv přezkumu soudu, u něhož se řízení o žalobě vede. Obecné soudy podle převažujícího názoru nejsou oprávněny existenci závažného veřejného zájmu, a tedy naplnění této zákonné podmínky podle § 66 odst. 2 s. ř. s. zkoumat, a tato podmínka tak zůstává zcela na úvaze a v gesci nejvyššího státního zástupce. Stěžovatelka je nicméně toho názoru, že obecné soudy se touto otázkou měly zabývat v rámci posouzení důvodnosti žaloby, a to zejména ve vztahu k ochraně dobré víry stěžovatelky. Stěžovatelka se dále domnívá, že ústavní kontrole

a přezkumu úvahy nejvyššího státního zástupce se ani jeho jednání v postavení orgánu veřejné moci nevymyká a vymykát nemůže.

9. Stěžovatelka je přesvědčena, že podnětem ERÚ a podanou žalobou bylo zasaženo její právo na legitimní očekávání a její právní jistota, kterou spojovala s vydaným rozhodnutím ERÚ. Stěžovatelka na podkladě vydané licence téměř šest let v dobré víře ve správnost rozhodnutí podnikala, s čímž samozřejmě byly spojeny nemalé dosud učiněné finanční investice. Stěžovatelka postupovala ve správním řízení naprosto legitimně a zákonně s dobrou vírou ve správnost a dostatečnost předkládaných podkladů a případné vady vydaných rozhodnutí nelze v žádném případě přičíst k její tíži. Pokud ERÚ nepostupoval v řízení vedoucím k vydání napadených rozhodnutí správně, když podklady předložené stěžovatelkou hodnotil jako dostatečné pro vydání licence, pak vzhledem k principu ochrany dobré víry účastníka řízení (§ 2 odst. 3 správního řádu) nelze případné nedostatky rozhodnutí hodnotit k její tíži. Současně tyto kroky představují nezákonný zásah do práv stěžovatelky vlastnit majetek a svobodně podnikat, zaručených čl. 11 a čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Konečně došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 Listiny. Zvoleným postupem ERÚ a nejvyššího státního zástupce byl vyloučen soudní přezkum existence závažného veřejného zájmu na zrušení údajně nezákonného rozhodnutí.

10. Nejvyšší státní zástupce jako žalobce uplatnil v žalobě podané dne 4. 12. 2013 následující tři žalobní body:

1. stěžovatelka před udělením licence nedoložila ERÚ stanovisko Technické inspekce České republiky,

2. zpráva o výchozí revizi elektrické instalace předmětné elektrárny, která byla podkladem rozhodnutí o udělení licence, postrádá údaje o provedeném měření,

3. tato revizní zpráva nehodnotí veškeré instalace energetického zařízení, neboť se vztahuje pouze k NN instalacím, nikoli k VN instalacím.

11. Všechny tyto žalobní body krajský soud posoudil jako nedůvodné, a to jak ve svém prvním rozsudku ze dne 23. 4. 2015, tak v rozsudku napadeném touto ústavní stížností. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá, že až v průběhu řízení a po uplynutí lhůty pro podání žaloby podle § 66 odst. 2 s. ř. s. nejvyšší státní zástupce rozšířil žalobu o další žalobní bod, spočívající v tvrzení, že revizní zpráva, která byla podkladem pro rozhodnutí o udělení licence, nebyla vyhotovena revizním technikem Janem Korpášem, jehož podpis byl na ní uveden. Tento žalobní bod byl poprvé uplatněn v podání nejvyššího státního zástupce ze dne 14. 1. 2015, téhož dne doručeném krajskému soudu, a dále podrobněji odůvodněn v jeho podání ze dne 13. 2. 2015 a na jednání konaném dne 23. 4. 2015, tedy po více než roce od uplynutí zákonem stanovené lhůty pro uplatnění žalobních bodů.

Přitom podle § 71 odst. 2 s. ř. s. pro žalobce platí, že rozšířit žalobu na dosud nenapadené výroky rozhodnutí nebo ji rozšířit o další žalobní body může jen ve lhůtě pro podání žaloby.

12. S ohledem na toto ustanovení krajský soud ve svém prvním rozsudku v předmětné věci ze dne 23. 4. 2015 konstatoval, že nový žalobní bod byl uplatněn po uplynutí tříleté lhůty podle ustanovení § 72 odst. 2 ve spojení s § 71 odst. 2 s. ř. s., a proto se jím nemohl věcně zabývat. NSS ve svém rozsudku ze dne 16. 7. 2015 č. j. 7 As 114/2015-36 potvrdil závěr, že otázku pravosti revizní zprávy nebylo možné podřadit pod žalobní body obsažené původně v žalobě a že tento žalobní bod byl skutečně uplatněn poprvé až v roce 2015. Současně však NSS v citovaném rozsudku vyslovil právní názor, podle něhož se krajský soud přesto měl tímto žalobním bodem zabývat, a z tohoto důvodu první rozsudek krajského soudu zrušil a vrátil mu věc k dalšímu řízení. Krajský soud poté při novém projednání věci s odkazem na tento právní názor NSS provedl dokazování týkající se otázky vyhotovení předmětné revizní zprávy Janem Korpášem. Na základě dokazování dospěl krajský soud k závěru, že Jan Korpáš revizní zprávu nevyhotovil, a výlučně z toho důvodu zrušil rozhodnutí žalovaného o udělení licence.

13. Podle stěžovatelky se však v daném případě jednalo o nepřipustné a protiústavní prolomení lhůty k uplatnění žalobních bodů, stanovené procesními normami, a to v neprospěch jednotlivce. Uvedeným postupem došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 Listiny, jelikož o její věci nebylo rozhodnuto zákonem stanoveným postupem, ale právě naopak v rozporu s pravidly, jimiž zákonodárce upravitel soudní řízení správní. V ústavní stížnosti stěžovatelka dále namítá, že byla porušena její dobrá víra, došlo k vadám v důkazním řízení a konečně, že bylo porušeno její právo na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 2 Listiny, a to tím, že její věc rozhodoval jiný senát Krajského soudu v Brně, než tomu mělo podle platného rozvrhu práce být. V průběhu řízení pak stěžovatelka doplnila ústavní stížnost o znalecký posudek týkající se pravosti podpisu pod revizní zprávou.

II. Vyjádření účastníků řízení

14. K obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal stanoviska účastníků a vedlejších účastníků řízení.

15. Nejvyšší správní soud odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. K námitce stěžovatelky o tvrzeném protiústavním zásahu do jejích práv v důsledku absence závazného právního zájmu na podání žaloby dle § 66 odst. 2 s. ř. s. uvedl, že již krajský soud v kasační stížnosti napadeném rozsudku ze dne 3. 12. 2015 připomněl judikaturu správních soudů o tom, že úvaha nejvyššího státního zástupce, zda je ve věci dán závažný veřejný zájem, nepodléhá přezkumu správními soudy. Z hlediska aktivní procesní

legitimace proto nejsou rozhodně stěžovatelčiny úvahy, za jakých okolností se nejvyšší státní zástupce rozhodl žalobu podat. Je na nejvyšším státním zástupci, zda svého práva podat žalobu v konkrétní věci využije či nikoli. Aktivní procesní legitimace přirozeně nesplyvá s důvodností žaloby, ta je již věcí posouzení správními soudy. Ohledně námítky o protiústavním prolovení lhůty pro uplatnění nových žalobních bodů NSS zdůraznil pravidlo, podle kterého je krajský soud oprávněn zrušit rozhodnutí správního orgánu pro vady řízení, byť by nebyly v žalobě namítány, pokud tyto vady brání přezkoumání rozhodnutí v mezích žalobních bodů. Žalobce uplatnil ve lhůtě pro podání žaloby námítky proti revizní zprávě ze dne 15. 10. 2010. Krajský soud byl povinen zabývat se pravostí revizní zprávy z úřední povinnosti i mimo rámec žalobních bodů, otázka nepravosti revizní zprávy zpochybňuje zjištěný skutkový stav a předcházela právnímu posouzení namítaných náležitostí revizní zprávy. Podle NSS je nepochybně ve veřejném zájmu, aby byly v licenčních řízeních k výrobě elektrické energie předkládány pouze takové podklady, které skutečně mohou osvědčovat to, co je v nich uvedeno, a nelze překlenout předložení vadného podkladu pouze poukazem na odpovídající technický stav elektrárny. Byla to stěžovatelka, kdo nesl odpovědnost za pravost jí předkládaných listin v licenčním řízení. NSS vyhodnotil provedené důkazy a dospěl k závěru o nepravosti předložené revizní zprávy a v důsledku toho k nezákonnosti rozhodnutí o udělení licence. Rovněž zdůraznil, proč nebyly pro rozhodnutí o žalobě ve správním soudnictví rozhodné souvislosti, kdo místvo revizního technika zprávu podepsal či ze kterého počítače vyplnil do listiny rozhodné údaje. Těž odůvodnil, proč neprovedl další stěžovatelkou navržené důkazy.

16. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření uvedl, že jeho postoj k těm částem argumentace stěžovatelky, které se kryjí s argumentací vedenou před tímto soudem, plyne již z odůvodnění rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 3. 12. 2015 č. j. 62 A 109/2013-550, který je součástí předkládaného soudního spisu a na který soud odkazuje.

17. Nejvyšší státní zástupce v obsáhlém vyjádření předně uvedl, že ústavní stížnost považuje za nepřipustnou s odkazem na některá usnesení Ústavního soudu týkající se shodné problematiky. K meritě věci pak zdůraznil, že uplatněním žalobního oprávnění podle § 66 odst. 2 s. ř. s. nejvyšší státní zástupce autoritativně nezasáhl do právní sféry stěžovatelky.

18. Důvodem podání žaloby v žádném ohledu nebyly podle nejvyššího státního zástupce ani jakékoli „politické názory“, jak se domnívá stěžovatelka, nýbrž to, že stěžovatelka dosáhla udělení licence, aniž doložila splnění elementárních podmínek. Licenční řízení bylo zahájeno k žádosti stěžovatelky, a proto byla stěžovatelka povinna ve smyslu § 7 odst. 4 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický

zákon), ve znění do 31. 12. 2010, přiložit specifikované pravdivé podklady zakládající určitou presumpci skutkového stavu. Stěžovatelka ovšem předložila vyloženě nepravdivý podklad (nepravou revizní zprávu), přičemž nedoložení podmínek se týkalo tak zásadní okolnosti, jakou je bezpochyby bezpečnost energetického zařízení. Kromě toho, že stěžovatelka předložila falsum revizní zprávy, bylo v řízení potvrzeno, že revizi energetického zařízení v ní označený revizní technik ani neprovedl.

19. K žalobním námitkám nejvyšší státní zástupce uvedl, že v jednom z žalobních bodů zpochybňoval průkazní schopnost revizní zprávy objasnit skutkový stav, když byly zpochybněny její náležitosti. V průběhu řízení ovšem vyšlo najevo, že skutečnost je horší než namítaný předpoklad, totiž že stěžovatelkou předložená revizní zpráva je přímo falsem a že revize energetického zařízení nebyla provedena. Pokud správní soudy měly hodnotit v rozsahu žalobních bodů revizní zprávu, která je obsahem správního spisu, pak aby mohly z takového důkazu učinit vůbec nějaká skutková zjištění, nemohly se vyhnout hodnocení zcela základních otázek, které se týkají vlastní podstaty důkazu. Jestliže by správní soudy měly vybudovat své rozhodnutí na hodnocení důkazu, aniž by vzaly v potaz otázku, zda takový důkaz může mít vůbec nějakou vypovídací hodnotu (zda důkaz předložený v licenčním řízení stěžovatelkou není falsem), samy by zatížily řízení podstatnou vadou, neboť by nepřihlédly k těm vadám, které brání přezkoumání rozhodnutí v rozsahu uplatněných žalobních bodů (viz usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího soudu ze dne 8. 3. 2011 č. j. 7 Azs 79/2009-84). K porušení práva na zákonného soudce pak nejvyšší státní zástupce po zhodnocení rozvrhu práce uvedl, že při zohlednění všech přijatých pravidel nemá pochybnosti o tom, že by věc neměla být přidělena senátu 62 A ve složení: předseda JUDr. David Raus, Ph.D., a soudci Mgr. Petr Šebek a Mgr. Kateřina Kopečková, Ph.D.

20. Energetický regulační úřad se k věci nevyjádřil.

21. Vyjádření účastníků zaslal Ústavní soud stěžovateli k replice. Ta ve svém vyjádření ze dne 9. 11. 2017 setrvala na své argumentaci podané v ústavní stížnosti.

III. Procesní podmínky řízení

22. Ve vztahu k napadeným rozhodnutím správních soudů ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví zákon o Ústavním soudu.

23. Jinak tomu ovšem je ve vztahu k samotné žalobě podané nejvyšším státním zástupcem podle § 66 odst. 2 s. ř. s., kterou považuje stěžovatelka za tzv. jiný zásah orgánu veřejné moci do svých ústavně zaručených práv ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Uplatněním žalobního oprávnění podle § 66 odst. 2 s. ř. s. nejvyšší státní zástupce

autoritativně nezasáhl do právní sféry stěžovatelky. Podáním žaloby se nezakládaly, neměnily, nerušily ani jinak závazně neurčovaly práva či povinnosti stěžovatelky. Podáním správní žaloby se stěžovatelce neukládalo ani něco konat, zdržet se nějaké činnosti či nějaké jednání strpět a v soudním řízení správním neměl nejvyšší státní zástupce jakožto žalobce ani jiné postavení než jakýkoli jiný účastník řízení. Již proto nemůže být podání správní žaloby podle § 66 s. ř. s. zásahem orgánu veřejné moci ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

24. V doplňujícím usnesení ze dne 24. dubna 2017 sp. zn. II. ÚS 755/17 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) Ústavní soud dovodil, že „samotným podáním předmětné žaloby ostatně ještě nemůže dojít k žádnému reálnému zásahu do stěžovatelových práv, neboť jejím podáním se nijak nemění jeho právní sféra. Při posouzení přípustnosti ústavní stížnosti přitom nerozhoduje, zdali se ochrana svých práv může dotčená osoba domoci v řízení před soudy či před správním orgánem. Proto i v případě té části nyní projednávané ústavní stížnosti, která směřovala proti žalobě nejvyššího státního zástupce, se jedná o návrh nepřipustný, a to ze stejného důvodu, jako tomu bylo v části ústavní stížnosti směřující proti rozhodnutím správních soudů ...“. Tuto část ústavní stížnosti proto musel Ústavní soud odmítnout jako návrh nepřipustný (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

25. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Právní posouzení

26. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a ve vyjádřeních účastníků řízení, jakož i obsahu napadených rozhodnutí dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

27. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv „běžné“ zákonnosti (čl. 83 Ústavy). Ústavní soud není povolán k přezkumu správnosti aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody [§ 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu, ale také rámec interpretace a aplikace norem podústavního práva. Svévole při aplikaci (např. nerespektováním kogentní normy) anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý právní formalismus), pak znamenají porušení základního práva či svobody [např. náleze ze dne 25. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 558/01 (N 136/31 SbNU 205)].

IV.a) Námitka opožděnosti rozšíření žalobních bodů

28. Relevantním ustanovením podústavního práva v otázce rozšíření žalobních bodů je § 75 odst. 2 s. ř. s. Podle něho soud napadené výroky rozhodnutí přezkoumá v mezích uplatněných žalobních bodů. Podle § 71 odst. 1 písm. d) s. ř. s. musí žaloba obsahovat žalobní body, z nichž musí být patrné, z jakých skutkových a právních důvodů považuje žalobce napadené výroky rozhodnutí za nezákonné nebo nicotné. Smyslem a účelem toho, aby v žalobě byl uveden alespoň jeden žalobní bod, je především vymežit obsah soudního přezkumu, tj. jaké skutkové a právní otázky má soud posuzovat z hlediska žalobcem tvrzené nezákonnosti či nicotnosti rozhodnutí. Jde o odraz dispoziční zásady, která svěřuje žalobci, aby sám uvedl, proti čemu a z jakých konkrétních důvodů žalobu podává. Podle § 75 odst. 2 s. ř. s. je soud žalobními body vázán a v jejich mezích přezkoumává napadené výroky rozhodnutí správního orgánu. Podle konstantní judikatury správních soudů nelze zpravidla zrušit rozhodnutí z důvodů, které nebyly v žalobě řádně a včas uplatněny (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 14. 2. 2008 č. j. 7 Afs 216/2006-63).

29. Odchýlí-li se soud od rozsahu a obsahu přezkumu vymezeného žalobními body v jakémkoli směru, porušuje tím dispoziční zásadu (nejde-li o výjimku z pravidla, podle níž soud musí k některým vadám přihlížet z úřední povinnosti), ať už tak činí ve prospěch žalobce, nebo v jeho neprospěch. Je tedy vadou, pokud soud přehlédne některou ze žalobních námitek a zamítne žalobu, aniž se s takovou námitkou vypořádá. Stejně tak je ale vadný postup, při němž soud bez ohledu na žalobní námítka přezkoumá napadené rozhodnutí v rozsahu širším, který si sám vymezil. Pokud soud zruší rozhodnutí správního orgánu z důvodu, který nebyl v žalobě řádně uplatněn, dopustí se podle setrvalé judikatury vady řízení, která má vliv na zákonnost soudního rozhodnutí [§ 103 odst. 1 písm. d) s. ř. s., srov. např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 3. 2006 č. j. 6 Ads 61/2004-67 nebo ze dne 14. 2. 2008 č. j. 7 Afs 216/2006-63].

30. Z dispoziční zásady pak vyplývá, že žalobce může kdykoli za řízení žalobní body omezit. Tím pádem se zmenšuje okruh námitek, které vůči rozhodnutí správního orgánu žalobce uplatní. Oproti tomu rozšířit žalobu o další žalobní body žalobce může jen ve lhůtě pro podání žaloby podle § 72 s. ř. s., což je důsledkem uplatnění koncentrační zásady (§ 71 odst. 2 s. ř. s.).

31. V případě žaloby podávané osobou aktivně legitimovanou podle § 65 s. ř. s. tato pravidla vyjadřují zásady dispoziční a koncentrační, jež mají zabránit tomu, aby ten, kdo žalobu podává, mohl nekonečně, podle průběžných výsledků řízení před soudem či podle jiných dodatečných zjištění, svoji skutkovou a právní argumentaci měnit; v případě žaloby podávané osobou aktivně legitimovanou podle § 66 odst. 2 s. ř. s. tato pravidla míří

především k dodržení zásady právní jistoty ostatních osob - v posuzované věci především toho, komu práva plynoucí z rozhodnutí, jež je podle § 66 odst. 2 s. ř. s. napadáno, byla založena. Podle § 72 odst. 2 s. ř. s. je v případě žaloby podávané nejvyšším státním zástupcem podle § 66 odst. 2 s. ř. s. tuto žalobu třeba podat do tří let od právní moci rozhodnutí, nestanoví-li zvláštní zákon jinak, a nenabývá-li rozhodnutí právní moci, od doručení rozhodnutí posledního účastníku, který proti němu mohl žalobu sám podat.

32. V daném případě nejvyšší státní zástupce jako žalobce v průběhu prvního řízení před krajským soudem doručil návrhy na doplnění dokazování e-mailovou korespondencí mezi policií a zkušebním a revizním technikem, který měl podle správního spisu vyhotovit zprávu o výchozí revizi ze dne 15. 10. 2010, a záznamem ze dne 27. 1. 2015 o policii podaném vysvětlení tohoto technika, z nichž mělo plynout jeho vyjádření, že tuto zprávu nevyhotovil. Krajský soud v prvním řízení uzavřel, že otázka pravosti revizní zprávy, jež byla nastolena poprvé podáním žalobce doručeným soudu dne 14. 1. 2015 (první návrh na dokazování), následně podáním žalobce doručeným soudu dne 13. 2. 2015 (druhý návrh na dokazování) a poté argumentací žalobce při jednání soudu uskutečněném dne 23. 4. 2015, není totožná s uplatněnými žalobními body.

33. Žalobce předtím v žalobě žádné tvrzení ve vztahu přímo k pravosti revizní zprávy neuváděl. V rámci žalobních bodů týkajících se tvrzeného nedoložení splnění technických předpokladů pro udělení licence žalobce namítal, že revizní zpráva postrádá údaje o provedeném měření a zahrnuje pouze hodnocení výsledků měření, že revizní zpráva nehodnotí veškeré instalace energetického zařízení, neboť se vztahuje pouze k NN instalacím, nikoli k VN instalacím, a že je v této zprávě zmiňováno, že venkovní prostory představují prostředí zvláště nebezpečné, k čemuž osoba zúčastněná na řízení nepředložila stanovisko Technické inspekce České republiky.

34. Je však zřejmé, a popsal to krajský soud, že podezření žalobce ohledně pravosti revizní zprávy bylo pojato až v průběhu roku 2014 (poprvé z elektronické korespondence mezi policií a revizním technikem vedené ve dnech 17. 9. 2014 a 18. 9. 2014), a proto nebylo zahrnuto do žalobních bodů. Žalobou napadené rozhodnutí o udělení licence přitom nabylo právní moc dne 21. 12. 2010 a lhůta pro její případné rozšíření o další žalobní body (žaloba byla podána včas dne 4. 12. 2013) uplynula dne 21. 12. 2013 (viz § 71 odst. 2 větu třetí ve spojení s § 72 odst. 2 s. ř. s.).

35. Nejvyšší správní soud vybudoval kasační doktrínu, jež v zákonných limitech daných ustanovením § 76 s. ř. s. prolamuje, a to v zájmu úplnosti zjištění skutkového stavu věci, meze přezkumu vytyčené žalobními body. Činí tak mj. skrze zohlednění rozporu nebo nedostatečné opory výchozího skutkového stavu vůči spisovým podkladům [§ 76 odst. 1 písm. b)

s. ř. s.] nebo pro takové vady rozhodnutí, které vyvolávají i bez návrhu jeho nicotnost (§ 76 odst. 2 s. ř. s.; srov. též rozsudek ze dne 17. 12. 2007 sp. zn. 2 Afs 57/2007).

36. V kasačním rozsudku ze dne 16. 7. 2015 č. j. 7 As 114/2015-36, v němž byla použita první z výše nastíněných alternativ [§ 76 odst. 1 písm. b) s. ř. s.], považoval senát Nejvyššího správního soudu za klíčovou námitku podvrhu revizní zprávy, kterou žalobce nemohl z objektivních důvodů v žalobě uplatnit. Poukázal přitom na rozsudky ze dne 28. 3. 2007 č. j. 1 As 32/2006-99, ze dne 14. 9. 2011 č. j. 9 Afs 28/2011-181 a ze dne 15. 9. 2011 č. j. 4 Ads 35/2011-75, v nichž byla omezena aplikace zásady, že soud vychází při přezkoumání rozhodnutí ze skutkového stavu, jenž byl znám v době rozhodování správního orgánu. Opřel se též o náleze Ústavního soudu ze dne 2. 6. 2005 sp. zn. I. ÚS 605/03 (N 114/37 SbNU 475), příkazující Nejvyššímu správnímu soudu přihlídnout podle konkrétních okolností věci k formálně již neaplikovatelným změnám skutkového stavu, nastalým v mezidobí od přezkoumávaného rozhodnutí.

37. Kasační instrukce vzešlá z rozsudku č. j. 7 As 114/2015-36 vedla k rozsáhlému dokazování prováděnému krajským soudem, jehož důkazní zjištění měla oporu v přiznaném a nezpochybněném faktu „nepravosti“ předmětné revizní zprávy (v ní uvedeným revizním technikem nevyhotovené), jenž objektivně nemohl být přímo uplatněn v žalobních bodech. Vyústila v rozsudek krajského soudu, jenž byl spolu s rozsudkem Nejvyššího správního soudu o zamítnutí kasační stížnosti napaden nyní. Výsledku řízení konvenuje i konstrukce plynoucí z odůvodnění rozsudků správních soudů, podle níž zjištění o nesepsání revizní zprávy označeným revizním technikem, tedy v důsledku neexistence revizní zprávy, fakticky konzumuje či zahrnuje obsah dvou žalobních bodů tvrdících absenci nezbytných náležitostí této zprávy.

38. Správní soudy zajisté nemohou k povinnosti žalobce podávajícího žalobu ve veřejném zájmu přistupovat benevolentněji než k povinností žalobce se standardní aktivní legitimací podle § 65 soudního řádu správního; pokud by tak činily, porušily by rovnost účastníků řízení, zakotvenou v čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod. Pravidlo o vázanosti soudu včas uplatněnými žalobními body a o lhůtě pro možné rozšíření žaloby o další žalobní body (§ 75 odst. 2 a § 71 odst. 2 soudního řádu správního) se uplatňuje stejně jak na případy žalob podávaných osobami s aktivní legitimací podle § 65 soudního řádu správního, tak na žaloby podávané ve veřejném zájmu podle § 66 soudního řádu správního. V nyní posuzované věci však Ústavní soud, vědom si výše citované judikatury vlastní i Nejvyššího správního soudu, akceptoval výjimku spočívající ve vykročení ze striktních mezi žalobních bodů při projednání žaloby, neboť byla opřena o ustanovení § 76 s. ř. s. a konkrétně pak o zásadní a jasně formulované

skutečnost, jež objektivně nemohla být uplatněna dříve, existovala již v době napadeného rozhodnutí o udělení licence stěžovateli, věcně navázala na dva ze tří žalobních bodů a určila směr dalšího dokazování.

IV.b) Námitka nedostatku závažného veřejného zájmu na straně žalobce

39. Ústavní soud nemá v dané věci pochyb o tom, že žaloba nejvyššího státního zástupce byla podána ve veřejném zájmu, jak ji upravuje § 66 odst. 2 s. ř. s. Jde o výsostné oprávnění tohoto funkcionáře. Tomuto závěru je ostatně nakloněna i doktrína (viz komentář k ustanovení § 66 odst. 2 s. ř. s. in Potěšil, L. a kol. Soudní řád správní. Komentář. Praha: Leges, 2014, s. 579), která říká, že nejvyšší státní zástupce musí k podání žaloby „shledat závažný veřejný zájem. Tím se odlišuje od veřejného ochránce práv (srov. odst. 3), který musí pro podání žaloby závažný veřejný zájem prokázat. [...] V případě nejvyššího státního zástupce postačí v žalobě uvést, že v daném případě byl shledán závažný veřejný zájem. To by mělo být opatřeno konkrétními skutečnostmi, z nichž tak pramení“.

40. Rovněž tak z judikatury NSS vyplývá, že „úvaha, zda je ve věci dán veřejný zájem, nepodléhá přezkumu správními soudy“ (viz rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 11. 2007 č. j. 8 As 27/2006-70). Existence závažného veřejného zájmu tedy nemusí být prokazována. Nejvyšší správní soud se proto ani nemohl zabývat námitkou stěžovatelky související s nesprávným posouzením otázky, zda v předmětné věci byl dán závažný veřejný zájem, neboť posouzení této otázky je v každém konkrétním případě výlučně na zvážení nejvyššího státního zástupce, přičemž tato úvaha nepodléhá soudnímu přezkumu. Kontrolu veřejného zájmu na zrušení či ochraně nabytých práv musí provádět správní soud až v rámci rozhodnutí o věci samé. Námitku stěžovatelky v tomto smyslu je proto třeba odmítnout.

IV.c) Námitka nezákonného soudce

41. Stejně tak Ústavní soud neshledal jako důvodnou námitku, že ve věci stěžovatelky nerozhodoval zákonný soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny). K této námitce se již podrobně vyslovil NSS v napadeném rozsudku. V něm mimo jiné dovedl, že rozvrh práce Krajského soudu v Brně pro rok 2013, podle kterého byla tato věc přidělena k vyřízení senátu 62 A, stanoví konkrétní dvě pravidla pro přidělování věcí. Podle prvního věci, u nichž je dána totožnost účastníků řízení nebo totožnost napadeného rozhodnutí, přidělí vedoucí kanceláře do toho senátu, v němž bylo takové rozhodnutí vydáno. Dojde-li soudu téhož dne několik (nejvýše však 30) žalob téhož žalobce proti témuž žalovanému, přidělí je vedoucí kanceláře všechny do senátu 29. Při druhém nápadu takových věcí je přidělí všechny do senátu 30, při

třetím nápadu takových věcí do senátu 31, při čtvrtém nápadu do senátu 62, při pátém nápadu do senátu 29 atd. Podle NSS se při přidělení projednávané věci uplatnilo v pořadí druhé uvedené pravidlo, o čemž Ústavní soud nenalezl podle vyžádaných spisových podkladů důvod pochybovat.

42. Podle judikatury Ústavního soudu má právo na zákonného soudce bránit nejen účelové (svévolné) manipulaci s příslušností soudců, ale má bránit i libovůli při přidělování věcí jednotlivým soudcům. Pravidla pro přidělování věcí proto musí umožňovat určení konkrétního soudce nebo soudců v senátu, kteří budou ve věci rozhodovat, stanovit pravidla pro jejich zastupování v případě důvodné absence a pravidla pro přerozdělování věcí pro případ dlouhodobé absence (např. z důvodu dlouhodobé nemoci či rodičovské dovolené) či jiné události (rezignace, přeložení). Protože v tomto ohledu je důležitý i dojem, který systém přidělování věcí soudcům vyvolává, musí být tato pravidla dostatečně transparentní, srozumitelná a přístupná veřejnosti [viz nález sp. zn. I. ÚS 2769/15 ze dne 15. 6. 2016 (N 115/81 SbNU 795), bod 40].

43. Pokud tomu tak je, pak se bez relevantních důkazů svědčících o opaku nelze domnívat, že právo na zákonného soudce mohlo být porušeno. Ústavní soud dodává, že Nejvyšší správní soud se uvedenou námitkou stěžovatelky řádně zabýval, v odůvodnění napadeného rozsudku dostatečně vyložil, proč ji nepovažuje za důvodnou, a jeho závěr v této věci se jeví jako logický a vycházející z dostupných důkazů. Ústavní soud proto nemá důvod jeho závěry korigovat.

V. Závěr

44. Ústavní soud shledal, že postupem správních soudů nedošlo k namítanému porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny, a na rovnost účastníků řízení, zaručenou čl. 37 odst. 3 Listiny. Oba správní soudy, nižší z nich v rozhodném aspektu věci vázán právním názorem vyššího, vzaly v úvahu všechny relevantní skutkové i právní aspekty věci.

45. Ústavní soud proto v části směřující proti postupu nejvyššího státního zástupce při podání žaloby ve veřejném zájmu ústavní stížnost odmítl jako návrh nepřijatelný podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu a podle ustanovení § 82 odst. 1 téhož zákona ústavní stížnost v celém zbytku zamítl.

Č. 67

K námitce promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy v rozporu s dobrými mravy

Námitka promlčení může být za určitých okolností shledána rozpornou s dobrými mravy. Proto také platí, že z ústavněprávního hlediska nazíráno může nastat i situace, kdy akceptace námitky promlčení obecnými soudy může být považována za porušení základních práv jednotlivce. Platí totiž, že institut dobrých mravů (ať již v předchozím, či nyní účinném občanském zákoníku) nelze vnímat izolovaně jako institut výhradně občanského práva. Z ústavněprávního hlediska jde o institut, jehož otevřená textura dovoluje zohlednit při výkladu podústavního práva též ústavní principy, jež jsou v podústavním právu z podstaty věci explicitně zachyceny pouze nedokonale.

Stěžovatel tvrdí, že zmeškali uplatnit nárok v promlčecí době, neboť se řídili starší judikaturou, dle které se nárok na náhradu nemajetkové újmy v jiné než peněžité formě nepromlčovaly, přičemž opačný právní názor byl nastolen až v rozsudku publikovaném sub R 72/2013, tedy až po okamžiku, kdy nárok soudně uplatnili.

Uvedené tvrzení stěžovatelů je relevantní. V poměrech občanského zákoníku byl dlouhodobě zastáván právní názor, že nárok na náhradu nemajetkové újmy promlčení nepodléhá. Tento právní názor byl částečně překonán až rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2008 sp. zn. 31 Cdo 3161/2008, uveřejněným pod č. 73/2009 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. Uvedené rozhodnutí se však vztahovalo pouze na promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy v peněžích jakožto specifické formy zadostiučinění. Pro omluvu a jiné formy morální satisfakce nadále platilo, že jsou nepromlčitelné, a to až do přijetí rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. 30 Cdo 2387/2012 (R 72/2013).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj), soudkyně Kateřiny Šimáčkové a soudce Vojtěcha Šimíčka – ze dne 3. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 76/17 ve věci ústavní stížnosti 1. Jana Koteckého, 2. Olivie Doležalové a 3. Ireny Lehkoživkové, všech právně zastoupených Mgr. Zuzanou Candiglioti, advokátkou, AK se sídlem Burešova 615/6, Brno, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016 č. j. 30 Cdo 4776/2014-152, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 26. 6.

2014 č. j. 20 Co 267/2014-117 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 15. 10. 2013 č. j. 10 C 190/2010-104 o zamítnutí žaloby stěžovatelů proti České republice na poskytnutí zadostiučinění za nemajetkovou újmu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 7 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016 č. j. 30 Cdo 4776/2014-152, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 26. 6. 2014 č. j. 20 Co 267/2014-117 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 7 ze dne 15. 10. 2013 č. j. 10 C 190/2010-104 bylo porušeno právo stěžovatelů na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo na náhradu škody zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu předchozího řízení a obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 9. 1. 2017, se stěžovatelé podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhali zrušení shora uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze (dále též jen „městský soud“) a Obvodního soudu pro Prahu 7 (dále též jen „obvodní soud“), a to pro porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 1 a 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z odůvodnění ústavní stížnosti, z obsahu rozhodnutí napadených ústavní stížností a vyžádaného soudního spisu zjistil Ústavní soud následující skutečnosti.

3. Dne 12. 9. 2009 se všichni tři stěžovatelé společně s dalšími osobami zúčastnili shromáždění na podporu myšlenky squattingu. Okolo 21:30 hodin speciální pořádková jednotka přehradila ulici za jejich zády, čímž jim byl znemožněn odchod z místa. Následně byli stěžovatelé společně s několika dalšími účastníky zajištěni. Podle tvrzení stěžovatelů policisté s nimi velmi hrubě zacházeli, osočovali je a vulgárně jim nadávali. Stěžovatelé č. 1 a 3 byli přinuceni lehnout si na zem, stěžovatelka č. 2 byla donucena stát asi 2 hodiny u zdi s rukama nad hlavou. Později byly všechny zajištěné osoby naloženy do policejních vozidel, kde musely strávit delší dobu ve značně vydýchaném vzduchu. Následně byli zajištění odvedeni do cel, v nichž panovaly nehygienické podmínky, cely byly v rozporu s nor-

mami přeplněny a žádostem stěžovatelů o využití toalet bylo vyhovováno se značným zpožděním. Vybavení cel vylučovalo možnost spánku a zajištěním nebyla poskytnuta ani přikrývka. Za celou dobu trvání zajištění dostali stěžovatelé k jídlu pouze dva oschlé krajíce chleba. Lze shrnout, že stěžovatelé se účastnili spontánního shromáždění na veřejném prostranství, čímž využívali své ústavně zaručené právo na svobodu shromažďování, a jen kvůli tomu byli podrobeni nepřiměřenému postupu policie, který minimálně hraničil se špatným zacházením, které zakazuje čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ale také zasáhl do jejich osobní svobody, lidské důstojnosti, do práva na zdraví apod.

4. Jednáním státních orgánů tedy bylo podle stěžovatelů zasaženo několik jejich základních práv a svobod zaručených Listinou, čímž jim vznikla nemajetková újma. Stěžovatelé se proto žalobou podanou dne 6. 10. 2010 u obvodního soudu domáhali po vedlejších účastnících České republiky – Ministerstvu vnitra zaslání písemné omluvy a dále zaplacení 50 000 Kč každému z nich z titulu zadostiučinění za nemajetkovou újmu ve smyslu § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“). Obvodní soud rozsudkem ze dne 11. 10. 2011 č. j. 10 C 190/2010-29 žalobu zamítl s ohledem na vznesenou námitku promlčení. Na základě odvolání žalobců městský soud rozsudkem ze dne 19. 4. 2012 č. j. 20 Co 64/2012-48 rozsudek soudu prvního stupně v části týkající se zaplacení částky 50 000 Kč potvrdil (výrok I) a ohledně požadavku na omluvu jej zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (výrok II), vycházející z toho, že tento nárok nepodléhá promlčení, protože nejde o majetkové právo ve smyslu § 100 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Proti výroku I rozsudku městského soudu podali stěžovatelé ústavní stížnost a s ní spojený návrh na zrušení ustanovení § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. Ústavní soud tuto stížnost odmítl usnesením ze dne 6. 1. 2014 sp. zn. I. ÚS 2796/12 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

5. V dalším řízení obvodní soud rozsudkem ze dne 15. 10. 2013 č. j. 10 C 190/2010-104 žalobu zamítl. Učinil tak s odůvodněním, že se změnila relevantní judikatura týkající se promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy osobní povahy a že vedlejší účastník uplatnil námitku promlčení. Proti tomuto rozsudku se stěžovatelé odvolali k městskému soudu, který rozsudkem ze dne 26. 6. 2014 č. j. 20 Co 267/2014-117 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Proti rozsudku odvolacího soudu podali stěžovatelé dovolání k Nejvyššímu soudu, který rozsudkem ze dne 19. 10. 2016 č. j. 30 Cdo 477/2014-152 jejich dovolání zamítl. Nejvyšší soud nepřisvědčil argumentaci stěžovatelů, kteří tvrdili, že námitka promlčení vznesená vedlejšími

účastníkem odporuje dobrým mravům, neboť dle Nejvyššího soudu k uplynutí promlčecí lhůty došlo výlučně v důsledku jednání stěžovatelů.

6. Stěžovatelé mají za to, že v jejich případě měla být námitka promlčení vznesená vedlejším účastníkem shledána za odporující dobrým mravům, neboť oni marné uplynutí promlčecí lhůty nezavinili. Obecné soudy proto měly při hledání spravedlivé rovnováhy mezi ochranou práv stěžovatelů a ochranou právní jistoty vedlejšího účastníka (státu) dát přednost ochraně práv stěžovatelů. Stěžovatelé se nemohou ztotožnit s názorem Nejvyššího soudu, dle kterého to byli oni, kdo zavinil marné uplynutí promlčecí doby, neboť v době uplatnění svých nároků mohli být v pochybnostech o výkladu právní normy, a proto měli jednat obezřetně, a nikoliv spoléhat na pro ně příznivější výklad právní normy (viz bod 36 napadeného rozsudku).

7. Pokud by to byli stěžovatelé, kdo zavinil marné uplynutí promlčecí doby, jak tvrdí Nejvyšší soud, těžko by jim dal městský soud za pravdu ve svém prvním rozsudku, kterým ohledně požadavku na omluvu rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil k dalšímu řízení. K tomuto zrušení došlo právě na základě úvahy, že nárok na omluvu nepodléhal promlčení. Z toho je evidentní, že promlčení nelze vyčítat stěžovatelům, ale změně právních názorů v judikatuře během celého řízení, kterou stěžovatelé nemohli předvídat. Jinými slovy, právní názor vyjádřený prvotně městským soudem ukazuje, že stěžovatelé jednali v souladu s tehdy platnými právními předpisy a tehdy známou ustálenou judikaturou, a byli tedy v dobré víře při uplatňování svého nároku.

II. Vyjádření účastníků řízení

8. K obsahu ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření účastníků řízení. Podle Nejvyššího soudu v projednávané věci nebylo pochybností o tom, že stěžovatelé u soudu uplatnili nároky na náhradu nemajetkové újmy po uplynutí promlčecí doby stanovené v § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. V dovolacím řízení tedy nebyla zpochybnována správnost závěrů, které soudy nižších stupňů učinily ve vztahu k promlčitelnosti nároků, k počátku, konci či běhu promlčecí doby a které jsou souladné s judikaturou Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. Podstatou souladání a nyní i ústavní stížnosti je toliko otázka aplikace korektivu dobrých mravů ve vztahu k promlčení nároku na omluvu za nesprávný úřední postup. Podle odůvodnění rozsudku, na nějž dovolací soud v podrobnostech odkazuje, nedošlo v otázce promlčitelnosti nároku na náhradu nemajetkové újmy v podobě omluvy ke změně ustálené judikatury, ale tato změna byla vnášena zákonem č. 160/2006 Sb. s účinností ke dni 27. 4. 2006. Byť dovolací soud uznává, že před vydáním rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. 30 Cdo 2387/2012, uveřejněným pod číslem 72/2013 Sbírky soudních

rozhodnutí a stanovisek, mohli být stěžovatelé v pochybnostech ohledně výkladu právní otázky týkající se promlčitelnosti nároku na náhradu nemajetkové újmy ve formě omluvy, nelze za tohoto stavu shledat dobrou víru, o jejíž ochraně hovoří Ústavní soud. Jestliže stěžovatelé poukazují na starší judikaturu Nejvyššího soudu, z níž svou dobrou víru dovozují, opomíjí zcela zjevnou skutečnost, že se tato judikatura vztahovala k odlišnému stavu právního řádu. Jak již plyne z výše uvedeného, po změnách, jež byly učiněny prostřednictvím zákona č. 160/2006 Sb., muselo být stěžovatelům zřejmé, že se na jejich věc bude aplikovat tato nová speciální právní úprava a že v tomto světle nemusí již starší judikatura přiléhat. Nutno podotknout, že akceptování opačného (stěžovateli předkládaného) přístupu by vedlo k vytvoření stavu neúnosného a zjevně odporujícího principu dělby státní moci, neboť zákonodárnou mocí přijaté změny právního řádu by vyžadovaly soudní potvrzení takových změn, než by došlo k jejich faktické závaznosti.

9. Městský soud v Praze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí a rozhodnutí dovolacího soudu. V pochybnostech o výkladu právní normy měli stěžovatelé jednat obezřetně, nikoliv spoléhat na pro ně příznivější výklad. Žádná překážka jim ve včasném uplatnění nároku nebránila, marné uplynutí promlčecí doby tedy zavinili výlučně sami. Soud má za to, že jeho názor na uvedenou stěžejní otázku stížnosti je ústavně konformní a k žádnému zásahu do ústavních práv stěžovatelů napadeným rozhodnutím soudu nedošlo.

10. Obvodní soud pro Prahu 7 pouze odkázal na odůvodnění napadených rozhodnutí. Česká republika – Ministerstvo vnitra se postavení vedlejšího účastníka výslovně vzdala. Obdržená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelům k případné replice. Ti svého práva se k nim vyjádřit nevyužili.

III. Procesní podmínky řízení

11. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví zákon o Ústavním soudu. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Právní posouzení

12. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti, vyjádřeních účastníků řízení, jakož i obsahu napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud se ve své judikатурní praxi opakovaně zabýval rozhodováním obecných soudů o nárocích podle zákona č. 82/1998 Sb. Pravidelně přitom konstatuje, že plně respektuje pravomoc obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu

způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373) či nálezn. sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581)]. Zároveň však zdůrazňuje, že při posuzování nároků uplatňovaných podle citovaného zákona obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdňení dotčeného základního práva při jeho zákonném provedení. Jinak řečeno, aplikací zákona č. 82/1998 Sb. v případech odpovědnosti státu za škodu a nemajetkovou újmu nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [nálezn. sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215) či nálezn. sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205)]. Podle citovaného zákona je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno namítat podle čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak [nálezn. sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459)].

14. Ústavní soud se již v minulosti vyjádřil rovněž k institutu promlčení nároku na náhradu újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. v ústavní rovině. Je-li závěr obecných soudů o promlčení nesprávný a neopodstatněný, je tím stěžovateli fakticky znemožněno naplnit v dané věci ústavní právo na odškodnění vůči státu a jde o porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [nálezn. sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205), obdobně nálezn. sp. zn. II. ÚS 3496/13 ze dne 23. 7. 2015 (N 134/78 SbNU 107)]. K institutu promlčení nároku na náhradu újmy vzniklé při výkonu veřejné moci je třeba z hlediska ústavněprávního přistupovat tak, že v sobě obsahuje napětí mezi ochranou práv oprávněného na straně jedné a ochranou právní jistoty povinného (státu) na straně druhé. Na jedné straně je zde ústavní požadavek, aby se jednotlivci dostalo ochrany jeho práv poškozených jednáním státu tím, že utrpěl újmu v souvislosti s nezákonným postupem státu, na druhé straně by ani stát neměl být v nejistotě v tom ohledu, po jak dlouhou dobu je nárok založený nezákonným postupem vymahatelný a vynutitelný soudně. Je tedy nutné nalézt spravedlivou rovnováhu mezi ochranou práv poškozeného a ochranou právní jistoty [viz *mutatis mutandis* nálezn. sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249)].

15. V souzené věci jde tedy zejména o to, zda podaný výklad a aplikace zákonných ustanovení upravujících otázku promlčení uplatněného nároku na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu dle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. nezakládají nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, tj. zda nepředstavují nepřipustný zásah do právního postavení stěžovatelů v té rovině, jíž je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy. V tomto směru Ústavní soud konstantně judikuje, že výklad a aplikace předpisů obecného práva jsou protiústavní, jestliže nepřipustně postihují některé ze

základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo jsou výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), resp. je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti – tzv. přepjatý formalismus [srov. např. nálezh sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. 9. 2007 (N 148/46 SbNU 471)].

16. Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Ohledně podmínek vzniku nároku na náhradu škody odkazuje čl. 36 odst. 4 Listiny na zákon, jímž je zákon č. 82/1998 Sb. Podle § 31a odst. 1 zmínovaného zákona platí, že bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Dle § 32 odst. 3 téhož předpisu se nárok na náhradu nemajetkové újmy promlčí za šest měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě, nejpozději však do deseti let ode dne, kdy nastala právní skutečnost, se kterou je vznik nemajetkové újmy spojen.

17. Počátek běhu subjektivní promlčecí doby se tedy odvíjí od vědomosti poškozeného o tom, že došlo v jeho osobní sféře k nemajetkové újmě způsobené nezákonným rozhodnutím či průtahy v řízení. Ústavní soud tuto otázku výkladu § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. považuje za otázku výkladu podústavního práva, která mu zásadně nepřisluší. Zároveň nelze říci, že výklad podústavního předpisu obecně znemožňuje naplnit ústavní právo na odškodnění vůči státu, což by teprve zakládalo porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [srov. nálezh Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2016 p. zn. I. ÚS 1532/16 (N 176/82 SbNU 713)]. Na druhou stranu Ústavní soud v některých konkrétních případech zejména s ohledem na jejich mimořádné okolnosti shledal, že vznesení námitky promlčení a její akceptace obecnými soudy mohou znamenat porušení dobrých mravů.

18. Podle zákona č. 82/1998 Sb. se nárok na náhradu škody, a to jak majetkové, tak nemajetkové, uplatňuje u úřadu uvedeného v § 6 zákona. V daném případě je tímto úřadem Ministerstvo vnitra. Uplatnění nároku na náhradu škody u příslušného úřadu podle § 6 odst. 2 písm. b) zákona je podle § 14 odst. 3 zákona podmínkou pro jeho případné uplatnění u soudu. Podle § 15 odst. 2 zákona se může poškozený domáhat náhrady škody u soudu pouze tehdy, pokud do šesti měsíců ode dne uplatnění nebyl jeho nárok plně uspokojen. Pokud jde o běh promlčecí doby, tak ta dle § 35 odst. 1 zákona neběží ode dne uplatnění nároku na náhradu škody do skončení předběžného projednání, nejdéle však po dobu šesti měsíců.

19. Ústavní soud konstatuje, že v rovině podústavního práva je přitom nutné za účelem dodržení výše uvedených principů posuzovat individuální

okolnosti daného případu též prizmatem kogentního ustanovení § 2 odst. 3 (dříve § 3 odst. 1) občanského zákoníku, zakotvujícího zásadu souladného výkonu práv s dobrými mravy, která je v rovině podústavního práva právě odrazem shora vymezeného ústavního požadavku nalezení spravedlivého řešení. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367), „zásada souladu práv, resp. jejich výkonu, s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovojuje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor k uplatnění spravedlnosti (ekvity) a také slušnosti“. Pojem „dobré mravy“ totiž nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňujících obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou, což ve svých důsledcích znamená nastoupení a prosazení cesty nalézání skutečné spravedlnosti. Ústavněprávně je tedy ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku místem, skrze které jsou obecné soudy povinny nechat proniknout ideje materiálního právního státu do interpretace a aplikace podústavního práva.

20. Na základě těchto závěrů pak Ústavní soud již v minulosti posuzoval i vztah dobrých mravů s námitkou promlčení, přičemž dovodil, že „ustanovení § 3 obč. zák., podle něhož výkon práv nesmí být v rozporu s dobrými mravy, platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení“ [srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 309/95 ze dne 15. 1. 1997 (N 6/7 SbNU 45) či sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (N 158/58 SbNU 345)]. V již citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 643/04 pak Ústavní soud dospěl k závěru, že „vznesení námitky promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje; mohou však nastat situace, kdy uplatnění této námitky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil“.

21. Specifickou skupinu případů pak tvoří ty, v nichž byla námitka promlčení vznesena státem. S takovou situací byl Ústavní soud konfrontován kupř. ve věci sp. zn. I. ÚS 2216/09 ze dne 31. 5. 2011 (N 103/61 SbNU 551). V tomto nálezu Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy tím, že připustily a ve svém rozhodování akceptovaly námitku promlčení vznesenou státem, aprobovaly jednání, které je contra bonos mores. Zdůraznil přitom specifickou povinnost státu jednat tak, aby jednak sám nezasahoval do základních práv jednotlivců a dále aby aktivně poskytoval ochranu základním právům jednotlivce.

22. Vždy je nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé

řešení. Jak již bylo shora uvedeno, zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti [nález sp. zn. II. ÚS 3403/11 ze dne 8. 8. 2013 (N 142/70 SbNU 333)].

23. Z uvedeného plyne několik dílčích závěrů, jež jsou klíčové pro posouzení právě projednávané věci. V prvé řadě je zřejmé, že námitka promlčení může být za určitých okolností shledána rozpornou s dobrými mravy. Proto také platí, že z ústavněprávního hlediska nazíráno může nastat i situace, kdy akceptace námítky promlčení obecnými soudy může být považována za porušení základních práv jednotlivce. Platí totiž, že institut dobrých mravů (ať již v předchozím, či nyní účinném občanském zákoníku) nelze vnímat izolovaně jako institut výhradně občanského práva. Z ústavněprávního hlediska jde o institut, jehož otevřená textura dovoluje zohlednit při výkladu podústavního práva též ústavní principy, jež jsou v podústavním právu z podstaty věci explicitně zachyceny pouze nedokonale.

24. Institut dobrých mravů je tedy jakousi otevřenou „branou“, kterou mohou být do podústavního práva „vpuštěny“ ústavní hodnoty a principy v situacích, kdy výklad zákona vede k nespravedlivým či z ústavního hlediska jinak problematickým a nepřiměřeným důsledkům. Dobré mravy totiž mohou a mají napomáhat obecným soudům při hledání ústavně konformního řešení konkrétní projednávané věci. Zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby může být v individuálních případech nepřiměřeně tvrdým postihem poškozeného ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil.

25. Ústavní soud proto konstatuje, že i širší kontext věci, tj. důvody, proč právo nebylo včas uplatněno, a s nimi spojené okolnosti, může být pro posouzení souladu námítky promlčení s dobrými mravy relevantní.

26. Stěžovatelé tvrdí, že zmeškali uplatnit nárok v promlčecí době, neboť se řídili starší judikaturou, dle které se nároky na náhradu nemajetkové újmy v jiné než peněžité formě nepromlčovaly, přičemž opačný právní názor byl nastolen až v rozsudku publikovaném sub R 72/2013, tedy až po okamžiku, kdy nárok soudně uplatnili.

27. Uvedené tvrzení stěžovatelů je relevantní. V poměrech občanského zákoníku byl dlouhodobě zastáván právní názor, že nárok na náhradu nemajetkové újmy promlčení nepodléhá. Tento právní názor byl částečně překonán až rozsudkem velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2008 sp. zn. 31 Cdo 3161/2008, uveřejněným pod č. 73/2009 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část občanskoprávní a obchodní. Uvedené rozhodnutí se však vztahovalo pouze na promlčení práva na náhradu nemajetkové újmy v penězích jakožto specifické formy zadostiučnění. Pro omluvu a jiné formy morální

satisfakce nadále platilo, že jsou nepromlčitelné, a to až do přijetí rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. 30 Cdo 2387/2012 (R 72/2013).

28. Skutečnost, že dřívější ustálené právní názory vyvolávají u účastníků důvěru a ovlivňují jejich jednání, a tedy že přehodnocení těchto názorů znamená závažný zásah do právní jistoty účastníků, Nejvyšší soud zohlednil např. v rozsudku ze dne 23. 6. 2011 sp. zn. 30 Cdo 2819/2009. Ve věci stěžovatelů však dovolací soud dospěl k závěru, že „se okolnosti liší, neboť změna byla učiněna zákonem č. 160/2006 Sb., jenž nabyl účinnosti dne 27. 4. 2006, kterým byla do zákona č. 82/1998 Sb. vložena úprava odpovědnosti státu a územních celků v samostatné působnosti za nemajetkovou újmu. Současně bylo upraveno též promlčení nároku na náhradu uvedeného újmy, přičemž rozsudek R 72/2013 poskytl toliko výklad této speciální právní normy; nelze tedy podle jeho názoru hovořit o incidentní retrospektivě“.

29. Ústavní soud zastává názor jiný. Účastníci mohou mít určitou důvěru v to, že výklad nové speciální právní úpravy bude probíhat podle tendencí interpretace starší obecné právní normy. K výkladu právní normy, v jehož intencích dovolatelé jednali, se přiklonil též odvolací soud ve svém rozsudku ze dne 19. 4. 2012 č. j. 20 Co 64/2012-48. V době před vydáním rozsudku R 72/2013 mohly i osoby práva znalé interpretovat § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. jako neaplikovatelný na nároky na náhrady nemajetkových újem v podobě omluvy. Uvedené svědčí o tom, že stěžovatelé v době uplatnění svých nároků mohli být v pochybnostech o výkladu právní normy a spolehali na pro ně příznivější výklad právní normy. Okolnosti při uplatnění nároku, kdy žádost stěžovatelů o poskytnutí zadostiučinění ve výši 50 000 Kč a v podobě omluvy byla žalované straně doručena dne 16. 3. 2010 (přičemž promlčecí doba uplynula dne 14. 3. 2010), ukazují na skutečnost, že stěžovatelé nárok uplatnili krátce po uplynutí promlčecí lhůty, což svědčí právě o tom, že se snažili ve spleť situaci výkladu právní normy náležitě zorientovat.

30. Sám dovolací soud ve svém rozhodnutí uvedl, že podání námítky promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy v podobě omluvy považuje za postup nikoliv zcela vhodný a odpovídající postavení státu jakožto subjektu *sui generis*, založeného na účtě k právům člověka a občana. Na stranu druhou dospěl k závěru, že k marnému uplynutí promlčecí doby došlo výlučně v důsledku jednání stěžovatelů, které lze označit přinejmenším za nedostatečně obezřetné. Tvrdosti, jež je důsledkem promlčení nároku, se stěžovatelé mohli vyvarovat, a vznesení námítky promlčení proto nelze považovat za výkon práva přičící se dobrým mravům.

31. Ústavní soud v minulosti konstatoval, že princip předvídatelnosti práva, jakožto důležitý atribut právního státu, podstatným způsobem souvisí s principem právní jistoty a je nezbytným předpokladem obecné důvěry občanů v právo. Neopomenutelnou komponentou principu právní jistoty je

předvídatelnost práva a legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu s právem a zákonem stanovenými požadavky. Z charakteru právního státu lze dovodit i legitimní požadavek, že se každý může spolehnout na to, že mu státní moc dopomůže k realizaci jeho subjektivních nároků a nebude mu v jejich uplatnění bránit. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem orgány aplikující právo, tedy především soudy, jejichž základním úkolem je poskytovat ochranu právům (čl. 90 Ústavy), přistupují k výkladu právních norem [viz nález sp. zn. IV. ÚS 334/11 ze dne 26. 11. 2012 (N 194/67 SbNU 329)]. Ve svých dřívějších nálezech [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 613/06 ze dne 18. 4. 2007 (N 68/45 SbNU 107), nález sp. zn. IV. ÚS 2170/08 ze dne 12. 5. 2009 (N 117/53 SbNU 473) či nález sp. zn. IV. ÚS 738/09 ze dne 11. 9. 2009 (N 201/54 SbNU 497)] dospěl Ústavní soud k závěru, že změna judikatury by sama o sobě nemohla být důvodem pro kasaci napadeného rozhodnutí. Judikatura nemůže být bez vývoje a není vyloučeno, aby (a to i při nezměněné právní úpravě) byla nejen doplňována o nové interpretační závěry, ale i měněna, např. v návaznosti na vývoj sociální reality, techniky apod., s nimiž jsou spjaty změny v hodnotových akcentech společnosti. Ke změně rozhodovací soudní praxe, zvláště jde-li o praxi nejvyšší soudní instance povolane i k sjednocování judikatury nižších soudů, je ovšem třeba přistupovat opatrně a při posuzování jednotlivých případů tak, aby nebyl narušen shora uvedený princip předvídatelnosti soudního rozhodování a aby skrze takovou změnu nebyl popřen požadavek na spravedlivé rozhodnutí ve smyslu respektu k základním právům účastníků řízení.

32. Tím, že obecné soudy při posuzování námítky promlčení vznesené státem nezohlednily při aplikaci nové judikatury též dobrou víru a právní jistotu stěžovatelů, porušily zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování, resp. předvídatelnosti zákona v materiálním smyslu jako jednoho ze základních principů právního státu. V daném případě je třeba k ní přihlídnout tak, aby bylo dosaženo účelu občanského soudního řízení, při respektu k základním právům účastníků sporu, a aby řízení jako celek bylo spravedlivé.

33. Nejvyšší soud v napadeném rozsudku konstatoval, že „omluva je projevem slušnosti, a stát, způsobí-li újmu, by se za ni měl omluvit i nad rámec výslovného požadavku poškozeného ... Má-li být stát určitým etalonnem chování svých občanů, jeví se být nezbytným, aby námítku promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy osobní povahy v podobě poskytnutí omluvy vznášel z důvodů důležitých, jež odpovídají smyslu a účelu promlčení. Uvedené by mělo platit tím spíše v projednávané věci, kde již stát uznal, že z jeho strany k určitým pochybením došlo, a jedná se o újmu působící událost, jež je občany vnímána jako významná dysfunkce státu (zde

nepřiměřený zásah policejních orgánů)" (viz bod 32 napadeného rozhodnutí Nejvyššího soudu). Nicméně dovolací soud z uvedeného konstatování nevyvodil závěr, že v daném případě je vznesení námitky promlčení ze strany státu v rozporu s dobrými mravy. Tento závěr je tedy nyní nucen učinit Ústavní soud, a pokud z ústavní stížností napadených rozhodnutí vyplývá, že jediným důvodem pro zamítnutí žaloby stěžovatelů je promlčení jejich subjektivních práv, nezbylo než za tohoto stavu věci s ohledem na shora uvedené dospět k závěru, že napadenými rozsudky Obvodního soudu pro Prahu 7, Městského soudu v Praze, jakož i Nejvyššího soudu bylo porušeno základní právo stěžovatelů na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na náhradu škody za nemajetkovou újmu zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny.

34. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a všechna napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 68

K porušení zásady *in dubio pro reo* a presumpce nevinny v trestním řízení

Jestliže byl na pístu injekční stříkačky, která vypadla pachateli při činu z kapsy, identifikován profil DNA obžalovaného, jde o nepřímý důkaz, který sám o sobě nemůže postačovat k prokázání viny ze spáchání trestného činu. Důvodné pochybnosti o vině obžalovaného nemohou být rozptýleny ani tím, že poškozený při hlavním líčení v rámci agnoskace nevyločil, že by obžalovaný mohl být pachatelem činu, zvláště když ho viděl již opakovaně, přičemž při předchozích rekognicích ho nepoznal a jako pachatele identifikoval jinou osobu. Nedostatečné objasnění skutkového stavu ohledně skutku, který byl obžalovanému kladen za vinu, představuje porušení presumpce nevinny zakotvené v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka (soudce zpravodaj) a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka – ze dne 3. dubna 2018 sp. zn. III. ÚS 3579/17 ve věci ústavní stížnosti T. B., zastoupeného Mgr. Bronislavem Šerákem, advokátem, se sídlem Na Bělidle 830/2, Praha 5 – Smíchov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2017 č. j. 7 Tdo 964/2017-25, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. března 2017 č. j. 61 To 62/2017 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. ledna 2017 č. j. 1 T 17/2016, jimiž byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání zvláště závažného zločinu loupeže, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 8 jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2017 č. j. 7 Tdo 964/2017-25, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 16. března 2017 sp. zn. 61 To 62/2017 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. ledna 2017 sp. zn. 1 T 17/2016 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu, zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a princip *in dubio pro reo* vyplývající z presumpce nevinny, zakotvené v čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. srpna 2017 č. j. 7 Tdo 964/2017-25, rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 16. března 2017 sp. zn. 61 To 62/2017 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 5. ledna 2017 sp. zn. 1 T 17/2016 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení čl. 36 odst. 1, čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), dále čl. 47 a 48 Listiny základních práv Evropské unie, čl. IX francouzské Deklarace práv člověka a občana, čl. 11 odst. 1 Všeobecné deklarace lidských práv a čl. 14 odst. 2 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

2. Ústavní soud si za účelem posouzení ústavní stížnosti vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 8 (dále jen „obvodní soud“) pod sp. zn. 1 T 17/2016, z něhož se podává, že stěžovateli bylo obžalobou kladeno za vinu, že (stručně řečeno) dne 26. 5. 2010 vstoupil do domu v Praze 8, kde nejprve s poškozeným nezletilým navázal slovní kontakt, poté jej rukama přiloženýma na ramena přitlačil ke zdi a požadoval vydání mobilního telefonu, což následně umocnil pohrůžkou, že má u sebe nůž, a jestli mu poškozený nevydá svůj mobilní telefon, tak jej probodne. Protože poškozený u sebe mobilní telefon neměl, stěžovatel mu podle obžaloby z krku strhl sluchátka i s MP4 přehrávačem v celkové hodnotě nejméně 1 152 Kč a poté i s odcizeným přehrávačem utekl z domu s pohrůžkou, aby to poškozený nikomu neříkal, jinak že si ho najde. Tímto skutkem měl stěžovatel spáchat zvlášť závažný zločin loupeže podle § 173 odst. 1 trestního zákoníku.

3. Rozsudkem obvodního soudu byl stěžovatel nejprve zproštěn obžaloby, neboť nebylo prokázáno, že by výše popsany skutek spáchal právě on. Jako stěžejní důkaz o vině obžalovaného bylo předloženo odborné vyjádření z oboru kriminalistika odvětví genetika, na základě kterého byla konstatována shoda profilu DNA zajištěného z pistu injekční stříkačky nalezené na místě činu, která podle svědectví poškozeného vypadla pachateli z kapsy, s profilem DNA stěžovatele. Obvodní soud tento důkaz vyhodnotil jako důkaz nepřímý, který dosvědčuje pouze to, že tuto injekční stříkačku měl stěžovatel v ruce, nikoli však již to, že je pachatelem uvedeného trestného činu. S ohledem na další dokazování, na základě kterého se nepodařilo vinu stěžovatele jednoznačně prokázat, pak soud v souladu s principem *in dubio pro reo* vynesl zprošťující rozsudek.

4. Usnesením Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 22. 11. 2016 sp. zn. 61 To 441/2016 byl rozsudek obvodního soudu k odvolání státního zástupce zrušen v celém rozsahu a podle § 259 odst. 1 trestního řádu byla věc vrácena soudu prvního stupně k novému rozhodnutí. Ten pak ve věci opětovně rozhodl rozsudkem ze dne 5. 1. 2017 sp. zn. 1 T 17/2016 tak, že stěžovatele uznal vinným ze spáchání zvlášť závažného zločinu loupeže podle § 173 odst. 1 trestního zákoníku, neboť vyhodnotil injekční stříkačku nalezenou na místě činu, resp. shodný profil DNA z pístu této stříkačky s profilem DNA stěžovatele jako důkaz přímý, který stěžovatele jednoznačně usvědčuje ze spáchání žalovaného zvlášť závažného zločinu loupeže.

5. Proti rozsudku obvodního soudu podali státní zástupce i stěžovatel odvolání, o kterém městský soud rozhodl napadeným rozsudkem ze dne 16. 3. 2017 sp. zn. 61 To 62/2017 tak, že rozsudek obvodního soudu zrušil ve výroku o trestu a vedle nezměněného výroku o vině uložil stěžovateli trest odnětí svobody v trvání dvou roků se zařazením do věznice s dozorem. Odvolání stěžovatele bylo tímto rozsudkem městského soudu zamítnuto.

6. Stěžovatel proti uvedenému rozsudku městského soudu podal odvolání k Nejvyššímu soudu, ten je však usnesením odmítl jako podané z jiného než zákonného dovolacího důvodu.

II. Argumentace stěžovatele

7. V ústavní stížnosti stěžovatel rekapituluje průběh trestního řízení před obecnými soudy s odvoláním se na porušení základních zásad trestního řízení a jím tvrzený zásah do jeho ústavně zaručených práv. Stěžovatel shodně se svou obhajobou v trestním řízení tvrdí, že je nevinný a že se žádného trestného jednání nedopustil. Je přesvědčen, že v posuzovaném případě je výsledek dokazování nespravedlivý a věcně neudržitelný, neboť skutková zjištění, o která se opírají napadená rozhodnutí, jsou v extrémním nesouladu s provedenými důkazy.

8. Stěžovatel brojí zejména proti způsobu, jakým byla vyhodnocena biologická stopa nalezená na pístu injekční stříkačky. Skutečnost, že na pístu stříkačky byl nalezen jediný izolovaný profil DNA, který odpovídá jeho profilu DNA, podle něj vypovídá pouze o tom, že se injekční stříkačky dotýkal, nikoli, že to byl právě on, kdo stříkačku na místě činu při loupežném přepadení zanechal, resp. komu vypadla z kapsy oděvu. Jednoznačně proto odmítá názor obecných soudů, že takto vyhodnocená stopa je důkazem přímým svědčícím o jeho vině. Poukazuje na skutečnost, že je drogově závislou osobou, přičemž v komunitě takovýchto osob je zcela běžné, že si mezi sebou půjčují injekční stříkačky. Rovněž nevylučuje, že jeho oděv, ze kterého injekční stříkačka vypadla, se mohl nějakým způsobem dostat

do dispozice třetí osoby, která se následně v tomto oděvu loupeže dopustila.

9. Dále stěžovatel upozorňuje na zcela zjevný rozpor mezi provedenou rekognicí s poškozeným a závěry, které z této rekognice vyvodily obecné soudy. Poškozený se zúčastnil rekognice, při níž mu byly ukázány čtyři osoby s číselným označením 1 až 4 s tím, že stěžovatel měl číslo 1. Poškozený po prohlédnutí všech figurantů s jistotou označil jako pachatele figuranta č. 4, tedy osobu zcela odlišnou od osoby stěžovatele, všechny ostatní osoby (včetně stěžovatele) jako možné pachatele loupeže vyloučil. Podle stěžovatele výsledek rekognice *in natura* provedené s poškozeným jednoznačně vyvrací jeho vinu, obecné soudy však podle stěžovatele tento zjevný důkaz o jeho nevině přešly bez toho, aby z něj vyvodily správný závěr, tedy že stěžovatel je nevinen.

10. Stěžovatel nesouhlasí ani se závěry obecných soudů, které jsou založeny na výpovědi poškozeného z hlavního líčení, kdy poškozený k dotazu, zda stěžovatele poznává, uvedl, že nevylučuje, že by pachatelem mohl být stěžovatel, neboť mu je povědomý podle rysů v obličejí. Stěžovatel připomíná, že podle stejného kritéria (rysy v obličejí) byl stěžovatel jako možný pachatel poškozeným již dříve jednoznačně vyloučen, a to při rekognici prováděné *in natura*. Soudy toto zmýlení poškozeného vysvětlily značným časovým odstupem doby provádění úkonu od doby spáchání činu a nízkým věkem poškozeného v době spáchání činu. Stěžovatel k tomu dále uvádí, že v průběhu hlavního líčení poškozený viděl stěžovatele již potřetí, tudíž z povahy věci mu stěžovatel musel být povědomý. Soudy tak podle názoru stěžovatele porušily jeho právo na spravedlivý proces, když v hlavním líčení *de facto* opakovaly rekognici, kterážto je úkonem neopakovatelným, a to bez splnění zákonné podmínky uvedené v § 104b trestního řádu pro konání rekognice. Na základě této absolutně nepoužitelné rekognice pak soudy zcela nepochopitelně založily své závěry o vině stěžovatele.

III. Vyjádření účastníků řízení

11. Ústavní soud si podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyžádal vyjádření obvodního soudu, městského soudu a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

12. Obvodní soud ve svém vyjádření uvedl, že původním rozsudkem v této věci byl stěžovatel zproštěn všech obvinění, neboť senát obvodního soudu dospěl k názoru, že takové rozhodnutí nejlépe odpovídá všem právněteoretickým postulátům, zejména zásadě presumpce nevinu a z ní vyplývající praktické realizaci zásady *in dubio pro reo*. Po zrušení rozsudku městským soudem však musel vzít do úvahy náleze Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 15/14 (N 12/80 SbNU 151; 71/2016 Sb.), který neposílil postavení soudu prvního stupně jako soudu nalézacího při hodnocení

důkazů. Obvodní soud byl po vrácení věci k novému rozhodnutí vázán názorem odvolacího soudu, proto rozhodl tak, že stěžovatele uznal vinným.

13. Městský soud ve svém vyjádření nejdříve zrekapituloval průběh trestního řízení a uvedl, že stěžovatel v ústavní stížnosti v podstatě polemizuje s hodnocením důkazů provedeným obvodním soudem, konkrétně s tím, jakou vypovídací hodnotu přisoudily obecné soudy jednotlivým důkazům, zvláště pak důkazu stopou DNA zajištěnou na injekční stříkačce, která při činu pachateli vypadla z kapsy, důkazu odborným vyjádřením ke zkoumání této stopy a důkazu výpovědi poškozeného. Podle názoru městského soudu stopa DNA nalezená na injekční stříkačce byla důležitým, nikoliv však jediným důkazem svědčícím o vině stěžovatele. Městský soud dále upozorňuje na fakt, že stěžovatel zcela opomíjí skutečnost, že v tomto případě šlo o důkaz svědčící v daném skutkovém rámci spolu s dalšími provedenými důkazy jednoznačně o tom, že právě stěžovatel byl pachatelem loupežného přepadení, jak vyplývá zejména z odsuzujícího rozsudku obvodního soudu, na který lze podle názoru městského soudu v tomto ohledu odkázat.

14. Nejvyšší soud k posuzované věci uvedl, že neshledává porušení ústavně garantovaného základního práva stěžovatele na spravedlivý proces, neboť podle zjištění obecných soudů je stěžovatel osobu totožnou s pachatelem přepadení poškozeného. Svědecká výpověď poškozeného ani jeho vyjádření při rekognici sice nejsou podle Nejvyššího soudu dostatečně usvědčujícími důkazy, avšak jsou tu i jiné důkazy, které stěžovatele usvědčily, zejména nalezený izolovaný profil DNA stěžovatele na pístu injekční stříkačky, která vypadla pachateli při loupežném přepadení z kapsy. Za tohoto stavu neshledal Nejvyšší soud nic nepřijatelného na zjištění soudů, že stěžovatel je osobou totožnou s pachatelem činu, a navrhl, aby ústavní stížnost byla zamítnuta, resp. odmítnuta.

15. Vzhledem k tomu, že ve vyjádřeních účastníků a vedlejších účastníků řízení se neobjevila žádná nová relevantní tvrzení, Ústavní soud nepovažoval za nutné zaslat tato vyjádření na vědomí a k případné replice stěžovatele.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

17. Ústavní soud vždy připomíná, že zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy, ale zvláštním soudním orgánem ochrany ústavnosti (srov. čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Nepřísluší mu právo přezkumného dohledu nad činností těchto soudů v rovině práva podústavního. Ústavní soud zároveň zdůrazňuje zásadu minimalizace svých zásahů a tzv. zásadu sebeomezení při využívání svých kasačních pravomocí.

18. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí, jakož i řízení jim předcházející, z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitek a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

19. Ústavní soud je ke zrušení napadených rozhodnutí oprávněn zejména tehdy, pokud dokazování v trestním řízení neprobíhalo v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů podle § 2 odst. 6 trestního řádu, popř. nebylo-li v řízení postupováno dle zásady oficiality, zásady vyhledávací, zásady materiální pravdy (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu) a za respektování presumpce neviný (čl. 40 odst. 2 Listiny, § 2 odst. 2 trestního řádu), neboť tím dochází i k porušení práv zaručených v čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny. V řadě svých rozhodnutí klade Ústavní soud důraz na kontradiktorní charakter důkazního postupu v souladu s čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy. Ústavní soud ve svých nálezech rovněž zdůraznil, že obecné soudy jsou povinny detailně popsat důkazní postup a přesvědčivě jej odůvodnit (srov. § 125 odst. 1 trestního řádu). Informace z hodnoceného důkazu přitom nesmí být jakkoli zkreslena. Obecné soudy jsou navíc povinny náležitě odůvodnit svůj závěr o spolehlivosti použitého důkazního pramene [viz např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 463/2000 (N 181/20 SbNU 267), sp. zn. III. ÚS 181/2000 (N 175/20 SbNU 241) či sp. zn. III. ÚS 1104/08 (N 65/52 SbNU 635)]. Obdobně Ústavní soud zasáhl v případech, kdy byla učiněná skutková zjištění v extrémním nesouladu s provedenými důkazy [viz např. nálezy sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) a sp. zn. III. ÚS 166/95 (N 79/4 SbNU 255) či usnesení sp. zn. III. ÚS 376/03 (U 1/32 SbNU 451)].

20. Ústavní soud je rovněž povolán posoudit otázku, zda při objasnění věci v rámci trestního řízení (a zejména při hodnocení důkazů) nedošlo k porušení již výše zmíněné presumpce neviný podle čl. 40 odst. 2 Listiny (srov. § 2 odst. 2 trestního řádu). Z presumpce neviný se odvíjí i princip rozhodování *in dubio pro reo* (v pochybnostech ve prospěch obviněného, resp. obžalovaného), jemuž dle platných procesních předpisů odpovídá důvod pro zproštění obžaloby dle § 226 písm. a) a c) trestního řádu. Součástí presumpce neviný je i zásada, podle níž musí být obžalovanému vina trestným činem bez rozumných pochybností prokázána. Tam, kde existují jakékoliv rozumné pochybnosti, musejí být vyloženy ve prospěch obviněného [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 3094/08 (N 103/53 SbNU 293), I. ÚS

910/07 (N 156/50 SbNU 389), I. ÚS 49/06 (N 92/49 SbNU 381) či I. ÚS 429/03 (N 141/31 SbNU 257)]. Presumpce neviný vždy vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese v trestním řízení konkrétní důkazní břemeno, přičemž je to nakonec obecný soud, na němž spočívá odpovědnost za náležité objasnění věci (srov. § 2 odst. 5 *in fine* trestního řádu). V nálezu sp. zn. III. ÚS 2042/08 (N 247/55 SbNU 377) Ústavní soud konstatoval, že lze-li v trestním řízení na základě provedeného dokazování dospět k několika přibližně stejně pravděpodobným skutkovým verzím, a soud se přikloní k verzi, která je pro obviněného nepřiznivá, porušuje princip rozhodování *in dubio pro reo*, a tím i presumpci neviný podle čl. 40 odst. 2 Listiny.

21. V nyní posuzované věci se Ústavní soud omezil na přezkum souladu napadených rozhodnutí obecných soudů s výše uvedenými principy. Po důkladném seznámení se s obsahem napadených rozhodnutí a s trestním spisem dospěl k závěru, že se obecné soudy dopustily pochybení ústavněprávní relevance, jež odůvodňují jeho kasační zásah.

22. Stěžovatel obecným soudům vytýkal v prvé řadě to, že nález izolovaného profilu DNA na pístu injekční stříkačky hodnotily jako přímý důkaz svědčící bez nejmenších pochyb o jeho vině. Upozornil přitom, že tato nalezená a zajištěná stopa nikterak nedokazuje, že to byl právě on, komu tato stříkačka vypadla při loupežném přepadení z kapsy, nemůže proto jít o důkaz přímý. Ústavní soud na tomto místě nemůže jinak než dát stěžovateli za pravdu. Nalezené DNA stěžovatele na pístu injekční stříkačky vypovídá skutečně pouze o tom, že stěžovatel s touto stříkačkou přišel od styku, že se jí dotýkal, nikoliv že spáchal předmětný skutek. Jde tedy o nepřímý důkaz, který dokazuje jinou skutečnost, než je dokazovaná, ale zároveň takovou skutečnost, zda se stala či nestala skutečnost, o jejíž důkaz jde. Stěžovatel manipuloval s injekční stříkačkou, neboť je drogově závislou osobou. Mezi drogově závislými osobami není nijak neobvyklé, že si půjčují předměty potřebné k aplikaci drog. Ani skutečnost, že na pístu stříkačky nebyl nalezen jiný profil DNA než stěžovatele, ještě neznamená, že pachatelem, kterému stříkačka vypadla z kapsy, by nemohla být jiná osoba. Stěžovatel zmiňuje možnost, že si jeho oblečení, v němž se píst stříkačky nacházel, mohl vypůjčit někdo jiný, kdo v něm spáchal trestný čin. Byť se tato verze může jevit jako značně nepravděpodobná, obecným soudům se ji hodnověrným způsobem nepodařilo vyvrátit, resp. se jí v napadených rozhodnutích vůbec nezabývaly. Je proto namístě konstatovat, že v případě stěžovatele nebylo postupováno v souladu s principem *in dubio pro reo*, což zakládá porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu a principu presumpce neviný.

23. Ani další důkazy, na kterých obecné soudy založily odsouzení stěžovatele, nemohou společně s nepřímým důkazem v podobě profilu DNA stěžovatele na pístu injekční stříkačky založit řetězec nepřímých důkazů,

jejichž souhrn by vedl k jedinému závěru, tedy k prokázání viny stěžovatele. DNA nalezené na stříkačce na místě činu je nepřímým důkazem stojícím prakticky osamoceně, bez vzájemného propojení s důkazy ostatními, s výjimkou té části svědecké výpovědi poškozeného, z níž vyplynulo, že stříkačka vypadla při činu pachateli z kapsy. Uvedený důkaz není podporován ani zbývající částí svědecké výpovědi poškozeného u hlavního líčení, přestože i tato výpověď byla, zejména obvodním soudem a městským soudem, hodnocena jako usvědčující. Poškozený na dotaz soudy vypověděl, že osoba stěžovatele je mu povědomá, že jej poznává podle rysů v obličejí a vůbec podle oblasti obličejí, tedy podle stejných kritérií, na základě kterých v přípravném řízení při rekognici označil jinou osobu a stěžovatele jako pachatele vyloučil. Ústavní soud nezpochybňuje zdůvodnění soudů obecných, že svědek byl v době spáchání činu velmi nízkého věku a že od spáchání skutku uplynula poměrně dlouhá doba. Tato skutečnost však zároveň nesmí v žádném případě vyvážit jinak negativní výsledek původní rekognice. Stěžovatel byl u hlavního líčení poškozenému ukázán již podruhé s dotazem, zdali stěžovatele poznává. Ani v rámci této agnoskace u hlavního líčení poškozený neoznačil stěžovatele jako pachatele s naprostou přesností a jistotou, pouze se vyjádřil v tom smyslu, že jej jako pachatele nevyklučuje, neboť je mu povědomý podle rysů v obličejí.

24. Ústavní soud sice připustil možnost použití agnoskace jako důkazního prostředku (srov. např. usnesení sp. zn. II. ÚS 2/03, sp. zn. IV. ÚS 1335/11 či sp. zn. I. ÚS 2414/13), zároveň se ale vyjádřil, že agnoskace nemá „kvalitu důkazního prostředku rekognicí“ (usnesení sp. zn. III. ÚS 542/05; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), a proto je třeba jí přiznat tomu odpovídající důkazní moc. Poznávající je totiž postaven do situace, v rámci které jsou účastníkům již přiřazeny určité role, přičemž nemá možnost volby z figurantů. Jestliže pak je agnoskace prováděna až poté, co jí předcházela rekognice, je její důkazní význam ještě výrazně omezenější, neboť paměťová stopa poznávajícího je v takové situaci ovlivněna dříve ukázanými osobami (či jejich fotografiemi). V posuzovaném případě je navíc třeba zohlednit, že agnoskace u hlavního líčení proběhla poté, kdy byl stěžovatel poškozenému ukázán nikoliv jednou, ale hned dvakrát v rámci úkonů přípravného řízení (rekognice podle fotografií a rekognice *in natura*). Tato skutečnost zajisté ještě více zeslabuje důkazní sílu agnoskace jakožto usvědčujícího důkazu. A konečně skutečnost, že ani v rámci agnoskace u hlavního líčení, kdy byl stěžovatel poškozenému ukázán orgány činnými v trestním řízení celkem potěfi, si poškozený nebyl jist, zdali je stěžovatel totožný s osobou pachatele loupežného přepadení (pouze jej jako možného pachatele nevyklučil), pak snižuje důkazní hodnotu celého úkonu téměř na minimum.

25. Ústavní soud v posuzované věci tedy dospěl k závěru, že skutkový stav týkající se projednávaného skutku nebyl dostatečně objasněn v souladu s § 2 odst. 5 trestního řádu, neboť závěry obvodního soudu o vině stěžovatele na předmětném skutku stále vyvolávají důvodné pochybnosti, zda se stěžovatel skutečně daného skutku dopustil. Toto nedostatečné objasnění skutkového stavu ohledně skutku, který byl stěžovateli kladen za vinu, představuje porušení principu presumpce nevinoty zakotveného v čl. 40 odst. 2 Listiny a v čl. 6 odst. 2 Úmluvy a z něj vyplývajícího principu rozhodování *in dubio pro reo* v případě, kdy není zjištěn skutkový stav tak, že nejsou vyvráceny důvodné pochybnosti, jak to vyžaduje § 2 odst. 5 trestního řádu. Napadenými rozhodnutími došlo taktéž k zásahu do práva stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, neboť v posuzované věci je dán extrémní nesoulad mezi skutkovými zjištěními obecných soudů a právními závěry z těchto zjištění vyvozenými.

26. Za této situace je nezbytné, aby obecné soudy znovu posoudily všechny důkazy a případně doplnily dokazování, a to tak, aby byly naplněny požadavky vyplývající z § 2 odst. 5 trestního řádu, tedy aby byly zejména rozptýleny důvodné pochybnosti o vině stěžovatele ze spáchání stíhaného skutku. Jestliže se tyto pochybnosti rozptýlit nepodaří, musí obecné soudy rozhodnout v souladu s principem *in dubio pro reo* a zprostit stěžovatele obžaloby.

27. Na základě všech výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou pro porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny, jakož i v čl. 6 odst. 1 Úmluvy a pro porušení presumpce nevinoty a z ní vyplývajícího principu *in dubio pro reo* zakotvených v čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy, pročež jí podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) téhož zákona napadená rozhodnutí v rozsahu uvedeném ve výroku tohoto nálezu zrušil.

Č. 69

K rozhodnutí odvolacího soudu o nařízení předběžného opatření bez předchozího zaslání odvolání druhé straně řízení

Rozhodne-li odvolací soud o podaném odvolání navrhovatelů předběžného opatření, aniž jeho opis předtím zašle druhé straně řízení na vědomí, čímž jí fakticky znemožní vznést protiargumenty a hájit tak své stanovisko o nedůvodnosti takového návrhu, poruší tím právo stěžovatele na soudní ochranu a princip rovnosti účastníků řízení podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod v případě, že tím dojde k přímému, bezprostřednímu a nadále již nenapravitelnému zásahu do sféry možností faktického uspokojení v řízení uplatněného nároku a odvolací soud tuto okolnost řádně nezváží.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy – ze dne 3. dubna 2018 sp. zn. IV. ÚS 719/18 ve věci ústavní stížnosti Jiřího Kubizňáka, zastoupeného JUDr. Jankou Šárovou, advokátkou, se sídlem Karlovo náměstí 287/18, Praha 2 – Nové Město, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 11. ledna 2018 č. j. 62 Co 10/2018-55 o nařízení předběžného opatření, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a 1. Aleny Burdové a 2. Petra Burdy jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 11. ledna 2018 č. j. 62 Co 10/2018-55 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a princip rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 11. ledna 2018 č. j. 62 Co 10/2018-55 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu, obsah napadeného rozhodnutí a relevantní obsah soudního spisu**

1. Stěžovatel se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb.,

o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení shora uvedeného soudního rozhodnutí, neboť má za to, že jím byla porušena jeho základní práva zaručená v čl. 36, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vedeného Obvodním soudem pro Prahu 5 pod sp. zn. 31 C 389/2017 se podává, že vedlejší účastníci darovali stěžovateli a jejich dceři Romaně Kubizňákové (jeho manželce) pozemek č. parc. X, jehož součástí je budova č. p. Y, a pozemek č. parc. Z, to vše v k. ú. Lipence, zapsáno na LV č. XY vedeném Katastrálním úřadem pro hl. m. Prahu, Katastrální pracoviště Praha, pro katastrální území Lipence, okres Praha (dále jen „předmětné nemovitosti“), a to každému v rozsahu podílu 1/2. Dne 7. 12. 2017 vyzvali stěžovatele k vrácení daru proto, že zjistili, jak se chová k jejich dceři v manželství, jak se vyjadřuje o jednom z vedlejších účastníků, jak se k oběma chová, a že odešel ze společné domácnosti s jejich dcerou atd.

3. Obvodní soud pro Prahu 5 (dále jen „obvodní soud“) usnesením ze dne 14. 12. 2017 č. j. 31 C 389/2017-29 v řízení o vrácení daru zamítl návrh na nařízení předběžného opatření, kterým se vedlejší účastníci domáhali, aby stěžovateli bylo uloženo zdržet se vstupu do nemovitostí a užívání předmětných nemovitostí.

4. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) napadeným usnesením rozhodl tak, že usnesení obvodního soudu změnil tak, že nařídil předběžné opatření spočívající v tom, že stěžovatel je povinen zdržet se vstupu do předmětných nemovitostí a užívání předmětných nemovitostí, a to po dobu, než bude pravomocně rozhodnuto o nároku podle žaloby. Městský soud v odůvodnění napadeného usnesení v bodě 4 výslovně uvedl, že „žalovaný (tj. stěžovatel - poznámka Ústavního soudu) se k podanému odvolání nevyjádřil“.

5. Z obsahu vyžádaného soudního spisu se podává, že poté, co obvodní soud vydal usnesení ze dne 14. 12. 2017 č. j. 31 C 389/2017-29, podali vedlejší účastníci blanketní odvolání (č. l. 38 soudního spisu). Na základě tohoto případu obvodní soud vydal usnesení ze dne 18. 12. 2017 č. j. 31 C 389/2017-40, kterým vyzval vedlejší účastníky k odstranění vad odvolání. Odvolání pak bylo doplněno právním zástupcem vedlejších účastníků ze dne 22. 12. 2017 (včetně příloh - č. l. 45 až 51 soudního spisu). V předkládací zprávě obvodního soudu na č. l. 53 soudního spisu je pak výslovně uvedeno, že „Odvolání nebylo doručeno ostatním účastníkům.“ a „Vyjádření k odvolání nebylo podáno“. Hned poté se na č. l. 54 soudního spisu nachází protokol o hlasování městského soudu o napadeném usnesení, které se nachází na č. l. 55 až 56 soudního spisu. Z příslušného spisu dále vyplývá,

že stěžovatel se o řízení o návrhu na vydání předběžného opatření poprvé dozvěděl až právě doručením napadeného usnesení městského soudu.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel zdůrazňuje, že městský soud ve svém rozhodnutí uvádí, že se stěžovatel k podanému odvolání nevyjádřil. Toto tvrzení není pravdivé, jelikož odvolání vedlejších účastníků stěžovateli doručeno nikdy nebylo, a tedy neměl možnost se k podanému odvolání vyjádřit, což je v rozporu se zásadou rovnosti účastníků, když navíc navíc proti usnesení o předběžném opatření není možné podat dovolání.

7. Stěžovatel je dále přesvědčen, že městský soud extrémně vadně hodnotil skutkový stav a na tomto základě vyvodil vadné právní závěry, což dokládá skutkovou i právní argumentací.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

8. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi řízení a vedlejším účastníkům řízení.

9. Městský soud ve svém vyjádření zejména uvedl, že plně odkazuje na napadené usnesení a na jeho podrobné odůvodnění. Žádná ústavní práva stěžovatele zaručená Listinou, která stěžovatel ve své ústavní stížnosti uvádí, porušena nebyla. Městský soud důvody, které ho vedly k částečné změně prvostupňového rozhodnutí, podrobně vysvětlil. Důvody pro nařízení předběžného opatření byly dle něj jednoznačně splněny. Z uvedených důvodů považuje ústavní stížnost za neopodstatněnou, a navrhuje proto, aby v případě věcného projednání byla zamítnuta.

10. Vedlejší účastníci svého práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužili.

11. Vzhledem k obsahu vyjádření městského soudu, který *de facto* jen zopakoval svou argumentaci uvedenou v napadeném usnesení, nebylo nutné zasílat toto vyjádření stěžovateli k replice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud v minulosti mnohokrát judikoval, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů obecných, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Postupují-li soudy v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe Ústavní soud atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu by byl dán pouze tehdy, kdyby jeho právní závěry byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo v nich neměly podkladu, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele anebo by napadené soudní rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné, resp. postrádalo řádné, srozumitelné a logické odůvodnění [srov. nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 27. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 1842/12 (N 154/70 SbNU 425) či ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275)].

14. K otázce způsobilosti předběžného opatření (jako opatření prozatímní povahy) zasáhnutí do základních práv a svobod účastníků řízení se Ústavní soud v rozhodovací praxi vyjádřil tak, že tuto způsobilost obecně vyloučit nelze; je však třeba zdůraznit, že předběžná opatření zpravidla nedosahují takové intenzity, aby mohla zasáhnout do ústavně zaručených práv jedné či druhé strany, neboť při rozhodování o nařízení předběžného opatření se nerozhoduje o právech a povinnostech účastníků s konečnou platností, nýbrž jde o opatření dočasného charakteru, jímž není prejudikován konečný výsledek sporu. Jeho účelem je zatímni úprava práv a povinností, která nevyklučuje, že ochrana práv dotčenému účastníku bude posléze poskytnuta konečným rozhodnutím ve věci (srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 14. 9. 1994 sp. zn. IV. ÚS 43/94 (N 41/2 SbNU 27), usnesení ze dne 29. 3. 2000 sp. zn. IV. ÚS 488/99, usnesení ze dne 8. 11. 2000 sp. zn. IV. ÚS 115/2000, usnesení ze dne 14. 6. 2007 sp. zn. II. ÚS 44/06 a mnohá další, všechna rozhodnutí jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Ústavní soud se tedy zpravidla necítí oprávněn zasahovat do rozhodnutí o předběžných opatřeních, neboť jde o rozhodnutí, která do práv a povinností účastníků zasahují nikoli konečným způsobem, nýbrž jde o opatření, jejichž trvání je zásadně časově omezeno.

15. Ústavní soud vychází z názoru, že posouzení podmínek pro vydání předběžného opatření je věcí obecného soudu, neboť závisí na konkrétních okolnostech případu [srov. nálezy ze dne 10. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171) nebo nálezy ze dne 21. 11. 2001 sp. zn. IV. ÚS 189/01 (N 178/24 SbNU 327), usnesení ze dne 3. 3. 2011 sp. zn. III. ÚS 3365/10, usnesení ze dne 28. 6. 2012 sp. zn. II. ÚS 2010/12 nebo usnesení ze dne 27. 3. 2014 sp. zn. III. ÚS 909/14]. Ústavnímu soudu tedy, z hlediska ústavněprávního, zásadně nepřísluší přehodnocovat názor obecných

soudů stran důvodnosti návrhu na vydání předběžného opatření. Ústavní soud je povolán toliko ověřit, zda rozhodnutí o návrhu na vydání předběžného opatření mělo zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), bylo vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) za dodržení zásad spravedlivého procesu a současně nebylo projevem svévole ve smyslu čl. 1 Ústavy a čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny [viz např. nálezy ze dne 10. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171), usnesení ze dne 5. 2. 2013 sp. zn. III. ÚS 155/13 nebo usnesení ze dne 9. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 641/15].

16. Podstatu ústavní stížnosti tvoří nesouhlas stěžovatele s procesním postupem obecných soudů, když o odvolání vedlejších účastníků proti usnesení obvodního soudu bylo městským soudem rozhodnuto, aniž by odvolání proti tomuto rozhodnutí bylo zasláno stěžovateli na vědomí s možností podat k podanému odvolání své vyjádření. Z vyžádaného soudního spisu (sub 5) pak tvrzená skutečnost o nedoručení opisu odvolání stěžovateli skutečně vyplývá.

17. Ústavní soud musí úvodem při posouzení věci odkázat na svou ustálenou judikaturu [reprezentovanou např. nálezy ze dne 26. 9. 2005 sp. zn. IV. ÚS 310/05 (N 180/38 SbNU 443), ze dne 25. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 639/06 (N 15/44 SbNU 193) nebo ze dne 25. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 3428/11 (N 90/65 SbNU 213)], v níž se Ústavní soud mimo jiné vyslovil k problematice ústavně konformní interpretace ustanovení § 210 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“), z něhož vyplývá, že soud není povinen doručovat opisy odvolání směřující proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení, a to z hlediska potenciálního rozporu s ústavně zaručeným právem účastníků řízení předložit své argumenty k podanému odvolání protistrany, jakožto součástí spravedlivého procesu ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny (v nálezu sp. zn. IV. ÚS 310/05 Ústavní soud dokonce posuzoval ústavnost citovaného ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř.). Ústavní soud dovodil, že „ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř. představuje kogentní příkaz pro soud prvního stupně, aby v případech, kdy odvolání směřuje proti rozhodnutí ve věci samé, je doručil ostatním účastníkům. Ze zákona tedy sice nevyplývá povinnost soudu doručovat opisy odvolání směřující proti nikoliv meritorním rozhodnutím ostatním účastníkům řízení, to však neznamená, že tak soud prvního stupně nemůže učinit na základě úvahy (ústavně souladné) o vhodnosti a účelnosti takového opatření s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci. Takovou specifickou okolností, která zakládá povinnost soudu doručit opis odvolání protistraně, je např. dosavadní vývoj sporu v první instanci, který zřetelně naznačuje, že protistrana zaujímá k argumentům uváděným v odvolání zřetelně nesouhlasný postoj a odlišně je právně a skutkově hodnotí“ (srov. nálezy ze dne 25. 1. 2007 sp. zn. III. ÚS 639/06 (N 15/44 SbNU 193)].

18. V nálezu ze dne 8. 7. 2008 sp. zn. II. ÚS 1374/08 (N 128/50 SbNU 125) pak Ústavní soud jednoznačně zdůraznil, že „vytvoření prostoru pro účastníka řízení účinně uplatnit námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat, je jedním ze základních požadavků práva na spravedlivý proces (zásada kontradiktornosti řízení), který lze vztáhnout na jakékoliv rozhodování, jímž jsou dotčena subjektivní práva a povinnosti účastníků řízení“ [srov. obdobně nálezy ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309) či ze dne 1. 9. 2011 sp. zn. II. ÚS 781/10 (N 147/62 SbNU 269)].

19. Vyslovené závěry Ústavní soud vztahuje nejen na rozhodování o nákladech řízení, ale kupříkladu i na řízení exekuční, které je společně s řízením nalézacím řazeno do občanského soudního řízení jako základní druh civilního procesu. „I v tomto případě je namístě usuzovat, že v případě doručení odvolání stěžovatelům by tito v odvolacím řízení uplatňovali své argumenty na podporu potvrzení odvoláním napadeného usnesení soudního exekutora“ [srov. např. citovaný nálezy ze dne 25. 4. 2012 sp. zn. I. ÚS 3428/11 (N 90/65 SbNU 213) či nálezy ze dne 14. 6. 2011 sp. zn. I. ÚS 3/11 (N 111/61 SbNU 647)]. Ústavní soud pak tyto závěry vztahuje i na rozhodování v případě posuzování nezbytnosti přerušení řízení u obecných soudů. „Je porušením práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, pokud odvolací soud rozhodne o podaném odvolání žalovaného, aniž jeho opis předtím zaslal žalobci na vědomí, čímž mu znemožnil vznést protiargumenty, a hájit tak své stanovisko o nezbytnosti přerušení řízení, byť je z okolností konkrétní věci zřejmé, že zaujímá k argumentům uváděným v odvolání zřetelně nesouhlasný postoj a odlišně je právně a skutkově hodnotí (§ 210 odst. 1 o. s. ř.)“ [srov. nálezy ze dne 19. 9. 2017 sp. zn. II. ÚS 1831/17 (N 176/86 SbNU 811)].

20. Současně však Ústavní soud ve své judikatuře rovněž zdůrazňuje, že jeho úkolem je hodnotit přezkoumávaný proces jako celek, nikoliv jen jeho některé segmenty, to znamená, že přihlíží k závažnosti eventuálních pochybení v postupu obecných soudů a k jejich dopadu na celkový výsledek řízení, neboť právo na soudní a jinou právní ochranu, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, nelze vykládat tak, že by pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení v objektivní poloze. „Samotné porušení procesních pravidel stanovených procesními právními předpisy ještě nemusí samo o sobě znamenat porušení práva na spravedlivý proces, ale teprve takové porušení objektivních procesních pravidel, které by skutečně jednotlivce omezilo v některém konkrétním subjektivním procesním právu.“ [srov. např. nálezy ze dne 5. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 566/07 (N 176/54 SbNU 209) či ze dne 18. 10. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1796/11 (N 178/63 SbNU 69)].

21. Ústavní soud proto ve snaze zachovat racionalitu řízení o ústavní stížnosti a zabránit výskytu přepjatého formalismu i ve své vlastní judikatuře, v jehož důsledku by za účelem ochrany „čistoty“ přezkoumávaného procesu přistupoval ke kasaci všech rozhodnutí obecných soudů, a to výhradně toliko „pouze“ pro nevyhovění všem procesním oprávněním účastníka bez ohledu na racionalitu jejich uplatnění, vždy váží charakter a intenzitu porušení procesních pravidel. „Zásah do základních práv stěžovatele tak musí dosahovat jistého stupně intenzity, způsobilého přivodit změnu rozhodnutí obecných soudů.“ [srov. náleze ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431)]. V případě namítaného porušení subjektivního práva na soudní a jinou právní ochranu je tudíž třeba vždy zkoumat, jak porušení procesních práv zkrátilo jednotlivce na možnosti uplatňovat jednotlivá procesní práva a konat procesní úkony, jež by byly způsobilé přivodit mu příznivější rozhodnutí ve věci samé.

22. Ústavní soud tak učinil i v nyní projednávaném případě a dospěl k závěru, že výše rekapitulované závěry lze bezesporu vztáhnout i na tento případ stěžovatele, který procesním postupem obvodního soudu, kdy mu nebyl doručen opis odvolání vedlejších účastníků, byl fakticky zbaven svého práva předložit své protiargumenty k podanému odvolání, na jehož základě následně městský soud změnil rozhodnutí obvodního soudu o předběžném opatření tak, že nařídil předběžné opatření, kterým stěžovateli zabránil vstupu do předmětných nemovitostí a užívání předmětných nemovitostí, čímž došlo k porušení práva stěžovatele na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) a principu rovnosti účastníků řízení (čl. 37 odst. 3 Listiny). Právě v tomto aspektu řízení, kdy městský soud (jako soud odvolací) na základě podaného odvolání (a v něm vznesených argumentů) dospěl ke zcela opačnému právnímu názoru než obvodní soud (jako soud prvního stupně), přičemž dotčený účastník řízení (stěžovatel) se o tomto „novém“ náhledu na posuzovanou otázku dozvěděl až ze samotného rozhodnutí městského soudu, se nyní projednávaný případ odlišuje od případů, kdy se obecné soudy při zohlednění konkrétních okolností průběhu řízení rozhodly postupovat podle ustanovení § 210 odst. 1 o. s. ř. a nedoručovat opis odvolání dotčenému účastníkovi řízení, neboť „z předchozího průběhu řízení a z podaného odvolání je zřejmé, že případné vyjádření protistrany by s ohledem na okolnosti případu či specifikum věci nemohlo nijak přispět k objasnění věci a k rozhodování odvolacího soudu“ (viz usnesení ze dne 23. 9. 2013 sp. zn. IV. ÚS 2602/13).

23. Citovaný právní závěr Ústavního soudu se tudíž neocitá v rozporu s výše rekapitulovanými závěry judikatury Ústavního soudu a není tedy důvodem pro odmítnutí argumentace stěžovatele jako neopodstatněné, neboť procesní postup obecných soudů v případě řešeném Ústavním soudem v posledně citovaném usnesení nepředstavoval takové porušení

objektivních procesních pravidel, které by skutečně dotčeného jednotlivce omezilo v některém konkrétním subjektivním procesním právu, jako tomu bylo dle Ústavního soudu v nyní projednávaném případě. Z podané ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu je totiž více než zřejmé, že stěžovatel má na otázku skutkového stavu a právního hodnocení dané věci diametrálně odlišný názor než vedlejší účastníci, přičemž postupem obecných soudů mu bylo odepřeno tento svůj právní názor na danou kauzu obhajovat před městským soudem, a to navíc za situace, kdy obvodní soud rozhodl v jeho prospěch. Tímto postupem tedy došlo k porušení ústavně garantovaných práv stěžovatele podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny.

24. Ústavní soud ve své judikatuře zdůrazňuje potřebu posoudit, jaké následky by v konkrétním případě lpění na pravidlech procedurální spravedlnosti (zejména čl. 37 odst. 3 Listiny) mohlo mít pro následně možné uplatnění práv vedlejších účastníků řízení (zde z hlediska vrácení daru) před obecnými soudy, kdy by zrušení předběžného opatření Ústavním soudem představovalo hrozbu přímého, bezprostředního a nadále již nenapravitelného zásahu do sféry možností faktického uspokojení v řízení uplatněného nároku [viz náleze ze dne 13. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 1888/13 (N 17/72 SbNU 211)]. Takový následek však v posuzované věci neshledal, naopak dospěl k závěru o neústavním zásahu do ústavně zaručeného procesního postavení stěžovatele.

25. Současně však v této souvislosti, s ohledem na zvláštnost řízení o ústavnosti předběžných opatření, Ústavní soud považuje za potřebné uvést, že není povinností obecných soudů doručovat protistraně odvolání proti usnesení o návrhu na předběžné opatření před rozhodnutím odvolacího soudu vždy a v každém případě, a to nejen s ohledem na znění § 210 odst. 1 o. s. ř., nýbrž právě proto, že mohou být případy, kdy by doručení odvolání protistraně nebylo ani účelné, ani vhodné, anebo by dokonce mohl být nevhodným doručením odvolání zmařen účel předběžného opatření, tedy mimořádného procesního institutu, který musí být do jisté míry založen na prvku překvapivosti (např. je-li navrhováno předběžné opatření z důvodu ohrožení budoucí exekuce). V posuzovaném případě ovšem žaladné nebezpečí zmaření účelu předběžného opatření nehrozilo, a stěžovatel tak měl po posouzení okolností případu právo na to, aby mohl v řízení o návrhu na vydání předběžného opatření odpovídajícím způsobem reagovat.

VI. Závěr

26. Proto Ústavní soud uzavírá, že rozhodl-li městský soud ústavní stížností napadeným usnesením o podaném odvolání vedlejších účastníků, aniž jeho opis předtím zaslal stěžovateli na vědomí, fakticky mu znemožnil vznést protiargumenty a hájit tak jeho stanovisko o nedůvodnosti návrhu na vydání předběžného opatření. Tímto svým rozhodnutím proto porušil

jeho právo na soudní ochranu a rovné postavení v řízení podle čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny (obdobně shora citovaný nálezn sp. zn. III. ÚS 1888/13).

27. Proto Ústavní soud (aniž jinak posuzoval vlastní předmět řízení před obecnými soudy) podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení městského soudu zrušil. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

Č. 70

K účelnosti vynaložených nákladů občanského soudního řízení

Povinností soudu vyplývající z ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. je posuzovat účelnost nákladů řízení, přičemž nesmí pouštět ze zřetele samotný účel civilního procesu jako takového, který spočívá v poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým skutečným subjektivním hmotným právům a právem chráněným zájmům. Mezi případy, kdy nelze dovodit účelnost vynaložených nákladů řízení, spadá i zneužití práva na zastupování advokátem.

S ohledem na množství podávaných žalob, charakter podnikání vedlejšího účastníka, vykazujícího spíše znaky inkasní agentury, řetězení vlastnictví a personální propojení vedlejšího účastníka (žalobce) s jeho právním zástupcem, se jeví zastoupení vedlejšího účastníka samotným jeho vlastníkem jakožto advokátem jako zjevné zneužití práva na zastoupení advokátem s cílem neúčelného navyšování nákladů soudního řízení.

Soud, který se odmítne zabývat opakovanou námitkou stěžovatele ohledně nezákonnosti přiznání náhrady nákladů řízení vedlejšímu účastníku z důvodu neúčelnosti zastoupení a snahy o zneužití práva na zastoupení advokátem, navíc doloženou závěry jiných soudů ve srovnatelných rozhodnutích, včetně rozhodnutí Ústavního soudu, přičemž své závěry nijak neodůvodní, se dopustí porušení práva stěžovatele na spravedlivý (řádný) proces, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 10. dubna 2018 sp. zn. IV. ÚS 193/17 ve věci ústavní stížnosti Radka Hrehora, zastoupeného Mgr. Petrem Novotným, advokátem, se sídlem Karolinská 661/4, Praha 8, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 24. 10. 2016 č. j. 41 C 376/2014-224, kterým byla stěžovateli uložena povinnost vydat bezdůvodné obohacení vzniklé užíváním pozemků.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 24. 10. 2016 č. j. 41 C 376/2014-224 bylo porušeno právo na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 24. 10. 2016 č. j. 41 C 376/2014-224 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatel se, s odvoláním na porušení čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 1 a 96 Ústavy, domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí, kterým bylo vyhověno žalobě vedlejšího účastníka společnosti GV Reality, s. r. o., (dále též jen „vedlejší účastník“) na vydání bezdůvodného obohacení, vzniklého stěžovateli užíváním pozemků ve vlastnictví vedlejšího účastníka. Tímto rozhodnutím bylo stěžovateli uloženo uhradit vedlejšímu účastníku pohledávku ve výši 4 725,92 Kč s úrokem z prodlení a náhradu nákladů řízení ve výši 8 296,36 Kč.

2. Z obsahu napadených rozhodnutí a tvrzení v ústavní stížnosti se ve stručnosti podává, že vedlejší účastník vede množství sporů proti vlastníkům a spoluvlastníkům bytových a nebytových jednotek v oblasti lokality „Zeleného údolí“ postavených na jeho pozemcích. Jedná se o spory o zaplacení finančních částek z titulu bezdůvodného obohacení, jež mělo vzniknout užíváním jeho pozemků bez právního důvodu, a to jak pozemků, na nichž jsou postaveny předmětné stavby, tak nezastavěných přilehlých pozemků. V identických věcech byla vypracována řada znaleckých posudků, lišících se zejména způsobem výpočtu nájemného za užívání pozemků. Převážná většina sporů je vedena o částky, jejichž výše neumožňuje napadnout rozhodnutí soudu řádným opravným prostředkem (§ 202 odst. 2 o. s. ř.).

II.

3. Stěžovatel v ústavní stížnosti nejdříve vyjadřuje své přesvědčení, že napadené rozhodnutí není svou povahou bagatelní, neboť má přesah pro stovky obyvatel „Zeleného údolí“, kteří jsou v podobné situaci jako stěžovatel, a proti kterým byly dosud obdobné žaloby GV Reality převážně zamítány, buď z důvodů nesprávného výpočtu nájemného, nebo pro rozpor s dobrými mravy. Vzhledem k tomu, že vedlejší účastník průběžně zasílá

předžalobní upomínky a podává žaloby na zaplacení „nájmu“ za další období, může mít nyní rozhodnutí [stejně jako obdobné rozhodnutí napadené ústavní stížností vedenou pod sp. zn. I. ÚS 585/17 – pozn. red.: náleze ze dne 10. 4. 2018 sp. zn. I. ÚS 585/17 (N 71/89 SbNU 99)] dopad na ostatní vlastníky bytových a nebytových jednotek „Zeleného údolí“.

4. Stěžovatel především namítá, že napadené rozhodnutí senátu 41 C Obvodního soudu pro Prahu 4 je v rozporu s několika pravomocnými zamítavými rozhodnutími jiných senátů Obvodního soudu pro Prahu 4 i jiných okresních soudů ohledně žalob vedlejšího účastníka a rovněž v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu, neboť obvodní soud při výpočtu úhrady za užívání pozemků v nyní projednávané věci nezohlednil skutečnost, že pozemky jsou zastavěny stavbami cizích vlastníků. Napadeným rozhodnutím soudu byl narušen princip legitimního očekávání a předvídatelnosti rozhodnutí. Soudu, mimo nerespektování judikatury ve srovnatelných věcech, dále vytyká nedostatky v dokazování vážící se k znaleckým posudkům, nedostatky v hodnocení důkazů, nesprávné právní posouzení a procesní pochybení.

5. Stěžovatel dále uvádí výhrady proti výroku rozhodnutí o nákladech řízení, kterým byla vedlejšímu účastníkovi, v řízení fakticky zastoupenému jednatelem a společníkem Mgr. V. Andršem, přiznána náhrada nákladů řízení za údajné právní zastoupení. Namítá, že rozhodnutí ohledně nákladů řízení je v rozporu s ustálenou judikaturou okresních soudů, ale i Městského soudu v Praze, Krajského soudu v Praze, Krajského soudu v Plzni a Krajského soudu v Ústí nad Labem.

6. Podle stěžovatele došlo k nepřípustně zjednodušené a mechanické aplikaci norem upravujících principy přiznávání nákladů řízení, přičemž obvodní soud se neodůvodněně odmítl zabývat argumentací a předloženými důkazy stěžovatele, když pouze uvedl, že „případné osobní propojení právního zástupce žalobce s žalobcem nebude soud zkoumat, neboť toto rozhodně není předmětem tohoto řízení“.

7. Propojení vedlejšího účastníka s jeho právním zástupcem stěžovatel dovozuje z několika skutečností. Vedlejší účastník je obchodní společnost, která od svého vzniku dne 18. 8. 2011 až do 28. 1. 2013 měla zapsáno jako společníka a jednatele Mgr. V. Andrše. Následně byl smlouvou o převodu obchodního podílu ze dne 6. 12. 2012 převeden obchodní podíl z Mgr. V. Andrše na společnost Vespula, a. s., jejímž je Mgr. V. Andrš jediným statutárním orgánem. Společnost Vespula, a. s., má jediného společníka, a to společnost Andrš a partneři, s. r. o., jejímž název je zjevně matoucí, jelikož jediným společníkem a jednatelem je opět pouze Mgr. V. Andrš.

8. Mgr. V. Andrš dne 28. 1. 2013 zjevně účelově nechal vymazat svoji osobu jako jednatele vedlejšího účastníka z obchodního rejstříku a dosadil jako jednatele namísto své osoby paní Paulinu Chumanovou. Nová

„jednatelka“ vedlejšího účastníka však obratem udělila plnou moc Mgr. V. Andršovi ke všem úkonům za vedlejšího účastníka, a to ihned v den svého jmenování, tj. 28. 1. 2013. Mgr. V. Andrš tak zůstává faktickým jednatelem vedlejšího účastníka, ačkoli není formálně veden v obchodním rejstříku jako jednatel žalobce. Mgr. V. Andrš a vedlejší účastník, stejně jako další shora uvedené společnosti, mají sídlo na stejné adrese (Španělská 770/2, 120 00 Praha 2).

9. Stěžovatel tvrdí, že jediným smyslem a účelem existence vedlejšího účastníka je vlastnictví zastavěných pozemků v lokalitě „Zeleného údolí“ a kolektování nárokovaných peněžitých prostředků vůči obyvatelům „Zeleného údolí“. Vedlejší účastník podal žaloby s úmyslem těžit z nejisté situace obyvatel „Zeleného údolí“, a to nárokováním náhrady nákladů řízení v nezákonné výši, tj. zejména podáním návrhů na vydání platebního rozkazu se zamlčením, že se jedná o návrhy ve smyslu § 14b vyhlášky č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, za které přísluší náhrada nákladů řízení ve snížené výši. Pozice vedlejšího účastníka se dá přirovnat k tzv. inkasním agenturám (factoringovým společnostem), jejichž předmětem podnikání je toliko vymáhání pohledávek. Ohledně těchto společností Ústavní soud ustáleně judikoval, že zázemím pro předmět svého podnikání by měly disponovat a z tohoto důvodu jim nelze přiznat náhradu nákladů řízení za zastoupení advokátem [srov. náleze z dne 25. 7. 2012 sp. zn. I. ÚS 988/12 (N 132/66 SbNU 61), usnesení ze dne 10. 5. 2012 sp. zn. III. ÚS 1380/12, usnesení ze dne 4. 6. 2012 sp. zn. IV. ÚS 1312/12 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. Stěžovatel v souvislosti se svými námitkami poukazuje i na judikaturu Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3190/2014, 29 Odo 560/2004, 29 Odo 1308/2006 a náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 988/12 (N 132/66 SbNU 61).

10. Dále stěžovatel připomíná, že Městský soud v Praze jako soud obvolací v obdobné věci zahájené formulářovou žalobou vedlejšího účastníka se v usnesení ze dne 20. ledna 2015 č. j. 20 Co 500/2014-11 plně ztotožnil s argumentací ohledně neúčelnosti nákladů právního zastoupení vedlejšího účastníka a uvedl, že „toto řetězení vlastnictví žalující společnosti se její účelovým a zastoupení žalobce samotným jeho vlastníkem jakožto advokátem je zjevným zneužitím práva na zastoupení advokátem, daného § 25 odst. 1 o. s. ř., s cílem neúčelného navyšování nákladů soudního řízení ...“. Obdobně Městský soud v Praze rozhodl rovněž v usneseních č. j. 35 Co 11/2015-19 2015, č. j. 20 Co 11/2015-16, č. j. 55 Co 11/2015-12. Shodně posoudil neúčelnost vynaložených nákladů řízení ve svých rozhodnutích i Krajský soud v Praze v usnesení č. j. 32 Co 95/2015-70 a Krajský soud v Plzni v usnesení č. j. 64 Co 408/2015-18. Proti jednomu z usnesení Městského soudu v Praze podal vedlejší účastník ústavní stížnost, kterou Ústavní soud

odmítl svým usnesením ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. II. ÚS 1386/15, kde zároveň potvrdil, že nepřiznání náhrady nákladů za právní zastoupení vedlejšímu účastníku je opodstatněné a je obecnými soudy řádně odůvodněno.

III.

11. Obvodní soud pro Prahu 4 ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že považuje své rozhodnutí za skutkově i procesně správné. Zdůraznil, že při jednání i v rozsudku vysvětlil, z jakých důvodů nepovažuje jiná „opačná“ rozhodnutí v obdobných věcech za tzv. judikaturu, jedná se totiž o rozhodnutí obecných soudů, jež s ohledem na předmět sporu (jeho výši) nebyla napadena odvoláním. Stěžovatel opomíjí rozhodnutí, která shodně jako senát 41 C v obdobných případech vyhověla podané žalobě, či velké množství žalob, jež byly zakončeny zpětvzetím žaloby pro zaplacení žalovanými. Připomněl, že dvě zamítavá rozhodnutí zdejšího soudu (odůvodněná korektivem dobrých mravů) ve věci sp. zn. 28 C 455/2014 a 18 C 416/2014 byla Městským soudem v Praze zrušena a vrácena k dalšímu řízení s odůvodněním, že korektiv dobrých mravů pro zamítnutí žaloby na vydání bezdůvodného obohacení nestačí.

12. Stěžovatel v replice k vyjádření uvedl, že setrvává na své předešlé argumentaci a že soud se ke všem námitkám ústavní stížnosti, včetně námitek ohledně nákladů řízení, nevyjádřil. Dále sdělil, že v obdobných žalobách vedlejšího účastníka byla oproti 15 zamítavým rozhodnutím vydána pouze 2 zcela nepřiznivá a 2 částečně nepřiznivá. Uvedl, že řada žalovaných vymáhané částky zpravidla v řádu několika stokorun zaplatila a bránila se jen proti výroku v elektronickém platebním rozkazu o náhradě nákladů řízení za právní zastoupení. Ve všech případech, kdy bylo podáno odvolání proti výroku o náhradě nákladů za právní zastoupení, přitom bylo odvolacím soudem rozhodnuto, že vedlejší účastník nemá právo na náhradu nákladů řízení za právní zastoupení. Rovněž i v rozhodnutích o zastavení řízení nebyla přiznána náhrada nákladů řízení za právní zastoupení vedlejšímu účastníkově. Pokud náhrada přiznána byla, rozhodnutí o nákladech řízení bylo na základě odvolání změněno odvolacím soudem. Obyvatelům „Zeleného údolí“ nelze klást k tíži, že se vždy aktivně nebránili proti všem žalobám vedlejšího účastníka a raději zaplatili bagatelní částky, aby se vyhnuli stresu ze soudního řízení.

13. Vedlejší účastník ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že v typově shodných řízeních (usnesení ze dne 9. 9. 2015 sp. zn. IV. ÚS 1864/15 a usnesení ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. II. ÚS 1386/15) Ústavní soud ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost odmítl s tím, že v bagatelních věcech lze přezkum z ústavněprávního hlediska provádět jen v případech zcela evidentní svévole orgánů veřejné moci vůči stěžovateli. Rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4 považuje vedlejší účastník za přílehavě a řádně

odůvodněné, a proto očekává, že Ústavní soud tuto ústavní stížnost rovněž odmítne jako zcela zjevně neopodstatněnou.

14. Uvedené vyjádření nezasílal Ústavní soud stěžovateli k replice, neboť neobsahovalo žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti.

15. Vzhledem k tomu, že obsah ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, jakož i průběh řízení před civilními soudy jsou stěžovateli i Ústavnímu soudu známy, není třeba je dále podrobněji rekapitulovat.

IV.

16. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně neopodstatněná a částečně důvodná.

17. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatelky a účastníků řízení. Nenařazení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

V.

18. Ústavní soud předesílá, jak ustáleně judikuje, že je oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.

19. Ústavní soud neshledal důvod pro ústavní přezkum rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4, pokud jde o meritum věci. V projednávané věci jde totiž o částku bagatelní, která podle konstantní judikatury Ústavního soudu zpravidla není schopna představovat reálné porušení základních práv či svobod. Řízení o ústavní stížnosti v případech, kdy se jedná o bagatelní částky, by bezúčelně vytěžovalo kapacity Ústavního soudu na úkor řízení, v nichž skutečně hrozí zásadní porušení základních práv a svobod. Odporovalo by smyslu zákona a účelu ústavního soudnictví, kdyby přezkum v těchto věcech měl provádět Ústavní soud. Lze odkázat i na klasickou zásadu římského práva *minima non curat praetor*, jejímž smyslem je zabránit tomu, aby byly vrcholné ústavní orgány odváděny od plnění skutečně závažných úkolů, k jejichž řešení jsou ústavně určeny [srov. též např. usnesení ze dne 25. 8. 2004 sp. zn. III. ÚS 405/04 (U 43/34 SbNU 421), usnesení ze dne 18. 6. 2001 sp. zn. IV. ÚS 101/01 (U 22/22 SbNU 387), usnesení ze dne

7. 8. 2013 sp. zn. IV. ÚS 2294/13 a usnesení ze dne 14. 10. 2004 sp. zn. III. ÚS 404/04].

20. Výjimku představují zcela extrémní pochybení soudu, která vykazují znaky zásahu do práv (srov. např. usnesení ze dne 3. 8. 2011 sp. zn. II. ÚS 3245/10, usnesení ze dne 1. 8. 2011 sp. zn. IV. ÚS 1393/11, usnesení ze dne 8. 4. 2015 sp. zn. IV. ÚS 193/14, usnesení ze dne 7. 10. 2009 sp. zn. II. ÚS 2538/09). I když tedy Ústavní soud i u tzv. bagatelních věcí výjimečně připustil přezkum z ústavněprávních hledisek, činil tak vždy s ohledem na intenzitu faktických (kvantitativních) dopadů na osobu stěžovatele, resp. na jeho majetkové poměry, příp. s ohledem na další okolnosti případu [např. kumulativní působení dalších obdobných případů; srov. kupř. nález ze dne 10. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 3725/13 (N 55/73 SbNU 89)].

21. V projednávané věci Ústavní soud však na stanovisku ohledně bagatelnosti projednávané věci, dané výší žalované částky, setrval i přes námitky stěžovatele ohledně přesahu jeho zájmů.

22. V této souvislosti Ústavní soud pro úplnost poznamenává, že v mezidobí, tj. dne 14. června 2017, totiž došlo k vydání rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 170/2017-511 o žalobě vedlejšího účastníka proti jinému obyvateli „Zeleného údolí“, kterým byl změněn rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 29. března 2017 č. j. 70 C 511/2014-354 tak, že žaloba vedlejšího účastníka byla zamítnuta v celém rozsahu pro přeplacení na tvrzený nárok. Rozsudek obsahuje právní závěry Městského soudu v Praze, tedy odvolacího soudu, ke všem zásadním právním otázkám řešeným i v předmětném řízení, resp. otázkám, jež jsou zásadní i pro obdobné spory.

VI.

23. O odlišnou situaci jde však v případě nákladového výroku napadeného rozhodnutí, neboť Obvodní soud pro Prahu 4 při rozhodování o nákladech řízení principy obsažené v hlavě páté Listiny nerespektoval.

24. K otázce náhrady nákladů řízení se Ústavní soud ve své judikatuře vyjadřuje rezervovaně tak, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity znamenající porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení by však mohla nabýt ústavněprávní dimenze v případě extrémního výkročení z pravidel upravujících toto řízení nebo zjevného a neodůvodněného vybočení z výkladového nebo aplikačního standardu, jež je v soudní praxi obecně respektován [např. nález ze dne 30. 4. 2008 sp. zn. III. ÚS 1817/07 (N 81/49 SbNU 177), nález ze dne 16. 6. 2011 sp. zn. III. ÚS 1203/11 (N 117/61 SbNU 711)]. Podle právního názoru vysloveného v nálezu ze dne 12. 11. 2007 sp. zn. I. ÚS 1531/07 (N 189/47 SbNU 461) otázka náhrady nákladů dosahuje ústavněprávní dimenze zejména tehdy,

jestliže postup soudu vybočuje z pravidel upravujících toto řízení v důsledku závažného pochybení soudu. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že právě k výše uvedenému porušení principů obsažených v Listině došlo.

25. Ústavní soud ověřil, že pokud jde o náklady řízení, Obvodní soud pro Prahu 4 v odůvodnění rozhodnutí pouze konstatoval, že právní zástupce žalobce není společníkem ani členem orgánu žalobce a za takové situace má jeho klient (žalobce) nárok na náhradu nákladů, neboť splňuje podmínky pro jejich přiznání. Případné osobní propojení právního zástupce žalobce s žalobcem soud odmítl zkoumat, neboť dospěl k závěru, že to rozhodně není předmětem daného řízení.

26. Stěžovatel přitom opakovaně namítal nezákonnost přiznání náhrady nákladů řízení vedlejšímu účastníku z důvodu neúčelnosti zastoupení a snahy o zneužití práva na zastoupení advokátem, k čemuž předkládal rozsudky soudů vyšších instancí vydaných v právně a skutkově obdobných řízeních v kauze „Zeleného údolí“ (srov. vyjádření k žalobě, doplnění vyjádření na č. l. 83 a násl., při ústním jednání konaném dne 24. 10. 2016, rozsudky Městského soudu v Praze a Krajského soudu v Praze, poukaz stěžovatele na usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. II. ÚS 1386/15).

27. Obvodní soud pro Prahu 4 se argumentací stěžovatele v podstatě odmítl zabývat, přičemž své závěry ani nijak neodůvodnil.

28. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že otázkou požadavků na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí (resp. rozhodnutí orgánu veřejné moci) se již zabýval mnohokrát, přičemž své postulaty formuloval v celé řadě svých rozhodnutí [např. náleze ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723), náleze ze dne 22. 11. 2010 sp. zn. IV. ÚS 1834/10 (N 231/59 SbNU 357)]. Z jeho ustálené judikatury k otázce přezkoumatelnosti a přesvědčivosti rozhodnutí obecných soudů především vyplývá, že právu na spravedlivý (řádný) proces odpovídá povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tomto rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem vypořádat se všemi důkazy i s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení [srov. rozhodnutí vydaná ve věcech ze dne 10. 3. 2008 sp. zn. IV. ÚS 2701/07 (N 52/48 SbNU 599), náleze ze dne 23. 3. 2006 sp. zn. III. ÚS 521/05 (N 70/40 SbNU 691), náleze ze dne 12. 7. 2006 sp. zn. III. ÚS 151/06 (N 132/42 SbNU 57), náleze ze dne 22. 9. 2009 sp. zn. III. ÚS 961/09 (N 207/54 SbNU 565), náleze ze dne 2. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 435/09 (N 129/53 SbNU 623), náleze ze dne 6. 5. 2015 sp. zn. IV. ÚS 2445/14 (N 89/77 SbNU 303)].

29. Ústavní soud přitom nezpochybňuje tvrzení uváděná stěžovatelem ohledně personálního propojení vedlejšího účastníka s jeho právním zástupcem i názor stěžovatele, ostatně v obdobných věcech potvrzený řadou předchozích rozhodnutí (např. v usnesení Městského soudu v Praze

č. j. 20 Co 500/2014-11) včetně usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. II. ÚS 1386/15, ohledně neúčelnosti nákladů řízení vynaložených vedlejším účastníkem na právní zastoupení.

30. V projednávané věci je evidentní, že vedlejší účastník podává množství skutkově obdobných a právně shodných návrhů, lišících se zásadně jen osobou žalovaných a výší požadované částky, přičemž se převážně jedná o bagatelní žaloby uplatněné na ustáleném vzoru. Ústavní soud považuje personální propojení vedlejšího účastníka a jeho právního zástupce advokáta Mgr. Vlastislava Andrše za zjevné. Vedlejší účastník GV reality, s. r. o., má jediného společníka, a to společnost Vespula, a. s. Jediným statutárním orgánem a jediným akcionářem společnosti Vespula, a. s., byla až do 10. 5. 2017 společnost Andrš a partneři, s. r. o., jejímž jediným společníkem a jednatelem je opět pouze Mgr. V. Andrš. Je tak evidentní, že řetězení vlastnictví žalující společnosti (vedlejšího účastníka) se jeví účelovým a zastoupení vedlejšího účastníka samotným jeho vlastníkem jakožto advokátem je zjevným zneužitím práva na zastoupení advokátem, daného § 25 odst. 1 o. s. ř., s cílem neúčelného navyšování nákladů soudního řízení, jak má na mysli nález Ústavního soudu ze dne 3. 12. 2013 sp. zn. II. ÚS 2697/13 (N 208/71 SbNU 463).

31. Ústavní soud připomíná, že rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného řízení je ovládáno zásadou úspěchu ve věci, vyjádřenou v § 142 odst. 1 o. s. ř. Uvedené ustanovení ukládá soudu, aby přiznal tomu účastníku, který měl ve věci plný úspěch, proti účastníku, který úspěch neměl, „náhradu nákladů potřebných k účelnému uplatňování nebo bránění práva“. Neúspěšný účastník sporu tedy nehradí úspěšné procesní straně veškeré její náklady, ale jediné takové náklady, jež lze považovat za potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva. Toto pravidlo se vztahuje na jakékoliv náklady řízení, tedy i na náklady spojené se zastupováním advokátem (na odměnu za zastupování, paušální náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty).

32. Povinností soudu vyplývající z ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. přitom je účelnost nákladů řízení posuzovat. Při zvažování účelnosti vynaložených nákladů soud nesmí použít ze zřetele ani samotný účel civilního procesu jako takového, který spočívá v poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým skutečným subjektivním hmotným právům a právem chráněným zájmům. V souladu s tímto vymezením účelu civilního procesu však nejsou situace, kdy se civilní řízení vede nejen kvůli věci samé, ale i kvůli částce, která může být přiznána na náhradě nákladů řízení z důvodu právního zastoupení [srov. obdobně nálezy ze dne 14. 9. 2011 sp. zn. I. ÚS 3698/10 (N 160/62 SbNU 395), nálezy ze dne 20. 6. 2011 sp. zn. I. ÚS 329/08 (N 118/61 SbNU 717), nálezy ze dne 7. 10. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 39/13 (N 188/75 SbNU 95; 275/2014 Sb.)].

33. Mezi případy, kdy náhradu nákladů řízení spojených se zastoupením advokátem není možné přiznat, proto spadá i zneužití práva na zastupování advokátem. Zákaz zneužití práva je právní zásadou, jež se uplatňuje nejen v hmotném právu, ale též v právu procesním; v platném právu ji dokonce výslovně vyjadřuje § 2 o. s. ř. Za zneužití procesního práva tak lze považovat jednání procesní strany, které je v rozporu s účelem procesní normy či procesního institutu a jímž se procesní strana snaží pro sebe dosáhnout výhody nepředpokládané procesním právem.

34. Ústavní soud dospěl k závěru, že Obvodní soud pro Prahu 4, který uvedené postuláty při svém rozhodování o nákladech řízení zcela pominul, námitkami stěžovatele se odmítl zabývat, své rozhodnutí řádně neodůvodnil, a neposoudil tak účelnost vynaložených nákladů vedlejšího účastníka řízení. Došlo tak k porušení práva na spravedlivý (řádný) proces chráněného čl. 36 odst. 1 Listiny.

35. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a), § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výrocích I, II a III nálezu uvedeno.

Č. 71

K účelnosti nákladů řízení při zneužití práva na zastupování advokátem

Povinností soudu vyplývající z ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. je posuzovat účelnost nákladů řízení, přičemž nesmí pouštět ze zřetele samotný účel civilního procesu jako takového, který spočívá v poskytování ochrany porušeným nebo ohroženým subjektivním hmotným právům a právem chráněným zájmům. Mezi případy, kdy nelze dovodit účelnost vynaložených nákladů řízení, spadá i zneužití práva na zastupování advokátem.

Obecně platí, že právnická osoba neztrácí právo na náhradu nákladů právního zastoupení jen proto, že je jejím statutárním orgánem, společníkem či konečným vlastníkem advokát. Na druhou stranu nelze vyloučit existenci případů, ve kterých se uvedená teze vzhledem ke specifickým okolnostem neuplatní. V tomto případě bylo třeba přihlídnout k množství žalob, které vedlejší účastník podával na ustáleném vzoru, jakož i k povaze jeho podnikání, které vykazovalo spíše znaky inkasní agentury, což vede k závěru, že by měl pro správu svých pohledávek, jež má převážně administrativní charakter, disponovat příslušným aparátem. Jestliže byl pak tento předpoklad obcházen tím způsobem, že se vedlejší účastník nechával právně zastoupit advokátem, jenž je nadto jeho vlastníkem, získává takový postup charakter zneužití práva na náhradu nákladů řízení, neboť účelově navyšuje náklady s vymáháním pohledávek spojené.

Rozhodnutí soudu, který nevěnuje náležitou pozornost opakovaným námitkám stěžovatele ohledně nezákonnosti přiznání náhrady nákladů řízení vedlejšímu účastníku z důvodu neúčelnosti zastoupení a snahy o zneužití práva na zastoupení advokátem, navíc doloženou závěry jiných soudů ve srovnatelných rozhodnutích, včetně rozhodnutí Ústavního soudu, nelze považovat za řádně odůvodněné, a jako takové porušuje právo stěžovatele na spravedlivý proces, garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře – ze dne 10. dubna 2018 sp. zn. I. ÚS 585/17 ve věci ústavní stížnosti Ing. Vladimíra Berana, zastoupeného Mgr. Petrem Novotným, advokátem, se sídlem Karolinská 661/4, Praha 8, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4

č. j. 44 C 213/2014-106 ze dne 23. listopadu 2016 o povinnosti stěžovatele vydat bezdůvodné obohacení, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníka řízení a společnosti GV Reality, s. r. o., se sídlem Španělská 770/2, Praha 2, IČO 24148733, zastoupené Mgr. Vlastislavem Andršem, advokátem, se sídlem Španělská 770/2, Praha 2, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 44 C 213/2014-106 ze dne 23. listopadu 2016 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 44 C 213/2014-106 ze dne 23. listopadu 2016 se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I.

1. Ústavní stížností, podanou podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, usiloval stěžovatel o zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí obecného soudu s odůvodněním, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva, zakotvená v čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 96 Ústavy.

2. Z obsahu přiloženého spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že společnost GV Reality, s. r. o., (dále též jen „vedlejší účastník“) vede množství sporů proti vlastníkům a spoluvlastníkům bytových a nebytových jednotek v obytných domech postavených na jí vlastněných pozemcích, které se nachází v oblasti lokality „Zeleného údolí“ v Praze-Kunraticích. V jednotlivých řízeních se vedlejší účastník domáhá zaplacení finančních částek z titulu bezdůvodného obohacení, jež mělo vzniknout užíváním jeho pozemků bez právního důvodu, a to jak pozemků, na nichž jsou postaveny předmětné stavby, tak nezastavěných přilehlých pozemků. V identických věcech byla vypracována řada znaleckých posudků, lišících se zejména způsobem výpočtu nájemného za užívání pozemků. Většina sporů je vedena o částky, jejichž výše neumožňuje uplatnit proti rozhodnutí soudu řádný opravný prostředek [§ 202 odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)].

3. Žalobě vedlejšího účastníka na vydání bezdůvodného obohacení čelil rovněž stěžovatel. Na jejím podkladě Obvodní soud pro Prahu 4 (dále

těž „obvodní soud“) přijal napadený rozsudek č. j. 44 C 213/2014-106 ze dne 23. listopadu 2016, jímž stěžovateli uložil uhradit vedlejšímu účastníkovi částku 1 567,84 Kč s úrokem z prodlení (výrok I) a náklady řízení ve výši 5 443,09 Kč (výrok II).

II.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti úvodem vyjádřil své přesvědčení, že napadené rozhodnutí není svou povahou bagatelní, neboť má přesah pro stovky obyvatel „Zeleného údolí“, kteří jsou v podobné situaci jako stěžovatel, a proti kterým byly dosud obdobné žaloby vedlejšího účastníka převážně zamítány, buď z důvodů nesprávného výpočtu bezdůvodného obohacení, nebo pro rozpor s dobrými mravy. Vzhledem k tomu, že vedlejší účastník průběžně zasílá předžalobní upomínky a podává žaloby na zaplacení „nájmů“ za další období, může mít nynější rozhodnutí dopad na ostatní vlastníky bytových a nebytových jednotek „Zeleného údolí“.

5. K věci samé stěžovatel namítl, že obvodní soud při výpočtu úhrady za užívání pozemků nezohlednil skutečnost, že pozemky jsou zastavěny stavbami cizích vlastníků, čímž se dostal do rozporu s několika pravomocnými zamítavými rozhodnutími jiných senátů Obvodního soudu pro Prahu 4 i jiných okresních soudů ohledně žalob vedlejšího účastníka a rovněž do rozporu s příslušnou judikaturou Nejvyššího soudu. Svým postupem obvodní soud narušil princip legitimního očekávání a předvídatelnosti rozhodnutí. Kromě nerespektování judikatury vydané ve srovnatelných věcech stěžovatel obvodnímu soudu vytkl rovněž nedostatky v dokazování, vážící se především k znaleckým posudkům, nedostatky v hodnocení důkazů, nesprávné právní posouzení či absenci reakce na jím uplatněné námitky. Tyto výhrady v ústavní stížnosti velmi obšírně rozvedl.

6. Kritice stěžovatel podrobil dále výrok napadeného rozhodnutí o nákladech řízení, kterým byla vedlejšímu účastníkovi, v řízení zastoupenému Mgr. Andršem, přiznána náhrada nákladů řízení. Podle stěžovatele došlo k nepřipustně zjednodušené a mechanické aplikaci norem upravujících principy přiznávání nákladů řízení, přičemž obvodní soud se neodůvodněně odmítl zabývat argumentací a předloženými důkazy stěžovatele dokládajícími neúčelnost předmětného právního zastoupení.

7. Stěžovatel zejména poukazoval na propojení vedlejšího účastníka s jeho právním zástupcem, které vyplývalo z několika skutečností. Mgr. Andrš byl jednak od vzniku vedlejšího účastníka dne 18. srpna 2011 zapsán v obchodním rejstříku jako jeho společník a jednatel. V prosinci roku 2012 Mgr. Andrš převedl svůj obchodní podíl na společnost Vespula, a. s., v níž vykonává funkci statutárního orgánu. Společnost Vespula, a. s., má jediného společníka, a to společnost Andrš a partneři, s. r. o., jejíž název je zjevně matoucí, jelikož jediným společníkem a jednatelem je opět pouze

Mgr. Andrš. Dne 28. ledna 2013 pak Mgr. Andrš zjevně účelově nechal vymazat svoji osobu jako jednatele vedlejšího účastníka z obchodního rejstříku a dosadil namísto své osoby paní Paulinu Chumanovou. Nová „jednatelka“ nicméně obratem udělila plnou moc Mgr. Andršovi ke všem úkonům za vedlejšího účastníka. Mgr. Andrš tak zůstává faktickým jednatelem vedlejšího účastníka, ačkoli není formálně veden v obchodním rejstříku. Mgr. Andrš a vedlejší účastník, stejně jako další shora uvedené společnosti, sídlí navíc na stejné adrese (Španělská 770/2, Praha 2). Řečené podle stěžovatele svědčí o účelovém řetězení společností s cílem nezákonně si nárokovat přisudky.

8. Stěžovatel dále upozorňoval, že jediným smyslem a účelem existence vedlejšího účastníka je vlastnictví zastavěných pozemků v lokalitě „Zeleného údolí“ a kolektivování nárokových peněžitých prostředků vůči obyvatelům „Zeleného údolí“. Pozice vedlejšího účastníka se tak dá přirovnat k tzv. inkasním agenturám, jejichž předmětem podnikání je toliko vymáhání pohledávek. Ohledně těchto společností Ústavní soud ustáleně judikoval, že zázemím pro předmět svého podnikání by měly disponovat a z tohoto důvodu jim nelze přiznat náhradu nákladů řízení za zastoupení advokátem [např. nález ze dne 25. 7. 2012 sp. zn. I. ÚS 988/12 (N 132/66 SbNU 61) či usnesení ze dne 10. 5. 2012 sp. zn. III. ÚS 1380/12 a usnesení ze dne 4. 6. 2012 sp. zn. IV. ÚS 1312/12 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)]. Dle stěžovatele přitom vedlejší účastník fakticky takovým zázemím disponuje v osobě Mgr. Andrše. Stěžovatel také zmínil, že vedlejší účastník si v řízení nárokoval náhradu nákladů řízení v nezákonné výši, když při podání návrhů na vydání platebního rozkazu zamlčel, že se jedná o návrhy ve smyslu § 14b vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, za které přísluší náhrada nákladů řízení ve snížené výši.

9. Závěrem stěžovatel poznamenal, že Městský soud v Praze, jako soud odvolací v totožné věci zahájené formulářovou žalobou vedlejšího účastníka, ve svém usnesení č. j. 20 Co 500/2014-11 ze dne 20. ledna 2015 plně přisvědčil argumentaci ohledně neúčelnosti nákladů právního zastoupení vedlejšího účastníka a uvedl, že „toto řetězení vlastnictví žalující společnosti se jeví účelovým a zastoupení žalobce samotným jeho vlastníkem jakožto advokátem je zjevným zneužitím práva na zastoupení advokátem, daného § 25 odst. 1 o. s. ř., s cílem neúčelného navýšování nákladů soudního řízení ...“. Obdobně Městský soud v Praze rozhodl v usneseníh č. j. 35 Co 11/2015-19 ze dne 11. února 2015, č. j. 20 Co 11/2015-16 ze dne 20. ledna 2015, č. j. 55 Co 11/2015-12 ze dne 12. února 2015. Shodně posoudil neúčelnost vynaložených nákladů řízení ve svých rozhodnutích i Krajský soud v Praze v usnesení č. j. 32 Co 95/2015-70 ze dne 30. března 2015 a Krajský

soud v Plzni v usnesení č. j. 64 Co 408/2015-18 ze dne 23. listopadu 2015. Jedno z rozhodnutí Městského soudu v Praze pak napadl vedlejší účastník ústavní stížností, kterou Ústavní soud odmítl usnesením sp. zn. II. ÚS 1386/15 ze dne 22. září 2015, v němž zároveň potvrdil, že nepřiznání náhrady nákladů za právní zastoupení vedlejšímu účastníkovi je opodstatněné a je obecnými soudy řádně odůvodněno. Od citované judikatury se přitom obvodní soud dle tvrzení stěžovatele odchýlil, aniž by svůj postup jakkoliv zdůvodnil.

10. V doplnění ústavní stížnosti ze dne 9. srpna 2017 stěžovatel informoval Ústavní soud o vydání rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 170/2017-511 ze dne 14. června 2017, kterým byl změněn rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 70 C 511/2014-354 ze dne 29. března 2017 tak, že žaloba vedlejšího účastníka proti jinému obyvatele „Zeleného údolí“ byla v celém rozsahu zamítnuta. V tomto rozhodnutí byly vysloveny závazné právní závěry k otázkám týkajícím se nároku vedlejšího účastníka na vydání bezdůvodného obohacení, jež podle stěžovatele jednoznačně potvrzují správnost jeho argumentů obsažených v předložené ústavní stížnosti.

III.

11. Ústavní soud vyzval účastníka řízení a vedlejšího účastníka řízení, aby se vyjádřili k obsahu ústavní stížnosti. Obvodní soud v návaznosti na to ve svém podání toliko odkázal na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

12. Vedlejší účastník uvedl, že Ústavní soud se typově shodnými kauzami již v minulosti zabýval (usnesení ze dne 9. 9. 2015 sp. zn. IV. ÚS 1864/15 a usnesení ze dne 22. 9. 2015 sp. zn. II. ÚS 1386/15), přičemž ústavní stížnosti odmítl pro zjevnou neopodstatněnost s odůvodněním, že v bagatelních věcech lze přezkum z ústavněprávního hlediska provádět jen v případech zcela evidentní svévole orgánů veřejné moci vůči stěžovateli. Tato podmínka v předmetné věci dle názoru vedlejšího účastníka splněna není. Obvodní soud pro Prahu 4 věc po právní stránce hodnotil příléhavě a své rozhodnutí řádně odůvodnil. Vedlejší účastník proto očekává, že Ústavní soud projednávanou ústavní stížnost rovněž odmítne jako zcela zjevně neopodstatněnou.

13. Jelikož předložená vyjádření nepřinesla žádné nové argumenty, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je stěžovateli k eventuální replice.

IV.

14. Ústavní soud nejprve posoudil, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení o ústavní stížnosti. Při té příležitosti si ověřil, že ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupen v souladu

s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a řádně vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje, ústavní stížnost je zde přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

15. Ústavní soud následně zvážil obsah napadeného rozhodnutí i příslušného spisového materiálu, přičemž dospěl k závěru, že návrh je částečně neopodstatněný.

16. Ústavní soud neshledal totiž důvod pro ústavní přezkum rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 4, pokud jde o meritum věci. Předmětem sporu je zde částka bagatelní, která podle konstantní judikatury Ústavního soudu zpravidla není schopna představovat reálné porušení základních práv či svobod. Ústavní soud v dané spojitosti také opakovaně zdůrazňuje, že úspěšné uplatnění ústavní stížnosti, jež nevychází z ničeho jiného než z tvrzení, že bylo porušeno ústavně garantované právo na spravedlivý proces, resp. soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny), předpokládá splnění vskutku přísně kladených podmínek. Opodstatněnost ústavní stížnosti v takové věci přichází v úvahu zpravidla jen v případech extrémního vybočení ze standardů, jež jsou pro postupy zjišťování skutkového základu sporu a pro jeho právní posouzení esenciální [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 3143/08 ze dne 17. března 2009 (N 59/52 SbNU 583) či usnesení sp. zn. III. ÚS 3672/12 ze dne 24. ledna 2013, sp. zn. II. ÚS 4668/12 ze dne 9. ledna 2013, sp. zn. III. ÚS 4497/12 ze dne 12. prosince 2012 a další].

17. V projednávané věci Ústavní soud natolik intenzivní zásah do ústavně zaručených práv stěžovatele nenalezl. Podstata ústavní stížnosti spočívá v zásadě pouze na odlišném právním náhledu stěžovatele, majícím svůj základ v názoru, jakým způsobem měl obvodní soud hodnotit některé okolnosti věci. Ústavní soud podotýká, že je možné si představit i závěry poněkud odlišné, než ke kterým obvodní soud dospěl, ale nemůže být jeho úkolem řízení v rovině podústavního práva jakkoli předělovat. Soudní řízení proběhlo postupem odpovídajícím principům zakotveným v hlavě páté Listiny a napadený rozsudek je třeba považovat za výsledek nezávislého soudního rozhodování (čl. 82 Ústavy). Za tohoto stavu není ingerence Ústavního soudu namístě, a to ani s ohledem na zřejmou nekonzistentnost v posuzování nároku vedlejšího účastníka v judikatuře obecných soudů (rozdílné rozhodovací důvody jsou patrné i v rozsudcích obecných soudů, jimiž byla žaloba vedlejšího účastníka zamítnuta, potud tedy nelze přisvědčit tvrzení stěžovatele o jeho legitimním očekávání). Ústavní soud si je vědom toho, že situace, kdy obecné soudy ve více řízeních obdobnou či shodnou právní problematiku odlišně právně posoudí, není optimální. To však bez dalšího neznamená, že každá taková odlišnost je porušením základního práva v rovině ústavněprávní, a tedy by měla vést ke zrušení jednoho z daných rozhodnutí. Ústavní soud připomíná, že k nápravě tohoto nežádoucího stavu zná právní řád řadu právních prostředků, přičemž

ústavní stížnost k nim však zásadně nepatří. Usměrnování rozhodovací praxe obecných soudů je primárně úkolem nadřízených soudních instancí, zejména Nejvyššího soudu. Nic na tom nemění ani okolnost, že v předmětném případě nebylo z důvodu výše žalované částky přípustné odvolání, a věc se tak nemohla k vyšším soudním instancím procesně dostat. Jak ukazují některá přiložená soudní rozhodnutí, jiné případy řešící tutéž problematiku se týkaly částek přesahujících hranici bagatelnosti, tudíž v principu nic nebrání příslušným odvolacím soudům, aby splnily svou roli a poskytl podřízeným soudům vodítko, jak v takových případech postupovat. Sám stěžovatel ostatně v doplnění ústavní stížnosti upozornil na již vydaný rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 170/2017-511 ze dne 14. června 2017, který se z pozice odvolacího soudu závazně vyslovil ke všem zásadním právním otázkám řešeným i v obdobných sporech vedlejšího účastníka s obyvateli „Zeleného údolí“.

18. Odlišná situace, oproti výše vyřčenému, panuje ovšem v případě nákladového výroku napadeného rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4, ve vztahu k němuž byla ústavní stížnost shledána důvodnou.

19. Ústavní soud ve své judikatuře nikterak nepochybuje, že základní zásadou, která ovládá rozhodování o náhradě nákladů civilního sporného procesu, je zásada úspěchu ve věci, vyjádřená v § 142 odst. 1 o. s. ř. V této zásadě se promítá myšlenka, že ten, kdo důvodně bránil své subjektivní právo nebo právem chráněný zájem, by měl mít právo na náhradu nákladů, jež při této procesní činnosti vynaložil, proti účastníku, jenž do jeho právní sféry bezdůvodně zasahoval.

20. Na druhou stranu, pokud jde o rozsah náhrady nákladů, ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř. obsahuje pravidlo, dle něhož jsou hrazeny toliko náklady „potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva“. Zákon tímto způsobem zakotvuje institut účelnosti vynaložených nákladů, jež slouží jako formální záštita před zneužitím práva na náhradu nákladů vzniklých v průběhu soudního řízení [srov. nález sp. zn. II. ÚS 1942/12 ze dne 26. listopadu 2013 (N 198/71 SbNU 353)]. Toto pravidlo se vztahuje na jakékoliv náklady řízení, tedy i na náklady spojené se zastupováním advokátem (tj. odměnu, náhradu hotových výdajů a náhradu za daň z přidané hodnoty). Z hlediska těchto nákladů je přitom nutno zkoumat jednak samotnou nezbytnost právního zastoupení [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 2929/07 ze dne 9. října 2008 (N 167/51 SbNU 65), sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. července 2012 (N 132/66 SbNU 61), sp. zn. IV. ÚS 474/13 ze dne 16. prosince 2014 (N 229/75 SbNU 557), sp. zn. II. ÚS 1333/14 ze dne 18. února 2015 (N 36/76 SbNU 503) či sp. zn. I. ÚS 3916/14 ze dne 12. dubna 2016 (N 62/81 SbNU 81)] a jednak účelnost jednotlivých úkonů právní služby [srov. nález sp. zn. II. ÚS 736/12 ze dne 2. října 2013 (N 171/71 SbNU 35)].

21. V dané souvislosti Ústavní soud ve své rozhodovací praxi formuloval základní ústavněprávní limity činnosti obecných soudů při řešení otázky náhrady nákladů řízení úspěšného účastníka řízení zastoupeného advokátem [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 988/12 ze dne 25. července 2012 (N 132/66 SbNU 61), sp. zn. I. ÚS 3923/11 ze dne 29. března 2012 (N 68/64 SbNU 767) nebo sp. zn. II. ÚS 3011/11 ze dne 15. května 2012 (N 103/65 SbNU 423)]. Pro posuzovaný případ je třeba za jeden z nejdůležitějších závěrů považovat mnohokrát proklamovanou povinnost obecného soudu brát na zřetel všechny pro rozhodnutí o nákladech řízení relevantní okolnosti. Pokud by obecný soud nepřihlédl ke specifickým okolnostem případu, které mohly mít vliv na výši účelně vynaložených nákladů žalobce, porušil by svým postupem právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny, a to tím spíše, pokud takové okolnosti neúspěšná strana namítala. Relevantní okolnosti však nelze toliko slovně zohlednit, nýbrž je třeba je rovněž vyhodnotit ústavně konformním způsobem, tedy racionálně a srozumitelně.

22. Právě této povinnosti obvodní soud v napadeném rozhodnutí dle náhledu Ústavního soudu nedostál. V odůvodnění svého rozhodnutí, v reakci na námitku stěžovatele o personálním propojení vedlejšího účastníka a jeho právního zástupce, zkonstatoval, že „neshledal důvodu, pro který by se žalobce nemohl nechat v řízení zastoupit advokátem, a tedy neshledal neúčelnost tohoto zastoupení. Žalobce je běžnou právnickou osobou s předmětem činnosti pronájem nemovitostí, byť a nebytových prostor, které právo na právní zastoupení nelze upřít. Právní zastoupení nelze pojímat jako pouhou činnost jedné osoby (advokáta, který se ostatně rovněž může nechat v řízení zastoupit), ale jedná se de facto o jakési kompletní zázemí v podobě administrativy, advokátních koncipientů a případně dalších pracovníků podílejících se na práci advokáta, jakož i potřebné vybavení. S přihlédnutím k množství sporů žalobcem vedených pak lze bez nadsázky hovořit o „práci na plný úvazek.“ Obvodní soud se tedy nijak nevypořádal s tvrzením stěžovatele, že vedlejší účastník není „běžnou právnickou osobou s předmětem činnosti pronájem nemovitostí, byť a nebytových prostor“, nýbrž společností, jejíž podnikatelská činnost spočívá ve vyvádění nároků z bezdůvodného obohacení za užívání konkrétních cileně odkoupených pozemků zastavených stavbami ve vlastnictví jiných osob (jedná se o bytové domy s cca 1 500 odlišnými vlastníky bytových jednotek). V důsledku tohoto pochybení obvodní soud do výroku o nákladech řízení nijak nepromítl skutečnost, že s popsáním podnikatelským záměrem byl, vzhledem k jeho konfliktní podstatě, nepochybně od počátku spjat předpoklad vedení značného množství soudních sporů a že je v tomto směru postavení vedlejšího účastníka skutečně výrazně bližší inkasní agentuře spíše než podnikateli v oblasti realit. O specifické povaze podnikání

vedlejšího účastníka vypovídá i velké množství jím podávaných návrhů, skutkově obdobných a právně shodných, lišících se zásadně jen osobou žalovaného a výší požadované částky, přičemž se převážně jedná o bagatelní žaloby uplatněné na ustáleném vzoru. Obvodnímu soudu lze nepochybně přisvědčit v tom, že právnícká osoba neztrácí právo na náhradu nákladů právního zastoupení jen proto, že je jejím statutárním orgánem, společníkem či konečným vlastníkem advokát. V nyní projednávané věci je ovšem třeba tuto obecnou tezi konfrontovat s popsáním charakterem podnikání vedlejšího účastníka, z něhož plyne, že by měl pro správu svých pohledávek, jež má převážně administrativní charakter, disponovat příslušným aparátem. Jestliže je tento předpoklad obcházen tím způsobem, že se vedlejší účastník nechává právně zastoupit Mgr. Andršem, jenž je nadto (resp. byl do 10. května 2017 přes společnosti Vespula, a. s., a Andrš a partneři, s. r. o.) jeho nepřímým vlastníkem, získává takový postup charakter zneužití práva na náhradu nákladů řízení, neboť účelově navyšuje náklady s vymáháním pohledávek spojené. Konečně je třeba připomenout, že obvodnímu soudu bylo známo, že v obdobných sporech o žalobách vedlejšího účastníka bylo v minulosti opakovaně různými odvolacími soudy zneužití práva konstatováno a že tento závěr aproboval rovněž Ústavní soud (srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 1386/15 ze dne 22. září 2015). Ani v tomto ohledu tak nelze odůvodnění napadeného rozhodnutí považovat za řádné, neboť nikterak neobjasňuje, proč obvodní soud považoval za vhodné se od tohoto právního názoru odchýlit.

23. Ve světle výše uvedeného je zřejmé, že obvodní soud nevěnoval posouzení účelnosti předmětných nákladů náležitou pozornost, napadené rozhodnutí je dle Ústavního soudu nedostatečně odůvodněno, což vede ve svém důsledku k porušení práva stěžovatele na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny.

24. Ústavní soud proto podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu částečně vyhověl ústavní stížnosti a výrok II rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 44 C 213/2014-106 ze dne 23. listopadu 2016 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

25. Ústavní stížnost v části směřující proti výroku I rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 č. j. 44 C 213/2014-106 ze dne 23. listopadu 2016 pak Ústavní soud odmítl jako zjevně neopodstatněnou dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 72

K doměření nesprávně stanoveného soudního poplatku

Při výkladu práva je třeba předpokládat, že jedinci (zpravidla) jednají, resp. snaží se jednat racionálně. V případě soudního řízení se tato racionalita projevuje rovněž ve zvažování transakčních nákladů s tímto řízením spojených. Ještě před jeho zahájením (resp. i v jeho průběhu) je proto součástí úvahy, zda toto řízení vůbec zahájit – a poté je dále vést – také zohlednění nákladů, které toto řízení bude obnášet, přičemž součástí těchto nákladů je i soudní poplatek. Pokud se pak účastníci řízení domluví na uzavření smíru, je součástí této dohody rovněž dohoda o nákladech řízení. Zcela nepředvídatelné a nikterak dopředu nesignalizované rozhodnutí soudu, který tento smír sice schválí, avšak současně žalobci stanoví povinnost zaplatit vysoký doplatek soudního poplatku, je tak ve zjevném rozporu s touto racionalitou jednání účastníků řízení, neboť dodatečně mění „pravidla hry“, z nichž při svých úvahách a jednotlivých procesních krocích vycházeli.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudce Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a soudkyně Kateřiny Šimáčkové – ze dne 10. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 4026/17 ve věci ústavní stížnosti Jana Martínka, zastoupeného Mgr. Hanou Krutilovou, advokátkou, se sídlem Cihlářská 19, Brno, proti výroku III usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 2017 č. j. 27 Co 363/2014-417 o stěžovatelově povinnosti doplatit soudní poplatek a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017 č. j. 23 Cdo 3740/2017-435 o odmítnutí stěžovatelova dovolání, za účasti Krajského soudu v Brně a Nejvyššího soudu jako účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem III usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 2017 č. j. 27 Co 363/2014-417 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017 č. j. 23 Cdo 3740/2017-435 bylo porušeno právo stěžovatele vlastnit majetek a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto v napadených částech ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví citovaného usnesení Nejvyššího soudu a výroku III usnesení Krajského soudu v Brně, neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na soudní ochranu podle čl. 4 a 90 Ústavy a právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu Okresního soudu v Uherském Hradišti sp. zn. 5 C 271/2004 Ústavní soud zjistil, že Okresní soud v Uherském Hradišti rozsudkem ze dne 5. 5. 2014 č. j. 5 C 271/2004-337 zamítl žalobu, kterou se stěžovatel po žalované domáhal zaplacení částky 456 627 Kč s úrokem z prodlení (výrok I) a stěžovateli uložil povinnost nahradit žalované a České republice náklady řízení (výroky II a III).

3. K odvolání stěžovatele změnil krajský soud rozsudek soudu prvního stupně tak, že schválil smír mezi účastníky řízení (výrok I), výrokem II stěžovateli uložil nahradit České republice náklady řízení a ústavní stížností napadeným výrokiem III rozhodl, že stěžovatel je povinen zaplatit doplatek soudního poplatku za odvolání ve výši 82 185 Kč na účet Okresního soudu v Uherském Hradišti do tří dnů od právní moci jeho usnesení. K výroku III pak v odůvodnění usnesení uvedl, že „... soud rozhodl o celkové částce 10 045 298 Kč. Z této částky činil soudní poplatek 502 265 Kč. Vzhledem k ukončení tohoto sporu soudním smírem tak žalobci vzniká právo na vrácení soudního poplatku s výjimkou 20 % (ust. § 10 odst. 3 zák. č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích). Nevrací se tak poplatek ve výši 100 453 Kč. Žalobce však na úhradě soudního poplatku za podání odvolání v důsledku nesprávného výpočtu soudního poplatku ze strany soudu prvního stupně zaplatil toliko 18 268 Kč a zbývá tak doplatit soudní poplatek ve výši 82 185 Kč. Odvolací soud proto žalobci tuto povinnost k zaplacení doplatku soudního poplatku za podané odvolání uložil (III. výrok tohoto usnesení)“.

4. Dovolání stěžovatele proti výroku III usnesení krajského soudu bylo ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto (výrok I) a výrokem II bylo rozhodnuto, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů dovolacího řízení. V odůvodnění usnesení Nejvyšší

soud mimo jiné uvedl, že „... pokud má být dovolání přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2013 proto, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla řešena, musí být z obsahu dovolání patrné, kterou otázku hmotného nebo procesního práva má dovolatel za dosud nevyřešenou dovolacím soudem, a má-li být dovolání přípustné podle ustanovení § 237 o. s. ř. ve znění účinném od 1. 1. 2013 proto, že napadené rozhodnutí závisí na řešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu, musí být z obsahu dovolání patrné, o kterou otázku hmotného nebo procesního práva jde a od které ‚ustálené rozhodovací praxe‘ se řešení této právní otázky odvolacím soudem odchyluje. Požadavek, aby dovolatel v dovolání uvedl, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, je podle § 241a odst. 2 o. s. ř. obligatorní náležitostí dovolání. Dovatel však neuvedl žádnou konkrétní judikaturu, žádné rozhodnutí dovolacího soudu, od jehož závěrů se měl odvolací soud při vyměření doplatku soudního poplatku odchýlit, a ani neuvedl, jakou otázku při vyměření doplatku soudního poplatku považuje za dosud dovolacím soudem neřešenou. Dovatel žádnou z uvedených přípustností dovolání nevymezil a pouze rekapituluje procesní postup soudu, který podrobuje kritice ...“.

5. Pro úplnost Ústavní soud dodává – byť tato okolnost se podmiňuje projednatelností této ústavní stížnosti přímo nedotýká – že svým stanoviskem ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>) dovodil, že přípustnost ústavní stížnosti proti výzvě k zaplacení soudního poplatku ve formě usnesení podle § 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, (dále také jen „zákon o soudních poplatcích“ nebo „zákon“) není podmíněna využitím podnětu podle § 12 právě citovaného zákona.

6. V ústavní stížnosti stěžovatel zejména namítá, že Nejvyšší soud posoudil přípustnost jeho dovolání příliš formalisticky, čímž zasáhl do jeho základních práv. Z předmětného dovolání totiž bylo naprosto zřejmé, jakými právními otázkami se měl Nejvyšší soud zabývat, neboť stěžovatel namítal (a činí tak i v ústavní stížnosti), že doměřením soudního poplatku bylo porušeno jeho legitimní očekávání, zásada předvídatelnosti a zásada dobrých mravů ze strany orgánů veřejné moci. Podle stěžovatele přitom jakákoliv námitka, jejíž podstatou je tvrzení porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, je zároveň uplatnitelná jako dovolací důvod. Nejvyšší soud se ale námitkami stěžovatele vůbec nezabýval. Soud přitom měl stěžovatele před zahájením odvolacího řízení vyzvat s upozorněním,

že jím zaplacený soudní poplatek byl nesprávně stanoven, a stěžovatel by zvážil, zda vůbec bude v odvolacím řízení za této situace pokračovat.

II. Vyjádření účastníků řízení

7. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zcela odkázal na argumentaci obsaženou v odůvodnění svého usnesení s tím, že žádná práva stěžovatele neporušil, a proto by ústavní stížnost měla být odmítnuta.

8. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti zejména upozornil, že skutečnost, že soudní poplatek za odvolání nebyl soudem prvního stupně řádně vyměřen, zjistil až poté, co začal jednat ve věci samé. Za tohoto stavu tak již nemohl postupovat podle ustanovení § 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích, nýbrž uložil povinnost doplatit soudní poplatek za odvolací řízení v souladu s ustanovením § 9 odst. 4 písm. a) a odst. 6 zákona o soudních poplatcích, a to usnesením o schválení smíru. Za zcela lichou krajský soud považuje námitku stěžovatele, že pokud by soudní poplatek byl řádně vyměřen již soudem prvního stupně či následně odvolacím soudem před zahájením odvolacího řízení, měl by stěžovatel možnost zvážit, zda bude v odvolacím řízení pokračovat. Krajský soud upozorňuje, že povinnost zaplatit soudní poplatek za odvolací řízení vzniká již podáním odvolání, a je tedy povinností účastníka, aby zmíněnou úvahu učinil ještě před jeho podáním.

9. Okresní soud v Uherském Hradišti ve svém vyjádření shrnul průběh řízení (vyjádřil se k nárokům uplatňovaným stěžovatelovou žalobou), zrekapituloval i způsob výpočtu, kterým krajský soud poplatek stěžovateli doměřil. K podstatě ústavní stížnosti toliko uvedl, že mu nepřísluší jakkoliv hodnotit postup a rozhodnutí nadřízeného soudu.

10. Vyjádření účastníků Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť tato nepřesahují rámec argumentace ústavní stížností napadených rozhodnutí.

11. Ústavní soud nevyzýval k případnému vyjádření vedlejší účastnice A. Krayemovou, protože s ohledem na specifika této věci se jí nyní prováděný ústavní přezkum nikterak nedotýká. Jedná se totiž výhradně o otázku výše soudního poplatku vyměřeného stěžovateli (tzn. v původním řízení žalobci), tedy o čistě vertikální „poplatkový“ vztah mezi státem a stěžovatelem, kdy se žádný z možných způsobů rozhodnutí nemůže dotknout právní sféry vedlejší účastnice. Ústavní soud ji proto nevyzýval k vyjádření, neboť pokud by tak učinil, musel by trvat na jejím zastoupení advokátem (§ 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), což by ovšem pro ni – s ohledem na právě uvedené okolnosti – znamenalo pouze zcela neúčelně vynaložené finanční náklady.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. náleze sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz náleze sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

13. Ústavní soud taktéž připomíná, že ve své konstantní judikatuře nepovažuje právo na dovolání za ústavně zaručené; pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, taková úprava by z tohoto pohledu i z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhou stranu však zdůrazňuje, že pokud se zákonodárce rozhodl institut dovolání zakotvit, rozhodování o něm nelze vyjímát z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod jednotlivce, a to zejména práva na spravedlivý proces [srov. např. náleze sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či náleze sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355)].

14. V celé řadě svých rozhodnutí přitom Ústavní soud stvrdil, že dovolání musí obsahovat náležitosti stanovené ustanovením § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, k nimž patří vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Ústavní soud však zároveň nepřipouští, aby Nejvyšší soud postupoval při posuzování bezvadnosti dovolání příliš formálně [viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1256/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 234/75 SbNU 607) a sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)].

15. V právě projednávaném případě podal stěžovatel dovolání s tím, že měl-li odvolací soud za to, že soud prvního stupně nesprávně vyčísлил soudní poplatek za odvolání, měl postupovat podle § 9 odst. 2 zákona o soudních poplatcích ve znění do 29. 9. 2017 a vyzvat stěžovatele k zaplacení poplatku ve správné výši, a nereagoval-li by stěžovatel na tuto výzvu, bylo by odvolací řízení zastaveno. Pokud by tak krajský soud postupoval, měl by stěžovatel možnost zvážit, zda bude chtít v odvolacím řízení – při

takto vysokém soudním poplatku – pokračovat. Povinnost doplatit soudní poplatek byla však stěžovateli uložena teprve ústavní stížností rovněž napadeným výrokem III usnesení krajského soudu, kterým odvolací řízení skončilo schválením smíru mezi stěžovatelem jako žalobcem a žalovanou. Takovým postupem ale krajský soud podle stěžovatele – jak uváděl v dovolání – porušil mimo jiné princip předvídatelnosti a jeho rozhodnutí je v rozporu s dobrými mravy [stěžovatel v této souvislosti odkazuje mimo jiné na nález sp. zn. II. ÚS 2062/14 ze dne 25. 10. 2016 a na nález sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367)].

16. Na tyto námitky však Nejvyšší soud – jak je patrné i z rekapitulace odůvodnění jeho rozhodnutí učiněné shora – vůbec nereagoval. Uvedl totiž, že stěžovatel nevymezil otázku hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení by se měl krajský soud odchýlit od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu s tím, že stěžovatel nevymezil ani onu relevantní rozhodovací praxi Nejvyššího soudu. Takto Nejvyšší soud při svém hodnocení stěžovatelova dovolání postupoval i přesto, že podle náleзовé judikatury Ústavního soudu [srov. například nález sp. zn. III. ÚS 1594/16 ze dne 1. 11. 2016 a zejména stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)] ústavně konformní výklad přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. vyžaduje, aby bylo jako přípustné posouzeno dovolání proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu, popř. i Ústavního soudu, nebo jde o otázku, která v rozhodování odvolacího soudu, popř. Ústavního soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo je rozhodována dovolacím soudem odchylně i po rozhodnutí Ústavního soudu, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak, není-li dosud o ní rozhodnuto vykonatelným rozhodnutím Ústavního soudu. Je také nepřipustné, aby obecné soudy při rozhodování nerespektovaly existenci jiného právního názoru Ústavního soudu, neboť to s ohledem na postavení Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy znamená současně nerespektování jak povinnosti poskytovat ochranu základním právům a svobodám ve smyslu čl. 4 Ústavy, tak vázanosti vykonatelným rozhodnutím Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy.

17. Tomuto požadavku přitom zjevně Nejvyšší soud nedostál, neboť minimálně stěžovatelem v dovolání vznesenou námitku kolize výroku III usnesení krajského soudu s ústavním principem předvídatelnosti vůbec neřešil, byť je podle názoru Ústavního soudu v dané věci zcela důvodná.

18. Jak totiž vyplývá z judikatury Ústavního soudu vztahující se k otázkám rozhodování o náhradě nákladů řízení – kam lze z tohoto hlediska zařadit i rozhodování o povinnosti uhradit soudní poplatek – při posuzování této problematiky Ústavní soud postupuje obvykle zdrženlivě a do rozhodovací činnosti obecných soudů zasahuje výjimečně, zejména v případech, kdy je rozhodnutí obecného soudu v extrémním rozporu s principy spravedlnosti – srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 8. 2. 2007 sp. zn. III. ÚS 624/06 (N 27/44 SbNU 319). Rozhodování o nákladech soudního řízení je ovšem integrální součástí soudního řízení jako celku, a je tak samo o sobě způsobilé zasáhnout – jak ostatně dovodil i Evropský soud pro lidská práva např. v rozhodnutí ze dne 6. 2. 2004 ve věci *Beer proti Rakousku*, resp. v rozhodnutí ze dne 7. 10. 2004 ve věci *Baumann proti Rakousku* (č. 30428/96, resp. č. 76809/01) – do práva účastníků podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V případech rozhodování o náhradě nákladů řízení je proto třeba přihlížet ke všem okolnostem, které mohou mít vliv na stanovení povinnosti k náhradě nákladů řízení. Tomu však obecné soudy z důvodů vyloučených níže nedostály, a v projednávaném případě tak nastal extrémní rozpor s principy spravedlnosti, neboť oba soudy zcela při svém rozhodování o soudním poplatku pominuly, že k základním znakům právního státu patří mj. princip právní jistoty (čl. 1 odst. 1 Ústavy), jehož komponentem je nejen předvídatelnost práva, nýbrž i legitimní předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci v souladu se zákonem stanovenými požadavky. Tato předvídatelnost postupu orgánů veřejné moci je vyjádřením maximy, na základě níž se lze v demokratickém právním státě spolehnout na to, že ve své důvěře v právo nebude nikdo zklamán. Pouze takto předvídatelné chování naplňuje v praxi fungování materiálně chápaného demokratického právního státu a vylučuje prostor pro případnou svévoli [srov. k tomu náleží sp. zn. IV. ÚS 690/01 ze dne 27. 3. 2003 (N 45/29 SbNU 417)].

19. Zjednodušeně vyjádřeno – s ohledem na okolnosti právě projednávaného případu – pak lze uvést, že soudní poplatek se hradí při učinění úkonu (ve smyslu § 4 zákona o soudních poplatcích například při podání žaloby, podání odvolání nebo dovolání) nebo o poplatkové povinnosti rozhoduje soud spolu s rozhodnutím, jímž se řízení končí (srov. § 9 odst. 6 zákona o soudních poplatcích), anebo se o uložení poplatkové povinnosti rozhoduje samostatným rozhodnutím v zákonem vyjmenovaný případech [například při rozhodování o návrhu na vydání předběžného opatření atp. – srov. výčet pod § 4 odst. 1 písm. e) až j) citovaného zákona]. Zákon dále definuje situace, kdy soud přistoupí k doměření poplatku [srov. § 6a odst. 3, podle něhož je poplatník povinen poplatek doplatit například tehdy, rozšířil-li předmět řízení po podání odvolání (dovolání) nebo nebyl-li vydán elektronický platební rozkaz – srov. k tomu například usnesení Městského soudu v Praze ze dne 7. 2. 2014 č. j. 93 Co 56/2013-55].

20. Zákon rovněž vychází z toho, že i v případech, kdy poplatková povinnost vzniká již podáním návrhu (to znamená současně s podáním návrhu, když uložení poplatkové povinnosti rozhodnutím, jímž se řízení končí, resp. doplacení poplatků lze spíše vnímat jako výjimky z pravidla), neznamená její nesplnění automaticky zastavení řízení, nýbrž i po novelizaci zákona o soudních poplatcích provedené zákonem č. 296/2017 Sb. musí soud poplatníka k jeho zaplacení (a argumentem *a maiori ad minus* lze připustit, že i k doplacení, uhradí-li poplatník poplatek společně s podáním návrhu, ovšem v nesprávné výši) vyzvat, a to v jím stanovené lhůtě. Neobstojí proto zcela úvaha krajského soudu, že stěžovatel měl eventuální pokračování v jím vyvolaném řízení zvažovat již před výzvou Okresního soudu v Uhereském Hradišti jako soudu prvního stupně ukládající mu zaplacení konkrétní výše soudního poplatku za odvolání, neboť – jak vidno – zákon sám výpočet (resp. určení) výše soudního poplatku, byť je tato zjistitelná z obsahu zákona, přenechává v konečném důsledku soudu. Na tom pak nic nemění ani okolnost, že výzva ve smyslu § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích nemá *stricto sensu* povahu rozhodnutí podle § 7 odst. 1 zákona o soudních poplatcích, od jehož právní moci by se odvozovala splatnost soudního poplatku [na rozdíl od poplatků podle § 4 odst. 1 písm. e) až j) zákona o soudních poplatcích]. Obecný soud je proto odpovědný za to, že soudní poplatek bude stanoven v zákonem určené výši, tedy správně.

21. Z tohoto východiska správnosti rozhodnutí soudu (resp. východiska „neomylnosti soudu“) připouští zákon výjimku v případě, že soud již začal jednat ve věci samé, aniž by byl soudní poplatek zaplacen [srov. k tomu § 9 odst. 4 písm. a) zákona o soudních poplatcích; nejde samozřejmě o případy, kdy poplatník byl od placení soudního poplatku osvobozen nebo kdy existuje zákonná výlučka z povinnosti hradit soudní poplatek]. V takovém případě, opomene-li soud poplatkovou povinnost, nemůže již z toho důvodu řízení zastavit a postupuje shora naznačeným způsobem, tedy povinnost zaplatit soudní poplatek uloží společně s rozhodnutím, jímž se řízení končí.

22. Kromě tohoto postupu – jak již bylo výše stručně naznačeno – může soud nesprávně uloženou poplatkovou povinnost sám změnit nebo zrušit svým rozhodnutím podle § 12 zákona o soudních poplatcích, ovšem toliko ve vztahu k poplatkům splatným k rozhodnutí soudu o nich, tedy k poplatkům podle § 4 odst. 1 písm. e) až j) zákona o soudních poplatcích. Ač se právě projednávaný případ soudních poplatků tohoto druhu netýká, přesto nelze zcela přehlížet judikaturu Nejvyššího soudu, která se k této kategorii váže. Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 4. 2014 sp. zn. 29 Cdo 1605/2013 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na <http://www.nsoud.cz>) totiž odporuje principu předvídatelnosti postupu soudů a principu ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků řízení,

neuve-de-li soud ve svém rozhodnutí podle § 12 odst. 1 zákona o soudních poplatcích, zda své původní rozhodnutí o poplatkové povinnosti ruší, a pokud je mění, pak jakým způsobem. Podle usnesení Nejvyššího soudu ze 4. 4. 2016 sp. zn. 23 Cdo 4438/2015, nezaplatí-li k výzvě soudu [tedy u soudních poplatků splatných s podáním návrhu (resp. učiněním úkonu)] poplatník na soudním poplatku nic, soud řízení podle § 9 odst. 1 zákona o soudních poplatcích zastaví. Účastník řízení by v případě, má-li za to, že soud mu ve své výzvě uložil soudní poplatek k zaplacení nesprávně, měl buď zaplatit jen podle něj odpovídající část soudního poplatku a ve zbytku jej zpochybnit, anebo zaplatit celý soudní poplatek (byť v nesprávné výši) a následně podle § 10 odst. 2 zákona o soudních poplatcích požádat o jeho částečné vrácení.

23. Ze samotné judikatury Nejvyššího soudu tedy vyplývá, že soud při určování poplatkové povinnosti musí postupovat předvídatelně a musí chránit zájmy účastníků řízení. Z žádného ustanovení zákona o soudních poplatcích (ani jiného právního předpisu, což ostatně ani Nejvyšší soud, ani krajský soud netvrdí) naopak nevyplývá oprávnění soudu doměřovat soudní poplatek z úkonů (návrhů), u nichž poplatková povinnost vzniká v okamžiku jejich podání soudu (samozřejmě kromě výjimek zakotvených přímo v zákoně, jako je například rozšíření návrhu atp.). Soud má naopak povinnost k zaplacení soudního poplatku vyzvat, má povinnost jej vrátit, došlo-li k přeplatku, a má povinnost uložit jeho zaplacení spolu s rozhodnutím, jímž se řízení končí, neučinil-li tak dříve.

24. Právě uvedený princip předvídatelnosti se v projednávané věci projevuje o to naléhavěji i tím, že spor mezi stěžovatelem jako žalobcem a žalovanou byl ukončen soudem schváleným smírem. Podle § 146 odst. 1 písm. a) o. s. ř. přitom platí, že v případě skončení řízení smírem se náhrada nákladů řízení řídí dohodou účastníků řízení, která je součástí soudem schváleného smíru (není-li takové dohody, žádný z účastníků nemá podle zákona právo na náhradu nákladů řízení podle jeho výsledku). To znamená, že při uzavření smíru – tedy mimo jiné při úvaze, zda vůbec bude smír uzavřen – účastník zvažuje i prostředky vynaložené na zaplacení soudního poplatku (byť ten mu bude zpravidla z větší části vrácen), od nichž se odvíjí (resp. mohou odvíjet) jeho další úvahy například o ochotě podílet na nákladech řízení protistrany. Doměří-li soud v rámci smíru jednomu z účastníků řízení doplatek na soudním poplatku, ač tento účastník se ohledně jeho výše řídil výzvou soudu, bezesporu tím naruší východiska o (ne)výhodnosti smíru, který účastník před jeho uzavřením učinil. Přitom kritérium výhodnosti a efektivity se při výkladu § 146 odst. 1 písm. a) o. s. ř. [srov. k tomu například Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. (právní informační systém ASPI) výklad k § 146] zmiňuje nejen ve vztahu k účastníkům řízení, ale rovněž i ve vztahu k hospodárnosti

samotného soudního řízení (již proto, že rozhodnutí o schválení smíru nemusí být v souladu s § 169 odst. 2 o. s. ř. odůvodněno). Institut smíru je tak jedním z mechanismů v právním řádu, v němž nachází svůj odkaz postulát o maximalizaci ekonomického užítku (pohledem účastníka řízení), jenž má za následek maximalizaci dobra [srov. k tomu podrobněji například Becker, G. S. *The economic approach to human behavior*. Chicago: University of Chicago Press, 1976, s. 3–14 (zejm. s. 8)].

25. Doměřil-li tedy krajský soud výrokem III svého usnesení stěžovatelí soudní poplatek, porušil nejen princip předvídatelnosti postupu orgánů veřejné moci (srovnej k tomu shora), zdůrazněný v judikatuře Nejvyššího soudu k možnosti doměření soudního poplatku, nýbrž také rozměr ekonomické podmíněnosti aplikace práva, který je ovšem nutno mít vedle dalších hledisek stále na paměti. Přitom tak učinil za situace, kdy stěžovatel podal odvolání, aniž by byl zastoupen advokátem, okresním soudem byl vyzván k zaplacení soudního poplatku ve výši 18 268 Kč (č. l. 347), což také učinil, a ani z průběhu řízení před odvolacím soudem nic nenaznačovalo okolnosti, že by tento soudní poplatek byl vyměřen v nesprávné výši. Z předkládací zprávy okresního soudu se totiž podává, že odvolací soud byl o zaplacení poplatku v této výši informován (č. l. 362), samotný krajský soud stěžovatele vyzval k odstranění vady odvolání spočívající v chybějícím vlastnoručním podpisu (č. l. 371) a dne 5. 1. 2016 se dokonce konalo před odvolacím soudem jednání. Je tak zřejmé, že nesprávné výše vyměřeného soudního poplatku si nepovšiml ani odvolací soud a učinil tak teprve v konečném usnesení, kterým byl schválen mezi účastníky řízení smír. Stěžovatel, který uposlechl výzvu okresního soudu k uhrazení vyměřeného poplatku, proto neměl žádnou indicii, z níž by mohl usuzovat na jeho nesprávnou výši, a tedy i na povinnost dodatečně doplatit tak velkou finanční částku. Ústavní soud tedy nemá žádné pochybnosti v tom směru, že předmětné usnesení krajského soudu muselo být pro stěžovatele skutečně zcela nepředvídatelné.

26. Při výkladu práva je třeba předpokládat, že jedinci (zpravidla) jednají, resp. snaží se jednat racionálně. V případě soudního řízení se tato racionalita projevuje rovněž ve zvažování transakčních nákladů s tímto řízením spojených. Ještě před jeho zahájením (resp. i v jeho průběhu) je proto součástí úvahy, zda toto řízení vůbec zahájit – a poté je dále vést – také zohlednění nákladů, které toto řízení bude obnášet, přičemž součástí těchto nákladů je i soudní poplatek. Pokud se pak účastníci řízení domluví na uzavření smíru, je součástí této dohody rovněž dohoda o nákladech řízení. Zcela nepředvídatelné a nikterak dopředu nesignalizované rozhodnutí soudu, který tento smír sice schválí, avšak současně žalobci stanoví povinnost zaplatit vysoký doplatek soudního poplatku, je tak ve zjevném rozporu s touto racionalitou jednání účastníků řízení, neboť dodatečně

mění „pravidla hry“, z nichž při svých úvahách a jednotlivých procesních krocích vycházeli. V nyní projednávané věci přitom za nesprávným stanovením výše soudního poplatku stálo výhradně pochybení okresního soudu (jakkoliv lidsky omluvitelné) a také výše zmíněné nepovšimnutí si tohoto pochybení ze strany krajského soudu.

27. Ústavní soud v návaznosti na výše uvedené uzavírá, že Nejvyšší soud porušil stěžovatelovo právo na soudní ochranu a spravedlivý proces a krajský soud napadenou výrokovou částí porušil rovněž právo stěžovatele na spravedlivý proces a dále i jeho vlastnické právo, jelikož doměřená částka soudního poplatku se citelně dotýká majetkové sféry stěžovatele. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí (resp. jejich napadené výrokové části) podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil (viz také bod 64 citovaného stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017).

Č. 73

K zjišťování názoru dítěte v případě sporu rodičů o volbu základní školy dítěte nastupujícího povinnou školní docházkou

K porušení práva na soudní ochranu jednoho z rodičů podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod dojde také tím, že obecný soud při posuzování nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nepřihlédne k právu dítěte zúčastnit se řízení v jeho věci, sdělit své stanovisko a být vyslyšeno v soudním řízení podle čl. 12 odst. 2 ve spojení s čl. 9 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy – ze dne 10. dubna 2018 sp. zn. IV. ÚS 827/18 ve věci ústavní stížnosti V. P., zastoupené JUDr. Věrou Ptáčkovou, advokátkou, se sídlem V Jámě 1, Praha 1 – Nové Město, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 29. ledna 2018 č. j. 32 Co 436/2017-122 o nahrazení stěžovatelčina souhlasu s přijetím její nezletilé dcery do základní školy zvolené otcem nezletilý, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a 1) nezletilý H. J., zastoupené městem Říčany, se sídlem Masarykovo náměstí 53/40, Říčany, a 2) M. J., zastoupeného Mgr. Martinem Rottou, advokátem, se sídlem Maiselova 38/15, Praha 1 – Josefov, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Krajského soudu v Praze ze dne 29. ledna 2018 č. j. 32 Co 436/2017-122 bylo porušeno právo stěžovatelky a vedlejší účastnice 1) na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s ústavně zaručenými právy vedlejší účastnice 1) podle čl. 9 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

II. Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 29. ledna 2018 č. j. 32 Co 436/2017-122 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Stěžovatelka (dále též „matka“) se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl.

zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) domáhá zrušení shora uvedeného soudního rozhodnutí, neboť má za to, že jím byla porušena její základní práva zaručená v čl. 10 odst. 2, čl. 33 odst. 1, čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Stěžovatelka dále navrhla odklad vykonatelnosti napadeného rozsudku, kterému Ústavní soud vyhověl výrokem II usnesení ze dne 13. 3. 2018 č. j. IV. ÚS 827/18-15. Dále požádala o přednostní projednání věci podle § 39 zákona o Ústavním soudu.

2. Okresní soud Praha-východ (dále jen „okresní soud“ nebo „soud prvního stupně“) rozhodl rozsudkem ze dne 11. 9. 2017 č. j. 30 P 150/2017-94 tak, že soud nahrazuje souhlas otce s přijetím vedlejší účastnice 1) (dále též „nezletilá“) k základnímu vzdělání do ZŠ X (výrok I). Dále soud rozhodl, že návrh vedlejšího účastníka 2) (dále jen „otec“) na nahrazení projevu vůle matky s přijetím nezletilé k základnímu vzdělání do ZŠ Y se zamítá (výrok II). Dále bylo rozhodnuto, že návrh otce na snížení výživného se zamítá (výrok III) a že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení (výrok IV).

3. Proti rozsudku okresního soudu podal otec odvolání, o kterém rozhodl Krajský soud v Praze (dále též „krajský soud“ nebo „odvolací soud“) napadeným rozsudkem tak, že rozsudek okresního soudu se mění ve výrok I tak, že se zamítá návrh matky na nahrazení souhlasu otce s přijetím nezletilé k základnímu vzdělávání do ZŠ X a ve výroku II tak, že se nahrazuje souhlas matky s přijetím nezletilé k základnímu vzdělávání do ZŠ Y (výrok I). Výrokem II pak krajský soud rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení před soudem prvního stupně ani před soudem odvolacím.

4. Krajský soud na rozdíl od okresního soudu shledal, že v posuzovaném případě při zohlednění zjištěných skutečností je v zájmu nezletilé, aby k základnímu vzdělávání byla přijata v ZŠ Y, byť fakticky od září 2017 zahájila povinnou školní docházku v ZŠ X. Tuto školu (ZŠ X) zvolila matka a i přes nesouhlas otce škola nezletilou přijala. Naopak ZŠ Y, na kterou přihlásil nezletilou otec, řízení o přijetí nezletilé k základnímu vzdělávání z důvodu nesouhlasných stanovisek rodičů přerušila. Skutečnost, že již půl roku nezletilá navštěvuje ZŠ X, nemůže být jediným hlediskem pro zvolení této školy. Navíc tato situace je důsledkem pochybení obou rodičů, kteří nebyli schopni se dohodnout ve věci školní docházky nezletilé, přičemž ani jeden z nich věc neřešil včas. V důsledku tohoto pochybení obou rodičů je nyní nezletilá v situaci, kdy ji čeká změna školy. Krajský soud dále při posouzení nejlepšího zájmu nezletilé nepřisvědčil tvrzení matky, že do školy nastoupili i kamarádi nezletilé z mateřské školy. I když nezletilá H. navštěvovala mateřskou školu X, do 1. třídy ZŠ X s ní žádné z dětí

z mateřské školy nenastoupilo. Volbu školy (ve prospěch matkou navržené školy) nemůže ovlivnit ani tvrzení matky, že nezletilá je, jak vyplývá ze znaleckého posudku vypracovaného v minulém řízení, velmi citlivá, je úzkostného založení, vyžaduje menší kolektiv. Ze závěrů matkou zmíněného znaleckého posudku totiž dle krajského soudu nevyplývá, že by nezletilá nebyla schopna adaptovat se na nové prostředí. V posudku uváděná vyšší pravděpodobnost stavů úzkosti a sklon k pocitům ohrožení v citově náročných situacích evidentně souvisely s rozpadem vztahu rodičů. S ohledem na zjištěný skutkový stav nelze ani bez dalšího předpokládat lepší uplatnění na stávající škole vybrané matkou oproti škole vybrané otcem. Podle názoru krajského soudu matkou zvolená soukromá škola neodpovídá poměrům rodičů. Matka dosahuje příjmu cca 28 000 Kč měsíčně, u otce s ohledem na jeho zdravotní stav a v důsledku toho sníženou pracovní schopnost a též stupeň vzdělání nelze předpokládat stabilní příjmy odpovídající finanční náročnosti matkou zvolené školy a bez dalšího rovněž nelze předpokládat trvalou finanční podporu ze strany rodičů matky. Nezletilá by se s ohledem na předpokládanou délku školní docházky mohla ocitnout ve stavu ekonomické nejistoty, což v žádném případě není v jejím nejlepším zájmu.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka namítá, že krajský soud vycházel při svém rozhodování pouze ze skutkových zjištění okresního soudu, která *nota bene* vedla k diametrálně odlišnému právnímu závěru ohledně školy nezletilé, a neumožnil účastníkům se k možnému právnímu názoru odlišnému od právního názoru soudu prvního stupně vyjádřit, čímž porušil ústavně zaručená práva účastníků zaručená čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, když s ohledem na jiný právní názor krajského soudu neměli možnost se k němu vyjádřit, případně i předložit nové důkazy. To však účastníkům nebylo v řízení před krajským soudem umožněno.

6. Stěžovatelka dále tvrdí, že právem nezletilé, spadajícím pod ochranu soukromí, je také právo rozvíjet mezilidské vztahy se svými spolužáky (kamarády) a třídní učitelkou. Nezletilá začala v září 2017 navštěvovat soukromou základní školu ZŠ X, tato základní škola byla logickým pokračováním soukromé školky MŠ X, kterou navštěvovala tři roky. Škola a školka na sebe navazují, protože v obou zařízeních byla/je výuka vedena v českém i anglickém jazyce. Po celou dobu, kdy navštěvovala školku i školu, se nevykytla situace, že by školné nebylo zapláceno. Ve škole ZŠ Y, kterou preferuje otec, mají děti angličtinu pouze 2 hodiny týdně a nejedná se o spádovou školu. Otec má v obvodu pouze formálně vedené bydliště u svých rodičů, fakticky tam nebydlí. Na přihlášku v této škole uvedl nepravdivé informace o místě skutečného pobytu nezletilé. S ohledem na důsledky

napadeného rozsudku je dle stěžovatelky nepochybné, že rozhodnutí krajského soudu je vůči nezletilé necitlivé a bylo jím porušeno její ústavní právo na ochranu soukromí podle čl. 10 odst. 2 Listiny.

III. Vyjádření účastníka řízení, vedlejších účastníků řízení a replika stěžovatelky

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejším účastníkům řízení.

8. Krajský soud ve svém vyjádření uvedl, že ústavní stížnost považuje za nedůvodnou, jelikož námitky uvedené matkou v ústavní stížnosti nejsou přiléhavé. Účastníkům bylo známo, co je předmětem řízení, jaký je skutkový stav, měli možnost navrhnout a předložit další důkazy. Jak vyplývá z protokolu o jednání před odvolacím soudem dne 29. 1. 2018, byli rodiče, jejich zástupci a kolizní opatrovnice seznámeni s předběžným názorem odvolacího soudu, přičemž poté, co byl vysloven tento právní názor, matka, resp. její zástupkyň neprojevila zájem se k tomuto právnímu názoru vyjádřit, tím méně navrhnout důkazy, které by bylo s ohledem na vyslovený právní názor nutné provést. Následně byly předneseny závěrečné návrhy. Zástupkyň matky ve svém závěrečném návrhu hodnotila danou (dosavadními důkazy zjištěnou) situaci, přičemž její hodnocení zahrnovalo i odvolacím soudem vyslovený názor týkající se rodinných poměrů a ekonomických možností rodičů. Nutnost dalšího dokazování (s ohledem na odlišný právní názor odvolacího soudu) však ani v rámci tohoto návrhu neuplatnila (ani nenamítla). Krajský soud dle svého tvrzení dlouho a velmi pečlivě své rozhodnutí zvažoval právě s ohledem na aktuální poměry nezletilé, která již školu zvolenou matkou začala navštěvovat. V odůvodnění svého rozhodnutí se i s touto skutečností vypořádal. Soud nemůže svým rozhodnutím napravit následky jednostranného rozhodnutí konkrétního rodiče, je však povinen rozhodnout v souladu s nejlepším zájmem dítěte [čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte (dále jen „Úmluva“)]. Tomu se krajský soud v dané věci snažil dostát z důvodů uvedených v ústavní stížnosti napadeném rozsudku.

9. Kolizní opatrovník nezletilé (město Říčany) ve svém přípise sdělil, že v řízení o návrzích obou rodičů u soudu prvního stupně bylo dle jeho názoru v dostatečné míře prokázáno, že výběr školy matkou byl učiněn v souladu s rozhodnutím Okresního soudu pro Prahu-západ o úpravě poměrů ze dne 12. 5. 2016, kterým byla svěřena nezletilá H. do péče matky. Kolizní opatrovník v rámci řízení provedl mimo jiné pohovor s nezletilou H., která uvedla, že se jí na zápisě matkou vybrané školy během zápisu líbilo, do této školy se těší. V dané škole má již některé kamarádky z mateřské školy. Věděla, že otec vybral jinou školu, že do této školy chodil sám a je kousek od místa, kde bydlí babička. S výsledkem jednání a jeho

odůvodněním v řízení u krajského soudu kolizní opatrovník nesouhlasí. Nezatožňuje se zvláště s odstavcem 13 v odůvodnění napadeného rozsudku [shrnut sub 4 tohoto nálezu – pozn. Ústavního soudu], přičemž uvádí, že odlišný postup základních škol nemůže jít k tíži matky. Dále nesouhlasí s tím, že byla jediným hlediskem pro zvolení školy skutečnost, že nezletilá školu již navštěvuje. Škola byla matkou zvolena na začátku roku 2017 a řízení o přijetí ke vzdělávání bylo s kladným výsledkem školou ukončeno. Z tohoto důvodu nezletilá 1. 9. 2017 zahájila povinnou školní docházku ve škole, kde byla řádně přijata. Kolizní opatrovník také uvádí, že se ztotožnil s rozsudkem soudu první stupně, a to včetně jeho odůvodnění.

10. Otec nezletilé ve svém vyjádření uvedl, že nesouhlasí s ústavní stížností podanou stěžovatelkou. Má mj. za to, že všechna ústavně zaručená práva byla v řízení před krajským soudem dodržena a že nedošlo k porušení ústavně chráněných práv. Dále zejména uvádí, že změna základní školy není a ani nemůže být považována za porušení základního práva na soukromí a školní docházku. Naopak by tím došlo k posílení flexibility nezletilé. Ta bez problémů zvládá přesun mezi stěžovatelkou a jím. Není tedy pravděpodobné, že by měla problém s adaptací na novou školu. Na ZŠ Y má i kamarádku, se kterou by mohla chodit do jedné třídy. Když je nezletilá v péči otce, tak si hraje a sportuje s kamarádkami, co navštěvují ZŠ Y. Dle otce nezletilé je také zřejmé, že školné za soukromou školu je nad finančními možnostmi obou rodičů nezletilé. Otec uzavírá, že odvolací soud řádně a důkladně zvážil veškerá stanoviska ve věci, a především zájem dítěte, a správně rozhodl.

11. Stěžovatelka ve své replice setrvala na svém právním názoru a dále uvedla, že rodiče stěžovatelky založili pro nezletilou svěřenský fond s výší vkladu 2 miliony Kč. Tato částka pokryje školné minimálně na 11 let studia, přičemž tyto prostředky budou sloužit výlučně pro studijní účely nezletilé. Fond je registrován pod identifikačním číslem XXX a je u Městského soudu v Praze veden pod sp. zn. SF 49/2018/MSPH. Dále uvedla, že souhlasí se stanoviskem kolizního opatrovníka a dodala, že krajský soud dle ní rozhodně nerespektoval nejlepší zájem dítěte, protože nezletilá si sama školu vybrala (chtěla pokračovat v intenzivní výuce jazyků, pro které má nadání), což dokazuje i pohovor s kolizním opatrovníkem. Naopak se krajský soud přiklonil k návrhu otce a snaží se dceru vytrhnout ze známého prostředí, na které je nyní zvyklá a které má ráda a kde dobře prospívá i vzhledem k výrazně nižšímu počtu žáků ve třídě (15 v ZŠ X oproti 29 v ZŠ Y).

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené

v ústavní stížnosti, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud v minulosti mnohokrát judikoval, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů obecných, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Postupují-li soudy v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe Ústavní soud atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu by byl dán pouze tehdy, kdyby jeho právní závěry byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo v nich neměly podkladu, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele anebo by napadené soudní rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné, resp. postrádalo řádné, srozumitelné a logické odůvodnění [srov. nálezy ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 27. 8. 2013 sp. zn. II. ÚS 1842/12 (N 154/70 SbNU 425) či ze dne 27. 2. 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275)].

V. A) Zjišťování názoru nezletilé

14. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti setrvale vychází z právního názoru, že je vázán toliko *petitem*, nikoliv však odůvodněním ústavní stížnosti [srov. např. nálezy ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 2396/13 (N 53/73 SbNU 69), ze dne 21. 1. 2008 sp. zn. III. ÚS 1076/07 (N 14/48 SbNU 145), ze dne 23. 2. 2006 sp. zn. I. ÚS 290/05 (N 44/40 SbNU 363), ze dne 16. 10. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 5/01 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.)]. Identifikuje-li v napadených rozhodnutích jiné než stěžovateli vytýkané vady zakládající porušení některého z ústavně zaručených základních práv či svobod, nebrání tato skutečnost jejich zrušení. Tak by tomu bylo i v nynějším případě.

15. Z textu napadeného rozhodnutí i z textu vyjádření účastníků řízení vyplynula stěžovatelkou výslovně nepovšimnutá, ale zcela zásadní skutečnost, kterou Ústavní soud následně ověřil i ve vyžádaném spisovém materiálu, totiž že názor nezletilé na možnou změnu základní školy nebyl v řízení před odvolacím soudem nijak zjišťován. Vzhledem k tomu, že nezletilé H. bylo v době vydání napadeného rozhodnutí sedm let, Ústavní soud byl nucen s ohledem na ústavní povinnost zajistit plnění mezinárodních závazků České republiky posoudit, zda měl a mohl být rovněž zjištěn její názor.

16. Podle čl. 3 odst. 1 Úmluvy musí být zájem dítěte předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými, nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

17. Podle čl. 12 odst. 1 Úmluvy zabezpečují její smluvní strany dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni. Podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy se za tímto účelem dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

18. Dle § 867 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský zákoník“) poskytne soud dítěti před rozhodnutím, které se dotýká zájmu dítěte, potřebné informace, aby si mohlo vytvořit vlastní názor a tento sdělit. Není-li pak podle zjištění soudu dítě schopno informace náležitě přijmout nebo není-li schopno vytvořit si vlastní názor či tento sdělit, pak dle § 867 odst. 2 občanského zákoníku soud informuje a vyslechne toho, kdo je schopen zájmy dítěte ochránit, s tím, že se musí jednat o osobu, jejíž zájmy nejsou v rozporu se zájmy dítěte. O dítěti starším dvanácti let se dle tohoto ustanovení má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Názoru dítěte věnuje soud patřičnou pozornost.

19. Ústavní soud již mnohokrát rozhodl, že názor dítěte musí být vnímán jako zásadní vodítko při hledání jeho nejlepšího zájmu [nález ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1708/14 (N 235/75 SbNU 617)] a že dítěti zásadně musí být umožněno účastnit se jednání a vyjádřit se k věci, přičemž povinností soudu zjišťovat jeho názor nezabývá ani ustanovení opatrovníka a nezjišťovat názor dítěte přímo (tj. jeho vyslechnutím) je možno jen v jeho zájmu a takový postup je třeba vždy odůvodnit [srov. k tomu např. nálezy ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3305/13 (N 193/75 SbNU 177), ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217) či ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3900/14 (N 193/79 SbNU 199)].

20. Ústavní soud zdůrazňuje, že povinnost soudu zjistit si názor nezletilých neplatí absolutně. Je však třeba vycházet z toho, že práva nezletilých dle čl. 12 Úmluvy platí v jakémkoliv právním řízení, které se jich týká (srov. k tomu rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 3. 9. 2015 ve věci *M. a M. proti Chorvatsku*, č. stížnosti 10161/13, § 181; ze dne 2. 2. 2016 ve věci *N. TS. proti Gruzii*, č. stížnosti 71776/12, § 72; ze dne 27. 7. 2010 ve věci *Ginetiene proti Litvě*, č. stížnosti 20739/05, § 47), čemuž ostatně plně odpovídá i formulace § 867 občanského zákoníku.

21. Naopak neumožnění dítěti uplatnit toto právo tak připadá v úvahu jen tehdy, je-li to v jeho nejlepší zájmu či není-li to fakticky možné, např. hrozí-li okamžité nebezpečí z prodlení, je příliš útlého věku (srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 25. 1. 2011 ve věci *Plaza proti Polsku*, č. stížnosti 18830/07, § 71) atd.

22. Ústavní soud k tomu poznamenává, že podle názoru Výboru pro práva dítěte tam, kde je to možné, by měl být zjišťován názor dítěte přímo (srov. Obecný komentář k Úmluvě o právech dítěte č. 12, s. 12, bod 35). Byť nelze zjišťování názoru nezletilých prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí považovat za porušení práva dítěte být slyšeno a v každém případě je třeba individuálně posoudit, jaká forma je pro konkrétního nezletilého nejvhodnější, nejsou-li zde však žádné okolnosti, které by to vylučovaly, je třeba preferovat přímé vyslechnutí dotyčného nezletilého.

23. Výše uvedené platí zvláště za situace, jako je nyní řešená, když se odvolací soud při právním posouzení věci odchýlil od názoru orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který preferoval ponechání nezletilé v ZŠ X.

24. Ústavní soud si je vědom, že nezletilý bylo v době rozhodování sedm let, nicméně krajskému soudu nebyly žádné informace, jak vyplývá z vyžádaného soudního spisu, pro něž by se mohl důvodně domnívat, že by nebyla objektivně schopna svůj názor v řízení sdělit. Naopak se v soudním spise nalézá několik dokumentů, ze kterých vyplývá, že nezletilá je schopna samostatně formulovat, při správně a odborně vedeném rozhovoru, své myšlenky [srov. zejména zprávu orgánu sociálně-právní ochrany dětí z prošetřených poměrů a pohovoru s nezletilou ze dne 17. 8. 2017 č. j. Om/162/2017 (na č. l. 63 až 65 soudního spisu sp. zn. 30 P 150/2017) a soudněznalecký posudek ve věci péče o nezletilou ze dne 19. 4. 2016 zpracovaný PhDr. Vladimírou Starkovou (na č. l. 290 až 319 soudního spisu sp. zn. 29 P 23/2017)]. Ústavní soud již v minulosti opakovaně zastal názor, že šestileté dítě je nepochybně schopno vyjádřit se k tomu, zda si přeje chodit do školy či nikoliv [srov. náleze ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 1931/17 (N 235/87 SbNU 811) či náleze ze dne 9. 1. 2018 sp. zn. IV. ÚS 3749/17 (N 3/88 SbNU 55), rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz/>]. *Per analogiam* je pak bezpochyby i sedmileté dítě schopno vyjádřit svůj názor, zda se mu ve škole líbí, jaké tam má kamarády, jestli má kamarády i ve druhé škole, se kterými se již nyní případně připravuje na výuku (jak tvrdí v nynějším případě otec), jestli by mu změna vadila, či by se naopak na změnu těšilo apod. Ústavnímu soudu je nadto také z jeho rozhodovací činnosti známo, že obecné soudy takového zjišťování názoru sedmiletého dítěte provádějí, přičemž jejich postup je Ústavním soudem shledáván jako ústavně konformní (srov. např. usnesení ze dne 6. 2. 2018 sp. zn. IV. ÚS 4075/17).

25. Krajský soud na zjišťování názoru nezletilé rezignoval, přičemž naprosto opomenul také jakékoliv jiné možnosti, které se mu naskýtaly za účelem zjištění názoru nezletilé, a to i mimo nařízené soudní jednání, aby tímto výsledkem byla nezletilá co nejméně stresována (např. vyslechnout nezletilou v kanceláři soudce, případně v jiném méně formálním prostředí, než je jednací síň, dostavit se osobně či vyslat asistenta soudce do bydliště či školy nezletilé apod.), a to přesto, že přinejmenším některé z těchto forem komunikace mohly zajistit ozřejnění názoru nezletilé. Krajský soud přitom neměl žádné indicie, že by posečkáním vydání jeho rozhodnutí hrozilo okamžité nebezpečí z prodlení.

26. Ústavní soud pak pro úplnost věci také připomíná, že dlouhodobě zastává názor, že „respektování soukromého života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi. (...) Respektování takto pojatého rodinného života zahrnuje závazek státu jednat způsobem umožňujícím normální rozvoj těchto vztahů“ [viz např. náleze ze dne 1. 3. 2000 sp. zn. II. ÚS 517/99 (N 32/17 SbNU 229)]. Ústavní soud proto podotýká, že právem nezletilé, spadajícím pod ochranu soukromí podle čl. 10 odst. 2 Listiny, je také právo rozvíjet mezilidské vztahy se svými spolužáky (kamarády) a třídní učitelkou. Nezletilé útlého věku, navíc silně zatíženou konfliktem rodičů, nelze bez dalšího ze dne na den zasáhnout – bez zjištění jejího názoru – do jejího života tak, že do jedné školy již chodit nebude a musí chodit do školy jiné, ačkoliv na jednu základní školu již chodí, dobře ji zvládá, přičemž by kvůli tomuto zásahu přišla o všechny spolužáky a známé, protože rodiče nejsou schopni dohody ohledně její péče.

27. Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že postupem krajského soudu primárně došlo k porušení základních ústavně zaručených práv vedlejší účastnice 1). Porušení jejich ústavně zaručených práv zúčastnit se řízení a sdělit své stanovisko podle čl. 9 odst. 2 Úmluvy a být vyslyšena v soudním řízení podle čl. 12 odst. 2 Úmluvy, jakož i právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod byla způsobila porušením i právo stěžovatelky na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. k tomu např. náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503)]. Tato porušení základních ústavně zaručených práv nezletilé totiž představovala i zásadní interferenci s řádným průběhem dokazování. Na základě výše uvedeného tedy Ústavní soud shledal porušení práva na soudní ochranu stěžovatelky.

V. B) Majetkové poměry rodičů nezletilé a další posouzení věci

28. Vzhledem k výše uvedenému se lze již jen v krátkosti vyjádřit k otázce majetkových poměrů rodičů, jelikož podle názoru krajského

soudu matkou zvolená soukromá škola jim neodpovídá. Ústavní soud toliko konstatuje, že stěžovatelka v průběhu řízení před Ústavním soudem doložila listiny prokazující založení svěřenského fondu s označením „Svěřenecký fond k zajištění potřeb H. J.“ (registrován pod identifikačním číslem XXX a veden u Městského soudu v Praze pod sp. zn. SF 49/2018/MSPH), jehož účelem je „poskytnutí finančních prostředků paní V. P. za výhradním účelem zajištění vzdělávacích, bytových nebo jiných důležitých potřeb její dcery H. J., případně poskytnutí jiné finanční výpomoci“. Tato skutečnost může bezpochyby ovlivnit rozhodování obecných soudů v dalším řízení, nicméně vzhledem k zásadě subsidiarity ústavní stížnosti Ústavní soud toliko konstatuje, že zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního práva“ a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů, přičemž tyto se bezpochyby budou v následujícím řízení touto novou skutkovou okolností dané věci zabývat.

29. Ústavní soud pak pro úplnost svých závěrů na základě vyžádaného soudního spisu a po studiu účastníky předložených dokumentů shledává, že současné uspořádání vzdělávání nezletilé a její navštěvování ZŠ X v praxi funguje z hlediska nezletilé v zásadě dobře a nemá zásadní negativní vliv na její osobnostní vývoj ani vývoj z hlediska jejich znalostí a vědomostí, jak vyplývá zejména z vysvědčení nezletilé, výpisu jejích známek a také z vyjádření ZŠ X. Oproti tomu zde stojí problematický, resp. velmi konfliktní vztah mezi rodiči, kteří se dosud nedokázali přenést přes své spory v minulosti. Jak plyne z vyžádaného soudního spisu, rodiče na sebe vzájemně útočí (a pokračují v tom ostatně i v řízení o ústavní stížnosti) a nezletilé dítě používají jako nástroj k řešení svého vlastního konfliktu. Za této situace je nutno považovat stabilitu výchovného a vzdělávacího prostředí nezletilé za hodnotu, již je třeba nepochybně chránit, a to zvláště za situace, kdy je u nezletilé [jak vyplývá ze soudněznaleckého posudku ve věci péče o nezletilou ze dne 19. 4. 2016 zpracovaného PhDr. Vladimírou Starkovou (na č. l. 290 až 319 soudního spisu sp. zn. 29 P 23/2017)] vyšší pravděpodobnost stavů úzkosti a tato má sklon k pocitům ohrožení v citově náročných situacích, přičemž nezletilá dle citovaného posudku potřebuje přehledné a předvídatelné prostředí. Ústavní soud konstatuje, že je na obou rodičích, aby respektovali nejlepší zájem své dcery (čl. 3 odst. 1 Úmluvy) a snažili se o vytvoření takového prostředí, které pro jejich nezletilou dceru bude do budoucna co možná nejlepší. Nejlepším zájmem nezletilé dle čl. 3 odst. 1 Úmluvy se pak budou řídit i obecné soudy v následujícím řízení.

VI. Závěr

30. Ústavní soud uzavírá, že krajský soud svým postupem porušil základní ústavně zaručené právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36

odst. 1 Listiny ve spojení s ústavně zaručenými právy vedlejší účastnice 1) podle čl. 9 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Úmluvy.

31. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadený rozsudek krajského soudu zrušil. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu. Návrhu stěžovatelky na postup podle § 39 zákona o Ústavním soudu vyhověl fakticky tím, že po odložení vykonatelnosti napadeného rozsudku krajského soudu věc projednal bez zbytečného odkladu.

Č. 74

K právu na alespoň jeden plně hrazený léčivý přípravek z veřejného zdravotního pojištění pro pacienty s typově stejným onemocněním

I. Právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost je třeba vykládat v souladu se zásadou koherence ústavního pořádku, což znamená, že porušením tohoto práva (a svobody) je i omezení určité skupiny nositelů práva na ochranu zdraví v přístupu k takovému léčivému přípravku.

II. Práva podnikat se lze podle čl. 41 Listiny základních práv a svobod domáhat pouze v mezích zákonem stanovených podmínek, které však musejí být stanoveny, vykládány a uplatňovány ústavně konformním způsobem. To z hlediska soutěže výrobců léčivých přípravků zahrnuje i požadavek nezasahovat do jejich práva a svobody rozhodovat o podnikání podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod způsobem, který je v rozporu s ochrannou funkcí základních práv a svobod spojenou s pozitivním závazkem státu zajistit rovnost podmínek soutěže v tržním prostředí.

III. Tento závazek platí i pro stanovení podmínek pro zařazení léčiv do skupin a podskupin podle pravidel § 39c zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů; toto ustanovení je třeba vykládat ústavně konformně, bez možného znevýhodnění podnikatelů stanovením podmínek hrazení léčivých přípravků takovým způsobem, který je možno považovat za zásah do práva na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 3 odst. 1 a čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jirsy – ze dne 17. dubna 2018 sp. zn. III. ÚS 2332/16 ve věci ústavní stížnosti obchodní korporace APO-TEX EUROPE B. V., se sídlem Darwinweg 20, 2333 CR Leiden, Nizozemské království, zastoupené JUDr. PharmDr. Vladimírem Bíbou, advokátem, se sídlem Duškova 164/45, Praha 5 – Smíchov, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 31. května 2016 č. j. 9 Ad 2/2011-146 o zamítnutí stěžovatelčiny správní žaloby, za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a Ministerstva zdravotnictví, se sídlem Palackého náměstí 375/4, Praha 2 – Nové Město, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 31. května 2016 č. j. 9 Ad 2/2011-146 byla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody stěžovatelky na podnikání podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 31, čl. 3 odst. 1, čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny základních práv a svobod a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 31. května 2016 č. j. 9 Ad 2/2011-146 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústav České republiky (dále jen „Ústava“) domáhá zrušení shora uvedeného soudního rozhodnutí, neboť má za to, že jím došlo k porušení základních práv garantovaných čl. 31 větou druhou Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), dále čl. 38 odst. 1 a rovněž čl. 26 odst. 1 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a vyžádaného soudního spisu vedeného pod sp. zn. 9 Ad 2/2011 Městským soudem v Praze (dále jen „městský soud“) se podává, že stěžovatelka je držitelkou rozhodnutí o registraci léčivého přípravku APO-FLUTAMIDE. Tento léčivý přípravek obsahuje léčivou látku flutamid, který je tzv. antiandrogenem, tj. podle určení druhem syntetického léčiva, které působí opačným způsobem než přirozené nebo syntetické mužské pohlavní hormony. Jedním z hlavních významných účinků antiandrogenů je ovlivnění nádorových onemocnění, která jsou závislá na plazmatických (krevních) hladinách mužských pohlavních hormonů (androgenů), mezi něž patří zejména karcinom prostaty. Potlačení vlivu přirozených (v lidském těle se nacházejících) mužských pohlavních hormonů je možné buď podáváním antiandrogenů, nebo provedením chirurgické kastrace. Antiandrogeny se tedy používají především k terapii karcinomu prostaty, kde jejich podávání vede k významnému prodloužení života pacientů (v řádu několika let) a k významnému zvýšení kvality života léčených pacientů. Antiandrogeny přitom nemají obvyklé nežádoucí účinky, které jsou jinak běžné u ostatní protinádorové chemoterapie. Podobně jako jsou antiandrogeny opačně působícími hormony k přirozeným nebo syntetickým mužským pohlavním hormonům (androgenům), jsou antiestrogeny opačně působícími hormony k přirozeným nebo syntetickým ženským pohlavním hormonům (estrogenům).

3. Státní ústav pro kontrolu léčiv (dále jen „Ústav“) rozhodl dne 30. 6. 2010 o změně výše a podmínek úhrady léčivých přípravků v zásadě

terapeuticky zaměnitelných s léčivými přípravky náležejícími do referenční skupiny č. 67/1 Antiandrogeny p. o., jmenovaných ve výrokové části rozhodnutí. Pro léčivý přípravek APO-FLUTAMIDE (k němuž stěžovatelka drží rozhodnutí o registraci) byla tímto rozhodnutím stanovena částečná úhrada z veřejného zdravotního pojištění.

4. Vedlejší účastník rozhodnutím ze dne 15. 11. 2010 č. j. MZDR48418/2010 sp. zn. FAR: L159/2010 zamítl odvolání stěžovatelky a dalších odvolatelů proti tomuto rozhodnutí Ústavu a potvrdil předmětné rozhodnutí Ústavu. Stěžovatelčino odvolání bylo shledáno jako nedůvodné proto, že léčivá látka flutamid spadá do skupiny č. 179 (pozn.: jde o zřejmý omyl v označení) přílohy č. 2 k zákonu č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“). V této skupině přitom existuje léčivý přípravek FASLODEX, který je z veřejného pojištění plně hrazen. Proto nebylo namístě, aby Ústav rozhodl, že léčivý přípravek APO-FLUTAMIDE má být plně hrazen z veřejného zdravotního pojištění.

5. K žalobě stěžovatelky městský soud nejprve rozsudkem ze dne 11. 11. 2015 č. j. 9 Ad 2/2011-102 napadené rozhodnutí vedlejšího účastníka zrušil. Dospěl k závěru, že výklad klíčových ustanovení § 15 odst. 5 a § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění, který v souzené věci zaujal vedlejší účastník, není v souladu se zákonem a zároveň není ani ústavně konformní, neboť ve výsledku popírá právo pacientů mužského pohlaví stížených karcinomem prostaty na bezplatnou zdravotní péči, která je jim garantována čl. 31 Listiny.

6. Ke kasační stížnosti vedlejšího účastníka Nejvyšší správní soud rozsudkem ze dne 10. 3. 2016 č. j. 4 As 292/2015-42 první rozsudek městského soudu zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení. V odůvodnění konstatoval, že v posuzované věci se jedná především o posouzení otázky, zda vedlejší účastník postupoval správně, když ve vztahu k léčivému přípravku stěžovatelky (APO-FLUTAMIDE) dospěl k závěru, že nelze při stanovení výše úhrady ze zdravotního pojištění postupovat podle § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění. Při posouzení věci vyšel z rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 29. 10. 2015 č. j. 5 As 93/2015-38 a postupu vedlejšího účastníka přisvědčil. Nejvyšší správní soud v rozhodnutí vedlejšího účastníka neshledal ani porušení čl. 31 Listiny. Ze zákona o veřejném zdravotním pojištění, který upravuje podmínky, za nichž občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči, nevyplyvá, že by měl být plně hrazen alespoň jeden terapeuticky nezaměnitelný léčivý přípravek v každé podskupině léčivých přípravků. Nejedná se totiž o otázku dostupnosti léčivých přípravků, ale o určení výše úhrady poskytované ze zdravotního pojištění, právní úprava nezasahuje do esenciálního obsahu

práva na bezplatnou zdravotní péči dle čl. 31 Listiny (rozhodování o úhradách za léčiva je transparentní, je založeno na objektivním kritériu zajištění základního léčebného standardu za rozumné prostředky a pojištění, kteří by vynakládali za doplatky na léčiva velké částky, mají právo na úhradu zaplacených částek nad stanovený limit dle § 16b zákona o veřejném zdravotním pojištění). K tomu Nejvyšší správní soud poukázal na nález Ústavního soudu ze dne 20. 5. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 1/08 (N 91/49 SbNU 273; 251/2008 Sb.); konkrétně na body 105 a 134).

7. Na základě zrušovacího rozsudku Nejvyššího správního soudu pak městský soud, vázán právním názorem kasačního soudu, žalobu stěžovatelky napadeným rozsudkem zamítl.

II. Argumentace stěžovatelky

8. Stěžovatelka tvrdí, že výklad zaujatý městským soudem (vázaným výkladem Nejvyššího správního soudu) je ryze formalistický a zásadně popírá samotnou podstatu a smysl základního ústavního práva uvedeného v čl. 31 větě druhé Listiny, jakož i smysl a účel zákona o veřejném zdravotním pojištění, když diskriminačním způsobem popírá právo významné části občanů (v posuzovaném případě konkrétně všech mužů) na bezplatnou léčbu jakýmkoliv přípravkem z příslušné skupiny přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění, s odkazem na to, že právo na bezplatnou léčbu přípravkem z této skupiny je zaručeno zcela jiné skupině pacientů.

9. Dále stěžovatelka namítá, že došlo k porušení jejího práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny. V řízení před soudy upozorňovala, že rozhodná právní otázka má základ v právním řádu Evropské unie [směrnice Rady ze dne 21. 12. 1988 o průhlednosti opatření upravujících tvorbu cen u humánních léčivých přípravků a jejich začlenění do oblasti působnosti vnitrostátních systémů zdravotního pojištění (dále jen „směrnice 89/105/EHS“) a další právní předpisy stanovící zákaz diskriminace ve věcech přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování]. Má za to, že v důsledku provedeného výkladu dochází k situaci, kdy nejsou předem známa žádná objektivní a ověřitelná kritéria, podle nichž by bylo možné jednoznačně rozhodnout, který přípravek má být plně hrazen, resp. která z skupin (referenčních skupin) náležejících do skupiny dle přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění bude mít základní úhradu stanovenou dle § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění (tj. tak, aby nejméně nákladný přípravek byl plně hrazen). To má za následek naprostou nejistotu a nepředvídatelnost, a to jak pro občany-pojištěnce (pokud jde o přístup ke zdravotní péči, resp. k plně hrazenému přípravku), tak pro držitele rozhodnutí o registraci léčivého přípravku (pokud jde o výkon práva na podnikání). Tento výklad vede podle názoru stěžovatelky k porušení požadavků čl. 6 odst. 2 a navazujících ustanovení směrnice č. 89/105/EHS.

Přesto se soud nezabýval tím, zda rozhodnou právní otázku již Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „Soudní dvůr EU“) v minulosti řešil či nikoliv a jak na tuto otázku odpověděl. Soud se nezabýval rovněž otázkou, zda by bylo pro účely dalšího řízení v této věci třeba položit Soudnímu dvoru EU předběžnou otázku týkající se výkladu příslušných ustanovení předpisů evropského unijního práva.

10. Podle názoru stěžovatelky výklad provedený správními soudy porušuje evropské unijní právo dvojitým způsobem:

a) Porušením čl. 6 směrnice č. 89/105/EHS a porušením principu předvídatelnosti výsledků správního řízení: podle přijatého výkladu, že pokud existuje jeden plně hrazený přípravek náležející do dané skupiny přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění (v posuzovaném případě jde o přípravek FASLODEX), tato skutečnost sama o sobě postačuje k naplnění požadavku ustanovení § 15 odst. 5 a § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění na plnou úhradu, a proto je bez dalších úvah vyloučeno posuzování, zda je v daném případě třeba zajistit plnou úhradu i některého jiného léčivého přípravku náležejícího do jiné podskupiny (referenční skupiny) z téže skupiny podle přílohy č. 2, není vůbec rozhodné, zda je onen jediný plně hrazený přípravek vůbec použitelný pro léčbu pacientů, jimž jsou určeny léčivé přípravky z jiné podskupiny (referenční skupiny). Takový výklad vede k tomu, že záleží na pouhé náhodě, zda v okamžiku, kdy je rozhodováno o výši úhrady určité podskupiny léčivých přípravků (referenční skupiny), je v jiné podskupině (referenční skupině), určené zcela jinému okruhu pacientů, plně hrazený přípravek či nikoliv.

b) Porušením právních předpisů, stanovících zákaz diskriminace ve věcech přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování: přijatý výklad vede k tomu, že jedna skupina pacientů (v tomto případě onkologických) je z důvodu svého pohlaví (a rovněž z důvodu svého zdravotního postižení) znevýhodněna oproti druhé skupině v přístupu ke zdravotní péči a jejímu poskytování. V důsledku napadeného rozsudku byla celé mužské populaci odepřena možnost přístupu k plně hrazenému léčivému přípravku ze skupiny č. 179 přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění (antagonisté hormonů a příbuzné látky používané v onkologii), a to na základě pouhé skutečnosti, že v této skupině existuje jediný plně hrazený léčivý přípravek (FASLODEX), který je však použitelný výlučně k terapii žen (a to ještě pouze jejich velmi úzké skupiny). Přitom toto rozdílné zacházení na základě pohlaví (když všem mužům postiženým onkologickými onemocněními, u nichž je nutná terapie léčivými přípravky ze skupiny antagonistů hormonů a příbuzných látek, je odepřen přístup k jakémukoli plně hrazenému přípravku) v žádném případě není objektivně odůvodněno legitimním cílem a prostředky k jeho dosažení nejsou přiměřené a nezbytné. Přijatý výklad tedy vede k porušení požadavků na rovné zacházení a zákaz

diskriminace ve věcech přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování a kotvených v právním řádu Evropské unie.

K povinnosti soudu položit předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU stěžovatelka odkázala na náleží Ústavního soudu ze dne 8. 1. 2009 sp. zn. II. ÚS 1009/08 (N 6/52 SbNU 57). Má za to, že rozhodná právní otázka, jež byla vyložena Nejvyšším správním soudem (a jehož názorem byl městský soud vázán), má svůj základ v právním řádu Evropské unie, přičemž žádné z rozhodnutí Soudního dvora EU nedává oporu k přijatému výkladu. Soud poslední instance přitom vůbec neodůvodnil, že výklad dané otázky unijního práva považuje za natolik zřejmý, že není důvodu aplikovat kogentní normu obsaženou v čl. 267 Smlouvy o fungování Evropské unie, a není proto třeba pokládat předběžnou otázku Soudnímu dvoru EU.

11. V již poukazované nejistotě a nepředvídatelnosti rozhodnutí, který přípravek bude plně hrazen, resp. která z podskupin (referenčních skupin) náležejících do skupiny dle přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění bude mít základní úhradu stanovenou dle § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění (tj. tak, aby nejméně nákladný přípravek byl plně hrazen), stěžovatelka spatřuje porušení svého práva na podnikání podle čl. 26 odst. 1 Listiny. Má za to, že výklad provedený správními soudy v její věci není ústavně konformní, vyplývá z nesprávného hodnocení významu základního práva a má podstatný význam pro rozhodnutí soudu [viz náleží Ústavního soudu ze dne 24. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 1265/14 (N 153/78 SbNU 323), bod 23]. Poukazuje na to, že v důsledku přijatého výkladu dochází k porušení principu předvídatelnosti výsledků správního řízení, když záleží na pouhé náhodě, zda v okamžiku, kdy je rozhodováno o výši úhrady určité podskupiny léčivých přípravků (referenční skupiny), je v jiné podskupině (referenční skupině), určené zcela jinému okruhu pacientů, plně hrazený přípravek či nikoliv. V případě, že ke dni vydání rozhodnutí o výši úhrady určité referenční skupiny je v jiné referenční skupině (určené pro léčbu zcela jiného okruhu pacientů), náležející do téže skupiny dle přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění, nějaký plně hrazený přípravek, vůbec se neposuzuje, zda jsou dány důvody pro plnou úhradu nejméně nákladného přípravku z této referenční skupiny. Naopak, v případě, že ke dni vydání rozhodnutí o výši úhrady určité referenční skupiny není v žádné jiné referenční skupině, náležející do téže skupiny dle přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění, žádný plně hrazený přípravek, přistoupí se k úpravě úhrady tak, aby byla zajištěna plná úhrada nejméně nákladného přípravku z této referenční skupiny. Je tak věcí pouhé náhody, zda úhrada určité referenční skupiny, náležející do skupiny dle přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění, je stanovena tak, aby nejméně nákladný přípravek byl plně hrazen (tj. dle § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění) či nikoliv (tj. dle § 39c odst. 2 zákona o veřejném

zdravotním pojištěním). Přitom to, zda je úhrada stanovena dle § 39c odst. 5 či § 39c odst. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění, má zásadní vliv na výši úhrady dané skupiny léčivých přípravků.

12. V důsledku náhody, že ke dni vydání rozhodnutí o výši úhrady referenční skupiny č. 67/1 byl plně hrazen léčivý přípravek FASLODEX ze zcela jiné referenční skupiny, byla výše úhrady referenční skupiny č. 67/1 i výše úhrady předmětného přípravku stanovena dle § 39c odst. 2, nikoliv dle § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění. Přitom nejsou vůbec zřejmé důvody, proč právě léčivý přípravek FASLODEX (který není nejméně nákladným přípravkem ve skupině č. 179 přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění), byl jako jediný plně hrazen, ani proč jeho plná úhrada zabránila tomu, aby některý léčivý přípravek z referenční skupiny č. 67/1 (použitelný pro léčbu zcela jiné skupiny pacientů a navíc méně nákladný) plně hrazen nebyl. Lze se pouze domnívat, že jediným důvodem plné úhrady léčivého přípravku FASLODEX bylo zpoždění provedení revize výše jeho úhrady. Nejsou tak známa žádná kritéria, podle nichž by bylo možno určit, který léčivý přípravek z dané skupiny léčivých přípravků podle přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění bude plně hrazen, a je tak zcela nepředvídatelné, který léčivý přípravek plně hrazen bude a který nikoliv. Stejně tak je zcela nepředvídatelné, která z podskupin (referenčních skupin), náležejících do skupiny dle přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění, bude mít základní úhradu stanovenou dle § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění (tj. tak, aby nejméně nákladný přípravek byl plně hrazen), a která nikoliv. Při heterogenitě některých skupin přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění je tato plná úhrada věcí pouhé náhody, neboť nezáleží ani na nákladnosti přípravku, ani na žádných jeho vlastnostech.

13. Provedený výklad soudů vedl k tomu, že pouhé zjištění, že léčivý přípravek FASLODEX je plně hrazen, zcela vyloučilo jakékoli další úvahy o možnosti stanovit základní úhradu referenční skupiny č. 67/1 dle § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění (tj. tak, aby nejméně nákladný přípravek byl plně hrazen). Tato absence předem známých, objektivních a ověřitelných kritérií, podle nichž by bylo možné jednoznačně rozhodnout, který přípravek má být plně hrazen, resp. která z podskupin (referenčních skupin) náležejících do skupiny dle přílohy č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění bude mít základní úhradu stanovenou dle § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění (tj. tak, aby nejméně nákladný přípravek byl plně hrazen), má za následek naprostou nejistotu a nepředvídatelnost, a to jak pro občany-pojištěnce (pokud jde o přístup ke zdravotní péči, resp. k plně hrazenému přípravku), tak pro držitele rozhodnutí o registraci léčivého přípravku (pokud jde o výkon práva na podnikání).

III. Vyjádření účastníků

14. Soudce zpravodaj postupem podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkovi a vedlejšímu účastníkovi řízení. Dále si Ústavní soud vyžádal spis městského soudu a – s ohledem na okolnosti případu – vyjádření Nejvyššího správního soudu, i když jeho rozhodnutí (právní názor v něm obsažený) nebylo ústavní stížností přímo napadeno [viz obdobně postup ve věci nálezu ze dne 6. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 3097/16 (N 18/88 SbNU 251), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

15. Městský soud se vyjádřil, že námitky uvedené v ústavní stížnosti považuje za nedůvodné, neboť se žalobou stěžovatelky řádně zabýval a rozhodl o ní na základě závazného právního názoru Nejvyššího správního soudu obsaženého v rozsudku ze dne 10. 3. 2016 č. j. 4 As 292/2015-42, jímž bylo zrušeno jeho předchozí rozhodnutí.

16. Vedlejší účastník poukázal na nálezu Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 36/11 (N 111/69 SbNU 765; 238/2013 Sb.). Z tohoto nálezu vedlejší účastník dovozuje, že práva na plně hrazené léčivé přípravky (jakožto podmožiny práva na zdraví dle čl. 31 Listiny) se lze domáhat pouze v mezích zákona, přičemž tímto zákonem je právě zákon o veřejném zdravotním pojištění, jenž byl v řízení před správními soudy aplikován. Ustanovení § 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění nelze dle vedlejšího účastníka vykládat tak, že by bylo povinností státu zajistit plně hrazený léčivý přípravek pro všechny typy onemocnění bez ohledu na fungování systému zdravotnictví a bez ohledu na jeho stabilitu v rámci finančních možností systému veřejného zdravotního pojištění. Na podporu svého argumentu odkázal vedlejší účastník na usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 591/09.

17. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření poukázal na to, že stěžovatelka jako právnická osoba nemůže být nositelem základního práva na zdraví či práva na bezplatnou zdravotní péči.

18. Za nedůvodnou považuje Nejvyšší správní soud také námitku, v níž namítá porušení čl. 6 odst. 2 směrnice č. 89/105/EHS, neboť jak již vyslovil v rozsudku sp. zn. 4 As 292/2015, rozhodnutí o úhradách za léčiva je transparentní a založené na objektivním kritériu zajištění základního léčebného standardu za rozumné prostředky. Relevantní právní úprava, podle které žalovaný postupoval, je v souladu s požadavky uvedeného článku směrnice. Nebylo ani nezbytné předložení předběžné otázky Soudnímu dvoru EU, jak se toho stěžovatelka domáhá v ústavní stížnosti, neboť zde není jakákoli nejasnost ohledně zajištění jednotného výkladu a aplikace komunitárního práva.

19. Dále Nejvyšší správní soud upozornil na to, že předmětem řízení bylo pouze rozhodování o tom, zda má být určitý léčivý přípravek plně hrazen z veřejného zdravotního pojištění. Rozhodnutí se tak netýkalo dostupnosti onoho léčivého přípravku, a tudíž nemůže být v rozporu s čl. 31 Listiny.

20. Podle Nejvyššího správního soudu není důvodná ani stěžovatelčina námitka, že absence známých, objektivních a ověřitelných kritérií, podle nichž by bylo možné jednoznačně rozhodnout, který přípravek má být plně hrazen, má za následek naprostou nejistotu a nepředvídatelnost jak pro občany, tak pro držitele rozhodnutí o registraci léčivého přípravku, a zasahuje tak do stěžovatelčina práva na výkon podnikání zakotveného v čl. 26 Listiny. Pravidla obsažená v zákoně o veřejném zdravotním pojištění podle Nejvyššího správního soudu nenarušují tržní hospodářství a nijak nezasahují do práva stěžovatelky podnikat. Právní úpravu obsaženou v uvedeném zákoně nelze považovat za zasahující do podnikání stěžovatelky, neboť jejím smyslem a účelem je mimo jiné spravedlivé rozdělení prostředků z veřejného zdravotního pojištění pro potřeby zajištěné lékařské péče.

21. Nejvyšší správní soud dodává, že kritéria pro rozhodování o výši úhrad jsou stanovena v § 39a až 39c zákona o veřejném zdravotním pojištění, v rozhodném znění, a v příslušných prováděcích předpisech. S ohledem na technickou povahu věci, její složitost a závažnost z hlediska systému veřejného zdravotního pojištění se tato pravidla mohou zdát složitá, na druhou stranu však stanovení zcela jednoduchých pravidel, právě s ohledem na povahu této problematiky, není dost dobře možné. Nelze proto hovořit o naprosto nepředvídatelném rozhodování správních orgánů o těchto otázkách. Ústavní stížností ostatně stěžovatelka brojí právě proti aplikaci konkrétního v zákoně stanoveného pravidla pro určení výše úhrad (§ 39c odst. 5 zákona o veřejném zdravotním pojištění), tj. sama se domáhá libovolného, nepředvídatelného a nezákonného postupu správních orgánů, aby si zajistila vyšší příjem z prostředků veřejného zdravotního pojištění. Nejvyšší správní soud v této souvislosti opětovně poukazuje na nutnost obezřetného a zdrženlivého přístupu soudů při judikатурním uplatňování práva na bezplatnou zdravotní péči dle čl. 31 Listiny, což vysvětlil ve svém rozsudku.

IV. Replika stěžovatelky

22. Obdržená vyjádření zaslal Ústavní soud stěžovatelce na vědomí a k případné replice. Této možnosti stěžovatelka využila.

23. K vyjádření městského soudu, že se řídil závazným právním názorem Nejvyššího správního soudu, stěžovatelka dodala, že rozhodnutí Nejvyššího správního soudu dle jejího názoru nešetří význam základních práv. Stěžovatelka dále odkázala na původní rozsudek městského soudu, jímž

bylo její žalobě vyhověno. Výklad právních předpisů podaný v tomto rozsudku byl dle názoru stěžovatelky ústavně konformní.

24. K vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelka upozornila, že rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 14. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 591/09, jehož se vedlejší účastník dovolává, vychází z odlišných skutkových okolností. Ústavní soud posuzoval případ, v němž šlo o úhradu léku u konkrétního pacienta, který nejenže nesplňoval podmínky úhrady, ale tento přípravek pro něj dokonce nebyl vůbec určen. Pojištěnec, který podal ústavní stížnost, se domáhal úhrady tohoto přípravku, ačkoli nepatřil do skupiny pacientů, kterým byl tento lék indikován. Naproti tomu v nyní posuzovaném případě se nejedná o úhradu pro konkrétního pojištěnce, ale o nastolení stavu, kdy celé významné skupině pacientů (dokonce jejich většině) není k dispozici vůbec žádný přípravek bez doplatku, ačkoliv tyto přípravky náleží do skupiny léčivých látek (č. 179) uvedené v příloze č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění.

25. Stěžovatelka plně souhlasí s právním názorem zastávaným Ústavním soudem v rozhodnutí ze dne 14. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 591/09. Jak je zřejmé z celé argumentace v nyní posuzované ústavní stížnosti, stěžovatelka se domáhá stavu, v němž by byl k dispozici (ve skupině léčivých látek) jeden plně hrazený léčivý přípravek, který je vůbec použitelný pro celou významnou skupinu pojištěnců, jimž je daná skupina léčivých látek určena. Ostatně, právě z tohoto nálezu je podle názoru stěžovatelky patrné, že Ústavní soud nepočítá se stavem, kdy značné většině pojištěnců není zaručen ani jeden plně hrazený léčivý přípravek, ačkoli jim jsou určeny přípravky dané skupiny léčivých látek. Přitom právě k takovému stavu došlo v nyní posuzovaném případě v důsledku výkladu zákona Nejvyšším správním soudem. Stěžovatelka zdůrazňuje, že její argumentace v žádném případě nesměřuje k výkladu, který by vedl k povinnosti zabezpečit každému pojištěnci pro něj nejvhodnější lék plně hrazený ze zdravotního pojištění.

26. K námitce Nejvyššího správního soudu, že se stěžovatelka nemůže dovolávat ústavně zaručeného základního práva na zdraví a na rovné zacházení, stěžovatelka odkazuje na judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu, z níž dovozuje, že soudní kontrola rozhodnutí Ústavu, prováděná na návrh výrobců léčivých přípravků, slouží zároveň k ochraně práv pojištěnců. Podle názoru stěžovatelky nedává žádný smysl, aby na základě žaloby podané stěžovatelkou bylo možno přezkoumat pouze zákonnost správního rozhodnutí, a nikoliv již jeho ústavnost, a to zejména s ohledem na to, že zákonná úprava má svůj základ v ústavním právu, konkrétně v čl. 31 větě druhé Listiny. Podle stěžovatelky je třeba zohlednit, že pojištěnci nemají žádnou možnost, jak se domáhat přezkumu rozhodnutí Ústavu. Nebylo-li by možné přezkoumat námitky založené na čl. 31 Listiny,

uplatňované stěžovatelkou, mohlo by tím dojít k porušení ústavně zaručených základních práv pojištěnců.

27. Stěžovatelka se neztotožňuje s vyjádřením Nejvyššího správního soudu, že v řízení nedošlo k porušení čl. 6 odst. 2 směrnice č. 89/105/EHS. Je přesvědčena, že s tímto tvrzením nelze souhlasit za situace, kdy nejenže jediný plně hrazený přípravek (FASLODEX) nepředstavuje základní léčebný standard (a to dokonce ani pro ženy, když je určen pouze pro malou část z nich, a nadto je plně hrazen až po vyčerpání jiných možností léčby jinými léky ze skupiny antagonistů hormonů), ale rozhodně není ani nejméně nákladný. V napadeném rozsudku (i v rozsudku Nejvyššího správního soudu) chybí jakákoli úvaha o tom, proč právě onen jediný plně hrazený přípravek by měl naplňovat objektivní kritérium zajištění základního léčebného standardu za rozumné prostředky (a proč toto kritérium nespĺňuje žádný z přípravků v referenční skupině č. 67/1 Antiandrogeny p. o., když žádnému z nich nebyla rozhodnutím žalovaného přiznána plná úhrada). Je proto přesvědčena, že výběr plně hrazeného přípravku, a tím i postup při stanovení výše úhrady v referenční skupině č. 67/1 Antiandrogeny p. o. (do níž léčivý přípravek APO-FLUTAMIDE náleží) jsou zcela netransparentní a nejsou založeny na objektivním kritériu. S ohledem na požadavek transparentního rozhodování uvedený v čl. 6 odst. 2 směrnice č. 89/105/EHS, jakož i s ohledem na právní předpisy evropského práva stanovící zákaz diskriminace ve věcech přístupu ke zdravotní péči a jejího poskytování, nelze dojít k závěru, že postup správních orgánů byl v souladu s požadavky evropského práva a že zde není jakákoli nejasnost ohledně zajištění jednotného výkladu a aplikace komunitárního práva.

28. K tvrzení Nejvyššího správního soudu, že postupem správních orgánů nedošlo k porušení čl. 31 věty druhé Listiny, neboť nejde o otázku dostupnosti léčivých přípravků, ale o určení výše úhrady poskytované ze zdravotního pojištění, která má vliv pouze na výši doplatku na léčivý přípravek, nikoli na jeho dostupnost, stěžovatelka uvádí, že čl. 31 věty druhé Listiny stanoví, že občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon. Podstatou tohoto práva je tedy zajištění přístupu k bezplatné péči, tedy mimo jiné rovněž k nějakému plně hrazenému léčivému přípravku (tj. přípravku bez doplatku). Stěžovatelka je toho názoru, že pokud výklad, na němž je založeno rozhodnutí vedlejšího účastníka, vede k tomu, že celé významné skupině pacientů (či dokonce jejich drtivé většině) není k dispozici vůbec žádný přípravek bez doplatku, ačkoliv tyto přípravky náleží do skupiny léčivých látek (č. 179) uvedené v příloze č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění, není takový výklad ústavně konformní, neboť nešetří samotnou podstatu a smysl práva uvedeného v čl. 31 větě druhé Listiny.

29. Stěžovatelka nesouhlasí se závěrem Nejvyššího správního soudu, že je vyloučen zásah od podnikání stěžovatelky, neboť smyslem a účelem právní úpravy v zákoně o veřejném zdravotním pojištění je mimo jiné spravedlivé rozdělení prostředků z veřejného zdravotního pojištění pro potřeby zajištěné lékařské péče. Stěžovatelka odkazuje na náleze Ústavního soudu ze dne 24. 8. 2015 sp. zn. I. ÚS 1265/14 (N 153/78 SbNU 323; bod 40), který zmiňovala již ve své ústavní stížnosti. Z tohoto nálezu dovozuje, že napadené rozhodnutí bylo způsobilé zasáhnout do stěžovatelčina ústavně zaručeného základního práva dle čl. 26 Listiny.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

30. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

VI. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

31. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti, i ve všech vyjádřeních účastníků řízení a obsahu vyžádaného spisu městského soudu, dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, i když se nemohl ztotožnit se všemi argumenty předestřenými stěžovatelkou.

32. Ústavní soud vyšel z toho, že pro posuzovanou věc je důležité, že antiandrogeny a antiestrogeny jsou léčiva, která se používají u zcela jiných onemocnění a která jsou zásadně nezaměnitelná. Antiandrogeny se využívají při terapii karcinomu prostaty, tedy výhradně u mužů, antiestrogeny se používají při terapii karcinomu prsu, tedy v naprosto převažující většině případů pouze u žen (karcinom prsu, který je závislý na produkci estrogenů, se u mužů vyskytuje vzácně). Tento závěr plyne z charakteristik předmětných léků jako APO-FLUTAMIDE (sp. zn. sukls 205958/2014 – potahované tablety s účinnou látkou flutamidum 250 mg), FASLODEX (kód SUKL: 0028059 – jedna předem naplněná injekční stříkačka obsahuje jako účinnou látku fulvestrantum 250 mg v 5 ml roztoku), popř. FULVESTRANT TEVA (sp. zn. sukls 82073/2017 – jedna předplněná injekční stříkačka obsahuje jako účinnou látku fulvestrantum 250 mg) na webových stránkách databáze léků vedené Ústavem (<http://www.sukl.cz/modules/medication/search.php>).

VI. a) Referenční rámec pro posuzování napadeného rozhodnutí

33. Ústavní soud na základě čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy posuzuje, zda rozhodnutí napadené ústavní stížností zasáhlo do ústavně zaručených základních práv stěžovatelky. Ústavní stížnost tudíž slouží pouze k ochraně práv konkrétního stěžovatele a nelze ji podávat „v zájmu“ subjektů odlišných od stěžovatele. Jinými slovy, ústavní stížnost není *actio popularis* [k tomu srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 5. 1999 sp. zn. I. ÚS 74/99 (U 34/14 SbNU 329)].

34. Stěžovatelem může být pouze ten, kdo bude argumentovat újmou výhradně na svých základních právech. Jestliže by brojil proti porušení práv někoho jiného, jednalo by se o návrh podaný někým zjevně neoprávněným a jako takový by musel být odmítnut. Podle setrvalého názoru Ústavního soudu totiž není oprávněn podat ústavní stížnost ten, jehož se napadené rozhodnutí dotýká pouze zprostředkovaně a nezasahuje přímo do jeho právních poměrů [viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2004 sp. zn. I. ÚS 77/04, ze dne 8. 12. 2011 sp. zn. III. ÚS 2634/11 či ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. II. ÚS 2224/14 (U 21/75 SbNU 685)].

35. Potud je třeba přisvědčit vyjádření Nejvyššího správního soudu, podle něhož se stěžovatelka, jakožto zahraniční právnická osoba, nemůže v řízení o ústavní stížnosti domáhat ochrany práva na zdraví či práva na rovné postavení žen a mužů. To však neznamená, že případné vyhovění návrhu by nemohlo mít rovněž nepříjemný a významný dopad na základní práva významné sociální skupiny, neboť právo podnikat, které stěžovatelka rovněž uplatňuje, nelze z hlediska podmínek pro podnikání (čl. 26 odst. 2 Listiny) odtrhávat od jeho předmětu, kterým je zde výroba a prodej léku proti rakovině prostaty, což může mít s ohledem na zásadu koherence ústavního pořádku význam pro hodnocení ústavnosti prostředí pro podnikání. Nic to ale nemůže změnit na závěru, že porušení čl. 31 Listiny se stěžovatelka přímo dovolávat nemůže a takový návrh je podán někým zjevně neoprávněným.

36. Ústavní soud však v minulosti výslovně připustil, že v řízení podle § 39f a násl. zákona o veřejném zdravotním pojištění může dojít k zásahu do práva podnikat zaručeného čl. 26 odst. 1 Listiny [nález Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 1251/14 (N 42/76 SbNU 573), bod 36].

37. Práva podnikat se lze podle čl. 41 Listiny domáhat pouze v mezích zákona, který pro ně stanoví podmínky, které však musejí být stanoveny, vykládány a uplatňovány ústavně konformním způsobem [srov. nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 823/11 (N 44/64 SbNU 521), bod 27, a tam uvedenou judikaturu].

38. Současně však nelze přehlížet, že Listina v čl. 26 odst. 2 hovoří o možnosti omezit výkon určitých povolání a činností, což zahrnuje rovněž zásah do svobody se rozhodnout provozovat taková povolání či takové

činnosti (tato svoboda je na našem území uplatňována více než 200 let od reforem Josefa II. a nelze ji odkazy na čl. 41 Listiny v této části takto zpochybňovat). Z ochranné funkce základních práv a svobod v této oblasti proto též plynou pozitivní závazky státu zajistit prostředí pro podnikání a jinou hospodářskou činnost zajišťující rovnost podmínek soutěže v tržním prostředí. To se týká i soutěže při plnění podmínek pro zařazení léčiv podle pravidel § 39c zákona o veřejném zdravotním pojištění, který je třeba vykládat ústavně konformně, bez možného znevýhodnění podnikatelů stanovením podmínek hrazení léčivých přípravků takovým způsobem, který je možno považovat za zásah do práv těch, jimž je jejich produkt určen podle pravidel čl. 31 Listiny ve spojení s čl. 3 odst. 1, čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny, tedy bez neodůvodněného znevýhodnění některé ze skupin nositelů práva na ochranu zdraví. Za ústavně konformní výklad je přitom třeba považovat takový výklad, který je souladný s ústavním řádem jako celkem [nález ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 33/10 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.), část V] a vychází ze zásady jeho koherence, což v posuzovaném případě konkrétně znamená, že porušením práva podnikat a provozovat hospodářskou činnost je i omezení určité skupiny nositelů práva na ochranu zdraví v přístupu k takovému léčivému přípravku.

39. Z uvedeného je zřejmé, že pro účely posouzení, zda nebylo zasáhnuto do stěžovatelčina základního práva podnikat, je třeba posoudit, zda městský soud, být vázán právním názorem Nejvyššího správního soudu, provedl ústavně konformní interpretaci zákona, který při svém rozhodování aplikoval. Z tohoto důvodu je třeba se zabývat též námitkami stěžovatelky založenými na právu na zdraví a právu na rovné postavení žen a mužů, neboť takové nerovné rozlišování by mohlo vytvářet nerovné podmínky hospodářské soutěže. Aby bylo možno prohlásit interpretaci zákona za ústavně konformní, musí být konformní z hlediska ústavního pořádku jako celku, a tudíž i z hlediska výše uvedených základních práv, která se do podmínek podnikání stěžovatelky nepřímo promítají.

VI. b) Zásah do práva podnikat ve vazbě na právo na bezplatnou zdravotní péči

40. Jak bylo výše rozvedeno, byl-li výklad zákona provedený správními soudy, jež rozhodovaly v posuzované věci, ústavně nekonformní, znamenalo by to zásah do stěžovatelčina práva podnikat. Ústavní soud se proto zabýval posouzením, zda použitý výklad zákona byl v souladu s čl. 31 Listiny.

41. V případě základního práva občanů na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky podle čl. 31 věty druhé Listiny je zákonodárce povinen stanovit podmínky jeho realizace, včetně vymezení, která zdravotní péče a zdravotní pomůcky musí být občanům poskytovány bezplatně, tedy bez toho, aby za jejich poskytnutí vznikla občanům povinnost k jejich

přímé úhradě. Podstata a smysl tohoto základního práva budou zachovány tehdy, bude-li občanům zaručeno bezplatné poskytnutí zdravotní péče a zdravotních pomůcek potřebných pro zlepšení nebo zachování jejich zdravotního stavu nebo zmírnění jejich utrpení, a to formou takového ošetření a léčby, jež odpovídají objektivně zjištěným potřebám a požadavkům náležité úrovně a lékařské etiky [srov. nálezy ze dne 4. 6. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 14/02 (N 82/30 SbNU 263; 207/2003 Sb.), ze dne 22. 10. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 19/13 (N 178/71 SbNU 105; 396/2013 Sb.), bod 52].

42. V nálezu ze dne 30. 5. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 3/15 (N 89/85 SbNU 503; 231/2017 Sb.) nad rámec výše uvedeného Ústavní soud dále doplnil, že „vhodnost a účinnost léčby jednoduše nesmí být závislá na finančních možnostech občana, jemuž má být poskytnuta. Bude-li však tento požadavek naplněn, pak je věcí zákonodárce, aby - nad tento nezbytný rámec - stanovil, zda a jaká další zdravotní péče či zdravotní pomůcky mají být poskytovány bezplatně, případně za částečnou úhradu, a které nikoliv“ (bod 101 citovaného nálezu).

43. Z uvedeného vyplývá, že možnost poskytovat určité léčivé přípravky za částečnou úhradu přichází v úvahu až v situaci, kdy je splněn výchozí požadavek, že existuje alespoň jedna varianta, jak zajistit bezplatné poskytnutí zdravotní péče a zdravotních pomůcek potřebných pro zlepšení nebo zachování zdravotního stavu reprezentativní skupině občanů nebo zmírnění jejich utrpení, a to formou takového ošetření a léčby, jež odpovídají objektivně zjištěným potřebám a požadavkům náležité úrovně a lékařské etiky.

44. Naplnění práva na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky na základě veřejného pojištění podle čl. 31 věty druhé Listiny předpokládá, že úhrada z veřejného zdravotního pojištění se bude vztahovat nejen na jednotlivé výkony poskytovatele zdravotnických služeb, nýbrž i na léčivé přípravky a zdravotnické prostředky, jež jsou potřebné k dosažení žádoucího léčebného účinku (nález ze dne 30. 5. 2017 sp. zn. Pl. ÚS 3/15, bod 137).

45. V posuzovaném případě došlo k situaci, kdy určitý léčivý přípravek nebude plně hrazen z důvodu, že ze systému veřejného zdravotního pojištění je již hrazen jiný léčivý přípravek, který slouží k léčbě jiných onemocnění a je určen jiné skupině pacientů. Žádný z orgánů veřejné moci, které ve věci rozhodovaly, nezpochybnil tvrzení stěžovatelky, že léčivý přípravek FASLODEX (jenž je oním plně hrazeným léčivým přípravkem) nemůže být použit pro léčbu žádného pacienta, u něhož přichází v úvahu předpis léčivého přípravku APO-FLUTAMIDE, o němž bylo v řízení rozhodováno. Avšak v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 36 odst. 2 Listiny se rovněž nezabýval otázkou, zda neexistuje jiný léčivý přípravek (jakéhokoli výrobce), který tento požadavek splňuje, čímž zpochybnil význam zavedení

tzv. plné jurisdikce ve správním soudnictví zákonem č. 150/2002 Sb., soudní řád správní.

46. Při zohlednění výše uvedených premis dovozených judikaturou Ústavního soudu a při posouzení skutkového stavu v nyní řešené věci Ústavní soud uzavírá, že nelze jako ústavně konformní akceptovat takový rozsudek správních soudů ve formě výkladu tzv. podústavního práva, ze kterého plyne připuštění možnosti, že bude existovat široká (v podstatě přesně vymezená) skupina pacientů trpící onemocněním karcinomu prostaty, které není zajištěna alespoň jedna varianta bezplatného poskytnutí zdravotní péče podle čl. 31 Listiny. Postup správních orgánů a obecných soudů byl toliko formalistický, když konstatovaly, že „pokud je ve skupině léčivých látek uvedené v příloze č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění alespoň jeden léčivý přípravek plně hrazený ze zdravotního pojištění, není možné postupovat při stanovení úhrady z veřejného zdravotního pojištění podle § 39c odst. 5 tohoto zákona“, namísto toho, aby zkoumaly skutečný smysl předmětných ustanovení, kterým je – v souladu s čl. 31 Listiny – zajištění bezplatné zdravotní péče pro okruh pacientů trpící typově stejným onemocněním, ale – aniž se současně zabývaly opodstatněností tvrzení stěžovatelky, že jiný prostředek neexistuje.

47. Ústavnímu soudu nezbývá než shledat, že výklad zákona, který umožňuje dojít k závěru, že určitý léčivý přípravek nemá být plně hrazen z veřejného zdravotního pojištění (v řešeném případě léčivý přípravek proti karcinomu prostaty) pouze z důvodu, že již existuje plně hrazený léčivý přípravek, který slouží k léčbě zcela jiné nemoci (v řešeném případě léčivý přípravek proti karcinomu prsu) jiné omezené a vymezené skupiny pacientů a který objektivně nemůže být užíván jinými pacienty než právě pacienty trpící předmětnou nemocí (není tedy léčivým přípravkem terapeuticky zaměřitelným), zasahuje do samotné podstaty a smyslu ústavně zaručeného základního práva na ochranu zdraví dle čl. 31 Listiny. Zákonné pravidlo, že z veřejného pojištění má být plně hrazen nejméně jeden léčivý přípravek z určité skupiny léků, je třeba ústavně konformně interpretovat tak, že musí být zohledňovány pouze léčivé přípravky, které jsou terapeuticky zaměřitelné, takže přitom nedochází k neodůvodněnému rozlišování mezi různými skupinami pacientů. Jiný postup je v rozporu s čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny.

48. Ústavní soud zdůrazňuje, že tímto závěrem nikterak nepřekonává své vlastní závěry vyslovené v usnesení ze dne 14. 5. 2009 sp. zn. I. ÚS 591/09, neboť v uvedeném usnesení zdejší soud řešil zcela jinou otázku týkající se tvrzeného nároku, aby právní úprava zaručila pojištěncům takový plně hrazený lék, který by jim ze zdravotního hlediska nejlépe vyhovoval, nebo aby jim zajistila neomezenou dostupnost léků v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy. V nyní posuzované věci je situace

zcela odlišná, neboť je posuzováno právo širokého okruhu pojištěnců (trpící onemocněním karcinomu prostaty) na alespoň jeden plně hrazený léčivý přípravek ze systému veřejného zdravotního pojištění.

49. Jak Ústavní soud opakovaně konstatoval, systém veřejného zdravotního pojištění je limitován objemem finančních prostředků na úhradu zdravotní péče, přičemž obsah čl. 31 Listiny je omezen čl. 41 odst. 1 Listiny. Právo na bezplatnou zdravotní péči tak je možno uplatňovat jen za podmínek, které stanoví zákon. Jeho výklad však musí vyhovovat ústavněprávní kautele zakotvené v čl. 4 odst. 3 Listiny, podle které zákonná omezení základních práv a svobod musí platit stejně pro všechny případy, které splňují stanovené podmínky, přičemž při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu podle čl. 4 odst. 4 Listiny. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena (čl. 4 odst. 4 Listiny). Výklad zákona upravujícího práva plynoucí z čl. 31 Listiny tak nesmí mít diskriminační povahu. Podmínky, za nichž je možno právo na bezplatnou zdravotní péči uplatňovat, pak musí být stanoveny tak, aby všem nositelům práva na zdravotní péči byl zajištěn ústavně konformní způsob přístupu ke zdravotní péči, a to rovněž bez rozdílu pohlaví podle čl. 3 odst. 1 Listiny. Nelze tedy akceptovat stav, kdy široké skupině pacientů s onemocněním karcinomu prostaty je – přinejmenším podle tvrzení stěžovatelky – odepřena bezplatná zdravotní péče jen a pouze z toho důvodu, že se ve skupině léčivých látek uvedené v příloze č. 2 zákona o veřejném zdravotním pojištění nachází jiný bezplatný lék na zcela jiné onemocnění, přičemž tento lék je pro ně nepoužitelný.

50. Na základě výše uvedeného Ústavní soud konstatuje, že jestliže Nejvyšší správní soud založil svůj rozsudek ze dne 10. 3. 2016 č. j. 4 As 292/2015-42, kterým byl následně vázán městský soud při vydání napadeného rozhodnutí, na tezi, že zákon nevyžaduje, aby plně hrazeným léčivým přípravkem byl „léčivý přípravek terapeuticky zaměnitelný s ostatními léčivými přípravky obsahujícími léčivé látky zařazené v téže skupině. Může tak nastat situace, že mezi léčivými přípravky v zásadě terapeuticky zaměnitelnými s obdobnou nebo blízkou účinností a bezpečností a s obdobným klinickým využitím (zařazenými do jedné referenční skupiny ve smyslu vyhlášky č. 384/2007 Sb., o seznamu referenčních skupin) nebude ani jeden léčivý přípravek plně hrazený z veřejného zdravotního pojištění“, tak tento výklad přijatý Nejvyšším správním soudem je rozporný s čl. 31 Listiny z důvodů, které Ústavní soud uvedl výše, což se nepřímou formou do podnikání stěžovatelky, byť ta se nemůže práva na ochranu zdraví přímo dovolávat bez souvislosti se svým podnikáním (viz též sub 33 a násl.).

51. V posuzovaném případě tak došlo k tomu, že napadený rozsudek vůči stěžovatelce uplatnil zákon omezující její právo podnikat způsobem, který není ústavně konformní. Totéž platí pro její svobodu rozhodnout se

podnikat formou výroby léčivého přípravku, při jejímž uplatnění má oprávnění očekávat, že bude podnikat za podmínek, které ji v rozporu s čl. 4 odst. 3 Listiny ve spojení s čl. 26 odst. 2 Listiny neznevýhodní. Ústavní soud tak uzavírá, že napadeným rozsudkem došlo k porušení stěžovatelčina základního práva dle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny.

52. K tomuto závěru postačilo již samotné zjištění, že interpretace zákona použitá při rozhodování v nyní posuzované věci byla rozporná s čl. 31 Listiny. Nebylo tak třeba se zabývat dalšími stěžovatelčinými argumenty směřujícími k porušení jejích jiných ústavně zaručených práv. To se rovněž týká námítky, že městský soud či Nejvyšší správní soud měly povinnost položit předběžnou otázku k Soudnímu dvoru EU. S ohledem na porušení základního práva (a svobody) stěžovatelky dle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny se přezkum této otázky tak jeví nadbytečným [srov. nález Ústavního soudu ze dne 25. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 443/16 (N 200/83 SbNU 209), bod 53].

53. Ústavní soud považuje za nutné zdůraznit, že uvedeným závěrem nikterak nepředjímá další posouzení věci obecnými soudy, jejichž úkolem bude znovu posoudit otázku, zda má být léčivý přípravek APO-FLUTAMIDE plně hrazen z veřejného zdravotního pojištění či nikoliv. Otázka však musí být zodpovězena na základě aplikace ústavně konformně vyložených právních předpisů, a to zejména s důrazem na objasnění skutečnosti, zda existuje (či neexistuje) jiný z veřejného zdravotního pojištění plně hrazený léčivý přípravek, který by zabezpečil pojištěncům trpícím onemocněním karcinomu prostaty řádnou farmakoterapii, jak to zaručuje čl. 31 Listiny.

54. Protože na toto zjištění správní soudy svým ústavně nekonformním výkladem zákona o veřejném zdravotním pojištění rezignovaly (proto není odvolání se na závěry Ústavního soudu v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 1/08 namístě), porušily současně právo stěžovatelky na soudní ochranu formou přezkumu zákonnosti rozhodnutí správních úřadů podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 36 odst. 2 Listiny. Ústavní soud v této souvislosti musí podotknout, že není jeho úkolem (není další soudní instancí, zejména ne po rozhodnutí městského soudu) dokazovat, zda má stěžovatelka pravdu či ne, protože touto otázkou se správní soudy meritorně nezabývaly. Stal by se tak fakticky prvním orgánem, který by si přisvojil plnou jurisdikci náležející správním soudům, rozhodoval by v první instanci, a jeho rozhodnutí by mohlo být hodnoceno jako odporující zákazu překvapivých rozhodnutí, což vše je rozporu s posláním řízení o ústavní stížnosti. Obě pochybení proto bude nutno napravit v řízení před správními soudy, s možností zapojení odborných správních úřadů pro tuto věc.

VII. Závěr

55. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozsudkem byla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody stěžovatelky

III. ÚS 2332/16

č. 74

na podnikání podle čl. 26 odst. 1 a 2 Listiny ve spojení s čl. 31, čl. 3 odst. 1, čl. 4 odst. 3 a 4 Listiny a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 36 odst. 2 Listiny.

56. Ústavní stížnosti proto vyhověl a napadené rozhodnutí podle § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

57. Protože – jak vyplývá se shora uvedeného – nebylo od ústního jednání, s ohledem na poslání řízení o ústavní stížnosti, očekáváno další objasnění věci, Ústavní soud od něj upustil (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 75

K povinnosti řidiče zajistit připoutání spolujezdce bezpečnostním pásem z hlediska jeho trestní odpovědnosti

I. Výklad ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změně některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, podle něhož je povinností řidiče zajistit, že přepravované osoby použijí zadržný bezpečnostní systém i mimo případy, v nichž mu tuto povinnost zvlášť ukládá zákon či v nichž vyplývá z nemožnosti splnění této povinnosti přepravovanou osobou, je ústavně nekonformní. V případě nedbalostních trestných činů proti životu a zdraví tímto výkladem dochází i k porušení čl. 39 Listiny, neboť je při něm spatřováno naplnění znaku objektivní stránky jejich skutkových podstat v porušení povinnosti řidiče, ačkoliv při ústavně konformním výkladu o takové porušení povinnosti nejde.

II. Z hlediska trestní odpovědnosti se však tento právní závěr uplatní pouze tam, kde by protiprávnost jednání řidiče byla dovozována pouze v tom, že nezajistil použití bezpečnostního pásu přepravované osoby. Jestliže se na následku dopravní nehody podílí jak protiprávní jednání řidiče, tak protiprávní jednání poškozeneho spočívající v porušení povinnosti dle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o silničním provozu, bez něhož by došlo pouze k mírnějšímu následku, toto protiprávní jednání poškozeneho zásadně příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním řidiče a tímto těžším následkem nepřerušuje.

III. Uplatnění diskrece při ukládání trestu, děje-li se v zákonných mezích, nelze považovat za nesprávné hmotněprávní posouzení. Nepřiměřenost trestu tak zásadně nemůže naplňovat dovolací důvod dle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu. Ten by námitkami brojícími proti trestu mohl být naplněn jen tehdy, bylo-li by rozhodnutí o trestu nepřezkoumatelné v důsledku absence odůvodnění, nacházelo-li by se mimo zákonná kritéria pro volbu druhu a stanovení konkrétní výměry trestu či bylo-li by založeno na skutkovém stavu stíženém stejnou vadou, která by zakládala dovolací důvod, jednalo-li by se o otázku viny.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 17. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 492/17 ve věci ústavní stížnosti D. P., zastoupeného JUDr. Josefem Sedláčkem, advokátem, se sídlem

Starobranská 4, Šumperk, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 2016 č. j. 3 Tdo 1583/2016-31, kterým bylo odmítnuto dovolání ve stěžovatelově trestní věci, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavní stížností doručenou Ústavnímu soudu dne 15. 2. 2017, která splňuje formální náležitosti stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a presumpe nevinny dle čl. 40 odst. 2 Listiny.

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

2. Stěžovatel byl rozsudkem Okresního soudu v Olomouci ze dne 9. 3. 2016 č. j. 2 T 8/2016-245 uznán vinným přečinem ohrožení pod vlivem návykové látky dle ustanovení § 274 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“), přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle ustanovení § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku a přečinem usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 odst. 1 a 3 trestního zákoníku a odsouzen k úhrnnému trestu odnětí svobody v délce trvání 4 let, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s dozorem, k trestu zákazu činnosti spočívajícímu v zákazu řízení všech motorových vozidel v délce trvání 6 let a 6 měsíců, přičemž mu bylo rovněž uloženo zaplatit poškozené (jíž byla zdravotní pojišťovna) částku 281 910 Kč jako náhradu škody. Těchto trestných činů se měl stěžovatel dopustit tím, že, zjednodušeně řečeno, jako řidič motorového vozidla po předchozím požití alkoholických nápojů nezvládl průjezd zatáčkou v důsledku nepřiměřené rychlosti a nepřizpůsobení řízení stavebnímu a dopravně-technickému stavu vozovky a vyjel z vozovky, což vedlo k převrácení vozidla na střechu, v jehož důsledku zemřel bratr stěžovatele sedící na předním sedadle spolujezdce (dále jen „zesnulý“), zatímco stěžovatel a další spolujezdec vyvázli pouze s lehkými zraněními nedosahujícími ani intenzity újmy na zdraví ve smyslu § 122 odst. 1 trestního zákoníku (tyto

skutkové okolnosti budiž dále označovány jen jako „předmětná dopravní nehoda“).

3. Proti tomuto rozsudku Okresního soudu v Olomouci podal stěžovatel odvolání. O tomto odvolání rozhodl Krajský soud v Ostravě – pobočka v Olomouci (dále jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 9. 6. 2016 č. j. 68 To 133/201-270 tak, že změnil právní kvalifikaci skutku na souběh trestných činů ohrožení pod vlivem návykové látky, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, jak popsáno shora sub 2, a trestného činu usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 odst. 1 a 2 trestního zákoníku, za něž uložil stěžovateli úhrnný trest odnětí svobody v délce trvání tří let se zařazením do věznice s dozorem a trest zákazu činnosti v délce pěti let. S nárokem na náhradu škody pak odkázal poškozenou do řízení ve věcech občanskoprávních. Stěžovatel podal proti tomuto rozsudku dovolání, o němž rozhodl Nejvyšší soud svým shora specifikovaným rozhodnutím tak, že je odmítl.

4. Stěžovatel v celém průběhu řízení uplatňoval konzistentně obhajobu spočívající zejména v rozporování některých skutkových zjištění a dále ve výtkách obecným soudům, že se nedostatečně zabývaly tím, že těsně před nehodou měl zesnulý udeřit stěžovatele pěstí do ramene a zakřičet, aby jej varoval před hrozícím nebezpečím, jakož i tím, že zesnulý nebyl připoután bezpečnostním pásem, ačkoliv jej stěžovatel předtím opakovaně vyzýval, ať tak učiní. Tuto okolnost v průběhu řízení před obecnými soudy stěžovatel opakovaně vyzdvihoval jako zásadní, a to jednak z hlediska skutkového, kdy měl za to, že býval-li by byl zesnulý připoután, nedošlo by k následku v podobě jeho smrti, ale tento by utržil přinejhorším lehčí újmu na zdraví tak jako stěžovatel a druhý spolujezdec, jednak z hlediska právního, kdy tvrdil, že povinnost být připoután je primární povinností spolujezdce, a řidič nemůže být za porušení této povinnosti sankcionován. Stěžovatel rovněž brojil proti výši trestu a proti právní kvalifikaci, čímž se domáhal částečného překvalifikování skutku jakožto trestného činu usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 odst. 1 a 2 trestního zákoníku. Tato argumentaci vyhověl odvolací soud, a proto se v tomto ohledu stěžovatel dále omezil pouze na namítání nepřiměřenosti trestu.

III. Argumentace stěžovatele a ostatních účastníků řízení

5. Stěžovatel ústavní stížností brojí pouze proti v záhlaví specifikovanému usnesení Nejvyššího soudu. Vytýká mu 1) nepřezkoumání dovolání po věcné stránce, 2) nedostatečné zvážení spoluzavinění zesnulého, 3) porušení zákazu dvojího přičítání. Tyto své námítky specifikuje stěžovatel následovně:

6. Ad 1) stěžovatel nesouhlasí s výkladem ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád),

ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“), jak jej provedl Nejvyšší soud. Ten v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí uvedl, že dovolání nelze cílit na otázky druhu a výměry trestu, ale toliko na jiné hmotněprávní posouzení týkající se ukládání trestů, např. ustanovení o aplikaci souhrnného či úhrnného trestu. S tímto názorem stěžovatel nesouhlasí, neboť tento výklad je dle jeho názoru v rozporu s výslovným zněním dotčeného ustanovení, které se nijak neomezuje pouze na určité otázky, ale zahrnuje veškerá hmotněprávní pochybení. Stěžovatel odmítá rovněž systematický výklad dotčeného ustanovení trestního řádu, zastávaný Nejvyšším soudem, podle něhož se na výrok o trestu vztahují toliko dva dovolací důvody – dle ustanovení § 265b odst. 1 písm. h) a i) trestního řádu. Dle stěžovatele je tato argumentace nesprávná, neboť je v rozporu s výslovným zněním zákona, což je dle stěžovatele v rozporu se zásadou *in dubio pro reo*, protože se tímto způsobem zužují možnosti obrany obviněného, nadto rovněž sám Nejvyšší soud připouští, že určité otázky ukládání trestů pod tento dovolací důvod spadají.

7. Ad 2) stěžovatel uvádí, že nesprávnost výkladu ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu Nejvyšším soudem se projevuje i v tom, že nesprávné hmotněprávní posouzení nemusí mít vždy vliv na právní kvalifikaci, ale může dopadat toliko na intenzitu naplnění znaků příslušného trestného činu. Dle stěžovatelova názoru se toto projevuje v jeho případě v nedostatečném zohlednění míry, v níž zesnulý přispěl k následku jednání stěžovatele. Nejvyšší soud podle stěžovatele vycházel toliko z existence objektivní příčinné souvislosti mezi jeho jednáním a smrtícím následkem, rezignoval však na zvážení významu nepřipoutání se zesnulého, které mělo pro výsledný následek zásadní význam. Obecné soudy dle stěžovatelova mínění neměly ani dostatečné podklady k posouzení jeho případu z tohoto úhlu pohledu, a protože nepřipustily stěžovatelovy návrhy na doplnění dokazování znaleckými posudky, porušily tím jeho práva na spravedlivý proces a zásadu *in dubio pro reo*, jak ji vyložil Ústavní soud ve svých nálezech ze dne 22. 3. 2006 sp. zn. IV. ÚS 137/05 (N 66/40 SbNU 655) a ze dne 12. 1. 2009 sp. zn. II. ÚS 1975/08 (N 7/52 SbNU 73).

8. Ad 3) stěžovatel vytýká Nejvyššímu soudu, že připustil porušení zásady zákazu dvojího přičítání, neboť při úvaze o trestu odvolací soud přičítal stěžovateli k tíži skutečnost, že způsobil smrt zesnulého a že byl pod vlivem alkoholu, jak v rámci viny, tak v rámci trestu, neboť tuto skutečnost považoval za klíčovou pro vyloučení jiného trestu než nepodmíněného trestu odnětí svobody. I tím bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces.

9. Ústavní soud si vyžádal vyjádření Nejvyššího soudu a Nejvyššího státního zastupitelství k ústavní stížnosti a rovněž spisový materiál.

10. Nejvyšší soud upozornil ve svém vyjádření na to, že stěžovatelova argumentace vychází v některých bodech ze stejných námitek, jaké uplatňoval v rámci celého trestního řízení. Podotkl rovněž, že stěžovatel podal své dovolání toliko proti výroku o trestu rozsudku odvolacího soudu, čímž vymezil přezkoumanou činnost Nejvyššího soudu jen na tento výrok, přičemž tento dle ustanovení § 265i odst. 3 trestního řádu nedospěl k závěru, že by zbylé výroky trpěly vadami, které by mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí o trestu. Dále Nejvyšší soud přiblížil právní úpravu dovolání a její výklad ve vztahu k dovoláním směřujícím proti výroku o trestu, přičemž uzavřel, že stěžovatelem vymezený dovolací důvod jí neodpovídal. Za nepřiléhavou považuje Nejvyšší soud i námitku porušení zákazu dvojího přičítání, kdy má za to, že odvolací soud nepřičítal žádnou skutkovou okolnost dvakrát, nýbrž v odůvodnění výroku o trestu toliko rozváděl své úvahy o povaze a závažnosti spáchaného trestného činu. Závěrem svého vyjádření navrhl Ústavnímu soudu, aby ústavní stížnost stěžovatele odmítl pro zjevnou neopodstatněnost.

11. Nejvyšší státní zastupitelství ve svém vyjádření toliko odkázalo na své předchozí vyjádření k dovolání stěžovatele.

12. Ústavní soud zaslal tato vyjádření stěžovateli k replice. V této replice stěžovatel rozvinul svou dřívější argumentaci a tuto podpořil zejména tvrzením, že připustil-li Nejvyšší soud ve svém vyjádření, že za určitých okolností může výrok o trestu přezkoumat, je porušením práva stěžovatele na spravedlivý proces, jestliže tak v jeho případě s ohledem na argumentaci týkající se spoluzavinění poškozeného nečinil. Stěžovatel nesouhlasil ani se závěrem, že nedošlo k porušení zásady zákazu dvojího přičítání, neboť právě smrtí zesnulého odvolací soud zdůvodnil nemožnost uložení jiného druhu trestu než nepodmíněného trestu odnětí svobody.

13. Replika stěžovatele nepřináší žádné nové věcné argumenty, s nimiž by před rozhodnutím o ústavní stížnosti museli Nejvyšší soud a vedlejší účastník řízení dostat příležitost se vypořádat. Lze totiž konstatovat, že stěžovatel setrval na své původní argumentaci, k níž se Nejvyšší soud i vedlejší účastník řízení měli možnost vyjádřit a nad jejíž rámec žádné nové argumenty stěžovatel nevnesl.

IV. Posouzení Ústavním soudem

14. Pravomoc Ústavního soudu v řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je založena ustanovením čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) jen tehdy, jestliže tímto rozhodnutím došlo k zásahu do ústavně zaručených práv a svobod. Jakékoliv jiné vady takového rozhodnutí se nachází mimo přezkoumanou pravomoc Ústavního soudu, a tomu je tak zapovězeno se jimi zabývat. Ústavní soud totiž nestojí nad Ústavou, nýbrž podléhá stejné povinnosti

respektovat ústavně zakotvenou dělbu moci jako kterýkoliv jiný orgán veřejné moci. Proto se musí důsledně vstříhat svévole a bedlivě dbát mezi svých pravomocí, svěřených mu Ústavou. Jinak by popřel samotný smysl své existence jakožto soudního orgánu ochrany ústavnosti. V řízení o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí orgánu veřejné moci je tak Ústavní soud povinen vždy nejprve zkoumat, zda jsou ústavní stížností napadená rozhodnutí způsobilá k vlastnímu meritornímu přezkumu, tedy zda těmito rozhodnutími vůbec mohla být porušena ústavně garantovaná práva či svobody stěžovatelů. Pakliže Ústavní soud dospěje k závěru, že tomu tak není, musí ústavní stížnost odmítnout dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

15. Zásadní stěžovatelovou námitkou bylo, že obecné soudy nesprávně vyhodnotily význam spoluzavinění zesnulého na vlastním úmrtní v důsledku toho, že byl nepřipoután, a že předmětem dokazování nečinily to, jaký následek by předmětná dopravní nehoda měla, kdyby zesnulý připoután byl. To v dané věci učiněno nebylo, ačkoliv judikatura Nejvyššího soudu již dlouho od orgánů činných v trestním řízení požaduje, aby v obdobných případech právě takové dokazování provedeno bylo [srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. 9. 1978 sp. zn. 6 Tz 37/78 (Rt 9/1979)]. Otázka příčinné souvislosti mezi nepřipoutáním se spolujezdce bezpečnostním pásem a případným smrtelným následkem v důsledku dopravní nehody, jakož i otázka, kdo je za toto nepřipoutání právně odpovědný, jsou přitom relevantní již z hlediska hmotněprávní kvalifikace skutku, neboť příčinná souvislost je jedním z obligatorních znaků skutkové podstaty trestného činu.

16. Jako taková má potenciálně vliv i na případnou volbu druhu trestu a jeho konkrétní výměru, neboť nebyla-li by dovozena příčinná souvislost mezi jednáním stěžovatele a smrtí zesnulého, nemohla by být ani naplněna skutková podstata trestného činu usmrcení z nedbalosti dle ustanovení § 143 trestního zákoníku. Pokud by tak stěžovatelova argumentace, že obecné soudy ohledně dokazování či právního hodnocení významu nepřipoutání se zesnulého pochybily, přesahovalo by toto pochybení meze „prosté“ nezákonnosti a stavělo by napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu do rozporu s ústavním pořádkem. Ústavní soud proto nemohl stěžovatelovu ústavní stížnost odmítnout pro zjevnou neopodstatněnost.

17. Ústavní soud však dospěl k tomu, že napadené rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo způsobilé porušit ústavně zaručený požadavek, že pouze zákon stanoví, které jednání je trestným činem, zaručené čl. 39 Listiny, a právo na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny a že jeho argumentace je částečně správná, nicméně v tom rozsahu, v níž se s ní Ústavní soud ztotožnil, nepřivozuje tato argumentace závěr, že by k porušení těchto ústavních kautel ve stěžovatelově případě došlo. Ústavní soud proto

nemohl odmítnout stěžovatelovu ústavní stížnost pro zjevnou neopodstatněnost, ale zamítl ji jako nedůvodnou.

A) Ke spoluzavinění nepřipoutaného zesnulého

V. Obecná východiska

18. Dle § 5 odst. 1 písm. i) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o provozu na pozemních komunikacích“) je řidič povinen zajistit bezpečnost přepravované osoby nebo zvířete a bezpečnou přepravu nákladu. Ustanovení § 6 odst. 1 tohoto zákona pak upravuje povinnost řidiče vozidla ve vztahu k bezpečnostním zádržným systémům, jimiž jsou dle ustanovení § 2 písm. ii) řečeného zákona zařízení schválená podle zvláštního právního předpisu a určená k zajištění bezpečnosti přepravovaných osob, přičemž těmito se rozumí bezpečnostní pásy a dětské zádržné systémy (dětské autosedačky). Dle ustanovení § 6 odst. 1 zákona o provozu na pozemních komunikacích je povinností řidiče být za jízdy připoután, je-li jeho vozidlo povinně vybaveno bezpečnostním pásem; dále má pak řidič povinnost nepřepřevážet některé osoby ve vozidlech určitých kategorií, není-li takové vozidlo vybaveno zádržným bezpečnostním systémem, a přepravovat určité osoby jen určitým způsobem při využití bezpečnostního zádržného systému, přičemž tyto povinnosti se v zásadě omezují pouze na případy, v nichž přepravovanými osobami jsou děti, jejichž hmotnost nepřevyšuje 36 kg a výška 150 cm.

19. Řidič vozidel určitých kategorií je rovněž povinen poučit osoby starší tří let či osoby je doprovázející o povinnosti použít zádržný bezpečnostní systém, není-li tato informace zajištěna jiným způsobem. Jde o kategorie vozidel M2 a M3, jimiž se dle přílohy č. 2 k vyhlášce Ministerstva dopravy č. 341/2014 Sb., o schvalování technické způsobilosti a o technických podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, rozumí vozidla s více než osmi místy k sezení kromě místa řidiče.

20. Dle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích je přepravovaná osoba povinna být za jízdy připoutána na sedadlo bezpečnostním pásem, je-li jím sedadlo povinně vybaveno, a dle písm. d) dbát pokynů řidiče, zejména při nastupování do vozidla a vystupování z něj.

21. Odpovědností za připoutání se přepravované osoby bezpečnostním pásem se zabývaly opakovaně zejména obecné soudy. Nejvyšší soud se v trestních věcech ustálil na právním závěru, že ze skutečnosti, že ustanovení § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích

ukládá tuto povinnost přepravované osobě, nutně nevyplývá, že by stejná povinnost nevznikala i řidiči coby součástí povinnosti, již mu ukládá ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích. Pokud se přepravovaná osoba odmítne připoutat, nemá řidič dle názoru Nejvyššího soudu vůbec zahajovat jízdu, a to i jednalo-li by se o vozidlo vlastněné nepřipoutanou přepravovanou osobou (srov. k tomu zejména usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2012 sp. zn. 8 Tdo 785/2012, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 10. 2015 sp. zn. 8 Tdo 1064/2015, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 8. 2017 sp. zn. 3 Tdo 926/2017 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2014 sp. zn. 3 Tdo 1230/2014).

22. Nejvyšší soud však zdůrazňuje povinnost důsledně vycházet z konkrétních okolností každého jednotlivého případu a připouští, že za určitých okolností nelze tuto povinnost u řidiče dovozovat. Tak se stane zejména v případech, kdy řidič neměl možnost na porušení povinnosti přepravované osoby být za jízdy připoutána bezpečnostním pásem adekvátně reagovat (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 7. 2012 sp. zn. 5 Tdo 548/2012), např. proto, že se jednalo o nečekané odpoutání se v krátké době před nehodou (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2014 sp. zn. 5 Tdo 478/2014).

23. Nejvyšší soud rovněž dospěl v trestních věcech k závěru, že je povinností každého řidiče předpokládat, že v jiných vozidlech účastnících se provozu na pozemních komunikacích se mohou vyskytovat osoby, které nejsou připoutány bezpečnostním pásem, aniž by se tím dopouštěly protiprávního jednání, a tedy lze mu přičítat i těžší následek v důsledku nepřipoutání se osoby druhého vozidla, s nímž pachatel kolidoval při dopravní nehodě, kterou sám zavinil (k tomu srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2005 sp. zn. 11 Tdo 1237/2004).

24. Otázka nepřipoutání poškozeného je pak dle Nejvyššího soudu irelevantní v případech, v nichž by došlo k právně stejně kvalifikovanému následku, i kdyby býval byl připoután (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2006 sp. zn. 7 Tdo 1411/2006, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 4. 10. 2012 sp. zn. 7 Tdo 1173/2012 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 2. 2017 sp. zn. 3 Tdo 119/2017). Tuto praxi výslovně potvrdil i Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti [srov. např. usnesení sp. zn. III. ÚS 3607/16 ze dne 29. 11. 2016, usnesení sp. zn. III. ÚS 3601/10 ze dne 17. 3. 2011 či usnesení sp. zn. IV. ÚS 2177/11 ze dne 1. 12. 2011 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

25. Opačný přístup zastává Nejvyšší soud v civilních věcech, neboť zde podle jeho názoru řidič zásadně neodpovídá za splnění povinnosti dle ustanovení § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích přepravovanou osobou. Nejvyšší soud tak v civilních věcech dospěl k závěru, že z povinnosti řidiče dle ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) zákona

o provozu na pozemních komunikacích zásadně nelze dovozovat jeho povinnost zajistit připoutání se přepravované osoby bezpečnostním pásem, a to s výjimkami situací, v nichž by to vyžadovaly jedinečné okolnosti přepravované osoby, např. její zdravotní stav či věk (srov. k tomu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 5. 2012 sp. zn. 23 Cdo 1389/2010). Jinak se judikatura civilních senátů Nejvyššího soudu omezuje v tomto směru pouze na otázku míry spoluzavinění nepřipoutaného poškozeného v případech, kdy škůdce způsobí dopravní nehodu (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2014 sp. zn. 25 Cdo 4199/2013, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014 sp. zn. 25 Cdo 3171/2013, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017 sp. zn. 25 Cdo 4463/2017 aj.).

26. Z výše uvedeného je tedy patrné, že v otázce, zda lze ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích vykládat tak, že v sobě obsahuje i povinnost řidiče zajistit připoutání se bezpečnostním pásem přepravované osoby, je v judikatuře Nejvyššího soudu rozpor mezi přístupem senátů jeho občanskoprávního a obchodněprávního kolegia a jeho trestněprávního kolegia. Jde přitom o výklad stejného ustanovení, který by v zájmu předvídatelnosti práva a vnitřní bezrozpornosti právního řádu měl být jednotný.

27. Nyní řešená otázka se tedy týká výkladu ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) a potažmo i § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích. Ústavní soud dlouhodobě rozhoduje, že zásadně nedisponuje pravomocí podávat výklad norem podústavního práva, neboť toto je úkolem obecných soudů v čele s Nejvyšším soudem, potažmo Nejvyšším správním soudem. Tento výklad je však Ústavní soud oprávněn a současně povinen korigovat tam, kde by porušoval základní ústavně zaručená práva či svobody [nález sp. zn. I. ÚS 437/02 ze dne 26. 8. 2003 (N 110/31 SbNU 3)]. Tak se děje v zásadě toliko v případech, kdy v konkurenci dvou právních norem, z nichž každá sleduje ochranu jiného ústavně aprobovaného zájmu, výklad obecných soudů neopodstatněně upřednostňuje jeden z nich; v případech, kdy v konkurenci dvou výkladů jedné právní normy obecný soud zvolí výklad, který ochranu ústavně zaručeným základním právům či svobodám na rozdíl od výkladové alternativy neposkytuje či oproti této alternativě poskytuje v menší míře; jakož i v případech, v nichž jde o interpretaci svévolnou [srov. např. nález sp. zn. II. ÚS 644/02 ze dne 23. 6. 2004 (N 85/33 SbNU 321); nález sp. zn. III. ÚS 173/02 ze dne 10. 10. 2002 (N 127/28 SbNU 95) či nález sp. zn. II. ÚS 471/05 ze dne 22. 2. 2006 (N 43/40 SbNU 355)].

28. Ze zákonné úpravy přibližně výše sub 18 až 20 vyplývá, že odpovědnost za to, aby přepravovaná osoba byla za jízdy připoutána bezpečnostním pásem ve vozidle, jehož sedadla jsou bezpečnostními pásy povinně vybavena, dopadá na tuto přepravovanou osobu. Zákon o provozu na pozemních komunikacích *expressis verbis* této osobě tuto povinnost

ukládá v § 9 odst. 1 písm. a). Řidiči v této souvislosti ukládá výslovnou povinnost zajistit přepravovanou osobu zádržným bezpečnostním systémem toliko ve vztahu k určité skupině přepravovaných osob, jimiž jsou, zjednodušeně řečeno, malé děti. Řidiči motorových vozidel kategorie M2 a M3, tj. motorových vozidel s více než osmi místy k sezení (nevčítaje v to místo pro řidiče), pak zákon o provozu na pozemních komunikacích ukládá výslovně toliko povinnost poučit přepravované osoby o povinnosti použít bezpečnostní zádržný systém, není-li tato informace zajištěna jiným způsobem. Zákon o provozu na pozemních komunikacích tak neobsahuje žádnou explicitně formulovanou obecnou povinnost řidiče přímo zajistit použití bezpečnostního zádržného systému přepravovanými osobami, dokonce ani obecnou explicitně formulovanou povinnost je poučit o jejich vlastní povinnosti použít za jízdy zádržného bezpečnostního systému [srov. Bušta, P., Kněžínek, J. Zákon o silničním provozu: Komentář. Praha: Wolters Kluwer, Praha: JUDr. Pavel Bušta, 2016. K § 9 odst. 1 písm. a). Citováno dle: ASPI (právní informační systém)].

29. Dovozuje-li výše uvedená judikatura trestního kolegia Nejvyššího soudu, že povinnost připoutání přepravovaných osob primárně tíží řidiče, a to s oporou o ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích, ukládajícího řidiči zajistit bezpečnost přepravovaných osob, je tak tento výklad ve zjevném rozporu s textem i účelem relevantních ustanovení zákona o provozu na pozemních komunikacích. Jestliže totiž tento zákon obsahuje zvláštní úpravu ukládající řidiči motorového vozidla povinnost poučit přepravované osoby o jejich povinnosti použít zádržný bezpečnostní systém a povinnost řidiče zajistit použití tohoto systému přepravovanými osobami pouze v určitých zvlášť vymezených případech, je zřejmé, že nelze dovodit identické povinnosti řidiče i ve všech zbývajících případech extenzivním výkladem obecně formulované povinnosti řidiče zajistit bezpečnost přepravovaných osob. Tím by se totiž ze zvláštních povinností staly povinnosti zcela obecné, což by popíralo textaci i účel těchto zvláštních povinností.

30. Ustanovení § 6 odst. 1 písm. b) až g) zákona o provozu na pozemních komunikacích, upravující povinnosti řidiče ve vztahu k použití zádržného bezpečnostního systému některými vybranými přepravovanými osobami, by tak zcela pozbylo smyslu, neboť řidič by tyto povinnosti měl bez ohledu na tato ustanovení tak jako tak za všech okolností vůči všem přepravovaným osobám již dle ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích. Pokud by však zákonodárce zamýšlel uložit řidiči takto zcela obecnou povinnost zajistit, že přepravované osoby budou za jízdy používat zádržný bezpečnostní systém, nezaváдел by zvláštní úpravu týkající se povinnosti řidiče zajistit použití zádržného bezpečnostního systému přepravovanou osobou v některých specifických

případech. To, že tak učinil, svědčí tedy pro závěr, že zavést tuto povinnost řidiče jako zcela obecnou nezamýšlel.

31. Nelze odhlédnout ani od toho, že zákon o provozu na pozemních komunikacích ukládá v § 9 odst. 1 písm. d) přepravovaným osobám povinnost dbát pokynů řidiče, již ovšem neupravuje žádný zvláštní právní následek neuposlechnutí takového pokynu. Tento zákon tak nestanovuje ani žádná zvláštní práva řidiče vynutit si splnění svých pokynů přepravovanými osobami a jim odpovídající povinnosti přepravovaných osob strpět výkon těchto práv, jakož ani žádnou povinnost řidiče ve vztahu k jízdě, nejsou-li jeho pokyny dodrženy, např. povinnost nezhájit jízdu či jízdu přerušit, již se dovolává judikatura trestního kolegia Nejvyššího soudu.

VI. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatele

32. Stěžovatel byl před předmětnou dopravní nehodou a v jejím průběhu řidičem motorového vozidla kategorie M1 (tzv. standardní osobní motorové vozidlo) a oba jeho spolujezdcí byli dospělými plně svéprávnými osobami. Na stěžovatele tak žádná zvláštní povinnost zajistit připoutání se zesnulého nedopadala.

33. V případě situací obdobných té stěžovatelově, tj. situací, kdy řidič přepravuje pouze dospělé a plně svéprávné osoby ve vozidle kategorie M1, z nichž každá absolvovala autoškolu, sama již mnohokrát řídila a mnohokrát cestovala v osobním motorovém vozidle jako přepravaná osoba, má Ústavní soud z tohoto důvodu za to, že takový výklad § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích, podle něhož má řidič obecnou povinnost obstatat zajištění přepravovaných osob zádržným bezpečnostním systémem, bez toho, aby řečený zákon svěřoval řidiči rovněž i dostatečné právní prostředky ke splnění této povinnosti, klade na řidiče nepřiměřenou zátěž. V naznačené typové situaci, tj. je-li přepravanou osobou svéprávný dospělý zvyklý řídit i cestovat jako spolujezdec, se tímto výkladem totiž přenáší odpovědnost za bezpečnost přepravované osoby, které odpovídá nejen výslovná právní povinnost dle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích, ale i vlastní faktický zájem této osoby na své osobní bezpečnosti, primárně na řidiče.

34. Ústavní soud na tomto místě podotýká, že v současném pojetí materiálního právního státu nese odpovědnost za svou vlastní bezpečnost v prvé řadě sám každý dospělý plně svéprávný jedinec, má-li k tomu v daném situaci dostatečné informace, aby se mohl kvalifikovaně rozhodnout, a dostatečnou faktickou možnost, aby svou bezpečnost mohl zajistit. Ve vztahu řidič – přepravaná osoba dochází k řadě situací, v nichž přepravaná osoba nutně nedisponuje dostatečnými informacemi k tomu, aby mohla učinit takto kvalifikované rozhodnutí, ale je odkázána i ohledně své bezpečnosti na úsudek řidiče. To je ostatně důvodem, proč ustanovení

§ 9 odst. 1 písm. d) zákona o provozu na pozemních komunikacích ukládá přepravovaným osobám povinnost dbát pokynů řidiče a proč má řidič obecnou povinnost zajistit bezpečnost přepravovaných osob dle § 5 odst. 1 písm. i) stejného zákona. Např. při ustanovením § 9 odst. 1 písm. d) zákona o provozu na pozemních komunikacích zvláště zmíněné situaci vystupování z vozidla má řidič díky systému zpětných zrcátek a díky tomu, že před i při ukončování jízdy permanentně sledoval okolní provoz, relevantní informace k tomu, aby byl schopen učinit kvalifikované rozhodnutí, např. zda je bezpečné v danou chvíli vystoupit z vozidla do vozovky (srov. k tomu Kovalčíková, D., Štandera, J. Zákon o provozu na pozemních komunikacích. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 50). Obdobně je např. na rozdíl od přepravované osoby schopen kvalifikovaně rozhodnout o rozložení nákladu a rozsazení osob ve vozidle tak, aby mu to žádným způsobem nebránilo ve výhledu či v bezpečném ovládní vozidla. V těchto situacích je tak důvodné i přiměřené přenášet odpovědnost za bezpečnost přepravovaných osob z těchto osob na řidiče.

35. O takovou situaci však z hlediska připoutání se přepravované osoby bezpečnostním pásem nejde. V tomto ohledu řidič nemá v porovnání s touto osobou žádnou (vycházejí z výše uvedeného předpokladu, že tato je dospělá, plně svéprávná, úspěšně absolvovala autoškolu a má zkušenosti jak s řízením motorového vozidla, tak se spolujízdou v něm) vyšší kvalifikaci či schopnost za konkrétních okolností lépe vyhodnotit případná rizika plynoucí z porušení této povinnosti než sama tato osoba. Účelem povinnosti být za jízdy připoután bezpečnostním pásem, již ukládá řidiči ustanovení § 6 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích a přepravované osobě § 9 odst. 1 písm. a) stejného zákona, je předcházet následkům eventuální dopravní nehody či je alespoň zmírnit, přičemž v okamžiku zahájení jízdy, jímž tato povinnost začíná, je eventuální dopravní nehoda tzv. abstraktním nebezpečím. Jak řidič, tak přepravovaná osoba v takovém okamžiku neví, zda k nehodě dojde a jaký bude její eventuální průběh, a tedy jejich schopnost vyhodnotit, jaké následky může eventuálně nepřipoutání se bezpečnostním pásem v případě takové dopravní nehody mít, je zcela stejná. Řidič nedisponuje v tuto chvíli oproti přepravované osobě žádnými informacemi navíc a nedokáže nijak lépe předvídat, zda k takové nehodě dojde, natož jaký bude její eventuální průběh a význam nepřipoutání se v něm. Řidič vozidla tak nemůže být činěn odpovědným za nesplnění povinnosti, která váže jinou osobu, v jejímž zájmu je převážně uložena a jejíž splnění či nesplnění je právně i fakticky plně ve sféře této osoby.

36. Pokud je navíc řečená povinnost dle § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích vykládána tak, že důsledkem odepření podrobit se použití zádržného bezpečnostního systému přepravova-

nou osobou má být nezhájení jízdy či její okamžité přerušení (srov. výše odkazovaná rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 785/2012 a sp zn. 3 Tdo 926/2017 či 8 Tdo 1064/2015), vede tento výklad rovněž k uložení povinnosti řidiči, kterou zákon neukládá, a která tedy odporuje ústavnímu požadavku dle čl. 4 odst. 1 Listiny.

37. Ústavní soud se tak přiklání k závěru civilního senátu Nejvyššího soudu uvedenému výše sub 25 a uzavírá, že výklad ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích, podle něhož je povinností řidiče zajistit, že přepravované osoby použijí zádržný bezpečnostní systém i mimo případy, v nichž mu tuto povinnost zvláště ukládá zákon (zejména v § 6 zákona o provozu na pozemních komunikacích) či v nichž vyplývá z nemožnosti splnění této povinnosti přepravovanou osobou, je z výše uvedených důvodů ústavně nekonformní. Jelikož konstrukce trestných činů proti životu a zdraví z nedbalosti (§ 143, 147 a 148 trestního zákoníku) operuje s porušením povinnosti podle jiného právního předpisu tak, jak je vykládána v rámci tohoto jiného právního předpisu, dochází tímto výkladem i k porušení čl. 39 Listiny, neboť v tomto ústavně nekonformním výkladu je spatřováno porušení povinnosti řidiče v nezajištění použití zádržného bezpečnostního systému přepravovanou osobou, jež současně naplňuje u řečených trestných činů i protiprávní opomenutí řidiče ve smyslu ustanovení § 112 trestního zákoníku jakožto znaku objektivní stránky těchto skutkových podstat, ačkoliv při ústavně konformním výkladu o takové porušení povinnosti nejde.

38. Ústavní soud znovu připomíná, že tento právní závěr se týká toliko situací, v nichž přepravovaná osoba je dospělá, plně svéprávná a má předchozí zkušenost s cestováním v motorových vozidlech. Pokud by se tak jednalo o osobu, u níž řidič nemůže mít za to, že tato je schopna samostatně dostát své povinnosti dle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích, jelikož jde např. o osobu se zdravotním postižením, jež vyžaduje k zapnutí bezpečnostního pásu zdravotní asistenci, o osobu s omezenou svéprávností, u níž řidič nemůže předpokládat, že si je této povinnosti vědoma a je schopna ji splnit, případně o osobu, která jede motorovým vozidlem poprvé atd., může bez ohledu na ústavně konformní výklad ustanovení § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích být povinnost řidiče konat ve smyslu § 112 trestního zákoníku a zajistit připoutání se této osoby bezpečnostním pásem nikoliv z právního předpisu, ale z dobrovolného převzetí povinnosti (tzv. garance) či z jednaní, k němuž byl z jiného důvodu podle okolností a svých poměrů povinen.

39. Právní závěr formulovaný výše sub 37 však neznamená, že by byla absolutně *per se* vyloučena možnost postihnout řidiče za horší následek jím zaviněné dopravní nehody, k němuž by nebylo došlo, kdyby poškozený svou povinnost dle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních

komunikacích splnil. Jak správně Nejvyšší soud ve své judikatuře opakuje, dle teorie českého trestního práva hmotného je příčinný vztah coby obligatorní znak skutkové podstaty trestného činu zásadně mezi každým jedním, je-li dostatečně významnou příčinou následku, bez něhož by k následku nebylo došlo, a to i tehdy, jestliže by k následku nebylo došlo bez vícera jednáni, jež mu daly vzniknout teprve společně a mezi nimiž nutně nemusí být žádná subjektivní spojitost [srov. k tomu např. usnesení sp. zn. II. ÚS 728/02 ze dne 20. 5. 2004 (U 33/33 SbNU 529), usnesení sp. zn. I. ÚS 519/04 ze dne 8. 1. 2008, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2016 sp. zn. 7 Tdo 1626/2015 (Rt 37/2016), rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 13. 1. 1981 sp. zn. 5 Tz 66/80 (Rt 21/1981), rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 1993 sp. zn. 5 To 21/93 (Rt 41/1993), usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 7. 2015 sp. zn. 8 Tdo 590/2015 či rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 9. 2000 sp. zn. 7 Tz 151/2000].

40. Příčinný vztah mezi jedním jednáním a následkem je vyloučen v zásadě jen tehdy, jestliže typicky později se odehravší, s prvním jednáním nijak nesouvisející a zpravidla mimo sféru vlivu prvního jednajícího subjektu se nacházející druhé jednání je pro kauzální průběh natolik významné, že přerušuje příčinnou souvislost prvního jednání s následkem (např. náhle odpoutání se spolujezdce, na něž řidič nemohl nikterak adekvátně reagovat, viz výše), což rozhodovací praxe popisuje zpravidla tak, že jde o vylučnou a samostatnou příčinu, která by následek vyvolala i nebýt jednání pachatele (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2557/14 ze dne 22. 3. 2017, usnesení sp. zn. III. ÚS 2209/12 ze dne 31. 7. 2012 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 1. 2018 sp. zn. 7 Tdo 1555/2017).

41. Jestliže se tak na následku dopravní nehody podílí jak protiprávní jednání řidiče, tak protiprávní jednání poškozeného spočívající v porušení povinnosti dle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích, bez něhož by došlo k mírnějšímu následku (nedošlo by vůbec k újmě na zdraví, místo těžké újmy na zdraví by došlo toliko k „lehké“ újmě na zdraví, místo smrti by došlo toliko k těžké újmě na zdraví atd.), toto protiprávní jednání poškozeného zásadně příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním řidiče a tímto těžším následkem nepřerušuje. Jestliže je tak i toto protiprávní jednání poškozeného kryto zaviněním řidiče-pachatele, jeho trestnímu postihu i za tento těžší následek zásadně nic nebrání.

42. Pakliže totiž řidič porušuje při řízení svoje povinnosti vyplývající zejména ze zákona o provozu na pozemních komunikacích (jede nepřiměřenou rychlostí, užívá vozidlo, které je technicky nezpůsobilé k bezpečné jízdě, jeho výhled je omezen znečištěním skel, je pod vlivem alkoholu či jiné návykové látky atd.), přičemž si je vědom, že přepravovaná osoba jedoucí s ním ve vozidle porušuje svou povinnost dle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích, ví, že svým jednáním vytváří

nebezpečí dopravní nehody, jakož i to, že následek této nehody bude spouštěn právě i skutečností, že přepravovaná osoba není připoutána bezpečnostním pásem. Jelikož tuto skutečnost může a má řidič zahrnout do svých úvah, může a má ji i zohlednit ve způsobu své jízdy. Pokud tak neučiní, ale naopak pokračuje při jízdě v porušování svých povinností vyplývajících zejména ze zákona o provozu na pozemních komunikacích, nemůže protiprávní jednání poškozeného spočívající v porušení povinnosti dle § 9 odst. 1 písm. a) zákona o provozu na pozemních komunikacích přerušit příčinnou souvislost protiprávního jednání řidiče k případnému následku, na němž se spolupodílí vedle protiprávního jednání řidiče i toto porušení povinností přepravovanou osobou.

43. Význam právního závěru uvedeného výše sub 37 se tak v praktické rovině uplatní pouze tam, kde by protiprávnost jednání řidiče byla dovozena pouze z porušení jeho ústavně nekonformně vykládané povinnosti dle § 5 odst. 1 písm. i) zákona o provozu na pozemních komunikacích spočívající v tom, že nezajistil použití bezpečnostního pásu přepravované osoby. Tak by se mohlo stát např. tehdy, jestliže by k dopravní nehodě došlo v důsledku řidičem nezaviněné technické závady a k následku na zdraví či životě přepravované osoby by došlo toliko právě kvůli tomu, že nebyla připoutána bezpečnostním pásem, případně by dopravní nehodu zavinil jiný účastník provozu na pozemních komunikacích, zatímco posuzovaný řidič by jel v souladu s právními předpisy a jeho protiprávní jednání by bylo spatřováno pouze v tom, že nezajistil použití bezpečnostního pásu svým spolujezdcem, který v důsledku kolize zemřel. V takovém případě by jednání posuzovaného řidiče nebylo protiprávní, neboť tento nebyl, s výhradou učiněnou výše sub 38, ve smyslu ustanovení § 112 trestního zákoníku právně povinen ke konání, a tedy jeho opomenutí nemohlo být v příčinné souvislosti se vzniknutším následkem v podobě smrti jeho spolujezdce, a nebylo-li protiprávní, nemohl být naplněn ani znak protiprávnosti dle § 13 odst. 1 trestního zákoníku.

44. Právě tento závěr nabývá kardiálního významu ve stěžovatelské věci. Ústavní soud totiž sice se stěžovatelem souhlasí v tom, že tento neměl povinnost zajistit připoutání se zesnulého a v tomto směru byla argumentace obecných soudů nesprávná, to však nemůže nic změnit na výsledku trestního řízení vedeného proti němu. Obecné soudy vycházely ze stěžovatelem nerozporovaného skutkového stavu, vycházejícího zejména ze znaleckého posudku z oboru silniční dopravy, že příčinou předmětné dopravní nehody byl průjezd zatáčkou nepřiměřenou rychlostí a nezvládnutí nastavenějšího smyku zadní části vozidla v důsledku ebriety stěžovatele, která vyloučila jeho způsobilost zareagovat v daný okamžik adekvátně. Stěžovatel přitom věděl, že zesnulý není připoután, neboť jej sám dle svých slov upozornil, aby se připoutal, přičemž nijak nereagoval na to, že zesnulý tuto

jeho výzvu oslyšel. Naplnění skutkové podstaty trestného činu usmrcení z nedbalosti dle § 143 trestního zákoníku zde tak z hlediska objektivní stránky, konkrétně jednání stěžovatele, nebylo shledáno výhradně v tom, že by nezajistil připoutání se zesnulého, ale zejména v jeho zaviněném porušení povinností dle § 3 odst. 3 písm. a), § 4 písm. a), § 5 odst. 2 písm. b), § 18 odst. 1 aj. zákona o provozu na pozemních komunikacích.

45. Za těchto okolností nebylo možno ve světle závěrů uvedených výše sub 41 a 42 ze strany obecných soudů dovodit, že by spoluzavinění zesnulého spočívající v tom, že v průběhu jízdy nebyl připoután bezpečnostním pásem, přerušovalo příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním stěžovatele a následkem v podobě smrti zesnulého. Takto by totiž mohla uvedená skutečnost zapůsobit toliko tehdy, jestliže by stěžovatel v době nehody žádnou svou povinnost neporušil a k nehodě by došlo náhodou či zaviněním třetí osoby. Za takového stavu by bylo nepřiměřené stěžovateli klást k tíži nepřipoutání se zesnulého, nebylo-li by žádných pochyb, že tento si byl vědom své povinnosti být za jízdy připoután a že se rozhodl úmyslně tuto svou povinnost porušit.

46. Jelikož však, jak bylo před obecnými soudy prokázáno, což ani stěžovatel sám nerozporuje, tento věděl, že řídí vozidlo ve stavu vylučujícím způsobilost, že projíždí zatáčku vyšší než povolenou rychlostí (přes 90 km/h) a že zesnulý není připoután bezpečnostním pásem, musel počítat s tím, že při kolizi vozidla přesahujícího rychlost 90 km/h s pevnou překážkou je smrt nepřipoutané osoby zcela reálná a očekávatelná varianta vývoje události. Věděl tedy, že svým protiprávním jednáním vytváří nebezpečí poruchy v podobě smrti zesnulého. Jelikož se toto nebezpečí bohužel při předemtné dopravní nehodě materializovalo, bylo příčinou smrtelného následku jak porušení povinnosti zesnulého být za jízdy připoután, tak porušení povinností stěžovatele řídit vozidlo po požití alkoholického nápoje, nepřekročit maximální povolenou rychlost mimo obec a přizpůsobit rychlost svým schopnostem a jiným okolnostem, které je možno předvídat. Tento následek byl přitom v příčinné souvislosti s jednáním stěžovatele a byl kryt jeho nedbalostní subjektivní stránkou. Jelikož stěžovatel proti dovození naplnění jiných znaků skutkové podstaty trestného činu dle § 143 odst. 1 a 2 trestního zákoníku nic nenamítal, nemohly obecné soudy porušit žádné stěžovatelovo ústavně zaručené právo či svobodu, jestliže jej shledaly vinným právě tímto trestným činem v této skutkové podstatě.

B) K dalším stěžovatelovým námitkám

VII. K nepřezkoumání dovolání po věcné stránce

47. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti vznesl argument, že dovolací důvod dle ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu má být ústavně

konformně vykládán tak, že pod něj lze podřadit i otázky posouzení naplnění kritérií pro ukládání trestu. Nejvyšší soud konstantně vykládá toto ustanovení restriktivně v tom směru, že pod něj tyto otázky podřadit nelze, jak ostatně podrobně zdůvodnil i ve svém napadeném usnesení. Tento výklad je uplatňován napříč senáty trestního kolegia Nejvyššího soudu [k tomu srov. rovněž např. i usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2002 sp. zn. 11 Tdo 530/2002 (Rt 22/2003); usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2015 sp. zn. 7 Tdo 423/2015; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 10. 2016 sp. zn. 4 Tdo 1406/2016; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 9. 2017 sp. zn. 6 Tdo 1166/2017, bod 18; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 5. 2017 sp. zn. 4 Tdo 516/2017; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2013 sp. zn. 5 Tdo 271/2013; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2016 sp. zn. 3 Tdo 263/2016; usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 5. 2013 sp. zn. 8 Tdo 376/2013]. Ústavní soud ve své dosavadní rozhodovací praxi tuto otázku jednoznačně nevyřešil [srov. nález sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017 (N 137/86 SbNU 315), bod 31]. Odkazovaný judikát se však týkal situace, kdy stěžovatel uplatnil dovolací důvod dle ustanovení § 256b odst. 1 písm. h) trestního řádu, proto se výkladem ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu v daném případě Ústavní soud ani zabývat nemohl.

48. Jelikož se stěžovatel ve své ústavní stížnosti nyní přímo dovolává ústavně nekonformního výkladu ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu a pléduje pro závěr, že pod něj mají být podřaditelné i otázky přiměřenosti trestu, neboť i ta se řídí zákonnými ustanoveními trestního zákoníku, a tedy jde o otázku hmotného práva, musel se Ústavní soud touto námitkou zabývat blíže.

49. Ve své rozhodovací praxi Ústavní soud tenduje ke zdrženlivosti v případech přezkumu přiměřenosti trestu uloženého v trestním řízení a zásadně se necítí být oprávněn do této oblasti zasahovat [srov. např. nález Ústavního soudu ze dne 24. 4. 2008, sp. zn. II. ÚS 455/05 (N 74/49 SbNU 119); usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 1124/09; usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 9. 2016, sp. zn. I. ÚS 1928/16; usnesení Ústavního soudu ze dne 11. 10. 2016, sp. zn. II. ÚS 2708/16; usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2016, sp. zn. II. ÚS 2996/15; usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 5. 2015, sp. zn. II. ÚS 1429/14; usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 7. 2010, sp. zn. IV. ÚS 1124/09; usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 7. 2009, sp. zn. IV. ÚS 128/08; usnesení Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2007, sp. zn. IV. ÚS 176/06; či z poslední doby usnesení sp. zn. II. ÚS 3761/17 ze dne 13. 2. 2018, bod 14; usnesení sp. zn. II. ÚS 2833/17 ze dne 25. 10. 2017, bod 15; usnesení sp. zn. I. ÚS 9/17 ze dne 9. 2. 2017, bod 15; usnesení sp. zn. II. ÚS 5/16 ze dne 27. 3. 2017, bod 15].

50. Ani ukládání trestu obecnými soudy se však nemůže nacházet mimo rámec ústavní konformity, a tak Ústavní soud výjimečně k zásahu

do tohoto procesu sahá, zejména neodůvodnily-li dostatečně obecné soudy výběr druhu či výměry trestu [srov. např. nálezy sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. 6. 2014 (N 119/73 SbNU 827) či shora odkazovaný nálezy sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017 (N 137/86 SbNU 315)].

51. V nyní projednávané věci však stěžovatel po Ústavním soudu ne požaduje, aby sám zasáhl do procesu ukládání trestu, nýbrž toliko to, aby vyslovil stěžovatelem proponovanou představu o ústavně konformním výkladu ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, který by přiměl Nejvyšší soud k tomu, aby sám mohl stěžovatelovu věc v rovně uložených trestů přezkoumat.

52. Stěžovateli lze přisvědčit v tom, že dikce ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu *a priori* neomezuje dosah tam vyjádřeného dovolacího důvodu toliko na otázky spojené se vznikem trestní odpovědnosti, tj. týkající se viny. To však samo o sobě neznamena, že by byl z ústavněprávního hlediska zapovězen restriktivní výklad tohoto ustanovení. Ústavní soud opakuje, že dlouhodobě ve své judikatuře zastává názor, že zásadně není oprávněn vykládat normy podústavního práva, ve výjimečných případech tak však učinit může – k tomu viz výše sub 27.

53. Restriktivní výklad ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu zastávaný Nejvyšším soudem je založen na dvou právních názorech. Za prvé, porušení objektivního právního rámce pro ukládání trestů (např. vyšínutí ze zákonné trestní sazby) zakládá dovolací důvod dle ustanovení § 265b odst. 1 písm. h) trestního řádu. V rámci dovolacího řízení je tak možno zhojit vady spočívající v uložení trestu při porušení trestním zákoníkem pevně stanovených podmínek pro jeho ukládání. Za druhé, v procesu ukládání trestu požívají trestní soudy určité diskrece, při níž jsou vázány zákonnými kritérii ustanovení § 36 až 54 trestního zákoníku pro volbu druhu trestu a stanovení jeho konkrétní výměry, což již v rámci dovolacího řízení přezkoumatelné zásadně není. Tento druhý právní názor Nejvyššího soudu tak v podstatě vyjadřuje, že uplatnění diskrece, děje-li se v mezích, které jí zákon vytyčuje, nelze považovat za nesprávné hmotněprávní posouzení.

54. Tento výklad nekonkuruje tedy jiné právní normě ani není svévolný. Jediný důvod pro jeho korekci Ústavním soudem by tak mohl být dán, jestliže by jej Ústavní soud shledal výkladem, který v porovnání s výkladovou alternativou stejného ustanovení neposkytuje ochranu ústavně zaručeným základním lidským právům či svobodám. Ani z tohoto hlediska však Ústavní soud důvod k zásahu nespátřuje. Je samotnou podstatou diskrece, že, nevybočí-li ze svých zákonných mezí a zejména je-li i řádně odůvodněna, nelze ji považovat za vadu řízení jen proto, že jiný subjekt by ve stejných mezích dospěl k jinému řešení. Tím se diskrece při posuzování kritérií pro výběr druhu a stanovení výměry trestu podobá zásadě volného hodnocení

důkazů, neboť ani do ní nelze zasahovat, děje-li se v rámci řádného dokazování probíhajícího v souladu se všemi ústavněprávními požadavky na něj kladenými, ačkoliv tato zásada uznává, že po identickém dokazování by mohl jiný soud nabýt odlišné vnitřní přesvědčení.

55. Dovolací řízení v trestním řízení se však v žádném případě nevy-myká z požadavků na ústavně konformní průběh soudního řízení [srov. stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 38/14 ze dne 4. 3. 2014 (ST 38/72 SbNU 599; 40/2014 Sb.), bod 26]. Ústavní soud by proto nepřijal takový výklad ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu, který by umožňoval z formálních důvodů odmítnout dovolání jen proto, že je naplnění tohoto dovolacího důvodu spatřováno v rozhodnutí o trestu, byť by bylo zcela zřejmé, že nejde o zákonnou diskreci, nýbrž o svévolné porušení některého ústavně zaručeného základního práva či svobody dovolatele.

56. Tak by se mohlo stát v případech, kdy by rozhodnutí o trestu bylo nepřezkoumatelné v důsledku absence odůvodnění, nacházelo se mimo zákonná kritéria pro volbu druhu a stanovení konkrétní výměry trestu či by bylo založeno na skutkovém stavu stíženém stejnou vadou, která by zakládala dovolací důvod, jednalo-li by se o otázku viny. Tak by se mohlo stát např. tehdy, pokud by soud vzal za prokázanou takovou skutkovou okolnost relevantní z hlediska trestu (např. by v ní spatřoval přitěžující okolnost), která by byla v extrémním rozporu s provedeným dokazováním, která by byla zjištěna nezákonným způsobem či jejíž zjišťování by bylo nekompletní v důsledku tzv. opomenutých důkazů).

57. Tento závěr se týká toliko potenciálního přezkumu diskrece trestních soudů při ukládání trestu. Tím pochopitelně není nijak dotčen dovolací důvod dle ustanovení § 265b odst. 2 písm. h) či § 265b odst. 2 trestního řádu, tedy z důvodu, že nebyly splněny ty zákonné podmínky pro uložení určitého druhu trestu či jeho určité výměry, které žádné diskreci nepodléhají, čímž došlo k porušení zásady *nulla poena sine lege*, zakotvené v čl. 39 Listiny, a následná možnost brojit proti nevyhovujícímu rozhodnutí o takovém dovolání cestou ústavní stížnosti.

58. Vycházejí z výše nastíněných hledisek, nemůže Ústavní soud ve stěžovatelově věci konstatovat, že by Nejvyšší soud postupoval nesprávně, dospěl-li k závěru, že stěžovatelova argumentace proti uloženému trestu neodpovídá dovolacímu důvodu dle ustanovení § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu. Stěžovatel se v zásadě toliko domáhal přiznání jiné váhy určitým skutkovým okolnostem z hlediska jejich významu pro ukládání trestu (zejména spoluzavinění poškozeného). Touto argumentací však směřoval právě toliko proti diskreci soudu provedené v jejich zákonných mezích, do níž Ústavní soud zasahovat nemůže.

VIII. K porušení zásady zákazu dvojího přičítání

59. Co se týče námitky porušení zásady zákazu dvojího přičítání, ztotožňuje se Ústavní soud plně se závěrem Nejvyššího soudu. Z odůvodnění rozsudku odvolacího soudu nevyplývá, že by tento posoudil smrtelný následek jako přitěžující okolnost. Jak správně podotkl Nejvyšší soud, konstatace odvolacího soudu ohledně smrtelného následku bylo učiněno toliko v rámci obecného zvážení závažnosti trestného činu usmrcení z nedbalosti, tedy v rámci úvah o jeho typové společenské škodlivosti, vyjádřené zákonným rozpětím trestní sazby.

60. Nad rámec úvah o deficitu ústavněprávního rozměru argumentace stěžovatele proti trestu, jenž mu byl uložen rozsudkem odvolacího soudu, proti procesu jeho ukládání i proti vyřízení jeho dovolání proti výroku o tomto trestu, vyjádřených v části VII tohoto nálezu, Ústavní soud podotýká, že trestní sazba kvalifikované skutkové podstaty trestného činu usmrcení z nedbalosti dle § 143 odst. 1, 2 trestního zákoníku činí jeden rok až šest let. Polovinu této trestní sazby, z níž obecné soudy zpravidla vychází před zohledněním polehčujících a přitěžujících okolností, představuje tedy tři a půl roku. Jestliže byl stěžovateli uložen trest mírně pod polovinou trestní sazby, jednalo se o úhrnný trest za souběh tří trestných činů a odvolací soud nedovodil v jeho případě pouze polehčující okolnosti, ale i okolnosti přitěžující, jež ohodnotil jako poměrně závažné a vylučující výchovný trest, je již jen z této konkrétní uložené výměry zřejmé, že podruhé k přičtení smrtelného následku v neprospěch stěžovatele při ukládání trestu nedošlo.

IX. Závěr

61. Protože Ústavní soud neshledal ústavní stížnost zjevně neopodstatněnou, ale zároveň ji neshledal ani důvodnou, neboť napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod stěžovatele nedošlo, rozhodl o návrhu mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků dle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu tak, že ústavní stížnost zamítl.

Č. 76

K východiskům pro stanovení výše výživného

Východiskem pro určení rozsahu výživného za situace, kdy tvrzená změna majetkových poměrů povinného neovlivnila jeho schopnost platit výživné v nadprůměrných částkách (a jde o to, jak vysoko „nad průměrem“ bude), musí být požadavek shodné životní úrovně dle § 915 občanského zákoníku, odůvodněné potřeby oprávněných a současné majetkové poměry povinného. Z příjmů, kterých povinný nedosahuje, by soudy měly vyjít podpůrně, přičemž důsledná ústavně konformní aplikace § 913 odst. 2 občanského zákoníku vyžaduje, aby soudy řešily případnou kolizi se zásahem do práva na svobodnou volbu povolání zaručenou čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod; stanovit výživné na základě příjmů, kterých povinný nedosahuje, mohou jen v případech, kdy to smysl a účel výživného vyžaduje a kdy je legitimní požadovat, aby si povinný našel „lepší“ zaměstnání (in concreto: příjem cca půl milionu korun českých čistého měsíčně). Ve výkonu práva dle čl. 26 odst. 1 Listiny by povinný neměl být omezován jen proto, aby si oprávnění zachovali značně nadstandardní životní úroveň, které dosahovali v minulosti díky dřívějším příjmům stěžovatele.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Josefa Fialy a Milady Tomkové (soudkyně zpravodajka) - ze dne 18. dubna 2018 sp. zn. III. ÚS 2324/17 ve věci ústavní stížnosti M. J. T., zastoupeného JUDr. Lubošem Nevřklou, Ph.D., advokátem, se sídlem Longin Business Center, Na Rybníčku 1329/5, Praha 2 - Nové Město, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. listopadu 2016 a rozsudku Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. dubna 2017 o zamítnutí stěžovatelova návrhu na snížení výživného vůči jeho třem dětem, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a D. J. T., A. M. T., obou zastoupených Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí, se sídlem Šilingrovo nám. 3/4, Brno, M. F. T., bez zastoupení, a J. T., zastoupené prof. Dr. Alexanderem Bělohávkem, advokátem, se sídlem Havanská 857/20, Praha 7 - Bubeněč, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017 v rozsahu, v němž byl potvrzen výrok I rozsudku

Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016, bylo porušeno právo stěžovatele na ochranu vlastnictví zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, na svobodnou volbu povolání zaručené čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017 se v rozsahu, v němž byl potvrzen výrok I rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016, ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Posuzovanou ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení výroku I rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále také „obvodní soud“) č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016 a rozsudku Městského soudu v Praze (dále také „městský soud“) č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017 v části, kterou byl výrok I prvostupňového rozhodnutí potvrzen, neboť se domnívá, že jimi došlo k porušení jeho práv zaručených čl. 10 odst. 2, čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Jak vyplynulo z ústavní stížnosti a vyžádaného spisu obvodního soudu sp. zn. 12 P 59/2011, stěžovatel se domáhal mimo jiné změny výše výživného vůči svým třem nezletilým dětem. Výživné bylo původně stanoveno rozsudkem městského soudu č. j. 19 Co 235/2014-982 ze dne 24. 9. 2014 ve výši 40 000 Kč, 35 000 Kč a 30 000 Kč na jednotlivé děti (celkem tedy 105 000 Kč). Stěžovatel požadoval jeho snížení na částky 9 000 Kč, 8 000 Kč a 6 000 Kč. Výrokem I ústavní stížností napadeného rozsudku obvodního soudu byl stěžovatelův návrh na snížení výživného zamítnut. Ústavní stížností napadenou částí rozsudku městského soudu č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017 byl výrok I prvostupňového rozhodnutí potvrzen.

3. V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že výživné ve stanovené výši již není schopen platit. S matkou nezletilých se seznámil v USA, kde uzavřeli v roce 1995 manželství, přičemž do České republiky se přestěhovali až na žádost matky nezletilých v roce 2004. V roce 2009 bylo manželství rozvedeno a v rámci vypořádání společného jmění manželů stěžovatel matce nezletilých dětí vyplatil několik desítek milionů korun. Nadto po dobu 10 let platil sám dětem školné (údajně šlo o částku takřka 10 milionů Kč), neboť matka tuto svou povinnost neplnila.

4. Jelikož byly děti rozhodnutím soudu svěřeny do péče matky a stěžovatel údajně i v důsledku jednání přítele matky nezletilých přišel o zaměstnání, rozhodl se vrátit do USA. Přes podnikatelské aktivity však jeho

příjmy ani zdaleka nedosahují částek, které pobíral dříve. Aby mohl stanovené výživné platit, je nucen neustále rozprodávat svůj nemovitý majetek a peníze si půjčovat. Nadto pravidelně hradí náklady nezletilých spojené s cestováním do Spojených států. Navíc se v USA znovu oženil a narodila se mu dcera, čímž se jeho výdaje zvýšily.

5. Soudy však přes uvedené skutečnosti odmítly stanovené výživné snížit. Poukázaly na to, že stěžovatelova životní úroveň je nadále vysoká, jakož i na to, že své předchozí zaměstnání opustil bez vážného důvodu. S tím stěžovatel nesouhlasí, neboť sice k ukončení pracovního poměru došlo dohodou, to ovšem automaticky neznamená, že pracovní poměr byl ukončen bez vážného důvodu, jak má potvrzovat i stanovisko občansko-právního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu přijaté pod sp. zn. Cpjn 204/2012 ze dne 19. 10. 2016. Důvodem odchodu ze zaměstnání byly dle stěžovatele rozpory mezi ním a vedením společnosti, u které pracoval. K existenci těchto rozporů přitom mělo přispět i vměšování přítele matky nezletilých. Stěžovatel tuto skutečnost tvrdil, ale soudy ji odmítly s tím, že ji nijak nepodložil, aniž by však stěžovatele poučily dle § 118a odst. 3 občanského soudního řádu. Stěžovatel přitom i navrhoval důkaz elektronickou komunikací mezi ním a ředitelem společnosti, pro kterou pracoval.

II. Průběh řízení před Ústavním soudem

6. Usnesením Ústavního soudu č. j. III. ÚS 2324/17-53 ze dne 27. 11. 2017 byl nezletilému D. J. T. a nezletilé A. M. T. ustanoven opatrovník Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. M. F. T., který byl v řízení před obecnými soudy taktéž zastoupen opatrovníkem, nabyl v průběhu řízení o ústavní stížnosti zletilosti, opatrovník mu tak ustanoven nebyl.

7. Ústavní soud vyzval účastníky a vedlejší účastníky řízení k vyjádření k ústavní stížnosti.

8. Obvodní soud se nevyjádřil.

9. Městský soud toliko odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

10. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí ve svém vyjádření z pozice opatrovníka uvedl, že se zastoupenými provedl za účasti právničky a psycholožky rozhovor prostřednictvím služby Skype, v němž vysvětlil okolnosti řízení a nabídl jim možnost se k věci vyjádřit. Děti však žádné vyjádření učinit nechťely.

11. Dle opatrovníka je vztah rodičů vysoce konfliktní a jakékoli neshody jsou řešeny prostřednictvím soudů. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí proto oběma rodičům připomíná, že rodičovský konflikt se nemá vyhrát, neboť děti zůstanou vždy mezi poraženými. Oba rodiče jsou odpovědni stejnou měrou za to, jaké vzorce chování si děti ponесou do dalšího života. Je zřejmé, že děti nebyly před konfliktem nijak uchráněny. Ochrana

dítěte před konfliktem rodičů a vzájemný respekt jsou přitom hodnotnější než nadstandardní finanční komfort.

12. Specifikem případu je dle opatrovníka charakter poskytovaného výživného, neboť při výpadku jeho plné výše od stěžovatele nebude ohroženo existenční minimum dětí. Jde tedy o posouzení legitimního očekávání o zajištění životní úrovně dětí, jejichž oba rodiče měli nadstandardní majetkové poměry, nikoli o dorovnání příjmového deficitu jednoho z rodičů. Tato otázka doposud není judikaturou uceleně zodpovězena.

13. Opatrovník je toho názoru, že výživné 105 000 Kč nebylo s ohledem na dřívější příjmy stěžovatele nepřiměřeně vysoké. Některé výdaje nezletilých sice mohou být považovány za nadstandardní, nicméně v poměru k majetkové situaci rodičů nebyly přemrštěné. Opatrovník však poukazuje na změnu v příjmech stěžovatele a souhlasí s ním v námitce, že soudy v rozporu se stanoviskem Nejvyššího soudu neopřely své úvahy o výdělkovém potenciálu otce o aktuální situaci, ale o dříve dosahované příjmy.

14. V souvislosti se změnou poměrů opatrovník poukazuje na závěry soudů, podle kterých byla změna bydliště stěžovatele jeho volbou, jejíž následky musí nést sám, neboť se přestěhoval, ač děti setrvaly v jiném státě, do kterého se předtím rodina přestěhovala na základě souhlasu obou rodičů. Opatrovník upozorňuje, že stěžovatel je státním příslušníkem USA, je to země, v níž měly děti v plánu v budoucnu studovat a kde se nachází část jejich kulturních kořenů i širší rodina. Opatrovník si klade otázku, zda je spravedlivé, aby při rozpadu manželství a ztrátě zaměstnání byl návrat cizího státního příslušníka do země původu považován za svévolný krok a stěžovatel byl za tuto životní volbu v podstatě penalizován.

15. Opatrovník připomíná i to, že stěžovateli přibyla nová vyživovací povinnost v nově uzavřeném manželství a vůči nedávno narozené dceři. Z napadených rozhodnutí není údajně přezkoumatelné, proč soudy tyto skutečnosti nezohlednily. Opatrovník má též za to, že náklady na kontakt s dětmi lze považovat za odůvodněné výdaje a při úvaze o majetkových poměrech by měly být zohledněny.

16. Proto opatrovník shledává ústavní stížnost důvodnou. Podle opatrovníka není v souladu s ústavními principy, aby rodič plnil vyživovací povinnost nad rámec svých možností jen s ohledem na svou minulost. Argumentace soudů mohla mít opodstatnění bezprostředně po ukončení pracovního poměru stěžovatele, kdy sám připustil, že očekávání stran jeho budoucích příjmů byla jiná. S ohledem na plynutí času se však již dle názoru opatrovníka měly soudy podrobněji zabývat skutečným potenciálem povinného, jeho výdaji a zvýšeným počtem vyživovacích povinností, jakož i změnou bydliště. Mechanické setrvání na tom, že stěžovatel dobrovolně opustil dobře placenou pozici, a proto nyní musí dosahovat stejných

příjmů, aniž by bylo zjišťováno, zda jich objektivně dosahovat lze, je dle opatrovníka nepřijatelné.

17. Nelze údajně bez dalšího přijmout ani premisu, že pokud má rodič další majetek, který ve svém souhrnu teoreticky postačuje k úhradě výživného, je tím soud zbaven povinnosti zkoumat potřeby, náklady a reálné možnosti rodiče. V dané věci nejde o povinného, který by vyživovací povinnost neplnil. Naopak stěžovatel dlouhodobě platil např. celé školné, a byť jsou jeho tvrzení, že by matka měla náklady na školné zpětně uhradit, nepřipadná, jeho platební morálka a dosavadní přístup k hrazení výživného by dle opatrovníka měly mít svou váhu.

18. Účelem § 913 odst. 2 občanského zákoníku je dle opatrovníka předcházení situacím, kdy povinný podhodnocuje svoji životní situaci, případně nevyvíjí dostatečnou aktivitu k tomu, aby své nezletilé dítě zajistil. Potencialita příjmů totiž *de facto* znamená, že povinný může v daných objektivních podmínkách dosahovat vyšších příjmů. Pokud je po něm požadováno, aby zpeněžil svůj majetek, protože může dosahovat vyšších příjmů, měla by tato výchozí premisa podle opatrovníka mít oporu v provedeném dokazování. Sdělení povinnému je v této situaci takové, že má opětovně zahájit lépe výdělečnou činnost. I pokud však stěžovatel opustí své podnikání, není dle opatrovníka spravedlivé, aby po něm byl požadován návrat do pracovního poměru na území České republiky, resp. tento výchozí stav brát za neomezeně platný.

19. Opatrovník nepředjímá, zda by doplnění dokazování obecnými soudy ovlivnilo výsledek řízení. Nicméně neodůvodněné odchýlení od stanoviska Nejvyššího soudu a nedostatečné odůvodnění postupu při aplikaci hmotného práva jsou natolik zásadním nedostatkem v přezkoumatelnosti napadených rozhodnutí, že zakládají porušení práva na spravedlivý proces. Proto opatrovník navrhuje zrušení napadených rozhodnutí.

20. Prostřednictvím obvodního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřila i Městská část Praha 6 – Úřad městské části Praha 6, tedy kolizní opatrovník nezletilých v řízení před obecnými soudy, který se ztotožnil se závěry napadených rozhodnutí. K tomuto vyjádření Ústavní soud poznamenává, že řízení o ústavní stížnosti je samostatným řízením, na které se ustanovení kolizního opatrovníka pro řízení před obecnými soudy nevztahuje. Kolizním opatrovníkem nezletilých v řízení o této ústavní stížnosti je Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Podání Úřadu městské části Praha 6 mohlo být posouzeno jako tzv. „*amicus curiae brief*“; kromě ztotožnění se s argumentací obecných soudů nicméně neobsahuje žádnou argumentaci či skutečnosti, které by mohl Ústavní soud vzít při rozhodování na zřetel.

21. Svě vyjádření zaslal Ústavnímu soudu také M. F. T. (zletilý syn), který uvedl, že stěžovatel opravdu tak vysoké výživné již platit nemůže. K tomuto vyjádření však Ústavní soud nepřihlížel, neboť přes poučení,

které se vedlejšímu účastníkovi dostalo, nebyl zastoupen advokátem, jak vyžaduje § 30 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

22. Matka nezletilých J. T. (vedlejší účastnice) adresovala své vyjádření k ústavní stížnosti, sepsané advokátem prof. Bělohávkem, obvodnímu soudu (který ji k podání vyjádření sám od sebe vyzval). Navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta pro nepřípustnost, neboť stěžovatel pouze pokračuje v argumentaci uplatněné v řízení před obecnými soudy.

23. Vedlejší účastnice dále uvádí, že hradí náklady spojené s potřebami dětí ve výši minimálně dvojnásobně oproti výživnému, které platí stěžovatel. Dětem pak poskytuje i osobní péči. Výživné od stěžovatele údajně odpovídá zhruba dvěma třetinám školného, které se přitom zvyšuje, aniž by to soudy zohlednily.

24. K průběhu řízení před obecnými soudy vedlejší účastnice podotýká, že stěžovateli byl k uplatnění práv poskytován nadměrný prostor. Soudy se zabývaly všemi jeho tvrzeními a důkazy, přičemž si není vědoma, že by navrhoval důkaz elektronickou komunikací mezi ním a zaměstnavatelem. Podle vedlejší účastnice by ostatně uplatnění takového důkazu až v průběhu odvolacího řízení bylo v rozporu se zásadou rovnosti zbrání, jelikož schování argumentů a důkazů stěžovatelem na poslední chvíli by ji postavilo do nevýhodného postavení. Ve spise každopádně není obsaženo nic, z čeho by bylo možno dovozovat vliv jejího přítele na ukončení stěžovatelova pracovního poměru.

25. Stran majetkové situace stěžovatele vedlejší účastnice poukazuje na to, že je potřeba zohlednit i celkový majetek a životní úroveň stěžovatele, která se nijak nezměnila. Stěžovatel získal značné prostředky z prodeje nemovitostí a dobrou finanční situaci potvrzuje i nákup nového auta či domu.

26. Vedlejší účastnice má dále za to, že stěžovatel závěry stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012 dezinterpretuje. Povinnost zohlednit důvody dohody o ukončení pracovního poměru se údajně vztahují na situaci, kdy jsou tyto důvody nezávislé na vůli zaměstnance, nikoli však na případy, kdy se zaměstnanec vlastní vinou dostane do sporu se zaměstnavatelem. Dle vedlejší účastnice spory stěžovatele se zaměstnavatelem souvisely s tím, že stěžovatel začal podnikat, čemuž se věnoval na úkor pracovních povinností.

27. Vlastní příjmy nepovažuje vedlejší účastnice za významné. Rodič se své vyživovací povinnosti vůči dětem nemůže zprostit tvrzením, že ji může v plném rozsahu plnit druhý rodič. Konečně, pokud jde o novou vyživovací povinnost stěžovatele, dle vedlejší účastnice ji soudy zohlednily. Jelikož výživné stanovené soudem představuje jen zlomek jeho majetku, soudy správně dovodily, že stěžovateli nadále zbývají dostatečné prostředky na plnění závazků vůči stávající rodině.

28. Obdržená vyjádření byla stěžovateli zaslána na vědomí a k případné replice, v níž uvedl, že ústavní stížnost podal kvůli svízelné finanční situaci, dokonce byl nucen prodat svůj dům a nemá již žádný další majetek, který by mohl prodat a prostředky využít na hrazení výživného. Vzhledem k tomu, že si nemůže dovolit platit výživné ve stanovené výši, že matka nezletilých má prostředky k úhradě školného a že v minulosti nezletilá zkrátala o 5 000 000 Kč (tím, že školné platil sám stěžovatel nad rámec výživného matce nezletilých), považuje návrh na snížení výživného za oprávněný.

29. Stěžovatel požaduje, aby prostředky vyplacené matce při vypořádání společného jmění manželů byly dle § 914 občanského zákoníku zohledněny v jejich majetkových poměrech. Stejně jako dříve, když si to nemohla dovolit, neplatila školné vedlejší účastnice, je údajně spravedlivé, aby je v podobné situaci nehradil stěžovatel; i tak by jím placené výživné odpovídalo mnohonásobku v praxi ukládaného výživného. Stěžovatel namítá, že životní úroveň vedlejší účastnice je daleko vyšší než jeho životní úroveň. Nadto nejstarší syn již na škole X nestuduje, což potřebné výdaje značně snižuje.

30. V další části repliky stěžovatel vysvětluje, proč se nezúčastnil setkání s mediátorem, vysvětluje své výdaje a investice, podezřívá vedlejší účastnici ze spáchání trestného činu zkrácení daně, tvrdí, že opakovaně zmařila styk dětí se stěžovatelem, a upozorňuje, že je již se svým partnerem zasnoubená, což má potvrzovat, že tento vztah ovlivňuje její majetkové poměry.

31. V dodatečné replice k vyjádření opatrovníka stěžovatel opakuje, že soudy neobjasnily důvody, pro které se vzdal dřívějšího zaměstnání podle § 913 odst. 2 občanského zákoníku. Zdůrazňuje také, že jeho finanční situace je horší, než jak ji popisuje opatrovník. Konečně, stěžovatel znovu rozebírá, proč by prostředky, které v minulosti vynahradil na školném, měly být zohledněny v poměrech matky.

32. Dne 22. 3. 2018 zaslala vedlejší účastnice Ústavnímu soudu reakci na vyjádření opatrovníka i na první repliku stěžovatele. K replice stěžovatele vedlejší účastnice poznamenala, že do řízení nepřináší nic nového. Oproti replice vysvětluje, že nejstarší syn sice na střední škole už nestuduje, ovšem vzrostly mu jiné náklady, které vedlejší účastnice bez pomoci stěžovatele hradí. Vedlejší účastnice dále argumentuje, že procesní práva stěžovatele nebyla v řízení v žádném případě porušena.

33. K vyjádření opatrovníka vedlejší účastnice uvádí, že se v něm opatrovník věnoval otázce výše výživného, byť její posouzení Ústavnímu soudu nepřislouží. Matka nezletilých se neztotožňuje ani s možným apelem opatrovníka na smírné řešení sporu se stěžovatelem, neboť ani rezignace na vlastní práva není pro děti vhodným vzorem. Vedlejší účastnice navíc tuší, že dalším ustupováním by vyřešení situace nedosáhla.

34. K vlastní finanční situaci poznamenává, že její prostředky pocházejí z vypořádání společného jmění, příjmy k placení oprávněných potřeb dětí nemá. Přesto na děti oproti stěžovateli vynakládá dvojnásobné výdaje, nemluvě o osobní péči. Stěžovatel sice opakovaně namítá, že je na tom finančně špatně, nicméně na jeho životní úrovni se to nikterak neprojevílo, k čemuž matka nezletilých dokládá seznam jeho nedávných výdajů. Vedlejší účastnice nesouhlasí s opatrovníkem, že by byl stěžovatel jakkoli penalizován za to, že se vrátil do USA, postup soudů byl v tomto směru údajně v souladu se stanoviskem občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012.

35. Matka nezletilých interpretuje napadená rozhodnutí od opatrovníka odlišně – soudy údajně nevycházely ze stěžovatelových dřívějších příjmů, nýbrž tyto příjmy pouze považovaly za odpovídající jeho potenciálu. Obvodní soud se přitom celkovou majetkovou situací údajně dostatečně zabýval, a nelze tak mít za to, že by byly určující pouze stěžovatelovy dřívější příjmy. Stěžovatel investuje do své společnosti vysoké částky a výživné představuje ve skutečnosti jen zlomek vzhledem k hodnotě jeho majetku. Dle vedlejší účastnice nemá závěr opatrovníka, podle něhož pokud je zjištěno, že rodič povinný k úhradě výživného disponuje dostatečným majetkem k úhradě výživného, je i za těchto okolností nezbytné dále zkoumat příjmový potenciál daného rodiče, podklad v právní úpravě. Konečně vedlejší účastnice poukazuje na to, že stěžovatel se opakovaně zpožďuje s platbou výživného.

36. Vyjádření vedlejší účastnice ze dne 22. 3. 2018 ani dodatečnou repliku stěžovatele již Ústavní soud k opakovaným reakcím účastníkům řízení s ohledem na zásadu ekonomie řízení nerozesílal (na což byl stěžovatel dopředu upozorněn), neboť účastníci i vedlejší účastníci měli dostatečný prostor k představení všech případných námitek a argumentů a v opakovaných podáních již nepřinášeli nic, s čím by Ústavní soud nebyl obeznámen.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

37. Ústavní soud nejprve posoudil, zda jsou splněny procesní předpoklady řízení. Ústavní stížnost byla podána včas a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je osobou oprávněnou k jejímu podání, je zastoupen advokátem a vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práv poskytuje; ústavní stížnost proto byla – v části směřující proti rozhodnutí odvolacího soudu – shledána přípustnou (§ 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, *a contrario*).

38. Navrhuje-li vedlejší účastnice, aby ústavní stížnost byla jako celek odmítnuta pro nepřípustnost, činí tak na základě hledisek významných pro posouzení důvodnosti ústavní stížnosti, nikoli její přípustnosti. Tvrzení, že

stěžovatel argumentuje shodně jako v řízení před obecnými soudy, resp. že posuzovaná ústavní stížnost představuje pouhý nesouhlas se závěry soudů bez ústavní roviny, nemůže zásadně vést k závěru o nepřipustnosti ústavní stížnosti. Stěžovatel předestřel své výtky vůči obecným soudům a uvedl, která jeho ústavně zaručená práva měla být porušena. To, zda jsou tyto námitky opodstatněné, posuzuje Ústavní soud ve fázi meritorního přezkumu (resp. přezkumu kvazimeritorního, dojde-li k závěru o zjevné neopodstatněnosti ústavní stížnosti), nikoli ve fázi posouzení přípustnosti, která v řízení o ústavní stížnosti meritornímu i kvazimeritornímu přezkumu zásadně předchází. Ostatně pokud by stěžovatel vůbec netvrdil, že byla porušena jeho ústavně zaručená práva (tak tomu ovšem není), bylo by to významné spíše při posuzování oprávněnosti stěžovatele k podání ústavní stížnosti, tedy zda by neměla být odmítnuta podle § 43 odst. 1 písm. c) zákona o Ústavním soudu jako návrh podaný někým zjevně neoprávněným.

39. Vzhledem k tomu, že k objasnění věci nebylo třeba nařizovat ústní jednání, neboť v tomto směru byla plně postačující četná písemná vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení, rozhodl Ústavní soud ve věci podle § 44 zákona o Ústavním soudu bez jeho konání.

IV. Vlastní posouzení

40. Ústavní stížnost je důvodná.

41. Stěžovatel se v řízení před obecnými soudy domáhal snížení výživného s tím, že došlo ke změně jeho finanční situace, neboť opustil předchozí zaměstnání a nyníjší příjmy jeho dřívějších příjmů nedosahují, aniž by nadále šlo o přechodný stav. Soudy ale vyšly z příjmů, kterých stěžovatel dosahoval před změnou zaměstnání.

42. Dle § 910 odst. 1 občanského zákoníku mají předci a potomci vzájemnou vyživovací povinnost. Jde o zákonné zakotvení rodinné solidarity dle čl. 32 odst. 1 a 4 Listiny, jakož i o provedení čl. 27 Úmluvy o právech dítěte. Dle čl. 27 odst. 1 smluvní strany uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj. Ustanovení čl. 27 odst. 2 pak stanoví, že rodiče nesou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.

43. Vyživovací povinnost je dána *ex lege*, obvyklým způsobem plnění je stav, kdy dítě žije ve společné domácnosti rodičů a výživné je plněno v naturální formě (stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012). Soud ke stanovení konkrétní výše výživného přistupuje jen v případech potenciálního ohrožení oprávněného dítěte – nežijí-li rodiče spolu, při jejich rozvodu, případně pokud některý z rodičů svou vyživovací povinnost neplní. Smyslem je tedy zajistit dítěti srovnatelné podmínky s těmi, jaké by mělo, kdyby rodiče žili spolu a řádně

se o ně starali [náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 650/15 ze dne 16. 12. 2015 (N 217/79 SbNU 489)]. Jak proto uvedl v citovaném stanovisku Nejvyšší soud, i poté, co již rodiče nežijí ve společné domácnosti, trvá jejich vyživovací povinnost k dítěti zásadně ve stejném rozsahu jako dosud.

44. Pro případ, že výživné musí být stanoveno soudem, vyjmenovává zákonodárce v § 913 a násl. občanského zákoníku hlediska rozhodná pro jeho výši. Podle § 913 odst. 1 jsou pro určení rozsahu výživného rozhodné odůvodněné potřeby a majetkové poměry oprávněného, jakož i schopnosti, možnosti a majetkové poměry povinného. Podle věty první § 913 odst. 2 občanského zákoníku je při hodnocení schopností, možností a majetkových poměrů povinného třeba také zkoumat, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či výdělečné činnosti nebo majetkového prospěchu, popřípadě zda nepodstupuje nepřiměřená majetková rizika. Podle věty druhé téhož paragrafu je třeba přihlídnout k tomu, že povinný o oprávněného osobně pečuje, a k míře, v jaké tak činí, popřípadě i k péči o společnou domácnost. Podle § 915 odst. 1 občanského zákoníku má být životní úroveň dítěte zásadně shodná s životní úrovní rodičů, přičemž toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

45. Zákonodárce tudíž nestanoví striktní způsob výpočtu výživného. Místo toho mají soudy v jednotlivých případech uvážit veškerá zákonem uvedená kritéria a výživné určit ve výši odpovídající jim, jakož i smyslu a účelu výživného, jak je popsán výše [srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 4329/12 ze dne 10. 6. 2013 (N 104/69 SbNU 709)].

46. Výchozí úvahou při určení výše výživného soudem tak je, aby nastala rodinná situace – v jejímž důsledku je nutno ke stanovení výživného přistoupit – dítě finančně zasáhla v co nejmenší míře. V první řadě tedy musejí být zajištěny jeho odůvodněné potřeby, a to v míře odpovídající majetkovým poměrům povinného. Nadto, stejně jako se dítě podílí na životní úrovni rodičů před rozvodem či jinou situací vedoucí k nutnosti stanovit výživné soudně, má právo podílet se na ní i v době, kdy již s některým z rodičů společnou domácnost nesdílí (§ 915 občanského zákoníku).

47. Cílem stanovení výživného na druhou stranu nemá být „zakonzervování“ životní úrovně dítěte, ať je jakákoli, bez ohledu na životní situaci povinných. I životní úroveň společně žijící rodiny je proměnlivá a závislá typicky na zaměstnání rodičů. Pokud se rodiče nerozvedou a nadále o děti společně pečují, je v zásadě zcela na jejich uvážení, jak výnosnou práci budou vykonávat, a to bez ohledu na to, že rodina v důsledku jejich rozhodnutí třeba musí žít skromněji. Důležité je pouze to, zda jsou schopni plnit svou zákonnou vyživovací povinnost. Nejinak by tomu mělo být v případě, kdy je výši výživného potřeba určit soudně.

48. Zajištění oprávněných potřeb dítěte zůstává na druhou stranu i po rozvodu základní povinností obou rodičů, k čemuž musí nadále

vynaložit veškeré úsilí, a to i na úkor svých ryze vlastních zájmů. Není možné, aby rodič, který nemá dítě v osobní péči, žil vlastní život zcela bez ohledu na rodičovské povinnosti. I proto zákon při stanovení výživného umožňuje přihlídnout nejen ke stávající majetkové situaci rodiče, ale i k jeho majetkové potencialitě a v této souvislosti i k důvodům, pro které opustil výhodné zaměstnání. Smyslem je ochrana dítěte a zamezení situacím, kdy by veškerá zodpovědnost za děti byla přenášena na toho rodiče, jemuž byly svěřeny do péče. Opět se vychází z toho, že stejně jako musí rodič plnit svou výživovací povinnost, pokud o dítě pečuje ve společné domácnosti, musí ji plnit i po rozvodu, byť jinou formou.

49. Kritérium majetkové potenciality tedy nemá být uplatňováno mechanicky tak, že výše výživného se má odvíjet vždy od toho, kolik by rodič potenciálně mohl pobírat při plném využití svých možností a schopností. Nic takového ostatně z litery zákona ani nevyplývá. Soudy mají prvotně vycházet z odůvodněných potřeb oprávněných a majetkových poměrů povinných (při vědomí přednostní aplikace § 915 občanského zákoníku). V případě, že by současné majetkové poměry povinného byly s ohledem na potřeby oprávněného nedostatečné, zkoumají, zda je v možnostech povinného svou majetkovou situaci zlepšit, aby mohly být odůvodněné potřeby oprávněných zajištěny. V souvislosti s tím pak soudy dle § 913 odst. 2 občanského zákoníku zkoumají právě i to, zda se povinný nevzdal bez důležitého důvodu výhodnějšího zaměstnání či jiných příjmů, případně majetku. Stejně tak může být toto ustanovení užito tehdy, pokud nebude majetková situace povinného zjištělná, případně bude zřejmé, že se povinný práci vyhýbá (či se zbavuje majetku) s úmyslem výživné snížit [srov. i nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 511/05 ze dne 16. 3. 2006 (N 61/40 SbNU 593)]. Zejména v těchto situacích může jít povinnému rodiči „k tíži“, že opustil výhodnější zaměstnání bez vážného důvodu. Je tomu tak proto, že rodič nese za zabezpečení nezbytných životních podmínek svého dítěte základní odpovědnost, čemuž musí svůj život patřičně přizpůsobit. Nemá však povinnost zajistit, aby u dítěte nikdy nedošlo ke snížení vysoce nadprůměrné životní úrovně.

50. Mohou nastat situace, kdy je rodič po rozvodu schopen a ochoten přispívat na své děti třeba i v nadprůměrné výši, již ale nemá prostředky k placení výživného v takové (velmi vysoce nadprůměrné) výši, jako tomu bylo dříve, a to právě např. z důvodu změny zaměstnání. Zde se smysl trvání na tom, aby nadále platil výživné v astronomických částkách jen proto, že je potenciálně schopen dosahovat jim odpovídajících příjmů, vytrácí. Naopak tím může docházet k paradoxní situaci, jdoucí proti smyslu soudem stanoveného výživného, kdy bude z čistě materiálního hlediska pro dítě výhodnější, pokud by jeho rodiče spolu nežili [na což v jiné souvislosti Ústavní soud upozorňoval již v nálezu sp. zn. IV. ÚS 650/15 ze dne 16. 12. 2015 (N 217/79 SbNU 489)], neboť v takovém případě bude soud rodiče

nutit udržovat dosažený životní standard, což by za běžných okolností nepřípadalo do úvahy. Založí-li navíc povinný novou rodinu, může být soudem nucen platit na děti z předchozího manželství výživné v částkách, které stávající rodině nebude schopen poskytnout, přičemž tento rozdíl by nemusel být dostatečně kompenzován ani osobní péčí.

51. V nyní posuzované věci soudy v souladu s výše popsányými principy nepostupovaly, zejména nebyl kladen dostatečný důraz na současné majetkové poměry stěžovatele, ačkoli stěžovatel zaznamenal razantní pokles v příjmech, a naopak mu vznikly dodatečné náklady spojené se založením rodiny a návštěvami dětí. Místo toho soudy poukázaly na stěžovatelovy dřívější majetkové poměry s tím, že si jejich zhoršení způsobil sám – zaměstnání opustil bez vážného důvodu a odstěhování do USA bylo jeho svobodnou volbou. Obvodní soud se sice zabýval i současnými poměry, ovšem stěžovatelovy protiargumenty následně městský soud odmítl s tím, že se stěžovatel dřívějšího zaměstnání a příjmů z něj plynoucích vzdal dobrovolně, ač vědom si svého věku a rizik podnikání. Takový postup ale nebyl správný. Jak již bylo řečeno v bodu 49 tohoto nálezu, současná majetková situace ve spojení s potřebami oprávněných musí být brána jako hledisko primární, především za situace, kdy je stěžovatel nadále schopen platit na své děti výživné v nadprůměrné výši.

52. I kdyby přitom byly dány výše uváděné důvody k tomu, aby se při stanovení výživného vycházelo z příjmů, kterých by potenciálně stěžovatel mohl dosahovat, byť jich nyní nedosahuje, neznamená to, že se za tyto potenciální příjmy budou automaticky považovat příjmy, kterých stěžovatel dosahoval v minulosti, tím spíše pokud nyní žije v jiné zemi. Dle již několikrát citovaného stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012 totiž při určení výše potenciálního příjmu soud nevychází z vyššího příjmu, kterého povinný dříve dosahoval, ale z příjmu, kterého by s ohledem na své skutečné schopnosti a možnosti na rozumně regionálně určeném trhu práce mohl dosahovat, což platí i pro rodiče žijící v zahraničí.

53. K argumentům stěžovatele soudy uvedly, že návrat do USA byla jeho volba. To je sice pravda, nicméně dle názoru Ústavního soudu za daného skutkového stavu přesto nebyl dán důvod, aby změna v poměrech odvíjející se od změny bydliště nebyla zohledněna. Jakkoli se stěžovatel s vedlejší účastnicí a dětmi usídlil v České republice dobrovolně, je stále státním příslušníkem Spojených států amerických, ke kterým má ostatně určitou vazbu celá rodina. Po rozpadu manželství a za situace, kdy jsou děti v péči matky, se Ústavnímu soudu jeví logické, že se stěžovatel vrátil do rodné země (což ostatně může být relevantní i ohledně vážnosti důvodu opuštění zaměstnání dle § 913 odst. 2 občanského zákoníku, pakliže by stěžovatelův návrat s opuštěním zaměstnání souvisel). Zjevně nejde

o snahu vyhýbat se rodičovským povinností, a to tím spíše, pokud mají děti údajně v plánu v USA v budoucnu studovat. Promítl-li se proto nárůst nákladů spojených s návštěvou dětí do jeho majetkových poměrů, měly by to soudy zohlednit. To stejné pak platí i o nákladech souvisejících s vyživovací povinnostmi k nedávno narozené dceři.

54. Vším právě uvedeným, tedy nerespektováním stanoviska Nejvyššího soudu, aplikováním zákona ve zjevném rozporu s jeho smyslem a účelem a nikoli řádným vypořádáním se změnou stěžovatelovy životní situace (snížený příjem, život v USA, nová vyživovací povinnost), porušily soudy právo stěžovatele na řádný proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny. Porušeno pak bylo i jeho právo na ochranu vlastnického práva zaručené čl. 11 odst. 1 Listiny, jelikož bylo nepřiměřeně zasaženo do stěžovatelovy majetkové sféry [srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1764/16 ze dne 3. 11. 2016 (N 207/83 SbNU 289)].

55. Konečně, Ústavní soud v postupu soudů shledává i porušení stěžovatelova práva na svobodnou volbu povolání dle čl. 26 odst. 1 Listiny. Vycházejí-li totiž soudy při určení výše výživného ze skutečnosti, že se povinný vzdal výhodného zaměstnání bez vážného důvodu, a stanoví výživné ve výši neodpovídající jeho současnému příjmu, je tím možnost dotyčného rodiče svobodně si zvolit povolání omezena (ač nepřímo), neboť takový postup s vysokou pravděpodobností povede k tomu, že se bude muset ke své dřívější práci či k práci obdobné vrátit, aby byl výživné schopen hradit.

56. Zákon (§ 913 občanského zákoníku) sice takový postup umožňuje (srov. čl. 41 odst. 1 Listiny), soudy by nicméně měly mít na paměti, že jeho aplikací může být do práva dle čl. 26 odst. 1 Listiny zasaženo. Stanovit výživné na základě příjmů, kterých povinný nedosahuje, by proto měly v případech, kdy to skutečně smysl a účel výživného vyžaduje, kdy je legitimní po povinném požadovat, aby si našel lepší zaměstnání (v posuzované věci zaměstnání s příjmem takřka půl milionu korun čistého měsíčně). Jinými slovy, soudy musejí zkoumat, zda a které výdaje oprávněných jsou natolik důležité (přičemž nepůjde o každý výdaj, na který si děti zkrátka jen zvykly), aby bylo ospravedlnitelné stěžovatele jakožto povinného nutit i ke změně zaměstnání, jen aby na ně mohl přispívat. Ve výkonu práva dle čl. 26 odst. 1 Listiny by přitom neměl být omezován jen proto, aby si oprávnění zachovali značně nadstandardní životní úroveň, které dosahovali díky dřívějším příjmům stěžovatele (kdy např. podle vyjádření matky utratí každé ze tří dětí 3 000 Kč měsíčně jen za telefonní služby a takřka 500 Kč denně za jídlo nad rámec školních obědů).

57. Ústavní soud netvrdí, že v dalším řízení je stanovení nižšího výživného nevyhnutelné. Východiskem pro určení jeho výše by však mělo být primárně dosažení spravedlivé rovnováhy mezi odůvodněnými potřebami oprávněných a současnými majetkovými poměry stěžovatele, jakož

i přednostní požadavek shodné životní úrovně dle § 915 občanského zákoníku. Z příjmů, kterých stěžovatel nedosahuje, by soudy měly vyjít podpůrně za podmínek v tomto nálezu uvedených, přičemž ale v takovém případě musejí respektovat i závěry stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 204/2012, přičemž nelze vyloučit, že stěžovatelův majetek bude i bez zohlednění dřívějších příjmů současné výši výživného odpovídat. To ovšem Ústavní soud nemůže nyní posoudit, neboť v napadených rozhodnutích bylo výživné určeno i s ohledem na stěžovatelovy dřívější příjmy. Za neopodstatněnou naopak Ústavní soud v této souvislosti považuje stěžovatelovu argumentaci dřívějším placením celého školného. Má-li tato skutečnost znamenat, že matce vznikl dluh na výživném pro děti, nijak z ní neplyne porušení základních práv stěžovatele. Tvrdí-li stěžovatel, že se hrazení školného promítlo do majetkových poměrů matky nezletilých, je z napadených rozhodnutí patrné, že soudy se její majetkovou situací komplexně zabývaly.

58. Ústavní soud zdůrazňuje, jak již učinil v bodu 48 tohoto nálezu, že zajištění oprávněných potřeb dítěte zůstává bez ohledu na rodinný stav základní povinností obou rodičů. Tento nálezný řešil specifickou situaci, kdy tvrná změna v majetkových poměrech jednoho z rodičů neovlivnila jeho schopnost platit výživné v nadprůměrných částkách (přičemž jde jen o to, nakolik nadprůměrné tyto částky budou).

V. Závěr

59. S ohledem na výše uvedené zjištění, že částí rozsudku městského soudu č. j. 19 Co 91/2017-1393 ze dne 26. 4. 2017, kterou byl potvrzen výrok I rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016, byla porušena základní práva stěžovatele zaručená čl. 11 odst. 1, čl. 26 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Ústavní soud v souladu s § 82 zákona o Ústavním soudu podané ústavní stížnosti zčásti vyhověl a toto rozhodnutí v napadeném rozsahu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

60. Při vědomí toho, že právní názor Ústavního soudu vyjádřený v tomto nálezu nevylučuje (zároveň však nutně nepředpokládá), že věc bude moci být rozhodnuta v odvolacím řízení, aniž by bylo nutno prvostupňové rozhodnutí rušit, přistoupil Ústavní soud s ohledem na zásadu efektivní řízení a minimalizace zásahů do činnosti obecných soudů pouze ke zrušení relevantní části rozsudku odvolacího soudu. Zrušením části rozsudku městského soudu se stěžovateli otevírá prostor k ochraně práv v rámci soustavy soudů. Ústavní stížnost v části mířící proti výroku I rozsudku obvodního soudu č. j. 12 P 59/2011-1305 ze dne 3. 11. 2016 proto Ústavní soud podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřijatelnou odmítl.

Č. 77

K náhradě nemajetkové újmy za nezákonné rozhodnutí matričního úřadu o zastavení řízení týkajícího se zapsání jména dítěte

Nelze dovodit, že by pro účely náhrady škody byla rozhodnutí orgánů státní moci rozlišována podle jiného kritéria než jejich zákonnosti či nezákonnosti. Podle názlehu Ústavního soudu není důvodem poskytnutí náhrady škody povaha zrušeného rozhodnutí, ale zásah do práv účastníka řízení. Jinými slovy řečeno, z hlediska odpovědnosti státu je zcela podružné, jak je nezákonné rozhodnutí právněteoreticky označeno, podstatný je samotný vznik škody. Podle názlehu Ústavního soudu je lichý závěr, že procesním rozhodnutím nemůže dojít ke vzniku škody.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře – ze dne 24. dubna 2018 sp. zn. I. ÚS 1676/17 ve věci ústavní stížnosti J. K. a L. E. K., zastoupených Mgr. Miroslavem Krutinou, advokátem, se sídlem Vyšehradská 423/27, Praha 2, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 7. 3. 2017 č. j. 12 Co 499/2016-122 o zamítnutí žaloby stěžovatelů na náhradu nemajetkové újmy za nezákonné rozhodnutí.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 7. 3. 2017 č. j. 12 Co 499/2016-122 došlo k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. 3. 2017 č. j. 12 Co 499/2016-122 se ruší.

Odůvodnění**I.**

Ústavnímu soudu byl dne 30. 5. 2017 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelé domáhali zrušení v záhlaví citovaného rozsudku odvolacího soudu.

Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

Stěžovatelé se po narození svého syna (dne XX. X. 2012) domáhali na správních orgánech zapsání jeho jména XY. Rozhodnutím Městského úřadu Vrchlabí, Odboru vnitřních věcí a správní matriky ze dne 14. 1. 2013 č. j. Matr. 2012/7/R bylo řízení zastaveno, jelikož správní orgán dospěl k závěru, že navrhované jméno je velmi nezvyklé a bez odborných znalostí nelze posoudit jeho správnou pravopisnou podobu a stěžovatelé nepředložili požadovaný doklad vydaný znalcem. K odvolání stěžovatelů rozhodl Krajský úřad Královéhradeckého kraje, odbor vnitra a krajský živnostenský úřad, jako správní orgán tak, že napadené rozhodnutí správního orgánu potvrdil. Následně podaná správní žaloba byla rozsudkem Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. 6. 2014 č. j. 30 A 29/2013-27 zamítnuta. Na základě stěžovateli podané kasační stížnosti rozhodl Nejvyšší správní soud dne 22. 1. 2015 tak, že zrušil rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 20. 6. 2014, rozhodnutí Krajského úřadu Královéhradeckého kraje ze dne 7. 3. 2013 a usnesení Městského úřadu Vrchlabí, Odboru vnitřních věcí, ze dne 14. 1. 2013. Nejvyšší správní soud vrátil věc Městskému úřadu Vrchlabí k dalšímu řízení, jelikož shledal, že správní orgány přes závažné okolnosti věci bez dalšího formalisticky vyžadovaly předložení znaleckého posudku a pochybily při interpretaci a aplikaci § 62 odst. 1 zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů.

Stěžovatelé se v řízení před obecními soudy domáhali poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu, která jim měla vzniknout v důsledku nezákonného rozhodnutí správního orgánu, jímž jim nebylo umožněno pojmenovat svého nezletilého syna dle svého přání a v období od jeho narození, tj. od XX. X. 2012 do 2. 6. 2015, měl tento v rodném listě zapsáno „nezjištěno K.“. Výše újmy, jíž se každý ze stěžovatelů domáhal, činila 50 000 Kč.

Obvodní soud pro Prahu 7 ve svém rozsudku ze dne 30. 9. 2016 sp. zn. 30 C 140/2015 dospěl k závěru, že jejich nárok je částečně důvodný, když ve výroku I stanovil, že žalovaný (Ministerstvo vnitra) je povinen zaplatit stěžovateli částku 15 000 Kč, co do částky 35 000 Kč soud žalobu zamítl. K totožným závěrům dospěl nalézací soud i v případě stěžovatelky, o čemž rozhodl výrokem II. Ve výroku III rozhodl soud o nákladech řízení. Z odůvodnění rozsudku se pak podává, že pokud bylo pravomocné rozhodnutí zrušeno či změněno pro svoji nezákonnost, je nutno vycházet z ustanovení § 8 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné

moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, a takové rozhodnutí považovat za nezákonné. Soud dovodil, že v tomto smyslu není rozhodné, zda důvodem pro zrušení rozhodnutí ze strany kasačního soudu byly vady „procesní“ či „hmotněprávní“. Stejně tak měl soud prvního stupně za to, že není rozhodné, zda se jednalo o rozhodnutí, kterým bylo správní řízení zastaveno. Podle něj nelze rozhodnutí o zastavení správního řízení označit za pouhé „procesní“ rozhodnutí, když jeho faktické důsledky jsou obdobné zamítavému rozhodnutí. Z hlediska § 8 zákona č. 82/1998 Sb. není rozhodné, o jaké rozhodnutí se jednalo, neboť podstatné je pouze to, že se jednalo o pravomocné rozhodnutí, následně pro nezákonnost zrušené či změněné.

K odvolání účastníků řízení Městský soud v Praze změnil rozhodnutí soudu prvního stupně v tom smyslu, že jej zamítl. Podle odvolacího soudu nebyla v projednávaném případě splněna podmínka existence nezákonného rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 5 písm. a) a § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. Pro daný případ považoval městský soud za podstatné, že rozhodnutí Městského úřadu Vrchlabí ze dne 14. 1. 2013 ve spojení s rozhodnutím Krajského úřadu Královéhradeckého kraje ze dne 7. 3. 2013 nebylo rozhodnutím ve věci samé, ale rozhodnutím procesní povahy, o čemž svědčí rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 22. 1. 2015, který dospěl k závěru, že v řízení před správním orgánem prvního stupně došlo k podstatnému porušení ustanovení o řízení před správním orgánem, jež mohlo mít za následek nezákonné rozhodnutí o věci samé. Rozsudkem Nejvyššího správního soudu tak byla podle odvolacího soudu pouze napravena vada správního řízení, které navíc následně vyústilo ve vyhovění žádosti žalobců a zapsání jimi zvoleného křestního jména do knihy narození matričního úřadu Vrchlabí. Odvolací soud tedy uzavřel, že v daném případě nebyla splněna základní podmínka stanovená pro odpovědnost státu za škodu způsobenou při výkonu státní moci ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., který zakládá odpovědnost státu pouze za současného splnění tří podmínek: 1. existence nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního postupu, 2. vznik škody a 3. příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím a či nesprávným úředním postupem a vznikem škody.

Stěžovatelé v ústavní stížnosti nesouhlasí se závěry odvolacího soudu, podle něhož nebyla v jejich věci splněna podmínka existence nezákonného rozhodnutí ve smyslu § 5 písm. a) a § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. V souvislosti s uvedeným stěžovatelé odkázali na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 11. 2015 sp. zn. 30 Cdo 1711/2015, podle něhož prvotní podmínkou odpovědnosti za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím je existence rozhodnutí, jímž v konkrétní věci státní orgán aplikuje obecné pravidlo právní normy na jím posuzovaný případ, a rozhoduje tak

o oprávněních a povinnostech individuálních subjektů. Zákon neobsahuje žádný negativní výčet dotčených rozhodnutí, tedy se vztahuje na jakýkoliv akt aplikace práva, včetně rozhodnutí procesního charakteru vydávaných v průběhu řízení, o čemž svědčí i důvodová zpráva k zákonu, hovořící o tom, že je lhostejno, zda jde o výrok ve věci samé, či zda jde o nezákonné rozhodnutí procesní povahy, jímž byla způsobena škoda.

Stěžovatelům bylo nezákonným rozhodnutím orgánů státní moci po dobu delší než tři a půl roku znemožněno realizovat jejich svobodnou volbu křestního jména jejich dítěte. Satisfakce za tento nezákonný postup jim byla posléze odepřena. Z toho důvodu mají za to, že v jejich věci došlo k zásahu do základních práv a svobod, jež jsou jim garantovány čl. 3 a 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

III.

Z vyjádření Městského soudu v Praze se podává, že při svém rozhodování si byl vědom judikatury Nejvyššího soudu reprezentované např. rozhodnutím sp. zn. 30 Cdo 1711/2015 nebo 28 Cdo 2025/2009. Podle zmíněných rozhodnutí neexistuje z hlediska posuzování nároku na náhradu škody dichotomie mezi rozhodnutím procesním a hmotněprávním. Odvolací soud je toho názoru, že odstraněním usnesení o zastavení řízení, které po formální stránce vykazuje znaky nezákonného rozhodnutí podle § 8 odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., došlo k pokračování v řízení, které posléze skončilo způsobem souladným se žádostí stěžovatelů. Odvolací soud vyzvedl, že obdobně by bylo možné žalovat z každého procesního usnesení, které bylo po uplatnění mimořádného opravného prostředku zrušeno, např. v případě pravomocného usnesení odvolacího soudu, kterým byl zrušen rozsudek soudu prvního stupně, nebo usnesení o zastavení řízení pro neodstranění odstranitelné vady žaloby apod. Odvolací soud rovněž uvedl, že doba, po kterou stěžovatelé nemohli realizovat svobodnou volbu jména jejich dítěte, netrvala tři a půl roku, jak tvrdili stěžovatelé, ale pouze dva a půl roku. Závěrem městský soud poukázal na skutečnost, že doposud byly přiznávány vlastnosti nezákonného rozhodnutí podle § 8 zákona č. 82/1998 Sb. v podstatě jen v trestním řízení.

Stěžovatelé využili svého práva repliky, kdy uvedli, že jádrem sporu je prokázání splnění podmínky vzniku škody, resp. dostatečné intenzity škody, která je v příčinné souvislosti s nezákonným rozhodnutím. Faktem podle stěžovatelů zůstává, že odvolací soud postupoval v rozporu s judikaturou Nejvyššího soudu. Stěžovatelé zdůraznili, že podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu. Listina přitom toto právo neomezuje pouze na určitá nezákonná rozhodnutí, ale garantuje uvedené právo

ve vztahu ke všem nezákonným rozhodnutím. Napadeným rozhodnutím došlo podle stěžovatelů k odepření spravedlnosti. V projednávaném případě mělo být tzv. rozhodnutí procesní povahy zjevným výsledkem nezákonného postupu a zásahu do práv stěžovatelů, nikoliv rozhodnutím běžné procesní povahy, kterým by se upravoval postup v řízení apod. Závěrem stěžovatelé uvedli, že zákon č. 82/1998 Sb. a ani Listina neobsahují žádný negativní výčet rozhodnutí, jejichž nezákonnost by nepodléhala odškodnění, ale vztahují se na jakýkoliv akt aplikace práva.

IV.

Ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonitosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

Podstatu nyní projednávané ústavní stížnosti tvoří nesouhlasná polemika stěžovatelů se způsobem, jakým obecné soudy, resp. odvolací soud posoudil důvodnost jimi uplatňovaného nároku na náhradu škody podle zákona č. 82/1998 Sb., jež měla stěžovatelům vzniknout v důsledku nema-
jetkové újmy.

Ústavní soud se již v minulosti několikrát vyjádřil k otázce výkonu veřejné moci v souvislosti s delikttní odpovědností státu za způsobenou materiální a nemateriální škodu, přičemž dospěl k závěru, že v této oblasti je třeba hledat mnohem větší sepejití s ústavním právem, a to primárně z toho důvodu, že jedním ze stěžejních principů právního státu, k němuž Českou republiku zavazuje čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, je budování důvěry občanů v právo a instituce státu, resp. veřejné moci. „Tam, kde jednotlivec jedná s důvěrou ve věcnou správnost aktů státu či jeho postupů a rovněž s důvěrou v jejich soulad s právem, musí být současně garantováno právo na náhradu škody, pokud se ukáže, že presumpe správnosti či zákonitosti byla klamná. Udržování důvěry občanů v právo je jedním z podstatných pilířů odpovědnosti státu za škodu a *vice versa* nemůže být dána důvěra tam, kde nezákonnost či nesprávnost aktů veřejné moci není sankcionována v podobě odpovědnosti za škodu“ [srov. nález sp. zn. I. ÚS 529/09 ze dne 13. 3. 2012 (N 51/64 SbNU 625), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

Samotná právní úprava odpovědnosti státu za škodu vychází z Listiny, která v čl. 36 odst. 2 zaručuje právo osob na procesní prostředek, který umožní soudní přezkum rozhodnutí orgánů veřejné správy, a v čl. 36

odst. 3 pak výslovně zmiňuje (hmotné) právo na náhradu škody způsobené nezákonným soudním či správním rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem. Ustanovení čl. 36 odst. 4 Listiny potom odkazuje na (zvláštní) zákon, který podmínky i podrobnosti těchto práv blíže konkretizuje.

Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. II. ÚS 3005/14 ze dne 5. 5. 2015 (N 87/77 SbNU 273) konstatoval, že z hlediska charakteru odpovědnosti vychází zákon č. 82/1998 Sb. z objektivní odpovědnosti státu, (tj. bez ohledu na zavinění), jíž se nelze zprostit (§ 2). Jedná se tedy o odpovědnost absolutní, kterou nelze zákonem vyloučit, omezit či jinak zúžit, a to ani tehdy, pokud se prokáže, že tato škoda vznikla úmyslným protiprávním jednáním konkrétní osoby. V případě odpovědnosti objektivní, resp. absolutní objektivní odpovědnosti státu, v žádném případě nepřichází v úvahu možnost liberace (srov. k tomu např. Brejcha, A. Odpovědnost v soukromém a veřejném právu. Praha: Codex Bohemia, 2000, str. 243). Pro vznik této odpovědnosti zákon č. 82/1998 Sb. předpokládá současně (kumulativní) splnění tří předpokladů: 1. nezákonné rozhodnutí či nesprávný úřední postup, 2. vznik škody a 3. příčinná souvislost mezi nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem a vznikem škody. Podle ustanovení § 8 zákona č. 82/1998 Sb. pak lze nárok na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím uplatnit (není-li stanoveno jinak) „pouze tehdy, pokud pravomocné rozhodnutí bylo pro nezákonnost zrušeno nebo změněno příslušným orgánem. Rozhodnutím tohoto orgánu je soud rozhodující o náhradě škody vázán“.

Argumentuje-li odvolací soud tím, že se odpovědnost státu nevztahuje na tzv. procesní rozhodnutí, nelze mu dát za pravdu. Z čl. 36 odst. 3 Listiny vyplývá, že „každý má právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem“. Z tohoto ustanovení nelze dovodit, že by pro účely náhrady škody byla rozhodnutí orgánů státní moci rozlišována podle jiného kritéria, než je jejich zákonnost či nezákonnost. Takto vymezený rámec je pak respektován i zákonem č. 82/1998 Sb. Z hlediska zásahu do práv účastníka řízení není ve své podstatě rozhodné, zda se jedná o rozhodnutí procesní či rozhodnutí ve věci samé. Podle náhledu Ústavního soudu není důvodem poskytnutí náhrady škody povaha zrušeného rozhodnutí, ale zásah do práv účastníka řízení. Jinými slovy řečeno, z hlediska odpovědnosti státu je zcela podružné, jak je nezákonné rozhodnutí právněteoreticky označeno, podstatný je samotný vznik škody. Ostatně k obdobnému závěru dospěl i Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 30 Cdo 1711/15 nebo sp. zn. 28 Cdo 2025/09, z něhož v souvislosti se zákonem č. 82/1998 Sb. a hodnocením povahy rozhodnutí vyplývá, že z hlediska posuzování nároku na náhradu škody neexistuje dichotomie mezi rozhodnutím procesním a rozhodnutím provádějícím hmotněprávní přezkum. Podle

náhledu Ústavního soudu je lichý závěr, že procesním rozhodnutím nemůže dojít ke vzniku škody.

Na druhou stranu je pravda, že ne každé nezákonné rozhodnutí zasáhne do práv účastníka řízení stejnou intenzitou. Nicméně toto je již otázka související se způsobem reparace vzniklé škody. V projednávaném případě došlo ke vzniku nemajetkové újmy, za níž náleží stěžovatelům přiměřené zadostiučinění. To může nabýt podoby jak prosté satisfakce (tj. prosté omluvy či samotného konstatování chyby, k níž ze strany státu došlo), tak i peněžité kompenzace. Z rozhodnutí nalézacího soudu se podává, že ten považoval za přiměřené zadostiučinění poskytnutí peněžité kompenzace, což lze s ohledem na okolnosti případu považovat za ústavně konformní závěr.

Z výše vyložených důvodů má Ústavní soud za to, že Městský soud v Praze neposkytl ochranu právům stěžovatelů, čímž zasáhl do jejich práva na spravedlivý proces, jež je jim garantováno čl. 36 Listiny základních práv a svobod. Odvolací soud se bude věcí opětovně zabývat, a pokud dospěje k závěru, že byly naplněny shora uvedené předpoklady pro vyvození odpovědnosti státu, jak je dovodil nalézací soud, je na něm, aby se stejně jako soud prvního stupně zabýval též odpovídajícím přiměřeným zadostiučiněním.

Z výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 7. 3. 2017 č. j. 12 Co 499/2016-122 zrušil.

Č. 78

K závaznosti kasačního nálezu Ústavního soudu

Vykonatelný nález Ústavního soudu je závazný pro všechny orgány i osoby včetně samotného Ústavního soudu a zakládá nepominutelnou procesní překážku věci rozhodnuté, která brání jakémukoli dalšímu meritornímu přezkumu či přehodnocení věci. Požadavky na reflektování kasačního nálezu v následném rozhodnutí obecného soudu jsou výrazně přísnější, než je tomu v případech tzv. precedenční závaznosti. V případě precedenční závaznosti nálezů Ústavního soudu existuje možnost, aby obecný soud (ne)reflekoval jeho právní názory a v dobré víře předestřel konkurující úvahy, na jejichž základě započne s Ústavním soudem ústavněprávní justiční dialog. Kasační závaznost však lze reflektovat pouze bezpodmínečným respektováním nálezu Ústavního soudu.

Kasační závaznost rozhodnutí ustupuje jen tehdy, pokud nižší soud při dalším řízení zjistí fakta, kterými bude věc dostatečně odlišena od podoby, v níž byla předtím předložena instančně vyššímu soudu a na jejímž základě vyšší soud zaujal svůj právní názor. Pokud by byly odlišnosti dostatečně právně relevantní pro to, aby se daný právní názor vyššího soudu neuplatnil, nebyl by soud tímto názorem vázán.

Účelu blokace církevního majetku lze ve zcela výjimečných případech dosáhnout i jinými prostředky, kromě restituce naturální může jít i o restituci relutární, resp. kombinaci obou těchto prostředků. Městský soud v Praze a Nejvyšší soud nectily závěr Ústavního soudu, že je v této věci namíste poskytnout ochranu vlastnickému právu stěžovatele, pokud koliduje s formálním vlastnickým právem státu zeslabeným legitimním očekáváním církve na majetkové vypořádání. Nezhlednily připomenutí Ústavního soudu, že maximou při volbě metod zmírnění křivd je nezpůsobení křivd nových, a to i na straně třetích osob. Vlastnické právo stěžovatele proto tvoří hranici pro domáhání se ochrany legitimního očekávání církve skrze naturální restituci.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 24. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 2941/17 ve věci ústavní stížnosti Josefa Lohmanna, zastoupeného Mgr. Emanuelem Fuchsem, advokátem, AK se sídlem Polská 1716/54, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017 č. j. 22 Cdo 5850/2016-546 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 12. 5. 2016 č. j. 64 Co 16/2016-487 o zamítnutí stěžovatelovy žaloby

na přikázání pozemků do jeho vlastnictví, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a Státního pozemkového úřadu a Římskokatolické farnosti u kostela Nanebevzetí Panny Marie Praha - Modřany, se sídlem K Dolům 31/5, Praha 5, zastoupené JUDr. Jakubem Křížem, Ph.D., advokátem, AK se sídlem Týnská 12, Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017 č. j. 22 Cdo 5850/2016-546 a rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 12. 5. 2016 č. j. 64 Co 16/2016-487 bylo porušeno právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace dosavadního průběhu řízení

1. Dne 21. 8. 1992 stěžovatel jako kupující uzavřel kupní smlouvu s Obvodním podnikem služeb v Praze 4, s. p., (dále jen „státní podnik“). Na jejím základě se stal vlastníkem pozemků parcelní č. X o výměře 45 m², zastavěná plocha a nádvoří, a parcelní č. Y o výměře 14 934 m², orná půda, zapsaných na listu vlastnictví č. XXX, vedeném u Katastrálního úřadu pro hlavní město Prahu, katastrální pracoviště Praha, pro obec Praha a katastrální území Modřany. Stal se také vlastníkem stavby s evidenčním č. XX na pozemku parcelní č. X, zapsané na listu vlastnictví č. XY pro stejné katastrální území, a dalších staveb na daných pozemcích, které však nepodléhaly zápisu do katastru nemovitostí (skleníky apod.). Stěžovatel na těchto pozemcích a v uvedených stavbách provozoval zahradnictví. S kupní smlouvou vyslovila potřebný souhlas Pražská komise pro privatizaci národního majetku i Ministerstvo pro správu národního majetku a jeho privatizaci. Kupní cena činila 751 242 Kčs. Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) a Městský soud v Praze (dále též jen „městský soud“) však s právní mocí v roce 2002 shledaly kupní smlouvu částečně neplatnou. Určily, že příslušné pozemky vlastní Česká republika – Pozemkový fond České republiky (později Státní pozemkový úřad; dále také „žalovaný“). Podle jejich názoru nemohl státní podnik v době uzavření smlouvy s danými pozemky disponovat.

2. V roce 2005 stěžovatel podal u obvodního soudu žalobu, ve které navrhoval přikázání pozemků žalovaného do svého vlastnictví za náhradu formou započtení vzájemných pohledávek. Obvodní soud žalobu stěžovatele zamítl. Tehdejší právní úprava soukromého práva neumožňovala

takovou úpravu poměrů. Stavby stěžovatele na předmětných pozemcích by musely být neoprávněné. Stěžovatel navíc odmítl možnost spravedlivého řešení věci zřízením věcného břemene práva cesty k dotčeným stavbám. Obvodní soud dodal, že dané pozemky jsou historickým církevním majetkem. Proto je nelze až do přijetí zákonů o tomto majetku podle blokačního ustanovení § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění tehdejších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) převádět do vlastnictví jiných osob. Městský soud poté rozsudek obvodního soudu potvrdil a Nejvyšší soud odmítl následně dovolání stěžovatele.

3. Stěžovatel však podal ústavní stížnost, které Ústavní soud vyhověl nálezem sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215). Zrušil rozhodnutí obecných soudů, které se nevypořádaly s účelem a smyslem blokačního ustanovení. Ústavní soud ve své judikatuře dříve dovodil možnost „prolomení“ blokačního ustanovení v případě specifických okolností. Ve věci stěžovatele přitom specifické okolnosti nastaly a obecné soudy je zcela pominuly. Ignorovaly také povahu, účel a funkční propojení předmětných nemovitostí. Mezeru v právu, která v daném případě vznikla, bylo podle Ústavního soudu třeba zaplnit pomocí analogie. Jinak by stěžovatel neměl žádný efektivní prostředek ochrany svého vlastnického práva ke stavbám. Pokud formální vlastnické právo státu, navíc zeslabené legitimním očekáváním církve, kolidovalo s vlastnickým právem stěžovatele, pak bylo podle Ústavního soudu třeba poskytnout ochranu právu stěžovatele. Ústavní soud proto v dané věci shledal důvody pro „výjimečné prolomení blokace církevního majetku (...), když jejího účelu (...) a naplnění legitimního očekávání církve (...) může být dosaženo i jinými prostředky“ (viz bod 30 citovaného nálezu). Doplnil, že „maximou při volbě metod zmírnění křivd je nezpůsobení křivd nových, a to i na straně třetích osob. Vlastnické právo stěžovatele totiž vymezuje, resp. tvoří hranici pro domáhání se ochrany legitimního očekávání církve skrze naturální restituci“ (opět bod 30 citovaného nálezu).

4. Obvodní soud v novém rozhodnutí žalobě stěžovatele vyhověl a přikázal pozemky do jeho vlastnictví. Městský soud však na základě odvolání žalovaného žalobu zamítl. Uvedl, že Ústavní soud rozhodoval v době, kdy ještě nebyl součástí právního řádu zákon č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o církevních restitucích“). Městský soud proto vzal v úvahu nárok na vydání daných pozemků, který uplatnila Římskokatolická farnost u kostela Nanebevzetí Panny Marie Praha-Modřany (dále jen „vedlejší účastnice“). Stěžovatel se pro absolutní neplatnost kupní smlouvy vlastníkem pozemků nikdy nestal.

Konstituování jeho vlastnického práva by za uvedeného stavu bylo proti smyslu majetkového vyrovnání s církvemi. Zákon o církevních restitucích přitom preferuje naturální restituci. Vyhovění stěžovateli by představovalo nové prolomení omezených dispozic zakotvených v tomto zákoně. Stěžovatel navíc provozoval již jen velkoobchodní činnost a nerozporoval celkovou zchátralost svých staveb. Proto městský soud neshledal mimořádné okolnosti, pro které by měla ochrana vlastnického práva stěžovatele a jeho dobrá víra v zákonné jednání státu při uzavření kupní smlouvy převážít nad legitimním nárokem vedlejší účastnice na navrácení jejího původního majetku.

5. Stěžovatel napadl rozsudek městského soudu dovoláním. Nejvyšší soud ho však odmítl. Z nálezu Ústavního soudu podle něj nevyplývá, že obecné soudy mají stěžovateli vyhovět. Ústavní soud se sice vyslovil pro zaplnění mezery v právu na základě analogie. Nepředjímal ovšem konkrétní způsob vypořádání. Přijetí zákona o církevních restitucích vyžaduje jiné posouzení věci. Kromě toho z judikatury Nejvyššího soudu plyne, že analogie v případě, jako je ten stěžovatelův, není možná. Jeho stavby by musely být neoprávněné. Podle Nejvyššího soudu nejde o mezeru v zákoně. Městský soud zohlednil ústavní rozměr vlastnického práva stěžovatele a přesvědčivě vysvětlil, proč žalobu zamítl. Úřednostnění nároku vedlejší účastnice před nárokem osoby, která tvrzené vlastnické právo opírá o skutečnosti nastalé až po přijetí zákona o půdě, odpovídá judikatuře Nejvyššího i Ústavního soudu. Závěr, podle kterého by současné vypořádání vztahů mezi stěžovatelem a žalovaným představovalo nepřipustný zásah do ústavně chráněného legitimního očekávání vedlejší účastnice, neodporuje nálezu Ústavního soudu v této věci. Úvaha Ústavního soudu o možném „prolomení“ blokačního ustanovení se netýkala zákona o církevních restitucích. Blokační ustanovení § 29 zákona o půdě představovalo časově neurčitou překážku pramenící z obecného a do značné míry nejistého závazku budoucího majetkového vypořádání s církvemi. Zákon o církevních restitucích však zakládá konkrétní vymahatelný nárok, který se nutně projevuje v míře legitimního očekávání vedlejší účastnice a míře poskytnuté ochrany.

II. Obsah ústavní stížnosti

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že městský soud zcela popřel předchozí nálezu Ústavního soudu v této věci, který mimo jakoukoli pochybnost prolomil blokační ustanovení zákona o půdě. V důsledku toho nastolil zcela jinou situaci, na kterou nelze nahlížet pouze prizmatem zákona o půdě. Obzvláště pokud Ústavní soud ve svém nálezu v době již tehdy očekávaného přijetí zákona o církevních restitucích uvedl, že lze za daných okolností vedlejší účastnici odkázat na finanční náhradu. Podle Ústavního soudu mělo být předmětem nového rozhodnutí ve věci porovnání práv

stěžovatele a žalovaného jako správce majetku do eventuálního rozhodnutí o jeho vydání. Obecné soudy podřídily své rozhodnutí mechanickému a formálnímu výkladu zákona o církevních restitucích. Zcela zjevně se tím snažily legalizovat jejich předchozí názory ve věci, které Ústavní soud označil za nepřiléhavé a odporující právu stěžovatele vlastnit majetek. Městský soud a Nejvyšší soud stejně formalisticky jako v předchozím řízení a v rozporu s názorem Ústavního soudu nadřadily právo vedlejší účastnice nad stěžovatelsko právo vlastnit majetek.

7. Bez významu podle názoru stěžovatele není ani to, že dnešní soukromé právo předpokládá úpravu odlišných poměrů vlastníka stavby a pozemku. K odlišnosti vlastníka staveb a pozemků došlo zcela mimo vůli stěžovatele, přestože vždy jednal v dobré víře v platnost smluv, kterými vlastnické právo původně nabyl. Vždy řádně plnil své povinnosti. Stěžovatel v novém řízení prokázal dobrou víru při nabytí nemovitosti i neoddělitelnost pozemků a staveb, které dosud tvoří funkční jednotný celek, kde provozuje svou živnost. Prokázal také provedení investic. Tím naplnil Ústavním soudem předpokládaná kritéria, za nichž se mělo dostat ochrana jeho právu vlastnit majetek. Žalovaný ani vedlejší účastnice před obecnými soudy nic netrdili ani neprokazovali. Vedlejší účastnice ani netvrdila, že by sporné pozemky nezbytně potřebovala k vlastní církevní činnosti. Není proto sporu, že lze její nárok na restituci majetku uspokojit finanční náhradou, jak předvídal Ústavní soud a jak předpokládá zákon o církevních restitucích. Přílehavost tohoto řešení věci plyne i ze skutečnosti, že v době před převodem pozemků na stát přinášely tyto pozemky vedlejší účastnici toliko finanční profit z pronájmu. Neužívala je k vlastní církevní činnosti ani je sama neobhospodařovala. Podstatné je, že pozemky spolu se stavbami nikdy neztratily vlastnosti, které umožňují jejich užívání v celku jako ekonomické jednotky.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že jde o otázku, zda je možné, aby se vlastník stavby zřízené na cizím pozemku mohl domáhat příkázání pozemků do svého vlastnictví na základě analogické aplikace zákona. To závisí na řešení obecné otázky, zda lze vydávat konstitutivní rozhodnutí na základě analogické aplikace zákona. Podle konstantní judikatury Nejvyššího soudu to možné není. V předchozím nálezu v této věci Ústavní soud vyjádřil opačné řešení, které však není přesvědčivé. Nevyplývá z něj nárok stěžovatele na příkázání pozemku. Nález Ústavního soudu neobsahuje polemiku s nosnými důvody opačného právního názoru Nejvyššího soudu. Ústavní soud označuje zrušovaná rozhodnutí za „formalistická“ a výklad zákona za „mechanický“, aniž by se zabýval argumentací Nejvyššího soudu. Pokud se ve věci objevily takové

okolnosti, které by z hlediska dobrých mravů svědčily ve prospěch stěžovatele, pak by je bylo možno řešit např. zamítnutím žaloby na vyklizení pozemku nebo jinou úpravou vztahů mezi vlastníkem pozemku a stěžovatelem, nikoliv příkázáním pozemku do jeho vlastnictví. Nová rozhodnutí obecných soudů respektují závěr Ústavního soudu pro tuto věc. Jen vycházejí z toho, že se právní úprava mezitím změnila. Vedlejší účastnice má ze zákona jasné právo na restituci. Takové právo stěžovatel nemá. Proto Nejvyšší soud navrhuje odmítnutí jeho ústavní stížnosti.

9. Žalovaný ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatel nikdy nebyl vlastníkem předmětných pozemků. Konstituování jeho vlastnického práva by za uvedené situace bylo proti smyslu a účelu majetkového vyrovnání. Zákon o církevních restitucích navíc zakazuje jakoukoliv dispozici s věcmi z původního majetku církví. Smyslem zákazu je zabezpečit, aby rozsah majetku, který může být předmětem vydání, zůstal zachován a aby nedocházelo k zatěžování tohoto majetku právy třetích osob, které by působily i vůči oprávněným osobám. S tím koresponduje odlišné stanovisko soudkyně Ivany Janů k nálezu Ústavního soudu vydanému v projednávané věci. Ta hovoří o možném prolomení blokačního ustanovení, ovšem jen s ohledem na specifické případy jednotlivých vlastníků. Stěžovatele ale za vlastníka pozemku nelze považovat. Jak správně uvedl městský soud, zákon o církevních restitucích preferuje naturální restituci. Stěžovatelem požadované řešení by představovalo jen nové prolomení dispozic podle tohoto zákona. Žalovaný poté pro informaci doplnil, že restituční řízení bylo dne 3. 10. 2016 přerušeno až do rozhodnutí o ústavní stížnosti stěžovatele. Navrhuje však její zamítnutí.

10. Vedlejší účastnice považuje ústavní stížnost za nepřipustnou, protože Ústavní soud o dané věci již rozhodl svým předchozím nálezem. Z jeho závazného názoru plyne pouze povinnost obecných soudů zvážit v kolizi stojící vlastnická práva. Obecné soudy této povinnosti dostaly. Legitimní očekávání vedlejší účastnice představuje zcela samostatné základní právo, které již je „ve hře“. Tím se nynější situace odlišuje od situace řešené předchozím nálezem Ústavního soudu. Mají-li se posuzovat „práva ve hře“, platí to také pro rozhodování Ústavního soudu o ústavní stížnosti stěžovatele. Vedlejší účastnice uplatnila svůj nárok na vydání předmětných nemovitostí. Jedná o její historický majetek. Při posuzování střetu tvrzeného vlastnického práva stěžovatele, opírajícího se o pouhou analogii zákona, a legitimního očekávání vedlejší účastnice na vydání svého historického majetku, opírajícího se o naprosto konkrétní vymahatelná ustanovení zákona o církevních restitucích, je nutno dát přednost ochraně vlastnického práva a legitimního očekávání vedlejší účastnice. Obecné soudy podle vedlejší účastnice neporušily právo stěžovatele na spravedlivý proces. Z těchto důvodů navrhuje odmítnutí či zamítnutí jeho ústavní stížnosti.

IV. Právní posouzení

11. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

12. V projednávané věci je klíčovou otázkou, zda městský soud a po něm Nejvyšší soud při vydání napadených rozhodnutí postupovaly v souladu s nálezem Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2166/10, který zrušil jejich předchozí rozhodnutí v téže věci. Jde tedy o to, zda tyto soudy porušily tzv. kasační závaznost nálezů Ústavního soudu či nikoliv.

13. Ke kasační závaznosti svých nálezů se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi vyslovil mnohokrát. Již v nálezu sp. zn. III. ÚS 425/97 ze dne 2. 4. 1998 (N 42/10 SbNU 285) výslovně uvedl, že vykonatelný náleží Ústavního soudu je závazný pro všechny orgány i osoby včetně samotného Ústavního soudu a zakládá nepominutelnou procesní překážku *rei iudicatae*, která brání jakémukoli dalšímu meritornímu přezkumu či přehodnocení věci. Názor, podle kterého je kasační závaznost nálezů Ústavního soudu závazností takřka absolutní, Ústavní soud pak potvrdil v řadě dalších rozhodnutí [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/06 ze dne 20. 3. 2007 (N 54/44 SbNU 665), sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465) či sp. zn. IV. ÚS 1642/11 ze dne 8. 11. 2011 (N 191/63 SbNU 219)].

14. Požadavky na reflektování kasačního nálezů v následném rozhodnutí obecného soudu jsou výrazně přísnější, než je tomu v případě tzv. precedenční závaznosti. V případě precedenční závaznosti nálezů Ústavního soudu existuje možnost, aby obecný soud (ne)reflekoval jeho právní názory a v dobré víře předestřel konkurující úvahy, na jejichž základě započne s Ústavním soudem ústavněprávní justiční dialog. Kasační závaznost však lze reflektovat pouze bezpodmínečným respektováním nálezů Ústavního soudu. To pochopitelně platí jen za nezměněného skutkového stavu [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 467/98 ze dne 25. 2. 1999 (N 31/13 SbNU 221) či IV. ÚS 301/05]. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/06 ze dne 2. 6. 2009 (N 126/53 SbNU 577) Ústavní soud upřesnil: „Prostor pro vedení věcného diskurzu Ústavního soudu s Nejvyšším správním soudem lze nalézat ve věci jiné, již předchozí kasační náleží Ústavního soudu a jeho účinky podle čl. 89 odst. 2 Ústavy nebrání (...). Ústavní soud zdůrazňuje – a znovu opakuje – že primárně a bez výjimky trvá na právní závaznosti předchozího kasačního nálezů Ústavního soudu“ (viz body 46 a 54 citovaného nálezů). V řízení následujícím po kasačním nálezů proto není prostor pro úvahy o správnosti či úplnosti právního názoru, na němž se takový náleží zakládá. Toto pravidlo neplatí z přesvědčení Ústavního soudu o jeho vlastní neomylnosti.

Odůvodňuje ho nutnost definitivně ukončit konkrétní spor a předejít nekonečnému soudnímu ping-pongu, který by neúměrně prodlužoval řízení, a tím porušoval právo účastníků na spravedlivý proces (srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1642/11).

15. Právě uvedené vyplývá ze samotné podstaty a účelu kasace v právním řádu (srov. nález sp. zn. III. ÚS 467/98). K tomu se jednoznačně přiklání i odborná literatura. Ta dodává, že kasační závaznost rozhodnutí „ustupuje tehdy, pokud nižší soud při dalším řízení zjistí fakta, kterými bude věc dostatečně odlišena od podoby, v níž byla předtím předložena instancně vyššímu soudu a na jejímž základě vyšší soud zaujal svůj právní názor. Pokud by byly odlišnosti dostatečně právně relevantní pro to, aby se daný právní názor vyššího soudu neuplatnil, nebyl by soud tímto názorem vázán“ (viz Bobek, M., Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*. 2. vyd. Praha: Auditorium, 2013, s. 105).

16. V projednávané věci lze za *ratio decidendi* předchozího nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2166/10 považovat zejména názor vyjádřený v jeho bodech 27 až 31. Zde Ústavní vytkl obecným soudům, že „jejich závěr o vědomé mezeře v právu (...), kterou není možno zaplnit analogií (...), neodpovídá konkrétním okolnostem daného případu a vede ke stavu, kdy stěžovatel nemá žádný efektivní prostředek ochrany svého vlastnického práva ke stavbám (...)“. Dodal, že „existence zákonné překážky (...) převodu nemůže jít k tíži jednotlivce, který zcela oprávněně důvěřoval ve správnost postupu státu (...), neboť platí zásada, že stát objektivně zná své právo“. Ústavní soud zdůrazňoval, že „stěžovatel jako někdejší nájemce a provozovatel v dobré víře zprivatizoval předmětné zahradnictví, což bylo posvěceno řadou státních orgánů (...). K rozdělení vlastnictví k pozemkům a stavbám došlo až následným (po více než 7 letech) prohlášením kupní smlouvy v rozsahu převodu pozemků za absolutně neplatnou, neboť v době jejich prodeje nebyl prodávající oprávněn s nimi disponovat (...). Stěžovatel, který se po celou dobu choval právně souladným a obezřetným způsobem, se tak ne svou vinou, nýbrž jednáním orgánů státu (...) dostal do situace, kdy mu právní řád neposkytuje efektivní možnost ochrany jeho vlastnických práv, případně jejich výkonu“ (viz body 27 až 29).

17. Za jádro právního názoru Ústavního soudu lze pak označit následující pasáže: „V daném případě proti sobě stojí vlastnické právo státu (...), jehož obsahem je pouze formální správa (...) předmětných pozemků, a vlastnické právo stěžovatele ke stavbám funkčně s nimi provázaným, neboť existence jednoho zároveň významně snižuje ekonomickou a užitnou hodnotu druhého. Tato dvě konkurující si formálně rovná vlastnická práva však mají zcela odlišný obsah. Za situace, kdy formální vlastnické právo státu (...) navíc zeslabené v daném případě legitimním očekáváním církve na majetkové vypořádání (...), je v kolizi s reálným vlastnickým právem

stěžovatele jako právem základním, je dle přesvědčení Ústavního soudu namíste poskytnout ochranu vlastnickému právu stěžovatele. Stát (...) se nemůže dovolávat ochrany vlastnictví k pozemkům, neboť svými úkony (...) kolizi práv přivodil. Shora uvedené specifické okolnosti případu (...) také odůvodňují (...) výjimečné prolomení blokace církevního majetku (...), když jejího účelu (...) a naplnění legitimního očekávání církve (...) může být dosaženo i jinými prostředky. Nadto (...) je maximou při volbě metod zmírnění křivd nezpůsobení křivd nových, a to i na straně třetích osob. **Vlastnické právo stěžovatele totiž vymezuje, resp. tvoří hranici pro domáhání se ochrany legitimního očekávání církve skrze naturální restituci.** (...) Lze tedy uzavřít, že obecné soudy při rozhodování dané věci zcela přehlédly existenci vlastnického práva stěžovatele, jehož ochranu měly vážit, stejně jako zvažovat ochranu vlastnického práva státu (...). Přitom z důvodů výše uvedených, reflektujících konkrétní okolnosti případu, bylo namíste poskytnout ochranu základnímu vlastnickému právu stěžovatele, a to skrze analogickou aplikaci příslušných ustanovení OZ, jímž prozařují základní práva do interpretace a aplikace podústavního práva tak, aby výsledně rozhodnutí bylo možno vnímat jako spravedlivé z hlediska vyvážené ochrany základních práv dotčených subjektů.“

18. Nejvyšší soud v napadeném usnesení (i ve vyjádření k ústavní stížnosti) v prvé řadě nerozlišil výše popsany rozdíl mezi kasační závazností a precedenční závazností nálezů Ústavního soudu. Jeho polemika s nálezem sp. zn. I. ÚS 2166/10 v této konkrétní věci by mohla padnout na úrodnu půdu všude jinde kromě této konkrétní věci. Zde naopak své místo neměla. Ústavní soud vyložil soukromé právo způsobem, který by vedl k ochraně ústavně zaručených práv stěžovatele. Výslovně uvedl, že bylo namíste poskytnout ochranu základnímu vlastnickému právu stěžovatele skrze analogickou aplikaci příslušných soukromoprávních ustanovení. Nejvyšší soud poté odmítl následovat názor Ústavního soudu s argumentem, že jeho vlastní judikatura Ústavním soudem požadovanou analogii neumožňuje. Tím však nerespektoval kasační závaznost předmětného nálezu.

19. Nejvyšší soud i městský soud pak pochybily, pokud nabyly dojmu, že je nález Ústavního soudu v této věci již neváže kvůli přijetí zákona o církevních restitucích. Tato skutečnost ve světle výše uvedeného doktrinárního názoru (viz bod 17) dostatečně neodlišuje podobu této věci od podoby, ve které ji předtím posuzoval Ústavní soud a na jejímž základě zaujal svůj právní názor. Nejde o dostatečně právně relevantní odlišnost pro to, aby se daný právní názor Ústavního soudu neuplatnil a obecné soudy tímto názorem již nebyly vázány. Ústavní soud naopak v rámci výtky směřované obecným soudům, že se nedostatečně zabývaly smyslem a účelem blokačního ustanovení, stejně jako již jeho starší judikatura vědomě pracoval s tím, že

zákon, jakým se později stal zákon o církevních restitucích, bude v budoucnu přijat (viz body 21 až 24 daného nálezu). Od toho se odvíjela jeho argumentace a závěry, které přijal navzdory budoucímu zákonnému vyrovnaní s církvemi. Výchozí skutková situace se tedy nezměnila a přijetí zákona o církevních restitucích nepředstavovalo pro tuto konkrétní věc zlom, který by mohl vést k odklonu od právního názoru Ústavního soudu.

20. Městský soud i Nejvyšší soud pak zejména odhlédly od výše zvýrazněného závěru Ústavního soudu, podle kterého „vlastnické právo stěžovatele (...) vymezuje, resp. tvoří hranici pro domáhání se ochrany legitimního očekávání církve skrze naturální restituci“. Ústavní soud se tedy do budoucna vyslovil i k řešení střetu práv stěžovatele a vedlejší účastnice. Oba soudy ho však vyhodnotily opačně. Ústavní soud přitom zdůraznil, že účelu blokáce církevního majetku lze dosáhnout i jinými prostředky, mezi kterými uvedl kromě restituce naturální i restituci relutární, resp. kombinaci obou těchto prostředků. Městský soud a Nejvyšší soud tak nectily závěr Ústavního soudu, že je v této namístě poskytnout ochranu vlastnickému právu stěžovatele, pokud koliduje s formálním vlastnickým právem státu zeslabeným legitimním očekáváním církve na majetkové vypořádání. Nezhlednily připomenutí Ústavního soudu, že maximou při volbě metod zmírnění křivd je nezpůsobení křivd nových, a to i na straně třetích osob. Tím oba soudy podle Ústavního soudu nerespektovaly kasační závaznost jeho nálezu, čímž porušily práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

21. Nad rámec uvedeného Ústavní soud doplňuje, že závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 2166/10 v principiální rovině zesiluje i pozdější judikatura Evropského soudu pro lidská práva, zejména rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Žáková proti České republice* (3. 10. 2013, stížnost č. 2000/09). Štrasburský soud v něm mj. uvedl, že „rizika plynoucí z pochybení státních orgánů musí nést stát a tyto omyly nelze napravovat na úkor dotčených jednotlivců, zejména pokud není v sázce žádný jiný protichůdný soukromý zájem (...). Stěžovatelka, která jednala (...) v dobré víře, že je vlastníkem pozemků, by neměla být postihována za přehlédnutí správních orgánů“ (§ 93 citovaného rozsudku). Zde sice protichůdný zájem vedlejší účastnice existuje, ale nález sp. zn. I. ÚS 2166/10 sám zmiňuje, že končí tam, kde začíná porušené ústavně zaručené právo stěžovatele na ochranu jeho vlastnictví. Stát jako „viník“ vzniklé situace by proto za ni měl nést plnou odpovědnost vůči všem subjektům, jejichž práva zkrátil svým chybným postupem. Příkazání pozemku do vlastnictví stěžovatele a relutární restituce vedlejší účastnici (včetně náhrady případně vzniklé škody na straně obou) by proto podle Ústavního soudu mohly představovat spravedlivé řešení tohoto již bezmála třináctiletého příběhu.

V. Závěr

22. Ústavní soud z výše uvedených důvodů tedy vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele a zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017 č. j. 22 Cdo 5850/2016-456 a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 12. 5. 2016 č. j. 64 Co 16/2016-487. Věc se proto vrací k Městskému soudu v Praze k novému projednání [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Městský soud v Praze je v dalším řízení vázán právním názorem Ústavního soudu. Bude muset znovu posoudit odvolání žalovaného proti rozsudku obvodního soudu a s náležitým odůvodněním, respektujícím závěry tohoto nálezu, o něm rozhodnout.

23. Ústavní soud nicméně zdůrazňuje, že tato věc je silně skutkově podmíněna svými výjimečnými okolnostmi, které doprovází důsledky nálezů sp. zn. I. ÚS 2166/10, jenž v tomto jedinečně konkrétním případě akcentoval zejména dosažení individuální spravedlnosti vůči stěžovateli.

24. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 79

K náhradě nákladů právního zastoupení statutárního města**K výpovědi z pracovního poměru dané zaměstnanci pro nadbytečnost**

Jestliže obecný soud nerespektuje právní názor Ústavního soudu vymezující ústavně konformní pravidla výkladu ustanovení občanského soudního řádu o účelu a pravidlech pro přiznání nákladů řízení na právní zastoupení z hlediska jejich potřebnosti k účelnému uplatňování nebo bránění práva, aniž odůvodnil, že v projednávaném případě jsou dány podmínky takové odchýlení umožňující, poruší právo účastníka řízení na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy Jana Musila a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jírsky – ze dne 24. dubna 2018 sp. zn. III. ÚS 3061/17 ve věci ústavní stížnosti Mgr. Ing. Ivany Poláčkové, zastoupené Mgr. Helenou Ouředníkovou, advokátkou, se sídlem Holečkova 105/6, Praha 5 – Smíchov, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. července 2017 č. j. 21 Cdo 1821/2017-127 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 9. listopadu 2016 č. j. 23 Co 353/2016-94 o zamítnutí stěžovatelčiny žaloby na neplatnost výpovědi z pracovního poměru, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a hlavního města Prahy, se sídlem Mariánské náměstí 2/2, Praha 1 – Staré Město, zastoupeného JUDr. Janem Olejníčkem, advokátem, se sídlem Helénská 1799/4, Praha 2 – Vinohrady, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem II usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. července 2017 č. j. 21 Cdo 1821/2017-127 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok II usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. července 2017 č. j. 21 Cdo 1821/2017-127 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zrušení shora uvedených soudních rozhodnutí, neboť má za to, že jimi došlo k porušení jejího ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Dále stěžovatelka namítá také porušení čl. 2 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného soudního spisu a napadených rozhodnutí se podává, že Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) rozsudkem ze dne 13. 5. 2016 č. j. 17 C 107/2015-51 určil, že výpověď daná stěžovatelce vedlejším účastníkem dne 25. 3. 2015 je neplatná (výrok I), vedlejšímu účastníku uložil povinnost zaplatit stěžovatelce za dobu od 1. 6. 2015 do 28. 7. 2015 částku 68 086,20 Kč a dále pak za dobu od 1. 8. 2015 do 30. 4. 2016 částku 316 953 Kč (výrok II), zamítl žalobu na uložení povinnosti vedlejšímu účastníku platit stěžovatelce náhradu mzdy ve výši 35 217 Kč měsíčně za dobu od 1. 5. 2016 do doby, kdy umožní stěžovatelce pokračovat v práci nebo kdy dojde k platnému skončení pracovního poměru (výrok III), dále vedlejšímu účastníku uložil povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení ve výši 82 526 Kč (výrok IV) a konečně stěžovatelce uložil doplatit soudní poplatek ve výši 12 034 Kč (výrok V).

3. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) napadeným rozsudkem rozsudek obvodního soudu ve výrociích o věci samé (I a II) změnil tak, že se žaloba zamítá (výrok I). Výrokem II napadeného rozsudku pak městský soud rozhodl, že je stěžovatelka povinna zaplatit vedlejšímu účastníku náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů ve výši 25 379 Kč do tří dnů od právní moci rozsudku k rukám advokáta JUDr. Jana Olejníčka. Městský soud zejména uvedl, že pro výpovědní důvod uvedený v § 52 písm. c) zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákoník práce“) byly splněny všechny tři předpoklady a vedlejší účastník byl oprávněn rozvázat se stěžovatelkou pracovní poměr výpovědí podle § 52 písm. c) zákoníku práce, jelikož v řízení bylo prokázáno, že s účinností od 1. 4. 2015 vedlejší účastník přijal organizační změnu z důvodu optimalizace výkonu jednotlivých činností, kterou byl mimo jiné zrušen odbor správních činností ve školství Magistrátu hlavního města Prahy (dále jen „MHMP“) a dvě oddělení do něj zařazená, a to oddělení krajského a obecního školství (jehož vedoucí byla stěžovatelka) a oddělení speciálního školství. Oddělení sekretariátu bylo převedeno do odboru školství

a mládeže MHMP. Činnosti a zaměstnanci zrušeného oddělení krajského a obecního školství byli převedeni do oddělení regionálního školství v odboru školství a mládeže MHMP, stejně jako činnosti a zaměstnanci zrušeného oddělení speciálního školství a stejně jako činnosti a zaměstnanci rovněž zrušeného oddělení školství v odboru školství a mládeže MHMP. Následkem zrušení oddělení krajského a obecního školství byl i zánik pracovního místa stěžovatelky, protože v novém oddělení regionálního školství v odboru školství a mládeže MHMP nebyla a ani nemohla být vytvořena pozice vedoucí oddělení krajského a obecního školství. Stěžovatelka se tak stala v příčinné souvislosti s organizační změnou nadbytečným zaměstnancem. Právně významné je tedy, že zrušením oddělení krajského a obecního školství zanikla náplň práce stěžovatelky, která spočívala v řízení tohoto oddělení. Stěžovatelka se ani nemohla bez dalšího stát vedoucí nově vytvořeného oddělení regionálního školství, jelikož náplň práce vedoucí regionálního školství je širší, než byla náplň práce stěžovatelky, v oddělení regionálního školství jsou vykonávány úkoly jak v samostatné, tak v přenesené působnosti u škol a školských zařízení; zrušené oddělení krajského a obecního školství zajišťovalo z nynějšího rozsahu činnosti oddělení regionálního školství přibližně jednu čtvrtinu činností (prokázáno důvodovou zprávou i výpovědí svědkyně Lenky Němcové). Co se týká výroku II napadeného rozsudku, ten městský soud odůvodnil tak, že účelně vynaloženými náklady vedlejšího účastníka jsou toliko náklady na soudní poplatek z odvolání ve výši 25 379 Kč. Náklady vynaložené na zastoupení advokátem nelze považovat za účelně vynaložené, protože vedlejší účastník má zřízen odbor legislativní a právní (jak vyplývá z předloženého organizačního řádu a shodně i z organizačního řádu přístupného na internetu), v němž zaměstnává osoby s právnickým vzděláním. Lze proto presumovat, že je schopen kvalifikovaně obhájit své rozhodnutí o dání výpovědi stěžovatelce a nemusí k tomu využívat právní pomoci advokáta [srov. náleze ze dne 13. 8. 2012 sp. zn. II. ÚS 2396/09 (N 137/66 SbNU 115), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

4. Nejvyšší soud (dále též „dovolací soud“) napadeným usnesením výrokem I odmítl dovolání stěžovatelky a výrokem II rozhodl, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejšímu účastníku na náhradě nákladů dovolacího řízení 3 388 Kč do tří dnů od právní moci tohoto usnesení k rukám JUDr. Jana Olejníčka. Nejvyšší soud konstatoval, že rozhodnutí městského soudu je v souladu s ustálenou rozhodovací praxí dovolacího soudu, na niž odkázal, a k náhradě nákladů uvedl toliko to, že výrok o náhradě nákladů dovolacího řízení se nezdůvodňuje.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka předně spatřuje porušení svých ústavně garantovaných práv v tom ohledu, že v řízení před obecnými soudy odkázala na ta rozhodnutí Nejvyššího soudu, která jsou dle jejího názoru na danou věc příléhavá, tj. (zejména) rozsudek ze dne 18. 10. 2011 sp. zn. 31 Cdo 3103/2010 [správně má být sp. zn. 21 Cdo 3103/2012 – pozn. Ústavního soudu], ve spojení s rozsudkem ze dne 9. 12. 2014 sp. zn. 21 Cdo 610/2013, a dále rozsudky ze dne 10. 12. 2015 sp. zn. 21 Cdo 317/2015 a ze dne 18. 9. 2014 sp. zn. 21 Cdo 1331/2013, přičemž od této ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu se odvolací soud v rámci svého právního posouzení věci odchýlil. Ani Nejvyšší soud se v napadeném usnesení s těmito rozhodnutími žádným způsobem nvyřadil. Na základě rozsudků označených stěžovatelkou a s přihlédnutím dále k tomu, že pracovní náplň stěžovatelky byla prokazatelně zachována, je dle stěžovatelky zjevné, že odvolací i dovolací soudy chybně právně posoudily jimi zjištěný skutkový stav, když shledaly příčinnou souvislost mezi organizační změnou a nadbytečností stěžovatelky, z níž však není s určitostí patrné, že pracovní místo stěžovatelky, při zamýšlené předmětné delimitaci, již nebude pro vedlejšího účastníka potřebné. Toto je však i v rozporu s faktickým stavem, neboť všichni zaměstnanci, s výjimkou stěžovatelky, a jejich činnosti byly delimitovány do nově zřízeného oddělení regionálního školství v odboru školství a mládeže MHMP. Při řešení otázky, zda byl splněn předpoklad pro podání výpovědi z pracovního poměru stěžovatelce podle ustanovení § 52 písm. c) zákoníku práce odvolací soud nerespektoval ustálenou rozhodovací praxi dovolacího soudu, a bylo tedy namístě, aby dovolací soud nesprávné rozhodnutí odvolacího soudu korigoval a rozpor odstranil. Dovolací soud však tímto způsobem nepostupoval.

6. Dovolací soud dle stěžovatelky zcela pomínil pro danou věc zcela zásadní skutečnost, a to, že stěžovatelka především zpochybňovala skutková zjištění odvolacího soudu spočívající v posouzení otázky hmotného práva – příčinné souvislosti mezi předmětným rozhodnutím vedlejšího účastníka a nadbytečností stěžovatelky, když stěžovatelka nesouhlasila s právním názorem odvolacího soudu o tom, že v důsledku organizační změny, resp. v důsledku zrušení oddělení krajského a obecního školství a oddělení speciálního školství v odboru správních činností ve školství MHMP, došlo ke zrušení pracovního místa vedoucí oddělení krajského a obecního školství v odboru správních činností ve školství MHMP, a měla tak nastat nadbytečnost stěžovatelky pro účely podání výpovědi z pracovního poměru dle ustanovení § 52 písm. c) zákoníku práce. S ohledem na uvedené navrhuje stěžovatelka zrušení napadených rozhodnutí obecných soudů.

III. Vyjádření účastníků, vedlejšího účastníka a replika stěžovatelky

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům a vedlejšímu účastníku. Dále si Ústavní soud připojil spis vedený obvodním soudem.

8. Nejvyšší soud ve svém vyjádření navrhuje odmítnutí ústavní stížnosti, když zejména konstatuje, že stěžovatelka podrobuje kritice právní posouzení své věci, aniž předkládá otázku hmotného či procesního práva, která by její věc přesahovala. Obsah námitek směřujících proti vlastnímu rozhodnutí dovolacího soudu tak představuje (v podstatě již ve čtvrtém stupni) pokračování polemiky vedené v průběhu řízení před obecnými soudy a neumožňuje přisvědčit názoru stěžovatelky, že napadené rozhodnutí má ústavněprávní přesah.

9. Městský soud ve svém vyjádření taktéž navrhuje odmítnutí ústavní stížnosti, přičemž setrvává na svých skutkových i právních závěrech, protože na tyto pro stručnost odkazuje.

10. Vedlejší účastník taktéž navrhuje odmítnutí ústavní stížnosti, jelikož rozhodnutí městského soudu není stíženo tzv. kvalifikovanými vadami, které by měly za následek porušení ústavnosti.

11. Soudce zpravodaj zaslal výše rubrikovaná vyjádření stěžovatelce k replice. Tato reagovala sdělením, že setrvává na svém procesním stanovisku, přičemž opětovně zdůraznila svou argumentaci uvedenou v ústavní stížnosti a konstatovala, že má za to, že nesprávná interpretace hmotného práva obecnými soudy o nadbytečnosti stěžovatelky, ve světle provedeného dokazování, byla způsobila založit porušení práva stěžovatelky zejména na spravedlivý proces.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud se nejprve zabýval tím, zda jsou splněny procesní předpoklady projednání ústavní stížnosti. Dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterých byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a její ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*), neboť vyčerpala všechny zákonné prostředky k ochraně svého práva.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci

v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad „podústavního“ práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů, a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, kdy je jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); o jaké vady přitom jde, lze zjistit z judikatury Ústavního soudu.

14. Proces interpretace a aplikace tzv. podústavního práva pak bývá stížen takovouto vadou zpravidla tehdy, jestliže obecné soudy nezohlední správně (či vůbec) dopad některého ústavně zaručeného základního práva (svobody) na posuzovanou věc, nebo se dopustí - z hlediska řádně vedeného soudního řízení - neakceptovatelné „libovůle“, spočívající buď v nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy, nebo ve zjevném a neodůvodněném vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. který odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

V. A) Posouzení ústavnosti výroku I napadeného usnesení Nejvyššího soudu a všech výroků napadeného rozsudku městského soudu

15. Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti je tak v daném ohledu, jak je výše dovozeno, povolán korigovat pouze nejextrémnější excesy obecných soudů [nález ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. IV. ÚS 570/03 (N 91/33 SbNU 377)]. O nic takového se ale v posuzovaném případě nejedná. Ústavní soud přezkoumal ústavní stížnost z hlediska kompetencí daných mu Ústavou, tj. z pozice soudního orgánu ochrany ústavnosti, a dospěl k závěru, že je - co do napadeného výroku I usnesení Nejvyššího soudu a co do všech výroků napadeného rozsudku městského soudu - zjevně neopodstatněná.

16. Stěžovatelka se ze strany Ústavního soudu domáhá přehodnocení závěrů soudů způsobem, který by měl nasvědčit opodstatněnosti jejího právního názoru, a v ústavní stížnosti přitom uvádí tytéž argumenty, se kterými se obecné soudy již vypořádaly, čímž staví Ústavní soud do role další odvolací instance, která mu, jak bylo uvedeno, nepřísluší. Stěžovatelka ve své podstatě pouze polemizuje se skutkovými a právními závěry obecných soudů, což nezakládá důvodnost ústavní stížnosti a svědčí o její zjevné neopodstatněnosti [viz nález ze dne 9. 7. 1996 sp. zn. II. ÚS 294/95 (N 63/5 SbNU 481)].

17. Ústavní soud konstatuje, že Nejvyšší soud v předmětné věci při posouzení obsahu dovolání stěžovatelky postupoval v souladu s příslušnými ustanoveními zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) a zejména také se svou ustálenou rozhodovací praxí. Postup Nejvyššího soudu byl řádně odůvodněn s odkazy na předchozí judikaturu Nejvyššího soudu, přičemž uvedená judikatura Nejvyššího soudu byla k věci přílehlavá a Ústavní soud považuje výklad provedený Nejvyšším soudem za ústavně konformní a srozumitelný. Nejvyšší soud korektně k podmínkám použití výpovědního důvodu odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 23. 7. 1968 sp. zn. 6 Cz 49/68 (uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 94, roč. 1968), k formě „vyhlášení“ či jiného způsobu zveřejnění organizační změny odkázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2005 sp. zn. 21 Cdo 2735/2004, k přičinné souvislosti mezi nadbytečností zaměstnance a rozhodnutím zaměstnavatele o organizační změně odkázal zejména na odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 26. 9. 2012 sp. zn. 21 Cdo 1520/2011 (uveřejněného ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 24, roč. 2013) a na další rozhodnutí, k posuzování organizační změny ve vztahu k obsahu pracovní smlouvy odkázal např. na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 11. 1980 sp. zn. 6 Cz 36/80 (uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 42, roč. 1982) a na další rozsudky (srov. odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 5. 3. 2015 sp. zn. 21 Cdo 346/2014), v nichž byl přijat a je stále uplatňován právní názor, že zaměstnanec je pro zaměstnavatele nadbytečný ve smyslu ustanovení § 52 písm. c) zákoníku práce tehdy, nemá-li zaměstnavatel – s ohledem na přijaté rozhodnutí o organizační změně – možnost zaměstnance dále zaměstnávat pracemi dohodnutými v pracovní smlouvě, byť by odpadla jen část jeho dosavadní pracovní náplně nebo pouze některá z více dosud vykonávaných prací, což je přesně nyní řešený případ. Na výkladu provedeném Nejvyšším soudem neshledal Ústavní soud žádné extrémní vybočení z výkladových pravidel s ústavní relevancí. Napadená rozhodnutí městského soudu a Nejvyššího soudu jsou řádně odůvodněná, jasná, rozumná a logická [viz nález ze dne 27. 3. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3441/11 (N 61/64 SbNU 723)]. Stěžovatelkou uváděná judikatura na posuzovaný případ nedopadá, neboť se týkala jiných skutkových a právních okolností řešených kauz (např. otázky týkající se unesení důkazního břemene či nadbytečnosti pedagogických pracovníků).

18. Ústavní soud konstatuje, že postup městského soudu a Nejvyššího soudu byl řádně odůvodněn a jejich rozhodnutí odpovídají zjištěnému skutkovému ději. Argumentaci soudů, tak jak je rozvedena v jejich rozhodnutích vydaných v předmětné věci (zvláště pak precizní výklad provedený městským soudem), považuje Ústavní soud za ústavně konformní a srozumitelnou a jejich úvahy neshledal Ústavní soud nikterak nepřiměřenými či

extrémními. Obecné soudy v meritu předmětné věci rozhodovaly v souladu s ustanoveními hlavy páté Listiny, jejich rozhodnutí ve věci samé nelze označit jako rozhodnutí svévolná, ale tato rozhodnutí jsou výrazem nezávislého soudního rozhodování, které nevybočilo z mezí ústavnosti.

19. S ohledem na tyto důvody Ústavní soud proto ve vztahu k výroku I napadeného usnesení Nejvyššího soudu a ve vztahu ke všem výrokům napadeného rozsudku městského soudu odmítl ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou (výrok III tohoto nálezu).

V. B) Posouzení ústavnosti výroku II napadeného usnesení Nejvyššího soudu

20. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti setrvale vychází z právního názoru, že je vázán toliko petitem, nikoliv však odůvodněním ústavní stížnosti [srov. např. nálezy ze dne 3. 4. 2014 sp. zn. III. ÚS 2396/13 (N 53/73 SbNU 69), ze dne 21. 1. 2008 sp. zn. III. ÚS 1076/07 (N 14/48 SbNU 145), ze dne 23. 2. 2006 sp. zn. I. ÚS 290/05 (N 44/40 SbNU 363), ze dne 16. 10. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 5/01 (N 149/24 SbNU 79; 410/2001 Sb.)]. Identifikuje-li v napadených rozhodnutích jiné než stěžovateli vytykané vady zakládající porušení některého z ústavně zaručených základních práv či svobod, nebrání tato skutečnost jejich zrušení. Tak by tomu bylo i v nynějším případě.

21. Z výroku II a z textu napadeného usnesení Nejvyššího soudu vyplynulo, že Nejvyšší soud výrokem II napadeného usnesení přiznal náhradu nákladů za dovolací řízení vedlejšímu účastníkovi, a to – byť to v jeho usnesení není výslovně uvedeno – zjevně podle § 142 odst. 1 o. s. ř. na základě kritéria úspěchu ve věci.

22. Podle čl. 89 odst. 2 Ústavy je vykonatelnými rozhodnutími Ústavního soudu vázán rovněž Ústavní soud. V této souvislosti je významné, že jeho ustálená judikatura v oblasti nákladových výroků je založena na právním názoru vyjádřeném zejména nálezem ze dne 9. 10. 2008 sp. zn. I. ÚS 2929/07 (N 167/51 SbNU 65), na který navázaly např. nálezy ze dne 17. 8. 2009 sp. zn. I. ÚS 1452/09 (N 186/54 SbNU 303), ze dne 24. 11. 2009 sp. zn. IV. ÚS 1087/09 (N 243/55 SbNU 349), ze dne 2. 3. 2010 sp. zn. IV. ÚS 3243/09 (N 38/56 SbNU 449), ze dne 14. 9. 2010 sp. zn. III. ÚS 1180/10 (N 194/58 SbNU 715), ze dne 9. 12. 2010 sp. zn. II. ÚS 1215/10 (N 246/59 SbNU 507) či ze dne 10. 5. 2017 sp. zn. III. ÚS 532/17 (N 75/85 SbNU 317). Tato judikatura vychází z teze, podle které, je-li stát k hájení svých zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami finančně i personálně zajištěnými ze státního rozpočtu, není důvod, aby výkon svých práv a povinností v této oblasti přenášel na soukromý subjekt – advokáta, a pokud tak přesto učiní, není důvod pro uznání takto mu vzniklých nákladů jako účelně vynaložených (ve smyslu § 142 odst. 1 o. s. ř.); neznamená to však, že by náklady na zastoupení státu bylo možné považovat za „neúčelné“ vynaložené za každé situace. Je-li předmětem

sporu právní problematika, která přímo nesouvisí s oblastí spravovanou ústředním orgánem státní správy, případně jde o právní problematiku velmi specializovanou, obtížnou, dosud neřešenou, problematiku s mezinárodním prvkem, vyžadující znalosti cizího práva, eventuálně jazykové znalosti apod., v takových případech lze shledat zastupování státu advokátem, který se na danou problematiku specializuje, za adekvátní. Danou otázku proto obecné soudy musí vždy posuzovat s ohledem na konkrétní okolnosti případu a svůj závěr musí řádně odůvodnit.

23. Uvedené závěry pak Ústavní soud vztáhl rovněž na statutární města [viz nálezy ze dne 23. 11. 2010 sp. zn. III. ÚS 2984/09 (N 232/59 SbNU 365), ze dne 13. 8. 2012 sp. zn. II. ÚS 2396/09 (N 137/66 SbNU 115) a ze dne 14. 3. 2013 sp. zn. II. ÚS 376/12 (N 45/68 SbNU 449) – týkající se dokonce totožného vedlejšího účastníka jako v nyní projednávané věci], vyšší územní samosprávné celky [nálezy ze dne 6. 6. 2013 sp. zn. I. ÚS 4229/12 (N 102/69 SbNU 691)] i na Českou televizi [viz v první řadě nálezy ze dne 24. 7. 2013 sp. zn. I. ÚS 3344/12 (N 129/70 SbNU 193)] či na Všeobecnou zdravotní pojišťovnu České republiky [nálezy ze dne 16. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 474/13 (N 229/75 SbNU 557)], přičemž v nálezu ze dne 13. 3. 2014 sp. zn. I. ÚS 2310/13 (N 35/72 SbNU 401) zdůraznil, že se tyto závěry vztahují i na takové spory, které zaměstnanci takových účastníků řízení v rámci své agendy standardně neřeší.

24. Ač si Nejvyšší soud musel být této judikatury Ústavního soudu vědom již proto, že ji reflektoval městský soud v rozhodnutí, jež dovolacímu řízení předcházelo, a přesto, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby, ve svém rozhodnutí ji nezohlednil. Naopak využil možnosti, podle níž bylo-li dovolání odmítnuto nebo bylo-li dovolací řízení zastaveno, nemusí být rozhodnutí o náhradě nákladů dovolacího řízení v souladu s § 243f odst. 3 větou druhou o. s. ř. odůvodněno. To však platí pro případ, kdy je aplikace tohoto ustanovení ústavně konformní. Jestliže Nejvyšší soud nerespektoval právní názor Ústavního soudu vymezující ústavně konformní pravidla výkladu ustanovení občanského soudního řádu o účelu a pravidlech pro přiznání nákladů řízení v případech popsaných shora, aniž pro to byly podmínky takové odchýlení umožňující, porušil tím právo stěžovatelky na ochranu vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 ve spojení s čl. 36 odst. 1 Listiny.

25. Takovéto rozhodnutí by bylo za jiných okolností jistě možné, nicméně v situaci, kdy vedlejší účastník je statutárním městem a jedná se o relativně standardní pracovněprávní spor, pak postup Nejvyššího soudu akceptovat nelze. Chtěl-li pak Nejvyšší soud vedlejšímu účastníku přiznat náhradu nákladů na zastoupení advokátem – mimo náhrady hotových výdajů – jde o situaci v souladu s judikaturou Ústavního soudu výjimečnou,

jež si žádala náležitě odůvodnění stran potřebnosti a účelnosti takto vynaložených prostředků. Těto povinnosti však Nejvyšší soud nedostál.

VI. Závěr

26. Ústavnímu soudu tak nezbyvá než uzavřít, že neposoudil-li Nejvyšší soud výtaje související se zastupováním vedlejšího účastníka (statutárního města - hlavního města Prahy) advokátem v soudním řízení z hlediska jejich potřebnosti k účelnému uplatňování nebo bránění práva, a tedy z hlediska toho, zda jejich úhradu lze spravedlivě žádat po stěžovatelce s ohledem na ustanovení § 142 odst. 1 o. s. ř., porušil právo stěžovatelky na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny, a ve svém důsledku též právo stěžovatelky na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny, neboť ústavně nekonformním postupem Nejvyššího soudu byl umenšen majetek stěžovatelky bez toho, aniž by bylo postaveno najisto, že pro takový stav jsou splněny judikaturou Ústavního soudu předvídané podmínky.

27. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu výrok II napadeného usnesení Nejvyššího soudu zrušil.

28. Ústavní soud rozhodoval mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 80

K doměřené dani jako společnému závazku odsouzených za trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby

Krajský a Nejvyšší soud sice nepostupovaly chybně, pokud daň zkrácenou stěžovatelem a vedlejšími účastníky nepovažovaly za škodu. Doměřená daň však v intencích trestního rozsudku představovala společný závazek stěžovatele a vedlejších účastníků. Opak by znamenal porušení stěžovatelových ústavně chráněných majetkových práv. Krajský soud kromě toho nectil princip kontradiktornosti, pokud stěžovatel neumožnil zareagovat na jeho opačný právní názor oproti názoru městského soudu. Závazný právní názor Ústavního soudu v této věci však neomezuje prostor k posouzení věci na poli § 511 dříve platného občanského zákoníku, zejména jeho odstavce 3, podle kterého může dlužník, který dluh sám splnil, požadovat náhradu na ostatních podle jejich podílů. V novém řízení bude mít krajský soud prostor i k posouzení otázky, zda společný závazek stěžovatele a vedlejších účastníků dopadá i na daňové penále, které stěžovatel musel uhradit následkem prodlení při úhradě doměřené daně.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka ze dne 24. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 3139/17 ve věci ústavní stížnosti J. S., zastoupeného Mgr. Martinem Kolářem, advokátem, AK se sídlem Královopolská 874/84, Brno, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017 č. j. 25 Cdo 3100/2016-289 a rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 15. 7. 2015 č. j. 44 Co 481/2012-241 o zamítnutí stěžovatelovy žaloby na úhradu podílů z částky jím zaplacené na daních, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a 1) P. F., zastoupeného JUDr. Markétou Němcovou, advokátkou, AK se sídlem Riegrova 1378/1, Brno, 2) R. K. a 3) P. B., zastoupeného JUDr. Karlem Schellem, LL.M., MBA, advokátem, AK se sídlem Ambrožova 6, Brno, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017 č. j. 25 Cdo 3100/2016-289 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 15. 7. 2015 č. j. 44 Co 481/2012-241 bylo porušeno právo na spravedlivý proces podle

čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a právo na ochranu majetku podle čl. 11 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Tyto rozsudky se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace dosavadního průběhu řízení

1. Podle pravomocných rozhodnutí trestních soudů stěžovatel společně s vedlejšími účastníky spáchal trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 148 odst. 1, odst. 3 písm. a) a c) zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění ke dni 26. 5. 2008, (dále jen „trestní zákon“). Stěžovatel spáchal tento trestný čin jako hlavní pachatel; vedlejší účastník 1) jako organizátor, protože trestnou činnost zosnoval, a současně jako pomocník. Vedlejší účastníci 2) a 3) měli jen postavení pomocníků. Všichni vedlejší účastníci vozili do stěžovatelovy garáže alkohol, který stěžovatel dále prodával. Inkasované prostředky odevzdával za dohodnutou provizi vedlejšímu účastníkovi 1). Za alkohol skladovaný u stěžovatele však nebyla odvedena spotřební daň z lihu. Tím stěžovatel a vedlejší účastníci způsobili státu slovy trestního zákona značnou škodu.

2. Ještě před vydáním prvostupňového trestního rozsudku vydal Celní úřad Brno (dále jen „celní úřad“) platební výměr na spotřební daň z lihu, který byl v roce 2005 nalezen ve stěžovatelově garáži během domovní prohlídky. Podle § 4 odst. 1 písm. f) zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění ke dni 12. 4. 2007, (dále jen „zákon o spotřebních daních“) se obecně za plátce této daně považoval ten, kdo skladoval nebo dopravoval vybrané výrobky ve větším množství nebo je uváděl do volného daňového oběhu, aniž by prokázal, že jsou zdaněné nebo že je nabyl oprávněně bez daně. Konkrétně pro daň z lihu pak platilo, že plátcem daně jsou právnické a fyzické osoby podle § 4 odst. 1 písm. f), které skladují nebo uvádějí do volného daňového oběhu líh, který je předmětem daně [viz § 66 odst. 1 písm. c) zákona o spotřebních daních]. Daňová povinnost ve vztahu k nalezenému alkoholu ve výši 540 865 Kč proto podle tohoto ustanovení dopadala na stěžovatele. Kvůli prodlení při úhradě daně mu celní úřad doměřil ještě daňové penále ve výši 547 027 Kč. Stěžovatel celkovou dlužnou daň i penále uhradil. Trestní soud vzal uhrazení způsobené škody v potaz jako významnou polehčující okolnost při úvaze o trestu.

3. Stěžovatel se po vydání trestního rozsudku obrátil na Městský soud v Brně (dále též jen „městský soud“) s civilní žalobou proti vedleším účastníkům. Požadoval, aby jim městský soud uložil povinnost zaplatit mu příslušný podíl z částky, kterou státu na daních uhradil. Městský soud jeho

žalobě vyhověl. Krajský soud v Brně (dále též jen „krajský soud“) však v odvolacím řízení rozsudek městského soudu změnil a žalobu stěžovatele zamítl. Vznik a úhrada celního dluhu znamenají jen vznik a splnění daňové povinnosti. Je věcí trestního práva, že pojem škody vztahuje k určení rozsahu zkrácení zájmu státu na neuvádění nezdaněného lihu do oběhu. Trestní rozsudek nedával podklad pro vznik solidární daňové odpovědnosti všech osob, které se na skladování nebo dopravě vybraných výrobků podílely. Ta neplynula ani z § 4 odst. 1 písm. f) zákona o spotřebních daních, jak stěžovatel namítal. Toto ustanovení sice v době rozhodování krajského soudu již uvádělo, že za daň společně a nerozdílně odpovídá také fyzická osoba, která se na uvedeném skladování nebo dopravě podílela. Tato část ustanovení se ale v zákoně o spotřebních daních objevila až dne 1. 4. 2010, tedy po vydání platebního výměru, který stěžovatel splnil. Nárok stěžovatele podle krajského soudu nestál na tom, že by uhradil „škodu“ v soukromoprávním smyslu a že by mu na základě trestního rozsudku svědčilo právo regresu po solidárně odpovědných vedlejších účastnících. To platí tím spíše k té jeho složce, která je v poměru k dani příslušenstvím představujícím penále a náklady vymáhání, tedy opět ne škodou.

4. Stěžovatel se následně obrátil s dovoláním na Nejvyšší soud. Namítal, že by bylo v rozporu s dobrými mravy, pokud by majetkové důsledky trestného činu nesl jen on. Nejvyšší soud však dovolání stěžovatele zamítl. Podle jeho judikatury je právní vztah mezi daňovým poplatníkem a správcem daně vztahem veřejnoprávním. Daně jsou důležitým nástrojem fiskální politiky státu, neboť slouží k získání prostředků pro úhradu celospolečenských potřeb. Nelze je proto chápat jako zisk státu v soukromoprávním smyslu. Nárok státu vyplývající ze zkrácené daně nelze podle trestněprávní judikatury zpravidla uplatňovat ani v tzv. adhezním řízení. Nejvyšší soud neměl důvod se od závěru této judikatury odchýlovat ani v občanskoprávním řízení. Nárok na zaplacení daně vzniká již tím, že určitý příjem či činnost podléhá zdanění podle příslušného daňového předpisu, a nikoliv z jednání, které nese znaky trestného činu. Nárok státu na zaplacení daně tedy není nárokem na náhradu škody. Dojde-li k jejímu zkrácení společným jednáním více osob, nezakládá to jejich solidární odpovědnost. Z toho také podle Nejvyššího soudu plyne, že pokud je v daňovém řízení uložena povinnost úhrady neodvedené daně jen jednomu z nich, nemá povinný subjekt vůči ostatním právo následného postihu.

II. Obsah ústavní stížnosti

5. Stěžovatel namítá, že krajský soud a Nejvyšší soud neinterpretovaly pojem „škoda“ ústavně konformně. Odchýlily se při jeho výkladu od aktuální judikatury. Nejvyšší soud odkazuje na judikaturu z 80. let 20. století. Podle odborné literatury a aktuální judikatury je však tato judikatura již

překonaná. Dnes se neodvedená daň považuje za majetkovou škodu státu v podobě ušlého zisku. Stěžovatel odkazuje zejména na judikaturu Nejvyššího soudu a usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2859/10 ze dne 16. 11. 2010 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), ze kterých plyne, že škoda se i v trestním právu chápe obdobně jako v těch odvětvích práva, která upravují právní vztahy včetně odpovědnosti za škodu (např. v právu občanském nebo obchodním). Trestní právo nijak zvlášť nevymezuje pojem škody pro své účely. Od chybného výkladu pojmu škody se odvíjí další chybný závěr obou soudů, že nemůže existovat právo regresu stěžovatele. Pokud by oba soudy vykládaly právo ústavně konformním způsobem, musely by dospět k závěru, že stěžovatel a vedlejší účastníci společným jednáním státu způsobili škodu. Pokud by měl obstát názor, že pouze stěžovatel je odpovědný za úhradu daňového nedoplatku-škody, pak by vlastně stát legálně umožnil, aby se určitá skupina pachatelů trestné činnosti vyhnula své majetkové odpovědnosti za spáchaný trestný čin. Škodu by hradil pouze ten z pachatelů, po kterém ji státní orgán bude požadovat. Takový výklad by vedl k významné a nedůvodné nerovnosti mezi určitými skupinami osob. Je zcela nemorální a nespravedlivé, aby se vedlejší účastníci vyhnuli své hmotné odpovědnosti za páchanou trestnou činnost. Zisk z trestné činnosti plynul všem a zejména vedlejšímu účastníkovi 1). Stěžovatel sice uhradil daň, ale to nevylučuje, aby se následně domáhal z titulu regresu poměrné úhrady od vedlejších účastníků. Trestní soud rozsudkem jasně zjistil a rozhodl, že trestnou činnost páchali společně.

6. Celní úřad mohl vystavit platební výměr pouze stěžovateli, u kterého nezdaněný alkohol našel. Nemohl podle zákona vyměřit daň více osobám společně a nerozdílně. Zákon tehdy obsahoval mezeru. Právo nerovně rozlišovalo mezi pachateli trestné činnosti, u kterých celní úřad nezdaněný alkohol zabavil, a ostatními pachateli, byť by trestnou činnost zosnovali. Obecné soudy měly tuto mezeru překlenout a interpretovat zákon o spotřebních daních tak, že celní úřad sice musí vymáhat nedoplatek na dani pouze po stěžovateli, nicméně to neznamená, že vedlejší účastníci nejsou odpovědní za vznik daňového nedoplatku ani že zde neexistuje žádný jejich vztah vůči stěžovateli z titulu regresu. Krajský soud dospěl k odlišnému právnímu názoru než městský soud. Proto měl také stěžovatele se svým právním názorem seznámit a umožnit mu, aby na něj reagoval. Stěžovatel nepopírá svůj díl odpovědnosti za vzniklý nedoplatek na dani. Nicméně zdůrazňuje, že bez aktivního a vědomého jednání vedlejšího účastníka 1), který celou činnost zorganizoval a řídil, a vedlejších účastníků 2) a 3), kteří dodávali stěžovateli nezdaněný alkohol pro další distribuci, by nikdy ke vzniku škody nedošlo. Stěžovatel pouze požaduje, aby negativní důsledky nesli všichni pachatelé ve spravedlivém poměru.

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

7. Ústavní soud zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejším účastníkům řízení. Nejvyšší soud nesouhlasil s námitkami stěžovatele, které se opíraly o odbornou literaturu a trestněprávní judikaturu. Nebyly podle něj přiléhavé. Citovaná literatura i judikatura se zabývá výkladem pojmu „škoda“ jako znaku skutkové podstaty trestného činu zkrácení daně. Neodporuje přitom závěrům napadeného rozsudku. Z judikatury plyne, že jde o specifickou škodu, které se zásadně nelze domáhat v adhezním (a tedy ani v občanskoprávním) řízení. Posuzování daňových povinností spadá do kompetence daňových úřadů. V tomto smyslu Nejvyšší soud v napadeném rozsudku odkazoval na rozhodnutí R 34/1987, které není překonané. Stěžovatelem tvrzenou mezeru v daňových předpisech a z ní vyplývající „nespravedlnost“ rozhodnutí daňových orgánů nelze překlenout stěžovatelem navrhovaným „ústavně konformním výkladem“. Znamenalo by to setření rozdílů mezi veřejným a soukromým právem a nepřípustné zasahování soudu rozhodujícího v občanskoprávním řízení do pravomoci daňových úřadů. Zbylé námitky Nejvyšší soud považuje za zjevně neopodstatněné. Proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, popřípadě zamítl.

8. Krajský soud ve svém vyjádření zmínil, že stěžovatel sice zajímavě rozvíjí interpretaci, jakou si k pojmu škody „pro své účely“ osvojila trestněprávní praxe. Nezaměřil se však na možné způsoby jejího přenesení do civilněprávní praxe. Ne vysvětlil však, proč tuto „škodu“ ani trestní soudy nepřisuzují v rámci adhezního řízení. Státu jakožto veřejné instituci vybavené zcela autonomními přepisy daňového práva vzniká daňová pohledávka. Nelze ji uplatnit v jiném smyslu, než jak by odpovídalo významovému obsahu občanskoprávního pojmu škody a pořadu občanskoprávního či trestního (adhezního) řízení. Pojem mezery v zákoně stěžovatel používá účelově. Stanovení komplexních pravidel o společenství plátců daně je vyhrazeno normotvorbě, nikoli výkladu. Okolnost, že krajský soud výměr daně a penále nepovažoval za škodu, nevedla k potřebě poučit stěžovatele o mýlce jeho vlastního právního názoru předkládaného v jeho žalobě. Krajský soud proto také navrhl odmítnutí této ústavní stížnosti.

9. Vedlejší účastník 1) ve svém vyjádření nesouhlasil, že by judikatura, kterou použil Nejvyšší soud, byla překonaná. Je naopak ustálená. Spotřební daň stát zavedl, aby reguloval cenu výrobku, jehož spotřebu společnost považuje za škodlivou, a tím snížil jeho prodávané množství. Spáchání trestného činu zkrácení daně tedy vede k porušení chráněného zájmu na ochranu společnosti před spotřebou škodlivého zboží, nikoli ke vzniku majetkové škody na straně státu. Stěžovatel konal svoji trestnou činnost v přímém úmyslu. Vedlejší účastníci jen v úmyslu nepřímém. Námitky stěžovatele, že ho k distribuci nezdaněného alkoholu zneužil

vedlejší účastník 1), se proto jeví jako zcela neopodstatněné. Pokud správce daně nemůže vyměřit daň jiným subjektům než těm, u nichž to připouští zákon, nelze hovořit o mezeře v zákoně. Jde o projev kogentnosti zákona o spotřebních daních. Vedlejšímu účastníku 1) byla rovněž ve stejné věci vyměřena daňová povinnost za zdaňovací období prosinec 2005 ve výši 7 155 Kč. Proti vyměření se však úspěšně bránil. Jestliže stěžovatel nevyužil prostředků obrany proti vyměřené dani, nelze to klást k tíži vedlejších účastníků. Stěžovateli nic nebránilo ve včasném uhrazení daně. Jeho tvrzení o těžké životní situaci, akutní hmotné nouzi v invalidním důchodu a nemožnosti sehnat v krátké lhůtě tak vysokou sumu jsou zcela účelová a nezakládají se na pravdě. Stěžovatel v dané době vlastnil patrovou vilu s bazénem a hodnotnou elektronikou, automobil značky Mercedes, a měl finanční prostředky na bankovním účtu. V rámci podání vysvětlení u celní správy uvedl, že měl v trezoru asi 500 000 Kč. Vedlejší účastník 1) proto navrhuje zamítnutí ústavní stížnosti.

10. Vedlejší účastník 3) ve vyjádření uvedl, že se stěžovatel předmětnou ústavní stížností snaží ohýbat právní úpravu, která ohledně předmětné právní problematiky v dané době jednoznačně stanovovala, že plátcem spotřební daně je jako poslední subjekt v řetězci právě stěžovatel. Žádná škoda fakticky nevznikla. Stěžovatel uhrazením spotřební daně splnil svoji zákonnou povinnost. Vedlejší účastník 3) proto navrhl odmítnutí ústavní stížnosti.

11. Vedlejší účastník 2) nebyl poštovním doručovatelem zastížen, žádost o vyjádření k ústavní stížnosti mu proto byla uložena na poště dne 8. 1. 2017. Po uplynutí úložní doby 10 dnů, kdy nastala fikce doručení, nebylo možné písemnost vložit do schránky adresáta, proto se žádost vrátila Ústavnímu soudu. Vedlejší účastník 2) proto ve výsledku na doručenou žádost o vyjádření nezareagoval a k ústavní stížnosti se nevyjádřil.

IV. Replika stěžovatele na vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

12. Stěžovatel v replice na vyjádření účastníků řízení uvedl, že Nejvyšší soud popírá svoji vlastní judikaturu, pokud nyní tvrdí, že škoda ve smyslu trestního práva nemá žádnou souvislost s pojmem škoda ve smyslu civilněprávním. Stěžovatel nerozumí tomu, proč by civilní soudy nemohly ukládat povinnosti i dalším osobám, než které uvádí platební výměr. Nemožnost státu vymáhat neuhrazenou daň v adhezním řízení nemůže znamenat, že by se jeden ze škůdců nemohl po ostatních domáhat náhrady. K argumentaci vedlejšího účastníka 1) stěžovatel dodal, že judikatura citovaná Nejvyšším soudem se zabývala tím, zda její náhradu lze přiznat v adhezním řízení. Právní názor ve vztahu k nemožnosti přiznat náhradu v adhezním řízení zůstal i nadále platný. Nicméně v otázce, zda neuhrazená daň je

majetkovou škodou na straně státu, se judikatura vyvinula jednoznačně tím směrem, že jde o škodu v podobě ušlého zisku na straně státu. Trestní soud ve svém rozsudku zdůraznil, že vedlejší účastník 1) veškerou trestnou činnost zosnoval a řídil. Kontaktoval stěžovatele, jakož i další dva vedlejší účastníky, a sehnal na počátku trestné činnosti konečné zákazníky. Zboží, které vedlejší účastníci vozili ke stěžovateli, objednával právě vedlejší účastník 1). Stěžovatel opakuje, že vydání platebního výměru na jeho jméno je pouze dílem náhody. Námitky vedlejšího účastníka 1) ve vztahu k majetku stěžovatele jsou jen spekulace, které mají za cíl odvést pozornost jinam a „očernit“ stěžovatele v očích soudu. Vedlejší účastník 1) nemůže mít žádný přehled o majetku stěžovatele. Stěžovatel byl v hmotné nouzi a to byl jediný důvod pro jeho rozhodnutí spolupracovat s vedlejším účastníkem 1).

V. Právní posouzení

13. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a obsahu napadených rozhodnutí i vyžádaných spisů dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Stěžovatel v ústavní stížnosti zejména namítá, že krajský soud a Nejvyšší soud nesprávně vyložily pojem škody. Stěžovatel, který spotřební daň včetně penále uhradil, namítá, že částka, o kterou s vedlejšími účastníky zkrátily daňové příjmy státu, představuje škodu, za niž on a vedlejší účastníci nesli solidární odpovědnost. Krajský soud a Nejvyšší soud zaujetím opačného názoru podle stěžovatele porušily jeho právo na rovnost před zákonem podle čl. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a právo vlastnit majetek podle čl. 11 Listiny a na ochranu vlastnictví podle čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

15. Ústavní soud také připomíná, že ho neváže ústavněprávní kvalifikace, kterou věci přisuzuje navrhovatel v odůvodnění svého návrhu. Podle zásady *iura novit curia* se návrhem může zabývat i z pohledu ustanovení, jichž se navrhovatel či strany nedovolávají. Ústavní stížnost je charakterizována skutky, které kritizuje, resp. svým předmětem, jehož neústavnost tvrdí, a ne pouhým právním odůvodněním [viz nálezh Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.), bod 54].

16. Ústavní soud se nejprve zabýval hlavní námitkou stěžovatele, že obecné soudy nesprávně v jeho věci vyložily pojem škody. Podle Ústavního soudu se tak nestalo. Za škodu lze v obecné rovině považovat situaci, ve které škůdce nesplnil svoji primární povinnost, kterou již nelze jiným

způsobem vymoci [viz např. Bezouška, P. § 2952 (Rozsah náhrady škody). In Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Komentář. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1688]. Na skutečnost, že trestní zákon hovořil v ustanovení § 148 odst. 3 písm. c) o značné škodě je nutné nahlížet z pohledu historického vývoje našeho právního řádu. Toto ustanovení bylo v trestním zákoně hned od počátku jeho účinnosti, tedy od 1. 1. 1962 až do zrušení trestního zákona k 31. 12. 2009. Od 28. 2. 1962 až do 1. 1. 1993 přitom hlavním zdrojem právní úpravy řízení v daňových věcech byla vyhláška Ministerstva financí č. 16/1962 Sb., o řízení ve věcech daní a poplatků. Ta ještě neznala institut dodatečného vyměření daně. Tento institut se objevil až v § 46 odst. 7 zákona č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, v dnes účinném právu ho upravuje § 143 zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád. Díky němu mohl správce daně nově v případech, ve kterých se po vyměření daně zjistilo, že tato stanovená daňová povinnost je nesprávně nižší oproti zákonné daňové povinnosti, dodatečně daň vyměřit ve výši rozdílu mezi daní původně vyměřenou a daní stanovenou. Až do přijetí zákona o správě daní a poplatků proto bylo možné hovořit o zkrácené daní jako o škodě v civilistickém smyslu újmy, které se již nelze domoci za pomoci jiného právního nástroje.

17. Po přijetí zákona o správě daní a poplatků se však právní situace změnila. Objevil se výše popsáný nový nástroj, na jehož základě se stát mohl domoci splnění primární povinnosti těch, kdo zkrátí daň. Od té doby již nebylo přiléhavé vnímat zkrácenou daň jako škodu v civilistickém smyslu. Pokud by Ústavní soud dále zastával pozici, že i zkrácená daň představuje škodu na straně státu, znamenalo by to, že každé nesplnění primární povinnosti, byť je stále možné, představuje škodu. Každé opožděné plnění této primární povinnosti by tedy bylo i náhradou škody. To by ovšem byl pro soukromé právo neudržitelný závěr. O škodě lze skutečně hovořit až v okamžiku, kdy je již zřejmé, že primární povinnost nelze vymoci, nebo pokud primární povinnost zanikne (např. následnou nemožností plnění nebo odstoupením od smlouvy). Skutečnost, že již nebylo namístě, aby se v případě zkrácení daně hovořilo o „škodě státu“, stvrdil i zákonodárce v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“). Skutkovou podstatu zkrácení daně dnes již může naplnit jen ten, kdo „ve větším rozsahu zkrátí daň“ (viz § 240 odst. 1 trestního zákoníku). Stěžovatel a vedlejší účastníci by slovy trestního zákoníku již páchali tento trestný čin „ve značném rozsahu“ [§ 240 odst. 2 písm. c) trestního zákoníku]. To stvrzuje výše naznačené úvahy, že zákonodárce v trestním zákoně u trestného činu zkrácení daně ponechal slovo „škoda“, přestože vzhledem k vývoji našeho práva již od 1. 1. 1993 o škodu v civilistickém vnímání nešlo. Judikatura, na kterou poukazoval stěžovatel, tyto nuance nezohledňovala a lze ji označit za dobově limitovanou – srov.

judikát publikovaný pod č. 22/2005-II Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, část trestní (vcelku logicky respektující pojem škody, jak setrval v dřívějším trestním zákoně do 31. 12. 2009).

18. Byť tedy Nejvyšší soud neadekvátně zdůrazňoval veřejnoprávní povahu primární povinnosti stěžovatele, Ústavní soud z poněkud jiných pozic souhlasí s obecnými soudy, že se stěžovatel mylně domáhal náhrady škody. Zkrácenou daň nelze považovat za škodu v soukromoprávním smyslu.

19. Právě uvedené však podle Ústavního soudu neznamená, že mezi stěžovatelem a vedlejšími účastníky nemohl vzniknout solidární závazek ze splnění daně, o kterou stát svým společným jednáním zkrátili. Ústavní soud totiž souhlasí se stěžovatelem, že v zákoně o spotřebních daních existovala pro dobu, za niž stěžovateli celní úřad doměřil zkrácenou daň, v bezprostředně výše uvedeném smyslu tzv. otevřená teleologická mezera v zákoně. O otevřené mezeře v zákoně hovoříme, pokud „chybí“ určité zákonné ustanovení (zde stran solidární odpovědnosti za daň). Teleologická mezera v zákoně může mít podobu otevřené mezery, pokud argumenty objektivně teleologického výkladu, které jsou relevantní při interpretaci příslušného ustanovení, platí i pro skutkové stavy, které nelze podřadit pod nejširší jazykový význam tohoto ustanovení, což vytváří prvoplánovou neúplnost zákona (viz Melzer, F. Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 230).

20. Potřebnou teleologii lze v tomto případě hledat zejména v pozitivních závazcích plynoucích z čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva se totiž povinnosti států při ochraně vlastnictví neomezuji na klasickou „obranou“ funkci lidských práv, tedy ochranu jednotlivců proti zásahům samotného státu. Stát má také povinnost ochrany, tedy povinnost chránit majetek proti zásahům ze strany třetích osob, stejně jako širší povinnost předcházet škodám na majetku [blíže viz Bobek, M. Kapitola XXV Ochrana majetku (čl. 1 Protokolu č. 1). In Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1243]. Mezi tyto pozitivní závazky patří i povinnost poskytnout ochranu vlastnictví v podobě přijetí odpovídající legislativy, která bude umožňovat efektivní ochranu určitého práva (viz Bartoň, M. a kol. Základní práva. 1. vyd. Praha: Leges, 2016, s. 60).

21. Jak Evropský soud pro lidská práva konstatoval ve věci *Blumberga proti Lotyšsku* (rozsudek ze dne 14. 10. 2008, stížnost č. 70930/01, § 67): „V kontextu článku 1 Protokolu č. 1, kde k zásahu do práva na pokojné užívání majetku dojde ze strany soukromých osob, vzniká pozitivní povinnost státu zajistit ve svém právním systému, že majetková práva budou dostatečně chráněna zákonem a že těm, jejichž práva budou porušena,

budou dány k dispozici adekvátní prostředky nápravy, jejichž prostřednictvím se budou moci domáhat svých práv včetně – kde to bude vhodné – nároků na náhradu za jakoukoli utrpěnou újmu.“ Evropský soud pro lidská práva také ve své judikatuře upřesňuje, že „hranice mezi pozitivními a negativními závazky státu v rámci čl. 1 Protokolu č. 1 nejsou způsobilé přesné definice. Aplikovatelné zásady jsou nicméně obdobné. Jestli je případ posuzován s ohledem na pozitivní závazek státu anebo s ohledem na zásah veřejného orgánu, který musí být ospravedlněn, aplikovatelná kritéria se věcně neliší. V obou případech je nezbytné vzít na zřetel dosažení spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti. Je také pravda, že cíle zmíněné v daném ustanovení mají jistou relevanci při posuzování, zda bylo dosaženo rovnováhy mezi požadavky veřejného zájmu a stěžovatelským základním právem na ochranu vlastnictví“ (viz rozsudek velkého senátu ze dne 22. 6. 2004 ve věci *Broniowski proti Polsku*, stížnost č. 31443/96, § 144).

22. Je nutné výjít ze skutečnosti, že trestní soud shledal stěžovatele a vedlejší účastníky vinnými ze spáchání trestného činu zkrácení daně. Na základě provedeného dokazování došel k závěru o existenci „obchodní sítě“ tvořené všemi čtyřmi obžalovanými, organizované vedlejším účastníkem 1). Všichni vedlejší účastníci vozili do stěžovatelovy garáže alkohol, který stěžovatel dále prodával. Inkasované prostředky odevzdával za dohodnutou provizi vedlejším účastníkovi 1), podle jehož pokynů všichni jednali. Podle trestního soudu vedlejší účastníci skutečně jednali přinejmenším v nepřímém úmyslu, neboť věděli, že svým jednáním mohou způsobit porušení či ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem. O vedlejším účastníkovi 1) pak trestní soud zdůrazňoval, že trestnou činnost všech obžalovaných zosnoval, kontaktoval stěžovatele i vedlejší účastníky 2) a 3) a sehnal na počátku trestné činnosti konečné zákazníky. Zboží, které vedlejší účastníci ke stěžovateli vozili, alespoň z počátku trestné činnosti objednával. Později již objednávky u vedlejších účastníků 2) a 3) činil sám stěžovatel. Lze proto shrnout, že tato „obchodní síť“ stěžovatele a vedlejších účastníků spolupracovala na základě hesla „jeden za všechny, všichni za jednoho“, jak dnes trefně solidární odpovědnost definuje § 1872 dnes účinného občanského zákoníku. Za těchto okolností měl z teleologických důvodů existovat protipól společné a nerozdílné odpovědnosti těch, kdo zkrátili spotřební daň, i v zákoně o spotřebních daních. Toho si byl zákonodárce viditelně vědom. Proto novelizoval zákon o spotřebních daních zákonem č. 59/2010 Sb. a tento protipól do zákona o spotřebních daních zakotvil. Dodatečné vyměření daně právě a jen stěžovateli za delikt spáchaný před novelou ovšem bylo, bez zřetele na související okolnosti, jen věcí volby správcem daně; tuto volbu mohl tento „postižený“ z více odpovědných subjektů zcela pochopitelně vnímat jako blízkou libovůli. Takový přístup

k ochraně vlastnictví však nemůže v kontextu posuzované věci obstát. Individualizovaná odpovědnost stěžovatele za zkrácenou daň, jak ji dovodily krajský a Nejvyšší soud, by v tomto případě odporovala čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Skutečnost, že se stěžovatel nebránil proti platebnímu výměru, není v návaznosti na tyto úvahy relevantní. Bylo to navíc logické s ohledem na výhody, které mu splnění platebního výměru mohlo přinést v trestním řízení.

23. Česká republika podle Ústavního soudu neplnila v náležitě míře své pozitivní závazky plynoucí z čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě v době před citovanou novelou zákona o spotřebních daních, kdy § 4 odst. 1 písm. f) zákona o spotřebních daních ještě výslovně nezakotvoval, že za daň společně a nerozdílně odpovídají také fyzické osoby, které se podílely na skladování nebo dopravě lihu, který byl předmětem daně. Slovy výše citované judikatury Evropského soudu pro lidská práva Česká republika dostatečně nechránila majetková práva zákonem a nenabízela k dispozici adekvátní prostředky nápravy, jejichž prostřednictvím by se osoby v postavení stěžovatele mohly domáhat svých majetkových nároků. Právní úprava účinná do 1. 4. 2010 nedosahovala spravedlivé rovnováhy mezi protichůdnými zájmy jednotlivce a společnosti. Spravedlivé rovnováhy mezi všemi dotčenými zájmy by pak stále nebylo dosaženo, pokud by majetkovou odpovědnost za trestnou činnost stěžovatele a vedlejších účastníků měl nést skutečně jen a pouze stěžovatel. Z výše uvedeného hesla by platilo jen „jeden za všechny“, ale vypadla by z něj jeho druhá část „všichni za jednoho“. Vzniklou otevřenou mezeru v zákoně, spočívající v absenci regulace solidarity daňových subjektů v rozhodném období, tedy měly obecné soudy uzavřít na základě analogie jako právně metodologického nástroje k uzavírání otevřených mezer (analogie iuris – jde o zaplnění mezery daňové úpravy v rozhodné době). Konkrétně měly obdobně použít § 511 občanského zákoníku, který upravoval společné závazky vzniklé na základě zákona, rozhodnutí soudu, dohody nebo povahy plnění. Ustanovení § 511 odst. 3 poté říká: „Jestliže dlužník v rozsahu uplatněného nároku dluh sám splnil, je oprávněn požadovat náhradu na ostatních podle jejich podílů.“ Analogická aplikace tohoto ustanovení nabízí cestu pro spravedlivé, ústavně konformní řešení tohoto případu.

24. Ke zbylé námitce stěžovatele Ústavní soud připomíná, že pojem spravedlivého procesu zahrnuje právo na kontradiktorní řízení, z něhož vyplývá právo účastníků seznámit se s každým důkazem nebo vyjádřením, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit [srov. např. náleze ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 828/06 (N 26/44 SbNU 309) nebo náleze ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. IV. ÚS 215/09 (N 44/52 SbNU 443)]; z judikatury Evropského soudu pro lidská práva pak viz rozsudky ve věci *Lobo Machado proti Portugalsku* ze dne 20. 2. 1996, § 31; či ve věci

Vermeulen proti Belgii ze dne 20. 2. 1996, § 33]. Tato zásada platí pro důkazy a vyjádření předložené účastníky řízení i obstarané a provedené soudem, který vydal napadené rozhodnutí (viz rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Nideröst-Huber proti Švýcarsku* ze dne 18. 2. 1997 č. 18990/91, § 23; či ve věci *Čepek proti České republice* ze dne 5. 9. 2013 č. 9815/10, § 44 až 45). Soud musí sám dodržovat zásadu kontradiktornosti, zejména pokud rozhoduje spor na základě důvodu uplatněného z úřední povinnosti nebo námitky vznesené z úřední povinnosti (viz *mutatis mutandis* rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Skondrianos proti Řecku* ze dne 18. 12. 2003 č. 63000/00, 74291/01 a 74292/01, § 29 až 30; ve věci *Clinique des Acacias a ostatní proti Francii* ze dne 13. 10. 2005 č. 65399/01, 65406/01, 65405/01 a 65407/01, § 38; či ve věci *Prikyan a Angeleva proti Bulharsku* ze dne 16. 2. 2006 č. 44624/98, § 42).

25. Je třeba připustit, že právo na kontradiktorní řízení není absolutní a jeho šíře se může lišit v závislosti na zvlátnostech dotčeného řízení. V některých věcech s velmi specifickými skutkovými okolnostmi se Evropský soud pro lidská práva například domníval, že nesdělením procesního dokumentu stěžovateli a tím, že mu nebylo umožněno se k němu vyjádřit, nebyla porušena spravedlivost řízení, pokud tato možnost neměla žádný vliv na výsledek sporu a přijaté právní řešení nezavdávalo podnět k diskusi (viz rozsudky ve věci *Stepinska proti Francii* ze dne 15. 6. 2004 č. 1814/02, § 18; či ve věci *Verdú Verdú proti Španělsku* ze dne 15. 2. 2007 č. 43432/02, § 28). Určujícím prvkem je otázka, zda jeden z účastníků soudního řízení „byl překvapen“ skutečností, že soud založil své rozhodnutí na důvodu uplatněném z úřední povinnosti [viz nález ze dne 13. 10. 2016 sp. zn. II. ÚS 771/16 (N 193/83 SbNU 135), bod 16]. Soud musí velmi pečlivě postupovat tam, kde se ve sporu objeví nečekaný obrat, zvláště pokud se jedná o otázku, o níž mu přísluší rozhodnout diskrečně. Zásada kontradiktornosti vyžaduje, aby soudy nezakládaly svá rozhodnutí na skutkových nebo právních otázkách, které nebyly projednány během soudního řízení a způsobily takový obrat, že ho nemohl předpokládat ani bdělý účastník (viz nález sp. zn. II. ÚS 771/16, bod 16).

26. Krajský soud se tedy dopustil ústavněprávního pochybení, pokud založil své rozhodnutí na obratu v právním posouzení věci a neumožnil stěžovateli, aby se k tomuto obratu před vydáním měnicího rozsudku vyjádřil. Okolnost, že krajský soud výměr daně a penále nepovažoval za škodu, podle Ústavního soudu vedla k potřebě poučit stěžovatele o tom, že krajský soud zastává jiný právní názor než stěžovatel v žalobě a městský soud ve svém prvostupňovém rozsudku. Krajský soud tak neučinil. Jak plyne z protokolu o jednání před krajským soudem, svůj odlišný pohled na věc stěžovateli v jednací síni ani nenaznačil. Nepřiměřeně tím omezil práva stěžovatele na kontradiktornost řízení ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

27. Ústavní soud tedy shrnuje, že krajský a Nejvyšší soud sice nepo-
stupovaly chybně, pokud daň zkrácenou stěžovatelem a vedlejšími účastní-
ky nepovažovaly za škodu. Doměřená daň však v intencích trestního roz-
sudku představovala společný závazek stěžovatele a vedlejších účastníků.
Opak by znamenal porušení stěžovatelových ústavně chráněných majetko-
vých práv. Krajský soud kromě toho nectil princip kontradiktornosti, po-
kud stěžovateli neumožnil zareagovat na jeho opačný právní názor oproti
názoru městského soudu. Ústavní soud proto musel zrušit napadený roz-
sudek Nejvyššího soudu a krajského soudu a vrátit krajskému soudu celou
věc k novému posouzení. Závazný právní názor Ústavního soudu v této věci
však neomezuje prostor k posouzení věci na poli § 511 dříve platného ob-
čanského zákoníku, zejména jeho odstavce 3, podle kterého může dlužník,
který dluh sám splnil, požadovat náhradu po ostatních podle jejich podílů.
V novém řízení bude mít krajský soud prostor i k posouzení otázky, zda
společný závazek stěžovatele a vedlejších účastníků dopadá i na daňové
penále, které stěžovatel musel uhradit následkem prodlení při úhradě do-
měřené daně.

VI. Závěr

28. Ústavní soud z výše uvedených důvodů tedy vyhověl ústavní stíž-
nosti stěžovatele a zrušil rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 6. 2017 č. j.
25 Cdo 3100/2016-289 a rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 15. 7. 2015
č. j. 44 Co 481/2012-241. Věc se proto vrací ke Krajskému soudu v Brně k no-
vému projednání [§ 82 odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním
soudu]. Krajský soud v Brně je v dalším řízení vázán právním názorem
Ústavního soudu. Bude muset znovu posoudit odvolání vedlejších účastní-
ků proti rozsudku Městského soudu v Brně a s náležitým odůvodněním,
respektujícím závěry tohoto nálezu, o něm rozhodnout.

29. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, ne-
boť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění
věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 81

K nesprávnému poučení odvolacího soudu o nepřipustnosti dovolání

Pojmovým znakem institutu ústavní stížnosti je její subsidiarita, jež se po formální stránce projevuje v požadavku předchozího vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práv poskytuje, a po stránce materiální v požadavku, aby Ústavní soud zasahoval na ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod až v okamžiku, kdy ostatní orgány veřejné moci již nejsou schopny proústavní stav napravit.

Dosud byla opakovaně akceptována ústavní stížnost proti rozhodnutím, v nichž byl stěžovatel nesprávně poučen, že je nemůže napadnout opravným prostředkem; ústavní přezkum byl nicméně omezen výlučně na posouzení správnosti poučení [nález sp. zn. I. ÚS 2265/16 ze dne 31. 10. 2017 (N 196/87 SbNU 219), nález sp. zn. I. ÚS 2912/10 ze dne 1. 3. 2011 (N 29/60 SbNU 371), nález sp. zn. IV. ÚS 769/02 ze dne 15. 4. 2003 (N 57/30 SbNU 91) či nález sp. zn. III. ÚS 65/93 ze dne 31. 5. 1994 (N 27/1 SbNU 213)]. Ani v projednávané věci nespaturuje Ústavní soud důvody k odchylení se od této judikatury.

Ústavní soud přitom nemůže přistoupit k odmítnutí ústavní stížnosti dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., pro nepřipustnost z hlediska předčasnosti (nevyčerpání všech prostředků ochrany práva), neboť stěžovatelé se řídili nesprávným poučením odvolacího soudu o nepřipustnosti dovolání, a musí tu být nejprve zjednána náprava v podobě otevření možnosti dovolání k Nejvyššímu soudu. Povinnost poskytnout řádné poučení účastníkům řízení o procesních právech a povinnostech vyplývá jak z ustanovení § 5 o. s. ř., tak z čl. 36 odst. 1 Listiny, a je naplněním jednoho ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, totiž práva na přístup k soudu (k vyšší přezkumné instanci).

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 24. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 3976/17 ve věci ústavní stížnosti 1. stěžovatele J. Š. a 2. stěžovatelky J. Š., obou zastoupených JUDr. Valerií Vodičkovou, advokátkou, AK se sídlem Vodičkova 40, Praha 1, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. 10. 2017 č. j. 19 Co 258/2017-102 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 25. 4. 2017 č. j. 8 C 370/2016-51

o zamítnutí návrhu stěžovatelů na zrušení osvojení, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a Z. Š. jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 4. 10. 2017 č. j. 19 Co 258/2017-102 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 4. 10. 2017 č. j. 19 Co 258/2017-102 se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace dosavadního průběhu řízení

1. V roce 1986 byl ve věku šesti let vedlejší účastník řízení svěřen z ústavní péče do zatímní péče stěžovatelům. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 16. 4. 1987 byl vedlejší účastník osvojen stěžovateli, jednalo se o osvojení zrušitelné. Se svou biologickou matkou a sourozenci se vedlejší účastník poté setkal teprve prostřednictvím televizního pořadu „Pošta pro tebe“, odvysílaného dne 20. 6. 2007. Postupem času se se svou původní rodinou sblížil, což bylo provázáno odcizením od stěžovatelů. Dne 24. 6. 2015 stěžovatelé sepsali prohlášení o vydědění vedlejšího účastníka z důvodu, že o ně neprojevuje opravdový zájem, vede trvale nezřízený život, je nezodpovědný a nepracovitý.

2. Dne 14. 12. 2016 stěžovatelé podali návrh na zrušení osvojení vedlejšího účastníka podle § 840 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dokládali v něm, že nejsou schopni nalézt ztracenou důvěru k vedlejšímu účastníkovi řízení, protože se s nimi stýká jen zřídka, a to pouze za situace, kdy potřebuje peníze. Nekomunikuje s nimi, ignoruje jejich nemoci (mozková mrtvice, několik operací), nenavštěvuje ani zbytek příbuzenstva. Stěžovatelé mu pořídili byt, půjčili na jeho vybavení, nicméně tyto prostředky nejspíše prohrál na automatech. Rozpor se zákonem podle uvedeného ustanovení občanského zákoníku spatřují v tom, že osvojení již neplní svou funkci a osvojenec se vrátil do své původní rodiny.

3. Napadeným rozsudkem Obvodní soud pro Prahu 5 návrh stěžovatelů zamítl. Přednesl, že (nový) občanský zákoník upustil od dělení osvojení na zrušitelné a nezrušitelné, jak tomu bylo za předchozí právní úpravy. Z toho důvodu došlo od 1. 1. 2014 k automatické přeměně zrušitelného osvojení na nezrušitelné. Soud odkázal na revidovanou Evropskou úmluvu o osvojení dětí (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s.

o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí), dle níž osvojení po uplynutí zákonem stanovené doby nebude možno zrušit. Ustanovení § 840 občanského zákoníku sice připouští možnost zrušení osvojení z důležitých důvodů, avšak tuto možnost omezuje na období do tří let od rozhodnutí o osvojení. Jelikož rozhodnutí o osvojení nabylo právní moci dne 24. 4. 1987, není již možné osvojení zrušit. Jedinou výjimkou je případ, kdy došlo k osvojení v rozporu se zákonem, což však není případ stěžovatelů, neboť takovým rozparem se zákonem – z pohledu nyní platné úpravy – nemohlo být nevhodné či nemorální chování osvojence vůči osvojitelům v období před účinností nynějšího občanského zákoníku. Soud podle ustanovení § 3028 občanského zákoníku závěrem dovodil, že právní skutečnosti, které nastaly počínajíc účinností nového občanského zákoníku a které působí změny, zánik či jiné právní následky v rodinných vztazích, se posuzují od data jeho účinnosti podle nového kodexu, na základě principu nepravé retroaktivity.

4. Městský soud v Praze napadeným rozsudkem toto rozhodnutí potvrdil s odůvodněním, že rozhodnutí o zrušení osvojení je rozhodnutím konstitutivním; proto je nutno vycházet z právního stavu v době, kdy by mělo být, v intencích návrhu stěžovatelů, rozhodnutí vydáno. Podle ustanovení § 840 odst. 2 občanského zákoníku nelze osvojení (*scire* od účinnosti občanského zákoníku nezrušitelné, podle názoru odvolací instance) zrušit po uplynutí tří let od rozhodnutí o osvojení; účelem je vytvořit mezi osvojencem a osvojiteli pevný vztah, co nejbližší vztahu pokrevních rodičů. Tato úprava je reflexí Evropské úmluvy o osvojení dětí. Došlo-li ke zrušitelnému osvojení v době tří let a delší před účinností nového občanského zákoníku, pak nabytím jeho účinnosti, tedy dnem 1. 1. 2014, došlo k definitivní přeměně původně zrušitelného osvojení na osvojení nezrušitelné. Závěrem městský soud poučil stěžovatele tak, že dovolání proti jeho rozsudku není přípustné.

II. Obsah ústavní stížnosti

5. Stěžovatelé předně namítají, že z příslušných ustanovení občanského zákoníku není zřejmé časové určení automatické konverze zrušitelného osvojení na nezrušitelné, čímž je založena nepravá mezera v zákoně. Ani výkladem nelze zodpovědět, zda nová úprava dopadá jen na osvojení vzniklá od účinnosti nového občanského zákoníku, nebo i na osvojení dřívější, a ve druhém případě, zda počíná tříletá lhůta běžet dnem 1. 1. 2014, nebo se počítá jinak. Tento stav působí právní nejistotu ohledně statusu osob, k jejichž osvojení došlo před 1. 1. 2014. Obecné soudy měly povinnost se touto doposud neřešenou otázkou blíže zabývat. V případě mezery v zákoně bylo zvláště žádoucí, aby nepostupovaly formalisticky, ale posuzovaly také účel úpravy, historii institutu osvojení, systematické souvislosti

a ochranu základních práv. V této souvislosti stěžovatelé připomínají, že předvídatelnost zákona, jeho srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost patří podle judikatury Ústavního soudu mezi základní principy právního státu.

6. Stěžovatelé dále uvádějí, že odkaz na Evropskou úmluvu o osvojení dětí není případný, protože její čl. 13 dopadá pouze na nezletilé osvojence, jimž poskytuje ochranu. Obecné soudy měly přihlédnout ke skutečnosti, že se zde jedná o osvojence již zletilého.

7. Podle stěžovatelů Městský soud v Praze dostatečně neodůvodnil, proč by mělo dojít k přeměně zrušitelného osvojení na nezrušitelné dnem 1. 1. 2014. Pokud by skutečně měla tříletá lhůta pro zrušení osvojení začít plynout před tímto datem, uběhla by v případě stěžovatelů v roce 1990 (tři roky od právní moci rozhodnutí o osvojení, viz výše). Městský soud tak svým výkladem připisuje ustanovení § 840 odst. 2 občanského zákoníku pravé retroaktivní účinky, což je zakázané a protiústavní. Interpretace odvolacího soudu vede k tomu, že by byla osvojitelům odňata zákonná možnost zrušit osvojení, čímž by přišli o právo nabyté v dobré víře.

8. Jestliže by byly ustanovení § 840 odst. 2 občanského zákoníku přičteny účinky nepravé retroaktivity, za použití logického výkladu *per analogiam legis* by podle stěžovatelů osvojením vzniklým před 1. 1. 2014 začala běžet zákonná tříletá lhůta od účinnosti občanského zákoníku. Za těchto okolností, byl-li návrh stěžovatelů na zrušení osvojení doručen soudu dne 14. 12. 2016, stalo se tak ještě v otevřené lhůtě.

9. Závěrem stěžovatelé obecným soudům vytýkají, že neúplně zjistily skutkový stav věci, neboť neprovedly navržené důkazy potřebné k prokázání rozhodných skutečností. Odmítly návrhy stěžovatelů na doplnění dokazování o výslech svědků a účastnický výslech stěžovatelů. Jejich prostřednictvím mohly soudy zkoumat také důvody stěžovatelů pro zrušení osvojení. Výše uvedené je vede k závěru, že by napadené rozsudky měly být zrušeny pro porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

III. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

10. Ústavní soud zaslal účastní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a vedlejšímu účastníkovi řízení. Obvodní soud pro Prahu 5 považuje napadený rozsudek za správný a nekolidující s ústavním pořádkem České republiky. Městský soud v Praze plně odkázal na právní závěry uvedené v napadeném rozhodnutí.

11. Vedlejší účastník řízení nebyl poštovním doručovatelem zastížen, žádost o vyjádření k ústavní stížnosti mu proto byla uložena na poště dne 24. 1. 2018. Po uplynutí úložní doby 10 dnů, kdy nastala fikce doručení, nebylo možné písemnost vložit do schránky adresáta, proto se žádost vrátila

Ústavnímu soudu. Vedlejší účastník tedy ve výsledku na doručenou žádost o vyjádření nezareagoval a k ústavní stížnosti se nevyjádřil.

12. S ohledem na to, že vyjádření obvodního soudu ani městského soudu nepřineslo žádné nové argumenty, nepovažoval Ústavní soud za nutné zasílat je stěžovatelům k replice.

IV. Právní posouzení

13. Ústavní soud nejprve zkoumal, zda jsou splněny předpoklady meritorního projednání ústavní stížnosti (§ 42 odst. 1 a 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřijatelná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. Za procesní prostředek k ochraně práva se považuje jak řádný, tak i mimořádný prostředek s výjimkou obnovy řízení, jakož i jiný návrh, který je způsobilý zahájit řízení, v němž se navrhovatel může domoci odstranění jim namítané vady řízení či vady rozhodnutí (srov. § 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

14. Pojmovým znakem institutu ústavní stížnosti je její subsidiarita, jež se po formální stránce projevuje v požadavku předchozího vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práv poskytuje, a po stránce materiální v požadavku, aby Ústavní soud zasahoval na ochranu ústavně zaručených základních práv a svobod až v okamžiku, kdy ostatní orgány veřejné moci již nejsou schopny protiústavní stav napravit.

15. V dané věci má Ústavní soud za to, že stěžovatelé měli k dispozici k ochraně svých práv dovolání, jež měli vyčerpat před podáním ústavní stížnosti. Podle ustanovení § 236 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále „o. s. ř.“) lze dovoláním napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští. Z ustanovení § 237 o. s. ř. vyplývá, že není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

16. Podle ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, (dále „z. ř. s.“) není dovolání přípustné proti rozhodnutí podle hlavy páté části druhé tohoto zákona, ledaže jde o rozsudek o omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti, pozastavení nebo omezení jejího výkonu, o určení nebo popření

rodičovství nebo o nezrušitelné osvojení. Pakliže obecné soudy dospěly k závěru, že se ve věci jednalo o nezrušitelné osvojení, měli být stěžovatelé náležitým způsobem poučeni tak, že dovolání je v jejich věci přípustné.

17. Ústavní soud vnímá výkladovou povahu řešení otázky přípustnosti dovolání v nyní posuzované věci. V komentářové literatuře je dosud formulace o nezrušitelném osvojení v § 30 odst. 1 in fine z. ř. s. interpretována jako relační k ustanovení § 844 občanského zákoníku o předčasné návrhové „fixaci“ nezrušitelného osvojení, tedy o soudním stanovení nemožnosti zrušit osvojení ještě před uplynutím tříleté doby podle zákona; k tomu srov. Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení (soudcovský komentář). Kniha III. Zvláštní řízení soudní. Druhé vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 107. Ústavní soud však trvá na závěru, že dovolací instance tu musí dostat šanci rozhodnout, má-li být respektován pořad práva.

18. Dosud byla opakovaně akceptována ústavní stížnost proti rozhodnutím, v nichž byl stěžovatel nesprávně poučen, že je nemůže napadnout opravným prostředkem; ústavní přezkum byl nicméně omezen výlučně na posouzení správnosti poučení [nález sp. zn. I. ÚS 2265/16 ze dne 31. 10. 2017 (N 196/87 SbNU 219), nález sp. zn. I. ÚS 2912/10 ze dne 1. 3. 2011 (N 29/60 SbNU 371), nález sp. zn. IV. ÚS 769/02 ze dne 15. 4. 2003 (N 57/30 SbNU 91) či nález sp. zn. III. ÚS 65/93 ze dne 31. 5. 1994 (N 27/1 SbNU 213)]. Ani v projednávané věci nespátňuje Ústavní soud důvody k odchýlení se od této judikatury. Intervenoval-li výjimečně přímo v intencích § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, jak se stalo například v nálezu ze dne 16. 5. 2017 sp. zn. II. ÚS 3122/16 (N 80/85 SbNU 363; blíže body 20, 21), musel k tomu mít závažné důvody, jak bude níže vyloženo.

19. Ústavní soud přitom nemůže přistoupit k odmítnutí ústavní stížnosti dle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro nepřipustnost z hlediska předčasnosti (nevyčerpání všech prostředků ochrany práva), neboť stěžovatelé se řídili nesprávným poučením odvolacího soudu o nepřipustnosti dovolání, a musí tu být nejprve zjednána náprava v podobě otevření možnosti dovolání k Nejvyššímu soudu. Povinnost poskytnout řádné poučení účastníkům řízení o procesních právech a povinnostech vyplývá jak z ustanovení § 5 o. s. ř., tak z čl. 36 odst. 1 Listiny a je naplněním jednoho ze základních předpokladů práva na spravedlivý proces, totiž práva na přístup k soudu (k vyšší přezkumné instanci).

20. Stěžovatelům zajisté nelze klást k tíži, že postupovali v důvěře ve správnost a zákonnost poučení odvolacího soudu a nepodali nejdříve dovolání, nýbrž přímo ústavní stížnost. Nesprávným poučením odvolací soud odňal stěžovatelům přístup k Nejvyššímu soudu, a porušil tak jejich právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Námitky, které stěžovatelé uplatnili v ústavní stížnosti, mohli vznést již před dovolacím soudem, pokud by dovolání podali. Ústavní soud, vázán principem subsidiarity

ústavní stížnosti, se zatím nemůže věcně zabývat předestřenyými námitkami stěžovatelů.

21. Jak je již naznačeno v závěru bodu 18, zvažoval Ústavní soud v těchto souvislostech aktivaci ustanovení § 75 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, podle něhož nemusí odmítnout přijetí ústavní stížnosti (a „přeskočit“ tak dovolací soud), jestliže věc vykazuje judikatorní přesah nebo značné průtahy, jež by mohly zapříčinit stěžovatelům vážnou a neodvratitelnou újmu. Nelze však dost dobře dovést splnění ani jedné z těchto podmínek. Průtahy (při podání návrhu v průběhu roku 2016) není důvodu konstatovat, jakkoli mohou být okolnosti popsané stěžovateli nepochybně tíživé, a judikatorně jde daleko spíše o zjednaní individuální spravedlnosti, než že by přicházelo v úvahu zobecnění přijatých závěrů pro jiné obdobné případy.

V. Závěr

22. Pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny vyhověl Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatelů a rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 4. 10. 2017 č. j. 19 Co 258/2017-102 zrušil podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) a odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu. Zrušení celého rozsudku odvolacího soudu bylo nezbytné – jiné procesní postupy tu selhávají a sledována je prejudikatura již v bodě 18 podrobně citovaná. Nic na tom nemění fakt, že pro opakované řízení před odvolacím soudem to procesně znamená především opravu poučení o přípustnosti dovolání bez toho, že by – alespoň podle dosavadního skutkového stavu a právního názoru této instance – mělo dojít ke změně meritorního výroku.

23. Ústavní soud využil závěrem shrnutého postupu přesto, že nesprávnost poučení v rozsudku odvolacího soudu nebyla stěžovateli namítána, neboť není vázán odůvodněním ústavní stížnosti a může jí vyhovět i z jiných důvodů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 232/96 ze dne 19. 12. 1996 (N 142/6 SbNU 545)].

24. Porušení základních práv stěžovatelů shledal dosud Ústavní soud pouze v rozhodnutí odvolacího soudu. Poněvadž se odvolací soud bude případem opětovně zabývat, Ústavní soud ústavní stížnost ve vztahu k rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 25. 4. 2017 č. j. 8 C 370/2016-51, včetně řízení před ním, odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu pro nepřípustnost, danou zde z povahy věci.

25. Zatím na okraj Ústavní soud upozorňuje, že osvojený syn stěžovatelů Z. Š., ač se podle obsahu nalézacího spisu (též zdržuje na dosavadní adrese svého bydliště, si soudní zásilky opakovaně nevyzvedává. Je však nanejvýš žádoucí, aby – bez ohledu na výsledek řízení – měl jmenovaný skutečnou možnost uplatnit svá procesní práva (srov. čl. 38 odst. 2 Listiny) tím spíše, že jde o statusovou věc. K umožnění realizace těchto práv musí odvolací soud vynaložit všechny reálně dostupné prostředky.

II. ÚS 3976/17

č. 81

26. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 82

K rozhodování o dalším trvání vazby

Nález sp. zn. IV. ÚS 253/03 ze dne 15. 10. 2003 (N 121/31 SbNU 91) vycházel ze situace vyplývající z předchozí právní úpravy účinné do 31. 12. 2011 (viz bod 36 níže). Jak již bylo uvedeno, smyslem a účelem stanovení povinnosti periodického přezkumu důvodů pro trvání vazby je ochrana osobní svobody zaručená čl. 8 Listiny, jež vyžaduje pravidelné přezkoumávání relevance vazebních důvodů. Oproti právní úpravě obsažené v trestním řádu ve znění do 31. 12. 2011 došlo k odstranění dvoukolejnosti rozhodování o dalším trvání vazby z úřední povinnosti a rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby. Byl totiž sjednocen okruh přezkoumávaných okolností a byla zavedena vazební zasedání k realizaci slyšení obviněného v souvislosti s rozhodováním o vazbě. Nedodržení požadavku na výslovný výrok o ponechání obviněného ve vazbě vedle výroku o žádosti o propuštění z vazby tedy není bez dalšího porušením práva na ochranu osobní svobody podle čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny ani práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudce Vojtěcha Šimíčka – ze dne 24. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 4085/17 ve věci ústavní stížnosti S. A. Z., zastoupeného JUDr. Romanem Jelínkem, advokátem, se sídlem Valentinská 56/11, Praha 1, proti usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 9 To 415/2017 ze dne 19. 10. 2017 a usnesení Městského soudu v Brně č. j. 70 Nt 4225/2017-13 ze dne 27. 9. 2017 o zamítnutí stěžovatelovy žádosti o propuštění z vazby a proti jinému zásahu orgánu veřejné moci spočívajícímu v postupu Městského soudu v Brně a Krajského soudu v Brně, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Ústavní stížnost se v části, v níž směřuje proti usnesení Městského soudu v Brně č. j. 70 Nt 4225/2017-13 ze dne 27. 9. 2017 a proti usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 9 To 415/2017 ze dne 19. 10. 2017, zamítá.

II. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel ústavní stížností napadl usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 9 To 415/2017 ze dne 19. 10. 2017 a usnesení Městského soudu v Brně č. j. 70 Nt 4225/2017-13 ze dne 27. 9. 2017 a postup Městského soudu v Brně a Krajského soudu v Brně, neboť je přesvědčen, že těmito rozhodnutími, jakož i tímto postupem bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo na urychlené rozhodnutí o zákonnosti vazby podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), právo nebýt stíhán a zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon a na dobu stanovenou zákonem podle čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, právo na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny, právo vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě a dosáhnout předvolání a výslechu svědků ve svůj prospěch za stejných podmínek podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy, právo na řádné odůvodnění rozhodnutí o dalším trvání vazby podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy a právo na soudní vypořádání všech obhajobou vznesených námitek podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

2. Z obsahu spisu, ústavní stížnosti, jejich příloh a vyjádření účastníků řízení vyplývá, že stěžovatel byl v předmětném trestním řízení vzat do vazby usnesením městského soudu ze dne 4. 12. 2016 č. j. 70 Nt 3635/2016-73 ve spojení s usnesením krajského soudu ze dne 12. 1. 2017 sp. zn. 9 To 541/2016 z důvodů uvedených v § 67 písm. a), b) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“).

3. Usnesením městského soudu ze dne 11. 4. 2017 sp. zn. 70 Nt 1910/2017 byl stěžovatel propuštěn z vazby na svobodu za současného nahrazení vazebních důvodů podle § 67 písm. c) trestního řádu, které byly na jeho straně shledány, písemným slibem obviněného, vyslovením dohledu probačního úředníka a přijetím nabídky záruky za další chování obviněného ze strany manželky obviněného. Z podnětu stížnosti státního zástupce bylo citované rozhodnutí usnesením krajského soudu ze dne 25. 5. 2017 sp. zn. 9 To 171/2017 zrušeno a bylo rozhodnuto o dalším ponechání obviněného ve vazbě podle § 72 odst. 1 trestního řádu s tím, že na jeho straně nadále trvají důvody vazby podle § 67 písm. a) a c) trestního řádu.

4. Usnesením městského soudu ze dne 19. 7. 2017 sp. zn. 70 Nt 4220/2017 byla zamítnuta žádost stěžovatele o propuštění z vazby na svobodu. Stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení byla zamítnuta usnesením krajského soudu ze dne 10. 8. 2017 sp. zn. 9 To 313/2017.

5. Dne 7. 8. 2017 byl ze strany státního zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci podán návrh na ponechání stěžovatele ve vazbě. Na základě této skutečnosti se dne 16. 8. 2017 konalo vazební zasedání u městského soudu, v jehož rámci byl stěžovatel vyslechnut. Jednání bylo následně soudem odročeno na 23. 8. 2017. Dne 22. 8. 2017 byl dozorový státní zástupce Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ze strany městského soudu vyzooměn o tom, že krajský soud v rámci předchozího stížnostního řízení týkajícího se ponechání stěžovatele ve vazbě dne 10. 8. 2017 rozhodl v neveřejném zasedání tak, že se stížnost proti rozhodnutí městského soudu zamítá jako nedůvodná. V návaznosti na tuto informaci došlo ke zpětvzetí návrhu ze strany dozorového státního zástupce s ohledem na existující jiné rozhodnutí o vazbě splňující podmínky § 72 odst. 1 trestního řádu.

6. Stěžovatel dále podal dne 16. 8. 2017 žádost o propuštění z vazby. O jejím vyřízení byl stěžovatel vyzooměn sdělením městského soudu ze dne 25. 8. 2017 sp. zn. 70 Nt 4222/2017, ve kterém soud konstatoval, že v žádosti nebyly uvedeny nové důvody, a tudíž s ohledem na ustanovení § 71a trestního řádu byla žádost stěžovatele podána předčasně.

7. Následně stěžovatel podal dne 31. 8. 2017 k vrchnímu státnímu zastupitelství novou žádost o propuštění z vazby. Tento návrh byl dne 1. 9. 2017 postoupen ze strany dozorového státního zástupce městskému soudu, který po jejím přezkoumání dne 5. 9. 2017 pod sp. zn. 70 Nt 4223/2017 vyzooměl stěžovatele sdělením, že této žádosti nebylo vyhověno, a to opěť s poukazem na její předčasnost. Žádost totiž po věcné stránce neobsahovala žádné nové důvody, pro které by bylo možné prolomit omezení možnosti opakovaného podávání žádostí o propuštění z vazby na svobodu obviněným ve smyslu § 71a trestního řádu.

8. Další žádost stěžovatele o propuštění z vazby byla podána dne 12. 9. 2017. Žádost byla zamítnuta usnesením městského soudu ze dne 27. 9. 2017 sp. zn. 70 Nt 4225/2017, které je předmětem této ústavní stížnosti. Městský soud uvedl, že v předchozích rozhodnutích již bylo podrobně vyličen, z čeho je v současné době dovozováno důvodné podezření ze spáchání trestné činnosti a na tato rozhodnutí odkázal. Dospěl dále k závěru, že důvody vazby podle § 67 písm. a), c) trestního řádu u stěžovatele stále trvají. Soud v odůvodnění uvedl, že propuštěním stěžovatele z vazby na svobodu by mohl v současné době dojít k podstatnému ohrožení nebo ztížení dosažení účelu trestního stíhání skrýváním stěžovatele, jeho útekem mimo území České republiky nebo opakováním trestné činnosti z jeho strany. Zdůraznil, že stěžovatel je sice českým občanem, má nicméně vytvořeny stabilní vazby v zahraničí a jeho jazykové vybavení mu umožňuje snadnou adaptaci v zahraničí. Nepominul také skutečnost, že motivem spáchání trestné činnosti, jež je předmětem trestního řízení, byla snaha vyvinít se

v trestní věci vedené u krajského soudu pod sp. zn. 46 T 5/2015 a ovlivňovat další průběh řízení, a to navzdory tomu, že byl vazebně stíhán. Soud vzal dále v úvahu, že stěžovatel je nadále ohrožen uložením citelného nepodmíněného trestu. Znovu přezkoumal také případnou možnost nahradit vazební důvody na straně obviněného, dospěl však k závěru, že to nelze s ohledem na intenzitu vazebních důvodů a s ohledem na skutečnost, že se měl dopouštět mimořádně závažné trestné činnosti poté, co byl v jiné trestní věci z vazby propuštěn na svobodu. Ze všech těchto důvodů byla žádost stěžovatele o propuštění z vazby zamítnuta.

9. Proti zmíněnému usnesení podal stěžovatel dne 11. 10. 2017 stížnost, o které rozhodl krajský soud usnesením ze dne 19. 10. 2017 sp. zn. 9 To 415/2017. Podle § 148 odst. 1 písm. c) trestního řádu soud stížnost zamítl jako nedůvodnou, neboť zjistil, že v této trestní věci byla dne 5. 10. 2017 podána obžaloba. S ohledem na tuto skutečnost tedy stížnostní soud přestal být oprávněný do vazebního řízení zasahovat, neboť stěžovatel je v plné moci a odpovědnosti nalézacího soudu.

II. Obsah ústavní stížnosti

10. Stěžovatel v ústavní stížnosti uplatňuje celou řadu námitek, na jejichž podkladě dovozuje porušení shora uvedených ústavně zaručených základních práv a svobod.

11. Zaprvé stěžovatel namítá porušení svého práva na urychlené rozhodování o zákonnosti vazby, neboť vazební řízení dosáhlo na dvou stupních délky 85 dní, tedy doby, která výrazně překračuje maximální akceptovatelnou dobu 6 týdnů, kterou vymezil Evropský soud pro lidská práva.

12. Zadruhé má stěžovatel za to, že došlo k překročení lhůty pro rozhodování o dalším trvání vazby stanovené v ustanovení § 72 odst. 1 trestního řádu, čímž bylo porušeno jeho právo nebýt stíhán a zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon a na dobu stanovenou zákonem. Za rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě totiž podle jeho názoru nemůže být považováno napadené usnesení městského soudu, neboť neobsahuje výslovný výrok o ponechání stěžovatele ve vazbě. Tříměsíční zákonná prekluzivní lhůta k rozhodnutí o dalším trvání vazby podle stěžovatele uplynula dne 25. 8. 2017, tedy za tři měsíce od usnesení krajského soudu ze dne 25. 5. 2017, jímž bylo naposledy explicitně rozhodnuto o jeho ponechání ve vazbě, a stěžovatel měl tedy být podle svého názoru neprodleně propuštěn z vazby na svobodu.

13. Zatřetí podle stěžovatele byla překročena maximální zákonná délka vazby v trvání tři let. Domnívá se totiž, že na ustanovení upravující maximální trvání vazby je nutno analogicky aplikovat ustanovení o absorpci trestu a zohlednit také jeho pobyt ve vazbě v rámci dalších vazebních řízení vedených proti stěžovateli.

14. Začtvrté stěžovatel uvádí, že bylo porušeno jeho právo na přístup k soudu, když krajský soud ve svém napadeném usnesení odmítl rozhodnout o stížnosti proti napadenému usnesení městského soudu a jeho stížnost jako nedůvodnou zamítl s odůvodněním, že po podání obžaloby již není příslušný do vazebního řízení dále zasahovat. S takovým závěrem stěžovatel nesouhlasí a má za to, že měl stížností soud povinnost o jeho stížnosti rozhodnout.

15. Zapáté se stěžovatel domnívá, že bylo porušeno jeho právo na zákonného soudce, pokud napadené usnesení vydal tentýž senát krajského soudu, který v minulosti rozhodoval o vazbě stěžovatele v rámci přípravného řízení, přestože mezitím byla podána obžaloba.

16. Zášesté stěžovatel tvrdí, že byla porušena zásada kontradiktornosti řízení, neboť se závčas nedozvěděl o skutečnosti, že státní zástupce sdělil spolupracujícímu obviněnému, že má za to, že by již nadále nemusely být splněny podmínky pro přiznání postavení spolupracujícího obviněného, a nemohl se proto řádně připravit na jeho výslech.

17. Zasedmé stěžovatel namítá, že bylo porušeno jeho právo být slyšen, neboť „plnohodnotné“ vazební zasedání, kde měl možnost se vyjádřit, bylo konáno dne 19. 7. 2017 a následně až dne 1. 11. 2017. Podle stěžovatele je však takové rozpětí nepřipustné a maximální časový rozestup, který Evropský soud pro lidská práva považuje za přiměřený, je podle něj 6 týdnů.

18. Zaosmé stěžovatel uvádí, že napadená rozhodnutí nebyla řádně odůvodněna, soudy se adekvátním způsobem nevypořádaly s jeho námitkami a v rozhodnutích nebyla zohledněna tzv. doktrína zesílených důkazů a zcela chybí posouzení proporcionality ponechání stěžovatele ve vazbě.

19. Zadeváté stěžovatel spatřuje porušení svého práva na přístup k soudu také v postupu městského soudu, který jej sděleními ze dne 25. 8. 2017 sp. zn. 70 Nt 4222/2017 a ze dne 5. 9. 2017 sp. zn. 70 Nt 4223/2017 porozuměl, že o jeho žádostech o propuštění nelze rozhodnout, neboť jsou předčasné. Stěžovatel má však za to, že v nich uvedl nové důvody, a o žádostech mělo být proto rozhodnuto.

20. Zadesáté stěžovatel tvrdí, že nelze konstatovat přetrvávající důvody pro útékovou vazbu a současně nerozhodnout o vrácení peněžitě záruky, kterou stěžovatel složil.

21. Stěžovatel doplnil svou ústavní stížnost podáním ze dne 19. 2. 2018, v němž zejména opravil některé v ústavní stížnosti chybně uvedené údaje, zejména uvedl na pravou míru, že se dne 16. 8. 2017 konalo vazební zasedání, kde byl stěžovatel slyšen. Dále rozšířil svou argumentaci k jednotlivým námitkám, zejména o další judikaturu.

III. Vyjádření účastníků řízení

22. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřil městský soud a vrchní státní zastupitelství.

23. Městský soud ve svém vyjádření ze dne 13. 2. 2018 odkázal na obsah napadených usnesení a sdělení. Ve svém dalším vyjádření ze dne 20. 2. 2018 se pak zabýval tím, zda marně uplynula prekluzivní tříměsíční lhůta, v níž musí soud rozhodnout o ponechání obviněného ve vazbě. K tomu uvedl, že je lhostejné, zda soud rozhoduje o návrhu státního zástupce na ponechání obviněného ve vazbě nebo o žádosti obviněného o propuštění z vazby, v obou případech jde o rozhodnutí o dalším trvání vazby, od něhož počíná běžet nová tříměsíční prekluzivní lhůta podle ustanovení § 72 odst. 1 trestního řádu. Zdůraznil, že všechna rozhodnutí soudu o vazbě jsou vždy rozhodnutími o materiální podmínce vazby, formálních důvodech vazby a možnosti nahrazení vazby jiným opatřením. Postup státního zástupce, který vzal zpět návrh na ponechání stěžovatele ve vazbě, označil za zcela správný, neboť státní zástupce vycházel z jiného existujícího pravomocného rozhodnutí o vazbě, kterým je usnesení ze dne 27. 9. 2017 sp. zn. 70 Nt 4225/2017.

24. Vrchní státní zástupce ve svém obsáhlém vyjádření označil veškeré námitky stěžovatele za nedůvodné. Uvedl, že námitka stěžovatele týkající se nepřiměřené délky vazebního řízení je nepřipadná, neboť trvalo pouhých 35 dní, a nikoliv stěžovatelem tvrzených 85 dní. Obsáhle se vyjádřil k námitce týkající se marného uplynutí prekluzivní lhůty pro periodický přezkum trvání důvodů vazby. Poukázal zejména na novelu trestního řádu účinnou od 1. 1. 2012, kterou se koncepce rozhodování o vazbě podstatně změnila. Domnívá se, že judikatura Ústavního soudu, na kterou stěžovatel odkazuje, je již neaktuální, neboť závěry v ní obsažené byly dosaženy před uvedenou novelou, a nezohledňují proto aktuální povahu jednotlivých rozhodnutí o vazbě. Zdůraznil, že skutečnosti přezkoumávané v rámci rozhodování o návrhu státního zástupce o ponechání obviněného ve vazbě a skutečnosti přezkoumávané v rámci řízení o žádosti o propuštění obviněného z vazby jsou podle aktuální právní úpravy totožné, a proto není již třeba trvat na výslovném výroku o ponechání obviněného ve vazbě. Rozhodnutím o vazbě, které musí být vydáno podle ustanovení § 72 odst. 1 trestního řádu nejméně každé tři měsíce, je totiž kterékoliv z uvedených rozhodnutí. Pokud jde o námitku stěžovatele, že není namístě, aby byl držen ve vazbě, a zároveň byla zadržována také peněžitá záruka, kterou složil, poukázal vrchní státní zástupce na skutečnost, že peněžitá záruka byla složena v jiném trestním řízení vedeném proti stěžovateli. Upozornil také na to, že stěžovatel ve své ústavní stížnosti nesprávně uvedl, že se vazební zasedání a slyšení obviněného dne 16. 8. 2017 nekonalo. Také další námitky stěžovatele označil za nedůvodné. Kategoricky pak odmítl tvrzení stěžovatele, že

by státní zastupitelství vyvíjelo jakýkoliv nátlak na spolupracujícího obviněného.

25. Stěžovatel ve své replice ze dne 3. 4. 2018, doplněné dne 5. 4. 2018, zopakoval a rozvedl své dříve vznesené námitky.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

26. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, jenž byl účastníkem řízení, v němž byla vydána napadená rozhodnutí, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, a ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 téhož zákona *a contrario*), neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svých práv.

V. Hodnocení Ústavního soudu

27. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí a jiné zásahy státních orgánů z hlediska stěžovatelem v ústavní stížnosti uplatněných námitok a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti zjevně neopodstatněná a zčásti nedůvodná.

28. Ústavní soud není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti soudů je Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele.

29. Ústavní soud dále považuje za vhodné poznamenat, že již několikrát rozhodoval o ústavních stížnostech stěžovatele, které bezprostředně souvisely s jeho vzetím do vazby, resp. s dalším trváním vazby (srov. usnesení ze dne 19. 11. 2014 sp. zn. II. ÚS 2551/14, ze dne 28. 4. 2015 sp. zn. II. ÚS 722/15, ze dne 24. 10. 2017 sp. zn. III. ÚS 1031/17, ze dne 29. 12. 2017 sp. zn. III. ÚS 2048/17, ze dne 31. 10. 2017 sp. zn. III. ÚS 2575/17 a ze dne 20. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 278/18; rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

A) Usnesení krajského soudu a městského soudu

a) Právo na urychlené rozhodování o dalším trvání vazby

30. Stěžovatel se v první řadě domnívá, že bylo porušeno jeho právo nebýt stíhán a zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, které stanoví zákon a na dobu stanovenou zákonem zaručené čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny a jeho právo na urychlené rozhodnutí o zákonnosti vazby zaručené čl. 5 odst. 4 Úmluvy, jejichž součástí je také požadavek na urychlené

rozhodování ve vazebních věcech a požadavek periodických kontrol v přiměřených intervalech.

31. Stěžovatel má za to, že celková délka vazebního řízení na obou stupních dosáhla délky 85 dní, a téměř dvojnásobně tak překročila dobu 6 týdnů, kterou Evropský soud pro lidská práva (dále též jen „ESLP“) považuje za maximální přiměřenou.

32. Právo na projednání věci bez zbytečných průtahů, resp. právo na vyřízení věci v přiměřené lhůtě, tvoří integrální součást práva na soudní ochranu [srov. k tomu např. nález Ústavního soudu ze dne 16. 1. 2004 sp. zn. I. ÚS 600/03 (N 6/32 SbNU 35)], přičemž soudy s největším urychlením projednávají zejména vazební věci (§ 2 odst. 4 trestního řádu); srov. čl. 5 odst. 4 Úmluvy a čl. 38 odst. 2 Listiny.

33. Přiměřená délka řízení o vazbě závisí na konkrétních okolnostech (složitosti) každého případu (k čl. 5 odst. 4 Úmluvy viz rozsudek ESLP ve věci *Rehbock proti Slovinsku* ze dne 28. 11. 2000 č. 29462/95, § 84), nicméně z hlediska požadavku na délku řízení lze rozlišovat mezi situací, kdy má být soudem poprvé rozhodováno o vazbě obviněné, popř. zatčené osoby, a situací, kdy je takové rozhodnutí o vazbě předmětem soudního přezkumu (srov. rozsudek ESLP ze dne 2. 10. 2012 ve věci *Abdulkhanov proti Rusku*, stížnost č. 14743/11, § 198), a ze strany Evropského soudu pro lidská práva je větší tolerance z hlediska požadavku na rychlost rozhodnutí, tedy za situace, kdy původní rozhodnutí o vazbě bylo vydáno soudem (srov. rozsudek ESLP ve věci *Shcherbina proti Rusku* ze dne 26. 6. 2014 č. 41970/11, § 65). Při hodnocení přiměřenosti délky řízení o vazbě musí být přitom váženy různé aspekty případného prodlení (nečinnost na straně orgánů veřejné moci, prodlevy způsobené osobou vazebně stíhanou, případně další faktory, srov. rozsudky ESLP ve věci *Mooren proti Německu* ze dne 9. 7. 2009 č. 11364/03, § 106, a ve věci *Kolompar proti Belgii* ze dne 24. 9. 1992 č. 11613/85, § 42).

34. Námitky stěžovatele k průtahům při vydávání napadených rozhodnutí Ústavní soud neshledal důvodnými. Návrh stěžovatele na propuštění z vazby byl podán dne 31. 8. 2017 a krajský soud rozhodl ústavní stížností napadeným usnesením dne 19. 10. 2017, tedy jde o časový úsek v délce přibližně měsíce a půl (nikoli 85 dnů, jak uvádí stěžovatel). Není možno do doby rozhodování v řízení započítávat dobu doručování písemného stejnopisu rozhodnutí [srov. nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2017 sp. zn. III. ÚS 1811/17 (N 160/86 SbNU 615), bod 31]. Zda již bylo v dané věci rozhodnuto a jakým výrokem se tak případně stalo, lze ve většině případů zjistit ještě před vyhotovením písemné podoby rozhodnutí, např. telefonickým dotazem či návštěvou soudu. Stejně tak nelze považovat za začátek řízení, v němž bylo rozhodováno o žádosti stěžovatele o propuštění z vazby,

podání návrhu státního zástupce na ponechání stěžovatele ve vazbě ze dne 7. 8. 2017, který byl dne 22. 8. 2017 vzat zpět.

b) Překročení lhůty pro rozhodnutí o dalším trvání vazby

35. Stěžovatel dále argumentuje, že byla také překročena tříměsíční zákonná prekluzivní lhůta k rozhodnutí o dalším trvání vazby stanovená ustanovením § 72 odst. 1 trestního řádu, a má proto za to, že musí být neprodleně propuštěn. Je přesvědčen, že napadené usnesení městského soudu, jímž byla zamítnuta jeho žádost o propuštění z vazby, nelze totiž považovat za rozhodnutí o dalším trvání vazby ve smyslu citovaného ustanovení, neboť neobsahuje výrok, v němž by bylo výslovně o dalším trvání vazby rozhodnuto.

36. Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 253/03 ze dne 15. 10. 2003 (N 121/31 SbNU 91) uvedl, že ve vztahu k rozhodnutí, jímž má být založen právní následek v podobě právně odůvodněného ponechání obviněného ve vazbě ve smyslu dalšího trvání vazby, se jeví nezbytným, aby údaj o ponechání ve vazbě byl konstatován výrokovou částí rozhodnutí, mající způsobilost, na rozdíl od vlastního odůvodnění, zakládat právní následky a nabývat právní moci. Ztotožnění různých typů rozhodnutí bez tohoto výroku, a to i v situaci, kdy jejich odůvodnění co do esenciálních obsahových náležitostí vytváří „průnik množin“, totiž nezanedbatelným způsobem narušuje princip právní jistoty, neboť není vůbec zřejmé, s ohledem na přísné vymezení lhůt, v nichž je rozhodováno v návaznosti na novelu trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. (pravdivě) o ponechání obviněného ve vazbě, od kterého okamžiku počíná běh lhůty, od níž se odvíjí rovněž konečný časový moment, do kterého je nutno právně relevantně rozhodnout o propuštění obviněného z vazby na svobodu nebo o jeho ponechání ve vazbě. Podle § 72 odst. 3 trestního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2011, byla-li žádost (o propuštění z vazby na svobodu) zamítnuta, může ji obviněný, neuvede-li v ní jiné důvody, opakovat po uplynutí čtrnácti dnů od právní moci rozhodnutí. Je tak evidentní, že v praxi nelze vyloučit případy, kdy by nebylo zřejmé, kterým rozhodnutím o takové žádosti vlastně došlo k ponechání stěžovatele ve vazbě, a tudíž by bylo možno v konečném důsledku dospět k nepřijatelnému konstatování, že není ani jisto, od kdy začíná běžet lhůta k dalšímu rozhodování o vazbě obviněného. Takový stav nejistoty, nadto se zřetelem k ústavně zaručenému právu na osobní svobodu, zcela očividně není možno v právním státě založeném na úctě k právům a svobodám člověka a občana připustit (čl. 1 odst. 1 Ústavy).

37. Závěry výše vyvozené však neznamenají, že by k žádosti o propuštění z vazby na svobodu obecný soud nemohl současně rozhodovat, a to především z důvodů procesní ekonomie, o ponechání obviněného ve vazbě kvalifikovaném rámcem ustanovení § 71 odst. 5 trestního řádu ve znění

účinném do 31. 12. 2011. Nicméně uvedené rozhodování musí být z této procesní činnosti, jakož i jejího konečného výsledku zřejmé nejen z odůvodnění, nýbrž i z vlastního výroku rozhodnutí soudu. Za těchto podmínek potom může jít obsahově o jedno rozhodnutí o trvání vazby.

38. Shora uvedené závěry byly dosaženy ve vztahu k právní úpravě účinné do 31. 12. 2012, kdy byl trestní řád novelizován zákonem č. 459/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, (dále jen „novela trestního řádu“), který významně změnil právní úpravu rozhodování o vazbě. Pro posouzení, zda bylo porušeno právo stěžovatele nebýt stíhán a zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon a na dobu stanovenou zákonem, bylo nezbytné nejprve posoudit, zda soudy postupovaly v rozporu s § 72 odst. 1 trestního řádu a nedodržely lhůtu stanovenou v § 72 odst. 1 pro rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě, pokud o dalším trvání vazby bylo výslovným výrokem rozhodnuto naposledy dne 25. 5. 2017 a do 25. 8. 2017, tedy do dne, kdy uplynula lhůta stanovená ustanovením § 72 odst. 1 trestního řádu, nebylo žádné další rozhodnutí obsahující explicitní výrok o ponechání stěžovatele ve vazbě vydáno.

39. Podle ustanovení § 71 odst. 1 trestního řádu jsou orgány činné v trestním řízení povinny průběžně zkoumat, zda důvody vazby u obviněného ještě trvají nebo se nezměnily a zda nelze vazbu nahradit některým z opatření uvedených v § 73 a 73a. Přihlížejí při tom také k tomu, zda ponechání obviněného ve vazbě vyžaduje obtížnost věci nebo jiné závažné důvody, pro které nelze trestní stíhání skončit, a zda by propuštěním obviněného z vazby bylo zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. Soudce tak činí v přípravném řízení pouze při rozhodování o

- a) žádosti obviněného o propuštění z vazby,
- b) návrhu státního zástupce na rozhodnutí o ponechání obviněného ve vazbě,
- c) změně důvodů vazby, jestliže byl shledán nový důvod vazby, nebo
- d) stížnosti proti usnesení státního zástupce o vazbě.

40. Podle ustanovení § 72 odst. 1 trestního řádu nejpozději každé tři měsíce od právní moci rozhodnutí o vzetí do vazby nebo právní moci jiného rozhodnutí o vazbě je v přípravném řízení soudce povinen rozhodnout na návrh státního zástupce o tom, zda se obviněný i nadále ponechává ve vazbě, nebo zda se z vazby propouští. Jinak musí být obviněný neprodleně propuštěn z vazby.

41. Podle ustanovení § 73c trestního řádu v odůvodnění rozhodnutí o vzetí obviněného do vazby nebo jiného rozhodnutí o vazbě, jehož důsledkem je ponechání obviněného ve vazbě, musí být kromě obecných náležitostí (§ 134) uvedeny také

- a) skutečnosti, které odůvodňují podezření ze spáchání trestného činu, pro který je obviněný stíhán,
- b) konkrétní skutečnosti, ze kterých jsou dovozovány důvody vazby, popřípadě okolnosti uvedené v § 68 odst. 3 a 4 a v § 72a odst. 3,
- c) důvody, pro které nebylo možné dosáhnout účelu vazby jiným opatřením.

42. Oproti právní úpravě obsažené v trestním řádu ve znění do 31. 12. 2011, z níž vycházel Ústavní soud ve výše citovaném nálezu, tedy došlo ke změnám, které mohou mít vliv na nezbytnost explicitního výroku o ponechání obviněného ve vazbě. Novelou trestního řádu totiž došlo k odstranění dvoukolejnosti rozhodování o dalším trvání vazby z úřední povinnosti a rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby. Byl totiž sjednocen okruh přezkoumávaných okolností a byla zavedena vazební zasedání k realizaci slyšení obviněného v souvislosti s rozhodováním o vazbě (shodně srov. Augustinová, P. In Draštík, A. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2017). Jak plyne z důvodové zprávy k novele trestního řádu, k uvedeným změnám bylo přistoupeno, protože „jako jeden z hlavních faktorů ovlivňující negativně délku řízení a vedoucí k neefektivní zátěži státních zástupců a soudů byla označena určitá duplicita právní úpravy – tj. částečné překrývání se rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby a obligatorního přezkumu vazby v zákonných lhůtách podle § 71 tr. ř. Jako značný problém s negativním dopadem na délku řízení je uváděno opakované podávání žádostí obviněných o propuštění z vazby (u většiny soudů došlo k výraznému nárůstu), o kterých je soud povinen rozhodovat, a to za paralelní obligatorní povinnosti soudu a v přípravném řízení státního zástupce rozhodnout v příslušné lhůtě o dalším trvání vazby obviněného. Značný počet vazebních přezkumů u téhož obviněného vede k cirkulaci spisů mezi státními zástupci a soudy prvního a druhého stupně, což zpomaluje celkový průběh vazebního řízení, zejména ve skupinových věcech, a v konečném důsledku je to i v neprospěch obviněného, neboť se tím prodlužuje délka vazebního řízení, ale i délka trestního řízení jako takového, neboť orgány činné v trestním řízení se namísto věci samé věnují vazbě“. K ustanovení § 72, které povinnost periodického přezkumu trvání důvodů vazby stanoví, pak důvodová zpráva uvádí, že se nově „již nepředpokládá, že by orgány rozhodující o vazbě rozhodovaly o dalším trvání vazby z úřední povinnosti každé tři měsíce bez ohledu na žádosti podané v mezidobí obviněným tak jako doposud. Uvedené rozlišení se navrhuje odstranit, neboť oba typy těchto rozhodnutí jsou již ze zákona rozhodnutími o dalším trvání vazby. Zároveň se navrhuje sjednotit okruh přezkoumávaných okolností. [...] Z úřední povinnosti tak bude nově rozhodováno o dalším trvání vazby pouze v případě, že ve lhůtě šest měsíců od posledního rozhodnutí o vazbě, ať už bylo učiněno na základě žádosti

obviněného, nebo z úřední povinnosti (např. při změně vazebních důvodů), nebylo rozhodnuto o vazbě“.

43. Ústavní soud konstatuje, že i přes změny, kterých doznala právní úprava vazebního řízení, musí být výslovný výrok o ponechání obviněného ve vazbě i nadále pravidlem, jakkoliv může být obsažen v usnesení, jímž je rozhodnuto o žádosti obviněného o propuštění z vazby (k tomu srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 2092/14 ze dne 23. 9. 2014 a sp. zn. IV. ÚS 2253/15 ze dne 3. 12. 2015). Zároveň však nelze odhlédnout ani od skutečnosti, že po novele trestního řádu byly sjednoceny skutečnosti, které jsou v rámci rozhodování o dalším trvání vazby a v rámci rozhodování o žádosti o propuštění přezkoumávány, a dále bylo upraveno vazební zasedání, v jehož rámci se realizuje slyšení obviněného, a to jak při rozhodování z úřední povinnosti, tak při rozhodování o jeho žádosti o propuštění z vazby (srov. § 73d až 73g trestního řádu). S ohledem na uvedené změny tak nedodržení požadavku na výslovný výrok o ponechání obviněného ve vazbě nemusí samo o sobě nezbytně vést k porušení ústavně zaručených práv obviněného.

44. V projednávané věci Ústavní soud tedy zohlednil skutečnost, že na rozdíl od doby, kdy byly dosaženy závěry obsažené ve výše citovaném nálezu, současná právní úprava předpokládá přezkoumání stejných skutečností v rámci rozhodování o dalším ponechání obviněného ve vazbě z úřední povinnosti a v rámci rozhodování o žádosti o propuštění z vazby. Dále vzal Ústavní soud v úvahu, že v období od 25. 5. 2017, kdy bylo usnesením krajského soudu sp. zn. 9 To 171/2017 zrušeno usnesení městského soudu ze dne 11. 4. 2017 sp. zn. 70 Nt 1910/2017 o propuštění stěžovatele z vazby a kdy bylo naposledy výslovně rozhodnuto o ponechání obviněného ve vazbě, do 25. 8. 2017, kdy měla podle stěžovatele marně uplynout prekluzivní lhůta stanovená v ustanovení § 72 odst. 1 trestního řádu, se soudy situací stěžovatele zabývaly. Dne 19. 7. 2017 byla usnesením městského soudu sp. zn. 70 Nt 4220/2017 zamítnuta žádost stěžovatele o propuštění. Dne 10. 8. 2017 byla usnesením krajského soudu sp. zn. 9 To 313/2017 zamítnuta stížnost stěžovatele proti usnesení městského soudu ze dne 19. 7. 2017. Dne 7. 8. 2017 byl podán návrh státního zástupce na ponechání stěžovatele ve vazbě. Dne 16. 8. 2017 bylo konáno vazební zasedání, v jehož rámci byl stěžovatel slyšen.

45. Z výše uvedeného plyne, že se soudy v období od 25. 5. 2017 do 25. 8. 2017 otázkou, zda trvají důvody pro ponechání stěžovatele ve vazbě, opakovaně zabývaly. Smyslem a účelem stanovení povinnosti periodického přezkumu důvodů pro trvání vazby je právě pečlivé přezkoumávání všech relevantních skutečností a zhodnocení, zda důvody vazby trvají, a to vždy alespoň v intervalu tří měsíců. Neméně důležitým důvodem je i možnost obviněného předstoupit před soud, což patří nejen mezi záruky

spravedlivého procesu, ale i prevence špatného zacházení s osobami zbavenými osobní svobody. Jelikož soudy materiálně požadavku periodického přezkumu svým postupem dostály, byť jejich rozhodnutí neobsahovala výslovný výrok o dalším ponechání obviněného ve vazbě, Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavně zaručená práva stěžovatele nebyla porušena.

46. Ke stěžovatelově argumentaci výše citovaným nálezem tedy Ústavní soud shrnuje, že nálezní sp. zn. IV. ÚS 253/03 ze dne 15. 10. 2003 (N 121/31 SbNU 91) vycházel ze situace vyplývající z předchozí právní úpravy účinné do 31. 12. 2011 (viz bod 36 výše). Jak již bylo uvedeno, smyslem a účelem stanovení povinnosti periodického přezkumu důvodů pro trvání vazby je ochrana osobní svobody zaručená čl. 8 Listiny, jež vyžaduje pravidelné přezkoumávání relevance vazebních důvodů. Oproti právní úpravě obsažené v trestním řádu ve znění do 31. 12. 2011 došlo k odstranění dvoukolejnosti rozhodování o dalším trvání vazby z úřední povinnosti a rozhodování o žádosti obviněného o propuštění z vazby. Byl totiž sjednocen okruh přezkoumávaných okolností a byla zavedena vazební zasedání k realizaci slyšení obviněného v souvislosti s rozhodování o vazbě. Dodržení požadavku na výslovný výrok o ponechání obviněného ve vazbě vedle výroku o žádosti o propuštění z vazby tedy není bez dalšího porušením práva na ochranu osobní svobody podle čl. 8 odst. 2 a 5 Listiny ani práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

c) Překročení maximální délky vazby

47. Stěžovatel dále namítá, že bylo porušeno jeho právo zakotvené v čl. 8 odst. 5 Listiny a v čl. 5 odst. 3 Úmluvy, neboť délka pobytu stěžovatele ve vazbě v součtu v rámci jednotlivých trestních řízení, která jsou proti němu vedena, přesáhla maximální přípustnou délku tří let. Domnívá se přitom, že maximální přípustnou délku pobytu ve vazbě je nutno vykládat v souladu se zásadou absorpce trestu, která se aplikuje analogicky.

48. Také tuto námitku stěžovatele vyhodnotil Ústavní soud jako zjevně neopodstatněnou. Stěžovatel totiž nepřipadným způsobem směšuje obě trestní řízení, která jsou proti němu vedena. Argumentuje tím, že byl na osobní svobodě omezen také v rámci trestního řízení nyní vedeného u krajského soudu pod sp. zn. 46 T 5/2015. Tuto dobu však nelze připočítat k době, po jakou trvá vazba v nyní posuzované věci; v této věci je jeho osobní svoboda omezoována od 2. 12. 2016. K překročení maximální tříleté doby vazby tedy nedošlo.

49. Je přitom třeba odmítnout argument stěžovatele, že i při počítání maximální možné délky vazby je třeba zohlednit absorpční zásadu, která ovládá ukládání úhrnného a souhrnného trestu. Podstata a účel vazby se totiž diametrálně liší od podstaty a účelu trestu a zásady uplatňované pro trestání tak v žádném případě nelze využívat při výkladu právní úpravy

vazby. Přijetí uvedeného stěžovatelova argumentu by navíc mohlo vést k absurdním a nepřijatelným důsledkům, neboť by mohly nastat situace, kdy by v určitém trestním řízení nebylo možno institut vazby vůbec využít, neboť by maximální doba vazby byla již vyčerpána v předchozím řízení vedeném o sbíhajícím se trestném činu (srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 278/18 ze dne 20. 2. 2018, body 29 až 30).

d) Denegatio iustitiae

50. Stěžovatel dále namítá, že mu byl odepřen přístup ke krajskému soudu, který napadeným usnesením zamítl jeho stížnost ze dne 11. 10. 2017 podanou proti napadenému usnesení městského soudu ze dne 27. 9. 2017 s odůvodněním, že v této věci byla dne 5. 10. 2017 podána obžaloba. S ohledem na tuto skutečnost měl stížnostní soud za to, že přestal být oprávněn do vazebního řízení zasahovat, neboť obviněný je v plné moci a odpovědnosti nalézacího soudu. Stěžovatel má za to, že takový postup je nesprávný a že bylo povinností krajského soudu o podané stížnosti rozhodnout.

51. Touto otázkou se již Ústavní soud v minulosti opakovaně zabýval. Ve svých usneseních sp. zn. III. ÚS 451/03 ze dne 3. 3. 2004, sp. zn. IV. ÚS 872/07 ze dne 18. 4. 2007, sp. zn. III. ÚS 920/07 ze dne 16. 8. 2007 a sp. zn. II. ÚS 3743/17 ze dne 19. 12. 2017 konstatoval, že procesní situace, která nastane po podání obžaloby, překáží tomu, aby mohl dosud příslušný stížnostní soud věcně rozhodovat. Orgánem příslušným k rozhodování o vazbě se stává nalézací soud. Ústavní soud dále uvedl, že jakkoliv v takových případech zůstane žádost o propuštění z vazby, případně stížnost proti usnesení, jímž byla taková žádost zamítnuta, nevyřízena, vzniklá procesní situace sama o sobě nemusí obecně představovat porušení ústavně zaručených práv dotčených subjektů, protože ta jsou chráněna tím, že soud po podání obžaloby je podle § 72 odst. 3 trestního řádu povinen o vazbě rozhodnout.

52. Krajský soud tedy postupoval zcela v souladu s touto ustálenou judikaturou Ústavního soudu, když o stížnosti stěžovatele věcně nerozhodl. Ústavní soud proto konstatuje, že také tato námitka stěžovatele je neopodstatněná a uvedeným postupem krajského soudu k porušení práva stěžovatele na přístup k soudu nedošlo.

e) Právo na zákonného soudce

53. S tím dále souvisí také námitka stěžovatele, že bylo porušeno jeho právo na zákonného soudce zaručené v čl. 38 odst. 1 Listiny a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy, neboť napadeným usnesením krajského soudu rozhodl dne 19. 10. 2017 tentýž senát krajského soudu (senát 9 To), který v minulosti

rozhodoval o vazbě stěžovatele v rámci přípravného řízení, což stěžovatel považuje za nepřipustné, když mezitím dne 5. 10. 2017 byla podána obžaloba.

54. Nelze než konstatovat, že si stěžovatel ve své argumentaci protřečí, pokud na jednu stranu požaduje, aby stížnostní soud v jeho věci rozhodl, přestože již byla podána obžaloba, protože má za to, že jinak by bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, které zahrnuje také právo na přístup k soudu, zároveň však namítá, že tento soud již nemůže po podání obžaloby rozhodovat, neboť by tím bylo porušeno stěžovatelovo právo na zákonného soudce. Ústavní soud poukazuje na skutečnost, že plně v souladu s výše uvedeným stížnostní soud ve věci sice rozhodl, ve svém rozhodnutí však uvedl, že s ohledem na podání obžaloby již není oprávněn do vazebního řízení zasahovat. V takovém postupu nelze spatřovat porušení práva stěžovatele na zákonného soudce.

f) Zásada kontradiktornosti řízení

55. Stěžovatel dále namítá, že byla porušena zásada kontradiktornosti řízení, neboť nebyl informován o zásadní komunikaci týkající se možnosti odebrání statusu spolupracujícího obviněného jednomu z obviněných a neměl možnost se řádně připravit na jeho výslech.

56. Z judikatury ESLP i Ústavního soudu plyne, že součástí práva na spravedlivý proces je i právo na kontradiktorní řízení. Podstatou kontradiktorního soudního procesu je spor, konfrontace a diskuse dvou stran, které musejí mít stejnou možnost vyjádřit a obhajovat svůj pohled na projednávanou věc [nález ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513)]. Účastníkům řízení proto musí být poskytnuta možnost se seznámit s veškerými důkazy a vyjádřeními, které mají ovlivnit rozhodování soudu, a vyjádřit se k nim [srov. rozsudek ESLP ve věci *Mantovanelli proti Francii* ze dne 19. 3. 1997 č. 21497/93, § 33, rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Lobo Machado proti Portugalsku* ze dne 20. 2. 1996 č. 15764/89, § 31, rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Vermeulen proti Belgii* ze dne 20. 2. 1996 č. 19075/91, § 33, shodně nálezy Ústavního soudu ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 608/10 (N 173/58 SbNU 513) a ze dne 10. 2. 2015 sp. zn. I. ÚS 2826/13 (N 29/76 SbNU 383), bod 13].

57. Jak ovšem uvedl ESLP v rozsudku ve věci *Vokoun proti České republice* ze dne 3. 7. 2008 č. 20728/05, § 26, právo na kontradiktorní řízení nemá absolutní charakter a jeho rozsah se může lišit v závislosti na zvláštnostech daného řízení. V některých případech, jejichž okolnosti byly velmi specifické, dospěl ESLP k názoru, že neposkytnutí určité písemnosti v rámci řízení a nemožnost stěžovatele se k ní vyjádřit nebyly v rozporu se zásadou spravedlivého procesu, neboť měl za to, že taková možnost by neměla vliv na výsledek sporu nebo že zvolené právní řešení nedávalo žádný

prostor pro další diskusi. V této souvislosti odkázal ESLP na rozsudek ve věci *Stepinska proti Francii* ze dne 15. 6. 2004 č. 1814/02 a rozsudek ESLP ve věci *Verdú Verdú proti Španělsku* ze dne 15. 2. 2007 č. 43432/02.

58. Ústavní soud dospěl k závěru, že stěžovatel měl řádnou možnost seznamovat se se spisovým materiálem a s veškerými důkazy a vyjádřeními. O konání výsledku spolupracujícího obviněného byli obhájci stěžovatele řádně vyrozuměni, výsledku se zúčastnili, měli možnost klást mu otázky a té také využili. Pokud stěžovatel uvádí, že vyrozumění spolupracujícího obviněného o tom, že nejsou nadále splněny podmínky pro jeho označení za spolupracujícího obviněného, je třeba vyhodnotit jako „zcela evidentní nátlak, aby vypověděl více špíny proti stěžovateli,“ je jeho tvrzení v rovině ničím nepodložených spekulací. Nadto jak plyne z protokolu o výsledku uvedeného obviněného ze dne 18. 9. 2017, tato informace na počátku výsledku, jemuž byli přítomni také obhájci stěžovatele, zazněla, a obhájci stěžovatele na ni tedy mohli reagovat.

g) Právo být slyšen

59. Stěžovatel dále namítá, že bylo porušeno jeho právo být slyšen, neboť mezi jeho výsledkem v rámci vazebního zasedání konaného dne 16. 8. 2017 a v rámci vazebního zasedání konaného dne 1. 11. 2017 uběhlo více než 10 týdnů, což považuje za nepřipustně dlouhou dobu.

60. Ústavní soud měl již mnohokrát možnost vyjádřit se k právu obviněného být osobně slyšen při rozhodování soudu o jeho vazbě. Principy svého rozhodování Ústavní soud shrnul například v nálezu sp. zn. I. ÚS 1104/10 ze dne 21. 10. 2010 (N 213/59 SbNU 103) následovně.

61. Právo obviněného osobně se zúčastnit řízení před soudem v rámci rozhodování o vazbě či jejím dalším trvání a z toho vyplývající právo být slyšen (vyjádřit se) v kontradiktorním řízení je třeba považovat za zcela základiční prvek práva na spravedlivý proces týkající se omezení osobní svobody. Právě vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení.

62. Nicméně jak Ústavní soud, tak Evropský soud pro lidská práva dospěly k závěru, že z čl. 5 odst. 4 Úmluvy nelze dovodit povinnost automaticky ve všech případech rozhodování o dalším trvání vazby (tj. na rozdíl od prvotního rozhodování soudu o vzetí do vazby ve smyslu čl. 5 odst. 3 Úmluvy) plně respektovat záruky spravedlivého trestního procesu zakotvené v čl. 6 Úmluvy. Opačný výklad by byl ryzím formalismem, byť je nepochybné, že i v těchto případech procesní záruky nesmějí být výrazně nižší, než jsou garance, které poskytuje čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

63. Ústavní soud rovněž konstatoval, že od osobního slyšení je možno také upustit, avšak pouze tehdy, pokud by obviněný sám takovýto výsledek

expressis verbis odmítl nebo pokud by takovému výsledku bránila objektivně nepřekonatelná překážka či pokud by k rozhodování soudu docházelo bezprostředně poté, co byl obviněný k otázce vazby soudem vyslechnut, např. v souvislosti s řízením o stížnosti proti jinému vazebnímu rozhodnutí.

64. Pro povinnost osobního slyšení obviněného soudem není tedy rozhodující „typ“ řízení, tzn. zda se jedná o žádost obviněného o propuštění z vazby na svobodu či periodické rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě státním zástupcem, ale rozhodující je časový interval, který uplynul od posledního osobního slyšení obviněného při rozhodování o jeho ponechání ve vazbě, případně existující mimořádné okolnosti, které by činily slyšení obviněného nezbytným. Obviněnému musí být umožněno v určitých časových intervalech být k trvání vazby slyšen bez ohledu na to, zda se tak děje v řízení o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o ponechání ve vazbě či v řízení o žádosti obviněného o propuštění z vazby. Podle Evropského soudu pro lidská práva přitom v zásadě není povinností obviněného prokazovat, že osobní slyšení nad rámec písemného vyjádření obsaženého ve stížnosti či žádosti je opravdu nutné.

65. To znamená, že v každém řízení o žádosti obviněného o propuštění z vazby, ba dokonce ani v každém řízení o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o dalším trvání vazby, není nezbytné konat slyšení obviněného, jestliže byl tento k důvodům vazby slyšen v době nedávno minulé. Proto je třeba sledovat nikoli typ řízení, ale časový interval, který uplynul od doby, kdy byl obviněný naposledy osobně slyšen. Mezi jednotlivými výslechy obviněného je třeba dodržovat časové odstupy v řádu maximálně několika týdnů. Je zřejmé, že dodržení tohoto časového odstupu není možné, pokud obviněný v průběhu zákonem stanovené tříměsíční lhůty pro periodické rozhodování o trvání vazby nepožádá o propuštění z vazby na svobodu. V takovém případě musí soud při rozhodování o stížnosti proti rozhodnutí státního zástupce o ponechání ve vazbě obviněného vždy vyslechnout, ledaže by byly dány podmínky neumožňující takové slyšení nebo obviněný výslovně uvedl, že slyšen být nechce.

66. V dalších svých rozhodnutích Ústavní soud upřesnil, že ani v případech periodického přezkumu důvodnosti vazby, k němuž dochází *ex officio*, tj. z úřední povinnosti bez podnětu ze strany vazebně stíhaného, nelze nadbytečnost osobního slyšení při rozhodování o dalším ponechání obviněného ve vazbě dovést pouhým odkazem na tento typ řízení [nález sp. zn. III. ÚS 1822/11 ze dne 23. 8. 2012 (N 141/66 SbNU 167)].

67. Co se týče maximální délky doby mezi jednotlivými osobními slyšeními ve vazebních řízeních, tak obdobně podle judikatury ESLP k čl. 5 odst. 4 Úmluvy nemusí být nutno obviněného znovu slyšet, pokud od předchozího slyšení uplynula doba v řádu týdnů. Avšak například osm a půl týdne již bylo příliš v rozsudku ve věci *Husák proti České republice*

(rozsudek ze dne 4. 12. 2008 č. 19970/04, § 43; v podrobnostech viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 542).

68. Z uvedeného vyplývá, že obviněného je nutno zásadně slyšet vždy, když je rozhodováno o jeho pokračující vazbě a od jeho předchozího slyšení uběhlo již několik týdnů, ledaže by osobnímu slyšení bránily objektivně nepřekonatelné překážky [srov. nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 2014 sp. zn. I. ÚS 3326/13 (N 5/72 SbNU 69)].

69. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti dovozuje, že z judikatury Evropského soudu pro lidská práva a Ústavního soudu lze dovodit obecnou povinnost soudů slyšet obviněného ve vazbě minimálně každých šest týdnů, nehledě na to, zda má být rozhodováno o pokračování vazby (z úřední povinnosti nebo na základě žádosti obviněného o propuštění). Takový výklad je však mylný. Ve skutečnosti je třeba zajistit, aby v době rozhodování o pokračování vazby neuplynulo od předchozího slyšení obviněného více než několik týdnů. Ústavní soud posoudil průběh řízení a uzavírá, že stěžovateli byla poskytnuta dostatečně často možnost být slyšen před soudem.

h) Řádné odůvodnění rozhodnutí a tzv. doktrína zesílených důkazů

69. Stěžovateli nelze přisvědčit ani v tvrzení, že soudy nedostaly požadavku na řádné odůvodnění rozhodnutí, nevypořádaly se adekvátním způsobem s jeho námitkami a v jejich rozhodnutích zcela chybí posouzení proporcionality trvání vazby s přihlédnutím k tzv. doktríně zesílených důkazů.

70. Ústavní soud považuje za nezbytné odkázat na svou konstantní judikaturu, z níž jasně vyplývá, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) nepředstavuje další instanci v systému trestního soudnictví. Posuzování konkrétních okolností každého jednotlivého případu se zřeteltem na učiněná skutková zjištění náleží trestním soudům, což je výrazem jejich nezávislého soudního rozhodování (čl. 82 odst. 1 Ústavy). Totéž platí ohledně hodnocení skutkových zjištění pro potřeby jejich podřazení pod některý z vazebních důvodů uvedených v § 67 trestního řádu. Pro aplikaci tohoto ustanovení neexistují a ani nemohou být dána objektivní a neměnná kritéria, naopak je třeba vždy vycházet z okolností daných v konkrétní, individualizované věci. Do těchto úvah plynoucích ze skutkových zjištění známých v době rozhodování trestních soudů o vazbě se Ústavní soud cítí být oprávněn zasáhnout zpravidla jen tehdy, není-li rozhodnutí soudu o vazbě podloženo zákonným důvodem buď vůbec, nebo jestliže tvrzení a nedostatečně zjištěné důvody vazby jsou v extrémním rozporu s principy vyplývajícími z ústavního pořádku České republiky [srov. např. nálezy ze dne 20. 11. 2000 sp. zn. IV. ÚS 137/2000 (N 174/20 SbNU 235), ze dne 6. 6.

2002 sp. zn. III. ÚS 121/02 (N 68/26 SbNU 203) či ze dne 7. 4. 2005 sp. zn. I. ÚS 585/02 (N 77/37 SbNU 83) a další].

71. Ústavní soud v minulosti opakovaně uvedl, že nemá-li základní právo na soudní ochranu garantované v čl. 36 odst. 1 Listiny zůstat toliko formálním, je nezbytné, aby soud, který o opravném prostředku rozhoduje, v odůvodnění svého rozhodnutí náležitým způsobem rozebral všechny mu předestřené námitky, jsou-li alespoň zčásti smysluplné a relevantní [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 11. 3. 2010 sp. zn. II. ÚS 226/06 (N 48/56 SbNU 521) a ze dne 8. 7. 2014 sp. zn. II. ÚS 2564/12 (N 136/74 SbNU 69)]. Současně ovšem platí, že není porušením práva na soudní ochranu, když soudy nebudují vlastní závěry na podrobné oponentuře (a vyvracení) jednotlivě vznesených námitek, ale staví proti nim vlastní ucelený argumentační systém, který logicky a v právu rozumně vyloží tak, že podpora správnosti jejich závěrů je sama o sobě dostatečná [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 12. 2. 2009 sp. zn. III. ÚS 989/08 (N 26/52 SbNU 247) či usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 6. 2012 sp. zn. III. ÚS 3122/09, resp. ze dne 1. 4. 2014 sp. zn. I. ÚS 162/13 a ze dne 13. 8. 2015 sp. zn. IV. ÚS 750/14].

72. Soudy se tedy nemusí explicitně vypořádat s každou z uplatněných námitek (kritérium relevance). Rozhodující soud má především povinnost vypořádat se se všemi pro předmět řízení relevantními námitkami, a to takovým způsobem, aby bylo z jeho rozhodnutí pro dotčeného účastníka řízení snadno odvoditelné, z jakého důvodu nemůže ostatní, jím uplatněná argumentace obstát [srov. např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Van de Hurk proti Nizozemí* ze dne 19. 4. 1994 č. 16034/90, § 61, nebo nálezy ze dne 17. 12. 2008 sp. zn. I. ÚS 1534/08 (N 225/51 SbNU 807)]. Konkrétní podoba této povinnosti vyplývá z několika důležitých kritérií. Mezi hlavní patří předmět řízení, fáze trestního řízení a schopnost jeho účastníka (zejména skrze odborné právní zástupce) pochopit text a kontext konkrétních rozhodnutí (srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 1031/17 ze dne 24. 10. 2017, bod 33).

73. Pokud jde o další rozhodování o ponechání obviněného ve vazbě či jeho propuštění, Ústavní soud připomíná, že je třeba dostatečně zkoumat důvody pro trvání vazby, neboť v průběhu trvání vazby tyto mohou slábnout a mohou být nahrazeny některými ze substitutů vazby. Aby byl zajištěn respekt a ochrana základního práva na osobní svobodu, musí být brán zřetel na tzv. doktrínu zesílených důvodů. Soudy jsou povinny respektovat požadavek nezbytnosti existence zesílených důvodů pro trvání vazby, jinak nelze pokračující omezení osobní svobody, byť k uvalení vazby mohlo dojít na základě důvodného podezření, aprobovat. Konkrétně vzato, trvání podezření je podmínkou sine qua non pro zákonnost pokračování vazby, ale po určité době samo o sobě nepostačuje. V takových případech musí soud určit, zda existují jiné relevantní a dostačující důvody předložené

orgány činnými v trestním řízení, které by ospravedlnily toto pokračující odnětí svobody [srov. rozsudek ESLP ve věci *Rokhlina proti Rusku* ze dne 7. 4. 2005 č. 54071/00 a náleží Ústavního soudu ze dne 20. 4. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 6/10 (N 89/57 SbNU 167; 163/2010 Sb.)].

74. Dlužno přitom připomenout, že přetrvávají-li stejné (relevantní a postačující) důvody pro ponechání obviněného ve vazbě po celou dobu jejího trvání a byla-li zákonnost vazby předmětem několikerého přezkoumání, není namístě soudy vytýkat, že tyto důvody v odůvodnění svého rozhodnutí – s náležitým vysvětlením – opakoval (srov. rozsudky ESLP ve věci *Janulis proti Polsku* ze dne 4. 11. 2008 č. 20251/04 a ve věci *Knebl proti České republice* ze dne 28. 10. 2010 č. 20157/05 a usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2575/17 ze dne 31. 10. 2017, bod 52, a sp. zn. III. ÚS 278/18 ze dne 20. 2. 2018, body 26–27).

75. S přihlédnutím k výše naznačeným ústavněprávním požadavkům kladeným na rozhodnutí o vazbě, k předmětu řízení, fázi trestního řízení a úrovni stěžovatelova právního zastoupení jsou podle Ústavního soudu rozsah i podrobnost odůvodnění napadených rozhodnutí dostatečné.

B) Sdělení městského soudu

76. Stěžovatel dále namítá, že postupem městského soudu, který odmlátil rozhodnout o dvou jeho žádostech o propuštění z vazby ze dne 16. 8. 2017 a ze dne 31. 8. 2017, o čemž stěžovatele vyrozuměl sděleními ze dne 25. 8. 2017 a ze dne 5. 9. 2017, bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, které zahrnuje také právo na přístup k soudu.

77. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadenými sděleními nedošlo k odepření přístupu k soudu. V daných případech stěžovatel nedodržel třicetidenní lhůty pro podání opakované žádosti o propuštění z vazby stanovené v ustanovení § 71a trestního řádu a současně v žádosti neuvedl ani nové skutečnosti ospravedlňující jejich předčasné podání, jakkoliv je opačného názoru. Právě z těchto důvodů okresní soud o žádosti nemohl rozhodnout a na základě ustálené soudní praxe stěžovatele ústavní stížností napadeným sdělením o této skutečnosti pouze vyrozuměl (k tomu shodně srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 9. 2017 sp. zn. II. ÚS 2528/17, bod 7).

78. Je třeba také zdůraznit, že stěžovateli i nadále zůstalo zachováno právo podat opakovanou žádost o propuštění z vazby, avšak až po uplynutí třicetidenní lhůty uvedené v ustanovení § 71a trestního řádu, případně je možné tuto opakovanou žádost podat před uplynutím této lhůty, ale to pouze za předpokladu, že stěžovatel v žádosti o propuštění z vazby uvede nové důvody, které by ji odůvodňovaly, a zakládaly tak nový důvod pro propuštění z vazby. Ústavní soud proto posoudil ústavní stížnost v této části jako zjevně neopodstatněnou.

C) Současné zadržování kauce a konstatování vazebního důvodu podle § 67 písm. a) trestního řádu

79. Obstat nemůže ani námitka stěžovatele směřující proti tomu, že obecné soudy na jedné straně konstatovaly přetrvávající existenci vazebních důvodů (včetně důvodu vazby útěkové) a na straně druhé nerozhodly o vrácení peněžité záruky ve výši 150 milionů Kč stěžovateli. Ke složení uvedené peněžité záruky totiž došlo v rámci jiného trestního řízení (vedeného u krajského soudu pod sp. zn. 46 T 5/2015), než ve kterém bylo napadenými usneseními rozhodnuto o dalším trvání vazby stěžovatele (shodně srov. usnesení Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 278/18 ze dne 20. 2. 2018, bod 28). Skutečnost, že je kauce stále zadržována, nemůže být argumentem v rámci přezkumu důvodů pro trvání vazby v jiném řízení. Tímto závěrem se však Ústavní soud nevyjadřuje k otázce proporcionality zásahu do vlastnického práva stěžovatele nevrácením peněžité záruky, neboť tu by stěžovatel musel nastolit samostatně, nikoli jen jako argument pro své propuštění z vazby a Ústavní soud by se jí mohl zabývat až poté, co by v této věci stěžovatel či dotčený vlastník vyčerpali veškeré procesní prostředky, které jim zákon k ochraně příslušného práva poskytuje.

D) Závěr

80. Ze všech uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost v části, v níž směřuje proti usnesení Městského soudu v Brně č. j. 70 Nt 4225/2017-13 ze dne 27. 9. 2017 a proti usnesení Krajského soudu v Brně sp. zn. 9 To 415/2017 ze dne 19. 10. 2017, podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl a ve zbytku ji podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako zjevně neopodstatněnou odmítl.

Č. 83

K rozhodnutí o přeměně podmíněně uloženého trestu na trest nepodmíněný

V rámci plynutí zákonné lhůty k vykonání trestu obecně prospěšných prací v jiném než v nyní projednávaném trestním řízení nelze stěžovateli při rozhodování o přeměně podmíněně uloženého trestu odnětí svobody na trest nepodmíněný podle ustanovení § 83 odst. 1 tr. zákoníku přičítat k tíži, že trest obecně prospěšných prací není splněn, když lhůta k jeho splnění stále plyne.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 24. dubna 2018 sp. zn. II. ÚS 807/18 ve věci ústavní stížnosti M. Ch., zastoupeného Mgr. Tomášem Valíkem, advokátem, se sídlem Za Humny 1299/13, Opava, směřující proti usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 17. 1. 2018 č. j. 4 T 6/2015-71 a usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 9. 2. 2018 č. j. 6 To 56/2018-78, jimiž bylo rozhodnuto, že stěžovatel vykoná trest odnětí svobody, neboť se ve zkušební době neosvědčil, za účasti Okresního soudu v Opavě a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 17. 1. 2018 č. j. 4 T 6/2015-71, ve spojení s usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 9. 2. 2018 č. j. 6 To 56/2018-78, bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Včas podanou ústavní stížností (§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a splňující i ostatní zákonem stanovené podmínky řízení [§ 75 odst. 1 a *contrario*; § 30 odst. 1 a § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu] brojí stěžovatel proti v záhlaví citovanému usnesení Okresního soudu v Opavě (dále též jen „okresní soud“) a Krajského soudu v Ostravě (dále

těž jen „krajský soud“), neboť má za to, že jimi bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Stěžovatel spatřuje porušení svých základních práv především v níže rekapitulovaném nezákonném postupu obecných soudů, které své rozhodnutí o podmíněném odsouzení opřely o nesprávnou zákonnou úpravu, resp. o nesprávné znění zákonné úpravy. Usnesením krajského soudu totiž byla podle ustanovení § 148 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zamítnuta stížnost stěžovatele proti usnesení okresního soudu, kterým bylo rozhodnuto tak, že podle ustanovení § 83 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „tr. zákoník“) stěžovatel vykoná trest odnětí svobody v trvání čtyř měsíců podle trestního příkazu okresního soudu, který nabyl právní moci dne 26. 2. 2015, a byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání 12 měsíců, která byla ve spojení s dalším usnesením okresního soudu prodloužena o další rok.

3. Stěžovatel byl nejprve trestním příkazem okresního soudu ze dne 3. 2. 2015 č. j. 4 T 6/2015-20 odsouzen pro přečin ohrožení pod vlivem návykové látky podle ustanovení § 274 odst. 1 tr. zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání 4 měsíců, kdy výkon tohoto trestu byl podmíněně odložen na zkušební dobu 12 měsíců. Tato zkušební doba běžela od 26. 2. 2015 (tj. od data nabytí právní moci trestního příkazu) do 26. 2. 2016. V průběhu této zkušební doby se stěžovatel dopustil dalšího přečinu ohrožení pod vlivem návykové látky podle ustanovení § 274 odst. 1, odst. 2 písm. c) tr. zákoníku a přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ustanovení § 337 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku, za což byl dalším trestním příkazem okresního soudu ze dne 7. 10. 2015 č. j. 4 T 147/2015-37 odsouzen mj. k trestu vykonání obecně prospěšných prací ve výměře 200 hodin. Výkon trestu obecně prospěšných prací byl stěžovateli nařízen usnesením okresního soudu ze dne 17. 3. 2016. V návaznosti na tuto následnou trestnou činnost stěžovatele okresní soud rozhodl, že se podmíněný trest odnětí svobody v trvání 4 měsíců ponechává v platnosti a stěžovateli se prodlužuje zkušební doba o jeden rok. Tato nová zkušební doba tedy byla stanovena na období od 26. 2. 2016 do 26. 2. 2017. Po skončení této zkušební doby okresní soud zkoumal, jak stěžovatel žil, zda se nedopustil další trestné činnosti a jak vykonával uložené tresty. V tomto směru bylo zjištěno, že stěžovatel nevykonával uložený trest obecně prospěšných prací, když z celkové výměry 200 hodin do prosince 2017 odpracoval pouze 20,5 hodiny. Proto okresní soud nyní napadeným usnesením rozhodl, že stěžovatel podle ustanovení § 83 odst. 1 tr. zákoníku vykoná trest odnětí svobody v trvání 4 měsíců, neboť se ve zkušební době neosvědčil. Krajský soud nyní napadeným usnesením stížnost stěžovatele proti tomuto usnesení zamítl

a doplnil, že stěžovatel byl podle ustanovení § 65 odst. 1 tr. zákoníku povinen vykonat trest obecně prospěšných prací do jednoho roku ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu. Podle tohoto tvrzení mělo k výkonu tohoto trestu u stěžovatele dojít do 17. 3. 2017, což se nestalo. Stěžovatel v reakci na výzvu soudu k nastoupení trestu nastoupil výkon trestu odnětí svobody.

4. Z obsahu Ústavním soudem vyžádaného spisu Okresního soudu v Opavě sp. zn. 4 T 6/2015 se dále podává, že stěžovatel Krajskému soudu v Ostravě dne 28. 2. 2018 sdělil, že k tomuto datu již odpracoval všech 200 hodin uložených obecně prospěšných prací, tento trest vykonal, přičemž výslovně uvedl, že lhůta k výkonu tohoto trestu měla uplynout teprve dne 17. 3. 2018 (viz č. l. 86 spisu).

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že soudy nesprávně aplikovaly ustanovení § 65 odst. 1 tr. zákoníku. V době rozhodování soudu o trestném činu v řízení vedeném pod sp. zn. 4 T 147/2015, které vyústilo právě i v uložení obecně prospěšných prací, bylo totiž v tehdy účinném znění ustanovení § 65 odst. 1 tr. zákoníku stanoveno, že odsouzený je povinen vykonat obecně prospěšné práce do dvou let ode dne, kdy soud nařídil výkon tohoto trestu, nikoliv do jednoho roku, jak chybně uvedl krajský soud v napadeném usnesení. Ke změně právní úpravy, kdy následně byla lhůta pro vykonání trestu obecně prospěšných prací zkrácena na jeden rok, došlo až od 1. 7. 2017. Tato nová právní úprava však na stěžovatele nedopadá, a jelikož pro něj ani nebyla zákonná změna příznivější, soudy měly aplikovat právní úpravu účinnou v době rozhodování o vině a trestu, tj. měly aplikovat tr. zákoník ve znění novely č. 165/2015 Sb. (ve znění účinném do 30. 6. 2016).

6. Tímto zásadním pochybením a hrubým omylem při aplikaci tr. zákoníku údajně došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny. Soudy obou stupňů totiž nebyly oprávněny bezdůvodně krátit stěžovateli zákonem danou lhůtu k vykonání trestu obecně prospěšných prací a na nesplnění takto svévolně určeného termínu a způsobu výkonu trestu obecně prospěšných prací vystavět svůj závěr, že se stěžovatel ve zkušební době podmíněného odsouzení neosvědčil.

II. Vyjádření účastníků řízení

7. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřily Okresní soud v Opavě a Krajský soud v Ostravě.

8. Okresní soud v Opavě ve svém vyjádření pouze odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadeného usnesení, přičemž navrhl odmítnutí ústavní stížnosti, neboť neshledal v procesním postupu žádné pochybení, zejména proto, že soud neřešil dobu či lhůtu výkonu trestu obecně prospěšných prací ve smyslu ustanovení § 65 tr. zákoníku uloženého ve věci

vedené okresním soudem pod sp. zn. 4 T 147/2015, ale řešil vedení řádného života pro rozhodnutí o osvědčení ve zkušební lhůtě podmíněného odsouzení ve věci 4 T 6/2015. S důvody ústavní stížnosti se okresní soud neztotožňuje také proto, že podle ustanovení § 83 odst. 1 tr. zákoníku je vyloučeno jakkoliv měnit či určovat termín výkonu trestu obecně prospěšných prací v jiné trestní věci. Podaná ústavní stížnost se nezabývá podstatou a důvody provedených veřejných zasedání ve věci vedené okresním soudem pod sp. zn. 4 T 6/2015, tedy otázkou, zda se stěžovatel ve zkušební době podmíněného odsouzení osvědčil a vedl řádný život.

9. Krajský soud sice připustil, že v odůvodnění jeho usnesení je mylně uvedena jednoletá lhůta k výkonu trestu obecně prospěšných prací. Současně však krajský soud uvádí, že toto nemělo vliv na rozhodování v této věci, neboť zákonná lhůta pro výkon trestu obecně prospěšných prací běží stěžovateli v řízení vedeném okresním soudem pod sp. zn. 4 T 147/2015, nikoliv v nyní projednávané věci vedené okresním soudem pod sp. zn. 4 T 6/2015. Krajský soud závěrem svého vyjádření shrnuje, že podstatnou okolností pro zamítnutí stížnosti byla skutečnost, že stěžovatel ve zkušební době spáchal dva úmyslné trestné činy a trest obecně prospěšných prací uložený v jiné trestní věci nevykonával řádně.

10. Za situace, kdy ani jedno z rekapitulovaných vyjádření neobsahovalo žádnou novou argumentaci či nové skutečnosti, Ústavní soud je již nezasílal k případné replice stěžovateli.

III. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

11. Podstatu ústavní stížnosti tvoří nesouhlas stěžovatele s právním závěrem okresního soudu, následně stvrzeným soudem krajským, že důvodem pro neosvědčení se ve stanovené zkušební době bylo nevykonání trestu obecně prospěšných prací.

12. Pro přehlednou rekapitulaci časového sledu událostí uvádí Ústavní soud následující. Trestním příkazem okresního soudu ze dne 3. 2. 2015 sp. zn. 4 T 6/2015, který nabyl právní moci dne 26. 2. 2015, byl stěžovatel odsouzen a byl mu uložen podmíněný trest v trvání čtyř měsíců s odkladem na zkušební dobu v trvání dvanácti měsíců. V této zkušební době se stěžovatel dne 10. 7. 2015 (tj. méně než půl roku po prvním odsouzení) dopustil další trestné činnosti, kdy v této věci okresní soud vydal dne 7. 10. 2015 pod sp. zn. 4 T 147/2015 další trestní příkaz, který nabyl právní moci dne 23. 10. 2015 a kterým byl stěžovatel uznán vinným a byl mu mj. uložen trest obecně prospěšných prací ve výměře 200 hodin. Na základě tohoto dalšího odsouzení stěžovatele (v řízení vedeném okresním soudem pod sp. zn. 4 T 147/2015) bylo v nyní projednávané trestní věci (řízení vedené okresním soudem pod sp. zn. 4 T 6/2015) nařizeno veřejné zasedání k přeměně podmíněného odloženého trestu. Toto veřejné zasedání proběhlo dne 22. 6. 2016;

výsledkem veřejného zasedání bylo ponechání podmíněného odsouzení v platnosti a prodloužení zkušební doby o další jeden rok. Zkušební doba tak měla skončit dnem 26. 2. 2017. Po skončení takto prodloužené zkušební doby okresní soud ve věci vedené pod sp. zn. 4 T 6/2015 na veřejném zasedání konaném dne 17. 1. 2018 zkoumal, jak se stěžovatel osvědčil, resp. jak žil, zda se nedopustil další trestné činnosti a zejména jak přistoupil k restu obecně prospěšných prací. Na tomto veřejném zasedání bylo konstatováno, že kromě trestné činnosti, za kterou byl stěžovatel v řízení vedeném pod sp. zn. 4 T 147/2015 odsouzen, se stěžovatel žádné další trestné činnosti nedopustil. Byl také hodnocen průběh výkonu uloženého restu obecně prospěšných prací, přičemž vyplynulo, že ke dni 7. 12. 2017 stěžovatel z uložených 200 hodin odpracoval pouze 20,5 hodiny. Na základě těchto informací okresní soud rozhodl, že stěžovatel se v prodloužené zkušební lhůtě podmíněného odsouzení neosvědčil, a proto mu byl podmíněně uložený rest odnětí svobody přeměněn na rest nepodmíněný, a to právě s odkazem na odsouzení ve věci vedené pod sp. zn. 4 T 147/2015 a neodpracování uloženého restu obecně prospěšných prací. Krajský soud usnesení okresního soudu potvrdil, přičemž na námitky stěžovatele stran neuplynutí lhůty pro vykonání restu obecně prospěšných prací nesprávně (jak ostatně i připustil ve vyjádření k ústavní stížnosti) reagoval tak, že lhůta pro výkon tohoto restu již uplynula.

13. Ústavní soud opakovaně konstatoval, že není součástí soudní soustavy (čl. 91 Ústavy), a nepřísluší mu proto právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [viz např. nálezný sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je proto v řízení o ústavní stížnosti podané podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. výklad zákona, příp. jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě důvod k ústavní stížnosti [viz nálezný sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud nicméně na druhé straně, jak bylo ostatně právě naznačeno, opakovaně připustil, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. Právě to je i případ stěžovatele.

14. Jak se totiž podává ze shora provedené rekapitulace nyní rozhodované věci, oba obecné soudy při hodnocení toho, zda se stěžovatel v prodloužené zkušební lhůtě podmíněného odsouzení osvědčil či nikoliv, výslovně vycházely z okolnosti, že neodpracoval uložený rest obecně

prospěšných prací, když např. okresní soud uvedl, že přístup stěžovatele k tomuto trestu byl zcela lhostejný a „vlastním laxním přístupem se tak připravil o významnou polehčující okolnost, která by mohla vést k tomu, že by podmíněně odložený trest nebyl přeměněn“ (bod 7). Krajský soud pak v odůvodnění napadeného usnesení vycházel ze zjevně chybného znění ustanovení § 65 odst. 1 tr. zákoníku, když konstatoval, že stěžovatel řádně nevykonal uložený trest obecně prospěšných prací, přičemž vyložil, že tuto povinnost nesplnil v zákonné lhůtě jednoho roku (str. 2).

15. Pokud by přitom Ústavní soud přistoupil na argumentaci obecných soudů rozvedenou v jejich vyjádření k ústavní stížnosti, že trest obecně prospěšných prací byl stěžovateli uložen v jiném trestním řízení (vedeném okresním soudem pod sp. zn. 4 T 147/2015) a v tomto trestním řízení se bude zkoumat splnění tohoto trestu, není potom zjevné, proč v trestním řízení vedeném okresním soudem pod sp. zn. 4 T 6/2015 obecné soudy při rozhodování o tom, zda se odsouzený v prodloužené zkušební lhůtě podmíněného odsouzení osvědčil či nikoliv, hodnotily ne/splnění trestu obecně prospěšných prací uloženého v jiném trestním řízení a toto stěžovateli přičítaly k tíži, resp. právě na nesplnění trestu obecně prospěšných prací v podstatné míře založily závěr, že se stěžovatel ve stanovené zkušební době neosvědčil. Stejně tak je nutné odmítnout argumentaci obecných soudů, že trest obecně prospěšných prací a jeho splnění budou předmětem řízení ve věci vedené okresním soudem pod sp. zn. 4 T 147/2015. Pokud by totiž trest nebyl stále splněn a konec zákonné lhůty k jeho splnění by připadl na dobu, po kterou je stěžovatel ve výkonu trestu, bylo by splnění trestu stěžovateli *de facto* jeho uvězněním znemožněno.

16. Jakkoliv tedy Ústavní soud nepolemizuje s tvrzením, že stěžovatel mohl být podmíněně uložený trest odnětí svobody přeměněn na trest nepodmíněný již v řízení vedeném pod sp. zn. 4 T 147/2015 a jakkoliv je obecným soudům nutno dát za pravdu i v tom ohledu, že stěžovatel zřejmě skutečně poněkud laxně přistupoval k plnění trestu obecně prospěšných prací uloženého mu trestním příkazem ze dne 7. 10. 2015 ve věci pod sp. zn. 4 T 147/2015, není možné v rámci plynutí dvouleté zákonné lhůty k vykonání tohoto trestu (viz ustanovení § 65 odst. 1 tr. zákoníku ve znění účinném ke dni ukládaní tohoto trestu) stěžovateli přičítat k tíži, že trest nebyl dosud splněn, když dvouletá lhůta v době rozhodování obou soudů ještě stále plynula, jelikož k nařízení výkonu trestu obecně prospěšných prací došlo usnesením č. j. 4 T 147/2015-48 ze dne 17. 3. 2016, takže k jeho výkonu mělo dojít teprve ke dni 17. 3. 2018. Stěžovateli při hodnocení toho, zda se ve zkušební lhůtě osvědčil, proto nelze vytýkat, že se (případně) rozhodl obecně prospěšné práce v požadované výměře odpracovat až na konci zákonné lhůty. To, jak se odsouzený rozhodne obecně prospěšné práce vykonávat, resp. v jaké intenzitě a s jakým časovým harmonogramem, totiž

záležití primárně na samotném odsouzeném, případně na jeho dohodě se zprostředkovatelem, resp. probační službou. Stěžovatel navíc obecným soudům opakovaně podával vysvětlení, proč se rozhodl pro takový postup, kdy si nejprve chtěl obstarat prostředky na živobytí výdělečnou činností a až následně vykonat trest obecně prospěšných prací. Ze zprávy Probační a mediační služby ze dne 2. 3. 2018 č. j. PMS-8PM 78/2016-807 obsažené ve spisu okresního soudu (č. l. 89) se ostatně podává, že stěžovatel ke dni 23. 2. 2018 skutečně řádně vykonal trest obecně prospěšných prací odpracováním celých 200 hodin.

17. Lze tak uzavřít, že se oba obecné soudy dopustily pochybení dosahujících ústavněprávní intenzity spočívajících v tom, že chybně vycházely z okolností nevykonání trestu obecně prospěšných prací v zákonné lhůtě stěžovatelem, přičemž tato okolnost byla zjevně relevantní při jejich úvahách o uložení výkonu trestu odnětí svobody. Tím se dopustily extrémního nesouladu mezi zjištěnými skutkovými okolnostmi případu a jejich právním posouzením, a tím i porušení čl. 36 odst. 1 Listiny.

IV. Závěr

18. Proto Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona napadená rozhodnutí okresního a krajského soudu zrušil. Úkolem okresního soudu tak bude v dalším řízení daný případ posoudit znovu, resp. znovu zvážit důvody, pro které je možné přeměnit podmíněně uložený trest odnětí svobody na trest nepodmíněný, přičemž však již nebude moci vycházet z okolnosti, že stěžovatel řádně vykonal uložený trest obecně prospěšných prací.

Č. 84

K rozložení důkazního břemene v medicínskoprávních sporech

V případě občanskoprávního sporu, v němž na straně jedné stojí pacient, který tvrdí, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma, a který je v důkazní nouzi, a na straně druhé stojí poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci, je porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, opomene-li obecný soud zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Jaromíra Jirsy – ze dne 9. května 2018 sp. zn. IV. ÚS 14/17 ve věci ústavní stížnosti nezletilého M. N., zastoupeného zákonnou zástupkyní R. B., právně zastoupenou JUDr. Viktorem Pakem, advokátem, se sídlem Francouzská 28, 120 00 Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2016 č. j. 25 Cdo 2731/2016-568, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 16. prosince 2015 č. j. 44 Co 242/2013-528 a proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 2. června 2015 č. j. 25 Cdo 765/2015-483, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě o náhradu škody na zdraví, za účasti 1. Nejvyššího soudu a 2. Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a A. Okresního soudu v Blansku, B. Nemocnice Boskovice, s. r. o., se sídlem Otakara Kubína 179, 680 01 Boskovice, IČO: 26925974, právně zastoupené JUDr. Janem Paroulkem, advokátem, se sídlem Čelakovského 6, 678 01 Blansko, a C. Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje, příspěvkové organizace, se sídlem Kamenice 798/1d, 625 00 Brno, IČO: 00346292, právně zastoupené JUDr. Ing. Lukášem Prudilem, Ph.D., advokátem, se sídlem Bašty 8, 602 00 Brno, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2016 č. j. 25 Cdo 2731/2016-568, rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 16. prosince 2015 č. j. 44 Co 242/2013-528 a rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 2. června 2015 č. j. 25 Cdo 765/2015-483 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo na rovnost účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny

základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2016 č. j. 25 Cdo 2731/2016-568, rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. prosince 2015 č. j. 44 Co 242/2013-528 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. června 2015 č. j. 25 Cdo 765/2015-483 se proto ruší.

Odůvodnění

I. Stěžovatelem namítané zásahy do základních práv

1. Ústavní soud obdržel návrh podle § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), kterým se nezletilý M. N. (dále jen „stěžovatel“ nebo „žalobce“) domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo zasaženo do jeho ústavně zaručených základních práv na ochranu tělesné a duševní integrity podle čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), jakož i do práva na spravedlivou náhradu škody za podmínek a postupů stanovených zákonem ve smyslu čl. 24 Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluvy o lidských právech a biomedicíně (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 96/2001 Sb. m. s.).

2. Stěžovatel namítá, že obecné soudy v dané věci neposkytly dostatečnou ochranu jeho dotčeným veřejným subjektivním právům, především právu na ochranu tělesné a duševní integrity a nereflektovaly zásadu *nemo turpitudinem suam allegare potest*, tj. že nikdo nemůže těžit ze svého nepotivého nebo protiprávního činu. Současně stěžovatel napadá závěry usnesení Nejvyššího soudu (dále také jen „dovolací soud“) ze dne 20. října 2016 č. j. 25 Cdo 2731/2016-568, jež prý postrádají jakoukoliv oporu v předchozích rozhodnutích soudů nižších stupňů.

II. Skutkový stav věci

3. Z obsahu spisu vedeného u Okresního soudu v Blansku (dále též jen „soud prvního stupně“) pod sp. zn. 77 C 668/2010 Ústavní soud zjistil, že dne XX. X. XXXX kolem 0:06 hod. matka stěžovatele R. B. kontaktovala dispečink Zdravotnické záchranné služby Jihomoravského kraje, příspěvkové organizace, (dále jen „zdravotnická záchranná služba“) s tím, že ve třicátém týdnu těhotenství a začala silně krvácet. Zdravotnická záchranná služba vyslala do bytu matky stěžovatele vozidlo rychlé lékařské pomoci, které na místo dorazilo v 0:13 hod. Přítomná lékařka stav předběžně diagnostikovala jako patologii placenty a rozhodla o převozu matky

do Nemocnice Boskovice, s. r. o., (dále jen „nemocnice Boskovice“). Převoz byl zahájen v 0:31 hod.

4. V 0:46 hod. dispečink zdravotnické záchranné služby telefonicky kontaktoval gynekologicko-porodnické oddělení nemocnice Boskovice a informoval jej o stavu matky stěžovatele. Osádka vozidla rychlé lékařské pomoci předala matku stěžovatele personálu nemocnice Boskovice v 0:59 hod. V 1:09 hod. volala sestra gynekologicko-porodnického oddělení nemocnice Boskovice na dispečink zdravotnické záchranné služby a žádala o převoz matky stěžovatele do gynekologicko-porodnické kliniky Fakultní nemocnice Brno s tím, že lékař boskovické nemocnice je u akutní sekce a nikdo jiný tam není. V 1:18 hod. sestra gynekologicko-porodnického oddělení nemocnice Boskovice provedla kardiokografické vyšetření, avšak záznam o něm (dále jen „záznam o KTG“) se následně ztratil.

5. V 1:33 hod. byl zahájen převoz matky stěžovatele vozidlem rychlé lékařské pomoci zdravotnické záchranné služby do gynekologicko-porodnické kliniky Fakultní nemocnice Brno. Ve 2:05 hod. byl převoz ukončen a ve 2:35 hod. se urgentním porodem císařským řezem narodil těžce hypoxický stěžovatel. Skóre podle Apgarové činilo v první minutě života novorozence jeden bod (z deseti možných), kdy u něj byla přítomna pouze pomalá srdeční akce. Jinak byl novorozenec bez dechu, bez svalového napětí, s cyanotickou nebo bledou kůží a nereagoval na podráždění.

III. Řízení předcházející podání ústavní stížnosti

6. Stěžovatel (žalobce) se dne 9. srpna 2010 obrátil na Okresní soud v Blansku se žalobou na náhradu škody na zdraví, resp. na jednorázové odškodnění bolesti a snížení společenského uplatnění, které vyčíslil na částku 198 000 Kč s příslušenstvím. Zaplacení uvedené částky se domáhal jak vůči nemocnici Boskovice (dále také „první žalovaná“), tak i vůči zdravotnické záchranné službě (dále také „druhá žalovaná“) s tím, že jejich postup spočívající v neukončení porodu žalobce včas a jeho následný transport do Fakultní nemocnice v Brně byl podstatnou příčinou nepříznivého následku – poškození zdraví žalobce ve smyslu § 444 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění do 31. prosince 2013, (dále jen „obč. zák.“).

7. Soud prvního stupně rozsudkem ze dne 14. května 2013 č. j. 77 C 668/2010-327 žalobu zamítl. Po provedeném dokazování, jehož součástí bylo i celkem sedm znaleckých posudků či odborných vyjádření z oboru zdravotnictví, s různou specializací (anestezilogie, resuscitace a urgentní medicína, gynekologie, neurologie či neonatologie), soud prvního stupně u první žalované shledal porušení právní povinnosti – postup *non lege artis*, avšak konstatoval, že takové protiprávní jednání nebylo v příčinné souvislosti se škodou na zdraví žalobce. Ve vztahu ke druhé žalované

soud prvního stupně dospěl k závěru, že své právní povinnosti nijak neporušila. Ohledně příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním první žalované a škodou na zdraví žalobce soud prvního stupně uzavřel, že stěžejní příčinou poškození zdraví žalobce bylo předčasné odlučování placenty spojené se zahájením předčasného porodu, nedostatečná zralost všech orgánů a akutní nedostatek kyslíku s následnou tísní plodu, projevující se následky typu hypoxie, významným zpomalením srdeční akce (bradykardie), následným mozkovým krvácením a otokem mozku.

8. Nad rámec důvodů svého rozsudku pak soud prvního stupně přitakal námitce žalobce, že mu nelze klást k tíži absenci zdravotnické dokumentace vypracované první žalovanou. Na druhou stranu však dle něj pochybením první žalované nebylo nevedení zdravotnické dokumentace, ale neprovedení (dalších) vyšetření. Protože takové pochybení nepředstavovalo stěžejní příčinu poškození zdraví žalobce – tou byly shora popsané skutečnosti – nelze dle soudu prvního stupně činit první žalovanou odpovědnou za škodu na zdraví žalobce na základě pouhé pravděpodobnosti vlivu jejího jednání na vznik škody na zdraví žalobce.

9. Žalobce napadl rozsudek soudu prvního stupně odvoláním. Rozsudkem ze dne 22. října 2014 č. j. 44 Co 242/2013-431 Krajský soud v Brně (dále také jen „odvolací soud“) změnil rozsudek soudu prvního stupně a uložil oběma žalovaným společně a nerozdílně zaplatit žalobci částku 196 080 Kč s příslušenstvím (ve zbytku rozsudek soudu prvního stupně potvrdil) a rozhodl o nákladech řízení. Odvolací soud konstatoval, že obě žalované pochybily. Druhá žalovaná tím, že rozhodla o převozu matky žalobce do zařízení první žalované namísto do zařízení vyššího typu (Fakultní nemocnice v Brně). První žalovaná zase tím, že na základě indikace matky žalobce měla buď rozhodnout o akutním porodu císařským řezem, anebo o jejím transportu do zařízení vyššího typu. Za stěžejní dále odvolací soud považoval otázku zdravotního stavu žalobce a určení okamžiku, kdy došlo k nezvratnému poškození jeho zdraví. Protože první žalovaná o zdravotním stavu žalobce či jeho matky nepořídila žádnou dokumentaci (resp. jediný záznam KTG se ztratil), dospěl odvolací soud k závěru, že je namíste přenést důkazní břemeno stran zdravotního stavu žalobce v době předání jeho matky zdravotnickému personálu první žalované na první žalovanou. Protože první žalovaná ohledně dané skutečnosti žádný důkaz nepředložila, odvolací soud shledal, že příčinou škody na zdraví žalobce bylo prodlení s nezbytným akutním porodem, vzniklé souběhem porušení povinností oběma žalovanými.

10. Proti rozsudku odvolacího soudu podaly obě žalované dovolání. Rozsudkem ze dne 2. června 2015 č. j. 25 Cdo 765/2015-483 Nejvyšší soud dovolání první žalované odmítl. O dovolání druhé žalované rozhodl odvolací soud tak, že rozsudek odvolacího soudu v rozsahu, jímž byl změněn

rozsudek soudu prvního stupně, zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Dovolací soud připomenul svoji ustálenou rozhodovací praxi stran rozložení důkazního břemene v případech uplatnění nároku na náhradu škody a upozornil, že při posouzení předpokladů vzniku nároku na náhradu škody na zdraví způsobené nesprávným lékařským postupem nelze vznik odpovědnosti lékaře dle § 420 obč. zák. nahradit zjednodušujícím závěrem, že nedostatky ve vedení lékařské dokumentace nelze přičíst k tíži pacienta, a na takovém základu dovodit odpovědnost poskytovatele zdravotní péče za škodu na zdraví. Současně dovolací soud doplnil, že nedostatky ve vedení zdravotnické dokumentace první žalovanou nelze klást k tíži druhé žalované.

11. Odvolací soud v novém řízení doplnil dokazování výsledkem soudního znalce z oboru zdravotnictví, odvětví pediatrie, specializace neonatologie, MUDr. Lubomíra Kantora, Ph.D., (dále též jen „znalec“), z něhož vyplynulo, že fáze hypoxie, kdy již dochází k nevratnému poškození zdraví, nastává „v řádu minut, max. desítek minut poté, co u matky započalo krvácení“. K tomuto závěru znalec odvolací soud uvedl, že plně koresponduje s dalším skutkovým zjištěním, pročež uzavřel, že žalobce neprokázal, že protiprávní jednání první žalované bylo v příčinné souvislosti se škodou na jeho zdraví, resp. že bylo jeho rozhodující příčinou. Nadto odvolací soud uvedl, že jestliže k poškození zdraví žalobce mohlo dojít již před přivezením jeho matky do zařízení první žalované, nelze rozhodnutí druhé žalované o volbě zdravotnického zařízení stavět do příčinné souvislosti se škodou na zdraví žalobce. Z tohoto důvodu odvolací soud rozsudkem ze dne 16. prosince 2015 č. j. 44 Co 242/2013-528 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl o nákladech řízení.

12. Následné dovolání žalobce dovolací soud usnesením ze dne 20. října 2016 č. j. 25 Cdo 2731/2016-568 odmítl. Dovolací soud připomenul závěr odvolacího soudu o absenci příčinné souvislosti, v důsledku čehož nelze vyvodit odpovědnost žalovaných za škodu na zdraví žalobce. Z tohoto důvodu se dále nezabýval otázkou, zda první žalovaná může procesně těžít z nedostatků ve vedení zdravotnické dokumentace.

IV. Argumentace stěžovatele

13. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti nejprve připomíná skutkový stav věci a průběh řízení před obecnými soudy. V tomto směru zdůrazňuje, že po celou dobu pobytu v zařízení první žalované nebyla jeho matka vyšetřena a že pořízený záznam o KTG – z něhož by stav stěžovatele v době pobytu jeho matky v zařízení první žalované byl zjistitelný – se ztratil. Dle stěžovatele proto nelze jednoznačně určit, zda do zařízení první žalované již hypoxický dorazil, či jej tak teprve opouštěl. Závěr o absenci příčinné souvislosti mezi postupem první žalované a škodou na zdraví, který učinil

v řízení až dovolací soud, proto stěžovatel odmítá. Stěžovatel zpochybňuje odkaz dovolacího soudu na údajný závěr odvolacího soudu o vysoké pravděpodobnosti, „že ke škodě na zdraví stěžovatele došlo ještě předtím, než se matka stěžovatele dostala do péče vedlejších účastnic“. Stěžovatel oproti tomu připomíná další závěry soudního znalce MUDr. Lubomíra Kantora, Ph.D., podle nichž „měl (stěžovatel) vyšší šance žít život bez postižení, kdyby byl odrozen tam (rozuměj v zařízení první žalované)“ a navíc, že „když hypoxie pokračuje, prohlubuje se ... bludný kruh s rozvojem metabolického rozvratu“.

14. Dle stěžovatele tak z panující nejistoty ohledně existence příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním první žalované a vzniklou škodou na zdraví profituje první žalovaná. Ta však daný stav sama vyvolala, protože jsou závěry dovolacího soudu v rozporu se zásadou, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu.

15. Stěžovatel připomíná, že ve svém dovolání poukazoval na skutečnost, že rozhodovací praxe Nejvyššího soudu je ohledně otázky prospěchu z protiprávního jednání či z vyvolání určitého protiprávního stavu v podobě nedostatků zdravotnické dokumentace krajně nejednotná. K tomu stěžovatel poukazuje i na judikaturu dovolacího soudu vztahující se k uvedené zásadě obecně i týkající se přímo problematiky absence či zničení zdravotnické dokumentace, na jejímž základu dovozuje, že rozhodování dovolacího soudu se v této otázce liší případ od případu.

16. Stěžovatel poukazuje na nález Ústavního soudu ze dne 13. června 2006 sp. zn. Pl. ÚS 75/04 [(N 119/41 SbNU 485; 452/2006 Sb.), jenž je veřejnosti dostupný stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na stránce <http://nalus.usoud.cz>], dle něhož „je věcí obecných soudů, aby s ohledem na konkrétní případ zvážily rozložení důkazního břemene mezi účastníky řízení“. Z uvedeného závěru vychází i část rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2013 sp. zn. 30 Cdo 3631/2011, jehož závěry stěžovatel podrobně rozvádí.

17. Stěžovatel uzavírá, že postupem dovolacího soudu i soudu odvolacího, který byl jeho právním názorem vázán, bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, právo na ochranu tělesné a duševní integrity a v konečném důsledku i právo na spravedlivou náhradu škody za podmínek a postupů stanovených zákonem. Z těchto důvodů stěžovatel navrhuje Ústavnímu soudu zrušení napadených rozhodnutí.

V. Průběh řízení před Ústavním soudem

18. Podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníky a vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k podané ústavní stížnosti.

19. Okresní soud v Blansku ve svém vyjádření zcela odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

20. Krajský soud v Brně se práva na vyjádření k ústavní stížnosti vzdal s tím, že stěžovatel ve své ústavní stížnosti připomenul vázanost odvolacího soudu právním názorem dovolacího soudu.

21. Nejvyšší soud ve svém vyjádření připomenul své předchozí závěry a konstatoval, že na vyřešení otázky, zda nemocnice Boskovice může procesně těžít ze svého protiprávního jednání, napadený rozsudek odvolacího soudu nespočíval. Dle dovolacího soudu stěžovatel v podstatě opakuje námitky vznesené v dovolání. Z těchto důvodů dovolací soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou, případně ji zamítl.

22. Nemocnice Boskovice ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedla, že se zcela ztotožňuje se skutkovými i právními závěry dovolacího a odvolacího soudu o neexistenci příčinné souvislosti mezi jednáním jí samotné či zdravotnické záchranné služby a škodou, která vznikla na zdraví stěžovatele, jakož i s jejich právními závěry stran rozložení důkazního břemene. Tvrzení stěžovatele, že záznam o KTG ztratila, nemocnice rozporuje a uvádí, že záznam předala zaměstnancům zdravotnické záchranné služby, aniž by pořídila jeho kopii. Dále nemocnice Boskovice namítá, že důvodem neúspěchu stěžovatele v řízení před obecnými soudy nebylo neunesení důkazního břemene, ale prokázání neexistence příčinné souvislosti mezi jejím jednáním a škodou na zdraví, již stěžovatel utrpěl. V době, kdy přijímala matku stěžovatele, již mělo dojít k nevratnému poškození jeho zdraví, pročež za tuto škodu nemůže být činěna odpovědnou. V tomto směru připomíná závěr dovolacího soudu, že případné nedostatky ve vedení zdravotnické dokumentace automaticky nezakládají její odpovědnost za jakoukoliv škodu, která stěžovateli vznikla. Co se týče otázky rozložení důkazního břemene v případě prokazování existence předpokladů odpovědnosti za škodu, je dle ní tato otázka v rozhodovací praxi dovolacího i Ústavního soudu dávno vyřešena a napadená rozhodnutí z přijatého řešení vycházejí.

23. Zdravotnická záchranná služba poukázala na usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. června 2015 č. j. 25 Cdo 765/2015-483, v němž dovolací soud jasně uvedl, že jí nemůže být kladeno k tíži, že nemocnice Boskovice nevedla řádně zdravotnickou dokumentaci.

24. Ústavní soud následně vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení zaslal stěžovateli k případné replice.

25. Stěžovatel v rámci své repliky předně poukázal na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. června 2015 sp. zn. 21 Cdo 3612/2014, z něhož je zřejmé, že základní zásady obsažené v části první hlavy I zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, byly vlastní českému právnímu řádu i před 1. lednem

2014. Ve vztahu k projednávané věci je přitom dle stěžovatele stěžejní aplikace zásady, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého či protiprávního jednání, již akcentuje ve své rozhodovací praxi i Ústavní soud [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 12. července 2017 sp. zn. I. ÚS 1737/16 (N 124/86 SbNU 109)]. Stěžovatel dále poukázal i na rozhodnutí soudů nižších stupňů, z nichž se podává, že zmařila-li žalovaná provedení důkazu, který byla povinna uchovat a předložit, bylo by neprovedení kompenzace informačního deficitu žalobkyně v rozporu s požadavkem na rovnost zbraní účastníků řízení. Ve vztahu k povinnosti zdravotnických zařízení vést zdravotnickou dokumentaci stěžovatel připomenul čl. 4 Úmluvy o lidských právech a biomedicíně a ustanovení § 630h odst. 3 německého Bürgerliches Gesetzbuch, jež sice nemá konkrétní obdobu v českém právním řádu, ale jehož podstatě odpovídá ustanovení § 6 odst. 2 občanského zákoníku. Prvotní rozhodnutí dovolacího soudu v této věci přitom podle stěžovatele předmětnou zásadu zcela přehlízí. Stěžovatel dále upozornil, že rozhodovací praxe dovolacího soudu v tomto směru dosud není ustálena. Stěžovatel připomněl, že je nezletilý, pročež se na něj vztahuje i čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Z rozhodovací praxe Ústavního soudu přitom vyplývá, že v případech, kdy jde o náhradu újmy způsobené nezletilému, je zapotřebí mít na paměti nejlepší zájem dítěte, resp. volit z více možných výkladů dotčeného právního předpisu takový, který nejefektivněji naplňuje nejlepší zájem dítěte. Stěžovatel je přesvědčen, že rozhodnutí dovolacího soudu vydané v jeho věci dané požadavky plynoucí z čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte nenaplňuje, a trvá na zrušení napadených rozhodnutí.

VI. Posouzení podmínek řízení

26. Dříve, než Ústavní soud mohl přistoupit k vlastnímu přezkumu napadených rozhodnutí obecných soudů, musel se zabývat otázkou, zda podaná ústavní stížnost splňuje veškeré náležitosti dle zákona o Ústavním soudu.

27. Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel před jejím podáním vyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu). Ústavní stížnost byla podána včas osobou oprávněnou a splňuje také ostatní zákonné požadavky.

VII. Upuštění od ústního jednání

28. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VIII. Vlastní přezkum

29. Ústavní soud shledal argumentaci stěžovatele obsaženou v ústavní stížnosti jako důvodnou, a proto ústavní stížnosti vyhověl z důvodů, které vysvětluje níže.

VIIIa. Obecná východiska

30. Ústavní soud opakovaně připomíná, že není „superrevizní“ instancí v systému obecné justice. V souladu s čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je jeho posláním ochrana ústavnosti, především pak ochrana základních lidských práv a svobod garantovaných ústavním pořádkem. I když toto široce pojaté vymezení ochrany ústavnosti nevyčerpává úlohu a funkce, které Ústavní soud zastává a které plní v rámci ústavního systému České republiky, znamená to, že při incidentní kontrole ústavnosti, tedy v procesu rozhodování o ústavních stížnostech dle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, neposuzuje otázku možného porušení práv fyzických a právnických osob, která vyplývají z práva podústavního, neboť k tomu jsou povolány soudy obecné (čl. 90 Ústavy).

31. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je Ústavní soud oprávněn zasahovat v situacích, kdy obecné soudy zasahují do ústavně garantovaných základních práv či svobod. Přezkumná činnost Ústavního soudu je v takových případech omezena na zjištění, zda v řízení, které předcházelo napadenému rozhodnutí, obecné soudy postupovaly uvnitř ústavních limitů jejich činnosti, anebo zda z těchto mezí vybočily, např. v důsledku ústavně nepřijatelné svévole [k tomu srov. např. nálezy Ústavního soudu ze dne 15. září 2005 sp. zn. III. ÚS 606/04 (N 177/38 SbNU 421), ze dne 12. července 2006 sp. zn. III. ÚS 151/06 (N 132/42 SbNU 57), ze dne 7. listopadu 2006 sp. zn. IV. ÚS 369/06 (N 206/43 SbNU 303) či ze dne 1. listopadu 2007 sp. zn. III. ÚS 677/07 (N 179/47 SbNU 371)], anebo pokud by napadené soudní rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné, resp. postrádalo řádné, srozumitelné a logické odůvodnění [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. června 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 27. srpna 2013 sp. zn. II. ÚS 1842/12 (N 154/70 SbNU 425) či ze dne 27. února 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275)].

32. V projednávané věci jde především o posouzení dvou konkrétních aspektů práva na spravedlivý proces ve smyslu hlavy páté Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy – práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na rovnost účastníků řízení zakotveného v čl. 37 odst. 3 Listiny.

33. Z rozhodování Ústavního soudu a Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) plyne, že s právem na soudní ochranu a na spravedlivý proces je spjat požadavek řádného odůvodnění soudního rozhodnutí. To musí mít svůj odraz v provedených důkazech a z nich vyplývajících skutkových a právních závěrech. Postrádají-li skutkové nebo právní závěry

soudního rozhodnutí oporu v provedeném dokazování, jde o případ ústavně nepřipustné svévole v rozhodování neslučitelné s právem účastníka řízení na soudní ochranu.

34. Pojem svévole Ústavní soud ve své judikatuře vyložil jako extrémní nesoulad právních závěrů s vykonanými skutkovými a právními zjištěními, popřípadě jako nerespektování kogentní normy, dále jako interpretaci, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (příkladem čehož je přepjatý formalismus), interpretaci ocitající se v extrémním nesouladu s obsahem jak právní praxe, tak i doktríny obecně akceptovaných výkladových metod, jakož i interpretaci a aplikaci zákonných pojmů v jiném než zákonem stanoveném a právním myšlením konsensuálně akceptovaném významu, v tom rámci i odklon od ustálené judikatury, aniž by byly dostatečně vyloženy důvody, na jejichž základě soud výkladovou praxi dosud převažující a stabilizovanou odmítá, a konečně ve smyslu rozhodování bez bližších kritérií či alespoň zásad odvozených z právní normy [srov. nálezy Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 677/07 (viz výše) či ze dne 28. června 2010 sp. zn. IV. ÚS 2795/09 (N 129/57 SbNU 583)].

35. V případě prvé z forem nepřipustné svévole Ústavní soud zcela výjimečně přistupuje k posouzení hodnocení důkazů provedeného obecnými soudy, avšak toliko v tom směru, že zjišťuje, zda odůvodnění napadeného rozhodnutí v tomto směru nevylučuje znaky libovůle. Ač tedy Ústavní soud zásadně nepřehodnocuje důkazy provedené obecnými soudy [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 25. června 1997 sp. zn. II. ÚS 341/96 (N 84/8 SbNU 281)], opakovaně přistupuje ke kasaci rozhodnutí, v nichž nebyl důkazní postup pečlivě a úplně popsán a logicky a přesvědčivě odůvodněn [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 23. listopadu 2000 sp. zn. III. ÚS 181/2000 (N 175/20 SbNU 241) či ze dne 30. listopadu 2000 sp. zn. III. ÚS 463/2000 (N 181/20 SbNU 267)]. Obdobně Ústavní soud zasahuje v případech, kdy v soudním rozhodování byla učiněna skutková zjištění v extrémním nesouladu s provedenými důkazy [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 20. června 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257) a ze dne 30. listopadu 1995 sp. zn. III. ÚS 166/95 (N 79/4 SbNU 255) či usnesení Ústavního soudu ze dne 14. ledna 2004 sp. zn. III. ÚS 376/03 (U 1/32 SbNU 451)].

36. Druhým aspektem ústavněprávního přezkumu je právo na rovnost účastníků řízení, jež spočívá ve spravedlivém dělení důkazního břemene mezi jeho jednotlivými účastníky. S tím je spjata i otázka obrácení důkazního břemene v případě, kdy jedna ze stran sporu zmařila provedení důkazu, v důsledku čehož se protistrana ocitá v důkazní nouzi, neboť není s to prokázat svá skutková tvrzení.

37. V tomto směru je třeba připomenout obecné pravidlo rozdělení důkazního břemene v civilním sporném řízení, podle něhož „procesní strana nese důkazní břemeno ohledně skutečností, jež odpovídají skutkovým

znakům právní normy, která je procesní straně příznivá, resp. právní normy, na jejímž základě uplatňuje procesní strana své právo“ (srov. Macur, J. Dělení důkazního břemena v civilním soudním sporu. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 144). Takovému nastavení odpovídá i rozdělení důkazního břemene v případě prokazování předpokladů odpovědnosti za újmu, kdy obecně platí, že poškozený je povinen tvrdit protiprávní jednání škůdce, vznik škody a existenci příčinné souvislosti mezi těmito skutečnostmi a svá tvrzení prokázat (srov. např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. srpna 2007 sp. zn. 25 Cdo 3144/2005).

38. Již ve svém nálezu ze dne 7. října 1996 sp. zn. IV. ÚS 167/96 (N 93/6 SbNU 183) Ústavní soud poukázal na význam institutu důkazního břemene a připomenul, že je podřazen určitému právnímu rámci, který je vymezen především principy nestranného a spravedlivého procesu. To (mimo jiné) znamená, že „soud nemůže některou z procesních stran zatížit důkazním břemenem bez dalšího a jednostranným způsobem, ale pouze v kontextu všech relevantních okolností případu“. V nálezu ze dne 20. srpna 2014 sp. zn. I. ÚS 173/13 (N 156/74 SbNU 333) Ústavní soud konstatoval, že problematika rozdělení důkazního břemene úzce souvisí právě s právem na rovnost účastníků řízení, jež je součástí práva na spravedlivý proces v širším slova smyslu. Zásadou rovnosti účastníků řízení přitom Ústavní soud rozumí „rovnost zbraní, resp. rovnost příležitostí“, což znamená, že „každé procesní straně by měla být dána přiměřená možnost přednést svou záležitost za podmínek, jež ji nestaví do podstatně nevýhodnější situace, než ve které je její protistrana“. Obdobně „rovnost zbraní“ vnímá i rozhodovací praxe ESLP. Cílem práva na rovnost účastníků řízení, resp. zásady rovnosti zbraní je dosažení „spravedlivé rovnováhy“ mezi stranami sporu [viz nálezy Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), body 28 a 29].

39. Ve svém nálezu ze dne 26. dubna 2006 sp. zn. Pl. ÚS 37/04 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.), pod bodem 64, Ústavní soud konstatoval, že „v rovině ústavněprávní tak platí, že v právu na spravedlivý proces obsažená zásada rovnosti zbraní v civilním řízení obecně zahrnuje též rovnost břemen, která jsou na účastníky řízení kladena (a která nesmí být nepřiměřená), a že v opačném případě nelze řízení jako celek považovat za spravedlivé. Tento obecný princip rovnosti účastníků je pak nutno promítnout i do právní úpravy dokazování v rovině zákona“. Obdobně ESLP v rozsudku ve věci *Metalco Bt. proti Maďarsku* ze dne 1. února 2011 č. 34976/05, § 24, uvedl, že uložení nesplnitelného důkazního břemene na jednu stranu civilního sporu bylo porušením zásady rovnosti zbraní. Právo na rovnost účastníků řízení tedy rovněž vyžaduje, aby důkazní břemeno kladené na jednoho účastníka řízení nebylo nepřiměřené, což vychází z výše zmíněného obecného požadavku na dosažení spravedlivé rovnováhy mezi stranami sporu.

40. Otázce ústavněprávního základu institutu důkazního břemene se Ústavní soud věnoval i ve svém usnesení ze dne 8. prosince 2016 sp. zn. II. ÚS 3312/16 (v SbNU nepublikováno). Zde v návaznosti na rozsudky ESLP ve věcech *Blücher proti České republice* ze dne 11. ledna 2005 č. stížnosti 58580/00 a *Tiemann proti Francii a Německu* ze dne 27. dubna 2000 č. 47458/99 a č. 47458/99 doplnil, že Úmluva a Listina sice neupravují dokazování jako takové, což ale neznamená, že se dokazování nachází „mimo“ ústavněprávní rovinu a jeho úprava je zcela v dispozici podústavního zákona. Základní zásady spravedlivosti řízení, zejména principy rovnosti zbrání a kontradiktornosti, ovládající celé řízení, se nutně vztahují i na dokazování. S poukazem na svůj nálezný sp. zn. IV. ÚS 167/96 (viz výše) pak Ústavní soud připomněl, že i institut důkazního břemene je podřízen určitému ústavněprávnímu rámci, jak jej vymezují principy nestranného a spravedlivého procesu plynoucí z čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud následně uzavřel, že v právu na spravedlivý proces obsažená zásada rovnosti zbrání v civilním řízení obecně zahrnuje též rovnost břemen, která jsou na účastníky řízení kladena – a která nesmí být nepřiměřená, resp. jejichž usnesení nesmí být nesplnitelné (k tomu srov. Lavický, P. Soudcovské dotváření pravidel dělení důkazního břemena. Právník, 2018, č. 4, s. 313); v opačném případě nelze dle Ústavního soudu předmětné řízení jako celek považovat za řádně vedené.

41. V obecné poloze z abstraktní množiny případů, jimiž se obecné soudy zabývají, typově vystupují tzv. medicínské spory, tj. spory mezi pacientem a lékařem (poskytovatelem zdravotních služeb), kdy je to právě pacient – poškozený, jenž by měl, v souladu s obecnou teorií o rozložení důkazního břemene, navrhnout důkazy za účelem prokázání svých tvrzení o protiprávním jednání škůdce, o škodě a existenci příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním a následkem. Již ve svém usnesení ze dne 12. srpna 2008 sp. zn. I. ÚS 1919/08 (U 10/50 SbNU 451) Ústavní soud připomenul, že v případech, kdy není možné prokázat, že konkrétní opomenutí škůdce (poskytovatele zdravotních služeb) tvoří se škodlivým důsledkem ničím nenarušený vztah, je výrazně oslabeno postavení poškozeného – pacienta. Přitom je to právě poskytovatel zdravotních služeb, který má v tomto vztahu převahu, a proto by se měla pacientova práva chránit důsledněji.

42. Ve svém usnesení sp. zn. II. ÚS 3312/16 Ústavní soud připomenul rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. června 2016 sp. zn. 30 Cdo 1144/2014, z něhož plyne, že obecné pravidlo o rozložení důkazního břemene lze v odůvodněných případech modifikovat, neboť striktní dodržování standardního rozložení důkazního břemene by v ojedinělých situacích vedlo k neudržitelnému zatížení strany, která je nese, protože ta objektivně nemá a nemůže mít k dispozici informace o skutečnostech důležitých pro

rozhodnutí ve sporu. K tomuto Nejvyšší soud dodal, že nemodifikovaná pravidla o rozložení důkazního břemene by v konečném důsledku mohlo být v rozporu se zásadou, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Uvedené závěry dovolacího soudu Ústavní soud označil za ústavně souladné.

43. Ve světle těchto obecných závěrů Ústavní soud přezkoumal napařená rozhodnutí obecných soudů.

VIIIb. Aplikace obecných zásad na projednávaný případ

A. K odmítavému usnesení dovolacího soudu

44. V projednávané věci stěžovatel předně namítá, že dovolací soud dezinterpretoval závěry soudu odvolacího, v důsledku čehož jeho dovolání odmítl. Dle dovolacího soudu totiž soud odvolací po doplnění dokazování výsledkem znalce dospěl k závěru o absenci příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním nemocnice Boskovice a zdravotnické záchranné služby a vznikem škody na zdraví stěžovatele.

45. Ústavní soud je nucen konstatovat, že takový kategorický závěr se ze znaleckého posudku (č. l. 267 až 272) a z výslechu znalce (viz č. l. 507 až 508) nepodává a nedovodil jej ani soud odvolací. Znalci položil soud prvního stupně otázky, které lze zjednodušeně formulovat takto: 1. určení faktorů, které vedly k poškození zdraví stěžovatele, a jejich vzájemný poměr, 2. zda takovým faktorem mohlo být jednání některé z vedlejších účastnic řízení a zda by i bez jejich jednání došlo k poškození zdraví stěžovatele, a to z hlediska snížení možnosti poškození zdraví stěžovatele spolu s délkou trvání hypoxie. Konečně se znalec vyjadřoval i k doplňujícím otázkám nemocnice Boskovice, mimo jiné i k otázce, jaké faktory mají vliv na poškození dítěte v obdobných případech.

46. Na první otázku znalec odpověděl tak, že nejpodstatnějším faktorem poškození zdraví stěžovatele byla jeho hypoxie, dále krvácení matky stěžovatele (rodičky) z rodidel a konečně nezralost novorozence. Procentuální poměr podílu těchto příčin na poškození zdraví stěžovatele nebyl znalec s to vyjádřit s tím, že jde o multifaktoriální soubor příčin a následků, k čemuž dodal: „Jisté je, že u plodu v hypoxii vede každá minuta ke zhoršování stavu plodu.“ Co se týče druhé otázky, znalec konstatoval, že bez provedení kompletního vyšetření a zhodnocení jejich stavu, neměla být rodička odeslána z nemocnice Boskovice. K tomuto znalec uzavřel, že „převoz rodičky a plodu v takovém stavu výrazně snížil šanci na omezení komplikací, které při prodlevě vznikly“. Za dostatečně ilustrativní považuje v tomto směru Ústavní soud odpověď na shora parafrázovanou otázku nemocnice Boskovice, kdy dle znalce je nejpodstatnějším faktorem vedoucím k poškození dítěte hloubka a délka hypoxie, přičemž hloubka hypoxie byla

vzhledem ke známým skutečnostem závažná a její délka byla prodloužena. „Riziko poškození dítěte rychle stoupá s prodlužující se délkou hypoxie,“ uvedl dále znalec. Svůj posudek znalec uzavřel s tím, že mezi protiprávním jednáním nemocnice Boskovice a škodou na zdraví stěžovatele je příčinná souvislost.

47. Při doplnění znaleckého posudku v řízení před odvolacím soudem znalec uvedl, že „pokud jsem tázán k ‚bodu zlomu‘ čili fázi hypoxie, která neznačí jen ohrožení, ale již rozvoj nezvratných následků, konstatuji, že nastala v řádu minut, max. desítek minut poté, co u matky započalo krvácení“. K dotazu zástupce stěžovatele znalec uvedl, že není schopen určit rozdíl mezi stavem novorozence mezi příjezdem a odjezdem z nemocnice Boskovice. „Šlo by říct, že by měl vyšší šance žít život bez postižení, kdyby byl odrozen tam ... Pokud jde o ty šance ... určitě bych mohl uvést přesněji, kdyby nemocnice Boskovice provedla všechna vyšetření, ať už na matce, nebo na nenarozeném dítěti, jak měla a mohla.“ K dotazu zástupce nemocnice Boskovice znalec dodal: „Ne, že bych 100% určitě bod zlomu, ale mít ty hodnoty, o nichž je řeč, šel by stanovit určitě lépe.“

48. Ústavní soud na základě takovýchto skutkových zjištění nemohl akceptovat dovolacím soudem tvrzený „jednoznačný“ skutkový závěr o absenci příčinné souvislosti mezi protiprávním jednáním nemocnice Boskovice a škodou na zdraví stěžovatele. Naopak, odvolací soud své právní posouzení zřetelně založil na závěru, že stěžovatel neprokázal příčinnou souvislost mezi protiprávním jednáním nemocnice Boskovice a škodou na zdraví. Jinými slovy, neúspěch stěžovatele v předmětném sporu nebyl dán tím, že by byl závěr o příčinné souvislosti vyloučen, ale neunesením důkazního břemene žalobcem. Ústavní soud dospěl k závěru, že takové břemeno nemělo – s ohledem na protiprávní jednání nemocnice Boskovice – stěžovatele vůbec tížit.

49. Za dané situace bylo dále namístě, aby se dovolací soud zabýval stěžovatelem vznesenou otázkou procesního práva, která je dovolacím soudem rozhodována rozdílně, totiž zda může zdravotnické zařízení procesně těžít z nedostatků ve vedení zdravotnické dokumentace. Jak totiž stěžovatel opakovaně připomenul, takový závěr odporuje základní zásadě soukromého práva, dle níž nikdo nesmí těžít ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu (*nemo turpitudinem suam allegare potest*), vyjádřené v ustanovení § 6 odst. 2 občanského zákoníku, která je imanentní součástí českého právního řádu a jako taková jí byla i před 1. lednem 2014 [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 22. února 1995 sp. zn. II. ÚS 42/94 (N 13/3 SbNU 67), ze dne 14. května 1997 sp. zn. II. ÚS 28/96 (N 53/8 SbNU 45), ze dne 22. února 2011 sp. zn. I. ÚS 2849/07 (N 20/60 SbNU 203) či usnesení Ústavního soudu ze dne 17. ledna 2011 sp. zn. I. ÚS 2788/10 (v SbNU nepublikováno) anebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. listopadu 2015

sp. zn. 29 Cdo 2261/2015]. Stěžovatel zároveň ve svém dovolání odkazoval i na relevantní rozhodnutí dovolacího soudu, jmenovitě rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 3631/2011 (na nějž navazovalo shora citované usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1144/2014). Jinými slovy, dovolací soud měl vytvořen prostor pro věcné posouzení dovolání stěžovatele, avšak neučinil tak. Takový jeho postup v projednávané věci shledává Ústavní soud jako svévolný a vedoucí k odepření práva stěžovatele na soudní ochranu.

B. Ke kasačnímu rozsudku dovolacího soudu a k potvrzujícímu rozsudku soudu odvolacího

50. Ústavní soud se ztotožňuje se stěžejní výhradou stěžovatele, že nepřenesení důkazního břemene na nemocnici Boskovic v situaci, kdy tato porušila svoji právní povinnost vést zdravotnickou dokumentaci pacienta [§ 67b zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění do 31. března 2012, a § 53 a násl. zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů] – nechovala pořízený KTG záznam a další zdravotnickou dokumentaci vůbec nevedla (neboť jiná vyšetření v rozporu se svými povinnostmi neprovedla), vedlo k porušení zásady rovnosti účastníků řízení a principu rovnosti zbraní, které jsou imanentní součástí šířeji pojímaného práva na spravedlivý proces.

51. Jak Ústavní soud vysvětlil výše, pravidla rozložení důkazního břemene předně vycházejí ze zákonné úpravy. Právní teorie však připouští, že pravidla pro dělení důkazního břemene mohou být i výsledkem soudcovského dotváření práva, které je však omezeno právě tím, že tato pravidla mají zásadně charakter právních norem, k jejichž tvorbě je zásadně povolán zákonodárce, nikoliv soudce. Možnosti soudcovského dotváření pravidel pro dělení důkazního břemene jsou tak omezeny na typově dané okruhy případů, u nichž panuje naléhavá nutnost odchýlení se od obecných pravidel dělení důkazního břemene. „Typová nutnost může být představována situací, kdy prosazení určitého hmotněprávního nároku s ohledem na typicky se v těchto případech vyskytující důkazní nouzi zpravidla selhává.“ (viz Lavický, P. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Praha: Leges, 2017, s. 226). Jinými slovy, v takových případech se důkazní břemeno obrací a oproti standardním situacím leží na té procesní straně, která jím standardně zatížena není.

52. Specifickou kategorií v tomto směru představuje obrácení důkazního břemene kvůli zmaření důkazu, k němuž přistupuje soud z důvodu, že strana, kterou důkazní břemeno ohledně určité skutečnosti běžně netíží, disponovala potřebným důkazem, avšak jeho provedení protistranou sama zmařila. Předpokladem tohoto zvláštního soudcovského pravidla

pro dělení důkazního břemene je tak „protiprávní jednání odpůrce, jež mělo za následek nemožnost rozhodnou skutečnost prokázat“ (viz Lavický, P. Důkazní břemeno v civilním řízení soudním. Praha: Leges, 2017, s. 229).

53. Jednou z typově daných kategorií, u nichž obrácení důkazního břemene Ústavní soud již dříve aproboval, je kategorie medicínských sporů, v nichž na straně jedné vystupuje pacient jakožto poškozený a na straně druhé poskytovatel zdravotních služeb (lékař či zdravotnické zařízení) jako škůdce. Ačkoliv standardně leží důkazní břemeno ohledně prokázání existence všech předpokladů odpovědnosti za újmu na poškozeném, je zřejmé, že ten nebude – pro své odborné a materiálně značně nevýhodnější postavení ve srovnání s postavením škůdce – obvykle schopen předložit veškeré důkazy na podporu svých tvrzení. Tak je tomu zvláště v případech, kdy některý z předpokladů odpovědnosti za újmu může být prokázán pouze za pomoci zdravotnické dokumentace, jíž však disponuje škůdce.

54. V takových situacích nastupuje obecná povinnost účastníka řízení vydat důkaz dle § 129 odst. 2 o. s. ř., jejímž prostřednictvím může předseda senátu uložit účastníku řízení, aby potřebnou zdravotnickou dokumentaci předložil k důkazu. V případech, kdy tak účastník řízení neučiní, může soud takovou skutečnost vzít v potaz v rámci hodnocení důkazů v tom směru, že zatajil-li účastník řízení skutečnosti, s nimiž mohl, objektivně vzato, soud seznámit, nechová se procesně korektně, jeho přístup k řízení je celkově nevhodný, což oslabuje jeho pozici a váhu tvrzení (srov. Jirsa, J. a kol. Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha I. § 79–180 občanského soudního řádu. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 338; viz také obecně např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2015 sp. zn. 29 Cdo 440/2013).

55. Teprve v situaci, kdy postup dle § 129 odst. 2 o. s. ř. nepřichází v úvahu z důvodu, že předmětná zdravotnická dokumentace buďto v rozporu s právními povinnostmi škůdce nebyla pořízena vůbec, anebo ji (opět v rozporu se svými právními povinnostmi) tento neuchoval či „ztratil“, je ústavně aprobovatelné, aby obecný soud přistoupil k možnosti *ultima ratio* spočívající v obrácení důkazního břemene ohledně skutečností, které měly být na základě zdravotnické dokumentace objasněny. Toliko v těchto typově určených případech totiž lze akceptovat, aby nad ochranou právní jistoty účastníka řízení – žalovaného převážil požadavek na zachování principů spravedlivého procesu. Je totiž zřejmé, že v takovýchto situacích je to právě žalovaný, kdo ze svého protiprávního či nepoctivého jednání získává prospěch na úkor žalobce – poškozeného, jenž není schopen unést důkazní břemeno ohledně tvrzení, od nichž odvíjí svůj nárok na náhradu újmy. Lze doplnit, že povinnost poskytovatele zdravotních služeb vést a uchovávat zdravotnickou dokumentaci je zakotvena v ustanoveních § 53 a násl.

zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

56. Opačný přístup - který v dané věci aplikoval dovolací soud ve svém kasačním rozsudku a jímž se byl poté odvolací soud povinen řídit - porušuje právo na rovnost účastníků řízení a zásadu rovnosti zbraní, čímž předmětné soudní řízení staví mimo hranice řádně vedeného procesu. Zároveň dochází fakticky k popření základní zásady soukromého práva, dle níž nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního jednání (viz též § 6 odst. 2 občanského zákoníku).

57. V projednávané věci přitom nebylo pochyb jak o existenci protiprávního jednání (*non lege artis*) nemocnice Boskovice, tak o újmě na zdraví stěžovatele. Úspěch stěžovatele ve sporu závisel na prokázání jeho tvrzení o existenci příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti a škodlivým následkem, přičemž esenciálním důkazem o zdravotním stavu stěžovatele v době přijetí jeho matky v nemocnici Boskovice byla příslušná zdravotnická dokumentace. Ta však nebyla k dispozici, a to jednak proto, že zdravotnický personál nebyl na avizovaný příjezd matky stěžovatele zcela připraven, a především pak proto, že žádná vyšetření - krom KG - v rozporu se svými povinnostmi neprovedl. Nadto jediný důkaz o stavu stěžovatele v době, kdy se jeho matka nacházela v nemocnici v Boskovicích (záznam o provedeném KTG), se ztratil. K tomu je třeba dodat, že tvrzení nemocnice Boskovice, že záznam předala osádce vozidla rychlé lékařské pomoci, která transportovala matku stěžovatele z Boskovic do Brna, na závěru o protiprávnosti jejího postupu ničeho nemění, neboť v takovém případě měla alespoň pořídit kopii zdravotnické dokumentace (viz přiměřeně usnesení Ústavního soudu ze dne 8. prosince 2016 sp. zn. II. ÚS 3312/16, bod 10). Je proto zřejmé, že na základě skutkových zjištění obecných soudů byl závěr o nutnosti obrácení důkazního břemene ze stěžovatele, který vinou nemocnice Boskovice nemohl předložit důkaz o zdravotním stavu sebe a své matky v době, kdy se nacházeli v dané nemocnici, zcela namístě. Tím, že rozsudek dovolacího soudu takový postup odmítl, aproboval porušení základní zásady soukromého práva, že nikdo nesmí těžit ze svého protiprávního nebo nepoctivého jednání.

58. Pouze na okraj Ústavní soud dodává, že k možnosti obrácení důkazního břemene v medicínských sporech ze žalobce (pacienta) na žalovaného (lékaře, zdravotnické zařízení) ve specifických případech, kdy žalovaný poruší svoji povinnost vést řádnou zdravotnickou dokumentaci pacienta v souladu s příslušnou právní úpravou, se opakovaně vyslovuje i část odborné literatury (srov. Holčapek, T. Dokazování v medicínskoprávních sporech. Praha: Wolters Kluwers ČR, 2011, s. 104–105, Holčapek, T. Občansko-právní odpovědnost v medicíně a její uplatňování u českých soudů. Právní rozhledy, 2016, č. 9, s. 307–308, Šustek, P., Holčapek, T. a kol. Zdravotnické

právo. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 192 a násl.). K tomu je třeba připomenout, že zmíněný požadavek má svůj původ v čl. IV.C-8:109 odst. 3 návrhu společného referenčního rámce (DCFR), dle něhož se v případě, že poskytovatel zdravotní péče nezpřístupní pacientovi zdravotnickou dokumentaci, má presumovat jak to, že řádná péče nebyla poskytnuta, tak i příčinná souvislost mezi tímto porušením povinnosti a vzniklou újmou na zdraví pacienta. K tomu viz Draft Common Frame of Reference, dostupný na <https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/DCFR.html>.

59. Z těchto důvodů Ústavní soud uzavírá, že závěr dovolacího soudu, z něhož vyplynula nemožnost obrácení důkazního břemene ze stěžovatele na nemocnici Boskovice, popřípadě na zdravotní záchranou službu, je z hlediska ústavněprávního neudržitelný a porušující právo na rovnost účastníků řízení a zásadu rovnosti zbraní, a tedy i právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto musel zrušit rozsudky odvolacího soudu ze dne 16. prosince 2015 č. j. 44 Co 242/2013-528 a dovolacího soudu ze dne 2. června 2015 č. j. 25 Co 765/2015-483.

IX. Závěr

60. Ústavní soud shrnuje, že Nejvyšší soud a Krajský soud v Brně tím, že v rozporu se základní zásadou soukromého práva, dle které nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu, nepřipustily v poměrech projednávané věci obrácení důkazního břemene, zasáhly do základního práva stěžovatele na rovnost účastníků řízení, jež garantuje čl. 37 odst. 3 Listiny, a do práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Zároveň Nejvyšší soud tím, že odmítl dovolání stěžovatele jako nepřipustné s odůvodněním, že na posouzení jím předložené otázky napadené rozhodnutí nezáleží, a tím, že dezinterpretoval závěr odvolacího soudu o neunesení důkazního břemene stěžovatelem, porušil právo stěžovatele na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

61. *Ratio decidendi* tohoto nálezu spočívá v tom, že v případech medicínských sporů, kdy na straně jedné stojí pacient tvrdící, že mu protiprávním jednáním poskytovatele zdravotních služeb vznikla újma, a na straně druhé poskytovatel zdravotních služeb, který porušil svou povinnost vést řádně zdravotnickou dokumentaci pacienta, může soud rozhodnout o obrácení důkazního břemene ohledně prokazování (ne)splnění některého z předpokladů odpovědnosti za újmu. Takový postup soudu představuje prostředek *ultima ratio* a je namístě jen tehdy, když tvrzení pacienta nelze prokázat ani uložením vysvětlovací povinnosti protistraně dle § 129 odst. 2 o. s. ř. Jestliže soud v případech medicínských sporů opomene zvážit důvody pro obrácení důkazního břemene, porušuje tím právo na soudní

ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na rovnost účastníků řízení dle čl. 37 odst. 3 Listiny a právo na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

62. Ústavní soud z tohoto důvodu podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu napadené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. října 2016 č. j. 25 Cdo 2731/2016-568, rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. prosince 2015 č. j. 44 Co 242/2013-528 a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. června 2015 č. j. 25 Cdo 765/2015-483 zrušil.

63. Protože Ústavní soud shledal porušení dotčených základních práv a návrh stěžovatele jako důvodný, nezabýval se hmotněprávní stránkou věci a námitkami stěžovatele stran porušení jeho práva na ochranu tělesné a duševní integrity dle čl. 7 odst. 1 Listiny a práva na spravedlivou náhradu škody za podmínek a postupů stanovených zákonem ve smyslu čl. 24 Úmluvy o lidských právech a biomedicině [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 11. prosince 1997 sp. zn. III. ÚS 205/97 (N 159/9 SbNU 375), ze dne 18. dubna 2001 sp. zn. I. ÚS 549/2000 (N 63/22 SbNU 65) či ze dne 31. července 2017 sp. zn. III. ÚS 1167/17 (N 134/86 SbNU 273)].

Č. 85

K výkonu rodičovských práv vazebně stíhaného rodiče

I. Vazba jako zajišťovací institut zajišťuje dosažení účelu trestního řízení podle § 1 odst. 1 trestního řádu, takže její uvalení musí sloužit k tomu, aby tento účel nebyl v rozporu s veřejným zájmem zmařen nebo aby jeho dosažení nebylo neodůvodněně ztíženo. V takovém případě nelze na rozdíl od výkonu trestu (§ 322 trestního řádu) uvažovat o odkladu výkonu vazby ani v případě námitky péče o nezletilé dítě (§ 28a zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů).

II. Z čl. 10 odst. 2 a čl. 32 Listiny lze dovodit požadavek, aby veřejná moc při jinak přípustném zásahu do rodinného života a rodičovských práv přihlížela rovněž k tomu, že trestně stíhaný rodič nezletilého dítěte je součástí ústavně chráněného institutu rodiny, takže zásah do této jeho ústavní pozice, zejména do práva nebýt odložen od svého dítěte, by měl být odůvodněn podle principu proporcionality.

III. V případě, kdy nelze uvalení vazby na rodiče nezletilého dítěte z legitimních důvodů nejen odložit, nýbrž ani nahradit jiným mírnějším prostředkem, je nutno věc posoudit také z hlediska tzv. nejlepšího zájmu dítěte podle čl. 3 a 9 Úmluvy o právech dítěte ve spojení čl. 10 Ústavy České republiky. Jestliže obecné soudy tuto otázku pominou, poruší tím rovněž právo matky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musíla a soudců Jana Filipa (soudce zpravodaj) a Jaromíra Jírsky – ze dne 9. května 2018 sp. zn. IV. ÚS 2/18 ve věci ústavní stížnosti T. T. V., zastoupené JUDr. Veronikou Navrátilovou, advokátkou, se sídlem Matiční 730/3, Ostrava, proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. listopadu 2017 sp. zn. 1 To 590/2017, 1 To 592/2017 a usnesení Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 10. října 2017 č. j. 0 Nt 3517/2017-37 o zamítnutí stěžovatelčiny žádosti o propuštění z vazby, za účasti Krajského soudu v Ostravě a Okresního soudu ve Frýdku-Místku jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. listopadu 2017 sp. zn. 1 To 590/2017, 1 To 592/2017 a usnesením Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 10. října 2017 č. j. 0 Nt 3517/2017-37 došlo k porušení stěžovatelčina ústavně zaručeného práva na soudní ochranu

podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s právem nebýt odloučena od svých dětí podle čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod a presumpcí nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. listopadu 2017 sp. zn. 1 To 590/2017, 1 To 592/2017 a usnesení Okresního soudu ve Frýdku-Místku ze dne 10. října 2017 č. j. 0 Nt 3517/2017-37 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, jimiž bylo dle jejího tvrzení porušeno její ústavně zaručené právo na ochranu soukromého a rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, dále právo na ochranu rodičovství a rodiny podle čl. 32 odst. 1 Listiny, právo na ochranu dětí a zákaz jejich odloučení od rodičů podle čl. 32 odst. 4 Listiny, ústavní zásada presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny, jakož i práva vyplývající z čl. 4 odst. 4 Listiny.

2. Z obsahu vyžádaných soudních spisů Okresního soudu ve Frýdku-Místku (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 0 Nt 8031/2017 a 0 Nt 3517/2017 se podává, že stěžovatelka byla usnesením okresního soudu ze dne 22. 6. 2017 č. j. 0 Nt 8031/2017-38 vzata spolu s dalšími pěti obviněnými do vazby z důvodů uvedených v § 67 písm. a), b) a c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatelka byla obviněna z toho, že se, stručně řečeno, podílela na činnosti organizované skupiny za účelem pěstování velkého množství marihuany. Byla přitom vzata do vazby v pokročilém stadiu těhotenství (termín porodu byl stanoven na 27. 7. 2017). Ze spisu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2467/17 pak bylo zjištěno, že stěžovatelka dne X. X. XXXX porodila syna. Krátce po porodu byla převezena zpět do výkonu vazby, zatímco dítěti byla zajištěna náhradní rodinná péče (dle vyjádření stěžovatelky je v současné době v péči prarodičů). Stěžovatelka proti tomuto postupu podala ústavní stížnost, kterou však následně vzala zpět, a Ústavní soud tedy řízení o ní dne 23. 8. 2017 zastavil. V aktuálně podané ústavní stížnosti stěžovatelka poukazuje na to, že starší ústavní stížnost vzala zpět z důvodu obav o blaho a zdraví novorozenceho syna. Pokud by byl tento s ní umístěn v běžné vazební věznici, mohl by se jakožto neočkované dítě snadno infikovat a strádat i nedostatkem podnětů. Dalším důvodem bylo, že stěžovatelce byly

po jejím návratu z porodnice nasazeny medikamenty, které zamezují tvorbě mateřského mléka.

3. Dne 17. 9. 2017 podala stěžovatelka žádost o propuštění z vazby na svobodu. Argumentovala v ní především zájmem svých dětí. Stěžovatelka je kromě novorozeného syna ještě matkou tříleté dcery. Uvedené žádosti Krajské státní zastupitelství v Ostravě nevyhovělo a postoupilo ji okresnímu soudu. Ten napadeným usnesením stěžovatelčinu žádost zamítl. V jeho odůvodnění obsáhle uvádí důkazy, na jejichž základě dovozuje trvání důvodného podezření, že se trestné činnosti dopustila mimo jiné i stěžovatelka. Trvání nutnosti tzv. útěkové vazby pak okresní soud dovozuje v první řadě z hrozícího trestu odnětí svobody (10 až 18 let), jenž odůvodňuje obavu, že by stěžovatelka mohla trestní stíhání mařit. Tomu přispívá i vysoká organizovanost celé skupiny. Rodinné vazby (dětí a prarodiče stěžovatelky) nejsou na překážku útěku, neboť mohou stěžovatelku následovat. Ke stěžovatelčině argumentaci ochranou práva rodinného života a zájmů obou dětí okresní soud konstatoval, že na tyto zájmy měla stěžovatelka myslet daleko dříve. Stav, kdy není schopna pečovat o své děti, způsobila stěžovatelka sama pácháním závažné trestné činnosti. Stejně tak jsou dány i důvody pro trvání tzv. předstížené vazby, neboť tato skupina s trestnou činností neustala ani po odhalení jedné z pěstíren, ale pokračovala v ní na jiném místě. Trestná činnost měla být páchána dlouhodobě a měla být podstatným zdrojem příjmů stěžovatelky a jejího manžela.

4. Proti tomuto usnesení podala stěžovatelka stížnost, kterou Krajský soud v Ostravě (dále jen „krajský soud“) zamítl napadeným usnesením. V podstatných částech přitom odkázal na odůvodnění okresního soudu. Ani krajský soud nemá pochybnosti o tom, že stěžovatelka by si v případě propuštění na svobodu počínala tak, aby se vyhnula trestnímu stíhání a potrestání. Mateřská dovolená a podnikání nejsou skutečnostmi, které by tuto hrozbu snižovaly. V případě dlouhodobého odsouzení by stěžovatelka péči o děti stejně nemohla v plném rozsahu realizovat. Při odůvodnění tzv. předstížené vazby zopakoval krajský soud dříve uvedené závěry. S argumentací ohledně zásahu do práva na rodinný život se dle krajského soudu dostatečně vypořádal soud okresní. Ze zákona nelze dle krajského soudu dovodit, že stěžovatelka by měla být propuštěna na svobodu toliko z důvodu rodičovského vztahu ke dvěma dětem.

II. Argumentace stěžovatelky

5. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá nedostatečnost odůvodnění napadených rozhodnutí. Jde-li o tzv. útěkovou vazbu, ta nemůže být odůvodněna pouze délkou hrozícího trestu odnětí svobody. Stěžovatelka se nikdy v minulosti nepokusila uprchnout či skrývat. Za nesprávný pak považuje i argument o její možnosti utéci do Vietnamu, neboť žije od roku 2003

v České republice (přijela za otcem) a ve Vietnamu již žádnou rodinu nemá. Uvalení útěkové vazby toliko pro odlišnou národnost považuje stěžovatelka za protiústavní. Stejně nepřipustný je argument o nedostatku pracovního poměru v České republice, neboť stěžovatelka je na mateřské dovolené, a to se dvěma dětmi. Bydlení a finanční výpomoci se jí dostává od rodiny. Jde-li o vazbu předstížnou, zdůraznila stěžovatelka svoji bezúhonnost a legální zdroje příjmů, částečně ze státních příspěvků a částečně ze zaměstnání jejího manžela. Po propuštění z vazby by stěžovatelce mohli výpomoci další rodinní příslušníci. Pokračovat ve stíhané trestné činnosti by stěžovatelka rovněž nemohla.

6. Především však stěžovatelka spatřuje protiústavnost napadených rozhodnutí v tom, že soudy nezohlednily a neupřednostnily zájem jejich nezletilých dětí a stěžovatelčino právo na rodinný život nad zájmem na uplatnění fakultativní vazby, jež může být navíc nahrazena jinými, mírnějšími instituty. S přihlédnutím k principu presumpce nevinny je třeba vzít v potaz, že stěžovatelka nemusí být na konci trestního řízení odsouzena, avšak výkonem vazby vzniká na uvedených zájmech i tak nenapravitelná újma. Obecné soudy dle stěžovatelky nepostupovaly v souladu se zásadou zdrženlivosti a respektem nejen k jejím právům, ale i k právům jejich dětí. I jejich zájmy je dle stěžovatelky nutné ve vazebním řízení zvažovat. Podle mezinárodních závazků je pak možné dítě od rodičů oddělit pouze soudním rozhodnutím a jen, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Pro několikaměsíčního syna (narozeného v průběhu výkonu vazby a odděleného od stěžovatelky v podstatě hned po porodu) je přítomnost stěžovatelky nenahraditelná. Již způsobenou újmu na citovém vývoji dítěte lze však ještě částečně napravit. Z uvedených důvodů stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III. Vyjádření ostatních účastníků řízení a replika stěžovatelky

7. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření účastníkům řízení a dal příležitost stěžovatelce k replice.

8. Oba účastníci řízení se k ústavní stížnosti vyjádřili shodně tak, že zcela odkázali na napadená rozhodnutí. Krajský soud současně navrhl, aby byla ústavní stížnost odmítnuta.

9. Stěžovatelka následně využila svého práva k replice, ve které uvedla, že vedle práva na rodinný život soudy rovněž porušily její právo na spravedlivý proces a ústavní zásadu presumpce nevinny. To stěžovatelka dokládá částí odůvodnění napadeného usnesení okresního soudu, který na stěžovatelčinu námitku ohledně porušení práva na rodinný život reagoval tak, že je to právě stěžovatelka, která svým páčáním trestné činnosti zapříčinila

svou neschopnost starat se o své děti. Stěžovatelka je soudem stavěna do pozice odsouzené. Usnesení krajského soudu pak předjímá stěžovatelčin budoucí pobyt ve vězení.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Po zvážení všech výše uvedených skutečností dospěl Ústavní soud k závěru, že je ústavní stížnost důvodná v té části, ve které stěžovatelka namítá zásah do svých rodičovských práv a porušení ústavně zakotvené zásady presumpce nevinny. Co se týče samotného rozhodnutí okresního soudu a jeho přezkumu krajským soudem, nebyla shledána ústavní stížnost důvodnou. Lze tak konstatovat, že ústavní stížnost se týká několika rovin ústavní pozice stěžovatelky, přičemž vlastní rozhodnutí o vazbě jako takové existují v části odůvodňující vazební důvody, nikoli však v části, ve které se měly obecné soudy vypořádat s ústavní pozicí stěžovatelky jako matky novorozенého dítěte.

12. Ústavní soud tak přisvědčil argumentaci obecných soudů stran stěžovatelčiných námitek směřujících proti podstatě odůvodnění napadeného vazebního rozhodnutí z hlediska naplnění podmínek tzv. útečkové a předstížné vazby. Odůvodnění skutkových závěrů napadených rozhodnutí odpovídá ústavním požadavkům kladeným na vazební rozhodnutí. Závěry soudů jsou opřeny o zevrubné hodnocení klíčových zjištěných skutečností, jež stěžovatelka konečně ani nijak nerozporuje. Jsou to právě soudy provádějící hlavní důkazy v souladu se zásadou přimosti, které jsou nejlépe způsobilé vyhodnotit reálné riziko skutečností, na něž pamatují jednotlivá ustanovení § 67 trestního řádu. V tomto směru jsou napadená rozhodnutí odůvodněna zcela standardním způsobem a nevykazují žádné známky libovůle. Ústavní soud tedy neshledal zásadní nedostatky v závěru, že u stěžovatelky hrozí riziko uprchnutí nebo pokračování v trestné činnosti [srov. § 67 písm. a) a c) trestního řádu], jako spíše ve způsobu, jakým obecné soudy (a ostatní orgány činné v trestním řízení) s tímto svým hodnocením dále naložily v konfrontaci s mimořádnými okolnostmi daného případu. Z ústavněprávního hlediska tak jejich závěr, že u stěžovatelky

existuje dostatečně prokázaná hrozba nežádoucího chování, není v rozporu s kautelami ochrany osobní svobody a řádně vedeného soudního řízení.

13. K jinému závěru však musel Ústavní soud dospět při posouzení toho, zda státní moc na tuto zcela mimořádnou situaci adekvátně a ústavně konformně reagovala. Zde jde především o posouzení střetu dvou ústavních zájmů. Jedním je ochrana řádného průběhu trestního řízení (a dalších zájmů jako např. ochrana společnosti a obětí před další trestnou činností), soudy jednoznačně upřednostněná, která stojí v kolizi s výkonem ústavního práva stěžovatelky pečovat o své malé děti, doplněného ještě silnějšími zájmy obou dětí být v nejlepší možné péči. Na tento závažný problém poukazovala stěžovatelka téměř od počátku svého trestního stíhání. Kupříkladu v odůvodnění stížnosti proti usnesení o vzetí do vazby (viz č. j. 0 Nt 8031/2017-74) mimo jiné uvádí, že dle jejich informací probíhá porod vazebně stíhané ženy tak, že je v okamžiku počátku porodu odvezena do porodnice, odkud je bezprostředně po jeho skončení převezena bez dítěte zpátky do věznic. To stěžovatelka označuje za postup nehumánní, nepřiměřený a drastický, s nenapravitelnými následky, a to zejména pro dítě. Na uvedené tvrzení stěžovatelky Ústavní soud na tomto místě poukazuje proto, že orgány činné v trestním řízení (zejména pak státní zástupce a soudy) si musely být problémů spojených s oddělením stěžovatelky od jejího syna vědomy dokonce s předstihem (předmětná stížnost byla podána měsíc před porodem). Po porodu pak k oddělení stěžovatelky a dítěte skutečně došlo způsobem popsaným v části I tohoto nálezu. K tomu Ústavní soud uvádí, že již v nálezu ze dne 2. 5. 2016 sp. zn. I. ÚS 3693/15 [(N 82/81 SbNU 393), všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>] připomenul, že v takových situacích je nutné po obecných soudech požadovat, aby se zvláštní pečlivostí zkoumaly existenci podmínek dalšího trvání vazby a vytvořily procesní prostor pro vyjádření případných nových okolností podstatných pro rozhodování o vazbě.

14. Za takový postup nelze označit vypořádání námitek stěžovatelky obecnými soudy ani v dalším pokračování vazebního stíhání, které je předmětem přezkumu v nyní projednávané ústavní stížnosti, byť se jedná o obecně uznávaný složitý, až neřešitelný problém (viz např. studii Freitas, A. M., Inácio, A. R., Saavedra, L. *Motherhood in Prison: Reconciling the Irreconcilable*. *The Prison Journal*, sv. 96, č. 3, roč. 2016). Zde např. okresní soud v napadeném usnesení (str. 4) jen uvádí, že stěžovatelka „svým páčáním závažně organizované trestné činnosti aktuálně způsobila stav, kdy není schopna zajistit výchovu a výživu svých malých dětí a její děti aktuálně nemohou vyrůstat se svými rodiči“, a že „na tyto skutečnosti měla myslet daleko dříve“. Ústavní soud sice neodhlíží od toho, že tento názor je zastáván v diskuzi o právech matek omezených na osobní svobodě velmi často (srov. k tomu téměř doslova stejné názory části odborné veřejnosti jako

„they think should have thought about her children prior to committing a crime“ uváděně ve studii Hamper, C. Can Life in Prison be in the Best Interests of the Child? Ohio Northern University Law Review, sv. 41, č. 1, 2014, s. 221 a tam uvedené prameny), nicméně tím není možno uspokojivě vypořádat námitky stěžovatelky ohledně možnosti udržování vztahu s jejími dětmi, jak to vyplývá zejména z čl. 32 odst. 4 Listiny.

15. Ústavní soud tak sice musí přisvědčit závěrům obecných soudů o prokázání výše uvedených vazebních důvodů (blíže sub 12), přičemž musí zdůraznit, že vazba jako zajišťovací institut má zajistit dosažení účelu trestního řízení podle § 1 odst. 1 trestního řádu. Její uvalení proto musí z povahy věci sloužit k tomu, aby tento účel nebyl v rozporu s veřejným zájmem zmařen nebo aby jeho dosažení nebylo ztíženo. V takovém případě nelze na rozdíl od výkonu trestu (§ 322 trestního řádu) uvažovat o jeho odkladu. Proto odmítnutí takového návrhu nelze považovat za diskriminační, a to ať již ze stěžovatelkou uváděného důvodu její národnosti (nebyla důvodem pro nevyhovění stížnosti), tak ani z hlediska toho, že je podle předložených rodných listů matkou dcery narozené dne XX. X. XXXX a syna narozeného dne X. X. XXXX.

16. Obě rozhodnutí obecných soudů však navzdory zásadě koherence ústavního pořádku pominula druhý ústavní aspekt uvalení vazby, tedy střet veřejného zájmu na dosažení účelu trestního řízení s ústavně zaručeným právem rodičů na to, aby jejich děti byly od nich odloučeny jen rozhodnutím soudu na základě zákona (čl. 32 odst. 4 Listiny). Jinak řečeno, rodičovství není samo o sobě absolutním důvodem pro vyloučení možnosti uvalit vazbu na matku novorozence, jak se toho domáhá stěžovatelka. Je však důvodem pro to, aby obecný soud se s tímto v praxi řídkým případem náležitě vypořádal, jak to předpokládá § 28a odst. 1 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o výkonu vazby“). Z čl. 10 odst. 2 a čl. 32 Listiny lze dovodit požadavek, aby veřejná moc při jinak přípustném zásahu do rodinného života a rodičovských práv přihlížela rovněž k tomu, že trestně stíhaná matka je součástí ústavně chráněného institutu rodiny, nejen osamoceným jedincem (k tomu viz např. Datesman, S. K., Cales, G. L. I'm Still the Same Mommy: Maintaining the Mother/Child Relationship in Prison. Prison Journal, sv. 63, č. 2, 1983, s. 143 n.), takže zásah do její pozice by měl být odůvodněn z hlediska principu proporcionality (viz níže sub 17 n.), kdy se bude zvažovat jak dosažení účelu trestního řízení, tak možnost zachování rodičovských práv v podmínkách, kdy nelze uvalení vazby z legitimních důvodů (viz sub 12) nejen odložit (jedná se o zajišťovací institut), nýbrž ani nahradit jiným mírnějším prostředkem. V takovém případě nelze nevypořádat žádost stěžovatelky jinak než posouzením, zda by bylo v tzv. nejlepší zájmu dítěte podle čl. 3 a 9 Úmluvy o právech dítěte ve spojení čl. 10 Ústavy, aby bylo umístěno

společně s matkou ve vazební věznici, nebo naopak by to bylo s ním v rozporu. Jestliže se obecné soudy touto otázkou vůbec nezabývaly, porušily tím ústavní práva stěžovatelky.

17. V takové situaci bylo úkolem všech příslušných orgánů veřejné moci zabývat se tím, zda je uvedený zásah oprávněný a respektující základní práva a svobody dotčených osob (srov. čl. 1 odst. 1 Ústavy). Zvláštní povinnost pak mají orgány soudní moci, které musí základní práva a svobody chránit i proti jednání ostatních orgánů veřejné moci (srov. čl. 4 Ústavy). Uvalení vazby v souladu se zákonem je legitimním omezením osobní svobody (srov. čl. 8 odst. 5 Listiny), zároveň však při něm dochází k omezení dalších ústavních práv, v případě žen po porodu navíc ve větším rozsahu než u jiných vazebně stíhaných osob. Z ustálené judikatury pak vyplývá, že v případě střetu některého ze základních práv (vyjmenovaných v hlavě druhé Listiny) s jinou ústavní hodnotou je úkolem orgánů veřejné moci (a v první řadě soudů) zvolit při legitimním omezení některého práva takový postup, který zachovává všem dotčeným základním právům nejvyšší možný stupeň ochrany, a nenarušuje je tak více, než je nezbytně nutné. Nejde přitom pouze o ochranu vazebně stíhané osoby, stejně důležitá jsou i ústavní práva osob ostatních (zejména členů její rodiny). Všechna tato práva musí stát zohledňovat a chránit v maximálně možné míře, za současného splnění svých povinností při potírání trestné činnosti. Obecné soudy tak mají povinnost dohlížet na nalezení optimálního rozsahu ochrany obou dotčených zájmů [srov. např. náleze ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.)]. Jako obecně přijímaná metoda ke splnění této povinnosti slouží obvykle provedení tzv. testu proporcionality [srov. např. náleze ze dne 2. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 6/13 (N 49/69 SbNU 31; 112/2013 Sb.)].

18. Své povinnosti posoudit možnou míru ochrany základních práv stěžovatelky a jejich dětí však soudy v dané věci nedostály, neboť žádné hodnocení, alespoň vzdáleně podobné testu proporcionality, ve svých úvahách neprovedly a k obecnému pravidlu plynoucímu z čl. 32 Listiny a konkretizovanému v § 28a odst. 1 zákona o výkonu vazby („Obviněná žena, které se během výkonu vazby narodí dítě, může mít toto dítě u sebe a starat se o ně, pokud toto dítě nebylo soudem svěřeno do péče jiné osoby.“) navzdory své povinnosti plynoucí z čl. 4 Ústavy vůbec nepřihlédly.

19. Okresní soud se s tímto ústavně zaručeným právem stěžovatelky v napadeném rozhodnutí vypořádal pouhým konstatováním, že na uvedené zájmy měla stěžovatelka myslet před pácháním trestné činnosti. Kromě toho v odůvodnění svého usnesení v části týkající se otázky odloučení (nikoli při zdůvodnění tzv. předstízně vazby) pokračoval vyjádřením (viz sub 3 a zejména sub 14), které je v rozporu s principem presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny. Jestliže by se jednalo toliko o nevhodné vyjádření, které

obvykle samo o sobě není důvodem vyhovění ústavní stížnosti [srov. např. usnesení ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 1060/16 nebo bod 15 usnesení ze dne 1. 2. 2018 sp. zn. III. ÚS 1975/17 (v SbNU nepublikována)], mohl ho sám okresní soud, případně soud stížnostní napravit na jiném místě, což se však nestalo. Zde je třeba okresnímu soudu vytknout, že nerozlišil posuzování důvodů tzv. předstížné vazby a rozhodování o žádosti stěžovatelky, aby nebyla odloučena od svých nezletilých dětí, protože uvedený závěr o důsledcích jí za vinu kladené (páchání) trestné činnosti rovněž nebere v potaz ústavní práva upravující vztah rodičů a jejich nezletilých dětí. K tomu lze pouze poznamenat, že právní řád České republiky rovněž umožňuje odsouzeným pečovat o své děti (zejména ve věku do tří let, což je rovněž evropským i světovým standardem – viz k tomu údaje in Freistas, A. M., Inácio, A. R., Saavedra, L. *Motherhood in Prison: Reconciling the Irreconcilable*. The Prison Journal, s. 416 n.) i v podmínkách omezené osobní svobody (§ 67 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 276/2013 Sb.).

20. Toliko pro úplnost lze uvést, že krajský soud pak argumentaci okresního soudu považoval za dostatečnou s doplňkem, že existence rodičovského vztahu není pochopitelně důvodem pro propuštění stěžovatelky na svobodu. Konečně, při předchozím rozhodování o vazbě krajský soud uvedl, že z lidského hlediska chápe nepřijemnou situaci stěžovatelky, nicméně její mateřství není důvodem pro neaplikaci institutu vazby. Vězeňská služba je povinna se postarat o život a zdraví stěžovatelky i jejího dítěte. Dle krajského soudu není v jeho možnostech, aby zajistil stěžovatelce umístění do konkrétní věznice, kde by mohla být s dětmi, za situace, kdy kapacita této je vyčerpána (srov. str. 6 usnesení krajského soudu ze dne 8. 8. 2017 č. j. 1 To 440/2017-168). Uvedený závěr dle Ústavního soudu podtrhuje nepochopení výše zdůrazněné role soudů při ochraně základních práv a svobod v přípravné fázi trestního řízení a nezbavuje je to povinnosti se s takovou žádostí stěžovatelky řádně vypořádat.

21. V této části napadená rozhodnutí obecných soudů považuje Ústavní soud za pomíjející základní práva stěžovatelky a jejich dětí. Z obecně přijímaného chápání základních práv a svobod vyplývá, že tyto se uplatňují jako ústavní principy, o jejichž naplnění se musí stát prostřednictvím právního řádu postarat (tzv. objektivní funkce ústavních práv). V konkrétních řízeních tedy soudy nemohou, tak jako u jiných, podústavních právních institutů, dospět k závěru, že se základní právo jako celek buď uplatní, anebo nikoliv. Naopak musí hledat nejvyšší možnou míru jeho uplatnění v dané situaci, k čemuž mimo jiné slouží právě provedení tzv. testu proporcionality. Obecné soudy však v tomto případě dospěly k jednoznačnému závěru, že výkonem vazby stěžovatelka v podstatě ztratila ústavní oprávnění podílet se na péči o své děti, včetně novorozeného syna. Pro úplnost lze

doplnit, že tento závěr žádným právním argumentem nepodložily, s výjimkou tvrzení, že zákon neuznává rodičovství jako důvod pro propuštění z vazby; pominuly však vypořádat se s otázkou oddělení matky a dítěte (otec je rovněž ve vazbě) úvahou o možnosti umístit dítě s matkou. Soudy tak v dané věci dospěly, a to ještě nedostatečným způsobem, k jedinému závěru, že nemohou stěžovatelku zcela propustit na svobodu jen proto, že je matkou malých dětí. I kdyby se po úplném, ústavně konformním zhodnocení, které však soudy neprovedly, ukázal být závěr o nutnosti trvání omezení stěžovatelčiny osobní svobody jako ústavně přípustný, nelze s ním vypořádání stěžovatelčiny námitek uzavřít, protože zde existuje další možnost zmírnění zásahu do rodičovských práv. Tím, že soudy rezignovaly na zhodnocení důležitosti ostatních aspektů ochrany dalších ústavních práv, porušily právo stěžovatelky na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a nepřímo rovněž právo stěžovatelky a jejich dětí na ochranu rodinného života, rodičovství a rodičovskou péči podle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 Listiny.

22. Podobně jako nelze hodnocení daných námitek zakončit toliko závěrem o nemožnosti propuštění stěžovatelky na svobodu (a nemožnosti soudu zajistit stěžovatelce umístění do lepšího zařízení), nemůže Ústavní soud přisvědčit naopak ani námitce, že by existence rodičovství k novorozenému dítěti musela bez dalšího znamenat nemožnost aplikace institutu vazby. Dle Ústavního soudu je úkolem orgánů činných v trestním řízení nalézt pro zachování všech důležitých (zejména nenahraditelných) ústavních hodnot optimální kompromis. Ten bude pochopitelně vypadat v každém individuálním případě odlišně podle množiny dotčených zájmů a míry jejich porušení či ohrožení. Klíčovým a soudy zcela opomenutým kritériem pro nalezení takového řešení bude tzv. nejlepší zájem dítěte podle čl. 3 a 9 Úmluvy o právech dítěte, který je dle ustálené judikatury předním kritériem při rozhodovací činnosti o právech dětí [viz např. nálezy ze dne 30. 6. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 23/02 (N 89/33 SbNU 353; 476/2004 Sb.); ze dne 8. 7. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 15/09 (N 139/58 SbNU 141; 244/2010 Sb.), bod 29; ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3305/13 (N 193/75 SbNU 177); ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 1506/13 (N 110/73 SbNU 739); ze dne 13. 7. 2011 sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59) či ze dne 29. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 3226/16 (N 116/85 SbNU 879)]. Teprve pokud by soudy na základě dostatečného množství důkazů mohly dospět k závěru, že péče o děti ze strany stěžovatelky není v jejich nejlepším zájmu (typicky půjde o případy, kdy stíhaná trestná činnost bude nějak dítě ohrožovat nebo dostatečnou trvalou péčí bude dítěti poskytovat druhý rodič na svobodě), může dojít k legitimnímu oddělení stěžovatelky od jejích dětí. Posoudit tento aspekt je však úkolem obecných soudů, neboť jinak by se tím Ústavní soud dostával do role další

instance vazebního řízení; ta mu však jako soudnímu orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) nepřísluší.

23. Nejlepší zájem dítěte se projevuje jako jeden z rozhodujících principů rozhodování i v trestním řízení, a to dokonce i při určování trestu [srov. např. náleze ze dne 7. 8. 2017 sp. zn. II. ÚS 2027/17 (N 137/86 SbNU 315)]. Jako neurčitý pojem je třeba jej vykládat vzhledem k okolnostem případu, takže nelze vyloučit, že naopak v nejlepším zájmu dítěte může být i to, že s matkou umístěno nebude, tak jak to předpokládá obecně čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, který stanoví, že úkolem smluvní strany Úmluvy o právech dítěte je zajistit, aby „dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte“ [již uvedená studie Hamper, C. Can Life in Prison be in the Best Interests of the Child? Ohio Northern University Law Review, sv. 41, č. 1, 2014, s. 202 n., mimo jiné uvádí, že je to povinností všech soudů a že je třeba např. hodnotit programy vězeňských školek (prison nursery programs)]. Tak kupříkladu zájem na upřednostnění přísnější vazby bez možnosti přímé péče o děti bude zásadně významně posílen v případech trestné činnosti, jejíž obětí by i v „kompromisních“ podmínkách mohly odůvodněně být děti, či v případech, kdy dostatečnou výchovu může zajistit druhý rodič s možností častých návštěv věznice. Zásadou však má být stav, v němž se orgány činné v trestním řízení pokusí nalézt řešení, které by – v závislosti na postoji rodičů – výkon péče o velmi malé děti umožnilo.

24. Posuzované řízení však dle Ústavního soudu odhaluje další ústavněprávní systémové problémy související s výkonem rodičovských práv při probíhajícím vazebním řízení. Podle spisového materiálu v předmětné věci došlo v České republice ke stavu, kdy stát často není schopen zajistit řádnou péči ani o ty nejmenší děti ze strany jejich matek nacházejících se ve vazbě. Při připomenutí skutečnosti, že ve vazbě jsou osoby neodsouzené, a nelze se tedy spokojit s argumentem nutného vedlejšího omezení přirozených práv jako u výkonu trestu odnětí svobody, je takový stav dle Ústavního soudu nepřijatelný [viz k této povinnosti státu činit potřebná opatření k zajištění péče, byť v jiné souvislosti, náleze ze dne 23. 1. 2018 sp. zn. I. ÚS 2637/17 (N 10/88 SbNU 133)]. Navíc, pokud stát vydává prostředky na provoz zvláštních věznic pro pobyt dětí a rodičů, kteří byli odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody, považuje Ústavní soud za nepřipustné, aby podobné zařízení nebylo v odůvodněných případech dostupné pro osoby vazebně stíhané, jak to předpokládá shora uvedené ustanovení § 28a zákona o výkonu vazby, a rovněž tak již s ohledem na podíl žen mezi trestně stíhanými osobami [v různých státech se uvádí podíl žen mezi 2,9 až 7,8% – viz studii Internationale Studie zum Frauenstrafvollzug Bestandsaufnahme,

Bedarfsanalyse und „best practice“. Greifswald, 2005, s. 3, kdy Česká republika je podle Statistické ročenky vězeňské služby za rok 2016 (dostupná na <https://www.vscr.cz/>, s. 52, 90, 93) na samé horní hranici] a s ohledem na podíl matek novorozenců mezi stíhanými ženami.

VI. Závěr

25. Napadenými rozhodnutími tak došlo k porušení stěžovatelčina ústavně zaručeného práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s právem nebýt odloučena od svých nezletilých dětí podle čl. 32 odst. 4 Listiny a presumpcí nevinu podle čl. 40 odst. 2 Listiny, přičemž porušení této presumpce nevinu bylo shledáno pouze v tom, jak bylo odůvodněno toto odloučení (viz sub 3, 14 a 19), nikoli však v tom, jak bylo odůvodněno uvalení předstížné vazby, které bylo naopak shledáno ústavně konformním.

26. Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu. Proto mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení o podané ústavní stížnosti rozhodl tak, že jí podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadená usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Č. 86

Ke zkoumání podmínky protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele v restitučních sporech

Má-li být naplněn účel a smysl restitucí, musí se nadále plně uplatnit požadavek, aby všechny příslušné orgány veřejné moci vykládaly restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám vstřícně, v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd, v jejichž důsledku k přechodu majetku došlo. Případné legislativní nedůslednosti různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů nebo osob jednajících za stát nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu vyjádřené v ústavním pořádku.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 14. května 2018 sp. zn. I. ÚS 1206/15 ve věci ústavní stížnosti MUDr. Zdeňka Pavlíčka, zastoupeného JUDr. MgA. Michalem Šalomounem, advokátem, se sídlem v Třebíči, Bráfova tř. 52, proti rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 15. července 2011 č. j. 28 Cdo 1892/2011-323 a proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 25. ledna 2011 č. j. 20 Co 319/2009-300 vydaným ve stěžovatelově restituční věci, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Brně jako účastníků řízení a prof. MUDr. Vladimíra Kořístka, DrSc., a Jany Kořístkové, zastoupených JUDr. Kárimem Titzem, advokátem, se sídlem v Brně, Koblížná 19, a Petra Němečka, zastoupeného Mgr. Miroslavem Sládkem, advokátem, se sídlem v Brně, Heršpická 800/6, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2011 č. j. 28 Cdo 1892/2011-323 a rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 25. 1. 2011 č. j. 20 Co 319/2009-300 bylo nerespektováním zákazu libovůle podle čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Uvedené rozsudky se proto ruší.

Odůvodnění

I. Řízení před obecnými soudy a argumentace stěžovatele

1. Ústavní stížností se stěžovatel s odkazem na údajné porušení čl. 2 odst. 2, čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod domáhal zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů. Právní předchůdce stěžovatele pan Alfréd Panowský, naposledy bytem G., zemřelý 14. 7. 2011, podal již dne 13. 11. 1992 návrh na zahájení řízení o povinnosti uzavřít s žalovanými prof. MUDr. Vladimírem Kořístkem a Janou Kořístkovou dohodu o vydání ideální části 9/10 rodinného domu v Brně společně s id. 9/10 pozemků p. č. X1 a parc. č. X2 zapsaných na LV č. X3 pro k. úz. Černá Pole, okr. Brno-město. Domáhal se nahrazení projevu vůle žalovaných v dohodě tak, že vydávající uznávají, že jako původní vlastník nemovitostí tyto nemovitosti pozbyl v důsledku vysloveného trestu propadnutí majetku, a to rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 3. 10. 1974 sp. zn. 7T 74/74, a byl následně rehabilitován usnesením téhož soudu ze dne 19. 11. 1990 sp. zn. 4 Rt 113/90. Označené nemovitosti pozbyl způsobem spadajícím pod § 2 odst. 1 písm. c) a § 6 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. Vydávající rovněž měli v dohodě uznat, že tyto nemovitosti nabyli smlouvou ze dne 25. 8. 1975 registrovanou Státním notářstvím Brno-město pod č. j. 3 RI 20/75 a dohodou o zřízení práva osobního užívání pozemku z téhož dne, a to v rozporu s tehdy platnými předpisy. Dále se stěžovatel domáhal, aby vydávající vydali ze svého bezpodílového spoluvlastnictví ideální podíl 9/10 rodinného domu č. p. X4 s ideálními 9/10 pozemku na parcele č. X1 a ideálních 9/10 pozemku na parcele č. X2 zapsaných na LV č. X3 pro k. úz. Černá Pole, okres Brno-město.

2. Tento návrh byl nejprve zamítnut rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 30. 9. 1993 č. j. 34 C 114/93-18, kdy soud prvního stupně konstatoval, že stěžovatel není oprávněnou osobou vzhledem k absenci trvalého pobytu na území České a Slovenské Federativní Republiky. Krajský soud v Brně zrušil tento rozsudek usnesením ze dne 24. 11. 1994 sp. zn. 20 Co 45/94 a vrátil věc soudu prvního stupně k novému projednání, neboť tak reagoval na nálezh Ústavního soudu publikovaný pod č. 164/1994 Sb. [nález sp. zn. Pl. ÚS 3/94 ze dne 12. 7. 1994 (N 38/1 SbNU 279; 164/1994 Sb.)]. Soud prvního stupně znovu ve věci rozhodl rozsudkem ze dne 3. 3. 1998 tak, že žalobu opět zamítl vzhledem k tomu, že žalovaní (vedlejší účastníci) nejsou vlastníky ani držiteli žádaných nemovitostí. Krajský soud v Brně na základě odvolání stěžovatele tento rozsudek opět zrušil. Městský soud v Brně následně přijal rozsudek ze dne 27. 4. 2000 sp. zn. 34 C 114/93, který byl Krajským soudem v Brně potvrzen rozsudkem ze dne 25. 6. 2002 sp. zn. 20 Co 726/2000.

3. Citované rozsudky byly zrušeny nálezem Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 620/02 (N 177/35 SbNU 365), v němž tento soud zejména uvedl, že ve věci „je třeba hodnotit naplnění podmínky protiprávního zvýhodnění, kterou je nutno vztahovat na celý komplex vztahů a jednání mezi vedlejšími účastníky a státem“. V tomto směru se Ústavnímu soudu jevila odůvodnění napadených rozhodnutí obecných soudů jako nedostatečná a v konečném důsledku nepřezkoumatelná, neboť pouze paušálně hodnotila nenaplnění této podmínky a celou věc stavěla do roviny neunesení důkazního břemene ze strany stěžovatele, aniž by se případem podrobněji zabývala. Přitom z důkazního řízení a rovněž z námitek stěžovatele vyplývala celá řada indicií nasvědčujících naplnění podmínky protiprávního zvýhodnění, s nimiž se však soudy nikterak nevyřadily.

4. Po vydání nálezů Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 620/02 rozhodly obecné soudy takto: Městský soud v Brně vydal dne 30. 10. 2008 rozsudek č. j. 34 C 297/2004-168, kterým rozhodl, že žalovaní prof. V. Kořístek a J. Koříštková jsou povinni společně a nerozdílně vydat žalobci id. 9/10 nemovitostí zapsaných na LV č. X3 v k. úz. Černá Pole, obec Brno, a sice domu č. p. X4 na pozemku parc. č. X1, pozemku parc. č. X1 a pozemku parc. č. X2 zapsaných v katastru nemovitostí u Katastrálního úřadu pro Jihomoravský kraj, katastrální pracoviště Brno-město, do 15 dnů od právní moci tohoto rozsudku. Návrh žalobce, aby mu byl tyto nemovitosti povinen vydat žalovaný P. Němeček, byl zamítnut a soud dále rozhodl o nákladech řízení. Krajský soud rozsudkem ze dne 16. 2. 2010 č. j. 20 Co 319/2009-237 rozhodnutí nalézacího soudu změnil, nicméně na základě podaného dovolání byl tento rozsudek Krajského soudu zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2010 č. j. 28 Cdo 2661/2010-263 a věc byla opětovně projednávána.

5. Konečně vydal Krajský soud v Brně pod č. j. 20 Co 319/2009-300 dne 25. 1. 2011 rozsudek, kterým rozhodl, že rozsudek soudu prvního stupně se v napadeném výroku I mění tak, že se zamítá návrh žalobce, aby bylo žalovaným 1 a 2 uloženo vydat žalobci společně a nerozdílně id. 9/10 nemovitostí, o které se ve věci jednalo (viz výše); dále bylo rozhodnuto o nákladech řízení. Krajský soud v Brně v citovaném rozhodnutí nepochyboval, že právní předchůdce stěžovatele A. Panowský se stal oprávněnou osobou ve smyslu § 3 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb. v návaznosti na nález Ústavního soudu, publikovaný pod č. 164/1994 Sb. dne 1. 11. 1994 [nález sp. zn. Pl. ÚS 3/94 ze dne 12. 7. 1994 (N 38/1 SbNU 279; 164/1994 Sb.)]. Odvolací soud však nesdílel závěry soudu prvního stupně, že žalovaní prof. MUDr. V. Kořístek a J. Koříštková byli protiprávně zvýhodnění oproti jiným potenciálním zájemcům o předmětnou nemovitost. Nejvyšší soud poté rozsudkem ze dne 15. 7. 2011 č. j. 28 Cdo 1892/2011-323 zamítl stěžovatelovo dovolání a žádnému z účastníků nepřiznal právo na náhradu nákladů dovolacího řízení. Tyto rozsudky jsou napadeny nynější ústavní stížností.

6. V jejím obsáhlém odůvodnění se stěžovatel nejdříve věnuje svému procesnímu nástupnictví a otázce včasnosti podání ústavní stížnosti. Uvedl přitom, že v den, kdy Alfréd Panowský zemřel (14. 7. 2011), ještě běželo dovolací řízení před Nejvyšším soudem, ale rozhodnutí o dovolání bylo doručeno právnímu zástupci p. Panowského až poté, co se tak stalo. Vzhledem k tomu, že advokát p. Panowského a MUDr. Pavlíčka měl v úschově závěť pana Panowského a její obsah mu byl znám, bylo možné předpokládat, že jediným dědicem bude jeho synovec, tedy stěžovatel. I samotný Alfréd Panowský měl zájem, aby stěžovatel vstoupil do řízení na místo něho již za jeho života, což však nebylo odvolacím soudem připuštěno, a tak stěžovatel podal ústavní stížnost. Ta byla usnesením ze dne 21. 9. 2011 sp. zn. I. ÚS 2588/11 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) odmítnuta s tím, že je předčasná, neboť Alfréd Panowský zemřel v dovolacím řízení a doručení jeho právnímu zástupci v době, kdy již nežil, není účinné doručení. Nejdříve je tak třeba vyřešit otázku právního nástupnictví, doručit právnímu nástupci pana Panowského rozhodnutí o dovolání a teprve poté je možno podat ústavní stížnost.

7. Ohledně právního nástupnictví stěžovatele za pana Panowského rozhodl Městský soud v Brně usnesením ze dne 11. 6. 2014 č. j. 34 C 297/2004-379 tak, že na místo žalobce vstupuje do řízení stěžovatel. Toto rozhodnutí bylo ze strany žalovaných napadeno odvoláním a bylo potvrzeno usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 8. 10. 2014 č. j. 20 Co 559/2014-387. Listem ze dne 23. 2. 2015 se právní zástupce stěžovatele obrátil na nalézací soud s prosbou, aby byl soudní spis předán dovolacímu soudu k pokračování v dovolacím řízení, a mohlo tak být doručeno rozhodnutí o dovolání; následně pak teprve mohla být podána tato ústavní stížnost. Přípisem ze dne 9. 3. 2015, doručeným právnímu zástupci stěžovatele téhož dne, nalézací soud sdělil, že rozsudek Nejvyššího soudu nabyl právní moci dne 30. 10. 2014 a že byl stěžovateli doručen společně s usnesením č. j. 34 C 297/2004-379 ze dne 11. 6. 2014. Nutno ovšem říci, že to bylo v době, kdy stěžovatel nebyl účastníkem řízení, tím se stal až právní mocí citovaného usnesení, což bylo až 30. 10. 2014. Teprve po tomto datu bylo možno stěžovateli řádně doručovat rozsudek dovolacího soudu. Rovněž nelze přehlédnout, že dovolatel musí být zastoupen dle § 241 odst. 1 o. s. ř. advokátem, a mělo se tak doručovat právnímu zástupci. Dále je dle stěžovatele třeba uvést, že předmětný rozsudek Nejvyššího soudu, který byl doručen stěžovateli (nikoliv jeho právnímu zástupci) spolu s usnesením Městského soudu v Brně ze dne 11. 6. 2014 č. j. 34 C 297/2004-379, byl doručen v neaktualizované podobě, se stejným zněním, jako by byl doručen panu Panowskému, kdyby nezemřel, nebo jako by byl doručen jeho právnímu zástupci v roce 2011. Z rozsudku Nejvyššího soudu či usnesení č. j. 34 C 297/2004-379 vůbec nebylo zřejmé, že se jedná o doručení rozsudku

Nejvyššího soudu stěžovateli, tak jak vyžadovalo výše uvedené usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 9. 2011 sp. zn. I. ÚS 2588/11. Právnímu zástupci stěžovatele byl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2011 č. j. 28 Cdo 1892/2011-323 řádně procesně doručen teprve společně s přípisem ze dne 9. 3. 2015. Teprve od tohoto data je tak podle stěžovatele možno počítat lhůtu pro podání ústavní stížnosti. Jestliže mu již jednou byla ústavní stížnost odmítnuta jako předčasná s tím, že nestačí, aby se s napadeným rozsudkem Nejvyššího soudu prostě jen seznámil, ale musí se s ním seznámit právě až v procesním postavení účastníka dovolacího řízení, tak logicky vyčkal, až mu bude toto rozhodnutí doručeno poté, co nabude právní moci usnesení o jeho účastenství, což se stalo až dne 9. 3. 2015.

8. Stěžovatel věří, že Ústavní soud bude považovat ústavní stížnost za včas podanou. Bylo by podle něj absurdní, aby se mu meritorního přezkumu nedostalo. Nejdříve proto, že podal ústavní stížnost do rozhodnutí, o němž se jenom dozvěděl, a proto byla odmítnuta pro předčasnost, a nyní, když vyčkal, aby mu bylo napadené rozhodnutí doručeno poté, co nabude právní moci usnesení o právním nástupnictví, by byla vyhodnocena jako opožděně podaná. Znamenalo by to, že najednou není nutno formální postup při doručování rozhodnutí až tak striktně dodržovat a je možné budoucímu účastníku řízení najednou doručit rozhodnutí ještě před tím, než se jim skutečně řádně stane.

9. Z věcného hlediska stěžovatel soudí, že zejména v odvolacím řízení bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces, neboť v hodnocení skutkových zjištění absentuje určitá část skutečností, která vyšla v řízení najevo a kterou stěžovatel opakovaně zdůrazňoval. Zatímco nalézací soud se těmito skutečnostmi zabýval a vyhodnotil je, odvolací soud je hodnotil selektivně a ze zjištěných skutečností vybíral pouze takové, které mu umožnily rozhodnout pro stěžovatele negativně. Ostatní skutečnosti odvolací soud ignoroval, případně vyhodnotil toliko izolovaně od ostatních, čímž se dopustil libovůle zakázané v čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. K tomu stěžovatel uvedl, že výrok rozsudku trestního soudu o trestu propadnutí majetku zněl na majetek jako celek, přitom následná kupní smlouva byla uzavřena toliko na 9/10 předmětných nemovitostí. Kupní smlouva na nemovitosti jako na celek byla za totalitního režimu uzavřena až poté, co stát připravil o 1/10 nemovitostí manželé Pavlíčkovy, ovšem za takto nově nastolené situace neproběhlo řízení se všemi zájemci o nemovitost. Odvolací soud se k tomu ve svém ústavní stížností napadeném rozhodnutí vůbec nevyjadřuje. Ve svém předchozím rozhodnutí uvedl, že ke zblvení spoluvlastnictví manželů Pavlíčkových „by došlo vždy“. Soud zdůrazňuje, že i kdyby stát nezvolil tuto formu, pak by za každého společenského zřízení podal neprodleně žalobu na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví a majoritní vlastník by byl určen výlučným vlastním nemovitosti.

S tímto závěrem se ovšem nelze podle stěžovatele ztotožnit. Pokud by stát byl vlastníkem 9/10 nemovitostí a chtěl nemovitost prodat, pak by ho měl nabídnout ke koupi ostatním spoluvlastníkům, což v té době byli manželé Pavlíčkovi, na které byl naopak činěn nátlak, aby se svého podílu vzdali. Také není jasné, proč nebyla nemovitost spíše převedena do majetku Československé televize, která měla v uvedeném domě výtvarné a trikové studio. Podezřelý sám o sobě je pak překotný způsob jednání o přidělení nemovitosti, které se konalo mimořádně již večer následujícího dne po té, co nabyl právní moci rozsudek odsuzující žalobce za nezákonné opuštění republiky k trestu odnětí svobody a propadnutí jmění.

10. Žalovaný prof. Kořístek byl dobrovolným členem československé zpravodajské služby, dlouholetým členem KSČ a důvěrníkem Státní bezpečnosti (dále jen „StB“). Pokud se jedná o spolupráci se zpravodajskou službou, tak tu odvolací soud hodnotil tak, že vše bylo v nejlepším pořádku a tato okolnost neměla vliv na přidělení nemovitosti. Soud dále dle stěžovatele neúměrně relativizuje závažnost spolupráce prof. Kořístka se zpravodajskou službou a StB, když položil důraz na to, že několik let předtím, než bylo rozhodnuto o přidělení nemovitosti prof. Kořístkovi, byla spolupráce s ním ze strany těchto orgánů ukončena. Soud tak akcentoval pouze jisté časové hledisko (datace ukončení spolupráce), ze které dovedl nemožnost sjednat prof. Kořístkovi výhodnější přístup k nemovitosti. Stěžovatel má za to, že je notorieta, že formální ukončení členství nebo zánik něčí funkce neznamená přerušení veškerých vazeb s původními spolupracovníky. V daném případě není ani tak rozhodný okamžik vzniku či případně ukončení nějaké spolupráce s československou zpravodajskou službou, StB nebo členství v KSČ, ale to, že prof. Kořístek měl kontakty s představiteli těchto složek státu a měl vybudované vazby, které mu mohly být při čemkoli k užítku. Otázku spolupráce prof. Kořístka se zpravodajskou službou, StB a jeho členství v KSČ tak nelze hodnotit přepjatě právně formalisticky, ale naopak podle kritérií materiálního právního státu. Proto ostatně nebylo ani třeba, aby se prof. Kořístek někde formálně na žádostech dovolával svých zásluh a spolupráce s StB nebo členství v KSČ. Uvedené okolnosti totiž byly všem rozhodujícím orgánům známy a nebylo třeba na ně výslovně upozorňovat.

11. Prof. Kořístek získal půjčku na koupi nemovitosti ještě předtím, než proběhlo výběrové řízení. Odvolací soud uvádí, že příslib úvěru se nevztahoval v jeho případě ke konkrétní nemovitosti. To je podle stěžovatele překvapivé hodnocení důkazů, neboť prof. Kořístek znal dopředu cenu nemovitosti na celé tisíce a ani netvrdil, že by za tyto peníze chtěl koupit nějakou jinou nemovitost, která by stála právě tolik, co nemovitost, která mu byla přidělena. Pokud takto zjišťoval poskytnutí úvěru, navíc na naprosto konkrétní částku, která bude potřeba na pokrytí kupní ceny nemovitosti,

pak je to podle stěžovatele zřejmé protiprávní zvýhodnění, jelikož ostatní uchazeči o koupi nemovitosti informace o tom, že je možnost nemovitost získat a za jakou cenu, neměli. Tento způsob výběru zkrátka není založen na rovnosti, a proto je z hlediska zásad demokratického právního státu, podle kterých se má tento výběr posuzovat dle nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 620/02 (viz výše), nepřipustný.

12. Odvolací soud se v rámci odůvodnění rozhodnutí soustředil podle stěžovatele převážně na glorifikaci prof. Kořístka jako uznávaného odborníka v oboru a selektivně vyhodnotil jen ty indicie, které svědčily pro jeho závěr. Důkazy, které by svědčily o opaku, buď bagatelizoval, nebo bez bližšího zdůvodnění uvedl, že nemají na souzenou věc vliv, případně se jimi nezabýval vůbec. Odvolací soud na několika místech odůvodnění svého rozsudku uvedl, že důvodem pro získání nemovitosti byla odbornost žalovaného, kdy kritériem výběru byl zájem společnosti, přičemž tímto kritériem mohla být jak stabilizace tohoto odborníka, tak saturace početné rodiny, případně také zájem o trvalé umístění socialistické organizace. K uvedenému hodnocení stěžovatel namítá, že je v tomto případě nanejvýš sporné, co je to „zájem společnosti“. Jelikož v politickým státě neexistuje otevřená společnost, platí, že to, co lze eufemisticky označit zájmem společnosti, je ve skutečnosti zájmem těch, kteří společnost ovládají. Soud argumentoval tak, že dostupnost špičkové zdravotní péče v oblasti hrudní a cévní chirurgie a transplantace je prioritou, kterou volí každý společenský režim bez ohledu na to, v jakém politickém spektru se pohybují jeho představitelé. Uvedená teze platí podle stěžovatele pouze tehdy, pokud by byl zajištěn princip rovnosti šancí všech uchazečů uspět ve výběrovém řízení, s čímž si ale společenský režim, jako byl ten bývalý, příliš starosti nečinil.

13. Odvolací soud považoval za notoriету, že bez určitého zázemí (samostatné pracovny, dostatečně izolované od kuchyní, koupelen, dětských pokojů atp.) nemůže být žádná odborná duševní činnost, tím spíše vědecká, vůbec možná. Stěžovatel však za notoriету naopak považuje, že pedagogická a vědecká činnost se provádí na univerzitách, kde mají pedagogičtí a vědeckí pracovníci své zázemí a kanceláře a rovněž knihovnu s odbornou literaturou. V sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století, kdy informace byly zaznamenány výhradně v tiskovinách (knihách a odborných časopisech), se vědecká činnost zkrátka prováděla především v knihovnách, a nikoli doma. Rovněž tak vědecká činnost lékařská se prováděla na klinikách, neboť lékař si zkrátka ani nemůže tuto práci nosit domů, což plyne z povahy věci. Prof. Kořístek jako primář kliniky měl zajisté svoji kancelář, která byla plně vyhovující jeho vědecké a lékařské činnosti.

14. Kritéria výběru je třeba hodnotit nikoli bez ohledu na dnes platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu. Právě při

tomto hodnocení je základním prvkem rovnost. Pokud je zpětně argumentováno, že kritériem výběru byl zájem státu na dostupnosti špičkové zdravotní péče, případně na rozvoji vědecké činnosti, pak to mělo být sděleno jako podmínka takového výběrového řízení, aby bylo možné (i pro jiné odborníky a vědce) se do takového výběrového řízení přihlásit. Pokud toto učiněno nebylo, pak nelze těmito atributy odůvodňovat výběr uchazeče. V dané věci byl podle stěžovatele zkrátka uchazeč vybrán dávno před tím, než se nějaké výběrové řízení konalo a nyní se dodatečně odůvodňuje, kvůli čemu byl vybrán. Pokud je uchazeč vybírán na základě kritérií, o kterých není dopředu nic známo, pak není možné považovat takový výběr za férový a respektující princip rovnosti. Vybraný uchazeč je tak vždy protiprávně zvýhodněn na úkor jiných účastníků výběrového řízení, protože ti nemají vůbec možnost zjistit, v čem by museli vybraného uchazeče předstihnout.

15. Stěžovatel má nadále za to, že výběr uchazeče o nemovitost byl rovněž protiprávní i podle tehdejších předpisů, což odvolací soud vůbec nehodnotil. Spoluvlastníky předmětných nemovitostí byli totiž v roce 1975 manželé MUDr. František a Miroslava Pavlíčkoví a těm mělo být v souladu se směrnicí Ministerstva financí č. 10 ze dne 2. 4. 1964, účinnou od 1. 5. 1964, uveřejněnou ve Věstníku Ministerstva financí č. 5 pod č. j. 314/17.756/64 (Směrnice pro prodej rodinných domků z národního majetku občanům) nabídnuto odkoupení spoluvlastnického podílu, který připadl státu. Stát měl postupovat v souladu s pravidly, která si sám uložil, a jestliže vlastnické právo spoluvlastníků nemovitosti měl za sporné, měl se s ním nejdříve vypořádat a teprve poté provést výběrové řízení. Rovněž je třeba poukázat na to, že předmětný rodinný dům č. p. X5 v Brně má obytnou plochu větší než 120 metrů čtverečních, což podle tehdejšího občanského zákoníku byla definiční výměra rodinného domku. Tato okolnost měla bránit tomu, aby dům byl prodán do osobního vlastnictví jedné rodině, a zakládala právo státu vymežit v této nemovitosti prostor k pronájmu bytu dalším osobám. Dobově pojato přitěžující okolností měl být také fakt, že prof. Kořistek vlastnil 1/3 rodinného domku v Z. v okrese Blansko, jak sám uvedl v dotazníku k převodu nemovitostí. Uvedené okolnosti odvolací soud ve svém rozsudku vůbec nehodnotil. Výše citovaná směrnice Ministerstva financí byla v daném případě dle stěžovatele porušena opakovaně. Podle ustanovení § 21 této směrnice mělo být s realizací majetku, který stát nabyl na základě výroku trestu propadnutí jmění v trestním řízení, vyčkáno po 3 měsíce ode dne právní moci soudního rozhodnutí - s odkazem na ustanovení § 346 tehdy platného trestního řádu. V daném případě nabyl rozsudek, odsuzující žalobce za nezákonné opuštění republiky k trestu odnětí svobody a propadnutí jmění, právní moci dne 30. 10. 1974. Zásadní jednání o přidělení nemovitostí vedlejším účastníkům řízení se konalo mimořádně již večer následujícího dne, tj. 31. 10. 1974 a první smlouva o prodeji

předmětných nemovitostí byla s nimi uzavřena dne 14. 11. 1974. Je otázkou, jak potom vůbec výběrové řízení mohlo proběhnout. Ve spise je evidováno 11 žádostí, jejichž text se většinou nedochoval. Měly být doručeny ONV III Brno v období od 2. 5. 1970 do 31. 10. 1973, to znamená, že se zájemci hlásili o majetek žalobce, který v té době ještě legálně pobýval v cizině a svůj majetek po právu vlastnil – vlastnil 9/10 a 1/10 vlastnili občané, kteří žili v České republice. Poté, co nemovitosti propadly státu, již stát nezveřejnil možnost ucházet se o ně ve výběrovém řízení, neboť ONV Brno měl již budoucí nabyvatele vybrané. V realizačním spise je založena listina datovaná dnem 23. 7. 1973 – jedná se o příslib České státní spořitelny, že poskytne vedlejším účastníkům půjčku na zakoupení nemovitosti ve výši 156 000 Kčs. Je pozoruhodné, opakuje stěžovatel, že už v červenci 1973 znali tyto zájemci s přesností na celé tisíce cenu nemovitostí a že jednali již tak konkrétním způsobem, že požádali spořitelnu o půjčku. Nasvědčuje to tomu, že měli nemovitosti přislíbeny už v době, kdy ještě státu nepatřily. Uvedené okolnosti odvolací soud ve svém rozsudku opět vůbec nijak nehodnotil.

16. Výše uvedené ignorování zřejmých skutečností bylo namítáno i v dovolání, což však dovolací soud ve svém rozsudku vůbec nerefletoval. Pouze se spokojil s tím, že odvolací soud doplnil dokazování v určitých věcech. V daném případě ale nejde jenom o to nějaké důkazy provést, ale všechny tyto důkazy a tvrzení vyhodnotit jednak zvlášť a potom ve vzájemné souvislosti. Podle názoru stěžovatele je kuriózní, když dovolací soud neustále proklamuje, že odvolací soud se musí vypořádat se závěry vyslovenými Ústavním soudem v nálezu sp. zn. III. ÚS 620/02 (celou řadou indicií týkajících se naplnění podmínky protiprávního zvýhodnění při uzavírání kupní smlouvy), nicméně splnění podmínky onoho „vypořádání“ se redukuje toliko na formální provedení dalšího jednání, při kterém odvolací soud provede nějaké důkazy. Problém není v provádění důkazů, ale v jejich selektivním hodnocení. Požadavek dovolacího soudu na přímé důkazy je podle stěžovatele rovněž přepjatě formalistický, neboť indicie lze dokázat i nepřímými důkazy. Navíc samotný požadavek na přímé důkazy v restitučních sporech, s jejich počátky v sedmdesátých letech 20. století, které se mohou táhnout několik desetiletí, není zcela adekvátní, jak lze ostatně vyčíst z nálezu Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 620/02 ze dne 24. 11. 2004 (N 177/35 SbNU 365). Naopak jediné indicie, které nejsou podepřeny přímými důkazy, jsou ty, ze kterých odvolací soud vycházel, když dovozoval, že prof. Kořístek získal uvedenou nemovitost nikoli jako prominent komunistického režimu, ale jako význačný odborník. V zásadě zde odvolací soud nevycházel ani z indicií, ale jenom z tvrzení prof. Kořístka, kterého ani nevyšlechl.

II. Vyjádření k ústavní stížnosti

17. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že stěžovatelova polemika s rozhodnutími obecných soudů se nese (podobně jako tomu bylo již v řízení dovolacím) především v rovině kritiky skutkových zjištění, aniž by jí byly vytýkány poklesky stran náležitého respektování příslušné hmotněprávní či procesněprávní reglementace, jejímž prostřednictvím měla být zmíněným právům poskytována náležitá ochrana. Právní úprava dovolacího řízení účinná v rozhodném období přitom Nejvyššímu soudu neumožňovala, aby přehodnocoval výsledky provedeného dokazování, k čemuž v zásadě směřovaly výhrady dovolatele, ale dávala prostor pouze pro korekci těch rozhodnutí odvolacího soudu, jež vycházela ze skutkového zjištění, které podle obsahu spisu nemělo v podstatné části oporu v provedeném dokazování (srov. § 241a odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném v době rozhodování dovolacího soudu), tedy v nichž soud vzal za zjištěné něco, co ve spise vůbec není, případně nepokládal-li za zjištěné něco, co z obsahu spisu naopak vyplývá. Nejvyššímu soudu pak v souladu se zmíněnou úpravou nepřislušelo bez dalšího označit za nesprávný výsledek činnosti soudu při hodnocení důkazů, jelikož ze zásady volného hodnocení důkazů plyne, že tento je možno považovat za vadný pouze v případě, že soud pochybil ve způsobu, jímž k němu dospěl. Dožadoval-li se tedy dovolatel revize skutkových vývodů odvolacího soudu, jejichž podloženost byla doplněna v intencích nálezu Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 620/02 a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2010 sp. zn. 28 Cdo 2661/2010, aniž by naznačil existenci takových nedostatků, jež by mohly být pokládány za naplnění dovolacího důvodu ve smyslu § 241a odst. 3 o. s. ř., v tehdy rozhodném znění, nemohl Nejvyšší soud než podané dovolání zamítnout. Se zřetelem k předstřelenému je ve vyjádření uvedeno, že rozhodnutí Nejvyššího soudu v projednávané věci lze pokládat za ústavně konformní. Proto bylo účastníkem řízení navrženo, aby ústavní stížnost byla jako zjevně neopodstatněná odmítnuta, popřípadě jako nedůvodná zamítnuta.

18. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti pouze stručně uvedl, že odkazuje na písemné odůvodnění svého rozsudku a s podáním stěžovatele kategoricky nesouhlasí.

19. Podle názoru vedlejších účastníků řízení, prof. MUDr. Kořistka a J. Kořistkové byla ústavní stížnost podána opožděně. Rozhodnutí dovolacího soudu bylo prý stěžovateli řádně doručeno; sice před právní mocí usnesení Městského soudu v Brně ze dne 11. 6. 2014 č. j. 34 C 297/2004-379, avšak bylo stěžovateli doručeno současně s tímto usnesením, v němž bylo rozhodnuto o jeho právním nástupnictví. Od 30. 10. 2014 tedy podle jejich názoru plyne lhůta pro podání ústavní stížnosti. Stěžovatelovy námitky domnělých vad při doručování Nejvyšším soudem považují vedlejší účastníci

za účelové a čekání na právní moc usnesení o právním nástupnictví prý zase vychází z velmi formalistického pojetí principů doručování. Dále se vedlejší účastníci vyjádřili i k věcným námitkám stěžovatele. Předmětná rozhodnutí nevykazují podle nich žádné znaky svévole, jak je stěžovatelem vytýkáno, pročež nemohlo dojít k zásahu do jeho ústavně zaručených práv. Stěžovatel napadl pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu v zásadě pouze pro údajně vadné hodnocení důkazů, což může být v dovolacím řízení uplatněno jen v rámci dovolacího důvodu podle ustanovení § 241a odst. 3 občanského soudního řádu, ve znění účinném před novelou provedenou zákonem č. 404/2012 Sb., tj. že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá podle obsahu spisu v podstatné části oporu v provedeném dokazování. Rozsudek odvolacího soudu však takovéto vady podle vedlejších účastníků nevykazuje. Jinými slovy, stěžovatel pouze nesouhlasí s hodnocením důkazů odvolacím soudem, kteréžto však není v nesouladu s provedeným dokazováním, a v zásadě i svoji ústavní stížnost opírá o řadu domněnek a spekulací, které se mu v řízení před odvolacím soudem nepodařilo prokázat. Do pravomoci Ústavního soudu nespádá přehodnocovat provádění dokazování ze strany obecných soudů, a fakticky tak nahrazovat soud nalézací. Vedlejší účastníci proto navrhli, aby Ústavní soud ústavní stížnost zamítl.

20. Vedlejší účastník řízení Mgr. Petr Němeček, který tvrdí, že nabytí roku 2003 předmětné nemovitosti v dobré víře (kupní smlouvou uzavřenou dne 26. 2. 2003 s MUDr. Z. Kořístkem a JUDr. Vladimírou Janů, dětmi původně žalovanými), ve svém vyjádření k ústavní stížnosti zastává názor, že nebyl v řízení před obecnými soudy věcně legitimován a pozbyl postavení účastníka řízení. Přesto s ním bylo jako s účastníkem řízení nakládáno. Z procesní opatrnosti proto navrhl, aby mu Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti přiznal postavení vedlejšího účastníka, jelikož věc se jej zásadně dotýká. Ve vyjádření dále zejména namítl, že stěžovatel není podle jeho názoru dědicem zemřelého Alfréda Panowského, a není tak aktivně legitimován k podání ústavní stížnosti. Ačkoliv zemřelý pořídil závěť, kterou předmětné nemovitosti odkázal stěžovateli – svému synovci, tyto mu dosud nenáležely, neboť se jich jen domáhal podle restitučního zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. Ani zemřelý A. Panowský nebyl podle něj aktivně legitimován, neboť se stal oprávněnou osobou až ke dni vykonatelnosti nálezů Ústavního soudu č. 164/1994 Sb. [nález sp. zn. Pl. ÚS 3/94 ze dne 12. 7. 1994 (N 38/1 SbNU 279; 164/1994 Sb.)], tedy ke dni 1. 11. 1994, a proto ani vedlejší účastníci prof. MUDr. V. Kořístek a J. Kořístková nemohli být legitimováni pasivně. Oproti nároku stěžovatele stojí prý konstituované vlastnické právo, které nabyli MUDr. V. Kořístek a J. Kořístková již roku 1974. Převod nemovitostí ze dne 27. 9. 1991 na jeho právní předchůdce MUDr. Zdeňka Kořístka a JUDr. Vladimíru Janů nelze podle vyjádření

považovat za neplatný ve smyslu blokačního ustanovení zákona č. 87/1991 Sb. Proto tento vedlejší účastník řízení navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta nebo věcně zamítnuta.

III. Změna soudce zpravodaje a procesní předpoklady projednání věci

21. Usnesením Ústavního soudu ze dne 5. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 1206/15 byl soudce zpravodaj Ludvík David vyloučen z projednávání a rozhodování dané věci, jelikož o ní rozhodoval jako člen senátu Nejvyššího soudu. V souladu s platným rozvrhem práce byla věc přidělena novému soudci zpravodaji Davidu Uhlířovi.

22. Ústavní soud se vždy nejdříve musí zabývat procesními předpoklady projednání věci. V daném případě shledal, že ústavní stížnost byla podána ve stanovené lhůtě dvou měsíců ode dne doručení rozhodnutí o posledním prostředku, který zákon stěžovateli k ochraně práva poskytuje. Ústavní soud tedy akceptoval stěžovatelův shora uvedený výklad, že jeho právnímu zástupci byl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2011 č. j. 28 Cdo 1892/2011-323 řádně procesně doručen teprve společně s přípisem ze dne 9. 3. 2015, tedy poté, co nabylo právní moci usnesení o stěžovatelově procesním účastenství. Ústavní stížnost pak byla podána dne 23. 4. 2015, a tedy v zákonné dvouměsíční lhůtě. Názor právního zástupce vedlejších účastníků řízení Ústavní soud nepřijal. Při konkurenci dvou interpretačních alternativ je z ústavněprávního hlediska vždy namíste zvažovat veškeré okolnosti případu a všechny nepřesnosti či nejasnosti právní úpravy a judikatury vykládat vstřícně ve prospěch možnosti uplatnění ústavního oprávnění podat ústavní stížnost, ve které stěžovatel tvrdí zásah do svých základních práv. Je-li jeden výklad tomuto principu bližší a je racionálně obhajitelný, je třeba mu dát přednost. Navíc je do značné míry přičitatelné orgánům veřejné moci České republiky, že předmětný restituční spor trvá již více než čtvrtstoletí a komplikovaná procesní situace byla způsobena do značné míry úmrtím původního žalobce a stěžovatele, který se tak výsledného verdiktu nedožije. Přijetím rigorózního výkladu otázky včasnosti podání ústavní stížnosti zastávaného vedlejšími účastníky řízení (viz výše) a odmítnutím ústavní stížnosti z tohoto důvodu, by mohl být oprávněně vyvolán spor před Evropským soudem pro lidská práva. Ostatně účastníci řízení, tedy Nejvyšší soud a Krajský soud v Brně, otázku včasnosti podání ústavní stížnosti ve svých vyjádřeních ani nezmiňují a navrhuji její odmítnutí z důvodů zjevné neopodstatněnosti nebo věcné zamítnutí po meritorním přezkumu; tedy v zásadě mlčky také akceptují stěžovatelův výklad dané problematiky, který Ústavní soud připustil.

23. Pro úplnost je nutno uvést, že pokud Mgr. Petr Němeček z procesní opatrnosti navrhl, aby mu Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti přiznal postavení vedlejšího účastníka, jelikož věc se jej zásadně dotýká, není

v této otázce třeba vůbec rozhodovat, neboť vedlejším účastníkem řízení před Ústavním soudem je. Vedlejšími účastníky řízení o ústavní stížnosti jsou podle § 76 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, „ostatní účastníci předchozího řízení, z něhož stížností napadené rozhodnutí vzešlo“. Z ústavní stížností napadených rozsudků jednoznačně vyplývá, že P. Němeček byl účastníkem řízení před obecnými soudy a bylo s ním jako s účastníkem řízení i nakládáno, s čímž sám ani nepolemizuje.

IV. Věcné posouzení ústavní stížnosti

24. Po přezkoumání námitek stěžovatele, napadených rozsudků, vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení a seznámení se s příslušným spisovým materiálem Ústavní soud shledal, že ústavní stížnost je důvodná.

25. Povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) nebo nálezy sp. zn. Pl. ÚS 19/98 ze dne 3. 2. 1999 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.)]. Při výkladu a aplikaci právních předpisů nelze opomíjet jejich účel a smysl, který není možné hledat jen ve slovech a větách toho kterého předpisu, ve kterém jsou vždy přítomny i principy uznávané demokratickými právními státy.

26. Jak vyplývá z ustálené rozhodovací praxe Ústavního soudu reflektující princip sebeomezení v rámci jemu Ústavou svěřených kompetencí, polemika stěžovatele se zjištěným skutkovým stavem nesvědčí sama o sobě o porušení jeho ústavně zaručených práv. Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší přehodnocovat myšlenkové operace obecných soudů ve smyslu přisuzování různé váhy tomu či onomu provedenému důkazu a činit odlišné skutkové závěry. Výjimku z tohoto pravidla tvoří situace, kdy jsou v rozhodnutích obecných soudů zřejmé extrémní rozpory mezi důkazní situací, skutkovými zjištěními a následnými závěry soudu. Nezávislost rozhodování obecných soudů se přitom uskutečňuje v ústavním a zákonném procesněprávním a hmotněprávním rámci. Procesněprávní rámec představují především principy řádného a spravedlivého procesu, jak vyplývají z čl. 36 a násl. Listiny základních práv a svobod, jakož i z čl. 1 Ústavy. Jedním z těchto principů představujících součást práva na řádný proces, jakož i pojmu právního státu (čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, čl. 1 Ústavy) a vylučujících libovůli při rozhodování je i povinnost soudů své rozsudky odůvodnit (§ 157 odst. 1 o. s. ř.), a to způsobem zakotveným v ustanovení § 157 odst. 2 o. s. ř. Z odůvodnění musí vyplývat vztah mezi skutkovými zjištěními a úvahami při hodnocení důkazů na straně jedné a právními závěry na straně druhé. V případě, kdy jsou právní závěry soudu

v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními anebo z nich v žádném možném interpretaci odůvodnění soudního rozhodnutí nevyplývají, je nutno takovéto rozhodnutí považovat za stojící v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i s čl. 1 Ústavy České republiky.

27. Počátkem devadesátých let minulého století let byly přijaty restituční zákony, jimiž se stát snažil alespoň částečně zmírnit následky majetkových křivd způsobených v období komunistického režimu v letech 1948 až 1989. Má-li být naplněn účel a smysl restitucí, musí se nadále plně uplatnit požadavek, aby všechny příslušné orgány veřejné moci vykládaly restituční zákony ve vztahu k oprávněným osobám vstřícně, v duchu snahy o zmírnění některých majetkových křivd, v jejichž důsledku k přechodu majetku došlo. Případné legislativní nedůslednosti různého druhu, jakož i nepředvídatelnost v postupu různých státních orgánů nebo osob jednajících za stát nelze vykládat v neprospěch oprávněných osob, ale s ohledem na platné konstitutivní hodnoty a principy demokratického právního státu vyjádřené v ústavním pořádku.

28. Účelem zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, je zmírnění a odčinění následků některých majetkových a jiných křivd, k nimž došlo v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 v rozporu se zásadami demokratické společnosti. Zákon o mimosoudních rehabilitacích vychází z konstrukce, že za splnění předepsaných podmínek se vydávají nemovitosti, které jsou ke dni účinnosti zákona v držení státu nebo právnických osob. Osoby fyzické se stávají povinnými osobami pouze za splnění podmínky jejich nabytí v rozporu s právními předpisy nebo na základě protiprávního zvýhodnění osoby nabyvatele. Předmětem ústavní stížnosti jsou tak proto námitky stěžovatele týkající se právních závěrů obecných soudů stran naplnění podmínek stanovených v § 4 odst. 2 zákona o mimosoudních rehabilitacích.

29. Ústavní soud se již daným případem zabýval. V nálezu ze dne 24. 11. 2004 sp. zn. III. ÚS 620/02 ve věci stěžovatele Alfréda Panowského zdůraznil, jak je třeba hodnotit naplnění podmínky protiprávního zvýhodnění, kterou je nutno vztahovat na celý komplex úkonů a vztahů mezi fyzickými osobami jako nabyvateli a státem, který samotnému aktu převodu předcházela. V tomto směru se mu odůvodnění napadených rozhodnutí obecných soudů jevila jako nedostatečná. Přitom z důkazního řízení a z námitek stěžovatele vyplývala celá řada indicií nasvědčujících naplnění podmínky protiprávního zvýhodnění, s nimiž se však soudy nikterak nevyřádaly. Ústavní soud upozornil, že okolnosti převodu předmětných nemovitostí nasvědčují tomu, že výběr potenciálních zájemců o nemovitosti byl zahájen ještě před tím, než byl vůbec stát oprávněn s nemovitostmi disponovat, což vyplývá z toho, že o vedlejších účastnících jako nabyvatelích bylo rozhodnuto den po nabytí právní moci trestních rozsudků, jimiž byl

stěžovatel odsouzen k trestu propadnutí majetku. Obecné soudy se nikterak nevypořádaly ani s tou skutečností, na jakou část nemovitostí se výběr vztahoval, neboť výrok trestního rozsudku zněl na majetek jako celek, přitom však následná kupní smlouva byla uzavřena toliko na id. 9/10 nemovitostí, a teprve poté, co stát zbavil id. 1/10 nemovitostí manžele Pavlíčkovy, byla s vedlejšími účastníky uzavřena nová kupní smlouva na nemovitosti jako celek, aniž by ovšem výběr vedlejších účastníků byl znovu posuzován za takto nově nastalé situace. Namísto přitom bylo posouzení, jež by reflektovalo současně ústavní hodnoty a principy právního státu.

30. Ústavní soud konstatuje, že tímto závazným právním názorem se řídil soud prvního stupně, tedy Městský soud v Brně, jenž vydal dne 30. 10. 2008 rozsudek č. j. 34 C 297/2004-168, kterým žalobě původního stěžovatele vyhověl, a také Nejvyšší soud, jenž zrušil rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 2010 č. j. 20 Co 319/2009-237 rozsudkem ze dne 3. 11. 2010 č. j. 28 Cdo 2661/2010-263 a věc byla opětovně projednávána. Ve vztahu k nyní napadeným rozsudkům odvolacího a dovolacího soudu, zejména co do závěru a odůvodnění rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 25. 1. 2011 č. j. 20 Co 319/2009-300, to však neplatí. Stěžovatel měl legitimní očekávání, že odpovědné orgány veřejné moci posoudí jeho žalobu i z hlediska Ústavním soudem předestřených zásad, kterými se definuje materiální právní stát, jež nevytvářejí pouze normativní rámec obsahu podústavního práva, ale i rámec jeho interpretace.

31. Městský soud v Brně provedl ve věci dostatečná zjištění, která vyhodnotil způsobem, jenž je možno označit za ústavně konformní. Alfréd Panowský byl tehdejším normalizačním režimem nahlížen jako emigrant a pachatel trestného činu opuštění republiky; majetkové převody jím učiněné byly z pohledu tehdejšího státu posuzovány jako směřující proti zájmům osob tento režim podporujících či profitujících z něj.

32. Ze shromážděných dokumentů mimo jiné vyplynulo, že na manžele Pavlíčkovy, vlastníky 1/10 nemovitostí, byl činěn nátlak, aby souhlasili s prodejem, neboť zde byl „silný veřejný zájem na zachování angažovaného vědeckého a veřejného pracovníka pro město Brno“ (přípis ObNV Brno III ze dne 20. 11. 1974); následně byla ObNV Brno III podána zjevně účelová žaloba s cílem dosáhnout odprodeje nemovitostí. Ze svazku Ministerstva obrany Československé socialistické republiky GŠ/ZS č. 10295 bylo zjištěno, že MUDr. Kořístek byl dobrovolným spolupracovníkem československé zpravodajské služby (Vojenské rozvědky), od roku 1949 do roku 1959 byl příslušníkem Československé lidové armády, kde dosáhl hodnosti majora, „s kladným poměrem k režimu, politicky na úrovni“. Z materiálů Archivu bezpečnostních složek, z objektového svazku č. 11529 vedeného Správou StB Brno a Správou StB při Krajské správě SNB byl dohledán svazek, ze kterého se podává, že byl veden jako důvěrník s krycím jménem

„Vlado“. Svazek byl skartován, stejně jako jiný svazek, kde byl evidován jako „Plamen“ v oblasti školství. Členem Komunistické strany Československa byl nepřetržitě od roku 1945, později působil jako vedoucí stranické skupiny I. chirurgické kliniky v Brně. Výběr kupce byl zahájen ještě předtím, než byl stát oprávněn s propadlou id. 9/10 nemovitostí disponovat. MUDr. Kořístek a J. Kořístková obdrželi příslib od peněžního ústavu na poskytnutí půjčky na koupi rodinného domku, ačkoliv trestní řízení o propadnutí majetku ještě nebylo ukončeno a nebyly ani podány žádosti dalších uchazečů. Uvedené skutečnosti podle nalézacího soudu jednoznačně podporují závěr o protiprávním zvýhodnění žalovaných v daném sporu. Ústavní soud s tím souhlasí a dále ve shodě se stěžovatelem konstatuje, že pokud kritériem tehdejšího výběru zájemců o předmětnou nemovitost měl být „zájem státu na dostupnosti špičkové zdravotní péče“ či „na rozvoji vědecké činnosti“, pak to mělo být rádně zveřejněno, aby bylo umožněno i jiným osobám splňujícím uvedené předpoklady se do výběrového řízení přihlásit. Jestliže se tak nestalo, nemohla zde být dodržena zásada rovnosti šancí všech potenciálních zájemců, což rovněž svědčí o zřejmém neodůvodněném zvýhodnění jediného z uchazečů, který byl zjevně vybrán dávno předtím, než se nějaké zcela formální výběrové řízení vůbec konalo.

33. Stěžovatel zastává oprávněně také názor, že přidělení nemovitosti bylo v nesouladu i s tehdejšími právními předpisy, k čemuž uvedl mnoho indicií (viz shora argumentaci stěžovatele), což však odvolací soud vůbec nevážil. Takovou normou – která právě v této konkrétní situaci byla zejména porušena – bylo zákonné omezení dispozice státu jako spoluvlastníka s jeho spoluvlastnickým podílem vyplývající z ustanovení § 140 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Ačkoliv v předmětné době občanský zákoník neznal předkupní právo spoluvlastníků, spoluvlastnický podíl na předmětné nemovitosti patřil rodině Pavlíčkových a bez jejich souhlasu nebyl převod na třetí osobu přípustný. Stát nejen že porušil předpisy o právech spoluvlastníka, ale naopak účelově a silově přistoupil k zbavení vlastnického práva spoluvlastníků – šest let poté, co rádně nabyli spoluvlastnický podíl – se zjevně vykonstruovaným důvodem účelu pro odnětí. O tom, že se jednalo o účelový postup, svědčí i časová souslednost a samotný fakt, že stát se nejprve pokusil od spoluvlastníků jejich menšinový podíl vykoupit a k propadnutí majetku přistoupil až poté, co spoluvlastníci dali najevo, že svůj podíl prodat nehodlají, a že naopak mají zájem o zbytek nemovitosti. Ústavní soud doplňuje, že je notoricky známo, že minulý režim, označený za nedemokratický a protiprávní, nedodržel, když se to hodilo, ani vlastní právní předpisy.

34. Nejvyšší soud pochybení odvolacího soudu, které dosahuje ústavní roviny, neodstranil s tím, že právní úprava dovolacího řízení účinná v rozhodném období mu neumožňovala, aby přehodnocoval výsledky provede-

ného dokazování, k čemuž prý v zásadě směřovaly výhrady dovolatele, ale dávala prostor pouze pro korekci těch rozhodnutí odvolacího soudu, jež vycházela ze skutkového zjištění, které podle obsahu spisu nemělo v podstatné části oporu v provedeném dokazování.

35. Pokud se obecné soudy v napadených rozsudcích shora uvedenými skutečnostmi nezabývaly, nelze jejich hodnocení skutkových zjištění považovat za ucelené a kompletní, stejně tak jako právní závěr, k němuž na základě takového hodnocení dospěly. Tím byl porušen zákaz libovůle podle čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

36. Ústavní soud konstatuje, podobně jako v předchozím nálezu ve věci pana Alfréda Panowského, že následně převody vlastnického práva k předmětným nemovitostem, které byly v řízení o ústavní stížnosti zjištěny, nemají význam pro posuzování porušení základních práv v napadených rozhodnutích obecných soudů. Bude však na obecných soudech, aby se touto skutečností zabývaly a vzaly ji v úvahu při celkovém hodnocení skutkových zjištění, zejména pokud jde o platnost těchto převodů s ohledem na skutečnost, že probíhá řízení (před obecnými soudy a Ústavním soudem) o restitučním nároku k předmětným nemovitostem. Ústavní soud jen připomíná svoji ustálenou judikaturu, podle které je restituční nárok nutno považovat za nárok primární, a to i za cenu zásahu do již provedených majetkových posunů, a restitučnímu nároku je třeba dát přednost. Pokud jde o otázku kompenzace osob, jimž vznikla na základě restitučního zákona povinnost vydat nemovitost, lze poukázat na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva (srov. *Pincová a Pinc proti České republice* či *Pešková proti České republice*), podle něhož by zmírňování předchozích křivd nemělo způsobovat nové nepřiměřené křivdy. Spravedlivé rovnováhy je přitom zpravidla dosaženo, je-li náhrada vyplácená vyvlastněnému, jenž nabyl nemovitost v dobré víře, v rozumném poměru k tržní hodnotě nemovitosti v době odnětí vlastnictví.

V. Závěr

37. S ohledem na shora uvedené skutečnosti Ústavní soud návrhu stěžovatele zcela vyhověl a podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., napadené rozsudky zrušil.

Č. 87

**K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou trestního řízení
K posuzování obsahu dovolání Nejvyšším soudem**

Pokud má dovolatel za to, že se odvolací soud odchýlil od konkrétního rozhodnutí Nejvyššího soudu či Ústavního soudu, a Nejvyšší soud je naopak toho názoru, že dovolatelem citované rozhodnutí na daný případ nedopadá, nejde o vadu dovolání. Odmítnout dovolání pro vady lze pouze za nesplnění v zákoně zcela jasně a srozumitelně formulované povinnosti, a nikoliv za odlišný právní názor dovolatele.

Neposoudí-li obecný soud náležitě otázky složitosti řízení, postupu orgánů veřejné moci během řízení a významu předmětu řízení pro poškozeného při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, jež měla vzniknout v souvislosti s nepřiměřenou délkou trestního řízení, v němž vystupoval větší počet poškozených, může se dopustit porušení práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem dle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) – ze dne 14. května 2018 sp. zn. I. ÚS 2119/17 ve věci ústavní stížnosti P. Š., zastoupeného JUDr. Pavlem Virágem, advokátem, se sídlem Sudoměřská 1550/6, Praha 3, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2017 č. j. 30 Cdo 977/2017-151, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. října 2016 č. j. 35 Co 318/2016-130 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 7. března 2016 č. j. 28 C 246/2014-109, kterými bylo rozhodnuto o stěžovatelově žalobě na zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou trestního řízení, v němž stěžovatel vystupoval jako poškozený, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2017 č. j. 30 Cdo 977/2017-151 bylo porušeno právo stěžovatele na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2017 č. j. 30 Cdo 977/2017-151 se ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 7. července 2017, stěžovatel podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhol zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Stěžovatel namítal, že napadenými rozhodnutími bylo zasaženo do jeho základních práv a svobod garantovaných ústavním pořádkem České republiky, především do práva na náhradu škody a újmy způsobené nesprávným úředním postupem státu podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 28 C 246/2014 se podává, že stěžovatel se podanou žalobou domáhal po žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti zaplacení 251 018 Kč s příslušenstvím z titulu nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, která mu měla vzniknout v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení vedeného u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 3T 14/2001, ve kterém stěžovatel vystupoval jako poškozený.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 7. března 2016 č. j. 28 C 246/2014-109 žalobu zamítl a stěžovateli uložil povinnost zaplatit žalované náklady řízení ve výši 600 Kč. Stěžovatel proti rozsudku soudu prvního stupně podal odvolání. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 4. října 2016 č. j. 35 Co 318/2016-130 rozsudek soudu prvního stupně ve výroku o věci samé (I) co do částky 210 265 Kč s příslušenstvím potvrdil a co do částky 40 753 Kč s příslušenstvím změnil tak, že žalované České

republiky – Ministerstvu spravedlnosti uložil povinnost tuto částku stěžovateli zaplatit. Dále žalované uložil povinnost zaplatit stěžovateli náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů ve výši 24 684 Kč.

4. Stěžovatel rozsudek odvolacího soudu napadl v celém jeho rozsahu dovoláním, které Nejvyšší soud odmítl podle ustanovení § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. ledna 2014, (viz čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.), dále též jen „o. s. ř.“. Dovolací soud dospěl k závěru, že posuzované dovolání neobsahuje náležitosti vyžadované ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř., neboť stěžovatel řádně nevymezil, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Dovolací soud měl za to, že stěžovatel v dovolání nijak nekonkretizoval, který z předpokladů přípustnosti dovolání považuje pro něj za splněný. Nejvyšší soud tedy dovolání odmítl, neboť trpělo vadami, pro něž nelze v dovolacím řízení pokračovat, a tyto vady nebyly stěžovatelem v zákonné lhůtě odstraněny (§ 241b odst. 3 o. s. ř.).

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvedl, že v trestním řízení vedeném před Městským soudem v Praze pod sp. zn. 3T 14/2001 (kauza H-System) vystupoval coby jeden z poškozených, neboť mu byla trestným činem způsobena jak rozsáhlá majetková škoda, kdy ztratil své veškeré celoživotní úspory, tak i újma nemajetková. Stěžovatel byl po více než 13 let udržován v nejistotě stran svých nároků a průběhem trestního řízení byla prohlubována sekundární újma a podryvána důvěra v efektivní fungování justičního systému a právního státu. Tato nemajetková újma se vleklým a do většiny míry bezvýsledným trestním řízením dále prohlubovala, neboť ani po takto dlouhé době nedošlo k pravomocnému rozhodnutí o nárocích stěžovatele a nedošlo ani k dosažení morálního zadostiučnění v podobě odsouzení pachatelů, o jejichž vině nebylo mezi soudy jediné pochyby, přičemž trestní řízení bylo zastaveno v důsledku amnestie prezidenta republiky ze dne 1. ledna 2013 z důvodu jeho nepřiměřené délky.

6. Stěžovatel má za to, že uvedené trestní řízení svou zcela nepřiměřenou délkou znamenalo závažné porušení jeho práva na přiměřenou délku řízení, jež vyplývá z čl. 38 odst. 2 Listiny, proto v souladu s čl. 36 odst. 3 Listiny uplatnil vůči státu svůj nárok na náhradu nemajetkové újmy takto způsobené.

7. Ministerstvo spravedlnosti nárok stěžovatele uznalo, avšak na základě speciálního početního algoritmu, který bral v potaz vyšší počet poškozených v daném trestním řízení, přiznalo stěžovateli za nepřiměřenou délku řízení v trvání více jak 13 let peněžité zadostiučnění ve výši 2 314 Kč, což je podle názoru stěžovatele částka, která je v rozporu s ustálenou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva stran výše náhrad nemajetkové

újmou za nepřiměřenou délku řízení, ale i v rozporu s elementárním lidským cítěním, neboť tato částka v žádném ohledu není schopna plnit funkci zadostiučinění a utrpěnou újmu nahradit, ba ani zmírnit.

8. Stěžovatel se proto obrátil na Obvodní soud pro Prahu 2 a ve své žalobě žádal o zaplacení peněžitého zadostiučinění ve výši 251 018 Kč. Soud prvního stupně shledal, že je zde dán odpovědnostní titul státu za nesprávný úřední postup ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., jelikož byla nepřiměřenou délkou trestního řízení vedeného u Městského soudu v Praze způsobena stěžovateli nemajetková újma, nicméně dospěl k závěru, že vzhledem ke značné skutkové, právní a procesní složitosti předmětného trestního řízení a vzhledem k dle názoru soudu existujícímu sdílení újmy mezi poškozenými, postačuje jako základní forma zadostiučinění pouhé konstatování porušení práva. Soud prvního stupně tedy žalobu zamítl jako nedůvodnou, neboť vedle konstatování porušení práva již stěžovatel obdržel částku 2 314 Kč v rámci předběžného projednávání nároku. Soud prvního stupně se s tezí žalované o existenci sdílení nemajetkové újmy mezi poškozenými v trestním řízení ztotožnil.

9. Stěžovatel proti rozsudku soudu prvního stupně podal odvolání k Městskému soudu v Praze, který odvolání stěžovatele dal částečně za pravdu. Podle názoru stěžovatele však odvolací soud při výpočtu náhrady nemajetkové újmy formou peněžitého zadostiučinění postupoval nesprávně. Odvolací soud se rozhodl použít jako základ výpočtu částku 17 000 Kč za jeden rok řízení. Za prvé dva roky přiznal pouze 50 % z této částky, čímž za celkovou délku řízení v délce trvání 13 let dospěl k částce 215 336 Kč. Tuto částku odvolací soud následně zásadním způsobem dále krátil, a to celkem o 80 %, přičemž stěžovatel považuje takto krácené zadostiučinění za nemajetkovou újmu za naprosto neodpovídající tomu, jaká újma mu byla dlouhotrvajícím trestním řízením způsobena. Odvolací soud odečetl 30 % za počet stupňů soudní soustavy, před kterými trestní řízení probíhalo. Další 30 % následně odečetl za skutkovou a procesní složitost věci, která měla vliv na celkovou délku řízení, a nakonec odečetl ještě 20 % z důvodu údajného sníženého významu řízení pro stěžovatele, neboť soud měl za to, že stěžovatel coby poškozený v trestním řízení neměl takový zájem na výsledku řízení a dále se nemusel ve svém snažení omezit pouze na svou účast v adhezním řízení, nýbrž mohl svůj nárok na náhradu škody uplatnit i v řízení civilním. Od konečné částky soud nakonec odečetl již přiznanou náhradu nemajetkové újmy ve výši 2 314 Kč, kterou stěžovatelé již zaplatilo Ministerstvo spravedlnosti, a dospěl tak k částce 40 753 Kč.

10. Podle názoru stěžovatele odvolací soud zjevně pochybení soudu prvního stupně napravil, přesto tak neučinil v dostatečné míře, jelikož přikročil ke snížení přiznaného zadostiučinění o extrémních 80 %, a dospěl tak k částce, která je s ohledem na míru utrpěné újmy a všechna specifika

daného případu naprosto nedostatečná. Stěžovatel proto podal proti zamítavé části rozsudku odvolacího soudu dovolání. Nejvyšší soud dovolání odmítl, aniž by se podrobněji zabýval meritorní stránkou věci.

11. Stěžovatel má za to, že ve věci rozhodující soudy zcela ignorovaly skutečnost, že vliv složitosti věci na celkovou délku řízení do pravomocného odsouzení hlavního pachatele P. S. rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 6. června 2006 byl značný, po tomto datu již byl pouze minimální a k prodlužování daného řízení docházelo ze zcela jiných důvodů, které se složitostí věci téměř nespojily. Drtivá většina veškerého dokazování, zjišťování skutkového stavu, právní hodnocení věci a řešení všech procesních otázek daného případu proběhlo v hlavním líčení před soudem prvního stupně, který po přibližně dvou a půl letech hlavního líčení rozhodl odsuzujícím rozsudkem nad všemi pachateli dne 19. února 2004. Na základě podaných odvolání pak věc přezkoumal Vrchní soud v Praze tak, že potvrdil rozsudek, co se týče P. S., a odsuzující rozsudky nad zbylými pachateli zrušil a věc vrátil soudu prvního stupně z důvodu potřeby doplnění dokazování. Dokazování však bylo třeba doplnit pouze ve zcela minimální míře a lze bez jakéhokoli přehánění konstatovat, že ke dni 6. června 2006 byl již skutkový stav věci objasněn do téměř těch nejmenších podrobností a jakékoli další dokazování bylo pouze marginální povahy. Stran právního hodnocení skutku v daném řízení rovněž nedocházelo po tomto datu k jakýmkoliv posunům, a nelze proto tvrdit, že by po rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 6. června 2006 bylo předmětné trestní řízení prodlužováno vinou „extrémní“ skutkové a právní složitosti věci, jak tvrdily obecné soudy. Podle názoru stěžovatele důvody nepřiměřené délky předmětného trestního řízení lze po datu 6. června 2006 spatřit naopak ve zdoluhavém opakovaném instančním postupu mezi soudem prvního a druhého stupně. Poté, kdy byla celá věc rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 6. června 2006 vrácena Městskému soudu v Praze k dalšímu řízení, kupříkladu trvalo více než dva a tři čtvrtě roku, nežli bylo ve věci nařízeno další hlavní líčení, k čemuž došlo až v březnu roku 2009. Tato prodleva byla způsobena opakovaným rušením nařízeného hlavního líčení z důvodu nemoci předsedy senátu, což zjevně není okolností spočívající ve složitosti předmětné věci.

12. Podle názoru stěžovatele obecné soudy naprosto přecenily vliv složitosti věci na celkovou délku řízení a opomněly zhodnotit, zda měla složitost věci vliv na délku řízení v jeho celém průběhu, či zdali se omezila pouze na jeho první a kratší část, jak tomu je v tomto případě. V odůvodnění rozsudku obecných soudů však nebylo podrobněji odůvodněno, jakým konkrétním způsobem měla mít složitost věci tak zásadní dopad na celkovou délku řízení, aby to opodstatnilo snížení o celých 30 %. Proto považuje stěžovatel rozhodnutí obecných soudů v tomto ohledu za nepřezkoumatelná.

13. Dalším kritériem, pro které bylo přikročeno ke snížení přiznaného zadostiučinění o 30%, je fakt, že dané trestní řízení probíhalo před všemi stupni soudní soustavy. Stěžovatel je však toho názoru, že jakékoli krácení peněžitého zadostiučinění z tohoto důvodu může být z povahy věci pouze výjimečnou záležitostí, kdy jsou zde určité zvláštní okolnosti, které to v daném konkrétním případě odůvodňují. Přitom obecné soudy v této věci žádné odůvodnění tohoto snížení neposkytly a i v tomto ohledu jsou napadená rozhodnutí nepřezkoumatelná.

14. Třetím a posledním kritériem, pro které došlo ke snížení přiznaného peněžitého zadostiučinění o 20%, je údajný nižší význam předmětného trestního řízení pro stěžovatele. Obecné soudy tuto tezi opřely především o argumentaci, že poškozený je v trestním řízení pouze okrajový subjekt, jehož zájmy mají pro trestní řízení sekundární význam a který by se měl domáhat svého nároku na náhradu škody především v řízení občanskoprávním, a nikoli v adhezním řízení, které je podle názoru soudů pouhým *beneficiem legis*. Stěžovatel s tímto učiněným závěrem zásadně nesouhlasí a i podle konstatování soudních senátů v obdobných řízeních ostatních poškozených v kauze H-Systém vzhledem k naprosto neoddělitelné provázanosti způsobené škody a skutkové podstaty trestného činu by bylo s největší pravděpodobností toto případné civilní řízení přerušeno do doby rozhodnutí soudů v řízení trestním, a pozice stěžovatele by se tudíž uplatněním nároku občanskoprávní cestou žádným způsobem nezlepšila.

15. Stěžovatel v důsledku trestného činu ztratil v podstatě veškeré životní úspory a jeho vize bydlení ve vlastním rodinném domě se rovněž zcela rozplynula. Z nadějných životních vyhlídek se náhle dostal do nesmírně tíživé finanční a životní situace a velmi těžko se s tímto vyrovnával. Své naděje na dosažení náhrady škody a morálního zadostiučinění upnul na předmětné trestní řízení, jehož konec byl však i přes veškerou snahu průběh urychlit po tolika letech stále v nedohlednu a které nakonec vyústilo naprosto neuspokojivě. Stěžovatel proto shledává snížení přiznaného zadostiučinění o 20% z důvodu údajného nižšího významu daného řízení za naprosto nepřijatelné, neboť je v hrubém rozporu s významem a mírou nadějí, které toto trestní řízení pro stěžovatele skutečně neslo.

16. Stěžovatel má za to, že ve výsledku bylo obecnými soudy přikročeno k natolik podstatnému a drastickému snížení přiznaného zadostiučinění, že výsledná částka nijak nemůže zmírnit či zhojit nemajetkovou újmu, kterou stěžovatel v důsledku nepřiměřeně dlouhého trestního řízení a nesprávného úředního postupu státu utrpěl. Toto peněžité zadostiučinění tudíž není schopno plnit svou kompenzační funkci, a nenaplnuje tak smysl a účel čl. 36 odst. 3 Listiny a zákona č. 82/1998 Sb.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

17. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a Českou republiku – Ministerstvo spravedlnosti k vyjádření se k ústavní stížnosti.

18. Obvodní soud pro Prahu 2 ve vyjádření ze dne 6. března 2018 odkázal na odůvodnění svého rozsudku, potažmo rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 4. října 2016 a rozhodnutí o ústavní stížnosti ponechal plně na úvaze Ústavního soudu.

19. Městský soud v Praze ve vyjádření ze dne 6. března 2018 uvedl, že si není vědom toho, že by svým rozhodnutím nebo postupem, který jeho vydání předcházela, jakýmkoliv způsobem porušil práva stěžovatele chráněná Ústavou a Listinou. Stěžovatel své námitky uplatnil již v řízení před obecnými soudy a ty se s nimi v odůvodnění svých rozhodnutí vypořádaly. Odvolací soud odkázal na odůvodnění svého, ústavní stížností napadeného rozsudku a navrhol, aby ústavní stížnost byla jako nedůvodná odmítnuta.

20. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 8. listopadu 2017 zdůraznil, že dovolání stěžovatele bylo odmítnuto pro vadu spočívající v absenci náležitého vymezení, v čem stěžovatel spatřoval splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Dovolací soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí odkázal na ustálenou judikaturu Nejvyššího soudu, potvrzenou také ustálenou judikaturou Ústavního soudu, z níž plyne zásadní význam, jenž splnění této podmínky stěžovatele pro dovolací řízení má. Stěžovatel v ústavní stížnosti ničeho ohledně závěru dovolacího soudu nenamítá, resp. neuvádí, jakým způsobem Nejvyšší soud zasáhl do jeho ústavním pořádkem garantovaných práv, když jeho dovolání odmítl pro vady. Nejvyšší soud má za to, že důvody svého rozhodnutí dostatečně zřejmě osvětlil v odůvodnění napadeného usnesení, a není tak přílehlavé, aby je na tomto místě opakoval. Je přesvědčen o tom, že jím vydaným rozhodnutím nebylo nepřipustně zasaženo žádné ústavním pořádkem České republiky nebo příslušnými mezinárodními právními dokumenty chráněné právo stěžovatele. Ústavní stížnost považuje za nedůvodnou a navrhl, aby ji Ústavní soud, pokud ji neodmítne, zamítl.

21. Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti se k ústavní stížnosti, i přes výzvu ze dne 22. února 2018, nevyjádřila. V souladu s poučením obsaženým ve výzvě k vyjádření Ústavní soud vychází z toho, že se vzdala postavení vedlejší účastnice.

22. Stěžovatel repliku k vyjádření účastníků řízení, které mu Ústavní soud zaslal, nepodal.

IV. Procesní podmínky řízení

23. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněným stěžovatelem a Ústavní

soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

24. Ústavní soud v minulosti mnohokrát judikoval, že není zásadně oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů obecných, neboť není vrcholem jejich soustavy (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy). Postupují-li soudy v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe Ústavní soud atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností. Důvod ke zrušení rozhodnutí soudu by byl dán pouze tehdy, kdyby jeho právní závěry byly v extrémním nesouladu s vykonanými skutkovými zjištěními nebo v nich neměly podklad, pokud by řízení jako celek nebylo spravedlivé a byla v něm porušena ústavně zaručená práva nebo svobody stěžovatele anebo by napadené soudní rozhodnutí bylo nepřezkoumatelné, resp. postrádalo řádné, srozumitelné a logické odůvodnění [srov. nálezy ze dne 20. června 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 27. srpna 2013 sp. zn. II. ÚS 1842/12 (N 154/70 SbNU 425) či ze dne 27. února 2014 sp. zn. III. ÚS 1836/13 (N 24/72 SbNU 275)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páté Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatele.

25. Ústavní soud taktéž připomíná, že ve své konstantní judikatuře nepovažuje právo na dovolání za ústavně zaručené; pokud by tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, taková úprava by z tohoto pohledu i z pohledu ústavněprávního obstála. Na druhou stranu však zdůrazňuje, že pokud se zákonodárce rozhodl institut dovolání zakotvit, rozhodování o něm nelze vyjmát z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod jednotlivce, a to zejména práva na spravedlivý proces [srov. např. nálezy ze dne 11. února 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či nálezy ze dne 10. května 2005 sp. zn. IV. ÚS 128/05 (N 100/37 SbNU 355)].

26. V celé řadě svých rozhodnutí přitom Ústavní soud stvrdil, že dovolání musí obsahovat náležitosti stanovené ustanovením § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, k nimž patří vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Ústavní soud však zároveň nepřipouští, aby Nejvyšší soud postupoval při posuzování bezvadnosti dovolání příliš formálně [např. nálezy ze dne 18. prosince 2014 sp. zn. IV. ÚS

1256/14 (N 234/75 SbNU 607) a ze dne 19. listopadu 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251)].

27. V právě projednávaném případě stěžovatel namítal, že obecnými soudy bylo o nároku stěžovatele rozhodnuto v rozporu s ustálenou judikaturou, která podstatně snížení přiznaného zadostiučinění o 80 % umožňuje ve zcela výjimečných případech hodných zvláštního zřetele, kdy utrpená újma je oproti normálním situacím zanedbatelná. Stěžovatel nesouhlasil s krácením přiznaného zadostiučinění ani v jednom ze tří posuzovaných kritérií, a to z důvodu extrémní skutkové, právní a procesní složitosti věci o 30 %, z důvodu toho, že dané řízení probíhalo před všemi stupni soudní soustavy, o 30 % a v neposlední řadě z důvodu údajného nižšího zájmu stěžovatele na daném řízení o 20 %.

28. Nejvyšší soud však podané dovolání odmítl z důvodu, že trpělo vadami, pro něž nelze v dovolacím řízení pokračovat, a tyto vady nebyly stěžovatelem v zákonné lhůtě odstraněny. Dovolací soud měl za to, že i když stěžovatel napadl celkové snížení zadostiučinění o 80 %, při němž se měl odvolací soud odchýlit od ustálené judikatury Nejvyššího soudu, dle níž je hranicí pro snížení či zvýšení 50 %, ani u této námítky stěžovatel řádně nevynechal přípustnost dovolání, neboť nepoukázal na žádné konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu. Tento závěr ovšem neobstojí, jsou-li uvedené otázky posuzovány v kontextu celé argumentace obsažené v dovolání.

29. Ústavní soud zdůrazňuje, že § 241a odst. 2 občanského soudního řádu nestanoví konkrétní způsob, jakým má být v dovolání vymezeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Toto vymezení z něj musí být seznatelné, může však být vyjádřeno v kterékoli jeho části, a to případně i na více místech [srovnej náleze ze dne 19. listopadu 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251) nebo náleze ze dne 15. března 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527)]. Rovněž není nezbytné, aby v dovolání byla ustálená rozhodovací praxe dovolacího soudu specifikována uvedením spisové značky konkrétního rozhodnutí [náleze ze dne 18. prosince 2014 sp. zn. IV. ÚS 1256/14 (N 234/75 SbNU 607) a náleze ze dne 20. února 2018 sp. zn. II. ÚS 1226/17 (N 28/88 SbNU 411)].

30. Nejvyšší soud při svém hodnocení stěžovatelova dovolání postupoval i přesto, že podle nálezevé judikatury Ústavního soudu [srov. například náleze ze dne 1. listopadu 2016 sp. zn. III. ÚS 1594/16 (N 205/83 SbNU 269) a zejména stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)] ústavně konformní výklad přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. vyžaduje, aby bylo jako přípustné posouzeno dovolání proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe

dovolacího soudu, popř. i Ústavního soudu, nebo jde o otázku, která v rozhodování dovolacího soudu, popř. Ústavního soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo je rozhodována dovolacím soudem odchylně i po rozhodnutí Ústavního soudu, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak, není-li dosud o ní rozhodnuto vykonatelným rozhodnutím Ústavního soudu.

31. Ústavní soud již opakovaně rozhodoval ve věci stěžovatelů, kteří vystupovali stejně jako stěžovatel v právě posuzované věci – jako poškozenci v trestní věci sp. zn. 3 T 14/2001. Stejně jako stěžovatel se i oni domáhali odškodnění své nemajetkové újmy způsobené průtahy v řízení v uvedené trestní věci. Ústavní soud nálezy ze dne 17. října 2017 sp. zn. I. ÚS 2500/17 (N 193/87 SbNU 189) a ze dne 13. února 2018 sp. zn. III. ÚS 3369/17 (N 24/88 SbNU 309) v obou případech zrušil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu.

32. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2500/17 Ústavní soud dovodil, že stěžovatelé ve svém dovolání dostatečně určitě vymezili důvody, pro které shledávali své dovolání přípustným.

33. V nálezu sp. zn. III. ÚS 3369/17 Ústavní soud uvedl, že rozhodnutí Ústavního soudu – vedle specifického řízení o kontrole norem – tedy z tohoto pohledu představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty, s výjimkou případu uvedeného v § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu; nicméně stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán (bod 14). Ústavní soud přitom konstatoval, že Nejvyšší soud v posuzovaném případě nesprávně posoudil přípustnost dovolání, neboť odvolací soud se odchylně od některých východisek, z nichž vychází judikatura Nejvyššího soudu vázal se k otázkám odškodnění nemajetkové újmy, a ze stejného důvodu nemůže obstát tvrzení dovolacího soudu, že stěžovatel údajně neucínil předmětem dovolání kritérium složitosti řízení, v němž mu měla újma vzniknout, stejně jako kritérium postupu orgánů veřejné moci.

34. Závěry učiněné v citovaných nálezech lze vztáhnout i na právě posuzovanou věc, kdy Nejvyšší soud ve svém odmítavém usnesení dovodil, že podané dovolání neobsahuje náležitosti vyžadované ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř., neboť stěžovatel řádně nevymezil, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání.

35. Ani v tomto případě I. senát Ústavního soudu nemohl nezohlednit dřívější rozhodnutí ve věci, která se v meritu neodlišují od posuzovaného

případu, cítí se být právními závěry uvedenými v citovaných nálezech vázán, aniž by současně shledal důvod pro postup podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Závěry uvedené v nálezech sp. zn. I. ÚS 2500/17 a sp. zn. III. ÚS 3369/17 (oba viz výše), se kterými se I. senát Ústavního soudu plně ztotožňuje, jsou na tento případ obdobně aplikovatelné. Ve světle uvedených kritérií Ústavní soud má za to, že napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu bylo právo stěžovatele zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny porušeno.

36. Nejvyšší soud tedy nesprávně posoudil přípustnost dovolání a nedostál své povinnosti plynoucí pro něj z čl. 4 Ústavy, neboť základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci, tedy i pod ochranou Nejvyššího soudu a i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a dovolací soud je tedy povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce.

37. Ústavní soud i v této věci přistoupil ke zrušení ústavní stížnosti napadeného usnesení Nejvyššího soudu. Ústavní soud stejně jako v nálezech sp. zn. I. ÚS 2500/17 a sp. zn. III. ÚS 3369/17 respektuje zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů a nepřistoupil ke zrušení napadených rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2 a Městského soudu v Praze, přičemž nepřípustnost ústavní stížnosti podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu byla navíc v této části dána již proto, že důvodem odmítnutí dovolání bylo nevymezení, v čem stěžovatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání ve smyslu § 241a odst. 2 o. s. ř. [stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (viz výše)]. V dalším řízení dovolací soud opětovně posoudí dovolání stěžovatele z hlediska splnění zákonem stanovených procesních předpokladů, a to v souladu s právním názorem vysloveným v tomto nálezu.

38. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou v části, ve které směřuje proti napadenému usnesení Nejvyššího soudu, a toto usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ve zbývající části ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jako nepřípustnou. Ústavní soud ústní jednání ve věci nenařizoval, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 88

**K zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou trestního řízení
K posuzování obsahu dovolání Nejvyšším soudem**

Neposoudí-li obecný soud náležitě otázku možné aplikace faktoru tzv. složitosti řízení, v němž měla újma vzniknout, a kritérium postupu orgánů veřejné moci při rozhodování o zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, jež měla vzniknout v souvislosti s nepřiměřenou délkou trestního řízení, v němž vystupoval větší počet poškozených, může se dopustit porušení práva na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) – ze dne 14. května 2018 sp. zn. I. ÚS 2502/17 ve věci ústavní stížnosti B. K., zastoupené JUDr. Pavlem Virágem, advokátem, se sídlem Sudoměřská 1550/6, Praha 3, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2017 č. j. 30 Cdo 5342/2016-153, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 23. června 2016 č. j. 25 Co 135/2016-130 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. prosince 2015 č. j. 19 C 258/2014-86, jimiž bylo rozhodnuto o stěžovatelně žalobě na zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nepřiměřenou délkou trestního řízení, v němž vystupovala jako poškozená, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2017 č. j. 30 Cdo 5342/2016-153 bylo porušeno právo stěžovatelky na náhradu škody způsobené nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. května 2017 č. j. 30 Cdo 5342/2016-153 se proto ruší.

III. Ve zbývající části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 8. srpna 2017, stěžovatelka podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhovala zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Stěžovatelka namítala, že napadenými rozhodnutími byla porušena její základní práva, především právo na náhradu škody a újmy způsobené nesprávným úředním postupem státu podle čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu ústavní stížnosti a spisu Obvodního soudu pro Prahu 2 sp. zn. 19 C 258/2014 vyplývá, že stěžovatelka se v kompenzačním řízení domáhala po žalované České republice – Ministerstvu spravedlnosti zaplacení 251 018 Kč s příslušenstvím z titulu nároku na poskytnutí přiměřeného zadostiučinění za nemajetkovou újmu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutími nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, která jí měla vzniknout v důsledku nesprávného úředního postupu spočívajícího v nepřiměřené délce řízení vedeného u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 3T 14/2001.

3. Obvodní soud pro Prahu 2 rozsudkem ze dne 15. prosince 2015 č. j. 19 C 258/2014-86 žalobě vyhověl co do částky 91 875 Kč s příslušenstvím (výrok I), co do částky 159 143 Kč s příslušenstvím žalobu zamítl (výrok II) a České republice – Ministerstvu spravedlnosti uložil povinnost zaplatit stěžovatelce na náhradu nákladů řízení 24 684 Kč (výrok III).

4. Stěžovatelka napadla výrok II odvoláním. Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti pak napadla odvoláním výroky I a III. Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 23. června 2016 č. j. 25 Co 135/2016-130 rozsudek soudu prvního stupně ve vyhovujícím výroku o věci samé potvrdil, v zamítavém výroku ve věci samé (II) výrok co do částky 27 436 Kč s příslušenstvím změnil tak, že uložil České republice – Ministerstvu spravedlnosti povinnost tuto částku stěžovatelce zaplatit, jinak napadený rozsudek ve II. výroku potvrdil. O nákladech řízení rozhodl tak, že uložil České republice – Ministerstvu spravedlnosti povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů ve výši 39 264,50 Kč.

5. Rozsudek odvolacího soudu v rozsahu, jímž odvolací soud potvrdil zamítavý výrok II rozsudku soudu prvního stupně, napadla stěžovatelka dovoláním. Nejvyšší soud podané dovolání odmítl podle ustanovení § 243c

odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném od 1. ledna 2014, (viz čl. II bod 2 zákona č. 293/2013 Sb.), dále též jen „o. s. ř.“. Dovolací soud dovodil, že podané dovolání neobsahuje náležitosti vyžadované ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř., neboť stěžovatelka řádně nevymezila, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání s tím, že v dovolání ve vztahu k jeho přípustnosti pouze uvedla, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, přičemž odvolací soud se při svém rozhodování odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, resp. je tato otázka rozhodována rozdílně, popřípadě by měla být posouzena jinak. Dovolací soud měl za to, že stěžovatelka v dovolání nijak nekonkretizovala, který z předpokladů přípustnosti dovolání považuje pro ni za splněný. Nejvyšší soud tedy dovolání odmítl, neboť trpělo vadami, pro něž nelze v dovolacím řízení pokračovat, a tyto vady nebyly stěžovatelkou v zákonné lhůtě odstraněny (§ 241b odst. 3 o. s. ř.).

II. Argumentace stěžovatelky

6. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvedla, že v trestním řízení vedeném před Městským soudem v Praze pod sp. zn. 3T 14/2001 (kauza H-Systém) vystupovala coby jedna z poškozených, neboť jí byla způsobena jak rozsáhlá majetková škoda, kdy ztratila své veškeré celoživotní úspory, tak i újma nemajetková. Stěžovatelka byla po více než 13 let udržována v nejistotě stran svých nároků a nedosáhla ani morálního zadostiučinění v podobě odsouzení pachatelů, neboť odsouzen byl pouze P. S. a stran zbývajících pachatelů J. E., J. V. a J. T. bylo trestní řízení zastaveno v důsledku amnestie prezidenta republiky ze dne 1. ledna 2013 z důvodu jeho nepřiměřené délky.

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti nesouhlasí s vyšší přiznaného zadostiučinění a má za to, že uvedené trestní řízení svou zcela nepřiměřenou délkou znamenalo závažné porušení jejího práva na přiměřenou délku řízení, jež vyplývá z čl. 38 odst. 2 Listiny. Proto uplatnila v souladu s čl. 36 odst. 3 Listiny a se zákonem č. 82/1998 Sb. vůči státu svůj nárok na náhradu újmy takto způsobené.

8. Stěžovatelka nejprve svůj nárok uplatnila u Ministerstva spravedlnosti, které její nárok uznalo, avšak na základě speciálního početního algoritmu, který bral v potaz vyšší počet poškozených v daném trestním řízení, přiznalo stěžovatelce za nepřiměřenou délku řízení peněžité zadostiučinění ve výši 2 314 Kč, což je podle názoru stěžovatelky částka, která je v rozporu s ustálenou judikaturou Evropského soudu pro lidská práva, ale i v rozporu s elementárním lidským cítěním. Stěžovatelka se proto obrátila na Obvodní soud pro Prahu 2. Soud prvního stupně shledal, že je zde dán odpovědnostní titul státu za nesprávný úřední postup ve smyslu zákona č. 82/1998 Sb., dospěl k závěru, že částka 2 314 Kč přiznaná Ministerstvem spravedlnosti, je zcela nepřiměřená, avšak podle názoru stěžovatelky při

výpočtu náhrady nemajetkové újmy postupoval tento soud nesprávně. Odvolací soud se s názorem soudu prvního stupně ve většině ohledů ztotožnil, nicméně zároveň přihlédl i k argumentům stěžovatelky obsaženým v odvolání a rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že stěžovatelce přiznal nad rámec rozsudku soudu prvního stupně 27 436 Kč, čímž dopěl k celkové částce 119 311 Kč. Odvolací soud dále uvedl, že není namístě přikročit ke snížení zadostiučinění z důvodu sdílení újmy mezi poškozenými a ani z důvodu údajného nižšího významu řízení pro stěžovatelku, a zadostiučinění tedy ponechal snížené pouze o 30% z důvodu extrémní skutkové, právní a procesní složitosti věci.

9. Stěžovatelka s tímto závěrem učiněným obecnými soudy nesouhlasí. Podle jejího názoru snížení přiměřeného zadostiučinění z uvedených důvodů nebylo namístě a obecné soudy vliv složitosti věci na celkovou délku trestního řízení přecenily, přičemž existence tohoto vlivu nebyla soudy podle názoru stěžovatelky ani podrobněji odůvodněna, z čehož dovozuje i nepřezkoumatelnost napadených rozhodnutí.

10. Na závěr ústavní stížnosti stěžovatelka uvedla, že právo na náhradu škody a újmy způsobené nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem státu je zásadní nejen z toho důvodu, aby mohly poškozené osoby dosáhnout náhrady utrpěné újmy, ale zároveň je jedním z nedílných zdrojů legitimacy výkonu veřejné moci v demokratickém právním státě.

III. Vyjádření k ústavní stížnosti

11. Ústavní soud vyzval účastníky řízení a Českou republiku – Ministerstvo spravedlnosti k vyjádření se k ústavní stížnosti.

12. Obvodní soud pro Prahu 2 ve vyjádření ze dne 5. března 2018 plně odkázal na své rozhodnutí ve věci a jeho podrobné odůvodnění s tím, že podanou ústavní stížnost neshledává odůvodněnou.

13. Městský soud v Praze ve vyjádření ze dne 7. března 2018 rovněž plně odkázal na odůvodnění svého rozsudku a závěry v něm uvedené. Podle názoru odvolacího soudu argumentace stěžovatelky uvedená v její ústavní stížnosti nepřináší nic nového, s čím by se již soudy všech stupňů v rámci odůvodnění svých rozhodnutí nevypořádaly. Z toho důvodu odvolací soud navrholo odmítnutí ústavní stížnosti.

14. Nejvyšší soud ve vyjádření ze dne 15. listopadu 2017 zdůraznil, že dovolání stěžovatelky bylo odmítnuto pro vady spočívající v absenci náležitého vymezení, v čem stěžovatelka spatřovala splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Nejvyšší soud se proto v dovolacím řízení výši přiměřeného zadostiučinění nezabýval a ani zabývat nemohl. Nejvyšší soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí odkázal na ustálenou judikaturu, z níž plyne zásadní význam, jenž splnění předpokladů přípustnosti

dovolání pro dovolací řízení má. Stěžovatelka v ústavní stížnosti proti tomuto závěru nebrojí, resp. neuvádí, jakým způsobem Nejvyšší soud zasáhl do jejich ústavním pořádkem garantovaných práv, když její dovolání odmítl pro vady.

15. Nejvyšší soud dále předložil své stanovisko k ústavní stížnosti napadající usnesení o odmítnutí dovolání stěžovatelky pro vady.

16. Nejvyšší soud má za to, že stěžovatelka ve svém dovolání nekonkretizovala, který z předpokladů přípustnosti dovolání považuje za splněný. Nejvyšší soud přitom ve svých rozhodnutích opakovaně uvedl, že k projednání dovolání je nezbytné, aby z něj bylo zřejmé, od jaké (konkrétní) ustálené rozhodovací praxe se v rozhodnutí odvolací soud odchýlil, která konkrétní otázka hmotného či procesního práva má být dovolacím soudem vyřešena nebo je rozhodována rozdílně, případně od kterého (svého dřívě přijatého) řešení se dovolací soud má odchýlit [srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. července 2013 sp. zn. 25 Cdo 1559/2013 nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2013 sp. zn. 29 Cdo 2488/2013, proti němuž podaná ústavní stížnost byla odmítnuta usnesením Ústavního soudu ze dne 21. ledna 2014 sp. zn. I. ÚS 3524/13 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>)]. Pouhá kritika právního posouzení odvolacího soudu ani citace (části) textu ustanovení § 237 o. s. ř. nepostačují (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2013 sp. zn. 32 Cdo 1389/2013). Rovněž Ústavní soud potvrdil, že „náležitosti dovolání a následky plynoucí z jejich nedodržení jsou ... v občanském soudním řádu stanoveny zcela jasně. Účastníkovi řízení podávajícímu dovolání proto nemohou při zachování minimální míry obezřetnosti vzniknout pochybnosti o tom, co má v dovolání uvést. Odmítnutí dovolání, které tyto požadavky nesplní, není formalismem, nýbrž logickým důsledkem nesplnění zákonem stanovených požadavků“ [srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 12. února 2015 sp. zn. II. ÚS 2716/13 (v SbNU nepublikováno)]. Ústavní soud se dále k otázce náležitostí dovolání vyjádřil v usnesení ze dne 26. června 2014 sp. zn. III. ÚS 1675/14 (v SbNU nepublikováno), kde přílehavě vysvětlil účel povinnosti dovolatele uvést, v čem konkrétně spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Účelem zavedení této povinnosti je podle Ústavního soudu „regulace vysokého počtu problematicky formulovaných dovolání a preventivní působení na advokáty potenciálních dovolatelů, aby se otázkou přípustnosti dovolání odpovídajícím způsobem zabývali. To mělo vést k tomu, že dovolání nakonec podáno nebude, neboť advokát při reflexi dosavadní judikatury Nejvyššího soudu sám zjistí, že dovolání rozumný smysl podávat nemá“. Pokud dovolání stěžovatelky nesplňovalo řádné náležitosti k věcnému projednání, Nejvyšší soud neměl jinou možnost než dovolání odmítnout pro vady.

17. Nejvyšší soud dále podotkl, že o dovolání stěžovatelky bylo rozhodováno senátem, nikoliv samosoudcem, jakkoli tento způsob rozhodování o odmítnutí dovolání pro vady aproboval Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 30. května 2017 sp. zn. III. ÚS 142/17 (sic – pozn. red.; patrně se jedná o usnesení ze dne 30. května 2017 sp. zn. III. ÚS 1427/17). Učiněné závěry o zjevné nedostatečnosti dovolání pro jeho věcné projednání byly hodnoceny a přezkoumány třemi soudci Nejvyššího soudu, čímž se stěžovatelce dostalo jednoznačně nejen vyšší soudní ochrany, ale byla tím poskytnuta záruka, že její dovolání bude řádně posouzeno. Nejvyšší soud k tomu uzavřel, že právní hodnocení učiněné v napadeném usnesení plně reflektuje rozhodovací činnost Nejvyššího soudu a judikaturní praxi a erudici soudců Nejvyššího soudu.

18. K výše uvedenému pak Nejvyšší soud doplnil další skutečnosti, ze kterých vyplývá, že ústavní stížnost stěžovatelky není ani přípustná, ani důvodná. Nejvyšší soud považoval za důležité upozornit, že dovolání podané proti rozhodnutí odvolacího soudu neobsahovalo náležitosti, jež jsou nutné k jeho věcnému projednání. Tím došlo k tomu, že věcně o návrhu rozhodovaly pouze soudy nižšího stupně. Dle názoru Nejvyššího soudu stěžovatelka podaným odvoláním řádně nevyužila všech opravných prostředků, které jí byly k dispozici.

19. Dovolání stěžovatelky neobsahovalo předepsané vymezení přípustnosti dovolání (což stěžovatelka nezpochybňuje ani v ústavní stížnosti), proto ani nebylo možno v dovolacím řízení pokračovat. Tím ovšem stěžovatelka nevyčerpala efektivně procesní prostředek k ochraně svého práva (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu; k efektivnímu vyčerpání procesního prostředku srov. Dostál, M., Langášek, T., Pospíšil, I., Wagnerová, E. Zákon o Ústavním soudu s komentářem. 1. vydání. Praha: ASPI, 2007, str. 379–380); to v případě dovolání v první řadě předpokládá, že bude obsahovat řádnou argumentaci o své přípustnosti, jak vyžaduje § 237 o. s. ř. Nejvyšší soud proto odkázal na judikaturu Ústavního soudu, která v takových případech s ohledem na § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu považuje ústavní stížnost v části mířící proti rozhodnutím soudů prvního a druhého stupně za nepřipustnou podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, popř. za opožděnou podle § 43 odst. 1 písm. b) téhož zákona [srov. např. usnesení ze dne 7. listopadu 2013 sp. zn. III. ÚS 3189/13, ze dne 14. ledna 2014 sp. zn. II. ÚS 3625/13, ze dne 7. března 2016 sp. zn. II. ÚS 152/16, ze dne 8. března 2016 sp. zn. III. ÚS 200/16, ze dne 14. února 2017 sp. zn. I. ÚS 208/17 či ze dne 14. února 2017 sp. zn. II. ÚS 2671/16 (v SbNU nepublikována)].

20. Nejvyšší soud také připomenul, že smyslem zákonné úpravy odškodnění podle zákona č. 82/1998 Sb. je formou prostředku nápravy mající reparační charakter poskytnout poškozeným přiměřené zadostiučinění či

náhradu škody. Dále účelem institutu zadostiučinění podle § 31a odst. 1 tohoto zákona je následná kompenzace negativních důsledků vzniklých v souvislosti s poskytováním práva na soudní a jinou právní ochranu v podobě nemajetkové újmy vzniklé porušením základního práva účastníka řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě. V § 31a odst. 3 poté zákon č. 82/1998 Sb. předvídá zohlednění konkrétních kritérií při stanovení konečné výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu vzniklou nesprávným úředním postupem spočívajícím v nepřiměřené délce řízení. Nejvyšší soud v této souvislosti považoval za nutné uvést, že pokud odvolací soud postupoval v intencích zákonných ustanovení a s ohledem na účel a smysl uvedené zákona (což z napadeného rozhodnutí vyplývá), nedopustil se tím ani žádného vybočení z rámce zákonné úpravy, ani se neodchýlil od závěrů vyplývajících z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, která se k čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vztahuje (např. k zohlednění složitosti případu, chování poškozeného, významu řízení srov. rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2006 *Apicella proti Itálii*, stížnost č. 64890/01, odst. 66).

21. S ohledem na výše uvedené Nejvyšší soud konstatoval, že dle obsahu je ústavní stížnost pouhou pokračující polemikou s hodnocením učiněným odvolacím soudem ohledně stanovení částky za přiměřené zadostiučinění, kdy stěžovatelka předpokládá, že na základě její ústavní stížnosti napadená rozhodnutí (zejména odvolacího soudu) podrobí Ústavní soud dalšímu instančnímu přezkumu. Nejvyšší soud k tomu podotkl, že Ústavní soud mnohokrát ve své judikatuře konstatoval, že není součástí soudní soustavy, neplní funkci další instance v systému všeobecného soudnictví, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález ze dne 1. února 1994 sp. zn. III. ÚS 23/93 (N 5/1 SbNU 41)]. Nejvyšší soud proto uzavřel, že pouhý nesouhlas s právním názorem učiněným obecnými soudy nemůže být opodstatněným důvodem ústavní stížnosti [srov. nález ze dne 26. června 1995 sp. zn. IV. ÚS 188/94 (N 39/3 SbNU 281)]. Nejvyšší soud je přesvědčen, že jím vydaným rozhodnutím nebylo nepřipustně zasaženo žádné ústavním pořádkem České republiky nebo příslušnými mezinárodními právními dokumenty chráněné právo stěžovatelky. Podle názoru Nejvyššího soudu nelze dovodit nic jiného, než že ústavní stížnost proti jeho rozhodnutí není přípustná ani důvodná, a proto navrhol, aby Ústavní soud ústavní stížnost (pokud ji neodmítne) zamítl.

22. Česká republika – Ministerstvo spravedlnosti se k ústavní stížnosti, i přes výzvu ze dne 22. února 2018, nevyjádřila. V souladu s poučením obsaženým ve výzvě k vyjádření Ústavní soud vychází z toho, že se vzdala postavení vedlejší účastnice.

23. Stěžovatelka repliku k vyjádření účastníků řízení, které jí Ústavní soud zaslal, nepodala.

IV. Procesní podmínky řízení

24. Ústavní soud nejprve zkoumal splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, oprávněnou stěžovatelkou a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelka vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

25. Ústavní soud předně konstatuje, že jako orgán ochrany ústavnosti není součástí soustavy soudů (srov. čl. 83, 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce a nerespektují hodnotový základ právního řádu daný ústavním pořádkem České republiky.

26. Ústavní soud současně ve svých četných rozhodnutích zřetelně definoval podmínky, při jejichž existenci má vadná aplikace podústavního práva obecným soudem za následek porušení základních práv či svobod jednotlivce [srov. nález ze dne 10. října 2002 sp. zn. III. ÚS 74/02 (N 126/28 SbNU 85)]. Je tomu tak tehdy, jestliže nepřipustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně je v extrémním rozporu s požadavky věcně přiléhavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu či v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (např. uplatněním přepjatého formalismu při aplikaci práva). Proto Ústavní soud napadená soudní rozhodnutí přezkoumal z pohledu porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, načež dospěl k závěru, že ve vztahu k napadenému usnesení Nejvyššího soudu je ústavní stížnost důvodná.

27. Spravedlivým procesem se rozumí celý postup a ucelený řetězec postupů, kdy jsou soudní cestou chráněna práva a právem chráněné zájmy osob. Jinými slovy, právo na spravedlivý proces je ústavně zaručené právo každého na přístup před nezávislého a nestranného soudece, před nímž se domáhá ochrany svých práv. Jde o zákonem stanovený procesní postup a zákonem upravené soudní řízení. Jde tedy o celý řetězec záruk zákonnosti, které v souhrnu odpovídají nárokům ústavnosti vyjádřené v ústavním

pořádku České republiky [srov. nález Ústavního soudu ze dne 3. března 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431)].

28. V posuzované věci soud prvního stupně při výpočtu náhrady nemajetkové újmy formou peněžního zadostiučinění vypočtenou peněžitou částku krátil o 50 %, z toho 30 % odečetl za skutkovou a procesní složitost věci, která měla vliv na celkovou délku řízení, a dále odečetl dalších 20 % z důvodu sníženého významu řízení pro stěžovatelku a sdílení újmy s ostatními poškozenými. Odvolací soud se s výše uvedenými názory soudu prvního stupně ve většině ohledů ztotožnil, až na dvě zásadní výjimky, a to posouzení sdílenosti újmy mezi poškozenými v předmětném trestním řízení a dále v otázce posouzení významu řízení pro stěžovatelku. Odvolací soud konstatoval, že ke sdílení újmy mezi poškozenými v tomto konkrétním trestním řízení nedocházelo, neboť byli samostatnými subjekty. Pokud jde o otázku významu řízení pro stěžovatelku, dospěl odvolací soud k závěru, že vzhledem ke značné složitosti předmětného trestního řízení a jeho nevídaným specifickým nepřícházelo pro stěžovatelku reálně v úvahu, aby se s úspěchem domáhala svého nároku na náhradu škody v občanskoprávním řízení. Z tohoto důvodu byla její účast v adhezním řízení jedinou skutečnou možností, jak se domoci svého oprávněného nároku, a proto jí vznikla značná nemajetková újma v důsledku nepřiměřené délky trestního řízení, na němž byla vzhledem ke svému nároku závislá. S ohledem na toto odlišné posouzení odvolací soud změnil rozsudek soudu prvního stupně a zrušil původní snížení přiznané částky o 20 %, k němuž došlo právě z důvodu údajného nižšího zájmu stěžovatelky o řízení. Stěžovatelce ovšem nebylo vyhověno v jejím odvolání stran snížení přiznaného zadostiučinění o 30 % z důvodu složitosti předmětného trestního řízení po skutkové a procesní stránce.

29. K tomu stěžovatelka v podaném dovolání argumentovala tím, že předmětné trestní řízení by se dalo rozdělit na dvě hlavní fáze. První fází je trestní stíhání od jeho počátku až do pravomocného odsouzení hlavního pachatele P. S. rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 6. června 2006, kterým byl potvrzen odsuzující rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 19. února 2004. Podle názoru stěžovatelky soud prvního stupně dospěl k vydání rozsudku na základě nesmírně rozsáhlého a podrobného dokazování, které bylo odvolacím soudem doplněno v průběhu celé řady veřejných zasedání, přičemž skutkový stav byl nade vše rozumnou pochybnost do detailu zjištěn a objasněn. Přesto však odvolací soud měl za to, že je zapotřebí dokazování stran tří obžalovaných J. E., J. V. a L. T. ještě doplnit a s tímto odůvodněným odsuzující rozsudky o těchto obžalovaných zrušil a věc vrátil Městskému soudu v Praze k dalšímu hlavnímu líčení. Trestní řízení do odsouzení P. S. trvalo 6 let a 6 měsíců, což je doba, která vzhledem ke značné složitosti celé věci byla zcela přiměřená. Nicméně přestože byl v době

odsouzení P. S. skutkový stav případu dopodrobna zjištěn a objasněn, většina procesních úkonů souvisejících s rozsahem případu a extrémním počtem poškozených a svědků byla provedena, přesto trvalo trestní řízení dalších 7 a čtvrt roku, neboli ještě déle než dosavadní trestní stíhání. A právě období po odsouzení P. S. dne 6. června 2006 až do skončení celého trestního řízení dne 29. srpna 2013 představuje onu druhou fázi trestního stíhání, jejíž délku nelze v tomto rozsahu nikterak odůvodnit složitostí věci. Proto stěžovatelka nesouhlasí se snížením přiznaného zadostiučnění o 30 %, neboť podle jejího názoru došlo ze strany soudů obou stupňů k přecenění míry dopadu složitosti věci na celkovou délku řízení.

30. Ústavní soud zdůrazňuje, že § 241a odst. 2 občanského soudního řádu nestanoví konkrétní způsob, jakým má být v dovolání vymezeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Toto vymezení z něj musí být seznatelné, může však být vyjádřeno v kterékoli jeho části, a to případně i na více místech [srovnej nálezy ze dne 19. listopadu 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251) nebo nálezy ze dne 15. března 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527)]. Rovněž není nezbytné, aby v dovolání byla ustálená rozhodovací praxe dovolacího soudu specifikována uvedením spisové značky konkrétního rozhodnutí [nálezy ze dne 18. prosince 2014 sp. zn. IV. ÚS 1256/14 (N 234/75 SbNU 607) a nálezy ze dne 20. února 2018 sp. zn. II. ÚS 1226/17 (N 28/88 SbNU 411)].

31. Ústavní soud již opakovaně rozhodoval ve věci stěžovatelů, kteří vystupovali stejně jako stěžovatelka v právě posuzované věci – jako poškození v trestní věci sp. zn. 3T 14/2001. Stejně jako stěžovatelka se i oni domáhali odškodnění své nemajetkové újmy způsobené průtahy v řízení v uvedené trestní věci. Ústavní soud nálezy ze dne 17. října 2017 sp. zn. I. ÚS 2500/17 (N 193/87 SbNU 189) a ze dne 13. února 2018 sp. zn. III. ÚS 3369/17 (N 24/88 SbNU 309) v obou případech zrušil napadená rozhodnutí Nejvyššího soudu.

32. V nálezu sp. zn. I. ÚS 2500/17 Ústavní soud dovodil, že stěžovatelé ve svém dovolání dostatečně určitě vymezili důvody, pro které shledávali své dovolání přípustným.

33. V nálezu sp. zn. III. ÚS 3369/17 Ústavní soud uvedl, že rozhodnutí Ústavního soudu – vedle specifického řízení o kontrole norem – tedy z tohoto pohledu představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty, s výjimkou případu uvedeného v § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu;

nicméně stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán (bod 14). Ústavní soud přitom konstatoval, že Nejvyšší soud v posuzovaném případě nesprávně posoudil přípustnost dovolání, neboť odvolací soud se odchýlil od některých východisek, z nichž vychází judikatura Nejvyššího soudu vážící se k otázkám odškodnění nemajetkové újmy, a ze stejného důvodu nemůže obstát tvrzení dovolacího soudu, že stěžovatel údajně neucinil předmětem dovolání kritérium složitosti řízení, v němž mu měla újma vzniknout, stejně jako kritérium postupu orgánů veřejné moci.

34. Závěry učiněné v citovaných nálezech lze vztáhnout i na právě posuzovanou věc, protože Nejvyšší soud ve svém odmítavém usnesení dovedl, že podané dovolání neobsahuje náležitosti vyžadované ustanovením § 241a odst. 2 o. s. ř., neboť stěžovatelka nevymezila, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání, přičemž stěžovatelka učinila předmětem dovolání kritérium složitosti řízení, v němž měla újma vzniknout, stejně jako kritérium postupu orgánů veřejné moci.

35. Ani v tomto případě tak I. senát Ústavního soudu nemohl nezhlednit dřívější rozhodnutí ve věci, která se v meritu neodlišují od posuzovaného případu, cítí se být právními závěry uvedenými v citovaných nálezech vázán, aniž by současně shledal důvod pro postup podle § 23 zákona o Ústavním soudu. Závěry uvedené v nálezech sp. zn. I. ÚS 2500/17 a sp. zn. III. ÚS 3369/17 (oba viz výše), se kterými se I. senát Ústavního soudu plně ztotožňuje, jsou na tento případ obdobně aplikovatelné. Ve světle uvedených kritérií Ústavní soud má za to, že napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu bylo právo stěžovatelky zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny porušeno.

36. Nejvyšší soud tedy nesprávně posoudil přípustnost dovolání a nedostal své povinnosti plynoucí pro něj z čl. 4 Ústavy, neboť základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci, tedy i pod ochranou Nejvyššího soudu a i dovolací řízení je nedílnou součástí ústavního rámce pravidel spravedlivého procesu, a dovolací soud je tedy povinen chránit základní práva a svobody jednotlivce.

37. Ústavní soud i v této věci přistoupil ke zrušení ústavní stížnosti napadeného usnesení Nejvyššího soudu, přičemž stejně jako v nálezech sp. zn. I. ÚS 2500/17 a sp. zn. III. ÚS 3369/17 respektuje zásadu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů, a nepřistoupil ke zrušení napadených rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 2 a Městského soudu v Praze. V dalším řízení dovolací soud opětovně posoudí dovolání stěžovatelky z hlediska splnění zákonem stanovených procesních předpokladů, a to v souladu s právním názorem vysloveným v tomto nálezu.

38. Z uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu vyhověl a napadené usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ve zbývající části ústavní stížnost odmítl podle

I. ÚS 2502/17

č. 88

§ 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu. Ústavní soud ústní jednání ve věci nenařizoval, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 89

K vymezení předpokladů přípustnosti dovolání v občanském soudním řízení

Jsou-li v konkrétním případě splněny předpoklady projednání návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností obecného soudu odpovídající základnímu právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 Listiny, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl. Ústavní soud pak není vázán jen argumenty stěžovatele uvedenými v ústavní stížnosti a okolnosti naplnění podmínek projednatelnosti návrhu posoudí i bez konkrétní argumentace stěžovatele.

Výjimkou není ani rozhodování dovolacího soudu o tom, zda dovolání má obsahové náležitosti podle § 241a odst. 2 a 3 občanského soudního řádu.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a Vojtěcha Šimíčka - ze dne 14. května 2018 sp. zn. I. ÚS 2869/17 ve věci ústavní stížnosti Jiřího Nováka, zastoupeného JUDr. Lubomírem Fockem, advokátem, se sídlem Náprstkova 276/2, Praha 1, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 20. února 2014 č. j. 42 C 135/2007-338 ve znění opravného usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 14. května 2015 č. j. 42 C 135/2007-389 a doplňujícího usnesení Obvodního soudu pro Prahu 4 ze dne 14. července 2015, kterým byla zamítnuta stěžovatelova žaloba v restituční věci, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 6. dubna 2016 č. j. 28 Co 456/2014, 28 Co 35/2016-423 o odmítnutí stěžovatelova odvolání a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2017 č. j. 28 Cdo 404/2017-453, jímž bylo řízení o stěžovatelově dovolání zčásti zastaveno a dovolání bylo zčásti odmítnuto, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 4 jako účastníků řízení a České republiky - Státního pozemkového úřadu, se sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3 - Žižkov, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. června 2017 č. j. 28 Cdo 404/2017-453 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 11. září 2017 a doplněna podáním doručeným Ústavnímu soudu dne 19. října 2017, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho práva na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na projednání věci bez zbytečných průtahů podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Rozsudkem ze dne 14. května 2015 č. j. 42 C 135/2007-338 ve znění opravného usnesení ze dne 14. května 2015 č. j. 42 C 135/2007-389 a doplňujícího usnesení ze dne 14. července 2015 zamítl Obvodní soud pro Prahu 4 (dále jen „obvodní soud“) žalobu na vydání náhradních pozemků, eventuálně zaplacení částky 46 813 881,40 Kč, které požaduje stěžovatel jako postupník restituční pohledávky. Již předešlým rozsudkem obvodního soudu ze dne 8. března 2012 č. j. 42 C 135/2007-238 byla stěžovateli přiznána částka 86 898,60 Kč jako restituční nárok podle § 28a zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o půdě“) v cenách platných ke dni 24. června 1991. Následným výše specifikovaným rozsudkem byla žaloba co do zbytku zamítnuta. Dle obvodního soudu stěžovateli poskytnutá náhrada měla postačovat, přičemž odkázal na rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Čadek a ostatní proti České republice* č. 31933/08, 60084/08, 6185/09, 46696/09, 52792/09, 53518/09, 10185/10, 42151/10, 3167/11 a 20939/11 ze dne 22. listopadu 2012, dle něž stát neodpovídá za růst cen pozemků z důvodu tržních sil. Ke stěžovatelovu nároku na náhradu škody obvodní soud shledal, že žalovaná Česká republika – Státní pozemkový úřad nebyla pasivně legitimována a nárok na náhradu škody je promlčen.

3. Stěžovatel i vedlejší účastník hlavní město Praha napadli rozsudek obvodního soudu odvoláním. Dle názoru stěžovatele citované rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva není v jeho věci aplikovatelné. Svůj nárok dostatečně podložil právními závěry řady rozhodnutí Nejvyššího soudu (dále též jen „dovolací soud“) a Ústavního soudu, dle kterých má nárok na náhradu původně požadované částky, která byla určena znaleckým posudkem. Stěžovatel taktéž poukázal na závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1135/14 ze dne 30. 6. 2015 (N 124/77 SbNU 899).

4. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 6. dubna 2016 č. j. 28 Co 456/2014, 28 Co 35/2016-423 obě odvolání zamítl a rozsudek obvodního soudu potvrdil. Městský soud rozhodnutí odůvodnil mimo jiné tím, že stěžovatelem citovaná judikatura se na posuzovaný případ nevztahuje, a naopak přílehlavé jsou závěry rozsudku Evropského soudu pro lidská práva, na nějž odkázal obvodní soud. Podle rozsudku městského soudu stěžovateli nevznikl nárok na náhradu ve výši tržní hodnoty pozemku podle znaleckého posudku, jelikož jeho právo zakládá ustanovení § 28a zákona o půdě a náhrada ve výši podle tohoto ustanovení už mu byla přiznána. K otázce promlčení městský soud dodal, že i když tato otázka nebyla předmětem odvolání, považuje za vhodné dodat, že rozhodnutí obvodního soudu v tomto směru též považuje za správné.

5. Stěžovatel napadl rozsudky obvodního a městského soudu dovoláním, jehož přípustnost spatřoval podle ustanovení § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“) v tom, že Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi dosud neřešil počátek promlčecí doby pro požadování náhrady škody, jestli započala zrušením registrace stěžovatele jako oprávněného ze strany vedlejší účastnice, nebo až ukončením doby, po kterou bylo možno požadovat převod pozemků dle zákona o půdě. Stěžovatel požadoval mimo jiné, aby se dovolací soud zabýval jím dosud neřešenou otázkou promlčení i aplikovatelnosti závěrů citovaného rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva či závěrů výše citovaného nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1135/14 na jeho věc.

6. Usnesením dovolacího soudu č. j. 28 Cdo 404/2017-453 bylo řízení o stěžovatelově dovolání podle ustanovení § 104 odst. 1 občanského soudního řádu zčásti zastaveno a podle ustanovení § 243c odst. 1 věty první občanského soudního řádu bylo dovolání zčásti odmítnuto. Řízení bylo zčásti zastaveno, protože dovolací soud není příslušný k projednání dovolání vůči rozhodnutí obvodního soudu. Dovolání bylo zčásti odmítnuto pro vady, protože stěžovatel podle Nejvyššího soudu nespécifikoval, v čem spatřuje důvod přípustnosti dovolání, a dovolání již není budováno na kritériu zásadní právní významnosti.

III. Argumentace stěžovatele

7. Stěžovatel tvrdí, že rozhodnutími obecných soudů byla nedostatečně aplikována judikatura dovolacího soudu ve vztahu k rozdělení postupností restitučních nároků. Taktéž, že nebylo uspokojeno jeho legitimní očekávání na vydání náhradního pozemku, eventuálně finanční náhrady tím, že poskytnutá finanční náhrada nebyla adekvátní. Své tvrzení podpořil nálezem sp. zn. II. ÚS 4139/16 ze dne 18. 7. 2017 (N 129/86 SbNU 205).

Taktéž namítá, že v jeho věci bylo rozhodováno již desetkrát, čímž došlo ke zbytečným průtahům v řízení.

8. Ve vztahu k odmítavému usnesení dovolacího soudu stěžovatel po-
všechně bez hlubší argumentace namítá zásah do svého práva na soudní
ochranu ve smyslu čl. 36 Listiny.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

9. Ústavní soud si pro účely tohoto řízení vyžádal spis vedený u obvod-
ního soudu pod sp. zn. 42 C 135/2007 a vyzval účastníky k vyjádřením.

10. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že důvo-
dy svého rozhodnutí shrnul v jeho odůvodnění (v němž vyložil, kterou ze
zákonem stanovených obligatorních náležitostí stěžovatelem podané do-
volání postrádá), v němž současně odkázal i na relevantní judikaturu Nej-
vyššího soudu a Ústavního soudu. Poukázal na to, že Ústavní soud deklaroval,
že trvá-li Nejvyšší soud na tom, aby podané dovolání vyhovovalo
zákonem stanoveným požadavkům, není důvod tomuto postupu cokoli
vytýkat [viz např. usnesení Ústavního soudu ze dne 28. 4. 2015 sp. zn. I. ÚS
1092/15 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako ostatní rozhodnutí
Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>)], přičemž zákonným kritériím
nelze upřít s ohledem na podstatu a účel dovolacího řízení jejich opodstat-
nění (opět srov. například usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2016
sp. zn. III. ÚS 200/16). Poukázal též na to, že proti závěrům, na nichž spočí-
vá rozhodnutí dovolacího soudu (zejm. proti těm, že dovolatel s určitostí
nevymezil, v čem spatřuje přípustnost dovolání), stěžovatel konkrétněji
nebrojí a žádné argumenty v tomto směru ať již v rovině ústavněprávní, či
v rovině práva podústavního, k nimž by se dovolací soud měl vyjádřit,
v ústavní stížnosti neuvádí. Obsahem ústavní stížnosti je toliko polemika
stěžovatele s rozhodnutími soudů nižších stupňů, jejichž meritorní (ani
kvazimeritorní) přezkum však dovolací soud z důvodů shora vyložených
neprováděl.

11. Dle § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění poz-
dějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) rozhodl Ústavní
soud ve věci bez konání ústního jednání, neboť od něj nebylo lze očekávat
další objasnění věci.

V. Podmínky projednání ústavní stížnosti proti usnesení dovolacího soudu

12. Ústavní soud se nejprve zabýval tou částí ústavní stížnosti stěžova-
tele, která směřuje proti napadenému usnesení dovolacího soudu. V tomto
rozsahu je ústavní stížnost přípustná (stěžovatel neměl k dispozici jiné zá-
konné procesní prostředky k ochraně práva dle § 75 odst. 1 zákona o Ústav-
ním soudu), byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje

i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní posouzení

13. Ústavní soud se seznámil s argumentací účastníků řízení a obsahem příslušného soudního spisu, načež zhodnotil, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

14. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutí orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody.

15. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu), podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Součástí tohoto postupu jsou veškeré zákonem stanovené požadavky kladené na účastníka řízení, jež musí být z jeho strany splněny, aby soud mohl rozhodnout v jeho věci a aby při tom mohl zohlednit jím předestřená tvrzení a důkazy. Tyto požadavky mají sloužit především zajištění řádného chodu spravedlnosti a ochraně právní jistoty účastníků právních vztahů. Jednotlivě ani ve svém celku zároveň nesmí představovat takové omezení přístupu k soudu, které by se práva na soudní ochranu (spravedlivý proces) dotýkalo v samotné jeho podstatě tím, že by fakticky znemožňovalo jeho uplatnění [například náleze ze dne 25. 8. 2005 sp. zn. IV. ÚS 281/04 (N 165/38 SbNU 319)]. Jsou-li v konkrétním případě splněny předpoklady projednání návrhu a rozhodnutí o něm, je povinností obecného soudu odpovídající základnímu právu na soudní ochranu zaručenému v čl. 36 Listiny, aby k projednání tohoto návrhu přistoupil a ve věci rozhodl. Ústavní soud pak není vázán jen argumenty stěžovatele uvedenými v ústavní stížnosti a okolnosti naplnění podmínek projednatelnosti návrhu posoudí i bez konkrétní argumentace stěžovatele.

16. Uvedená východiska se uplatní i ve vztahu k dovolání podle občanského soudního řádu. Z ústavního pořádku sice nevyplyvá nárok na podání dovolání či jiného mimořádného opravného prostředku (zřejmě by obstála i právní úprava, která by takovéto prostředky nepřipouštěla vůbec), pakliže je však právní řád připouští, nemůže se rozhodování o nich ocitnout mimo ústavní rámec ochrany základních práv jednotlivce [náleze ze dne 11. 2. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 1/03 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.)]. Výjimkou není ani rozhodování dovolacího soudu o tom, zda dovolání má obsahové náležitosti podle § 241a odst. 2 a 3 občanského soudního řádu. Pokud by je nemělo, byl by dán důvod pro jeho odmítnutí podle § 243c odst. 1 občanského soudního řádu pro vady, které nebyly odstraněny ve lhůtě podle

§ 241b odst. 3 občanského soudního řádu, tedy zákonné lhůtě k podání dovolání nebo lhůtě stanovené k odstranění nedostatku podmínky právního zastoupení, a pro které nelze v dovolacím řízení pokračovat.

17. Jednou z povinných náležitostí dovolání podle § 241a odst. 2 občanského soudního řádu je vymezení důvodů, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Účel tohoto požadavku spočívá v tom, aby se advokát dovolatele ještě před podáním dovolání seznámil s relevantní judikaturou dovolacího soudu a aby po seznámení se s ní zvážil, zda takovéto dovolání má šanci na úspěch, a tento názor sdělil dovolateli. Zákonodárce tímto způsobem reagoval na vysoký počet problematicky formulovaných dovolání. K jeho snížení by mělo přispět právě to, že se advokáti při zpracování dovolání budou muset odpovídajícím způsobem zabývat otázkou jejich přípustnosti [k tomu srov. například usnesení ze dne 26. 6. 2014 sp. zn. III. ÚS 1675/14 nebo náleze ze dne 15. 3. 2017 sp. zn. II. ÚS 1966/16 (N 45/84 SbNU 527)]. Ustanovení § 237 občanského soudního řádu vyjmenovává situace, za nichž je dovolání přípustné, a to v návaznosti na judikaturu Nejvyššího soudu. Podle uvedeného ustanovení je dovolání přípustné, pokud napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené praxe Nejvyššího soudu nebo která v rozhodování Nejvyššího soudu nebyla dosud řešena, případně je Nejvyšším soudem řešena rozdílně (nejednotně). Dovolání je přípustné také tehdy, pokud je rozhodnutí odvolacího soudu v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu, ovšem tato judikatura by se měla změnit.

18. Ústavní soud ve svém stanovisku, jímž se zabýval posuzováním přípustnosti dovolání v civilních věcech [sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)] dospěl mimo jiné k závěru, že ustanovení § 237 občanského soudního řádu ve spojení s čl. 4 a čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky vyžaduje, aby jako přípustné bylo posouzeno dovolání, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené judikatury Ústavního soudu.

19. Citované stanovisko Ústavního soudu převzalo již vyjádřené názory Ústavního soudu plynoucí z nálezu sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251), podle něž z dovolání čteného v návaznosti na argumentaci odvolacího soudu je patrné, v čem dovolatel splnění předpokladů přípustnosti shledává, byť to přímo v dovolání neuvěd. Porušení základních práv stěžovatelů pak Ústavní soud konstantně shledává také tehdy, pokud Nejvyšší soud dovolání odmítl pro vady, kterými netrpělo [nálezy sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 (N 113/73 SbNU 779), sp. zn.

I. ÚS 962/14 ze dne 19. 8. 2014 (N 155/74 SbNU 323) nebo sp. zn. II. ÚS 312/15 ze dne 9. 2. 2016 (N 28/80 SbNU 375)].

20. V posuzovaném případě dovolání stěžovatele proti napadenému rozsudku městského soudu mohla být přípustnost dovolání založena jen při splnění některého z předpokladů uvedených v § 237 občanského soudního řádu; tedy jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

21. Ústavní soud nesouhlasí se závěrem dovolacího soudu, že stěžovatel v dovolání nevymezil důvod splnění předpokladu přípustnosti dovolání způsobem odpovídajícím § 241a odst. 2 občanského soudního řádu. Z dovolání jednoznačně vyplývá, že dovolatel tvrdí, že otázka, zda počátek plynutí promlčecí lhůty pro náhradu škody nastal ke dni zaslání dopisu o zrušení registrace oprávněné osoby nebo ke dni ukončení doby nároku na převod pozemků dle zákona o půdě, nebyla v rozhodování dovolacího soudu dosud řešena. Z obsahu dovolání je tedy možno poměrně jednoznačně interpretovat, že stěžovatelovo dovolání vychází z toho, že dovoláním napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, která v rozhodování Nejvyššího soudu nebyla dosud řešena. Dále pak stěžovatel poměrně jednoznačně, jak již bylo výše specifikováno, formuloval otázku, která má být vyřešena. Nad to stěžovatel výslovně ve svém dovolání uvedl, že dovoláním napadené rozhodnutí odvolacího soudu je v rozporu s judikaturou Ústavního soudu, a to nálezem sp. zn. II. ÚS 1135/14 ze dne 30. 6. 2015 (viz výše).

22. Lze přisvědčit závěru dovolacího soudu v tom, že kritérium zásadní právní důležitosti již není důvodem přípustnosti dovolání, a pokud je dovolání budováno na takovém předpokladu, je možno ho odmítnout. Tento závěr ovšem neobstojí, je-li také v kontextu celé argumentace obsažené v dovolání seznatelný důvod splnění předpokladu přípustnosti dovolání de lege lata. Ústavní soud totiž zdůrazňuje, že § 241a odst. 2 občanského soudního řádu nestanoví konkrétní způsob, jakým má být v dovolání vymezeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Toto vymezení z něj musí být seznatelné, může však být vyjádřeno v kterékoli jeho části, a to případně i na více místech [srovnej náleze ze dne 19. 11. 2015 sp. zn. I. ÚS 354/15 (N 198/79 SbNU 251), ze dne 20. 2. 2018 sp. zn. II. ÚS 1226/17 (N 28/88 SbNU 411) nebo výše citovaný náleze sp. zn. II. ÚS 1966/16].

23. Tím, že dovolací soud odmítl dovolání stěžovatele pro vadu nevymezení důvodu splnění předpokladu přípustnosti dovolání podle § 241a

odst. 2 občanského soudního řádu, ačkoli tato náležitost neabsentovala, bylo stěžovateli v rozporu se zákonem odepřeno jeho právo na to, aby dovolací soud posoudil jeho dovolání alespoň z hlediska jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu a v případě, že by jej shledal přípustným, rozhodl ve věci samé. Již samotné posouzení přípustnosti dovolání by přitom s ohledem na předpoklady přípustnosti, které stanoví uvedené ustanovení, mělo fakticky povahu meritorního rozhodnutí. Nezbyvá tedy než uzavřít, že napadeným usnesením dovolacího soudu bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

VII. Podmínky projednání ústavní stížnosti proti ostatním napadeným rozhodnutím

24. Zjištěné porušení ústavně zaručeného základního práva stěžovatele zakládá důvod pro zrušení napadeného usnesení dovolacího soudu. Zrušením tohoto rozhodnutí se otevírá prostor k novému projednání dovolání stěžovatele. V tuto chvíli jsou tedy proti rozhodnutím obvodního soudu a městského soudu stále k dispozici zákonné prostředky k ochraně práv stěžovatele, v důsledku čehož se ústavní stížnost stala ve zbytku nepřipustnou podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

VIII. Podmínky projednání ústavní stížnosti ve vztahu k právu na projednání věci bez zbytečných průtahů

25. Ohledně námítky stěžovatele týkající se nepřiměřené délky řízení před soudem prvního stupně Ústavní soud konstatuje, že nemůže být předmětem meritorního přezkumu v řízení o této ústavní stížnosti. Pokud stěžovatel měl zájem na urychlení průběhu řízení před obecnými soudy, mohl a měl využít opravný prostředek spočívající v podání návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu dle § 174a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů. Stěžovatele lze také odkázat na znění zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, ze kterého lze uplatnit nárok na přiměřené zadostiučinění v případě, že nebylo ve věci rozhodnuto v přiměřené lhůtě. Stěžovatel nevyčerpal před podáním ústavní stížnosti všechny opravné prostředky ve smyslu ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, a v této části je tedy ústavní stížnost nepřipustná (srovnej usnesení ze dne 14. 2. 2017 sp. zn. I. ÚS 3773/16).

IX. Závěr

26. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud shledal ústavní stížnost stěžovatele důvodnou v části, ve které směřuje proti napadenému usnesení dovolacího soudu. Podle § 82 odst. 1, odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jí proto částečně vyhověl (výrok I) a napadené usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) tohoto zákona zrušil (výrok II). Ve zbytku ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřijatelnou (výrok III). V dalším řízení dovolací soud opětovně posoudí dovolání stěžovatele z hlediska splnění zákonem stanovených procesních předpokladů, a to v souladu s právním názorem vysloveným v tomto nálezu. Ústavní soud na tomto místě nijak nepředjímá způsob, jakým by měla být ze strany dovolacího soudu posouzena přípustnost dovolání stěžovatele.

Č. 90

K rozhodování obecných soudů o úpravě styku rodičů s nezletilým dítětem

Právėm rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů. Je-li rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by tomuto dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Od tohoto principu však existují odchylky odůvodněné ochranou jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, jako je specifický zdravotní stav nezletilého dítěte coby objektivní hledisko pro posouzení důvodů pro změnu poměrů, které musí dosáhnout intenzity ve všech pro rodičovskou péči významných aspektech.

Změna rozsahu styku je odůvodnitelná nejen zásadní změnou poměrů, ale musí být také v nejlepším zájmu dítěte, který – i podle Výboru OSN pro práva dítěte – by měl být definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě nachází. Krajský soud rozhodl i přesto, že mu bylo známo doporučení opatrovníka i závěry lékařských zpráv a znaleckého posudku o přetrvávající vývojové dysfázii a přítomnosti separační úzkostné poruchy, která brání v tom, aby dítě přespávalo nejen u otce, ale kdekoliv mimo domov, o úpravě styku s otcem v běžném standardním rozsahu. Jeho rozhodnutí nebylo podpořeno dalšími objektivními zjištěními, nýbrž pouze subjektivním přesvědčením soudu o nutnosti změny stávajících poměrů, přičemž nepřihlédl ani k práni dítěte, čímž porušil jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) – ze dne 15. května 2018 sp. zn. II. ÚS 1191/17 ve věci ústavní stížnosti 1. S. S., 2. nezletilé S. R., zastoupené opatrovníkem Městským úřadem Beroun, obou zastoupených JUDr. Yvetou Janákovou, advokátkou, se sídlem Příkop 27/2a, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 2. února 2017 č. j. 27 Co 463/2016-1776, kterým bylo změněno rozhodnutí soudu prvního stupně o úpravě styku rodičů s nezletilou dcerou, za účasti Krajského soudu v Praze jako účastníka řízení a M. M., zastoupeného JUDr. Martinem Šenkýřem, advokátem, se sídlem Na Viničních horách 1834/24, Praha 6 – Dejvice, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokem I rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 2. února 2017 č. j. 27 Co 463/2016-1776 bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelek zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrok I a výroky IV, V, VI (v části týkající se styku otce s nezletilou) a VII rozsudku Krajského soudu v Praze ze dne 2. února 2017 č. j. 27 Co 463/2016-1776 se ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí

1. Ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) se první stěžovatelka (dále též „matka“) a druhá stěžovatelka (dále jen „nezletilá“) domáhaly zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí Krajského soudu v Praze (dále jen „krajský soud“) s tvrzením, že jím byla porušena jejich ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 2 odst. 2, čl. 10 odst. 2, čl. 32 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 3 odst. 1 a čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. Současně navrhly odklad vykonatelnosti napadeného rozhodnutí dle § 79 odst. 2 zákona o Ústavním soudu s tím, že jeho výkonem by došlo k nevratnému zásahu do práva nezletilé, neboť je více než pravděpodobné, že by se její psychický stav realizací rozšířeného styku s vedlejším účastníkem (dále též „otec“) vzhledem k diagnostikovaným poruchám zhoršil.

2. Usnesením ze dne 23. 5. 2017 č. j. II. ÚS 1191/17-17 Ústavní soud odložil vykonatelnost výroku I rozsudku krajského soudu do vykonatelného rozhodnutí o ústavní stížnosti. Následným usnesením ze dne 19. 12. 2017 č. j. II. ÚS 1191/17-63 ustanovil opatrovníkem nezletilé pro zastupování v řízení před Ústavním soudem Městský úřad Beroun.

3. Z vyžádaného spisu Okresního soudu v Berouně (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 23 P 19/2013 se podává, že okresní soud rozsudkem ze dne 10. 2. 2012 č. j. 23 Nc 457/2011-391 ve spojení s rozsudkem krajského soudu ze dne 19. 7. 2012 č. j. 27 Co 273/2012-366 svěřil nezletilou na dobu před i po rozvodu rodičů do výchovy matky a otci uložil povinnost přispívat na její výživu částkou 7 000 Kč měsíčně; dále upravil styk otce s nezletilou každou sobotu a neděli od 09:00 hodin do 18:00 hodin, každý sudý týden v kalendářním roce v úterý a ve čtvrtek od 15:00 hodin do 18:00 hodin a dále

dne 25. 12. v každém roce od 9:00 hodin do 18:00 hodin, s tím, že otec nezletilou vždy vyzvedne v bydlišti matky, kam ji také po styku odevzdá.

4. Dalším rozsudkem okresního soudu ze dne 20. 4. 2016 č. j. 23 P 19/2013-1624 ve znění doplňujícího usnesení ze dne 15. 11. 2016 č. j. 23 P 19/2013-1698 byl zamítnut návrh otce na svěřeni nezletilé do střídavé péče (výrok I), rozsudek okresního soudu (uvedený v bodě 3) byl změněn tak, že byl rozšířen styk otce s nezletilou, který je oprávněn stýkat se s ní dále nad rámec původního rozsudku každý pátek v době od 15:00 hodin do 19:00 hodin, kdy ji vyzvedne v bydlišti matky a po skončení styku ji zde odevzdá zpět (výrok II), výživné stanovené otci pro nezletilou bylo zvýšeno na částku 9 000 Kč měsíčně, přičemž byl vyměřen dluh na výživném a určeny podmínky jeho splácní (výrok III), dále bylo rozhodnuto o předběžné vykonatelnosti rozsudku (výrok IV) a o nákladech řízení účastníků a okresního soudu (výroky V, VI a VII).

5. Napadeným rozsudkem krajského soudu bylo k odvolání otce rozhodnutí okresního soudu změněno ve výroku II tak, že otec je oprávněn stýkat se s nezletilou v každém lichém týdnu v kalendářním roce vždy od soboty od 8:00 hodin do neděle 18:00 hodin, v každém sudém týdnu v kalendářním roce v úterý a ve čtvrtek od 14:00 hodin do 18:00 hodin, v každém sudém kalendářním roce o jarních prázdninách od pátku předcházejícího prvnímu dni těchto prázdnin od 18:00 hodin do neděle, již tyto prázdniny končí, do 18:00 hodin, v každém kalendářním roce po dobu jednoho týdne v červenci vždy od třetí červencové soboty od 9:00 hodin do soboty za týden do 18:00 hodin a po dobu dvou týdnů v srpnu vždy od druhé srpnové soboty od 9:00 hodin do pátku za dva týdny do 18:00 hodin, v každém sudém kalendářním roce o vánočních svátcích od 24. prosince od 9:00 hodin do 25. prosince do 18:00 hodin a v každém lichém kalendářním roce vždy 25. prosince od 18:00 hodin do 2. ledna následujícího kalendářního roku do 18:00 hodin; způsob převzetí a předání nezletilé zůstal nezměněn (výrok I), ve výroku III bylo rozhodnutí okresního soudu změněno tak, že byl nově vyčíslen nedoplatek na výživném (výrok II), výroky I, III a IV rozhodnutí okresního soudu byly potvrzeny (výrok III), další jeho výroky o nákladech řízení účastníků a okresního soudu byly rovněž změněny (výroky IV a V), výrokem VI bylo rozhodnuto o změně původního rozsudku okresního soudu ve spojení s rozsudkem krajského soudu a výrokem VII nebylo žádnému z účastníků přiznáno právo na náhradu nákladů řízení před soudy obou stupňů, neboť jde o řízení, které je možno zahájit i bez návrhu, a krajský soud neshledal ve věci existenci okolností případu odůvodňujících přiznání náhrady nákladů některému z účastníků.

II. Argumentace stěžovatelek

6. Stěžovatelky tvrdí, že krajský soud v jejich věci vybočil při svém rozhodování z ústavněprávního rámce, neboť v odvolacím řízení porušil hmotněprávní a procesní předpisy takovým způsobem, že své rozhodnutí zatížil deficitem spočívajícím jednak v nedostatku řádného odůvodnění a jednak v libovůli při hodnocení důkazů a následné aplikaci hmotného a procesního práva.

7. Krajský soud dle stěžovatelek pouze odkázal na znění § 909 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, týkajícího se změny poměrů, s tím, že jsou dány důvody pro změnu rozsahu styku otce s nezletilou, ovšem nikoliv pouze v rozsahu styku učiněném okresním soudem, ale v rozsahu odpovídajícím běžné úpravě styku, včetně styků o prázdninách a svátcích. Stěžovatelky v této souvislosti vznášejí námitku, že ani jeden ze soudů nezodvodnil, v čem spočívá zásadní změna poměrů podle § 909 občanského zákoníku a § 475 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále jen „z. ř. s.“). Odkazují přitom na závěry usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2016 sp. zn. III. ÚS 1493/15 (v SbNU nepublikováno, dostupné jako další citovaná rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>) a vyslovují názor, že i změna rozsahu styku musí být odůvodněna zásadní změnou poměrů a současně musí být v zájmu nezletilého dítěte. Poukazují na to, že v řízení bylo jednoznačně prokázáno, že nezletilá již několik let trpí neuro-vývojovými potížemi, mezi něž patří percepční vývojová dysfázie a separační úzkostná porucha, v jejímž důsledku nemůže přespávat mimo domov. První stěžovatelka dochází s nezletilou pravidelně k dětskému psychiatrovi a na rodinnou terapii, avšak, jak bylo prokázáno lékařskými zprávami i znaleckými posudky, progres je velmi pozvolný. Odvolací soud však v rozporu se závěry znaleckého posudku MUDr. Mgr. Viktora Hartoše a doporučeními ostatních lékařů dospěl k závěru, že je v zájmu nezletilé vymanit se z ochranné péče a protektivního vlivu matky a omezit fixaci na ni tak, aby mohla fungovat jako její vrstevníci, a to i při vědomí jejího možného zhoršení psychického stavu, a upravit styk v běžném standardním rozsahu. Tím věc zcela svévolně posunul do roviny prvního rozhodování o výchově nezletilého dítěte. Navíc své rozhodnutí zatížil zcela excesivním a ničím neospravedlnitelným přístupem, kdy je jím přijatá úprava nejen v rozporu s přáními nezletilé, závěry znaleckých posudků, ale především ve zjevném rozporu se zájmy nezletilé. Z uvedených důvodů mají stěžovatelky za to, že napadené rozhodnutí je zatíženo extrémní svévolí a je nepřezkoumatelné.

8. Stěžovatelky poukazují na příslušná ustanovení občanského zákoníku vycházející z dílky čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte a na judikaturu Ústavního soudu odkazující na přední hledisko při rozhodování o právech dítěte, jímž je nejlepší zájem dítěte, který je nutno zkoumat vždy

individuálně s ohledem na specifické okolnosti [viz nálezy ze dne 6. 12. 2016 sp. zn. I. ÚS 823/16 (N 233/83 SbNU 637), ze dne 30. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 1506/13 (N 110/73 SbNU 739), ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. I. ÚS 153/16 (N 137/82 SbNU 207) či usnesení ze dne 25. 3. 2015 sp. zn. I. ÚS 122/15]. Podle jejich názoru v posuzované věci nebylo možno spolehlivě dovodit naplnění kritéria schopnosti otce zajistit vývoj nezletilé a její potřeby a kritéria přání nezletilé, nebylo přihlédnuto k jejímu specifickému zdravotnímu stavu. Stěžovatelky zdůrazňují, že právě otázka zdravotního stavu nezletilé byla krajským soudem naprosto nepřipustně bagatelizována, kdy soud proti doporučení odborníků svévolně rozhodl o rozšíření styku, zahrnujícím i vícedenní styk s pobytem a přespáním nezletilé u otce, přičemž v podstatě apeloval na matku, aby neakceptovala psychické onemocnění nezletilé a k přespání u otce ji motivovala. Přitom nezaznamenal, že nezletilá již netrpí „pouhým“ syndromem separační úzkosti, ale došlo k progresu tohoto syndromu, neboť se u ní rozvinula separačně úzkostná porucha. Řádně se nevypořádal ani se závěrem znaleckého posudku MUDr. Mgr. Viktora Hartoše, že rozšíření styku znamená pro nezletilou neúnosnou psychickou zátěž. Na doplnění uvádí, že i otec trpěl v letech 2011 až 2012 obdobnou diagnózou, která vyústila v jeho pracovní neschopnost.

9. Stěžovatelky rovněž odkazují na závěry nálezů Ústavního soudu ze dne 18. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1708/14 (N 235/75 SbNU 617) a ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. II. ÚS 4160/12 (N 66/69 SbNU 213) a závěry znaleckého posudku MUDr. Mgr. Viktora Hartoše a namítají, že nezletilá byla v průběhu řízení před okresním soudem opakovaně na své přání, zda chce u vedlejšího účastníka přespávat, dotazována, přičemž vždy uváděla, že jinde než doma spát nechce. I v tomto směru tedy krajský soud bagatelizoval její vyjádřené přání.

III. Vyjádření opatrovníka nezletilé a vedlejšího účastníka

10. Krajský soud, ač doloženě vyzván, se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

11. Opatrovník nezletilé uvedl, že po celou dobu soudního řízení i práce s rodinou zastával názor, že styk nezletilé s otcem by měl být veden snahou navázat mezi nimi ještě bližší vztah, nikoliv však za každou cenu. Rozšíření styku by nemělo korespondovat s přáním rodiče, ale především se zájmem nezletilého dítěte. Opatrovník souhlasil s názorem okresního soudu, že za aktivní podpory matky by měla nezletilá pozvolně dospět do stadia, kdy bude sama chtít přespávat u otce nejprve jednu noc, následně celý víkend apod. Přiklonil se k tomu, že příčinou potíží nezletilé je velmi komplikovaný vztah rodičů, který vedl k jejich rozchodu a který přetrvává i nadále. Okresní soud se zdravotním a psychickým stavem nezletilé velmi podrobně zabýval, k čemuž opatřil řadu důkazů, a opatrovník se se závěry jeho rozsudku naprosto ztotožňuje, neboť rozhodl v zájmu

nezletilé. Na základě měnicího výroku krajského soudu se zabývá myšlenkou, kam se v rámci jeho odůvodnění ztratila nezletilá s jejími problémy a co s ní bude, nezvládnou-li rodiče svůj „prubírský kámen“ – měřítko zralosti. Připomíná, že rodiče dlouhodobě navštěvují odborníky, ale práce terapeutů nepřinesla změnu v jejich chování. Opatrovník se shodně s odborníky obává, že nezletilá bude vystavena tomu, že může dojít ke zhoršení jejího psychického stavu, což je zcela v rozporu s jejími zájmy. S nezletilou opakovaně mluvil o jejich kontaktech s otcem, o matce, širší rodině, o tom, že nedokáže přespát jinde než u matky. Nezletilá o tom velmi přemýšlí, je kvůli tomu smutná, ale zatím se nedokáže změnit. Opatrovník souhlasí se znalecm MUDr. Mgr. Hartošem, že bude-li nezletilá přinucena přespávat u otce v době, kdy na to nebude dostatečně připravena, je možné, že to bude mít negativní vliv na její vztah k němu, což není v jejím zájmu ani v zájmu otce. Krajský soud její zájem upozadil, nezabýval se jejím názorem ani nepřihlédl k názoru odborníků, kteří s nezletilou pracovali. Opatrovník se domnívá, že jeho rozhodnutí je v rozporu s čl. 3 odst. 1 a čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

12. Vedlejší účastník vyjádřil přesvědčení, že napadeným rozsudkem nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelek. Poukazuje na usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2015 sp. zn. I. ÚS 1288/15 a uvádí, že i kdyby bylo připuštěno, že krajský soud do určité míry pochybil, rozhodně by nešlo o chybu takové intenzity, která by představovala zásah do ústavních práv stěžovatelek. Má za to, že neexistuje žádný legitimní zájem, který by odůvodňoval odchýlení od postulátu rovné rodičovské péče [viz nález ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 2298/15 (N 44/80 SbNU 543)]. Argumentaci, že není možno dovodit naplnění kritéria jeho schopnosti zvládnout vývoj a potřeby nezletilé, označuje za účelovou. Uvádí, že s nezletilou, která je v době styku s ním veselá a radostná, má skvělý vztah (který blíže rozvádí v samostatném připsu). Dle něj úprava styku stanovená napadeným rozsudkem plně koresponduje se zájmy nezletilé podle § 866 občanského zákoníku a jakékoliv jeho zúžení by znamenalo nenapravitelný zásah do rodinného života nezletilé a trvalé zprerhání jejich vazeb s ním. Je toho názoru, že i procesní pravidla byla dodržena a k svévolné aplikaci § 475 odst. 1 z. ř. s. nedošlo. Navrhl ústavní stížnost odmítnout.

13. V replice na podané vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelky uvádějí, že právě v posuzované věci existují odchylky od základního principu rovné péče obou rodičů, jímž je zájem na ochraně zdraví nezletilé podle čl. 31 Listiny, jakož i zájem na její zvláštní ochraně podle čl. 32 odst. 1 Listiny. Poukazují na to, že v době, kdy otec jako vedlejší účastník podával vyjádření, měl zadržen řidičský průkaz, neboť mu byl při běžné silniční kontrole provedenou orientační dechovou zkouškou naměřen alkohol v krvi, přičemž s ním ve vozidle jela nezletilá. O týden dříve měl autonehodu, kdy

s ním opět jela nezletilá, o čemž první stěžovatelku při předání nezletilé, kdy jevil známky opilosti, neinformoval, v prosinci 2017 byl u okresního soudu projednáván pro přečin ohrožení pod vlivem návykové látky (trestní stíhání bylo podmíněně zastaveno), pro stejný trestný čin byl již v minulosti jednou odsouzen. Ani z tohoto důvodu se proto dle názoru stěžovatelky nemůže dovolávat neexistence „silného legitimního zájmu“, který by odůvodňoval odchýlení se od postulátu rovné rodičovské péče. V další části repliky se stěžovatelka podrobně vyjadřuje k argumentaci uvedené v samotném připsu vedlejšího účastníka.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

14. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovatelkami, které byly účastnicemi řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené v ústavní stížnosti, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelky jsou právně zastoupeny v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelky vyčerpaly všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

15. Po prostudování ústavní stížnosti, všech vyjádření k ní a vyžádaného spisu okresního soudu sp. zn. 23 P 19/2013 dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost proti I. výroku napadeného rozsudku krajského soudu, jímž byl změněn rozsudek okresního soudu tak, že byl styk otce s nezletilou dále rozšířen, je důvodná.

16. Navrhují-li však stěžovatelky petitem ústavní stížnosti, jímž je Ústavní soud vázán, zrušení celého rozsudku krajského soudu, tedy i těch jeho výroků, proti nimž vůbec žádné námitky nevznášejí (a nejde o výroky akcesorické), je v této části ústavní stížnost zjevně neopodstatněná.

17. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že podle jejího čl. 87 odst. 1 písm. d) rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Není součástí soustavy soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), není jim instancně nadřazen a nezasahuje do rozhodovací činnosti soudů vždy, když dojde k porušení podústavní normy, ale až tehdy, představuje-li takové porušení současně porušení ústavně zaručeného základního práva nebo svobody [srov. např. nález ze dne 25. 1. 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)].

18. Úkolem Ústavního soudu v souvislosti s přezkumem soudních rozhodnutí týkajících se úpravy výchovných poměrů k nezletilým dětem je

především posoudit, zda soudy neporušily základní práva a svobody stěžovatele např. tím, že excesivním způsobem nerespektovaly již samotná ustanovení podústavního práva, přičemž nerespektování obsahu a smyslu příslušných zákonných ustanovení znamená přesah do ústavní roviny i proto, že příslušnou zákonnou úpravou je právě ústavní úprava realizována a konkretizována [čl. 32 odst. 6 a čl. 36 odst. 4 Listiny; srov. např. náleze ze dne 23. 2. 2010 sp. zn. III. ÚS 1206/09 (N 32/56 SbNU 363), náleze ze dne 18. 8. 2010 sp. zn. I. ÚS 266/10 (N 165/58 SbNU 421)]. V rámci tohoto přezkumu Ústavní soud také vždy posuzuje, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu dítěte (ve smyslu čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte), zda byly za účelem zjištění nejlepšího zájmu dítěte shromážděny potřebné důkazy a zda byla rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna [srov. např. náleze ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683)].

19. V posuzované věci jde především o výklad § 909 občanského zákoníku, podle něhož „změní-li se poměry, soud změní rozhodnutí týkající se výkonu povinností a práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti i bez návrhu“ (srov. též § 475 odst. 1 z. ř. s.). Změna původního rozsudku je však možná pouze za předpokladu, že došlo k „zásadní změně poměrů“. Povinností soudu je tak zkoumat nejen naplnění samotné podmínky změny poměrů, ale také její způsobilost ovlivnit původní rozhodnutí (srov. usnesení ze dne 13. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 1544/15).

20. Jak se podává z rozsudku okresního soudu, tento soud po provedeném dokazování sice shledal návrh otce na změnu rozsahu styku s nezletilou částečně důvodným, přičemž zohlednil jednoznačnou snahu otce o navázání co nejbližšího vztahu s nezletilou, která má k němu velmi kladný vztah, a jeho styk s ní rozšířil způsobem uvedeným ve II. výroku rozsudku, současně však z provedeného dokazování zjistil, že u nezletilé přetrvává vývojová dysfázie a je přítomna separační úzkostná porucha, přičemž tyto její objektivní potíže brání v tom, aby přespávala nejen u otce, ale kdekoliv mimo domov, z čehož uzavřel, že nenastala na její straně taková změna poměrů, aby bylo možné přistoupit na rozšíření styku v rozsahu navrhovaném otcem. Závěry jeho rozhodnutí jsou z ústavního hlediska akceptovatelné, neboť odpovídají judikatuře Ústavního soudu, v níž je poukazováno na to, že důvody pro změnu rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé musí dosáhnout intenzity změny poměrů ve všech jejich aspektech [viz usnesení ze dne 9. 3. 2000 sp. zn. IV. ÚS 14/2000 (U 5/17 SbNU 367)].

21. Krajský soud naproti tomu v napadeném rozsudku doporučení odborných lékařů, znalce i opatrovníka nezletilé o nevhodnosti realizace styku otce s nezletilou přes noc podcenil, konstatoval, že syndrom separační úzkosti nezletilé má svůj původ v silné fixaci matky na nezletilou a naopak v nezdravé fixaci nezletilé k matce, přičemž uzavřel, že je v zájmu

nezletilé vymanit se z ochranné péče matky a omezit fixaci na ni, aby mohla fungovat jako její vrstevníci. Otec by jí v tom mohl pomoci, jeho vliv však v důsledku dosavadní úpravy styku není dostačující. Proto oproti okresnímu soudu stanovil běžnou úpravu styku i s přespáváním, včetně delšího přespávání nezletilé v době prázdnin a vánočních svátků. Takto upravený styk má být dle jeho přesvědčení současně „prubířským kamenem“ matčiny proklamované snahy změnit chování nezletilé a dále „prubířským kamenem“ chování obou rodičů, kteří, pokud jim skutečně záleží více na psychickém zdraví nezletilé než na udržení svých postojů, budou mít možnost prokázat svoji rodičovskou vyzrálost. Vzhledem k tomu, že nezletilá v péči matky po několik let absolvuje léčbu, která nepřináší kýžených výsledků, krajský soud uzavřel, že je namístě hradbu matčina protektivního postoje prolomit, a to i při vědomí možného zhoršení psychického stavu nezletilé. Tyto jeho závěry však nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť jsou v rozporu s lékařskými zprávami a znaleckým posudkem a nejsou podpořeny ani dalšími objektivními zjištěními, ale pouze subjektivním přesvědčením soudu o nutnosti změny stávajících poměrů.

22. Ústavní soud nepochybňuje obecný závěr krajského soudu o tom, že rozhodují-li soudy o úpravě styku, je nutno vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů, a tudíž je-li rozhodnutím soudu svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by tomuto dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulat rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Takové uspořádání je zpravidla vždy v „nejlepším zájmu dítěte“. Od tohoto principu však existují odchylky odůvodněné ochranou jiného, dostatečně silného legitimního zájmu [srov. náleze ze dne 15. 3. 2016 sp. zn. III. ÚS 2298/15 (N 44/80 SbNU 543), bod 16, či náleze ze dne 13. 3. 2012 sp. zn. II. ÚS 3765/11 (N 52/64 SbNU 645)]. Za takovou odchylku lze jistě považovat i specifický zdravotní stav nezletilého dítěte jako objektivní hledisko pro posouzení důvodnosti změny poměrů na její straně.

23. Okresní soud se velmi podrobně zabýval zdravotním a psychickým stavem nezletilé, přičemž příslušnými odbornými pracovníky opakovaně nebylo doporučeno rozšíření styku přes noc s ohledem na přetrvávající emoční poruchy a separační úzkostné poruchy nezletilé s tím, že taková zátěž by u ní mohla vést k neurotizaci, případně by se u ní mohly objevit i vážnější neurotické symptomy. K posouzení zdravotního stavu nezletilé nechal soud vypracovat i znalecký posudek, z jehož závěrů zjistil, že nezletilá trpí neuro-vývojovými potížemi, které se projevují problémy v komunikaci, percepční vývojovou dysfázíí a separační úzkostnou poruchou. Zjištěné poruchy mohou být dle znalce MUDr. Mgr. Viktora Hartoše vývojovým projevem nespecifikovaných neurologických postižení, pro která byla

nezletilá již v kojeneckém věku rehabilitována a která negativně ovlivnil i komplikovaný vztah mezi rodiči. U nezletilé jde o dlouhodobou záležitost, kterou by vztahy mezi rodiči, byly-li by nekomplikované a nedramatické, mohly zlepšit. Stále se u ní projevuje převažující strach ze ztráty matky a její silná fixace na ni. Znalec doporučil rodinnou terapii, která by mohla zmírnit její neurotické projevy. Uzavřel však, že byla-li by nezletilá arbitrárním rozhodnutím nucena přespávat u otce, mohlo by dojít ke zhoršení úzkostných projevů i k rozvoji budoucích psychických potíží. Její objektivní potíže brání nyní v přespávání nejen u otce, ale také kdekoliv mimo domov. Znalec doporučil respektovat přání nezletilé a trávit čas s otcem ve všední dny či víkendové dny mimo noci, a to v širší míře než doposud.

24. Okresnímu soudu nelze vytýkat, že ze závěrů a doporučení znalce při stanovení rozsahu styku vycházel, neboť ty jsou v souladu s dalšími provedenými důkazy vyjadřujícími se ke zdravotnímu stavu nezletilé. Naopak krajský soud se dopustil libovůle při hodnocení těchto důkazů, která se odrazila v následné aplikaci hmotného a procesního práva, neboť v rozporu ze závěry a doporučeními odborníků dospěl k závěru, že je v zájmu nezletilé upravit styk s otcem v běžném standardním rozsahu, a to i při vědomí možného zhoršení jejího psychického stavu. Ústavní soud se ztotožňuje se stěžovatelkami v tom, že důsledky jeho excesu jsou o to zásadnější, že k nim došlo v řízení ve věci péče o nezletilé dítě, tedy nejvíce zranitelného účastníka řízení.

25. Obecně platí, že řízení před soudy má být konáno a přijatá opatření mají být činěna v nejlepším zájmu dítěte (čl. 3 Úmluvy o právech dítěte), což se nutně týká i rozhodování o úpravě styku rodiče s nezletilým (viz § 888 občanského zákoníku, výše citovaný náleze ze dne 26. 7. 2016 sp. zn. I. ÚS 153/16). Změna rozsahu styku tedy musí být odůvodněna nejen zásadní změnou poměrů, ale současně musí být v zájmu nezletilého. Ústavní soud ve své konstantní judikatuře [viz náleze ze dne 30. 12. 2014 sp. zn. I. ÚS 1554/14 (N 236/75 SbNU 629) nebo náleze ze dne 24. 6. 2016 sp. zn. II. ÚS 169/16 (N 120/81 SbNU 873)] opakovaně připomněl, že nejlepší zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí. Podle Výboru OSN pro práva dítěte je „koncept nejlepšího zájmu dítěte flexibilní a adaptabilní. Měl by být přizpůsoben a definován individuálně s ohledem na specifickou situaci, v níž se dítě či děti, jichž se věc týká, nachází, přičemž pozornost by měla být věnována jejich osobním poměrům, situaci a potřebám. V rámci individuálních rozhodnutí musí být nejlepší zájem dítěte hodnocen a stanoven ve světle specifických okolností konkrétního dítěte“ [citováno podle nálezu sp. zn. I. ÚS 1506/13 (viz výše), bod 24].

26. V posuzovaném případě měl být prokázán nepříznivý zdravotní a psychický stav nezletilé právě tou specifickou okolností, pro niž bylo třeba se v zájmu nezletilé odchýlit od standardní úpravy styku. Krajský soud

však tuto otázku i přesto, že mu byly známy závěry lékařských zpráv a znaleckého posudku i doporučení opatrovníka nezletilé, podcenil a rozhodl o rozšíření styku s přespáním nezletilé, a to přesto, že si byl vědom možného zhoršení jejího psychického stavu. Na rozdíl od okresního soudu tak rozhodl nejenom svévolně, ale i v rozporu s nejlepším zájmem nezletilé. Ústavní soud nemůže akceptovat jeho názor, že tak učinil v podstatě „na zkoušku“ s apelem především na matku, kterou zřejmě považoval za hlavního viníka onemocnění nezletilé. Nevzal však přitom v úvahu charakter její nemoci, dlouhodobou léčbu i její prognózu. Nezhlednil ani přetrvávající konfliktní vztahy mezi rodiči, které se jen stěží mohou zlepšit způsobem, jenž ve svém rozhodnutí naznačil, neboť ani práce terapeutů, které oba navštěvovali, nepřinesla v jejich chování žádnou změnu. Naopak nezletilá by byla vystavena tomu, že by mohlo dojít ke zhoršení jejího psychického stavu, což je zcela v rozporu s jejími zájmy. Toto nebezpečí ostatně ve svém znaleckém posudku předvídal i znalec MUDr. Mgr. Viktor Hartoš, který uvedl, že bude-li nezletilá přinucena k přespávání u otce v době, kdy na to nebude dostatečně připravena, je možné, že to bude mít negativní vliv nejen na její vztah k otci, ale i na její zdravotní stav. V této souvislosti lze souhlasit s názorem opatrovníka, vysloveným ve vyjádření k ústavní stížnosti, že styk nezletilé s otcem by měl být veden snahou navázat s ním ještě bližší vztah, nikoli však za každou cenu, neboť nevhodně nařízeným stykem s přespáváním přes noc by se dobré vztahy s otcem mohly naopak narušit. Nezletilá by měla za aktivní podpory matky a odborníků, které navštěvuje, pozvolně dospět do stadia, kdy pro ni nebude problém být se svými vrstevníky ve škole v přírodě, na táboře či u kamarádky, a následně stejně nenucenou formou by měla přistoupit na to, že přespáí u otce, nejprve však jednu noc a až později více nocí.

27. Rozhodl-li krajský soud o úpravě styku nezletilé s otcem v rozsahu, který není prokazatelně v jejím zájmu, porušil tím nejen § 888 občanského zákoníku, ale zatížil své rozhodnutí vadou, která má ústavněprávní rozměr, neboť v důsledku svého excesu spočívajícího v libovůli při hodnocení důkazů porušil právo stěžovatelek na soudní a jinou právní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Současně také zasáhl do práva nezletilé zaručeného v čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

28. Za zásadní vodítko při hledání nejlepšího zájmu nezletilé může být i její opakovaně projevené přání zůstat u matky a s otcem se stýkat, nikoliv však přes noc. K přání nezletilé (která v době rozhodování okresního soudu dosáhla věku 8 let) však krajský soud také nepřihlédl, resp. je vůbec nehodnotil, čímž rozhodl i v rozporu s čl. 12 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte, neboť názoru nezletilé nevěnoval patřičnou pozornost odpovídající jejímu věku a úrovni.

II. ÚS 1191/17

č. 90

29. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud shledal I. výrok napadeného rozsudku krajského soudu v rozporu s ústavně zaručeným právem stěžovatelek podle čl. 36 odst. 1 Listiny a v tomto rozsahu v souladu s § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a podle § 82 odst. 3 písm. a) stejného zákona uvedený výrok zrušil. Protože na něj navazují další výroky o nákladech řízení státu a účastníků řízení a o změně původního rozsudku, zrušil i tyto akcesorické výroky IV až VII. Ve zbytku pak ústavní stížnost podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu odmítl.

30. Ústavní soud rozhodoval o ústavní stížnosti bez nařízení ústního jednání, neboť podle § 44 zákona o Ústavním soudu by při něm nebylo možno očekávat další objasnění věci.

Č. 91

K náhradě nákladů exekučního řízení v případě úpadku dlužníka

Právo soudního exekutora na náhradu nákladů při souběhu exekučního a insolvenčního řízení je nutné posuzovat ve shodě s judikaturou Ústavního soudu, podle níž se účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení.

Rozhodnutí krajského soudu, jehož odůvodnění je založeno výhradně na právním závěru vysloveném v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, které Ústavní soud ve svých předchozích rozhodnutích shledal neústavním a které ani neobsahuje další argumenty ve prospěch právního názoru, podle něhož povinní nemusí hradit exekutorovi náklady exekuce, nelze považovat za přesvědčivé a odpovídající právu na spravedlivý (řádný) proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 15. května 2018 sp. zn. IV. ÚS 2881/17 ve věci ústavní stížnosti JUDr. Ivo Luhana, soudního exekutora, Exekutorský úřad Praha 1, se sídlem Karlovo nám. 17, Praha 2, zastoupeného Mgr. Bc. Klárou Luhanovou, advokátkou, se sídlem Šafaříkovy sady 2455/5, Plzeň, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. 7. 2017 č. j. 12 Co 630/2016-181, jímž bylo změněno usnesení vydané stěžovatelem jakožto soudním exekutorem o zastavení exekuce a o nákladech řízení tak, že se stěžovateli nepřiznává náhrada nákladů exekučního řízení, za účasti Ludvíka a Marie Turkových, obou zastoupených JUDr. Oldřichem Navrátilem, advokátem, se sídlem Kyjov, Svatoborská 363/11, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Brně ze dne 19. 7. 2017 č. j. 12 Co 630/2016-181 bylo porušeno právo na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 19. 7. 2017 č. j. 12 Co 630/2016-181 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatel se, s odvoláním na porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí krajského soudu, kterým bylo změněno usnesení vydané stěžovatelem jako soudním exekutorem.

II.

2. Z obsahu napadeného rozhodnutí a ústavní stížnosti vyplývá, že usnesením soudního exekutora ze dne 23. 8. 2017 č. j. 099 EX 2781/10-157 bylo rozhodnuto o zastavení exekuce podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. a o nákladech řízení tak, že oprávněná ani povinná nemají vůči sobě právo na náhradu nákladů řízení. O svých nákladech stěžovatel rozhodl tak, že se mu vůči povinným přiznává právo na náhradu nákladů exekuce ve výši 21 420,42 Kč, a vzhledem k tomu, že již byly vymoženy, nestanovuje se lhůta k jejich zaplacení.

3. Krajský soud k odvolání povinných změnil nákladový výrok tak, že se soudnímu exekutorovi náhrada nákladů řízení nepřiznává, ve zbytku napadené rozhodnutí potvrdil. Důvodem byla skutečnost, že k zastavení exekuce došlo z důvodů zániku pohledávky v důsledku rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 19. 3. 2015 č. j. KSBR 28 INS 19946/2012-B-32 o splnění oddlužení povinných v insolvenčním řízení a osvobození od placení pohledávek podle § 414 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“). Odvolací soud poukázal na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, podle něhož se § 5 písm. a) a b) insolvenčního zákona vztahuje na všechny věřitele úpadce. Podle Nejvyššího soudu je tímto věřitelem nutně i soudní exekutor, kterému v průběhu exekuce vznikají náklady uvedené v § 87 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „exekuční řád“), a je tak povinen po zahájení insolvenčního řízení jako věřitel úpadce přihlásit náklady exekuce – tedy svoji pohledávku (ať již vymahatelnou podle příkazu k úhradě nákladů exekuce, nebo ne) do insolvenčního řízení. Osvobození povinných (jako dlužníků) od placení pohledávek podle § 414 insolvenčního zákona, které jim v daném případě bylo přiznáno usnesením insolvenčního soudu, se vztahuje jak na samotnou vymáhanou pohledávku oprávněné, tak i na pohledávku exekutora na nákladech exekuce, které postupně vznikají v průběhu exekučního řízení. Za tohoto stavu nelze soudnímu exekutorovi ve vztahu k povinným, které by jinak (s ohledem na příčiny vedoucí

k zastavení exekuce) tížila povinnost k náhradě nákladů soudního exekutora ve smyslu § 89 věty první exekučního řádu, takovou pohledávku přiznat.

4. Stěžovatel s právními závěry soudů nesouhlasí, zejména odmítá názor soudu, podle kterého se měl domáhat uspokojení své pohledávky na nákladech exekuce cestou přihlášky v insolvenčním řízení, a to (i) za situace, kdy již byla před podáním insolvenčního návrhu v právními předpisy stanovené minimální výši (resp. nad tuto výši) uspokojena. Podle § 2 písm. h) insolvenčního zákona je přihláška pohledávky procesní úkon, kterým věřitel uplatňuje uspokojení svých práv v insolvenčním řízení. V rozsahu částečného uspokojení své pohledávky však stěžovatel v této fázi již věřitelem povinných, resp. dlužníků v insolvenčním řízení nebyl. Jeho pohledávka byla totiž již před podáním insolvenčního návrhu, tj. v období od 5. 12. 2011 do 6. 8. 2012, kdy byly realizovány srážky z důchodů povinných, ze kterých částečně uspokojil pohledávku oprávněné a provedl odpočet svých nákladů, uspokojena.

III.

5. Krajský soud ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že výhrady stěžovatele nepovažuje za důvodné, setrvává na svých názorech a plně odkazuje na odůvodnění svého rozhodnutí. Protože vyjádření soudu neobsahovalo žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti, nezasílal je Ústavní soud stěžovateli k replice.

6. Vedlejší účastníci, v exekučním řízení povinni, ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedli, že s námitkami stěžovatele nesouhlasí, napadené rozhodnutí bylo vydáno po právu a ústavní stížnost považují za neopodstatněnou.

7. Vedlejší účastník, v exekučním řízení oprávněný, se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

IV.

8. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

9. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyžádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatele a účastníků řízení.

Nenařízení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

V.

10. Ústavní soud předesílá, jak ustáleně judikuje, že je oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.

11. K otázce náhrady nákladů řízení se Ústavní soud ve své judikatuře vyjadřuje rezervovaně tak, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity znamenající porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení by však mohla nabýt ústavněprávní dimenze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení nebo zjevného a neodůvodněného vybočení z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován [např. nálezy sp. zn. III. ÚS 1817/07 ze dne 30. 4. 2008 (N 81/49 SbNU 177), sp. zn. III. ÚS 1203/11 ze dne 16. 6. 2011 (N 117/61 SbNU 711)]. Podle právního názoru vysloveného v nálezu sp. zn. I. ÚS 1531/07 ze dne 12. 11. 2007 (N 189/47 SbNU 461) otázka náhrady nákladů dosahuje ústavněprávní dimenze zejména tehdy, jestliže postup soudu vybočuje z pravidel upravujících toto řízení v důsledku závažného pochybení soudu. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že právě k výše uvedenému porušení principů obsažených v Listině došlo.

12. Ústavní soud se ve své nedávné judikatuře [nález sp. zn. IV. ÚS 378/16 ze dne 6. 9. 2016 (N 166/82 SbNU 609) a navazující nálezy sp. zn. IV. ÚS 2264/16 ze dne 17. 1. 2017 (N 11/84 SbNU 147), sp. zn. I. ÚS 2898/16 ze dne 21. 2. 2017 (N 32/84 SbNU 381), sp. zn. III. ÚS 1731/16 ze dne 18. 7. 2017 (N 126/86 SbNU 161), sp. zn. III. ÚS 2372/16 ze dne 8. 8. 2017 (N 143/86 SbNU 437), sp. zn. II. ÚS 3604/15 ze dne 13. 9. 2017 (N 170/86 SbNU 751) a další] výslovně vymezil vůči závěrům vysloveným v usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, podle něhož je soudní exekutor povinen po zahájení exekučního řízení na majetek v exekuci povinného vydat do majetkové podstaty úpadce jím v exekuci vymožené plnění bez odpočtu nákladů exekuce a jako věřitel úpadce náklady exekuce (svoji pohledávku) přihlásit do insolvenčního řízení. Ústavní soud shledal rozhodovací praxi soudů vycházející z tohoto usnesení Nejvyššího soudu jako protiústavní.

13. Ústavní soud v podrobnostech na tyto nálezy odkazuje, přičemž vyzdvihuje, že z uvedené judikatury vyplývá, že soudy jsou povinny v případech vydávání výtěžku exekuce do insolvenčního řízení postupovat podle

§ 46 odst. 7 exekučního řádu tak, že insolvenčnímu správci exekutor vydá vymožené plnění po odpočtu nákladů exekuce.

14. V projednávané věci, byť s částečně odlišným průběhem exekučního a insolvenčního řízení, avšak se srovnatelnou problematikou řešící právo soudního exekutora na náhradu nákladů při souběhu exekučního a insolvenčního řízení, je proto nutné vycházet ze závěrů vyslovených v citované judikatuře Ústavního soudu, jimiž je senát Ústavního soudu vázán a podle nichž se účelně vynaložené náklady exekuce, jejichž součástí je také odměna exekutora, nestávají součástí majetkové podstaty v insolvenčním řízení.

15. Odůvodnění rozhodnutí krajského soudu je založené výhradně na právním závěru vysloveném v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 3182/2014, který Ústavní soud shledal jako neústavní, další argumenty ve prospěch právního názoru, podle něhož povinní nemusí hradit exekutorovi náklady exekuce, neobsahuje. Ústavní soud v této souvislosti připomíná, že otázkou požadavků na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí (resp. rozhodnutí orgánu veřejné moci) se již zabýval mnohokrát, přičemž své postuláty formuloval v celé řadě svých rozhodnutí [např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 3441/11 ze dne 27. 3. 2012 (N 61/64 SbNU 723), sp. zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. 11. 2010 (N 231/59 SbNU 357)]. Z jeho ustálené judikatury k otázce přezkoumatelnosti a přesvědčivosti rozhodnutí obecných soudů především vyplývá, že právu na spravedlivý (řádný) proces odpovídá povinnost soudů svá rozhodnutí řádně odůvodnit a v tomto rámci se adekvátně, co do myšlenkových konstrukcí racionálně logickým způsobem vypořádat se všemi důkazy i s argumentačními tvrzeními uplatněnými účastníky řízení [srov. rozhodnutí vydaná ve věcech sp. zn. IV. ÚS 2701/07 ze dne 10. 3. 2008 (N 52/48 SbNU 599), sp. zn. III. ÚS 521/05 ze dne 23. 3. 2006 (N 70/40 SbNU 691), sp. zn. III. ÚS 151/06 ze dne 12. 7. 2006 (N 132/42 SbNU 57), sp. zn. III. ÚS 961/09 ze dne 22. 9. 2009 (N 207/54 SbNU 565), sp. zn. II. ÚS 435/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 129/53 SbNU 623), sp. zn. IV. ÚS 2445/14 ze dne 6. 5. 2015 (N 89/77 SbNU 303)].

16. Ústavní soud nicméně nijak nepředjímá další závěry soudu ohledně povinnosti k úhradě nákladů řízení soudního exekutora, které budou přijaty s ohledem na konkrétní okolnosti věci. Považuje však za nutné, aby krajský soud posoudil odvolání povinných ve světle citované judikatury Ústavního soudu.

17. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu rozhodl, jak je ve výrocích I a II nálezu uvedeno.

Č. 92

K podmínkám pro zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu trestu v jiném státě

Nepodmíněný trest odnětí svobody může být teoreticky uložen za více různými účely; vždy však má být jeho výkon organizován státem a prováděn tak, aby napomáhal nápravě pachatele, a tedy ochraně společnosti.

Hlavním měřítkem vhodnosti a účelnosti zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu podle zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, ve znění pozdějších předpisů, je zlepšení šancí dotčené osoby na úspěšné začlenění do společnosti. Soudy tak při zhodnocení vhodnosti a účelnosti musí primárně zvažovat, zda zaslání rozhodnutí do jiného státu zvýší její šance na reintegraci do společnosti či úspěšnost léčby. Jiné důvody mohou tato kritéria převážít pouze výjimečně (např. pokud by se výrazně ztížilo jiné probíhající trestní řízení), přičemž takový postup musí být řádně odůvodněný. Při zvažování, který stát je nejhodnější pro výkon trestu, pak soud musí přihlídnout i ke stanovisku dotčené osoby a k argumentům, které uvádí.

Není možné, aby zaslání rozhodnutí, kterým byl uložen dlouhodobější trest odnětí svobody, bránilo jiné rozhodnutí, kterým byl uložen trest kratší než šest měsíců. Takový přístup by byl přehnaně formalistický a směřoval by proti účelu daného ustanovení; byl by přijatelný jen tehdy, pokud by z právního řádu cizího státu bylo zřejmé, že cizí stát neumožňuje, aby se pro účely zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu scítaly délky trestů uložených několika rozsudky.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 15. května 2018 sp. zn. II. ÚS 279/18 ve věci ústavní stížnosti Z. A. Z., zastoupeného Mgr. Veronikou Sedláčkovou, advokátkou, se sídlem Merhautova 930/11, Brno, proti postupu Okresního soudu Brno-venkov a Městského soudu v Brně spočívajícímu v nezaslání rozsudků Okresního soudu Brno-venkov ze dne 16. 1. 2015 č. j. 3 T 89/2014-396 a Městského soudu v Brně ze dne 20. 3. 2017 č. j. 3 T 7/2017-96, kterými byl stěžovatel odsouzen, příslušnému soudu Slovenské republiky podle § 315 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.

Výrok

I. Postupem Okresního soudu Brno-venkov, který neshledal jako důvodnou žádost stěžovatele o zaslání rozhodnutí k výkonu trestu odnětí svobody do Slovenské republiky a tento svůj závěr přesvědčivě a v souladu se zákonnou úpravou neodůvodnil, bylo porušeno stěžovatelovo právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

II. Okresnímu soudu Brno-venkov se zakazuje pokračovat v porušování práva stěžovatele podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod spočívajícím v nedostatečném posouzení žádosti stěžovatele o zaslání odsuzujícího rozsudku k uznání a výkonu do Slovenské republiky ve věci vedené Okresním soudem Brno-venkov pod sp. zn. 3T 89/2014.

III. Ve zbytku se návrh odmítá.

Odůvodnění

I. Předchozí průběh řízení

1. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítá, že Okresní soud Brno-venkov (dále též jen „okresní soud“) a Městský soud v Brně neoprávněně odmítly zaslat odsuzující rozsudky do Slovenské republiky za účelem jejich uznání a výkonu podle § 315 zákona č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, (dále též jen „ZMJŠ“), čímž porušily jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

2. Stěžovatel, občan Slovenské republiky, byl odsouzen rozsudkem okresního soudu ze dne 16. 1. 2015 č. j. 3T 89/2014-396 k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce 42 měsíců a rozsudkem městského soudu ze dne 20. 3. 2017 č. j. 3T 7/2017-96 k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce čtyř měsíců. Stěžovatel je slovenský státní příslušník a opakovaně žádal soudy a Ministerstvo spravedlnosti o předání k výkonu trestu odnětí svobody do Slovenské republiky. Naposledy zaslal svoji žádost okresnímu soudu 12. 10. 2017, přičemž 3. 1. 2018 mu byl zaslán přípis okresního soudu, dle kterého okresní soud neshledal naplnění podmínek uvedených v § 315 odst. 1 ZMJŠ, přičemž ohledně důvodů ho odkázal na své podání adresované Ministerstvu spravedlnosti ze dne 22. 8. 2017. V tomto podání okresní soud argumentoval, že v případě stěžovatele není naplněna zákonná podmínka, že stěžovatel by měl mít obvyklé bydliště ve Slovenské republice, jelikož stěžovatel žil řadu let v České republice, na území České republiky pracoval a je ženatý s občankou České republiky (byť bylo zahájeno řízení o rozvodu). Dále tento postup není dle okresního soudu vhodný, jelikož stěžovatel má na území České republiky dvě vyživovací povinnosti vůči

svým dětem a jsou proti němu v České republice vedena další občansko-právní a exekuční řízení. V přípisě z 3. 1. 2018 k tomuto odůvodnění okresní soud připojil argument ohledně délky výkonu druhého trestu – trest uložený městským soudem je podle okresního soudu příliš krátký na to, aby mohl být uznán, tudíž by předání stěžovatele k výkonu do Slovenské republiky vedlo ke zmaření realizace výkonu tohoto trestu. Městský soud pak žádosti stěžovatele nevyhověl přípisem z 23. 10. 2017 s odůvodněním, že stěžovateli byl uložen příliš krátký trest, který nenaplnuje podmínku minimálně šestiměsíčního trestu odnětí svobody, aby mohl městský soud sám předat rozsudek k uznání a výkonu; dle názoru městského soudu by tak mohl učinit pouze v případě kladného stanoviska okresního soudu, jelikož v takovém případě by byla fakticky zhojena délka minimálního trestu.

II. Argumentace stěžovatelů a ostatních účastníků řízení

3. Stěžovatel namítá, že okresní soud vadně interpretoval ustanovení § 315 odst. 1 ZMJS a že nezjistil veškeré rozhodující okolnosti pro postup podle tohoto ustanovení. Argumentace stěžovatele je dvojitá. Zejména tvrdí, že v jeho případě okresní soud nemusel postupovat podle § 315 odst. 1 písm. a) ZMJS, který stanoví, že podmínkou pro vyhovění je, aby měl odsouzený obvyklé bydliště na území Slovenské republiky, ale mohl postupovat podle § 315 odst. 1 písm. b) či c) ZMJS, dle kterých mohl být rozsudek předán k uznání a výkonu i bez naplnění této podmínky. Stěžovatel totiž očekává, že bude vyhoštěn do Slovenské republiky, popř. se domnívá, že by Slovenská republika souhlasila s jeho předáním, i kdyby neměl být vyhoštěn. Dále stěžovatel namítá, že se okresní soud dostatečně nezabýval jeho vztahem k Slovenské republice a vhodností a účelností výkonu trestu odnětí svobody ve Slovenské republice. Stejnou argumentaci stěžovatel použil i vůči postupu a rozhodnutí městského soudu.

4. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti dále uvádí, že má ke Slovenské republice silný citový vztah. Na území Slovenské republiky se narodil a také tam chodil do školy. Dosud se na území Slovenské republiky nachází jeho rodina a pravidelně se tam zdržují i jeho děti. Po výkonu trestu odnětí svobody se stěžovatel jednoznačně chystá vrátit na území Slovenské republiky a tam i dožít.

5. Okresní soud se k výzvě Ústavního soudu ve stanovené lhůtě nevyjádřil s vysvětlením, že se spisový materiál nenachází na okresním soudě. Městský soud rozvedl své závěry, které stěžovateli sdělil přípisem; podle městského soudu mohl zaslat rozhodnutí k uznání a výkonu jen tehdy, pokud by rozhodnutí k uznání a výkonu zaslal i okresní soud. V tomto smyslu Ministerstvo spravedlnosti také informovalo městský soud přípisem z 6. 10. 2017.

III. Hodnocení Ústavního soudu

6. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí a spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná.

7. Ustanovení § 315 odst. 1 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, zní následovně:

„Je-li to vhodné a účelné z hlediska zajištění úspěšného začlenění osoby, vůči níž rozhodnutí směřuje, do společnosti, nebo z hlediska zajištění její úspěšné léčby, může soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni, na žádost této osoby nebo i bez takové žádosti toto rozhodnutí zaslat příslušnému orgánu jiného členského státu za účelem uznání a výkonu, pokud se tato osoba nachází na území tohoto členského státu nebo na území České republiky, a

a) je státním občanem tohoto členského státu a má na jeho území obvyklé bydliště,

b) je státním občanem tohoto členského státu, nemá na jeho území obvyklé bydliště, ale po výkonu trestu nebo ochranného opatření do něj bude vyhoštěna na základě pravomocného rozhodnutí vydaného v soudním nebo správním řízení, nebo

c) v jiných případech než uvedených v písmenech a) a b), pokud s tím tento členský stát souhlasí.“

8. Podmínky pro zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu podle § 315 odst. 1 ZMJS jsou tedy trojí. Tou první je skutečnost, že takový postup pomůže úspěšnému začlenění (reintegraci) osoby, vůči níž rozhodnutí směřuje (popř. její léčbě). Druhou je, že se osoba nachází na území České republiky či státu, kde by měl být trest vykonán. Třetí je formulována alternativně: Buď má mít dotčená osoba na území státu, do kterého se zavazuje zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu, obvyklé bydliště a je jeho státním občanem [písmeno a)], je státním občanem tohoto státu a bude do něj po výkonu trestu vyhoštěna [písmeno b)], nebo v jiných případech, pokud s tím daný stát souhlasí [písmeno c)].

9. Ze sdělení a přípisu okresního soudu vyplývá, že se okresní soud řádně nezabýval dvěma ze tří podmínek stanovených ustanovením § 315 odst. 1 ZMJS. V prvé řadě okresní soud nezohlednil alternativní charakter podmínky vyjádřený v písmenech a), b) a c) daného ustanovení. Okresní soud v přípise stěžovateli i ministerstvu zmiňuje, že stěžovatel nesplňuje podmínku uvedenou v § 315 odst. 1 písm. a) ZMJS, tedy, že neměl obvyklé bydliště na území Slovenské republiky. Okresní soud však v přípise stěžovateli či ministerstvu nesdělil, proč nebylo možné postupovat podle § 315 odst. 1 písm. b) či c) ZMJS, tedy proč by nemohlo dojít k zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu, pokud by s tím Slovenská republika souhlasila, popř. zda nebude stěžovatel vyhoštěn po výkonu trestu do Slovenské republiky. Vzhledem k alternativnímu charakteru podmínek stanovených v § 315

odst. 1 písm. a), b) a c) ZMJS si okresní soud nemohl vystačit s konstatováním nenaplnění podmínek stanovených v § 315 odst. 1 písm. a) ZMJS. Naopak, pokud okresní soud dospěl k závěru, že nebyla naplněna podmínka stanovená v § 315 odst. 1 písm. a) [popř. b)] zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, a pokud by byly naplněny ostatní podmínky stanovené v § 315 odst. 1 tohoto zákona, tak soud musel zjistit, zda by stát, kterému má být rozhodnutí zasláno, se zasláním rozhodnutí k uznání a výkonu souhlasil podle § 315 odst. 1 písm. c) tohoto zákona. Pouze takový přístup zajistí, aby odsouzený vykonával trest ve státu, ve kterém má největší šanci na reintegraci do společnosti po propuštění; takto ostatně interpretují dotčené ustanovení i autoři komentáře k zákonu o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (Kubíček, M., Polák, P. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2014, § 315, bod 3).

10. Okresní soud svým postupem pak porušil i další část ustanovení § 315 odst. 1 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Toto ustanovení sleduje jediný účel: reintegraci odsouzeného do společnosti, resp. jeho léčbu, čemuž odpovídá povinnost soudu se tímto účelem zabývat při posuzování vhodnosti postupu podle tohoto ustanovení. Jiné okolnosti či zájmy by v zásadě neměly ovlivnit (ať již pozitivně, či negativně) zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu vyjma řádně odůvodněných výjimečných případů.

11. Ustanovení § 315 odst. 1 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních je vyjádřením širšího principu vztahujícího se k účelu výkonu trestu. Ukládání trestů může být odůvodněno různými účely. Ústavní soud se opakovaně vyjádřil, že v současnosti „pokud zákonodárce nspecifikuje svou trestní politiku co do účelů trestání detailněji, pak každé uložení trestu (ať už samostatného trestu, či více trestů vedle sebe) musí přísně sledovat a respektovat principy proporcionality a *ultima ratio* [subsidiarity (přísnější) trestní sankce]“ [srov. nález sp. zn. I. ÚS 4503/12 ze dne 11. 6. 2014 (N 119/73 SbNU 827), bod 26, a nález sp. zn. II. ÚS 2027/17 ze dne 7. 8. 2017 (N 137/86 SbNU 315), bod 17]. Od účelů ukládání trestů je však třeba odlišovat účel výkonu trestů. Tresty je možné ukládat z různých důvodů a zákonodárce jimi může sledovat různé cíle a účely. V moderních systémech trestní justice se tyto účely obvykle vzájemně kombinují, neboli při ukládání trestů se zohledňuje jak potřeba spravedlivého postihu v reakci na protispolečenské jednání, tak i potřeba zajištění bezpečnosti občanů a majetku před nebezpečnými pachateli, dosažení převýchovy pachatele, jakož i zjednání nápravy po spáchaném činu [viz již výše zmíněný nález sp. zn. I. ÚS 4503/12, body 23 až 26, případně též doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 17 týkající se důslednosti v udělování trestů].

12. Od okamžiku uložení trestu však nejzákladnější role trestu v demokratickém právním státu spočívá v tom, aby výkon trestu směřoval k předcházení páchaní další trestné činnosti odsouzeným. Toto je naplněním nejšíře pojatého smyslu trestu, jímž je ochrana společnosti před kriminalitou [srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 463/97 ze dne 23. 4. 1998 (N 47/10 SbNU 313), náleží sp. zn. IV. ÚS 144/05 ze dne 29. 8. 2005 ve znění opravného usnesení ze dne 29. 9. 2005 (N 166/38 SbNU 327) či náleží sp. zn. III. ÚS 68/04 ze dne 9. 6. 2005 (N 121/37 SbNU 535)]. Obdobně i zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, v § 1 odst. 2 uvádí, že „účelem výkonu trestu odnětí svobody ... je ... působit na odsouzené tak, aby snižovali nebezpečí recidivy svého kriminálního chování a vedli po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, chránit společnost před pachateli trestných činů a zabránit jim v dalším páchaní trestné činnosti“. Nepodmíněný trest odnětí svobody tak může být teoreticky uložen za více různými účely; vždy však má být jeho výkon organizován státem a prováděn tak, aby napomáhal nápravě pachatele, a tedy ochraně společnosti. Tuto myšlenku vyjadřuje i ustanovení § 315 odst. 1 ZMJS, konstatující jako účel postupu podle citovaného zákonného ustanovení úspěšné začlenění dotčené osoby do společnosti (tedy její reintegrace). Úspěšné začlenění odsouzené osoby do společnosti je pak jak v jejím, tak i ve společenském zájmu a vede zpravidla k vyšší kvalitě jejího života.

13. Pokud tak okresní soud argumentuje tím, že stěžovatel má dvě vyživovací povinnosti, že jsou proti němu vedena občanskoprávní či exekuční řízení, či pokud by vydání stěžovatele vedlo potenciálně ke zmaření realizace výkonu dalšího trestu, tak tato argumentace nemůže obstát z hlediska úvahy o reintegraci stěžovatele do společnosti. Hlavním měřítkem vhodnosti a účelnosti zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních je zlepšení šancí dotčené osoby na úspěšné začlenění do společnosti. Soudy tak při zhodnocení vhodnosti a účelnosti musí primárně zvažovat, zda zaslání rozhodnutí do jiného státu zvýší její šance na reintegraci do společnosti či úspěšnost léčby. Jiné důvody mohou tato kritéria převážít pouze výjimečně (např. pokud by se výrazně ztížilo jiné probíhající trestní řízení), přičemž takový postup musí být řádně odůvodněný. Při zvažování, který stát je nejhodnější pro výkon trestu, pak soud musí přihlídnout i ke stanovisku dotčené osoby a k argumentům, které uvádí (srov. také § 315 odst. 6 ZMJS). Okresní soud tak v případě stěžovatele nepostupoval v souladu s ustanovením § 315 odst. 1 ZMJS, jelikož při rozhodování nezohlednil možnosti reintegrace stěžovatele, resp. se k možnostem reintegrace stěžovatele nevyjádřil.

14. Okresní i městský soud se ve svých přípisech, jimiž vysvětlují svůj postup spočívající v neposlání rozsudků, odkazují na čl. 9 odst. 1

Rámcového rozhodnutí Rady 2008/909/SVV ze dne 27. listopadu 2008, dle kterého „příslušný orgán vykonávajícího státu může odmítnout uznání rozsudku a výkon trestu, pokud ... h) v okamžiku, kdy příslušný orgán vykonávajícího státu obdržel rozsudek, zbývalo do konce výkonu trestu méně než šest měsíců“. Státům je tak nabídnuta možnost, aby tento důvod odmítnutí zahrnuly do svého právního řádu; zmíněné rámcové rozhodnutí však nestanoví, že vykonávající stát musí odmítnout uznání rozsudku, zbývalo-li do konce výkonu trestu odnětí svobody méně než šest měsíců. Český zákonodárce toto reflektuje v § 305 odst. 1 písm. e) ZMJS, jímž sice stanoví, že soud neuzná rozhodnutí soudu jiného členského státu, pokud výměra dosud nevykonaného trestu činila méně než 6 měsíců, ale zároveň však z tohoto pravidla umožňuje výjimku, kterou sice rámcové rozhodnutí nepředvídá, ale která je reflexí formulace „může odmítnout“ v textu zmíněného ustanovení rámcového rozhodnutí; dle této výjimky „nelze-li výkonu dosáhnout jinak, lze rozhodnutí uznat a vykonat i v tomto případě“. K fakultativní povaze rámcového rozhodnutí a obligatorní povaze zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních v této věci viz výše citovaný komentář Kubíček, M., Polák, P. Zákon o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. K § 305, bod 1. Vzhledem k fakultativní povaze podmínek stanovených rámcovým rozhodnutím soudy nemohou bez dalšího odmítnout zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu i trestu kratšího než 6 měsíců, pokud nezjistí, že vykonávající stát by takové rozhodnutí odmítl uznat. Ústavní soud v tomto bodu poznamenává, že byt' to okresní ani městský soud nezmiňují, tak slovenský zákon č. 549/2011 Z. z., o uznávání a výkone rozhodnutí, kterými sa ukladá trestná sankcia spojená s odňatím slobody v Európskej únii, v § 16 odst. 1 písm. i) stanoví, že soud rozhodne o odmítnutí uznání a výkonu rozhodnutí, pokud „dĺžka výkonu trestnej sankcie, ktorá má byť vykonaná, je kratšia ako šesť mesiacov“. Slovenská úprava tak v tomto ohledu nestanoví výjimku jako ta česká. Byt' v případě stěžovatele tedy soudy nepostupovaly dostatečně pečlivě, jelikož nezjistily relevantní slovenskou právní úpravu, která by potenciálně mohla umožnit zaslání rozhodnutí k uznání i v případě trestu kratšího než šest měsíců, tak tento zásah nedosáhl takové míry, aby způsobil porušení ústavně zaručených práv stěžovatele.

15. V Ústavním soudem posuzovaném případě stěžovatele tedy bylo namíste postupovat v souladu s názorem městského soudu, dle kterého by v případě kladného stanoviska okresního soudu byla fakticky zhojena případná podmínka minimálně šestiměsíčního trestu odnětí svobody. Nelze totiž formalisticky nepřihlédnout k tomu, že stěžovatel je odsouzen dvěma rozhodnutími a přihlížet jen k aktuálnímu titulu odnětí svobody bez ohledu na další stěžovatelovo odsouzení. Není možné, aby zaslání rozhodnutí, kterým byl uložen dlouhodobější trest odnětí svobody, bránilo jiné

rozhodnutí, kterým byl uložen trest kratší než šest měsíců. Takový přístup by byl přehnaně formalistický a směřoval by proti účelu daného ustanovení; byl by přijatelný jen tehdy, pokud by z právního řádu cizího státu bylo zřejmé, že cizí stát neumožňuje, aby se pro účely zaslání rozhodnutí k uznání a výkonu počítaly délky trestů uložených několika rozsudky.

16. Okresní soud tak svým postupem, kdy nezohlednil zájmy společnosti i stěžovatele z hlediska jeho reintegrace do společnosti a nezhodnotil, zda je možné postupovat podle § 315 odst. 1 písm. b) či c) ZMJS, porušil stěžovatelovo právo na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

17. Oproti tomu Městský soud v Brně nemohl za nesouhlasného stanoviska okresního soudu postupovat jinak a správně rozhodl, že „pouze v případě kladného stanoviska Okresního soudu Brno-venkov k předání by Městský soud v Brně mohl rovněž kladné stanovisko vyslovit, jelikož by tím byla fakticky zhojena ona podmínka minimálně 6měsíčního trestu odnětí svobody“ (přípis Městského soudu v Brně z 23. 10. 2017 sp. zn. 3 T 7/2017). V části, ve které stěžovatel napadá postup Městského soudu v Brně, Ústavní soud stěžovatelovy námitky odmítl jako zjevně neodůvodněné podle § 43 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.

18. Okresní soud Brno-venkov tedy nově posoudí, zda stěžovatel naplňuje podmínky uvedené v § 315 odst. 1 zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Přitom bude muset zejména zvážit a přesvědčivě odůvodnit, zda v případě stěžovatele není namíste postupovat podle § 315 odst. 1 písm. b) či c) tohoto zákona, a zhodnotit, zda je z hlediska reintegrace stěžovatele do společnosti vhodná a účelná zaslat dané rozhodnutí k uznání a výkonu do Slovenské republiky.

Č. 93

K aktivní legitimaci rodinných příslušníků pečujících o poškozeného na zdraví v řízení o náhradu nákladů vynaložených na péči o poškozenou osobu

Nerespektování nosných důvodů nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 870/14 ze dne 24. 8. 2015 (N 152/78 SbNU 311) o aktivní věcné legitimaci osob, které poskytují osobní péči poškozeným, při uplatnění nároku na náhradu nákladů vynaložených na tuto péči, je porušením legitimního očekávání stěžovatelů a tím i jejich práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 15. května 2018 sp. zn. III. ÚS 610/18 ve věci ústavní stížnosti nezletilé N. B., zastoupené zákonnými zástupci – matkou J. B. a otcem J. B., a J. B., právně zastoupených JUDr. Pavlou Nechanickou, advokátkou, se sídlem Hrádková 1017, Praha 21 – Újezd nad Lesy, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. listopadu 2017 č. j. 25 Cdo 3204/2017-949, jímž bylo odmítnuto dovolání stěžovatelů v řízení o náhradu škody způsobené na zdraví nezletilé stěžovatelky, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a obchodní společnosti Krajská zdravotní, a. s., se sídlem Sociální péče 3316/12A, Ústí nad Labem, zastoupené JUDr. Danielem Volákem, advokátem, se sídlem Jiráskova 413, Litvínov, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 1. listopadu 2017 č. j. 25 Cdo 3204/2017-949 bylo porušeno právo stěžovatelů na soudní ochranu a ručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. listopadu 2017 č. j. 25 Cdo 3204/2017-949 se ruší.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadeného rozhodnutí**

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)

se stěžovatelé domáhají zrušení v záhlaví citovaného usnesení Nejvyššího soudu, neboť mají za to, že jím bylo porušeno jejich právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), právo na ochranu vlastnictví podle čl. 11 odst. 1 Listiny a právo na ochranu zdraví podle čl. 31 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti, jakož i z vyžádaného spisu Okresního soudu v Ústí nad Labem (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 11 C 331/2006 Ústavní soud zjistil, že stěžovatelé se domáhali náhrady škody v souvislosti s poškozením zdraví N. B. při porodu dne XX. XX. XXXX ve zdravotnickém zařízení Krajská zdravotní, a. s., (v řízení o ústavní stížnosti vedlejší účastnice). N. B. přitom uplatnila nárok na náhradu za ztížení společenského uplatnění, její rodiče J. B. a J. B. uplatnili nárok na náhradu nákladů spojených s léčením N. B. a dále na náhradu ušlé mzdy a na náhradu nákladů spojených s léčením ve formě poskytování osobní péče a renty. Okresní soud rozsudkem ze dne 20. 3. 2014 č. j. 11 C 331/2006-796 výrokem I řízení co do částky 68 928 Kč zastavil, II. výrokem uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit rodičům N. částku 26 001 Kč, III. výrokem žalobu rodičů N. co do částky 659 116,50 Kč zamítl, IV. výrokem uložil vedlejší účastnici povinnost zaplatit J. B. částku 55 738 Kč, V. výrokem zamítl žalobu J. B. co do částky 1 079 424 Kč, výroky VI až XI rozhodl o náhradě nákladů řízení ve vztahu mezi účastníky a vůči státu a o soudním poplatku. Výroky VIII a IX bylo rozhodnuto jen o základu náhrady nákladů řízení, přičemž jejich výše a lhůta k plnění byly posléze určeny usnesením ze dne 13. 8. 2014 č. j. 11 C 331/2006-830. Při hodnocení nároků na náhradu nákladů spojených s léčením N. a nároku na náhradu nákladů za osobní péči, kterou jí poskytovali její rodiče, vyšel okresní soud ze závěrů znaleckého posudku z oboru zdravotnictví, posoudil uplatněné náklady z hlediska jejich účelnosti a nezbytnosti pro udržení současného zdravotního stavu N. a uložil vedlejší účastnici náhradu těch nákladů, které považoval za oprávněné. U nároků J. B. (otce) soud rozlišil, zda jde o nárok za ušlý výdělek v období, kdy J. B. byl zaměstnán (a pro péči o N. čerpal dovolenou nebo neplacené volno), a kdy nikoliv. Ohledně nároků za období po ukončení zaměstnání, ve kterém J. B. poskytoval N. celodenní osobní péči, soud uzavřel, že podle ustálené rozhodovací praxe má k uplatnění nároku na náhradu nákladů osobní péče aktivní věcnou legitimaci pouze poškozený, tedy v tomto případě N. sama.

3. K odvolání stěžovatelů a vedlejší účastnice na straně žalované (obchodní společnosti Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group) Krajský soud v Ústí nad Labem (dále jen „krajský soud“) I. výrokem rozsudku ze dne 14. 9. 2016 č. j. 10 Co 446/2015-897, 10 Co 461/2015 rozsudek okresního soudu potvrdil v napadené části ve vztahu k J. B. a výroky II a III odmítl odvolání N. B., J. B., jakož i obchodní společnosti Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group. Výroky IV až VI pak rozhodl

o náhradě nákladů, jak ve vztahu k nalézacímu, tak k odvolacímu řízení. Krajský soud zejména odmítl námitku stěžovatelů, že i sama N. uplatnila sporný nárok na náhradu nákladů péče, neboť tento nárok podle krajského soudu uplatnil pouze J. B. Proto krajský soud potvrdil zamítavý výrok vůči J. B., neboť ten nebyl podle jeho názoru aktivně věcně legitimován k uplatnění nároku na náhradu nákladů osobní péče o poškozenou N. Nezletilá N. B. a její matka J. B. pak nebyly osobami oprávněnými podat odvolání proti výroku týkajícímu se J. B. (otce), proto jejich odvolání bylo odmítnuto. Krajský soud také nad rámec uvedeného zdůraznil, že účastníci řízení dohodou vypořádali veškerá vzájemná práva a povinnosti z titulu odpovědnosti vedlejší účastnice v řízení před Ústavním soudem za újmu na zdraví N. vzniklou v souvislosti s jejím porodem.

4. Následně dovolání N. a J. B. (otce) bylo ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto (výroky I a II) a výroky III a IV Nejvyšší soud rozhodl o náhradě nákladů dovolacího řízení. Ve svém rozhodnutí pak Nejvyšší soud mimo jiné uvedl, že v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 ze dne 24. 8. 2015 (N 152/78 SbNU 311) Ústavní soud přiznal aktivní legitimaci také osobám, které poskytují osobní péči poškozeným, tento jeho závěr byl ale následně revidován nálezem sp. zn. I. ÚS 2224/15 ze dne 12. 4. 2016 (N 63/81 SbNU 87), ve kterém Ústavní soud podle Nejvyššího soudu uvedl, že nemůže dospět k závěru, že nepřiznání aktivní legitimace pečující osobám vede bez dalšího k porušení jejich základních práv. Ústavní soud tak podle Nejvyššího soudu v tomto nálezu vyšel z dosavadní judikatury Nejvyššího soudu, která aktivní legitimaci k uplatnění nároku na náhradu nákladů léčení v širším slova smyslu nepřiznávala osobám, které o poškozeného osobně pečovaly, nýbrž jen samotnému poškozenému.

II. Argumentace stěžovatelů

5. Stěžovatelé pak v ústavní stížnosti zejména uvádějí, že považují rozhodnutí Nejvyššího soudu za nespravedlivé s ohledem na princip legitimního očekávání. Stěžovatelé svůj nárok na náhradu nákladů za osobní péči odvozovali od postupně se rozvíjející judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu, která nebyla ustálená, a to ani ohledně rozsahu vlastního nároku, ani v otázce aktivní žalobní legitimace.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

6. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovateli, kteří byli účastníky řízení, v němž bylo vydáno soudní rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný; stěžovatelé jsou právně zastoupeni v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatelé

vyčerpali všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

IV. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zejména konstatoval, že jeho závěr o nedostatku aktivní žalobní legitimace vychází zcela z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2224/15 (viz výše) s jednoznačným názorem, že k uplatnění nároku na náhradu péče je aktivně věcně legitimován pouze poškozený, a nikoli osoby pečující; výjimečné okolnosti, pro které Ústavní soud dovodil s odkazem na princip legitimního očekávání odklon od tohoto závěru, nejsou v této věci dány. Nejvyšší soud navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost jako (zjevně) bezdůvodnou odmítl, popřípadě zamítl.

8. Krajský soud lapidárně odkázal na důvody, které uvedl v odůvodnění svého rozhodnutí, a dodal, že na nich setrvává.

9. Okresní soud formuloval názor, že z jeho pohledu nebylo usnesením Nejvyššího soudu nikterak zasaženo do ústavně zaručených základních práv stěžovatelů, rozhodnutí je zcela v souladu s právním řádem České republiky a odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

10. Vedlejší účastnice ve svém vyjádření zejména uvedla, že Nejvyšší soud správně odmítl dovolání stěžovatelů pro nedostatek jeho přípustnosti, neboť zejména závěr krajského soudu o chybějící aktivní žalobní legitimaci stěžovatelů je v souladu s judikaturou Ústavního soudu i Nejvyššího soudu.

11. Vyjádření účastníků řízení a vedlejší účastnice řízení Ústavní soud nezasílal stěžovatelům k replice, neboť tato nepřesahují rámec ústavní stížností napadeného rozhodnutí. Nadto nelze přehlížet, že Ústavní soud ústavní stížnosti zcela vyhověl.

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Dle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Byť předmětem odborných polemik zůstává otázka závaznosti odůvodnění nálezu, přesněji otázka závaznosti nosných důvodů takového rozhodnutí (srov. k tomu souhrnně např. Filip, J. in Bahýřlová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Výhnánek, L. Ústava České republiky: komentář. Praha: Linde, 2010, s. 1216 a násl., anebo Sládeček, V. in Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1018 a násl.), nepochybně lze přijmout závěr, že odůvodnění nálezu je spjato s jeho výrokem a právě (a jen) v rámci odůvodnění musí být výrok vykládán. Tato vázanost právním názorem Ústavního soudu vyplývá ze samotného smyslu kasace i z čl. 89 odst. 2 Ústavy.

13. Nad tento rámec je v souladu s četnou judikaturou Ústavního soudu [srov. např. náleze Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 70/96 (N 29/7 SbNU 191); náleze ze dne 28. 1. 2004 sp. zn. Pl. ÚS 41/02 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a další] závěr, že právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu – je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mimo jiné proto, že jde ve svém důsledku o způsob výkladu a aplikace Ústavy, Listiny či mezinárodních závazků. Ústavní soud ovšem dovedl vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu také z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny, neboť rovnost v právech zakládá též právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech je nutno pak v této souvislosti považovat zejména ty případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ač již ve skutkově obdobných případech byla Ústavním soudem přiznána.

14. Rozhodnutí Ústavního soudu – vedle specifického řízení o kontrole norem – tedy z tohoto pohledu představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech [srov. k tomu v širších souvislostech náleze sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163) a též Kühn, Z. Proč si kontinentální právníci myslí, že jejich judikatura není závazná aneb patero důvodů pro odlišnou kontinentální koncepci precedentu. In Pezl, T. (ed.) Závaznost rozhodování ústavních soudů: sborník příspěvků: mezinárodní teoretický seminář pořádaný dne 23. 4. 2004 Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004, s. 39–46]. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty, s výjimkou případu uvedeného v § 23 zákona o Ústavním soudu.

15. V právě posuzované věci přitom není sporu o tom, že výklad pojmu „náklady spojené s léčením“ podle § 449 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, platného do 31. 12. 2013, (dále též jen „občanský zákoník z roku 1964“) prošel vývojem s tím, že v souladu s náleзовou judikaturou Ústavního soudu navazující na náleze ze dne 16. 1. 2013 sp. zn. I. ÚS 46/12 (N 14/68 SbNU 201) a v souladu s judikaturou Nejvyššího soudu (srov. za všechny například rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. 1. 2015 sp. zn. 31 Cdo 1778/2014) je pod těmito náklady třeba rozumět též náklady nutné k zajištění základních životních úkonů poškozeného či úkonů nutných k péči o jeho domácnost. Na tento výklad pak Ústavní soud navázal v citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14, v němž zcela převzal východiska nálezu sp. zn. I. ÚS 46/12 o obsahu a rozsahu náhrady nákladů nutných k zajištění péče,

resp. k zajištění základních životních potřeb poškozeného. Nadto ovšem konstatoval, že není žádoucí, aby bylo na osoby blízké přeneseno břemeno důsledků újmy na zdraví poškozeného v neúměrném rozsahu, a škůdce tak byl zcela osvobozen od povinnosti nahradit náklady péče o poškozeného, pokud byly vynakládány – ve větší, leč nezbytné míře – rodinou poškozeného. Mnohdy je poškozený v takovém zdravotním stavu, že nemá způsobilost k provedení volby péče o svou osobu. Je proto na zákonných zástupcích (rodičích nebo opatrovnících) zvolit způsob péče o poškozeného, tj. osobní výkony, nebo vynakládání peněžních prostředků na profesionální ošetřovatele apod. Péče osob blízkých o poškozeného bez nároku na náhradu by často byla nepřiměřeným břemenem. Zdravotní stav poškozeného je tedy nutno hodnotit i pro účely domáhání se nároku na náhradu újmy na zdraví u soudu. V daném kontextu pak Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 (viz výše) výslovně uvedl: „[Usoudil-li] dovolací soud v napadeném rozsudku (ústavně nonkonformním výkladem nároku na náhradu nákladů péče o poškozeného osobami blízkými) bez dalšího na nutnost dovolání se nároku samotným poškozeným s odkazem na náhradu skutečné škody podle § 442 odst. 1 obč. zák., lze podotknout, že takový postup je fakticky vyloučen, nemá-li poškozená osoba způsobilost k podání žaloby. Vzhledem k posouzení sporného nároku podle § 449 odst. 1 a 3 obč. zák., tj. z titulu náhrady nákladů vynaložených v souvislosti s léčením poškozeného, jsou však jeho rodiče aktivně věcně legitimováni k podání žaloby ze zákona.“ Podle III. senátu Ústavního soudu tedy lze závěry nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 shrnout tak, že mimo jiné rodiče poškozeného jsou nadáni právem domáhat se po osobě, která újmu na zdraví poškozeného vyvolala, náhrady nákladů vynaložených na péči o jeho osobu.

16. Od těchto východisek se však Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 2224/15 odklonil. Podle nálezu sp. zn. I. ÚS 2224/15 totiž nelze vyloučit uplatnění nároků samotným poškozeným jen s odkazem na jeho zdravotní stav a z něj plynoucí nezpůsobilost žalobu podat; takový postup by totiž odporoval závazkům plynoucím pro Českou republiku mj. z Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením, kdy smluvní státy mají povinnost zajistit osobám se zdravotním postižením přístup ke spravedlnosti. Nepříznání aktivní žalobní legitimace pečujícím osobám tak podle nálezu sp. zn. I. ÚS 2224/15 nepředstavuje porušení jejich základních práv. Protože ale stěžovatelé, jejichž ústavní stížnost vedla k řízení pod sp. zn. I. ÚS 2224/15, byli týmiž stěžovateli jako v řízení pod sp. zn. I. ÚS 870/14 a protože obě řízení byla obsahově obdobná, přikročil Ústavní soud i v řízení vedeném pod sp. zn. I. ÚS 2224/15 ke zrušení tehdy napadeného rozsudku Nejvyššího soudu, neboť stěžovatelé mohli podle Ústavního soudu legitimně očekávat, že rovněž o jejich druhé ústavní stížnosti bude rozhodnuto na základě stejných východisek, zvláště když sám Ústavní soud hledal

cestu, již problematiku náhrady nákladů nutných k zajištění péče o osobu poškozeného vyložil, velmi dlouho.

17. Jak vidno, ani nález sp. zn. I. ÚS 2224/15 nikterak nerelativizuje judikaturu Ústavního soudu navazující na nález sp. zn. I. ÚS 46/12. Oproti nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 ovšem zpochybnil aktivní legitimaci pečujících osob, neboť by se tím údajně nepřipustně omezovala možnost uplatnění nároků samotným poškozeným. Takto však podle III. senátu Ústavního soudu nález sp. zn. I. ÚS 870/14 vykládat nelze. První senát Ústavního soudu ve svém nálezu totiž dovedl, že není-li poškozený schopen pro svůj zdravotní stav rozhodovat o volbě péče o svoji osobu (srov. bod 31 odůvodnění naposledy citovaného nálezu) a poskytují-li poškozenému tuto péči osoby jemu blízké, pak jsou tito blízcí legitimováni žádat náklady za osobní péči po škůdci (bod 33 odůvodnění). Tím jistě ale není podle III. senátu Ústavního soudu vyloučeno, aby se v případě, je-li toho poškozený schopen, svých nároků domáhal sám, a to i v případě, že mu potřebnou péči poskytují osoby blízké. Lze sice na tomto místě namítat, že poškozený je aktivně legitimován k ochraně svých nároků například v soudním řízení i tehdy, není-li samostatného jednání schopen, neboť může být například zastoupen jinou osobou. Takto však – byť jistě formálně správně – lze podle III. senátu Ústavního soudu uvažovat za situace, kdy je příslušná právní úprava o náhradě nákladů za škodu na zdraví zcela jasná a poškozený může mít úplnou představu o tom, jakých nároků se po škůdci může domáhat. Tak tomu však za účinnosti občanského zákoníku z roku 1964 nebylo, což nerozporuje ani sám Nejvyšší soud v nyní ústavní stížností napadeném usnesení. I v tomto kontextu je ovšem třeba chápat nález sp. zn. I. ÚS 870/14, což je ostatně výklad zcela odpovídající okolnostem právě posuzované věci.

18. Připustil-li Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 jistou dichotomii při určení aktivní žalobní legitimace, učinil tak právě i s ohledem na nejasnost samotného základu nároku na náhradu nákladů za poskytnutou péči, jakož i s ohledem na to, že za účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, tyto otázky již vyvstávají v takové míře nebudou. Sám nález sp. zn. I. ÚS 46/12 (viz výše) přitom vychází mimo jiné z toho, že nárok na náhradu nákladů za péči o poškozeného je – zjednodušeně řečeno a v kontextu citované nálezové judikatury – imanentní součástí právního řádu bez ohledu na to, zda tuto skutečnost (na rozdíl například od zákoníku práce) občanský zákoník z roku 1964 výslovně zohledňoval, či nikoliv. Ústavní soud pak v nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14 uvedl, že by bylo zjevně nespravedlivé, nebyla-li by v soudním řízení náhrada nákladů za péči přiznána jen proto, že žalobcem byl například pečující rodič, a nikoliv – byť s ohledem na svůj zdravotní stav zcela formálně – sám poškozený (nadto například zastoupený opět svým rodičem).

19. Třetí senát Ústavního soudu uzavírá, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy je vázán nosnými důvody nálezu sp. zn. I. ÚS 870/14, neboť tento nálezn byl zákonem předvídaným způsobem překonán a – což je podstatné – jeho závěry ani ve svém důsledku neodporují nálezu sp. zn. I. ÚS 2224/15. Z tohoto hlediska bylo v záhlaví citovaným usnesením Nejvyššího soudu porušeno legitimní očekávání stěžovatelů a tím i jejich právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny [srov. k tomu též nálezn sp. zn. I. ÚS 2937/17 ze dne 12. 3. 2018 (N 44/88 SbNU 603)]. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

20. Tímto nálezem Ústavní soud nepředjímá, jak bude o nárocích stěžovatelů v řízení před obecnými soudy nakonec rozhodnuto, neboť věc zkoumal zejména v rozsahu ústavní stížnosti napadeného usnesení Nejvyššího soudu, a určující pro něj tedy bylo – i vzhledem ke stížnostní argumentaci stěžovatelů – ústavněprávní posouzení výkladu problematiky aktivní legitimace při náhradě účelně vynaložených nákladů za péči o poškozeného.

Č. 94

K otázce lhůty pro podání žaloby v řízení o ochraně před trvajícím nezákonným zásahem správního úřadu

V řízení o žalobě na ochranu před nezákonným zásahem správního orgánu podle § 82 a násl. zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, je důležité rozlišovat různé typy zásahů a zohledňovat specifika tzv. trvajících zásahů. K posouzení povahy zásahu nestačí pouze tvrzení žalobce. Správní soud musí při hodnocení povahy zásahu vycházet z objektivních skutečností a musí na jejich základě vyhodnotit, jakou povahu zásah má. Pokud v té souvislosti ovšem dojde k opačnému závěru než žalobce (např. nebude mít za to, že napadený zásah je trvajícím, což bude mít dopad na počítání lhůty k podání žaloby a její včasnost), musí dát žalobci možnost na tento odlišný pohled soudu reagovat.

Držení dokumentů převzatých při místním šetření v tomto konkrétním případě představovalo trvajícím zásah. V případě těchto zásahů obecně musí s ohledem na zásadu bezrozpornosti právního řádu platit pravidlo, podle kterého časové právní následky včetně dopadu na počátek běhu lhůty k podání zásahové žaloby má až ukončení takového zásahu. V případě stále neukončeného trvajícím zásahu pak ústavně konformní výklad pojmu „došlo“, se kterým pracuje § 84 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, odpovídá pojmu „dochází“. Obdobný princip musí platit i pro běh subjektivní lhůty podle § 84 odst. 1 věty první s. ř. s., protože o neukončeném trvajícím zásahu se dotčený jednotlivec znovu a znovu „dozvídá“. V souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva lhůta k podání žaloby proti neukončenému trvajícím zásahu ve skutečnosti začíná každý den znovu.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 15. května 2018 sp. zn. II. ÚS 635/18 ve věci ústavní stížnosti EUROVIA CS, a. s., se sídlem Národní 138/10, Praha 1, zastoupené Mgr. Radkem Pokorným, advokátem, Advokátní kancelář Pokorný, Wagner & partneři, s. r. o, se sídlem Klimentská 1216/46, Praha 1, proti rozsudku rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 11. 2017 č. j. 7 As 155/2015-160 o zamítnutí stěžovatelčiny kasační stížnosti, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Rozsudkem rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu ze dne 21. 11. 2017 č. j. 7 As 155/2015-160 bylo porušeno právo na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tento rozsudek se proto ruší.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení

1. Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (dále jen „Úřad“) zahájil proti stěžovatelce dne 31. 7. 2012 správní řízení kvůli možnému porušení § 3 odst. 1 zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže a o změně některých zákonů (zákon o ochraně hospodářské soutěže), v tehdy účinném znění, ve čtyřech konkrétních veřejných zakázkách. Stejněho dne Úřad provedl v obchodních prostorách stěžovatelky místní šetření. Zaměřil se na kanceláře, počítače a obchodní záznamy, které se v nich nacházely. Pořídil si fotokopie listin a několik dalších dokumentů si také vytiskl z počítačů stěžovatelky. Konkrétně šlo o e-mailovou korespondenci, cenové nabídky, smluvní dokumenty, zápisy z jednání či porad a jiné písemnosti. Celkově si Úřad odnesl 67 listů dokumentace (její podrobnou specifikaci obsahuje vyjádření Úřadu k žalobě stěžovatelky v této věci). Ústavní soud v té souvislosti již na tomto místě podotýká, že Krajský soud v Brně (dále též jen „krajský soud“) rozsudkem ze dne 29. 5. 2017 č. j. 30 Af 29/2016-262 zrušil rozhodnutí předsedy Úřadu pro nezákonné použití těchto dokumentů převzatých v rámci místního šetření. O průběhu místního šetření včetně převzetí zmíněné dokumentace byl sepsán protokol.

2. Stěžovatelka přípisem ze dne 20. 9. 2012 vyzvala Úřad k bezodkladnému zničení či vrácení převzaté dokumentace. Na tuto žádost stěžovatelky však Úřad nikdy nezareagoval. V držení a využívání převzaté dokumentace pokračoval. Dne 13. 10. 2014 Úřad vyloučil věc stěžovatelky ze společného správního řízení. O dva měsíce později upřesnil jeho předmět. Stěžovatelka poté dne 5. 12. 2015 zaslala Úřadu přípis, ve kterém poukázala na nezákonné převzetí dokumentace. Opětovně ho vyzvala k vrácení či zničení předmětných dokumentů. Úřad zareagoval přípisem ze dne 26. 2. 2015, ve kterém neshledal námitky stěžovatelky jako opodstatněné a odmítl převzatou dokumentaci zničit nebo ji stěžovatelce vrátit.

3. Stěžovatelka dne 9. 3. 2015 podala proti Úřadu žalobu na ochranu před nezákonným zásahem správního orgánu podle § 82 a násl. zákona

č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „s. ř. s.“). Navrhovala, aby Krajský soud v Brně uložil Úřadu povinnost ukončit porušování jejich práv spočívající v zadržování a využívání dokumentů získaných při místním šetření u stěžovatelky ze dne 31. 7. 2012. V žalobním petitu dále navrhla, aby krajský soud uložil Úřadu povinnost jí vrátit všechny tyto dokumenty a zdržet se jakéhokoliv jejich používání a/nebo využívání. Krajský soud v Brně však usnesením ze dne 1. 6. 2015 č. j. 62 A 42/2015-112 zásahovou žalobu stěžovatelky odmítl pro opožděnost. Podle jeho názoru stěžovatelka ve skutečnosti napadala místní šetření. Držení dokumentů stěžovatelky totiž bylo jeho jediným možným procesním vyústěním. Podle krajského soudu nešlo o řetězící se dílčí kroky, kde by každý z nich vykazoval znaky samostatného jednání. Místní šetření podle krajského soudu nepředstavovalo tzv. trvající zásah. Stěžovatelce tedy uplynula subjektivní i objektivní lhůta k podání zásahové žaloby.

4. Stěžovatelka napadla usnesení krajského soudu kasační stížností u Nejvyššího správního soudu. Odmítala závěr, že nezákonným zásahem, proti němuž zásahová žaloba směřovala, bylo místní šetření. Z jejich žalobních tvrzení naopak jasně vyplývalo, že za nezákonný zásah považovala zadržování a využívání dokumentů získaných Úřadem při uvedeném šetření a jejich nevrácení. V žalobě výslovně uváděla, že tento zásah je zásahem trvajícím. Pro včasnost zásahové žaloby bylo podle judikatury Nejvyššího správního soudu dostačující tvrzení stěžovatelky o trvajícím nezákonném zásahu, nikoliv důvodnost tohoto tvrzení. Namítala, že objektivní lhůta k podání zásahové žaloby v případě trvajících zásahu nemohla uplynout, dokud tento zásah trval.

5. Sedmý senát Nejvyššího správního soudu usnesením ze dne 21. 12. 2015 č. j. 7 As 155/2015-142 postoupil věc podle § 17 s. ř. s. rozšířenému senátu Nejvyššího správního soudu (dále též jen „rozšířený senát“). Podle sedmého senátu bylo pro posouzení věci podstatné zodpovězení dvou otázek: 1. zda je pro úsudek o včasnosti podané žaloby v případě nezákonného zásahu dostačující žalobní tvrzení, že tento nezákonný zásah je zásahem trvajícím, nebo zda soud musí při posouzení podmínek řízení nejprve předběžně zvážit povahu tvrzeného nezákonného zásahu a v návaznosti na toto předběžně posouzení si učinit úsudek o povaze zásahu jako trvajícím nebo jednorázovým s trvajícím důsledky; 2. jak postupovat při kvalifikaci tvrzeného zásahu, resp. jak rozlišit samostatný zásah, důsledek jiného zásahu či pokračování trvajících zásahu. K oběma rozhodným otázkám Nejvyšší správní soud vyjádřil ve své judikatuře odlišné právní názory.

6. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu zdůraznil problém v rozlišování, zda je nějaký děj pouze důsledkem zásahu či stále trvajícím zásahem. Pokusy o toto rozlišování podle něj zpochybňují základní předpoklad pro přístup k soudu – včasnost žaloby. Počátek běhu objektivní

Lhůty zákon definuje jako okamžik, kdy „došlo“ k nezákonnému zásahu. Tento výraz neoznačuje okamžik ukončení nějakého aktu, který trval delší čas, ale moment, kdy se tento akt odehrál, nastal, udál se. Jde o moment, od kterého se objektivně mohly účinky jednání projevit v žalobcově právní sféře. Od tohoto okamžiku tedy podle rozšířeného senátu počíná běh dvouleté objektivní lhůty, přestože důsledky takového zásahu mohou přetrvávat ještě dlouhou dobu. Subjektivní lhůta pak počíná běžet v okamžik, kdy se do sféry žalobce dostanou takové informace, na jejichž základě mohl seznat, v čem jednání veřejné správy, které má být nezákonným zásahem, spočívá a že je zaměřeno proti němu.

7. Princip subsidiarity zásahové žaloby vůči prostředkům ochrany v řízení před správními orgány podle názoru rozšířeného senátu vyžaduje, aby se před podáním žaloby účastník řízení domáhal ochrany nejprve v rámci systému veřejné správy. Veřejná správa může zásah do práv odstranit dříve než správní soud. Subsidiarita zásahové žaloby znamená i přednostní postavení ostatních žalobních typů podle soudního řádu správního. Podmínka přípustnosti zásahové žaloby v podobě využití „jiných právních prostředků“ (§ 85 s. ř. s.), podléhá soudní interpretaci, ve které se musí uplatnit princip jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu. Zásahová žaloba je především „zápůrčí“ prostředek k řešení naléhavých situací. Typově lze rozlišovat různé druhy zásahů: a) je-li nezákonný již samotný správní úkon, b) není-li nezákonný samotný správní úkon, ale způsob provádění správního úkonu překročil zákonem vymezené mantinely; c) specifickým případem je pak zásah, který překročí zákonem vymezené mantinely určené plynutím času. Poté lze hovořit o nezákonném trvání jednání veřejné správy. Budou sem spadat zejména zásahy ve formě nečinnosti. I v tomto případě je však nutné identifikovat počátek zásahu.

8. Lhůta pro podání žaloby podle rozšířeného senátu uběhne uplynutím dvou let od okamžiku, kdy k zásahu došlo, tedy kdy se účinky nezákonného zásahu objektivně mohly projevit v žalobcově právní sféře (objektivní lhůta), případně uplynutím dvou měsíců od okamžiku, kdy tyto účinky žalobce skutečně zaznamenal (subjektivní lhůta). Ten, kdo se cítí být nezákonným jednáním veřejné správy dotčen, by měl takové jednání u soudu napadnout bez zbytečného odkladu. Smyslem a účelem objektivní lhůty pro podání zásahové žaloby je nastolení právní jistoty. Právní „nejistota“ musí k určitému konkrétnímu datu jednou pro vždy (a pro všechny) skončit. Posouzení včasnosti se proto musí opírat o objektivní skutkové okolnosti. Krajský soud ji musí zkoumat z úřední povinnosti. Nestačí pouze tvrzení žalobce o povaze zásahu. Pokud je zjevné, že jednání popsané v žalobě nemůže být „zásahem“ ve smyslu § 84 s. ř. s., musí být taková žaloba odmítnuta podle § 46 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Správní soud si pak musí v závislosti na tom, zda již napadený zásah skončil, ujasnit, zda jde o žalobu

„zápůrčí“ nebo „určovací“. U určovací žaloby nezkoumá, zda se žalobce ochrany před zásahem mohl domáhat jinými právními prostředky, u zápůrčí žaloby takové zkoumání provést musí. Zjistí-li, že je žalobce nevyužil, musí žalobu odmítnout [§ 46 odst. 1 písm. d) ve spojení s § 85 s. ř. s.]. Až pokud neodmítne žalobu z těchto důvodů, může se zabývat včasností žaloby. Pokud zjistí, že žaloba je opožděná, musí ji odmítnout [§ 46 odst. 1 písm. b) s. ř. s.].

9. K samotné kasační stížnosti stěžovatelky pak rozšířený senát zopakoval, že nestačí pouze tvrzení žalobce o povaze zásahu. Správní soud musí vycházet z objektivních skutečností. Rozšířený senát obecně připustil, že převzetí dokumentů Úřadem může představovat nezákonný zásah, pokud by správní orgán nesplnil procesními předpisy předvídanou povinnost vrátit převzaté dokumenty, nebo by nesplnil povinnost je zničit. Šlo by o zásah nový, vymezený a nastalý až nesplněním konkrétní povinnosti v podobě nečinnosti, průtahů či přímo odmítnutím ji splnit. Od okamžiku, kdy k takovému zásahu došlo, se odvíjí lhůty pro podání žaloby. Tak tomu ovšem v daném případě nebylo. Proto rozšířený senát neměl zapotřebí tuto úvahu dále rozvíjet. Rozšířený senát krajskému soudu vytkl, že sám interpretačně pozměnil a přeformuloval náhled na žalobní petit. Vyšel z toho, že stěžovatelka ve skutečnosti za nezákonný zásah považuje celé místní šetření. Učinil tak bez předchozí komunikace se stěžovatelkou, které nedal příležitost žalobní petit vyjasnit. Takovým postupem zatížil řízení vadou, která by mohla být za jiných okolností důvodem pro zrušení jeho usnesení. V daném případě však rozšířený senát důvod ke kasaci neviděl. I pokud by krajský soud na odebrání a zadržování dokumentů nahlížel jako na nezákonný zásah, musel by stejně rozhodnout o opožděnosti žaloby.

10. Podle rozšířeného senátu lze skutkový děj v této věci popsat klasickým schématem jednání, následku a příčinného vztahu. Jednáním Úřadu je uplatnění pravomoci provést místní šetření v obchodních prostorách stěžovatelky, zjednat si přístup do příslušných prostor, vyžádat a získat konkrétní dokumenty a odnést je s sebou k dalšímu využití. Vydání a převzetí těchto dokumentů je následkem, který nastal vzápětí během několika hodin téhož dne. Je nepochybně v příčinné souvislosti s popsáním jednáním a časově ohraničuje zásah. Tvrzeného zásahu si stěžovatelka musela být vědoma již v okamžiku, kdy proběhl. Rozšířený senát tedy nesouhlasil, že by popisované jednání od počátku až do současné doby představovalo trvající zásah. Stěžovatelka mohla podat žalobu proti nezákonnému zásahu nejpozději do 30. 9. 2012. To však neučinila. Žalobu podala až dne 9. 3. 2015, tedy dávno po uplynutí objektivní dvouleté lhůty (dne 31. 7. 2014). Takováto žaloba byla podle rozšířeného senátu zjevně opožděná. Rozšířený senát také v rozsudku zmínil, že se nezabýval formami právní ochrany veřejných subjektivních práv ve věcech zcela specifických, svou povahou

souvisejících s ochranou práva na příznivé životní prostředí. Povahu těchto žalob jako zásahových v této věci rozšířený senát nemohl řešit, protože by tím zcela vykročil z půdorysu rozhodované otázky.

11. K rozsudku rozšířeného senátu přidali dva jeho členové odlišné stanovisko. Podle soudce Karla Šimky je existence nástroje k účinné soudní ochraně důležitější než právní jistota. Závěry rozšířeného senátu podle něj odepírají soudní ochranu proti jednání veřejné správy, které bude dlouhodobé a bude spočívat: a) v opakovaných útocích vedených jednotlivým záměrem; b) ve vyvolání a udržování protiprávního stavu nebo c) v nezábráně vzniku protiprávního stavu a jeho dlouhodobém neodstranění, má-li veřejná správa povinnost dosáhnout v určité oblasti nějakého zákonem předepsaného stavu a ten udržovat. Běh objektivní (dvouleté) lhůty k podání zásahové žaloby má začít až od okamžiku ukončení dotyčného jednání, nikoli od jeho započetí. K zásahu podle názoru soudce Karla Šimky „dojde“ až tehdy, kdy je dokonán. Subjektivní lhůta k podání zásahové žaloby by také měla začít běžet teprve po dokonání zásahu. Strach většiny rozšířeného senátu o právní jistotu vede k nepřesvědčivým závěrům.

12. Soudce Aleš Roztočil dodal, že názor většiny vytváří překážku pro zjednání nápravy v případech stále pokračujícího či trvajících nezákonného jednání správních orgánů. Takový způsob aplikace žalobních lhůt považuje za nesprávný a ojedinelý ve srovnání s jinými právními odvětvími. V trestním právu začíná běžet promlčecí doba od ukončení deliktčního jednání. Obdobně je tomu v oblasti správního trestání. I v civilním právu nelze dovozovat promlčení práva na náhradu škody při pokračujícím či trvajícím protiprávním jednání. V neposlední řadě pak soudce Roztočil poukazuje na to, jak Ústavní soud aplikuje obdobné ustanovení § 72 odst. 5 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Podle Ústavního soudu lhůta k podání ústavní stížnosti proti trvajícím zásahům nemůže uplynout, dokud tento zásah trvá. Sám rozšířený senát v jiných případech vykládá lhůty v zájmu efektivního zachování práva na přístup k soudu benevolentnějším způsobem. V minulosti dovodil nutnost upřednostnění práva na přístup k soudu právě před zájmem na právní jistotě dotčených osob s argumentem, že nelze připustit, aby se uplynutím času nezákonná regulace, která se znovu a znovu aplikuje, stala nedotknutelnou.

II. Obsah ústavní stížnosti

13. Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že se kvůli sjednocení rozhodovací praxe správních soudů ohledně posuzování přípustnosti zásahových žalob nemohla spolehnout na předchozí rozhodovací praxi některých senátů Nejvyššího správního soudu, podle které pro úsudek o včasnosti zásahové žaloby postačovalo žalobní tvrzení, že tento nezákonný zásah je

zásahem trvajícím. Stěžovatelka v návaznosti na tuto judikaturu podala včasnou zásahovou žalobu. Její odmítnutí pro opožděnost je důsledkem formalistického a nesprávného lpění na procesních lhůtách. Rozšířený senát nerespektoval právo na přístup k soudu a upřel stěžovatelce možnost domoci se ochrany ústavně zaručeného práva na soukromí. V době, kdy bylo provedeno místní šetření, judikatura správních soudů zastávala názor, že okolnosti související s místními šetřeními Úřadu nemohou být předmětem přezkumu na základě zásahové žaloby. Pokud by stěžovatelka podala zásahovou žalobu ve lhůtě, kterou jako nejzazší dovedil rozšířený senát, vedla by tehdejší rozhodovací praxe k jejímu odmítnutí pro nepřipustnost. Teprve po vydání rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 10. 2014 ve věci *Delta Pekárny, a. s., proti České republice* (stížnost č. 97/11; dále jen „rozsudek *Delta Pekárny*“) rozhodovací praxe správních soudů vytvořila prostor pro přípustnost takové zásahové žaloby. Je zcela absurdní, aby její zásahová žaloba byla opožděná, pokud v období, v němž měla podle rozšířeného senátu uplynout lhůta pro podání zásahové žaloby, nebyl tento prostředek ochrany vůbec přípustný.

14. Rozšířený senát se omezil na výklad pojmu „došlo“ a zabýval se tímto jediným slovem mimo kontext celé dílky ustanovení § 84 s. ř. s. Jak uvedl soudce Karel Šimka, vázání počátku běhu objektivní lhůty na faktický „počátek“ jednání vedoucího k určitým důsledkům, jejichž vyvoláním „končí“ jednání správního orgánu ve formě zásahu, vede k odepření soudní ochrany proti jednání veřejné správy, které bude dlouhodobé a bude spočívat v (i) opakovaných útocích vedených jednotným záměrem, (ii) ve vyvolání a udržování protiprávního stavu nebo (iii) v nezabránění vzniku protiprávního stavu a jeho dlouhodobém neodstranění. Soudní kontrola, aby byla skutečně účinnou, a nikoliv formální, nemůže ponechat zcela bez povšimnutí žádnou z oblastí správní činnosti, resp. jejich forem. Nezákonné zásahy jsou ve své podstatě „delikty či přestupky“ orgánů veřejné správy. Teorie správního trestání rozlišuje pokračující a trvajících delikty, což má vliv na běh lhůt pro možnost jejich postihu. Je proto namístě postupovat *analogiam iuris* ve vztahu k obdobně „deliktivnímu“ jednání veřejné správy. Zadržování dokumentace získané při místním šetření v rozsahu překračujícím tehdy vymezený předmět správního řízení představuje udržování protiprávního stavu. Jde svou povahou o trvajících „delikt“ Úřadu. Lhůta pro podání žaloby by proto měla začít běžet až okamžikem ukončení takového jednání. To platí minimálně ve vztahu k „určovacímu“ návrhu na určení nezákonnosti zásahu. Jak uvedl soudce Roztočil, takový způsob aplikace lhůt pro podání žaloby je ve srovnání s jinými právními odvětvími ojedinělý. Ústavní soud aplikuje podobné ustanovení jinak, na což stěžovatelka poukazovala i ve své kasační stížnosti, aniž by tento argument rozšířený senát jakkoli vypořádal.

15. I pokud by měly závěry rozšířeného senátu ohledně běhu lhůt pro podání zásahové žaloby platit v obecné rovině, jejich aplikace na konkrétní případ stěžovatelky je zjevně nesprávná. Její zásahová žaloba ze dne 9. 3. 2015 byla včasná. Stěžovatelka ji podala ve lhůtě 2 měsíců ode dne, kdy se poprvé dozvěděla, že Úřad bude i nadále pokračovat v zadržování převzaté dokumentace, jak plynulo z jeho přípisu ze dne 26. 2. 2015. *Ad absurdum* by názor rozšířeného senátu znamenal, že zásahem je jen provedení místního šetření a po jeho provedení se Úřad vůči účastníkům správního řízení již nemůže žádného zásahu dopustit. Veškeré jeho úkony navazující na místní šetření by byly pouhým procesním vyústěním ukončeného zásahu. Stěžovatelka dodala, že v kasační stížnosti rozporovala závěr krajského soudu, podle kterého prý za nezákonný zásah považovala provedení místního šetření. Rozšířený senát však také dospěl k závěru, že se jednání, v němž stěžovatelka spatřuje nezákonný zásah, událo během jediného dne v řádu několika hodin. Také tedy tvrdí, že stěžovatelka údajně brojí proti místnímu šetření ze dne 31. 7. 2012, ačkoli současně sám na jiném místě uvádí, že tento skutkový závěr krajského soudu je nesprávný, protože z petitu zásahové žaloby jednoznačně plyne, že tato žaloba směřuje proti zadržování dokumentace. Rozšířený senát navíc sám předtím uznal, že odebrání a zadržování dokumentů si lze představit jako samostatný nezákonný zásah. Jeho rozsudek je proto vnitřně rozporný. Stěžovatelka závěrem namítá, že krajský soud měl nařídít ve věci jednání.

II. Vyjádření účastníků řízení a vedlejších účastníků řízení

16. Nejvyšší správní soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že rozšířený senát dostal kautelám týkajícím se změny právního názoru, které vyplývají z judikatury Ústavního soudu. Žádný jednotný názor až do rozhodnutí rozšířeného senátu ani neexistoval. Sedmý senát ve svém usnesení o předložení věci rozšířenému senátu zpochybnil předvídatelnost a udržitelnost rozlišování mezi samostatným zásahem, důsledkem zásahu a pokračováním trvajících zásahu. I rozšířený senát dospěl k závěru o problémovosti rozlišování, zda je nějaký děj pouze důsledkem zásahu či stále trvajícím zásahem. Pokusy o toto rozlišování vytvářejí velkou právní nejistotu. Problém leží přímo v samotné koncepci tohoto rozlišování. Formulace nového právního názoru Nejvyššího správního soudu byla vedena s cílem odstranit roztržitěnou judikaturu a zajistit právní jistotu a předvídatelnost při budoucím posuzování přípustnosti zásahových žalob. Roztržitěná judikatura pojmově vylučovala legitimní očekávání stěžovatelky. Je žádoucí vykládat pravidla upravující soudní ochranu před nezákonným jednáním veřejné správy tak, aby ten, kdo se jím cítí dotčen, napadl takové jednání u soudu, pokud možno, bez zbytečného odkladu.

17. Jedním z největších problémů současného správního soudnictví je rozlišování mezi jednotlivými žalobními typy. Právě nejednoznačnost uchopení, zda je určité jednání veřejné správy zásahem, nečinností nebo rozhodnutím, vyvolává v praxi největší problémy a nejvíce poškozuje adresáty veřejných práv a povinností [jedním z příkladů je ostatně i nedávný nálezn sp. zn. Pl. ÚS 12/17 ze dne 7. 11. 2017 (N 202/87 SbNU 311) ve věci rozhodnutí či nečinnosti prezidenta republiky na jmenování profesorem]. Rozšířený senát se snaží svou rozhodovací činností tuto nejistotu snižovat a bariéru mezi jednotlivými žalobními typy odstraňovat. To však s sebou nese i nutnost zásadně stejného náhledu na jednotlivé žalobní typy, včetně lhůt k podání žaloby. Je nepochybné, že pokud by se zabavení dokumentů událo rozhodnutím, jistě by nebylo možné argumentovat, že žalobu proti rozhodnutí lze podat kdykoliv, pokud účinky rozhodnutí trvají. Jistě nelze akceptovat, aby například v nynějším případě mohla stěžovatelka držení dokumentů žalovat jako zásah v libovolně dlouhé době, třeba i za desítky, nebo dokonce stovky let. Rozšířený senát ponechal prostor pro případný odlišný výklad tam, kde to bude ústavní pořádek s ohledem na zcela výjimečná specifika takové kauzy vyžadovat (typicky půjde o environmentální žaloby; o takto výjimečnou situaci však v nynějším případě nejde).

18. Rozsudek rozšířeného senátu je – na rozdíl od usnesení krajského soudu – zcela očividně založen na závěru, že stěžovatelka nezákonný zásah spatřuje v zadržování a využívání dokumentů získaných při místním šetření dne 31. 7. 2012. Nejvyšší správní soud sice v rozsudku vytkl krajskému soudu, že pozměnil a přeformuloval náhled na žalobní petit. V daném případě však ke kasaci nebyl důvod. Nejvyšší správní soud totiž na rozdíl od stěžovatelky popisované jednání nepovažuje za trvající zásah. Trvající zadržování dokumentů je jen důsledkem zásahu, který má význam z hlediska výrokového potenciálu rozsudku (§ 87 odst. 2 s. ř. s.), nikoliv z hlediska běhu lhůt k podání žaloby. Žaloba stěžovatelky byla zjevně opožděná. V září 2012 by jistě nebyla zásahová žaloba odmítnuta, jak nesprávně tvrdí stěžovatelka. Nejvyšší správní soud proto navrhuje, aby Ústavní soud ústavní stížnost pro nedůvodnost nálezem zamítl.

19. Úřad ve svém vyjádření k ústavní stížnosti připustil, že v určitých případech by mohl výklad rozšířeného senátu vést ke zkrácení práv. V případě stěžovatelky se tak ovšem nestalo. Nic jí nebránilo podat zásahovou žalobu po provedeném místním šetření. Stěžovatelka dne 20. 9. 2012 podnikla kroky k navrácení či zničení dokumentů. Vzápětí se však na několik let odmlčela a opětovně se těchto dokumentů začala domáhat až po vydání rozsudku *Delta Pekárny*. Stěžovatelka nemohla s jistotou předpokládat, že její věc bude posouzena podle judikatury, která se jí více hodí. Změna judikatury může nastat z důvodu potřeby sjednotit rozpornou rozhodovací

praxi. Podle Úřadu je logické navázat lhůtu k podání zásahové žaloby na spouštěcí prvek vyvolávající nezákonný zásah. Koncepcí trvání zásahu by dávala účastníkům řízení nový nástroj, jak protahovat či stěžovat správní řízení. Úřad neměl povinnost vrátit či zničit dokumenty. Podle judikatury je nesmí ani vyloučit ze spisu. Úřad je odmítl stěžovatelce vrátit již po její výzvě ze dne 20. 9. 2012, byť konkludentně. K datu 9. 3. 2015, kdy stěžovatelka žalobu podala, bezpochyby lhůtu promeškala. Jednoznačně brojila vůči samotnému zabavení dokumentů. Úřad dodal, že stěžovatelce již zčásti vyhověl krajský soud rozsudkem ze dne 29. 5. 2017 č. j. 30 Af 29/2016-262, kterým zrušil rozhodnutí předsedy Úřadu pro nezákonné použití dokumentů získaných v rámci místního šetření. Úřad navrhl zamítnutí ústavní stížnosti.

III. Právní posouzení

20. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví Ústava a zákon o Ústavním soudu. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a obsahu napadeného rozhodnutí i vyžádaných spisů dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

21. Ústavní soud připomíná, že ho neváže ústavněprávní kvalifikace, kterou věci přisuzuje navrhovatel v odůvodnění svého návrhu. Podle zásady *iura novit curia* se návrhem může zabývat i z pohledu ustanovení, jichž se navrhovatel či strany nedovolávají. Ústavní stížnost je charakterizována skutky, které kritizuje, resp. svým předmětem, jehož neústavnost tvrdí, a ne pouhým právním odůvodněním [viz nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.), bod 54].

22. Stěžovatelka v ústavní stížnosti zejména namítá porušení svého práva na přístup k soudu, které spatřuje v tom, že rozšířený senát vyhodnotil její zásahovou žalobu jako opožděnou, protože sjednotil judikaturu v tom smyslu, že včasnost žaloby musí správní soud zkoumat z úřední povinnosti na základě objektivně zjištěných okolností a lhůta pro podání zásahové žaloby běží (i v případě trvajících zásahů) od jejich počátku.

IV. a) Obecné principy

23. Ustanovení čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) dává každému „právo na respektování svého soukromého ... života, obydlí a korespondence“. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze za určitých okolností práva zaručená čl. 8 Úmluvy vykládat v tom smyslu, že zahrnují právo společnosti na respektování jejího sídla, pobočky nebo obchodních prostor (viz rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 12. 1992 ve věci *Niemietz proti Německu*, stížnost č. 13710/88, § 30 až 31; ze dne 16. 4. 2002 ve věci *Société Colas Est*

a ostatní proti Francii, stížnost č. 37971/97, § 40 až 41, 49; a rozsudek *Delta Pekárny*, § 77). Ustanovení čl. 8 Úmluvy poskytuje ochranu i proti zásahům do „korespondence“ obchodních společností, které obvykle následují po zásahu do práva těchto společností na respektování „obydlí“ v podobě jejich provozoven, kanceláří či pracoven. Taková „korespondence“ zahrnuje v určité míře i soukromou korespondenci zaměstnanců (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 3. 2013 ve věci *Bernh Larsen Holding AS a ostatní proti Norsku*, stížnost č. 24117/08, § 106 a 163).

24. Z čl. 8 Úmluvy plynou kromě negativních a pozitivních závazků hmotněprávní povahy i závazky povahy procesní. Úmluva vyžaduje existenci určité procedury ve vnitrostátním právu pro účinné zajištění práv z ní plynoucích (viz Harris, D., O'Boyle, M., Warbrick, C. et al. *Law of the European Convention on Human Rights*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 535–536). Za účelem ochrany práv zaručených Úmluvou, která nebude teoretická a iluzorní, ale praktická a efektivní, Evropský soud pro lidská práva vyžaduje, aby nad jejich dodržováním bděl účinný soudní a administrativní aparát. To zahrnuje existenci řízení, ve kterých se jednotlivec může sých práv podle čl. 8 Úmluvy dovolat (srov. např. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 2. 2006 ve věci *Turek proti Slovensku*, stížnost č. 57986/00, § 116; ze dne 26. 7. 2011 ve věci *Georgel a Georgeta Stoicescu proti Rumunsku*, stížnost č. 9718/03, § 62). Osoby, do jejichž práv veřejná moc zasáhla, proto musí mít dostatečnou možnost v určitém řízení chránit své zájmy. V tomto ohledu existuje určitá provázanost mezi čl. 8 Úmluvy a zárukami, které garantují právo na spravedlivý proces (srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ze dne 28. 6. 2010 ve věci *Tapia Gasca a D. proti Španělsku*, stížnost č. 20272/06, § 111 až 113; ze dne 22. 6. 2006 ve věci *Bianchi proti Švýcarsku*, stížnost č. 7548/04, § 112; blíže viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. *Evropská úmluva o lidských právech*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 887).

25. Ústavní soud doplňuje, že z práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) také plyne závazek státu, aby v jeho právním systému existoval účinný právní prostředek nápravy umožňující jednotlivci, aby se domáhal ochrany svých práv. Z práva na spravedlivý proces plyne „právo na soud“ a přístup k němu. Právo na přístup k soudu neplatí absolutně, toto právo lze omezit. Omezení práva na přístup k soudu však odpovídá zárukám spravedlivého procesu pouze tehdy, pokud vede k legitimnímu cíli a existuje zde přiměřený vztah mezi použitými prostředky a sledovaným cílem [viz např. nález sp. zn. II. ÚS 3112/17 ze dne 20. 2. 2018 (N 30/88 SbNU 431), bod 14]. Podle judikatury Ústavního soudu je účelem právní úpravy podmínek, které musí splňovat podání návrhu k soudu, zajištění řádného chodu spravedlnosti a zejména respektování právní jistoty, která je jedním ze základních prvků výsadního

postavení práva. Ústavní soud nicméně musí zkoumat, zda omezení práva na přístup k soudu nezasahují do samotné podstaty tohoto práva. Soudy se musejí při aplikaci procesních pravidel vyhnout jak přehnanému formalismu, který by zasahoval do zásad spravedlivého procesu, tak přílišné pružnosti, která by naopak vedla k odstranění procesních podmínek stanovených zákonem [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 1981/17 ze dne 13. 2. 2018 (N 22/88 SbNU 293), bod 11].

26. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti také opakovaně vyzdvihl, že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona a vnitřní bezrozpornosti práva [srov. např. nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.), bod 36]. Materiální právní stát stojí mimo jiné na důvěře občanů v právo a právní řád. Stabilitu práva, právní jistotu jednotlivce a v konečném důsledku též míru důvěry občanů v právo a v instituce právního státu jako takové proto ovlivňuje i to, jakým způsobem orgány aplikující právo, tedy především soudy, přistupují k výkladu právních norem. Princip rovnosti před zákonem pak znamená, že zákony by se měly vykládat pro všechny případy splňující stejné podmínky stejně [viz nálezy sp. zn. I. ÚS 3324/15 ze dne 14. 6. 2016 (N 113/81 SbNU 771) a sp. zn. II. ÚS 566/05 ze dne 20. 9. 2006 (N 170/42 SbNU 455)].

27. V nálezu sp. zn. I. ÚS 1169/07 ze dne 26. 2. 2009 (N 38/52 SbNU 387) Ústavní soud výslovně uvedl, že „ze systémové povahy právního řádu vyplývá, že jeho jednotlivé součásti (subsystémy i prvky) vstupují do určitých funkčních vazeb. Z toho se podává přirozený požadavek, aby interpret určitého ustanovení právního předpisu neomezoval svůj rozhled toliko na jedno či několik ustanovení, ale aby jej chápal jako část celku (systému), která s ohledem na principy jednotnosti a bezrozpornosti právního řádu vytváří s jeho ostatními částmi logický, resp. logicky souladný významový celek. Součástí systémového chápání právního řádu je i respektování toho, že různé právní předpisy upravují instituty, které jsou společné celému právnímu řádu, či alespoň několika jeho odvětvím, a jež byly doktrínou důkladně teoreticky propracovány; v takovém případě je nezbytné vycházet při jejich používání z doktrinárních závěrů a z rysů, které jsou jim společné ... Každý právní institut ovlivňuje právní odvětví, jehož je součástí, avšak na druhou stranu toto právní odvětví přizpůsobuje právní institut svým funkcím a své povaze. Proto se může institut uplatňující se v různých odvětvích obsahově odlišovat; nemůže však jít o odlišnosti natolik velké, aby tím byly popřeny základní pojmové znaky konkrétního právního institutu, neboť pak by samozřejmě nešlo o ten samý, ale o jiný právní institut“ (bod 14 citovaného nálezu).

28. Ústavní soud v neposlední řadě připomíná, že pojem spravedlivého procesu zahrnuje právo na kontradiktorní řízení, z něž vyplývá právo

účastníků seznámit se s každým důkazem nebo vyjádřením, jejichž účelem je ovlivnit rozhodování soudu, a musí mít možnost se k nim vyjádřit [srov. např. náleží sp. zn. II. ÚS 828/06 ze dne 6. 2. 2007 (N 26/44 SbNU 309) nebo sp. zn. IV. ÚS 215/09 ze dne 3. 3. 2009 (N 44/52 SbNU 443)]. Tato zásada platí pro důkazy a vyjádření předložené účastníky řízení i obstarané a provedené soudem, který vydal napadené rozhodnutí. Soud musí sám dodržovat zásadu kontradiktornosti, zejména pokud rozhoduje spor na základě důvodu uplatněného z úřední povinnosti nebo námitky vznesené z úřední povinnosti [viz náleží sp. zn. II. ÚS 771/16 ze dne 13. 10. 2016 (N 193/83 SbNU 135), bod 15]. Právo na kontradiktorní řízení není absolutní a jeho šíře se může lišit v závislosti na zvláštnostech dotčeného řízení. Určujícím prvkem je otázka, zda jeden z účastníků soudního řízení „byl překvapen“ skutečností, že soud založil své rozhodnutí na důvodu uplatněném z úřední povinnosti (viz náleží sp. zn. II. ÚS 771/16, bod 16). Zásada kontradiktornosti vyžaduje, aby soudy nezakládaly svá rozhodnutí na skutkových nebo právních otázkách, které nebyly projednány během soudního řízení a způsobilý takový obrat, že ho nemohl předpokládat ani bdělý účastník [viz náleží sp. zn. I. ÚS 909/17 ze dne 29. 8. 2017 (N 158/86 SbNU 599), bod 21].

29. Ústavní soud doplňuje, že právo na spravedlivý proces včetně práva na kontradiktorní řízení nelze interpretovat tak, aby pokrývalo veškeré případy porušení kogentních procesních ustanovení. I v případě tohoto subjektivního veřejného práva je třeba vždy zkoumat, nakolik porušení procesních předpisů zkrátilo jednotlivce v možnosti uplatňovat případně i další procesní práva a konat procesní úkony ve svůj prospěch. Podstatné je, zda se jednalo o opravdu závažné vady s odrazem ve výsledku řízení. Porušení práva na spravedlivý proces v úvodních fázích soudního řízení lze navíc zhojit jejich nápravou v jeho pozdějších fázích. Ústavní soud proto musí vždy zkoumat, zda bylo řízení, zakončené napadeným rozhodnutím jako posledním prostředkem ochrany práv, spravedlivé jako celek [viz např. náleží sp. zn. II. ÚS 1577/16 ze dne 11. 7. 2017 (N 120/86 SbNU 79), bod 11].

IV. b) Aplikace obecných principů na projednávanou věc

30. Rozšířený senát ve svém rozsudku sice podle vlastních slov vycházel ze zásady bezrozpornosti právního řádu, jeho závěry však této zásadě odporují. Současně nedostatečným zohledněním ústavněprávního rozměru celé věci učinil z práv stěžovatelky plynoucích z čl. 8 Úmluvy do jisté míry práva teoretická a iluzorní, nikoliv práva praktická a efektivní. Svým způsobem absolutizoval zájem na právní jistotě, který se střetával s ústavně zaručenými procesními právy stěžovatelky. Nedosáhl spravedlivé rovnováhy mezi těmito dvěma hodnotami. Kromě toho se dopustil stejného

pochybení, které vytkl krajskému soudu, aniž by ho napravil. Řízení jako celek proto Ústavní soud nemohl považovat za spravedlivé.

31. První uvedené pochybení spočívalo v úplném opomenutí funkčních vazeb s jinými oblastmi práva, než je právní úprava správního soudnictví. Jak uvedl disentující soudce Aleš Roztočil i stěžovatelka, trestní právo hmotné zná trvající delikty, které spočívají v udržování vyvolaného protiprávního stavu. Kvalifikace trestného činu jako trvajícího má význam zejména pro určení doby jeho spáchání. Trvající trestný čin se posuzuje podle zákona účinného v době jeho ukončení, i pokud by část skutku spadala do účinnosti starého – a třeba i pro pachatele příznivějšího – trestního zákona. Podobně nebude pachatel trestně odpovědný jako mladistvý, jestliže jeho trvající jednání skončilo po dosažení věku 18 let. Také promlčecí doba začíná běžet od zániku protiprávního stavu (viz Šámal, P. a kol. Trestní právo hmotné. 7. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, str. 110–111). Obdobně je tomu v oblasti správního trestání [viz ustanovení § 2 odst. 4 písm. c) a § 31 odst. 2 písm. c) zákona č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich]. Soudce Aleš Roztočil poukázal i na soukromé právo, kde nelze dovozovat promlčení práva na náhradu škody při trvajícím protiprávním jednání škůdce. Ústavní soud přitom zcela souhlasí s perspektivou, kterou nabízí stěžovatelka, tedy že jednání správního orgánu spočívající ve vyvolání a udržování protiprávního stavu lze považovat za jistou formu „deliktu“ veřejné správy, na které by se měl obdobně uplatnit princip, že právní relevanci má až konec tohoto jednání.

32. Ústavní soud pak samozřejmě musí vyjít i z ústavního práva, kde má v kontextu zásady bezrozpornosti právního řádu relevanci § 72 odst. 5 zákona o Ústavním soudu, který má víceméně shodnou textaci jako § 84 odst. 1 s. ř. s. Citované ustanovení zákona o Ústavním soudu také váže subjektivní lhůtu k podání „zásahové“ ústavní stížnosti na den, kdy se stěžovatel dozvěděl o zásahu, a k určení počátku běhu objektivní lhůty pracuje se dnem, kdy k zásahu „došlo“. K němu Ústavní soud uvedl, že pokud spočívá „zásah orgánu veřejné moci v evidenci daňového nedoplatku, jde o zásah svým charakterem trvající do okamžiku, kdy daňový nedoplatek přestane být na osobním daňovém účtu evidován. Lhůta k podání ústavní stížnosti proti trvajícimu zásahu tak nemůže uplynout, dokud tento zásah trvá. Ústavní soud proto konstatuje, že ústavní stížnost byla podána ve lhůtě stanovené zákonem o Ústavním soudu, přestože bylo zjištěno, že stěžovateli byla skutečností, že je u něj evidován daňový nedoplatek a že jeho žádosti o vydání potvrzení o bezdlužnosti nelze vyhovět, oznámena již jinými, dřívějšími sděleními“ [viz náleží sp. zn. II. ÚS 599/02 ze dne 23. 11. 2004 (N 175/35 SbNU 343)].

33. V rovině ústavního práva lze ještě doplnit pohled Evropského soudu pro lidská práva. Podle jeho judikatury platí, že pokud namítané

porušení představuje trvající situaci, proti níž nejsou k dispozici žádné vnitrostátní prostředky nápravy, potom lhůta šesti měsíců k podání stížnosti počíná běžet pouze v případě, že tato situace již skončila (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. 11. 2006 ve věci *Mužević proti Chorvatsku*, stížnost č. 39299/02, § 77). Požadavek šesti měsíců se tedy jako takový na trvající situaci neuplatní. Je tomu tak proto, že v situaci pokračujícího porušení lhůta k podání stížnosti ve skutečnosti začíná každý den znovu (viz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva o přijatelnosti stížnosti ze dne 14. 6. 2011 ve věci *Vefa Holding sh. p. k a Alimučaj proti Albánii*, stížnost č. 24096/05, § 104). Podle štrasburské judikatury koncept „trvající situace“ odkazuje na stav věci, kde je stěžovatel obětí pokračujících aktivit státu nebo na straně státu (viz rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 30. 11. 1994 ve věci *A. A. proti Spojenému království*, stížnost č. 24841/94, oddíl 2). Skutečnost, že určitá událost má závažné důsledky rozložené v čase, však automaticky neznamená, že vytváří „trvající situaci“ (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 14. 10. 2008 ve věci *Iordache proti Rumunsku*, stížnost č. 6817/02, § 49). V praxi může být složité odlišit trvající porušení Úmluvy od jednorázového porušení, které však má trvající následky. Štrasburský soud například považoval za trvající situaci zrušení práva trvalého pobytu pro občany bývalé Jugoslávie ve Slovinsku (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13. 7. 2010 ve věci *Kurić a další proti Slovinsku*, stížnost č. 26828/06, § 304). Na druhou stranu konstantně považuje za jednorázový akt – a nikoli trvající situaci – zbavení vlastnického práva (viz rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 6. 10. 2011 ve věci *Agrokompleks proti Ukrajině*, stížnost č. 23465/03, § 110; srov. Kmec, J., Kosar, D., Kratochvíl, J., Bobek, M., citováno výše, s. 205).

34. Koncept trvající situace je významný také z hlediska působnosti Evropského soudu pro lidská práva *ratione temporis* (časová působnost). Ta pokrývá pouze období po ratifikaci Úmluvy nebo jejích protokolů příslušným státem. Z tohoto hlediska je rozlišení mezi trvající situací a jednorázovým aktem klíčové v tom směru, že jednorázový akt, k němuž došlo před rozhodným datem, uniká působnosti Evropského soudu pro lidská práva, přestože jeho negativní důsledky případně stále trvají. V případě, že jde o trvající situaci pokračující i po rozhodném datu, může se jí Evropský soud pro lidská práva zabývat, jakkoli formálně pouze ve vztahu k období následujícímu po tomto datu. Události, k nimž došlo před rozhodným datem, však v takovém případě nemusejí být zcela bez významu. Například v případě námitek porušení práva na pojednání věci v přiměřené lhůtě Evropský soud pro lidská práva uvádí, že se může zabývat pouze délkou řízení poté, co se Úmluva stala pro daný stát závaznou, nicméně že pro posouzení přiměřenosti dotyčného časového úseku je namístě vzít v úvahu stav,

v jakém se řízení k tomuto datu nacházelo (viz např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 4. 2006 ve věci *Kozák proti České republice*, stížnost č. 30940/02, § 13; pro další příklady viz rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 4. 2009 ve věci *Šilih proti Slovinsku*, stížnost č. 71463/01, § 142 až 145; viz Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M., citováno výše, s. 53–54).

35. Pokud tedy prakticky ze všech ostatních právních odvětví včetně správního a ústavního práva plyne, že důsledky pro běh času má až ukončení určitého delší dobu trvajícího jednání, musel by rozšířený senát předložit dostatečně závažné důvody, proč je v případě počítání lhůty k podání zásahové žaloby možno postupovat jinak. Jak uvádí výše citovaná judikatura, určitý institut uplatňující se v různých odvětvích práva se může obsahově odlišovat. Nemůže však jít o odlišnosti natolik velké, aby tím byly popřeny základní pojmové znaky tohoto institutu. Ústavní soud nepřesvědčují ani úvahy rozšířeného senátu o subsidiaritě zásahové žaloby, protože stejný princip platí i pro ústavní stížnost a stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva a neodůvodňuje v relevantní judikatuře závěry, ke kterým dospěl rozšířený senát. Závěry rozšířeného senátu ve skutečnosti principu subsidiarity odporují (srov. bod 37 níže).

36. Stejně tak rozšířený senát nepřiměřeně lpěl na gramatickém výkladu pojmu „došlo“; počátek běhu objektivní lhůty k podání zásahové žaloby se v jeho pojetí nepřijatelně ztotožňuje s počátkem napadeného zásahu. Identický pojem uvedený v § 72 odst. 5 zákona o Ústavním soudu přitom Ústavní soud vykládá právě opačně. Rozšířený senát podle Ústavního soudu nesplnil povinnosti interpreta, které popisuje výše citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1169/07. Omezil svůj rozhled jen na jedno (či několik málo) ustanovení a nepřistoupil k interpretovanému ustanovení jako k části logicky souladného významového celku (systému). Úvahám popsaným v předchozích bodech souvisejícím s odlišným výkladem pojmu „došlo“ ze strany Ústavního soudu a náhledem jiných právních odvětví na relevanci ukončení déle trvajících zásahů se přitom rozšířený senát v napadeném rozsudku vůbec nevěnoval, přestože na ně poukazovala stěžovatelka v kasační stížnosti a s ohledem na odlišná stanoviska zřejmě byly i předmětem posuzování věci rozšířeným senátem. Jeho závěr, že „objektivní lhůta k podání zásahové žaloby ... počíná běžet od okamžiku, kdy započalo jednání veřejné správy, tj. odkdy se objektivně mohly účinky jednání projevit v žalobcově právní sféře“ (bod 68 napadeného rozsudku), se proto přičí ideji bezrozpornosti právního řádu. Ústavně konformní výklad pojmu „došlo“ v § 84 odst. 1 věte druhé s. ř. s. by tedy měl s ohledem na zásadu bezrozpornosti právního řádu směřovat ke konci jednání představujícího zásah správního orgánu. V případě stále neukončeného trvajícího zásahu pak ústavně konformní výklad uvedeného pojmu odpovídá spíše pojmu

„dochází“. Obdobný princip musí platit i pro běh subjektivní lhůty podle § 84 odst. 1 věty první s. ř. s., protože o neukončeném trvajícím zásahu se dotčený jednotlivec znovu a znovu „dozvídá“. Jak říká judikatura Evropského soudu pro lidská práva, lhůta k podání stížnosti ve skutečnosti začíná běžet každý den znovu.

37. Závěry rozšířeného senátu by v praxi mohly vést k nežádoucímu důsledku. Mohly by vznikat situace, ve kterých by se stěžovatelé dotčení nezákonným zásahem správního orgánu kvůli závěrům rozšířeného senátu neobraceli na správní soudy, protože by vycházeli z toho, že už jim uplynula žalobní lhůta podle soudního řádu správního, mohli by však stále podat ústavní stížnost, která by byla včasná. S ohledem na princip subsidiarity ústavní stížnosti a povinnosti plynoucí z čl. 36 odst. 2 Listiny, podle kterého by správní soudnictví mělo poskytovat efektivní ochranu proti jednání veřejné správy [viz náleze ze dne 27. 6. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 16/99 (N 96/22 SbNU 329; 276/2001 Sb.)], by proto závěr rozšířeného senátu vedl k nežádoucím účinkům, protože by u mnohých nezákonných (trvajících) zásahů Ústavní soud musel správní soudy „nahrazovat“ a rozhodoval by o takových zásahových žalobách jako soud prvního stupně. Ústavnímu soudu také nepřípadně úplně konzistentní, pokud rozšířený senát prolamuje své vlastní závěry u záporní žaloby, v jejímž případě dává do souvislosti počátek běhu subjektivní lhůty a „způsob vypořádání prostředků ochrany, které měl žalobce k dispozici“ (bod 69 napadeného rozsudku). Výslovně dodává, že „subjektivní žalobní lhůta nemůže v daném případě začít běžet dříve, než se informace o tom dostala do sféry žalobce“. Podobný problém by nevznikl, pokud by se rozšířený senát držel výše popsaných principů, které jdou ruku v ruce s konceptem trvajících zásahů.

38. Závěry rozšířeného senátu tedy představují porušení procesních pozitivních závazků plynoucích z Úmluvy, protože v případě déletrvajících protiprávních jednání veřejné správy mnohým osobám odnímají možnost zahájit řízení, ve kterých by se domáhaly ochrany svých základních práv. Příkladů lze uvést několik. Z poslední judikatury Ústavního soudu se nabízí odkaz na náleze sp. zn. I. ÚS 2637/17 ze dne 23. 1. 2018 (N 10/88 SbNU 133), kde se stěžovatel s poruchou autistického spektra bránil zásahovou žalobou proti Středočeskému kraji, který nečinil žádné cílené a konkrétní kroky vedoucí k zajištění dostupnosti poskytování sociálních služeb pro stěžovatele. Středočeský kraj v této věci vyvolal stav odporující právům stěžovatele na zdraví podle čl. 31 Listiny, na přiměřenou životní úroveň podle čl. 11 Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a na nezávislý způsob života a zapojení do společnosti podle čl. 19 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Tento protiprávní stav udržoval. Jednalo se tedy o trvajících zásah. Stěžovatel se v letech 2012–2016 pokoušel u žalovaného domoci svých práv, ale neúspěšně. Až v březnu

2016 podal zásahovou žalobu. Pokud by správní soudy měly vyjít ze závěrů rozšířeného senátu v této věci, byla by zásahová žaloba v natolik závažné věci subjektivně i objektivně opožděná. Kromě právě uvedeného případu lze odkázat i na citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 599/02, kde trvalí zásah představovala skutečnost, že u stěžovatele byl evidován daňový nedoplatek a daňové orgány mu odmítaly vydat potvrzení o bezdlužnosti.

39. Nejvyšší správní soud také odpovídajícím způsobem nedoceníl dopad svých závěrů na mnohé typy zásahů, u kterých lze říci, že se stávají nezákonnými až trváním v čase [viz část c) bodu 49 napadeného rozsudku]. Čím delší zásah je, tím se zvyšuje i jeho intenzita. O to závažnější důvody musí v čase existovat, aby takový zásah bylo stále ještě možné považovat za proporcionalní. Příkladem může být věc, ve které Nejvyšší správní soud rozhodoval pod sp. zn. 1 As 151/2014 a se kterou se také rozšířený senát v napadeném rozsudku vypořádával. Zde zásah představovaly záznamy dvou přestupků stěžovatele z let 1992 a 1994 v registru řidičů, které správní orgán i po více než 19 letech odmítal vymazat. Vzhledem k trvání tohoto zásahu jde o typický případ, na který upozorňuje výše citovaná judikatura Evropského soudu pro lidská práva, podle kterého lhůta k podání stížnosti (žaloby) ve skutečnosti začíná každý den znovu. V praxi se také může objevit případ obdobný právě projednávané věci, ve kterém však může být dotčena obchodní společnost ztotožněná s odebráním jejich dokumentů, nebo je dokonce předat dobrovolně. Až právě s přibývajícím časem by mohla pociťovat, že jde o zásah do jejího práva na respektování korespondence ve smyslu čl. 8 Úmluvy a začít se bránit. Pokud by se však chtěla bránit soudně, může už být dávno po lhůtě k podání zásahové žaloby. Závěry rozšířeného senátu proto svým způsobem nutí obchodní společnost v situaci obdobné stěžovatelce (a jejich advokáty) soudit se a napadat podobné zásahy, ač se k tomu může důvod objevit až v průběhu času s vyšší intenzitou těchto zásahů.

40. Ústavnímu soudu dále v napadeném rozsudku chybělo bližší rozvedení ústavněprávních úvah o přiměřenosti omezení práva na přístup k soudu, do kterého rozšířený senát silně zasáhl. Nijak se nezaměřil na vyvažování mezi kolidujícími hodnotami práva na přístup k soudu, resp. procesních závazků z čl. 8 Úmluvy na jedné straně a zájmu na zachování právní jistoty na straně druhé. Jeho argumentace spíše směřovala k absolutizaci zájmu na právní jistotě. Rozšířený senát jakoby spravedlivou rovnováhu mezi kolidujícími zájmy v této konkrétní věci ani nehledal. Ústavní soud přitom na základě prostudování spisového materiálu dospěl k závěru, že míře intenzity zásahu do stěžovatelčiných ústavně zaručených procesních práv neodpovídala míra uspokojení zájmu na právní jistotě, kterou rozšířený senát proponoval. Do práva na přístup k soudu a procesních práv plynoucích z čl. 8 Úmluvy, resp. čl. 10 odst. 2 Listiny rozšířený

senát zasáhl nejintenzivnějším možným způsobem, protože stěžovatelce tato práva ve výsledku zcela upřel. Podle Ústavního soudu však současně jen mírně uspokojil zájem na právní jistotě. Pokud počítání lhůty k podání zásahové žaloby od momentu ukončení zásahu (včetně jejího nezapočítání u stále trvajících zásahů) nevyvolává obavy, jaké měl rozšířený senát, v jiných oblastech práva a názor rozšířeného senátu by sám vedl k nežádoucím důsledkům (viz bod 37), lze jen stěží dojít k závěru o podstatném uspokojení zájmu na právní jistotě, které by odůvodňovalo natolik intenzivní zásah do práv stěžovatelky.

41. Kromě toho Ústavní soud musí zdůraznit, že sám rozšířený senát uznal, že zabránění dokumentů lze obecně považovat za samostatný nezákonný zásah napadnutelný zásahovou žalobou (viz bod 72 napadeného rozsudku). V této konkrétní věci lze podle Ústavního soudu dovodit, že šlo o zásah spočívající ve vyvolání trvajících stavů, na jehož nezákonné důsledky poté ostatně upozornil i krajský soud (viz bod 19 výše). Stěžovatelka se domáhala ukončení tohoto trvajících zásahu hned po jeho započítání, Úřad však na tuto výzvu nijak nezareagoval. Ve vyjádření k ústavní stížnosti tvrdil, že již tehdy konkludentně odmítl vrácení či zničení dokumentů, a stěžovatelka se proto měla v relevantní době bránit. Nelze však určit, kdy konkrétně Úřad takto odmítl stěžovatelce dokumenty vydat, resp. je zničit. To jen stvrzuje povahu tohoto zásahu jako trvajících, což se nezměnilo ani v roce 2015, kdy již na opětovnou výzvu stěžovatelky Úřad zareagoval a po jeho odmítavém stanovisku stěžovatelka podala zásahovou žalobu. Skutkové okolnosti této věci se tedy v principu v mnohém podobají okolnostem případů řešených ve výše citovaných nálezech sp. zn. II. ÚS 599/02 a sp. zn. I. ÚS 2637/17. Závěry rozšířeného senátu v této konkrétní věci proto představují porušení procesních závazků podle čl. 8 Úmluvy, resp. čl. 10 odst. 2 Listiny a práva na přístup k soudu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

42. Ústavní soud také souhlasí se stěžovatelkou, že se rozšířený senát ve výsledku dopustil stejného pochybení, jaké vytkl krajskému soudu. Zkritizoval ho za to, že sám interpretačně pozměnil a přeformuloval náhled na žalobní petit v tom smyslu, že stěžovatelka za nezákonný zásah považuje celé místní šetření. Krajský soud podle rozšířeného senátu pochybil, pokud tak učinil bez předchozí komunikace se stěžovatelkou, která by mohla pomocí žalobní petit vyjasnit. Rozšířený senát však také přinesl vlastní novou interpretaci žalobního petitu, který si vyložil tak, že stěžovatelka brojí proti převzetí dokumentů, které se událo během místního šetření v jediný den a v řádu několika hodin. Přestože stěžovatelka (správně) trvala na tom, že napadá trvajících zásah v podobě neukončeného zadržování jejích dokumentů, rozšířený senát také zúžil pohled na její petit, který podle něj směřoval k dění ze dne 31. 7. 2012, protože nemohlo jít o trvajících zásah. Ve své podstatě tedy zatížil svůj rozsudek stejnou vadou jako krajský soud, aniž

by dal stěžovatelce možnost se k této nové reinterpetaci její žaloby vyjádřit. Nenapravit tedy dřívější vady řízení, které z toho důvodu nelze považovat za spravedlivé jako celek. Proto musel Ústavní soud konstatovat porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

43. V řízení o žalobě na ochranu před nezákonným zásahem správního orgánu podle § 82 a násl. s. ř. s. je důležité – ačkoliv rozšířený senát této tezi nepřál – rozlišovat různé typy zásahů a zohledňovat specifika tzv. trvajících zásahů. Ústavní soud souhlasí s rozšířeným senátem, že k posouzení povahy zásahu nestačí pouze tvrzení žalobce. Správní soud musí při hodnocení povahy zásahu vycházet z objektivních skutečností a musí na jejich základě vyhodnotit, jakou povahu zásah má. Pokud v té souvislosti ovšem dojde k opačnému závěru než žalobce (např. nebude mít za to, že napadený zásah je trvajícím, což bude mít dopad na počítání lhůty k podání žaloby a její včasnost), musí dát žalobci možnost na tento odlišný pohled soudu reagovat. Držení dokumentů převzatých při místním šetření v tomto konkrétním případě představovalo trvajícím zásah. V případě těchto zásahů obecně musí s ohledem na zásadu bezrozpornosti právního řádu platit pravidlo, podle kterého časové právní následky včetně dopadu na počátek běhu subjektivní i objektivní lhůty k podání zásahové žaloby má až ukončení takového zásahu. V případě stále neukončeného trvajícím zásahu pak ústavně konformní výklad pojmu „dozvěděl se“ (§ 84 odst. 1 věta první s. ř. s.) odpovídá pojmu „dozvídá“ a výklad pojmu „došlo“ (§ 84 odst. 1 věta druhá s. ř. s.) odpovídá pojmu „dochází“. V souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva lhůta k podání žaloby proti neukončenému trvajícím zásahu ve skutečnosti začíná každý den znovu.

44. V této konkrétní věci rozšířený senát porušil ústavně zaručená práva stěžovatelky tím, že dospěl k závěru o nutnosti počítat objektivní lhůtu k podání zásahové žaloby proti trvajícím zásahu od počátku zásahu, na základě čehož shledal její žalobu opožděnou. S ohledem na chybnou kvalifikaci povahy napadeného zásahu neobstojí ani jeho závěr o uplynutí subjektivní lhůty, která také nemůže u neukončeného trvajícím zásahu uplynout. Nerespektoval pak požadavky práva na spravedlivý proces, pokud stejně jako krajský soud přeformuloval petit stěžovatelčiny žaloby a nedal jí příležitost reagovat na jeho (v řízení v pořadí již druhý) jiný pohled na podstatu podané žaloby, která podle rozšířeného senátu nesměřovala proti trvajícím zásahu. Vzhledem k tomu, že šlo v době podání zásahové žaloby o zásah neukončený, nemohla být žaloba stěžovatelky objektivně ani subjektivně opožděná.

IV. Závěr

45. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl ústavní stížnosti, neboť

rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu vedl k porušení základního práva stěžovatelky na respektování soukromého a rodinného života podle čl. 8 odst. 1 Úmluvy a čl. 10 odst. 2 Listiny a práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil napadený rozsudek rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu a věc vrátil Nejvyššímu správnímu soudu k dalšímu řízení. V novém řízení Nejvyšší správní soud musí znovu posoudit kasační stížnost stěžovatelky v souladu se závěry tohoto nálezu.

46. Ústavní soud rozhodl o ústavní stížnosti bez nařízení jednání, neboť dospěl k závěru, že by od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 95

K návrhu na zrušení § 10 odst. 3 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění zákona č. 297/2011 Sb., a na vyslovení protiústavnosti § 125f odst. 1 tohoto zákona, ve znění účinném do 30. června 2017

I. Skutečnost, že zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) výslovně nepamatuje na situaci, kdy soud podle čl. 95 odst. 2 Ústavy České republiky dospěje k závěru o protiústavnosti již zrušeného, avšak stále použitelného zákona, nelze vykládat ve smyslu vyloučení uplatnění pravomoci Ústavního soudu vyslovit jeho protiústavnost. Ustanovení zákona o Ústavním soudu upravující řízení o zrušení zákona nebo jiného právního předpisu je nutno – jako svou povahou nejbližší – použít i pro posouzení těchto návrhů, ledaže by použití některého z nich bylo vyloučeno z povahy věci. Tak tomu bude právě v případě § 67 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, který s možností pokračovat v řízení, v rámci něhož bude posouzena otázka ústavnosti již zrušeného právního předpisu, nepočítá.

II. Nikomu nelze uložit nesplnitelnou povinnost. Jakákoliv povinnost uložená zákonem podle čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod musí být splnitelná a jen ke splnění takovéto povinnosti může být jednotlivec podle čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod nucen. Povinnost, která by tomuto požadavku nedostála, by byla uložena v rozporu s těmito ustanoveními.

III. Požadavek splnitelnosti právní povinnosti lze vztáhnout jak na povinnost, s jejímž porušením je spojen vznik objektivní odpovědnosti, tak na sankční povinnost, která je jejím právním následkem. Z povahy věci naopak není možné posuzovat splnitelnost objektivní odpovědnosti samotné, neboť ta není vlastním pravidlem chování, ale jen stanovením právního následku.

IV. Odpovědnost provozovatele vozidla za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění účinném do 30. června 2017, je věcně opodstatněna tím, že právě na provozovateli vozidla, kterým je buď vlastník, nebo jiná osoba se souhlasem vlastníka, zpravidla závisí, kdo vozidlo užívá. Protože provozatel vozidla odpovídá za správní delikt bez ohledu na zavinění, jeho

odpovědnost primárně neslouží potrestání řidiče, který porušil některou z povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích. Vůči řidičům má působit zejména preventivně, aby se porušování těchto povinností do budoucna nedopouštěli. Předpokládá se, že provozovatel vozidla ví, kdo v době spáchání přestupku podle zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, užil jeho vozidlo, jakož i že má zájem domoci se po řidiči náhrady zaplacené pokuty, resp. určené částky, případně, že bude na řidiče v rámci vzájemných vztahů působit jiným způsobem tak, aby se porušení povinností neopakovalo, včetně možnosti zamezit mu v dalším užívání vozidla. Pokud by provozovatel vozidla na porušování povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích adekvátně nereagoval, vystavil by se riziku, že v budoucnu sám ponese případné další sankční následky.

V. Správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění účinném do 30. června 2017, zasahuje výlučně do vlastnického práva provozovatele vozidla podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. S obviněním ze spáchání tohoto deliktu není spojen žádný významný zásah do osobnostních práv obviněného, který by se například v podobě určitého stigmatizujícího působení dotýkal jeho jména a dobré pověsti. Pokuta, resp. určená částka, sice nepřímo umožňuje potrestání porušení povinností řidiče a pravidel provozu na pozemních komunikacích, vzhledem k objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla má však spíše regulační funkci ve vztahu k jednání účastníků silničního provozu. Tím vším se tento správní delikt liší od některých jiných správních deliktů, u nichž uznání vinným vypovídá o určitém společensky škodlivém jednání obviněného, což prostor pro jakoukoliv formu objektivní odpovědnosti podstatně zužuje.

VI. Zásada presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod nebrání objektivní odpovědnosti za správní delikt. Jde o procesní zásadu vztahující se k trestnímu řízení, resp. k řízení o trestním obvinění, z níž samotné však neplynou omezení pro stanovení skutkových podstat trestných činů či správních deliktů. Takováto omezení lze naopak – v závislosti na povaze deliktu i právních následcích, které jsou spojeny s jeho spácháním – dovozovat z jiných ústavně zaručených základních práv a svobod. Právě takto dotčená základní práva, a nikoliv zásada presumpce nevinny, jsou rozhodujícím kritériem přípustnosti objektivní odpovědnosti za správní delikt.

VII. Samotná možnost provozovatele vozidla vyhnout se stíhání pro správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu

na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění účinném do 30. června 2017, označením řidiče vozidla, která je důsledkem subsidiarity tohoto správního deliktu k přestupku řidiče, ještě nezakládá právní či faktickou překážku uplatnění práva odepřít výpověď pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo jeho osoby blízké podle čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Každý z těchto správních deliktů sleduje jiný účel. Zatímco subjektivní odpovědnost řidiče za přestupek je následkem jeho protiprávního jednání, objektivní odpovědnost provozovatele vozidla za správní delikt je výrazem jeho širší odpovědnosti jako vlastníka vozidla, resp. osoby, která vozidlo se souhlasem jeho vlastníka provozuje. Zákon může stanovit provozovateli vozidla povinnosti k zajištění účinné regulace silničního provozu, kterou si vyžaduje masivní využívání motorových vozidel, s nímž jsou přirozeně spojena některá nebezpečí pro životy, zdraví a majetek lidí. Každý, kdo se rozhodne opatřit si vozidlo, si musí být těchto povinností vědom.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a soudkyň a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 16. května 2018 sp. zn. Pl. ÚS 15/16 o návrhu Krajského soudu v Ostravě, za který jedná předseda senátu 22 A Mgr. Jiří Gottwald, na zrušení § 10 odst. 3 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění zákona č. 297/2011 Sb., a na vyslovení protiústavnosti § 125f odst. 1 tohoto zákona, ve znění účinném do 30. června 2017, za účasti Parlamentu České republiky jako účastníka řízení a vlády České republiky, zastoupené ministrem dopravy, jako vedlejší účastnice řízení (nález byl vyhlášen pod č. 116/2018 Sb.).

Výrok

Návrh se zamítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Před Krajským soudem v Ostravě (dále jen „navrhovatel“ nebo „krajský soud“) je pod sp. zn. 22 A 85/2014 vedeno řízení o žalobě

Mgr. Jiřího Malysiaka (dále jen „žalobce“) proti rozhodnutí Krajského úřadu Moravskoslezského kraje, odboru dopravy, ze dne 2. 7. 2014 č. j. MSK 76329/2014. Tímto rozhodnutím bylo potvrzeno rozhodnutí Magistrátu města Ostravy (dále jen „magistrát“) ze dne 15. 5. 2014 č. j. SMO/181631/14/DŠČ/Mar, jímž bylo rozhodnuto o tom, že se žalobce dopustil správního deliktu podle § 125f odst. 1 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění zákona č. 297/2011 Sb., (není-li dále uvedeno jinak, „zákonem o silničním provozu“ se rozumí tento zákon ve znění účinném do 30. 6. 2017). Podle § 125f odst. 3 ve spojení s § 125g odst. 3 zákona o silničním provozu mu byla uložena pokuta ve výši 2 000 Kč spolu s povinností uhradit náklady řízení spojené s projednáním správního deliktu ve výši 1 000 Kč.

2. Správního deliktu se měl žalobce dopustit tím, že jako provozovatel motorového vozidla, jež je blíže specifikováno v uvedených rozhodnutích, v rozporu s § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu nezajistil, aby při jeho užití na pozemních komunikacích byly dodržovány povinnosti řidiče a pravidla provozu na pozemních komunikacích stanovená zákonem o silničním provozu. Ve správním řízení bylo prokázáno, že blíže nezjištěný řidič ponechal ve dnech 31. 10. 2013, 3. 12. 2013 a 18. 12. 2013 toto motorové vozidlo stát v centru Ostravy na místech, jež byla buď v působnosti dopravního značení zakazujícího stání, nebo zde zákaz stání vyplýval ze skutečnosti, že toto místo bylo ve vzdálenosti kratší než 5 m před hranicí křižovatky a 5 m za ní. Toto jednání mělo naplňovat skutkovou podstatu přestupku podle § 125c odst. 1 písm. k) zákona o silničním provozu.

3. Všechny tři případy přestupků zaznamenala městská policie a oznámila magistrátu. Dne 7. 2. 2014 obdržel žalobce jako provozovatel vozidla výzvy k uhrazení určené částky ve výši 500 Kč za každý z uvedených přestupků. Dne 20. 2. 2014 bylo magistrátu doručeno jeho sdělení, v němž byla označena osoba, která měla vozidlo řídit. V rámci šetření bylo zjištěno, že tato osoba zemřela dne 23. 1. 2014 a že v období, kdy byly spáchány uvedené přestupky, nemohla s ohledem na svůj zdravotní stav motorové vozidlo řídit. Protože magistrát nezjistil do šedesáti dnů ode dne, kdy se o jednotlivých přestupcích dověděl, skutečnosti odůvodňující zahájení řízení proti určité osobě, byla věc podle § 66 odst. 3 písm. g) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, odložena. Tím měla být současně splněna podmínka podle § 125f odst. 4 písm. a) zákona o silničním provozu k projednání správního deliktu žalobce.

4. Rozhodnutí o žalobě závisí na posouzení otázky, zda uložení sankce za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, jehož se provozovatel vozidla dopustí porušením povinnosti podle § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu, nebude mít za následek porušení ústavně zaručených základních práv a svobod žalobce. Tato ustanovení stanoví

fyzické osobě, která je provozovatelem vozidla, odpovědnost za to, že jiná osoba při užití tohoto vozidla porušila povinnosti řidiče a pravidla provozu na pozemních komunikacích. Podle krajského soudu tím zákon presumuje vinu provozovatele motorového vozidla za porušení povinností, jejichž splnění nelze zajistit. Provozovatel vozidla může projednání správního deliktu zamezit v podstatě jen tím, že ve lhůtě 15 dnů od doručení výzvy k uhrazení určené částky sdělí údaje o totožnosti řidiče vozidla v době spáchání přestupku, a to i v případě, že jde o osobu blízkou.

5. Podle názoru krajského soudu jsou napadená ustanovení v rozporu s principem právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), právem odepřít výpověď podle čl. 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), zásadou presumpce nevinu podle čl. 40 odst. 2 Listiny a právem na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Krajský soud proto usnesením ze dne 17. 3. 2016 č. j. 22 A 85/2014-29 přerušil řízení o žalobě žalobce a podal Ústavnímu soudu návrh na zrušení § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu. Návrh byl společně s příslušným soudním a správním spisem doručen dne 8. 4. 2016.

6. Podáním, jež bylo Ústavnímu soudu doručeno dne 15. 11. 2016, krajský soud upřesnil svůj návrh tak, že se domáhá zrušení i § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu. K výzvě Ústavního soudu pak svůj návrh v této části změnil podáním doručeným dne 27. 9. 2017 tak, že s ohledem na novelizaci § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, jež byla s účinností od 1. 7. 2017 provedena zákonem č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích, navrhuje vyslovení protiústavnosti tohoto ustanovení, ve znění účinném do 30. 6. 2017.

II. Argumentace navrhovatele

7. Navrhovatel zdůrazňuje, že novelou zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, jež byla provedena zákonem č. 297/2011 Sb., byla zavedena objektivní odpovědnost provozovatele vozidla za správní delikt, k jehož spáchání dojde tím, že provozovatel vozidla nezajistí, aby při užití vozidla na pozemní komunikaci byly dodržovány povinnosti řidiče a pravidla provozu na pozemních komunikacích stanovená zákonem o silničním provozu. Tato odpovědnost byla stanovena navzdory tomu, že provozovatel vozidla, ať už je jím právnická osoba, fyzická osoba podnikající nebo jiná fyzická osoba, tuto povinnost nemůže splnit, neboť zpravidla nebude schopen požadované jednání řidiče ovlivnit. Jeho odpovědnost se navíc presumuje, což je v rozporu s veškerými předpisy trestního či správního práva. Přehlédnout nelze ani rozpor s některými

základními právy a principy právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy. Navrhovatel v této souvislosti podotýká, že k základním znakům právního státu patří také požadavek, aby stát prostřednictvím svých orgánů nikoho nepostihoval za jednání, které není protiprávní ani škodlivé, a které je dokonce zákonem výslovně dovoleno.

8. Judikatura správních soudů, obdobně jako judikatura Evropského soudu pro lidská práva, dlouhodobě vychází ze zásady, že pro trestání za správní delikty musí platit stejné základní principy jako pro trestání za trestné činy. Platí to jak v oblasti práva hmotného, tak procesního. Mezi uvedené základní principy patří i presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny. Je to stát, kdo nese důkazní břemeno, a tedy je na správním orgánu, aby vinu obviněného prokázal. Obviněnému nemůže být přičteno, že popíral určité skutečnosti. Právní odpovědnost musí být zásadně založena na principu zavinění, což napadená ustanovení nerespektují. Podle navrhovatele by koncepce objektivní odpovědnosti, na které jsou postaveny tzv. jiné správní delikty, měla být pouze výjimkou z principu presumpce nevinny a měla by být přípustná jen tehdy, pokud tyto delikty mohou být obviněnými vyvráceny.

9. Dále navrhovatel uvádí, že napadená ustanovení vytvářejí neodůvodněnou disparitu v postavení občanů. Osoba stíhaná za přeštepku je ve výhodnější pozici než osoba, která je stíhána za správní delikt. Tzv. jiné správní delikty fyzických osob se přitom svou povahou neliší od přestupků, které jsou založeny na principu zavinění. Důvodem odklonu od tohoto principu nemůže být snaha o zjednodušení postavení správního orgánu, což bylo právě záměrem zákonodárce, jenž chtěl řidičům zamezit ve zneužívání institutu osoby blízké.

10. Současná právní úprava dává provozovateli vozidla pouze dvě možnosti, jak se chovat, dojde-li ke spáchání přestupku při použití jeho vozidla osobou blízkou. Buď využije svého práva nevyprovídat s vědomím, že bude sám sankcionován, nebo tohoto svého práva nevyužije a uvede totožnost řidiče vozidla. Využití práva nevyprovídat ve smyslu čl. 37 odst. 1 Listiny, aniž by provozovateli motorového vozidla či jeho osobě blízké hrozila jakákoliv sankce, není možné.

11. Jako vhodný se navrhovatelí jeví poukaz na podobnost odpovědnosti držitele zbraně, kdy tento je oprávněn ji svěřit jenom osobě, která má příslušné oprávnění. Analogicky se současnou dikcí zákona o silničním provozu by tak osoba, která je držitelem zbraně, odpovídala za trestný čin proti životu nebo zdraví, který spáchal ten, jemuž byla zbraň po právu svěřena, a skutečný střelec by vyvázl bez trestu, což je samozřejmě situace absurdní a zcela ústavně nekonformní.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud podle § 69 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal návrh komorám Parlamentu jako jeho zástupcům v tomto řízení [srov. § 9 zákona č. 300/2017 Sb., o zásadách jednání a styku Poslanecké sněmovny a Senátu mezi sebou a navenek a o změně zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, ve znění pozdějších předpisů, (stykový zákon), jenž nabude účinnosti dne 1. 9. 2018] a dále vládě a veřejné ochránkyni práv jako orgánům, které jsou oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení. Všem bylo doručeno i dodatečné podání navrhovatele, jímž byl návrh upřesněn.

III./a Vyjádření komor Parlamentu

13. Poslanecká sněmovna i Senát ve svých vyjádřeních ze dnů 1. 6. 2016 a 29. 5. 2016, podepsaných předsedy jednotlivých komor Janem Hamáčkem a Milanem Štěchem, stručně shrnuly průběh legislativního procesu, v jehož rámci byl projednán a schválen zákon č. 297/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 247/2000 Sb., o získávání a zdokonalování odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Na tato vyjádření pak odkázaly i ve svých podáních ze dnů 19. 12. 2016 a 9. 12. 2016, jimiž reagovaly na rozšíření návrhu.

III./b Vyjádření vlády

14. Usnesením č. 486 ze dne 30. 5. 2016 rozhodla vláda o vstupu do tohoto řízení, o čemž byl Ústavní soud vyzooměn následujícího dne v zákonem předepsané lhůtě. Vláda pověřila ministra pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, aby ve spolupráci s ministrem dopravy a ministrem vnitra vypracoval a zaslal vyjádření k návrhu Ústavnímu soudu. Zastupováním vlády v tomto řízení současně pověřila ministra dopravy.

15. Vláda ve svém vyjádření ze dne 21. 6. 2016, podepsaném ministrem pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu Mgr. Jiřím Dienstbierem, vyslovila své přesvědčení, že § 10 odst. 3 ve spojení s § 125f až 125h zákona o silničním provozu není v rozporu s ústavním pořádkem. Předmětná zákonná úprava má za cíl zajištění bezpečnosti silničního provozu, resp. ochranu života, zdraví a majetku, jakož i zabezpečení faktické vymahatelnosti zákonem stanovených povinností řidiče a pravidel provozu na pozemních komunikacích. Jejím prostřednictvím měl být umožněn efektivní postih technickými prostředky zdokumentovaných jednání, jež ohrožují ostatní účastníky silničního provozu na zdraví, životě či majetku.

Tomuto postihu v minulosti bránilo masivní zneužívání institutu osoby blízké, případně nedostavení se k podání vysvětlení, ze strany provozovatelů vozidla. Zavedení objektivní odpovědnosti za některé druhy „dopravních deliktů“ má na provozovatele vozidel působit preventivně v tom smyslu, aby je nadále nesvěřovali osobám, které svým jednáním ohrožily bezpečnost ostatních účastníků silničního provozu, případně aby přijali taková opatření, kterými by vynutili na takovýchto osobách dodržování pravidel provozu na pozemních komunikacích.

16. Objektivní odpovědnost provozovatele vozidla se nevztahuje na všechny druhy „dopravních deliktů“, ale jen na ty, které byly zjištěny prostřednictvím automatizovaného technického prostředku používaného bez obsluhy, a na neoprávněné zastavení nebo stání. Jde výlučně o delikty, u nichž je jednoznačně prokázáno porušení pravidel provozu na pozemních komunikacích, avšak je velmi obtížné identifikovat konkrétního pachatele. Vláda považuje za nezbytné, aby orgány policie využívaly technické prostředky k zajištění dohledu nad dodržováním pravidel provozu na pozemních komunikacích. To platí obzvláště v případech, ve kterých zpravidla není možné bezprostředně zasáhnout proti pachateli dopravního přestupku. Nedochází totiž k bezprostřednímu kontaktu policisty a pachatele deliktu, případně je ztížena možnost zastavit vozidlo, aniž by byla narušena bezpečnost nebo plynulost silničního provozu.

17. Delikty spočívající v nedodržení nejvyšší povolené rychlosti se významnou měrou podílejí na počtu usmrcených a těžce zraněných osob a celkově významným způsobem ohrožují i ostatní účastníky silničního provozu na zdraví, životě či majetku. V roce 2015 byla nepřiměřená rychlost hlavní příčinou 16,8 % dopravních nehod a 39,1 % usmrcení osob při dopravní nehodě. V roce 2012 – tedy bezprostředně před zavedením objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla – byla hlavní příčinou 20,6 % dopravních nehod a 41 % usmrcení osob při dopravní nehodě. Od roku 2009 do roku 2015, tedy ve sledovaném období z hlediska plnění opatření Národní strategie bezpečnosti silničního provozu, došlo ke snížení počtu usmrcených z rychlostních nehod o 133 osob a těžce zraněných o 469 osob. Předmětná zákonná úprava tak podle vlády představuje učebnicový příklad toho, jak může zakotvení efektivního způsobu vymáhání zákonem stanovených povinností vést k významnému preventivnímu působení na adresáty normy.

18. Zákonodárce se při formulování napadené právní úpravy inspiroval obdobnou právní úpravou, která je obsažena v právních řádech řady evropských států, například Nizozemska, Rakouska, Německa, Finska či Slovenska. Rovněž vzal v potaz rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 10. 2004 ve věci stížnosti č. 66273/01 *Falk proti*

Nizozemsku. V něm bylo konstatováno, že pravidlo objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla není v rozporu s čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

19. K jednotlivým argumentům navrhovatele vláda uvedla, že správní delikt provozovatele vozidla je založen na objektivní odpovědnosti s možností liberace, nikoliv na absolutní objektivní odpovědnosti. Provozovatel vozidla se zproští odpovědnosti v případě, jestliže prokáže splnění zákonem stanovených liberačních důvodů uvedených v § 125f odst. 5 zákona o silničním provozu. Zároveň platí, že jde o správní delikt subsidiární. K projednání správního deliktu by se mělo přistoupit až tehdy, nebude-li možno na základě žádných důkazů či indicií zjistit skutečného řidiče a vést proti němu přestupkové řízení. Vláda má za to, že konstrukce správního deliktu odpovídá jak konceptu individuální odpovědnosti, tak veřejnému zájmu na potrestání objektivně existujícího protiprávního stavu způsobeného provozem vozidla na pozemních komunikacích.

20. Předmětný správní delikt představuje zvláštní druh odpovědnosti, jehož cílem je postihnout objektivně existující a jednoznačně zjištěný protiprávní stav, který byl způsoben provozem, resp. užíváním vozidla při provozu na pozemních komunikacích. Jde o to, aby tento protiprávní stav nezůstal navzdory nemožnosti potrestat pachatele bez postihu. Ačkoliv je pravidlem, že odpovědnost fyzické osoby nepodnikající je – na rozdíl od odpovědnosti právnické osoby či podnikající fyzické osoby – založena na zavinění a že důkazní břemeno nese v řízení správní orgán, v daném případě jsou dány důvody k odchýlení se od „běžného“ konceptu odpovědnosti fyzické osoby. Fyzická osoba zde má totiž zvláštní postavení jako provozovatel vozidla, a tudíž nese zvýšenou odpovědnost za dodržování veřejnoprávních povinností v podobě pravidel provozu na pozemních komunikacích.

21. Podobnou úpravu vycházející ze zvýšených nároků na dodržování veřejnoprávních povinností ze strany nepodnikajících fyzických osob, které mají zvláštní postavení, tedy nejsou „běžnými“ fyzickými osobami, lze podle vlády nalézt i v jiných zákonech. Zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě, ve znění pozdějších předpisů, například upravuje objektivní odpovědnost fyzické osoby v postavení dopravce. Zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně a doplnění některých zákonů (lesní zákon), ve znění pozdějších předpisů, stanoví objektivní odpovědnost fyzické osobě v postavení vlastníka lesa, nebo zákon č. 200/1994 Sb., o zeměměřičství a o změně a doplnění některých zákonů souvisejících s jeho zavedením, ve znění pozdějších předpisů, upravuje objektivní odpovědnost osoby, které bylo uděleno úřední oprávnění.

22. Vláda zdůrazňuje, že správní sankce, kterou je možné provozovateli vozidla uložit, svou výší nepřesahuje částku odpovídající pokutě za přestupek. V některých případech může být dokonce znatelně nižší. Nebylo-li

prokázáno, že přestupek spáchal sám provozovatel, pak mu není možné přidělit body v bodovém systému ani mu uložit zákaz činnosti. Osoba stíhaná za přestupek tak není, jak je nesprávně uváděno v návrhu, ve výhodnějším postavení než osoba stíhaná za správní delikt.

23. Napadená ustanovení podle vlády neukládají provozovateli vozidla břemeno, které není schopen unést. Vlastnictví zahrnuje podle čl. 11 odst. 3 Listiny i závazek vůči ostatním zájmům chráněným Ústavou a Listinou, který jde k tíži vlastníka. Provozovatel vozidla, byť nemusí být vždy jeho vlastníkem, je osobou, která má vozidlo dlouhodobě soustavně ve své moci a reálně s ním nakládá, rozhoduje o jeho používání, zajišťuje jeho opravy, údržbu a plnění dalších povinností, které jsou s provozem vozidla spojeny. V českém právním řádu není nijak výjimečné, že povinnost nedopadá na osobu, která má v danou chvíli vozidlo ve své moci, ale že je určena jedna osoba, která řádně provozování vozidla zajišťuje a která je nositelem příslušných povinností, spolu s přiměřenými liberačními důvody. Například podle § 83 odst. 1 zákona č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích a o změně zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění zákona č. 307/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích“) je provozovatel vozidla sankcionován za to, že bylo provozováno vozidlo, aniž by na něm byla umístěna tabulka s poznávací značkou.

24. Svěřením vozidla jiné osobě se provozovatel vozidla nezavazuje výkonu vlastnického práva ani odpovědnosti za následky, které budou užitím vozidla způsobeny. Objektivní odpovědnost za následky způsobené provozem vozidla je v soukromoprávní rovině předvídána v § 2927 a násl. občanského zákoníku a je zcela přiměřené, že obdobná odpovědnost je v rovině obecné, tedy vůči ochraně života, zdraví a majetku ostatních osob, zakotvena i v právu veřejném. Provozovatel vozidla je vždy spoluodpovědný za provoz vozidla. Tím, že svěřil vozidlo jiné osobě, je s touto osobou vždy v určitém „smluvním“ vztahu, a má tedy možnost určit podmínky a způsob, jakým bude vozidlo užito, a případně i vyřešit následky nesprávného způsobu užití vozidla. Provozovatel má tedy možnost, kromě výchovného působení na řidiče, kterému dává k dispozici vozidlo, rovněž nastavit takové parametry vzájemného vztahu, ve kterých bude zohledněno i případné porušení jeho odpovědnosti vyplývající z § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu. Následně může vymáhat uloženou částku správní sankce po skutečném pachateli.

25. Opodstatnění nemá ani tvrzení, podle něhož napadená ustanovení nejsou v souladu se zásadou presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny. Předmětem řízení o správním deliktu není zkoumání zavinění

provozovatele vozidla za porušení konkrétního pravidla provozu na pozemních komunikacích, neboť jde o objektivní odpovědnost, která je běžně stanovena v dopravních předpisech. Peněžitá pokuta v mnohem nižším rozmezí zohledňuje sekundární povahu správního deliktu. Dopady do osobní sféry provozovatele vozidla jsou proto nižší, než by byly dopady při přímém potrestání řidiče.

26. Vláda si je vědoma určité kolize dvou ústavně chráněných hodnot. Na jedné straně stojí právo každého odepřít výpověď, jestliže by tím způsobil nebezpečí postihu sobě nebo osobě blízké. Na straně druhé stojí důležitě veřejné zájmy, kterými jsou především zajištění bezpečnosti silničního provozu, resp. ochrana života, zdraví a majetku ostatních osob, jakož i zajištění vymahatelnosti práva. U deliktů zjištěných prostřednictvím automatické techniky není možno přímo na místě zjistit totožnost pachatele. Jeho následně zjištění z podkladů, které má správní orgán k dispozici, je zas velmi komplikované a bez spolupráce provozovatele vozidla takřka nemožné. Před nabytím účinnosti zákona č. 297/2011 Sb. zůstávalo velké množství těchto deliktů nevyřešeno, neboť ze strany provozovatelů vozidla docházelo k excesivnímu využívání (resp. zneužívání) práva odepřít výpověď, což však způsobovalo faktickou nemožnost důsledného postihování pachatelů zdokumentovaných protiprávních jednání. Cílem zákonodárce proto bylo zajistit vyváženou ochranu všech výše uvedených hodnot, přičemž tohoto cíle bylo možno dosáhnout toliko zavedením institutu objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla. Tato vyváženost je podle názoru vlády zajištěna zejména charakterem sankce, sekundární povahou objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla ve vztahu k odpovědnosti řidiče vozidla za přestupek, a tím, že se odpovědnost provozovatele vozidla uplatňuje jen v případě některých porušení pravidel provozu na pozemních komunikacích. Přestože tedy mohou být důsledky posuzované objektivní odpovědnosti vnímány jako určitý tlak na provozovatele vozidla, aby sdělil, kdo v okamžiku porušení pravidel provozu na pozemních komunikacích vozidlo řídil, a je tedy pachatelem přestupku, tento tlak je vyvážen výše uvedenými parametry.

27. Na rozšíření návrhu reagovala vláda vyjádřením ministra dopravy Ing. Dana Ťoka ze dne 23. 12. 2016, podle něhož lze toto rozšíření považovat pouze za formální doplnění petitu původního návrhu, na které s ohledem na neuvedení další argumentace není třeba dále reagovat. Nad rámec původního vyjádření vlády ministr odkázal na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 6. 2016 č. j. 6 As 73/2016-40, v němž se tento soud mimo jiné zabýval otázkou souladu napadených ustanovení s ústavním pořádkem, a to v rámci zvažování možnosti podat návrh na jeho zrušení podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. Vyslovil v něm názor, že „vezmeme-li v úvahu, že právní úprava odpovědnosti provozovatele vozidla podle § 10 odst. 3

a § 125f zákona o silničním provozu je omezena na úzkou skupinu deliktů objektivně a spolehlivě zjištěných prostřednictvím automatizovaného technického prostředku používaného bez obsluhy při dohledu na bezpečnost provozu na pozemních komunikacích nebo spočívajících v neoprávněném zastavení nebo stání [§ 125f odst. 1 písm. a)], (*sic*)

- za podmínky, že takové porušení pravidel nemá za následek dopravní nehodu [pak by se plně uplatnila individuální odpovědnost pachatele na principu zavinění; § 125f odst. 1 písm. c)], (*sic* - pozn. red.)

- kdy navíc nejde o odpovědnost absolutní, nýbrž s možností liberace z důvodů, které registrovaný provozovatel vozidla nemohl nijak ovlivnit (srov. § 125f odst. 5),

- a dokonce kdy - nad rámec nutného - podle zákonné konstrukce nastupuje odpovědnost provozovatele vozidla teprve sekundárně, tj. pouze v případě, že nezbytné kroky ke zjištění skutečného pachatele přestupku nevedly k cíli (§ 125f odst. 4),

- a konečně přihlédneme-li k povaze a intenzitě této formy nepřímého nátlaku na provozovatele vozidla (limitovaná výše pokuty, absence ukládání bodů do registru řidičů), nemá Nejvyšší správní soud ... vážný důvod pochybovat o tom, že předmětná právní úprava v testu ústavnosti ob stojí". Nejvyšší správní soud odkázal i na některá rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva, v nichž nebylo shledáno porušení čl. 6 Úmluvy v případě obdobných zákonných úprav v Rakousku a Velké Británii.

28. Vláda navrhl, aby Ústavní soud návrh na zrušení napadených ustanovení zamítl.

III./c Sdělení veřejné ochránčyně práv

29. Veřejná ochránčyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., dopisem ze dne 10. 5. 2016 sdělila Ústavnímu soudu, že nevyužívá svého práva vstoupit do tohoto řízení. Na tomto svém rozhodnutí setrvala i ve svém sdělení ze dne 7. 12. 2016, kterým reagovala na rozšíření návrhu.

III./d Ústní jednání

30. Ve smyslu § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, protože od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

31. Ústavní soud se předně zabýval tím, zda jsou v dané věci splněny všechny procesní předpoklady k projednání návrhu podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a čl. 95 odst. 2 Ústavy, které stanoví zákon o Ústavním soudu. Návrh zjevně splňuje veškeré zákonem stanovené formální náležitosti (§ 34 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu).

IV./a Oprávněnost navrhovatele

32. Podle § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu je návrh na zrušení zákona nebo jeho jednotlivých ustanovení oprávněn podat též soud v souvislosti se svou rozhodovací činností podle čl. 95 odst. 2 Ústavy. Podle tohoto článku dojde-li soud k závěru, že zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem, předloží věc Ústavnímu soudu. Uvedená podmínka návrhového oprávnění je splněna, jestliže jde o zákon (resp. jeho ustanovení), jehož použití má být v dané věci bezprostřední, resp. nevyhnutelné [usnesení ze dne 23. 10. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 39/2000 (U 39/20 SbNU 353)], a jež současně překáží tomu, aby bylo dosaženo žádoucího (ústavně konformního) výsledku [například náleze ze dne 6. 3. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 3/06 (N 41/44 SbNU 517; 149/2007 Sb.), bod 26; náleze ze dne 28. 1. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 49/10 (N 10/72 SbNU 111; 44/2014 Sb.), bod 18].

33. V řízení před krajským soudem je rozhodováno o tom, zda se žalobce dopustil správního deliktu podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, tedy zda jako provozovatel vozidla v rozporu s § 10 odst. 3 tohoto zákona nezajistil, aby při užití vozidla na pozemní komunikaci byly dodržovány povinnosti řidiče a pravidla provozu na pozemních komunikacích. Krajský soud je v rámci svého právního posouzení povinen zvažovat soulad právních předpisů, které má ve věci použít, s ústavním pořádkem, kromě jiného z hlediska možných následků jejich použití pro účastníky řízení. Pokud by přitom protiústavnost právního předpisu spočívala v nepřipustném zásahu do jejich ústavně zaručených základních práv a svobod, pak by v rámci právního posouzení věci měla dostat přednost právě jejich ochrana.

34. Krajský soud dospěl k závěru, že § 125f odst. 1 a § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu, které vymezují správní delikt, jehož spácháním byl žalobce uznán vinným, jsou v rozporu s ústavním pořádkem, a z tohoto důvodu navrhl Ústavnímu soudu, aby rozhodl o zrušení obou ustanovení. Pakliže by jeho návrh byl shledán důvodným a napadená ustanovení byla zrušena z důvodu rozporu v nich stanovené povinnosti s ústavně zaručenými základními právy a svobodami, znamenalo by to, že jednání, za které byl žalobce stíhán, bylo - navzdory tehdy platné zákonné úpravě - po právu a nemělo být sankcionováno. V opačném případě by krajský soud musel vyjít ze stávající zákonné úpravy a žalobou napadené rozhodnutí jako zákonné potvrdit. Za této situace byly splněny podmínky podle čl. 95 odst. 2 Ústavy a § 64 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, za nichž může soud podat Ústavnímu soudu návrh na zrušení zákona. Návrh na zrušení napadených ustanovení byl podán oprávněným navrhovatelem.

IV./b Pravomoc Ústavního soudu k posouzení ústavnosti již zrušeného zákona

35. Dále Ústavní soud posuzoval, zda v případě napadených ustanovení není dán důvod nepřipustnosti návrhu, nebo pro zastavení řízení o něm. Podle § 67 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, jestliže zákon, jiný právní předpis nebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž zrušení je navrhováno, pozbudou platnosti před skončením řízení před Ústavním soudem, řízení se zastaví. Toto ustanovení reflektuje skutečnost, že čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy svěřují Ústavnímu soudu pravomoc rozhodovat o zrušení zákona nebo jiného právního předpisu (ve smyslu rozhodování o pozbytí jejich platnosti k určitému datu). Zastavení řízení je tak v těchto případech opodstatněno tím, že právní předpis byl zrušen, a tudíž v řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů již nelze – z hlediska platnosti právního předpisu do budoucna – ničeho dalšího dosáhnout. Ze stejného důvodu stanoví § 66 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, nepřipustnost návrhu, jestliže zákon, jiný právní předpis nebo jejich jednotlivá ustanovení, jejichž zrušení je navrhováno, pozbyly před doručením návrhu Ústavnímu soudu platnosti.

36. Zatímco návrh na zrušení § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu zjevně žádný z těchto důvodů nezakládá, ustanovení § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu bylo zákonem č. 183/2017 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich a zákona o některých přestupcích, částečně změněno. Konkrétně v něm byla s účinností od 1. 7. 2017 nahrazena slova „Právnícká nebo fyzická osoba se dopustí správního deliktu tím, že jako provozovatel vozidla“ slovy „Provozovatel vozidla se dopustí přestupku tím, že“. Tato změna se nedotkla jen označení správního deliktu, který je nově přestupkem, ale též jeho zákonného vymezení, neboť na něj navázala obecnou úpravu obsaženou v zákoně č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich. Jde tedy o takovou změnu [ve smyslu usnesení ze dne 26. 9. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 35/2000 (U 33/19 SbNU 297)], v jejímž důsledku pozbyl § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, ve znění zákona č. 297/2011 Sb., platnosti v době po podání návrhu na jeho zrušení, čímž nastala situace předvídaná § 67 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Ústavní soud musel nicméně zohlednit, že navrhovatel svůj návrh podal v souvislosti s řízením, které je před ním vedeno, přičemž posouzení ústavnosti tohoto ustanovení nadále potřebuje pro rozhodnutí ve věci.

37. Přísně vzato, následky pozbytí platnosti právního předpisu podle § 67 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, by se měly v řízení o zrušení zákona nebo jiného právního předpisu uplatnit vždy. Tento závěr však neobstojí v případě návrhu podle čl. 95 odst. 2 Ústavy, jenž upravuje povinnost soudu předložit věc Ústavnímu soudu, dospěje-li k závěru, že

zákon, jehož má být při řešení věci použito, je v rozporu s ústavním pořádkem. Smysl kontroly ústavnosti zákona ze strany Ústavního soudu se totiž nevyčerpává zrušením zákona, který je v rozporu s ústavním pořádkem. Zahrnuje rovněž možnost promítnutí závěru o protiústavnosti zákona do právního posouzení věci, v nichž tento právní předpis byl nebo by měl být ze strany orgánů veřejné moci použit [podrobně například náleze ze dne 18. 12. 2007 sp. zn. IV. ÚS 1777/07 (N 228/47 SbNU 983) a náleze ze dne 3. 2. 2016 sp. zn. I. ÚS 3599/15 (N 24/80 SbNU 285)]. Jinak by byla v rozporu s čl. 1 Listiny a čl. 4 Ústavy znemožněna ochrana ústavně zaručených základních práv a svobod v případech, kdy právě použití protiústavního zákona vedlo k jejich porušení.

38. Jestliže je předmětem kontroly ústavnosti platný zákon, pak lze dosáhnout promítnutí závěru o jeho protiústavnosti do právního hodnocení v konkrétní věci již prostřednictvím řízení o zrušení zákona nebo jiného právního předpisu, a to s ohledem na vázanost všech orgánů a osob závazným právním názorem vysloveným ve vykonatelném rozhodnutí Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy. Stejného výsledku ovšem musí být možné dosáhnout i v případech, kdy zákon již byl zrušen (pozbyl platnosti), nadále však zůstává použitelným ve vztahu k právním skutečnostem nastalým po dobu jeho účinnosti. Tyto případy zákon o Ústavním soudu výslovně nereflektuje, přestože povinnost posoudit soulad i takového zákona s ústavním pořádkem vyplývá z čl. 95 odst. 2 Ústavy. I v nich jsou přitom soudy podle čl. 95 odst. 1 Ústavy vázány zákonem a samotné nemohou v jimi projednávané věci odmítnout jeho použití z důvodu, že jej shledávají protiústavním. Závěr o nesouladu zákona nebo jeho části s ústavním pořádkem, jenž by se promítal do možnosti jejich dalšího použití, může učinit pouze Ústavní soud.

39. Skutečnost, že zákon o Ústavním soudu výslovně nepamatuje na situaci, kdy soud podle čl. 95 odst. 2 Ústavy dospěje k závěru o protiústavnosti již zrušeného, avšak stále použitelného zákona, nelze vykládat ve smyslu vyloučení uplatnění pravomoci Ústavního soudu vyslovit jeho protiústavnost. Ustanovení zákona o Ústavním soudu upravující řízení o zrušení zákona nebo jiného právního předpisu je nutno – jako svou povahou nejbližší – použít i pro posouzení těchto návrhů, ledaže by použití některého z nich bylo vyloučeno z povahy věci. Tak tomu bude, jak Ústavní soud opakovaně uvedl v řadě svých rozhodnutí [především náleze ze dne 10. 1. 2001 sp. zn. Pl. ÚS 33/2000 (N 5/21 SbNU 29; 78/2001 Sb.), náleze ze dne 6. 2. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 38/06 (N 23/44 SbNU 279; 84/2007 Sb.) a náleze ze dne 29. 1. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 72/06 (N 23/48 SbNU 263; 291/2008 Sb.)], právě v případě § 67 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, který s možností pokračovat v řízení, v rámci něhož bude posouzena otázka ústavnosti již zrušeného právního předpisu, nepočítá.

40. V návaznosti na změnu zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, jež byla provedena zákonem č. 183/2017 Sb., navrhovatel změnil svůj návrh tak, že se přímo na základě čl. 95 odst. 2 Ústavy domáhá vyslovení protiústavnosti § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, ve znění zákona č. 297/2011 Sb., ježž byl účinný do 30. 6. 2017. Uvedený důvod zastavení řízení podle § 67 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, se proto v tomto případě neuplatní. Nic tak nebrání tomu, aby se Ústavní soud mohl návrhem zabývat meritorně.

V. Posouzení kompetence a ústavní konformity procedury přijetí napadených zákonných ustanovení

41. Podle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., sestává posouzení ústavnosti zákona s ústavním pořádkem ze zodpovězení tří otázek: zda byl přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, zda byl přijat ústavně předepsaným způsobem a zda jeho obsah je v souladu s ústavními zákony.

42. Ustanovení § 10 odst. 3 a § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu byla do tohoto zákona vložena zákonem č. 297/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 247/2000 Sb., o získávání a zdokonalování odborné způsobilosti k řízení motorových vozidel a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

43. Ústavní soud konstatuje, že Parlament měl ve smyslu čl. 15 odst. 1 Ústavy kompetenci k přijetí uvedeného zákona. Z vyjádření jeho komor a veřejně přístupných dokumentů vztahujících se k legislativnímu procesu dále zjistil, že návrh uvedeného zákona (Poslanecká sněmovna, 6. volební období, 2010–2013, sněmovní tisk 300/0), předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 25. 3. 2011. Ta jej schválila v třetím čtení dne 15. 6. 2011 na své 19. schůzi (usnesení č. 559), kdy pro něj hlasovalo 135 ze 175 přítomných poslanců, 2 byli proti a 38 se hlasování zdrželo. Senát projednal návrh zákona dne 22. 7. 2011 na své 10. schůzi a vrátil jej Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy (Senát, 8. funkční období, 2010–2012, senátní tisk 135/0). Pro vrácení hlasovalo 58 z 59 přítomných senátorů, 1 se hlasování zdržel. Poslanecká sněmovna dne 6. 9. 2011 na své 21. schůzi setrvala na původně schváleném návrhu zákona (usnesení č. 677). Pro hlasovalo 106 ze 157 přítomných poslanců, 24 bylo proti a 27 se hlasování zdrželo. Přijatý zákon byl doručen prezidentu republiky dne 15. 9. 2011 a podepsán jím byl dne 29. 9. 2011. K jeho vyhlášení došlo ve Sbírce zákonů dne 14. 10. 2011 v částce 105 pod č. 297/2011 Sb. Tato zjištění postačují k závěru, že zákon byl přijat ústavně předepsaným způsobem.

VI. Znění napadených ustanovení a související právní úprava

44. Pro účely dalšího přezkumu považuje Ústavní soud za žádoucí uvést znění napadených ustanovení, jakož i shrnout související zákonnou úpravu. Ustanovení § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu zní:

„§ 10

Povinnosti provozovatele vozidla

...

(3) Provozovatel vozidla zajistí, aby při užití vozidla na pozemní komunikaci byly dodržovány povinnosti řidiče a pravidla provozu na pozemních komunikacích stanovená tímto zákonem.

...“

Provozovatelem vozidla je podle § 2 písm. b) zákona o silničním provozu pro účely tohoto zákona vlastník nebo jiná osoba, která je jako provozovatel zapsána v registru silničních vozidel podle zvláštního právního předpisu nebo obdobné evidenci jiného státu. Zákon o podmínkách provozu vozidel na pozemních komunikacích umožňuje, aby byla do registru silničních vozidel zapsána jako provozovatel vozidla [§ 4 odst. 1 písm. a)] jiná osoba než jeho vlastník, vždy však pouze se souhlasem vlastníka. Žádost o zápis provozovatele vozidla podávají vždy společně vlastník i nový provozovatel vozidla [§ 9 odst. 1 písm. a)]. Vlastník nebo provozovatel vozidla mohou tuto žádost podat sami jen v případě, že má být novým provozovatelem vozidla jeho vlastník [§ 9 odst. 1 písm. b)].

45. Na ustanovení § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu, resp. na jím stanovenou povinnost, navazuje § 125f, jehož znění účinné do 30. 6. 2017 bylo následující:

„§ 125f

Správní delikt provozovatele vozidla

(1) Právnícká nebo fyzická osoba se dopustí správního deliktu tím, že jako provozovatel vozidla v rozporu s § 10 nezajistí, aby při užití vozidla na pozemní komunikaci byly dodržovány povinnosti řidiče a pravidla provozu na pozemních komunikacích stanovená tímto zákonem.

(2) Právnícká nebo fyzická osoba za správní delikt odpovídá, pokud

a) porušení pravidel bylo zjištěno prostřednictvím automatizovaného technického prostředku používaného bez obsluhy při dohledu na bezpečnost provozu na pozemních komunikacích nebo se jedná o neoprávněné zastavení nebo stání,

b) porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích vykazuje znaky přestupku podle tohoto zákona a

c) porušení pravidel nemá za následek dopravní nehodu.

(3) Za správní delikt podle odstavce 1 se uloží pokuta. Pro určení výše pokuty se použije rozmezí pokuty pro přestupek, jehož znaky porušení pravidel provozu na pozemních komunikacích vykazuje; pokuta však nepřevyší 10 000 Kč.

(4) Obecní úřad obce s rozšířenou působností správní delikt podle odstavce 1 projedná, pouze pokud učinil nezbytné kroky ke zjištění pachatele přestupku a

a) nezahájil řízení o přestupku a věc odložil, protože nezjistil skutečnosti odůvodňující zahájení řízení proti určité osobě, nebo

b) řízení o přestupku zastavil, protože obviněnému z přestupku nebylo spáchání skutku prokázáno.

(5) Provozovatel vozidla za správní delikt neodpovídá, jestliže prokáže, že v době před porušením povinnosti řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích

a) bylo vozidlo, jehož je provozovatelem, odcizeno nebo byla odcizena jeho tabulka s přidělenou státní poznávací značkou, nebo

b) podal žádost o zápis změny provozovatele vozidla v registru silničních vozidel.“

46. Návrh krajského soudu nesměřuje proti celému § 125f zákona o silničním provozu, nýbrž toliko proti jeho odstavci 1. Tento odstavec ovšem nelze vykládat izolovaně. V odstavcích 2 a 5 jsou výslovně formulovány podmínky, za nichž vzniká odpovědnost provozovatele vozidla. Ustanovení odstavce 4 zas stanoví procesní předpoklady projednání správního deliktu, jež ve své podstatě zakládají jeho subsidiaritu ve vztahu k odpovědnosti řidiče vozidla za přestupek. Tyto odstavce dotvářejí zákonné vymezení správního deliktu.

47. Při výkladu napadených ustanovení nelze pominout ani navazující ustanovení zákona o silničním provozu, konkrétně jeho § 125g a 125h. Ustanovení § 125g odst. 1 tohoto zákona, ve znění účinném do 30. 6. 2017, řešilo vztah řízení o správním deliktu provozovatele vozidla a řízení o přestupku řidiče vozidla. Jeho znění bylo následující:

„§ 125g

(1) Je-li zahájeno řízení o uložení pokuty za správní delikt podle § 125f, nelze již zahájit řízení o přestupku pro stejné porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích. Řízení o přestupku lze zahájit, pokud se provozovatel vozidla zproští odpovědnosti za správní delikt podle § 125f odst. 5.

...“

Postup správního orgánu předcházející zahájení řízení o správním deliktu byl zas upraven v § 125h zákona o silničním provozu, ve znění účinném do 30. 6. 2017, který stanovil:

„§ 125h

(1) Obecní úřad obce s rozšířenou působností bezodkladně po zjištění nebo oznámení přestupku vyzve provozovatele vozidla, s nímž došlo ke spáchání přestupku, k uhrazení určené částky, pokud

a) jsou splněny podmínky podle § 125f odst. 2,

b) totožnost řidiče vozidla není známa nebo není zřejmá z podkladu pro zahájení řízení o přestupku a

c) porušení je možné projednat uložením pokuty v blokovém řízení.

(2) Určená částka se stanoví ve stejné výši jako pokuta v blokovém řízení. Při stanovení určené částky obecní úřad obce s rozšířenou působností přihledne k závažnosti porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích.

(3) Určená částka je splatná do 15 dnů ode dne doručení výzvy podle odstavce 1.

(4) Výzva podle odstavce 1 musí obsahovat popis skutku s označením místa a času jeho spáchání, označení přestupku, jehož znaky skutek vykazuje, výši určené částky, datum splatnosti určené částky a další údaje nezbytné pro provedení platby a poučení podle odstavců 6 a 7.

(5) Je-li určená částka uhrazena nejpozději v den splatnosti, obecní úřad obce s rozšířenou působností věc odloží. V opačném případě obecní úřad s rozšířenou působností pokračuje v šetření přestupku. O tomto postupu poučí obecní úřad obce s rozšířenou působností provozovatele vozidla ve výzvě podle odstavce 1.

(6) Neuhradí-li provozovatel vozidla určenou částku, může obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, který jej vyzval k uhrazení určené částky, písemně sdělit údaje o totožnosti řidiče vozidla v době spáchání přestupku ve lhůtě podle odstavce 3. Toto sdělení se považuje za podání vysvětlení. O tomto postupu poučí obecní úřad obce s rozšířenou působností provozovatele vozidla ve výzvě podle odstavce 1.

(7) Je-li určená částka uhrazena po dni splatnosti, obecní úřad ji bezodkladně vrátí provozovateli vozidla.

(8) Určená částka je příjmem obce, jejíž obecní úřad vyzval provozovatele vozidla k uhrazení určené částky.“

48. Z citovaných ustanovení vyplývá, že je třeba rozlišovat mezi obecnou povinností provozovatele vozidla podle § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu a mezi jeho odpovědností za na tuto povinnost navazující správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, která ovšem nevzniká bez dalšího, nýbrž je vázána na splnění dalších podmínek. Provozovatel vozidla odpovídá za správní delikt v případě, že porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích vykazuje znaky přestupku podle zákona o silničním provozu [§ 125f odst. 2 písm. b)] a nebyla při něm spáchána dopravní nehoda [§ 125f odst. 2 písm. c)]. Ke zjištění

porušení povinnosti musí zároveň dojít prostřednictvím automatizovaného technického prostředku používaného bez obsluhy při dohledu na bezpečnost provozu na pozemních komunikacích, ledaže jde o neoprávněné zastavení nebo stání, které by mohlo být zjištěno jakýmkoliv způsobem [§ 125f odst. 2 písm. a)]. K vzniku této odpovědnosti tudíž nedochází výlučně v důsledku porušení povinnosti provozovatele vozidla, ale významný může být rovněž způsob, jakým bylo toto porušení zjištěno. Provozovatel vozidla naopak neodpovídá za správní delikt, jestliže v době před porušením povinnosti řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích bylo vozidlo, jehož je provozovatelem, odcizeno nebo byla odcizena jeho tabulka s přidělenou státní poznávací značkou [§ 125f odst. 5 písm. a)], nebo podal žádost o zápis změny provozovatele vozidla v registru silničních vozidel [§ 125f odst. 5 písm. b)].

49. Další omezení odpovědnosti vyplývá fakticky ze zvláštní procesní úpravy, kterou zákon o silničním provozu stanoví pro „projednání správního deliktu provozovatele vozidla“ (§ 125f odst. 4), resp. pro zahájení „řízení o uložení pokuty za správní delikt podle § 125f“ (§ 125g odst. 1). Obecní úřad obce s rozšířenou působností vede šetření, kdo se jako řidič vozidla dopustil jednání, které vykazuje znaky přestupku. Pokud je mu osoba řidiče známa nebo je zřejmá z podkladů pro zahájení řízení o přestupku [§ 125h odst. 1 písm. b)], pak toto řízení proti ní zahájí. V opačném případě pokračuje v šetření přestupku s tím, že je-li možné jej projednat v blokovém řízení [§ 125h odst. 1 písm. c)], zašle provozovateli vozidla výzvu k uhrazení částky odpovídající pokutě udělené v blokovém řízení, a to do 15 dnů ode dne jejího doručení (§ 125h odst. 3). Provozovatel vozidla na ni může v této lhůtě zareagovat dvěma způsoby, o nichž musí být, stejně jak o následcích marného uplynutí této lhůty, náležitě poučen. Především může tuto částku zaplatit nejpozději v den splatnosti. Obecní úřad obce s rozšířenou působností věc následně z tohoto důvodu odloží (§ 125h odst. 5), což znamená, že k zahájení řízení o přestupku nedojde. Místo toho ale může provozovatel vozidla rovněž sdělit údaje o totožnosti řidiče vozidla v době spáchání přestupku (§ 125h odst. 6). V případě, že učinil toto sdělení, nebo jej ani neučinil, ani nezaplatil určenou částku, obecní úřad obce s rozšířenou působností pokračuje v šetření přestupku.

50. Obecní úřad obce s rozšířenou působností poté, co učinil nezbytné kroky ke zjištění pachatele přestupku, vyhodnotí skutečnosti zjištěné v rámci šetření. Následně buď zahájí řízení o přestupku proti určité osobě, nebo věc odloží, protože nezjistil skutečnosti odůvodňující zahájení takového řízení. V posléze uvedeném případě zahájí řízení o správním deliktu provozovatele vozidla [§ 125f odst. 4 písm. a)]. Toto řízení zahájí i tehdy, jestliže bylo řízení o přestupku zastaveno, protože obviněnému z přestupu nebylo spáchání skutku prokázáno [§ 125f odst. 4 písm. b)]. Je-li řízení

o správním deliktu provozovatele vozidla zahájeno, pak již nelze zahájit řízení o přestupku pro stejné porušení povinnosti řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích. To neplatí, pokud se provozovatel vozidla zproští odpovědnosti z některého z důvodů uvedených v § 125f odst. 5 zákona o silničním provozu (§ 125g odst. 1).

51. Jsou-li splněny výše uvedené podmínky projednání správního deliktu provozovatele vozidla (§ 125f odst. 4), obecní úřad obce s rozšířenou působností jej projedná a rozhodne o tom, zda se jej provozovatel vozidla dopustil. Za správní delikt se uloží pokuta, pro jejíž určení se použije rozmezí pokuty za přestupek, jehož znaky porušení pravidel provozu na pozemních komunikacích vykazuje; pokuta však nepřevyší 10 000 Kč (§ 125f odst. 3).

VII. Objektivní odpovědnost z hlediska požadavku splnitelnosti právní povinnosti podle čl. 2 odst. 3 a čl. 4 odst. 1 Listiny

52. Ústavní soud přistoupil k vlastnímu přezkumu ústavnosti napadených ustanovení, v jehož rámci vypořádal jednotlivé návrhovatelem uplatněné námitky. V první řadě musel zodpovědět otázku, zda povinnost provozovatele vozidla podle § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu, jejíž porušení zakládá správní delikt (nyní přestupek) podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, je povinností splnitelnou.

53. V demokratickém právním státě nelze nikomu uložit nesplnitelnou povinnost. Nikdo nemůže být povinen k jednání, které objektivně není možné. Takováto povinnost by již v okamžiku svého vzniku stavěla svého adresáta do pozice jejího porušovatele, který může být sankcionován, aniž by měl vůbec možnost jednat po právu. Pokud by zas na jejím splnění záviselo uplatnění práva, toto právo by bylo fakticky neuplatnitelné [srovnej náleze ze dne 5. 3. 2009 sp. zn. II. ÚS 281/09 (N 50/52 SbNU 499), bod 21, nebo náleze ze dne 5. 4. 2016 sp. zn. II. ÚS 703/16 (N 61/81 SbNU 67), bod 34]. Právní předpis, který by některý z těchto následků umožňoval, by nebyl právem v materiálním slova smyslu, nýbrž nástrojem bezpráví, který u svých adresátů důvěru v právo podlamuje.

54. Požadavek splnitelnosti právní povinnosti se uplatní bezvýjimečně. Rozumí se bez dalšího, že jakákoliv povinnost uložená zákonem podle čl. 4 odst. 1 Listiny musí být splnitelná a že jen ke splnění takovéto povinnosti může být jednotlivec podle čl. 2 odst. 3 Listiny nucen. Povinnost, která by tomuto požadavku nedostála, by byla uložena v rozporu s těmito ustanoveními [srovnej náleze ze dne 6. 12. 2016 sp. zn. Pl. ÚS 32/15 (N 232/83 SbNU 605; 40/2017 Sb.), body 69 a 70].

55. V rámci kontroly ústavnosti lze požadavek splnitelnosti právní povinnosti posuzovat jen v případě těch právních předpisů či jejich ustanovení, jež stanoví určitou právní povinnost. Jestliže právní předpis nebo jeho

ustanovení nestanoví právní povinnost ve své celistvosti, nýbrž pouze některý její dílčí komponent, který ovšem sám povinností není, pak lze jejich soulad s uvedeným požadavkem posuzovat jen v tom smyslu, zda právě tento komponent nečiní právní povinnost nesplnitelnou.

56. Ustanovení § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu stanoví, že provozovatel vozidla „zajistí“, aby při užití vozidla na pozemní komunikaci byly dodržovány povinnosti řidiče a pravidla provozu na pozemních komunikacích podle zákona o silničním provozu. Je zřejmé, že tímto ustanovením není provozovateli vozidla stanovena totožná povinnost jako řidiči. Co se však rozumí uvedeným „zajištěním“, zákon blíže nekonkretizuje.

57. Povinnost provozovatele vozidla „zajistit“ dodržování povinností řidiče a pravidel provozu na pozemních komunikacích, jak je vymezena v § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu, připouští dvojí výklad. Především lze „zajištěním“ rozumět aktivní jednání na straně provozovatele vozidla, jež by spočívalo v jakémkoliv možném (zákonem nezakázaném) opatření, jímž lze jednání řidiče ovlivnit natolik, že z jeho strany nedojde k porušení zákona o silničním provozu. Provozovatel vozidla by v takovémto případě nesl odpovědnost výlučně za to, zda sám jednal požadovaným způsobem. Pokud by přitom takto nejednal a jeho zaviněním by došlo k porušení povinností řidiče, jemuž by jinak bylo možné zamezit, spáchal by správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu a musel by zaplatit pokutu.

58. Slovo „zajistit“ ale může mít i jiný význam. Lze je totiž vykládat i jako pouhé vyjádření odpovědnosti provozovatele vozidla za případná porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích, k nimž dojde při užití jeho vozidla. Provozovatel vozidla by tak nesl právní následky porušení uvedených povinností, ačkoliv se sám žádného protiprávního jednání nedopustil. V tomto případě by měla jeho odpovědnost podobu odpovědnosti za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, v jejímž důsledku by mu vznikla povinnost zaplatit pokutu.

59. Jednotlivé výkladové možnosti se liší v tom, že zatímco první z nich činí provozovatele vozidla odpovědným výlučně za jeho jednání, druhá z nich mu přisuzuje odpovědnost za jednání řidiče. Podle tohoto výkladu napadená ustanovení zakládají jeho objektivní odpovědnost, jejíž vznik – na rozdíl od odpovědnosti subjektivní – nevyžaduje zavinění na straně odpovědného subjektu.

60. Objektivní odpovědnost není nepřipustným ani nijak neobvyklým právním institutem. Jakkoliv lze zásadu, že každý odpovídá jen za své vlastní jednání, považovat za jakési přirozené východisko odpovědnostních právních vztahů, efektivní regulace některých oblastí lidského jednání může v tomto ohledu vyžadovat zvláštní úpravu. Účel objektivní

odpovědnosti se pak může lišit v závislosti na předmětu právní úpravy. Zpravidla bude spočívat ve snaze o nalezení spravedlivé rovnováhy mezi právy a povinnostmi účastníků některých právních vztahů, případně v zjednodušení a zpřehlednění právních vztahů mezi dotčenými subjekty, aby lépe odpovídaly jejich praktickým potřebám.

61. Stanovení objektivní odpovědnosti není vyloučeno ani ve správním právu. Správní delikty, jichž se pachatel dopustí nesplněním povinnosti bez ohledu na zavinění, mají své opodstatnění zejména v případech, kdy je regulován určitý provoz, resp. určitá kvalifikovaná činnost, na níž se může podílet větší počet osob. Není podstatné, jakým způsobem povinný subjekt zajistí splnění určité povinnosti, ale výlučně to, zda došlo nebo nedošlo k jejímu porušení. Typicky jde o správní delikty právnických osob nebo podnikajících fyzických osob, které vykonávají svou činnost prostřednictvím svých zaměstnanců či jiných oprávněných osob. Může jít ale i o správní delikty nepodnikajících fyzických osob. Na příklady některých z nich upozornila ve svém stanovisku vláda. Možnost stanovení objektivní odpovědnosti ve správním právu uznal i Evropský soud pro lidská práva, byť tak učinil nepřímo v podobě rozložení důkazního břemene a zakotvení skutkových či právních domněnek odpovědnosti za protiprávní jednání či stav (například rozsudek ze dne 7. 10. 1988 ve věci stížnosti č. 10519/83 *Salabiaku proti Francii*, § 28 a násl., nebo rozhodnutí *Falk proti Nizozemsku*; též rozhodnutí Evropské komise pro lidská práva ze dne 7. 12. 1990 ve věci stížnosti 12995/87 *Duhs proti Švédsku*).

62. Ústavní soud posoudil napadená ustanovení z hlediska požadavku splnitelnosti právní povinnosti, přičemž se zabýval oběma uvedenými alternativami jejich výkladu. Podle prvního z nich je obsahem povinnosti provozovatele vozidla určité aktivní jednání, které je způsobilé zamezit porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích. Otázkou však zůstává jejich identifikace. Žádné opatření nemůže zcela vyloučit autonomní jednání řidiče vozidla, a tudíž ani možnost, že se úmyslně či neúmyslně dopustí protiprávního jednání. Za smysluplný zjevně nelze považovat ani výklad, podle něhož má být provozovatel vozidla vždy přítomen jeho užití a svým fyzickým zásahem (třeba strhnutím volantů) zamezit řidiči porušit jeho povinnosti. Takovýto požadavek by byl na míle vzdálen od reálného běhu věcí a neobstál by ani z hlediska jiných ustanovení zákona o silničním provozu, která stanoví povinnosti řidiče.

63. V úvahu tak přicházejí pouze opatření, která sice nemohou zcela zamezit porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích, mohou ale představovat maximum toho, co provozovatel vozidla za tímto účelem ještě je schopen učinit. Takováto opatření se předně mohou týkat výběru osoby řidiče. Je nepochybně žádoucí, aby provozovatel vozidla, nerozhodne-li se užívat vozidlo výlučně sám, vždy pečlivě

uvážil, komu ho svěří. Takováto osoba musí splňovat základní podmínky účasti na provozu na pozemních komunikacích stanovené zákonem o silničním provozu v § 3 odst. 2 a 3 (například tělesná a duševní způsobilost nebo příslušné řídicí oprávnění). Zákaz svěřit řízení vozidla osobě, která tyto podmínky nesplňuje, již ovšem provozovateli vozidla stanoví § 10 odst. 1 písm. b) a c) zákona o silničním provozu, a proto nedává smysl, aby byl rovněž obsahem povinnosti podle § 10 odst. 3. Jiné podmínky ve vztahu k osobě, které má být vozidlo svěřeno, si pak lze představit už jen v rovině určitého subjektivního posouzení, zda tato osoba je „dobrým“ či „zodpovědným“ řidičem. Tato kritéria určitě mají v úvahách provozovatele vozidla své místo, jejich neurčitost však vylučuje, aby na jejich hodnocení závisel závěr o splnění či nesplnění právní povinnosti.

64. Možná opatření, jimiž by provozovatel vozidla dostal povinnosti podle § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu, nelze spatřovat ani v případné zvláštní smluvní úpravě jeho vzájemných právních vztahů s řidičem. Z tohoto ustanovení nelze vyvodit povinnost provozovatele vozidla, aby svěřil své vozidlo jiné osobě jen v případě, že mezi nimi vznikne zvláštní smluvní ujednání obsahující závazek řidiče nedopustit se porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích a že porušení těchto povinností bude mít za následek smluvní sankci. Povinnost k takovémuto ujednání by musela být v zákoně formulovaná tak, aby byla pro své adresáty seznatelná, což v daném případě neplatí. Přísnější sankce by jistě působila na řidiče, pokud jde o nutnost zvažovat právní následky jeho jednání, pokud by ji však zákonodárce chtěl pro tyto případy stanovit, měl tak učinit výslovně, a neponechávat ji případně další smluvní úpravě.

65. Ústavní soud proto dospěl k závěru, že pokud by se uplatnil takovýto výklad napadených ustanovení, povinnost provozovatele vozidla učinit opatření, kterým by mohl v souladu s § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu účinně „zajistit“ dodržení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích, by byla v důsledku neexistence takovýchto opatření nesplnitelná. Dále se již zabýval pouze druhou výkladovou alternativou, podle níž napadená ustanovení stanoví objektivní odpovědnost provozovatele vozidla pro případy porušení některých zákonných povinností, k nimž může dojít v souvislosti s užíváním vozidla.

66. Takovýto výklad v podstatě ztotožňuje porušení povinností „zajistit“ dodržování povinností řidiče a pravidel provozu na pozemních komunikacích podle § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu s porušením těchto povinností. Jde o automatický následek tohoto porušení, jemuž provozovatel vozidla, není-li sám jeho řidičem, nemůže účinně zabránit. Splnění povinnosti provozovatele vozidla tak fakticky závisí výlučně na tom, zda dojde, či nedojde k porušení povinností ze strany řidiče.

67. Ve prospěch tohoto výkladu svědčí navazující zákonná úprava správního deliktu podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, ze které vyplývá, že zákon s jednáním provozovatele vozidla, které by „zajistilo“, že nedojde k porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích, ani nepočítá. V této souvislosti lze poukázat na již zmíněnou subsidiaritu stíhání tohoto správního deliktu vůči stíhání příslušného přestupku řidiče vozidla (§ 125f odst. 4, § 125h), která má zamezit tomu, aby byl za stejné jednání, jež vedlo ke spáchání přestupku, postižen současně řidič i provozovatel vozidla. Provozovateli vozidla je ještě před zahájením řízení o správním deliktu umožněno, aby označil osobu řidiče vozidla (§ 125h odst. 6). Pokud ale dojde k zahájení řízení o uložení pokuty za správní delikt, je tím podle § 125g odst. 1 tohoto zákona – s výjimkou zproštění odpovědnosti provozovatele vozidla podle jeho § 125f odst. 5 – vyloučeno zahájení řízení o přestupku pro stejné porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích. Zákon zde tedy vychází z toho, že ke spáchání přestupku řidiče i správního deliktu provozovatele vozidla dochází následkem totožného jednání řidiče, přičemž uvedená ustanovení se snaží zamezit tomu, aby toto jednání bylo postihováno oběma způsoby.

68. Požadavek splnitelnosti právní povinnosti lze vztáhnout jak na povinnost, s jejímž porušením je spojen vznik objektivní odpovědnosti, tak na sankční povinnost, která je jejím právním následkem. V případě napadených ustanovení to znamená, že tímto hlediskem lze posuzovat jednotlivé povinnosti řidiče a pravidla provozu na pozemních komunikacích, která však v tomto ohledu nejsou nijak zpochybňována. Rovněž by mohla být z hlediska splnitelnosti posuzována i pokuta za posuzovaný správní delikt podle § 125f odst. 3 zákona o silničním provozu. Z povahy věci naopak není možné posuzovat splnitelnost objektivní odpovědnosti samotné, neboť ta není vlastním pravidlem chování, ale jen stanovením právního následku.

69. Ústavní soud uzavírá, že obsahem § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu – navzdory jeho doslovnému znění – není stanovení určité povinnosti provozovatele vozidla, nýbrž pouze jeho objektivní odpovědnosti za porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích, jejíž obsah je vymezen v jiných ustanoveních tohoto zákona. Z tohoto důvodu toto ustanovení, stejně jako na ně navazující § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, nejsou a ani nemohou být v rozporu s požadavkem splnitelnosti právní povinnosti podle čl. 2 odst. 3 a čl. 4 odst. 1 Listiny.

VIII. Objektivní odpovědnost provozovatele vozidla jako zásah do vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny

70. Podstatou povinnosti provozovatele vozidla podle § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu je jeho objektivní odpovědnost za porušení některých povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích. Tato odpovědnost má výlučně formu odpovědnosti za správní delikt (nyní přestupek) podle § 125f odst. 1 tohoto zákona. Z porušení povinnosti podle § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu naopak nelze vyvozovat jiné právní následky. To platí i pro rovinu soukromoprávních vztahů (například nárok na náhradu škody), ve vztahu k níž je objektivní odpovědnost provozovatele vozidla stanovena v § 2927 až 2932 občanského zákoníku, upravujících právo na náhradu škody vyvolané zvláštní povahou provozu dopravních prostředků.

71. Odpovědnost provozovatele vozidla za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu zasahuje do jeho vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny. V případě porušení některých povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích mu totiž v jejím důsledku vzniká povinnost zaplatit pokutu, která je specifikována v § 125f odst. 3 zákona o silničním provozu. Povahu zásahu má i zaplacení určené částky podle § 125h odst. 1 až 3 zákona o silničním provozu, k čemuž sice provozovatel vozidla není přímo nucen, jejím zaplacením však dosáhne odložené věci, v důsledku čehož nebude stíhán za správní delikt. Ačkoliv napadená ustanovení přímo neupravují uvedenou sankci, vymezují zákonné předpoklady pro její uložení.

72. Přestože návrh navrhovatele směřuje jen proti § 10 odst. 3 a § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, jednotlivé komponenty povinnosti provozovatele vozidla, která představuje zásah do jeho vlastnického práva podle čl. 11 odst. 1 Listiny, jsou vyjádřeny i v jiných ustanoveních. Zmínit lze § 125f odst. 2 zákona o silničním provozu (vymezení skutkové podstaty správního deliktu), § 125f odst. 3 (povinnost zaplatit pokutu), § 125f odst. 4, § 125g a 125h (procesní předpoklady uplatnění objektivní odpovědnosti) a § 125f odst. 5 (liberační důvody). Posouzení ústavnosti napadených ustanovení musí reflektovat úplné zákonné vymezení jimi stanovené právní povinnosti, včetně těch částí zákonné úpravy, jež nebyly napadeny.

73. V souladu se svou ustálenou rozhodovací praxí přezkoumal Ústavní soud zásah do vlastnického práva provozovatelů vozidla, k němuž jsou orgány veřejné moci oprávněny na základě napadených ustanovení, v testu proporcionality [například náleze ze dne 12. 10. 1994 sp. zn. Pl. ÚS 4/94 (N 46/2 SbNU 57; 214/1994 Sb.), náleze ze dne 20. 6. 2006 sp. zn. Pl. ÚS 38/04 (N 125/41 SbNU 551; 409/2006 Sb.) nebo náleze ze dne 10. 7. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 31/13 (N 138/74 SbNU 141; 162/2014 Sb.)]. V jeho rámci rozhodl, zda zásah sleduje legitimní (ústavně aprobovaný) cíl, a pokud ano,

zda je způsobilý k jeho dosažení (požadavek vhodnosti), zda tohoto cíle nelze dosáhnout jiným způsobem, jenž by byl ve vztahu k dotčenému základnímu právu šetrnější (požadavek potřeby), a nakonec, zda při zohlednění podstaty a smyslu dotčeného základního práva převáží zájem na dosažení sledovaného cíle (proporcionalita v užším smyslu). Jestliže by některý z těchto požadavků nebyl splněn, byl by tím založen nesoulad napadených ustanovení s vlastnickým právem podle čl. 11 odst. 1 Listiny.

74. Ústavní soud spatřuje účel napadených ustanovení v zajištění bezpečnosti a plynulosti silničního provozu, tedy především v preventivním působení na jednání účastníků silničního provozu, aby nedocházelo k takovému jednání, které by mohlo mít za následek ztráty na životech či poškození zdraví nebo majetku. Napadená ustanovení sledují v podstatě stejný účel jako zákonné povinnosti řidiče nebo pravidla provozu na pozemních komunikacích, jejichž porušení má za následek spáchání správního deliktu podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu. Jde nepochybně o legitimní účel, k jehož dosažení mohl zákonodárce stanovit povinnosti představující zásah do vlastnického práva provozovatele vozidla. Odpovídá totiž zásadám obsaženým v čl. 11 odst. 3 Listiny, podle něhož vlastnictví zavazuje a nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy.

75. Odpovědnost provozovatele vozidla za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu je věcně opodstatněna tím, že právě na provozovateli vozidla, kterým je buď vlastník, nebo jiná osoba se souhlasem vlastníka, zpravidla závisí, kdo vozidlo užívá. To, že zákonná úprava předpokládá možnost provozovatele vozidla ovlivnit osobu jeho řidiče, je patrné i z § 125f odst. 5 zákona o silničním provozu. Toto ustanovení vylučuje jeho odpovědnost za správní delikt v případech odcizení vozidla, nebo změny vlastníka, jestliže bylo zažádáno o zápis změny provozovatele vozidla v registru silničních vozidel.

76. Protože provozovatel vozidla odpovídá za správní delikt bez ohledu na zavinění, jeho odpovědnost primárně neslouží potrestání řidiče, který porušil některou z povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích. Vůči řidičům má působit zejména preventivně, aby se porušování těchto povinností do budoucna nedopouštěli. Předpokládá se, že provozovatel vozidla ví, kdo v době spáchání přestupku podle zákona o silničním provozu užil jeho vozidlo, jakož i že má zájem domoci se po řidiči náhrady zaplacené pokuty, resp. určené částky, případně, že bude na řidiče v rámci vzájemných vztahů působit jiným způsobem tak, aby se porušení povinností neopakovalo, včetně možnosti zamezit mu v dalším užívání vozidla. Pokud by provozovatel vozidla na porušování povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích adekvátně

nereagoval, vystavil by se riziku, že v budoucnu sám ponese případné další sankční následky.

77. Uvedené vymezení odpovědnostních vztahů rozumným způsobem objasňuje preventivní funkci objektivní odpovědnosti podle napadených ustanovení. Tím zároveň opodstatňuje závěr, že zásah do vlastnického práva spočívající v objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla podle napadených ustanovení je způsobilým, a tudíž vhodným prostředkem k dosažení jimi sledovaného legitimního účelu.

78. Pokud jde o otázku, zda bylo možné sledovaného cíle dosáhnout jiným způsobem, který by byl ve vztahu k dotčenému základnímu právu šetrnější, Ústavní soud zvažoval existenci jiných možných variant řešení, které by byly co do své účinnosti srovnatelné se zákonodárcem zvoleným řešením. V tomto ohledu se jako první možnost nabízí zachování dřívějšího stavu, kdy objektivní odpovědnost provozovatele vozidla ani s ní spojený zásah do jeho vlastnického práva nebyly stanoveny vůbec a za přestupky, jejichž spácháním vzniká předmětná objektivní odpovědnost, odpovídal výlučně jejich pachatel.

79. Důvod, pro který zákonodárcem přistoupil ke stanovení objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla nad rámec již existující úpravy přestupků podle zákona o silničním provozu, spočívá ve snaze odstranit stav, kdy některé z těchto přestupků nebylo možné ve velkém počtu případů postihovat. Bylo sice spolehlivě prokázáno, že se přestupek stal, chyběly však účinné prostředky ke zjištění osoby řidiče, který se ho měl dopustit. Automatizované technické prostředky často nezaznamenaly pachatele, nebo jej nezaznamenaly natolik ostře, aby jej bylo možno ztotožnit s konkrétní osobou. V případě neoprávněného zastavení nebo stání pak bránila identifikaci řidiče jeho nepřítomnost. Jiné možnosti zjištění osoby řidiče byly zpravidla velmi omezené. Přehled o tom, kdo vozidlo užíval, by nicméně vždy měl mít jeho provozovatel.

80. Účinnost obou uvedených řešení se odlišuje zejména ve způsobu zjištění odpovědné osoby. Zatímco provozovatel vozidla je jednoznačně určen podle registru silničních vozidel, ke zjištění osoby řidiče, který se dopustil přestupku, dochází až v rámci následného šetření policejního orgánu a na něj navazujícího řízení o přestupku. Vždy závisí na konkrétních okolnostech, zda se podaří shromáždit důkazní prostředky umožňující zjištění pachatele a prokázání jeho viny. Z uvedeného srovnání vyplývá, že objektivní odpovědnost provozovatele vozidla podle napadených ustanovení umožňuje - na rozdíl od stíhání pachatele uvedeného přestupku - v podstatě vždy alespoň nepřímo postihnout porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích. S tím spojený zásah do vlastnického práva provozovatele vozidla je proto potřebný k zajištění účinného působení příslušných povinností řidiče a pravidel provozu

na pozemních komunikacích. Tento zásah je zmírněn tím, že provozovatel vozidla se následně může domáhat zaplacení částky, jež odpovídá výši jím uhrazené pokuty, resp. určené částky, po skutečném pachateli přestupku.

81. Další možná varianta spočívala v možnosti nahradit objektivní odpovědnost provozovatele vozidla jeho povinnostmi evidovat osobu, které umožnil vozidlo užívat, a čas, kdy bylo užíváno. Takováto povinnost, například ve formě knihy jízd, byla-li by stanovena jen za tímto účelem, by však zjevně představovala mnohem intenzivnější zásah do vlastnického práva provozovatele vozidla. Místo jednorázové povinnosti zaplatit pokutu by totiž každý provozovatel vozidla musel trvale zaznamenávat údaje o užívání vozidla, ať už je využívá k podnikání, nebo jen pro soukromé účely. Přehlédnout nelze ani možný zásah do práva na soukromý život podle čl. 10 odst. 2 Listiny, a to jak na straně provozovatele vozidla, tak na straně jeho řidiče, k němuž by mohlo dojít s ohledem na povahu takto vedených údajů.

82. Ústavní soud nakonec posuzoval, zda jako přijatelná varianta nepřicházelo v úvahu odlišné vymezení odpovědnosti provozovatele vozidla, ať už jde o výši pokuty za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu, nebo podmínky, za nichž lze tuto pokutu uložit.

83. Pro posouzení potřebnosti posuzovaného zásahu do vlastnického práva podle napadených ustanovení nemá horní hranice výše pokuty význam. Její stanovení je především otázkou politického rozhodnutí, v jehož rámci mají být zhodnocena všechna relevantní hlediska, například hledisko generální prevence, stupeň ohrožení spořádaného lidského soužití plynoucí z intenzity rizika deliktního jednání nebo nazírání veřejnosti na význam individuálních a společenských hodnot a právních statků poškozovaných deliktním jednáním [srovnej náleze ze dne 25. 10. 2011 sp. zn. Pl. ÚS 14/09 (N 183/63 SbNU 117; 22/2012 Sb.), body 29, 34 a 36]. Z tohoto důvodu se i ústavněprávní přezkum horní hranice pokuty z hlediska zásahu do vlastnického práva omezuje na požadavek vyloučení extrémní disproportionality [náleze ze dne 13. 8. 2002 sp. zn. Pl. ÚS 3/02 (N 105/27 SbNU 177; 405/2002 Sb.), náleze ze dne 27. 11. 2012 sp. zn. Pl. ÚS 1/12 (N 195/67 SbNU 333; 437/2012 Sb.), bod 332]. I kdyby přitom byla tato hranice excesivní, její protiústavnost by nezakládala protiústavnost zákonné úpravy správního deliktu jako celku. Týkala by se výlučně § 125f odst. 3 zákona o silničním provozu, jehož ústavnost by v případě, že by byl napaden, byla posuzována samostatně.

84. Jinak je tomu v případě zákonných podmínek, za nichž se uplatní objektivní odpovědnost provozovatele vozidla podle napadených ustanovení. Tyto podmínky dotváří zákonnou úpravu objektivní odpovědnosti jako celek, spoluurčují její účel a způsobilost jej dosáhnout a mohou být i podstatným prvkem odlišujícím jednotlivé varianty možného řešení. Mají tudíž

význam pro celkové hodnocení proporcionality zásahu do vlastnického práva podle napadených ustanovení.

85. Související ustanovení zákona o silničním provozu podmiňují řízení o uložení pokuty za správní delikt podle § 125f odst. 1 tím, že navzdory nezbytným krokům ze strany správního orgánu nedošlo k potrestání pachatele odpovídajícího přestupku, jakož i podrobně stanoveným procesním postupem, jehož smyslem je přednostně potrestat právě tohoto pachatele. Takto vyjádřená subsidiarita správního deliktu činí z objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla prostředek, který za účelem dosažení sledovaného cíle mnohem šetrněji zasahuje do jeho vlastnického práva, než by tomu bylo v případě takové její varianty, která by umožňovala uložení pokuty bez dalšího.

86. Úprava jednotlivých dílčích prvků procesního postupu, který předchází řízení o uložení pokuty za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu – zejména výzvy k uhrazení určené částky, její výše, lhůt k jejímu zaplacení a dalšího postupu směřujícího ke zjištění pachatele přestupku – je pak z hlediska posouzení možných variant řešení podstatná jen potud, zda skutečně umožňuje uplatnění objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla, a naopak pro ni nevytváří překážku. V případě zákonné úpravy, která doplňuje napadená ustanovení, je tento požadavek splněn.

87. Uvedené závěry kategoricky nevylučují, že přípustný zásah do vlastnického práva by mohla představovat i některá z uvedených přísnějších variant řešení, obzvlášť jestliže by současně sledovala jiný legitimní účel. Tato úvaha je však v tuto chvíli bezpředmětná, neboť zákonodárce zvolil mírnější řešení. Ústavní soud neshledal existenci jiné varianty zákonné úpravy, která by při srovnatelné způsobilosti k dosažení sledovaného cíle šetrněji zasahovala do vlastnického práva provozovatele vozidla. Napadená ustanovení proto obstojí i z hlediska požadavku potřebnosti.

88. Ústavní soud nakonec v rámci testu proporcionality rozhodl, zda při zohlednění podstaty a smyslu vlastnického práva převáží zájem na dosažení cíle sledovaného napadenými ustanoveními. Jimi stanovená objektivní odpovědnost představuje součást povinností spojených s postavením provozovatele vozidla, které bez ohledu na to, zda je jím vlastník nebo osoba se souhlasem vlastníka, přímo neomezuje právo užívat vozidlo či umožnit jeho užívání jiné osobě. Vytváří se jí pouze prostor pro uložení sankce, jejíž druh a výše (zde pokuta do výše 10 000 Kč) jsou stanoveny v jiných než napadených ustanoveních zákona o silničním provozu. Za této situace nelze formulovat žádný důvod, který by s ohledem na podstatu a smysl vlastnického práva zpochybňoval prosazení se objektivní odpovědnosti podle napadených ustanovení. Tato ustanovení nejsou v rozporu s čl. 11 odst. 1 a 3 Listiny.

IX. Objektivní odpovědnost za správní delikt z hlediska presumpce neviný (čl. 40 odst. 2 Listiny, čl. 6 odst. 2 Úmluvy)

89. Zákodárce stanovil objektivní odpovědnost provozovatele vozidla jako odpovědnost za správní delikt, a tudíž se ve vztahu k němu uplatní veškeré zásady spravedlivého procesu, jež se vztahují ke správnímu trestání. S tím pak souvisí další z navrhovatelem uplatněných námitek, podle níž je tato objektivní odpovědnost v rozporu se zásadou presumpce neviný podle čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

90. Podle čl. 40 odst. 2 Listiny každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu nebyla jeho vina vyslovena. Ustanovení čl. 6 odst. 2 Úmluvy pak stanoví, že každý, kdo je obviněn z trestného činu, se považuje za nevinného, dokud jeho vina nebyla prokázána zákonným způsobem.

91. Zásada presumpce neviný se vztahuje k rozhodování soudu o vině a trestu. Jednotlivci zaručuje právo na takové soudní řízení, v jehož rámci nebude z jeho postavení obviněného vyvozován žádný negativní následek, pokud jde o možnost uplatňování jeho procesních práv a posouzení jeho viny. Vina obviněného může být prokázána teprve v soudním řízení, a to na základě dokazování, v jehož rámci musí být dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností. Zároveň platí, že pokud by o ní v daném kontextu existovaly důvodné pochybnosti, jež nelze odstranit ani provedením dalšího důkazu, muselo by být rozhodnuto ve prospěch obviněného [například nález ze dne 24. 2. 2004 sp. zn. I. ÚS 733/01 (N 26/32 SbNU 239)].

92. Povinnost státu postupovat v trestním řízení v souladu se zásadou presumpce neviný je opodstatněna závažností zásahu do práv jednotlivce. Již samotné uznání vinným zasahuje v mnoha směrech do osobnostních práv odsouzeného, neboť ovlivňuje jeho pověst, rodinné a jiné mezilidské vztahy či možnost seberealizace. Navazující trest pak může znamenat zbavení jeho osobní svobody, ztrátu majetku či jiné závažné zásahy do nejrůznějších sfér jeho života. Jakkoliv je legitimní úsilí státu postihovat trestnou činnost, postup jeho orgánů, kterým je tento cíl realizován, musí v nejvyšší možné míře bránit vzniku nenapravitelné či jen obtížně napravitelné újmy, k níž by mohlo dojít odsouzením jiné osoby než pachatele. Právě respektování zásady presumpce neviný takovému následku účinně zamezuje. Vylučuje totiž, aby bylo neunesení důkazního břemene ze strany státu ve vztahu k některému znaku skutkové podstaty trestného činu kompenzováno úvahou soudu. Stát musí vždy s dostatečnou jistotou prokázat, že obviněný skutečně spáchal trestný čin.

93. Ochrana práv jednotlivce, kterou zajišťuje zásada presumpce neviný, se musí vztahovat na veškerá řízení o trestním obvinění podle čl. 6 odst. 2 Úmluvy. Není přitom podstatné, zda delikt, pro který je takovéto

řízení vedeno, je zákonodárcem označen jako trestný čin. Hodnocení, zda ještě jde o trestní obvinění, nemusí být vždy zcela zřejmé a v obecné rovině se pro něj použijí tři kritéria: 1. právní kvalifikace deliktu (zda jde o trestný čin, nebo nikoliv), 2. povaha deliktu, při zohlednění chráněného zájmu (zda jde o zájem obecný nebo partikulární) a účelu sankce (zda je alespoň částečně preventivně-represivní povahy), a 3. druh a stupeň závažnosti sankce, kterou bylo v daném případě možné za delikt uložit [jde o tzv. Enggelova kritéria formulovaná ve stěžejním a doposud nepřekonaném rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 6. 1976 ve věci stížnosti č. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 a 5370/72 *Engel a ostatní proti Nizozemsku*, § 82 a 83; srovnej též nález ze dne 23. 11. 1999 sp. zn. Pl. ÚS 28/98 (N 161/16 SbNU 185; 2/2000 Sb.) nebo nález ze dne 29. 9. 2010 sp. zn. Pl. ÚS 33/09 (N 205/58 SbNU 827; 332/2010 Sb.), bod 46 a násl.]. Tato kritéria nemusí být splněna kumulativně. Postačí, že bude naplněno alespoň jedno z nich (rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 9. 1998 ve věci stížnosti č. 27061/95 *Kadubec proti Slovensku*, § 51).

94. V případě správního deliktu (nyní přestupku) podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu nemá Ústavní soud pochybnost o naplnění uvedených kritérií. Správní delikt chrání obecný zájem, kterým je zajištění bezpečnosti a plynulosti silničního provozu, a lze za něj uložit pokutu, která plní preventivní a nepřimo též represivní funkci. Zásada presumpce nevinny by se navíc v oblasti správního trestání beztak uplatnila jako obecný princip [srovnej nález ze dne 11. 3. 2004 sp. zn. II. ÚS 788/02 (N 38/32 SbNU 373)]. V minulosti byla výslovně vyjádřena v § 73 odst. 1 větě druhé zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, který se však vztahoval pouze k přestupkům, jichž se mohly dopustit fyzické osoby. Od nabytí účinnosti zákona o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich je vyjádřena v jeho § 69 odst. 2 pro veškeré správní delikty, nyní jednotně označované jako přestupky.

95. Zásada presumpce nevinny se týká všech správních deliktů, včetně správního deliktu podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu. I v tomto případě stát musí unést důkazní břemeno, pokud jde o skutkový závěr, že při užívání vozidla došlo k porušení povinností řidiče nebo pravidel provozu na pozemních komunikacích, které vykazuje znaky přestupku. Rovněž musí prokázat, že byly splněny podmínky pro zahájení řízení o uložení pokuty za uvedený správní delikt, včetně toho, že byly učiněny nezbytné kroky ke zjištění pachatele přestupku. Jsou-li ovšem tyto podmínky splněny, odpovědnost provozovatele vozidla vzniká jako právní následek bez ohledu na zavinění. Pro tento následek nemá význam otázka viny, protože u něj logicky není ani prostor pro uplatnění presumpce nevinny.

96. Ústavní soud nespatřuje v zásadě presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny překážku objektivní odpovědnosti za správní delikt. Jde o procesní zásadu vztahující se k trestnímu řízení, resp. k řízení o trestním

obvinění, z níž samotné však neplynou omezení pro stanovení skutkových podstat trestných činů či správních deliktů. Takováto omezení lze naopak – v závislosti na povaze deliktu i právních následcích, které jsou spojeny s jeho spácháním – dovozovat z jiných ústavně zaručených základních práv a svobod. Právě takto dotčená základní práva, a nikoliv zásada presumpce nevinny, jsou rozhodujícím kritériem přípustnosti objektivní odpovědnosti za správní delikt.

97. Správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu zasahuje výlučně do vlastnického práva provozovatele vozidla podle čl. 11 odst. 1 Listiny. S obviněním ze spáchání tohoto deliktu není spojen žádný významný zásah do osobnostních práv obviněného, který by se například v podobě určitého stigmatizujícího působení dotýkal jeho jména a dobré pověsti (význam tohoto hlediska pro rozlišení povahy trestních obvinění připustil i Evropský soud pro lidská práva, například rozsudek velkého senátu ze dne 23. 11. 2006 ve věci stížnosti č. 73053/01 *Jussila proti Finsku*). Pokuta, resp. určená částka, sice nepřímou umožňuje potrestání porušení povinností řidiče a pravidel provozu na pozemních komunikacích, vzhledem k objektivní odpovědnosti provozovatele vozidla má však spíše regulační funkci ve vztahu k jednání účastníků silničního provozu. Tím vším se tento správní delikt liší od některých jiných správních deliktů, například přestupků proti občanskému soužití nebo proti majetku (dříve § 49 a 50 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, nyní § 7 a 8 zákona č. 251/2016 Sb., o některých přestupcích), u nichž uznání vinným vypovídá o určitém společensky škodlivém jednání obviněného, což prostor pro jakoukoliv formu objektivní odpovědnosti podstatně zužuje. Obdobně se liší i od přestupků řidičů podle zákona o silničním provozu. Nelze tedy přisvědčit navrhovateli, že jde o neodůvodněnou disparitu v postavení osob stíhaných za správní delikt provozovatele vozidla podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu a osob stíhaných za přestupek řidiče.

98. Pro úplnost je třeba dodat, že uznání vinným trestným činem s sebou vždy spojuje natolik závažný zásah do osobnostních či jiných práv odsouzeného, že u něj objektivní odpovědnost nelze připustit nikdy. Právě zde spočívá důvod, pro který čl. 40 odst. 1 Listiny zaručuje, že v případě obvinění ze spáchání trestného činu bude soudem vždy rozhodováno o „víně“, zatímco v případě správních deliktů již takto striktní požadavek stanoven není. Poukaz navrhovatele na to, že v případě objektivní odpovědnosti za správní delikt provozovatele vozidla podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu jde v podstatě o obdobnou situaci, jako kdyby držitel zbraně objektivně odpovídal za některý z trestných činů proti životu nebo zdraví spáchaný osobou, které byla zbraň po právu svěřena, proto není případný.

99. Nezbyvá tedy než uzavřít, že napadená ustanovení nejsou v rozporu se zásadou presumpce nevinny podle čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 2 Úmluvy.

X. Právo jednotlivce odepřít výpověď v případech, kdy označení pachatele může zabránit zahájení řízení o správním deliktu, za který nese objektivní odpovědnost (čl. 37 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy)

100. Navrhovatel nakonec namítá, že napadená ustanovení mohou provozovatele vozidla postavit do situace, kdy se bude muset rozhodnout, zda označí jako pachatele přestupku osobu blízkou, nebo zda bude naopak sám uznán pachatelem správního deliktu (nyní přestupku) podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu. Z tohoto důvodu tvrdí jejich nesoulad s právem svědka odepřít výpověď pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo jeho osoby blízké podle čl. 37 odst. 1 Listiny.

101. Ústavní soud podotýká, že uvedené právo chrání jednotlivce před nutností provést volbu mezi veřejným zájmem na objasnění a postihování trestné činnosti na straně jedné a jeho přirozeným zájmem chránit sebe sama a své blízké na straně druhé. Takováto volba by jej stavěla před zásadní vnitřní dilema, protože by byl pod hrozbou sankce nucen vzdát se vlastní vůle po svobodě či zradit vzájemnou důvěru, která je součástí jeho nejbližších mezilidských vztahů. Následky jeho rozhodnutí by nevyhnutelně dopadaly do jeho intimní sféry, ať už by šlo o jeho svědomí, nebo sociální zájem, které by mohlo být nenapravitelným způsobem narušeno. Samostatnou otázkou pak zůstává, v jaké míře jednotlivec vůbec je schopen objektivně vypovídat o skutečnostech, které by mohly tyto jeho přirozené zájmy ohrozit.

102. Právo svědka odepřít výpověď pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo jeho osoby blízké podle čl. 37 odst. 1 Listiny se - ze stejných důvodů jako v případě zásady presumpce nevinny - uplatní i ve správním trestání [srovnej náleze ze dne 18. 2. 2010 sp. zn. I. ÚS 1849/08 (N 30/56 SbNU 339)]. V této souvislosti je třeba upozornit i na právo obviněného odepřít výpověď podle čl. 40 odst. 4 Listiny a právo neobviňovat sebe sama, které lze dovodit z práva na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Zákon o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich v § 82 výslovně stanoví právo obviněného nevypovídat, jakož i zákaz nutit jej k výpovědi nebo doznání. V řízení o přestupcích podle tohoto zákona se zároveň uplatní § 55 odst. 4 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, podle něhož výpověď může odepřít ten, kdo by jí způsobil sobě nebo osobě blízké nebezpečí stíhání pro trestný čin nebo správní delikt. Toto ustanovení se již v minulosti uplatňovalo v řízeních o tzv. jiných správních deliktech, na které se nevztahoval zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

103. Provozovatel vozidla může být stíhán za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu pouze v případě, že řidič nebyl na totožném skutkovém základě shledán vinným přestupkem podle zákona o silničním provozu. Takto vymezená subsidiarita obou správních deliktů umožňuje provozovateli vozidla vyhnout se stíhání tím, že správnímu orgánu poskytne důkazy potřebné ke stíhání pachatele přestupku řidiče. Za tímto účelem může podat vysvětlení formou sdělení podle § 125h odst. 6 zákona o silničním provozu nebo jiným způsobem. Otázkou ale zůstává, zda již v samotné subsidiaritě stíhání za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu nelze spatřovat prostředek, který fakticky nutí provozovatele vozidla ke sdělení totožnosti řidiče i v případech, kdy je pachatelem přestupku řidiče jeho osoba blízká.

104. Jak již bylo uvedeno výše, objektivní odpovědnost provozovatele vozidla podle napadených ustanovení měla odstranit stav, kdy některé přestupky podle zákona o silničním provozu nebylo možné ve velkém počtu případů efektivně postihovat. Jedním z důvodů byla právě skutečnost, že provozovatel vozidla, který měl vědomost o tom, kdo vozidlo užívá, obvykle využil svého práva a odepřel výpověď s poukazem na to, že by tím mohl způsobit nebezpečí stíhání osoby blízké. Jiné možnosti zjištění osoby řidiče často nebyly dány.

105. Ústavní soud neshledal, že by povinnost podle § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu a na ni navazující správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu přímo omezovaly provozovatele vozidla v možnosti využít právo odepřít výpověď pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo jeho osoby blízké podle čl. 37 odst. 1 Listiny. Napadenými ustanoveními není stanovena povinnost sdělit údaje o totožnosti řidiče vozidla v době spáchání přestupku, které by se týkaly jeho nebo jeho osob blízkých, ani jimi není porušeno takovéto povinnosti sankcionováno. Tím je respektován vyšší standard ochrany práva zaručený Listinou, než který v tomto ohledu poskytuje právo na spravedlivý proces podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Evropský soud pro lidská práva totiž v těchto případech připouští omezení práva svědka odepřít výpověď a v několika svých rozhodnutích neshledal porušení tohoto článku ani v přímé sankci za porušení povinnosti provozovatele vozidla identifikovat osobu řidiče vozidla (srovnej rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 4. 2004 ve věci stížnosti č. 38544/97 *Weh proti Rakousku*, rozsudek ze dne 29. 6. 2007 ve věci stížnosti č. 25624/02 *O'Halloran a Francis proti Spojenému království* nebo rozsudek ze dne 10. 1. 2008 ve věci stížnosti č. 58452/00, 61920/00 *Lückhof a Spanner proti Rakousku*).

106. Napadená ustanovení ale neomezuji provozovatele vozidla ve využití jeho práva odepřít výpověď pro nebezpečí trestního stíhání jeho nebo jeho osoby blízké podle čl. 37 odst. 1 Listiny ani nepřímo. Samotná

možnost vyhnout se stíhání pro správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu označením řidiče vozidla, která je důsledkem subsidiarity tohoto správního deliktu k přestupku řidiče, ještě nezakládá právní či faktickou překážku uplatnění uvedeného práva. Každý z těchto správních deliktů sleduje jiný účel. Zatímco subjektivní odpovědnost řidiče za přestupek je následkem jeho protiprávního jednání, objektivní odpovědnost provozovatele vozidla za správní delikt je výrazem jeho širší odpovědnosti jako vlastníka vozidla, resp. osoby, která vozidlo se souhlasem jeho vlastníka provozuje. Zákon může stanovit provozovateli vozidla povinnosti k zajištění účinné regulace silničního provozu, kterou si vyžaduje masivní využívání motorových vozidel, s nímž jsou přirozeně spojena některá nebezpečí pro životy, zdraví a majetek lidí. Každý, kdo se rozhodne opatřit si vozidlo, si musí být těchto povinností vědom.

107. Omezení práva odepřít výpověď by mohlo vyplynout až ze srovnání odpovědnostních následků obou správních deliktů. Nepochybně by bylo dáno tehdy, jestliže by sankce za správní delikt provozovatele vozidla byla stanovena natolik přísně, že by jej vlastně nutila ke sdělení totožnosti řidiče. Jako příklad lze uvést nepřiměřeně vysokou pokutu, případně pokutu, která je v nepoměru se sankcí, která by hrozila pachateli přestupku. Tento dopad pokuty na jednání provozovatele vozidla ovšem nelze posuzovat v rámci přezkumu napadených ustanovení, neboť pokuta je stanovena až v § 125f odst. 3 zákona o silničním provozu, který napaden není. V případě posuzovaného správního deliktu navíc vzhledem k limitaci výše pokuty za jeho spáchání, jakož i tomu, že nedochází k zaznamenání bodů do registru řidičů a že provozovatel vozidla se může domáhat náhrady zaplacené částky po pachateli přestupku řidiče, o nepřiměřeně tíživou pokutu zjevně nejde. Nelze v ní spatřovat nátlak na provozovatele vozidla, aby vypovídal proti osobě blízké. Místo toho mu zaplacení pokuty, resp. určené částky, za těchto podmínek umožňuje tuto osobu ochránit před stíháním za přestupek.

108. Návrhu navrhovatele proto nebylo možné přisvědčit ani v tomto okruhu jeho námitek. Napadená ustanovení obstojí z hlediska čl. 37 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

XI. Nad rámec ústavněprávního posouzení

109. Závěrem Ústavní soud zdůrazňuje, že se v rámci svého ústavněprávního přezkumu zabýval napadenými ustanoveními toliko v abstraktní rovině a neposuzoval existující praxi při jejich používání. Je to však až konkrétní postup příslušných správních orgánů, na němž závisí, zda bude zákonem stanovená objektivní odpovědnost provozovatele vozidla skutečně působit na řidiče tak, aby neporušovali své povinnosti a pravidla silničního provozu. Právě od tohoto postupu se odvíjí rozmístění automatizovaných

technických prostředků používaných bez obsluhy, jejichž využití je s výjimkou neoprávněného zastavení nebo stání předpokladem vzniku odpovědnosti provozovatele vozidla za správní delikt podle § 125f odst. 1 zákona o silničním provozu. Orgány veřejné moci jsou proto povinny usilovat o to, aby rozmístění automatizovaných technických prostředků skutečně bránilo vzniku škodlivých následků spojených s porušováním povinností řidiče, a aby naopak nesloužilo především naplňování obecních rozpočtů, jejichž jsou pokuty, resp. určené částky příjmem (§ 125e odst. 6 a § 125h odst. 8 zákona o silničním provozu).

XII. Závěr

110. Protože Ústavní soud neshledal nesoulad napadených ustanovení s ústavním pořádkem, konkrétně s čl. 2 odst. 3, čl. 4 odst. 1, čl. 11 odst. 1 a 3, čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 a 2 Úmluvy, rozhodl podle § 70 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, o zamítnutí návrhu na zrušení § 10 odst. 3 zákona o silničním provozu a na vyslovení protiústavnosti § 125f odst. 1 tohoto zákona, ve znění účinném do 30. 6. 2017.

Č. 96

K výpočtu výše náhrady nákladů právního zastoupení po zrušení tzv. přísudkové vyhlášky Ústavním soudem v průběhu probíhajícího soudního řízení

Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 90 Ústavy České republiky nevylučují, aby obecný soud mohl individuálně posoudit, v jakých situacích převáží nutnost poskytnout ochranu legitimnímu očekávání žalobce, že procesní pravidla stanovená tzv. přísudkovou vyhláškou [vyhláška č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších vyhlášek] se po dobu řízení nezmění, nad postupem uplatňovaným po jejím zrušení rozhodnutím Nejvyššího soudu, který její použití bez dalšího vylučuje.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jaromíra Jírsky (soudce zpravodaj) a Jana Filipa – ze dne 22. května 2018 sp. zn. IV. ÚS 1374/17 ve věci ústavní stížnosti I. B., zastoupené Mgr. Robertem Němcem, LL.M., advokátem, se sídlem v Praze 1, Jáchymova 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2017 č. j. 33 Cdo 2228/2016-692 o odmítnutí stěžovatelčina dovolání a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 9. prosince 2015 č. j. 62 Co 417/2015-643, jímž byl potvrzen rozsudek soudu prvního stupně zamítající stěžovatelčinu žalobu o zaplacení 4 300 000 Kč s příslušenstvím, za účasti Nejvyššího soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a M. L., zastoupeného JUDr. Alešem Jiráskem, advokátem, se sídlem v Praze 5, Braunova 2529/1, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

- I. Ústavní stížnost se zamítá.
- II. Vedlejšímu účastníkovi se náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem nepřiznává.

Odůvodnění

1. Obvodní soud pro Prahu 8 zamítl rozsudkem ze dne 10. listopadu 2010 č. j. 26 C 390/2007-254 žalobu stěžovatelky (žalobkyně) o zaplacení 4 300 000 Kč s příslušenstvím (výrok I) a uložil jí povinnost zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení 151 560 Kč (výrok II). Městský soud v Praze usnesením ze dne 4. dubna 2012 č. j. 62 Co 543/2011-385 k odvolání stěžovatelky rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

2. Rozsudkem ze dne 28. listopadu 2013 č. j. 26 C 390/2007-520 zamítl Obvodní soud pro Prahu 8 opět žalobu stěžovatelky o zaplacení 4 300 000 Kč s příslušenstvím (výrok I) a uložil jí povinnost zaplatit žalovanému na náhradě nákladů řízení 984 901,62 Kč (výrok II). Městský soud v Praze následně usnesením ze dne 17. září 2014 č. j. 62 Co 277/2014-551 znovu k odvolání žalující stěžovatelky zrušil napadený rozsudek a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

3. Konečně rozsudkem ze dne 28. dubna 2015 č. j. 26 C 390/2007-604 Obvodní soud pro Prahu 8 napotřetí zamítl stejnou žalobu a uložil stěžovatelce povinnost nahradit žalovanému náklady řízení ve výši 1 108 884,20 Kč (výrok II). Městský soud v Praze ve výroku citovaným rozsudkem ze dne 9. prosince 2015 potvrdil rozsudek soudu prvního stupně (výrok I) a stěžovatelce uložil povinnost zaplatit žalovanému na náhradě nákladů odvolacího řízení 62 436 Kč (výrok II).

4. Napadeným usnesením Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky (výrok I) a uložil jí povinnost nahradit žalovanému náklady dovolacího řízení ve výši 32 218 Kč (výrok II).

5. Ve výsledku je tedy stěžovatelka, která spor prohrála po dvou kasačních rozhodnutích odvolacího soudu, povinna zaplatit podle pravidla úspěchu ve věci (§ 142 odst. 1 o. s. ř.) na náhradě nákladů řízení úspěšně protistraně celkem 1 203 538,20 Kč.

6. Napadeným rozhodnutím stěžovatelka v ústavní stížnosti vytýká porušení tzv. práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, zásady rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny a práva na projednání věci bez zbytečných průtahů s možností vyjádřit se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Současně je stěžovatelka přesvědčena, že postup obecných soudů byl v rozporu s čl. 90 a 95 Ústavy České republiky.

7. V ústavní stížnosti stěžovatelka popisuje především okolnosti, za nichž měla vzniknout jí tvrzená pohledávka - půjčka peněz tehdejšímu partnerovi (žalovanému a vedlejšímu účastníkovi) na zajištění společného bydlení. První rozsudek nalézacího soudu odvolací soud zrušil proto, že

odůvodnění nesplňovalo podle něj zákonné náležitosti, bylo nelogické a nesrozumitelné, druhý rozsudek zrušil jako nepřezkoumatelný pro nedostatek důvodů. Ačkoliv podle stěžovatelky nalézací soud nadále nepostupoval v intencích závazných pokynů odvolacího soudu k otázkám hmotného a procesního práva, jeho třetí rozsudek již odvolací soud potvrdil, čímž měl porušit zásadu předvídatelnosti soudního rozhodování. Protože se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu, uplatnila stěžovatelka své námítky v dovolání, v němž namítla nesprávné právní posouzení věci. Nejvyšší soud dovolání odmítl, aniž by podle stěžovatelky rozhodnutí dostatečně odůvodnil.

8. Stěžovatelka je přesvědčena, že soudy zasáhly do jejich ústavních práv – k tomu odkazuje i na nález sp. zn. Pl. ÚS 37/03 ze dne 11. 1. 2005 (N 5/36 SbNU 35; 93/2005 Sb.), podle kterého má odvolací soud poukázat, proč považuje zrušený rozsudek za vadný a čeho se má soud prvního stupně v dalším postupu vyvarovat, aby neopakoval předchozí nedostatky, což se však v jejím případě nestalo. Nalézací soud ani v jednom případě nerespektoval názor odvolacího soudu. Podle nálezu sp. zn. II. ÚS 1738/16 ze dne 1. 3. 2017 (N 38/84 SbNU 439) může soud odmítnout provést důkazy jen tehdy, nemají-li vztah k projednávané věci nebo nejsou-li způsobilé prokázat relevantní okolnosti, v ostatních případech je neprovedení a nevypovězení se s navrženými důkazy nutno hodnotit jako jejich opomenutí (zákaz tzv. „opomenutých důkazů“). Soud prvního stupně navržené důkazy neprovedl ani se nevypořádal s důkazními návrhy, a jeho rozhodnutí je proto nepřezkoumatelné. Soud rovněž porušil zásadu rovnosti účastníků a v rozporu s hospodárností řízení stěžovatelku vyslechl sedmkrát, zatímco žalovaného jen jednou. Tím rovněž porušil právo stěžovatelky na projednání věci bez zbytečných průtahů [viz například nález sp. zn. I. ÚS 660/03 ze dne 19. 2. 2004 (N 24/32 SbNU 219)], přestože na průtahy opakovaně poukazovala.

9. Stěžovatelka namítla i nepřiměřenost nákladů řízení, navýšených i v souvislosti s vadným postupem obecných soudů odporujícím zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení. Nalézací soud neakceptoval pokyn odvolacího soudu z usnesení ze dne 17. září 2014 č. j. 62 Co 277/2014-551, podle kterého měl soud prvního stupně při rozhodování o nákladech zvážit otázku účelnosti vynaložených nákladů a jejich přiměřenosti k žalované částce – ve vztahu ke všem okolnostem případu. Podle stěžovatelky jsou náklady nepřiměřené i s ohledem na skutečnost, že řízení bylo zahájeno a většina úkonů provedena za účinnosti vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb

(advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších vyhlášek, (dále jen „přisudková vyhláška“). K tomu stěžovatelka odkazuje na náleze sp. zn. IV. ÚS 3559/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 106/81 SbNU 681) a uvádí, že v době podání žaloby nemohla předvídat ani zrušení přisudkové vyhlášky, ani nutnost opakovaně podat odvolání.

10. K ústavní stížnosti se vyjádřil za Nejvyšší soud předseda příslušného senátu, který uvedl, že otázky předložené k dovolacímu přezkumu nebyly s to založit připustnost dovolání. K moderaci nákladů pak nebyly důvody, neboť stěžovatelka neprokázala neúčelnost nákladů vynaložených žalovaným. Nejvyšší soud se přitom pro vady dovolání ani nemohl zabývat námitkami proti nákladovým výrokům odvolacího soudu.

11. Za Městský soud v Praze se k ústavní stížnosti vyjádřil předseda senátu 62 Co, který plně odkázal na odůvodnění napadeného rozsudku. Soud prvního stupně podle něj s přihlédnutím k vývoji řízení respektoval právní názor odvolacího soudu a správně zhodnotil provedená skutková zjištění. Dále uvedl, že k průtahům nedocházelo a délka řízení je úměrná složitosti věci; k tomu poukázal na možnost nápravy v podobě odčinění nemajetkové újmy podle § 31a zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Ohledně náhrady nákladů řízení odvolací soud znovu poukázal na odůvodnění rozsudku, uvedl, že zrušení přisudkové vyhlášky není důvodem pro moderaci nákladů řízení, a navrhl ústavní stížnosti nevyhovět.

12. Vedlejší účastník ve svém vyjádření namítl opožděnost (nepřipustnost) ústavní stížnosti. K nepřiměřenosti nákladů pak uvedl nevyčerpání materiální subsidiarity, protože stěžovatelka nikdy dříve proti výši nákladů neobjevila, vždy se její námitky vztahovaly výhradně k porušení zásady hospodárnosti a rychlosti řízení. Zrušení nákladových výroků by navíc vedlo k dalšímu prodlužování řízení, a tím i k navýšení nákladů. Podle vedlejšího účastníka se soudy věci samou zabývaly dostatečně a přezkoumatelně se vypořádaly s veškerými vznesenými námitkami.

13. K námitce nepřiměřenosti výše nákladů řízení uvedl vedlejší účastník, že podle platné judikatury nemůže soud aplikovat zrušenou právní normu a namísto je pouze použít advokátního tarifu – i v případě, je-li vypočtená částka vyšší, než by byla podle přisudkové vyhlášky. Sama výše nákladů nemůže být důvodem hodným zřetele a aplikace § 150 o. s. ř. by byla obcházením derogacího nálezu (viz též usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 779/2014). Podle vedlejšího účastníka není možné tvrdit, že by mohlo existovat legitimní očekávání (náleze sp. zn. IV. ÚS 3559/15); nadto mohla stěžovatelka uzavřít smír, což ji vedlejší účastník po zrušení přisudkové vyhlášky Ústavním soudem i nabízel. Ohledně námitek

stěžovatelky k nadměrnému počtu jednání a průtahům řízení vedlejší účastník uvádí, že to byla právě stěžovatelka, která obstruovala: podala žádost o osvobození od soudních poplatků založenou na nepravdivých tvrzeních o špatné finanční situaci, bezdůvodný návrh na předběžné opatření, navrhovala irelevantní důkazy, žádala o odročování jednání, vytrvale podávala opravné prostředky, návrh na projednání věci jiným (již 4.) soudcem. Podle vedlejšího účastníka pak stěžovatelka zaměňuje pojem předvídatelnosti soudního rozhodnutí (§ 6 o. s. ř., ve znění účinném od 1. ledna 2014) se svým předvídáním rozhodnutí; v řízení však neodkazovala na žádnou shodu s jiným jinak pravomocně rozhodnutým případem. K tomu vedlejší účastník odkázal na rozhodnutí shodující se s postupem v projednávané věci. Stěžovatelka v řízení žádné relevantní důkazy nenavrhl, nalézací soud se řídil uloženými pokyny odvolacího soudu a s ohledem na ně by bylo provedení dalších důkazů nadbytečné. Vedlejší účastník navrhl, aby Ústavní soud ústavní stížnost odmítl, případně zamítl a uložil stěžovatelce povinnost nahradit mu náklady řízení před Ústavním soudem.

14. V replice k vyjádření Městského soudu v Praze stěžovatelka zopakovala své přesvědčení, že nalézací soud se opakovaně nezabýval závaznými pokyny odvolacího soudu a že délka řízení nebyla závislá na složitosti věci, ale právě na opakovaně nesprávném postupu obecného soudu. K vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatelka odkázala na ústavní stížnost, v níž odůvodnila přípustnost dovolání, a zopakovala dovolací důvody. Vyjádření vedlejšího účastníka stěžovatelka považuje za emoční, nikoliv právně relevantní; k otázce opožděnosti ústavní stížnosti odkazuje na náleze sp. zn. II. ÚS 1966/16 ze dne 15. 3. 2017 (N 45/84 SbNU 527) zabývající se posouzením přípustnosti dovolacím soudem.

15. K otázce přiměřenosti nákladů řízení pak stěžovatelka uvádí, že dovolání podala proti všem výrokům, tedy i proti nákladovému rozhodnutí. Nejvyšší soud se jimi nezabýval, ač byl seznámen s nálezem sp. zn. IV. ÚS 3559/15 ze dne 7. 6. 2016 (N 106/81 SbNU 681), jednal tak libovolně a protiústavně; poukázala dále na legitimní očekávání, jak je citovaný náleze zmínňuje, s tím, že právní jistota spočívá i v neměnnosti právního řádu, stěžovatelka uvádí, že 27 z 35 úkonů právní služby bylo provedeno právě za účinnosti přísudkové vyhlášky, a současně zpochybňuje účelnost všech přiznaných úkonů právní služby a poukazuje na prostor pro aplikaci § 18 přísudkové vyhlášky – proto trvá na zrušení napadených rozhodnutí.

16. Ústavní soud dále připojil spis Obvodního soudu pro Prahu 8 vedení pod sp. zn. 26 C 390/2007.

17. Ústavní stížnost byla podána včas [§ 72 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)] a je i ve smyslu nálezu sp. zn. II. ÚS 1966/16 přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), protože přípustnost dovolání závisí

na právním hodnocení věci a v jeho odmítnutí pro nepřipustnost lze spatřovat uvážení dovolacího soudu – nesprávně předestřený dovolací důvod nesmí zbavit účastníka možnosti bránit se prostřednictvím ústavní stížnosti.

18. Ústavní soud je soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky), není obecným soudem dalšího stupně, jejich součástí ani jim není instancně nadřazen. Ústavní soud neposuzuje celkovou zákonost vydaných rozhodnutí a eventuálním porušením běžných práv fyzických osob se zabývá pouze tehdy, pokud obecné soudy rozhodly způsobem porušujícím (byť i zčásti) základní práva nebo svobody zaručené ústavním zákonem, zejména pak tzv. právo na spravedlivý proces.

19. Stěžovatelka založila svoji ústavní stížnost na tvrzení, že soud prvního stupně nerespektoval opakovaně předestřený závazný právní názor odvolacího soudu a rozhodl v rozporu s ním při současném opomenutí důkazů; odvolací soud pak tento postup nedůvodně akceptoval a soud dovolací nedostatečně odůvodnil, proč jej nepovažuje za vadný.

20. Právo na spravedlivý proces nelze zúžit na závěr, že je jednotlivci zaručováno přímo a bezprostředně právo na rozhodnutí podle jeho názoru odpovídající skutečným hmotněprávním poměrům, ale je mu zajištěováno právo na takové spravedlivé řízení, v němž se uplatní všechny zásady správného rozhodování podle zákona a v souladu s ústavními principy. Postupoval-li soud v souladu s příslušnými ustanoveními občanského soudního řádu, jež upravují průběh řízení a do nichž se promítají principy obsažené v hlavě páté Listiny základních práv a svobod, a svůj postup řádně odůvodnil, nemůže Ústavní soud učinit závěr, že proces byl veden způsobem, který nezajistil spravedlivý výsledek [viz usnesení sp. zn. IV. ÚS 732/2000 ze dne 5. 8. 2002 (U 24/27 SbNU 293)].

21. Nalézací soud ve svém posledním rozsudku respektoval závazné pokyny odvolacího soudu, doplnil skutková zjištění ohledně darování peněz a účelu jejich poskytnutí. Soudy neopomenuly stěžovatelkou navrhované důkazy a dostály své povinnosti o nich rozhodnout; provedl-li soud část důkazů a část důkazních návrhů odmítl pro nezpůsobilost prokázat skutečnosti významné pro řízení, naplnil zákonné požadavky. Z rozhodnutí je dále patrné, že stěžovatelka, ač řádně poučena, jak má svá tvrzení doplnit a jaké budou následky nesplnění výzvy podle § 118a odst. 1 o. s. ř., své důkazní břemeno neunesla, i proto neobstojí ani tvrzení o nepředvídatelnosti rozhodnutí soudů.

22. V tomto rozsahu proto podle Ústavního soudu obecné soudy respektovaly ústavní i zákonné limity a svá rozhodnutí dostatečně, srozumitelně a přezkoumatelně odůvodnily.

23. K námitce nepřiměřenosti nákladů řízení vedlejšího účastníka po zrušení přísudkové vyhlášky a v souvislosti s výše citovaným nálezem

sp. zn. IV. ÚS 3559/15 uvádí Ústavní soud následující: Stěžovatelka se domáhala vrácení daru, který měla poskytnout vedlejšímu účastníkovi (partnerovi, s nímž vedla společnou domácnost), v souladu se zákonem presumovaným institutem vrácení daru coby jednostranným odstoupením od darovací smlouvy. Vzhledem k tomu, že darování je samostatný specifický institut (vědomé nesynalagmatické ocenitelné snížení vlastního kapitálu ve prospěch druhé osoby na základě subjektivního emočně-sociálního rozhodnutí), stanoví zákon pro vrácení daru přesně (a přísně) stanovené podmínky (zrealizované darování a následné chování obdarovaného k dárce nebo členům jeho rodiny v hrubém rozporu s dobrými mravy) – jen jejich kumulativní splnění vede k požadovanému výsledku, nenaplnění jedné z nich vrácení daru vylučuje. Jakkoliv odvolací soud opakovaně zrušil rozhodnutí Obvodního soudu pro Prahu 8 a uložil mu povinnost prověřit, zda došlo (mohlo dojít) k samotnému darování, bylo již z předchozích rozhodnutí zjevné, že nalézací soud vyloučil splnění podmínky závadného chování obdarovaného k dárkyni. Za takové situace si stěžovatelka musela být vědoma, že pravděpodobnost neúspěchu v řízení podstatně převyšuje možnost opačnou, a následné rozhodnutí soudu proto nebylo možné považovat za překvapivé.

24. V projednávané věci nelze ve vztahu k nákladovému rozhodnutí bez dalšího nalézt analogii s věcí sp. zn. IV. ÚS 3559/15. Stěžovatelka si byla vědoma zrušení přísudkové vyhlášky v průběhu řízení Ústavním soudem i toho, že soudy poté v „legislativní nouzi“ podpůrně „počítají náklady právního zastoupení podle advokátního tarifu“ – tedy podle počtu provedených úkonů právní služby, nikoliv paušálně, což je rozšířená soudní praxe, k níž se pozitivně vyjádřil i Nejvyšší soud. Přesto stěžovatelka svým celkovým postupem v řízení, činila-li i poté řadu kroků prodlužujících řízení (opakované a nepravdivě odůvodněné návrhy na osvobození od soudních poplatků, žádosti o odročení jednání aj.) či odmítla-li nabídku smíru, kterou učinil vedlejší účastník s ohledem na zrušení přísudkové vyhlášky (viz č. l. 458 – protokol o jednání z 19. září 2013), chovala se procesně neodpovědně a přímo navyšovala náklady řízení – i když si musela být vědoma toho, že pravděpodobnost jejího neúspěchu ve věci je vysoká. V řízení pokračovala, přestože neprokázala ani závadné chování vedlejšího účastníka vůči ní, ani darování samotné, které mělo mít nestandardní formu – stěžovatelka vyzvedla v bance hotovost (1 500 007 Kč, 2 x 1 000 007 Kč a 1 000 020 Kč), kterou měla předat vedlejšímu účastníkovi, aby ji bezprostředně uložil na svůj účet.

25. Svůj podíl na délce i charakteru řízení měl bezesporu i přístup nalézacího soudu, avšak stěžovatelčin až nekritický požadavek úspěchu v řízení, který byl zřejmě reakcí na vedlejším účastníkem ukončený vztah, byl pro jeho trvání rozhodující.

26. Pro stěžovatelku bylo legitimní očekávání neměnnosti procesních pravidel jistě významným moderátorem k vedení soudního sporu, avšak zrušení přísudkové vyhlášky v průběhu řízení byla okolnost, kterou stěžovatelka mohla a měla vzít v úvahu, i s ohledem na jeho vývoj. Takové (legitimní) očekávání nemůže požívat absolutní ochrany bez ohledu na konkrétní přístup *dominae litis*, ale je namístě jen s přihlédnutím ke všem relevantním okolnostem.

27. Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 90 Ústavy České republiky nevylučují, aby obecný soud mohl individuálně posoudit, v jakých situacích převáží nutnost poskytnout ochranu legitimnímu očekávání žalobce, že procesní pravidla stanovená tzv. přísudkovou vyhláškou se po dobu řízení nezmění, nad postupem uplatňovaným po jejím zrušení rozhodnutím Nejvyššího soudu, který její použití bez dalšího vylučuje.

28. Vychází-li Ústavní soud z premisy, že „normální je nesoudit se“ (aniž by na druhou stranu jakkoliv upíral stěžovatelce právo na přístup k soudu), pak je věcí účastníků, aby minimalizovali své návrhy a požadavky na procesní kroky, i s ohledem na fakt, že rozhodování o náhradě nákladů řízení ovládá zásadně pravidlo „vítěz bere vše“. Bylo-li postavení stěžovatelky coby iniciátorky sporu od počátku založeno jen na jejím slabém tvrzení o poskytnutí daru a závadném chování „obdarovaného“, aniž by se jí jedno či druhé dařilo v řízení prokázat, a stěžovatelka přesto, ač kvalifikovaně zastoupena, podávala návrhy až obstrukčního charakteru, není namístě poskytovat ochranu jejímu očekávání. V judikované věci sp. zn. IV. ÚS 3559/15 (viz výše) byla přísudková vyhláška zrušena čtyři měsíce (dvě jednání) před vynesením rozsudku nalézacího soudu (většina úkonů byla učiněna před jejím zrušením). Následně podal neúspěšný účastník pouze odvolání a dovolání a nepřiměřené navýšení nákladů bylo způsobeno i pluralitou účastníků protistrany. V řízení přitom nebylo jisté, jak bude obchodní spor žalobce vyřešen, a návrhy, které žalobce učinil, byly vedeny výhradně k urychlenému vyřešení sporu. Naproti tomu v projednávané věci stěžovatelka byla opakovaně, byť procesně nesprávně, konfrontována s nedostatečností svých tvrzení a důkazů – přesto opakovaně předkládala další procesně postradatelné návrhy, které prodlužovaly a prodražovaly probíhající řízení, a to vše s vědomím zrušení přísudkové vyhlášky Ústavním soudem. Touto otázkou se zabýval i nalézací soud v odůvodnění nákladového výroku, uvedl-li, že „bylo na volné úvaze žalobkyně, zda podá žalobu, bude věst sporné řízení s rozsáhlým dokazováním, s vědomím, že v řízení nemusí být úspěšná. Soud přihlédl k okolnostem sporu, který je mezi bývalými partnery, a k okolnosti, že po tvrzeném incidentu, který byl podnětem k podání žaloby, se i přesto žalobkyně opakovaně pokoušela navázat partnerský vztah s žalovaným, a s přihlédnutím k jejím majetkovým poměrům,

kteří byly posouzeny jako nadstandardní – v rámci účastnického výlechu uvedla, že v rozmezí let 2007 a 2011 prodala dva domy, za něž utržila celkovou částku 41 000 000 Kč. Není proto namístě, aby náklady řízení žalovaného byly jakýmkoliv způsobem moderovány“.

29. Za dané situace proto není odkaz na nálezný sp. zn. IV. ÚS 3559/15 případný, neboť stěžovatelka, ač mohla ovlivnit průběh a délku procesu, zaměřila své úsilí na pokračování v řízení. Obecné soudy mají podle čl. 4 Ústavy České republiky povinnost při své činnosti poskytovat ochranu základních práv a svobod zaručených ústavním pořádkem. Jejich úkolem je aplikovat právní normy, tedy i advokátní tarif, v souladu s principy právního státu i se zaručenými právy zakotvenými v čl. 11 Listiny. V projednávané věci této své povinnosti dostály a svá rozhodnutí řádně odůvodnily.

30. K návrhu vedlejšího účastníka na náhradu nákladů zastoupení v řízení Ústavní soud uvádí: Náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník, nestanoví-li tento zákon jinak; v odůvodněných případech může Ústavní soud podle výsledku řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení (§ 62 odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu). Přiznání náhrady nákladů řízení v řízení před Ústavním soudem je rozhodnutím mimořádným a výjimečným, například jako svého druhu sankce vůči tomu, kdo svým postupem zásah do ústavních práv vyvolal, a vzhledem k okolnostem by tedy měl tímto způsobem nést následky.

31. V nyní projednávané věci nemá Ústavní soud důvod pro přiznání náhrady nákladů řízení, neboť žádné takové výjimečné okolnosti nezjistil. Výjimečnou okolností totiž nemůže být pouze sama ústavní stížnost stěžovatelky ani pro ni nepříznivé rozhodnutí obecných soudů. V opačném případě by musel Ústavní soud postupovat podle citovaného ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu prakticky vždy, odmítne-li nebo zamítne-li ústavní stížnost a vedlejšímu účastníkovi vzniknou náklady řízení. Z tohoto výjimečného opatření by se tak stalo pravidlo, což však zjevně nekoresponduje se smyslem citovaného zákonného ustanovení.

32. Na základě uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnost podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl a současně nepřiznal vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem, a nevyhověl tak jeho návrhu, aby Ústavní soud stěžovatelce uložil povinnost nahradit mu náklady řízení ve smyslu ustanovení § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu.

Č. 97

K rozhodnutí o zabrání věci v trestním řízení

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty v trestním řízení představuje významný zásah do práv vlastníka této věci a z toho důvodu nemůže být rozhodování o použití tohoto institutu pouhou formalitou. Jestliže obecné soudy nedospěly k jednoznačnému závěru o původu předmětných finančních prostředků, tedy si byly vědomy, že nebylo bez důvodných pochybností prokázáno, že tyto prostředky byly nabyty za majetek získaný z trestné činnosti, a aniž by vyvrátily verzi jejich možného legálního původu, rozhodly o jejich zabrání, porušily tím ustanovení § 102 trestního zákoníku a současně došlo k porušení základních práv stěžovatelky, jež jsou jí garantována čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Vojtěcha Šimíčka a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 22. května 2018 sp. zn. II. ÚS 1849/17 ve věci ústavní stížnosti obchodní společnosti XY, zastoupené JUDr. Milošem Holubem, Ph.D., advokátem, se sídlem Veletržní 924/14, Praha 7, proti usnesení Okresního soudu Plzeň-město ze dne 19. 12. 2016 č. j. 4 T 81/2014-1033, jímž bylo stěžovatelce uloženo ochranné opatření zabrání věci spočívající v zabrání finančních prostředků, a proti usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 4. 2017 č. j. 7 To 96/2017-1049 o zamítnutí stěžovatelčiny stížnosti, za účasti Okresního soudu Plzeň-město a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení a Okresního státního zastupitelství Plzeň-město jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Unesením Okresního soudu Plzeň-město ze dne 19. 12. 2016 č. j. 4 T 81/2014-1033 a usnesením Krajského soudu v Plzni ze dne 6. 4. 2017 č. j. 7 To 96/2017-1049 byla porušena ústavně zaručená základní práva stěžovatelky vlastnit majetek dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Vymezení předmětu řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 14. 6. 2017 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví citovaných usnesení z důvodu, že jimi došlo k porušení jejich ústavně zaručených základních práv dle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), čl. 26 odst. 1 Listiny a k porušení čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II. Rekapitulace skutkového stavu a procesního vývoje

3. Napadená rozhodnutí byla vydána v rámci trestního řízení, v němž došlo k odsouzení osob, mj. společníků a jednatelů stěžovatelky, ze spáchání přečinu šíření toxikomanie podle § 287 odst. 1 a odst. 2 písm. c) trestního zákoníku ve formě spolupachatelství. Tohoto přečinu se předmětné osoby dopustily dle závěru obecných soudů, stručně řečeno, tím, že se podílely na provozování obchodu nabízejícího vše potřebné k pěstování konopí s vysokým obsahem THC (tzv. grow shop). Součástí rozsudku byly výroky o ochranných opatřeních zabránění věci. Zabráno bylo v souladu s § 101 odst. 1 písm. c) trestního zákoníku zboží určené k prodeji a další vybavení náležící stěžovatelce.

4. Samostatně bylo napadeným usnesením Okresního soudu Plzeň-město (dále jen „soud prvního stupně“) podle § 102 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stěžovatelce uloženo ochranné opatření zabránění věci spočívající v zabránění finanční hotovosti ve výši 56 200 Kč zajištěné dne 1. 11. 2013 při prohlídce jiných prostor, tj. prodejny stěžovatelky na adrese P, a podle téhož ustanovení bylo uloženo zabránění veškerých finančních prostředků nacházejících se ke dni 28. 1. 2015 na bankovním účtu č. XY, vedeném u Československé obchodní banky, a. s., (dohromady dále jen „předmětné finanční prostředky“). Toto usnesení bylo vydáno samostatně vzhledem ke zrušení předchozích rozhodnutí Nejvyšším soudem v relevantním výroku proto, že stěžovatelce nebylo v předcházejícím řízení přiznáno procesní postavení zúčastněné osoby. Pro samotnou podstatu nyní projednávané ústavní stížnosti však tato skutečnost není relevantní.

5. Soud prvního stupně odůvodnil napadené rozhodnutí tím, že nebyly splněny podmínky pro uložení zabránění věci dle § 101 odst. 2 trestního

zákoníku, neboť chyběla nepochybná jistota, že předmětné finanční prostředky jsou součástí výtěžku z trestné činnosti. Soud prvního stupně v této souvislosti zdůraznil, že stěžovatelka provozovala i zákonu neodporující obchodní činnost v podobě prodeje potravin, přičemž výtěžek z tohoto prodeje a výtěžek z trestné činnosti nelze nijak oddělit. Soud prvního stupně však shledal důvod k zabrání předmětných finančních prostředků podle ustanovení § 102 trestního zákoníku, tj. jakožto náhradních hodnot za výnos z trestné činnosti.

6. To odůvodnil soud prvního stupně na s. 3 a 4 svého napadeného usnesení tím, že trestná činnost byla podstatně rozvinutější než obchod s potravinami a stěžovatelka ekonomicky bohatla, přičemž jednatelé stěžovatelky odsouzení za trestnou činnost specifikovanou výše sub 3 v hlavním líčení hovořili o milionových obrátech stěžovatelky, z čehož soud prvního stupně vyvodil, že i při relativně malých maržích by zisk za příslušné období musel být v řádech statisíců až milionů, proto soud prvního stupně považoval za správné, aby došlo k zabrání předmětných finančních prostředků jakožto alespoň částečného ekvivalentu za zisk pramenící z trestné činnosti. Za daných okolností bylo dle soudu prvního stupně nepodstatné, zda byl tento zisk spotřebován či reinvestován, a předmětné finanční prostředky jsou určitě zanedbatelné v porovnání s původním ziskem.

7. O stížnosti proti tomuto usnesení rozhodl Krajský soud v Plzni (dále jen „stížnostní soud“) ústavní stížností napadeným usnesením tak, že ji zamítl podle § 148 odst. 1 písm. c) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). V odůvodnění tohoto rozhodnutí se stížnostní soud v zásadě ztotožnil se závěry soudu prvního stupně.

III. Argumentace stěžovatelky a ostatních účastníků řízení

8. Stěžovatelka založila svoji právní argumentaci na tom, že chybnou aplikací podústavního práva, konkrétně pak ustanovení § 102 trestního zákoníku, které soud prvního stupně interpretoval extenzivně, zasáhl do jejich ústavně zaručených základních práv. Stěžovatelka uvádí, že zabrané finanční prostředky nepocházejí z trestné činnosti, nejsou jejím výnosem a nemohly být zabráný ani podle § 102 trestního zákoníku. Uvádí, že zabrané finanční prostředky v hotovosti z prodejny stěžovatelky pochází z obchodní činnosti různého zaměření, prodeje potřeb pro pěstování rostlin a prodeje potravin. Jelikož stěžovatelka nevedla oddělené podklady pro každou výše uvedenou obchodní činnost samostatně, nelze souhlasit s postupem soudu prvního stupně, který zabral veškeré finanční prostředky, čímž dle stěžovatelky tato ztratila nárok na ochranu vlastnického práva.

9. Stěžovatelka podotýká, že je povinností orgánů činných v trestním řízení jednoznačně prokázat, že jde o finanční prostředky, které mohou být zabráný jako výnos z trestné činnosti. Ohledně zabraných prostředků

na bankovním účtu stěžovatelka uvádí, že šlo z převážné části o prostředky poskytnuté pojišťovnou jako pojistné plnění vztahující se k havárii motorového vozidla stěžovatelky. Dle argumentace stěžovatelky tak nemůže jít o prostředky pocházející z trestné činnosti a nedopadá na ně § 102 trestního zákoníku.

10. V poslední námitce stěžovatelka uvádí, že stížnostní soud se dostatečně nevypořádal se všemi jejími námitkami, tedy usnesení je nutné považovat za nepřezkoumatelné. Stěžovatelka je toho názoru, že napadenými usneseními dochází k zásahu do jejich základních práv a svobod, jež jsou jí garantovány čl. 11 odst. 1 a čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Zároveň je toho názoru, že došlo k projevu libovůle orgánů veřejné moci, excedujícimu z mantinelů čl. 2 odst. 2 Listiny, jakož i čl. 2 odst. 3 Listiny.

11. Soud prvního stupně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že aplikoval § 102 trestního zákoníku, neboť finanční prostředky neměly původ v trestné činnosti, a proto nemohl být zvolen jiný procesní postup, např. ve formě zabránění věci dle § 101 trestního zákoníku. K zabráněním finančním prostředkům nalezeným v hotovosti v prodejní společnosti soud uvádí, že jednotlivé činnosti obchodní společnosti nelze fakticky oddělovat, obchodní společnost je jedním subjektem, který navenek, a to i účetně, a např. i ve vztahu ke správci daně vystupuje jednotně. Dodatečné dělení prostředků není věrohodně podloženo a není ani logicky možné. Soud uvádí, že stěžovatelku lze považovat za osobu, která inkasovala peněžní prostředky z trestné činnosti, byť sama nebyla označena za pachatele. Ziskala tedy peníze trestným činem jiné osoby či osob. Stěžovatelku tak lze považovat za subjekt zmíněný v § 101 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku, ve znění účinném ke dni vydání rozhodnutí. Jelikož ale peníze byly spotřebovány a společností zůstaly peníze z pojistného plnění apod., byl zvolen zcela logicky postup podle § 102 trestního zákoníku.

12. Stížnostní soud se ve lhůtě k tomu stanovené ani později k ústavní stížnosti nevyjádřil.

13. Vedlejší účastník Ústavnímu soudu sdělil, že svého práva vyjádřit se k ústavní stížnosti nevyužívá.

14. Jelikož z vyjádření soudu prvního stupně nevzešly žádné nové argumenty, k nimž stěžovatelka nezaujala stanovisko již před podáním své ústavní stížnosti, upustil Ústavní soud od zaslání těchto vyjádření stěžovatelce k replice, neboť nebyl dán důvodný předpoklad, že by tímto způsobem byly ve věci zjištěny další relevantní poznatky. Za účelem posouzení předmětné ústavní stížnosti si však Ústavní soud vyžádal rovněž předmětný spis.

IV. Posouzení Ústavním soudem

15. Ústavní soud konstatuje, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy České republiky); není součástí soustavy obecných soudů (srov. čl. 90 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky) a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů; k takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce.

16. Podle názahu Ústavního soudu spočívá podstata ústavní stížnosti v posouzení, zda bylo možné zabrat finanční prostředky náležící stěžovatelce dle § 102 trestního zákoníku a zda takovým postupem nevybočily obecné soudy z mantinelů ústavnosti.

V. Obecná východiska

17. Podle § 102 trestního zákoníku, účinného a platného k datu 19. 12. 2016, platilo: „Jestliže ten, komu by mohla být zabráná věc podle § 101 odst. 1 nebo 2, ji před rozhodnutím o zabrání zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, czizí, učiní neupotřebitelnou, odstraní nebo zužitkuje, zejména spotřebuje, nebo jinak její zabrání zmaří, anebo jestliže zmaří trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty jednáním porušujícím zákaz podle § 70 odst. 5, popřípadě zmaří zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty jednáním porušujícím zákaz podle § 104 odst. 2, může mu soud uložit zabrání náhradní hodnoty až do výše, která odpovídá hodnotě takové věci nebo jiné majetkové hodnoty.“ Podle § 102 poslední věty trestního zákoníku může soud hodnotu věci, jejíž zabrání mohl soud uložit, stanovit na základě odborného vyjádření nebo znaleckého posudku.

18. Ochranné opatření zabrání jiné majetkové hodnoty se ukládá, aniž by byl podstatný vztah osoby, které zabíraná věc náleží, k trestné činnosti, jehož výnosem tato věc má být. Rozhodný je pouze vztah mezi zabíranou věcí a trestným činem [srov. nález sp. zn. I. ÚS 1121/15 ze dne 24. 5. 2016 (N 92/81 SbNU 505), bod 15]. V každém jednotlivém případě by měla nicméně být zřejmá souvislost mezi trestním řízením a zabranou věcí nebo jinou majetkovou hodnotou.

19. Vždy je však nutné hodnotu věci nebo jinou majetkovou hodnotu, která by mohla být zabráná postupem podle § 101 trestního zákoníku, přesně specifikovat. Až následně je možné přistoupit k aplikaci § 102 trestního zákoníku. [srov. nález sp. zn. I. ÚS 36/15 ze dne 13. 6. 2016 (N 109/81 SbNU 719), bod 24; či komentářovou literaturu: „Náhradní hodnota se vyjadřuje především v penězích, a proto se jí rozumí především peněžní ekvivalent věci nebo jiné majetkové hodnoty a proto ji soud zpravidla stanoví peněžní částkou odpovídající hodnotě věci nebo jiné majetkové hodnoty, která by jinak přicházela v úvahu jako předmět propadnutí nebo zabrání.

Dikce zákona však nevylučuje, aby soud určil jako propadlou náhradní hodnotu jinou věc nebo jinou majetkovou hodnotu, a to v odpovídající hodnotě původního předmětu propadnutí.“ (viz Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 1213)].

20. Nelze tedy bez dalšího zabrat jakékoli finanční prostředky nalezené v pokladně či na účtu třetí osoby a v jakékoli výši bez bližšího upřesnění přistoupit k jejich zabránění (srov. výše citovaný nález sp. zn. I. ÚS 1121/15 nebo např. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Rummi proti Estonsku* ze dne 15. 1. 2015, č. stížnosti 63362/09, § 108).

21. Obecné soudy v řízení nemohou aplikovat svoji pravomoc uloženou ochranného opatření podle § 102 trestního zákoníku jen a pouze z toho důvodu, že jim toto oprávnění vyplývá z formálního, resp. formalistického výkladu zákona (zde není od věci poukázat na rozdíl mezi formálním a formalistickým: formální v právu musí sledovat materiální účel, není-li tomu tak, stává se formalistickým). Obecné soudy jsou však vždy povinny přesně doložit, z jakého důvodu přistupují k zabránění náhradní hodnoty dle § 102 trestního zákoníku, a specifikovat v souladu se zásadou materiální pravdy věc, která byla získána trestným činem nebo jako odměna za něj, a doložit případně výši takového finančního zisku.

22. Ústavní soud si je vědom obtížnosti takového požadavku na prokázání původu zabíraného majetku a uzavírá, že nelze po obecných soudech spravedlivě požadovat, aby rozlišily majetek legálního původu a majetek mající svůj původ v trestné činnosti (ať bezprostředně, ať coby náhradní hodnota) zcela „na halír“ přesně. Pokud by bylo prokázáno, že majetek přímo pocházející z trestné činnosti či majetek nabytý za něj bezpečně převyšoval předmětné finanční prostředky, nebylo by možno považovat postup soudu prvního stupně za nesprávný.

23. Takové zjištění však musí nejen vyplývat z provedeného dokazování, ale musí být i řádně odůvodněno. Nelze je nahradit pouhým odhadem soudu prvního stupně, že tomu tak určitě bylo (srov. k tomu přiměřeně např. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Phillips proti Spojenému království* ze dne 5. 7. 2001, č. stížnosti 41087/98, § 44 a 53; či ve věci *Silickienė proti Litvě* ze dne 10. 4. 2012, č. stížnosti 20496/02, § 68). I pro tento postup se přitom plně uplatní obecné standardy dokazování v trestním řízení, určené zejména zásadou vyhledávací, zásadou materiální pravdy a zásadou volného hodnocení důkazů. Nepostačuje tedy pouhá pravděpodobnost, že byl určitý majetek nabyt za výnosy z trestné činnosti, nýbrž soud o tom musí být též vnitřně přesvědčen bez důvodných pochybností.

24. Ostatně chronická obtížnost prokazování původu majetku, u něž je dáno podezření, že by mohl pocházet z trestné činnosti, vedla k zavedení tzv. rozšířených konfiskací na základě čl. 5 směrnice Evropského

parlamentu a Rady 2014/42/EU ze dne 3. dubna 2014 o zajišťování a konfiskaci nástrojů a výnosů z trestné činnosti v Evropské unii, jenž byl do právního řádu České republiky implementován novelou trestního zákoníku a trestního řádu provedenou zákonem č. 55/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

25. Tak bylo zavedeno s účinností od 17. 3. 2017 nové ochranné opatření zabránění části majetku dle § 102a trestního zákoníku, které má umožnit snazší odčerpávání výnosů z trestné činnosti právě v případech, kdy nelze jednoznačně prokázat původ majetku či jako v tomto případě přesně rozlišit, jaká jeho část byla nabyta legálně a jaká byla nabyta za výnosy z trestné činnosti. Podstatou tohoto ochranného opatření z hlediska trestněprocesního je, že pro jeho uložení, zjednodušeně řečeno, postačuje, je-li zjištěn rozdíl mezi majetkem pachatele určitých trestných činů (včetně šíření toxikomanie), jimiž získal či se snažil získat majetkový prospěch, nabytí či převedl na jinou osobu, a legálními příjmy takového pachatele a zároveň tento rozdíl není v rámci dokazování uspokojivě vysvětlen. V takovém případě lze majetek zabrat jakožto pocházející z trestné činnosti.

26. Toto zvláštní ochranné opatření však bylo vtěleno do trestního zákoníku právě proto, že dosavadní konstrukce ochranných opatření dle ustanovení § 101 a 102 trestního zákoníku byla považována za neúčinnou v případech, kdy se nedaří jednoznačně prokázat původ majetku či oddělit majetek pocházející z trestné činnosti či za takový majetek nabytý a majetek nabytý legálně. Právě potřeba tohoto nového ochranného opatření indikuje, že dle § 101 a 102 trestního zákoníku nebylo a není možné zabrat majetek, nebylo-li bez důvodných pochybností prokázáno, že se jedná o majetek pocházející z trestné činnosti či o majetek, jenž byl za takový majetek nabyt.

VI. Aplikace obecných východisek na případ stěžovatelky

27. Aplikováno na projednávaný případ, z napadeného usnesení soudu by mělo vyplývat, jaký vztah a poměr má potenciální náhradní hodnota za výnos z trestné činnosti a předmětné finanční prostředky zabrané postupem dle § 102 trestního zákoníku.

28. Soud prvního stupně však postupoval odlišně, když uložil zabránění finančních prostředků náležících do vlastnictví stěžovatelky jako subjektu odlišnosti od pachatelů trestné činnosti pouze na základě domněnky, že existuje reálné podezření, že by se mohlo jednat o finanční prostředky pocházející z trestné činnosti. Sám soud prvního stupně však v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí dodal, že nepochybná jistota v tomto ohledu absentuje. V postupu soudu prvního stupně tak chybí prokázání

původu prostředků bez důvodných pochybností, neboť tento soud v podstatě rezignoval na snahu zabrat jen prostředky, jež byly nabyty za prostředky z trestné činnosti (tj. za výnosy).

29. Stěžovatelka však, a soud prvního stupně si toho byl dobře vědom, provozovala i jinou obchodní činnost, jejíž výnosy nelze obecně označit jako výnosy z trestné činnosti. Je nepochybné, že odlišit takové finanční prostředky je z pohledu dokazování obtížné, nikoliv však nemožné. Pokud by měl soud prvního stupně skutečně za to, že finanční prostředky měly být zabrány jako náhradní hodnota postupem podle § 102 trestního zákoníku, pak bylo nezbytné, aby odůvodnil, proč podle jeho názoru byly podmínky takového postupu naplněny.

30. Jak Ústavní soud setrvale zdůrazňuje ve své rozhodovací činnosti, odůvodnění soudních rozhodnutí tvoří jednu z významných komponent práva na soudní ochranu a pojistku před svévolí v soudním rozhodování [srov. např. náleží Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2012 sp. zn. IV. ÚS 3782/11 (N 131/66 SbNU 49), náleží Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2009 sp. zn. II. ÚS 169/09 (N 43/52 SbNU 431), náleží Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 494/15 (N 126/77 SbNU 927), náleží Ústavního soudu ze dne 5. 6. 2015 sp. zn. I. ÚS 1190/15 (N 104/77 SbNU 527), náleží Ústavního soudu ze dne 16. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 2445/09 (N 46/60 SbNU 523), náleží Ústavního soudu ze dne 16. 3. 2011 sp. zn. I. ÚS 2227/10 (N 47/60 SbNU 547) či náleží Ústavního soudu ze dne 10. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 919/14 (N 225/75 SbNU 521)].

31. Soud prvního stupně v odůvodnění svého napadeného rozhodnutí v zásadě pouze uvedl, že majetek stěžovatelky z legální a z trestné činnosti nelze odlišit, že trestná činnost byla svým rozsahem podstatně větší než činnost legální a že stěžovatelka měla dle slov svých jednatelů milionové obraty. Taková úvaha se však neopírala ani o znalecký posudek či odborné vyjádření, ani o vlastní kalkulaci soudu prvního stupně, a jednalo se tedy toliko o blíže neupřesněný, a tím i nepřezkoumatelný odhad soudu prvního stupně. Ten tak vycházel toliko z blíže (ani řádově) nijak nevyčíslené dominance výnosů pocházejících z trestné činnosti oproti výnosům pocházejícím z legálního podnikání stěžovatelky a ze stěžovatelčích údajně milionových obrátů, aniž by jejich výši nějak blíže prověřoval a aniž by se zabýval např. náklady stěžovatelky, které se nutně musely projevit na konečném výsledku jejího hospodaření v okamžiku zajištění předmětných finančních prostředků.

32. V průběhu původního trestního řízení přitom byla zajištěna řada účetních dokladů vztahujících se k činnosti stěžovatelky. Nutno zde podotknout, že provoz tzv. grow shopu uvedeného výše sub 3 nebyl svými pachateli nijak zastírán (byť tito učinili určité kroky ohledně zastírání trestnosti propagace zneužívání konopí), neboť tito ji vnímali jako své legitimní

podnikání prováděné prostřednictvím činnosti stěžovatelky. Soud prvního stupně měl tedy mnohem lehčí situaci, než kdyby šlo o trestnou činnost prováděnou v utajení a realizující se plně tzv. „na černém trhu“ (např. sexuální vykořisťování, produkce a distribuce drog atd.), kdy je velmi obtížné určit celkový objem výnosů z této trestné činnosti, neboť k ní zpravidla žádné oficiální účetnictví neexistuje.

33. Za těchto okolností nemůže Ústavní soud konstatovat, že by napadené rozhodnutí soudu prvního stupně bylo odůvodněno ústavně konformním způsobem. Podle jeho textu nelze nijak objektivně přezkoumat, zda byly předpoklady, z nichž soud prvního stupně při ukládání ochranného opatření zabrání věci vycházel, skutečně naplněny, a to ani rámcovým způsobem. Proti tomuto pochybení pak nezasáhl ani stížnostní soud. Tím došlo k porušení práva stěžovatelky na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, a jelikož tímto postupem pozbyla svého vlastnického práva k předmětným finančním prostředkům, rovněž k porušení jejího práva na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny.

VII. Závěr

34. Podle náhledu Ústavního soudu představuje zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty podle trestního zákoníku významný zásah do práv vlastníka této věci a z toho důvodu nemůže být rozhodování o použití tohoto institutu pouhou formalitou. Jestliže obecné soudy nedospěly k jednoznačnému závěru o původu předmětných finančních prostředků, tedy si byly vědomy, že nebylo bez důvodných pochybností prokázáno, že tyto prostředky byly nabyty za majetek získaný z trestné činnosti, a aniž by vyvrátily verzi jejich legálního původu prosazovanou stěžovatelkou, rozhodly o jejich zabrání, porušily tím ustanovení § 102 trestního zákoníku. Současně tím tak došlo i k porušení základních práv stěžovatelky, jež jsou jí garantována čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny. Z tohoto důvodu Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená usnesení zrušil.

35. V dalším řízení bude úkolem obecných soudů vynaložit potřebné úsilí za účelem zjištění původu předmětných finančních prostředků v souladu se všemi základními zásadami dokazování v trestním řízení a rozhodnutí o jejich zabrání dle ustanovení § 102 trestního zákoníku eventuálně učinit jen v takovém případě, že zjistí bez důvodných pochybností, že tyto prostředky byly nabyty za majetek získaný trestnou činností, případně pouze v tomu odpovídajícím rozsahu. Ústavní soud nechce a nemůže předvídat konečné rozhodnutí obecných soudů, proto nelze vyloučit ani jiný jejich postup, budou-li pro něj vzhledem k dalšímu průběhu řízení splněny podmínky.

Č. 98

K možnosti výjimečného prolomení tzv. blokačního paragrafu ve věci církevního majetku

Problematiku restitucí nelze ani s odstupem dvou desítek let nahlížet jako otázku historické nespravedlnosti, která by se vymykala nástrojům právního státu. Účel § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění účinném do 31. 12. 2012, je proto nutno sledovat v kontextu hodnotového základu restituční a rehabilitační legislativy a judikatury Ústavního soudu. Podle ní [např. náleze ve věci sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.)] účelem tohoto ustanovení není toliko samotná blokáce určité části státního, resp. obecního majetku, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace. Jeho podstatou je především závazek zákonodárce přijmout právní úpravu, která vypořádá historický majetek církví a § 29 zákona č. 229/1991 Sb. tak fakticky konzumuje a do jejíhož přijetí nelze tento majetek převádět na jiné osoby.

Za určitých podmínek může dojít s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem individuálního případu k výjimečnému prolomení § 29 zákona č. 229/1991 Sb. Je-li například formální vlastnické právo státu v kolizi s reálným vlastnickým právem stěžovatele, který ho nabyt v dobré víře, je namíste poskytnout ochranu stěžovateli, zejména když naplnění legitimního očekávání církve může být dosaženo i jinými prostředky [náleze sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215)]. Není-li možno z obou kolidujících základních práv zachovat co nejvíce, pak je třeba dát přednost tomu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti.

Důvěra jednotlivce v rozhodovací činnost státních orgánů je jedním z atributů pro nastolení stavu, který je základním předpokladem fungování materiálního právního státu. Podstatou uplatňování veřejné moci v demokratickém právním státu je ochrana dobré víry jednotlivce v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, která se v rovině objektivní projevuje jako princip správnosti takového aktu [náleze sp. zn. IV. ÚS 42/09 ze dne 29. 12. 2009 (N 260/55 SbNU 509)].

Byl-li stěžovatel jako nabyvatel pozemku v kupní smlouvě prodávajícím - Státním pozemkovým úřadem - ujištěn, že převoditelnost pozemku byla ověřena, není závěr krajského soudu i Nejvyššího soudu, že dobrou víru nelze stěžovateli přiznat, jelikož jiný článek smlouvy toto ujištění relativizoval poukazem na absolutní neplatnost kupních smluv

porušujících § 29 zákona č. 229/1991 Sb., jako postup svědčící o mechanickém a formalistickém výkladu práva ústavně souladný.

K prolomení účinků § 29 zákona č. 229/1991 Sb. pouhá dobrá víra nepostačuje, nýbrž musí být dány i další konkrétní okolnosti mimořádného významu odůvodňující poskytnutí ochrany vlastnickému právu stěžovatele. Na případy, kdy došlo k nabytí majetku v rozporu s § 29 zákona č. 229/1991 Sb. nelze mechanicky aplikovat judikaturu Ústavního soudu o nabytí vlastnického práva od nevladníka. To však nezabavuje soud povinnosti zkoumat, zda ve věci nejsou dány takové mimořádné okolnosti, které by se vztahovaly např. k osobě nabyvatele, jeho vztahu k nabytému majetku, předchozí délce užívání, dopadu pozbytí majetku apod. a které by vedly k závěru o upřednostnění dobré víry nabyvatele před restitučním nárokem oprávněné osoby.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) – ze dne 22. května 2018 sp. zn. II. ÚS 2640/17 ve věci ústavní stížnosti Josefa Jandy, zastoupeného JUDr. Josefem Heydukem, advokátem, se sídlem Májová 1150/32, Cheb, proti usnesení Nevyššího soudu ze dne 13. června 2017 č. j. 28 Cdo 1158/2016-241, kterým bylo odmítnuto stěžovatelovo dovolání, a rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 1. září 2015 č. j. 64 Co 245/2015-192, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně tak, že se určuje, že vlastníkem pozemku je Česká republika – Státní pozemkový úřad, za účasti Nejvyššího soudu a Krajského soudu v Plzni jako účastníků řízení a evidované právnické osoby Královské kanonie premonstrátů na Strahově, se sídlem Strahovské nádvoří 1/132, Praha 1 - Hradčany, zastoupené JUDr. Miloslavem Krýslem, advokátem, se sídlem nám. Republiky 240/30, Plzeň, a České republiky – Státního pozemkového úřadu, se sídlem Husinecká 1024/11a, Praha 3, jako vedlejších účastnic řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2017 č. j. 28 Cdo 1158/2016-241 a rozsudkem Krajského soudu v Plzni ze dne 1. září 2015 č. j. 64 Co 245/2015-192 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a právo stěžovatele vlastnit majetek zakotvené v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. června 2017 č. j. 28 Co 1158/2016-241 a rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 1. září 2015 č. j. 64 Co 245/2015-192 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 2 odst. 2, v čl. 11 odst. 1, v čl. 36 odst. 1, v čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a v čl. 1 Ústavy.

2. Z obsahu spisu Okresního soudu v Chebu (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 12 C 493/2013, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti. Rozsudkem okresního soudu ze dne 24. 3. 2015 č. j. 12 C 493/2013-161 byla zamítnuta žaloba Královské kanonie premonstrátů na Strahově (dále jen „Královská kanonie“) o určení, že vlastníkem pozemku parc. č. X o výměře 28 613 m² v k. ú. Hrzín u Nového Kostela, identifikovaného dle geometrického plánu ze dne 24. 10. 2013 č. 100-93/2013, je Česká republika a právo hospodařit s majetkem státu má Státní pozemkový úřad. Okresní soud dospěl k závěru, že Královská kanonie nebyla v rozhodném období vlastníkem předmětného pozemku, § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění účinném do 31. 12. 2012, (dále jen „zákon o půdě“) nebyl naplněn, a kupní smlouva uzavřená mezi stěžovatelem a Pozemkovým fondem České republiky dne 27. 4. 2009 tedy nebyla neplatným právním úkonem podle § 29 zákona o půdě. Okresní soud vyšel ze skutečnosti, že dnem 16. 9. 1948 se stala vlastníkem předmětného pozemku Československá republika, kdy pozemkový majetek získaný dle § 1 zákona č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy, ve znění pozdějších předpisů, Ministerstvo zemědělství podle § 8 tohoto zákona přidělilo československému státu, správě státních lesů a statků. Královská kanonie uzavřela následně s Československou republikou celkem 3 smíry, jejichž předmětem bylo prohlášení kupní smlouvy (trhové) mezi Královskou kanonií a Marií Brüggemann ze dne 13. 4. 1943 neplatným právním úkonem. Dle názoru okresního soudu z § 436 zákona č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, vyplývá, že i pro převod vlastnictví rozsudky a jinými soudními listinami, tedy i smírem, byla nutná intabulace. Smír ze dne 9. 9. 1949, kterým se obnovovalo vlastnictví Královské kanonie, však nebyl intabulován. Proto má okresní soud za to, že Královská kanonie se vlastníkem předmětné nemovitosti na základě smíru ze dne 9. 9. 1949 nestala, nýbrž vlastníkem zůstala Československá republika. Okresní soud nezastírá, že na situaci lze pohlížet

i tak, že pokud smír mezi Československou republikou a Královskou kanonií ze září 1949 nebyl zaknihován a zároveň byl ke dni 1. 1. 1951 výslovně opuštěn intabulační princip, pak se dnem 1. 1. 1951 stává vlastníkem Královská kanonie, protože po tomto datu stačí k převodu vlastnictví pouze smlouva. Okresní soud však tento názor nesdílí, neboť v době uzavření smíru právní řád intabulací vyžadoval. I pokud by odvolací, dovolací či Ústavní soud dospěly k závěru, že se Královská kanonie stala vlastnící předmětné nemovitosti ke dni 1. 1. 1951, žalobě by nebylo možné dle okresního soudu vyhovět, neboť je třeba aplikovat judikaturu Ústavního soudu týkající se nabytí v dobré víře od nevlastníka.

3. Proti rozsudku okresního soudu podala Královská kanonie odvolání. Rozsudkem Krajského soudu v Plzni (dále též jen „krajský soud“) ze dne 1. 9. 2015 č. j. 64 Co 245/2015-192 byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že se určuje, že vlastníkem předmětného pozemku je Česká republika – Státní pozemkový úřad. Krajský soud na základě skutkového stavu zjištěného okresním soudem dospěl k odlišným právním závěrům než okresní soud. Krajský soud se zejména neztotožnil s názorem okresního soudu o tom, že v posuzovaném případě bylo nutné intabulovat (vložit) rozhodnutí o smíru, kterým bylo uzavřeno v roce 1949 restituční řízení, do pozemkové knihy. Krajský soud konstatoval, že soudním smírem bylo deklaratorně rozhodnuto, že kupní smlouva z 29. 1. 1942 byla neplatná *ex tunc*, a stejnou skutečnost respektovaly československé správní orgány, když mj. i tento pozemek v souvislosti se zrušením konfiskace majetku Marie Brüggemann a zrušením národní správy vrátily Královské kanonii jako vlastníku, která pozemek držela a užívala až do 1. 10. 1948, kdy jej předala státu, protože podléhal zákonu o revizi první pozemkové reformy. Dle krajského soudu Královská kanonie prokázala, že v období od 25. 2. 1948 byla vlastníkem předmětného pozemku. Krajský soud v odůvodnění napadeného rozsudku upozornil, že smyslem blokačního ustanovení § 29 zákona o půdě bylo zabránit převádění nemovitého majetku, jehož původním vlastníkem jsou církve a náboženské společnosti třetím osobám až do doby přijetí zákona, který vyřeší restituci církevního majetku a majetku jiných náboženských společností, tj. zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi). Uzavřel-li Pozemkový fond České republiky se stěžovatelem dne 27. 9. 2009 smlouvu o prodeji mj. předmětného pozemku, pak se tak stalo v rozporu s blokačním ustanovením zákona o půdě. Převody majetku, jehož vlastníky byly k rozhodnému datu církve a náboženské společnosti, jsou jakožto akt *contra legem* postiženy absolutní neplatností podle § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do dne 31. 12. 2013, (dále jen „občanský zákoník“). S ohledem na právní účinky absolutní

neplatnosti smlouvy zůstal předmětný pozemek nadále ve vlastnictví státu, byť vlastnické právo k tomuto pozemku bylo zapsáno v katastru nemovitostí ve prospěch stěžovatele. Krajský soud rovněž dovodil, že stěžovatel nemohl nabýt předmětné pozemky na základě své dobré víry. Krajský soud uvedl, že pokud by Státní pozemkový úřad postupoval obezřetně, jak mu to ukládá § 2 zákona č. 95/1999 Sb., o podmínkách převodu zemědělských a lesních pozemků z vlastnictví státu na jiné osoby a o změně zákona č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 95/1999 Sb.“), pak by s ohledem na dochované listiny nemohl přistoupit k prodeji pozemku. Krajský soud upozornil na čl. IX kupní smlouvy, kde se říká, že kupující je srozuměn s tím, že nebude-li prohlášení prodávajícího o tom, že pozemek není vyloučen z převodu, pravdivé, má to za následek neplatnost smlouvy. Za této situace tedy nemůže být dle krajského soudu upřednostněna dobrá víra kupujícího před restitučním nárokem Královské kanonie.

4. Rozsudek krajského soudu napadli stěžovatel i Státní pozemkový úřad dovoláním, která Nejvyšší soud ústavní stížností napadeným usnesením odmítl. Nejvyšší soud připomněl, že se posuzováním platnosti převodů majetku uskutečněných v rozporu s § 29 zákona o půdě zabýval kupříkladu již ve svém usnesení ze dne 3. 3. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4041/2015, ve kterém konstatoval, že smysl ustanovení je ve světle ustálené judikatury spatřován především v ochraně původního majetku církví před dispozicemi potenciálně ohrožujícími dlouhodobě zamýšlené odčinění majetkových křivd způsobených církvím a náboženským společenstvem nedemokratickým režimem, a to do doby přijetí zvláštního zákona, jímž měla být náprava těchto příkoří provedena. Byť se v rozhodovací praxi Ústavního soudu vyskytl ojedinělý případ, v jehož rámci bylo připuštěno výjimečné prolomení omezení dispozic založeného ustanovením § 29 zákona o půdě [viz nález sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215)], dovodil Nejvyšší soud v intencích své judikatury, jež akcentuje význam dotčeného ustanovení jakožto nástroje zajištění „materiálního podkladu“ pro naturální restituci historického majetku církví, že má-li být nakládání s věcmi podléhajícími § 29 zákona o půdě posouzeno jako platné, musí tento závěr odůvodňovat okolnosti vskutku mimořádné povahy, které obzvlášť intenzivně působí ve prospěch poskytnutí právní ochrany osobám, na něž byly věci náležející původně církvím v rozporu se zákonem převedeny (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4546/2015). Ačkoliv souladnost postupu státu se zákonem požívá, a to i v rovině ústavního pořádku, právní ochrany [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 544/06 ze dne 3. 12. 2007 (N 217/47 SbNU 855), nález sp. zn. I. ÚS 2576/10 ze dne 11. 5.

2011 (N 87/61 SbNU 345) či nálezu sp. zn. I. ÚS 3314/11 ze dne 2. 10. 2012 (N 165/67 SbNU 27)], sama okolnost, že smlouvy, kterými měly být věci z historického majetku církvi převedeny ze státu na soukromé subjekty, byly sjednány s Pozemkovým fondem České republiky, ani skutečnost, že katastrální úřad zapsal po předložení řečených smluv nerespektujících § 29 zákona o půdě do katastru nemovitostí vlastnická práva nabyvatelů, výjimečné suspendování blokačních účinků § 29 zákona o půdě ve světle judikatury dovolacího soudu neodůvodňuje. Nejvyšší soud odmítl i odkaz stěžovatele na judikaturu Ústavního soudu týkající se významu dobré víry při nabývání nemovitostí od neoprávněné osoby zapsané coby jejich vlastník v katastru nemovitostí, neboť v projednávané věci nedostatek vlastnického práva na straně převodce, jež by bylo nutné překlenovat poukazem na důvěru nabyvatele ve správnost údajů ve veřejné evidenci, dán nebyl. Odchylení se od závěru, dle něhož k prolomení blokačních účinků § 29 zákona o půdě nepostačuje sama dobrá víra toho, na něhož měly být sporné nemovitosti převedeny, pak neodůvodňuje ani odkaz Státního pozemkového úřadu na institut finanční náhrady ve smyslu ustanovení § 15 a násl. zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, neboť tato náhrada, stejně jako ustanovení § 18 odst. 1 tohoto zákona umožňující oprávněné osobě podat projednávanou žalobu o určení vlastnického práva státu, byla součástí právního řádu i v době vytváření citované judikatury dovolacího soudu (viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4546/2015 či jeho usnesení ze dne 3. 11. 2016 sp. zn. 28 Cdo 2497/2016), a byla tak dovolacím soudem při formulaci jeho právních závěrů nepochybně brána v potaz. Nejvyšší soud se ztotožnil také se závěrem krajského soudu, že podmiňovat existenci restitučního nároku oprávněné osoby intabulací vlastnického práva přiznaného soudním rozhodnutím v podmínkách, kdy se objekt vlastnictví na základě některého z odškodňovaných restitučních důvodů již stal předmětem majetkové krivdy ze strany státu, by totiž nepochybně bylo projevem přepjatého formalismu a předmětný pozemek je z hlediska § 2 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi nutno považovat za součást původního majetku Královské kanonie.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že předmětný pozemek užíval od roku 1991, kdy mu byl pronajat od státu, a smlouvou ze dne 27. 4. 2009 pozemek odkoupil. Dle čl. IX odst. 1 kupní smlouvy prodávající – Pozemkový fond České republiky uvedl, že v souladu s § 2 zákona č. 95/1999 Sb. prověřil převoditelnost prodávaného pozemku a prohlásil, že prodávaný pozemek není vyloučen z převodu podle § 2 tohoto zákona. Stěžovatel bylo uzavření kupní smlouvy ze strany Pozemkového fondu České

republiky doporučeno, neboť v opačném případě by byl pozemek prodán jinému zájemci. Jako první v pořadí pro koupi pozemku byl stěžovatel pouze z důvodu existence nájemního vztahu, což odráží ujednání kupní smlouvy. Stěžovatel taktéž upozorňuje na skutečnost, že předmětem prodeje byl na základě geometrického plánu č. 95-3119/2008 ze dne 19. 11. 2008 nově vzniklý pozemek parc. č. X o výměře 140 000 m², trvalý travní porost, v katastrálním území Hrzín u Nového Kostela, kdy tento geometrický plán byl ověřen Katastrálním úřadem pro Karlovarský kraj, Katastrální pracoviště Cheb. Stěžovatel poukazuje na svůj vysoký věk a své podnikatelské zaměření – zemědělskou výrobu. Stěžovatel zdůrazňuje, že není osobou, která by jakkoli o nabytí vlastnického práva k pozemku pochybovala a do budoucna s nabytým pozemkem spekulovala, pozemek obhospodařuje v dobré víře ve vlastnické právo, a to spolu se svým synem, který pokračuje v rodinné tradici a je také soukromým zemědělcem. Stěžovatel je přesvědčen, že napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu a rozhodnutím odvolacího soudu bylo zasaženo do jeho práva na ochranu legitimního očekávání, do principu dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci, ochrany dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci a dobré víry v právní řád. Stěžovatel se dovolává též ústavně zaručených principů předvídatelnosti soudního rozhodování a tvrdí, že postupem Nejvyššího soudu došlo k zásahu do jeho ústavně zaručených práv, především do práva vlastnit majetek a práva na soudní ochranu. Nejvyššímu soudu stěžovatel zejména vytýká, že na rozdíl od okresního soudu ve svém rozhodnutí neučinil žádné právní závěry, které by zohlednily konkrétní skutková zjištění dané věci, čímž se odchýlil od nálezu sp. zn. I. ÚS 2166/10.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

6. Soudce zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření Nejvyššímu soudu, krajskému soudu, Královské kanonii a České republice – Státnímu pozemkovému úřadu.

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že výklad § 29 zákona o půdě učiněný krajským soudem v předmětné věci koresponduje s judikaturou Nejvyššího i Ústavního soudu, jež se zřetelem ke smyslu zmíněného blokačního ustanovení vyžaduje, aby byly právní úkony porušující zákonný blokační režim hodnoceny jako absolutně neplatné. V tomto světle stěžovatelem akcentovaná dobrá víra v soulad jednání státu se zákonem nepostačuje k překlenutí nezákonnosti založené porušením § 29 zákona o půdě, neboť opačný úsudek by (v rozporu s dlouhodobě akcentovanou prioritou restitučních nároků opodstatňující zásah do již realizovaných majetkoprávních dispozic) vedl k naprostému vyprázdnění účinků blokace

historického majetku církví, jež sledovala legitimní účel ochrany majetkového základu pro dlouhodobě odkládané majetkové vyrovnání s církvemi. Proto Nejvyšší soud považuje rozhodnutí krajského soudu v projednávané věci za ústavně konformní a navrhuje, aby byla ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněná odmítnuta, popřípadě jako nedůvodná zamítnuta.

8. Krajský soud se vyjádřil tak, že odkazuje na obsah svého napadeného rozsudku a na závěry Nejvyššího soudu.

9. Královská kanonie ve svém vyjádření uvádí, že považuje napadené usnesení Nejvyššího soudu, jakož i napadený rozsudek krajského soudu za věcně správné, neboť v řízeních předcházejících podání ústavní stížnosti se jednoznačně potvrdilo, že předmět sporu (pozemek parc. č. X v k. ú. Hrzín u Nového Kostela) byl původním majetkem registrovaných církví a náboženských společností podle § 2 písm. a) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Stěžovatel také tuto skutečnost v průběhu předchozích řízení nikdy nepochybně a nedovoloval se opaku ani ve své ústavní stížnosti. Je-li tedy předmětem sporu původní majetek církví a náboženských společností, měl být ve smyslu § 29 zákona o půdě blokován do přijetí zákonů o tomto majetku a jakékoliv dispozice s ním měly být vyloučeny. Předmětný soudní spor je ve své podstatě sporem restitučním, přičemž soudní moc v těchto případech dlouhodobě aplikuje interpretační pravidlo „*in favorem restitutionis*“. Podle Královské kanonie na posuzovanou věc nedopadají ani závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2166/10 (viz výše), jichž se stěžovatel rovněž dovolává. Tento náleze se totiž týkal výjimečného prolomení blokace původního majetku registrovaných církví a náboženských společností, neboť byla Ústavním soudem shledána existence jedné z výjimek z vydání původnímu vlastníku, které následně byly rovněž i legislativně specifikovány v § 8 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Za právně i fakticky nepřipadný, a snažící se pouze působit na city, považuje Královská kanonie odkaz stěžovatele na jeho vysoký věk a podnikatelské zaměření, tj. zemědělskou výrobu. S ohledem na tyto skutečnosti je Královská kanonie přesvědčena, že k zásahu do základních a ústavně zaručených práv stěžovatele nedošlo, a navrhuje, aby byla ústavní stížnost odmítnuta pro zjevnou neopodstatněnost.

10. Státní pozemkový úřad ve svém vyjádření uvádí, že když od něj (sc. Pozemkového fondu České republiky – pozn. Ústavního soudu) v roce 2009 stěžovatel předmětný pozemek kupoval, byl ubezpečen, že jde o „právně čistou koupí“. O tom byl ostatně přesvědčen i Státní pozemkový úřad jako prodávající, který ho v tomto názoru utvrzoval. Až krajský soud, který rozhodoval v právně a skutkově složitém soudním sporu, určil, že došlo k porušení § 29 zákona o půdě. Za této situace je nutno vážít, zda i v tomto případě lze beze zbytku aplikovat princip *ex favore restitutionis*.

V této oblasti připouští výjimky i dovolací soud, např. ve svém rozhodnutí sp. zn. 28 Cdo 5374/2016, ve kterém uvádí, že mohou nastat situace, v nichž by nezákonně převedené nemovitosti měly pro potenciální oprávněnou osobu zcela zanedbatelný užitek v porovnání s újmou, již by pozbytí sporného majetku způsobilo v právní sféře nabyvatele. Tento názor Nejvyššího soudu podle Státního pozemkového úřadu přílehlavě dopadá na situaci stěžovatele. Zde nejde o střet a následné posuzování síly dvou práv (práva na restituci a práva na ochranu veřejného zájmu), ale o zvážení míry újmy, která vznikla na jedné straně Královské kanonii a na straně druhé stěžovatelů. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi přitom pamatuje na situace, kdy nelze některé nemovitosti vydat, v §15 a násl., kde stanovuje paušální finanční náhradu, jež plní i funkci náhradovou. Státní pozemkový úřad upozorňuje, že smyslem a účelem zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi je dle jeho úvodní věty zmírnění (nikoli plná náprava) následků některých (nikoli všech) majetkových a jiných křivd. S ohledem na výše uvedené skutečnosti považuje Státní pozemkový úřad ústavní stížnost za důvodnou a navrhuje, aby jí bylo vyhověno.

11. Uvedená vyjádření byla zaslána stěžovateli na vědomí a k případné replice, stěžovatel však možnosti vyjádřit se nevyužil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

12. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž byla vydána rozhodnutí napadená ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

13. Ústavní soud připomíná, že je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), který stojí mimo soustavu soudů (čl. 91 odst. 1 Ústavy), a že vzhledem k tomu jej nelze, vykonává-li svoji pravomoc tak, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému soudnímu rozhodnutí, považovat za další, „superrevizní“ instanci v systému obecné justice, oprávněnou svým vlastním rozhodováním (nepřímo) nahrazovat rozhodování obecných soudů; jeho úkolem je „toliko“ přezkoumat ústavnost soudních rozhodnutí, jakož i řízení, které jejich vydání předcházelo. Vzhledem k tomu je nutno vycházet z pravidla, že vedení řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního

práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věcí obecných soudů a o zásahu Ústavního soudu do jejich rozhodovací činnosti lze uvažovat za situace, je-li jejich rozhodování stíženo vadami, které mají za následek porušení ústavnosti (tzv. kvalifikované vady); z judikatury Ústavního soudu lze zjistit druhy a povahu takto významných vad. Z tohoto pohledu Ústavní soud přezkoumal ústavní stížností napadená soudní rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

14. Vzhledem ke skutečnosti, že v posuzované věci stěžovatel soustředil svou argumentaci na problematiku významu posouzení své dobré vřvy při nabytí dotčeného pozemku a zkoumání dalších mimořádných okolností věci a proti závěrům napadených rozhodnutí, že z hlediska zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi je nutno dotčený pozemek považovat za součást původního majetku Královské kanonie, ničeho nenamítal, Ústavní soud se touto otázkou ve svém nálezu nezabýval.

15. Podstatou posuzované věci je výklad § 29 zákona o půdě, který stanovil, že majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám do přijetí zákonů o tomto majetku.

16. Ústavní soud se ve své judikatuře výkladem § 29 zákona o půdě již mnohokrát zabýval. Základní teze k této problematice vyslovil v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.). V citovaném nálezu Ústavní soud konstatoval: „Ze smyslu napadeného ustanovení § 29 zákona o půdě a z jeho dosavadní interpretace Ústavním soudem (navázání na shora rekapitulovanou judikaturu) plyne, že jeho účelem není toliko samotná ‚blokace‘ určité části státního majetku (zčásti též majetku evidovaného ve vlastnictví třetích osob, zejm. obcí), tedy např. snaha o zachování určitého majetkového *statu quo*. Podstatu napadeného ustanovení je nutno spatřovat především v závazku (přislibu) zákonodárce v časově odložené době přijmout právní úpravu vypořádávající historický majetek církví a náboženských společností, která zohlední objektivní specifika pojednávané materie a ustanovení § 29 zákona o půdě fakticky konzumuje. Účel § 29 zákona o půdě je nutno sledovat v kontextu hodnotového základu restituční a rehabilitační legislativy a judikatury Ústavního soudu. Nutno dále zdůraznit, že posuzovaná problematika restitucí není Ústavním soudem ani s odstupem dvou desítek let nahlížena jako otázka historické nespravedlnosti, která by se vymykala nástrojům právního státu ... Převod vlastnického práva k původnímu církevnímu majetku na třetí osoby (nabývající tento majetek v dobré víře) by v praxi znamenal podstatné zúžení diskrece zákonodárce o metodách jakéhokoliv budoucího majetkového narovnání, nadto s možnými zvýšenými nároky na státní rozpočet. Pokud tedy zákonodárce stanovil, že převod (přechod) majetku, jehož vlastníky

byly k rozhodnému datu církve a náboženské společnosti, resp. jejich právnické osoby, jest jakožto akt *contra legem* stížen absolutní neplatností (v případech jdoucích proti smyslu majetkového vyrovnání), sledoval tím zcela rozumně účel napadeného ustanovení, a to ve vztahu k zajištění materiálního podkladu pro budoucí zákon o vypořádání historického majetku církví, příp. širší legislativní řešení majetkového vyrovnání mezi státem a církvemi. Tento účel by mohl být při absenci blokačního účinku zčásti nebo zcela zmařen, neboť toliko právní dispozice státu s dotčeným majetkem může být podkladem pro přijetí ‚zákonů o tomto majetku‘ při respektu k postavení eventuálních nových vlastníků.“

17. Ustanovením § 29 zákona o půdě se Ústavní soud, byť nepřímou, zabýval i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.), v němž posuzoval ústavní konformitu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. Zákonodárce totiž v § 18 odst. 1 tohoto zákona zakotvil aktivní legitimaci oprávněných osob podat žalobu na určení vlastnického práva státu k nemovitostem, které byly převedeny v rozporu s § 29 zákona o půdě. Navrhovatelé v řízení před Ústavním soudem spatřovali protiústavnost § 18 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi v tom, že ohrožuje vlastnické právo osob, které nabyly majetek od státu v dobré víře. Ústavní soud se s touto argumentací neztotožnil, přičemž připomněl, že rozpor převodu majetku s § 29 zákona o půdě způsobuje jeho absolutní neplatnost, na čemž § 18 odst. 1 zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi nic nemění. Ústavní soud také dodal, že existence blokačních ustanovení je pravidelnou součástí restitučních zákonů. Za účinnosti § 29 zákona o půdě byl tedy převod historického majetku církví absolutně neplatný; důsledkem toho v zásadě bylo, že vlastnické právo k tomuto majetku na třetí osobu přes existenci smlouvy nebylo převedeno, a to ani jeho následným zápisem do katastru nemovitostí.

18. Ústavní soud však ve své judikatuře současně dospěl k závěru, že za určitých podmínek může dojít k prolomení § 29 zákona o půdě.

19. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 (viz výše) Ústavní soud připustil, že při abstraktním přezkumu ústavnosti není schopen objektivně prokázat nebo hypoteticky vymodelovat všechny myslitelné situace, které napadené ustanovení v individuálním případě může vyvolat, a předmětem jeho posouzení za této situace nemohou být ani specifické případy jednotlivých vlastníků, u nichž s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem, včetně např. relevance nabyvacího titulu, k existenci dobré víry či k dosavadní roli typu dotčeného subjektu v restitučním procesu může Ústavní soud své posouzení upřesnit v budoucnu.

20. Z těchto závěrů vycházel Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. I. ÚS 2166/10 ze dne 22. 2. 2011 (N 21/60 SbNU 215), ve kterém uvedl, že

„za situace, kdy formální vlastnické právo státu (ve smyslu jeho institucionální garance), navíc zeslabené v daném případě legitimním očekáváním církve na majetkové vypořádání (bod 21), je v kolizi s reálným vlastnickým právem stěžovatele jako právem základním, je dle přesvědčení Ústavního soudu namíste poskytnout ochranu vlastnickému právu stěžovatele. Stát reprezentovaný Pozemkovým fondem České republiky se nemůže dovolávat ochrany vlastnictví k pozemkům, neboť svými úkony (bod 8) kolizi práv přivodil. Shora uvedené specifické okolnosti případu (body 26, 27 a 29) také odůvodňují dle názoru Ústavního soudu výjimečné prolomení blokace církevního majetku (bod 24), protože jejího účelu (bod 21) a naplnění legitimního očekávání církve (bod 23) může být dosaženo i jinými prostředky. Nadto, jak je uvedeno výše (bod 22), je maximou při volbě metod zmírnění křivd nezpůsobení křivd nových, a to i na straně třetích osob. Vlastnické právo stěžovatele totiž vymezuje, resp. tvoří hranici pro domáhání se ochrany legitimního očekávání církve skrze naturální restituci“.

21. Závěr o možném prolomení § 29 zákona o půdě vyslovil Ústavní soud i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 s tím, že každý případ je předmětem soudního řízení, přičemž soudy vždy rozhodují na základě individuálních okolností daného případu, a mohou tak poskytnout ochranu všem právům, která jsou „ve hře“ (a případně tedy i dobré víře nabyvatelů, jejich ochrany se navrhovatelé v daném řízení především domáhali).

22. V posuzované věci spočívá argumentace stěžovatele právě na otázce posouzení jeho dobré víry.

23. Ústavní soud zastává ve své judikatuře stanovisko, že při střetu dvou základních práv, tak jako je tomu v daném případě, musí obecné soudy nejprve rozpoznat, která základní práva jednotlivých účastníků sporu jsou dotčena, poté s přihlédnutím ke všem rozhodným okolnostem daného případu musí soudy rozhodnout tak, aby, je-li to možné, zůstalo zachováno z obou základních práv co nejvíce, a není-li to možné, pak dát přednost tomu základnímu právu, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti, resp. obecný princip (srov. výše citovaný nálezu sp. zn. I. ÚS 2166/10, bod 20).

24. Uvedeným způsobem postupoval v posuzované věci okresní soud, který s odkazem na judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu poměřující kolizi práva vlastnit majetek a práva dobrovolných nabyvatelů ve prospěch dobré víry nabyvatelů s přihlédnutím k užívání pozemku a okolnostem jeho nabytí, dospěl k závěru, že žalobě by nebylo možno vyhovět ani za situace, kdy by kupní smlouva státu se stěžovatelem byla neplatná dle § 39 občanského zákoníku. Okresní soud poukázal na konkrétní okolnosti věci, tedy skutečnost, že Královská kanonie si nenechala vyznačit poznamku do katastru nemovitostí podle zákona č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, že pozemek bude požadován v rámci církevních restitucí, a její vlastnické právo

nevyplývalo ani z pozemkových knih a nešlo z relevantních pramenů zjistit. Státní pozemkový úřad ani stěžovatel tak dle okresního soudu nemohli mít silnější víru, než v této věci měli. Stěžovatel užíval pozemek od roku 1991 a v roce 2009 ho od České republiky koupil. Okresní soud dále uvedl, že Královská kanonie od roku 1943, kdy pozemek prodala, na něm ničeho nečiní, naproti tomu stěžovatel je soukromý zemědělec, na pozemku hospodařil v době vydání rozsudku okresního soudu již 24 let, a jeho právo je tak silnější než právo Královské kanonie, která navíc obdržela v roce 1943 za pozemek kupní cenu (byť částečnou), kterou započítala na škody na pozemku a nevracela z ní původní kupující Marii Brüggemann nic.

25. Úvahy okresního soudu o tom, že jsou dány ve věci konkrétní okolnosti odůvodňující závěr o zamítnutí žaloby Královské kanonie, považuje Ústavní soud za ústavně souladné a respektující jeho shora uvedenou judikaturu.

26. To však neplatí pro napadená rozhodnutí krajského soudu a Nejvyššího soudu, ve kterých soudy trvají na bezpodmínečné absolutní neplatnosti kupní smlouvy z důvodu rozporu s § 29 zákona o půdě.

27. Ve své rozhodovací činnosti se Ústavní soud vícekrát zabýval otázkou ústavně konformního výkladu práva a dovodil, že neudržitelná je aplikace práva vycházející pouze z jazykového výkladu. V této souvislosti lze odkázat především na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.), v němž se mj. konstatuje, že „mechanická aplikace abstrahující, resp. neuvědomující si, a to buď úmyslně, nebo v důsledku nevdělanosti, smysl a účel právní normy činí z práva nástroj odcizení a absurdity“. Obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona [srov. k tomu např. nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2006 sp. zn. I. ÚS 50/03 (N 120/41 SbNU 499)], „nýbrž se od něj ... musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů [majících] svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku ... povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákonném textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad“. Ústavní soud dále judikoval, že soudy musí při své činnosti postupovat tak, aby interpretační a aplikační právní problémy řešily s maximální mírou racionality [srov. např. usnesení ze dne 3. 4. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 92/06 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>)]. Zkrátka, spravedlnost musí být přítomna v každém procesu, ve kterém se vykládá a aplikuje právo.

28. Takový požadavek však v případě stěžovatele nebyl v důsledku postupu krajského soudu dodržen, neboť krajský soud, i přes závěry vyplývající ze shora citovaných nálezů Ústavního soudu, nezkoumal, zda ve věci

nejsou dány okolnosti, které by opodstatňovaly závěr o upřednostnění dobré víry stěžovatele, jak k němu dospěl okresní soud, přičemž krajský soud dobrou víru stěžovatele předem vyloučil s ohledem na znění článku IX kupní smlouvy.

29. Z obsahu vyžádaného spisu Ústavní soud zjistil, že v čl. IX bodu 1 kupní smlouvy se uvádí: „Prodávající prohlašuje, že v souladu s § 2 zákona č. 95/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, prověřil převoditelnost prodávaného pozemku, a prohlašuje, že prodávaný pozemek není vyloučen z převodu podle § 2 zákona č. 95/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.“ V čl. IX bodu 3 kupní smlouvy se pak stanoví: „Kupující bere na vědomí a je srozuměn s tím, že nepravdivost tvrzení obsažených ve výše uvedeném prohlášení má za následek neplatnost smlouvy od samého počátku.“

30. Ústavní soud již mnohokrát judikoval, že důvěra jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů státu, ať už jde o rozhodování orgánů moci zákonodárné, výkonné či soudní, je jedním ze základních atributů právního státu. Snaha o nastolení stavu, kdy jednotlivec může důvěřovat aktům státu a jejich věcné správnosti, je základním předpokladem fungování materiálního právního státu. Jinak řečeno, podstatou uplatňování veřejné moci v demokratickém právním státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy) je princip dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrana dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, ať už v individuálním případě plynou přímo z normativního právního aktu, nebo z aktu aplikace práva. Princip dobré víry působí bezprostředně v rovině subjektivního základního práva jako jeho ochrana, v rovině objektivní se pak projevuje jako princip presumpce správnosti aktu veřejné moci [nález sp. zn. IV. ÚS 42/09 ze dne 29. 12. 2009 (N 260/55 SbNU 509)].

31. Vztáhne-li se shora uvedené na posuzovanou věc, lze konstatovat, že byl-li stěžovatel ujištěn článkem IX bodem 1 kupní smlouvy, kdy na straně prodávajícího byla Česká republika, že převoditelnost předmětného pozemku byla ověřena, není ústavně souladný závěr krajského soudu, že dobrou víru není možno stěžovateli přiznat jen proto, že jiný článek kupní smlouvy výše uvedené prohlášení relativizoval (ostatně čl. IX bod 3 kupní smlouvy neznamená nic jiného než konstatování právního stavu věci, tedy absolutní neplatnost kupní smlouvy v důsledku porušení § 29 zákona o půdě). Takový postup krajského soudu svědčí o mechanickém a formalistickém výkladu práva. Krajský soud *de facto* klade za vinu stěžovateli, kterému bylo v době uzavření kupní smlouvy 76 let a jemuž byl pozemek České republikou nabídnut k odkoupení s tím, že v opačném případě bude prodán jinému zájemci, že uvěřil prohlášení státního orgánu o tom, že je vše právně v pořádku a pozemek lze převést.

32. Na věc je možné nepochybně pohlížet i tak, že došlo k pochybení ze strany České republiky, která nabídla uvedený pozemek stěžovateli

ke koupi, a stěžovatel má možnost přistoupit k vymáhání svého nároku na náhradu škody po České republice. Za situace, kdy lze vyložit § 29 zákona o půdě způsobem, který s ohledem na mimořádné okolnosti věci poskytuje ochranu právu stěžovatele vlastnit majetek, má však takový ústavně souladný výklad přednost před první naznačenou variantou. Vzhledem k tomu, že uvedeným způsobem krajský soud nepostupoval, zasáhl do ústavně zaručeného práva stěžovatele zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny.

33. Výše uvedené platí i pro napadené usnesení Nejvyššího soudu. Ústavní soud souhlasí s Nejvyšším soudem potud, že k prolomení blokačních účinků § 29 zákona o půdě nepostačuje sama o sobě dobrá víra toho, na něhož měly být sporné nemovitosti převedeny, ani institut finanční náhrady ve smyslu ustanovení § 15 a násl. zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi. To vyplývá i např. z nálezu sp. zn. III. ÚS 1862/16 ze dne 21. 6. 2017 (N 108/85 SbNU 767) či nálezu sp. zn. I. ÚS 349/17 ze dne 22. 6. 2017 (N 109/85 SbNU 781), ve kterých Ústavní soud vycházel ze závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (N 96/69 SbNU 465; 177/2013 Sb.). Podle závěrů citovaných nálezu se případy, kdy došlo k nabytí majetku v rozporu s § 29 zákona o půdě, od případů nabytí vlastnického práva od nevladníka v mnoha ohledech liší již v tom, že v prvním případě jsou stěžovatelé jednou ze stran absolutně neplatného právního jednání, zatímco Ústavní soud v bodu 56 nálezu sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163) uvedl, že k ochraně v dobré víře nabytých práv lze přistoupit vždy až u dalšího nabyvatele (po nevladníkovi). Ústavní soud v nálezech sp. zn. III. ÚS 1862/16 a sp. zn. I. ÚS 349/17 připustil, že si stěžovatelka v době uzavření dotyčné smlouvy nemusela být její neplatnosti vědoma, neboť smlouva byla uzavřena s Pozemkovým fondem České republiky a vlastnické právo bylo zapsáno do katastru nemovitostí, a to navzdory § 5 odst. 1 písm. e) zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, dobrou víru stěžovatelky je proto potřeba brát do úvahy, okolnosti věci by však musely být skutečně mimořádné, aby ospravedlnily kasační zásah Ústavního soudu ve prospěch stěžovatelčiných práv.

34. Ústavní soud v nálezech sp. zn. III. ÚS 1862/16 a sp. zn. I. ÚS 349/17 takové mimořádné okolnosti neshledal, je však třeba uvést, že nešlo o úplatný převod, jak je tomu v posuzované věci, nýbrž o náhradní pozemky podle § 11 odst. 2 zákona o půdě převedené na oprávněné osoby Pozemkovým fondem České republiky smlouvou o převodu těchto pozemků. Ústavní soud proto v citovaných nálezech dovodil, že pozemky pro stěžovatele (restituenta) představují pouze náhradní hodnotu bez jakéhokoli historického pouta. Současně měl Ústavní soud za to, že napadená rozhodnutí obecných soudů do podstaty majetkového nároku stěžovatele nezasahují, neboť stěžovatelův restituční nárok nadále zůstává zachován

a musí být státem v přiměřené lhůtě vypořádán. Pouze pro úplnost Ústavní soud dodává, že k nálezu sp. zn. III. ÚS 1862/16 (viz výše) bylo podáno odlišné stanovisko, ve kterém se uvádí, že „skutečnost, že jde ‚pouze‘ o náhradní pozemky tu ovšem nemůže mít žádný právní význam, neboť jde o nic méně než o alternativní způsob uspokojení restitučního nároku oprávněné osoby dle zákona o půdě. Ústavní soud tedy neměl na ochranu stěžovatelčina základního práva (práva vlastnického v podobě jejího restitučního majetkového nároku) rezignovat“.

35. Vědom si závěrů vyplývajících z výše uvedených nálezů, Ústavní soud zdůrazňuje, že k prolomení účinků § 29 zákona o půdě nepostačuje pouhá dobrá víra nabyvatele, nýbrž musí být dány i další konkrétní okolnosti mimořádného významu odůvodňující poskytnutí ochrany základnímu vlastnickému právu stěžovatele tak, aby výsledné rozhodnutí bylo možno vnímat jako spravedlivé z hlediska vyvážené ochrany základních práv dotčených subjektů. Na případy, kdy došlo k nabytí majetku v rozporu s § 29 zákona o půdě, nelze tedy mechanicky aplikovat judikaturu Ústavního soudu vztahující se k nabytí vlastnického práva od nevlastníka. To však nezbavuje soud povinnosti zkoumat, zda ve věci nejsou dány takové (účastníkem řízení tvrzené) mimořádné okolnosti, které by vedly k závěru o upřednostnění dobré víry nabyvatele před restitučním nárokem oprávněné osoby.

36. Nejvyšší soud nejen v posuzované věci, ale i v dalších věcech shodně právní problematiky (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2016 sp. zn. 28 Cdo 4546/2015 či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 3. 11. 2016 sp. zn. 28 Cdo 2497/2016) konstantně judikuje, že sama okolnost, že smlouvy, kterými měly být věci z historického majetku církvi převedeny ze státu na soukromé subjekty, byly sjednány s Pozemkovým fondem České republiky, ani skutečnost, že katastrální úřad zapsal po předložení řečených smluv, nerespektujících § 29 zákona o půdě, do katastru nemovitostí vlastnická práva nabyvatelů, výjimečné suspendování blokačních účinků § 29 zákona o půdě ve světle judikatury dovolacího soudu neodůvodňuje. Nejvyšší soud má za to, že z obdobných důvodů nemůže jednorázovou suspenzí zákazu převodů příslušných nemovitostí ospravedlnit ani to, že katastrální úřad na základě smluv odporujících svým obsahem blokaci zakotvené v zákoně o půdě uskutečnil zápis vlastnictví nabyvatelů ke sporným pozemkům do katastru nemovitostí.

37. Uvedené závěry vztahující se k procesu uzavření smlouvy a následnému zápisu vlastnického práva do katastru nemovitostí však nepochybují nic o konkrétních okolnostech věci, tedy např. o osobě nabyvatele, jeho vztahu k nabytému majetku, předchozí délce užívání, dopadu pozbytí majetku apod. (srov. nález sp. zn. III. ÚS 1862/16, bod 38, ve kterém Ústavní soud odmítl jako relevantní argument hodnotu majetku oprávněné

osoby – církevního řádu ve výši miliard korun, uvedl však, že majetková situace stěžovatelů by mohla hrát roli např. tehdy, pokud by náhlé „odebrání“ majetku mohlo ohrozit jejich schopnost postarat se o sebe či svou rodinu). Jinými slovy, odůvodnění, které vkládá Nejvyšší soud do svých rozhodnutí týkajících se nabytí nemovitostí v rozporu s § 29 zákona o půdě je téměř vždy identické, naprosto obecné, konstatující, že zapojení Pozemkového fondu České republiky do protiprávního převodu pozemků neopodstatňuje prolomení blokace dispozic s historickým majetkem církví, což platí i pro provedení zápisu vlastnictví nabyvatelů katastrálním úřadem do katastru nemovitostí, s tím, že na danou problematiku nelze vztáhnout judikaturu Ústavního soudu vztahující se k dobré víře, pokud jde o nabytí od nevládníka. Takové šablonovité odůvodnění však nerespektuje shora citované nálezy Ústavního soudu, z nichž vyplývá, že je vždy nutno přihlížet ke konkrétním okolnostem věci, aby ve výsledku bylo upřednostněno to základní právo, v jehož prospěch svědčí obecná idea spravedlnosti.

38. Nad rámec věci Ústavní soud uvádí, že po vydání napadeného rozsudku Nejvyšší soud učinil posun ve svých závěrech a v rozsudku ze dne 28. 8. 2017 sp. zn. 28 Cdo 5374/2016 konstatoval, že dovození neplatnosti právního jednání pro rozpor s § 29 zákona o půdě a určení trvajícího vlastnického práva státu představuje zásah do právního postavení nabyvatele, jež je v intencích shora předestřené zásadně možné pokládat za podepřený legitimním účelem a nezbytný pro zjednání průchodu práva církevní právnické osoby na restituci jejího historického majetku. Ani tento závěr ovšem nesmí být prosazován mechanicky, jelikož nelze vyloučit situace, v nichž by nezákonně převedené pozemky měly pro potenciální oprávněnou osobu zcela zanedbatelný užitek v porovnání s újmou, již by pozbytí sporného majetku způsobilo v právní sféře nabyvatele. V podobných případech je třeba zvažovat, zdali je i zde namístě konstatovat prioritu majetkového zájmu církevní právnické osoby, anebo zda je přiléhavější poskytnout ochranu nabyvateli dotčených objektů, ovšem za striktního předpokladu jeho dobré víry. V citované věci Nejvyšší soud dovodil, že byl-li by v konkrétním (výjimečném) případě ekonomický přínos založený vydáním dotčených zemědělských pozemků oprávněné osobě dle zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi zcela nepatrný v porovnání s obtížemi, jež by zpochybnění vlastnického práva k nim s ohledem na porušení blokačního ustanovení zákona o půdě způsobilo dobrověrnému nabyvateli, mohlo by se vyslovení neplatnosti právních úkonů, jimiž bylo s těmito nemovitostmi disponováno, jevit rozporným s principem proporcionality [viz např. náleze sp. zn. III. ÚS 798/15 ze dne 19. 7. 2016 (N 129/82 SbNU 119), bod 30], jímž jsou poměřovány nejen normativní, ale též individuální akty veřejné moci [srov. např. náleze sp. zn. I. ÚS 202/06 ze dne 20. 9. 2006 (N 168/42 SbNU 433), bod 17].

39. Ústavní soud uzavírá, že Nejvyšší soud a krajský soud pochybily, neboť při rozhodování dané věci nebraly v úvahu výše uvedené důvody reflektující konkrétní okolnosti případu a neposkytly ochranu základnímu vlastnickému právu stěžovatele tak, aby výsledné rozhodnutí bylo možno vnímat jako spravedlivé z hlediska vyvážené ochrany základních práv dotčených subjektů.

40. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti podle § 82 odst. 1 a odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 6. 2017 č. j. 28 Cdo 1158/2016-241 a rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 1. 9. 2015 č. j. 64 Co 245/2015-192 podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ústavní soud rozhodl bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 99

Ke lhůtě pro provedení přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence

1. V případě prvního přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence počne lhůta 12 měsíců (§ 100 odst. 5 trestního zákoníku, § 357 trestního řádu) běžet až od faktického započetí jejího výkonu, a nikoliv již od právní moci rozhodnutí o změně ochranné léčby na zabezpečovací detenci.

2. Zbavení osobní svobody v mezidobí mezi uplynutím lhůty pro provedení přezkumu a vydáním (opožděného) rozhodnutí ve smyslu § 100 odst. 5 trestního zákoníku lze označit za nezákonné a svévolné ve smyslu čl. 5 Úmluvy (srov. *mutatis mutandis* rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 5. 2011 *Ťupa proti České republice*, stížnost č. 39822/07, odst. 37, či jeho rozsudek ze dne 2. 9. 1998 *Erkalo proti Nizozemí*, stížnost č. 23807/94), přičemž však judikatura Evropského soudu pro lidská práva považuje zbavení svobody za svévolné až od chvíle, kdy je zmeškání lhůty pro provedení periodického přezkumu podstatné, a nikoliv relativně zanedbatelné (k tomu srov. *mutatis mutandis* rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 9. 1998 *Erkalo proti Nizozemí*, stížnost č. 23807/94, odst. 57, či jeho rozsudek ze dne 24. 10. 1979 *Winterwerp proti Nizozemí*, č. stížnosti 6301/73, odst. 49, či nověji rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 7. 2009 *Mooren proti Německu*, č. stížnosti 11364/03, odst. 80 a 81; z citované judikatury plyne, že až zdržení okolo jednoho měsíce lze obecně považovat za podstatné).

3. Je třeba trvat na tom, aby ustanovení zakotvující procesní záruky proti svévolnému zbavení osobní svobody nebyla vykládána v neprospěch dotčeného jednotlivce (to platí nejen ve vztahu k dodržování příslušných lhůt, nýbrž i pokud jde o procesní práva dotčeného jednotlivce). Uvedené platí tím spíše, že periodický přezkum se provádí pouze jednou za dvanáct měsíců, což je v kontextu zbavení osobní svobody poměrně dlouhá doba. Lhůta pro provedení periodického přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence by proto měla být důsledně dodržována.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové - ze dne 22. května 2018 sp. zn. II. ÚS 2802/17 ve věci ústavní stížnosti R. L., zastoupeného JUDr. Vladimírem Dvořáčkem, advokátem, se sídlem

Sokolovská 32/22, Praha 8, proti usnesení Okresního soudu v Opavě ze dne 31. 5. 2017 č. j. 19 Dt 4/2016-67 a usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. 7. 2017 č. j. 4 To 183/2017-78, kterými bylo rozhodnuto o trvání stěžovatelovy zabezpečovací detence, za účasti Okresního soudu v Opavě a Krajského soudu v Ostravě jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Podstatný obsah ústavní stížnosti

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví označených soudních rozhodnutí. Tvrdí přitom, že těmito rozhodnutími byla porušena jeho ústavně zaručená práva či svobody – konkrétně osobní svoboda ve smyslu čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) ve spojení s čl. 4 Listiny a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny.

2. Námitky stěžovatele proti naříkaným rozhodnutím lze rozdělit do dvou skupin. Stěžovatel v první řadě tvrdí, že jeho zbavení osobní svobody formou zabezpečovací detence nebylo řádně odůvodněno a že ani objektivně důvody pro uplatnění této formy zbavení osobní svobody nebyly naplněny.

3. Nařízení zabezpečovací detence považuje tudíž stěžovatel za nepřiměřené. Za nedostatečný považuje argument obecných soudů, podle něhož je důvodem nařízení (a trvání) zabezpečovací detence stěžovatelův odmítavý přístup k léčbě. Stěžovatel tvrdí, že nikoho nelze nutit k tomu, aby zaujal určitý vnitřní postoj vůči trestné činnosti, za kterou byl odsouzen, a k duševnímu onemocnění (zde parafílie), neboť žádnou takovou povinnost nemá.

4. Druhá skupina námitek se vztahuje k tvrzenému porušení zákonem předvídaného postupu při každoročním periodickém přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence. Podle stěžovatele nebyla dodržena dvanáctiměsíční lhůta pro přezkum důvodů dalšího trvání zabezpečovací detence ve smyslu ustanovení § 100 odst. 5 trestního řádu. Podle stěžovatele jde o lhůtu propadnou, a proto její nerespektování musí mít za následek konstatování protiprávnosti opožděného rozhodnutí. V projednávané věci měla být lhůta počítána od právní moci rozhodnutí o změně ochranné léčby na zabezpečovací detenci, tj. od 19. 4. 2016. Vzhledem k tomu, že napažené usnesení Okresního soudu v Opavě bylo vydáno až dne 31. 5. 2017, nebyla dvanáctiměsíční lhůta dodržena.

II. Splnění podmínek řízení

5. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje i ostatní podmínky řízení vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

III. Vyjádření účastníků řízení

6. Okresní soud v Opavě vyjádřil své přesvědčení, že ústavní stížnost není důvodná. Ve vztahu k tvrzenému nedodržení lhůty k přezkoumání trvání zabezpečovací detence uvedl, že podle jeho právního názoru nejmenší jednou za každých 12 měsíců výkonu ochranného léčení musí být zahájen a efektivně a soustředěně konán proces přezkumu důvodů pro trvání zabezpečovací detence, který bude završen vyhlášením rozhodnutí. Takto se běžně děje i v jiných případech, kdy je doplňováno dokazování vypracováním dalšího znaleckého posudku, což mnohdy trvá řadu měsíců, a teprve poté, tedy po uplynutí více jak 12 měsíců od právní moci předchozího rozhodnutí, je rozhodnutí vydáváno.

7. Pokud jde o samotné důvody trvání detence, odkázal Okresní soud v Opavě na odůvodnění svého rozhodnutí. Navíc dodal, že chovanec je povinen se výkonu zabezpečovací detence, jehož součástí je i terapeutické působení zaměřené na sexuologickou problematiku, podrobovat tak, aby výkon zabezpečovací detence byl efektivní nejen z hlediska izolace od společnosti, ale i z hlediska prohlubování terapeutického efektu a aktivizace dříve negativistického chovance. Jestliže odmítá přijmout skutečnost, že trpí sexuální deviací, prakticky brání úspěšnosti medicínských programů.

8. Krajský soud v Ostravě uvedl, že počátek běhu zmíněné lhůty v trvání dvanácti měsíců je nepochybně určen okamžikem započetí výkonu zabezpečovací detence, přičemž právní moc rozhodnutí, jímž bylo toto ochranné opatření uloženo, není v tomto směru rozhodná. Toto lze dovodit nejen z ustanovení § 357 odst. 1 trestního řádu, ale i z ustanovení navazujících, např. § 354 odst. 1 trestního řádu. Dále uvedl, že by bylo zcela v rozporu s účelem zabezpečovací detence, jímž je ochrana společnosti před zvláště nebezpečnými duševně chorými osobami, aby šlo o lhůtu propadnou s následkem v podobě propuštění takto nebezpečného jedince na svobodu.

9. Stěžovatel v replice k citovaným vyjádřením sdělil, že zákon neuvádí, že počátkem lhůty je den skutečného započetí výkonu zabezpečovací detence. Naopak prý z textu zákona plyne, že mezi dvěma přezkoumánímí nemůže být lhůta delší než 12 měsíců. Zdůraznil přitom opětovně, že považuje tuto lhůtu za propadnou. Soud není vystaven žádnému časovému

tlaku, neboť je povinen ve lhůtě nejméně jednou za 12 měsíců rozhodnout v prvním stupni. Je rozhodováno o tak závažné věci, jako je osobní svoboda, takže stejně jako např. u vazby, nemůže absentovat donucující prvek ve vztahu k orgánu trestního řízení, aby konal v souladu se zákonem.

IV. Podstatný obsah spisu

10. K posouzení ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal spis Okresního soudu v Opavě sp. zn. 19 Dt 4/2016, z něhož zjistil zejména následující rozhodné skutečnosti.

11. Rozsudkem Okresního soudu v Lounech ze dne 5. 1. 2009 sp. zn. 2T 270/2008 byl stěžovatel odsouzen pro trestný čin pohlavního zneužívání. Podle § 242 odst. 1 trestního zákona mu byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání tři a půl roku se zařazením do věznice s ostrahou. Dále mu bylo uloženo ochranné léčení (sexuologické s protialkoholní komponentou). Odvolání stěžovatele proti tomuto rozsudku bylo zamítnuto, a rozsudek tudíž nabyl právní moci dne 12. 3. 2009. K ochrannému léčení v psychiatrické nemocnici Horní Beřkovice nastoupil stěžovatel dne 5. 6. 2014.

12. Dne 24. 9. 2015 byl podán psychiatrickou nemocnicí návrh na přeměnu ochranného sexuologického léčení s protialkoholní komponentou na zabezpečovací detenci. Podle tohoto návrhu totiž nemohla léčba – s ohledem na přístup a chování stěžovatele – naplnit svůj účel.

13. Usnesením Okresního soudu v Litoměřicích ze dne 4. 2. 2016 č. j. Nt 1744/2015-42 bylo rozhodnuto tak, že podle ustanovení § 351a odst. 1 trestního řádu a § 99 odst. 5 trestního zákoníku bylo stěžovateli změněno ochranné léčení na zabezpečovací. Stěžovatelova stížnost proti tomuto rozhodnutí byla zamítnuta usnesením Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 4. 2016 č. j. 7 To 115/2016-63.

14. Stěžovatel byl z psychiatrické nemocnice, v níž vykonával ochrannou ústavní léčbu, převezen do Vazební věznice a ústavu pro zabezpečovací detenci v Brně dne 5. 6. 2016. Od 26. 9. 2016 pak vykonává zabezpečovací detenci ve Věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence v Opavě.

15. Proti těmto usnesením brojil stěžovatel ústavní stížností, v níž tvrdil, že uložení zabezpečovací detence bylo naprosto nepřiměřené, zjevně jej poškozovalo a bylo v rozporu nejen s jeho základními právy, ale i se zdravým rozumem. Ústavní soud však tuto stížnost usnesením ze dne 9. 8. 2016 sp. zn. III. ÚS 2206/16 (v SbNU nepublikováno, dostupné na <http://nalus.usoud.cz>) odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Konstatoval přitom, že se soudy řádně zabývaly okolnostmi podstatnými pro posouzení věci, příslušné právní normy interpretovaly a aplikovaly ústavně konformním způsobem, své úvahy patřičně zdůvodnily a náležitě se vypořádaly také

s námitkami stěžovatele. Napadená rozhodnutí tak nebylo možno považovat ani za svévolná či excesivní.

16. V rámci periodického přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence bylo usnesením Okresního soudu v Opavě ze dne 31. 5. 2017 č. j. 19 Dt 4/2016-67 rozhodnuto podle ustanovení § 100 odst. 5 trestního zákoníku o tom, že zabezpečovací detence nadále trvá. Usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 4. 7. 2017 č. j. 4To 183/2017-78 byla následná stížnost stěžovatele zamítnuta.

V. Vlastní hodnocení Ústavního soudu

17. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonitosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky]. Ústavní soud není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

18. Jak již plyne ze shora provedené rekapitulace stěžovatelových námitek, lze jeho argumenty rozdělit do dvou skupin. První skupina námitek se – prakticky stejně jako v řízení vedeném pod sp. zn. III. ÚS 2206/16 – týká důvodů nařízení (resp. nyní trvání) zabezpečovací detence. Podle stěžovatele nejsou dány skutečnosti, které by nařízení a trvání tak zásadního opatření omezujícího osobní svobodu odůvodňovaly.

19. Druhou skupinou argumentů pak stěžovatel brojí proti tvrzenému nedodržení lhůty při každoročním přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence. Usnesením Okresního soudu v Opavě, jímž byl tento přezkum proveden, totiž bylo vydáno až dne 31. 5. 2017, tedy více než třináct měsíců po vydání usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 19. 4. 2016 č. j. 7 To 115/2016-63.

V. a) K tvrzené nedůvodnosti rozhodnutí o trvání zabezpečovací detence

20. Pokud jde o tvrzenou nedůvodnost rozhodnutí o trvání zabezpečovací detence, stěžovatel v podstatě opakuje námitky, které uplatňoval již proti dřívějším rozhodnutím o změně ochranného léčení na zabezpečovací detenci a s nimiž se Ústavní soud v usnesení sp. zn. III. ÚS 2206/16

pečlivě vypořádal. Úvahy obecných soudů stran důvodnosti zbavení osobní svobody formou zabezpečovací detence přitom shledal jako přesvědčivé a ústavně konformní.

21. Za tohoto stavu by nyní kasační zásah Ústavního soudu připadal v úvahu jen tehdy, pokud by obecné soudy nevěnovaly dostatečnou pozornost potenciálním změnám týkajícím se podmínek trvání zabezpečovací detence (tj. zejména nebezpečnost pobytu na svobodě a otázka, zda by za aktuálního stavu uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možností působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti). Opakované a Ústavním soudem již vypořádané námítky stěžovatele, které se vztahují k samotné úvaze, zda vůbec bylo možné ochrannou léčbu na zabezpečovací detenci nařídit, lze naopak bez dalšího považovat za zjevně neopodstatněné.

22. Ústavní soud konstatuje, že se obecné soudy i v rámci přezkumu trvání důvodů řádně zabývaly okolnostmi podstatnými pro posouzení věci, totiž trvání faktorů odůvodňujících nařízení zabezpečovací detence. Příslušné právní normy obecné soudy interpretovaly a aplikovaly ústavně konformním způsobem, své úvahy patřičně zdůvodnily a řádně se vypořádaly s námitkami stěžovatele. Zejména pak konstatovaly, že z obsahu spisu plyne, že stěžovatelův přístup stále znemožňuje úspěšné vedení léčby, že v této věci nedošlo k žádnému relevantnímu posunu, a ochranná léčba by tudíž nevedla k dostatečné ochraně společnosti.

23. V této dílčí otázce lze tudíž námítky stěžovatele proti napadeným rozhodnutím označit za zjevně neopodstatněné.

V. b) K tvrzenému nedodržení lhůty pro periodický přezkum a právním následkům tohoto pochybení

24. Pokud jde o tvrzené nedodržení lhůty pro rozhodnutí o trvání důvodů zabezpečovací detence, je nutno zodpovědět dvě relativně samostatné právní otázky.

25. V prvé řadě musí být určeno, v jakém okamžiku počíná běžet dvanáctiměsíční lhůta pro vydání tohoto rozhodnutí (a potažmo i kdy skončí). Druhou otázkou je pak to, jaké právní následky má či může mít případné nedodržení této lhůty.

26. Ústavní východiska pro hodnocení obou otázek jsou však společná. Požadavek periodického (dvanáctiměsíčního) přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence *ex officio* není stanoven Listinou ani Úmluvou. Ustanovení čl. 5 odst. 4 Úmluvy toliko vyžaduje, aby každý, kdo byl zbaven svobody zatčením nebo jiným způsobem, měl právo podat návrh na řízení, ve kterém by soud urychleně rozhodl o zákonnosti jeho zbavení svobody a nařídil propuštění, je-li zbavení svobody nezákonné.

27. Jak čl. 8 Listiny, tak čl. 5 Úmluvy je však třeba interpretovat tak, že z nich plyne přísný požadavek zákonnosti každého zbavení osobní svobody a existence právního titulu pro toto zbavení. Proto, zakotví-li stát (být „nad rámec“ ústavní či mezinárodní úpravy) na zákonné úrovni určité procesní záruky proti svévolnému zbavení osobní svobody, musejí tyto být dodržovány; jinak by ke zbavení osobní svobody nedošlo „v souladu s řízením stanoveným zákonem“ ve smyslu čl. 5 odst. 1 Úmluvy (srov. mezi jinými rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 10. 2004 *H. L. proti Spojenému království*, stížnost č. 45508/99, odst. 114, či jeho rozsudek ze dne 26. 5. 2011 *Ťupa proti České republice*, stížnost č. 39822/07, odst. 37)

28. Požadavek přezkumu trvání důvodu zabezpečovací detence je zakotven v ustanovení § 100 odst. 5 trestního zákoníku, podle něhož platí: „Zabezpečovací detence potrvá, dokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud nejméně jednou za dvanáct měsíců a u mladistvých jednou za šest měsíců přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají.“ Z tohoto ustanovení tedy explicitně neplyne, kdy lhůta pro vydání rozhodnutí podle tohoto ustanovení (věty druhé) začíná běžet. Stěžovatelem a účastníky řízení proto byly Ústavnímu soudu předloženy tři možné interpretace.

29. Podle výkladu prvního – zastávaného stěžovatelem – je třeba lhůtu počítat od právní moci rozhodnutí, jímž byla ochranná léčba změněna na zabezpečovací detenci (zde 19. 4. 2016). Z vyjádření Krajského soudu v Ostravě se pak podává, že rozhodující není okamžik vzniku pravomocného titulu, nýbrž až započetí samotného faktického výkonu zabezpečovací detence (zde 5. 6. 2016).

30. Třetí předestřenu interpretací je pak právní názor Okresního soudu v Opavě, podle něhož nejméně jednou za každých 12 měsíců výkonu ochranného léčení musí být zahájen a efektivně a soustředěně konán proces přezkumu důvodů pro trvání zabezpečovací detence, který bude završen vyhlášením rozhodnutí, přičemž okamžik samotného vydání rozhodnutí není podstatný. Tuto interpretaci však Ústavní soud považuje za neakceptovatelnou již na základě ústavní maximy *in dubio pro libertate*. Periodický přezkum trvání důvodů zabezpečovací detence je totiž ve smyslu čl. 5 Úmluvy nutno vnímat jako důležitou záruku zákonnosti a absence svévole v případě zbavení osobní svobody formou zabezpečovací detence. Výklad, který takovou záruku oslabuje – navíc pochybným způsobem i z hlediska jazykového výkladu ustanovení § 100 odst. 5 trestního zákoníku a § 357 odst. 1 trestního řádu – proto Ústavní soud musí odmítnout.

31. Ústavní soud se ztotožňuje s právním názorem, podle něhož v případě prvního přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence počne lhůta běžet až od faktického započetí jejího výkonu, a nikoliv již od právní moci rozhodnutí o změně ochranné léčby na zabezpečovací detenci. Tento výklad lze oprít zejména o znění ustanovení § 357 odst. 1 trestního řádu,

podle něhož platí: „Okresní soud, v jehož obvodu je ústav pro výkon zabezpečovací detence, ve kterém se zabezpečovací detence vykonává, na podkladě vyžádaných zpráv sleduje výkon zabezpečovací detence a nejméně jednou za dvanáct měsíců, a jde-li o mladistvého, nejméně jednou za šest měsíců od započetí výkonu zabezpečovací detence nebo od předchozího rozhodnutí o jejím trvání, přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování trvají.“

32. Citované ustanovení zřetelně (a logicky) rozlišuje mezi dvěma situacemi. V případě prvního přezkumu od započetí výkonu zabezpečovací detence spojuje počátek běhu lhůty právě s okamžikem započetí výkonu. Pro určení počátku běhu lhůty pro provedení každého následujícího přezkumu je pak rozhodný okamžik vydání posledního přezkumného rozhodnutí ve smyslu ustanovení § 100 odst. 5 trestního zákoníku. Spojení „započetí výkonu“ Ústavní soud vykládá jako faktický nástup k výkonu zabezpečovací detence. *Mutatis mutandis* proto není započítáním výkonu trestu odnětí svobody právní moc rozhodnutí, jímž byl tento trest uložen, nýbrž teprve faktický nástup k výkonu tohoto trestu.

33. O ústavnosti takto vykládaného ustanovení § 357 odst. 1 trestního řádu nemá Ústavní soud pochyb. Jak již bylo shora uvedeno, z ústavního pořádku přímo neplyne povinnost zakotvit periodický přezkum zabezpečovací detence *ex officio*, tím méně pak jeho konkrétní podobu. Klíčové z hlediska ústavnosti však je, aby již zakotvené zákonné záruky proti svévolnému zbavení osobní svobody byly dodržovány.

34. V projednávané věci tudíž dvanáctiměsíční lhůta začala běžet den po nástupu stěžovatele k výkonu zabezpečovací detence a skončila dne 5. 6. 2017. Napadené usnesení Okresního soudu v Opavě bylo vydáno dne 31. 5. 2017, tedy ještě v zákonné dvanáctiměsíční lhůtě. K porušení práva stěžovatele na osobní svobodu ve smyslu čl. 5 Úmluvy či čl. 8 Listiny proto nedošlo.

35. Nad rámec uvedeného však Ústavní soud zdůrazňuje, že ani v případě nedodržení lhůty (tj. pokud by bylo rozhodnuto až po 5. 6. 2017) by po konstatování takového pochybení nemohl přistoupit ke zrušení napadených rozhodnutí. Návrh na zrušení takových rozhodnutí totiž není odpovídajícím prostředkem nápravy ve smyslu čl. 5 Úmluvy. Pokud totiž existuje rozhodnutí konstatující, že jsou dány důvody pro další trvání zabezpečovací detence, je takové rozhodnutí na dalších 12 měsíců titulem pro zbavení osobní svobody touto formou, na čemž samo o sobě nic nemění ani zmeškání lhůty pro jeho vydání.

36. To ovšem neznamená, že proti pochybení spočívajícímu ve zmeškání lhůty pro provedení periodického přezkumu trvání důvodů neexistuje účinný prostředek nápravy. Zbavení osobní svobody v mezidobí mezi uplynutím lhůty pro provedení přezkumu a vydáním (opožděného)

rozhodnutí ve smyslu § 100 odst. 5 trestního zákoníku lze označit za nezákonné a svévolné ve smyslu čl. 5 Úmluvy (srov. *mutatis mutandis* rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 5. 2011 *Župa proti České republice*, stížnost č. 39822/07, odst. 37, či jeho rozsudek ze dne 2. 9. 1998 *Erkalo proti Nizozemí*, stížnost č. 23807/94). V této souvislosti je však třeba vzít v úvahu rovněž následující faktory.

37. Na jedné straně platí, že judikatura Evropského soudu pro lidská práva obecně považuje zbavení svobody za svévolné až od chvíle, kdy je zmeškání lhůty pro provedení periodického přezkumu podstatné, a nikoliv relativně zanedbatelné (k tomu srov. *mutatis mutandis* rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 2. 9. 1998 *Erkalo proti Nizozemí*, stížnost č. 23807/94, odst. 57, či jeho rozsudek ze dne 24. 10. 1979 *Winterwerp proti Nizozemí*, č. stížnosti 6301/73, odst. 49, či nověji rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 7. 2009 *Mooren proti Německu*, č. stížnosti 11364/03, odst. 80 a 81; z citované judikatury plyne, že až zdržení okolo jednoho měsíce lze obecně považovat za podstatné).

38. Na straně druhé je však v kontextu právní úpravy zabezpečovací detence v České republice třeba trvat na co nejprísnejším dodržování lhůt pro provádění periodického přezkumu. Pro tento závěr hovoří zejména následující skutečnosti.

39. Celkové trvání zabezpečovací detence není omezeno horní hranicí a jedná se o jeden z nejzávažnějších zásahů do osobní svobody, jaký právní řády evropských států znají. Nejde přitom *stricto sensu* o trest, nýbrž o ochranné opatření. Zároveň je Ústavnímu soudu z úřední povinnosti známo, že v řízení o periodickém přezkumu „chovanci“ nebývají začasť zastoupení advokátem, a jejich reálná možnost uplatňovat svá práva je proto ztížena. Za tohoto stavu je třeba trvat na tom, aby ustanovení zakotvující procesní záruky proti svévolnému zbavení osobní svobody nebyla vykládána v neprospěch dotčeného jednotlivce (to platí nejen ve vztahu k dodržování příslušných lhůt, nýbrž i pokud jde o procesní práva dotčeného jednotlivce). Uvedené platí tím spíše, že periodický přezkum se provádí pouze jednou za dvanáct měsíců, což je v kontextu zbavení osobní svobody poměrně dlouhá doba.

40. Byť tedy judikatura Evropského soudu pro lidská práva nepovažuje za svévolné zbavení osobní svobody ihned po uplynutí lhůty pro provedení periodického přezkumu, zdůrazňuje Ústavní soud, že v českém kontextu je nutno trvat na tom, aby lhůta pro provedení periodického přezkumu trvání důvodů zabezpečovací detence byla důsledně dodržována.

41. Pakliže by v určité věci tato lhůta dodržena nebyla a nešlo by o zdržení zcela zanedbatelné či ospravedlnitelné naprosto výjimečnými okolnostmi případu, byly by dotčenému jednotlivci k dispozici dva prostředky nápravy. V prvé řadě se jedná o žádost o propuštění (to však pouze

do okamžiku, kdy bylo opožděné přezkumné rozhodnutí vydáno) či (po vydání takového rozhodnutí) žádost o náhradu imateriální újmy za období svévolného, resp. nezákonného zbavení osobní svobody.

42. Ústavní soud tedy uzavírá, že rozhodnutí obecných soudů jsou ústavně souladná a nedošlo jimi k porušení práva stěžovatele na osobní svobodu ani na spravedlivý proces. Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud ústavní stížnost zamítl jako nedůvodnou podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

43. Ústavní soud rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 100

K odmítnutí dovolání pro vady, jimiž netrpělo

Tvrdil-li stěžovatel, že postup soudů, které zamítly jeho žalobu s odůvodněním, že měl brojít proti rozhodnutí o zadržení řídičského průkazu ve správním řízení, je v rozporu se svobodnou volbou efektivního postupu obhajoby v přestupkovém řízení, když za méně než tři měsíce dosáhl pravomocného rozhodnutí o zastavení řízení a vrácení neoprávněně zadržovaného řídičského průkazu, šlo o námitku spočívající v porušení jeho základních práv, kterou se Nejvyšší soud v rámci posouzení přípustnosti dovolání měl zabývat. Nepostupoval-li takto vstřícně vůči uplatnění subjektivních práv stěžovatele, vedlo jeho rozhodnutí k odepření přístupu stěžovatele k dovolacímu soudu jako zákonnému soudci podle čl. 38 odst. 1 Listiny a tím i k porušení jeho práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy a Jiřího Zemánka (soudce zpravodaj) – ze dne 22. května 2018 sp. zn. II. ÚS 3151/17 ve věci ústavní stížnosti Františka Bukóciho, zastoupeného Mgr. Robertem Cholenským, Ph.D., advokátem, se sídlem Bolzanova 461/5, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2017 č. j. 30 Cdo 4518/2015-77 o odmítnutí stěžovatelova dovolání v řízení o náhradu nemajetkové újmy, za účasti Nejvyššího soudu jako účastníka řízení a České republiky – Ministerstva dopravy, se sídlem nábřeží Ludvíka Svobody 1222/12, Praha 1 – Nové Město, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2017 č. j. 30 Cdo 4518/2015-77 byla porušena základní práva stěžovatele na soudní ochranu a na zákonného soudce zakotvená v čl. 36 odst. 1 a v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2017 č. j. 30 Cdo 4518/2015-77 se ruší.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Ústavní stížností podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozhodnutí s tvrzením, že jím byla porušena jeho ústavně zaručená práva zakotvená v čl. 11 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z obsahu spisu Obvodního soudu pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“) sp. zn. 25 C 98/2013, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývají následující skutečnosti.

3. Žalobou ze dne 2. 12. 2013 se stěžovatel domáhal náhrady nemajetkové újmy ve výši 82 000 Kč, kterou mu měla vedlejší účastnice způsobit tím, že mu neoprávněně zadržela řídičský průkaz. Stěžovatel v žalobě tvrdil, že mu z důvodu nezákonného zadržení řídičského průkazu vznikla újma ve sféře jeho osobnostních práv, spočívající jednak v poškození jeho dobré pověsti, jednak také ve snížení životní úrovně, neboť mu bylo zneemožněno využívat osobní automobil k obvyklým činnostem. Obvodní soud rozsudkem ze dne 13. 3. 2015 č. j. 25 C 98/2013-32 žalobu zamítl. Obvodní soud konstatoval, že nikoli každé rozhodnutí, jež nemá přímo za následek zjištění viny pachatele přestupku, zejména rozhodnutí o zastavení přestupkového řízení, zakládá samo o sobě nezákonnost předcházejícího správního řízení, resp. úkonů v něm provedených (včetně zadržení řídičského oprávnění a rozhodnutí o tom). Učinil tak závěr, že podaná žaloba nebyla důvodná, neboť zadržení řídičského průkazu nelze považovat za nesprávný úřední postup policejního orgánu, resp. že tu nebylo takové nezákonné rozhodnutí správního orgánu, a to přesto, že řízení o přestupku bylo později zastaveno (přestupkové jednání stěžovatele nebylo prokázáno). Ze zjištěných okolností případu totiž vyplynulo, že stěžovatel neučinil až do jednání dne 17. 4. 2013 přes dřívější výslovné poučení správního úřadu žádný úkon, kterým by důvodnost svého obvinění zpochybnil či zeslabil, k podkladům pro rozhodnutí o zadržení řídičského průkazu se nikak nevyjádřil a proti předmětnému rozhodnutí poté nepodal opravný prostředek. Za těchto okolností nelze v postupu správního orgánu shledat jakékoliv pochybení, jeho rozhodnutím je současně aprobováno dřívější faktické zadržení řídičského průkazu hlídkou Policie České republiky (dále jen „policie“). Současně je namístě závěr o tom, že stěžovatel nevyužil všechny možnosti, jež mu právní řád pro obranu jeho práv poskytuje. Za této situace ovšem nelze shledat jeho nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené mu zadržením řídičského průkazu v souvislosti s předmětným přestupkovým řízením jako důvodný.

4. Městský soud v Praze (dále jen „městský soud“) rozsudkem ze dne 17. 6. 2015 č. j. 39 Co 164/2015-60 rozsudek obvodního soudu potvrdil. Městský soud konstatoval, že bylo-li v řízení prokázáno, že se uskutečnila kontrola stěžovatele před domem č. p. X1 v D., který podnapilý seděl na místě řidiče, následně byla provedena kontrola před bydlištěm stěžovatele v D. X2, kde byl stěžovatel hlídkou policie zastížen v době, kdy stál vedle místa řidiče a vozidlo zamykal, přičemž také na počátku uváděl, že vozidlo řídil, a jako řidič se choval, neboť předložil hlídce občanský i řidičský průkaz, byly zde okolnosti nasvědčující tomu, že vozidlo řídil právě on, a protože značnou opilost ani stěžovatel nepopíral, je postup policie spočívající v odebrání řidičského průkazu pochopitelný, odpovídající dané situaci. Stěžovateli dle závěru městského soudu bylo třeba k tíži přičíst i to, že na místě samém nevěděl, že vozidlo řídila jiná osoba, kterou by označil, jak učinil až ve správním řízení, tudíž znemožnil, aby jeho tvrzení byla ověřena, neučinil také nic pro dřívější vydání řidičského průkazu, neboť, jak uvedl obvodní soud, v potvrzení o zadržení řidičského průkazu se nijak nevyjádřil a nevyjádřil se ani na výzvu správního orgánu, který tak nemohl mít žádnou vědomost o tom, že by stěžovatel jízdu pod vlivem alkoholu popíral. Městský soud proto stejně jako obvodní soud dovodil, že si zadržení řidičského průkazu zavinil stěžovatel sám, a vedlejší účastnice tak za škodu způsobenou stěžovateli zadržením řidičského průkazu nenese odpovědnost.

5. Stěžovatel napadl rozsudek městského soudu dovoláním, předpoklady jehož přípustnosti založil na otázce, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena, totiž zda je povinností poškozeného podat proti rozhodnutí o zadržení řidičského průkazu ve správním řízení odvolání, a neučiní-li tak, ztrácí nárok na náhradu za újmu zadržením řidičského průkazu způsobenou. S poukazem na judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu pak přípustnost dovolání podpořil i tvrzením, že napadeným rozhodnutím odvolacího soudu bylo zasaženo do jeho základních práv. Poukázal rovněž na nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 35/09 ze dne 6. 12. 2011 (N 204/63 SbNU 381), podle něhož – s odvoláním na Evropský soud pro lidská práva – stěžovatel není povinen využívat ty opravné prostředky, jež jsou nedostatečné či neefektivní, jako tomu bylo i v jeho věci, kdy uvedením skutkových okolností případu by nemohl zvrátit nepříznivé rozhodnutí správního úřadu, založené na *prima facie* nikoliv vadném připsu policie. Dovolání stěžovatele bylo jako neobsahující náležitosti stanovené v § 241a odst. 2 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „o. s. ř.“) odmítnuto pověřeným členem senátu pro vady. Nejvyšší soud v napadeném usnesení uvedl, že stěžovatel ve svém dovolání nevymezil, v čem spatřuje splnění předpokladů jeho přípustnosti. Stěžovatel podle Nejvyššího soudu pouze citoval obsah § 237 občanského

soudního řádu, aniž by pro každý jednotlivý důvod konkretizoval, který z předpokladů přípustnosti dovolání považuje pro něj za splněný. Nejvyšší soud poukázal na judikaturu Ústavního soudu, z níž vyplývá, že účastníku řízení podávajícímu dovolání nemohou při zachování minimální míry obezřetnosti vzniknout pochybnosti o tom, co má v dovolání uvést, a odmítnutí dovolání, které tyto požadavky nesplní, není formalismem, nýbrž důsledkem nesplnění zákonem stanovených požadavků.

II. Argumentace stěžovatele

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí, že vzhledem k tomu, že dovolání všechny zákonem stanovené náležitosti obsahovalo, došlo k zásahu do jeho ústavně zaručeného práva na spravedlivý proces s dopadem do práva na ochranu majetku. Stěžovatel dle svého tvrzení v textu dovolání jednak vymezil právní otázku, na níž napadený rozsudek spočívá a jež není v judikatuře dovolacího soudu vyřešena (část II. A), jednak i vysvětlil, v čem spatřuje rozpor mezi hmotněprávním posouzením této otázky soudu a judikaturou Ústavního soudu (část II. B). Tím je vyloučeno tvrzení Nejvyššího soudu, že stěžovatel v dovolání pouze rekapituloval zákonné vymezení přípustnosti dovolání. Stěžovatel také nesouhlasí s důvody, na základě kterých dospěly obvodní soud a městský soud k závěru o nedůvodnosti jeho žaloby, totiž že si újmu způsobenou neoprávněným zadržením řídičského průkazu způsobil sám svou nečinností, když proti rozhodnutí policie o zadržení řídičského průkazu nebrojil uvedením osoby, která ve skutečnosti motorové vozidlo řídila.

III. Vyjádření účastníků řízení a replika stěžovatele

7. Soudec zpravodaj podle § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal ústavní stížnost k vyjádření Nejvyššímu soudu a vedlejší účastnici řízení.

8. Ve svém vyjádření Nejvyšší soud zdůraznil, že dovolání stěžovatele bylo odmítnuto pro vady spočívající v absenci náležitého vymezení, v čem stěžovatel spatřoval splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Odkázal přitom na konstantní judikaturu Nejvyššího soudu, z níž je zřejmý zásadní význam, jenž splnění těchto předpokladů přípustnosti dovolání pro dovolací řízení má. Nejvyšší soud dále uvedl, že stěžovatelovo tvrzení, podle něž rozsudkem městského soudu došlo k zásahu do jeho základních práv, ovšem bez bližší specifikace, nepředstavuje způsobilé vymezení přípustnosti dovolání ve smyslu § 241a odst. 2 o. s. ř. K námitce týkající se označení osoby skutečného řidiče stěžovatel vůbec nevymezil předpoklady přípustnosti podle § 237 o. s. ř., a tedy dovolání v této části pozbývalo řádné náležitosti k věcnému projednání Nejvyšším soudem, následkem čehož se

touto otázkou Nejvyšší soud nemohl zabývat. K položené otázce, která dle stěžovatele nebyla v rozhodovací praxi dovolacího soudu doposud vyřešena, Nejvyšší soud konstatoval, že ta nesplňovala předpoklad přípustnosti podle § 237 o. s. ř., neboť nebyla otázkou právní, ale otázkou skutkovou, kdy stěžovatel pouze zdůraznil, že proti rozhodnutí o zadržení řídičského průkazu nepodal odvolání a tuto skutečnost dává do souvislosti se ztrátou práva na odškodnění. Nejvyšší soud odkázal na závěr městského soudu, podle něž stěžovateli nenáleží právo na náhradu škody nikoliv z důvodu nevyčerpání opravných prostředků (tedy skutečnosti, že se stěžovatel proti rozhodnutí o zadržení řídičského průkazu neodvolal), nýbrž na základě závěru, že si zadržení řídičského průkazu zavinil stěžovatel sám svým jednáním. K tomuto právnímu závěru by dle Nejvyššího soudu bylo možné formulovat právní otázku, která by zakládala přípustnost dovolání, což však stěžovatel neučinil. Přípustnost dovolání nebyla založena ani vlastní konstrukcí stěžovatele o neefektivnosti podání odvolání v přestupkovém řízení s odkazem na judikaturu Ústavního soudu, kterou Nejvyšší soud co do projednávaného skutku i skutkových zjištění soudů nižších stupňů ohledně postupu účastníků během přestupkového řízení považoval za zjevně nepatřičnou. V závěru svého vyjádření k ústavní stížnosti Nejvyšší soud uvedl, že by Ústavní soud měl v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva rovněž zohlednit, zda by případný kasační zásah do právních vztahů, jež byly obecnými soudy pravomocně a definitivně deklarovány, byl odůvodněn okolnostmi podstatného a přesvědčivého charakteru, a následně své hodnocení uzavřel konstatováním, že právní jistota je neméně důležitou ústavní hodnotou jako ústavní právo založené čl. 36 odst. 3 Listiny.

9. Vedlejší účastnice se k ústavní stížnosti nevyjádřila.

10. V replice k vyjádření Nejvyššího soudu stěžovatel uvedl, že tvrzení Nejvyššího soudu, podle něž stěžovatel v dovolání argumentoval zásahem do základních práv, ačkoliv takový argument nepředstavuje způsobitelné vymezení přípustnosti dovolání ve smyslu § 241a odst. 2 o. s. ř., není opodstatněné. Předpoklady přípustnosti dovolání stěžovatel vymezil dostatečně určitě a precizně v pododřících II. A a II. B tak, že uvedl dvě právní otázky, které doposud nebyly v judikatuře dovolacího soudu vyřešeny, což i dle stanoviska Ústavního soudu představuje způsobitelný důvod přípustnosti dovolání. První otázkou je, zda je povinností poškozeného podat proti rozhodnutí o zadržení řídičského průkazu odvolání, a neučiní-li tak, ztrácí nárok na náhradu za újmu způsobenou zadržením řídičského průkazu. Otázka druhá spočívá v tom, zda byl stěžovatel povinen proti zadržení řídičského průkazu brojit tak, že měl policistům, případně správnímu úřadu, sdělit, kdo ve skutečnosti předmětné vozidlo řídil. Stěžovatel dále uvedl, že nepochybil, soustředil-li se ve svém dovolání na vady právního posouzení věci

a otázku skutkových zjištění pominul, jak mu bylo ve vyjádření Nejvyššího soudu vytknuto, neboť v případě, že by tak učinil a uplatnil argumentaci nastíněnou Nejvyšším soudem, bylo by jeho dovolání zamítnuto z důvodu toliko polemizování se skutkovými zjištěními nižších soudů. Stěžovatel taktéž vyjádřil nesouhlas se závěrem Nejvyššího soudu, podle něž je otázka, zda si stěžovatel zavinil zadržení řídičského průkazu sám svým jednáním, otázkou skutkovou. Zde dle stěžovatele evidentně jde o otázku právní a současně o otázku, která byla odvolacím soudem posouzena nesprávně.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněným stěžovatelem, který byl účastníkem řízení, v němž bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona o Ústavním soudu. Stěžovatel vyčerpal všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva; ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a *contrario*).

V. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

12. Po zvážení všech výše uvedených skutečností a prozkoumání příslušného spisového materiálu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

13. Ústavní soud úvodem připomíná svou ustálenou rozhodovací praxi, podle které zásadně není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti soudů, neboť dle čl. 83 Ústavy je soudním orgánem ústavnosti, nikoliv součástí soustavy obecných soudů. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavnosti, tj. zda v řízení nebyla dotčena ústavně chráněná práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé. V nyní posuzovaném případě přitom uvedené ústavněprávní principy dodrženy nebyly a napadeným rozhodnutím Nejvyššího soudu došlo k porušení ústavně zaručeného práva stěžovatele na soudní ochranu s dopadem do práva na ochranu majetku, odůvodňujícímu kasační zásah Ústavního soudu.

14. Ústavně zaručené právo na soudní ochranu a spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny garantuje jednotlivci možnost domáhat se stanoveným postupem ochrany svých práv před nezávislým a nestranným soudem, případně před jiným orgánem. Přitom onen postup k ochraně práv jednotlivce již není upraven na úrovni ústavního pořádku, nýbrž v procesních předpisech podústavního práva, které kogentně stanoví, jakými konkrétními způsoby a procesními instituty lze právo na soudní a jinou právní

ochranu realizovat. Dodrží-li pak jednotlivec takto stanovený postup a soud (jiný orgán) přesto odmítne o jeho právu rozhodnout, dochází k porušení práva na soudní ochranu, k ústavně nepřipustnému odepření spravedlnosti – *denegationi iustitiae* [srov. náleží sp. zn. I. ÚS 2723/13 ze dne 1. 10. 2014 (N 185/75 SbNU 59) či náleží sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto náleží jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

15. Právě uvedeně přitom platí i pro řízení o dovolání před Nejvyšším soudem. Přestože dovolání představuje mimořádný opravný prostředek, jehož existence sama nepoživá ústavněprávní ochrany, rozhodování o něm – je-li už takový opravný prostředek v právním řádu zaveden – není vyjmuta z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod. Je tudíž třeba při něm respektovat mimo jiné i základní právo účastníků na soudní ochranu [srov. například náleží sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355), náleží sp. zn. I. ÚS 2030/07 ze dne 11. 9. 2007 (N 138/46 SbNU 301) či náleží sp. zn. IV. ÚS 2117/09 ze dne 15. 3. 2010 (N 51/56 SbNU 553)]. Již z dřívější judikatury Ústavního soudu tak konkrétně vyplývá, že odmítne-li Nejvyšší soud dovolání pro vady, kterými však dovolání ve skutečnosti netrpí, poruší tím ústavně garantované právo dotčeného účastníka na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny [náleží sp. zn. II. ÚS 3876/13 ze dne 3. 6. 2014 (N 113/73 SbNU 779)].

16. V nyní posuzovaném případě Nejvyšší soud dovolání stěžovatele odmítl pro vady, neboť dle jeho názoru stěžovatel nevznesl právní otázky, které by mohly založit přípustnost dovolání, a nesplnil tak požadavky na vymezení předpokladů přípustnosti dovolání. S takovým hodnocením však Ústavní soud nemůže souhlasit, neboť stěžovatelem vymezená otázka nebyla dovolacím soudem dosud vyřešena, což naplňuje jeden z předpokladů přípustnosti dovolání. Ústavní soud má tedy za to, že Nejvyšší soud svým rozhodnutím nerespektoval svou ústavní povinnost chránit základní práva a svobody stěžovatele (čl. 4 Ústavy), včetně povinnosti volit při posuzování podání účastníka řízení postup vstřícnější k jeho právu na soudní ochranu, resp. právu na přístup k soudu.

17. Jedním z argumentů Nejvyššího soudu pro odmítnutí dovolání, uvedeným až ve vyjádření k ústavní stížnosti, nikoliv v napadeném usnesení, je, že otázka, která dle stěžovatele nebyla v praxi dovolacího soudu řešena, tedy otázka, zda je povinností poškozeného podat proti rozhodnutí o zadržení řídičského průkazu odvolání, a neučiní-li tak, ztrácí nárok na náhradu za újmu vzniklou zadržením řídičského průkazu, není vymezením předpokladu přípustnosti dovolání. Rozhodnutí o přípustnosti dovolání z hlediska splnění podmínek dle § 237 o. s. ř. přitom nemůže činit jediný samosoudec, nýbrž musí zůstat vyhrazeno senátnímu rozhodování. Jestliže tedy o odmítnutí stěžovatelova dovolání na základě § 243c odst. 1 věty

první o. s. ř. rozhodoval Nejvyšší soud pouze pověřeným členem senátu, namísto tříčlenného senátu, nelze tento postup považovat za ústavně souladný. Tímto postupem došlo k porušení základního práva stěžovatele na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny [srov. nález sp. zn. II. ÚS 849/16 ze dne 11. 10. 2016 (N 188/83 SbNU 81)].

18. Ústavní soud se neztotožnil se závěrem Nejvyššího soudu, že v dovolání stěžovatele nebyly vymezeny předpoklady jeho přípustnosti, tj. právní otázka a její začlenění k některé ze čtyř charakteristik podle § 237 o. s. ř. Bylo naopak na Nejvyšším soudu, aby v senátu, a nikoliv samosoudcem posoudil vymezení přípustnosti dovolání stěžovatelem jako naplněné. Nestalo-li se tak a došlo k odmítnutí dovolání pro údajné vady, nepostupoval Nejvyšší soud vstřícně k právu stěžovatele na soudní ochranu, tedy ve prospěch uplatnění subjektivních práv stěžovatele [srov. nález sp. zn. I. ÚS 3106/13 ze dne 23. 10. 2014 (N 196/75 SbNU 211)]. Jelikož Ústavní soud zjistil, že dovolání nebylo vadné, je třeba takové rozhodnutí Nejvyššího soudu posoudit jako odepření práva na přístup stěžovatele k zákonnému soudci podle čl. 38 odst. 1 Listiny a tím jako porušení jeho práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Nejvyššího soudu podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Takto rozhodl bez přítomnosti účastníků mimo ústní jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 101

K právu vypravitele pohřbu vyjádřit se k zamýšlenému postupu soudu (notáře jako soudního komisaře) vydat mu zůstavitelův majetek nepatrné hodnoty

Požadovat úhradu nákladů spojených s pohřbem představuje právo, a nikoliv povinnost toho, kdo se postaral o pohřeb; záleží tedy na vypraviteli pohřbu, zda svou pohledávku uplatní či nikoliv. Posouzení, zda jsou dány podmínky pro použití ustanovení § 175h odst. 2 o. s. ř., je tedy sice věcí volné úvahy obecného soudu (srov. slovo „může“ v dotčeném ustanovení), nikoli však věcí jeho libovůle. Neexistuje proto žádný racionální důvod, pro který by vypraviteli pohřbu neměla být zachována možnost volby. Nutnost ponechat vypraviteli pohřbu možnost nabytí majetku odmítnout vystupuje do popředí tím spíše, že důsledkem postupu dle citovaného ustanovení může být vydání movitých či nemovitých věcí, jejichž vlastnictví může pro vypravitele pohřbu znamenat významnou zátěž (čl. 11 odst. 3 věta první Listiny). Opačný výklad by vedl k tomu, že by se právo vypravitele požadovat náhradu nákladů pohřbu transformovalo v povinnost převzít majetek zůstavitele, jež nestíhá žádného věřitele zůstavitele (§ 471, § 472 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů), dokonce ani jeho dědice (§ 463 a násl. občanského zákoníku). Tak závažný hmotněprávní důsledek přitom nelze ospravedlnit ani procesní ekonomikou dědického řízení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové – ze dne 22. května 2018 sp. zn. II. ÚS 550/18 ve věci ústavní stížnosti statutárního města Ostrava – městský obvod Poruba, se sídlem Ostrava, Klimkovicá 55/28, zastoupeného Mgr. Janou Wranikovou, advokátkou, se sídlem Občanská 1115/16, Ostrava, proti usnesení Okresního soudu v Ostravě ze dne 11. 12. 2017 č. j. 99 D 2726/2013-36, ve znění opravného usnesení ze dne 24. 1. 2018 č. j. 99 D 2726/2013-43, o zastavení řízení o dodatečném projednání pozůstalosti a vydání zůstavitelčina majetku stěžovateli jako vypraviteli pohřbu, za účasti Okresního soudu v Ostravě jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu v Ostravě ze dne 11. 12. 2017 č. j. 99 D 2726/2013-36, ve znění opravného usnesení ze dne 24. 1. 2018 č. j. 99 D 2726/2013-43, bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a právo na veřejné projednání věci podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

A.

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se jí domáhá zrušení výše uvedeného usnesení, neboť má za to, že jím bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) zahrnující též právo na veřejné projednání věci podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

2. Z ústavní stížnosti a z vyžádaného spisu Okresního soudu v Ostravě sp. zn. 99 D 2726/2013 se zejména podává, že paní Jarmila Pištková (dále jen „zůstavitelka“) zemřela dne 20. 9. 2013 bez zanechání závěti. Notář JUDr. Hanuš Jelínek byl Okresním soudem v Ostravě pověřen k projednání dědictví po této zůstavitelce. Zůstavitelka podle šetření v rámci dědického řízení zanechala majetek nepatrné hodnoty. Stěžovatel se postaral o její pohřeb, přičemž výdaje na zajištění pohřbu činily částku 7 295 Kč (srov. č. l. 12). Přípisem ze dne 18. 10. 2013 se notář JUDr. Hanuš Jelínek dotázal stěžovatele, zda jako vypravitel pohřbu souhlasí s vydáním nepatrného majetku po zůstavitelce [jednalo se o hotovost ve výši 6 964 Kč (srov. č. l. 16) a osobní věci]. Stěžovatel vyslovil souhlas s nabytím tohoto majetku nepatrné hodnoty patřícího zůstavitelce. V návaznosti na tento souhlas stěžovatele Okresní soud v Ostravě rozhodl o zastavení dědického řízení po zemřelé a o vydání předmětného majetku nepatrné hodnoty stěžovateli, a to usnesením ze dne 25. 11. 2013 č. j. 99 D 27 26/2013-18.

3. Podáním ze dne 18. 9. 2017 (srov. č. l. 28) Státní pozemkový úřad sdělil Okresnímu soudu v Ostravě, že zůstavitelka je v katastru nemovitostí vedena jako vlastník tam specifikovaných nemovitých věcí (pozemků). V návaznosti na tuto informaci došlo k zahájení řízení o dodatečném projednání

pozůstalosti po zemřelé. Okresní soud v Ostravě rozhodl v rámci dodatečného projednání dědictví nyní napadeným usnesením, že se zanechaný nemovitý majetek zůstavitelky (pozemky) v ceně 16 845 Kč vydává stěžovateli, a řízení zastavil, což odůvodnil konstatováním, že se jedná o majetek nepatrné hodnoty (§ 175h odst. 2 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013). Dne 24. 1. 2018 pak Okresní soud v Ostravě vydal opravné usnesení č. j. 99 D 2726/2013-43, jímž opravil parcelní číslo jednoho z vydávaných pozemků ve výroku I svého usnesení z 11. 12. 2017 č. j. 99 D 27 26/2013-36.

B.

4. Podstatou stěžovatelovy ústavní stížnosti je námitka, že při řízení o dodatečném projednání pozůstalosti nebyly splněny podmínky pro postup podle § 175h odst. 2 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013, neboť stěžovatel jako vypravitel pohřbu neudělil souhlas s převzetím nově zjištěného nemovitého majetku zůstavitelky. Citované zákonné ustanovení totiž znělo: „(1) Nezanechal-li zůstavitel majetek, soud řízení zastaví. [...] (2) Jestliže zůstavitel zanechal majetek nepatrné hodnoty, může jej soud vydat tomu, kdo se postaral o pohřeb, a řízení zastaví. [...] (3) Proti usnesení podle odstavců 1 a 2 se nelze odvolat a není třeba je doručovat.“

5. Udělil-li totiž stěžovatel v minulosti souhlas s převzetím zanechaného majetku zůstavitelky, pak tento souhlas se týkal toliko movitých věcí. Tento souhlas stěžovatele ovšem nelze vztáhnout na nově zjištěný nemovitý majetek zůstavitelky, protože v době udělení souhlasu o existenci tohoto nemovitého majetku zůstavitelky stěžovatel ani nevěděl.

6. Pokud chtěl Okresní soud v Ostravě v rámci dodatečného projednání dědictví po zemřelé postupovat podle ustanovení § 175h odst. 2 o. s. ř., pak prý bylo jeho povinností vyžádat si od něj (jako od vypravitele pohřbu) výslovný souhlas s nabytím zanechaného nemovitého majetku zůstavitelky. Stěžovatel však v rámci řízení o dodatečném projednání dědictví ze strany notáře nebyl kontaktován s žádostí o udělení souhlasu s nabytím zanechaného nemovitého majetku a o tom, že se mu vydává nemovitý majetek zůstavitelky, se dozvěděl až z nyní napadeného usnesení Okresního soudu v Ostravě, proti kterému již neměl žádnou možnost procesní obrany. Stěžovatel v této souvislosti odkazuje na nálezh Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 3185/13 ze dne 26. 11. 2014 (N 216/75 SbNU 425), ve kterém Ústavní soud dospěl k závěru, že nutnost ponechat vypraviteli pohřbu možnost nabytí majetku odmítnout vystupuje do popředí tím spíše, že důsledkem postupu podle § 175h odst. 2 o. s. ř. může být vydání movitých či nemovitých věcí, jejichž vlastnictví může pro vypravitele pohřbu znamenat významnou zátěž (zde Ústavní soud odkázal na čl. 11 odst. 3 větu první Listiny).

II. Vyjádření účastníka řízení

7. JUDr. Hana Jankovičová, notářka, která vedla dědické řízení, v němž byl stěžovateli vydán dodatečně zjištěný majetek po zemřelé, se k ústavní stížnosti za Okresní soud v Ostravě vyjádřila tak, že po celou dobu její více než třicetileté praxe postupuje tímto způsobem. To znamená, že aplikuje § 175h odst. 2 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 12. 2013, i na dodatečně zjištěný majetek, aniž by si souhlas vypravitele pohřbu s postupem předvídaným tímto ustanovením opětovně vyžadovala ve všech spisech, a nemyslí si, že by tímto způsobem zasahovala do základních práv účastníků dědického řízení.

8. Vyjádření účastníka Ústavní soud nezasílal stěžovateli k replice, neboť neobsahuje žádnou věcnou argumentaci.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

9. Dle čl. 89 odst. 2 Ústavy jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Není přitom sporu, že odůvodnění nálezu je spjata s jeho výrokem a právě (a jen) v rámci odůvodnění musí být tento výrok vykládán. Tato vázanost právním názorem Ústavního soudu vyplývá ze samotného smyslu kasace i ze znění čl. 89 odst. 2 Ústavy.

10. V souladu s četnou judikaturou Ústavního soudu [srov. např. náleze Ústavního soudu ze dne 18. 3. 1997 sp. zn. I. ÚS 70/96 (N 29/7 SbNU 191); náleze sp. zn. Pl. ÚS 41/02 ze dne 28. 1. 2004 (N 10/32 SbNU 61; 98/2004 Sb.) a další] je rovněž obecně přijímáno, že právní názor obsažený v odůvodnění rozhodnutí Ústavního soudu – má-li obecnou povahu (tzv. „zobecnňující potenciál“) – je závazný při řešení typově shodných případů. Je tomu tak mimo jiné proto, že jde o způsob interpretace a aplikace Ústavy, Listiny či mezinárodních závazků. Ústavní soud v minulosti dovodil vázanost obecných soudů právním názorem Ústavního soudu také z obecného principu rovnosti v právech podle čl. 1 věty první Listiny, neboť rovnost v právech zakládá též právo na předvídatelné rozhodování v obdobných případech, čímž vylučuje libovůli při aplikaci práva. Za porušení principu rovnosti v právech je pak nutno považovat rovněž takové případy, kdy obecný soud neposkytne účastníkům ochranu jejich základních práv a svobod, ač již ve skutkově obdobných případech byla Ústavním soudem přiznána.

11. Nálezy Ústavního soudu – vedle specifického řízení o kontrole norem – tedy z tohoto pohledu představují závazná interpretační vodítka pro rozhodování ve skutkově a právně obdobných věcech, od nichž je sice možné se odklonit, to ovšem pouze ve výjimečných a racionálně odůvodněných případech [srov. k tomu v širších souvislostech např. Kühn, Z. Proč si kontinentální právníci myslí, že jejich judikatura není závazná aneb patero důvodů pro odlišnou kontinentální koncepci precedentu. In Pezl, T. (ed.) Závaznost rozhodování ústavních soudů: sborník příspěvků: mezinárodní

teoretický seminář pořádaný dne 23. 4. 2004 Právnickou fakultou Západočeské univerzity v Plzni. Plzeň: Západočeská univerzita, 2004, s. 39–46, nebo nález sp. zn. I. ÚS 2219/12 ze dne 17. 4. 2014 (N 61/73 SbNU 163)]. Judikatura Ústavního soudu přitom plně zavazuje rovněž samotný Ústavní soud, resp. jeho jednotlivé senáty; samozřejmě s výjimkou případu uvedeného v ustanovení § 23 zákona o Ústavním soudu, podle něhož dospěje-li senát v souvislosti se svou rozhodovací činností k právnímu názoru odchylnému od právního názoru Ústavního soudu vysloveného v nálezu, předloží otázku k posouzení plénu a stanoviskem pléna je senát v dalším řízení vázán.

12. Z nálezu sp. zn. IV. ÚS 3185/13, na který stěžovatel poukazuje, vyplývá, že v dané věci byl Ústavní soud konfrontován se situací, kdy okresní soud zjistil, že zůstavitel zemřel bez dědiců a zanechal pouze majetek nepatrné hodnoty. Stěžovatel (město Znojmo) byl vypravitelem pohřbu. Okresní soud aplikoval ustanovení § 175h odst. 2 o. s. ř., vydal majetek stěžovateli a řízení usnesením zastavil, aniž by k němu přizval stěžovatele jako jediného účastníka řízení podle § 175h o. s. ř. Stěžovatel přitom proti takovému postupu tehdy namítal, že vydaný majetek pro něj představuje větší výdaje než příjem a že podle běžně aplikovaného výkladu nemůže k vydání majetku nepatrné hodnoty dojít proti vůli vypravitele pohřbu. Ústavní soud shledal takovou argumentaci stěžovatele jako důvodnou a tehdy napadené usnesení Okresního soudu ve Znojmě zrušil pro rozpor s právem stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právem na projednání věci podle čl. 38 odst. 2 Listiny.

13. Okresní soud totiž podle Ústavního soudu ústavně nesouladně vyložil ustanovení § 175h odst. 2 o. s. ř., neboť vydal majetek nepatrné hodnoty a řízení zastavil, aniž by se však dotázal stěžovatele jako vypravitele pohřbu, zda s jeho převzetím souhlasí. Požadovat úhradu nákladů spojených s pohřbem ovšem podle Ústavního soudu představuje právo, a nikoliv povinnost toho, kdo se postaral o pohřeb; záleží tedy na vypraviteli pohřbu, zda svou pohledávkou uplatní či nikoliv. Posouzení, zda jsou dány podmínky pro použití ustanovení § 175h odst. 2 o. s. ř. je tedy sice věcí volné úvahy obecného soudu (srov. slovo „může“ v dotčeném ustanovení), nikoli však věcí jeho libovůle. Ustanovení § 175h odst. 2 o. s. ř. představuje toliko specifický způsob realizace tohoto práva, protože neexistuje žádný racionální důvod, pro který by vypraviteli pohřbu neměla být zachována možnost volby. V dané souvislosti Ústavní soud odkázal též na v současné době platný a účinný zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, který již v § 154 (na rozdíl od citovaného ustanovení § 175h odst. 2 o. s. ř.) výslovně váže vydání majetku nepatrné hodnoty na souhlas vypravitele pohřbu.

14. Nutnost ponechat vypraviteli pohřbu možnost nabytí majetku odmítnout vystupuje do popředí tím spíše, že důsledkem postupu dle § 175h odst. 2 o. s. ř. může být vydání movitých či nemovitých věcí, jejichž vlastnictví může pro vypravitele pohřbu znamenat významnou zátěž (čl. 11 odst. 3 věta první Listiny). Opačný výklad by vedl k tomu, že by se právo vypravitele požadovat náhradu nákladů pohřbu transformovalo v povinnost převzít majetek zůstavitele, jež nestihá žádného věřitele zůstavitele (§ 471, § 472 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů), dokonce ani jeho dědice (§ 463 a násl. občanského zákoníku). Tak závažný hmotněprávní důsledek přitom nelze ospravedlnit ani procesní ekonomikou dědického řízení.

15. S ohledem na citované závěry Ústavního soudu, jimiž je nyní rozhodující senát Ústavního soudu v této právně i skutkově prakticky totožné věci vázán a považuje je ostatně i za správné, proto přistoupil podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení v záhlaví citovaných usnesení, neboť jimi bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na veřejné projednání věci podle čl. 38 odst. 2 Listiny. Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 102

K prioritě výkladu nezakládajícího neplatnost smlouvy v soukromém právu

Základním principem výkladu smluv je prioritá výkladu, který nezakládá jejich neplatnost, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s ním spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Neplatnost smlouvy má být výjimkou, nikoliv zásadou. Není tedy ústavně konformní a je v rozporu s principy právního státu taková praxe, kdy obecné soudy preferují zcela opačnou tezi upřednostňující výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové - ze dne 22. května 2018 sp. zn. II. ÚS 658/18 ve věci ústavní stížnosti Olgy Dvořákové, zastoupené Mgr. Ing. Ondřejem Malým, advokátem, se sídlem Palackého 3048/124, Brno, proti rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 31. 8. 2016 č. j. 242 C 74/2014-172, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 1. 6. 2017 č. j. 18 Co 1/2017-204 a proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017 č. j. 26 Cdo 4855/2017-217, vydaným v řízení o vydání bezdůvodného obohacení, za účasti Nejvyššího soudu, Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a Jiřího Kostova, zastoupeného JUDr. Lenkou Řehulovou, Ph.D., advokátkou, se sídlem Jakubská 121/1, Brno, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Výrokovými částmi II, III, IV a V rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 31. 8. 2016 č. j. 242 C 74/2014-172, rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 1. 6. 2017 č. j. 18 Co 1/2017-204 a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2017 č. j. 26 Cdo 4855/2017-217 bylo porušeno právo stěžovatelky vlastnit majetek a právo na spravedlivý proces zaručené čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

III. V části, kterou je napadána výroková část I rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 31. 8. 2016 č. j. 242 C 74/2014-172, se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Průběh řízení před Ústavním soudem, podstatný obsah spisu a rekapitulace ústavní stížnosti

A.

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatelka se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů, neboť má za to, že jimi bylo porušeno její právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a násl. Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a její lidská svoboda ve smyslu čl. 1 Listiny.

2. Z vyžádaného spisového materiálu Městského soudu v Brně sp. zn. 242 C 74/2014 Ústavní soud zejména zjistil, že v záhlaví označeným rozsudkem městský soud rozhodl, že řízení se podle § 96 odst. 1 a 2 o. s. ř. částečně zastavuje v rozsahu jistiny ve výši 45 626,25 Kč spolu s úrokem z prodlení z této částky (výrok I) a výrokem II stěžovatelce jako žalované uložil povinnost zaplatit žalobci (v řízení o ústavní stížnosti vedlejšímu účastníkovi) částku 98 081,75 Kč s úrokem z prodlení. Výroky III až V rozhodl o náhradě nákladů řízení. Městský soud vyšel z toho, že žalobce je spoluvlastníkem v rozsudku specifikované nemovitosti – rodinného domu a pozemku a dne 9. 5. 1996 byla uzavřena nájemní smlouva podle § 685 a násl. zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, účinného do 31. 12. 2013, (dále jen „zákon č. 40/1964 Sb.“) mezi právní předchůdkyní žalobce Ing. Jarmilou Kostovou jako pronajímatelkou (pronajímatelka byla zároveň matkou stěžovatelky i vedlejšího účastníka – žalobce) a stěžovatelkou jako nájemcem. Předmětem nájmu byl byt v prvním podlaží zmíněného rodinného domu s tím, že úhrada za nájem bytu byla sjednána částkou 800 Kč měsíčně a tato částka měla zahrnovat úhradu za daň z nemovitosti, úhradu za spotřebu vody, náklady za odvoz domovního odpadu, náklady na komijnické práce a zálohy spojené s údržbou rodinného domu, přičemž předmětná smlouva byla sjednána na dobu neurčitou s účinností od 1. 1. 1995. Vlastnické právo k této nemovitosti ve výši ideálního podílu tří čtvrtin pak žalobce nabyl na základě darovací smlouvy od Ing. Jarmily Kostové, přičemž zbývající část spoluvlastnického podílu ve výši jedné čtvrtiny nabyla jako druhý obdarovaný Mgr. Irena Fanfrdlová (dcera stěžovatelky).

3. V řízení o vydání bezdůvodného obohacení se městský soud na základě těchto zjištění nejprve zabýval otázkou platnosti uvedené nájemní smlouvy ze dne 9. 5. 1996. Vyšel z toho, že ujednání o výši nájemného (či způsob jeho výpočtu) a úhrad spojených s užíváním bytu představuje podstatnou náležitost nájemní smlouvy, a dospěl k závěru, že ujednání o výši nájemného je třeba v rámci předmětné smlouvy považovat za neplatné pro neurčitost ve smyslu ustanovení § 37 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., neboť souhrnná částka ve výši 800 Kč měsíčně má zahrnovat jak vlastní nájem, tak i částku odpovídající úhradě za plnění spojená s užíváním bytu, aniž by ovšem bylo možné rozlišit, jaká částka připadá na úhradu těchto dvou samostatných náležitostí smlouvy jednotlivě, takže tato neurčitost vede k absolutní neplatnosti celé nájemní smlouvy. Jestliže je ovšem předmětná nájemní smlouva absolutně neplatná, pak stěžovatelka jako žalovaná užívá předmětný byt bez právního důvodu, neboť podle městského soudu nevyšla najevo žádná jiná právní skutečnost, na jejímž základě by jej stěžovatelka mohla obývat. Plnění z neplatného právního úkonu je přitom třeba považovat za bezdůvodné obohacení, jehož výše odpovídá částkám vynakládaným jinak na obvyklé nájemné. Podle znaleckého posudku přitom činila výše obvyklého nájemného za předmětný byt částku 7 855 Kč měsíčně, tedy za rozhodné období se jednalo o částku v celkové výši 180 665 Kč. Při promítnutí částečné úhrady provedené stěžovatelkou ve výši 37 417 Kč byla proto žalobci přiznána požadovaná částka ve výši 98 081,75 Kč.

4. K odvolání stěžovatelky, brojícímu proti výrokovým částem II až V napadeného rozsudku městského soudu, Krajský soud v Brně ústavní stížností napadeným rozsudkem prvostupňové rozhodnutí potvrdil (výrok I) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok II). Se soudem prvního stupně se odvolací soud ztotožnil v tom, že předmětná nájemní smlouva je neplatná pro neurčitost výše nájemného, neboť obsahuje ujednání o nájemném (označeném jako „úhrada za pronájem bytu“) určeném souhrnnou částkou zahrnující podle znění smlouvy platby různého druhu (úhrada za daň z nemovitosti, za odběr vody, za odvoz domovního odpadu, za kominické práce, zálohy na opravy spojené s údržbou rodinného domu), a nelze tak ani podle krajského soudu zjistit, jaká částka je plněním za užívání bytu, případně zda byla taková částka vůbec smluvena, což vede k neplatnosti celé smlouvy. V řízení rovněž nevyšla najevo vůle smluvních stran směřující ke vzniku jiného smluvního typu (eventuálně smlouvy inominatní); ostatně v posuzované smlouvě se výslovně hovoří o nájmu.

5. Následné dovolání stěžovatelky bylo ústavní stížností napadeným usnesením Nejvyššího soudu odmítnuto. Z dikce ustanovení § 686 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb. totiž podle Nejvyššího soudu vyplývá, že podstatnými náležitostmi smlouvy o nájmu bytu jsou - mimo jiné - též ujednání

o způsobu výpočtu nájemného a úhrady za plnění spojená s užíváním bytu nebo o jejich výši. Nájemní smlouva pak musí obsahovat zvlášť stanovení nájemného a zvlášť stanovení úhrady za služby, přičemž tento závěr je v judikatuře dovolacího soudu plně ustálen. Proto je správný závěr krajského soudu, že předmětná nájemní smlouva je absolutně neplatná.

B.

6. V ústavní stížnosti stěžovatelka zejména namítá, že se obecné soudy dopustily při posuzování její věci ústavněprávního deficitu, protože nezohlednily prioritu výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá [stěžovatelka v této souvislosti odkazuje zejména na nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2447/13 ze dne 11. 11. 2013 (N 184/71 SbNU 213), v němž Ústavní soud řešil obdobnou věc]. Stěžovatelka sice uznává, že nájemní smlouva uzavřená mezi ní a její matkou není a nebyla dokonalá, nicméně strany této smlouvy se jí řídily 20 let. Soudy se tak dopustily přepjatého formalismu, neboť dovedly, že tato smlouva je absolutně neplatná a že žalobce má nárok na vydání bezdůvodného obohacení. Ústavní soud přitom ustáleně dává přednost prioritě individuální autonomie vůle člověka před zbytečnou ingerencí ze strany státu do soukromoprávních vztahů. Soudy ovšem na toto východisko ve věci stěžovatelky rezignovaly a přistoupily k právnímu hodnocení věci čistě formálním způsobem.

II. Vyjádření účastníků řízení, vedlejšího účastníka řízení

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření zopakoval svá východiska o podstatných náležitostech nájemní smlouvy a z toho plynoucí závěr o absolutní neplatnosti, pokud tyto náležitosti nejsou dodrženy. Nadto dodal, že nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2447/13 na věc stěžovatelky nedopadá, neboť v tehdy posuzované věci bylo podle Nejvyššího soudu splnění náležitostí nájemní smlouvy odvozeno z předchozí písemné nájemní smlouvy, jež požadované náležitosti splňovala. O takovou situaci ale v nyní posuzované věci nejde.

8. Krajský soud se k ústavní stížnosti nevyjádřil; městský soud ve svém vyjádření pouze odkázal na obsah jím vedeného spisu.

9. Vedlejší účastník ve vyjádření především obsáhle rekapituloval skutková zjištění obecných soudů a zcela se přiklonil k jimi zvolenému výkladu o neplatnosti nájemní smlouvy pro nedostatek jejich náležitostí (na podporu závěru o neplatnosti nájemní smlouvy předložil zejména četná rozhodnutí Nejvyššího soudu). Podle vedlejšího účastníka nebyla nájemní smlouva mezi stěžovatelkou a její matkou sepsána proto, aby stěžovatelka získala užívací titul k předmětnému bytu, nýbrž proto, aby získala příspěvek na bydlení. Nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2447/13 pak prý

na věc stěžovatelky použít nelze, neboť v právě posuzované věci je nájemní smlouva absolutně neplatná, a proto není uplatnitelný žádný výklad, podle něhož by smlouva mohla být hodnocena jako platná.

10. Vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka Ústavní soud nezasílal stěžovatelce k replice, neboť nepřesahují rámec argumentace ústavní stížností napadených rozhodnutí, takže by to bylo zjevně neúčelné.

III. Posouzení důvodnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůrazňuje, že není součástí soudní soustavy, a nepřísluší mu proto ani právo vykonávat dohled nad rozhodovací činností obecných soudů [srov. např. nález sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je oprávněn zasáhnout pouze tehdy, došlo-li jejich pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, k porušení jeho základních práv či svobod chráněných ústavním pořádkem. Skutečnost, že se obecný soud opřel o právní názor (resp. o výklad zákona, případně jiného právního předpisu), se kterým se stěžovatel neztotožňuje, nezakládá sama o sobě relevantní důvod k podání ústavní stížnosti [viz nález sp. zn. IV. ÚS 188/94 ze dne 26. 6. 1995 (N 39/3 SbNU 281)]. Ústavní soud však na druhé straně konstatuje, že výklad a následná aplikace právních předpisů obecnými soudy mohou být v některých případech natolik extrémní, že vybočí z mezí hlavy páte Listiny, jakož i z principů ovládajících demokratický právní stát, a zasáhnou tak do některého ústavně zaručeného základního práva. To je právě případ stěžovatelky.

12. Ústavní soud taktéž připomíná, že ve své konstantní judikatuře nepovažuje právo na dovolání za ústavně zaručené; pokud by proto tzv. mimořádné opravné prostředky nebyly připuštěny vůbec, taková úprava by z pohledu ústavněprávního patrně obstála. Na druhou stranu však zdůrazňuje, že pokud se zákonodárce rozhodl institut dovolání zakotvit, rozhodování o něm nelze vyjímát z rámce ústavněprávních principů a ústavně zaručených práv a svobod jednotlivce, a to zejména práva na spravedlivý proces [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 1/03 ze dne 11. 2. 2004 (N 15/32 SbNU 131; 153/2004 Sb.) či nález sp. zn. IV. ÚS 128/05 ze dne 10. 5. 2005 (N 100/37 SbNU 355)].

13. V celé řadě svých rozhodnutí přitom Ústavní soud stvrdil, že dovolání musí obsahovat náležitosti předpokládané ustanovením § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, k nimž patří vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Ústavní soud zároveň nepřipouští, aby Nejvyšší soud postupoval při posuzování bezvadnosti dovolání příliš formálně [viz např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1256/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 234/75 SbNU 607) a sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)].

14. V projednávaném případě podala stěžovatelka dovolání s tím, že krajský soud postupoval podle jejího názoru nesprávně, neboť posoudil nájemní smlouvu jako absolutně neplatnou (resp. ztotožnil se se stejným názorem městského soudu). Ve svém dovolání odkázala stěžovatelka na nálezný sp. zn. I. ÚS 2447/13 a dovodila, že i v její věci měl krajský soud dát přednost takovému výkladu předmětné smlouvy, aby dovodil její platnost, nikoliv neplatnost. Rozhodnutí krajského soudu je sice v souladu s dosavadní rozhodovací praxí Nejvyššího soudu, nicméně jeho rozhodnutí (a tedy i judikatura Nejvyššího soudu samotného) nebylo podle stěžovatelky v souladu s náleznou judikaturou Ústavního soudu, a proto rovněž judikatura Nejvyššího soudu vyžaduje revizi. I podle samotné Ústavy (čl. 89 odst. 2) totiž platí, že vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány a osoby.

15. Na tyto námitky stěžovatelky však Nejvyšší soud v ústavní stížnosti napadeném rozhodnutí – jak je patrné i z rekapitulace odůvodnění jeho rozhodnutí učiněné shora – vůbec nereagoval. Toliko poznamenal, že dovolání stěžovatelky není přípustné, neboť rozhodnutí krajského soudu je ve svých důsledcích odrazem ustálené rozhodovací praxe, přičemž Nejvyšší soud nemá důvod se od ní odchýlovat. Co se věcného posouzení týká, ztotožnil se Nejvyšší soud s tím, že předmětná smlouva je pro chybějící podstatné náležitosti neplatná (srovnej rekapitulaci jeho odůvodnění shora).

16. Takto však Nejvyšší soud při hodnocení stěžovatelčina dovolání postupoval i přesto, že podle nálezných judikatury Ústavního soudu [srov. např. nálezný sp. zn. III. ÚS 1594/16 ze dne 1. 11. 2016 (N 205/83 SbNU 269) a zejména stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)] ústavně konformní výklad přípustnosti dovolání podle § 237 o. s. ř. vyžaduje, aby bylo jako přípustné posouzeno dovolání proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, závisí-li napadené rozhodnutí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva vztahující se k ochraně základních práv a svobod, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu, popř. i Ústavního soudu, nebo jde o otázku, která v rozhodování odvolacího soudu, popř. Ústavního soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo je rozhodována dovolacím soudem odchýlně i po rozhodnutí Ústavního soudu, anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak, není-li dosud o ní rozhodnuto vykonatelným rozhodnutím Ústavního soudu. Je také nepřipustné, aby obecné soudy při rozhodování nerespektovaly existenci jiného právního názoru Ústavního soudu, neboť to s ohledem na postavení Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti podle čl. 83 Ústavy znamená současně nerespektování jak povinnosti poskytovat ochranu základním právům a svobodám ve smyslu čl. 4 Ústavy, tak

vázanosti vykonatelným rozhodnutím Ústavního soudu podle čl. 89 odst. 2 Ústavy. Tomuto požadavku přitom zjevně Nejvyšší soud nedostal, neboť stěžovatelkou v dovolání vznesenou námitku kolize rozsudku krajského soudu se shora citovaným nálezem sp. zn. I. ÚS 2447/13 vůbec neřešil, byť je i podle názoru Ústavního soudu v dané věci důvodná.

17. Ústavní soud totiž v opakovaně citovaném nálezem sp. zn. I. ÚS 2447/13 výslovně uzavřel, že soud (a nejen ten) musí při interpretaci smluv zvolit takový výklad, který nezakládá neplatnost smlouvy, před výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li oba výklady možné. Je tak podporován princip autonomie vůle smluvních stran, povaha soukromého práva a s tím spojená hospodářsko-společenská funkce smlouvy. V soukromoprávní sféře proto ne každý rozpor se zákonem má za následek absolutní neplatnost právního úkonu. Smyslem ochrany legality v soukromoprávní sféře totiž podle Ústavního soudu není jen ochrana veřejného zájmu, ale především ochrana soukromoprávního vztahu. Proto je nutné vykládat ustanovení o neplatnosti právních úkonů pro rozpor se zákonem restriktivně, a nikoli extenzivně. Opačná interpretace by byla v rozporu s čl. 4 odst. 4 Listiny, podle kterého při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod (v tomto případě smluvní volnosti stran) musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu a případná omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena [srov. náleze Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2005 sp. zn. II. ÚS 87/04 (N 75/37 SbNU 63)].

18. Rovněž v nálezem sp. zn. I. ÚS 436/05 ze dne 10. 7. 2008 (N 129/50 SbNU 131), na který stěžovatelka ostatně také poukazuje, je uvedeno, že „pokud jde o interpretaci smlouvy, je nutno vycházet z toho, že vůle účastníků smlouvy hraje při jejím vytváření a její interpretaci zásadní roli. Jak ostatně Ústavní soud dovodil ve své judikatuře, právní formalismus orgánů veřejné moci a jimi vznášené přehnané nároky na formulaci smlouvy nelze z ústavněprávního hlediska akceptovat, neboť evidentně zasahují do smluvní svobody občana, vyplývající z principu priority občana nad státem, jak je upraven v čl. 1 Ústavy a z principu smluvní volnosti ve smyslu čl. 2 odst. 4 Ústavy a v korespondujícím ustanovení čl. 2 odst. 3 Listiny [viz např. náleze sp. zn. I. ÚS 331/98 ze dne 12. 6. 2000 (N 86/18 SbNU 233, 241)]. Tomu odpovídají také direktivy, které zákonná úprava dává soudci při výkladu smluvních ustanovení, když se jednoznačně stanoví prioritou skutečné vůle účastníků smlouvy nad formálním projevem této vůle ... Text smlouvy je toliko prvotním přiblížením se k významu smlouvy, který si chtěli její účastníci svým jednáním stanovit. Doslovný výklad textu smlouvy může, ale nemusí být v souladu s vůlí jednajících stran. Směřuje-li vůle smluvních stran k jinému významu a podaří-li se vůli účastníků procesem hodnocení skutkových a právních otázek ozřejmit, má shodná vůle účastníků smlouvy přednost před doslovným významem textu jimi formulované smlouvy. Vůle

je vnitřním stavem jednající osoby, který není bezprostředně přístupný interpretovi právního úkonu a není interpretem tohoto právního úkonu poznatelný. Na vůli je proto nutno usuzovat z vnějších okolností spojených s podpisem a realizací smluvního vztahu, zejména okolností spojených s podpisem smlouvy a následným jednáním účastníků po podpisu smlouvy. Jinak řečeno, objektivní právo, ačkoliv upravuje základní argumenty a metody výkladu smluv a jiných právních úkonů, nejen že nepodává úplný výčet argumentů a principů, k nimž má soud při výkladu smluv přihlížet, ale nestanoví ani jednoznačnou formou vzájemné vztahy mezi jednotlivými interpretačními pravidly. Soud musí přihlížet ke vzájemným vztahům jednotlivých v úvahu připadajících argumentů a jejich roli v konkrétním případě vyvážit s ohledem na specifika dané kauzy, a nikoliv tato kritéria aplikovat mechanicky. Takovýto přístup je zároveň přístupem moderní judikatury, která postupně nahrazuje formálně legalistický pohled na právo pohledem, kterým soudce usiluje poskytnout nejlépe vyargumentovanou odpověď na právní a skutkové otázky, které před něj strany sporu staví. Dalším základním principem výkladu smluv je prioritá výkladu, který nezakládá neplatnost smlouvy, před takovým výkladem, který neplatnost smlouvy zakládá, jsou-li možné oba výklady. Je tak vyjádřen a podporován princip autonomie smluvních stran, povaha soukromého práva a s ním spojená společenská a hospodářská funkce smlouvy. Neplatnost smlouvy má být tedy výjimkou, nikoliv zásadou ... Není tedy ústavně konformní a je v rozporu s principy právního státu, vyvěrajícími z čl. 1 Ústavy, taková praxe, kdy obecné soudy preferují zcela opačnou tezi, upřednostňující výklad vedoucí k neplatnosti smlouvy před výkladem neplatnost smlouvy nezakládajícím“.

19. Založily-li proto obecné soudy své závěry o absolutní neplatnosti nájemní smlouvy v dané věci v zásadě pouze na úvaze, že nájemní smlouva postrádá podstatnou náležitost, již je ujednání o způsobu výpočtu nájemného a úhrad za plnění spojená s užíváním bytu (či jejich výše), pak takový výklad podle Ústavního soudu nemůže obstát. Ústavní soud nezpochybňuje judikaturu, podle níž přímo ze smlouvy, má-li se jednat o smlouvu nájemní, musí být podle ustanovení § 686 zákona č. 40/1964 Sb. patrný způsob výpočtu nájemného a úhrad spojených s užíváním bytu (resp. jejich výše). Takovou podmínku předmětná smlouva v právě projednávaném případě zjevně nesplňovala. Na druhou stranu ovšem Ústavní soud nepřehlédl, že stěžovatelka již ve svém odůvodnění odporu k platebnímu rozkazu [srov. č. I. 36] podrobně uvedla, z jakých položek, včetně jejich výše, je částka 800 Kč složena [srov. text sporné nájemní smlouvy na č. I. 7]. Z výpočtu stěžovatelky [relevantnímu k roku 2014] přitom vyplynulo, že úhrada za plnění spojená s užíváním bytu představuje částku 753 Kč a nájem představoval částku 47 Kč. V této souvislosti pak nelze přehlédnout, že ani žalobce ve svém vyjádření k odporu k platebnímu rozkazu stěžovatelky tyto údaje

přímo nezpochybnil. Za tohoto stavu lze potom uvažovat podle Ústavního soudu i tak, že výše úhrady spojené s užíváním bytu (včetně eventuální výše nájemného) je minimálně na základě výpočtu zjistitelná, nicméně ani Ústavní soud nehodnotí – a nečinily tak ani obecné soudy, pro něž bylo dostačující zjištění nedostatku podstatných náležitostí – zda skutečně stěžovatelkou hrazená částka 800 Kč (nebo dokonce částka 600 Kč odpovídající třičtvrtinovému podílu žalobce na nemovitosti) v sobě reálně – již vzhledem ke své výši – nájemné obsahuje.

20. Ústavní soud se dále domnívá, že obecné soudy v napadených rozhodnutích dostatečně nezohlednily specifickou okolností rozhodovaného případu. Dům, v němž se byt užívaný stěžovatelkou nachází, byl totiž v předmětném období obýván osobami příbuznými či členy jejich rodin. Nelze rovněž přehlížet, že spoluvlastníkem domu je vedle žalobce i dcera stěžovatelky se svým ideálním podílem ve výši jedné čtvrtiny, kdy v darovací smlouvě [srov. č. I. 6] uzavřené mezi Ing. Jarmilou Kostovou (matkou stěžovatelky a žalobce a ve vztahu ke stěžovateli též pronajímatelem) a žalobcem a dcerou stěžovatelky Mgr. Irenou Fanfrdlovou (jako obdarovanými) je výslovně uvedeno, že dcera stěžovatelky je oprávněna užívat (jako spoluvlastník nemovitosti) byt užívaný stěžovatelkou. Tuto skutečnost opět nezpochybnuje ani sám žalobce, byť se pozastavuje nad tím, že předmětný byt přesahuje svou podlahovou plochou podíl ideální jedné čtvrtiny náležející podle darovací smlouvy dceři stěžovatelky, kdy prioritním argumentem je pro něj ovšem skutečnost, že Mgr. Irena Fanfrdlová byt stejně nemůže kvůli stěžovateli užívat.

21. K argumentaci vedlejšího účastníka obsažené v jeho vyjádření pak Ústavní soud ještě dodává, že – odhlédne-li od okamžiku zavedení příspěvku na bydlení do právního řádu České republiky jako takového – jednou z podmínek jeho čerpání je mimo jiné nájemní vztah nájemce k bytu nebo domu. Nájemní smlouva je pak z podstaty věci titulem k užívání bytu (domu). Tvzení vedlejšího účastníka v jeho vyjádření naznačující, že účelem „nájemní smlouvy“ bylo jen získání příslušné sociální dávky, pak toto podle Ústavního soudu nepodporuje žádné skutkové zjištění ve věci učiněné. Navíc vedlejší účastník například nevysvětluje – nahlíženo jeho logikou – proč by v takovém případě bylo v zájmu smluvních stran „nájemní smlouvy“, aby celková částka hrazená za užívání bytu byla takto nízká a aby se ani v průběhu doby neměnila. Dovozuje-li totiž vedlejší účastník dále, že nález sp. zn. I. ÚS 2447/13 na věc stěžovatelky použít nelze, pak se nvyvořádal s tím, že i tehdy byla nájemní smlouva vytvořena – stejně jako nyní – pro chybějící podstatné náležitosti jako absolutně neplatná. Výše přitom bylo ukázáno, že předmětná smlouva může být minimálně platnou smlouvu o výpůjčce bez ohledu na to, zda by se náležitosti nájemní smlouvy v jejím rámci daly dovodit. V této souvislosti rovněž není správný názor

Nejvyššího soudu, že ve věci sp. zn. I. ÚS 2447/13 mohla být neplatnost zpochybněna jen proto, že podstatné náležitosti nájemní smlouvy bylo lze dovést ze smlouvy předchozí. Takovéto závěry totiž podle nyní rozhodujícího senátu Ústavního soudu z citovaného nálezu neplynou (srov. k tomu i jen bod 12 citovaného nálezu).

22. Jak je vidno ze shora uvedených skutečností, předmětnou smlouvu – byť by i obsahovala všechny podstatné náležitosti vyžadované zákonem – nebylo a není možné nazírat prizmatem běžného nájemního vztahu, jestliže tato po dlouhou dobu (zejména během života matky stěžovatelky a žalobce) plnila svůj specifický společensko-sociální účel. Je tedy zřejmě nepřiměřeně hodnotit ji pro chybějící náležitosti jako absolutně neplatnou a dovozovat z toho dokonce bezdůvodné obohacení na straně stěžovatelky poměřované nadto obvyklým nájemným (sic!). Právě uvedené závěry Ústavního soudu přitom míří proti údajnému bezdůvodnému obohacení na straně stěžovatelky (tvořící v řízení, z něhož vzešla ústavní stížností napadená rozhodnutí, předmět sporu). Žalobce se totiž v řízení před obecnými soudy nepokusil vysvětlit, proč jako právní nástupce své matky „nájemní smlouvu“ uzavřenou na dobu neurčitou nevypověděl, měl-li za to, že nájemné, resp. úhrady spojené s užíváním bytu, nejsou dostatečné. Sám žalobce naopak předmětnou smlouvu takřka až do smrti své matky (listopad roku 2012) akceptoval, kdy stěžovatelka naopak jím připravenou novou nájemní smlouvu z roku 2009 podle jeho vlastního tvrzení odmítla. Až poté – v dubnu roku 2012 (zde Ústavní soud vychází z údajů uvedených v rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 20. února 2014 č. j. 14 C 75/2012-48, založeného na č. 1. 10 vyžádaného soudního spisu) – žalobce přistoupil k jednostrannému zvýšení nájemného, jež však bylo právě citovaným rozsudkem posouzeno jako neplatné. Teprve v roce 2014 se pak žalobce začal domáhat vydání bezdůvodného obohacení s tvrzením, že „nájemní smlouva“, kterou se stěžovatelkou uzavřela její matka a kterou žalobce minimálně od roku 2008 jako nový vlastník nemovitosti akceptoval, byť v roce 2009 navrhoval její změnu, je pro nedostatek náležitostí neplatná.

23. Ratio tohoto nálezu (a ani stěžovatelkou odkazovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 2447/13) přitom jistě nespočívá v tom, že by měl být žalobce bez dalšího předmětnou „nájemní smlouvou“ dále vázán, nicméně to, co si její účastníci (resp. jejich právní předchůdci) dohodli, by měly soudy – jak již bylo řečeno – posuzovat jako platné, přičemž takový výklad je v daném případě možný a nutný. To však nic nemění na tom, že účastníci smlouvy mohou smluvní ujednání změnit, anebo své vztahy založené smlouvou ukončit.

24. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že nepovažuje za zcela jednoznačný ani závěr městského soudu, pokud tento uzavřel, že na posuzovaný případ nedopadá s ohledem na časovou působnost zákona č. 89/2012 Sb.,

občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 89/2012 Sb.“) jeho § 2238, podle něhož platí, že „[u]žívá-li nájemce byt po dobu tří let v dobré víře, že nájem je po právu, považuje se nájemní smlouva za řádně uzavřenou“. Komentářová literatura [srov. Hulmák, M., Kabelková, E. § 2238 (Dobrá víra nájemce). In Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Komentář. Závazkové právo. Zvláštní část. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 350, a srov. Bajura, J., Salač, J. § 2238 (Fikce řádného uzavření nájemní smlouvy). In Švestka, Jiří a kol. Občanský zákoník: Komentář. Svazek 5 (Relativní majetková práva). Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1179] totiž výslovně zastává opačné stanovisko. Podle citovaných autorů má ustanovení § 2238 zákona č. 89/2012 Sb. k nájemním smlouvám uzavřeným podle zákona č. 89/2012 Sb. jen omezený význam, neboť důvody neplatnosti byly v nové právní úpravě podstatně omezeny. Naopak princip ochrany dobré víry nájemce a jeho práva bydlení je třeba vztáhnout i na smlouvy uzavřené podle zákona č. 40/1964 Sb. Otázky vzniku nájmu se tak sice podle § 3074 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb. posuzují podle dosavadních právních předpisů (tedy v tomto případě podle zákona č. 40/1964 Sb.), nicméně s ohledem na dobrou víru a ochranu práva bydlení nájemce se za splnění podmínek podle § 2238 zákona č. 89/2012 Sb. považují za řádně uzavřené nájemní smlouvy, jež by byly podle předchozí právní úpravy ztíženy absolutní neplatností. Rovněž touto otázkou se proto obecné soudy musí v dalším řízení zabývat.

25. Ústavní soud v návaznosti na výše uvedené uzavírá, že obecné soudy porušily stěžovatelčino právo na soudní ochranu a spravedlivý proces. Porušily také – byť to stěžovatelka výslovně nenamítá – její vlastnické právo podle čl. 11 Listiny, jelikož částka představující podle obecných soudů bezdůvodné obohacení stěžovatelky, již měla uhradit žalobci, se už jen vzhledem ke své výši citelně dotýká její majetkové sféry. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil (viz také bod 64 citovaného stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 ze dne 28. 11. 2017). Takto rozhodl bez ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

26. Část ústavní stížnosti, formálně brojící rovněž proti výrokové části I napadeného rozsudku městského soudu (avšak bez jakékoliv argumentace), Ústavní soud odmítl pro nepřipustnost podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, jelikož proti této výrokové části stěžovatelka nepodalala odvolání, takže nevyužila všechny prostředky k ochraně práva, které jí právní řád poskytuje (§ 75 odst. 1 citovaného zákona).

Č. 103

K vázanosti obecného soudu svým usnesením doručeným účastníkům řízení

Podle ustanovení § 170 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, je soud vázán usnesením, jakmile je vyhlásil, popř. jakmile bylo doručeno, anebo není-li nutno je doručovat, jakmile bylo vyhotoveno; výjimku tvoří jen ta usnesení, jimiž se upravuje vedení řízení (§ 170 odst. 2 občanského soudního řádu). Tato vázanost se, *inter alia*, projevuje též v tom, že tentýž soud je povinen respektovat právní názor, který v téže věci vyslovil dříve, a má-li se od něj z relevantních důvodů odchýlit (např. podstatná změna v obsahu skutkového základu, která zapříčinila vlastní neaplikovatelnost takového dříve vysloveného právního názoru), musí takový postup odpovídajícím způsobem odůvodnit. Pokud soud v odůvodnění napadeného usnesení dostatečným způsobem neobjasnil, proč se odchýlil od svých právních názorů, které v téže věci vyslovil již dříve, porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 29. května 2018 sp. zn. II. ÚS 186/17 ve věci ústavní stížnosti P. O., zastoupené JUDr. Markétou Krejčovou, advokátkou, se sídlem Dolní Česká 313/1, 669 02 Znojmo, proti usnesení Okresního soudu ve Znojmě ze dne 11. 11. 2016 č. j. 8 Nc 4793/2005-175, jímž bylo rozhodnuto o stěžovatelských námitkách proti příkazu k úhradě nákladů exekuce, a proti příkazu k úhradě nákladů exekuce vydanému soudním exekutorem JUDr. Milanem Usnulem, Exekutorský úřad Praha 9, ze dne 31. 5. 2016 č. j. 098 EX 01697/05-269, za účasti Okresního soudu ve Znojmě a soudního exekutora JUDr. Milana Usnula, Exekutorský úřad Praha 9, jako účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Okresního soudu ve Znojmě ze dne 11. 11. 2016 č. j. 8 Nc 4793/2005-175 bylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Okresního soudu ve Znojmě ze dne 11. 11. 2016 č. j. 8 Nc 4793/2005-175 se proto ruší.

III. Ve zbývajících částech se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace ústavní stížnosti a dosavadního průběhu řízení.

Ústavní stížností se stěžovatelka domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí, a to pro porušení svých ústavně zaručených základních práv podle čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 odst. 1, čl. 2 odst. 3, čl. 4 a 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

Z obsahu ústavní stížnosti a zapůjčeného spisu Okresního soudu ve Znojmě (dále jen „okresní soud“) sp. zn. 8 Nc 4793/2005 a dále spisu soudního exekutora Exekutorského úřadu Cheb (dále jen „exekutor“) sp. zn. 176 EX 00745/16 vyplývá, že usnesením ze dne 7. 4. 2005 č. j. 8 Nc 4793/2005-8 nařídil okresní soud exekuci na majetek stěžovatelky (jako povinné) k vymožení pohledávky ve výši 9 500 Kč pro Československou obchodní banku, a. s., (dále jen jako „oprávněná“) podle vykonatelného trestního příkazu Okresního soudu v Břeclavi ze dne 15. 10. 1999 č. j. 1T 576/99-22. Okresní soud pověřil výkonem exekuce v záhlaví uvedeného exekutora.

Exekutor příkazem k úhradě nákladů exekuce ze dne 10. 3. 2014 č. j. 098 EX 01697/05-155, ve znění opravného příkazu ze dne 11. 3. 2014 č. j. 098 EX 01697/05-160, (dále jen „první příkaz“) rozhodl, že stěžovatelka je povinna zaplatit náklady exekuce ve výši 161 340,77 Kč. Okresní soud usnesením ze dne 2. 12. 2014 č. j. 8 Nc 4793/2005-102 (dále jen „první usnesení“) zrušil první příkaz a věc vrátil exekutorovi k dalšímu řízení. Následně vydal exekutor příkaz k úhradě nákladů exekuce ze dne 12. 12. 2014 č. j. 098 EX 01697/05-208, ve kterém rozhodl o tom, že stěžovatelka je povinna uhradit náklady exekuce ve výši 17 529 Kč, (dále jen „druhý příkaz“). I tento druhý příkaz exekutora byl okresním soudem zrušen a věc byla vrácena exekutorovi k dalšímu řízení, a to usnesením ze dne 9. 4. 2015 č. j. 8 Nc 4793/2005-124 (dále jen „druhé usnesení“). Následným, ústavní stížností napadeným a v záhlaví uvedeným příkazem (dále jen „napadený příkaz“) rozhodl exekutor o tom, že stěžovatelka je povinna uhradit náklady exekuce ve výši 183 120,42 Kč. Napadený příkaz byl poté přezkoumán v záhlaví rovněž uvedeným usnesením okresního soudu (dále jen „napadené usnesení“), kterým byl napadený příkaz potvrzen v části výroku o výši odměny exekutora z vymoženého plnění mimo dražbu a v části výroku o výši odměny exekutora z dražby, zatímco změněn byl v části výroku o celkových nákladech exekutora (mimo dražbu i v souvislosti s jejím provedením), a to tak, že se tyto náklady určují částkou v celkové výši 49 008,49 Kč.

Stěžovatelka ve své ústavní stížnosti namítá, že okresní soud se napadeným usnesením, kterým přiznal exekutorovi odměnu z dražby, dostal do rozporu se svým dřívějším prvním usnesením, ve kterém naopak dospěl

k závěru, že exekutor neměl předmětné nemovitosti dražit, a na odměnu z prodeje nemovitostí stěžovatelky proto nemá exekutor nárok. Stěžovatelka dále namítá, že se okresní soud v napadeném usnesení nezabýval ani jejími dalšími námitkami proti výši nákladů exekuce stanovené napadeným příkazem. Zejména náklady na inzerci jsou podle stěžovatelky nepřiměřené, neboť bylo inzerováno v odborném ekonomickém měsíčníku Konkurs a vyrovnání, nikoliv v inzertních realitních novinách. V této části napadeného usnesení se okresní soud rovněž dostal do rozporu se svým dřívějším prvním usnesením. Uvedeným postupem se okresní soud podle stěžovatelky dopustil porušení zákazu libovůle a jejího práva na spravedlivý proces. Závěrem ústavní stížnosti stěžovatelka navrhuje, aby jí bylo přiznáno právo na úhradu nákladů řízení před Ústavním soudem.

II. Vyjádření účastníků řízení

Ústavní soud vyzval v souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) okresní soud a exekutora jako účastníky řízení, aby se vyjádřili k projednávané ústavní stížnosti.

Okresní soud ve svém vyjádření ze dne 7. 3. 2018 pouze odkázal na odůvodnění napadeného usnesení.

Exekutor ve svém vyjádření ze dne 9. 3. 2018 uvedl, že veškeré náklady řádně vyčíslil a doložil a rozhodl o nich v napadeném příkazu. Pokud jde o jednotlivé náklady, není o nich podle exekutora Ústavní soud příslušný rozhodovat. Ústavní stížnost je podle exekutora stavěna na neurčitých pojmech. Stěžovatelka podle něj opakuje, že došlo k porušení práv, aniž by uvedené dále specifikovala.

Oprávněná se ve svém podání ze dne 23. 5. 2018 svého postavení vedlejší účastnice vzdala.

Za dané procesní situace tak Ústavní soud žádá vyjádření k replice již stěžovatelce nezasílal, neboť nepřináší žádné nové skutečnosti či argumenty, které by mohly mít vliv na vlastní posouzení ústavní stížnosti.

III. Posouzení ústavní stížnosti

Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je v řízení o ústavní stížnosti ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Jeho pravomoc je tak založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení toho, zda v řízení nebyly dotčeny ústavně chráněné práva a svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy a zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé.

Ústavní soud opakovaně vyzdvihuje zásadu, že mezi základní principy právního státu patří nejen princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. též nálezy sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze

dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.)), jelikož bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, k ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je nutno klást i na individuální právní akty, zvláště na soudní rozhodnutí. Jedním z principů představujících součást práva na řádný proces a vylučujících libovůli v rozhodování je totiž povinnost obecného soudu, aby své rozhodnutí odůvodnil tak, jak již bylo naznačeno, neboť bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky právního státu [srov. náleze z dne 15. 4. 2014 sp. zn. II. ÚS 313/14 (N 59/73 SbNU 151)].

Jestliže těmto podmínkám obecný soud nedostojí a své rozhodnutí odůvodní nesrozumitelným a nedostatečným způsobem, zasáhne do základního práva účastníka řízení na soudní ochranu zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny, jehož porušení stěžovatelka v projednávané věci namítá. Dodržování povinnosti odůvodnit rozhodnutí má zaručit transparentnost a kontrolovatelnost rozhodování soudů a vyloučit libovůli, o kterou půjde též v případě, že nejsou zřejmé důvody, pro které bylo rozhodnuto tím, či oním způsobem [srov. např. náleze ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213)].

V posuzované věci dospěl Ústavní soud k závěru, že napadené usnesení okresního soudu bylo pro stěžovatelku s ohledem na dosavadní průběh řízení překvapivé, neboť bylo ve zřejmém rozporu s jeho předchozími ve věci vydanými kasačními rozhodnutími, aniž by okresní soud změnu svého postoje odpovídajícím způsobem v napadeném usnesení odůvodnil.

Ústavní soud musí nejprve poukázat na to, že okresní soud v prvním usnesení, kterým rozhodl o námitkách stěžovatelky proti prvnímu příkazu exekutora, dospěl s odkazem na judikaturu Ústavního soudu [příkladem uvedl náleze ze dne 24. 9. 2009 sp. zn. I. ÚS 1562/09 (N 210/54 SbNU 581)] k závěru, že v dané věci se uplatní stanovisko občanského a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2006 sp. zn. CpjN 200/2005, podle kterého pohledávka exekutora na náhradu nákladů exekuce se při exekuci prodejem nemovitostí uspokojí v rozvrhu rozdělované skutkové podstaty ve „třetí skupině“, a exekutor proto neměl svoji odměnu uspokojovat v první skupině, jak učinil v rozvrhovém jednání. Z uvedeného okresní soud dovodil, že pokud by exekutor respektoval danou judikaturu Ústavního soudu, resp. shora uvedené stanovisko Nejvyššího soudu, vůbec by uvedené nemovitosti nedražil, neboť mu muselo být z listu vlastnictví, v němž byly prodávané nemovitosti zapsány, jasné, že na nemovitosti stěžovatelky vážnou zástavní práva pro vysoké částky s lepším pořadím, než je zbytek vymáhané pohledávky. Proto podle vysloveného právního názoru okresního

soudu v prvním usnesení nemá exekutor na odměnu z prodeje nemovitostí stěžovatelky nárok (list č. 103 spisu okresního soudu).

Okresní soud v prvním usnesení dospěl dále k závěru, že náklady za inzerci (celostránková inzerce předmětné dražby v odborném ekonomickém měsíčníku Konkurs a vyrovnání) ve výši 33 333,33 Kč nelze v tomto konkrétním případě považovat za spravedlivé, protože exekutor v inzertních novinách inseruje především sám sebe. Podle názoru okresního soudu obsaženého v prvním usnesení lze předpokládat, že případný zájemce o koupi nemovitosti si nekupuje konkrétní noviny či odborný časopis, ale realitní noviny, přičemž poplatky v okresních novinách za 1. řádek činí 200 Kč a za 2. a další řádek vždy 30 Kč. Okresní soud v prvním usnesení proto uzavřel, že z toho pohledu se exekutorem požadované náklady na inzerci jeví jako přemrštěné (list č. 104 spisu okresního soudu).

Následně vydaný druhý příkaz, ve kterém exekutor rozhodl o vyčíslení své odměny a nákladech exekuce vzniklých pouze mimo dražbu, byl druhým usnesením okresního soudu k námitkám stěžovatelky rovněž zrušen, a to mimo jiné z důvodu, že jednotlivé položky tvořící náklady exekuce, včetně inzerce předmětné dražby – tentokrát ve výši 1 444,92 Kč – nebyly podloženy doklady prokazujícími tvrzenou výši vynaložených nákladů.

Poté exekutor napadeným příkazem v dané věci znovu rozhodl o výši své odměny a nákladů exekuce nejen mimo dražbu, ale i v souvislosti s ní. V odůvodnění napadeného příkazu k účelnosti vynaložených nákladů na inzerci dražby – vyčíslených ve výši 30 250 Kč – exekutor uvedl, že daná inzerce a její cena jsou odpovídající (list č. 138 spisu okresního soudu). Proti napadenému příkazu podaným námitkám stěžovatelky – že exekutor neměl právo uspokojovat se v „první“ skupině, ale teprve ve skupině „třetí“ a také že hotové výdaje exekutora nebyly řádně doloženy a jsou nepřiměřeně vysoké, včetně nákladů na inzerci dražby – exekutor nevyhověl.

Ačkoliv okresní soud k námitce stěžovatelky ohledně nákladů exekuce a odměny exekutora souvisejících s dražbou dospívá v napadeném usnesení, v souladu se svým prvním usnesením, k závěru, že exekutor se v dané věci uspokojuje ve „třetí skupině“, dále okresní soud již jen konstatuje, že s ohledem na konečný rozsah, v jakém došlo k uspokojení pohledávek, nemohly být náklady exekutora z rozvrhané podstaty uspokojeny s tím, že okresní soud k tomu uvádí způsob výpočtu odměny exekutora za provedení dražby. V návaznosti na uvedené okresní soud napadený příkaz v části výroku o výši odměny exekutora z dražby (129 699,90 Kč) napadeným usnesením potvrdil, aniž by se jakkoliv vypořádal se svým předchozím právním názorem uvedeným v prvním usnesení, podle kterého nemá exekutor na odměnu z prodeje nemovitostí stěžovatelky nárok.

Na námitku stěžovatelky, že náklady za inzerci předmětné dražby (30 250 Kč) jsou – s poukazem na odůvodnění prvního usnesení okresního

soudu - nepřiměřené, okresní soud v odůvodnění napadeného usnesení nereagoval v podstatě vůbec. Za neoprávněně nárokované hotové náklady označil několik jiných položek v celkové výši 842,03 Kč, o kterou okresní soud ponížil výši účelně vynaložených nákladů, a pouze v tomto směru tak změnil napadený příkaz v části výroku o nákladech exekuce.

Podle ustanovení § 170 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, (dále jen „o. s. ř.“) je soud vázán usnesením, jakmile je vyhlásil, popř. jakmile bylo doručeno, anebo není-li nutno je doručovat, jakmile bylo vyhotoveno; výjimku tvoří jen ta usnesení, jimiž se upravuje vedení řízení (§ 170 odst. 2 o. s. ř.). Tato vázanost se, *inter alia*, projevuje též v tom, že tentýž okresní soud je povinen respektovat právní názor, který v téže věci vyslovil dříve, a má-li se od něj z relevantních důvodů odchýlit (např. podstatná změna v obsahu skutkového základu, která zapříčinila vlastní neaplikovatelnost takového dříve vysloveného právního názoru), musí takový postup odpovídajícím způsobem odůvodnit. K tomu Ústavní soud podotýká, že i kdyby uvedený princip vázanosti soudu vlastním rozhodnutím nebyl explicitně upraven v zákoně, bylo by lze jeho existenci dovodit z ústavních principů a zásad materiálního právního státu ovládajících fungování moci soudní *lato sensu* [srov. náleží Ústavního soudu ze dne 9. 10. 2012 sp. zn. II. ÚS 1688/10 (N 167/67 SbNU 49)].

Ze shora uvedeného vyplývá, že pokud jde o nárok exekutora na odměnu z dražby a jeho náklady na inzerci dražby, okresní soud v odůvodnění napadeného usnesení dostatečným způsobem neobjasnil, proč se odchýlil od svých právních názorů, které v téže věci vyslovil již dříve, čímž porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces.

IV. Závěr

Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížností napadené usnesení okresního soudu se vyznačuje svévolí, kterou nelze v podmínkách existence materiálního právního státu akceptovat. Postup, kdy okresní soud tímto svým přístupem ignoruje své předchozí závěry v témže sporu (byť jde o rozhodnutí jiného samosoudce), není slučitelný s obsahem hlavy páté Listiny a z ní vyvěrajících imperativů v oblasti předvídatelnosti soudního rozhodování. S ohledem na uvedené Ústavní soud napadené usnesení okresního soudu podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

Ústavní soud, veden doktrínou minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti orgánů veřejné moci, shledal, že pro nápravu zásahu do ústavně garantovaných práv stěžovatelky je namístež zrušit toliko napadené usnesení okresního soudu, neboť pochybení shledané tímto náležením ústí do porušení základních práv stěžovatelky spočívá ve vadném postupu okresního soudu. Na něm pak v řízení bude, aby po zrušení jeho rozhodnutí

Ústavním soudem respektoval základní práva stěžovatelky, přičemž bude vázán výše uvedenými právními názory Ústavního soudu (aniž by samozřejmě Ústavní soud jakkoliv předjímal jeho výsledné rozhodnutí z hlediska věcného).

Za situace, kdy Ústavní soud ruší pouze napadené usnesení okresního soudu, je třeba ústavní stížnost proti napadenému příkazu exekutora považovat za nepřijatelnou, neboť se tak stěžovatelce vytvořil procesní prostor pro nové projednání její věci před okresním soudem. Vzhledem k tomu Ústavní soud návrh na zrušení v záhlaví citovaného příkazu exekutora podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu odmítl.

K návrhu stěžovatelky, aby jí Ústavní soud přiznal náhradu nákladů tohoto řízení, Ústavní soud uvádí, že podle § 62 odst. 3 zákona o Ústavním soudu náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, hradí účastník nebo vedlejší účastník. Ústavní soud v odůvodněných případech podle výsledků řízení může usnesením uložit některému účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi jeho náklady řízení (§ 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu). Jak vyplývá z citovaných ustanovení, úhrada nákladů řízení před Ústavním soudem není automatická. V projednávaném případě k takovému postupu Ústavní soud neshledal důvod, a náhradu nákladů řízení tak stěžovatelce nepřiznal.

Č. 104

K rozhodování obecných soudů o úpravě styku s nezletilými dětmi a úpravě vyživovací povinnosti

Pokud dojde k tomu, že rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, se odstěhuje do větší vzdálenosti z původního místa bydliště, obecné soudy nemohou ponechat tento aspekt stranou a musí jej zohlednit ve svém rozhodování o úpravě styku či vyživovací povinnosti.

V zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených s realizací styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost považuje Ústavní soud za vhodné, aby tyto byly přeneseny částečně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře – ze dne 29. května 2018 sp. zn. I. ÚS 2996/17 ve věci ústavní stížnosti Z. K., právně zastoupeného JUDr. Karlem Polákem, advokátem, se sídlem Lorecká 465, Kutná Hora, za účasti vedlejší účastnice D. K., zastoupené JUDr. Blankou Schöblovou, advokátkou, se sídlem Jaselská 25, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 29. 6. 2017 č. j. 14 Co 36/2017-609, kterým bylo v odvolacím řízení rozhodnuto o svěření nezletilých dětí do výlučné péče matky a byl stanoven rozsah styku stěžovatele s nezletilými dětmi.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění**I.**

1. Ústavnímu soudu byl dne 22. 9. 2017 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhal zrušení v záhlaví citovaného rozsudku krajského soudu.

2. Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

3. Rozsudkem Okresního soudu v Břeclavi ze dne 22. 6. 2016 č. j. 0P 12/2016-408 byli nezletilí Z. K. a M. K. svěřeni jak pro dobu do rozvodu, tak pro dobu po rozvodu manželství jejich rodičů do péče vedlejší účastnice – jejich matky. Stěžovateli jako otci bylo uloženo platit výživné na nezletilého Z. ve výši 4 000 Kč měsíčně a na nezletilého M. ve výši 3 000 Kč měsíčně. Dále bylo rozhodnuto o povinnosti stěžovatele zaplatit nedoplatek na výživném. Ohledně styku stěžovatele s nezletilými dětmi bylo rozhodnuto tak, že s nezletilým Z. je stěžovatel oprávněn se stýkat každý sudý kalendářní týden v roce od pátku 16,00 hodin do neděle 18,00 hodin a dne 26. 12. od 9,00 hodin do 18,00 hodin a s nezletilým M. každý sudý kalendářní týden v roce od pátku 16,00 hodin do 18,00 hodin a v neděli v každém sudém týdnu kalendářního roku od 16,00 hodin do 18,00 hodin a dne 26. 12. od 9,00 hodin do 12,00 hodin a od 16,00 hodin do 18,00 hodin s tím, že běžná úprava styku neplatí o vánočních svátcích a že otec je povinen nezletilé děti převzít a matce opět předat v místě bydliště nezletilých, to je v bydlišti matky, a matka je povinna nezletilé předat a převzít ve stanovených termínech a nezletilé ke styku s otcem řádně připravit. Uvedeným rozsudkem bylo též zastaveno řízení ve věci udělení souhlasu matce za otce k uskutečnění předškolního vzdělávání nezletilého Z. K.

4. Ústavní stížností napadeným rozsudkem krajského soudu bylo o odvolání obou rodičů rozhodnuto tak, že rozsudek okresního soudu byl potvrzen ve výrocích I a II o svěřeni obou dětí do péče matky pro dobu před i po rozvodu manželství rodičů. Ve výroku III o výživném otce k nezletilým před rozvodem manželství byl rozsudek změněn tak, že výživné od 17. 2. 2015 do 31. 12. 2016 na nezletilého Z. činí 4 000 Kč měsíčně a na nezletilého M. 3 500 Kč měsíčně a od 1. 1. 2017 do budoucna činí výživné na nezletilého Z. 4 500 Kč měsíčně a na nezletilého M. 4 000 Kč měsíčně. Dále ve výroku V byl rozsudek o výživném otce k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu manželství změněn tak, že ode dne právní moci rozsudku o rozvodu manželství do budoucna výživné na nezletilého Z. činí 4 500 Kč měsíčně a na nezletilého M. 4 000 Kč měsíčně. Ve výrocích VI až X o styku otce s nezletilými byl rozsudek změněn tak, že ode dne právní moci rozsudku odvolacího soudu do 30. 9. 2017 je otec oprávněn se s oběma dětmi stýkat každý sudý kalendářní týden v roce od soboty 10,00 hodin do neděle 18,00 hodin a od 1. 10. 2017 do budoucna každý sudý kalendářní týden v roce od pátku 16,00 hodin do neděle 18,00 hodin, dále každý lichý kalendářní rok o velikonočních svátcích od čtvrtka jim předcházejícího 16,00 hodin do Pondělí velikonočního 18,00 hodin a o vánočních svátcích od 26. 12. 9,00 hodin do 28. 12. 18,00 hodin, dále každý sudý kalendářní rok od 23. 12. 16,00 hodin do 25. 12. 18,00 hodin a dále od roku 2018 každý rok od 1. 7. 9,00 hodin do 15. 7. 18,00 hodin a od 8. 8. 9,00 hodin do 15. 8. 18,00 hodin s tím, že otec

nezletilé děti převezme a v určenou dobu je povinen matce vrátit v místě bydliště nezletilých dětí a matka je povinna děti ke styku včas a řádně připravit a v určeném místě otci předat a po styku převzít, přičemž po dobu velikonočních a vánočních svátků a od roku 2018 v měsících červenec a srpen běžná úprava styku neplatí. Rozsudkem odvolacího soudu byl též rozsudek soudu prvního stupně potvrzen ve výrocích XII a XIII o náhradě nákladů řízení státu a zrušen ve výrocích IV o nedoplatku na výživném a XIV o náhradě nákladů řízení účastníků a v posledně uvedeném rozsahu byla věc vrácena soudu prvního stupně k dalšímu řízení.

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti brojí především proti tomu, že obecné soudy nepřistoupily k nařízení tzv. střídavé výchovy. Má přitom za to, že v jeho případě jsou dány podmínky pro její realizaci, resp. nejsou dány žádné překážky, které by jejím zavedení bránily. Poukazuje-li krajský soud na neschopnost komunikace mezi rodiči, odkazuje stěžovatel na náleze Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629), v němž Ústavní soud uvedl, že nevhodná komunikace mezi rodiči je důvodem pro nezavedení střídavé péče jen ve zcela výjimečných případech. Nevhodnou komunikací mezi rodiči je nutno odlišit od nesouhlasu jednoho rodiče se střídavou péčí. Soudy mají v takových případech primárně zkoumat, z jakých důvodů je komunikace mezi rodiči nevhodná, a následně se pokusit pomocí vhodných opatření komunikaci mezi rodiči zlepšit. Stěžovatel rovněž poukázal na to, že podle shora citovaného nálezu Ústavního soudu musí obecné soudy při vyloučení konceptu střídavé péče zjistit, na straně kterého z rodičů leží příčina nevhodné komunikace, a zohlednit své zjištění při svěřování dítěte do péče pouze jednoho z rodičů.

6. Stěžovatel nesouhlasí s názorem krajského soudu, který nejen že považuje problematickou komunikaci mezi rodiči za důvod pro vyloučení střídavé péče, ale zcela rezignoval na pokusy o nápravu vztahu mezi rodiči. Rovněž stěžovatel nesouhlasí s tím, že by důvody, které vedly matku k opuštění společné domácnosti, byly lhostejné pro rozhodnutí o svěřeni dětí do péče. Stejně tak nebyla objasněna příčina vzniku vzájemných rozporů mezi rodiči. Podle stěžovatele je příčinou špatné komunikace mezi rodiči chování matky, která opustila i s dětmi společnou domácnost a odstěhovala se z Č. do M. Přitom se jí nabízela možnost bydlet v garsoniére v P, kterou vlastní. Podle stěžovatele ani vzdálenost mezi bydlištěm otce a matky není pro střídavou výchovu nepřekonatelnou překážkou. To zvláště za situace, kdy jsou obě děti předškolního věku, a komunikace se školní docházkou tak nehrozí. Ani návštěva různých lékařů nemůže podle stěžovatele představovat zásadní problém, který by mohl převážit nad zájmem dětí, aby byly vychovávány oběma rodiči. Za nespravedlivé a nerovnovážné považuje stěžovatel i to, jak obecné soudy upravily místo, v němž má docházet k předání a převzetí dětí. Vzhledem k tomu, že je to v místě bydliště matky,

tak veškeré náklady s tím spojené nese stěžovatel. Stěžovatel je přesvědčen o tom, že svěřeni dětí do střídavé péče by mohlo vést ke zlepšení komunikace mezi rodiči. To zvláště za situace, kdy oba synové snášejí pobyt u otce velmi dobře. Závěrem stěžovatel vyjádřil své přesvědčení, podle něhož v případě, kdy by vzhledem k postoji matky nebylo možno vzájemnou komunikaci mezi rodiči zlepšit do té míry, aby střídavá péče fungovala, bylo by ve světle výše citované judikatury Ústavního soudu namíste svěřit obě děti do výchovy otce.

7. Stěžovatel má za to, že rozhodnutím Krajského soudu v Brně došlo k zásahu do jeho základních práv a svobod, jež jsou mu garantovány čl. 6 a 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

III.

8. Vedlejší účastnice D. K. ve svém obsáhlém vyjádření k ústavní stížnosti popsala komplikované soužití se stěžovatelem, který se k ní měl chovat hrubě. Z toho důvodu od něj po téměř tříletém psychickém a fyzickém násilí odešla i se společnými dětmi k rodičům do M. Z jejího podání vyplývá, že nesouhlasí s tím, aby byli nezletilí svěřeni do střídavé péče. Vedlejší účastnice reagovala na jednotlivé námitky stěžovatele s tím, že není možné, aby bydlela s dětmi ve své garsoniěře v P, neboť tato je příliš malá (30 m²). Stěžovatel rovněž nijak nekonkretizoval byt, jenž je schopen pro účely bydlení stěžovatelky a nezletilých v Č. zajistit. Vedlejší účastnice stran neshod mezi bývalými manžely poukázala na hrubost, ať již psychické, či fyzické povahy, jichž se stěžovatel na ní dopouštěl. Rovněž nesouhlasí s tím, že by svým vlivem na děti systematicky omezovala vliv stěžovatele na nezletilé. Stejně tak stěžovatelka zpochybnila schopnost stěžovatele přizpůsobit si pracovní dobu tak, aby mohla být zavedena střídavá výchova. Ke znevýhodnění stěžovatele při dojíždění za dětmi z Č. do M. (čtyřikrát během jediného víkendu, při frekvenci jednou za dva týdny) a předávání dětí v místě bydliště vedlejší účastnice tato uvedla, že ona sama neřídí a auto nemá. S tak malými dětmi přitom nemůže cestovat hromadnými dopravními prostředky. V souvislosti s uvedeným dále vedlejší účastnice uvedla, že stěžovatel nemusí s dětmi pokaždé jezdit až do Č., ale může si zajistit ubytování na vysokoškolských kolejích v L. a věnovat se s dětmi aktivitám v blízkosti jejich bydliště. Dále matka upozornila na v minulosti vzniklou situaci, kdy otec po skončení styku odjel s nezletilým Z. proti vůli matky zpět do Č. K návratu nezletilého pak došlo až po několika dnech. Matka rovněž popsala několik dalších konfliktních situací, jež svědčí o problematickém vztahu mezi rodiči. Vedlejší účastnice nesouhlasí s tím, že by se obecné soudy nezabývaly otázkou zlepšení vztahů mezi rodiči. Ti podle ní absolvovali jednání na orgánu sociálně-právní ochrany dětí a rovněž

mediační sezení u mediátorky Mgr. et Mgr. Kateřiny Janíkové. Závěrem matka konstatovala, že jak podle jejího mínění, tak i mínění soudů je nařízení střídavé výchovy v jejich specifické situaci nevhodné, neboť by tím došlo u nezletilých ke ztrátě jistoty a pevného ukotvení v životě.

9. Stěžovatel využil práva repliky a ohradil se proti příčinám odchodu bývalé manželky ze společné domácnosti a ke způsobu, jímž dochází k předávání nezletilých. V souvislosti s tvrzenou rolí agresora stěžovatel odkázal na závěr znaleckého posudku PhDr. Milana Trávníčka, z něhož vyplývá, že otec je osobností emocionálně stabilní, bez sklonnů k impulzivnímu či agresivnímu jednání. Matka je oproti tomu znalcem hodnocena jako osoba labilní a psychosociálně nevyzrálá, u níž převažují citové složky osobnosti nad složkou racionální.

10. Krajský soud v Brně ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že se vypořádal s veškerými námitkami, s nimiž otec v ústavní stížnosti polemizoval. V podrobnostech pak odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

11. K ústavní stížnosti se vyjádřil rovněž Městský úřad Mikulov, který v řízení vykonával funkci opatrovníka nezletilých dětí. Podle jeho vyjádření je komunikace mezi manželi velmi špatná, tito nejsou schopni se na ničem domluvit. Problémy přetrvávaly i při předávání dětí, rodiče se opakovaně obraceli na Policii České republiky. V říjnu 2016 se na základě předvolání dostavili oba manželé na Městský úřad Mikulov, odbor sociálních věcí, kde jim byla nabídnuta možnost rodinné konference. Ta proběhla za součinnosti širší rodiny dne 1. 4. 2017. Měla se na ní dohodnout pravidla při předávání nezletilých dětí, aby nebyly přítomny konfliktním situacím mezi rodiči a byly ke styku řádně připraveny. Výstupem rodinné konference bylo setkání psychologa s rodiči K. To se uskutečnilo pouze jednou. Vzhledem ke vzdálenosti mezi rodiči, nízkému věku dětí a horší komunikaci mezi nimi nepovažuje městský úřad střídavou péči za vhodné řešení.

IV.

12. Ústavní soud posoudil argumentaci stěžovatele, obsah ústavní stížností napadeného rozhodnutí, vyjádření účastníka řízení, vedlejších účastníků řízení i obsah vyzádaného soudního spisu Okresního soudu v Břeclavi sp. zn. 0P 12/2016 a dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná, a proto ji zamítl.

13. Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy). Není součástí soustavy obecných soudů, jímž není ani instancně nadřízen. Úkolem Ústavního soudu je kontrola rozhodovací činnosti obecných soudů, leč pouze za situace, kdy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv či svobod. Ústavní soud tedy není soudem, který by zevrubně přezkoumával rozhodnutí obecných soudů.

14. Ústavní soud v minulosti opakovaně zdůraznil, že směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutím obecných soudů týkajícím se úpravy výchovy a výživy nezletilých dětí, pak je třeba vzít v úvahu, že příslušnou zákonnou úpravou je realizována a konkretizována úprava ústavní (čl. 32 odst. 6 Listiny základních práv a svobod). Jeho úkolem je proto posoudit, zda obecné soudy příslušné normy podústavního práva, zde zejména ty, které jsou obsaženy v § 891 odst. 1 a § 908 ve spojení s § 907 občanského zákoníku, interpretovaly a aplikovaly ústavně konformním způsobem, tj. zda respektovaly (náležitě zohlednily) základní práva stěžovatele na rodinný život a na péči o děti, která jsou zaručena čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny. Pokud jde o samotný rozsah styku a jeho modalit, jejich stanovení je věcí obecných soudů.

15. Ústřední námitkou projednávané ústavní stížnosti je nesouhlas stěžovatele se svěřením nezletilých dětí do výlučné péče matky. Podle stěžovatele jsou v dané věci dány podmínky pro nařízení střídavé péče. Ústavní soud se tedy primárně zabýval tím, jakým způsobem se obecné soudy, resp. odvolací soud, neboť právě jeho rozhodnutí je napadeno ústavní stížností, vypořádal s tím, zda jsou či nejsou v dané věci dány podmínky pro nařízení střídavé péče.

16. Z napadeného rozsudku odvolacího soudu vyplývá, že tento se nezabýval jen vztahy mezi rodiči, případně rodiči a dětmi, ale též dalšími okolnostmi, jež mají vliv na možnost nařízení střídavé výchovy. Obecný soud vzal v potaz vzdálenost mezi bydlišti rodičů, dojíždění stěžovatele do zaměstnání téměř 100km (byť tento deklaroval možnost úpravy pracovní doby), věk nezletilého M., dosavadní péči matky. V rámci odůvodnění se krajský soud rovněž vypořádal se závěry znaleckého posudku o povahových vlastnostech rodičů, přičemž uzavřel, že výchovná způsobilost je dána u obou rodičů. Krajský soud mimo jiné konstatoval, že před zjišťováním příčiny vzniku problémů mezi rodiči je třeba zaměřit se na zájem nezletilých dětí.

17. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti brojí především proti tomu, že obecné soudy v jeho případě nenařídily střídavou péči. Úkolem Ústavního soudu však není nahrazovat obecné soudy při výkonu jejich jurisdikce v oblasti výchovy a styku rodičů s dětmi, ale posoudit, ve světle příslušných ustanovení Listiny a Úmluvy, rozhodnutí přijatá těmito orgány při výkonu svěřených pravomocí a přiznané možnosti uvážení. Rozsah uvážení přiznávaný obecným soudům se bude lišit v závislosti na povaze dané otázky a významu zájmů, o které jde. Zejména při rozhodování o svěřením do výchovy Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) uznal, že obecné soudy používají širokou míru uvážení. Nicméně přísnější posouzení je vyžadováno při dalších omezeních rodičovských práv, jako např. omezení styku. Taková další omezení obsahují nebezpečí, že rodinné vazby mezi dítětem

a jedním nebo oběma rodiči by mohly být účinně omezeny (srov. rozsudek ESLP ze dne 26. 2. 2004 ve věci *Görgülü proti Německu*, stížnost č. 74969/01, odst. 42 a násl., a tam uvedená rozhodnutí).

18. Poukazuje-li stěžovatel na judikaturu Ústavního soudu, podle níž má být údajně střídavá péče normou, je třeba poukázat na usnesení Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 106/15 ze dne 17. 3. 2015 (U 5/76 SbNU 957), kde Ústavní soud mimo jiné konstatoval: „Z některých předchozích nálezů Ústavního soudu sice vyplývá, že střídavá péče by měla být pravidlem, ovšem jen za předpokladu, že jsou splněny veškeré zákonné podmínky, tzn. že jsou oba rodiče stejnou měrou schopni a ochotni pečovat o zdraví dětí a o jejich tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, a jestliže tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah, je tedy v nejlepším zájmu dítěte. Tyto zákonné podmínky však nutně nemusí nastat v každém zkoumaném případě, a má-li být rozhodnuto o střídavé péči, musí být jejich existence v řízení jednoznačně prokázána. Podle ustanovení § 907 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, může soud svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Ze zákona tedy nevyplývá žádná priorita přístupu při rozhodování o tom, komu bude dítě svěřeno do péče. Je proto především na civilních soudech, aby v souladu s principem nezávislosti rozhodování soudní moci, s ohledem na zjištěný skutkový stav a s přihlédnutím k nezastupitelné osobní zkušenosti vyplývající z bezprostředního kontaktu s účastníky řízení a znalosti vývoje rodinné situace rozhodly o svěřeni nezletilého do péče jednoho nebo obou rodičů. Základním kritériem přitom musí vždy být především zájem dítěte. Ústavní soud zde s ohledem na své postavení nemůže hrát roli konečného univerzálního ‚rozhodce‘, ale jeho úkolem může být pouze posoudit vzniklý stav z hlediska ochrany základních práv toho účastníka, který tvrdí, že mu byla soudem upřena jejich ochrana. Při posuzování nejlepšího zájmu dítěte tedy nelze postupovat podle předem daného schématu, přičemž střídavá péče nemůže být paušálně využívána jako forma ‚spravedlivého‘ rozdělení péče o dítě mezi oba rodiče. Stejně tak pochopitelně nelze možnost střídavé výchovy automaticky a bez důkladného posouzení případu odmítat. Zájem a potřeby konkrétního dítěte je proto třeba posuzovat v každém jednotlivém případě zvlášť a se snahou o minimalizaci negativních důsledků pro dítě.“

19. Z napadeného rozsudku krajského soudu vyplývá, že tento se podrobně zabýval komplikovanými vztahy mezi rodiči nezletilých, načež uzavřel, že v projednávané věci nejsou dány podmínky pro nařízení střídavé péče. Odvolací soud přitom správně poukázal na skutečnost, že střídavá péče je zřejmě nejnáročnější forma péče o nezletilé, zatěžující nejen rodiče z hlediska nutnosti fungující vzájemné komunikace, ale zejména nezletilé

děti. Z toho důvodu přichází v úvahu jen v těch případech, kdy lze předpokládat schopnost rodičů bez asistence různých orgánů a institucí souladně postupovat při péči o nezletilé děti a jejich výchově, dohodnout se nejen na podstatných, ale i na ostatních záležitostech, vytvářet pro nezletilé děti zdravé rodinné prostředí při pobytu nejen u obou rodičů, ale i při přechodu dětí od jednoho rodiče k druhému. Tedy v situaci, která pro citlivější povahy může být u některých dětí zatěžující již sama o sobě. K tomu závěru krajského soudu není v podstatě co dodat.

20. Vzhledem ke shora řečenému považuje Ústavní soud závěry obecných soudů týkající se úpravy péče a rozsahu styku otce a nezletilých dětí za ústavně konformní.

V.

21. Z hlediska přijaté argumentace stojí podle názahu Ústavního soudu za pozornost ta část odůvodnění krajského soudu, jež se věnuje výživovým povinnostem stěžovatele, a to jak k nezletilým dětem, tak i k jejich matce. Soud sumarizoval příjmy obou rodičů a při zohlednění potřeb nezletilých dětí stanovil stěžovateli s měsíčním příjmem cca. 46 000 Kč výživné na nezletilého Z. ve výši 4 500 Kč a na nezletilého M. ve výši 4 000 Kč. Při rozhodování o výši výživného považoval přitom krajský soud za nutné zohlednit velmi vysoké náklady otce na dojíždění za nezletilými dětmi. Rovněž přihlédl k tomu, že naposledy rodinnou domácnost vedli rodiče v současném bydlišti otce, odkud se matka s dětmi odstěhovala, což podle soudu snižuje možnosti a schopnosti stěžovatele k plnění výživného. V souvislosti s touto argumentací krajského soudu má Ústavní soud za to, že je třeba se u ní pozastavit a věnovat jí hlubší pozornost.

22. Specifikum projednávaného případu spatřuje Ústavní soud v tom, že se v něm krystalicky vyjevil jeden z problémů české právní úpravy a zejména soudní praxe, která zpravidla dostatečně nereaguje na případy, kdy po svěřeni dítěte do péče jednomu z rodičů se ten i s dítětem odstěhuje z původního místa bydliště. Ústavnímu soudu je z jeho činnosti známo, že tyto případy nejsou rozhodně ojedinělé. Zásadní problém je přitom spatřován v tom, že druhý z rodičů (společně i s dítětem), jemuž dítě nebylo svěřeno do péče, se dostává do slabšího postavení a nezbyvá mu než přistoupit na faktickou situaci vyvolanou prvním rodičem, kterou nemohl ovlivnit.

23. Narození dítěte představuje jak v životě ženy, tak i muže zásadní životní zlom a lze předpokládat, že příchod nového života je spojen s celou řadou očekávání. Jedním z nich je nepochybně představa o tom, jakým způsobem bude dítě vychovááno a předáním jakých hodnotových preferencí rodičů bude život dítěte formován. Nezbytným předpokladem pro realizaci těchto představ je přitom osobní styk. Je pravda, že moderní technologie nabízejí celou škálu možností, jak s dítětem komunikovat na dálku

nejen prostřednictvím hlasu, ale též obrazu. Nicméně jedná se o způsob komunikace pouze zprostředkovaný, odosobněný a nedosahující hodnoty osobního styku. Je nezpochybnitelné, že přímé rodičovské působení má na existenci a rozvoj vztahu mezi rodičem a dítětem zásadní vliv. Z toho důvodu by měl být styk mezi dítětem a rodičem i po svěřeni dítěte do péče druhého rodiče v co nejširší míře zachován. V případě větší vzdálenosti mezi bydlišti rodičů musí soudy upravit styk mezi rodiči a dětmi tak, aby bylo v co nejširší míře hájeno právo dětí na výchovu od obou rodičů. Přitom je třeba si uvědomit, že dlouhé cestování nepředstavuje zátěž jen pro rodiče, ale zejména pro dítě samotné. Cestování by v životě dítěte mělo být spíše zpestřením, nikoli nezbytnou mnohahodinovou rutinou, odehrávající se zpravidla každé dva týdny.

VI.

24. Pokud již dojde k tomu, že rodič, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, se odstěhuje do větší vzdálenosti z původního místa bydliště, obecné soudy nemohou ponechat tento aspekt stranou a musí jej zohlednit ve svém rozhodování o úpravě styku či vyživovací povinnosti. Ústavní soud si je vědom toho, že tento požadavek na judikaturu obecných soudů představuje určité novum. Z toho důvodu provedl analýzu právní úpravy a soudní praxe v některých velkých státech Evropy, přičemž bez zajímavosti není ani právní úprava užívaná ve Spojených státech amerických. Z provedené analýzy vyplynulo, že právní úprava je, obdobně jako v České republice, poněkud vágní. O to více se lze setkat s důrazem na tzv. soudcovské nalézání práva.

25. Jelikož diskuse o způsobu rozhodování obdobných případů je spíše na svém počátku, považoval Ústavní soud za prospěšné poskytnout obecným soudům jakási inspirativní vodítka, jež by jim mohla být v praxi nápomocná. Navíc vzhledem k volnému pohybu osob v rámci Evropské unie lze očekávat, že obdobných případů bude přibývat a vzdálenosti mezi rodiči mohou být podstatně větší než v rámci České republiky.

26. Podle francouzské právní úpravy může soud rozdělit cestovní náklady dítěte vynaložené za účelem realizace styku a na základě toho upravit výši výživného. Cestovní náklady mohou jít k tíži rodiče, u něhož dítě bydlí, pokud vzdálenost bydlišť rodičů způsobil, pročez se pro druhého rodiče stala možnost realizovat styk s dítětem velice nákladnou. Negativní následky spjaté se vzdáleností bydlišť rodičů se pak projevují i v tom, že rodič, který se přestěhoval, musí tuto skutečnost v co největším rozsahu kompenzovat během školních prázdnin. Cestovní náklady však mohou jít i k tíži rodiče, který se nepřestěhoval, a to především tehdy, má-li tento rodič výrazně vyšší příjmy než ten, který se přestěhoval. Obecně lze uvést, že francouzské soudy berou v potaz příjmy a finanční situaci rodičů, příčiny a důvody přestěhování, reálnou výši cestovních nákladů a konečně též

minulou praxí placení výživného. Dosud sporné je, zda cestovní náklady zahrnují kromě nákladů na cestování dětí i náklady rodičů na jejich cesty za dítětem či při jeho doprovodu.

27. Obdobná praxe je i v Itálii. Podle italské judikatury obecné soudy rozhodují v každém jednotlivém případě o způsobu rozdělení cestovních nákladů, které vynaloží ať již dítě, či rodič při realizaci styku. Základním faktorem při rozhodování o náhradě cestovních nákladů jsou pak důvody, které vedly rodiče k přestěhování ze společné domácnosti, resp. z místa jejich bydliště. K této otázce neexistuje žádná jednotná judikatura italského Nejvyššího soudu, ale dle rozhodnutí nižších soudů náklady, které druhý rodič vynaložil za účelem styku s dětmi, bude hradit ten rodič, jenž se přestěhoval. A to například tak, že rodiči, jemuž nejsou děti svěřeny do péče, je o náklady na cestování snížena povinnost platit výživné.

28. Německý Spolkový ústavní soud a stejně tak Spolkový soudní dvůr uzavřely, že právo na výživu nesmí omezovat možnost styku rodiče s dítětem, a při stanovení výše výživného je proto třeba od posuzovaného příjmu povinného rodiče zvláštní výdaje předem odečíst. Nejedná se však jen o cestovní náklady samotné. Jako příklad lze uvést rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, který zrušil rozhodnutí obecných soudů proto, že nevyhověly návrhu otce a neuložily matce dětí (která se s nimi odstěhovala) povinnost vozit děti na své náklady na a z letiště, aby mohly za otcem cestovat. Soudy se přitom vůbec nezabývaly tím, zda neuložením této povinnosti nedojde k úplnému vyloučení či minimálně neúměrnému ztížení styku otce s dětmi. Byly proto kritizovány za to, že se omezily pouze na strohý závěr, že pro uložení takové povinnosti neexistuje odpovídající právní úprava. Ovšem podle Spolkového ústavního soudu by bylo nepřiměřenou zátěží chtít na otci, aby s dětmi létal či jinak sám zajišťoval jejich přesun na a z letiště v místě bydliště matky. Taková zátěž by fakticky vedla ke znemožnění styku otce s dětmi, čímž by došlo k porušení jeho práva na péči o děti.

29. Podle polské právní úpravy jsou oba dva rodiče (i když spolu nežijí) oprávněni a povinni vykonávat rodičovskou odpovědnost. Společně rozhodují o důležitých otázkách týkajících se dítěte. Jestliže se na nich neshodnou, přijme za ně rozhodnutí opatrovnícký soud. V zákoně však není stanoveno, která rozhodnutí se považují za důležitá. Podle doktríny a judikatury se jedná např. o změnu jména, výběr školky či školy, o lékařskou péči, občanství, cestování do zahraničí a také o trvalý pobyt dítěte. Při rozhodování o změně trvalého pobytu dítěte soudy přihlížejí k tomu, aby styk s druhým rodičem nebyl znemožněn. Polský opatrovnícký soud kupříkladu zamítl žádost matky o přestěhování čtyřleté dcery do zahraničí, neboť dítě potřebuje bezpečí zajištěné vztahem s otcem. Polské soudy zdůrazňují, že styk s dítětem není jenom osobním právem rodiče, ale především se jedná o právo dítěte. Ani jeden z rodičů by neměl toto právo dítěte omezovat.

30. Podle právní úpravy ve většině států Spojených států amerických jsou na rodiče, který má dítě svěřeno do výhradní péče, kladena určitá omezení ohledně zamýšlené změny bydliště jeho a dítěte. V právní úpravě a praxi jednotlivých států lze nalézt drobné odchylky, nicméně ve většině případů přestěhování rodiče spolu s dítětem musí předcházet písemné vyzoomění druhého rodiče o tomto záměru. Pokud druhý rodič nesouhlasí, může podat námitku k soudu. V takovém případě soud zahájí řízení, v rámci něhož posléze rozhodne, zda je přestěhování v nejlepším zájmu dítěte. Další častou variantou je postup, kdy rodič, který má dítě svěřeno do výlučné péče, musí sám příslušný soud předem písemně požádat o vydání soudního povolení ke změně bydliště. Řízení je přitom provázeno velice důkladným a někdy zdlouhavým dokazováním, včetně výslechu znalců, dětí, příbuzných a dalších osob. Hlavním principem, kterým se soud i zde řídí, je nejlepší zájem dítěte. Ten pak musí prokazovat ten rodič, jenž má v úmyslu se s dítětem přestěhovat. V případě, že rodič nedodrží stanovený postup, hrozí mu uložení pokuty a v krajních případech i trest odnětí svobody. Za jednotící hledisko je považováno to, zda přestěhování zlepší kvalitu života dítěte, zda je možné realizovat jiný plán styku druhého rodiče s dítětem tak, aby byl zachován jejich vztah, a zda narušení kontinuity a stability dosavadní formy úpravy styku může poškodit citové a výchovné vazby mezi dítětem a rodičem. Ve většině států je pak rodič, který se s dítětem stěhuje, povinen předložit soudu nový návrh úpravy styku. Co se týče náhrady cestovních výdajů, tak některé státy požadují, aby rodič, který se s dítětem přestěhoval, hradil polovinu cestovních výdajů. Některé státy požadují po rodiči, který se přestěhoval, úhradu celé částky. Dalším přístupem je možnost požádat soud o stanovení nové výše vyživovací povinnosti s přihlédnutím k pravidelně vynaloženým cestovním nákladům. Pro inspiraci lze zmínit i rozhodnutí ve věci *Long vs. Long*. The Tennessees Court of Appeals konstatoval, že otec dítěte nemá právo na jakoukoliv formu náhrady cestovních výdajů, jelikož sám vede marnivý život a je hazardním hráčem.

31. Jak již bylo výše naznačeno, právní úprava ve větších evropských státech není ani zdaleka konzistentní a je zpravidla ponecháno na obecných soudech, aby styk mezi rodičem a dítětem upravily způsobem zohledňujícím konkrétní okolnosti případu. Jednotícím kritériem je přitom zachování maxima základních atributů vztahu mezi rodičem a dítětem.

32. Ústavní soud v minulosti kupříkladu ve svém usnesení sp. zn. IV. ÚS 197/14 ze dne 12. 3. 2014 (v SbNU nepublikováno, dostupné stejně jako všechna rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>) uzavřel, že náklady spojené se stykem nemohou být kladeny k tíži jen jednoho z rodičů. Pokud musí rodič za účelem styku s dítětem překonat větší vzdálenost, je „fér“, aby negativa s tímto spojená nesli rovnoměrně oba rodiče.

Zpravidla se totiž nejedná „jen“ o finanční stránku věci, ale též o čas a energii, kterou musí druhý rodič na realizaci styku vynaložit. Ve výše zmíněném usnesení byly kupříkladu náklady na cestování otce za dítětem vyšší než výživné na toto dítě. To považoval Ústavní soud za nerovnoměrné a vyslal obecným soudům signál, že takovéto rozložení nákladů nebude v budoucnu považovat za ústavně konformní.

33. Stran předávání dítěte ke styku nelze přehlížet ani usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 955/15 ze dne 14. 3. 2017, podle něhož „skutečnost, že jeden z rodičů protiprávně (jednostranně) změnil bydliště dítěte, je podstatnou okolností, kterou je třeba zohlednit při rozhodování, komu dítě svěří do péče, a při rozhodování o rozsahu a podmínkách styku. Například k předávání dítěte ke styku by mělo zásadně docházet v místě původního bydliště dítěte. Pro jiné rozhodnutí by měly existovat dostatečně závažné důvody, které by měly být v soudním rozhodnutí vysvětleny“. To ostatně odpovídá i výše zmíněné praxi zahraničních soudů.

34. Vztahu mezi výší výživného a náklady na realizaci styku rodiče s dětmi se Ústavní soud věnoval (byť okrajově) ve svém nálezu ze dne 18. 4. 2018 sp. zn. III. ÚS 2324/17 (N 76/89 SbNU 173). Ústavní stížnost se týkala výše výživného po návratu otce z České republiky do Spojených států amerických a s tím souvisejícím poklesem jeho příjmů. Otec poukazoval i na vysoké náklady styku s dětmi spojené s cestováním mezi oběma zeměmi. Ústavní soud k tomu uvedl, že promítl-li se nárůst nákladů spojených s návštěvou dětí do otcových majetkových poměrů, měly by to soudy zohlednit.

VII.

35. V zájmu rovnoměrného vyvážení překážek spojených s realizací styku dítěte s rodičem na větší vzdálenost považuje Ústavní soud za vhodné, aby tyto byly přeneseny částečně i na rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče. Z toho důvodu by obecné soudy měly s přihlédnutím k usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 955/15 postupovat při rozvržení povinností spojených se stykem minimálně tak, aby rodič, jemuž byly děti svěřeny do péče, byl povinen předat dítě ke styku v místě bydliště druhého rodiče nebo v místě, na němž se rodiče dohodnou. Oproti tomu rodiči, jemuž bylo dítě svěřeno do péče v místě jeho bydliště. Ústavní soud má za to, že uvedeným (a obecnými soudy používaným) postupem budou výše zmíněná negativa spojená s realizací styku rovnoměrně rozvržena mezi oba rodiče. Další výhodou takového postupu je to, že oba rodiče budou muset vynaložit na realizaci styku nejen přibližně stejnou finanční částku, ale rovněž budou muset na překonání vzdálenosti vynaložit svoji energii a čas, což u jiných řešení zohledněno není. Nutno přiznat, že zátěž kladená na samotné dítě se tímto nemění.

36. Zdaleka ne vždy lze však takový postup z objektivních důvodů aplikovat. V takovém případě by obecné soudy měly postupovat tak, aby alespoň zmírnily dopady do práv toho z rodičů, jehož práva jsou vznikem objektivní skutečnosti dotčena. Při hledání jisté rovnováhy práv rodičů při realizaci styku dítěte a toho rodiče, jemuž dítě nebylo svěřeno do výchovy, by se tak obecné soudy měly zabývat náklady cestovního a dobou nutnou k překonání původního a stávajícího bydliště nezletilých.

37. Ústavní soud si je vědom toho, že co může být považováno za spravedlivé v jednom případě, nemusí být takto nahlíženo i v případě jiném. Škála životních situací, jež musí obecné soudy rozhodovat, je prakticky nevyčerpatelná a je především na nich, jak v té které věci a s přihlédnutím k jedinečným okolnostem případu situaci posoudí. Měly by se však snažit nalézt řešení, které přispěje k rozložení zátěže spojené s rozdělením rodiny.

38. Ústavní soud si je vědom toho, že v rodinněprávních věcech zpravidla není přípustné dovolání a Nejvyšší soud je zde přímým rozhodováním vyloučen z možnosti sjednocovat judikaturu obecných soudů. Provádění analýzy právní úpravy evropských států či nastolování posunu judikatury ve výše uvedeném smyslu je fakticky mimo možnosti nalézacích a odvolacích obecných soudů. Tím spíše je třeba ocenit postup Krajského soudu v Brně, který při výpočtu výživného dbal práv stěžovatele a při rozhodování o výši výživného zohlednil náklady, jež tento musí vynaložit k realizaci styku s nezletilými. Rozhodnutí krajského soudu jako celek je velmi podrobné, propracované, vnitřně promyšlené a z ústavněprávního hlediska mu není čeho vytknout.

39. Závěrem Ústavní soud konstatuje, že jak z vyžádaného soudního spisu, tak i z napadených rozhodnutí obecných soudů jednoznačně vyplývá, že zátěží při realizaci styku stěžovatele s nezletilými je především na pŕtčkách založený vztah mezi rodiči. Je nepochybné, že obě děti vnímají rivalitu svých rodičů velmi intenzivně. Z toho důvodu považuje Ústavní soud za přiléhavé apelovat na oba rodiče v tom smyslu, aby v zájmu zachování zdravého vývoje vlastních dětí zvýšili své úsilí při hledání shody ve věci společné výchovy – *ubi voluntas, ibi via est*.

40. Z uvedených důvodů Ústavní soud ve vztahu k rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 29. 6. 2017 č. j. 14 Co 36/2017-609 ústavní stížnost zamítl podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Č. 105

Ke zvláštní žalobní legitimaci nejvyššího státního zástupce k ochraně veřejného zájmu

I. Ústavní stížnost fyzické nebo právnické osoby je přípustná proti rozsudkům správních soudů [§ 78 odst. 1 ve spojení s § 110 odst. 1 větou druhou soudního řádu správního, případně § 110 odst. 2 písm. a) soudního řádu správního], jimiž bylo k žalobě nejvyššího státního zástupce podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního zrušeno rozhodnutí Energetického regulačního úřadu o udělení licence k podnikání v energetických odvětvích [§ 3 odst. 3 a § 8 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů], pokud v dalším správním řízení již není možné řešit otázku tvrzeného nároku stěžovatele či stěžovatelky na státem garantované výkupní ceny vázané na původní rozhodnutí o licenci.

II. Absence soudního přezkumu úvah nejvyššího státního zástupce, které jej vedly k podání žaloby k ochraně veřejného zájmu podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního, není v rozporu s čl. 80 Ústavy České republiky, čl. 36 odst. 1 a 2 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

III. V řízení o žalobě k ochraně veřejného zájmu podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního je nejvyšší státní zástupce až na výslovné zákonné výjimky vázán stejnými procesními pravidly, jaká platí pro žalobce, který podává žalobu podle § 65 soudního řádu správního. Správní soudy nemohou k povinnosti nejvyššího státního zástupce přistupovat benevolentněji. Nejvyšší státní zástupce je tedy povinen vymezit žalobní body ve lhůtě k podání žaloby a správní soud je těmito žalobními body při přezkumu napadeného správního rozhodnutí vázán (§ 75 odst. 2 a § 71 odst. 2 soudního řádu správního). Správní soud je oprávněn zrušit rozhodnutí správního orgánu z důvodů, které nejvyšší státní zástupce včasnými žalobními body neuplatnil, pouze pokud jde o důvody, pro které by rozhodnutí zrušil i k žalobě podle § 65 soudního řádu správního, tedy pokud jsou dány vady řízení bránící přezkoumání správního rozhodnutí v rozsahu včasných žalobních bodů.

IV. Pokud je v řízení před správním soudem rozhodováno o věci (právech či povinnostech) osoby zúčastněné na řízení (§ 34 soudního řádu správního), zaručuje jí čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům. Ustanovení čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení se soudním řádem správním nezaručují

osobě zúčastněné na řízení právo navrhnout důkaz. Pokud správní soud neprovede důkaz označený osobou zúčastněnou na řízení a ani jej jinak nevypořádá, nejde o ústavně relevantní procesní vadu. Osoba zúčastněná na řízení však může mít právo navrhnout důkaz, pokud na její věc dopadá čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a je to třeba pro spravedlivé projednání této věci soudem.

V. Je-li správní rozhodnutí napadené žalobou k ochraně veřejného zájmu v rozporu s objektivním právem (nebo vydáno na základě vad řízení), musí správní soud při svém rozhodování zohlednit, z jakých důvodů k přijetí takového rozhodnutí došlo a jaké následky by jeho zrušení mělo. Musí jednotlivé případy hodnotit z hlediska dobré víry oprávněných z rozhodnutí, jejich důvěry v zákonnost rozhodnutí, ale i jejich podílu na důvodech nezákonnosti.

Je-li nezákonnost správního rozhodnutí způsobena čistě pochybením na straně veřejné moci, může být důvěra osoby oprávněné z tohoto rozhodnutí narušena jen ze zcela zásadních důvodů veřejného zájmu. Platí totiž, že za správnost vlastního postupu a správnost interpretace právní úpravy odpovídá veřejná moc, nikoliv její adresáti, a případné nedostatky je třeba přičítat na její vrub. Dobrá víra a důvěra ve správnost a zákonnost rozhodnutí budou v takových případech dány. Pokud správní soud výjimečně přistoupí ke zrušení napadeného rozhodnutí za takové situace, je nezbytné, aby negativní dopady na osobu oprávněnou z tohoto rozhodnutí byly pokud možno minimalizovány.

Je-li nezákonnost správního rozhodnutí způsobena pochybením na obou stranách vertikálního vztahu veřejná moc – jednotlivec (o nichž osoba oprávněná z tohoto rozhodnutí musela vědět), nebude dána dobrá víra ve správnost takového aktu, což však nevylučuje důvěru v jeho zákonnost a neměnnost. Pokud správní soud přistoupí ke zrušení napadeného rozhodnutí za takové situace, je nezbytné, aby negativní dopady na osobu oprávněnou z tohoto rozhodnutí byly pokud možno zmírněny.

Je-li nezákonnost správního rozhodnutí způsobena především či výlučně ze strany osoby oprávněné z tohoto rozhodnutí (orgány veřejné moci úmyslně uvedla v omyl uvedením nepravdivých skutečností, předložením nepravdivých podkladů, případně dosáhla příznivého rozhodnutí jiným protiprávním způsobem), nemůže být dána ani dobrá víra ve správnost rozhodnutí, ani důvěra v jeho zákonnost a neměnnost. Pokud správní soud přistoupí ke zrušení napadeného rozhodnutí za takové situace, zpravidla nebude důvodu, proč osobu oprávněnou z tohoto rozhodnutí chránit před dopady jejího protiprávního jednání (ledaže by bylo třeba chránit práva třetích, nezúčastněných osob).

VI. Specifickým hlediskem ve věcech žalob k ochraně veřejného zájmu proti rozhodnutí o udělení licence k výrobě elektřiny ve fotovoltaických elektrárnách je nemožnost vydat novou licenci se zpětným datem. Bude-li třeba poskytnout ochranu veřejnému zájmu, protože napadené rozhodnutí o udělení licence nemůže z hlediska zákonnosti či závažných vad řízení obstát, a zároveň rozhodovaná věc bude vyžadovat minimalizaci či zmírnění dopadů na osobu oprávněnou z rozhodnutí, správní soud zjistí, k jakému datu by oprávněný z licence splnil požadavky pro její vydání. Toto zjištění pak soud uvede v zamítavém rozsudku. Rozsudek tak bude obsahovat nejen právní a skutkové důvody pro závěr o nezákonnosti napadeného správního rozhodnutí, důvody pro které závažný veřejný zájem převažuje nad dobrou vírou osoby oprávněné z rozhodnutí či nad její důvěrou v zákonnost a neměnnost rozhodnutí, ale také závěr o tom, pro jaké období nelze udělenou licenci akceptovat. Tím soud určí, od jaké doby by osoba oprávněná k licencované činnosti mohla legálně přijímat výhody spojené s licencí (a legitimně to předpokládat), pokud by nedošlo k pochybení ze strany veřejné moci a licence by byla vydána bezvadně, byť s pozdějším datem. Státní podporu formálně nárokovatelnou za předchozí období nelze považovat za legitimně získanou a legálně akceptovatelnou.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) – ze dne 30. května 2018 sp. zn. I. ÚS 946/16 ve věci ústavní stížnosti FVE Mozoľov, s. r. o., se sídlem v Praze, Duškova 164, zastoupené Mgr. Jakubem Kotrbou, advokátem, se sídlem v Praze, Těšnov 1/1059, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 4 As 132/2015-102 ze dne 16. prosince 2015 a rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 62 A 116/2013-163 ze dne 28. května 2015, jimiž bylo rozhodnuto o žalobě nejvyššího státního zástupce k ochraně veřejného zájmu ve stěžovatelčině věci udělení licence k výrobě elektřiny ve fotovoltaické elektrárně, a proti jinému zásahu nejvyššího státního zástupce spočívajícímu v podání žaloby proti rozhodnutí Energetického regulačního úřadu č. j. 12585-15/2010-ERU ze dne 31. prosince 2010, č. j. 01563-4/2011-ERU ze dne 28. března 2011 a č. j. 02848-5/2013-ERU ze dne 2. dubna 2013, za účasti Nejvyššího správního soudu, Krajského soudu v Brně a nejvyššího státního zástupce jako účastníků řízení a Energetického regulačního úřadu jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Ústavní stížnost se zamítá v rozsahu, v němž směřuje proti rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 4 As 132/2015-102 ze dne 16. prosince 2015 a rozsudku Krajského soudu v Brně č. j. 62 A 116/2013-163 ze dne 28. května 2015.

II. Ve zbylé části se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Energetický regulační úřad rozhodnutím č. j. 12585-15/2010-ERU ze dne 31. 12. 2010 udělil stěžovateli licenci k výrobě elektřiny ve fotovoltaičké elektrárně. Nejvyšší státní zástupce toto rozhodnutí napadl žalobou k ochraně veřejného zájmu, které Krajský soud v Brně rozsudkem č. j. 62 A 116/2013-163 vyhověl, napadené rozhodnutí zrušil a vrátil věc Energetickému regulačnímu úřadu k dalšímu řízení (výrok I rozsudku). Ve vztahu k ostatním napadeným rozhodnutím téhož úřadu soud žalobu zamítl (výrok II rozsudku) a dále rozhodl o nákladech řízení (výroky III, IV a V rozsudku).

2. Důvody pro vyhovění krajský soud shledal v tom, že hodnocení závažného veřejného zájmu k podání žaloby je čistě na nejvyšším státním zástupci a soudu nepřísluší tuto úvahu přezkoumávat. Nejvyšší státní zástupce pak v řízení před soudem prokázal, že stěžovatelka v licenčním řízení před Energetickým regulačním úřadem nesplnila zákonné požadavky nezbytné pro vydání rozhodnutí o udělení licence. Stěžovatelka nepředložila kolaudační souhlas, ale pouze žádost o vydání kolaudačního souhlasu. Nešlo přitom o stavbu, pro kterou se kolaudační souhlas nevydává a kterou by bylo možné začít používat na základě samotného oznámení stavebnímu úřadu (předložená žádost ostatně nespĺňovala ani požadavky oznámení). Pokud stěžovatelka v licenčním řízení nepředložila kolaudační souhlas, souhlas se zahájením zkušebního provozu či rozhodnutí o povolení k předčasnému užívání, neprokázala technické předpoklady pro udělení licence. Dalším z podkladů, které stěžovatelka nepředložila, byl doklad prokazující splnění požadavků k zajištění bezpečnosti práce (zpráva o revizi). Předložená zpráva se totiž vztahovala jen k části zařízení a podle sdělení revizního technika byla následně doplněna o údaje, k nimž revizi neprováděl. Právě v předložení takto doplněné revizní zprávy pak krajský soud shledal důvody, pro které není třeba chránit důvěru stěžovatelky ve vydané rozhodnutí o licenci, neboť kvůli úpravám revizní zprávy nemohla být v dobré víře.

3. Následně kasační stížnosti nejvyššího státního zástupce i stěžovatelky, která před krajským soudem vystupovala jako osoba zúčastněná

na řízení, Nejvyšší správní soud (dále též jen „NSS“) rozsudkem č. j. 4 As 132/2015-102 zamítl. Ztotožnil se s krajským soudem v tom, že posouzení závažného veřejného zájmu k podání žaloby nenáleží soudu, ale pouze nejvyššímu státnímu zástupci jako žalobci zastupujícímu veřejný zájem. Dále se Nejvyšší správní soud ztotožnil i s hodnocením právních otázek rozhodných ve věci samé: splnění technických požadavků dokončeného energetického zařízení nemůže posuzovat Energetický regulační úřad sám, v řízení před ním je naopak třeba splnění těchto požadavků prokázat. Fotovoltaická elektrárna, k níž byla licence vydána, je přitom stavbou, pro jejíž užívání je třeba kolaudačního souhlasu. Již v tomto ohledu pak chybí dobrá víra stěžovatelky, neboť potřeba kolaudačního souhlasu jasně plynula ze stavebního povolení. Nerozhodné je pak jeho vydání dne 9. 3. 2011, neboť nebyl k dispozici v době vydání rozhodnutí o licenci. Nepředložení kolaudačního souhlasu je přitom podstatnou vadou, která sama o sobě může být důvodem pro zrušení licence vydané pro zařízení, u něhož není dostatečně podloženo, že je z hlediska stavebních předpisů způsobilé k bezpečnému užívání. K tvrzeným vadám řízení před krajským soudem Nejvyšší správní soud uvedl, že není důvod, proč by správní soud nemohl vycházet z úředního záznamu o podaném vysvětlení pro účely trestního řízení. Předložené důkazy ve vzájemné souvislosti pak prokazují, že revizní zpráva byla vyhotovena pouze k části elektrárny a nemohla být způsobilým podkladem pro udělení licence ve vztahu k celé elektrárně. Neprovedení některých důkazů na návrh stěžovatelky pak krajský soud řádně odůvodnil.

II. Ústavní stížnost

4. Proti postupu nejvyššího státního zástupce spočívajícímu v podání žaloby a výše uvedeným rozhodnutím krajského soudu a Nejvyššího správního soudu stěžovatelka brojila ústavní stížností pro porušení čl. 11, 36 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Porušení těchto práv stěžovatelka spatřovala v tom, že správní soudy projednaly žalobu nejvyššího státního zástupce, u níž však nebyl dán veřejný zájem k jejímu podání. Tuto otázku pak soudy zcela odmítly přezkoumat. Nejvyšší státní zástupce při podání žaloby zcela pominul, že ve prospěch stěžovatelky svědčil veřejný zájem na výrobě elektrické energie z obnovitelných zdrojů (šlo ostatně i o závazek České republiky plynoucí z unijního práva). Veřejný zájem na podání žaloby nebylo možné spatřovat ve výši veřejné podpory získané stěžovatelkou, neboť jde o její individualizovaný majetkový nárok, jehož zisk je chráněn legitimním očekáváním stěžovatelky. Úvaha nejvyššího státního zástupce, na jejímž základě podá žalobu k ochraně veřejného zájmu, nemůže být ze soudního přezkumu vyloučena. Jde totiž o činnost

orgánu veřejné správy na základě neurčitého právního pojmu, který závisí pouze na uvážení jediného člověka.

5. Napadená rozhodnutí jsou pak založena na přepjatě formalistickém výkladu zákonných a podzákonných předpisů. Prokazování technických předpokladů k rozhodnutí o udělení licence je možno založit i na jiných podkladech než pouze těch, které jsou vyjmenovány ve vyhlášce č. 426/2005 Sb., o podrobnostech udělování licencí pro podnikání v energetických odvětvích, ve znění pozdějších předpisů. To Energetický regulační úřad při vydání rozhodnutí o licenci učinil a stěžovatelka se legitimně mohla spoléhat na správnost a zákonnost jeho postupu. Již dříve přitom Nejvyšší správní soud připustil, že revizní zprávu je možno nahradit znaleckým posudkem. V řízení také nebyly řádně prokázány skutečnosti vyvracející dobrou víru stěžovatelky, je tedy na státu, aby nesl následky svého pochybení. Existovaly dvě zprávy o výchozí revizi, správní soudy však nevyšvětlily, proč přihlížely pouze k jedné z nich. Stejně tak nelze stěžovatelce klást k tíži, že Energetický regulační úřad vydal rozhodnutí na základě nedostačících podkladů. Toto pochybení jde zcela na vrub tohoto úřadu.

6. Procesním pochybením pak bylo odmítnutí provést důkaz záznamem o podání vysvětlení osoby, která za stěžovatelku koordinovala stavbu a zastupovala ji v licenčním řízení. Neprovedení tohoto důkazu krajský soud v rozhodnutí nijak nevyšvětlil.

III. Průběh řízení před Ústavním soudem

7. Krajský soud v Brně k ústavní stížnosti uvedl, že závažný veřejný zájem k podání žaloby nejvyšším státním zástupcem nepřezkoumával v souladu s dosavadní praxí správních soudů i doktrinárním náhledem. K namítaným procesním vadám nedošlo, neboť provedení stěžovatelkou navrhovaného důkazu bylo během ústního jednání zamítnuto a odůvodněno. Stěžovatelka nemohla být v dobré víře, neboť mohla vědět či přímo věděla, že v licenčním řízení předložila podstatně pozměněnou revizní zprávu.

8. Nejvyšší správní soud k ústavní stížnosti uvedl, že zákonné znění jasně podporuje závěr, že podání žaloby k ochraně veřejného zájmu je založeno na vlastní úvaze nejvyššího státního zástupce, která není soudy přezkoumatelná. To potvrzuje jak dosavadní rozhodovací praxe, tak doktrinární literatura. Odpovídá to též ústavnímu a zákonem blíže vymezenému postavení státního zastupitelství v systému orgánů veřejné moci. Má-li veřejná žaloba zásadní postavení při hájení veřejného zájmu v trestním řízení (a soudnictví pak náleží toliko rozhodování o důvodnosti obžaloby), není důvodu, proč by tento model nemohl být uplatněn i v rámci netrestní působnosti státního zastupitelství. Uplatněním tohoto návrhového oprávnění pak nemohlo být přímo do práv stěžovatelky zasaženo, nejde tedy o jiný zásah orgánu veřejné moci.

9. Sřet veřejného zájmu a dobré víry adresáta napadeného správního rozhodnutí pak je třeba řešit nikoliv při zkoumání procesních podmínek, ale v rámci posouzení věci samé: i zjištění nezákonnosti napadeného rozhodnutí (či vad řízení, v němž bylo vydáno) nemůže automaticky vést k jeho zrušení. To je možné, pouze pokud veřejný zájem převáží nad dobrou vírou adresáta, případně pokud jeho dobrá víra není dána. V souzené věci pak dobrá víra stěžovatelky nebyla vůbec dána, takže nebylo co poměřovat. Za takové situace nemohlo dojít ani k zásahu do práva na ochranu vlastnictví, neboť ve věci mohlo spočívat toliko v legitimním očekávání jeho nabytí. Nebyla-li dána dobrá víra stěžovatelky, nemohlo být dáno ani její legitimní očekávání. Stejně tak nemohlo dojít ani k porušení práva podnikat, neboť to je možno vykonávat pouze v mezích prováděcích zákonů. Podmínky těchto zákonů stěžovatelka zjevně nesplnila. V řízení před krajským soudem pak nedošlo ani k procesním vadám, závěry Nejvyššího správního soudu nejsou ani v rozporu s jeho předchozími rozhodnutími.

10. Nejvyšší státní zástupce k ústavní stížnosti uvedl, že podle předchozí rozhodovací praxe Ústavního soudu by ústavní stížnost měla být posouzena jako předčasná, a tudíž nepřipustná. Dále uvedl, že postup spočívající v podání správní žaloby nemůže být zásahem do práv stěžovatelky. Pokud by tomu tak mělo být, bylo by stejně třeba vyčerpat jiné procesní prostředky ochrany práva (zásahovou žalobu). Závažný veřejný zájem byl ve věci zjevně dán, neboť na základě jasně nedostatečných a pozměněných podkladů byla stěžovatelce vydána licence, přičemž rozdíl ve výnosech podle stávající licence a licence vydané za pozdějších podmínek za dobu 20 let by činil zhruba 240 000 000 Kč. K vlastní legitimaci podat žalobu ve správním soudnictví nejvyšší státní zástupce uvedl, že zákonné znění jasně podporuje závěr, že jde o jeho vlastní úvahu, která není soudy přezkoumatelná. To potvrzuje jak rozhodovací praxe, tak doktrinární literatura. Podstatou této žaloby je právě ochrana závažného veřejného zájmu, pro úvahu nejvyššího státního zástupce tak nemůže být limitem skutečnost, že může dojít k zásahu do dobré víry adresáta napadeného správního rozhodnutí. V obdobných věcech je žaloba k ochraně veřejného zájmu jediným prostředkem nápravy tam, kde správní řízení mělo jediného účastníka, jemuž bylo nezákonně vyhověno.

11. K věci samé pak nejvyšší státní zástupce uvedl, že bylo na stěžovatelce, aby předložila úplné a pravdivé podklady. To nečinila, neboť nepředložila ani kolaudační souhlas, ani (po právu nedostatečné) oznámení o záměru započít s užíváním stavby. K procesním vadám v řízení nedošlo, stěžovatelkou navržený důkaz byl nezpůsobilý prokázat rozhodné skutečnosti a jeho neprovedení krajský soud řádně odůvodnil.

12. Energetický regulační úřad k ústavní stížnosti sdělil, že podle předchozí rozhodovací praxe Ústavního soudu by ústavní stížnost měla být

posouzena jako předčasná, a tudíž nepřipustná. Pokud by podání žaloby nejvyšším státním zástupcem mělo být nezákonným zásahem, bylo by třeba se proti němu bránit podáním zásahové žaloby. K tomu však nedošlo. Shledání závažného veřejného zájmu je pak výlučně na úvaze nejvyššího státního zástupce.

13. V replice stěžovatelka uvedla, že nelze srovnávat postavení státního zastupitelství v trestním řízení a ve věcech žalob podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního. V druhém z těchto postavení je nejvyšší státní zástupce správním orgánem, jehož postup podléhá soudnímu přezkumu. Již podáním žaloby přitom dochází k zásahu do právní jistoty stěžovatelky. Před krajským soudem navrhovaný důkaz měl prokázat existenci dobré víry stěžovatelky. Jeho neprovedení je tedy zásadní procesní vadou. V řízení pak nebyl hodnocen veřejný zájem ve vztahu k plnění závazků České republiky plynoucích ze členství v Evropské unii: výroba elektřiny z obnovitelných zdrojů taktéž představuje veřejný zájem, který měl být zvažován.

IV. Formální předpoklady projednání návrhu

14. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, advokátem zastoupenou a oprávněnou stěžovatelkou (byla účastnicí řízení před krajským soudem a Nejvyšším správním soudem), která vyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně práv poskytuje. Ústavní stížnost je proto přípustná v rozsahu směřujícím proti rozhodnutím těchto soudů.

15. Někteří (vedlejší) účastníci řízení poukazovali na předchozí rozhodovací praxi Ústavního soudu, podle níž by návrh stěžovatelky měl být shledán nepřipustným pro předčasnost [např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 380/16 ze dne 19. 2. 2016, sp. zn. III. ÚS 2285/15 ze dne 23. 2. 2016, sp. zn. II. ÚS 755/17 ze dne 3. 4. 2017 ve znění opravného usnesení ze dne 24. 4. 2017 (v SbNU nepublikována, dostupná stejně jako ostatní rozhodnutí Ústavního soudu na <http://nalus.usoud.cz>)]. K takovému závěru však v souzené věci dojít nelze, neboť tato rozhodnutí shledávají neukončenost řízení a možnost poskytnutí ochrany právům stěžovatelů v možnosti vydat novou licenci. S napadenou věcí se ovšem pojí dva relativně samostatné právní problémy, které je třeba odlišovat: právo stěžovatelky podnikat v licencovaném odvětví závislé na existenci licence a právo stěžovatelky na konkrétní výši státní podpory závislé na uvedení výroby do provozu k určitému datu na základě takové licence.

16. Podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, je ústavní stížnost nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. Ústavní stížností se tak lze domáhat ochrany základních práv a svobod jen proti rozhodnutím konečným, tj. rozhodnutím

o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva. Zpravidla půjde o ta rozhodnutí, jimiž se soudní či jiné řízení končí. Tyto podmínky jsou ale splněny i v případě nemeritorních rozhodnutí, která jsou způsobilá bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo [např. nález sp. zn. III. ÚS 441/04 ze dne 12. ledna 2005 (N 6/36 SbNU 53) nebo stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 ze dne 23. dubna 2013 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.)].

17. Závěr o nepřipustnosti by byl namíste v procesní situaci, v níž by otázky vznesené stěžovatelkou bylo možno v dalším řízení řešit, případně jiným způsobem poskytnout ochranu jejím právům (plně vyhovět z jiných důvodů). Takovou možnost ovšem vedení licenčního řízení před Energetickým regulačním úřadem, případně řízení před správními soudy neskýtá. Je tomu proto, že podnikat v energetických odvětvích na území České republiky mohou fyzické či právnické osoby pouze na základě licence udělené Energetickým regulačním úřadem [§ 3 odst. 3 zákona č. 458/2000 Sb., o podmínkách podnikání a o výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon), ve znění pozdějších předpisů]. Energetický regulační úřad rozhodne o udělení licence na základě splnění podmínek pro její udělení a v licenci uvede den vzniku oprávnění k licencované činnosti [§ 8 odst. 1 a odst. 2 písm. e) energetického zákona]. Jde přitom o správní rozhodnutí konstitutivní povahy; udělením licence správním rozhodnutím Energetický regulační úřad zakládá oprávnění žadatele o licenci podnikat v energetickém odvětví s účinky *ex nunc*, tedy od udělení licence (srov. rozsudek Krajského soudu v Brně č. j. 62 A 49/2014-86 ze dne 22. 2. 2016, č. 3458/2016 Sb. NSS).

18. Zrušil-li tedy správní soud rozhodnutí o udělení licence z 31. 12. 2010 s odstupem několika let a věc vrátil Energetickému regulačnímu úřadu k dalšímu řízení, je z výše uvedeného zřejmé, že v tomto dalším řízení bude Energetický regulační úřad rozhodovat o udělení licence ke dni případného rozhodnutí, nikoliv opět ke dni 31. 12. 2010. To samo o sobě by však nestačilo pro závěr o přípustnosti ústavní stížnosti. Kromě již uvedeného je třeba zohlednit i způsob poskytování státní podpory výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů. Nejde totiž jen o to, od jaké doby by stěžovatelka byla oprávněna k výkonu licencované činnosti (s přerušením v době mezi zrušením rozhodnutí o udělení licence a vydáním nového rozhodnutí), ale zejména o to, že různá míra státní podpory je vázána na datum uvedení výroby do provozu.

19. Jinými slovy, nedostatek oprávnění k výkonu licencované podnikatelské činnosti lze v novém řízení odstranit vydáním nové licence. V dalším správním či soudním řízení tak může být poskytnuta ochrana právu stěžovatelky podnikat za zákonem stanovených podmínek. Vydáním nové

licence však nelze ovlivnit podmínky státní podpory, za nichž je tato podnikatelská činnost vykonávána. Nové licenční řízení se touto otázkou zabývat nemůže a ani v navazujícím řízení před správními soudy stěžovatelka nemá jak dosáhnout ochrany svého tvrzeného práva, které má ve své podstatě spočívat v nároku na výkupní ceny elektřiny pro výrobní uvedené do provozu do 31. 12. 2010. V řízení před správními soudy lze totiž řešit pouze otázku zákonnosti nového rozhodnutí o udělení licence, které však soudy zjevně nemohou shledat nezákonným proto, že předchozí rozhodnutí o udělení licence bylo nesprávně, nezákonně či neústavně zrušeno. Ze stejného důvodu pak nelze v případném řízení o ústavní stížnosti proti těmto navazujícím rozhodnutím správních soudů poskytnout ochranu proti původním kasačním rozhodnutím správních soudů, neboť předmět nově vydaných soudních rozhodnutí by se týkal pouze nového rozhodnutí o udělení licence (srov. § 75, 76 a 78 soudního řádu správního).

20. Za stávajícího právního stavu, který neumožňuje navrácení do původního stavu (např. zpětným vydáním licence, mimořádným přiznáním dřívější výkupní ceny), tedy nelze dospět k závěru, že v dalším řízení o jiných procesních prostředcích ochrany práva bude možné poskytnout ochranu tvrzenému nároku stěžovatelky na státem garantované výkupní ceny vázané na původní rozhodnutí o licenci a s tím spojenému legitimnímu očekávání a důvěře v zákonnost postupu orgánů veřejné moci. V této dílčí otázce jde tedy o rozhodnutí konečné a ústavní stížnost je přípustná. Obdobně ostatně Ústavní soud postupoval i v nálezu sp. zn. IV. ÚS 1146/16 ze dne 20. 6. 2017 (N 101/85 SbNU 679), kde konečnost řízení (řešení rozhodných právních otázek) shledal ve vztahu k jednomu z účastníků řízení (body 44 a 45 nálezu).

21. V rozsahu směřujícím proti postupu nejvyššího státního zástupce spočívajícímu v podání žaloby podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního jde o návrh, k jehož projednání není Ústavní soud příslušný. Ústavní soud v nynější věci dospěl k závěru, že využití oprávnění k podání žaloby k ochraně veřejného zájmu ze strany nejvyššího státního zástupce pojmově nemůže být jiným zásahem ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky. Ke shodnému závěru Ústavní soud dospěl v nálezu sp. zn. II. ÚS 3189/16 ze dne 3. 4. 2018 (N 66/89 SbNU 43) a v obecné rovině i v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994 (N 16/1 SbNU 113; 91/1994 Sb.), podle něhož výkon návrhového oprávnění státního orgánu není výkonem pravomoci, kterým se mění nebo potvrzuje právní stav jednotlivých osob.

V. Vlastní posouzení

22. Ústavní soud se seznámil s ústavní stížností, vyjádřením účastníků i vedlejších účastníků řízení, napadenými rozhodnutími a příslušnými

soudními i správními spisy. Následně dospěl k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

23. Právní otázky rozhodně pro posouzení věci lze rozdělit do několika okruhů: 1. Ústavní přípustnost soudem nekontrolovaného užití návrhového oprávnění nejvyššího státního zástupce podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního, tj. podání žaloby v závažném veřejném zájmu, 2. ústavnost průběhu řízení před správními soudy, 3. ochrana dobré víry stěžovatelky a ochrana její důvěry v zákonnost postupu orgánů veřejné moci.

24. Ústavní soud se námitkami stěžovatelky zabýval v tomto pořadí, neboť setrvale vychází ze zásady minimalizace zásahů do pravomoci jiných orgánů a subsidiarity hmotněprávního k procesněprávnímu přezkumu. Hodnocení dodržení ústavních procesních práv předchází posouzení ústavní přijatelnosti výkladu a užití hmotného práva, protože zrušením rozhodnutí z procesních důvodů se obecným soudům otevírá procesní prostor k poskytnutí řádné ochrany hmotného práva uvnitř soustavy obecných soudů či jiných kompetentních orgánů [nález sp. zn. III. ÚS 205/97 ze dne 11. 12. 1997 (N 159/9 SbNU 375)].

V.1 Nejvyšší státní zástupce a žaloba v závažném veřejném zájmu

25. Podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního je nejvyšší státní zástupce oprávněn podat žalobu, jestliže k jejímu podání shledá závažný veřejný zájem. Namítá-li stěžovatelka, že toto ustanovení je v praxi správních soudů vykládáno přepjatě formalisticky, nelze jí přisvědčit. Je totiž vykládáno přesně tak, jak je procesním předpisem stanoveno: žalobu je oprávněn podat nejvyšší státní zástupce, jestliže k jejímu podání shledá závažný veřejný zájem. Ústavní soud opakovaně uvedl, že neudržitelným momentem používání práva je jeho aplikace vycházející pouze z jeho jazykového výkladu [nález sp. zn. Pl. ÚS 33/97 ze dne 17. 12. 1997 (N 163/9 SbNU 399; 30/1998 Sb.)]. Platí ovšem, že se soud od doslovného znění zákonného ustanovení smí a musí odchýlit v případě, kdy to vyžaduje ze závažných důvodů účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku [nález sp. zn. Pl. ÚS 21/96 ze dne 4. 2. 1997 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.)].

26. Takové závažné důvody přitom zásadně nelze nalézt v blíže nevymezeném právu na „spravedlivý proces“, neboť ve skutečnosti jde o právo vnitřně strukturované, zahrnující více samostatných, více či méně konkrétně vymezených subjektivních základních práv [nález sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. 2006 (N 92/41 SbNU 173; 419/2006 Sb.)]. Samotný čl. 36 odst. 1 Listiny zaručuje každému možnost domáhat se svého práva u nezávislého a nestranného soudu (případně u jiného orgánu). Podmínkou ovšem je, že se tak musí stát „stanoveným postupem“. Součástí tohoto postupu jsou

veškeré zákonem stanovené požadavky kladené na účastníka řízení, jež musí být z jeho strany splněny, aby soud mohl rozhodnout v jeho věci a aby při tom mohl zohlednit jím předestřená tvrzení a důkazy. Jednotlivě ani ve svém celku nesmí představovat takové omezení přístupu k soudu, které by se práva na soudní ochranu dotýkalo v samotné jeho podstatě, a fakticky by tak znemožňovalo jeho uplatnění [srov. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 281/04 ze dne 25. srpna 2005 (N 165/38 SbNU 319)].

27. Je tedy nasnadě, že ustanovení procesního předpisu (zde § 66 odst. 2 soudního řádu správního) vymežující stanovený postup ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny nemůže být bez dalšího v rozporu s ústavní procesní zárukou, jejíž obsah ve skutečnosti v části konstituuje. Nejde přitom o výše zmíněný případ, kdy by procesní konstrukce (či její výklad ze strany aplikujících orgánů) fakticky znemožňovala ochranu práv stěžovatelky, případně se jí dotýkala v její podstatě: její hmotné právo může být ochráněno v zahájeném řízení v rámci věcného posouzení žaloby. Zároveň pak stěžovatelka ani netrvdí, že by šlo o rozpor s nějakou konkrétní komponentou (konkrétně určeným dílčím právem) toho, co se obecně označuje jako právo na spravedlivý proces.

28. Závěr správních soudů o tom, že závažný veřejný zájem podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního hodnotí pouze nejvyšší státní zástupce, odpovídá jasnému znění tohoto ustanovení a není výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován. Odpovídá též všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů [k významu těchto kritérií srov. nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. 9. 2007 (N 148/46 SbNU 471)]. Tento závěr tak není v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny. Ke shodnému závěru Ústavní soud ostatně dospěl v již citovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 3189/16.

29. V nálezu sp. zn. II. ÚS 3189/16 se však Ústavní soud nezabýval tím, zda absence soudní kontroly využití žalobního oprávnění nejvyššího státního zástupce není v rozporu s jinými částmi ústavního pořádku, resp. zda odchýlení se od jasného textu § 66 odst. 2 soudního řádu správního nevyžaduje ve smyslu závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 21/96 některý z dalších principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku. Zejména jde o ústavní vymezení státního zastupitelství podle čl. 80 Ústavy, soudní přezkum rozhodnutí orgánů veřejné správy podle čl. 36 odst. 2 Listiny a rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

30. Důvodem pro odchýlení od znění § 66 odst. 2 soudního řádu správního nemůže být postavení státního zastupitelství jako orgánu moci výkonné *sui generis*. Podle čl. 80 Ústavy státní zastupitelství zastupuje veřejnou žalobu v trestním řízení; vykonává i další úkoly, stanoví-li tak zákon (odstavec 1). Postavení a působnost státního zastupitelství stanoví zákon

(odstavec 2). Zákonodárci tedy je přenechána možnost, aby blíže vymezil postavení státního zastupitelství, tj. právní zakotvení státního zastupitelství v systému orgánů veřejné moci se zřetelem na jeho význam, vliv a pozici mezi takovými orgány včetně vztahu k nim [srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/14 ze dne 19. 4. 2016 (N 68/81 SbNU 181; 201/2016 Sb.) a tam citovanou judikaturu]. Ústavně předvídanou podstatou státního zastupitelství je činnost v rámci trestního řízení; s ohledem na praktické potřeby (společenské, ekonomické, právní) však zákonodárce může svěřit státnímu zastupitelství plnění dalších úkolů. Patří k nim například úkoly související s trestním řízením, ale nikoliv bezprostředně se zastupováním veřejné žaloby, či úkoly v rámci tzv. netrestní působnosti.

31. Právě ochrana veřejného zájmu v rámci netrestní působnosti je pak jedním z dalších typických, byť ne ústavně vyžadovaných úkolů orgánů veřejné žaloby. Slouží k zajištění dodržování právního řádu tam, kde neexistují jiné prostředky ochrany nebo jsou z různých důvodů v praktickém životě neúčinné (srov. Fenyk, J. Veřejná žaloba. Díl první. Historie, současnost a možný vývoj veřejné žaloby. Praha: Institut Ministerstva spravedlnosti České republiky pro další vzdělávání soudců a státních zástupců, 2001, str. 147–149 a 183–189). Takovým případem může být právě nezákonné rozhodnutí správního orgánu ve prospěch jediného účastníka řízení, který sám logicky nemusí mít zájem na nápravě. Je přitom zřejmé, že oprávnění podávat návrhy ve správním soudnictví k ochraně objektivního či subjektivního práva může být svěřeno různými institucím: v rámci soustavy orgánů veřejné správy, veřejnému ochránci práv či státnímu zastupitelství. Ani komparativně nejde o nic neobvyklého: srov. žalobní oprávnění ombudsmana a prokuratury podle čl. 8 polského soudního řádu správního, prokuratury podle § 178 slovenského správního soudního poriadku, spolkového ministra podle čl. 132 odst. 1 Spolkové ústavy Rakouské republiky či procesní oprávnění zástupce spolkového či zemského veřejného zájmu podle § 35 a 36 soudního řádu správního Spolkové republiky Německo.

32. Zvláštní postavení nejvyššího státního zástupce k podání žaloby ve veřejném zájmu je tedy akceptovatelné z hlediska organizačního ústavního práva. To však neznamená, že úprava výkonu této jeho pravomoci je bez dalšího akceptovatelná z hlediska ústavně zaručených práv a svobod. Pochybnost pak vzniká zejména z hlediska záruky soudního přezkumu rozhodnutí veřejné správy a rovnosti zbraní účastníků soudního řízení zahájeného žalobou k ochraně veřejného zájmu.

33. Absence soudní kontroly výkonu návrhového oprávnění k ochraně veřejného zájmu není ústavně nepřijatelná podle čl. 36 odst. 2 Listiny. Je tomu jednak proto, že samotný návrh k soudu bezprostředně nezasahuje do konkrétních ústavně zaručených práv oprávněného z nařikáňého rozhodnutí (srov. výše citované nálezy sp. zn. II. ÚS 3189/16 a sp. zn. Pl. ÚS

43/93), jednak proto, že o takto uplatněném návrhu pak rozhoduje soud. Případné dotčení základních práv či svobod je tak stále pod soudní kontrolou a k případnému zásahu (zde zejména do dříve nabytých práv) dochází právě soudním rozhodnutím. Výkon návrhové pravomoci není ani ponechán na libovůli veřejných žalobců. Jako orgány veřejné moci jsou totiž stále povinni respektovat ústavně zaručená práva fyzických i právnických osob, byť jsou stranami soudního řízení. Stejně tak musí respektovat i procesní úpravu řízení, v němž žalobní návrh ve veřejném zájmu uplatňují. Právě úprava řízení o žalobě podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního je zásadní pro posouzení rovnosti zbraní účastníků tohoto řízení.

34. Rovnost účastníků řízení jako jeden ze základních principů, jimiž je soudní řízení ovládáno, vyjadřuje požadavek, aby účastníci stáli před soudem v rovném postavení, aniž by byla jedna nebo druhá strana jakkoli procesně zvýhodněna [nález sp. zn. III. ÚS 202/03 ze dne 13. 11. 2003 (N 134/31 SbNU 193)]. Každá ze stran řízení tedy má mít možnost obhajovat svou věc za podmínek, které ji z pohledu řízení jako celku podstatným způsobem nezvýhodňují vzhledem k protistraně. Mezi stranami by tedy mělo být dosaženo „spravedlivé rovnováhy“, aniž by však jejich postavení muselo být identické (srov. rozsudky ESLP ze dne 18. 2. 1997 ve věci *Niederöst-Huber proti Švýcarsku*, stížnost č. 18990/91, odst. 23, či rozsudek ze dne 22. 7. 2010 ve věci *Ewert proti Lucembursku*, stížnost č. 49375/07, odst. 98).

35. Nepřehlédnutelný rozdíl v délce lhůty k podání žaloby ve prospěch veřejných žalobců (tři roky podle § 72 odst. 2 soudního řádu správního oproti dvěma měsícům podle § 72 odst. 1 téhož zákona) má svůj původ zejména v odlišném postavení procesních subjektů a jejich rozdílné možnosti zjistit vady správního rozhodnutí. Pro fyzické a právnické osoby totiž platí, že před soudem uplatňují tvrzení o porušení svých veřejných subjektivních práv, k němuž došlo typicky v předcházejícím řízení [§ 65 odst. 1 a 2 soudního řádu správního, srov. nález sp. zn. I. ÚS 740/15 ze dne 27. 6. 2017 (N 113/85 SbNU 851), body 20–21]. Za takové situace lze předpokládat, že tyto osoby v přiměřené lhůtě seznají, v čem tvrzené porušení jejich práv spočívá, a jsou schopny se u soudu domáhat ochrany vylíčením základních, individualizovaných právních a skutkových důvodů (žalobních bodů, srov. rozsudek rozšířeného senátu NSS č. j. 4 As 3/2008-78 ze dne 24. 8. 2010, č. 2162/2011 Sb. NSS). Oproti tomu žalobci oprávnění podat žalobu k ochraně veřejného zájmu typicky nejsou účastníky správního řízení a o jeho vadách či nezákonnosti výsledného rozhodnutí se mohou dozvědět až zprostředkovaně: z jiných řízení či mimoprocesní cestou. K účinnému uplatnění jejich pravomoci je prodloužení žalobní lhůty příležitě zvoleným prostředkem – umožňuje seznámení se s rozhodnutím i relevantními fakty, tedy s důvody ohrožení veřejného zájmu. Tři roky žalobní lhůty

se pak jeví jako přiměřená doba na to, aby veřejný žalobce zjistil a před soudem uplatnil, a to i za spolupráce s jinými částmi státního aparátu, z jakých skutkových a právních důvodů měl být závažný veřejný zájem rozhodnutím správního orgánu ohrožen.

36. Zdánlivá převaha nejvyššího státního zástupce v řízení o žalobě k ochraně veřejného zájmu neplyne jen ze lhůty k zahájení řízení, ale též z možnosti uplatňovat v průběhu řízení žalobní body a tím určovat rozsah a intenzitu soudního přezkumu. Ústavní soud již dříve uvedl, že správní soudy nemohou k povinnostem žalobce podávajícího žalobu ve veřejném zájmu přistupovat benevolentněji než k povinnostem žalobce se standardní aktivní legitimací (citovaný náleží sp. zn. II. ÚS 3189/16). Žalobce ve veřejném zájmu vážou procesní pravidla, včetně vázanosti soudu včas uplatněními žalobními body a lhůty pro možné rozšíření žaloby o další žalobní body (§ 75 odst. 2 a § 71 odst. 2 soudního řádu správního).

37. Toto východisko má svůj základ nejen ve výslovné zákonné úpravě, ale též smyslu přezkumného řízení před správními soudy: žalobce vymezuje důvody žaloby svým tvrzením o porušení subjektivního či objektivního práva v žalobní lhůtě. To slouží k racionalizaci a efektivitě řízení před správním soudem tak, aby nedocházelo k jeho zbytečnému prodloužování, k opakování stejné či podobné argumentace anebo naopak k dodatečnému předkládání dalších tvrzení, názorů a důkazů, které mohly být bez větších obtíží účastníky řízení uplatněny již dříve [náleží sp. zn. II. ÚS 2732/15 ze dne 12. 1. 2016 (N 6/80 SbNU 65)]. Pokud takové tvrzení žalobce včas nepředloží, lze vycházet z toho, že případné vady řízení či důvody nezákonnosti nepovažuje pro posouzení své věci za zásadní. To platí i pro vady řízení či nezákonnost, o nichž se žalobce včas nedozví, neboť k nabytí povědomosti o tom, co by měl napadenému správnímu rozhodnutí vytýkat, slouží právě účast v předchozím správním řízení, doručení výsledného správního rozhodnutí či prodloužená lhůta k podání žaloby k ochraně veřejného zájmu (viz výše bod 35).

38. Žalobní lhůta jako stanovený postup k uplatnění práva podle čl. 36 odst. 1 Listiny tak přispívá mimo jiné k nastolení právní jistoty o „konečnosti“ správního rozhodnutí, pokud žaloba nebude podána, či o rozsahu soudního přezkumu, pokud budou uplatněny jen některé žalobní body. Není proto důvod, aby správní soud při přezkumu přihlížel k opožděným žalobním bodům. Stejně tak není ústavněprávní důvod, aby soud z úřední povinnosti sám vyhledával vady řízení či důvody nezákonnosti [již náleží sp. zn. I. ÚS 164/97 ze dne 10. 3. 1999 (N 39/13 SbNU 277)]. Podle čl. 36 odst. 2 Listiny se na soud může obrátit ten, kdo tvrdí, že byl na svých právech zkrácen rozhodnutím orgánu veřejné správy. Není-li tedy ze strany žalobce takového tvrzení, toto ústavně zaručené právo mu nesvědčí. Z toho důvodu nelze postup správního soudu *ex officio* dovodit ani z čl. 4 Ústavy. Řízení před

správními soudy má přezkumnou povahu - zákonně či ústavně zaručené hmotné právo deklaruje či konstituuje správní orgán, správní soud pak jeho rozhodnutí jen přezkoumává v rámci včasných žalobních bodů.

39. Těmto ústavněprávním hlediskům odpovídá i rozhodovací činnost správních soudů, podle níž z podmínek pro rozhodnutí správního soudu bez jednání (§ 76 soudního řádu správního) zásadně nelze dovodit, že některé vady řízení musí být přezkoumány z úřední povinnosti: krajský soud je oprávněn zrušit rozhodnutí správního orgánu pro vady řízení, byť by nebyly žalobcem výslovně namítány, pokud tyto vady brání přezkoumání rozhodnutí v rozsahu žalobních bodů (usnesení rozšířeného senátu NSS č. j. 7 Azs 79/2009-84 ze dne 8. 3. 2011, č. 2288/2011 Sb. NSS).

40. Lze tak uzavřít, že výklad § 66 odst. 2 soudního řádu správního, podle něhož je k posouzení naléhavého veřejného zájmu k samotnému podání správní žaloby příslušný sám nejvyšší státní zástupce, nikoliv správní soud, je souladný s ústavním pořádkem.

V.2 Ústavnost průběhu řízení před správními soudy

a) Ústavní právo osoby zúčastněné na řízení navrhnout důkazy

41. Namítala-li stěžovatelka porušení svých práv tím, že krajský soud neprovedl jí navrhované důkazy, je třeba se zabývat tím, jaké postavení stěžovatelka v řízení měla a zda se s tímto postavením pojí i právo na provedení navrhovaných důkazů. Právo osoby zúčastněné na řízení navrhnout důkazy (a povinnost soudu je vypořádat) může založit zákonná úprava řízení před správními soudy, případně úprava ústavní.

42. Soudní řád správní v § 33 a 34 vymezuje postavení účastníků řízení a osob zúčastněných na řízení. Toto rozlišení je pak respektováno při vymezení procesních povinností soudu a procesních oprávnění a povinností účastníků řízení a osob zúčastněných na řízení. Širší rozsah procesních práv zákon výslovně přiznává účastníkům řízení, vůči nimž zároveň soud musí plnit více povinností (srov. např. § 49 odst. 1, 5, 12, § 74, § 105 odst. 1 soudního řádu správního). Postavení osob zúčastněných na řízení je záměrně konstruováno jako postavení procesních subjektů odlišných od účastníků řízení, což odpovídá i povaze zájmů, které v řízení uplatňují. Žalobce totiž v řízení zpravidla uplatňuje tvrzení o porušení svých veřejných subjektivních práv (§ 65, 79, 82, 101a soudního řádu správního), kdežto osoba zúčastněná na řízení hájí svá (typicky hmotná) práva či povinnosti, jež mohou být přímo dotčeny zrušením nebo vydáním správního rozhodnutí podle výroku soudu, případně hájí práva či povinnosti, jež byly přímo dotčeny vydáním či nevydáním správního rozhodnutí, aniž by však tato osoba z toho důvodu sama podala žalobu (§ 34 odst. 1 soudního řádu správního).

43. Osoba zúčastněná na řízení tak před správním soudem nemusí uplatňovat práva shodná s právy uplatňovanými žalobcem, případně hájenými žalovaným, a nemusí ani jednoho z nich podporovat (nejde o vedlejšího účastníka ve smyslu § 93 občanského soudního řádu). Platí přitom stále, že o věci samé rozhoduje správní orgán, kdežto soud přezkoumává pouze zákonnost správního rozhodnutí ve vztahu k žalobou uplatněným bodům směřujícím k ochraně veřejných subjektivních práv žalobce. V tomto ohledu je tedy v rámci soudního řízení řešena věc žalobce, která měla či může mít dopad do věci (typicky hmotných práv) osoby zúčastněné. Na rozdíl od postupu civilního soudu podle části páté občanského soudního řádu pak správní soud nerozhoduje namísto žalovaného správního orgánu, ale jeho rozhodnutí zruší a vrátí k dalšímu řízení, kde má osoba zúčastněná na řízení zpravidla opětovně možnost plně argumentovat k věci a tím účinně hájit své zájmy.

44. Tomu přílehavě soudní řád správní ukládá žalobci, aby navrhoval důkazy [§ 71 odst. 1 písm. e), § 80 odst. 3 písm. c), § 84 odst. 3 písm. c) soudního řádu správního], a ukládá soudu, aby rozhodl o jejich provedení či neprovedení a toto své rozhodnutí odůvodnil (§ 157 odst. 2 občanského soudního řádu ve spojení s § 64 a § 52 odst. 1 soudního řádu správního). Srovnatelnou povinnost či alespoň oprávnění osoby zúčastněné na řízení navrhovat důkazy soudní řád správní nestanoví. Právě naopak: její procesní práva v § 34 odst. 3 soudního řádu správní výslovně vymezuje jako právo předkládat písemná vyjádření, nahlížet do spisu, být vyzvána o nařizeném jednání a žádat, aby jí bylo při jednání uděleno slovo. Podle § 49 odst. 5 téhož zákona pak má právo klást otázky účastníkům, popřípadě svědkům a znalcům anebo je vyzvat k vyjádření k věci.

45. Za tohoto stavu by tedy právo na provedení stěžovatelkou navržených důkazů mohlo plynout pouze ze samotných ustanovení ústavního pořádku, potažmo z mezinárodních lidskoprávních závazků České republiky (tedy typicky mezinárodních smluv o lidských právech v rozsahu jejich působnosti).

46. Listina základních práv a svobod přímo neupravuje proces dokazování jako takový, přestože je podstatnou, ne-li nejdůležitější částí řízení. To ovšem neznamená, že se dokazování nachází mimo ústavněprávní rovinu, a jeho úprava je tak pouze výlučnou záležitostí zákona (citovaný nález sp. zn. Pl. ÚS 37/04). Dílčí součástí práva na spravedlivý proces je mimo jiné i vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námítky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. Vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených

osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů [srov. např. nálezy sp. zn. IV. ÚS 269/05 ze dne 27. 6. 2005 (N 129/37 SbNU 629) či nálezy sp. zn. I. ÚS 273/06 ze dne 14. 9. 2007 (N 144/46 SbNU 409)].

47. Zásadám spravedlivého procesu vyplývajícím z Listiny (čl. 36 odst. 1) je pak nutno rozumět tak, že ve spojení s obecným procesním předpisem v řízení před obecným soudem musí být dána jeho účastníkovi možnost vyjádřit se nejen k provedeným důkazům (čl. 38 odst. 2) a k věci samé, ale také označit důkazy, jejichž provedení pro prokázání svých tvrzení pokládá za potřebné; tomuto procesnímu právu účastníka odpovídá povinnost soudu nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů navržené důkazy neprovedl (§ 157 odst. 2 občanského soudního řádu). Jestliže tak obecný soud neučiní, zatíží svoje rozhodnutí nejen vadami spočívajícími v porušení obecných procesních principů, ale současně postupuje i v rozporu se zásadami vyjádřenými v hlavě páté Listiny (především čl. 36 odst. 1, čl. 38 odst. 2) a v čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod [např. nálezy sp. zn. III. ÚS 61/94 ze dne 16. 2. 1995 (N 10/3 SbNU 51), sp. zn. II. ÚS 663/2000 ze dne 10. 4. 2001 (N 57/22 SbNU 19) či citovaný nálezy sp. zn. I. ÚS 273/06].

48. Výše uvedený pojem „účastník řízení“ však nelze vykládat striktně podle podústavních předpisů (výklad Ústavy konformní se zákonem). Právo vyjadřovat se k věci má totiž každý, o jehož věc ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny jde. Přitom i pojem „jeho věc“ v tomto smyslu je autonomním pojmem ústavního pořádku, který není konstituován (ale ani vyčerpán) tím, že je jednotlivcem subjektem řízení upraveného zákonem: jeho účast na takovém procesu je určena především podústavními předpisy, které ji mohou založit i pro případy, kdy o věc toho jednotlivce v ústavněprávním smyslu nejde. Výraz „jeho věc“ je tedy nutno vykládat tak, že Listina požaduje, aby každý, o jehož právech a povinnostech má být v soudním řízení jednáno, měl možnost se tohoto řízení účastnit a vyjádřit se k všem prováděným důkazům [nálezy sp. zn. Pl. ÚS 30/95 ze dne 10. 1. 1996 (N 3/5 SbNU 17; 31/1996 Sb.)].

49. Je-li, jak výše uvedeno, předmětem řízení před správním soudem ochrana veřejných subjektivních práv žalobce, která však může mít dopad do práv či povinností osoby zúčastněné na řízení, jde v tomto řízení zpravidla i o její věc ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny. Tomu odpovídá výslovné oprávnění osoby zúčastněné na řízení předkládat písemná vyjádření a žádat, aby jí bylo při ústním jednání uděleno slovo. K praktickému uplatnění těchto práv slouží zejména doručení žaloby a včasné vyzoomnění o ústním jednání (srov. rozsudky NSS č. j. 9 Aos 7/2013-88 ze dne 10. 12. 2014 a č. j. 1 As 1/2007-104 ze dne 25. 7. 2007).

50. Nad rámec práva vyjádřit se k věci však osoby zúčastněné na řízení nemají ústavně zaručené právo navrhnout důkaz (a s tím spojené právo na vypořádání takového důkazu ze strany soudu). Jak Ústavní soud výše uvedl (bod 47), takové právo je dáno v rámci stanoveného postupu podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s obecným procesním předpisem (tak již náleží sp. zn. III. ÚS 61/94). Nestanoví-li procesní předpis takové právo (srov. výše body 42 až 44), nemůže být ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny zaručeno. To však neznamená, že by stěžovatelka nemohla takový důkaz navrhnout a soud jej nemohl provést (§ 52 odst. 1 *in fine* soudního řádu správního). Neprovedením takového důkazu, resp. nezjištěním jím prokazovaných skutečností, pak může být ovlivněna správnost závěru soudu o potřebě zrušit napadené správní rozhodnutí. To může mít dopad do ústavně zaručených hmotných práv, nejde však z hlediska ústavního pořádku o procesní vadu nedodržení stanoveného postupu.

51. K jinému závěru by bylo možné dojít v závislosti na tom, zda bude před soudem posuzována věc, již by bylo možno podřadit pod čl. 6 Úmluvy, tedy pokud soud, resp. správní orgán před ním, rozhoduje o občanských právech nebo závazcích osoby zúčastněné na řízení nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti ní. I v tomto ohledu je však základem práva podle čl. 6 Úmluvy především možnost seznámit se se všemi stanovisky a důkazy předloženými soudem s cílem ovlivnit jeho rozhodnutí a vyjádřit se k nim (srov. rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 20. 2. 1996 ve věci *Lobo Machado proti Portugalsku*, stížnost č. 15764/89, odst. 31, či rozsudek téhož soudu ze dne 21. června 2005 ve věci *Milatová a ostatní proti České republice*, stížnost č. 61811/00, odst. 59). Vlastní právo navrhnout důkaz má výslovnou oporu v čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy nebo může vyplynout z potřeby spravedlivého projednání soudem ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy (srov. obdobné závěry usnesení rozšířeného senátu NSS č. j. 2 As 196/2016-123 ze dne 5. 12. 2017, č. 3668/2018 Sb. NSS).

52. Veden výše vyjádřenými hledisky, Ústavní soud dospěl k závěru, že v nynější věci zjevně šlo o věc stěžovatelky, neboť se týkala jejího oprávnění k licencované činnosti a na něj navázaného zisku z podnikání. Měla tedy ústavně zaručené právo se v řízení vyjadřovat. Neprovedením důkazů, který navrhovala, však nemohla být zasažena její ústavně zaručená procesní práva. Nadto je zřejmé, že krajský soud si byl dobře vědom zvláštního postavení stěžovatelky, která byla sice osobou zúčastněnou na řízení, fakticky však jako jediná (namísto žalovaného Energetického regulačního úřadu) hájila zákonnost napadeného rozhodnutí. Krajský soud tak dal prostor nejen k vyjádření, ale též k označení důkazů. S takto označenými důkazy se pak soud při jednání vypořádal (rozhodl o nich a sdělil důvody svého rozhodnutí). Z hlediska požadavků čl. 6 odst. 1 Úmluvy tedy šlo

o spravedlivé projednání věci, neboť stěžovatelka nebyla při hájení své věci podstatně znevýhodněna oproti nejvyššímu státnímu zástupci.

b) Povinnost nejvyššího státního zástupce uplatnit všechny žalobní body do 3 let

53. Krajský soud ve věci stěžovatelky odmítl jeden z žalobních bodů nejvyššího státního zástupce pro opožděnost, neboť byl založen na novém tvrzení o nedokončenosti elektrárny v době vydání licence. Vzhledem k tomu, že jde o situaci zdánlivě podobnou s opakovaně zmíněnou věcí sp. zn. II. ÚS 3189/16, je třeba rozdíl vyjasnit: v nálezu sp. zn. II. ÚS 3189/16 Ústavní soud dospěl k závěru, že bylo třeba *ex officio* přihlídnout ke skutečnosti uplatněné nejvyšším státním zástupcem opožděně. Jde ovšem o závěr přijatý k vadám řízení v kontextu dané věci a tam uplatněným žalobním tvrzením. Není to důvod pro obecné zohledňování opožděně uplatněných žalobních bodů (srov. výše body 37 až 38) či jejich zohlednění ve věci nyní posuzované, neboť je zřejmé, že skutková okolnost (údajné nedokončení elektrárny) zjištěná po uplynutí žalobní lhůty, a proto uplatněná v novém žalobním bodu, není ve smyslu citovaného usnesení č. j. 7 Azs 79/2009-84 důvodem pro postup krajského soudu z úřední povinnosti. Nemůže totiž bránit v přezkumu v rozsahu žalobních bodů, které v tomto rozsahu ani nebyly (včas) uplatněny.

V.3 Ochrana dobré víry a ochrana důvěry v zákonnost postupu orgánů veřejné moci při podání správní žaloby k ochraně veřejného zájmu

54. Ústavní soud setrvale vychází z toho, že podstatou uplatňování veřejné moci v demokratickém právním státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky) je kromě jiného také princip dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrana dobré víry v nabytá práva konstituovaná akty veřejné moci, ať už v individuálním případě plynou přímo z normativního právního aktu, nebo z aktu aplikace práva. Důvěra jednotlivce v rozhodovací činnost orgánů státu, ať už jde o rozhodování orgánů moci zákonodárné, výkonné, či soudní, je jedním ze základních atributů právního státu. Princip dobré víry pak působí bezprostředně v rovině subjektivního základního práva jako jeho ochrana, v rovině objektivní se pak projevuje jako princip presumpce správnosti aktu veřejné moci [nálezy sp. zn. IV. ÚS 150/01 ze dne 9. 10. 2003 (N 117/31 SbNU 57), sp. zn. I. ÚS 163/02 ze dne 9. 11. 2004 (N 169/35 SbNU 289), sp. zn. II. ÚS 2742/07 ze dne 10. 7. 2008 (N 130/50 SbNU 139)].

55. Je proto stěžejí akceptovatelné, pokud orgán veřejné moci při výkonu veřejné moci autoritativně přezkoumá a osvědčí určité skutečnosti, čímž vyvolá v jednotlivci dobrou víru ve správnost těchto skutečností a v samotný akt státu, aby následně konstatoval, že je třeba jej pro zjištěná

pochybení odstranit či uplatnit jiné negativní následky [nálezy sp. zn. I. ÚS 544/06 ze dne 3. 12. 2007 (N 217/47 SbNU 855) a sp. zn. IV. ÚS 298/09 ze dne 1. 3. 2010 (N 35/56 SbNU 391)]. Tyto závěry platí i pro uplatňování procesních prostředků ochrany objektivního práva, které jsou uplatňovány na základě rozhodnutí orgánu veřejné moci, kam lze vedle běžných dozorčích prostředků řadit i žalobu k ochraně veřejného zájmu podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního.

56. V případech čistě vertikálních vztahů, v nichž byly nezákonným rozhodnutím založeny oprávnění nebo výhoda jednotlivce oproti stavu, který měl podle objektivního práva nastat, avšak který v důsledku nezákonnosti nenastal, je nutno důvěru v akty veřejné moci a právní jistotu nabytí práv pokládat za zásadní a ustoupit od její ochrany pouze za situace ohrožení vskutku závažného veřejného zájmu. Je totiž věcí státu, aby ve správních řízeních, která vede, nechyboval, a pokud k tomu přeci jenom dojde, aby zásadně nesl následky svých pochybení. Nezbytnost ochrany důvěry v akty veřejné moci a z nich nabytých práv však může být oslabena tam, kde není dána dobrá víra v jejich správnost či zákonnost. Platí přitom, že dobrá víra se předpokládá, a je na veřejné moci, aby její existenci vyvrátila.

57. V této souvislosti mohou nastat v zásadě tři modelové skupiny situací, jejichž hranice však nebudou vždy jasně vymežitelné, a rozlišení v konkrétních případech tak bude na aplikační praxi.

58. První skupinu situací představuje nezákonnost aktu veřejné moci způsobená čistě pochybením na straně veřejné moci, zejména procesními vadami či nesprávným výkladem práva. Za této situace může být důvěra jednotlivce narušena jen ze zcela zásadních důvodů veřejného zájmu. Platí totiž, že za správnost vlastního postupu a správnost interpretace právní úpravy odpovídá veřejná moc, nikoliv její adresáti, a případné nedostatky je třeba přičítat na její vrub. Do této skupiny patří například nezákonná rozhodnutí z důvodů spočívajících v nesprávném posouzení rozsahu potřebných podkladů, případně nesprávné posouzení podkladů předložených. Dobrá víra a důvěra ve správnost a zákonnost aktu budou v takových případech na straně jednotlivce dány. Pokud správní soud výjimečně přistoupí ke zrušení napadeného rozhodnutí za takové situace, je nezbytné, aby negativní dopady na oprávněnou osobu z tohoto rozhodnutí byly pokud možno minimalizovány [urychleným novým rozhodnutím, odškodněním podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, či užitím jiných prostředků právního řádu].

59. Druhou skupinu představuje nezákonnost způsobená pochybením na obou stranách vertikálního vztahu veřejná moc – jednotlivec. Půjde

o pochybení orgánů veřejné moci, o nichž osoba, již svědčí žalobou napadené rozhodnutí, musela vědět. Do této skupiny patří zejména rozhodnutí vydaná na základě nesprávných či zjevně neúplných, zejména skutkových zjištění a předpokladů, na což jednotlivec přes svou vědomost před vydáním rozhodnutí či po něm neupozornil. Za takové situace nemůže být dána dobrá víra ve správnost takového rozhodnutí, což však nevylučuje důvěru v jeho zákonnost a neměnnost (zejména s ohledem na plynutí času a rozvoj navazujících právních vztahů). Pokud správní soud přistoupí ke zrušení napadeného rozhodnutí za takové situace, je nezbytné, aby negativní dopady na oprávněnou osobu z tohoto rozhodnutí byly pokud možno zmírněny.

60. Třetí skupinu pak představuje nezákonnost způsobená především či výlučně ze strany oprávněného ze správního rozhodnutí. Půjde zejména o situace, v nichž oprávněné orgány veřejné moci úmyslně uvedl v omyl uvedením nepravdivých skutečností, předložením nepravdivých podkladů, případně dosáhl příznivého rozhodnutí jiným protiprávním způsobem (např. jednáním majícím znaky trestného činu). Za takové situace nemůže být dána ani dobrá víra ve správnost takového rozhodnutí, ani důvěra v jeho zákonnost a neměnnost. Pokud správní soud přistoupí ke zrušení napadeného rozhodnutí za takové situace, zpravidla nebude důvodu, proč osobu oprávněnou z tohoto rozhodnutí chránit před dopady jejího protiprávního jednání (ledaže by bylo třeba chránit práva třetích, nezúčastněných osob).

61. Rozhodování o žalobě podané podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního tedy musí zohlednit okolnosti konkrétní věci tak, aby bylo veřejnému zájmu na zachování zákonnosti učiněno zadost, ale zároveň aby negativní následky do práv jednotlivců odpovídaly jejich podílu na vzniklé nezákonnosti (mezi prvky právního státu totiž patří obě: jak zachování objektivní zákonnosti, tak zachování důvěry v zákonnost postupu orgánů veřejné moci). Nad rámec zjevné možnosti domáhat se škody ve smyslu čl. 36 odst. 3 Listiny Ústavní soud již dříve uvedl, že zmírnit dopady do práv osob jednajících v důvěře v zákonnost postupu orgánů veřejné moci lze například i upuštěním od uložení sankce (citovaný náleží sp. zn. I. ÚS 163/02). Zmírnění lze, jak je výše uvedeno, dosáhnout například i urychleným vydáním nového rozhodnutí (tak, aby byl pro dotčené osoby navrácen původní stav, tentokrát ovšem bezvadný z hlediska objektivního práva).

Ochrana dobré víry a ochrana důvěry v zákonnost v případech přezkumu rozhodnutí o udělení licence k provozování fotovoltaických elektráren

62. Možnost vydat nové rozhodnutí o udělení licence a tím navrátit původní stav ovšem není dána v případech obdobných věci stěžovatelky, neboť původního stavu po zrušení rozhodnutí o licenci nelze dosáhnout.

Nelze se mu v zásadě ani přiblížit, pokud ke zrušení dojde s podstatným časovým odstupem a zároveň v tomto časovém období dochází k úpravám výše státní podpory (srov. výše body 17 až 20). Takovému odstupu z povahy věci nelze předejít: žalobu k ochraně veřejného zájmu lze uplatnit ve lhůtě tří let, což má své věcné důvody (srov. bod 35), a soudní rozhodování o této žalobě může s ohledem na složitost věci také trvat déle, než je u správních soudů běžné. Stejně tak nelze předejít ani legitimním úpravám výše státní podpory, neboť ty závisí na hodnocení společenských, ekonomických, technických a jiných podmínek ze strany zákonodárce [srov. nálezez sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.) k zavedení odvodů a zdanění elektřiny z fotovoltaických elektráren].

63. Nelze přitom odhlížet ani od vývoje, který se v souvislosti s podporou výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie udál. Původní velmi vstřícný postoj státu k veřejné podpoře výroby energie z obnovitelných zdrojů energie byl přehodnocen s ohledem na růst výše nákladů na její financování způsobený rychlým rozvojem výroby. Jakkoliv šlo o postup ústavně akceptovatelný (citovaný nálezez sp. zn. Pl. ÚS 17/11), v praxi vedl k tlaku na podnikatele v oboru výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů a obecně známé snaze zajistit si na poslední chvíli co nejvýhodnější podmínky pro získání veřejné podpory. Tento tlak se poté odrazil v rozhodování Energetického regulačního úřadu na poslední chvíli. Snaha zákonodárce předejít ekonomickým škodám tak v praxi vedla k nepopíratelným škodám sociálním. Jejich váha pak dopadla na zbylé státní moci: moc výkonou i soudní jak ve správní větví (Energetický regulační úřad a správní soudy), tak ve větví trestní (státní zastupitelství a trestní soudy). Tyto dopady lze ve věci stěžovatelky ilustrovat i na jejich trestněprávních souvislostech: oprávněná úřední osoba odpovědná za vydání licence stěžovatelce byla odsouzena pro zvlášť závažný zločin zneužití pravomoci úřední osoby mimo jiné k trestu odnětí svobody v trvání pěti let, který jí byl v odvolacím řízení mimořádně snížen na trest v trvání tří let s podmíněným odkladem na pět let. Důvody pro tento mimořádný postup pak trestní soudy shledaly právě v tom, že oprávněná úřední osoba se nijak neobohatila a dne 31. 12. 2010, kdy tlak žadatelů na vydání licenčního rozhodnutí výrazně zesílil, zůstala v úřadě sama z osob, které byly oprávněny podepisovat rozhodnutí o udělení licence k výrobě elektřiny. Měla k vyřízení několik desítek žádostí o vydání licence a zároveň byla nucena rozhodnout o vydání licence i ve spisech, které sama nevyřizovala, které byly vyřizovány kolegy (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 761/2017 ze dne 26. 6. 2017).

64. Je-li správní rozhodnutí napadené žalobou k ochraně veřejného zájmu v rozporu s objektivním právem (nebo vydáno na základě vad řízení), musí správní soudy při svém rozhodování zohlednit, z jakých důvodů k přijetí takového rozhodnutí došlo a jaké následky by jeho zrušení mělo.

V mezích výše nastíněných modelových skupin situací tedy budou jednotlivé případy hodnotit z hlediska dobré víry, důvěry v zákonnost vydaných rozhodnutí, ale i podílu na důvodech jejich nezákonnosti. Platí přitom, že je na veřejné moci, aby se včas a řádně vypořádala se zvýšeným počtem žádostí o vydání rozhodnutí, pokud vytvoří faktický tlak na jejich urychlené podávání. Následné vady při výkonu pravomoci nejsou způsobeny pochybením žadatelů, ale pochybením úřadu.

65. Specifickým hlediskem ve věcech zrušení rozhodnutí o udělení licence k výrobě elektřiny pak musí být nemožnost vydat novou licenci se zpětným datem. Bude-li tedy soudem rozhodovaná věc spadat do první a druhé skupiny výše nastíněných modelových skupin situací, požadavek minimalizace či zmírnění dopadů musí mít svůj projev v úvahách o nezbytnosti užití kasačního výroku, byť by napadené rozhodnutí bylo objektivně nezákonné.

66. Důvodem pro takový postup je nejen ochrana důvěry v zákonnost rozhodnutí veřejné moci, ale zejména ochrana vlastnictví, resp. ochrana pokojného užívání majetku. Ta se v obdobných věcech projevuje jako ochrana vložených investic do vybudování výroby elektrické energie, tj. ochrana legitimního očekávání určitého užívání vlastnického práva a ochrana legitimního očekávání nabytí státní podpory jako majetkového nároku, který je individualizovatelný přímo na základě právní úpravy [např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006 (N 50/04 SbNU 443; 154/2006 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 55/13 ze dne 12. 5. 2015 (N 93/77 SbNU 339; 170/2015 Sb.), bod 69, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 22. června 2004 ve věci *Broniowski proti Polsku*, stížnost č. 31443/96, odst. 129, či rozsudek téhož soudu ze dne 18. 5. 2010 ve věci *Plalam S. P. A. proti Itálii*, stížnost č. 16021/02, odst. 35 až 42, ke státní podpoře jako „majetku“]. Podle § 6 zákona č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ve znění zákona č. 137/2010 Sb., byly totiž výkupní ceny za elektřinu z obnovitelných zdrojů stanoveny mimo jiné s ohledem na uvedení zařízení do provozu a náklady na instalovanou jednotku výkonu (srov. i § 12 pozdějšího zákona č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů).

67. Bude-li rozhodnutí o licenci zrušeno ze strany správního soudu se značným časovým odstupem, oprávněný z původního rozhodnutí nebude moci získat výkupní ceny, které mohl podle okolností věci více či méně legitimně očekávat v návaznosti na včasnou žádost o vydání licence, o níž měl Energetický regulační úřad zákonným způsobem rozhodnout: buďto ji vydat, nebo umožnit odstranění jejích nedostatků. Zejména pak ale nebudou podmínky stanovené pro nové výroby (tedy i výroby se zrušenou starou licencí a novou licencí vydanou s podstatným časovým odstupem)

odpovídat nákladům, které oprávněný z původní licence v minulosti fakticky vynaložil na vybudování výroby za jiných technických a ekonomických podmínek. Dotační politika státu v oblasti podpory fotovoltaických elektráren přitom spočívala (a spočívá) právě ve snaze kompenzovat vysoké náklady na pořízení příslušných technologií s ohledem na jejich postupný technický vývoj (bod 87 citovaného nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11).

68. Bude-li třeba s ohledem na všechny okolnosti věci poskytnout ochranu veřejnému zájmu, protože napadené rozhodnutí o udělení licence nemůže z hlediska zákonnosti či závažných vad řízení obstát, poskytnou ji správní soudy především zjištěním toho, k jakému datu by oprávněný z licence splnil požadavky pro její vydání. Takové zjištění bude v mnoha případech pouze přibližné a založené na volném soudcovském hodnocení více či méně určitých důkazů, nelze však na ně rezignovat (zde se nabízí využití zjištění o technickém a právním stavu výroby z trestního řízení či řízení před Energetickým regulačním úřadem). Toto zjištění pak soud uvede ve svém rozhodnutí. To tak bude obsahovat nejen právní a skutkové důvody pro závěr o nezákonnosti napadeného rozhodnutí, důvody pro které závažný veřejný zájem převažuje nad dobrou vírou oprávněného z rozhodnutí či nad jeho důvěrou v zákonnost a neměnnost takového rozhodnutí, ale také závěr o tom, pro jaké období nelze udělenou licenci akceptovat.

69. Tento závěr soudu je zásadní pro posouzení toho, na jaké výkupní ceny bude mít oprávněný z rozhodnutí o udělení licence nárok. Určí totiž, od jaké doby by oprávněný z licence mohl legálně přijímat výhody spojené s licencí (a legitimně to předpokládat), pokud by nedošlo k pochybení ze strany veřejné moci a licence by byla vydána bezvadně, byť s pozdějším datem. Vzhledem k tomu, že ke zrušení rozhodnutí o licenci ovšem nedojde, projevuje se tento závěr i ve vymezení toho, na jakou část státní podpory formálně nárokovatelné podle cenových rozhodnutí Energetického regulačního úřadu nelze hledět jako legitimně získanou a legálně akceptovatelnou. V této části pak půjde o obohacení na úkor poskytovatele veřejné podpory bez spravedlivého důvodu, který bude možné buďto nevyplatit, či nárokovat zpět podle momentální podoby mechanismu poskytování této podpory. Pro potřeby jiných řízení pak je tento závěr správního soudu posouzením předběžné otázky.

Ochrana dobré víry stěžovatelky a ochrana její důvěry v zákonnost postupu orgánů veřejné moci

70. Z výše vedených hledisek Ústavní soud přezkoumal věc stěžovatelky a dospěl k závěru, že jí ochrana dobré víry, ochrana důvěry v zákonnost rozhodnutí o udělení licence a ochrana vlastnictví nesvědčí.

71. Předně je třeba uvést, že snaha stěžovatelky vyřešit v řízení o ústavní stížnosti otázku prokazování technických předpokladů

k rozhodnutí o udělení licence se míjí s ústavně vymezeným postavením Ústavního soudu jako soudního orgánu ochrany ústavnosti, nikoliv běžné zákonnosti. Polemika se závěry Nejvyššího správního soudu o tom, jaké podklady bylo třeba předložit a jak technické předpoklady prokazovat, je zjevně otázkou podústavního (zákonného a podzákonného) práva, jejíž řešení Ústavním soudu nepřisluší, neboť je to *ex constitutione* Nejvyšší správní soud, jemuž jako vrcholnému soudnímu orgánu náleží zajišťovat jednotu a zákonnost rozhodování ve věcech patřících do pravomoci správních soudů (čl. 92 Ústavy ve spojení s § 12 soudního řádu správního).

72. Jde-li o výklad a aplikaci předpisů podústavního práva, o což v této otázce šlo výlučně, lze je hodnotit jako protiústavní, jestliže nepřipustně postihují některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo jsou výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. jenž odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání dotčených právních institutů (a představují tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně jsou v extrémním rozporu s požadavky věcně přílehavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu (citovaný nálezn sp. zn. Pl. ÚS 85/06). Takový závěr namísto není; správní soudy rozumně a na věc přílehavě odůvodnily závěr, že stěžovatelka k prokázání technických předpokladů k rozhodnutí o udělení licence potřebovala i kolaudační souhlas a řádnou revizní zprávu. Nesouhlas stěžovatelky je jen pokračováním podústavní polemiky a snahou o přezkum věci Ústavním soudem v postavení další (třetí) soudní instance.

73. Ústavně relevantní je pouze otázka, zda stěžovatelce svědčila dobrá víra ve správnost rozhodnutí o udělení licence či alespoň důvěra v jeho zákonnost. V obecné rovině je třeba uvést, že vymezení potřebných podkladů pro vydání bezvadného rozhodnutí je úkolem rozhodujícího orgánu. Žadatel neodpovídá za posouzení souladu záměru se zákonnými požadavky, resp. za správnost interpretace právní úpravy.

74. V tomto ohledu by věc stěžovatelky – v rozsahu nepředložení nezbytného kolaudačního souhlasu – zásadně spadala do první modelové skupiny situací (bod 58), kdy oprávněnému z rozhodnutí svědčí jak dobrá víra, tak důvěra v zákonnost postupu orgánu veřejné moci. Vzhledem ke konkrétním skutkovým zjištěním správních soudů však tento závěr učinit nelze. Podle zjištění správních soudů, ústavní stížností v podstatě nerozporovaných, byla stěžovatelka na možnost užívat stavbu výrobní pouze na základě kolaudačního souhlasu upozorněna již ve stavebním povolení (č. l. 18 licenčního spisu), o jeho vydání paralelně s řízením o udělení licence žádala a zároveň s Energetickým regulačním úřadem polemizovala o jeho nezbytnosti a o rovném uplatňování tohoto požadavku ve srovnání s jinými řízeními (č. l. 240 až 242 licenčního spisu). V rámci ústního jednání

před krajským soudem pak zástupkyně stěžovatelky uvedla, že stěžovatelce nezbylo nic jiného než oznámit záměr započít s užíváním stavby, protože stavební úřad byl nečinný při vydání kolaudačního souhlasu (65. minuta zvukového záznamu z jednání).

75. Stěžovatelka tedy nemohla být v dobré víře, že jí předložené podklady dostačují pro správné rozhodnutí Energetického regulačního úřadu: se zřetelem ke všem okolnostem věděla, že otázka potřeby kolaudačního souhlasu je přinejmenším sporná. Zároveň pak správní soudy dospěly k přesvědčivému závěru, že nemůže být dána dobrá víra ani pro případ, že by stěžovatelka vycházela z potřeby splnění mírnějších požadavků: v tomto ohledu nepředložila žádné podklady. Věc stěžovatelky by z těchto hledisek spadala do druhé modelové skupiny situací (bod 59), neboť bylo na Energetickém regulačním úřadu, aby nedostatečnost žádosti stěžovatelky rozpoznal. Stěžovatelka však o ní musela vědět. Za takové situace by jí svědčila nanejvýš důvěra v zákonnost a neměnnost rozhodnutí o udělení licence, kterou by bylo třeba šetřit postupem vymezeným výše v bodech 68 až 69: zamítnutím žaloby se současným určením toho, od kdy nejpozději by stěžovatelka získala licenci při řádném výkonu pravomoci Energetického regulačního úřadu. O potřebě takového postupu ostatně svědčí i to, že stěžovatelka získala kolaudační souhlas dne 9. 3. 2011 (č. 1. 266 licenčního spisu). Zrušení rozhodnutí o udělení licence jen z tohoto důvodu se všemi výše vylíčenými důsledky o více než čtyři roky později by nemohlo přiměřeným způsobem sloužit ochraně veřejného zájmu, jež kromě zachování objektivní zákonnosti spočívá i v zabránění situaci, v níž by stěžovatelce byla neoprávněně vyplácena státní podpora pro provozovny uvedené do provozu v roce 2010.

76. Zařazení do druhé skupiny modelových situací však brání zjištění učiněná k předložené zprávě o revizi, tedy dokladu, jímž mělo být prokázáno splnění požadavků k zajištění bezpečnosti práce. V řízení před krajským soudem bylo totiž prokázáno, že se zpráva o revizi původně nevztahovala na celé zařízení výroby, ale byla v tomto rozsahu dodatečně upravena.

77. Stěžovatelka v kasační i ústavní stížnosti namítala, že úvahy krajského soudu jsou v tomto ohledu skutkově nepodložené a nemají oporu v dokazování, resp. že soud nevysvětlil, proč nevzal v potaz, že existují dvě zprávy o výchozí revizi, a přihlížel jen k jedné z nich. Jakkoliv krajský soud důvody pro svůj postup výslovně neuvěděl, z jeho rozhodnutí jasně vyplývají: V licenčním řízení byla předložena revizní zpráva k celému zařízení výroby a z důkazů provedených před krajským soudem vyplynulo, že tato revizní zpráva byla vyhotovena i v jiném znění jen k části zařízení. Revizní technik podle svého vysvětlení zpracovával druhou z těchto zpráv a rozšiřující úpravy textu první zprávy neprováděl. Uvedl-li revizní technik pravdu,

nemohou samozřejmě obě revizní zprávy vedle sebe obstát a krajský soud by neměl důvod z první revizní zprávy vycházet.

78. Kterému z těchto důkazů krajský soud uvěřil, je pak výsledkem volného hodnocení důkazů. Úkolem Ústavního soudu ovšem není hodnotit (a přehodnocovat) důkazy provedené obecnými soudy, pokud byly dodrženy zásady dané příslušnými procesními řády [náleží sp. zn. III. ÚS 23/93 ze dne 1. 2. 1994 (N 5/1 SbNU 41)]. S ohledem na zásadu přimosti dokazování by Ústavní soud ostatně mohl provedené důkazy hodnotit odchylně jen tehdy, jestliže by tyto důkazy provedl znovu [náleží sp. zn. I. ÚS 68/93 ze dne 21. 4. 1994 (N 17/1 SbNU 123)]. Konkrétní důvody, pro které by závěr krajského soudu měl být založen na porušení zásad dokazování, stěžovatelka neuvedla.

79. Jak přitom plyne z kasační stížnosti, stěžovatelce byla existence dvou verzí revizní zprávy známa (č. 1. 53 *verte* spisu NSS); podle stěžovatelky mělo jít o dodatečné doplnění vyžádané Energetickým regulačním úřadem. To však neodpovídá nejen licenčnímu spisu, kde by tedy bylo lze očekávat obě verze takové zprávy, ale ani sdělení revizního technika. V řízení před krajským soudem pak stěžovatelka k tomu nic neuvedla, žádné konkrétní důkazy v tomto ohledu neoznačila: jí označené důkazy měly směřovat k otázce dokončenosti elektrárny (37. a 59. minuta záznamu z jednání před krajským soudem). Stěžovatelka tedy v řízení před krajským soudem nijak nereagovala na skutečnost, že revizní technik popřel, že by revizní zprávu předloženu v licenčním řízení upravoval.

80. Stěžovatelka tedy věděla o úpravě revizní zprávy a nebyla schopna vysvětlit, jak k ní došlo. Její vlastní vysvětlení přitom bylo vyvráceno. Za takového stavu není ústavně vadný závěr správních soudů o tom, že stěžovatelka věděla, že upravená revizní zpráva neodpovídá revizní zprávě zpracované revizním technikem (a tedy ani provedenému rozsahu revize), a přesto tuto zprávu v licenčním řízení předložila. Jde tedy o úmyslné uvedení rozhodujícího orgánu v omyl předložením nepravdivých podkladů (třetí modelová skupina situací, bod 60). Nezákonnost rozhodnutí přijátého na základě takového podkladu pak musí jít plně k tíži stěžovatelky, neboť nezákonnost rozhodnutí o licenci způsobila především vlastním protiprávním jednáním.

81. Za takového stavu stěžovatelce nesvědčila ani dobrá víra, ani důvěra v zákonost a neměnnost rozhodnutí o licenci. Nemůže tedy mít ani legitimní očekávání ve vztahu k nabytí státní podpory a ochraně již vložených investic do zařízení výroby, neboť takové očekávání se může vztahovat zásadně jen k následkům jednání po právu.

VI. Závěr

82. Napadenými rozsudky Krajského soudu v Brně a Nejvyššího správního soudu tedy nebyla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelky: zvláštní postavení veřejné žaloby odůvodňuje existenci žaloby k ochraně veřejného zájmu podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního, kontrola nejvyššího státního zástupce a ochrana dobré víry jednotlivce, ochrana jeho legitimního očekávání a důvěry v zákonnost postupu orgánů veřejné moci jsou pak prováděny v samotném řízení před krajským soudem a na jeho závěru při rozhodování o důvodnosti žaloby.

83. Ústavní soud z výše uvedených důvodů ústavní stížnost zamítl v části směřující proti těmto rozhodnutím podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve zbylé části návrh odmítl jako návrh, k jehož projednání není příslušný podle § 43 odst. 1 písm. d) téhož zákona.

Č. 106

K počátku běhu lhůty k podání stížnosti proti usnesení o zamítnutí návrhu na obnovu trestního řízení

Pokud je stěžovateli nutno ve smyslu § 137 odst. 4 trestního řádu doručit opis usnesení příslušného okresního soudu, pak jeho přítomnost při vyhlášení takového usnesení nezaložila účinky oznámení, neboť to nastalo až doručením opisu usnesení. Opačný závěr by nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením, a povinnost doručit opis usnesení by se pak jevila jako samoúčelná. Bez ohledu na skutečnost, že při vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění (ustanovení § 128 odst. 2 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 138 trestního řádu), je obeznámenost s písemným odůvodněním usnesení pro kvalifikované podání stížnosti klíčová. Usnesení o opravném prostředku ve smyslu ustanovení § 137 odst. 4 trestního řádu se přitom svým významem blíží rozsudku, proto je povinností jeho opis oprávněným osobám písemně doručit; pakliže by se lhůta k podání stížnosti neodvylkla od doručení opisu usnesení, ztratilo by toto ustanovení svůj racionální smysl.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Davida Uhlíře a Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) – ze dne 31. května 2018 sp. zn. I. ÚS 3842/17 ve věci ústavní stížnosti J. Z., zastoupeného Mgr. Ing. Pavlem Cinkem, advokátem, se sídlem Veleslavínova 33, Plzeň, proti usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 9. 2017 č. j. 3 To 581/2017-712 o zamítnutí stěžovatelovy stížnosti proti rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým byl zamítnut stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení v jeho trestní věci, za účasti Krajského soudu v Českých Budějovicích jako účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 9. 2017 č. j. 3 To 581/2017-712 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 9. 2017 č. j. 3 To 581/2017-712 se proto ruší.

Odůvodnění

I.

1. Okresní soud v Prachaticích (dále také jen „okresní soud“) usnesením ze dne 29. 8. 2017 č. j. 4 T 33/2014-701 zamítl návrh stěžovatele na povolení obnovy řízení podle § 283 písm. d) trestního řádu, jelikož neshledal podmínky obnovy ve smyslu § 278 trestního řádu.

2. Proti tomuto usnesení podal stěžovatel stížnost, která byla usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích (dále také jen „krajský soud“) ze dne 27. 9. 2017 č. j. 3 To 581/2017-712 podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu zamítnuta. Krajský soud v odůvodnění usnesení uvedl, že napadené usnesení bylo oznámeno vyhlášením ve veřejném zasedání v úterý dne 29. 8. 2017 za přítomnosti stěžovatele a jeho obhájce. Třídenní lhůta k podání stížnosti tak dle krajského soudu začala běžet ve středu dne 30. 8. 2017 a její poslední třetí den připadl na pátek 1. 9. 2017. Krajský soud dále konstatoval, že stížnost datovaná dnem 12. 9. 2017 byla odeslána a dodána do datové schránky příslušného soudu až 14. 9. 2017, tedy po uplynutí zákonem stanovené lhůty. Stížnost proto byla zamítnuta jako opožděně podaná.

3. Stěžovatel má za to, že Krajský soud v Českých Budějovicích svým rozhodnutím porušil jeho právo na spravedlivý proces vyplývající z čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“), jelikož chybně dospěl k závěru, že běh třídenní lhůty pro podání stížnosti započal dnem následujícím po vyhlášení usnesení, tj. dnem 30. 8. 2017. Oznámení usnesení dle § 137 odst. 1 trestního řádu je však nutné vykládat v souvislosti s § 137 odst. 4 trestního řádu, dle něhož se usnesení, kterým bylo rozhodnuto o opravném prostředku, vždy doručí v opise státnímu zástupci, osobě, které se rozhodnutí přímo dotýká, a osobě, která svým návrhem dala k usnesení podnět. Zamítl-li krajský soud napadeným usnesením stížnost stěžovatele pro opožděnost s tím, že lhůta pro podání stížnosti započala běžet dnem následujícím po dni, v němž došlo k vyhlášení usnesení, porušil podle stěžovatele svým rozhodnutím jednak normy podústavního práva a jednak mu odňal možnost domáhat se stanoveným postupem svého práva u soudu, čímž porušil jeho ústavně garantované právo na soudní ochranu. Stěžovatel poukazuje také na to, že závěr krajského soudu o opožděnosti stížnosti nemůže obstát i s ohledem na ustálenou judikaturu Ústavního soudu.

II.

4. K posouzení důvodnosti ústavní stížnosti si Ústavní soud vyžádal vyjádření Krajského soudu v Českých Budějovicích, který námítky obsažené v ústavní stížnosti označil za důvodné. Konstatoval, že usnesení

Okresního soudu v Prachaticích ze dne 29. 8. 2017 č. j. 4T 33/2014-701 je rozhodnutím podléhajícím režimu § 137 odst. 4 trestního řádu, a počátek běhu lhůty k podání stížnosti tak byl stanoven nesprávně, na základě čehož byla stížnost usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 9. 2017 sp. zn. 3 To 581/2017 podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu zamítnuta. Krajský soud v Českých Budějovicích proto ve svém vyjádření navrhl, aby bylo ústavní stížností napadené usnesení zrušeno.

5. Ústavní soud nepovažoval za nutné zasílat toto vyjádření stěžovateli k replice, a to s ohledem na obsah vyjádření Krajského soudu v Českých Budějovicích, jakož i vzhledem ke skutečnosti, že se ústavní stížnosti rozhodl vyhovět.

III.

6. Dle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) je Ústavní soud soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není však součástí soustavy soudů (čl. 91 Ústavy) a není povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí. Zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů jsou záležitostmi obecných soudů. Pravomoc Ústavního soudu je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. toho, zda nebyla dotčena ústavně zaručená práva účastníků, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je pak Ústavní soud oprávněn zasáhnout tehdy, došlo-li v řízení, jehož byl stěžovatel účastníkem, a posléze rozhodnutím v něm vydaným k porušení základních práv a svobod stěžovatele chráněných ústavním pořádkem [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

7. Ústavní soud vzal v úvahu stěžovatelem předložená tvrzení, zvážil obsah ústavní stížností napadeného rozhodnutí, zohlednil vyjádření Krajského soudu v Českých Budějovicích, seznámil se s obsahem vyžádaného spisového materiálu a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

8. Ústavní soud shledal, že usnesením Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 27. 9. 2017 č. j. 3 To 581/2017-712, kterým byla podle § 148 odst. 1 písm. b) trestního řádu zamítnuta stížnost stěžovatele proti usnesení Okresního soudu v Prachaticích ze dne 29. 8. 2017 č. j. 4T 33/2014-701 bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces garantované čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

IV.

9. Stížnost se podává u orgánu, proti jehož usnesení stížnost směřuje, a to do tří dnů od oznámení usnesení (viz § 143 odst. 1 trestního řádu). Dle ustanovení § 137 odst. 1 trestního řádu je třeba usnesení oznámit osobě,

keré se přímo dotýká, jakož i osobě, která k němu dala svým návrhem podnět; usnesení soudu se oznámí též státnímu zástupci. Oznámení se děje buď vyhlášením usnesení v přítomnosti toho, jemuž je třeba usnesení oznámit, anebo doručením opisu usnesení. Usnesení, jímž bylo rozhodnuto o opravném prostředku, se dle § 137 odst. 4 trestního řádu státnímu zástupci, osobě, které se rozhodnutí přímo dotýká, a osobě, která svým návrhem dala k usnesení podnět, vždy v opise doručí.

10. Otázkou, zda lhůta k podání stížnosti proti usnesení, jímž byl zamítnut návrh na obnovu řízení, běží od vyhlášení tohoto usnesení nebo až od doručení jeho opisu, se již Ústavní soud v minulosti zabýval a dospěl k závěru, že rozhodným okamžikem je datum doručení usnesení.

11. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně zdůraznil, že pokud je stěžovateli nutno ve smyslu § 137 odst. 4 trestního řádu doručit opis usnesení příslušného okresního soudu, pak jeho přítomnost při vyhlášení takového usnesení nezaložila účinky oznámení, neboť to nastalo až doručením opisu usnesení. Opačný závěr by nutil oprávněnou osobu podat stížnost proti usnesení, aniž by se mohla seznámit s jeho písemným vyhotovením, a povinnost doručit opis usnesení by se pak jevila jako samoúčelná. Bez ohledu na skutečnost, že při vyhlášení usnesení se vedle výroku sděluje i podstatná část odůvodnění (ustanovení § 128 odst. 2 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 138 trestního řádu), je obeznačenost s písemným odůvodněním usnesení pro kvalifikované podání stížnosti klíčová. Usnesení o opravném prostředku ve smyslu ustanovení § 137 odst. 4 trestního řádu se přitom svým významem blíží rozsudku, a právě proto byla stanovena povinnost jeho opis oprávněným osobám písemně doručit; pakliže by se lhůta k podání stížnosti neodvívjela od doručení opisu usnesení, ztratilo by toto ustanovení svůj racionální smysl [viz nálezh sp. zn. III. ÚS 457/05 ze dne 5. 1. 2006 (N 4/40 SbNU 39), srov. taktéž nálezh sp. zn. III. ÚS 303/04 ze dne 10. 3. 2005 (N 52/36 SbNU 555)].

12. Z uvedených premis vyšel Ústavní soud také např. v těchto nálezech: sp. zn. IV. ÚS 2519/07 ze dne 23. 1. 2008 (N 19/48 SbNU 205), sp. zn. I. ÚS 160/09 ze dne 2. 6. 2009 (N 128/53 SbNU 615), sp. zn. III. ÚS 389/09 ze dne 4. 3. 2010 (N 40/56 SbNU 461), sp. zn. III. ÚS 1231/11 ze dne 8. 12. 2011 (N 207/63 SbNU 413), sp. zn. III. ÚS 2310/09 ze dne 18. 10. 2012 (N 177/67 SbNU 157), sp. zn. II. ÚS 225/13 ze dne 18. 4. 2013 (N 60/69 SbNU 159), sp. zn. III. ÚS 2366/13 ze dne 20. 8. 2015 (N 149/78 SbNU 295), sp. zn. IV. ÚS 1573/15 ze dne 22. 10. 2015 (N 190/79 SbNU 155), sp. zn. III. ÚS 3265/14 ze dne 29. 10. 2015 (N 192/79 SbNU 193). Pro úplnost lze odkázat také na závěry odborné komentářové literatury (srov. Šámal, P a kol. Trestní řád. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1734–1738; Drašík, A., Feňyk, J. a kol. Trestní řád: komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 1046–1049).

13. Ze spisu Okresního soudu v Prachaticích pak Ústavní soud zjistil, že usnesení okresního soudu, jímž byl zamítnut návrh na povolení obnovy řízení, bylo obhájci stěžovatele doručeno prostřednictvím datové schránky dne 11. 9. 2017. Odmítl-li tedy krajský soud pro opožděnost stížnost zpracovanou obhájcem stěžovatele, která byla okresnímu soudu doručena dne 14. 9. 2017, postupoval zjevně v rozporu s výše citovanými nálezy, a závěr, že stížnost nebyla podána včas, tak nemůže obstát.

14. Vzhledem ke skutečnosti, že Ústavní soud neshledal důvod, proč by se měl od své předchozí judikatury vztahující se k této problematice jakkoliv odchylovat (i s ohledem na odůvodnění napadeného rozhodnutí a obsah vyjádření krajského soudu k ústavní stížnosti), nezbyvá než na argumentaci obsaženou ve výše citovaných nálezech odkázat. Současně je třeba ve shodě s těmito nálezy konstatovat, že pokud byla stížnost proti rozhodnutí o opravném prostředku nesprávně zamítnuta jako opožděně podaná, došlo tím k porušení norem podústavního práva a k zásahu do práva stěžovatele na spravedlivý proces, které je garantováno čl. 36 odst. 1 Listiny.

15. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., vyhověl a napadené usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích podle § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil.

Č. 107

K zásadě subsidiarity trestní represe

Ústavní soud, na rozdíl od obecných soudů, zastává názor, že posuzovaný skutek, za nějž byl stěžovatel odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, vzhledem ke všem shora popsáním specifickým okolnostem nedosahuje ani dolní hranice společenské škodlivosti, aby jej vůbec bylo možno považovat za trestný čin, natož za trestný čin, za nějž by měl být stěžovatel potrestán nepodmíněným trestem odnětí svobody.

Stíhané jednání stěžovatele spočívalo pouze v tom, že jako auto-mechanik, který provozuje autoservis jako osoba samostatně výdělečně činná v areálu garáží, kam není umožněn vjezd motorovým vozidlům umístěním zákazové značky, opravoval auta, která mu do areálu vozil jeho vozidlem zn. Volkswagen Transporter s vlekem pro auta kolega, který má v tomtéž areálu také dílnu. Stěžovatel poté tato auta přemísťoval v rámci areálu výhradně za účelem jejich opravy, a to pouze z místa na místo v délce cca 10 až 15 metrů. I když je možno konstatovat, že k této činnosti potřeboval schopnosti, aby vozidla (jejich pohonné jednotky) mohly být uvedeny do pohybu s využitím znalostí a schopností ovládat jejich motorické schopnosti, další schopnosti, jež řidič musí nabýt školením a zkušeností, pro které je vydáváno řidičské oprávnění, tedy znalost pravidel silničního provozu, k této činnosti v podstatě nepotřeboval. Přitom tyto znalosti jsou klíčové pro bezpečnost silničního provozu a jejich porušení či porušování bývá v podstatné míře důvodem pro zákaz činnosti spočívající v řízení motorových vozidel.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 11. června 2018 sp. zn. II. ÚS 1152/17 ve věci ústavní stížnosti P. H., právně zastoupeného Mgr. Robertem Plickou, advokátem, AK se sídlem Národní 58/32, Praha 1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2017 sp. zn. 7 Tdo 51/2017, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 18. 10. 2016 sp. zn. 7 To 397/2016 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 17. 8. 2016 sp. zn. 2 T 33/2016 o uznání stěžovatele vinným přechínem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 5 jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství, Městského státního zastupitelství v Praze a Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. 1. 2017 sp. zn. 7 Tdo 51/2017, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 18. 10. 2016 sp. zn. 7 To 397/2016 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 17. 8. 2016 sp. zn. 2 T 33/2016 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i zásada subsidiarity trestní represe, a tím čl. 39 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

I. Průběh předchozího řízení a stížnostní námítky

1. Ústavní stížností, která byla Ústavnímu soudu doručena dne 18. 4. 2017, stěžovatel podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) brojí proti v záhlaví uvedeným rozhodnutím obecných soudů, a to pro tvrzené porušení základního práva na spravedlivý proces, zaručeného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). K tomuto porušení mělo dojít z důvodu závažných procesních vad, kterých se dopustily orgány činné v trestním řízení vedeném proti stěžovateli.

2. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 17. 8. 2016 sp. zn. 2 T 33/2016 byl stěžovatel uznán vinným přečinem maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní zákoník“), za který mu byl uložen podle § 337 odst. 1 trestního zákoníku a § 45 odst. 1 trestního zákoníku společný nepodmíněný trest odnětí svobody v trvání osmi měsíců, pro jehož výkon byl podle § 56 odst. 3 trestního zákoníku zařazen do věznice s dozorem. Stěžovatel byl odsouzen pro skutek, který podle výroku Obvodního soudu pro Prahu 5 spočíval (zkráceně) v tom, že stěžovatel v době od 21. 12. 2015 do 9. 3. 2016 po pozemní komunikaci v blízkosti místa svého bydliště řídil celkem v 28 případech, blíže popsaných v jednotlivých bodech, různá motorová vozidla, ačkoli věděl, že mu byl rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 5 ze dne 22. 10. 2015 sp. zn. 2 T 116/2014, který nabyl právní moci dne 24. 11. 2015, uložen mimo jiné trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu v trvání 18 měsíců.

3. K odvolání stěžovatele byl rozsudek soudu prvního stupně zrušen rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 18. 10. 2016 sp. zn. 7 To 397/2016 ve výroku o trestu a nově bylo rozhodnuto tak, že mu byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody (tedy nikoli trest společný) v trvání osmi

měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s dozorem. Dovolání stěžovatele bylo Nejvyšším soudem odmítnuto jako zjevně neopodstatněné dle § 265i odst. 1 písm. e) zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „trestní řád“).

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že Městský soud v Praze jako odvolací soud pochybil, když nepostupoval v souladu s čl. 90 Ústavy a neposkytl zákonem stanoveným způsobem ochranu základním právům stěžovatele. Městský soud v Praze měl v rámci své činnosti, kdy kontroloval, zda nedošlo k vadám řízení, které by mohly mít vliv na správnost či zákonost rozsudku, zjistit, že orgány činné v trestním řízení postupovaly v řízení protiústavně a svým postupem při získávání důkazů porušily jeho základní práva a svobody. Konkrétně nedovoleným zásahem do základního práva na ochranu tajemství zprávy podávané telefonem podle čl. 13 Listiny a důsledně vzato i zásahem do základního práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny, kdy důkaz pořízený protizákonně je třeba považovat za nepřipustný, včetně všech dalších důkazů získaných na jeho základě.

5. Stěžejním a v podstatě jediným důkazem obžaloby měl být podle tvrzení stěžovatele videozáznam pořízený v rámci sledování osob a věcí za pomoci technických prostředků ve smyslu § 158d odst. 1 a 2 trestního řádu, který byl pořízen na základě návrhu Policie České republiky č. j. V50-18-2015-KRPA/1200K3, č. j. KRPA-283268/TČ-2015-001273 ze dne 6. 11. 2015 a svolení Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 ze dne 12. 11. 2015 č. j. V28-13/2015-2ZN4712/2015. Povolení ke sledování osob bylo vydáno pro období od 12. 11. 2015 od 00.00 hod. do 12. 3. 2016 do 00.00 hod. Povolení ke sledování osob však nebylo podle názoru stěžovatele dostatečně odůvodněno a neobsahovalo mimo obecných a nepodložených tvrzení žádné indicie, ze kterých by mohlo vyplývat alespoň důvodné podezření, že k trestným činům došlo. Pokud je řízení vedeno pouze na základě podezření, musí být v odůvodnění vyloženo, o jaké indicie se takový závěr opírá. Pouhé trestní oznámení samo o sobě, není-li doloženo alespoň indicemi, z nichž lze důvodné podezření dovozovat, by nemělo v právním státě postačovat k nařízením odposlechů nebo sledování osob a věcí.

6. Stěžovatel v ústavní stížnosti upozorňuje, že pokud by takto policejní orgán postupoval vždy, docházelo by k získání důkazů proti takřka jakékoliv osobě. V případě každé osoby dochází v běžném životě k mnoha drobným proviněním zanedbatelného charakteru, která mohou být postupem, kdy se opatřují dlouhodobě důkazy, vykládána jako trestná činnost pokračujícího charakteru. Aby k takovému jednání ze strany orgánů činných v trestním řízení nedocházelo, existuje zákonná úprava, která povoluje narušení soukromí osob pouze v případech závažné trestné činnosti. Odposlechy a sledování osob nejsou určeny pro odhalování přečinů maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní dle ustanovení § 337 odst. 1

písm. a) trestního zákoníku, kterého se nějaká osoba dopouštěla v uzavřeném areálu přeparkováním automobilu, a to v rámci svého povolání auto-mechanika. Obzvláště v situaci, kdy ze strany stěžovatele nedocházelo k závažnému porušování zákazu řízení motorových vozidel.

7. Stejnými námitkami stěžovatele, které uplatnil i v ústavní stížnosti, se blíže zabýval již dovolací soud. Z jeho usnesení se podává, že v posuzované věci byly úkony trestního řízení zahájeny dne 28. 3. 2015 ve věci neznámého pachatele pro podezření z trestného činu legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 trestního zákoníku, neboť byl zjištěn neoprávněný zásah do identifikátoru (identifikačního čísla VIN) kontrolovaného motorového vozidla. Dne 15. 9. 2015 byly zahájeny úkony trestního řízení ve věci podezřelého (později obviněného) stěžovatele jednak pro přečin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, jednak pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku. Dne 15. 10. 2015 byl vydán soudcem Obvodního soudu pro Prahu 5 příkaz k vydání údajů o telekomunikačním provozu obviněného. Z návrhu na vydání povolení ke sledování osob a věci ze dne 6. 11. 2015 vyplývá, že návrh byl podán v řízení pro trestné činy výše uvedené a dále pro trestné činy krádeže podle § 205 odst. 1, 2 a 3 trestního zákoníku a podílnictví podle § 214 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku, přičemž jako podezřelí jsou v žádosti uvedeni M. V. a (později obviněný) stěžovatel. Objektem sledování měl být pozemek v okolí autodílny stěžovatele sloužící jako příjezdová cesta a odstavná plocha pro motorová vozidla. Návrh je podle dovolacího soudu podrobně skutkově odůvodněn, včetně podezření, že se stěžovatel opakovaně dopouští trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. Rovněž povolení státního zástupce Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 5 ze dne 12. 11. 2015 má podle dovolacího soudu všechny náležitosti ve smyslu zákonných ustanovení, je skutkově odůvodněno a bylo vydáno v souladu se zákonem na dobu čtyř měsíců. Ve spisu je založen rovněž řádný protokol a vyhodnocení.

8. Podrobně se dovolací soud zabýval rovněž námitkou stěžovatele vztahující se k zásadě subsidiarity trestní represe.

9. Kromě teoretických východisek soud uvedl, že úvaha o tom, zda jde o čin, který s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe není trestným činem z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti případu, se uplatní za předpokladu, že posuzovaný skutek z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty (viz stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013 sp. zn. Tpjn 301/2012, publikované pod č. 26/2013 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek).

10. Konkrétně k osobě stěžovatele a jeho skutku dovolací soud uvedl, že jeho skutek vykazuje známky trestné činnosti proti pořádku ve věcech

veřejných, kdy dochází k úmyslnému zásahu do objektu trestného činu, jímž je zájem na řádném výkonu rozhodnutí soudů a dalších orgánů veřejné moci. Popsaným jednáním stěžovatel naplnil všechny znaky skutkové podstaty uvedeného trestného činu, přičemž nelze konstatovat, že by tyto znaky nebyly naplněny ani „hraničním způsobem“, tedy tak, že by z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídaly běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty.

11. I v případech, kdy trest zákazu činnosti odsouzenému znemožňuje výkon určitého povolání (typicky například povolání řidiče), je třeba jej bez výjimek respektovat. Dovolací soud sice uznal, že stěžovatel řídil motorová vozidla pouze v krátkých časových úsecích a v areálu, do něhož byl dopravními značkami zakázán jezd z jiných vozidel, na druhé straně podle jeho názoru ani v tomto případě nebylo vyloučeno ohrožení jiných osob, například chodců. Stupeň společenské škodlivosti je v dané věci navíc zvýrazněn tím, že stěžovatel v rozporu s uloženým zákazem neoprávněně řídil motorová vozidla v řadě případů, po dobu přibližně dvou a půl měsíce. Navíc tak činil poté, co již byl v minulosti opakovaně postižen pro trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

12. Ústavní soud si k posouzení obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníků i vedlejších účastníků řízení.

13. Nejvyšší soud sdělil, že stěžovatelem zpochybňovaný důkaz získaný sledováním osob a věcí podle § 158d odst. 1, 2 trestního řádu ani jiné v dovolání zpochybňované důkazy nebyly získány procesně závadným postupem. Tyto důkazy nebyly stěžejní pro skutková zjištění soudů, neboť stěžovatel se k jednání uvedenému ve výroku odsuzujícího rozsudku doznal a v dovolání a ani v průběhu předchozího řízení nezpochybňoval, že se ho v tomto rozsahu dopustil. Za neopodstatněné označil tvrzení stěžovatele, že narušení soukromí osob je odůvodněno pouze v případech závažné trestné činnosti. Podmínky, za nichž je možné v té či oné intenzitě zasáhnout do práv na soukromí, nedotknutelnost obydlí, tajemství dopravovaných zpráv a dalších, jsou přesně vymezeny zákonem, a použití sledování podle § 158d odst. 1, 2 trestního řádu není podmíněno stupněm typové závažnosti trestného činu. Úkony trestního řízení byly zahájeny mimo jiné pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a povolení ke sledování bylo vydáno s odůvodněním, že stěžovatel přes opakovaný zákaz řídí motorová vozidla; ale i pokud by tomu tak nebylo, nic to nemění na použitelnosti důkazu záznamem ze sledování. Použití takového záznamu k důkazu by nebránil ani fakt, že původně bylo šetření ve smyslu § 158 a násl. trestního řádu prováděno na základě jiných podezření, než nakonec byla prokázána, a záznam lze navíc použít jako důkaz i v jiné trestní věci, než ve které bylo

sledování provedeno, pokud je i v této věci vedeno řízení o úmyslném trestném činu.

14. Relativně složitější bylo podle Nejvyššího soudu posuzování věci z hlediska zásady subsidiarity trestní represe zakotvené v § 12 odst. 2 trestního zákoníku, neboť na první pohled se jeví (a do určité míry také je) posuzovaný případ netypický. Nejvyšší soud se proto i z tohoto hlediska věci podrobně zabýval, byť tuto námitku v dovolání stěžovatel uplatnil jen okrajově. Nicméně Nejvyšší soud má za to, že i tato námitka je neopodstatněná, přičemž v podrobnostech opět odkazuje na rozhodnutí o dovolání, kde připomněl hlavní okolnosti spoluurčující stupeň společenské škodlivosti případu.

15. Městský soud v Praze se k věci nevyjádřil, Obvodní soud pro Prahu 5 pak uvedl, že trvá na závěrech obsažených v rozsudku. Zároveň soud zdůrazňuje, že v řízení před soudem prvního stupně nebyly zpochybněny důkazy obsažené ve spisu. Stěžovatel řízení motorových vozidel v uvedených dnech nepopíral a k trestné činnosti se doznal, pouze namítal, že vozidlo řídil na účelové komunikaci, na neoploceném prostoru, kde jsou umístěny garáže.

16. Nejvyšší státní zastupitelství odkázalo na své písemné vyjádření k dovolání. Městské státní zastupitelství se k věci nevyjádřilo.

17. Obvodní státní zastupitelství se blíže vyjádřilo k námitkám týkajícím se povolování sledování. Podle jeho názoru k porušení práv stěžovatele v tomto smyslu nedošlo. Trestní řád nikterak neomezuje okruh trestných činů, při jejichž prověřování může být postupováno podle § 158d trestního řádu (na rozdíl např. od postupů podle § 88, 88a trestního řádu). Státní zástupce pak musí podle zásady legality stíhat všechny trestné činy, o kterých se dozví. Nemohlo být tedy postupováno jinak než zahájením trestního stíhání proti stěžovateli a následným podáním obžaloby. Použití získaných důkazů nebylo ze zákona vyloučené, a nebylo tedy možné je přehlížet s argumentem, že orgány činné v trestním řízení měly původně i podezření, která se nakonec nepotvrdila, a ta trestná činnost, kterou se zdokumentovat podařilo, není dostatečně závažná.

III. Procesní podmínky řízení

18. Ústavní stížnost splňuje všechny zákonné náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví zákon o Ústavním soudu. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné narizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV. Právní posouzení věci

19. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) soudním orgánem ochrany ústavnosti a tuto svoji pravomoc vykonává mimo jiné tím, že ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy rozhoduje o ústavní stížnosti proti pravomocnému rozhodnutí a jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod [srov. též ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu]. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů a není ani povolán k instančnímu přezkumu jejich rozhodnutí; směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí vydanému v trestním řízení, není proto samo o sobě významné, je-li namítána jeho věcná nesprávnost. Jeho pravomoc je založena výlučně k přezkumu rozhodnutí z hlediska dodržení ústavněprávních principů, tj. zda v řízení (rozhodnutím v něm vydaným) nebyly dotčeny ústavně zaručené práva nebo svobody jeho účastníka, zda řízení bylo vedeno v souladu s těmito principy a zda lze řízení jako celek pokládat za spravedlivé.

20. Po zvážení argumentace obsažené jak v ústavní stížnosti, tak ve vyjádřeních účastníků řízení, přezkoumání obsahu napadených rozhodnutí a vyžádaného soudního spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je důvodná, i když z jiného důvodu, než na který klade v ústavní stížnosti hlavní důraz stěžovatel.

21. Z ústavní stížností napadených rozhodnutí a ze spisu Obvodního soudu pro Prahu 5 sp. zn. 2 T 33/2016, který si Ústavní soud vyžádal, vyplývá, že ve věci v zásadě nebyly sporné otázky skutkové, ale především právní posouzení případu, a to zejména posouzení skutku z pohledu zásady subsidiarity trestní represe (princip *ultima ratio*). I když stěžovatel v ústavní stížnosti uplatnil ve větší míře námitky týkající se zákonnosti prováděných úkonů v přípravném řízení a námitka porušení zásady subsidiarity trestní represe byla zmíněna pouze okrajově, Ústavní soud se věci zabýval výhradně z tohoto hlediska, neboť na rozdíl od ostatních námitek se jedná o námitku z ústavněprávního pohledu zásadní. Ústavní soud dospěl k závěru, že právní hodnocení věci obecnými soudy z tohoto pohledu nelze považovat za přiléhavé a z ústavního hlediska dostačující.

IV. a) Princip *ultima ratio* – obecná východiska a judikatura Ústavního soudu

22. Ústavní soud respektuje [a podrobně to rozvedl např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 3113/13 ze dne 29. 4. 2014 (N 72/73 SbNU 315)], že určovat trestněprávní politiku a kvalifikovat určitý druh jednání co do formální podoby jako trestný čin přísluší zákonodárci [obdobně viz publikované usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 3. 2003 sp. zn. Pl. ÚS 4/03 (U 5/29 SbNU 449)]. Je si též vědom, že trestní právo je ovládáno zásadou, že žádný trestný čin nesmí zůstat bez zákonného trestu (*nullum crimen sine poena*

legali), která vyjadřuje myšlenku neodvratnosti trestního postihu v případě spáchání trestného činu. Na straně druhé, ani v trestním řízení neplatí zásada *fiat iustitia, pereat mundus* („spravedlnost musí zvítězit, i kdyby měl zahynout svět“). Absolutní teorie trestání, zastávaná například Kantem, podle níž nutnost trestat zločin je dána pouhým faktem jeho spáchání, je dnes pokládána za překonanou, neodpovídá dnešnímu chápání smyslu trestního práva a účelu trestání. Moderní trestněprávní systém zohledňuje také následky, které by mohly být vyvolány aplikací právní normy, a pro takové případy, kdy bezvýjimečné prosazení trestní normy by mohlo způsobit více škody než užítku, připouští některé výjimky z obecně platných pravidel oficiality a legality [srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2523/10 ze dne 10. 2. 2011 (N 16/60 SbNU 171)].

23. Podmínky trestnosti činu je třeba interpretovat ve světle zásad trestního práva, mezi které patří i princip *ultima ratio*. Dle principu *ultima ratio* je trestní právo právem, jehož prostředky mají a musejí být užívány tehdy a jen tehdy, pokud užití jiných prostředků právního řádu nepřichází v úvahu, neboť již byly vyčerpány nebo jsou zjevně neúčinné či nevhodné. Užití trestněprávního postupu, aniž by prostředky jiných právních odvětví, totiž zejména prostředky soukromoprávní, a při jejich nedostatečnosti sankce správní, byly – pokud jsou dostupné – použity, by bylo v rozporu se zásadou subsidiarity trestní represe, která vyžaduje, aby stát uplatňoval prostředky trestního práva zdrženlivě – jen v případech, kde jiné právní prostředky selhávají nebo nejsou efektivní.

24. Takováto povaha trestního práva je i reflexí principu proporcionality, který ustálená judikatura Ústavního soudu považuje za výraz demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, z jehož podstaty plyne, že stát může omezovat základní práva osob jen v míře nezbytné pro dosažení účelu aplikované zákonné normy [shodně náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 227/05 ze dne 31. 7. 2006 (N 144/42 SbNU 161)].

25. Za účinnosti dřívějšího trestněprávního kodexu Ústavní soud na těchto základech již judikoval, že princip *ultima ratio* je principem, v jehož světle je třeba interpretovat podmínky trestnosti činu dle tehdejšího trestního zákona [viz náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 69/06 ze dne 12. 10. 2006 (N 186/43 SbNU 129)]. Nový trestní zákoník ve své podstatě zachoval formálně-materiální pojetí trestného činu, přičemž ovšem do formulace aspektu materiálního výslovně začlenil zásadu subsidiarity ve shora naznačeném směru. Princip subsidiarity trestní represe tak nalézá své uplatnění v aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení při projednávání jednotlivých trestních kauz – zde je chápán jako korektiv, zabraňující kvalifikaci konkrétního protiprávního jednání jako trestného činu. Je vyjádřen v § 12 odst. 2 trestního zákoníku: „Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech

společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.“ Jako aplikační zásada se tento princip uplatní zejména v případech trestněprávní kvalifikace určitého jednání, které má soukromoprávní základ, pokud bylo možno dostatečně efektivně situaci řešit pomocí právních norem jiných odvětví než trestního práva nebo pokud posuzovaný skutek vzhledem ke všem (specifickým) okolnostem případu nedosahuje ani dolní hranice společenské škodlivosti, aby jej bylo možno považovat za trestný čin.

26. Jestliže obecné soudy neaplikují zásadu subsidiarity trestní represe, ačkoliv skutkové okolnosti svědčí o tom, že k tomu byly splněny podmínky, je porušen ústavní princip *nullum crimen, nulla poena sine lege* zakotvený v čl. 39 Listiny [viz např. nálezy Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2003 sp. zn. I. ÚS 558/01 (N 136/31 SbNU 205), ze dne 29. 4. 2004 sp. zn. IV. ÚS 469/02 (N 61/33 SbNU 113), ze dne 22. 12. 2004 sp. zn. II. ÚS 372/03 (N 196/35 SbNU 569), ze dne 23. 3. 2004 sp. zn. I. ÚS 4/04 (N 42/32 SbNU 405), sp. zn. I. ÚS 69/06 (viz výše), ze dne 26. 11. 2009 sp. zn. III. ÚS 2042/08 (N 247/55 SbNU 377), ze dne 7. 1. 2010 sp. zn. III. ÚS 722/09 (N 2/56 SbNU 11), ze dne 4. 8. 2010 sp. zn. II. ÚS 1098/10 (N 155/58 SbNU 321) (všechny dostupné v internetové databázi NALUS <http://nalus.usoud.cz>]]. Ústavnímu soudu pak nezbyvá, než aby ústavní stížností napadená rozhodnutí zrušil.

IV. b) Aplikace obecných východisek na projednávaný případ

27. V dané věci je Ústavní soud nucen konstatovat, že nastala situace uvedená v předchozím odstavci a napadená rozhodnutí neobstojí v konfrontaci se zásadou subsidiarity trestní represe.

28. Z vyžádaného trestního spisu zjistil Ústavní soud následující skutkové okolnosti.

29. Stěžovatel byl obžalován a posléze i odsouzen pro přečin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku k trestu odnětí svobody v trvání osmi měsíců ve věznici s dozorem. Přečin měl spáchat celkem 28 případy v období od 21. 12. 2015 do 9. 3. 2016 tím, že po pozemní komunikaci v blízkosti místa svého bydliště řídil motorová vozidla, ačkoli věděl, že mu byl jiným rozsudkem uloženo mimo jiné trest zákazu činnosti spočívající v zákazu řízení motorových vozidel všeho druhu v trvání 18 měsíců. Konkrétně měl přečin spočívat např. v tom, že stěžovatel „dne 21. 12. 2015 v době od 9:36 hodin do 9:39 hodin řídil motorové vozidlo zn. Volkswagen Transporter, r. z. Y“ (bod 1 výroku), „dne 8. 1. 2016 v době od 10:41 hodin do 10:42 hodin řídil motorové vozidlo zn. Škoda Superb nezjištěné značky“ (bod 3 výroku), „dne 22. 1. 2016 v době od 10:15 hodin do 10:16 hodin řídil motorové vozidlo zn. Volkswagen Transporter, r. z. YY“ (bod 19 výroku) a konečně „dne 19. 2. 2016 v době

od 7:31 hodin do 7:33 hodin řídil motorové vozidlo zn. Škoda Octavia, ne-zjištěné registrační značky“ (bod 27 výroku).

30. Jako důkazy o vině stěžovatele sloužily protokol o vyhodnocení kamerových záznamů ze dne 1. 4. 2016 (i když byl stěžovatel podezřelý z více trestných činů, na něž se vztahovalo povolení ke sledování osob a věcí, další podezření kromě přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání se nepotvrdila) a stěžovatelovo doznání. K pozemku, na němž měl stěžovatel motorová vozidla řídit, nalézací soud zjistil, že se jedná o pozemek č. parc. X v k. ú. Zbraslav, který je veden jako veřejně přístupná účelová komunikace – areál garáží. Veřejný přístup na ni je omezen z jedné strany dopravní značkou zákaz vjezdu všech motorových vozidel mimo uživatelů garáží, z druhé strany pak rovněž značkou zákaz vjezdu všech motorových vozidel s výjimkou dopravní obsluhy.

31. Obecné soudy se blíže zabývaly otázkou charakteru účelové komunikace podle zákona č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů. Dospěly ke shodnému závěru, že i na takové komunikaci, která je veřejně přístupná všem s výjimkou motorových vozidel, lze zákaz řízení motorových vozidel porušit, a to z důvodu, že „i na místě, kde obviněný vozidla řídil, mohlo dojít k ohrožení osob na životě a zdraví, a bezesporu by obviněný i za takové situace za to nesl plnou trestní odpovědnost, neboť skutečnost, že pachatel řídil vozidlo na účelové komunikaci s minimálním výskytem jiných osob, není důvodem k vyloučení jeho trestní odpovědnosti např. za trestný čin ublížení na zdraví z nedbalosti“ (str. 8 usnesení Nejvyššího soudu).

32. Obecné soudy se však již nezabývaly další otázkou – zda činnost stěžovatele, kdy sice motorová vozidla v areálu, v němž vykonává činnost automechanika, přesouval, tedy musel je nastartovat a několik metrů (cca 10 až 15) s nimi popojet, lze vůbec z pohledu trestního zákoníku pro účely kvalifikace předmětného přečinu posoudit jako řízení motorových vozidel. Z popisu jednotlivých případů ve výroku rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 5 totiž vyplývá, že nejdelší doba „řízení“ trvala tři minuty (9 případů), nejkratší pak jednu minutu (2 případy). V ostatních případech se jednalo o dvě minuty.

33. Podle judikatury Nejvyššího soudu za zakázanou činnost nelze v případě zákazu řízení motorových vozidel považovat jakékoliv nakládání s motorovým vozidlem, ale jen takové jeho ovládání, k němuž jsou nutné schopnosti, jež řidič musí nabýt školením a zkušeností, pro které je vydáváno řidičské oprávnění, a je potřeba takových schopností k tomu, aby toto vozidlo (jeho pohonná jednotka) mohlo být uvedeno do pohybu s využitím znalostí a schopností ovládat jeho motorické schopnosti (viz usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 460/2013 ze dne 10. 7. 2013).

34. Pro vymezení pojmu „řízení motorového vozidla“ Nejvyšší soud dříve judikoval, že trestní zákoník tento pojem sám nedefinuje, avšak nečiní tak výslovně ani žádný jiný právní předpis. Podpůrně lze využít pojmu řidiče v ustanovení § 2 písm. d) zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, které je však velmi širokým vymezením, neboť za řidiče považuje účastníka provozu na pozemních komunikacích, který řídí motorové nebo nemotorové vozidlo anebo tramvaj; řidičem je i jezdec na zvířeti. Podle § 2 písm. e) citovaného zákona je řidičem i vozka, který řídí potahové vozidlo. Za řidiče je tedy označován účastník provozu na pozemních komunikacích, který řídí motorové nebo nemotorové vozidlo nebo tramvaj anebo jede na zvířeti.

35. Uvedené definice lze však podle Nejvyššího soudu v trestním řízení použít jen podpůrně, protože při posuzování jednání pachatele přečinu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní podle § 337 odst. 1 písm. a) trestního zákoníku je třeba pojem „řízení motorového vozidla“ vykládat z hlediska povahy a podstaty činnosti, která byla rozhodnutím soudu nebo jiným rozhodnutím jiného orgánu veřejné moci zakázána. Rozhodné pro posouzení toho, zda jde o „řízení“, je zkoumání konkrétní povahy vykonávané a zakázané činnosti, a nikoliv striktní výklad výše citovaných pojmů sloužících pro potřeby provozu silničních vozidel na pozemních komunikacích.

36. Právě s ohledem na tyto skutečnosti je nutné posuzovat v každém konkrétním případě, zda činnost vykonávaná pachatelem, jemuž byl vysloven zákaz řízení motorových vozidel, má ve svém materiálním obsahu takovou povahu, jakou vykazuje charakter činnosti, která mu byla zakázána. Vždy je proto nutné poměřovat zejména skutečnou povahu jednání, pro které se řízení vede, s tím, v čem zásadně spočívá činnost konkrétním rozhodnutím takovému pachateli zakázaná.

37. Nejvyšší soud v usnesení sp. zn. 8 Tdo 950/2011 ze dne 31. 8. 2011 rovněž dovodil, „že trestní zákoník nedefinuje, kdy konkrétně dojde k maření nebo podstatnému ztížení rozhodnutí, ale ponechává vymezení tohoto pojmu zcela na posouzení konkrétních skutečností, zda se již v daném případě jedná o takové porušení, které zasahuje do výkonu porušovaného rozhodnutí, anebo se jedná jen o jednání menší intenzity, které lze posoudit jako přestupek“. Protože v každé jednotlivé věci mohou být skutečnosti pro posouzení tohoto znaku odlišné, není ani v rámci soudní praxe možné tyto okolnosti jednoznačně objektivizovat. Vždy však záleží na tom, za jakých podmínek a v jakých souvislostech k předmětnému činu došlo.

38. Pro naplnění skutkové podstaty tohoto přečinu se pak podle judikatury Nejvyššího soudu nevyžaduje opakované nebo soustavné jednání pachatele spočívající v řízení motorového vozidla v době výkonu zákazu

činnosti, jímž mu toto řízení bylo zakázáno (viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 7. 2003 sp. zn. 7 Tdo 622/2003, uveřejněné v Souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu roč. 2004, sv. 26 pod č. T 629). Rozhodná pro to, aby bylo toto jednotlivé porušení vysloveného zákazu posouzeno jako uvedený přečin, je intenzita tohoto činu včetně toho, jak závažné bylo porušení takto vysloveného zákazu.

39. Pokud jde o povahu a závažnost činu (srov. § 39 odst. 2 trestního zákoníku), ta představuje hlavní a neopomenutelné kritérium, protože zahrnuje nejširší okruh skutečností charakterizujících trestný čin a jeho pachatele, přičemž je to právě trestný čin, který je základem trestní odpovědnosti a za jehož spáchání je ukládán trest. Nutno je ovšem přihlížet i ke všem ostatním hlediskům, byt se částečně překrývají. Tím, že jsou tyto další okolnosti uvedeny zvlášť vedle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu, trestní zákoník naznačuje, že jde o takové okolnosti, které nejsou zahrnuty v hledisku vycházejícím z povahy a závažnosti trestného činu a neovlivňují jeho určení. Zvláštnosti povahy a závažnosti daného trestného činu je třeba posoudit z hlediska zvláštností pachatele, jeho pohunek, záměrů či cílů, míry zavinění, způsobu provedení trestného činu, jeho následků, objektu i okolností činu a popřípadě i podle společenské situace.

40. Povahu trestného činu určují především zákonné znaky té skutkové podstaty, která byla tímto činem naplněna (zejména druh a význam porušeného nebo ohroženého zájmu chráněného trestním zákonem, jednání charakterizující objektivní stránku trestného činu, forma zavinění), a dále též konkrétní okolnosti, za nichž byl čin spáchán (způsob provedení činu, pohnutka, záměr nebo cíl pachatele a míra jeho zavinění, druh a okruh způsobených následků, existence okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby, polehčujících a přitěžujících okolností). Závažnost trestného činu pak vyplývá zejména z toho, s jakou intenzitou, v jaké výši nebo v jakém rozsahu byly naplněny jednotlivé znaky trestného činu, o jak typově závažný trestný čin jde, jak významné okolnosti charakterizují pachatele, jak intenzivně byly naplněny okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, polehčující a přitěžující okolnosti, kolik takových okolností pachatel naplnil atd. (viz Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 437 s.).

V. Závěr

41. Ústavní soud po zhodnocení projednávané věci ze všech shora uvedených hledisek, včetně posouzení relevantní judikatury, dospěl k závěru, že obecné soudy jednání stěžovatele neposoudily ve všech souvislostech a dostatečně nepřihlédly ke specifickým daného případu. Nejvyšší soud sice považoval posuzovaný případ za netypický a hraniční, přesto se

přiklonil k právnímu hodnocení nižších soudů a dovolání stěžovatele odmítl. Tím došlo k porušení principu *ultima ratio* a porušení zásady *nullum crimen, nulla poena sine lege*, zakotvené v čl. 39 Listiny.

42. Ústavní soud, na rozdíl od obecných soudů, totiž zastává názor, že posuzovaný skutek, za nějž byl stěžovatel odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (a to aniž by přehlédl určitou problematickou osobnost a minulost stěžovatele), vzhledem ke všem shora popsáním specifickým okolnostem nedosahuje ani dolní hranice společenské škodlivosti, aby jej vůbec bylo možno považovat za trestný čin, natož za trestný čin, za nějž by měl být stěžovatel potrestán nepodmíněným trestem odnětí svobody.

43. Ústavní soud nepovažuje jednání stěžovatele za natolik škodlivé, aby bylo nutno vůči němu použít trestněprávních prostředků, a to i s ohledem na procesní vývoj celé věci v průběhu trestního řízení, kdy ostatní podezření stěžovatele z podílu na závažné trestné činnosti se neprokázala a byla postupně administrativně vyloučena k samostatnému prověřování (viz záznamy na č. I. 5 až 7 trestního spisu). Stíhané jednání stěžovatele tak nakonec spočívalo pouze v tom, že jako automechanik, který provozuje autoservis jako osoba samostatně výdělečně činná v areálu garáží, kam není umožněn vjezd motorovým vozidlům umístěním zákazové značky, opravoval auta, která mu do areálu vozil jeho vozidlem zn. Volkswagen Transporter s vlekem pro auta kolega, který má v tomtéž areálu také dílnu. Stěžovatel poté tato auta přemísťoval v rámci areálu výhradně za účelem jejich opravy, a to pouze z místa na místo v délce cca 10 až 15 metrů. I když je možno konstatovat, že k této činnosti potřeboval schopnosti, aby vozidla (jejich pohonné jednotky) mohly být uvedeny do pohybu s využitím znalostí a schopností ovládat jejich motorické schopnosti (viz první část definice řízení v bodě 33 tohoto nálezu), další schopnosti, jež řidič musí nabýt školením a zkušeností, pro které je vydáváno řídičské oprávnění, tedy znalost pravidel silničního provozu (viz druhá část definice řízení v bodě 33 nálezu), k této činnosti v podstatě nepotřeboval. Přitom tyto znalosti jsou klíčové pro bezpečnost silničního provozu a jejich porušení či porušování bývá v podstatné míře důvodem pro zákaz činnosti spočívající v řízení motorových vozidel.

44. Lze tak uzavřít, že stěžovatel nepoužíval předmětná vozidla pro potřebu sebe nebo někoho jiného (nebo něco) někam přemístit, nýbrž pouze vykonával činnost automechanika, kterou jako takovou zakázanou neměl. Zde je také nutno zdůraznit, že stěžovatel k předmětu svého živnostenského podnikání – opravy silničních vozidel (řemeslná živnost) – řídičské oprávnění ani nepotřeboval.

45. Jestliže obecné soudy neaplikují zásadu subsidiarity trestní represe, ačkoliv skutkové okolnosti svědčí o tom, že k tomu byly splněny

podmínky, je porušen ústavní princip *nullum crimen, nulla poena sine lege* zakotvený v čl. 39 Listiny. Tak je tomu i v daném případě, neboť obecné soudy v posuzování toho, zda stěžovatel mařil výkon úředního rozhodnutí spočívajícího v zákazu činnosti, dostatečně nepřihlédly ke specifickým daného případu a namísto toho ve svých rozhodnutích celkem sofistikovaným způsobem odůvodnily podle Ústavního soudu zjevnou nespravedlnost, čímž porušily i čl. 36 odst. 1 Listiny.

46. Ze shora uvedených důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl [§ 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu] a všechna napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

Č. 108

K řešení náhrady za likvidační účinky solárního odvodu přednostně vyčerpáním možností poskytnutých daňovým řádem

1. V souladu se závěry vyjádřenými Ústavním soudem již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.) a potvrzenými jeho navazující judikaturou je zohlednění účinků rdoušícího či likvidačního efektu solárního odvodu za stávající právní úpravy možné pouze prostřednictvím institutů obsažených v daňovém řádu (posečkání úhrady daní, rozložení úhrady na splátky, prominutí či nepředepsání úroků z posečkání, prominutí daně). Bez marného vyčerpání možností poskytnutých daňovým řádem nelze náhradu případného likvidačního dopadu solárního odvodu, způsobujícího neústavní zásah do vlastnického práva ve smyslu čl. 11 Listiny, s úspěchem uplatňovat v občanském soudním řízení, a to ani prostřednictvím zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, ani postupem náhrady za neoprávněné omezení vlastnického práva.

2. Ústavní soud v obecné rovině nezpochybňuje, že s přihlédnutím k judikatuře Soudního dvora Evropské unie by bylo možné vůči státu požadovat náhradu škody za chybějící či nesprávné provedení požadavků unijního práva, podmínkou toho však je existence dostatečně určitého, přesného a bezpodmínečného závazku členského státu, z něhož by plynula konkrétní práva ve prospěch jednotlivce.

3. K porušení práva na spravedlivý proces, zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny, případně k porušení práva na zákonného soudce, zaručeného v čl. 38 odst. 1 Listiny, dojde v případě nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie pouze tehdy, pokud obecné soudy v situaci, kdy to účastník požaduje, či pokud je spornost výkladu unijního práva z posuzovaného případu *prima facie* zřejmá, nevysvětlí, proč otázku nepoložily, přičemž na úrovni českého ústavního pořádku obstojí takové odůvodnění, které je udržitelné (obhájitelné a přesvědčivě vyargumentované) a které není zcela zjevně v rozporu se základními zásadami práva Evropské unie.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudkyně Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka) a soudce Vojtěcha Šimíčka – ze dne 11. června 2018 sp. zn. I. ÚS 1434/17 ve věci ústavní stížnosti Fotovoltaické elektrárny Eliška – Čáslav, s. r. o., se sídlem Hornická 639, Tuchlovice, zastoupené JUDr. Tomášem Těmínem Ph.D., advokátem, se sídlem Karlovo náměstí 28, Praha 2, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. února 2017 č. j. 30 Cdo 3492/2016-111, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 8. února 2016 č. j. 68 Co 452/2015-90 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 17. září 2015 č. j. 18 C 83/2013-51 o zamítnutí stěžovatelčiny žaloby na náhradu škody vůči státu, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 1 jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Stěžovatelka provozuje zařízení na výrobu elektřiny – fotovoltaickou elektrárnu. V řízení před podáním ústavní stížnosti se stěžovatelka domáhala náhrady škody od státu ve výši 2 892 760,20 Kč s příslušenstvím. Škoda měla být stěžovatelce způsobena přijetím zákona č. 402/2010 Sb., kterým se změnil zákon č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o podpoře výroby elektřiny“). Uvedenou novelou byl zaveden povinný odvod (dále jen „solární odvod“) ze státní podpory vyplácené fotovoltaickým elektrárnám podle zákona o podpoře výroby elektřiny. Zavedení solárního odvodu podle tvrzení stěžovatelky zásadním způsobem ovlivnilo její podnikání a představovalo nucené omezení jejího základního práva vlastnit majetek.

2. Stěžovatelka se nejdříve obrátila se žalobou na Obvodní soud pro Prahu 1 (dále jen „obvodní soud“), jíž požadovala, aby obvodní soud uznal odpovědnost státu podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o odpovědnosti státu“). Namítala přitom, že změna legislativy

se u ní projevuje rdousícím efektem, který vyložil Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 ze dne 15. 5. 2012 (N 102/65 SbNU 367; 220/2012 Sb.; dále jen „nález sp. zn. Pl. ÚS 17/11“; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Stěžovatelka zároveň uvedla, že se nedomáhá náhrady škody z důvodu porušení práva Evropské unie, nicméně navrhla obvodnímu soudu, aby předložil Soudnímu dvoru Evropské unie předběžnou otázku, zda nejsou ustanovení § 7a až 7i zákona o podpoře výroby elektřiny v rozporu s unijním právem.

3. Obvodní soud dospěl k závěru, že stát nelze v posuzovaném případě uzнат odpovědným podle zákona o odpovědnosti státu, neboť podle tohoto zákona je stát odpovědný buď za nezákonné rozhodnutí, nebo za nesprávný úřední postup. Podle obvodního soudu není činnost Parlamentu České republiky při hlasování o návrhu zákona úředním postupem ve smyslu ustanovení § 13 zákona o odpovědnosti státu. Odpovědnost státu za zákonodárnou činnost je tak fakticky vyloučena, neboť v případech přijímání zákonů se nemůže jednat o nezákonné rozhodnutí. Obvodní soud také neshledal materiální ani formální podmínky pro položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie, přičemž se řídil právním názorem vysloveným Městským soudem v Praze v obdobné věci. Krom toho obvodní soud zamítl návrhy stěžovatelky na doplnění dokazování k prokázání rdousícího efektu, neboť individuální posouzení dopadu solárního odvodu může být předmětem přezkumu v linii správního řízení a správního soudnictví, nikoli však v řízení o náhradu škody. Obvodní soud žalobu stěžovatelky rozsudkem ze dne 17. 9. 2015 zamítl.

4. Stěžovatelka následně podala odvolání k Městskému soudu v Praze (dále jen „městský soud“), ve kterém opětovně požadovala položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie a dále tvrdila, že nárok na náhradu škody nedovozuje ze zákona o odpovědnosti státu, nýbrž z čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), neboť novelou zákona o podpoře výroby elektřiny bylo nuceně omezeno její vlastnické právo. Namítala také, že se obvodní soud nezabýval účinky rdousícího efektu solárního odvodu.

5. Městský soud dospěl k závěru, že ústavnost zákona, kterým byla zavedena solární daň, posoudil Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11, ve kterém uznal, že zákon je v souladu s ústavním pořádkem, a proto nelze uvažovat o nuceném omezení vlastnického práva. Dále dospěl městský soud k tomu, že ani v odvolacím řízení nevyvstala potřeba výkladu práva Evropské unie, a proto ani on nepřistoupil k přerušení řízení a položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie, přičemž stěžovatelce podrobně vysvětlil své stanovisko. Hlavním účelem řízení o předběžné otázce je podle městského soudu jednotná aplikace evropského práva ve všech členských státech. Lze tedy dovodit, jak vyplývá také z usnesení

Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Cdo 221/2009 ze dne 2. 8. 2010 (všechna rozhodnutí Nejvyššího soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na www.n soud.cz), že Soudní dvůr se předloženou otázkou zabývá pouze za předpokladu, že v řízení před národním soudem vyvstala otázka výkladu práva Evropské unie a že výklad takové otázky je zcela zásadní pro vyřešení případu. S ohledem na formulaci otázky od stěžovatelky nenastala potřeba výkladu práva Evropské unie, neboť danou problematiku již vyložil Ústavní soud, který potvrdil ústavnost zákona zavádějícího solární daň. Pokud jde o námitku týkající se účinků rdousícího efektu, městský soud uvedl, že není důvodná. Dle pokynů Ústavního soudu, obsažených v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11, je zohlednění účinků rdousícího efektu solárního odvodu za stávající právní úpravy možné pouze prostřednictvím institutů obsažených v zákoně č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „daňový řád“). Proto podle městského soudu obvodní soud nepochybil, neprovedl-li důkazy k prokázání tvrzení stěžovatelky o likvidačním účinku solárního odvodu. Městský soud rozsudkem ze dne 8. 2. 2016 rozsudek obvodního soudu potvrdil.

6. Stěžovatelka následně podala proti rozsudku městského soudu dovolání. V něm tvrdila, že její případ byl v dosavadním řízení nesprávně právně posouzen, neboť soudy nižších instancí posuzovaly její nárok jako nárok na náhradu škody způsobené legislativní činností Parlamentu a vycházely z § 13 zákona o odpovědnosti státu, ale měly ho především posuzovat z hlediska čl. 11 odst. 4 Listiny. Dále tvrdila, že navzdory názorům soudů nižších instancí se lze v rámci civilního soudnictví domáhat nároku na náhradu škody za nucené omezení vlastnického práva a může být zohledněn rdousící efekt (likvidační dopad) novely zákona o podpoře výroby elektřiny.

7. Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že městský soud nepochybil svým závěrem, že námitku likvidačního dopadu solárního odvodu nelze uplatňovat v civilním řízení. Dále uvedl, že v otázce možnosti domáhání se na státu náhrady škody za nucené omezení vlastnického práva způsobené přijatou novelou nebyla dána existence odpovědnostního titulu jako jednoho z předpokladů odpovědnosti státu za škodu. Nejvyšší soud proto dovolání stěžovatelky usnesením ze dne 28. 2. 2017 odmítl.

8. Stěžovatelka podala dne 10. 5. 2017 ústavní stížnost, v níž navrhuje, aby Ústavní soud zrušil usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2017 pro tvrzené porušení ústavně garantovaných práv vyplývajících z ustanovení čl. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 2, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 26 odst. 1, čl. 36 odst. 1 a 3 a čl. 38 odst. 1 Listiny. Ačkoli stěžovatelka v ústavní stížnosti výslovně napadá pouze usnesení Nejvyššího soudu, z obsahu stížnosti jako celku lze usoudit, že za protiústavní považuje postup všech obecných soudů v předchozím soudním řízení. Toto plyne mimo jiné z části IV stížnosti, kde

stěžovatelka uvádí, že její ústavně garantovaná práva byla porušena „napadeným rozsudkem, jakož i řízením jemu předcházejícím“.

9. V ústavní stížnosti stěžovatelka uvádí, že obecné soudy včetně Nejvyššího soudu pochybily, neboť dospěly k závěru, že se stěžovatelka nemůže domáhat svých práv v civilním řízení, ale musí tak učinit v řízení daňovém. Stěžovatelka uznává závěry nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11, nicméně způsob domáhání se náhrady škody skrze civilní řízení nepovažuje za zcela vyloučený, právě naopak je dle jejího názoru přípustné účinky rdousícího efektu v tomto řízení zohlednit. Zároveň stěžovatelka zpochybňuje také samotné uznání ústavnosti ustanovení § 7a až 7i zákona o podpoře výroby elektřiny, protože Ústavní soud podle jejího názoru v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 nevyslovil jednoznačný právní názor. Stěžovatelka rovněž napadá způsob, jakým se obecné soudy vypořádaly s potřebou položení předběžné otázky, jejíž položení stěžovatelka navrhovala před obvodním i městským soudem. Nevyšší soud se podle stěžovatelky zachoval svévolně, když předběžnou otázku Soudnímu dvoru Evropské unie nepoložil a svůj postup nijak nevyšvětlil.

II. Hodnocení Ústavního soudu

10. Ústavní stížnost je přípustná (§ 75 odst. 1 *a contrario* zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, dále jen „zákon o Ústavním soudu“), byla podána včas (§ 72 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu].

11. Stěžovatelka v závěrečném petitu sice napadá pouze rozhodnutí Nejvyššího soudu, avšak z obsahu ústavní stížnosti plyne i polemika se závěry a postupy nižších soudů, a to zejména ohledně nedostatečného vypořádání se s návrhy stěžovatelky na položení předběžné otázky k Soudnímu dvoru Evropské unie. Z tohoto důvodu Ústavní soud přistoupil k přezkumu nejen rozhodnutí Nejvyššího soudu, ale též rozhodnutí nižších soudů, zejména odůvodnění nepoložení předběžné otázky obvodním a městským soudem.

12. Po prostudování vyžádaného spisového materiálu a posouzení právního stavu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost není důvodná.

A) K solárnímu odvodu a k ústavní konformitě zákona č. 402/2010 Sb.

13. Státní podpora fotovoltaických elektráren, resp. výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie, je vnitrostátním politickým rozhodnutím učiněným na základě závazků plynoucích pro Českou republiku z práva Evropské unie.

14. Česká republika se na úrovni Evropské unie zavázala k postupnému zvyšování využívání energie z obnovitelných zdrojů a ke zvýšení energetické účinnosti. Vnitrostátní právní úprava vychází ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/77/ES ze dne 27. 9. 2001 o podpoře elektřiny vyrobené z obnovitelných zdrojů energie na vnitřním trhu s elektřinou (Úř. věst. L 283, 27. 10. 2001, s. 33–40; dále jen „Směrnice 2001/77“) a ze směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/28/ES ze dne 23. 4. 2009 o podpoře využívání energie z obnovitelných zdrojů (Úř. věst. L 140, 5. 6. 2009, s. 16–62; dále jen „Směrnice 2009/28“), která Směrnicí 2001/77 nahradila a zrušila. Tyto směrnice stanovují společný rámec pro podporu výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie, jakož i závazné národní cíle, pokud jde o celkový podíl energie z obnovitelných zdrojů energie na hrubé konečné spotřebě energie (srov. čl. 1 Směrnice 2009/28).

15. Konkrétním závazkem, který pro Českou republiku z práva Evropské unie plyne, je cíl, že do roku 2020 bude podíl energie z obnovitelných zdrojů energie činit 13% z hrubé konečné spotřeby energie na jejím území (srov. část A přílohy I ke Směrnicí 2009/28). Směrnice 2009/28 přitom stanovuje pouze závazné národní cíle; způsob jejich dosažení Unie nechává na volbě členských států, což odpovídá povaze zvoleného prostředku regulace na evropské úrovni, tedy směrnice. Jak plyne z čl. 3 Směrnice 2009/28, za účelem dosažení stanovených cílů mohou členské státy použít mimo jiné i režimy podpory výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie.

16. Česká republika zavedla režim podpory zákonem č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ve znění pozdějších předpisů, v němž se rozhodla pro státní podporu ve formě stanovení výkupních cen za elektřinu z obnovitelných zdrojů energie a ve formě zelených bonusů. Rychlý rozvoj výroby energie z obnovitelných zdrojů energie však způsobil růst výše nákladů na její financování a z toho plynoucí negativní sociálně-ekonomické dopady, jak plyne z vyjádření vlády České republiky v řízení ve věci sp. zn. Pl. ÚS 17/11 (viz bod 17 citovaného nálezu). Z citovaného vyjádření vlády z roku 2011 plyne, že v letech 2008 a 2009 došlo k takové změně skutkových okolností, že bylo nezbytné ve veřejném zájmu přehodnotit dosavadní postoj státu k veřejné podpoře výroby energie z obnovitelných zdrojů. Podle citovaného vyjádření vlády se jednalo zejména o výrazné zlevnění technologie fotovoltaických panelů, které ve spojení s příznivým kursem české koruny a příznivým podnikatelským prostředím v sektoru fotovoltaiky vedlo k tzv. solárnímu boomu. S ohledem na skutečnost, že právní úprava veřejné podpory výroby energie z obnovitelných zdrojů je v České republice nastavena na principu přenesení velké části financování podpory na koncového zákazníka a státní rozpočet,

existovalo podle vlády riziko, že náklady na financování této podpory ze státního rozpočtu by byly ve vztahu ke stanoveným cílům nepřiměřené.

17. Z uvedených důvodů byl přijat zákon č. 402/2010 Sb., kterým se mění zákon č. 180/2005 Sb., o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie a o změně některých zákonů (zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, kterým byl zaveden odvod za elektřinu ze slunečního záření, tzv. solární odvod. Předmětem solárního odvodu byla původně elektřina vyrobená ze slunečního záření v zařízení uvedeném do provozu v období od 1. ledna 2009 do 31. prosince 2010 (srov. § 7a zákona č. 180/2005 Sb.); v účinném znění je předmětem solárního odvodu elektřina vyrobená ze slunečního záření v zařízení uvedeném do provozu v období od 1. ledna 2010 do 31. prosince 2010 (viz § 14 zákona č. 165/2012 Sb., o podporovaných zdrojích energie a o změně některých zákonů, ve znění účinném od 1. 1. 2014).

18. Zákon č. 402/2010 Sb. byl již v minulosti předmětem řízení o kontrole ústavnosti. Výsledkem tohoto řízení byl výše citovaný zamítavý nálezh sp. zn. Pl. ÚS 17/11, jímž Ústavní soud potvrdil soulad přezkoumávaných ustanovení zákona č. 402/2010 Sb. s ústavním pořádkem. Ústavní soud v nálehu mimo jiné uvedl, že „volba zákonných opatření směřujících k omezení státní podpory výroby energie ze slunečního záření je za podmínky zachování garancí v rukou zákonodárce. Princip právní jistoty totiž nelze ztotožnit s požadavkem na absolutní neměnnost právní úpravy; ta podléhá mimo jiné sociálně-ekonomickým změnám a nárokům kladeným na stabilitu státního rozpočtu. V této souvislosti Ústavní soud neodhlíží od skutečnosti, že to byl stát, který zákonem zaručil garance patnáctileté doby návratnosti investic a výše výnosů za jednotku elektřiny z obnovitelných zdrojů, a tím motivoval dotčené subjekty k podnikatelské činnosti v oblasti výroby energie z obnovitelných zdrojů“. Současně však Ústavní soud považuje za legitimní, pokud zákonodárce přistoupí po objektivně zjištěné změně poměrů na straně investic do fotovoltaických elektráren k regulaci podpory výroby energie z obnovitelných zdrojů tak, aby byla zachována rovnováha mezi vstupy a výnosy nastavená původním zněním zákona o podpoře výroby elektřiny, která byla vyjádřena patnáctiletou návratností investice a pevně danou výší výnosů.

19. V nálehu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 Ústavní soud dále vyjádřil, že „zákonodárce uplatnil při přijetí napadených ustanovení racionální základ rozlišování výrobců, na které napadená úprava dopadá, a na které nikoliv. Jsou jím objektivně zjištělné výrazně snížené investiční náklady na zřízení fotovoltaických elektráren v letech 2009 a 2010. [...] Dotační politika státu v oblasti podpory fotovoltaických elektráren spočívala (a spočívá) ve snaze kompenzovat právě vysoké náklady na pořízení příslušných technologií s ohledem na jejich postupný technický vývoj. V tomto ohledu regulace

trhu v podobě odvodu ob stojí, neboť je podložena konkrétní změnou tržních podmínek, a to jak ve vztahu k dlouhodobé návratnosti vložených investic, což je otázka, kterou nelze v předstihu uzavřít, tak ve vztahu k dlouhodobému zachování výnosů“.

20. Ústavní soud v tomto kontextu dodává, že ačkoli je legislativní činnost státu limitována ústavním pořádkem, v jeho rámci je nutné respektovat poměrně rozsáhlou diskreci zákonodárce při regulaci společenských vztahů, zvláště v otázkách sociálně-ekonomické povahy.

21. Ústavní soud zdůrazňuje širokou míru uvážení, kterou zákonodárce disponuje při stanovení daňové povinnosti [srov. nále z sp. zn. Pl. ÚS 53/10 ze dne 19. 4. 2011 (N 75/61 SbNU 137; 119/2011 Sb.), bod 180]. V kontextu legislativního snížení míry státní podpory a ochrany legitimních očekávání již v minulosti Ústavní soud uvedl, že „stanovení příspěvku ze státního rozpočtu za určitým účelem a pro určitou skupinu osob závisí vždy na tom, do jaké míry je ze strany zákonodárce shledána jeho účelnost, resp. veřejný zájem na jeho poskytování. To platí obzvláště v případě, kdy se jedná o příspěvek, jehož poskytování je pouze beneficium ze strany zákonodárce, aniž by s ním současně bylo spojeno naplňování určitého základního práva nebo svobody. Dotčené subjekty přitom nemohly spoléhat na to, že postupem času zákonodárce tuto výši nepřehodnotí. Nelze přitom opomenout ani související odpovědnost vlády a Parlamentu za stav veřejných financí, s čímž souvisí i oprávnění zákonodárce přizpůsobit výdaje státního rozpočtu jeho reálným možnostem a aktuálním potřebám formou změn právní úpravy mandatorních výdajů ...“ [srov. výše citovaný nále z sp. zn. Pl. ÚS 53/10, bod 159].

22. Přijetím zákona č. 402/2010 Sb., kterým byla zavedena solární daň, tak sice došlo k faktickému snížení poskytované podpory provozovatelům fotovoltaických elektráren, nejednalo se však o zásah, který „by ve svém důsledku znamenal porušení ústavně zaručených práv dotčených subjektů, ať již se jedná o právo vlastnické, či svobodu podnikání, případně nerespektování základních náležitostí demokratického a právního státu“, jak bylo Ústavním soudem dovozeno v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11. Uznání ústavnosti předmětné změny zákonné úpravy je proto nepopiratelné a s tvrzením stěžovatelky, že Ústavní soud v citovaném nálezu nevysslovil jednoznačný právní názor, nelze souhlasit.

B) K uplatnění tvrzeného rdousícího efektu

23. Ústavní soud ve výše citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 dále uvedl, že v určitých specifických případech může ústavně konformní zákon svým působením vyvolat protiústavní účinky projevující se likvidačním (rdousícím) efektem či dopadem zasahujícím samotnou majetkovou podstatu výrobce v rozporu s čl. 11 Listiny.

24. V reakci na citovaný nález se Ústavní soud v uplynulých letech zabýval nemalým počtem stížností provozovatelů fotovoltaických elektráren, kteří namítali, že solární odvod měl na jejich podnikání rdousící efekt; stěžovatelé se však pohříchu nezaměřili na vysvětlování tohoto rdousícího efektu v jejich konkrétní věci, ale na hledání právních cest, jak se domoci náhrady za uhrazený solární odvod.

25. V citovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 Ústavní soud stanovil, že „vzhledem k faktickým účinkům, které na regulovaném trhu se sluneční elektrinou odvod podle § 7a a násl. zákona č. 180/2005 Sb. vyvolává, a to zejména s ohledem na nárazový charakter odvodu, který teoreticky může (aniž by to v tomto řízení bylo předmětem dokazování) mít likvidační účinky projevující se neschopností výrobců dostát svým jinak průběžně plněným závazkům [...], které byly nastaveny ještě před účinností zákona, lze zároveň vyžadovat po zákonodárci zajištění mechanismu, jenž umožní individuální přístup k výrobcům, kteří, i kdyby při zvážení podnikatelského rizika předvíдали přijetí určitých restrikcí v budoucnu, nemohli předvídat jejich konkrétní podobu a okamžité účinky. Jestliže zákon č. 180/2005 Sb. sám takový zvláštní mechanismus neobsahuje, považuje Ústavní soud za nezbytné vykládat právní řád takovým způsobem, který by eventuelním likvidačním účinkům odvodu podle § 7a a násl. zákona č. 180/2005 Sb. mohl předejít“. Možnost takové interpretace skýtají podle názoru Ústavního soudu, obsaženého v citovaném nálezu, některá ustanovení zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád.

26. Ústavní soud nastínil v bodě 89 citovaného nálezu celkem tři možnosti procesního postupu plynoucí z daňového řádu, jimiž může daňový subjekt předejít tíživé situaci a vyhnout se tzv. rdousícímu efektu solárního odvodu. První procesní možnost nabízí institut posečkání podle § 156 a násl. daňového řádu, který by umožnil ve výjimečných a odůvodněných případech na žádost daňového subjektu povolit posečkání úhrady odvodu plátcem, popřípadě rozložení jeho úhrady na splátky. Druhou procesní cestou je možnost plátce odvodu dát podnět správci odvodu k tomu, aby upustil od předepsání úroku z posečkání v souladu s § 157 odst. 7 daňového řádu. Třetímo příkladem zmírnění aktuálních dopadů odvodu je aplikace institutu prodloužení lhůty podle § 36 daňového řádu, kde je diskreční pravomoc správce odvodu uvozena obecným kritériem naplnění závažných důvodů; plátce odvodu může díky tomuto institutu žádat prodloužení lhůty pro podání vyúčtování, na kterou je navázána lhůta splatnosti odvodu. Po uvedení těchto existujících procesních možností Ústavní soud uvedl, že „je povinností správce daně vytvořit koordinované praktické postupy směřující v odůvodněných případech k výběru odvodu výběrem, nikoliv srážkou, ze strany plátce odvodu, a to s cílem umožnit daňovému poplatníkovi přístup k institutům posečkání, rozložení úhrady daně na splátky či

prodloužení lhůty. V konkrétní rovině má tento postup za cíl umožnit provozovateli fotovoltaické elektrárny překlenout období, kdy by se z důvodu nedostatku volných prostředků (cash flow) způsobeného placením odvodu nebyl schopen udržet v podnikatelském prostředí a byl by nucen své podnikání ukončit“.

27. Příkazem k zohlednění eventuálního rdousícího efektu na některé výrobce elektřiny z fotovoltaických elektráren se následně zabývaly správní soudy, které především zvažovaly, jaké právní instituty mohou sloužit dotčeným poplatníkům při prokázání onoho rdousícího efektu [srov. nálezn. sp. zn. II. ÚS 2216/14 ze dne 13. 1. 2015 (N 3/76 SbNU 63)].

28. Rozšířený senát Nejvyššího správního soudu dospěl v roce 2013 k závěru, že „nejpřílehavějším prostředkem k zohlednění individuálních účinků odvodu vyměřeného podle zákona, leč dopadajícího rdousícím způsobem na jednotlivce, je za stávající právní úpravy institut prominutí daně. Ustanovení § 259 daňového řádu předpokládá, že nárok na prominutí daně či jejího příslušenství, jakož i pravomoc k tomuto prominutí založí některému z orgánů veřejné moci buďto jednotlivé zákony, nebo přímo daňový řád“. Rozšířený senát zároveň uznal, že jakkoli mohou být mnohé případy a jejich specifické okolnosti značně komplikované a netypické, „nevyvazuje tento fakt obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení a konkrétního výrobce před uplatněním příslušných zákonných ustanovení ochránit, i když se to může jevit složitě“ (srov. usnesení rozšířeného senátu Nejvyššího správního soudu sp. zn. 1 Afs 76/2013 ze dne 17. 12. 2013; všechna rozhodnutí Nejvyššího správního soudu citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na www.nssoud.cz). Na základě tohoto usnesení pak daňové orgány i správní soudy odmítly posuzovat rdousící efekt solárního odvodu na výrobce elektřiny z fotovoltaických elektráren v řízeních dle ustanovení § 237 daňového řádu, tj. v rámci stížností na postup plátce daně.

29. Takto vymezeným postupem se ve svých rozhodnutích zabýval následně Ústavní soud, a to z hlediska jejich souladu s nálezem sp. zn. Pl. ÚS 17/11 (a další judikaturou Ústavního soudu), přičemž dospěl k závěru, že postup stanovený Nejvyšším správním soudem je v souladu s právními předpisy a nejsou jim zasažena základní práva a svobody stěžovatelů – poplatníků solárního odvodu (srov. výše citovaný nálezn. sp. zn. II. ÚS 2216/14; srov. též např. usnesení sp. zn. II. ÚS 3639/14 ze dne 27. 1. 2015). V řízení o stížnosti na postup plátce daně totiž může správce daně přezkoumat pouze postup plátce daně z hlediska dodržení zákonných norem, v tomto případě tedy zákona o podpoře využívání obnovitelných zdrojů; toto řízení však neumožňuje individuální přístup k dotčeným výrobcům elektřiny zasažených rdousícím efektem a není tedy vhodným prostředkem k ochraně jejich ústavně garantovaných práv (srov. též rozsudek Nejvyššího správního

ho soudu ze dne 17. 12. 2014 sp. zn. 1 Afs 121/2014, bod 19). Ústavní soud rovněž uvedl, že není jeho úkolem, aby finanční správě přesně určoval, jakými způsoby a metodami naplní dříve vymezené ústavní limity, pokud daného cíle dosáhne a pokud zvolené metody budou ústavně konformní (zejména z hlediska právní jistoty, předvídatelnosti a proporcionality). Opětovně však odkázal na institut posečkáni daně dle § 156 daňového řádu a institut prominutí daně dle § 259 daňového řádu (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 2757/15 ze dne 25. 11. 2015 či usnesení sp. zn. I. ÚS 2944/15 z téhož dne).

30. Co se týče institutu prominutí daně, Nejvyšší správní soud se v návaznosti na vydání výše citovaného usnesení rozšířeného senátu sp. zn. 1 Afs 76/2013 rozhodl obrátit na ministra financí s výzvou ke sdělení stanoviska, zda Ministerstvo financí připravuje nějaké legislativní změny či zda ministr zvažuje vydání rozhodnutí dle § 260 odst. 1 písm. a) daňového řádu tak, aby bylo možno v konkrétních případech posoudit, nemá-li solární odvod na jednotlivé poplatníky likvidační dopady, a podrobit úvahu správního orgánu o dané otázce soudnímu přezkumu, v intencích závěrů vyslovených v citovaném usnesení rozšířeného senátu. Ministerstvo financí reagovalo na tuto výzvu sdělením ze dne 8. 12. 2014, z něhož plyne, že ministr financí momentálně neplánuje vydat rozhodnutí o prominutí daně dle § 260 daňového řádu, které by dopadalo na poplatníky solárního odvodu, a že v přípravě nejsou ani žádné změny relevantní zákonné úpravy (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 12. 2014 sp. zn. 1 Afs 121/2014, body 27 a 28). Ministerstvo financí však rovněž uvedlo, že rdousícím efektem solárního odvodu lze za současné právní úpravy účinně předcházet postupem podle § 156 a 157 daňového řádu, tedy posečkáním úhrady jiných daní, u kterých výrobci elektřiny ze slunečního záření vzniká povinnost úhrady daně, tedy např. na dani z příjmů či na dani z přidané hodnoty. Ve smyslu ustanovení § 157 odst. 7 daňového řádu může zároveň správce daně z důvodu tvrdosti založené ekonomickými nebo sociálními poměry daňového subjektu upustit od předepsání úroku z posečkáni (viz bod 29 citovaného rozsudku).

31. Nejvyšší správní soud rovněž konstatoval, že nevydání „rozhodnutí“ ministra financí o prominutí daně dle § 260 daňového řádu není nečinností ve smyslu § 79 odst. 1 věty první zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“), neboť se nejedná o nevydání rozhodnutí ve věci samé ani o vydání osvědčení, nýbrž o vydání abstraktního či abstraktně-konkrétního správního aktu. Soudní ochranu v případě absence postupu podle § 260 daňového řádu proto poskytuje zásahová žaloba podle § 82 a násl. s. ř. s., nikoli žaloba proti nečinnosti správního orgánu podle § 79 a násl. s. ř. s. (srov. citovaný rozsudek Nejvyššího správního soudu sp. zn. 1 Afs 121/2014, bod 36).

32. Pouhá absence rozhodnutí ministra financí o prominutí daně podle § 260 daňového řádu však není bez dalšího zásahem do práv provozovatelů fotovoltaických elektráren. Stěžovatel namítající zásah do svých práv by musel tvrdit a konkrétními argumenty a fakty týkajícími se jeho hospodaření osvědčit, že solární odvod pro něho představuje zátěž, která jej ohrožuje v jeho ekonomické existenci. Podle Nejvyššího správního soudu musí stěžovatel především „osvědčit, že při své činnosti doposud postupoval s péčí řádného hospodáře. To především znamená doložit, že si pořídil vybavení pro svou činnost (typicky solární panely) za podmínek v dané době obvyklých a že i v jiných ohledech jednorázové i průběžné náklady jeho činnosti byly vynaloženy, resp. jsou vynakládány, za podmínek na trhu obvyklých; totéž obdobně musí být samozřejmě doloženo i o způsobu a podmínkách financování stěžovatele z vnějších zdrojů. Dále to znamená osvědčit, že samotný rozsah a další parametry jeho podnikatelského záměru odpovídaly (a i nyní odpovídají) obvyklým standardům v daném odvětví [...]. Konečně je třeba osvědčit, že stěžovatel se poctivě pokusil využít všech ‚konvenčních‘ prostředků ochrany proti zátěži představované solárním odvodem, a přesto tyto prostředky nejsou s to zachovat jeho životaschopnost. Je tedy především povinen doložit, že využil instrumentů podle § 156 a 157 daňového řádu, a to v plné jejich šíři a ve vztahu ke všem jím placeným daním či jiným odvodům, na které jsou tyto instrumenty použitelné, a ačkoli mu jejich dobrodíní bylo poskytnuto, ani tak to nestačí k zachování jeho životaschopnosti. Teprve osvědčil-li by stěžovatel výše uvedené komplex rozhodných na sebe navazujících skutečností, bylo by to signálem, že objektivní účinky solárního odvodu jsou v jeho případě takové, že nezbývá, než aby ministr financí vydal ‚rozhodnutí‘ podle § 260 odst. 1 písm. a) daňového řádu o takovém obsahu, který situaci stěžovatele umožní řešit způsobem zajišťujícím naději na zachování jeho ekonomické životaschopnosti. Teprve pokud by ministr i za této situace zůstal nečinný, tedy pokud by exekutiva nenalezla účinné prostředky zabránění zmiňovanému nežádoucímu stavu a z jejího dosavadního postupu plynulo, že ani nalézt nehodlá, nezbylo by než, aby takové účinné prostředky našel soud“ (srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. srpna 2015 sp. zn. 1 Afs 171/2015, bod 31; srov. též usnesení sp. zn. IV. ÚS 3448/15 ze dne 20. 12. 2016, jímž Ústavní soud odmítl ústavní stížnost směřující proti citovanému rozhodnutí Nejvyššího správního soudu).

33. K výše řečenému Ústavní soud dále dodává, že „je nutno trvat na tom, aby orgány finanční správy o podané žádosti o posečkání, případně o prominutí daně řádně rozhodly a aby takováto rozhodnutí byla soudně přezkoumatelná. Je totiž primárně věcí právě finanční správy, aby velmi bedlivě v každém konkrétním případě zvážila, jak zmírnit případné likvidační účinky, a to případně i s ohledem na celkovou ekonomickou situaci

daňového subjektu se zohledněním jeho celkové daňové zátěže“. Není však povinností finanční správy, aby dopad zákona č. 402/2010 Sb. na fotovoltaické elektrárny sama aktivně hodnotila či řízení o prominutí daně sama iniciovala. „Jedná se totiž o ochranu před nezákonným postupem plátce, o nástroj určený pro řešení sporu mezi plátcem a poplatníkem, který slouží zejména k tomu, aby byl postup plátce podroben kontrole státní moci a poplatník byl před případným nezákonným postupem plátce prostřednictvím konečného rozhodnutí správce daně ochráněn. Bylo by však absurdní klást na plátce daně povinnost, nota bene bez jakékoli psané právní úpravy, aby sám posuzoval likvidační účinky solárního odvodu na poplatníka“ (srov. výše citovaný nálezn sp. zn. II. ÚS 2216/14; usnesení sp. zn. I. ÚS 2757/15 a usnesení sp. zn. I. ÚS 2944/15).

34. Judikatura Nejvyššího správního soudu tedy nadále v souladu s judikaturou Ústavního soudu ústavně konformním způsobem otevírá možnosti řešení likvidačních důsledků solárního odvodu v rámci daňového řízení. A proto závěr Nejvyššího soudu v napadeném usnesení, že námitku likvidačního dopadu solárního odvodu nelze s úspěchem uplatňovat v občanském soudním řízení, nelze považovat za protiústavní. Naopak, Nejvyšší soud zde postupoval v intencích příslušných ustanovení občanského soudního řádu, tedy ústavně konformním způsobem, a tento svůj závěr řádně odůvodnil (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 2363/14 ze dne 10. 2. 2015).

35. Ústavní soud považuje za klíčové závěrem zdůraznit, že pokud má provozovatel fotovoltaické elektrárny za to, že novela zákona o podpoře výroby elektřiny má v jeho případě likvidační efekt (tedy nikoli jen efekt snížení výnosů, který byl Ústavním soudem již shledán ústavně souladným), pak musí takové působení v daňovém a popřípadě následném soudním řízení nikoli pouze tvrdit, nýbrž i přesvědčivě dokázat (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 2591/13 ze dne 17. 10. 2013; srov. též usnesení sp. zn. II. ÚS 144/17 ze dne 15. 2. 2017, bod 9). V souladu se závěry vyjádřenými Ústavním soudem již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 a potvrzeními jeho navazující judikaturou je zohlednění účinků likvidačního efektu solárního odvodu za stávající právní úpravy možné pouze prostřednictvím institutů obsažených v daňovém řádu (posečkání úhrady daní, rozložení úhrady na splátky, prominutí či nepředepsání úroků z posečkání, prominutí daně). Bez marného vyčerpání možností poskytnutých daňovým řádem nelze náhradu případného likvidačního dopadu solárního odvodu, způsobujícího neústavní zásah do vlastnického práva ve smyslu čl. 11 Listiny, s úspěchem uplatňovat v občanském soudním řízení.

C) K odpovědnosti státu za legislativní činnost

36. Z ustanovení čl. 36 odst. 3 Listiny plyne právo na náhradu škody od státu v případě nezákonného rozhodnutí nebo nesprávného úředního

postupu. Podle čl. 36 odst. 4 jsou podmínky a podrobnosti výkonu tohoto práva stanoveny zákonem. Právním předpisem specifikujícím právo zakotvené v čl. 36 odst. 3 Listiny je zákon o odpovědnosti státu.

37. V případě stěžovatelky nebyly splněny podmínky k tomu, aby se mohla domáhat náhrady škody za aplikaci zákona č. 402/2010 Sb. podle zákona o odpovědnosti státu. Jak v přechozím řízení uvedl již obvodní soud, činnost Parlamentu není úředním postupem ve smyslu § 13 tohoto zákona. Touto námitkou se zabýval rovněž městský soud, který ve svém rozhodnutí přisvědčil závěru obvodního soudu v otázce nemožnosti dovození odpovědnosti Parlamentu za přijímání zákonů podle zákona o odpovědnosti státu. Nejvyšší soud se následně s postupem městského soudu ztotožnil a dodal, že městský soud ani nemohl dojít k závěru o protiústavním omezení vlastnického práva stěžovatelky, jelikož Ústavní soud v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 dovodil, jak již bylo výše vysvětleno, že zavedení tzv. solárního odvodu zákonem č. 402/2010 Sb. je v souladu s ústavním pořádkem.

38. Tento závěr potvrzuje i ustálená judikatura obecných soudů. Obvodní soud odkázal ve svém odůvodnění na usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 25 Cdo 1220/2007 ze dne 4. 6. 2008, v němž Nejvyšší soud dovodil, že „proces přijímání zákonů hlasováním v Poslanecké sněmovně či v Senátu Parlamentu České Republiky není úředním postupem ve smyslu § 13 zákona č. 82/1998 Sb. a z výsledku hlasování o návrhu zákona nelze dovozovat odpovědnost státu za škodu ve vztahu k jednotlivým voličům“. Tento závěr ve své judikatuře potvrdil i Ústavní soud (srov. např. usnesení sp. zn. IV. ÚS 1963/16 ze dne 18. 10. 2016).

39. Nelze vyloučit, že by v důsledku legislativní činnosti Parlamentu skutečně mohlo dojít ke zhoršení právního postavení konkrétních subjektů, resp. k zásahu do jejich ústavně garantovaných práv. Vznik škody v důsledku legislativních změn však sám o sobě nepostačuje k založení odpovědnostního vztahu mezi státem a poškozeným subjektem. Tyto závěry potvrzuje také již zmiňovaný nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11, v němž bylo deklarováno, že princip právní jistoty nelze ztotožnit s požadavkem na absolutní neměnnost právní úpravy (srov. též usnesení sp. zn. I. ÚS 2256/17 ze dne 21. 9. 2017).

40. Z výše zmíněných důvodů neobstojí ani námitka stěžovatelky mířící k poskytnutí náhrady škody přímo z titulu porušení čl. 11 odst. 4 Listiny. Možnost stanovení daní a poplatků je totiž obsažena přímo v čl. 11 odst. 5 Listiny. Solární odvod lze zajistě za takovouto daň či poplatek považovat, přičemž z hlediska ústavnosti jeho výběru je klíčové, zda byl vybrán na základě a v souladu se zákonem. Tak tomu bezesporu bylo.

41. V tomto kontextu Ústavní soud připomíná svou ustálenou judikaturu k zákazu zpětného působení právních norem. Ačkoli totiž Ústav

neobsahuje explicitní zákaz retroaktivity pro všechny oblasti práva, tento zákaz vyplývá ze zásady právního státu podle čl. 1 odst. 1 Ústavy, k jehož znakům patří i princip právní jistoty a ochrany důvěry občana v právo. Obsahem zákazu retroaktivity jako ústavního principu zároveň není vyloučení jakéhokoliv zpětného působení právní normy, nýbrž pouze takového, jež současně představuje zásah do principů ochrany důvěry v právo, právní jistoty, resp. nabytých práv. Jen v takovémto případě je právní norma v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy [srov. výše citovaný nálezn sp. zn. Pl. ÚS 53/10, bod 145]. O oprávněné důvěře v právo však nelze uvažovat v případě, kdy právní subjekt musí, resp. musel s retroaktivní regulací počítat [srov. nálezn sp. zn. Pl. ÚS 18/14 ze dne 15. 9. 2015 (N 165/78 SbNU 469; 299/2015 Sb.), bod 33]. Taková situace, v níž je třeba počítat s případnou regulací a úpravami, nastává právě v oblasti státní podpory (viz nálezn sp. zn. Pl. ÚS 53/10, rozsáhleji citovaný výše v bodě 21).

42. V tomto kontextu je třeba připomenout, že zásady právní jistoty a ochrany legitimních očekávání jsou rovněž součástí právního řádu Evropské unie (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 10. 9. 2009 ve věci C-201/08 *Plantanol*, ECLI:EU:C:2009:539, bod 49 a 43). Z judikatury Soudního dvora přitom plyne, že ani zásada právní jistoty na úrovni unijního práva „nevyžaduje, aby nedošlo k legislativním změnám, ale spíše vyžaduje, aby zákonodárce přihlédl k zvláštní situaci hospodářských subjektů a případně stanovil, že se nová právní pravidla použijí s určitými úpravami“ (srov. citovaný rozsudek ve věci *Plantanol*, bod 49; srov. též rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 6. 2005 ve věci C-17/03 *VEMW*, ECLI:EU:C:2005:362, bod 81). I na úrovni unijního práva se mohou zásady ochrany legitimních očekávání dovolávat pouze ty subjekty, u nichž byly vzbuzeny důvodné naděje. „Pokud však opatrný a obezřetný hospodářský subjekt je s to předvídat přijetí opatření [...], které se může nepříznivě dotknout jeho zájmů, nemůže se dovolávat takovéto zásady, pokud je toto opatření přijato. Navíc, i když zásada ochrany legitimního očekávání patří mezi základní zásady [Unie], hospodářské subjekty nemají důvod k tomu, aby mohly legitimně očekávat, že bude zachován existující stav [...], a to zvláště v takové oblasti, [...] jejíž předmět zahrnuje stále přizpůsobování v závislosti na změnách hospodářské situace“ (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 7. 9. 2006 ve věci C-310/04 *Španělsko proti Radě*, ECLI:EU:C:2006:521, bod 81).

43. Ústavní soud již opakovaně uvedl, že zrušení staré a přijetí nové právní úpravy je nutně spjato se zásahem do principů rovnosti a ochrany důvěry občana v právo, k němuž však dochází v důsledku ochrany jiného veřejného zájmu či základního práva nebo svobody. Rozhodnutí zákonodárce o způsobu řešení časového střetu staré a nové právní úpravy ale není z ústavního hlediska věcí nahodilou nebo věcí libovůle, nýbrž věcí zvažování v kolizi stojících hodnot. V rámci poměrování zájmu provozovatelů

fotovoltaických elektráren na zachování dosavadního režimu podpory na jedné straně a veřejném zájmu na jeho snížení na straně druhé dospěl Ústavní soud k závěru, že veřejný zájem na změně právní úpravy musí v této situaci převážit (srov. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 17/11, bod 56).

44. Neobstojí ani stěžovatelčina námitka zásahu do jejího práva svobodně podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost, které je chráněno ustanovením čl. 26 Listiny, jehož se lze dle čl. 41 odst. 1 Listiny domáhat jen v mezích zákonů, které ho provádějí. Pokud zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů stanovil pro jeden z těchto zdrojů solární odvod, jehož rozpor s ústavním pořádkem Ústavní soud neshledal, nemůže se stěžovatelka dovolávat tohoto práva, pokud byl vůči ní zákon uplatňován ústavně konformním způsobem [srov. příměřeně nálezy sp. zn. II. ÚS 377/04 ze dne 6. 9. 2007 (N 136/46 SbNU 283)].

45. Jakkoli tedy nepochybně přijetím předmětných ustanovení zákona o podpoře výroby elektřiny došlo ke snížení podpory poskytované provozovatelům fotovoltaických elektráren, nejednalo se o zásah, který by ve svém důsledku znamenal porušení ústavně zaručených práv dotčených subjektů, ať již se jedná o právo vlastnické, či svobodu podnikání, případně nerespektování základních náležitostí demokratického právního státu, jak se domnívá stěžovatelka. Změnu zákonných parametrů lze totiž podřadit pod jedno z podnikatelských rizik, které musí podnikatelé v rámci svých investic (obzvláště pokud se jedná o investice dlouhého časového rozsahu) akceptovat. Úkolem práva (a soudní moci) přitom nemůže být ochrana dříve očekávaného zisku, nýbrž pouze zhodnocení, zda přijatou právní úpravou nedochází v nedůvodné a neakceptovatelné míře k zásahu do vlastnických (či jiných) práv dotčených osob, což však nelze ztotožňovat s ochranou plánovaného zisku. Jinak vyjádřeno, uvedená garance patnáctileté návratnosti předmětné investice neznamená právo každého podnikatele v tomto oboru na ziskovost jeho podnikání v rámci této doby. Znamená pouze, že za obvyklých okolností a při vynaložení péče řádného hospodáře by uvedené návratnosti mělo být u průměrného podnikatele podnikajícího v tomto oboru zpravidla dosaženo. Nikoliv však každé obtíže spojené s nutností unést břemeno solárního odvodu, byť by ve spojení s dalšími faktory zásadně ovlivnily hospodaření podnikatele, mohou mít likvidační účinky ve smyslu, v jakém je chápe nálezy sp. zn. Pl. ÚS 17/11 (srov. výše citovaný nálezy sp. zn. II. ÚS 2216/14).

46. Činnost Parlamentu spočívající v tomto případě v přijetí zákona č. 402/2010 Sb. tedy jednak nelze vykládat jako úřední postup z hlediska zákona o odpovědnosti státu a zároveň nelze mít tuto činnost v konkrétním případě za protiústavní, jak ve výše citovaných nálezech vysvětlil Ústavní soud.

47. Tento závěr však neznamená, že odpovědnost státu za legislativní činnost by byla kategoricky zcela vyloučena. Přestože legislativní činnost (resp. nečinnost) nespadá do působnosti zákona o odpovědnosti státu, může plynout přímo z ústavního pořádku či z práva Evropské unie.

48. K odpovědnosti plynoucí přímo z ústavního pořádku Ústavní soud ve své dřívější judikatuře konstatoval, že je připraven v opodstatněných případech chránit základní práva a svobody stěžovatelů, kteří byli ve svých právech a svobodách zasaženi Parlamentem. V předmětných případech nešlo o činnost Parlamentu, nýbrž o jeho dlouhodobou nečinnost, kterou lze v některých případech považovat za neslučitelnou s požadavky právního státu. Jestliže totiž některá ze složek moci přestoupí ústavní rámec svého vymezení, svoji pravomoc, nebo naopak neplní své úlohy, a tím brání v řádném fungování jiné složky moci, musí nastoupit kontrolní mechanismus brzd a vyvažování [srov. kupř. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 20/05 ze dne 28. 2. 2006 (N 47/40 SbNU 389; 252/2006 Sb.)].

49. Ve vztahu k unijnímu právu platí, že ačkoli nelze směřovat odpovědnost za škodu způsobenou porušením unijního práva s odpovědností za škodu způsobenou nesprávným úředním postupem, Česká republika nemůže rezignovat na plnění závazků plynoucích z evropského práva (srov. čl. 1 odst. 2 Ústavy) jen proto, že na národní úrovni neexistuje výslovná právní úprava umožňující dovolávat se vůči státu této odpovědnosti (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2927/2010 ze dne 20. 8. 2012, bod 27; srov. též nálezy sp. zn. IV. ÚS 1521/10 ze dne 9. 2. 2011 (N 15/60 SbNU 153)]. Z judikatury přitom plyne, že pokud neexistuje adekvátní úprava odpovědnosti státu za porušení unijního práva na vnitrostátní úrovni, použije se zákon o odpovědnosti státu přiměřeně tam, kde je jeho úprava souladná s úpravou unijního práva (srov. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 2927/2010 ze dne 20. 8. 2012, bod 35).

50. Situace stěžovatelky však není výsledkem porušení unijního práva a neplyne ani z dlouhodobé legislativní nečinnosti, která by vykazovala znaky protiústavnosti. Naopak, vzniklá situace plyne z legislativní činnosti zákonodárce, jež byla navíc Ústavním soudem přezkoumána a označena za ústavně konformní. Samotné přijetí zákona č. 402/2010 Sb. tedy nemůže být vnímáno jako neakceptovatelný zásah do ústavně garantovaných práv a svobod stěžovatelky ani jiných provozovatelů fotovoltaických elektrárn ve skutkově podobných případech.

51. Komparativní pohled na otázku odpovědnosti státu za škodu navíc ukazuje, že nemusí být zcela vyloučeno ani to, aby stát odpovídal za vzniklou újmu, ačkoli žádným způsobem nepochybil, tj. pokud se nedopustil nezákonného ani protiústavního jednání. Tento model odpovědnosti státu je znám kupříkladu právním řádům Francie, Německa či Evropské unie.

52. Ve Francii vychází odpovědnost státu za zákonné jednání z principu rovnosti, tedy z myšlenky, že orgány státu mají svým jednáním sledovat zájmy komunity jako celku. Pokud tedy stát způsobí svým jednáním nepřiměřenou újmu konkrétním subjektům či skupinám subjektů, může těmto subjektům za způsobenou újmu odpovídat, a to i pokud jeho jednání bylo zcela v souladu s právním řádem [srov. rozhodnutí francouzské Státní rady ze dne 14. 1. 1938 (*SA des produits laitiers La Fleurette*), Recueil des décisions de Conseil d'État de 1938, s. 25]. Toto chápání principu rovnosti je podle francouzské Státní rady projevem komunitního smýšlení a solidarity (srov. též Van Damm, C. *European Tort Law*. Oxford University Press, 2013, s. 537).

53. Podobně se staví k otázce odpovědnosti státu i německý právní řád, který pracuje s konceptem zvláštní oběti právní regulace (*Sonderopfer*); odškodnění za jednání státu, jež není v rozporu s právním řádem, však přichází v úvahu pouze v případech zásahu do práva na život, zdraví, tělesnou integritu či osobní svobodu (podle čl. 2 II GG), resp. v případech vyvlastnění podle čl. 14 GG, a je subsidiární ke zvláštním úpravám odpovědnosti státu za škodu (srov. k tomu opět Van Damm, opětovně citováno, s. 540).

54. Právní řád Evropské unie rovněž zná koncept odpovědnosti Unie i v případě neexistence protiprávního jednání jejích orgánů. Pokud by totiž Unie přijala normativní akt, „jehož použití vede k omezením vlastnického práva a svobodného výkonu podnikatelské nebo jiné výdělečné činnosti, která nepřiměřeně a neúnosně zasahují do samotné podstaty uvedených práv,“ může tímto být založena odpovědnost Unie za způsobenou škodu (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 9. 9. 2008 ve spojených věcech C-120/06 P a C-121/06 P *FIAMM*, ECLI:EU:C:2008:476, bod 184). Nutno však doplnit, že podle ustálené judikatury Soudního dvora rovněž platí, že „záruky plynoucí z vlastnického práva nebo z obecné zásady zaručující svobodný výkon profesní činnosti nelze rozšířit na ochranu pouhých zájmů nebo šancí obchodního charakteru, jejichž nejistý charakter je vlastní samotné podstatě ekonomické činnosti“ (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 14. 5. 1974 ve věci 4/73 *Nold*, ECLI:EU:C:1974:51, bod 14; srov. též výše citovaný rozsudek ve věci *FIAMM*, bod 185).

55. I s přihlédnutím ke všem výše vyjádřeným myšlenkám o možné odpovědnosti státu v souvislosti s legislativní činností či nečinností neshledává Ústavní soud namísto ve vztahu k právní úpravě, jejíž ústavní konformitu shledal (nehodlá tento závěr revidovat), zvažovat, zda by tyto myšlenky byly aplikovatelné v českém právním řádu.

D) K neexistenci subjektivních práv v režimu Směrnice 2009/28

56. Jak bylo uvedeno výše v bodech 13 až 16 tohoto nálezu, vnitrostátní právní úprava vztahující se k podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie má svůj původ v právu Evropské unie. Unijní předpisy stanovují společný rámec pro členské státy, jakož i závazné národní cíle, nezákládají však konkrétní a přímo vymahatelná práva jednotlivcům, a proto nemohou založit odpovědnost státu vůči konkrétním subjektům v případě nedosažení očekávaných výnosů z provozu fotovoltaických elektráren.

57. Směrnice o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie jsou v první řadě adresovány členskými státy, nikoli jednotlivci. Podle Soudního dvora přitom z těchto směrnic jasně vyplývá, že si členské státy ohledně volby vnitrostátních režimů podpory zachovávají širokou posuzovací pravomoc (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 26. 9. 2013 ve věci C-195/12 *Industrie du bois*, ECLI:EU:C:2013:598, bod 61). Soudní dvůr v tomto kontextu rovněž uvedl, že „přestože jsou členské státy nabádány k tomu, aby prováděním mechanismů podpory [...] na výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů energie přispívaly k dosažení cílů sledovaných směrnicemi [...] a obecně unijních cílů v oblasti životního prostředí, unijní právo za současného stavu vyhrazuje členským státům velkou svobodu volby při provádění takových mechanismů“ (bod 66 citovaného rozsudku ve věci *Industrie du bois*).

58. V tomto kontextu odkazuje Soudní dvůr na ustanovení čl. 3 odst. 3 Směrnice 2009/28, podle něhož za účelem dosažení závazných národních cílů „mohou členské státy použít mimo jiné [...] režimy podpory“. Soudní dvůr přitom zdůrazňuje, že z textu citovaného ustanovení plyne v tomto ohledu pro členské státy značná diskrece: „Jak vyplývá ze samotného znění čl. 3 odst. 3 směrnice 2009/28, a zejména z výrazu ‚mohou‘, nejsou členské státy vůbec povinny zavést za účelem podpory využívání energie z obnovitelných zdrojů režimy podpory, a *a fortiori*, pokud se rozhodnou takovéto režimy zavést, nemusí to být formou osvobození od daně nebo snížení daně. Členské státy tedy disponují určitým prostorem pro uvážení, pokud jde o opatření, která považují za vhodná k dosažení závazných národních cílů stanovených v čl. 3 odst. 1 a 2 směrnice 2009/28 ve spojení s přílohou I této směrnice“ (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 20. 9. 2017 ve spojených věcech C-215/16, C-216/16, C-220/16 a C-221/16 *Elecdey Carcelen SA a další*, body 31 až 32). Tento prostor pro uvážení je relevantní rovněž z hlediska ochrany legitimních očekávání; Soudní dvůr totiž ve své ustálené judikatuře uvádí, že pokud směrnice ponechává členským státům široké pravomoci, nemůže být změna právních předpisů přijatá v souladu se směrnicí považována za nepředvídatelnou (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 29. 4. 2004 ve spojených věcech C-487/01 a C-7/02 *Gemeente Leusden*,

ECLI:EU:C:2004:263, bod 66; srov. též výše citovaný rozsudek ve věci *Plantanol*, bod 54).

59. Jak uvedl Nejvyšší správní soud v rozsudku sp. zn. 7 Afs 32/2013 ze dne 23. 5. 2013, evropské směrnice „žádným způsobem nepředepisují, že by stát musel přijmout nějaká konkrétní opatření typu zaručení výkupních cen, zaručení návratnosti investic, příspěvku na pořízení fotovoltaických elektráren, osvobození výroby energie z obnovitelných zdrojů od daně apod.“. Směrnice 2009/28 totiž neobsahuje žádné ustanovení, na jehož základě by bylo možné dovodit právo individuálních stěžovatelů na stabilitu výkupních cen za dodávky elektřiny do distribuční sítě, potažmo tedy zákaz provádět daňové srážky z příjmů provozovatele fotovoltaických elektráren. Podle Nejvyššího správního soudu tato směrnice pouze „zdůrazňuje, že je důležité, aby členské státy mohly kontrolovat dopady a náklady vnitrostátních režimů podpory“.

60. Soudní dvůr v tomto kontextu uznává, že zavedení daní či poplatků může učinit výrobu a využívání energie z obnovitelných zdrojů méně atraktivním, příp. dokonce i ohrozit jeho rozvoj (srov. bod 39 citovaného rozsudku ve věci *Elecdedy Carcelen*); to však nic nemění na tom, že závazné národní cíle vytyčené ve směrnici 2009/28 představují závazky pro členské státy, nikoli subjektivní práva pro provozovatele fotovoltaických elektráren (či jiné subjekty). V tomto kontextu Soudní dvůr dodává, že „i pokud by se připustilo, že tento poplatek [...] může vést k tomu, že dotyčný členský stát nesplní závazný národní cíl stanovený v příloze I části A směrnice 2009/28, znamenalo by to nanejvýš porušení povinností, které pro tento členský stát vyplývají z této směrnice, aniž by zavedení takového poplatku mohlo být samo o sobě považováno za neslučitelné s uvedenou směrnicí, protože členské státy [...] disponují při naplňování uvedeného cíle určitým prostorem pro uvážení [...]“ (srov. bod 40 citovaného rozsudku). Překročení tohoto prostoru pro uvážení by mohlo založit odpovědnost státu za nesplnění povinností plynoucí ze Smluv (srov. čl. 258 Smlouvy o fungování Evropské unie, dále jen „SFEU“), nikoli však odpovědnost za škodu způsobenou jednotlivcům.

61. Jak již bylo uvedeno výše, Ústavní soud v obecné rovině nezpochybňuje, že s přihlédnutím k judikatuře Soudního dvora Evropské unie by bylo možné vůči státu požadovat náhradu škody za chybějící či nesprávné provedení požadavků unijního práva (srov. např. rozsudek Soudního dvora ze dne 19. 11. 1991 ve spojených věcech C-6/90 a C-9/90 *Francovich*, ECLI:EU:C:1991:428, či rozsudek Soudního dvora ze dne 5. 3. 1996 ve spojených věcech C-46/93 a C-48/93 *Brasserie du Pêcheur*, ECLI:EU:C:1996:79). Jak uvedl i Nejvyšší soud ve svém rozsudku sp. zn. 28 Cdo 2927/2010 ze dne 20. 8. 2012, „princip aplikační přednosti unijního práva, jakož i princip jeho přímého účinku spolu s principem přímé použitelnosti, představují

základní východiska, která je každý soud členského státu povinen při řešení případů s evropským prvkem respektovat“.

62. Pro úspěch v řízení o náhradě škody od státu za nesprávné provedení předmětných směrnic by však musely být naplněny všechny podmínky vzniku tohoto nároku, a sice: a) výsledek stanovený směrnicí by zakládal dostatečně určitelná subjektivní práva ve prospěch jednotlivců; b) tato subjektivní práva by byla členským státem porušena, a to dostatečně závažným způsobem; a c) existovala by příčinná souvislost mezi porušením povinností ze strany státu a škodou utrpěnou poškozeným (srov. bod 51 citovaného rozsudku ve věci *Brasserie du Pêcheur*; srov. též Bobek, M., Bříza, P., Komárek, J. *Vnitrostátní aplikace práva Evropské unie*. Praha: C. H. Beck, 2011, str. 286).

63. V předmětné situaci však není splněna hned první z uvedených podmínek, tedy existence dostatečně určitého, přesného a bezpodmínečného závazku členského státu, z něhož by plynula konkrétní práva ve prospěch jednotlivců (srov. též rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 23. 5. 2013 sp. zn. 7 Afs 17/2013, 7 Afs 20/2013, 7 Afs 32/2013 a 7 Afs 34/2013). V současné situaci proto ani z unijní právní úpravy neplyne jednotlivcům nárok na náhradu škody od státu.

E) K nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru

64. Stěžovatelka dále namítá, že nepoložením předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie se obecné soudy dopustily porušení jejich procesních práv, konkrétně práva na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny.

65. Stěžovatelka navrhovala položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie v řízení před obecnými soudy, a to obvodním a městským soudem. Dovolání však podnět k položení předběžné otázky neobsahovalo; stěžovatelka až následně ve své ústavní stížnosti uvádí, že jelikož se Soudní dvůr doposud nevyjadřoval k souladu ustanovení § 7a až 7i zákona č. 180/2005 Sb. s unijním právem, měl Nejvyšší soud předběžnou otázku položit.

66. V tomto kontextu je nejdříve klíčové uvést, že Soudní dvůr Evropské unie má v rámci řízení o předběžné otázce ve smyslu čl. 267 SFEU pravomoc rozhodovat pouze o výkladu a platnosti unijního práva; nemůže posuzovat soulad ustanovení vnitrostátních právních předpisů s unijním právem (srov. např. rozsudek Soudního dvora ze dne 28. 3. 1995 ve věci *C-346/93 Kleinwort Benson*, ECLI:EU:C:1995:85). Předběžná otázka týkající se souladu ustanovení zákona č. 180/2005 Sb. s unijním právem by proto spadala mimo rámec kompetencí Soudního dvora Evropské unie.

67. Vnitrostátní soudy se však mohou na Soudní dvůr Evropské unie obrátit s otázkou na výklad či platnost ustanovení unijního práva.

Vyvstane-li totiž otázka výkladu či platnosti unijního práva před vnitrostátním soudem, může tento soud podle čl. 267 odst. 2 SFEU požádat Soudní dvůr o rozhodnutí o této otázce, považuje-li ho za nezbytné k vynesení svého rozsudku. Vyvstane-li taková otázka při jednání před vnitrostátním soudem, jehož rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky podle vnitrostátního práva, je tento soud podle čl. 267 odst. 3 SFEU povinen obrátit se na Soudní dvůr. Soud poslední instance se přitom může na Soudní dvůr obrátit i bez návrhu účastníka, pokud při své rozhodovací činnosti narazí na otázku unijního práva, která je pro rozhodnutí v dané věci relevantní.

68. V ustálené judikatuře Soudního dvora Evropské unie jsou přitom uvedeny tři výjimky z této povinnosti podle čl. 267 odst. 3 SFEU (srov. rozsudek Soudního dvora ze dne 6. 10. 1982 ve věci 283/81 *CILFIT*, ECLI:EU:C:1982:335). Vnitrostátní soudy poslední instance se nemusí obrátit na Soudní dvůr, jestliže: 1. předmětná otázka unijního práva není významná pro řešení daného případu; 2. již existuje ustálená judikatura Soudního dvora k dané otázce (tzv. *acte éclairé*; srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 1646/13 ze dne 25. 6. 2013; usnesení sp. zn. II. ÚS 1173/15 ze dne 1. 12. 2015; či usnesení sp. zn. I. ÚS 2389/15 ze dne 19. 1. 2016); a 3. výklad a správná aplikace unijního práva jsou natolik zřejmé, že nedávají žádný prostor pro rozumné pochybnosti (tzv. *acte claire*; srov. např. usnesení sp. zn. I. ÚS 2553/07 ze dne 15. 2. 2010 či usnesení sp. zn. I. ÚS 1324/08 ze dne 17. 9. 2008).

69. Ústavní soud na tomto místě připomíná, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti, zatímco položení předběžné otázky je otázkou unijního práva. Vysoký standard kladený na vnitrostátní soudy poslední instance v ustanovení čl. 267 odst. 3 SFEU tedy není předmětem dohledu ústavních soudů. Na druhou stranu však Ústavní soud opakovaně uvedl, že za určitých okolností může nepoložení předběžné otázky v rozporu s právem Evropské unie zapříčinit i porušení ústavně garantovaných práv na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) či na zákonného soudce (čl. 38 odst. 1 Listiny); i v takovém případě však referenčním kritériem zůstává primárně ústavní pořádek České republiky [srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 1009/08 ze dne 8. 1. 2009 (N 6/52 SbNU 57); usnesení sp. zn. I. ÚS 2553/07 ze dne 15. 2. 2010 či usnesení sp. zn. I. ÚS 2591/13 ze dne 17. 10. 2013; srov. též nálezy sp. zn. Pl. ÚS 50/04 ze dne 8. 3. 2006 (N 50/40 SbNU 443; 154/2006 Sb.), část VI; či nálezy sp. zn. Pl. ÚS 36/05 ze dne 16. 1. 2007 (N 8/44 SbNU 83; 57/2007 Sb.), bod 35 a násl.]. Ústavní soud již ve své judikatuře poukázal i na to, že nepoložení předběžné otázky může dojít k porušení práva na účinnou právní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 47 Listiny základních práv Evropské unie [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 2782/14 ze dne 20. 11. 2014 (N 213/75 SbNU 385), bod 39; či nálezy sp. zn. III. ÚS 3808/14 ze dne 26. 2. 2015 (N 46/76 SbNU 637), bod 31].

70. Porušením procesních práv v případě nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie se zabýval i Evropský soud pro lidská práva (dále jen „ESLP“) v kontextu čl. 6 evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). V rozsudku ve věci *Ullens de Schooten a Rezabek proti Belgii* (rozsudek ze dne 20. září 2011 č. 3989/07 a 38353/07) ESLP vyvodil, že čl. 6 Úmluvy ukládá vnitrostátním soudům povinnost odůvodnit z pohledu aplikovaného práva svá rozhodnutí, kterými odmítá předložit předběžnou otázku (srov. též navazující judikaturu: rozhodnutí ESLP ze dne 10. 4. 2012 ve věci *Vergauwen a další proti Belgii*, č. 4832/04; rozhodnutí ESLP ze dne 8. 4. 2014 ve věci *Dhabbi proti Itálii*, č. 17120/09; či rozhodnutí ESLP ze dne 21. 7. 2015 ve věci *Schipani proti Itálii*, č. 38369/09). Úmluva však od vnitrostátních soudů nevyžaduje žádný substantivní standard aplikace unijního práva; funkce ESLP se omezuje pouze na zajištění toho, aby před ním zpochybňované rozhodnutí o odmítnutí bylo náležitě odůvodněné s ohledem na výjimky stanovené judikaturou Soudního dvora Evropské unie.

71. Předmětem přezkumu námitky nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie obecným soudem před Ústavním soudem pak taktéž není správnost aplikace unijního práva ani naplnění požadavků formulovaných v judikatuře Soudního dvora Evropské unie (srov. výše citované rozhodnutí ve věci *CILFIT* a navazující judikaturu), nýbrž pouze splnění standardů plynoucích z čl. 36 odst. 1 a z čl. 38 odst. 1 Listiny.

72. Ústavně relevantním zásahem do práva účastníka navrhujícího položení předběžné otázky v řízení před obecnými soudy tak zpravidla bude situace, pokud by se obecný soud s návrhem na položení předběžné otázky nevypořádal vůbec nebo by se s ním sice vypořádal, avšak jeho odůvodnění by bylo nesrozumitelné či zcela neudržitelné. Již sama skutečnost, že se obecný soud nijak nevypořádal s námitkou účastníka řízení, která má současně vztah k projednávané věci, totiž zásadně zakládá protiústavnost dotyčného rozhodnutí [srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 2435/07 ze dne 11. 3. 2008; srov. též náleze ze dne 3. 10. 2006 sp. zn. I. ÚS 74/06 (N 175/43 SbNU 17)]. Z ustálené judikatury Ústavního soudu dále plyne, že pouhé konstatování soudu poslední instance, že výklad daného problému unijního práva považuje za zřejmý, rovněž nelze za řádné odůvodnění považovat; zejména takové konstatování nestačí v situaci, kdy je názoru soudu oponováno účastníkem řízení [srov. výše citovaný náleze sp. zn. II. ÚS 1009/08, bod 22]. Zároveň však platí, že pouhé tvrzení účastníka řízení, že vyvstala potřeba položení otázky, samo o sobě nestačí k tomu, aby byla založena povinnost soudu ve smyslu čl. 267 odst. 3 SFEU, pokud soud současně nedospěje k tomu, že mu povinnost k předložení předběžné otázky skutečně vyvstala (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 1324/08 ze dne 17. 9. 2008).

73. Porušením procesních práv garantovaných Listinou (čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny) pak by byl rovněž takový postup soudu poslední instance, který by předběžnou otázku nepoložil svévolně, tedy v rozporu s principem právního státu (srov. výše citovaný náleží sp. zn. II. ÚS 1009/08). Porušením přitom není každé nepoložení předběžné otázky, které je v rozporu s unijním právem, nýbrž pouze zásadní a kvalifikované pochybení při takovém rozhodování (srov. usnesení sp. zn. IV. ÚS 154/08 ze dne 30. 6. 2008 či usnesení sp. zn. II. ÚS 2463/12 ze dne 24. 6. 2014). Podle citované judikatury Ústavního soudu lze za svévoli považovat takové jednání soudu, jestliže 1. rozhodující soud posledního stupně měl sám pochybnosti ohledně správného výkladu unijního práva, přesto však předběžnou otázku nepoložil, 2. rozhodující soud se úmyslně odchýlil od ustáleného výkladu dané otázky Soudním dvorem, aniž by zahájil řízení o předběžné otázce, nebo 3. v situaci, kdy neexistovala (nebo zatím neexistuje) ustálená judikatura Soudního dvora k dané otázce nebo tato judikatura nepokrývá celou problematiku, a soud překročil míru svého uvážení a vložil unijní právo bez položení předběžné otázky, ačkoli bylo třeba jednoznačně upřednostnit jiný názor na výklad či platnost unijního práva (srov. výše citovaný náleží sp. zn. II. ÚS 1009/08, bod 23; či usnesení sp. zn. III. ÚS 3400/12 ze dne 6. 3. 2014).

74. Ústavní soud v tomto kontextu zdůrazňuje, že standardy ústavního přezkumu nepoložení předběžné otázky nejsou totožné se standardy, jež na soudy poslední instance klade unijní právo. Ústavní soud totiž není příslušný k tomu, aby vykládal ustanovení unijního práva, neboť k jejich interpretaci je oprávněn toliko Soudní dvůr Evropské unie, který zajišťuje jednotný výklad a aplikaci práva Evropské unie [srov. náleží sp. zn. II. ÚS 1658/11 ze dne 29. 11. 2011 (N 202/63 SbNU 357), bod 24].

75. Zatímco tedy unijní právo ukládá soudům poslední instance povinnost obrátit se na Soudní dvůr Evropské unie vždy, když mají o správném výkladu unijního práva důvodnou pochybnost (srov. koncept *acte clair*, jak plyne z výše citovaného rozsudku ve věci *CILFIT*; srov. též rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 4468/2008 ze dne 25. 7. 2002), Ústavní soud respektuje diskreci obecných soudů při interpretaci unijního práva a klade na ně pouze požadavky plynoucí z ústavního pořádku, tedy zejména respektování práv účastníků řízení na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 Úmluvy a na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

76. V řízení předcházejícím napadenému rozhodnutí navrhovala stěžovatelka položení předběžné otázky pouze před soudy prvního a druhého stupně, oba tyto soudy se přitom ve svých rozhodnutích tomuto návrhu náležitě věnovaly a stěžovatelce detailně vysvětlily, proč v projednávané věci není nutné pokládat Soudnímu dvoru Evropské unie předběžnou otázku.

V dovolání již stěžovatelka položení předběžné otázky nenavrhovala; Nejvyšší soud tedy nepochybil, pokud ve stručném odůvodnění napadeného usnesení nevysvětlil, proč v řízení nevystala potřeba položení předběžné otázky. To platí zejména v kontextu vázanosti dovolacího soudu vymezenými dovolacími důvody, jakož i v kontextu předchozího řízení před soudy nižšího stupně, kde byla tato právní otázka již opakovaně řešena. Postup soudů byl tedy v rámci soudního řízení jako celku dostatečně odůvodněn.

77. K námitce stěžovatelky, že došlo k zásahu do jejího práva na spravedlivý proces, Ústavní soud rekapituluje, že k porušení práva na spravedlivý proces, zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny, případně k porušení práva na zákonného soudce, zaručeného v čl. 38 odst. 1 Listiny, dojde v případě nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie pouze tehdy, pokud obecné soudy v situaci, kdy to účastník požaduje či pokud je spornost výkladu unijního práva z posuzovaného případu prima facie zřejmá, nevysvětlí, proč otázku nepoložily. Na úrovni českého ústavního pořádku přitom obtoji takové odůvodnění, které je udržitelné (obhájitelné a přesvědčivě vyargumentované) a které není zcela zjevně v rozporu se základními zásadami práva Evropské unie.

78. Ústavní soud tedy v projednávané věci neshledal zásah do ústavně zaručených práv stěžovatelky, jelikož stěžovatelka v dovolání žádným způsobem nenavrhovala ani nenaznačovala nutnost položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie a oba nižší soudy se s návrhem na položení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie vypořádaly způsobem odpovídajícím výše vyloženým požadavkům Ústavního soudu, plynoucím z čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny.

F) Závěr

79. V souladu se závěry vyjádřenými Ústavním soudem již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 17/11 a potvrzenými jeho navazující judikaturou je zohlednění účinků rdousícího či likvidačního efektu solárního odvodu za stávající právní úpravy možné pouze prostřednictvím institutů obsažených v daňovém řádu (posečkáni úhrady daní, rozložení úhrady na splátky, prominutí či nepředeptání úroků z posečkáni, prominutí daně). Bez marného vyčerpání možností poskytnutých daňovým řádem nelze náhradu případného likvidačního dopadu solárního odvodu, způsobujícího neústavní zásah do vlastnického práva ve smyslu čl. 11 Listiny, s úspěchem uplatňovat v občanském soudním řízení, a to ani prostřednictvím zákona o odpovědnosti státu, ani postupem náhrady za neoprávněné omezení vlastnického práva.

80. Ústavní soud v obecné rovině nezpochybňuje, že s přihlédnutím k judikatuře Soudního dvora Evropské unie by bylo možné vůči státu požadovat náhradu škody za chybějící či nesprávné provedení požadavků unijního práva, podmínkou toho však je existence dostatečně určitého,

přesného a bezpodmínečného závazku členského státu, z něhož by plynula konkrétní práva ve prospěch jednotlivce.

81. K porušení práva na spravedlivý proces, zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny, případně k porušení práva na zákonného soudce, zaručeného v čl. 38 odst. 1 Listiny, dojde v případě nepoložení předběžné otázky Soudnímu dvoru Evropské unie pouze tehdy, pokud obecné soudy v situaci, kdy to účastník požaduje či pokud je spornost výkladu unijního práva z posuzovaného případu prima facie zřejmá, nevysvětlí, proč otázku nepoložily, přičemž na úrovni českého ústavního pořádku ob stojí takové odůvodnění, které je udržitelné (obhájitelné a přesvědčivě vyargumentované) a které není zcela zjevné v rozporu se základními zásadami práva Evropské unie.

82. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ústavní stížnost zamítl, neboť napadenými rozhodnutími nedošlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatelky.

Č. 109

K přípustnosti dovolání při nepřímém označení judikatury Nejvyššího soudu

Z argumentace stěžovatele v jeho dovolání jasně a nesporně plyne, že přípustnost svého dovolání zakládá na odkazu na sjednocující stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010. Ze spisového materiálu je navíc zjevné, že toto stanovisko aplikovalo jak Ministerstvo spravedlnosti ve svém stanovisku č. j. MSP-54/2014-ODSK-ODSK/52 ze dne 28. 7. 2014 (výpočetní algoritmus), tak obvodní i městský soud (snížení zadostiučinění). Oba soudy tak dokonce učinily v rámci tzv. nosných důvodů svých rozsudků. Orgány veřejné moci, které ve věci stěžovatele rozhodovaly, v odůvodněních svých rozhodnutí z tohoto stanoviska vycházely jak aplikací judikaturou dovozeného pravidla, na které stěžovatel ve svém dovolání odkazoval, tak spisovou značkou. Nelze tudíž uvěřit tomu, že by Nejvyšší soud nebyl schopen stěžovatelem v dovolání takto (byť nepřímou) označenou judikaturu identifikovat.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a soudců Kateřiny Šimáčkové a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 11. června 2018 sp. zn. II. ÚS 2109/17 ve věci ústavní stížnosti J. B., zastoupeného JUDr. Pavlem Virágem, advokátem, se sídlem Sudoměřská 6, Praha 3, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2017 č. j. 30 Cdo 5953/2016-177, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 24. 5. 2016 č. j. 15 Co 150/2016-157 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 14. 1. 2016 č. j. 15 C 258/2014-118 o zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a České republiky – Ministerstva spravedlnosti jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2017 č. j. 30 Cdo 5953/2016-177 bylo porušeno základní právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Toto rozhodnutí se proto ruší.

III. Ve zbytku se ústavní stížnost odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace průběhu řízení

1. Ústavnímu soudu byla doručena ústavní stížnost ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a ustanovení § 72 a násl. zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“). Stěžovatel se jako poškozený účastnil trestního řízení vedeného u Městského soudu v Praze pod sp. zn. 3 T 14/2001 pro trestný čin podvodu (kauza H-Systém), které trvalo třináct let a osm měsíců. V tomto trestním řízení byl odsouzen pouze hlavní pachatel, u dalších obviněných bylo trestní řízení z důvodu jeho nepřiměřené délky zastaveno v důsledku amnestie prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013.

2. Stěžovatel byl po více než třináct let udržován v nejistotě stran svého nároku a nedosáhl ani morálního zadostiučinění v podobě odsouzení pachatelů. Měl tedy za to, že trestní řízení svou délkou porušilo jeho právo na přiměřenou délku řízení ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Uplatnil tedy v souladu s čl. 36 odst. 3 Listiny a se zákonem č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, svůj nárok na náhradu nemajetkové újmy způsobené nesprávným úředním postupem státu.

3. Ministerstvo spravedlnosti nárok stěžovatelů uznalo. S ohledem na vysoký počet poškozených v daném trestním řízení přiznalo stěžovateli zadostiučinění za nepřiměřenou délku řízení ve výši 2 314 Kč. Stěžovatel považoval tuto částku za naprosto nedostatečnou, a domáhal se proto žalobou u Obvodního soudu pro Prahu 2 (dále „obvodní soud“) zaplacení zadostiučinění ve výši 251 018 Kč. Obvodní soud svým napadeným rozsudkem uložil žalované povinnost zaplatit žalobci částku 40 753,20 Kč s příslušenstvím (výrok I), ve zbývajících částech žalobu zamítl (výrok II) a rozhodl o náhradě nákladů řízení (výrok III). K odvolání stěžovatele Městský soud v Praze (dále „městský soud“) potvrdil rozsudek obvodního soudu.

4. Rozhodnutí městského soudu pak stěžovatel napadl dovoláním, které Nejvyšší soud svým napadeným usnesením odmítl podle § 243c odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „občanský soudní řád“), neboť trpělo vadami, pro něž nebylo možné v dovolacím řízení pokračovat. Nejvyšší soud dospěl k závěru, že stěžovatel ve svém dovolání konkrétně nevymezil, v čem spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Připomněl přitom svou ustálenou rozhodovací praxi, z níž plyne, že k projednání dovolání je nezbytné, aby z něj bylo zřejmé, od jaké (konkrétní) ustálené rozhodovací praxe se

v rozhodnutí odvolací soud odchýlil, která konkrétní otázka hmotného či procesního práva má být Nejvyšším soudem vyřešena nebo je rozhodována rozdílně, případně od kterého (svého dříve přijatého) řešení se má Nejvyšší soud odchýlit. Pouhá kritika právního posouzení odvolacího soudu ani citace ustanovení § 237 občanského soudního řádu nepostačují (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2013 sp. zn. 32 Cdo 1389/2013).

5. V závěru odůvodnění svého rozhodnutí Nejvyšší soud nepřijal námitku stěžovatele, že pokud byla přiznaná náhrada ve svém souhrnu zkrácena o 80 %, odvolací soud se tímto odchýlil od judikatury Nejvyššího soudu, dle níž je hranicí pro snížení či zvýšení přiznaného zadostiučinění 50 %. Ani u této námitky však prý stěžovatel řádně nevymezil přípustnost dovolání, neboť „nepoukazuje na žádné konkrétní rozhodnutí Nejvyššího soudu“. Nejvyšší soud přitom podotkl, že podle jeho ustálené judikatury se hranice 50 % vztahuje k hodnocení každého kritéria samostatně (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2012 sp. zn. 30 Cdo 3995/2011).

II. Argumentace účastníků řízení

6. Ve své ústavní stížnosti stěžovatel především namítá, že napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno jeho základní právo na náhradu újmy způsobené nesprávným úředním postupem státu dle článku 36 odst. 3 Listiny, neboť dle ustálené judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), Ústavního soudu i Nejvyššího soudu výše přiznaného zadostiučinění musí být přiměřená utrpěné újmě, tj. musí být způsobila naplnit svou satisfakční funkci. Zadostiučinění přiznané stěžovateli obvodním soudem i městským soudem však tomuto požadavku hrubě odporuje, neboť tyto soudy přistoupily při jeho výpočtu ke snížení o 80 % oproti standardům dovozeným v praxi ESLP a následně převzatým Nejvyšším soudem. Stěžovatel s odkazem na nálezný sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>) tvrdí, že takovéto snížení je možné pouze ve zcela výjimečných případech hodných zvláštního zřetele, v nichž je utrpěná újma zcela zanedbatelná.

7. Přiznané zadostiučinění bylo sníženo o 80 %, přičemž tato hodnota je výsledkem součtu tří dílčích aspektů, a to 30 % z důvodu extrémní skutkové, právní a procesní složitosti věci, 30 % z důvodu, že řízení prošlo celou soudní soustavou, a 20 % z důvodu údajného nižšího zájmu stěžovatele na daném řízení. Stěžovatel má za to, že soudy použití těchto kritérií nedostatečně odůvodnily a také že na jejich základě nemělo dojít ke snížení zadostiučinění pod výše uvedený standard.

8. Pokud jde o snížení zadostiučinění o 30 % z důvodu skutkové a právní složitosti věci, stěžovatel předně namítá, že obecné soudy zcela ignorovaly skutečnost, že vliv složitosti věci na celkovou délku řízení se

v průběhu času zásadním způsobem měnil; zatímco její vliv na trestní řízení byl do pravomocného odsouzení hlavního pachatele rozsudkem Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 6. 2006 značný, po tomto datu již byl pouze minimální. Skutkový stav věci byl již do nejmenších podrobností objasněn a prováděné dokazování (dosud jinak nejkomplikovanější aspekt řízení) bylo pouze marginální povahy. Průtahy v řízení po tomto datu naopak stěžovatel spatřuje ve zdoluhavém opakovaném instančním postupu mezi soudem prvního a druhého stupně. Řízení bylo navíc namísto meritorního rozhodnutí o nároku stěžovatele ukončeno rozhodnutím amnestijním, což jen prohloubilo frustraci a deziluzi stěžovatele a znásobilo účinky nepřiměřeně dlouhého řízení.

9. Dalším kritériem, pro které bylo přikročeno ke snížení přiznaného zadostiučinění o 30 %, je fakt, že trestní řízení probíhalo před všemi stupni soudní soustavy. Takové snížení je dle stěžovatele duplicitní s ohledem na již učiněné snížení pro složitost věci a je rovněž v rozporu s rozhodovací praxí ESLP. Stěžovateli totiž nelze přičítat k tíži, že řízení probíhalo před více stupni soudní soustavy, aniž by bylo jakkoli specifikováno a odůvodněno, proč je v tomto konkrétním případě zapotřebí přikročit ke snížení peněžitého zadostiučinění.

10. Konečně, přiznané zadostiučinění bylo dále kráceno o 20 % z důvodu údajného nižšího významu předmětného trestního řízení pro stěžovatele, neboť poškozený je v rámci trestního řízení pouze okrajovým subjektem, který se měl domáhat svého nároku na náhradu škody primárně v občanskoprávním řízení, a nikoli v adhezním řízení, které je dle názoru obecných soudů pouhým *beneficiem legis*. Stěžovatel tento závěr obecných soudů rozporuje s odkazem na judikaturu Nejvyššího a Ústavního soudu i aktuální vývoj legislativní praxe s tím, že poškozený je důležitým článkem trestního řízení, jehož práva a zájem na výsledku řízení je zapotřebí respektovat a chránit. Dále není pravda, že je možností domáhat se nároku na náhradu škody v civilním řízení vždy stejně dostupná a rychlejší než cesta adhezního řízení. Stěžovatel dále odmítá hodnocení obecných soudů, které na straně jedné významně akcentovaly extrémní složitost celého případu, na straně druhé však při hodnocení reálné možnosti úspěšného vyložení nároku na náhradu škody v případném civilním sporu složitost věci naopak zcela opomněly zohlednit. S ohledem na povahu předmětného trestného činu lze konstatovat, že způsobení škody a odpovědnost za ni stojí v jádru samotného trestného činu a jsou natolik vzájemně propojené, že prokázáním jednoho je v podstatě prokázáno i druhé. Představa, že by stěžovatel byl schopen sám docílit téhož v kratším čase v rámci civilního řízení, ve kterém by musel nést břemeno tvrzení a důkazní, je naprosto iluzorní a odtržená od reality. Nebylo proto namístě přičítat mu k tíži fakt, že se rozhodl svůj nárok na náhradu škody uplatnit v rámci adhezního

řízení, kterého se navíc od počátku velmi aktivně účastnil. Stěžovatel konečně zdůrazňuje, že v důsledku trestného činu ztratil v podstatě veškeré životní úspory a dostal se do tíživé finanční a životní situace, se kterou se jen velmi těžko vyrovnával.

11. K napadenému usnesení Nejvyššího soudu stěžovatel uvádí, že jeho dovolání bylo odmítnuto, aniž by se Nejvyšší soud zabýval meritorní stránkou věci.

12. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření Nejvyššího soudu, městského soudu, obvodního soudu a Ministerstva spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti na výzvu Ústavního soudu nereagovalo. Obvodní soud i městský soud plně odkázaly na odůvodnění svých rozhodnutí; městský soud též s tím, že jeho rozhodnutím nebyla porušena základní práva stěžovatele.

13. Nejvyšší soud ve svém vyjádření k ústavní stížnosti předně konstatoval, že dovolání stěžovatele bylo odmítnuto pro vadu spočívající v absenci náležitého vymezení toho, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Existence těchto vad tedy Nejvyššímu soudu nedovolila, aby posoudil důvodnost námitek stěžovatele směřujících do merita věci, tj. konkrétních kritérií, na jejichž základě si jemu instančně podřízené soudy určily výši přiměřeného zadostiučinění. Nejvyšší soud konečně uzavřel, že jeho rozhodnutím nebyla porušena základní práva stěžovatele.

III. Hodnocení Ústavního soudu

14. Stěžovatel ve své ústavní stížnosti především namítal, že napadenými rozhodnutími obecných soudů bylo porušeno jeho právo na přiměřenou náhradu škody způsobené výkonem veřejné moci dle čl. 36 odst. 3 Listiny. Než však mohl Ústavní soud přistoupit k meritornímu přezkumu, musel se vypořádat s otázkou přípustnosti ústavní stížnosti. Konkrétně, zda stěžovatel řádně využil svého práva podat dovolání, a zda tedy splnil podmínku vyčerpání všech procesních prostředků, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytl (viz § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

15. Ústavní soud v celé řadě svých rozhodnutí stvrdil, že dovolání musí obsahovat náležitosti stanovené § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, k nimž mj. patří vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání. K efektivnímu vyčerpání dovolání nedojde, bude-li podáno vadně, tedy aniž by obsahovalo zákonem stanovené náležitosti, jež jsou uvedeny v § 241a odst. 2 a 3 občanského soudního řádu [viz nálezy sp. zn. II. ÚS 1966/16 ze dne 15. 3. 2017 (N 45/84 SbNU 527), sp. zn. I. ÚS 2135/16 ze dne 3. 5. 2017 (N 70/85 SbNU 247)]. V takovém případě je Ústavní soud nucen odmítnout ústavní stížnost jako nepřipustnou (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu). Ústavní soud však zároveň nepřipouští, aby Nejvyšší soud postupoval při posuzování bezvadnosti dovolání příliš

formalisticky [viz např. nález sp. zn. IV. ÚS 1256/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 234/75 SbNU 607) a nález sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)].

16. Po prostudování spisového materiálu dospěl Ústavní soud k názoru, že ústavní stížnost je v tomto případě nejen přípustná, ale také důvodná.

17. Ústavní soud předesílá, že se již ve své rozhodovací praxi obdobnou problematikou zabýval [srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 2500/17 ze dne 17. 10. 2017 (N 193/87 SbNU 189) a sp. zn. III. ÚS 3369/17 ze dne 13. 2. 2018 (N 24/88 SbNU 309)]. Podobnost mezi těmito věcmi je umocněna i tím, že mají původ ve stejném trestním řízení (vedeném pod sp. zn. 3 T 14/2001), v němž měli stěžovatelé shodně postavení poškozených. Vychází tak z totožné skutkové situace a brojí proti porušení stejného práva pomocí podobných argumentů. V souladu s čl. 89 odst. 2 Ústavy je tudíž Ústavní soud povinen následovat svůj již jednou vyslovený právní názor.

18. Pro rozhodnutí v této věci je pak především rozhodný nález sp. zn. I. ÚS 2500/17, v němž Ústavní soud podrobil přezkumu rozhodnutí Nejvyššího soudu, jímž bylo odmítnuto dovolání stěžovatelů pro vady, neboť stěžovatelé nevymezili, v čem spatřují splnění podmínek přípustnosti dovolání. Ústavní soud však v citovaném nálezu dospěl k závěru, že z dovolání je zcela zřejmé, že stěžovatelé měli za to, že odvolací soud pochybil při řešení otázky týkající se stanovení výše přiměřeného zadostiučinění, neboť základní částku pokrátíl tak, že zadostiučinění zbavil satisfakční funkce. Odkázali přitom zejména na sjednocující stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011 a také na judikaturu Ústavního soudu [sp. zn. IV. ÚS 1572/11 ze dne 6. 3. 2012 (N 45/64 SbNU 551)], aniž by to však Nejvyšší soud ve svém odmítavém usnesení jakkoliv reflektoval. Ústavní soud proto konstatoval, že ačkoli stěžovatelé ve svém dovolání dostatečně určitě vymezili, v čem spatřují splnění předpokladů přípustnosti dovolání, Nejvyšší soud se tímto dovoláním odmítl zabývat, čímž porušil jejich právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny.

19. V nyní rozhodovaném případě stěžovatel ve svém dovolání především namítal, že rozhodnutí městského soudu spočívá na nesprávném hmotněprávním posouzení věci, neboť jemu přiznané zadostiučinění je zjevně nepřiměřené ve vztahu k utrpěné újmě, a není tak způsobilé dostát své satisfakční funkci. Stěžovatel dále tvrdil, že dle ustálené praxe Nejvyššího soudu „je v obecné rovině hranicí pro snížení či zvýšení přiznané náhrady 50 %. Ke snížení o více jak 50 % je dle judikatury Nejvyššího soudu ČR možno přistoupit pouze ve zcela výjimečných případech, ve kterých existují mimořádné okolnosti, jež si toto zvláštní snížení žádají“ (dále jen „judikaturou dovozené pravidlo“). Z těchto důvodů měl stěžovatel za to, že rozsudek městského soudu je založen na nesprávném hmotněprávním

posouzení věci, přičemž odvolací soud se při posuzování věci odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Podmínky přípustnosti dovolání měl tedy za splněné.

20. Podle názoru Ústavního soudu z dovolání stěžovatele plyne dostatečně jasně, v čem spatřoval splnění předpokladů přípustnosti dovolání. Nejvyšší soud ve svém napadeném rozhodnutí sice dospěl k závěru, že stěžovatel nevyomezil, od které rozhodovací praxe se odvolací soud odchýlil, avšak tento závěr je zjevně mylný. Je sice pravda, že stěžovatel ve svém dovolání ustálenou rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, od níž se měl odvolací soud odchýlit, nespecifikuje konkrétními spisovými značkami. Je však zjevné, že městskému soudu vytýká, že jeho rozhodnutí je založeno na nesprávném hmotněprávním posouzení věci (nepřiměřená výše zadostiučnění v důsledku jeho snížení o 80 %), přičemž při řešení této hmotněprávní otázky se městský soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe Nejvyššího soudu. Pro podporu tohoto tvrzení se stěžovatel dovolává výše citovaného pravidla dovozeného judikaturou. Důvodnost svého dovolání pak dále zakládá na tom, že rozporuje aplikaci tohoto pravidla městským soudem; konkrétně, že městský soud především přecenil dopad složitosti věci na celkovou délku řízení a nezohlednil četné prodlevy a pochybení orgánů činných v trestním řízení. Za nespravedlivé stěžovatel považoval i snížení přiznaného zadostiučnění z důvodu rozhodování před několika stupni soudní soustavy, neboť je považoval za duplicitní ve vztahu ke snížení odůvodněnému složitostí věci. V neposlední řadě pak stěžovatel nesouhlasí se snížením výše zadostiučnění z důvodu nižšího zájmu stěžovatele na daném řízení.

21. Judikaturou dovozené pravidlo, na které stěžovatel ve svém dovolání odkazoval, je téměř přesnou citací části IV sjednocujícího stanoviska občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 ze dne 13. 4. 2011.

22. Nad rámec konkrétní parafráze tohoto pravidla stěžovatelem v jeho dovolání lze odkaz na sjednocující stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010 vyčíst již z postupu, kterým stěžovatel vyčíslil výši zadostiučnění, jehož přiznání se domáhal svou civilní žalobou. Stěžovatel v tomto směru uvedl, že k žalované částce dospěl na základě výpočetních pravidel ESLP, podle nichž poškozeným, kteří utrpěli újmu v důsledku nepřiměřené délky řízení, náleží náhrada nemajetkové újmy ve výši 15 000 až 20 000 Kč za každý rok, kdy se takového řízení účastnili. Učinil tak opět bez toho, aniž by judikaturu, již se dovolával, blíže specifikoval. Z kontextu věci (jednalo se o konkrétní rozsah zadostiučnění za jeden rok nepřiměřeně dlouhého řízení a jeho vyčíslení v korunách) je však zjevné, že měl na mysli právě předmětné sjednocující stanovisko. Navíc toto stanovisko přebírá judikaturu ESLP k otázce

výpočtu výše zadostiučinění za újmu způsobenou nepřiměřeně dlouhým řízením do praxe Nejvyššího soudu a konkretizuje ji v rámci českých reálií (srov. např. rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *Apicella proti Itálii* ze dne 29. 3. 2006 č. 64890/01 a sjednocující stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010, část V).

23. Jak již Ústavní soud uvedl, nyní projednávaná věc typově odpovídá výše citovanému nálezu ve věci sp. zn. I. ÚS 2500/17. V jednom aspektu se však rozchází. Ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 2500/17 stěžovatelé explicitně na výše citované sjednocující stanovisko Nejvyššího soudu v dovolání odkázali, avšak v nyní projednávané věci jej stěžovatel pouze slovně parafrázoval. Je tedy otázkou, zda je možné považovat parafrázi judikatury či její pouhou slovní individualizaci za dostatečnou pro splnění podmínek přípustnosti dovolání.

24. Pro zodpovězení této otázky je třeba vzít v úvahu dvě věci. Na straně jedné je nepochybné, že v případě, v němž právní zástupce stěžovatele prokazuje splnění podmínek přípustnosti dovolání s odkazem na „ustálenou judikaturu“, měl by být též způsobilý tuto judikaturu individualizovat s odkazem na konkrétní spisové značky či jiným způsobem, který se v praxi ustálil (např. specifikací stran řízení a číslem stížnosti jako v případě judikatury ESLP). V tomto kontextu by se dalo pochybovat o tom, zda dovolání, které tento standard nespĺňuje, lze považovat za úkon právní služby *de lege artis*. Je tedy především věcí Nejvyššího soudu, aby rozhodl, zda je v dovolání náležitě vymezeno, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání.

25. Na straně druhé však Ústavní soud již opakovaně judikoval, že Nejvyšší soud v těchto věcech nemůže postupovat příliš formalisticky [srov. nálezy sp. zn. IV. ÚS 1256/14 ze dne 18. 12. 2014 (N 234/75 SbNU 607) a sp. zn. I. ÚS 354/15 ze dne 19. 11. 2015 (N 198/79 SbNU 251)]. Příkladem tzv. přepjatého formalismu při rozhodování o dovolání je přístup Nejvyššího soudu, který odmítá jako vadná dovolání vymežující „ustálenou rozhodovací praxi“, od níž se měl odvolací soud v rozhodované věci odchýlit, pouze slovním popisem bez uvedení konkrétních spisových značek, je-li možné ji nesporně identifikovat jiným způsobem. Podle názoru Ústavního soudu takovýto požadavek nejenže neplyne z ustanovení § 241a odst. 2 občanského soudního řádu, ale dokonce představuje porušení práva na spravedlivý proces [viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 1256/14 ze dne 18. 12. 2014 a sp. zn. III. ÚS 1594/16 ze dne 1. 11. 2016 (N 205/83 SbNU 269)].

26. Z výše podaného popisu argumentace stěžovatele v jeho dovolání tak podle názoru Ústavního soudu jasně a nesporně plyne, že přípustnost svého dovolání zakládá na odkazu na sjednocující stanovisko občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. Cpjn 206/2010. Ze spisového materiálu je navíc zjevné, že toto stanovisko aplikovalo jak

Ministerstvo spravedlnosti ve svém stanovisku č. j. MSP-54/2014-ODSK-ODSK/52 ze dne 28. 7. 2014 (výpočetní algoritmus), tak obvodní i městský soud (snížení zadostiučinění). Oba soudy tak dokonce učinily v rámci tzv. nosných důvodů svých rozsudků. Orgány veřejné moci, které ve věci stěžovatele rozhodovaly, v odůvodněních svých rozhodnutí z tohoto stanoviska vycházely jak aplikací judikaturou dovozeného pravidla, na které stěžovatel ve svém dovolání odkazoval, tak spisovou značkou. Nelze tudíž uvěřit tomu, že by Nejvyšší soud nebyl schopen stěžovatelem v dovolání takto (byť nepřímou) označenou judikaturu identifikovat.

27. Z napadeného usnesení Nejvyššího soudu navíc vyplývá, že stran toho, o jakou právní otázku šlo a v čem stěžovatel spatřoval splnění předpokladů přípustnosti dovolání, neměl Nejvyšší soud pochybnosti. V závěru odůvodnění svého rozhodnutí totiž rozporoval námitku stěžovatele, že se městský soud zkrácením jemu přiznaného zadostiučinění o 80 % odchýlil od judikatury Nejvyššího soudu, dle níž je hranicí pro snížení či zvýšení přiznaného zadostiučinění 50 % s tím, že dle jeho ustálené judikatury se hranice 50 % vztahuje k hodnocení každého kritéria samostatně. Jestliže Nejvyšší soud nepovažoval judikaturu, od níž se mělo rozhodnutí odvolacího soudu odchýlit, za přílehavou pro rozhodovaný případ, neměl odmítnout dovolání stěžovatele pro vady. Naopak měl přistoupit k meritornímu, resp. kvazimeritornímu přezkumu. Tímto postupem totiž nelze sankcionovat stěžovatele za odlišný právní názor, nýbrž pouze za nesplnění v zákoně zcela jasně a srozumitelně formulované povinnosti (srov. nálezk sp. zn. I. ÚS 2500/17, body 24 a 25). Absurdita postupu Nejvyššího soudu vyniká navíc v situaci, kdy všechny orgány veřejné moci rozhodující o nároku stěžovatele předmětnou judikaturu ve svých rozhodnutích aplikovaly.

28. Ústavní soud tedy uzavírá, že přestože stěžovatel ve svém dovolání dostatečně určitě vymezil důvody, pro které shledal své dovolání přípustným, Nejvyšší soud se tímto dovoláním odmítl zabývat. Takový přístup Nejvyššího soudu nemohl Ústavní soud hodnotit jinak než jako přepjatě formalistický. Nejvyšší soud svým napadeným rozhodnutím tak porušil právo stěžovatele na soudní ochranu a spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud proto ústavní stížnosti v této části vyhověl.

29. Ve zbývajících částí Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako nepřipustnou, neboť v návaznosti na zrušení usnesení Nejvyššího soudu a s ohledem na doktrínu minimalizace zásahů do rozhodovací činnosti obecných soudů mu již dále nepřísluší přezkoumávat napadené rozsudky obvodního a městského soudu. Tento přezkum bude nyní v kompetenci Nejvyššího soudu, který bude muset o dovolání znovu rozhodnout. Ústavní stížnost týkající se merita věci by tak v tomto případě byla prostředkem předčasným.

30. V rámci nového rozhodování o dovolání stěžovatele bude Nejvyšší soud dbát o to, aby byl zachován vztah přiměřenosti mezi utrpěnou újmou a za ni poskytnutým zadostiučiněním tak, aby bylo způsobilé plnit svou satisfakční funkci. Neopomene přitom zohlednit zejména následující úvahy vyplývající z judikatury ESLP. Především je třeba zdůraznit, že byla-li věc opakovaně projednávána na několika stupních soudní soustavy, tedy že vydaná rozhodnutí musela být nadřizenými soudy rušena z důvodu vad či nesprávného posouzení, je tuto skutečnost třeba přičítat k tíži soudům (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Jirů proti České republice* ze dne 26. 10. 2004 č. 65195/01, § 50, či rozsudek ESLP ve věci *Zámečnicková a Zámečnick* ze dne 21. 3. 2006 č. 16226/04, § 33). Dle názoru ESLP totiž potřeba opakovaně rušit rozhodnutí a vracet věc k novému projednání svědčí spíše o vážné dysfunkci soudního systému (viz např. rozsudek ESLP ve věci *Wierciszewska proti Polsku* ze dne 25. 11. 2003 č. 41431/98, § 46, či *Yurtayev proti Ukrajině* ze dne 31. 1. 2006 č. 11336/02, § 41).

31. Dále je třeba podotknout, že snížený význam řízení pro stěžovatele nelze bez dalšího odvozovat pouze z toho, že v trestním řízení vystupoval jako poškozený. Poškození mají totiž subjektivní právo na efektivní trestní řízení [srov. nález sp. zn. I. ÚS 3196/12 ze dne 12. 8. 2014 (N 152/74 SbNU 301)], a to i ve vztahu k případům trestných činů proti majetku na podkladě čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě (srov. usnesení sp. zn. I. ÚS 3888/13 ze dne 26. 2. 2014), přičemž účelem amnestie by nemělo být zhoršení jejich postavení. Pokud vnitrostátní právní řád umožňuje poškozeným, aby se k trestnímu řízení připojili se svým nárokem na náhradu škody, má stát dle ESLP povinnost zajistit, aby poškození požívali základních záruk plynoucích z článku 6 Úmluvy (viz rozsudek ESLP ve věci *Atanasova proti Bulharsku* ze dne 2. 10. 2008 č. 72001/01, § 46). V tomto směru je také třeba, aby se soudy řádně vypořádaly s tvrzeními stěžovatelů ohledně existence okolností, které zvyšují význam předmětu řízení pro ně samotné. Pokud jde o eventuální sdílení újmy, bude nutné věnovat náležitou pozornost případné aplikaci kritérií zohledněných ESLP v rozsudcích velkého senátu ve věcech *Arvanitaki - Roboti a další proti Řecku* ze dne 15. 2. 2008 č. 27278/03 a *Kakamoukas a další proti Řecku* ze dne 15. 2. 2008 č. 38311/02, včetně skutečnosti, že stěžovatelé do adhezního řízení nevstoupili společně a předložili individualizované žádosti o náhradu škody.

32. Jakkoli má Ústavní soud pochopení pro utrpení, kterým si stěžovatel musel jako poškozený projít, a frustraci z toho, že se mu ani po téměř čtrnácti letech nepodařilo domoci náhrady škody způsobené trestnou činností pachatelů ani jejich odsouzení, zároveň však nemůže odhlédnout od jedné skutečnosti. Tou je skutečnost, že zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou výkonem veřejné moci představuje pouze sekundární nárok stěžovatele ve vztahu k jeho primárnímu nároku na náhradu

škody způsobené trestnou činností pachatelů a jako takový je ze své podstaty limitován co do rozsahu. Nemůže tedy stěžovateli nahradit škodu vzniklou trestnou činností, to ostatně ani není účelem tohoto institutu.

IV. Závěr

33. Ústavní soud proto z výše uvedených důvodů ústavní stížnosti v části směřující proti usnesení Nejvyššího soudu vyhověl a napadené rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil. Ve zbývajících částech Ústavní soud odmítl ústavní stížnost jako nepřipustnou podle ustanovení § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

Č. 110

K řešení kolize svobody projevu a práva na ochranu osobnosti

I. Řešení kolize svobody projevu podle čl. 17 odst. 1 Listiny základních práv a svobod na straně jedné a práva na ochranu osobnosti podle čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod závisí na vzájemném poměrování obou těchto práv v kontextu okolností posuzované věci. Zohledněny musí být zejména 1. povaha výroku (zda jde o skutkové tvrzení nebo hodnotící soud), 2. obsah výroku (například zda jde o projev „politický“ či „komerční“), 3. forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní, či dokonce vulgární), 4. postavení kritizované osoby (například zda jde o osobu veřejně činnou, či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou), 5. zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry kritizované osoby, 6. chování kritizované osoby (například zda kritiku sama „vyprovokovala“ či jak se ke kritice postavila), 7. kdo výrok pronáší (například zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně 8. kdy tak učiní (například jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil). Každý z těchto faktorů hraje jistou roli při hledání spravedlivé rovnováhy mezi základními právy stojícími v kolizi. Jejich relativní váha závisí vždy na jedinečných okolnostech každého případu. Tento výčet relevantních faktorů ale není taxativní. V úvahu musí být vždy vzat celkový kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě uvedených kategorií zařadit.

II. Obsazení funkce generálního ředitele či jiných vedoucích funkcí v Národní galerii v Praze je otázkou veřejného zájmu. Osoby, které vykonávají nebo v minulosti vykonávaly uvedené funkce, si musí být vědomy, že činnost této státem zřízené a z převážné části také financované instituce podléhá kontrole ze strany veřejnosti, protože i ony samy musí strpět v širokém rozsahu kritiku vztahující se k jejich působení.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 11. června 2018 sp. zn. I. ÚS 4022/17 ve věci ústavní stížnosti prof. Milana Knížáka, Dr. A., zastoupeného JUDr. Jaroslavem Hostinským, advokátem, se sídlem Vinohradská 2134/126, Praha 3 – Vinohrady, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. září 2017 č. j. 30 Cdo 2063/2017-343, rozsudku

Vrchního soudu v Praze ze dne 20. prosince 2016 č. j. 3 Co 24/2013-298 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. října 2012 č. j. 66 C 43/2010-177 o stěžovatelově povinnosti omluvit se vedlejšímu účastníkovi, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a doc. PhDr. Ing. Jiřího Fajta, Ph.D., zastoupeného JUDr. Jiřím Kratochvílem, advokátem, se sídlem Rybná 716/24, Praha 1 – Staré Město, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se zamítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 20. 12. 2017, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 17, čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 10 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 19 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatel i vedlejší účastník jsou osoby veřejně známé. Oba působili ve vedení Národní galerie v Praze (dále jen „Národní galerie“). Stěžovatel byl v letech 1999 až 2011 jejím generálním ředitelem. Vedlejší účastník, jenž tuto funkci vykonává v současnosti (od roku 2014), působil v Národní galerii již v letech 1992 až 2000, a to nejprve jako kurátor ve Sběrce starého českého umění a od roku 1994 jako ředitel Odboru starého umění a vedoucí Sbírkový starého evropského umění (dále jen „sbírka“). V roce 1995 se stal statutárním zástupcem ředitele s oprávněním jednat vně instituce. Spolupůsobení obou účastníků v Národní galerii trvalo deset měsíců, od 1. 7. 1999 do 30. 4. 2000, kdy došlo k ukončení pracovního poměru vedlejšího účastníka. Z funkce statutárního zástupce ředitele byl vedlejší účastník odvolán ke dni 30. 9. 1999.

3. V úterý dne 16. 3. 2010 v čase od 22:43 do 23:33 hodin vysílala Česká televize na programu ČT2 pořad Kontexty „Vítejte v Národní galerii!“. Tento pořad byl – podle internetové stránky České televize – koncipován jako diskusní panel analyzující aktuální témata a společenské jevy ve všech souvislostech s hledáním příčin, důsledků, nutící diváky k zamyšlení prostřednictvím věcné, inteligentní debaty s neotřelými úhly pohledu. Debata hostů, z nichž jedním byl stěžovatel, se dotkla i otázky, kdo by měl stát v čele

Národní galerie, resp. jaká osoba by byla vhodným kandidátem na funkci jejího generálního ředitele. Tou dobou totiž na tuto funkci probíhalo výběrové řízení, jehož se neúspěšně účastnil i vedlejší účastník. Jedna z diskutujících, prof. PhDr. Milena Bartlová, CSc., byla členkou příslušné výběrové komise Ministerstva kultury. V průběhu debaty zazněla mimo jiné tato slova:

Stěžovatel:	„Já bych k tomu chtěl ještě říct ... Moment! Tady se říkaly věci! Předemnou tam bylo asi pět kunsthistoriků řediteli po roce 90 a dovedli galerii do naprosto dezolátního stavu. Zadluženou, jaksi nefungující a tak dále. A nejhorší byl pan ředitel Fajt, který ji zcela ekonomicky zruinoval. Dodnes se jakoby z těchto věcí vzpamatováváme. Čili jako kunsthistorici, kteří byli na mém místě předemnou, se chovali velmi ne kvalifikovaně.“
Milena Bartlová:	„To není pravda.“
Stěžovatel:	„To je pravda! Já to můžu dokázat!“
Milena Bartlová:	„Pan ředitel Fajt nebyl generálním ředitelem.“
Stěžovatel:	„Ne, ten byl ředitelem staré sbírky. To stačilo.“
Milena Bartlová:	„No jo, tak ale to není pravda.“

4. Rozsudkem Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 15. 10. 2012 č. j. 66 C 43/2010-177 bylo částečně vyhověno žalobě vedlejšího účastníka a stěžovateli byla uložena povinnost omluvit se mu osobně ústně pronesenou veřejnou omluvou ve znění:

„Já, Milan Knížák, se tímto omlouvám panu Jiřímu Fajtovi, že jsem v souvislosti s jeho osobou sdělil veřejnosti v pořadu Kontexty, Vítejte v Národní galerii!, vysílaném na ČT2, výrok znějící: ... Předemnou tam bylo asi pět kunsthistoriků řediteli, po roce 1990, a dovedli galerii do naprosto dezolátního stavu. Zadluženou, jaksi nefungující a tak dále. A nejhorší byl pan ředitel Fajt, který ji zcela ekonomicky zruinoval. Dodnes se jakoby z těchto věcí vzpamatováváme. Čili jako kunsthistorici, kteří byli na mém místě předemnou, se chovali velmi ne kvalifikovaně. To vám můžu dokázat ...‘ Uvedený výrok o řediteli Fajtovi je nepravdivý.“,

a to ve vysílání České televize na programu ČT2 v úterý nebo ve středu v časovém rozmezí od 20:00 do 23:00 hodin, formou obrazové sekvence se zvukem do 30 dnů od právní moci tohoto rozsudku (výrok I).

5. V rozsahu, ve kterém vedlejší účastník požadoval, aby omluva obsahovala před slovem „omlouvám“ slovo „veřejně“, před slovem „nepravdivý“

slovo „zjevně“ a dále v části, ve které mělo být uvedeno, že výrok stěžovatele byl urážlivý a dehonestující, byla žaloba zamítnuta. Stejným způsobem bylo rozhodnuto o návrhu na odvysílání omluvy na vlastní náklady stěžovatele a na odvysílání v reklamním bloku v délce minimálně 30 sekund v technické kvalitě odpovídající technickým podmínkám a požadavkům na zpracování reklamních spotů vysílaných Českou televizí (výrok II), jakož i ve vztahu k primárnímu žalobnímu návrhu, aby stěžovatel byl povinen zveřejnit na své náklady omluvu vedlejšímu účastníkovi formou půlstránkového inzerátu otištěného jedním deníkem s celostátní působností (výrok III). Stěžovateli byla uložena povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi náklady řízení ve výši 51 600 Kč (výrok IV).

6. Městský soud uvedl, že výrok stěžovatele na adresu vedlejšího účastníka obsahoval jak skutkové, tak hodnotící soudy. Stěžovatel se předně kriticky vyjadřoval k obecné otázce vhodnosti kvalifikace v oboru historie umění pro výkon funkce generálního ředitele Národní galerie, což bylo téma nastolené diskusí v pořadu. V této souvislosti vyjádřil osobní zkušenost a hodnocení, že před ním působilo v této instituci několik kunsthistoriků s tím, že ji svým nekvalifikovaným postupem dovedl do dezolátního stavu, zadluženou a ekonomicky nefungující s dlouhodobými následky. Toto obecné hodnocení pak stěžovatel doplnil zcela adresnou a konkrétní kritikou vedlejšího účastníka, o kterém prohlásil, že byl nejhorší a že Národní galerii ekonomicky zruinoval. Učinil tak v situaci, kdy právě vedlejší účastník usiloval o post obsazený stěžovatelem. Vyznění tohoto sdělení bylo takové, že stěžovatel hovoří o vedleším účastníkovi jako o předchůdci žalovaného na postu generálního ředitele, což bylo v pořadu později uvedeno na pravou míru tak, že byl jen ředitelem sbírky. Divák tím získal informaci, že vedlejší účastník jako nejhorší kunsthistorik ve vedení Národní galerie ji z postu ředitele sbírky zcela ekonomicky zruinoval.

7. V řízení bylo prokázáno, že Národní galerie v době, kdy v ní působil vedlejší účastník, byla ve velmi špatné ekonomické kondici, neměla dostatek finančních prostředků a byla řešena mimořádná finanční opatření. S jistou dávkou expresivity bylo podle městského soudu možné hovořit o zruinovaném stavu Národní galerie, potažmo jejích financí. Pokud však jde o kategorický a kritický výrok, že nejhorší byl vedlejší účastník, který Národní galerii ekonomicky zruinoval, stěžovatel neprokázal jeho věcné opodstatnění. Místo toho bylo prokázáno, že takovýto závěr nebylo možné oprávněně učinit a že výrok byl v kontextu věcného základu zcela nepřiměřený a nepřiléhavý.

8. Provedeným dokazováním městský soud zjistil, že Ministerstvo financí odhalilo v rámci kontroly hospodaření v období do 1. 1. 1995 do 30. 6. 1998 nedostatky v celkové výši 615 563 429,81 Kč, s návrhem na odvod do státního rozpočtu ve výši 43 693 330,92 Kč a se stanovením penále ve výši

24 564 464 Kč. Vedlejší účastník mohl jako ředitel sbírky a statutární zástupce generálního ředitele v převážné době svého působení reálně ovlivňovat stav ekonomických účtů a rozpočtovou kázeň Národní galerie, avšak pouze na jednom z jejich úseků. K jeho manažerské osobní odpovědnosti lze přitom přičítat pouze část zjištěných nedostatků ve výši 2,5 % jejich celkové částky a dále nanejvýš 4,9 % z částky činící celkové penále a nanejvýš 10,8 % z celkového odvodu do státního rozpočtu. Městský soud dále dodal, že zjištěná pochybení se týkala porušení, resp. obcházení zákona o veřejných zakázkách či nesprávného použití investičních prostředků na stavební úpravy. Prvé mohlo mít za následek „pouze“ vynaložení vyšší ceny, než jaká by vzešla z případné veřejné soutěže, rozhodně však nešlo v plném rozsahu o vynaložení prostředků, které by Národní galerie jinak nevynaložila. Za toto pochybení nebylo uloženo ani penále, ani odvod do státního rozpočtu. Pokud pak jde o nesprávnost použití investičních prostředků na stavební práce, šlo o pochybení, které mělo za následek odvod čerpáných prostředků zpět do státního rozpočtu, včetně uložení penále, když správně měly být použity prostředky provozní. Toto pochybení sice ekonomické kondici Národní galerie neprospělo, míra podílu v působnosti vedlejšího účastníka ovšem rozhodně nebyla taková, že by stav zruinování mohl být přičítán jemu. Protokol Ministerstva financí o výsledku kontroly navíc upozorňuje na chyby zaúčtování a chyby při systému vnitřní kontroly. Národní galerie tehdy řešila především problém špatně fungujícího ekonomického odboru, a nikoli sbírky.

9. Z těchto důvodů dospěl městský soud k závěru, že výrok stěžovatele o vedlejšímu účastníkovi nelze považovat za oprávněnou kritiku. Kategorický soud o vedlejšímu účastníkovi jako o kunsthistorikovi ve vedení Národní galerie, který ji zcela zruinoval, měl přesahovat přípustnou míru tolerance nepřesnosti při kritice jiného. Především neměl být prokázán jeho pravdivý základ. Přes zjištěné nedostatky v činnosti Národní galerie v působnosti vedlejšího účastníka bylo prokázáno, že tyto se na celkovém výsledku podílí výrazně minoritně. Městský soud vzal v úvahu také skutečnost, že výrok byl pronesen v okruhu a pro okruh zainteresovaných v době, kdy se vedlejší účastník ucházel o post, který v té době zastával právě stěžovatel. Svědčí proti opodstatněnosti výroku, že vedlejší účastník setrval na postu vedoucího pracovníka deset měsíců i za dobu působení stěžovatele na postu generálního ředitele. Obsahem a použitým výrokiem měl stěžovatel postavit vedlejšího účastníka do nepravdivého světla. Výrazová forma výroku, její intenzita a rezolutnost nepřipouštějící otazníky či pochybnosti tak překročila meze ochrany výroků pronesených v rámci realizace zaručené svobody projevu a svým skutkovým základem naplnila podstatu a smysl zákonného omezení podle § 13 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. Podle městského soudu stěžovatel zasáhl do osobnostních práv vedlejšího

účastníka, zejména pak jeho profesní cti a pověsti, a proto má vedlejší účastník právo požadovat přiměřené zadostiučinění formou veřejné omluvy stěžovatele.

10. Proti výrokům I a IV rozsudku městského soudu podal stěžovatel odvolání, o němž Vrchní soud v Praze (dále jen „vrchní soud“) rozhodl rozsudkem ze dne 27. 11. 2014 č. j. 3 Co 24/2013-243 tak, že výrok I změnil a žalobu v příslušné části zamítl. V jeho odůvodnění se omezil na konstatování, že při posouzení pořadu v celé jeho souvislosti nelze dospět k závěru, že by výroky pronesené stěžovatelem představovaly neoprávněný zásah do osobnostních práv vedlejšího účastníka. Stěžovatel měl evidentně v úmyslu poukázat v této téměř hodinou trvající diskusi na ekonomické nedostatky svých pěti předchůdců ve funkci generálního ředitele Národní galerie, přičemž vedlejší účastník měl v rámci svého profesního zařazení snést větší míru kritiky.

11. Uvedený rozsudek vrchního soudu byl k dovolání vedlejšího účastníka zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 9. 9. 2015 č. j. 30 Cdo 1471/2015-281 pro jeho nepřezkoumatelnost. Ve věci proto znovu rozhodl vrchní soud, který rozsudkem ze dne 20. 12. 2016 č. j. 3 Co 24/2013-298 potvrdil rozsudek městského soudu ve výroku I. Ve výroku IV jej změnil tak, že žádnému z účastníků řízení nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok I). Stěžovateli pak uložil povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi náklady odvolacího řízení ve výši 23 552 Kč (výrok II). Z posledně uvedeného rozhodnutí se podává, že vrchní soud nově rozhodl v jiném složení, než tomu bylo v případě jeho dřívějšího rozsudku. Tehdy (v listopadu 2014) rozhodl v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Romany Vostrejšové a soudkyň JUDr. Mileny Opatrné a JUDr. Leandry Zilvarové, zatímco po zrušení rozsudku a vrácení věci rozhodoval v senátu složeném z předsedkyně JUDr. Mileny Opatrné a soudkyň JUDr. Leandry Zilvarové a JUDr. Ireny Ondruszové.

12. Vrchní soud uvedl, že stěžovatel kritizoval práci vedlejšího účastníka v Národní galerii. Výrok stěžovatele, že vedlejší účastník měl být nejhorší z pěti ředitelů kunsthistoriků, který zcela ekonomicky zruinoval Národní galerii, je hodnotícím soudem, vyjadřujícím subjektivní názor autora, který k danému faktu zaujímá určitý postoj tak, že jej hodnotí z hlediska správnosti a přijatelnosti, a to na základě vlastních (subjektivních) kritérií. Hodnotící soud – na rozdíl od skutkových tvrzení – nelze jakkoli dokazovat. Je však nutné zkoumat, zda se zakládá na pravdivé informaci, zda forma jeho zveřejněné prezentace je přiměřená a zda zásah do osobnostních práv je nevyhnutelným průvodním jevem výkonu kritiky, tedy zda primárním cílem kritiky není hanobení nebo zneuctění dané osoby. Městský soud zkoumal, zda má výrok stěžovatele pravdivý základ, přičemž správně zjistil, že vedlejší účastník se nedopustil pochybení takového rozsahu, jaký

vyjádřil stěžovatel. Stěžovateli musel být znám podíl vedlejšího účastníka na nesprávném hospodaření Národní galerie s finančními prostředky, neboť byl seznámen s kontrolními zjištěními Ministerstva financí. Správně bylo rovněž přihlédnuto k tomu, za jakých okolností byl předmětný výrok pronesen. Osoby veřejně známé sice musí akceptovat větší míru veřejné kritiky i větší míru tolerance k negativním postojům či hodnocením, i jejich kritika by se ale měla opírat o pravdivý základ. Vrchní soud se ztotožnil s názorem městského soudu, že předmětný výrok byl nepřiměřený a nepodložený a že jeho intenzita a rezolutnost nepřipouštěla žádné pochybnosti. Ostatně sám stěžovatel v debatě tvrdil, že to je pravda a že to může dokázat.

13. Dovolání stěžovatele proti tomuto rozsudku odmítl Nejvyšší soud usnesením ze dne 14. 9. 2017 č. j. 30 Cdo 2063/2017-343. Neshledal totiž, že by byly naplněny předpoklady jeho přípustnosti podle § 237 občanského soudního řádu. Tvrzením o neurčitosti, zmatečnosti, a tudíž nevykonatelnosti výroku o povinnosti k uveřejnění omluvy měl stěžovatel namítat vadu řízení, která ale není samostatným dovolacím důvodem. V dovolání v tomto ohledu neuvedl žádné konkrétní rozhodnutí dovolacího soudu ani netvrdil, že by předmětný výrok nespĺňoval některou z podmínek materiální vykonatelnosti podle § 261a odst. 1 občanského soudního řádu. Stěžovatel sice odkázal na dvě rozhodnutí dovolacího soudu, fakticky však neuvedl takové okolnosti, které by svědčily o rozporu napadeného rozhodnutí s některým z nich. Nadto jeho výtky měly vycházet z procesně nepřipustné akcentace skutkových poměrů věci, takže v tomto smyslu nenaplnily charakteristiku dovolacího důvodu podle § 241a odst. 1 občanského soudního řádu. Na dalších otázkách, které podle názoru stěžovatele nebyly v rozhodovací praxi dovolacího soudu vyřešeny, napadené rozhodnutí nespočívá.

III. Argumentace stěžovatele

14. První okruh námitek, které stěžovatel uplatnil v ústavní stížnosti, se týkal posouzení jeho dovolání ze strany dovolacího soudu. Stěžovatel má za to, že jeho dovolání dostalo všem zákonným požadavkům, které jsou na obsahové a formální náležitosti tohoto mimořádného opravného prostředku občanským soudním řádem kladeny. Způsob rozhodnutí o něm proto považuje za ryze formalistický a nekoncentrovaný, kdy obsah odůvodnění usnesení neodpovídá obsahu podaného dovolání. Odchýlení se od rozhodovací praxe dovolacího soudu, resp. od v dovolání označených rozhodnutí, spatřoval stěžovatel především v tom, že uložená povinnost k omluvě neobsahovala údaj o tom, kdy byl předmětný výrok pronesen. Tento nedostatek může na straně veřejnosti vést k zmatení, zda se omluva nebude týkat situace v Národní galerii v současné době. Ačkoli stěžovatel obsáhle rozebral, s jakými rozhodnutími dovolacího soudu a Ústavního

soudu je rozsudek vrchního soudu v rozporu, dovolací soud tuto část dovolání odbyl pouhým konstatováním, že okolnosti svědčící o rozporu fakticky neuvádí ani stěžovatel. Rozhodovací praxi Ústavního soudu dokonce zcela ignoroval. Dovolací soud se nedostatečně vypořádal i se stěžovatelem předstřehnými otázkami, které doposud neměly být v jeho rozhodovací praxi řešeny.

15. Dále se stěžovatel zabýval právním posouzením svého výroku, tedy zda jím mohlo být nepřipustným způsobem zasaženo do osobnostních práv vedlejšího účastníka. Zdůraznil, že stěžovatel i vedlejší účastník jsou dlouhodobými názorovými oponenty, vyjadřujícími se ve veřejném prostoru k problematice Národní galerie a v souvislosti s tím i vůči sobě navzájem. Předmětný výrok je jedním z různých kritických sdělení účastníků řízení, která byla ve veřejném prostoru v této době zaznamenána, a to jak před výrokem, který je předmětem sporu, tak i následně v době po podání žaloby. Stěžovatel jím upozornil na svou osobní zkušenost, že v době působení vedlejšího účastníka ve funkci statutárního zástupce generálního ředitele Národní galerie nebyla tato instituce v dobré kondici, byla zadlužená a jaksi nefunkční, jakož i na osobní podíl vedlejšího účastníka na tomto stavu, na jeho nekompetentnost a nevhodné jednání.

16. Stěžovatel je přesvědčen, že jeho výrok ob stojí z hlediska kritérií, které pro řešení kolize mezi svobodou projevu a základním právem na ochranu osobnosti vymezil Ústavní soud v nálezu ze dne 3. 2. 2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14 (N 23/76 SbNU 325; všechna v tomto nálezu citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou veřejně dostupná na <http://nalus.usoud.cz>). Šlo o hodnotící soud, který měl pravdivý základ v protokolu Ministerstva financí o výsledku kontroly Národní galerie ze dne 9. 3. 1999, jakož i v dokumentech souvisejících a navazujících. Stěžovatel vyslovil názor, že kunsthistorici si jako ředitelé počínali ne kvalifikovaně a že nejhorší z nich byl vedlejší účastník. Jeho nekompetentnost byla doložena i dalšími konkrétními tvrzeními (porušování zákona o zadávání veřejných zakázek, používání investičních prostředků v rozporu s pravidly rozpočtové kázně, hrazení faktur nad rámec uzavřených smluv či nákup drahého nábytku). Matematické vyjádření osobního podílu vedlejšího účastníka na katastrofálním výsledku předmětné kontroly nebylo podstatné. Vyšší míra tolerance měla být v případě předmětného výroku připuštěna s ohledem na to, že byl učiněn vůči osobě veřejně známé a že se týkal věcí veřejných, celospolečenských témat kulturních, výkonu řídicí funkce ve veřejnoprávní instituci zřízené zákonem a hospodařící s rozpočtovými prostředky.

17. Důvod k omluvě nezavdává podle stěžovatele ani skutečnost, že šlo o výrok zkratkovitý a částečně expresivní, pokud jde o slova „zruinoval“ či „dezolátní stav“. Ve svobodné a demokratické společnosti by mu nemělo být upíráno právo použít takových výrazů v rámci svobodné diskuse.

Vedlejší účastník měl navíc prostor reagovat na výrok ve sdělovacích prostředcích, když již samotné podání žaloby bylo široce medializováno. Stěžovatel dodává, že výrok pronesl spontánně v rámci diskuse v debatním pořadu s osmi dalšími účinkujícími o dalším směřování Národní galerie, kdy se diskutující vyjadřovali, zda vhodnou osobou na tento post je například výkonný umělec, kunsthistorik, manažer, vysloužilý politik. Výrok byl vytržen z celkového téměř hodinového diskusního pořadu a z jeho nahrávky je zřejmé, že nepochybně nešlo o středobod vedené diskuse. S výjimkou upřesnění ze strany prof. PhDr. Mileny Bartlové, CSc., tento výrok nezbudil v diskusi žádnou odezvu nebo konkrétní reakci či zásadní nesouhlas. Zásah obecných soudů je tak bezprecedentním mocenským ovlivněním a cenzurou demokraticky vedené diskuse. Význam výroku stěžovatele je přeceňován, protože nemohl mít vliv na zrušené výběrové řízení na funkci generálního ředitele. Stěžovatel v tomto výběrovém řízení nekandidoval, a tedy nebyl ani v pozici konkurenta vedlejšího účastníka.

18. Závěrem stěžovatel namítá, že vrchní soud původně rozhodl o zamítnutí žaloby, přičemž dovolací soud jeho rozsudek zrušil z důvodu nedostatečného odůvodnění. V dalším řízení však vrchní soud nejenže rozhodl v jiném složení, což nebylo v napadených rozhodnutích nijak objasněno, ale současně vydal překvapivé rozhodnutí, když najednou rozsudek městského soudu potvrdil. Stěžovatel v této skutečnosti spatřuje porušení svého práva na zákonného soudce podle čl. 38 odst. 1 Listiny.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

19. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u městského soudu pod sp. zn. 66 C 43/2010 a vyzval Nejvyšší soud, vrchní soud a vedlejšího účastníka k vyjádření se k ústavní stížnosti.

20. Nejvyšší soud i vrchní soud ve svých vyjádřeních ze dnů 27. 4. 2018 a 26. 4. 2018 pouze odkázaly na obsah jimi vydaných napadených rozhodnutí. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil, a to navzdory tomu, že Ústavní soud k jeho žádosti prodloužil lhůtu, ve které tak mohl učinit.

21. Ve smyslu § 44 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, protože od něj nebylo lze očekávat další objasnění věci.

V. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

22. Ústavní soud je příslušný k projednání návrhu. Pokud jde o přípustnost ústavní stížnosti, z přezkumu Ústavního soudu je vyloučena námítka nesprávného složení, v němž vrchní soud rozhodl napadeným rozsudkem o odvolání stěžovatele. K jejímu uplatnění měl stěžovatel k dispozici žalobu pro zmatečnost podle § 229 odst. 1 písm. f) občanského soudního řádu. Tím, že tuto žalobu nepodal, nevyčerpal všechny zákonné

procesní prostředky k ochraně práva, které měl k dispozici. Ustanovení § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu se zde proto uplatní potud, že námitka překážky věci rozsouzené je v tomto řízení materiálně nepřipustná a Ústavní soud se jí nemůže zabývat [blíže například náleze ze dne 13. 7. 2000 sp. zn. III. ÚS 117/2000 (N 111/19 SbNU 79)].

23. Ústavní soud nicméně poznamenává, že stěžovatel si mohl složení senátu ověřit v rozvrhu práce vrchního soudu, který je veřejně přístupný na internetových stránkách uvedeného soudu, včetně jeho přechozích znění (<https://portal.justice.cz/Justice2/soud/soud.aspx?o=207&j=217&k=2070&d=346391>). Z něj vyplývá, že v případě zrušení rozhodnutí vrchního soudu Nejvyšším soudem nebo Ústavním soudem se věc přidělí senátu, který zrušené rozhodnutí vydal. Rozhodující je přitom jeho číselné označení, a nikoli jeho personální složení. V době po zrušení původního rozsudku vrchního soudu již soudkyně JUDr. Romana Vostrejšová nebyla členkou senátu 3 Co. Tou byla místo ní právě soudkyně JUDr. Irena Ondruszová.

24. Jinak je ale ústavní stížnost přípustná, byla podána včas a osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu).

VI. Vlastní posouzení

25. Poté, co se Ústavní soud seznámil s argumentací stěžovatele, napadenými rozhodnutími a obsahem příslušného spisu vedeného u městského soudu, rozhodl, že ústavní stížnost není důvodná.

26. Ústavní soud předně podotýká, že jako soudní orgán ochrany ústavnosti [čl. 83 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“)] přezkoumává v řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] rozhodnutí či postup orgánů veřejné moci jen z toho hlediska, zda jimi nedošlo k porušení ústavně zaručených základních práv a svobod. V tomto ohledu uplatnil stěžovatel dva okruhy námitek, jimiž se Ústavní soud zabýval v následujícím pořadí: a) zda dovolací soud řádně posoudil přípustnost dovolání stěžovatele a b) zda obecné soudy tím, že uložily stěžovateli povinnost omluvit se vedlejšímu účastníkovi, neporušily ústavně zaručenou svobodu projevu stěžovatele.

VI./a Posouzení přípustnosti dovolání stěžovatele

27. Dovolací soud se v rámci posouzení předpokladů přípustnosti dovolání podle § 237 občanského soudního řádu věcně zabýval otázkou, zda je dán stěžovatelem tvrzený nesoulad právních závěrů rozsudku vrchního soudu s některými v dovolání uvedenými rozsudky dovolacího soudu, a s tímto tvrzením se neztotožnil. Své hodnocení vyjádřil konstatováním, že stěžovatel neuvedl okolnosti, které by svědčily o takovémto rozporu,

a poukázal na to, že se stěžovatel dopustil „nepřípustné akcentace skutkových poměrů věci“. Ústavní soud si je vědom stručnosti tohoto odůvodnění, nespátřuje v ní však vybočení z požadavku náležitého odůvodnění. Jestliže se městský soud a vrchní soud podrobně vypořádaly s otázkou, zda předmětný výrok ob stojí z hlediska východisek řešení kolize mezi svobodou projevu a ochranou osobnosti, jež se podávají z rozhodovací praxe dovolacího soudu, a dovolací soud se s jejich hodnocením ztotožnil, pak není nezbytné, aby dovolací soud toto právní hodnocení celé opakoval.

28. Přisvědčit lze stěžovateli potud, že dovolací soud měl v rámci hodnocení předpokladů přípustnosti dovolání vzít v úvahu i poukazy na v dovolání uvedená rozhodnutí Ústavního soudu. Ačkoli je pravomoc dovolacího soudu a Ústavního soudu odlišná, tento rozdíl neznamená, že by bylo možné vést dělicí čáru mezi oblastmi práva, k jejichž výkladu je každý z nich povolán. Principy vyplývající z ústavního pořádku se uplatní napříč právním řádem, aniž by bylo podstatné, zda má být ve věci použit ústavní zákon nebo zákon či jiný právní předpis. Tyto principy nemohou být opomenuty při výkladu práva žádným z orgánů veřejné moci. Platí přitom, že v otázkách, kdy jde o výklad ústavního práva, má s ohledem na kasační pravomoc Ústavního soudu ve vztahu k rozhodnutím orgánů veřejné moci přednost právě jeho právní názor (čl. 89 odst. 2 Ústavy). A *minoris ad maius* tak nutno při posuzování předpokladů dovolání vykládat slova „odchýlení se od rozhodovací praxe dovolací soudu“ (§ 237 občanského soudního řádu) tak, že se touto praxí myslí i pro dovolací soud závazná rozhodovací praxe Ústavního soudu [stanovisko pléna ze dne 28. 11. 2017 sp. zn. Pl. ÚS-st. 45/16 (ST 45/87 SbNU 905; 460/2017 Sb.)]. Takovýto výklad je plně kompatibilní s účelem náležitosti dovolání, která spočívá ve vymezení, v čem dovolatel spatřuje splnění předpokladů přípustnosti dovolání (§ 241a odst. 2 občanského soudního řádu). Jde o působení na dovolatele, aby se prostřednictvím právního zástupce seznámil s již existující rozhodovací praxí dovolacího soudu a aby dovolání nepodával v případech, kdy lze předpokládat, že nebude úspěšné.

29. Tvrzením rozporu s rozhodovací praxí Ústavního soudu, která je pro dovolací soud závazná, stěžovatel mohl dostat zákonnému požadavku, aby v dovolání vymezil, v čem spatřuje splnění předpokladů jeho přípustnosti. Pochybení dovolacího soudu, který se při posuzování přípustnosti dovolání tvrzeným nesouladem se stěžovatelem uvedenými nálezy Ústavního soudu nezabýval, ale v tomto konkrétním případě nelze hodnotit jako porušení jeho ústavně zaručených základních práv. Je tomu tak z toho důvodu, že z těchto nálezů se podávají v podstatě stejná obecná východiska, která jsou obsažena již v stěžovatelem uvedených rozhodnutích dovolacího soudu.

30. Odchylení se od rozhodovací praxe dovolacího soudu spatřoval stěžovatel také v tom, že mu obecné soudy uložily povinnost omluvit se za výroky pronesené v televizním pořadu, aniž by ve výroku rozsudku specifikovaly, kdy přesně, tedy v jaký den a hodinu, mělo k jejich pronesení dojít. Podle stěžovatele tato skutečnost zakládá nevykonatelnost rozhodnutí. Ústavní soud konstatuje, že je povinností soudu posoudit, zda je návrh formulován natolik určitě, že o něm bude možné v soudním řízení rozhodnout (§ 43 odst. 1 občanského soudního řádu). Jakékoli rozhodnutí obecných soudů je vždy založeno také na posouzení určitosti návrhu, byť v případech, kdy je tato náležitost zjevně splněna, její posouzení obvykle v rozhodnutí není výslovně řešeno. Dovolací důvod spočívající v nesprávném právním posouzení věci podle § 241a odst. 1 občanského soudního řízení se proto může týkat i posouzení určitosti návrhu. I v této souvislosti může vyvstat relevantní otázka procesního práva podle § 237 občanského soudního řádu.

31. V posuzované věci se vrchní soud výslovně nezabýval otázkou určitosti žalobního návrhu, neboť v odvolání nebyla ze strany stěžovatele uplatněna odpovídající námitka. I kdyby ale uplatněna byla, podle názoru Ústavního soudu by zjevně nešlo o námitku důvodnou. Jednak je zcela zřejmé, jaká povinnost se po stěžovateli požaduje, jednak není žádný důvod předpokládat, že stěžovatelem pronesený výrok, uvedený ve výroku rozsudku městského soudu, by byl pro veřejnost zaměnitelný s jiným jeho výrokem. Jakkoli tedy nelze souhlasit se závěrem dovolacího soudu, podle něhož stěžovatel namítá „vadu řízení, která však není samostatným dovolacím důvodem“, Ústavní soud neshledal, že by následkem tohoto pochybení byla stěžovateli v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny odepřena soudní ochrana ze strany dovolacího soudu.

VI./b Námitka nepřijatelného zásahu do svobody projevu stěžovatele

32. Další okruh námitek stěžovatele se týká tvrzeného nepřijatelného zásahu do jeho svobody projevu podle čl. 17 odst. 1 Listiny, k němuž mělo dojít uložením povinnosti omluvit se vedlejšímu účastníkovi za předmětný výrok.

33. Svoboda projevu představuje jeden z konstitutivních znaků demokratické pluralitní společnosti, v níž je každému dovoleno vyjadřovat se k věcem veřejným a vynášet o nich hodnotící soudy [nález ze dne 11. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 453/03 (N 209/39 SbNU 215)]. Respektování svobody projevu vytváří prostor k tomu, aby se v zásadě jakákoli otázka mohla stát předmětem veřejné debaty. V jejím rámci mohou být vzájemně konfrontována tvrzení a názory prezentované jejími účastníky, což umožňuje čelit nejrůznějším výzvám, které s sebou přináší společenský vývoj, a nacházet na ně rozumné odpovědi. Svoboda projevu je rovněž nezbytným

předpokladem toho, aby politická rozhodnutí vycházející z vůle většiny nebyla výsledkem toliko svobodného, ale rovněž informovaného rozhodování. Není přitom podstatné, v jaké míře je ten který projev skutečně schopen přispět k uvedeným cílům. Možnost vyjádřit svůj názor, jakkoli s ním lze nesouhlasit nebo mít k němu výhrady, je výrazem práva každého být v této debatě aktivním účastníkem, a podílet se tak spolu s ostatními na veřejném životě [srovnej náleze ze dne 23. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 577/13 (N 118/77 SbNU 721)].

34. Stát je povinen zdržet se jednání, které by jednotlivci buď znemožňovalo činit určité projevy vůči veřejnosti, nebo by jej naopak za tyto projevy dodatečně sankcionovalo. Tato povinnost se však neuplatní absolutně. Je tomu tak z toho důvodu, že svoboda projevu není neomezená, nýbrž v některých případech podléhá omezením nezbytným buď k ochraně určitého veřejného zájmu, nebo práv a svobod jiných osob. S tím nakonec úzce souvisí skutečnost, že tato svoboda nepůsobí jen ve vztahu k veřejné moci, nýbrž nepřímou (zprostředkovaně) i ve vztahu k jiným osobám. Přesněji řečeno, její uplatňování může představovat zásah do práv jiných osob, ať už půjde o zveřejňování informací o nich, nebo o projevy, kterými se tyto osoby mohou, s ohledem na jejich obsah, oprávněně cítit dotčeny. V těchto případech, kdy jde o právní vztahy mezi účastníky, kteří jsou si rovni (neboli horizontální právní vztahy), již k ochraně práva nestačí toliko zdržení se určitého jednání. Stát je naopak povinen vytvořit podmínky k tomu, aby se kdokoli, do jehož práv bylo výkonem svobody projevu nepřipustným způsobem zasazeno, mohl proti tomuto zásahu domáhat efektivním způsobem ochrany.

35. Jedním ze zákonných prostředků, které v tomto ohledu slouží ochraně lidské důstojnosti, osobní cti, dobré pověsti a jména ve smyslu čl. 10 odst. 1 Listiny, je právo domáhat se žalobou, aby bylo od neoprávněného zásahu do těchto práv upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek (srovnej § 13 občanského zákoníku; nyní § 82 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník). Tímto způsobem je ve vztahu k uvedeným právům realizováno právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Rozhodnutí soudu, kterým se za účelem dosažení ochrany těchto práv ukládá jednotlivci povinnost omluvit se vhodnou formou za určitý projev dotýkající se osobnostních práv jiné osoby, případně nahradit jí škodu či nemateriální újmu, která jí v důsledku tohoto projevu vznikla, však současně představuje zásah do jeho svobody projevu podle čl. 17 odst. 1 Listiny. Vystává proto otázka, kterému z těchto dvou ústavně zaručených práv je třeba dát přednost.

36. Jakýkoli zásah do svobody projevu musí být vždy posuzován z hlediska jeho proporcionality, pokud jde o dosažení jím sledovaného cíle. Ochrana osobnostních práv je v obecné rovině legitimním cílem takového zásahu již z toho důvodu, že slouží realizaci jiného ústavně zaručeného

základního práva. Rovněž není pochyb, že omluva a případné zadostiučinění v penězích představují vhodné prostředky k dosažení tohoto cíle a že v úvahu nepřichází ani šetrnější prostředek, kterým by bylo lze této ochrany dosáhnout. Řešení kolize svobody projevu podle čl. 17 odst. 1 Listiny na straně jedné a práva na ochranu osobnosti podle čl. 10 odst. 1 Listiny tak závisí na vzájemném poměrování obou těchto práv v kontextu okolností posuzované věci.

37. Ústavní soud ve své rozhodovací činnosti opakovaně vymezil obecná východiska pro řešení uvedené kolize [například náleze ze dne 3. 2. 2015 sp. zn. II. ÚS 2051/14 (N 23/76 SbNU 325)]. Zohledněny musí být zejména 1. povaha výroku (zda jde o skutkové tvrzení nebo hodnotící soud), 2. obsah výroku (například zda jde o projev „politický“ či „komerční“), 3. forma výroku (zejména nakolik je předmětný výrok expresivní, či dokonce vulgární), 4. postavení kritizované osoby (například zda jde o osobu veřejně činnou, či dokonce o osobu aktivní v politickém životě, případně o osobu veřejně známou), 5. zda se výrok (kritika) dotýká soukromé či veřejné sféry kritizované osoby, 6. chování kritizované osoby (například zda kritiku sama „vyprovokovala“ či jak se ke kritice postavila), 7. kdo výrok pronáší (například zda se jedná o novináře, běžného občana, politika apod.) a konečně 8. kdy tak učiní (například jaké měl či mohl mít jeho autor v daný okamžik k dispozici konkrétní údaje, z nichž vycházel, a v jaké situaci tak učinil). Každý z těchto faktorů hraje jistou roli při hledání spravedlivé rovnováhy mezi základními právy stojícími v kolizi. Jejich relativní váha závisí vždy na jedinečných okolnostech každého případu. Tento výčet relevantních faktorů ale není taxativní. V úvahu musí být vždy vzat celkový kontext věci a ve specifických případech mohou být významné i okolnosti, jež nelze do žádné z právě uvedených kategorií zařadit.

38. Difamující výrok může mít povahu hodnotícího soudu nebo skutkového tvrzení. V případě hodnotícího soudu nelze zkoumat jeho pravdivost, neboť jde o subjektivní názor toho, kdo projev učinil; postačí, že bude mít alespoň určitý skutkový základ [například náleze ze dne 11. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 453/03 (N 209/39 SbNU 215); rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 2. 1997 ve věci stížnosti č. 19983/92 *De Haes a Gijsejs proti Belgii*, bod 47]. Obecně přitom platí, že i nadnesené a přehánějící názory, a to dokonce i názory někoho urážející, jsou-li proneseny ve veřejné či politické debatě, jsou názory zásadně ústavně chráněnými [například náleze ze dne 15. 3. 2005 sp. zn. I. ÚS 367/03 (N 57/36 SbNU 605), náleze ze dne 23. 3. 2010 sp. zn. I. ÚS 1990/08 (N 63/56 SbNU 711), bod 32, nebo náleze ze dne 6. 3. 2012 sp. zn. I. ÚS 823/11 (N 44/64 SbNU 521), bod 24; též rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 7. 12. 1976 ve věci stížnosti č. 5493/72 *Handyside proti Spojenému království*, bod 49]. Ochranu takovému projevu by bylo možné odeprít pouze v případě, pokud by zcela

postrádal potřebný skutkový základ nebo pokud by byl učiněn způsobem, který není slučitelný s demokratickými principy, například z důvodu absence dobré víry ohledně jeho legitimacy [například náleze ze dne 17. 7. 2007 sp. zn. IV. ÚS 23/05 (N 111/46 SbNU 41), bod 27, nebo usnesení ze dne 22. 10. 2007 sp. zn. I. ÚS 805/07], resp. způsobem vybočujícím z mezí v demokratické společnosti obecně uznávaných pravidel slušnosti [náleze ze dne 10. 7. 1997 sp. zn. III. ÚS 359/96 (N 95/8 SbNU 367)].

39. Jestliže difamující výrok spočívá ve skutkovém tvrzení neboli konstatování faktu, pak je ten, kdo jej učinil, povinen prokázat 1. rozumné důvody, na jejichž základě se spoléhal na jeho pravdivost, jakož i 2. že podnikl dostupné kroky k ověření jeho pravdivosti, a to v míře a intenzitě, v níž bylo její ověření přístupné a definitivní (včetně případného dotazu u osoby, které se tvrzení týká, jejíž stanovisko by v takovém případě mělo být rovněž zveřejněno), a 3. že byl v dobré víře, a tudíž neměl důvod věřit, že toto tvrzení není pravdivé [podrobně náleze ze dne 11. 11. 2005 sp. zn. I. ÚS 453/03 (N 209/39 SbNU 215); srovnej též rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 17. 12. 2004 ve věci stížnosti č. 49017/99 *Pedersen a Baadsgaard proti Dánsku*, bod 78]. Jsou-li tyto podmínky splněny, pak ani případná dodatečně zjištěná nepravdivost výroku nebude sama o sobě znamenat nepřipustnost zásahu do práva na ochranu osobnosti.

40. V posuzované věci pronesl stěžovatel v diskusním pořadu České televize kritiku vedlejšího účastníka, kterou v souvislosti s jeho předchozím působením veřejně zpochybnil jeho kompetentnost vykonávat vedoucí pozici v Národní galerii. Konkrétně uvedl, že vedlejší účastník byl jedním z ředitelů Národní galerie (posléze se opravil, že byl jen ředitelem jedné z jejich sbírek) z řad kunsthistoriků, kteří měli tuto instituci dovést do „naprosto dezolátního stavu“. Vedlejší účastník měl být „nejhorším“ z nich, neboť ji měl „zcela ekonomicky zruinovat“.

41. Ústavní soud nemá pochybnost o tom, že předmětný výrok zasáhl do osobnostních práv vedlejšího účastníka, a dále se tak zabýval otázkou, zda napadenými rozhodnutími stanovená povinnost omluvit se za něj nepředstavuje porušení stěžovatelovy svobody projevu. V této souvislosti považuje za významné, že obsazení funkce generálního ředitele či jiných vedoucích funkcí v Národní galerii je otázkou veřejného zájmu. Osoby, které vykonávají nebo v minulosti vykonávaly uvedené funkce, si musí být vědomy, že činnost této státem zřízené a z převážné části také financované instituce podléhá kontrole ze strany veřejnosti, pročez i ony samy musí strpět v širokém rozsahu kritiku vztahující se k jejich působení. Na vedlejšího účastníka je v této souvislosti třeba nahlížet jako na osobu veřejně činnou, přičemž stěžovatelem pronesená kritika se zjevně týká jeho veřejné sféry.

42. V části, ve které kritika stěžovatele obsahovala hodnocení vedlejšího účastníka jako „nejhoršího“ ředitele z řad kunsthistoriků, nutno

předmětný výrok považovat za ryze subjektivní hodnocení, na nějž má každý právo. Tato kritika ale zahrnovala také tvrzení, že se vedlejší účastník ve funkci ředitele sbírky podstatným způsobem podílel na „dezolátním stavu“, v jakém Národní galerie skončila, a že mu lze dokonce připsat odpovědnost za její celkové ekonomické zruinování. Uvedená tvrzení již podle Ústavního soudu nejsou hodnotícími soudy, nýbrž jde svou povahou o tvrzení skutková. Z provedeného dokazování, které co do výsledných skutkových zjištění nezpochybňuje ani stěžovatel, přitom vyplynulo pouze to, že vedlejšímu účastníkovi lze jako někdejšímu řediteli sbírky přiznat odpovědnost za některá pochybení související s hospodařením Národní galerie. Tato pochybení však sama o sobě nebyla příčinou jejich tehdejších vážných ekonomických problémů a její celkové hospodaření ovlivnila jen v omezené míře.

43. Jakkoli se veřejná debata k politickým či společenským tématům přirozeně nemůže vyhnout určité míře zjednodušení, jež ztěžuje rozlišování mezi hodnotícími soudy a skutkovými tvrzeními, vždy je nutno zkoumat celkový kontext, v jakém byl ten který výrok pronesen. V posuzované věci je stěžejní, že šlo o výrok tehdejšího generálního ředitele Národní galerie. Předmětné hodnocení činnosti vedlejšího účastníka tak z jeho strany vyznívá jako informace od osoby, u níž z důvodu dlouholetého působení v této funkci lze předpokládat podrobnou znalost hospodaření této instituce, včetně období předcházejících jeho působení. Kdokoli, kdo zaznamenal uvedený výrok, mohl předpokládat, že stěžovatelem vyjádřený podíl vedlejšího účastníka na výsledcích hospodaření Národní galerie v minulosti je konstatováním faktu, a nikoli pouhým zveličením, jak by tomu mohlo být, kdyby tento výrok zazněl v jiném kontextu. Obzvláště, podotkl-li stěžovatel v daném pořadu, že „to může dokázat“. Za této situace nelze dát v případě předmětného výroku přednost svobodě projevu stěžovatele před ochranou osobnosti vedlejšího účastníka, který se tímto tvrzením oprávněně cítil dotčen.

44. Vzhledem k tomu, že obecné soudy posoudily uvedenou kolizi základních práv právě tímto způsobem, nelze jim vytknout, že by právo na ochranu osobnosti vedlejšího účastníka podle čl. 10 odst. 1 Listiny neoprávněně upřednostnily před svobodou projevu stěžovatele podle čl. 17 odst. 1 Listiny, a tedy že by v tomto směru tuto svobodu porušily, resp. že by jí v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny odepřely soudní ochranu. Správně navíc zohlednily, že předmětný výrok – jakkoli měl povahu skutkového zjištění – neměl ve vztahu k vedlejšímu účastníkovi takové následky, jejichž odstranění by vyžadovalo uložit stěžovateli jinou povinnost než povinnost k omluvě. Tyto následky byly zmírněny již tím, že vedlejší účastník měl možnost na tato vyjádření ve veřejném prostoru reagovat.

VII. Závěr

45. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud neshledal, že by napadenými rozsudky byla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody stěžovatele, zejména jeho svoboda projevu podle čl. 17 odst. 1 Listiny a právo na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny, a podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu jeho ústavní stížnost zamítl.

Č. 111

K dokazování v trestním řízení týkajícímu se otázky viditelnosti v době dopravní nehody

Zodpovězení otázky viditelnosti v době dopravní nehody i otázky (objektivních a subjektivních) možností a schopností stěžovatele jako řidiče za daných podmínek střetu zabránit je jedním ze základních předpokladů pro objasnění jejich příčin, a má tak samozřejmě vliv i na vyhodnocení samotného zavinění či jeho míry. Ústavnímu soudu je zřejmé, že zpětně již nelze přesně simulovat rušivé optické vlivy i další důležité momenty, které se s velkou pravděpodobností mohly vyskytnout v době bezprostředně před střetem. Není však možné zcela přehlédnout specifické poměry v okamžiku nehody a vycházet z ideálních poměrů, jakoby k nehodě došlo ve dne a za jasného počasí. Jestliže soudy vzaly za základ pro své skutkové závěry znalecké posudky, které (vzdor výhradám obhajoby) konkrétní podmínky v době nehody pomíjejí, porušily tak právo stěžovatele na spravedlivý proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře – ze dne 12. června 2018 sp. zn. I. ÚS 3765/17 ve věci ústavní stížnosti J. P., zastoupeného Mgr. Blankou Schneiderovou, advokátkou, se sídlem Kytlická 780/12, Praha 9, proti usnesení Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 664/2017-43 ze dne 28. 6. 2017, usnesení Městského soudu v Praze sp. zn. 6 To 521/2016 ze dne 5. 1. 2017 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 4 T 201/2015-374 ze dne 19. 9. 2016 o uznání stěžovatele vinným přečinem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2 jako účastníků řízení a Nejvyššího státního zastupitelství jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu č. j. 4 Tdo 664/2017-43 ze dne 28. 6. 2017, usnesením Městského soudu v Praze sp. zn. 6 To 521/2016 ze dne 5. 1. 2017 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 č. j. 4 T 201/2015-374 ze dne 19. 9. 2016 bylo porušeno právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

II. Tato rozhodnutí se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Včasnou ústavní stížností, která i v ostatním splňuje podmínky stanovené zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví uvedených soudních rozhodnutí, a to zejména pro porušení čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z napadených rozhodnutí, jakož i vyžádaného soudního spisu vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 4 T 201/2015 Ústavní soud zjistil, že v záhlaví označeným rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 byl stěžovatel uznán vinným přečinem těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti podle § 147 odst. 1 trestního zákoníku, jehož se měl dopustit tím, že se jako řidič osobního motorového vozidla dostatečně nevěnoval řízení a nesledoval situaci v provozu na pozemní komunikaci, v důsledku čehož narazil do osoby přecházející vozovku, a to vše za okolností blíže rozvedených ve skutkové větě výroku o vině daného odsuzujícího rozsudku soudu prvního stupně. Za to byl stěžovatel odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců, jehož výkon mu byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání dvanácti měsíců. Poškozenou Všeobecnou zdravotní pojišťovnu České republiky soud odkázal s uplatněným nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních.

3. Odvolání stěžovatele proti rozsudku obvodního soudu Městský soud v Praze shora citovaným usnesením jako nedůvodné zamítl. Následně dovolání stěžovatele proti usnesení odvolacího soudu Nejvyšší soud vpředu uvedeným usnesením odmítl.

II.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti především namítl, že od počátku řízení poukazuje na to, že nebyl dostatečně zjištěn skutkový děj, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to ohledně průběhu děje před samotným střetem, zejména o pohybu poškozené ve vozovce bezprostředně před nehodou. Stěžovatel dále uvedl, že ani jeden ze soudních znalců své závěry o viditelnosti poškozené z pohledu řidiče jedoucího vozidla nečinil se znalostí místa nehody za obdobných světelných podmínek, neboť se s místem nehody neseznámili za tmy a mírného deště a veškeré své výpočty a závěry činili toliko od stolu. Stěžovatel zde poukázal především na večerní hodinu, mírný déšť a odlesky světla (světlometů protijedoucích vozidel i veřejného osvětlení) na povrchu vozovky. Kdyby se znalci byli dostavili na místo nehody za obdobných podmínek (tj. ve večerních hodinách a za mírného deště), je stěžovatel přesvědčen, že jejich závěry o výhledových podmínkách řidiče by byly zcela odlišné. Tuto svou argumentaci stěžovatel v ústavní stížnosti dále rozvedl.

5. Stěžovatel rovněž namítl, že soudy byl zamítnut jeho návrh na vypracování revizního znaleckého posudku z oboru doprava. Toto zamítnutí jeho návrhu na doplnění dokazování přitom nebylo soudem odvolacím adekvátně zdůvodněno, přičemž soud prvního stupně svůj zamítavý postoj neodůvodnil vůbec. Obdobně měl dle názoru stěžovatele pochybit městský soud v tom, že ponechal návrh obhajoby na zajištění výstupu o dechové zkoušce poškozené bez odezvy. V protokolu o nehodě v silničním provozu je dle něj sice uvedeno, že u poškozené byla provedena dechová zkouška s negativním výsledkem, ale ve spise již není založen výstup z použitého přístroje (jako tomu bylo u stěžovatele).

III.

6. Ústavní soud vyzval v souladu s ustanovením § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu Nejvyšší soud, Městský soud v Praze i Obvodní soud pro Prahu 2 jako účastníky řízení a Nejvyšší státní zastupitelství, Městské státní zastupitelství v Praze a Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 2 jako vedlejší účastníky řízení, aby se vyjádřili k projednávané ústavní stížnosti. Městské státní zastupitelství v Praze ani Obvodní státní zastupitelství pro Prahu 2 se k ústavní stížnosti nevyjádřily, čímž se současně svého postavení v tomto řízení vzdaly (§ 63 zákona o Ústavním soudu ve spojení s § 101 odst. 4 občanského soudního řádu). Nejvyšší státní zastupitelství ve vyjádření uvedlo, že ústavní stížnost je obsahově totožná s dovoláním stěžovatele, a proto zcela odkázalo na své písemné vyjádření, které k tomuto mimořádnému opravnému prostředku učinilo. Na stanoviscích uvedených v tomto vyjádření, jež akceptoval v dovolacím řízení i Nejvyšší soud, Nejvyšší státní zastupitelství nadále setrvává.

7. Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že z podané ústavní stížnosti nevyplývá nic, na co by mohl a měl z pozice dovolacího soudu nad rámec jím vydaného rozhodnutí reagovat, a odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí. Městský soud v Praze ve svém vyjádření poznamenal, že stěžovatel brojí proti skutkovým zjištěním soudu nalézacího i odvolacího a opakuje svoji obhajobu, se kterou se vypořádal jak soud nalézací, tak soud odvolací. Právo stěžovatele na spravedlivý proces bylo dle jeho názoru plně zachováno. V trestním řízení byl zastupován svým obhájcem a měl možnost se k věci řádně vyjádřit, a to i ke všem provedeným důkazům. V podrobnostech pak městský soud odkázal na odůvodnění svého usnesení. Obvodní soud pro Prahu 2 se k ústavní stížnosti nevyjádřil.

8. Ústavní soud nezasílal vyjádření Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze ani Nejvyššího státního zastupitelství stěžovatel k replice, protože v nich nejsou uvedeny žádné jiné (nové) skutečnosti, než které se nacházejí v napadených rozhodnutích. Ústavní soud v dané věci nenařídil

ústní jednání, neboť od něj neočekával další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

9. Ústavní soud zvážil argumentaci stěžovatele, obsah naříkaných soudních rozhodnutí, jakož i příslušný spisový materiál a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

10. Ústavní soud shledal, že soudy zasáhly do práva na spravedlivý proces stěžovatele. Ačkoli se soudy (zejména soud obvodní) skutkovým dějem velmi podrobně zabývaly, nevypořádaly se se zásadní námitkou stěžovatele stran podmínek viditelnosti, které v době střetu panovaly. Stěžovatel přitom na tento dílčí aspekt dopravní nehody poukazoval minimálně od počátku řízení před soudem (viz samotná výpověď stěžovatele u hlavního líčení dne 21. 9. 2015 - č. l. 181) a kladl na něj důraz i v opravných prostředcích (srov. str. 6 prvního odvolání - č. l. 327, str. 7 druhého odvolání - č. l. 391 a str. 3 dovolání - č. l. 440). Navzdory tomu se soudy otázkou viditelnosti blíže nezabývaly a bez dalšího převzaly závěry ze znaleckých posudků.

11. Znalecký posudek z dílny Ing. Ota Kuhna v tomto ohledu pouze uvádí, že „vyloženě rušivé optické vlivy osvětlení místa nehody se v daném okamžiku pravděpodobně kromě možných protijedoucích vozidel nevykytovaly“ (str. 14 - č. l. 243). Toto konstatování však dle názoru Ústavního soudu ostře kontrastuje s fotografiemi z místa nehody pořízenými samotnými příslušníky policie, kteří byli k vyšetřování dopravní nehody přivoláni (viz fotodokumentace na č. l. 7 a násl.). Dvě vybrané fotografie jsou přitom součástí téhož znaleckého posudku (str. 20). Z těchto fotografií jsou patrný výrazné odlesky světél protijedoucích vozidel i veřejného osvětlení na povrchu vozovky, které již samy o sobě viditelnost podstatným způsobem zhoršují. Reakční doba stěžovatele jako řidiče byla ve zmíněném znaleckém posudku vypočtena na základě úvahy o dosvitu potkávacích světél, ovšem bez přihlédnutí ke konkrétním optickým podmínkám, které z pohledu řidiče v době střetu panovaly. Jmenovaný znalec se navíc s nehodovým místem seznámil za diametrálně odlišných podmínek.

12. První znalecký posudek z pera Ing. Pavla Tůmy dokonce tmou, funkční veřejné osvětlení, mokrou vozovku, lehký déšť a teplotu nad bodem mrazu pouze konstatuje v úvodu, při výpočtu reakční doby (jakož i při odpovědích na další zadané otázky) však již znalec evidentně vychází z ideálních podmínek (resp. průměrné reakční doby řidiče - viz str. 8 daného znaleckého posudku), aniž by byly náležitě vzaty v úvahu vzpomínané optické a meteorologické vlivy, jejichž přítomnost znalec v úvodu posudku jen zkonstatoval.

13. Ústavní soud dále pokládá za nutné připomenout své dosavadní závěry stran principu omezené důvěry v dopravě a trestní odpovědnosti

řidiče za dopravní nehodu. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 3159/15 ze dne 25. 10. 2016 (N 199/83 SbNU 197) Ústavní soud uvedl, že jde-li o posouzení trestní odpovědnosti řidiče za nehodu, k níž došlo v souvislosti s provozem na pozemních komunikacích, je nutné zohlednit jednak to, zda se řidič svým jednáním dopustil porušení konkrétních právních předpisů upravujících provoz na pozemních komunikacích, jednak ale i to, zda měl možnost a schopnost předvídat, že k nehodě dojde. Zde se proto uplatní tzv. princip omezené důvěry v dopravě, jehož podstatou je, že se řidič při provozu na pozemních komunikacích může spoléhat na to, že ostatní účastníci budou dodržovat pravidla provozu na pozemních komunikacích, pokud z konkrétních okolností nevyplývá opak (s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. 3 Tz 20/81). Nelze tedy bez dalšího přisvědčit tvrzení soudu prvního stupně, že řidič musí vždy předpokládat porušení pravidel silničního provozu ze strany ostatních účastníků (str. 8 dole). Takový výklad totiž ukládá povinnost neplynoucí přímo ze zákona (čl. 2 odst. 3 Listiny), je v rozporu se samotným účelem platných pravidel silničního provozu a současně zakládá nerovnost v právech a povinnostech podle čl. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny (body 16 a 22 citovaného nálezu). Zanedbání potřebné míry opatrnosti jako předpoklad nedbalostního zavinění je nutno vyvozovat z konkrétních skutkových okolností a nelze tak činit pouze na základě zpětné úvahy, že došlo-li ke škodlivému následku, byla automaticky potřebná míra opatrnosti zanedbána. V tomto ohledu Ústavní soud odkazuje i na své vývody vyslovené v nálezu sp. zn. III. ÚS 2065/15 ze dne 31. 5. 2016 (N 96/81 SbNU 565), dle nichž závěr o trestněprávním zavinění nelze nikdy dovozovat z pouhého faktu, že došlo ke škodlivému následku za účasti třetí osoby. K událostem majícím objektivně nešťastnou nebo i tragickou povahu dochází i bez cizího zavinění (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>).

14. Ve světle právě řečeného je tudíž třeba nahlížet i na hodnocení skutkového zjištění, dle něhož manžel poškozené upoutal pozornost stěžovatele svým chováním. Úvaha obvodního soudu, že tím neměla být rozptýlena pozornost stěžovatele, která se tak nadále měla upínat na dění na vozovce před ním, je nerealistická. Bylo-li tomu tak, šlo o přirozenou reakci člověka na konkrétní méně obvyklou situaci (intenzivní gestikulace). V takovém případě však pozornost stěžovatele směřovala jinam spíše jen na velmi krátký časový okamžik (též s přihlédnutím k nízké rychlosti vozidla stěžovatele), když záhy došlo ke střetu s poškozenou. I tento moment je zapotřebí vzít v úvahu. Dosavadní teze o nutnosti víceméně absolutní soustředěnosti řidiče z těchto důvodů neobstojí.

15. Ústavní soud tedy ve shodě s argumentací stěžovatele dospěl k závěru, že provedené dokazování nepředstavuje dostatečný základ pro rozhodnutí o jeho vině i případném trestu. Zodpovězení otázky viditelnosti

v době dopravní nehody i otázky (objektivních a subjektivních) možností a schopností stěžovatele jako řidiče za daných podmínek střetu zabránit je jedním ze základních předpokladů pro objasnění jejích příčin, a má tak samozřejmě vliv i na vyhodnocení samotného zavinění či jeho míry. Ústavnímu soudu je zřejmé, že zpětně již nelze přesně simulovat rušivé optické vlivy i další důležité momenty, které se s velkou pravděpodobností mohly vyskytnout v době bezprostředně před střetem. Není však možné zcela přehlédnout specifické poměry v okamžiku nehody a vycházet z ideálních poměrů, jakoby k nehodě došlo ve dne a za jasného počasí. Jestliže soudy vzaly za základ pro své skutkové závěry znalecké posudky, které (vzdor výhradám obhajoby) konkrétní podmínky v době nehody pomijely, porušily tak právo stěžovatele na spravedlivý proces. Již proto byl Ústavní soud nacen napadená soudní rozhodnutí zrušit.

16. Ústavní soud přisvědčuje i některým dílčím procesním námitkám stěžovatele. Vypořádání důkazních návrhů obhajoby (resp. vůbec nosných bodů její celkové argumentace) v podobě návrhu na vypracování revizního znaleckého posudku z oboru doprava v odůvodnění napadeného rozhodnutí soudu prvního stupně (jinak velmi pečlivě zpracovaného) zcela absentuje. Odvolací soud sice tento deficit napravil, když uvedl, že s ohledem na shodné závěry znaleckých posudků potřeba nechat vypracovat revizní znalecký posudek odpadla, nicméně již se blíže nevyjádřil k dalšímu důkaznímu návrhu, a sice výsledku dechové zkoušky poškozené. Odvolací soud dále jen kuse uvedl, že návrhy obhajoby na doplnění dokazování byly shledány nadbytečnými, poněvadž skutkový děj byl plně prokázán. Takové vypořádání návrhů obhajoby neodpovídá požadavkům kladeným na řádné odůvodnění soudního rozhodnutí.

17. Nejvyšší soud sice nepochybil, jestliže odmítl dovolání stěžovatele z důvodu, že jím uplatněným dovolacím důvodům dle § 265b odst. 1 písm. g) a l) trestního řádu námitky svým obsahem neodpovídají, neboť opravdu měly čistě skutkový a procesní charakter. Nelze nicméně přehlédnout, že dovolací soud shora vytknuté zásadní rozpory mezi skutkovými zjištěními a přijatými právními závěry a jejich následné pomínutí v rámci dalšího dokazování nenapravit, protože Ústavní soud přikročil i ke zrušení napadeného usnesení Nejvyššího soudu.

18. Ze všech shora rozvedených důvodů tudíž Ústavní soud vyhověl ústavní stížnosti a přistoupil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu ke zrušení napadených rozhodnutí Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2, a to pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. Při opětovném projednání a rozhodnutí v posuzované věci jsou dotčené soudy vázány právním názorem Ústavního soudu vysloveným v nálezu (čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky, § 314h odst. 1 trestního řádu).

Č. 112

K návrhu na zrušení některých ustanovení zákona č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony

Stanovení data, po jehož uplynutí již oprávněné osoby nemohou požádat o bezúplatné převedení náhradního pozemku, by mohlo představovat legitimní cíl v tom smyslu, že zájem na právní jistotě všech zúčastněných subjektů obecně vzato vskutku může vyžadovat stanovení nějakého data, ke kterému je třeba veškeré restituční nároky vypořádat. To však není případ posuzované věci, neboť v tomto ohledu ani napadená právní úprava žádnou faktickou a definitivní tzv. restituční tečku nestanoví, pouze – aniž by zde byl nějaký přesvědčivý a nezpochybnitelný důvod takového postupu – zakládá nerovnost v rámci srovnatelné skupiny oprávněných osob. Sledovaný cíl přitom nemůže bez dalšího legitimizovat ani skutečnost, že se dosud neskončená restituční správní řízení týkají již „pouze desítek osob“. I kdyby totiž zbývalo již pouze jediné restituční správní řízení, není namístě – není-li pro to nějaký legitimní důvod – zakládat nerovnost mezi jinak srovnatelnou skupinou oprávněných osob. V opačném případě by totiž došlo k zásahu do legitimního očekávání části oprávněných osob, resp. k nepřipustnému zásahu do jimi nabytého práva (*iura quaesita*) mít možnost uspokojit svůj restituční nárok prostřednictvím náhradního pozemku.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musila, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka (soudce zpravodaj), Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 19. června 2018 sp. zn. Pl. ÚS 35/17 ve věci návrhu skupiny senátorů, za kterou jedná senátor PhDr. Tomáš Grulich, zastoupené JUDr. Martinem Purkytem, advokátem, se sídlem náměstí 14. října 496/13, Praha 5 – Smíchov, na zrušení ustanovení čl. IV bodů 1 až 7, 9, 10, 12, 14, 15, 18, 20 a 21 a čl. V zákona č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, za účasti Poslanecké sněmovny a Senátu

Parlamentu České republiky jako účastníků řízení a vlády jako vedlejší účastnice řízení (nález byl vyhlášen pod č. 135/2018 Sb.).

Výrok

I. Ustanovení čl. IV bodů 1 až 7, 9, 10, 14, 15, 18, 20 a 21 a čl. V zákona č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, se ruší uplynutím dne 30. června 2018.

II. Ve zbývajících částí se návrh odmítá.

Odůvodnění

I. Předmět řízení

1. Ústavnímu soudu byl dne 16. 11. 2017 doručen návrh skupiny 18 senátorů (dále též jen „navrhovatelka“), za kterou jedná senátor PhDr. Tomáš Grulich, na zrušení shora specifikovaných ustanovení zákona č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, (dále též jen „novela“).

2. Předmětná novela v částí druhé ruší některá ustanovení zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o půdě“), jež umožňují, aby k uspokojení restitučních nároků oprávněných osob podle zákona o půdě mohlo dojít převodem jiného pozemku ve vlastnictví státu, a za tímto účelem upravují postup Státního pozemkového úřadu (dále též jen „SPÚ“). Zrušení těchto ustanovení, k němuž má dojít s účinností od 1. 7. 2018, by mělo mít za následek, že restituční nároky oprávněných osob budou moci být v případě, nedojde-li k vydání původního pozemku, uspokojovány výhradně formou peněžitě náhrady. V případě, že oprávněná osoba nepožádá SPÚ o peněžitou náhradu podle § 16 odst. 1 zákona o půdě ve lhůtě deseti let ode dne nabytí účinnosti této novely zákona, nárok na tuto peněžitou náhradu zanikne prvním dnem následujícím po uplynutí této lhůty, tj. dnem 2. 7. 2028.

3. Tato změna tak do budoucna znamená omezení restitučního nároku oprávněných osob v tom smyslu, že k jeho náhradnímu uspokojení již nebude moci dojít formou převodu jiných pozemků, ale vylučně prostřednictvím finanční náhrady (tzv. druhá restituční tečka); napadenou právní úpravu z níže rozvedených důvodů považuje navrhovatelka za ústavně nesouladnou, neboť je v rozporu s čl. 1, 3, čl. 4 odst. 3 a čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny

základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“).

II. Znění napadených ustanovení a související právní úprava

4. Zákon č. 185/2016 Sb. v člancích IV a V novelizuje příslušná ustanovení zákona o půdě, a to s účinností od 1. 7. 2018, s výjimkou čl. IV bodu 12, který nabyl účinnosti již 1. 8. 2016. Níže je uveden obsah částí těchto článků, jež navrhovatelka posuzovaným návrhem navrhuje zrušit:

„ČÁST DRUHÁ

Změna zákona o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku

Čl. IV

Zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 42/1992 Sb., zákona č. 93/1992 Sb., zákona č. 39/1993 Sb., zákona č. 183/1993 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 131/1994 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 166/1995 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 29/1996 Sb., zákona č. 30/1996 Sb., zákona č. 139/2002 Sb., zákona č. 320/2002 Sb., zákona č. 253/2003 Sb., zákona č. 354/2004 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 272/2005 Sb., nálezu Ústavního soudu, vyhlášeného pod č. 531/2005 Sb., zákona č. 131/2006 Sb., zákona č. 178/2006 Sb., zákona č. 254/2011 Sb., zákona č. 75/2012 Sb., zákona č. 89/2012 Sb., zákona č. 428/2012 Sb., zákona č. 503/2012 Sb. a zákona č. 280/2013 Sb., se mění takto:

1. V § 11 se odstavec 2 včetně poznámky pod čarou č. 10a zrušuje. Dosavadní odstavce 3, 4, 6 a 7 se označují jako odstavce 2 až 5.

2. V § 11 odst. 2 se slova ‚převod jiného pozemku ve vlastnictví státu‘ nahrazují slovy ‚peněžitou náhradou‘.

3. V § 11 odst. 2 se věta druhá zrušuje.

4. § 11a se včetně nadpisu a poznámky pod čarou č. 13c zrušuje, a to včetně odkazu na poznámku pod čarou.

5. V § 12 se slova ‚převod pozemků podle § 11 odst. 2 nebo podle § 11a, popřípadě na finanční nahrazují slovem ‚peněžitou‘.

6. V § 13 se odstavce 6 až 8 zrušují.

7. V § 14a věť druhá se slova ‚náhradu, která se poskytne podle § 18a odst. 2‘ nahrazují slovy ‚peněžitou náhradou‘.

(...)

9. V § 15 se odstavec 7 zrušuje. Dosavadní odstavce 8 a 9 se označují jako odstavce 7 a 8.

10. V § 16 odstavec 1 zní:

„(1) Za pozemky, které se podle tohoto zákona nevydávají a za které nebyl poskytnut jiný pozemek, náleží peněžítá náhrada ve výši ceny odňatého pozemku stanovené podle § 28a, pokud tento zákon nestanoví jinak (§ 14 odst. 9). Náhradu poskytne pozemkový úřad do tří let po převzetí písemné výzvy

a) oprávněné osobě, jejímu dědici, příbuznému v řadě přímé, manželovi, partnerovi nebo sourozenci, a to v tomto pořadí, nebo

b) osobě, na kterou právo na náhradu přešlo jiným způsobem než podle písmene a) za předpokladu, že výzvu k poskytnutí náhrady učinila do 30 měsíců od data právní moci rozhodnutí podle § 9 odst. 4, kterým bylo obnoveno vlastnické právo k pozemkům.“

(...)

12. V § 17 odst. 2 se věta druhá zrušuje.

(...)

14. V § 17 odst. 3 se písmeno b) zrušuje. Dosavadní písmena c) až e) se označují jako písmena b) až d).

15. V § 17 odst. 3 písm. d) se slova „a nelze je použít jako pozemky náhradní“ zrušují.

(...)

18. V § 18a odst. 1 se za slovo „poskytuje“ vkládá slovo „peněžité“ a za slovo „osobě“ se vkládá slovo „peněžitou“.

(...)

20. V § 18a se odstavec 2 zrušuje a zároveň se zrušuje označení odstavce 1.

21. V § 20 odst. 2 větě třetí se slova „způsobem uvedeným v § 18a odst. 2“ nahrazují slovy „, a to v peněžité formě“.

(...)

Čl. V

Přechodná ustanovení

1. Převody pozemků na základě žádostí podaných přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona podle § 11a odst. 11 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, a převody z veřejných nabídek vyhlášených podle § 11a zákona č. 229/1991 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se dokončí podle zákona č. 229/1991 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, pokud byly nejpozději ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona splněny podmínky stanovené zákonem č. 229/1991 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.

2. Pokud oprávněná osoba nepožádá Státní pozemkový úřad o peněžitou náhradu podle § 16 odst. 1 zákona č. 229/1991 Sb. ve lhůtě 10 let ode

dne nabytí účinnosti tohoto zákona, nárok na tuto peněžitou náhradu zaniká prvním dnem následujícím po uplynutí této lhůty. Nabude-li rozhodnutí o nevydání pozemků oprávněným osobám podle § 9 odst. 4 zákona č. 229/1991 Sb., ve znění účinném ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona, právní moci až po dni nabytí účinnosti tohoto zákona, počne lhůta 10 let pro uplatnění práva na peněžitou náhradu běžet ode dne právní moci tohoto rozhodnutí.

3. Převody nemovitých věcí na základě žádostí podaných přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona podle § 17 odst. 3 písm. a) zákona č. 229/1991 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, se dokončí podle zákona č. 229/1991 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona, pokud byly splněny podmínky stanovené zákonem č. 229/1991 Sb., ve znění účinném přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona.“

5. Ustanovení § 11 odst. 2 zákona o půdě, které má být zrušeno podle čl. IV bodu 1 zákona č. 185/2016 Sb., zakládá oprávněným osobám v případě, že nebylo možné vydat jejich původní pozemek, možnost převodu jiného lesního pozemku přiměřené výměry a kvality, to vše v cenách ke dni 24. 6. 1991 a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem. V návaznosti na tuto změnu čl. IV body 2 až 7, 9, 10, 14, 15, 18, 20 a 21 zákona č. 185/2016 Sb. ruší, případně mění či doplňují jednotlivá ustanovení zákona o půdě, která možnost převodu jiného pozemku předpokládají, včetně ustanovení § 11a, které upravuje postup při převodu jiného zemědělského pozemku formou veřejných nabídek. K těmto změnám se vztahují i přechodná ustanovení podle čl. V zákona č. 185/2016 Sb. Ustanovení čl. IV bodu 12 zákona č. 185/2016 Sb. ruší druhou větu § 17 odst. 2 zákona o půdě, podle které „do schválení privatizačního projektu anebo v souladu s ním může pozemkový fond nemovitý majetek dát do užívání jiným osobám“.

III. Argumentace navrhovatelky

6. Navrhovatelka nejprve s odkazem na obsah příslušné důvodové zprávy uvádí, že SPÚ ke konci roku 2014 stále evidoval nevypořádané restituční nároky více než 56 tisíc oprávněných osob podle zákona o půdě v celkové výši 558 040 618,44 Kč a tento nevyhovující stav i nadále trvá, přičemž v téměř sto případech dosud nebylo Státním pozemkovým úřadem o restitučním nároku na vydání původního pozemku podle § 9 zákona o půdě vůbec rozhodnuto, jinými slovy, ani po dvaceti pěti letech nebyl stát prostřednictvím svých orgánů schopen o restitučních nárocích těchto osob rozhodnout.

7. Navrhovatelka připomíná, že demokratický československý stát se přijetím zákona o půdě v roce 1991 zavázal jeho adresátům poskytnout

náležitou náhradu. Po dvaceti pěti letech, kdy v tisících případech dokonce již třetí generace oprávněných osob stále s nadějí očekává pozemkovou náhradu, kterou jim stát doposud nebyl schopen poskytnout, vychází ve Sbírce zákonů (přes negativní stanovisko ústavně-právního výboru Senátu k návrhu tohoto zákona) novela zákona o půdě, jež naturální restituci k svévolně stanovenému datu bez dalšího ruší. Podle tiskového prohlášení SPÚ přitom stát do 1. 7. 2018 neuspokojí 80 % zbývajících nároků oprávněných osob, neboť do té doby SPÚ oprávněným osobám nenabídne dostatečný počet pozemků. Podle navrhovatelky je přitom vinou administrativy státu, nikoli dosavadní legislativy, že stát nebyl schopen po více než čtvrtstoletí nároky oprávněných osob vypořádat, protože je naprosto v rozporu s principy právního státu řešit tento problém odnětím možnosti naturální restituce, jež je oprávněnými osobami dle zákona o půdě legitimně očekávána.

8. Stát měl podle navrhovatelky místo přijetí napadené novely zákona o půdě zlepšit a zefektivnit nabídku pozemků pro oprávněné osoby lepším vedením SPÚ, jež se v současné době (místo řešení restitučních nároků) především věnuje problematice pozemkových úprav, pročež oprávněné osoby podle zákona o půdě opomíjí, veřejné nabídky podle zákona o půdě vyhlašuje pouze ojediněle, navíc kvalita nabízených pozemků není adekvátní uplatňovaným nárokům a po pěti letech existence SPÚ systém těchto nabídek nedoznal žádného zlepšení, spíše naopak. Navrhovatelka přitom SPÚ mimo jiné vytýká, že standardně oceňuje odňaté pozemky jako zemědělské bez přihlídnutí k tomu, zda nebyly určeny k zastavění, což dokládá např. obsahem usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 10. 2013 sp. zn. 28 Cdo 1816/2013 (a příkladmo dále odkazuje na rozhodnutí sp. zn. 28 Cdo 1540/2015, sp. zn. 28 Cdo 1867/2015, sp. zn. 28 Cdo 2597/2015, sp. zn. 28 Cdo 2740/2015, sp. zn. 28 Cdo 2843/2015, sp. zn. 28 Cdo 4657/2015, sp. zn. 28 Cdo 4078/2015, sp. zn. 28 Cdo 5368/2015, sp. zn. 28 Cdo 1298/2016, sp. zn. 28 Cdo 1637/2016, sp. zn. 28 Cdo 1754/2016, sp. zn. 28 Cdo 1949/2016, sp. zn. 28 Cdo 2552/2016, sp. zn. 28 Cdo 2576/2016, sp. zn. 28 Cdo 4758/2016, sp. zn. 28 Cdo 4200/2016 a sp. zn. 28 Cdo 2119/2017). V této souvislosti navrhovatelka navíc zdůrazňuje, že SPÚ i v případech, kdy je pravomocným rozhodnutím soudu shledáno jeho pochybení při ocenění restitučního nároku (neboť odňaté pozemky ocenil jako zemědělské, aniž by zohlednil jejich stavební charakter), toto rozhodnutí nerespektuje a nadále trvá na ocenění odňatých pozemků v několikanásobně nižších hodnotách odpovídajících pozemkům zemědělským. Oprávněné osoby jsou tak nuceny opětovně se obracet na soudy a domáhat se již jednou provedeného „přecenění“ jejich restitučního nároku (popsaný liknavý a svévolný postup SPÚ demonstruje navrhovatelka na případu rodiny Chvojových, jak vyplývá z odůvodnění usnesení Nejvyššího soudu ze dne 21. 6. 2016 sp. zn. 28 Cdo 155/2016,

resp. z usnesení ze dne 24. 4. 2017 sp. zn. 28 Cdo 5249/2016). SPÚ tedy podle navrhovatelky nerespektuje rozhodovací praxi vyšších soudů, což se odráží i v tom, že stále eviduje stovky a možná i tisíce restitučních nároků v několikanásobně podhodnocené výši. V důvodové zprávě uváděná částka zbývajících neuspokojených restitučních nároků je tak ve skutečnosti patrně výrazně vyšší.

9. Nadto navrhovatelka tvrdí, že v průběhu soudních řízení s oprávněnými osobami se SPÚ s cílem zabránit oprávněným osobám v získání náhradních pozemků státu uchyluje k nejrůznějším obstrukčním praktikám, přičemž způsobuje průtahy např. včasným nepředkládáním důkazů, mařením nařízených soudních jednání žádostmi o odročení jednání na poslední chvíli, předkládáním obsáhlých písemných vyjádření a různých důkazů den před soudním jednáním nebo dokonce až na samotném jednání, eventuálně opakovaným vznášením námitek místní nepřislušnosti soudů – přes jednoznačně určenou místní příslušnost podle § 88 písm. b) občanského soudního řádu – nebo podáváním návrhů na delegaci řízení k jiným soudům bez rozumného důvodu (toto tvrzení dokládá navrhovatelka mj. usnesením Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2017 sp. zn. 28 Nd 280/2017). Státní pozemkový úřad navíc podle navrhovatelky v soudních řízeních o žalobách oprávněných osob po podání žaloby převádí žalované pozemky na třetí osoby mimo veřejnou nabídku, aniž by vyčkal pravomocného soudního rozhodnutí (tuto praxi podle navrhovatelky ilustruje případ paní Anny Bekové), a to dokonce v rozporu s vlastním metodickým pokynem pro směnu pozemků, podle kterého jsou z převodů výslovně vyloučeny pozemky, „které jsou předmětem neskončeného soudního sporu“.

10. V návaznosti na to navrhovatelka vyjadřuje přesvědčení, že SPÚ dlouhodobě při převezech státního majetku upřednostňuje třetí osoby před oprávněnými osobami a majetek, který by měl primárně sloužit k uspokojování oprávněných osob podle zákona o půdě, převádí např. na obce (dokonce bezúplatně) nebo na komerční (nezemědělské) subjekty. Existence této protiprávní praxe přitom byla podle navrhovatelky opakovaně indikována v mnoha soudních rozhodnutích (uvádí např. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 1807/2013, sp. zn. 31 Cdo 3767/2009 a sp. zn. 28 Cdo 170/2008). V této souvislosti pak navrhovatelka upozorňuje i na případy, kdy SPÚ v důsledku vlastních chyb přichází na úkor oprávněných osob o velký rozsah pozemků za přinejmenším „podivných“ okolností, přičemž příkladmo uvádí kauzu pozemků v Modravě, kde stát pochybením SPÚ (v jehož důsledku byl vydán kontumační rozsudek) přišel o 24 hektarů státní zemědělské půdy (SPÚ se následně proti kontumačnímu rozsudku ani neodvolal a proti převodu nebrojil, přestože s převodem nesouhlasila Správa Národního parku Šumava a nárok obce byl zjevně promlčen), nebo směnu pozemků v hodnotě desítek milionů korun

v Bedřichově, kde šlo o devět hektarů státních zemědělských pozemků (rovněž tato kauza podle navrhovatelky názorně ilustruje, jak SPÚ upřednostňuje třetí osoby – zde podnikatele v zemědělství – před oprávněnými osobami, jelikož předmětné pozemky byly zcela způsobilé k vypořádávání restitučních nároků oprávněných osob podle zákona o půdě).

11. Navrhovatelka dále připomíná, že podle důvodové zprávy k dané novele zákona zprivatizoval stát od začátku 90. let dvacátého století celkem 660 tisíc hektarů zemědělské půdy, přičemž v rámci restitučních nároků byla oprávněným osobám podle zákona o půdě převedena z celkového rozsahu pouze zhruba jedna osmina, tedy cca 82 tisíc hektarů státní zemědělské půdy. V současnosti přitom SPÚ stále hospodáří s přibližně 130 tisíci hektary zemědělské půdy, tj. s 1,5násobkem výměry pozemků převedených od roku 1991 všem oprávněným osobám podle zákona o půdě, přičemž podle důvodové zprávy by k uspokojení všech zbývajících restitučních nároků stačilo „pouhých“ 10 tisíc hektarů, tedy méně než 10 % disponibilní výměry ve správě SPÚ. Vedle toho „drží“ stát prostřednictvím Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových další desítky tisíc nemovitostí neznámých vlastníkům. Podle navrhovatelky je tak evidentní, že stát má stále dostatek zemědělské půdy pro vypořádání zbývajících restitučních nároků, tedy, jinými slovy řečeno, dlužník, kterým je v tomto případě stát, na jedné straně v důvodové zprávě k novele zákona o půdě tvrdí, že nemá dostatečné množství pozemků k naturální restituci, na straně druhé ale disponuje dostatečným množstvím pozemků vhodných k saturaci restitučních nároků oprávněných osob, tyto pozemky však využívá nebo hodlá využít na úkor oprávněných osob pro jiné účely.

12. Za dané situace proto napadená část zákona č. 185/2016 Sb. podle navrhovatelky zakládá nerovnost mezi skupinou oprávněných osob, jejichž nárok již byl pozemkovou náhradou uspokojen (resp. se do 30. 6. 2018 podaří uspokojit), a skupinou cca 45 tisíc osob, jejichž nárok se naturálně uspokojit nepodaří, a to zvláště s ohledem na skutečnost, že finanční náhrada poskytovaná podle § 16 odst. 1 zákona o půdě je zcela nedostatečná. V této souvislosti navrhovatelka připomíná, že nároky všech oprávněných osob vznikly podle zákona o půdě podáním žádosti o vydání původního pozemku v letech 1991 a 1992 a převážně vinou státu dosud nebyly v desítkách případů uspokojeny, buď z důvodu neúměrně dlouhých správních řízení o vydání původního pozemku, nebo z důvodu nedostatečně kvalitní a omezené nabídky náhradních pozemků. V tomto právním postavení jsou si všechny oprávněné osoby rovny a přísluší jim stejná práva i povinnosti, jež jim stát přijetím zákona o půdě v roce 1991 zaručil. Podle navrhovatelky přitom právní stát nemůže nyní libovolně a bezdůvodně, a to ani prostřednictvím zákona, vyčlenit jednu skupinu, jejíž nároky neuspokojí; takový postup by totiž představoval hrubé porušení principu rovného

zacházení. Přitom podle informací navrhovatelky v současné době SPÚ eviduje několik desítek neskončených restitučních případů (až 100), jež byly zahájeny v letech 1991 a 1992, ve kterých nebylo o tvrzeném restitučním nároku vůbec rozhodnuto, a napadená novela zákona o půdě těmto osobám „přisoudila“ pouze možnost finanční náhrady v cenách k roku 1991. Restituce tak v jejich případech nebyla skončena ani po více než 26 letech, přestože lhůta pro rozhodnutí podle správního řádu činí šedesát dnů. V těchto konkrétních případech lze tedy podle navrhovatelky důvodně očekávat, že s ohledem na průtahy v restitučních řízeních a nerovnost účastníků ve věci poskytování restitučních náhrad může být Česká republika v jakémkoliv soudním sporu vedeném u Evropského soudu pro lidská práva neúspěšná.

13. Navrhovatelka dále označuje napadenou právní úpravu za nepřipustně retroaktivní, „neboť zasahuje do právního nároku oprávněných osob na vydání náhradního pozemku podle § 11a zákona o půdě ... vzniklého před jeho účinností“, jež zcela ruší bez adekvátní náhrady. Podle navrhovatelky tak jde o nepřipustný případ pravé retroaktivity, jak zdůraznil Ústavní soud již v nálezu ze dne 8. 6. 1995 sp. zn. IV. ÚS 215/94 (N 30/3 SbNU 227), a v důsledku toho současně dochází ke svévolnému porušení legitimního očekávání oprávněných osob. Novela zákona o půdě totiž oprávněným osobám v rozporu s tímto základním právem odnímá možnost tento nárok vůbec nabýt (u dosud neskončených správních řízení podle § 9 zákona o půdě) anebo tento řádně nabytý nárok na základě pravomocného správního rozhodnutí o nevydání původního pozemku podle § 11a zákona o půdě znemožňuje vůbec uplatnit. K tomu je podle navrhovatelky nutno poznamenat, že legitimní očekávání získání náhradního pozemku je v těchto případech zesílené dobrou vírou ve správnost rozhodnutí orgánu veřejné správy, jež v poučení výslovně uvádí, že těmto osobám vzniká vůči státu subjektivní právo na vydání náhradního pozemku. Svévolné odnětí možnosti nabýt nemovitý majetek jako restituční náhradu k 1. 7. 2018 je proto naprosto nepřipustné a narušuje základní právo oprávněných osob na nabytí nemovitého majetku, jež je chráněno i Dodatkovým protokolem k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jak vyplývá z konstantní judikatury Evropského soudu pro lidská práva.

14. Svévolnost zákonodárce spatřuje navrhovatelka rovněž ve způsobu stanovení lhůty pro ukončení možnosti uspokojení restitučních nároků formou náhradních pozemků, a to jak ve vztahu k oprávněným osobám, které svoje restituční nároky uplatňují v rámci probíhajících cca 2 000 soudních řízení, tak i ve vztahu k osobám, jež požádaly podle § 9 zákona o půdě o vydání původního pozemku v roce 1991, ale dosud o jejich žádostech nebylo rozhodnuto. Zákonodárce se totiž při stanovení data účinnosti zrušení § 11a zákona o půdě vůbec nezabýval otázkou, jaký bude k tomuto dni

stav předmětných nároků oprávněných osob. Napadená novela přitom neobsahuje žádná přechodná ustanovení ve vztahu k oprávněným osobám v různých právních postaveních (s výjimkou zlomku oprávněných osob – cca 20 % dle proklamace SPÚ, jež do 1. 7. 2018 uspějí ve veřejných nabídkách pozemků). Podle názoru navrhovatelky navíc napadená novela nikterak nezohledňuje její společenské a finanční dopady, a to včetně výše nákladů nezbytných na dokončení probíhajících soudních sporů a sporů týkajících se otázky náhrady škody, již neúspěšné oprávněné osoby vůči státu patrně vnesou.

15. Absence přechodných ustanovení přinejmenším ve vztahu k oprávněným osobám, o jejichž nárocích je rozhodováno v již probíhajících soudních řízeních, byla podle mínění navrhovatelky hrubou chybou předkladatele návrhu zákona, a jelikož tento deficit nebyl odstraněn ani v rámci legislativního procesu, porušuje napadená novela zákona o půdě princip právní jistoty oprávněných osob, vedoucích soudní spory s SPÚ. V důsledku chybějících přechodných ustanovení totiž není vůbec zřejmé, zda se po 30. 6. 2018 dokončí zahájená soudní řízení podle dosavadní právní úpravy, tj. zda bude možné – v případě úspěchu oprávněných osob v soudních řízeních – dokončit převod náhradních pozemků, či nikoliv. V této souvislosti je podle navrhovatelky nezbytné připomenout, že SPÚ si byl sice tohoto problému vědom (tato skutečnost je v důvodové zprávě zmíněna), ovšem zařazení příslušných přechodných ustanovení do předmětné novely nepožadoval, přestože v případě žádosti o převod funkcí celků tak naopak učinil (a to přesto, že v tomto případě jde o marginální skupinu oprávněných osob, disponujících nikoliv přímými nároky původních oprávněných osob nebo jejich dědiců, nýbrž nároky odvozenými). Zákonodárce tak tuto skupinu podle navrhovatelky bezdůvodně upřednostnil před ostatními oprávněnými osobami, pro něž naopak právní režim již vzniklých nároků na vydání náhradního pozemku od 1. 7. 2018 vůbec neupravil, čímž je uvrhl do stavu právní nejistoty, a tím porušil princip předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti zákona.

16. Z výše uvedených důvodů a s odkazem na závěr nálezu ze dne 13. 12. 2005 sp. zn. Pl. ÚS 6/05 (N 226/39 SbNU 389; 531/2005 Sb.) proto navrhovatelka namítá, že inkriminovaná zákonná lhůta je z výše uvedených důvodů a) nepřiměřená, b) v důsledku absence příslušných intertemporálních ustanovení u osob, o jejichž nároku podle § 9 zákona o půdě by bylo rozhodnuto kupř. dne 2. 7. 2018, svévolně stanovená a c) zakládající ústavně neakceptovatelnou nerovnost dvou skupin subjektů. Navrhovatelka přitom akcentuje závěry nálezu ze dne 13. 8. 2015 sp. zn. III. ÚS 130/14 (N 144/78 SbNU 235) a zejména pak nálezu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. II. ÚS 4139/16 (N 129/86 SbNU 205), ze kterých vyplývá, že nelze poskytovat finanční náhradu za odňaté nemovitosti podle cenových předpisů platných

ke dni 1. 4. 1991, neboť finanční náhrada by měla být poskytnuta v rozumné výši. Ani napadená novela však § 28a zákona o půdě nikterak nemění a ani následná praxe SPÚ nevyovídá o tom, že by stát (prostřednictvím této organizační složky) měl v úmyslu závěry těchto nálezů jakkoli reflektovat.

17. Přestože od vyhlášení nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/05 uplynulo více než deset let, má navrhovatelka za to, že důvody, které vedly k podání tehdejšího návrhu na zrušení části zákona o půdě, jsou do značné míry shodné s deficitem, jimiž je podle jejího názoru zatížena rovněž napadená právní úprava.

IV. Průběh řízení před Ústavním soudem

18. Ústavní soud podle § 69 odst. 1, 2 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) zaslal návrh oběma komorám Parlamentu jako účastníkům řízení a dále vládě a veřejné ochránkyni práv jako orgánům, které jsou oprávněny vstoupit do řízení jako vedlejší účastníci řízení.

IV.a Vyjádření komor Parlamentu

19. Senát i Poslanecká sněmovna ve svých vyjádřeních z 12. 12. 2017 a 20. 12. 2017, podepsaných předsedy jednotlivých komor Milanem Štěchem a Mgr. Radkem Vondráčkem, toliko stručně shrnuly průběh legislativního procesu, v jehož rámci byl projednán vládní návrh zákona, posléze vyhlášený pod č. 185/2016 Sb., přičemž Senát ve svém vyjádření rovněž stručně rekapituloval průběh a obsah plenární rozpravy nad předmětným návrhem zákona.

IV.b Vyjádření vlády

20. Vláda ve svém vyjádření ze dne 15. 1. 2018 nejprve v úvodu zdůraznila, že Státní pozemkový úřad eviduje již pouze desítky nedokončených správních řízení, přičemž je současně namístě zdůraznit, že ke konci roku 2016 bylo evidováno 99,79 % ukončených správních řízení o vydání původního majetku podle zákona o půdě. V již skončených řízeních bylo oprávněným osobám obnoveno vlastnické právo k původním pozemkům v úhrnné výměře 1,304 milionů hektarů, a pozemkové úřady současně rozhodly jednak o nevydání pozemků o celkové výměře 0,337 milionů hektarů bez náhrady (z důvodu neprokázání existence restitučního titulu) a jednak o nevydání pozemků o výměře 0,132 milionů hektarů s právem na náhradu v podobě náhradního pozemku nebo peněžitě (finanční) náhrady. Podle vlády je přitom třeba zdůraznit, že nedokončená správní řízení se většinou týkají mimořádně složitých kauz, u kterých došlo k přerušení řízení podle § 64 odst. 1 písm. c) správního řádu z důvodu probíhajících soudních řízení.

21. K námitce navrhovatelky, že v minulosti nebyly v dostatečné míře veřejně nabízeny pozemky oprávněným osobám, vláda uvádí, že Pozemkový fond České republiky (dále jen „Pozemkový fond“) a jeho nástupce SPÚ veřejně nabídl v 85 kolech nabídek pozemků oprávněným osobám celkem 246 334 pozemků v úhrnné výměře 1 342 886 223 m² v ceně 8 091 525 777 Kč. Dále bylo zveřejněno 66 kol nabídek pozemků k prodeji podle § 7 zákona č. 95/1999 Sb., o podmínkách převodu zemědělských a lesních pozemků z vlastnictví státu na jiné osoby a o změně zákona č. 569/1991 Sb., o Pozemkovém fondu České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů, a podle § 12 zákona č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 503/2012 Sb.“), v nichž bylo nabídnuto 640 596 pozemků ve výměře 5 779 844 089 m² v ceně 26 225 395 370 Kč. Od počátku prodejních nabídek se jich mohou zúčastnit i oprávněné osoby a hradit kupní cenu svými restitučními nároky. Od roku 2003 mají oprávněné osoby v rámci prodejních nabídek přednost, za předpokladu, že nabývají pozemky v lokalitách, kde jim byly jejich vlastní pozemky zestátněny a nevydány. Od roku 2012 byla tato přednost oprávněných osob rozšířena zrušením podmínky stejné lokality. Úspěšnost nabídek vyjádřená výměrou byla od roku 1998 do roku 2014 v průměru 19%. Vyšší úspěšnost byla zaznamenána jen v roce 2005 (cca 34 %), tedy v době, kdy oprávněné osoby očekávaly ukončení poskytování náhradních pozemků (tedy v době tzv. první restituční tečky, zrušené nálezem sp. zn. Pl. ÚS 6/05). Další nárůst zájmu oprávněných osob o veřejnou nabídku pozemků (cca 45 %) nastal až v roce 2016, když byla možnost získání náhradního pozemku legislativně opět omezena napadenou právní úpravou. Uvedené skutečnosti podle názoru vlády jednoznačně svědčí o tom, že Státní pozemkový úřad je z liknavosti obviňován navrhovatelkou neoprávněně. V této souvislosti vláda ve vyjádření deklaruje připravenost doložit přehled marně nabízených pozemků, jež jsou vhodné jako restituční náhrada.

22. Namítá-li navrhovatelka, že SPÚ nesprávně eviduje hodnotu nevydaných pozemků, vláda v první řadě zdůrazňuje, že vypořádání nároků podle zákona o půdě je nezbytně nutně vázáno na součinnost oprávněné osoby, jež musí jasně a zřetelně vyjádřit svoji vůli ve věci formy vypořádání svého restitučního nároku. Pro potřeby akcelerace vypořádání restitučních nároků realizoval Pozemkový fond v roce 2008 informační kampaň, kdy oslovil cca 50 tisíc oprávněných osob, které v tu dobu držely nevypořádané nároky na náhradní pozemky, osobním dopisem s výzvou a návodem na uspokojení jejich restitučních nároků. Obdobnou informační kampaň provedl Pozemkový fond opakovaně v roce 2012, kdy oslovil cíleně pouze oprávněné osoby, u kterých v té době neevidoval žádnou žádost o náhradní

pozemky či o peněžitou náhradu. Osloveno bylo dopisem přes 38 tisíc oprávněných osob výzvou k aktivní účasti na vypořádání restitučních nároků, a to buď formou účasti na veřejných nabídkách pozemků (včetně sdělení jejich termínů a postupu, jak o pozemky žádat), nebo uplatněním nároku na poskytnutí peněžité náhrady. Obě informační kampaně přinesly krátkodobý efekt v podobě mírného zvýšení zájmu o poskytnutí peněžitých náhrad, zejména od těch oprávněných osob, jež držely restituční nároky nižších nominálních hodnot. Významný nárůst zájmu o veřejné nabídky pozemků tedy zaznamenán nebyl.

23. V návaznosti na námitku navrhovatelky o nedostatečné výši evidovaných restitučních nároků vláda dále ve svém vyjádření zdůrazňuje, že původní účel a smysl zákona o půdě byly v průběhu plynutí času upozaděny preferencí jiných zájmů oprávněných osob (a jiných osob, jež na restitučním procesu participovaly na komerční bázi). Případy, kdy se Pozemkový fond či SPÚ dostaly do sporu s oprávněnou osobou ohledně výše jejího restitučního nároku, přitom mají podle vlády zpravidla totožný scénář: oprávněné osoby ve správním řízení u pozemkových úřadů požadovaly, aby bylo o jejich restitučních nárocích rozhodnuto podle zákona o půdě, který jako jediný z celé řady restitučních právních předpisů zakládal možnost poskytnutí náhradních pozemků, a to s odkazem na původní zemědělský charakter jim odňatých pozemků. Poté, co tito restituční dosáhli správného rozhodnutí, kterým jim bylo přiznáno právo na náhradní pozemek, akcentovali poněkud v protikladu k původně tvrzenému zemědělskému charakteru nevydaných pozemků skutečnost, že předmětné pozemky byly k datu jejich odnětí pravomocně určeny k realizaci stavby, případně již byly zastavěny. Cílem takového postupu bylo přimět Pozemkový fond a následně SPÚ k „přecenění“ nároků, tedy ke stanovení jiné (výhradně mnohem vyšší) hodnoty nevydaných pozemků (za typický příklad tohoto postupu označuje vláda např. navrhovatelkou uváděný případ rodiny Chvojových). Pro ilustraci vláda uvádí, že pokud by všechny oprávněné osoby v rámci celé České republiky dosáhly ocenění svých nevydaných pozemků v cenách stavebních pozemků, činil by celkový objem všech nevypořádaných restitučních nároků nikoliv dnes evidovaných 0,397 miliardy Kč, nýbrž téměř 44 miliard Kč, přičemž v intencích nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16 by byla tato hodnota ještě násobně vyšší, což by značně zatížilo státní rozpočet.

24. V této spojitosti vláda navíc uvádí, že SPÚ eviduje 526 žalob 254 oprávněných osob; zpravidla tyto oprávněné osoby spojují v žalobních návrzích požadavek na převod jimi vybraných pozemků s otázkou výše jejich restitučního nároku. V případech, kdy soudy ve výroku pravomocného rozsudku určí výši restitučního nároku, SPÚ toto akceptuje. Jestliže se však soud zabývá výši restitučního nároku pouze v odůvodnění rozsudku

coby předběžnou otázkou, trvá SPÚ na původní, jím již dříve uznané výši restitučního nároku.

25. Současně vláda zdůrazňuje, že z činnosti SPÚ je známa řada případů žalob na nahrazení projevu vůle, kdy se postup žalobců přičií zákonu či dobrým mravům (např. je uplatněna žaloba na pozemky, které jsou z převodu oprávněným osobám vyloučeny podle § 6 zákona č. 503/2012 Sb., přičemž nejčastěji jde o pozemky, které jsou závaznou částí schválené územně plánovací dokumentace určeny k zastavení veřejně prospěšnou stavbou; prostřednictvím soudu jsou mimo to např. požadovány pozemky nacházející se uvnitř uzavřených areálů určených pro privatizaci podle zákona č. 92/1991 Sb., o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, což následně brání ukončení privatizace těchto areálů, a tím dochází jednak k omezení provozovatelů zemědělské prvovýroby, jednak je tím znemožněno odstátnění majetku náročného na údržbu). Postup oprávněných osob, resp. jejich právních zástupců, podle mínění vlády často vykazuje znaky účelového jednání, kdy není primárně sledováno uspokojení restitučního nároku, nýbrž jde spíše o snahu zvrátit výsledek soutěže o směnu (jako typický příklad vláda poukazuje na navrhovatelkou zmiňovaný případ Anny Bekové).

26. Konečně, poukazuje-li navrhovatelka na případy, kdy SPÚ převáděl pozemky na jiné subjekty než na oprávněné osoby s nevyořádaným nárokem na náhradní pozemky, vláda připomíná, že tyto převody vyplývají z platné právní úpravy, jmenovitě ze znění § 7 zákona č. 503/2012 Sb., přičemž podle § 6 téhož zákona jsou vyloučeny z převodu na jiné subjekty než na obce taktéž převody podle zákona o půdě, neboť zákon v těchto případech u pozemků, jež jsou územně plánovací dokumentací určeny k zastavení veřejně prospěšnými stavbami, upřednostňuje obce. Z povahy věci jde tedy o pozemky, které nejsou vhodné jako náhrada za nevydaný zemědělský majetek, neboť jejich vydáním nemůže dojít k nápravě křivdy způsobené na zemědělském majetku.

27. Závěrem vláda s ohledem na výše rekapitulované vyjadřuje přesvědčení, že předmětný návrh není důvodný; jím napadená zákonná ustanovení totiž sledují legitimní cíl v podobě urychlení dokončení restitucí zemědělského majetku, přičemž zákonodárcem zvolené prostředky k dosažení tohoto cíle jsou racionální a přiměřené. Vláda proto navrhuje, aby byl návrh skupiny senátorů v plném rozsahu zamítnut.

IV.c Sdělení veřejné ochránčyně práv

28. Veřejná ochránčyně práv Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., připsím se dne 5. 12. 2017 Ústavnímu soudu sdělila, že nevyužívá svého práva podle § 69 odst. 3 zákona o Ústavním soudu vstoupit do tohoto řízení jako vedlejší účastník řízení.

IV.d Replika navrhovatelky

29. Navrhovatelka v replice k rekapitulovaným vyjádřením účastníků řízení vyjadřuje nesouhlas s argumentací obsaženou ve vyjádření vlády, přičemž v prvé řadě zdůrazňuje, že zemědělský charakter pozemků není vyloučen tím, že jsou dané pozemky územně plánovací dokumentací určeny k zástavbě. Tato skutečnost má dopad jedině na výši stanovené náhrady, určené zákonem předvídaným způsobem – podle oceňovacího předpisu (tedy podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb.), který ostatně výslovně předpokládá možnost ocenění daných pozemků jako pozemků stavebních. Viděno tímto prizmatem, samotný odhad objemu nevypořádaných restitučních nároků a s tím související možné (extrémní) zatížení státního rozpočtu vyvolávají otázku, zda je rozpočet SPÚ (potažmo státní rozpočet jako takový) připraven na takto vysoké finanční kompenzace.

30. K nesouhlasu SPÚ s uplatněnými žalobami o nahrazení projevu vůle a s nimi často spojenými návrhy na určení výše restitučního nároku navrhovatelka uvádí, že při splnění podmínek opakovaně dovozených judikaturou Ústavního soudu a Nejvyššího soudu jde o postup zcela legální. Navrhovatelka v této souvislosti v obecné rovině konstatuje, že byla-li možnost domáhat se „soudního“ vypořádání restitučních nároků dovozena závaznými rozhodnutími Ústavního soudu [např. nálezem ze dne 4. 3. 2004 sp. zn. III. ÚS 495/02 (N 33/32 SbNU 303)], měl SPÚ přehodnotit svůj postup vůči oprávněným osobám tak, aby jeho přístup nebylo nutno i nadále hodnotit jako liknavý a svévolný. Z celé řady následně vydaných rozhodnutí Ústavního soudu a Nejvyššího soudu je však podle navrhovatelky zřejmé, že se tak nestalo a že je přístup SPÚ v této souvislosti možno hodnotit jako absolutně konstantní, se všemi právními důsledky, jež z toho pro povinný subjekt plynou.

31. Má-li vláda podle svého vyjádření za to, že napadená ustanovení novely zákona o půdě sledují legitimní cíl (urychlení dokončení restituční zemědělského majetku), přičemž prostředky zvolené zákonodárcem k dosažení tohoto cíle mají být údajně racionální a přiměřené, navrhovatelka namítá, že podle jejího názoru nelze hovořit o legitimitě zákonodárcem stanoveného cíle v situaci, kdy po téměř 27 letech od účinnosti zákona o půdě SPÚ a) nebyl v případě více než 41 800 osob schopen nároky těchto osob uspokojit, b) nadále eviduje (minimálně) desítky správních řízení, jež nebyl schopen za celou tuto dobu dokončit. Zejména pro skupinu oprávněných osob, jichž se týkají neskončená správní řízení, by přitom byl zásah do jejich práv zcela zjevně nepřiměřený a v příkrém rozporu s jejich legitimním očekáváním navrácení původního majetku, eventuálně poskytnutí náhradního pozemku. V důsledku toho, že státní orgány nerozhodly

o jejich nároku před změnou zákonné úpravy, jim bude zcela upřeno právo na naturální restituci, zákonem o půdě primárně předvídanou. Přestože tyto oprávněné osoby trpělivě čekaly a aktivně vystupovaly při vyřízení svých restitučních žádostí, budou plně odkázány na finanční kompenzace v nepřiměřených cenách k roku 1991, jelikož neexistuje právní rámec úpravy těchto kompenzací, jež by nějakým způsobem reflektoval plynutí času. I z tohoto úhlu pohledu je proto navrhovatelka přesvědčena, že napadená ustanovení nemohou v testu proporcionality obstát.

IV.e Vyjádření Státního pozemkového úřadu

32. K žádosti Ústavního soudu o sdělení informací o aktuálním (počtu) stavu (probíhajících) restitučních řízení poskytla ústřední ředitelka SPÚ stručné vyjádření, ve kterém nejprve připomněla relevantní právní úpravu a její průběžné změny, přičemž zdůraznila, že stejně jako zákon o půdě neupravil lhůty pro rozhodování pozemkových úřadů, neupravil ani stanovené podmínky pro řešení uplatněných restitučních nároků, které jim byly vymezeny jen rámcově, což rozhodně nepřispělo k rychlejšímu postupu pozemkových úřadů; jednoznačně přitom nebyly upraveny ani důvody převzetí nemovitostí státem podle § 6 zákona o půdě, přičemž zejména ustanovení § 6 odst. 1 písm. t) a u) považuje i soudní praxe za sporná a v některých sporných otázkách se sjednotila až v současné době [viz náleze z dne 11. 7. 2017 sp. zn. III. ÚS 1961/15 (N 119/86 SbNU 65)].

33. Z celkové hodnoty nároků za nevydanou půdu zbývá v současné době vypořádat 393 milionů Kč (to je 4,9% z celku). Nevypořádané nároky eviduje SPÚ u necelých 42 tisíc oprávněných osob. Z tohoto počtu téměř 34 tisíc oprávněných osob nikdy v minulosti nepožádalo o žádnou z forem vypořádání nároku. Neúčastnily se nabídek, nepožádaly o finanční náhradu ani nevedou soudní spor o poskytnutí náhradního pozemku. Vypořádání těchto nároků je přitom podle SPÚ z dlouhodobého hlediska nepravděpodobné. Tyto oprávněné osoby aktivně neusilují o vypořádání restitučních nároků a bez zákonem určeného konce restitučního procesu budou jejich restituční nároky stále považovány za závazek (dluh) státu, bez možnosti tento závazek (dluh) splnit; více než 53 % oprávněných osob, které drží nevypořádaný restituční nárok, přitom disponuje restitučním nárokem v nominální hodnotě do 1 000 Kč.

34. SPÚ dále zdůrazňuje, že účelem zákona č. 185/2016 Sb. bylo stanovení časového rámce pro ukončení restitučních požadavků, neboť další prodloužení naturální restituce omezuje rozvojové programy státu. Oprávněné osoby v drtivé většině neprovozují zemědělskou výrobu a mají zájem jen o pozemky komerčně využitelné, tj. o pozemky, u nichž je předpoklad jiného než zemědělského využití, což nebylo účelem zákona o půdě. Mimo to oprávněné osoby zastupují podle SPÚ osoby, které se jejich jménem

(a často úspěšně) domáhají soudní cestou zvýšení jejich nároků na náhradu za nevydané pozemky, která činí podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb., v Praze 250 Kč/m², přičemž nejvyšší cena zemědělské půdy je podle tohoto cenového předpisu 11,80 Kč/m². Tímto oceněním je tak oprávněným osobám založen nárok na převod náhradních pozemků v několikanásobně vyšší výměře, než činí výměra odňatých pozemků. Zástupci oprávněných osob se následně domáhají soudní cestou vydání náhradních pozemků, které si sami vybírají, a soudy žalobám na náhradní pozemky vyhovují bez zřetele na postup stanovený v § 11a zákona o půdě a bez zřetele na stanoviska SPÚ. Zástupci oprávněných osob navíc náhradní pozemky od oprávněných osob odkupují, čímž se podle SPÚ následně obohacují jiné skupiny osob než osoby oprávněné. Na tyto skutečnosti upozorňuje SPÚ zodpovědná místa delší dobu, ve zvýšené intenzitě pak od konce loňského roku.

35. V této souvislosti SPÚ zdůrazňuje, že snaha oprávněných osob o změnu ocenění jejich nevydaných pozemků tak, aby odpovídala ceně pozemků určených pro stavbu, by v krajním případě mohla vést k nárůstu nevypořádaných nároků až na stodesetinásobek. Stávající zůstatek restitučních nároků, který byl zjištěn oceněním nevydaných pozemků jako pozemků zemědělských (a výjimečně, v jasně prokazatelných případech, jako pozemků stavebních), činí cca 0,395 miliardy Kč. Nárůst hodnoty nevypořádaných nároků, kterému se SPÚ intenzivně brání, by přitom znamenal navýšení na 43,9 miliardy Kč. Uvedené údaje stále ještě představují cenovou úroveň roku 1991, kdy nabyt účinnosti zákon o půdě. Účelem zákona o půdě přitom podle mínění SPÚ nebylo odškodňovat restituenty za veškerou investiční výstavbu z let 1948 až 1989, to měly řešit jiné restituční právní předpisy. Zákon o půdě se měl týkat nápravy majetkových křivd spáchaných odnětím zemědělské půdy a zemědělského majetku. Dosud netušené důsledky pak může podle SPÚ přinést soudní aplikace nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4139/16. Je totiž zjevné, že oprávněné osoby budou požadovat peněžitou náhradu ve výrazně vyšší hodnotě, než kterou představuje hodnota pozemků vztažená k roku 1991. Jestliže se naplní tyto reálné předpoklady, je možné odhadovat, že zbývající nevypořádané nároky, které jsou dnes SPÚ vyčísleny na necelých 400 milionů Kč (a představují necelých 5% z celkového objemu všech vzniklých nároků), zatíží státní rozpočet částkou v řádu stovek miliard korun.

36. V závěru svého vyjádření SPÚ uvádí, že v současnosti eviduje řádově desítky případů nedokončených správních řízení (Krajský pozemkový úřad pro Jihomoravský kraj eviduje 77 spisů, což představuje méně než 0,5% všech jím evidovaných věcí, Krajský pozemkový úřad pro Středočeský kraj a hl. m. Praha pak eviduje 151 neskončených věcí), přičemž většinou jde o mimořádně složité restituční kauzy, které jsou přerušeny podle § 64

odst. 1 písm. c) správního řádu z důvodu probíhajících soudních řízení, či jde o dosud neprojednaná řízení o dědictví, případně spory o určení státního občanství. Z hlediska SPÚ jde o případy, které nelze dlouhodobě ukončit, přičemž SPÚ na tomto stavu nemůže nic změnit. Současně SPÚ zdůraznil, že bude i v budoucnu dokončovat jednotlivé restituční případy v okamžiku, kdy odpadnou překážky, které tomuto dokončení až dosud bránily. Ze všech výše rekapitulovaných důvodů SPÚ vyjádřil přesvědčení, že zákonné ukončení poskytování naturálních náhrad a tzv. restituční tečka jsou důvodné a oprávněné.

IV.f Replika navrhovatelky na vyjádření Státního pozemkového úřadu

37. Navrhovatelka ve stručné replice nejprve připomněla, že z vyjádření Státního pozemkového úřadu vyplývá, že ani po více než 27 letech nebylo rozhodnuto o restitučních nárocích několika stovek osob, protože tyto osoby – po takto dlouhé době, kdy nabyly legitimního očekávání, že budou mít možnost se ucházet o naturální náhradu – budou odkázány výlučně na absolutně neodpovídající finanční náhradu stanovenou v cenách platných před 27 lety, přičemž v obdobném postavení se ocitají i ty oprávněné osoby, u kterých bylo řízení podle § 9 zákona o půdě ukončeno teprve v nedávné době.

38. Navrhovatelka proto setrvává v přesvědčení, že zejména ve vztahu ke skupině osob, jichž se týkají dosud neskončená správní řízení, by byl zásah do jejich práv zcela zjevně nepřiměřený a v příkrém rozporu s jejich legitimním očekáváním. V důsledku toho, že státní orgány nerozhodly o jejich nároku před účinností napadené novely zákona o půdě, jim totiž bude zcela upřeno právo na zákonem o půdě primárně předpokládanou restituci v podobě náhradních pozemků. Tyto oprávněné osoby, byť trpělivě čekaly a aktivně vystupovaly při vyřízení svých restitučních žádostí, tak budou plně odkázány na finanční kompenzace v absolutně nepřiměřených cenách k roku 1991, jelikož neexistuje jakýkoliv legislativní rámec, jenž by reflektoval plynutí času.

39. Závěrem navrhovatelka předestřela záměr své vyjádření doplnit v návaznosti na dodatečně poskytnuté podklady, jež si vyžádala u jiných subjektů.

40. V návaznosti na to obdržel Ústavní soud dne 18. 6. 2018 „Stanovisko k ústavní konformitě zákona č. 185/2016 Sb., kterým se mění zákon č. 503/2012 Sb., o Státním pozemkovém úřadu a o změně některých souvisejících zákonů“, vypracované prof. JUDr. Alešem Gerlochem, CSC. V úvodu tohoto stanoviska vyjadřuje jeho autor přesvědčení, že napadená právní úprava je nepřipustně retroaktivní; jde sice o retroaktivitu nepravou, v jejím důsledku však dochází k zásahu do nabytých práv oprávněných osob; jestliže totiž zákon o půdě poskytl oprávněným osobám možnost volby mezi

náhradním pozemkem a finanční náhradou, představuje odnětí této volby zásah do nabytých práv, přičemž v daném případě podle autora stanoviska je „zklamaná důvěra“ ve značném nepoměru k obsahově nejasné „naléhavosti důvodů právní změny“. Současně autor zdůrazňuje, že posuzovaná právní úprava vytváří nerovné postavení mezi restituenty, a to paradoxně přesně proti logice standardního efektu nepravé retroaktivity, jež má naopak dosavadní nerovné postavení srovnatelných subjektů napravit. V závěru proto autor stanoviska konstatuje, že napadená právní úprava narušuje řadu ústavních principů, v prvé řadě princip právní jistoty a princip rovnosti.

IV.g Ústní jednání

41. Podle § 44 zákona o Ústavním soudu rozhodl Ústavní soud ve věci bez konání ústního jednání, protože od něj nebylo možno očekávat další objasnění věci.

V. Aktivní procesní legitimace a podmínky řízení

42. Návrh na zrušení napadených částí zákona podala skupina 18 senátorů, která je podle § 64 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, oprávněným navrhovatelem k podání návrhu na zrušení zákona; k návrhu je přiložena podpisová listina, na které každý ze senátorů jednotlivě potvrdil, že se k návrhu připojuje. Návrh obsahuje veškeré zákonem požadované náležitosti, není podle § 66 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., nepřipustný, nejsou dány ani důvody pro zastavení řízení podle § 67 téhož zákona a i z dále uvedených důvodů je možno jej považovat za formálně bezvadný.

43. Navrhovatelka nenapadá zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění zákona č. 185/2016 Sb., nýbrž přímo jednotlivá ustanovení této novely. Ústavní soud v minulosti opakovaně odmítl jako zjevně neopodstatněné návrhy na zrušení novelizujících ustanovení, jestliže tyto již nabýly účinnosti, a měly tak za následek změnu novelizovaného právního předpisu. To totiž znamenalo, že již přestaly být součástí napadené novely, a místo toho se staly (s výjimkou případných přechodných ustanovení novely) součástí novelizovaného právního předpisu, který však napaden nebyl [srov. např. usnesení ze dne 15. 8. 2000 sp. zn. Pl. ÚS 25/2000 (U 27/19 SbNU 271) či usnesení ze dne 5. 8. 2014 sp. zn. Pl. ÚS 26/13 (dostupné na <http://nalus.usoud.cz>)].

44. V posuzované věci je ovšem situace odlišná, neboť napadená ustanovení zatím nenabyla účinnosti. Obecně platí, že platný právní předpis nebo jeho ustanovení lze přezkoumávat v řízení o zrušení zákonů nebo jiných právních předpisů bez ohledu na to, zda již došlo k nabytí jeho

účinnosti. Není přitom podstatné, zda jde o nový právní předpis nebo právní předpis novelizovaný, jenž je doposud účinný v předchozím znění. Jakkoliv by se případný derogační zásah Ústavního soudu měl zásadně vztahovat k novelizovanému ustanovení, za situace, kdy je protiústavnost spatřována v samotném faktu zrušení předchozí zákonné úpravy, lze za účelem zachování právní jistoty připustit, že předmětem ústavního přezkumu bude i příslušné novelizující ustanovení novely zákona. Tím se zajistí, že novelizací nedojde ke zrušení právního předpisu nebo jeho části za situace, kdy by absence právní úpravy měla za následek protiústavní stav. Tak tomu přitom je i v dané věci.

45. Nic proto nebrání věcnému projednání návrhu. Výjimku představuje pouze čl. IV bodu 12 zákona č. 185/2016 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 8. 2016. Protože v případě tohoto zrušovacího ustanovení nejsou dány – a ani navrhovatelkou tvrzeny – důvody, které by s ohledem na obsah zrušeného ustanovení opodstatňovaly zásah Ústavního soudu (srov. usnesení sp. zn. Pl. ÚS 26/13), byl návrh v této části shledán zjevně neopodstatněným.

46. Přípisem ze dne 14. 5. 2018 navrhovatelka navrhla, aby se Ústavní soud usnesl, že daná věc je naléhavá, a vyhověl jejímu návrhu na přednostní projednání věci; aniž vydával samostatné usnesení, Ústavní soud z důvodu blízkého se data účinnosti napadených ustanovení návrhu na přednostní projednání věci fakticky vyhověl.

VI. Posouzení kompetence a procedury přijetí napadených ustanovení

47. Podle § 68 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., sestává posouzení ústavnosti zákona s ústavním pořádkem ze zodpovězení otázky, zda byl daný zákon přijat a vydán v mezích Ústavou stanovené kompetence, zda byl přijat ústavně předepsaným způsobem a zda je jeho obsah v souladu s ústavním pořádkem České republiky.

48. Ústavní soud konstatuje, že Parlament měl podle čl. 15 odst. 1 Ústavy kompetenci k přijetí napadeného zákona. Z vyjádření jeho komor a veřejně přístupných dokumentů vztahujících se k legislativnímu procesu dále zjistil, že návrh uvedeného zákona (Poslanecká sněmovna, 7. volební období, 2013–2017, sněmovní tisk 575/0) předložila vláda Poslanecké sněmovně dne 25. 8. 2015. Poslanecká sněmovna jej schválila ve třetím čtení dne 23. 3. 2016 na své 42. schůzi (usnesení č. 1147), kdy pro něj hlasovalo 122 ze 158 přítomných poslanců, 15 bylo proti. Senát projednal návrh zákona dne 27. 4. 2016 na své 23. schůzi a vrátil jej Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy (Senát, 10. funkční období, 2014–2016, senátní tisk 247, usnesení č. 420). Pro vrácení návrhu zákona s pozměňovacími návrhy (jež se ovšem nikterak nedotýkaly nyní napadených ustanovení)

hlasovalo 49 z 65 přítomných senátorů, nikdo nebyl proti. Poslanecká sněmovna dne 24. 5. 2016 na své 47. schůzi setrvala na původně schváleném návrhu zákona (usnesení č. 1230). Pro hlasovalo 120 ze 151 přítomných poslanců, 13 bylo proti. Přijatý zákon byl doručen prezidentu republiky dne 30. 5. 2016 a prezident republiky jej podepsal dne 1. 6. 2016; k jeho vyhlášení ve Sbírce zákonů došlo dne 13. 6. 2016 v částce 70 pod č. 185/2016 Sb. Tato zjištění postačují k závěru, že zákon byl přijat ústavně předepsaným způsobem.

VII. Východiska ústavněprávního přezkumu napadeného pravidla

49. Navrhovatelka svým návrhem otevřela právní otázku, která v obdobné podobě rezonovala v již předchozí plenární věci sp. zn. Pl. ÚS 6/05, ve které se Ústavní soud zabýval tzv. první restituční tečkou. V rámci posouzení nynějšího návrhu je proto třeba nejprve připomenout nosné důvody tehdejšího derogačního výroku. Současně, přestože samotná otázka výše finančních náhrad v případě nemožnosti poskytnout náhradní pozemek není předmětem posuzované věci, je vhodné připomenout i některé závěry, které přijal Ústavní soud v navrhovatelkou i Státním pozemkovým úřadem opakovaně odkazovaném nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16. Vzhledem k naléhavosti věci, determinované datem účinnosti napadené právní úpravy, Ústavní soud neprováděl nad rámec vyjádření účastníků žádné dokazování, protože s výjimkou těchto výše rekapitulovaných vyjádření vyšel toliko z obsahu příslušné důvodové zprávy a z obsahu plenárních diskusí v rámci projednání návrhu napadeného zákona v Poslanecké sněmovně a Senátu.

VII.a Stručná rekapitulace závěrů nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/05

50. Ústavní soud v tomto nálezu nejprve připomněl celkový kontext zákona o půdě, tedy v prvé řadě skutečnost, že účelem zákona není toliko zmírnění křivd, nýbrž i obnova venkova, a proto je v případě existence důvodů pro nevydání pozemku subsidiárně založen nárok na bezúplatný převod jiného pozemku do vlastnictví oprávněné osoby (ustanovení § 11 odst. 2) a až teprve za pozemky, které se podle tohoto zákona nevydávají a za které nelze poskytnout oprávněné osobě jiný pozemek, zakotvuje zákon o půdě v pořadí druhý subsidiární nárok, jímž je nárok na finanční náhradu (ustanovení § 16 odst. 1); v případech splnění podmínek pro vydání původního, příp. náhradního pozemku tedy zákon alternativně zakládá pro oprávněné osoby možnost vypořádání nároků převodem vlastnických práv k nemovitostem ve vlastnictví státu.

51. Dále Ústavní soud připomněl, že lhůta (v daném případě prekluzivní lhůta pro uplatnění nároku na převod pozemku ve vlastnictví státu podle § 11 odst. 2 zákona o půdě, v tehdy platném znění) bez dalšího nevykazuje a ani nemůže vykazovat znaky protiústavnosti, tyto pak mohou být

dány teprve „konkrétními okolnostmi“ posuzované věci, jež představují: „1. nepřiměřenost lhůty ve vztahu k ní časově omezené možnosti uplatnění ústavně garantovaného práva (nároku), případně k ní vymezenému časovému úseku omezení subjektivního práva“, 2. svévole zákonodárce při stanovení délky této lhůty a „3. ústavně neakceptovatelná nerovnost dvou skupin subjektů, jež je výsledkem zrušení určité zákonné podmínky uplatnění práva pro její protiústavnost“.

52. Dříve, než se zabýval ústavností napadeného ustanovení, Ústavní soud připomněl, že k otázce vztahu mezi převodem půdy, kterou stát jakožto vlastník převádí na jiné osoby, a převodem půdy, kterou je stát povinen vydat oprávněným osobám – restituentům – na základě restitučních předpisů, zaujal stanovisko již v nálezu sp. zn. III. ÚS 495/02, v němž konstatoval, že „nároky vzniklé podle zákona o půdě mají prioritu, což vyplývá jak z ratia legis zákona o půdě a dlece jeho § 11 odst. 2“, tak z § 19 odst. 1 zákona č. 95/1999 Sb., a pokud stát prostřednictvím Pozemkového fondu aplikoval opačný výklad, ocitl se mimo rámec oprávnění, jež mu zákon svěřuje (čl. 2 odst. 2 Listiny). Ústavní soud tedy zdůraznil, že Pozemkový fond nesmí fakticky upřednostňovat postup podle zákona č. 95/1999 Sb. před uspokojováním závazků státu podle § 11 odst. 2 zákona o půdě, které stát uznal, protože to je v rozporu s jeho působností v rámci plnění povinností uložených státu zákonem o půdě. V této souvislosti pak Ústavní soud v rekapitulovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/05 rovněž připomněl, že zákon o půdě sice stanoví povinnost státu uzavřít s oprávněnou osobou smlouvu, nestanoví však prostředky, jak se jejího uzavření domoci; vůle pozemkového úřadu proto může být v těchto případech nahrazena v soudním řízení rozhodnutím podle § 161 odst. 3 občanského soudního řádu. V této souvislosti současně Ústavní soud zdůraznil, že aniž by zpochybňoval tvrzení Pozemkového fondu o adekvátnosti „strukturované nabídky“ pro uspokojení nároků oprávněných osob podle § 11 odst. 2 zákona o půdě a rovněž aniž by zpochybňoval tvrzení navrhovatelů o dodržení zásady *vigilantibus iura* ze strany oprávněných osob, zastává názor, že „neexistuje důkazní prostředek, jenž by mu umožňoval uvedená tvrzení v řízení o kontrole norem verifikovat. Takové ověření je myslitelné toliko v rámci danosti efektivního procesního prostředku k ochraně práva, jehož účelem je ověření adekvátnosti nabídky pro konkrétní oprávněnou osobu. Takový procesní prostředek může být jednak založen výslovným zákonným zakotvením a jemu odpovídající aplikační praxí, anebo může být vyvinut a ustálen samotnou judikaturou“.

53. Jinými slovy, pro oprávněné osoby podle § 11 odst. 2 zákona o půdě neexistuje efektivní procesní prostředek (jde na úrovni podústavního práva o zakotvení subjektivního práva bez nároku, čili bez procesní možnosti jeho vymožení). Pro Ústavní soud v řízení o kontrole norem pak

z tohoto závěru plyne konstatování, dle něhož lhůty zakotvené v § 13 odst. 6 a 7 zákona o půdě, ve znění zákona č. 253/2003 Sb., a v čl. VI zákona č. 253/2003 Sb. časově omezují uplatnění práva oprávněných osob podle § 11 odst. 2 zákona o půdě na vydání náhradního pozemku, tj. práva, jemuž „nesvědčí efektivní procesní prostředek, protože se z pohledu kritérií kontextuálního posouzení ústavnosti lhůt jedná o svévoli zákonodárce, stojící v rozporu s ústavním principem ochrany oprávněné důvěry občana v právo, jenž je komponentem právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy), v rozhodovaném kontextu pak i v rozporu s principem legitimního očekávání při uplatňování majetkového práva plynoucího z čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě“, přičemž tedy *a contrario* „zároveň platí ústavní konformita přiměřenou lhůtou omezené možnosti uplatnění práva oprávněné osoby (restituenta) na vydání náhradního pozemku dle § 11 odst. 2 zákona o půdě, ovšem za podmínky platnosti efektivního procesního prostředku k ochraně tohoto práva“.

VII.b Stručná rekapitulace nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16

54. Pro potřeby posuzované věci je nutno připomenout, že Ústavní soud v nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16 zdůraznil, že přiznání částky, jež byla v minulosti ekvivalentem skutečné ceny nemovitosti, má v důsledku plynutí času v současné době „zpravidla jen symbolický význam, protože vyvstává otázka, zda jeho prostřednictvím ještě může být naplněn účel tohoto zákona“. V této souvislosti Ústavní soud rovněž poukázal na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 5. 11. 2002 ve věci *Pincová a Pinc proti České republice*, stížnost č. 36548/97, ze dne 26. 11. 2009 ve věci *Pešková proti České republice*, stížnost č. 22186/03, a ze dne 27. 5. 2010 ve věci *Otava proti České republice*, stížnost č. 36561/05, jejichž závěry posléze Ústavní soud akceptoval a reflektoval zvláště v nálezu ze dne 23. 4. 2013 sp. zn. Pl. ÚS 33/10 (N 62/69 SbNU 177; 154/2013 Sb.), v němž v rámci přezkumu ústavní konformity § 11 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, akcentoval účel a smysl tohoto ustanovení, s tím, že jich nemůže být dosaženo vrácením časově neaktuální, a tudíž neadekvátní kupní ceny. Zmínit je v této souvislosti vhodné i rozsudek ze dne 16. 5. 2012 sp. zn. 28 Cdo 1603/2011, ve kterém Nejvyšší soud konstatoval, že „jestliže se ve výjimečných případech zhojuje neadekvátnost poskytnuté náhrady za kupní ceny těm osobám, které – jako povinné a kdysi zvýhodněné – nemovitosti v restituci pozbyly ..., pak je tím spíše spravedlivé (*a minori ad maius*) postupovat obdobně v případech oprávněných restituentů, kterým nemovitosti nemohly být vráceny a musí jim být poskytnuta finanční náhrada“. Ústavní konformitu takového výkladu přitom potvrdil Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 130/14, kdy bylo zdůrazněno, že plně koresponduje se

základními ústavněprávními východisky, jež se vztahují k výkladu a použití restitučních předpisů.

55. K výkladu § 16 odst. 1 a § 28a zákona o půdě Ústavní soud v rekapitulovaném nálezu uvedl, že ačkoliv poskytnutá finanční náhrada nemusí být nezbytně ekvivalentem aktuální tržní ceny předmětné nemovitosti, má umožnit, aby jejím poskytnutím „došlo k odstranění či zmírnění křivd ... srovnatelným způsobem, jako by tomu bylo při vydání věci“, jinými slovy, poskytnutá finanční náhrada „musí být v takové výši, aby byla s ohledem na účel restitučních zákonů přiměřená a rozumná“.

56. Současně Ústavní soud v tomto nálezu zdůraznil, že výklad, podle kterého by se měly finanční náhrady poskytovat v cenách platných k 24. 6. 1991, by mohl vést k tomu, že „stát oprávněným osobám fakticky přestane nabízet adekvátní pozemky a místo toho bude jejich čtvrt století trvajících nárok vypořádávat prostřednictvím bagatelních částek“. V této souvislosti připomněl, že stav, kdy SPÚ „dlouhodobě nevyhlašuje veřejné nabídky nebo tak činí v nedostatečném množství, není již řadu let nijak výjimečný“.

VII.c Stručná rekapitulace důvodové zprávy k zákonu č. 185/2016 Sb.

57. V rámci části označené jako „definice problémů“ se v důvodové zprávě mimo jiné uvádí: „V oblasti restitucí současná právní úprava nebere dostatečný zřetel k ekonomickým dopadům nákladného a neefektivního naturálního řešení restitučních nároků některých oprávněných osob. Jak praxe ukázala a ukazuje, očekávání oprávněných osob daleko přesahují cíle dané zákonem o půdě a namísto zmírnění některých majetkových křivd očekávají veřejnou nabídku pozemků, které jim následně umožní výnosné investice, tj. pozemků ve velkých městech a jejich bezprostředním okolí, v místech očekávané rozsáhlé investiční výstavby, dopravních cest, průmyslových zón apod., tedy primární účel zákona o půdě spočívající ve zmírnění některých majetkových křivd způsobených původním zemědělcům a navrácení zemědělského majetku či poskytnutí náhradního zemědělského pozemku oprávněným osobám je v praxi obcházen.“

58. Dále důvodová zpráva uvádí: „S ohledem na již převedený počet pozemků ze správy PF ČR a následně z příslušnosti hospodaření SPÚ na třetí osoby nelze očekávat vyšší kvalitu a kvantitu pozemků ve veřejných nabídkách SPÚ. Zároveň je zcela zbytečné a neefektivní pokračovat ve veřejných nabídkách pro oprávněné osoby, které buď nemají zájem o účast ve veřejných nabídkách a preferují mimořádné procesní prostředky soudní cestou (tj. žaloby o nahrazení projevu vůle, žaloby o uložení povinnosti uzavřít smlouvu), nebo jejich nárok v intervalu do 1 Kč až do 1 000 Kč neumožňuje nabídku restituce formou náhradního pozemku. Proto je navrhováno v souvislosti s náklady státu nepokračovat v tomto postupu, jestliže je možné vyplatit peněžitou náhradu a restituci konečně ukončit.“

59. V rámci části týkající se variantních návrhů řešení se potom u tzv. nulové varianty, tedy varianty reflektující dosavadní právní úpravu bez jakékoli změny zákona, v důvodové zprávě uvádí, že v takovém případě bude „docházet k neustálému poklesu výměry státních pozemků při nemožnosti zajistit jejich koupí za přiměřenou cenu potřebnou výměru. Zároveň by při poklesu výměry státních pozemků byl stát prostřednictvím SPÚ nucen nakupovat potřebné pozemky za cenu tržní, a tím by došlo k navýšení výdajů státního rozpočtu. Zachováním současné právní úpravy se stát vystavuje riziku, že nebude v budoucnu disponovat potřebným rozsahem státních pozemků na realizaci některých rozvojových programů. Toto riziko bylo po vzniku SPÚ vzhledem k objemu doposud převedených pozemků vyhodnoceno jako vysoké. Vyčerpáním této výměry by byl ohrožen výkon činnosti SPÚ, například provádění pozemkových úprav, nebo by bylo ohroženo plnění usnesení vlády č. 1497 ze dne 30. listopadu 2009 k vytvoření 3% rezervy ze státních pozemků v jednotlivých katastrálních územích pro potřeby územních systémů ekologické stability“.

60. V závěrečných pasážích obecné části důvodové zprávy týkající se vyhodnocení dopadů předmětného návrhu zákona je konstatováno, že si nová právní úprava „vyžádá zvýšené náklady na vyplácení peněžitých náhrad oprávněným osobám podle zákona o půdě, které budou stejně jako doposud hrazeny z rozpočtové kapitoly Ministerstva zemědělství“, přičemž zbývající hodnota restitučních nároků k vypořádání je „nejvýše 500 mil. Kč“ (podle vyhlášky č. 182/1988 Sb., o cenách staveb, pozemků, trvalých porostů, úhradách za zřízení práva osobního užívání pozemků a náhradách za dočasné užívání pozemků, ve znění vyhlášky č. 316/1990 Sb.). V této souvislosti se pak uvádí, že náhrada v pozemcích odpovídajících výši zbývajících restitučních nároků by při výše definované ceně zemědělských pozemků „vyžadovala cca 10 000 ha zemědělské půdy“; pokud by přitom „podle dosavadního využívání veřejných nabídek pozemků z pouhých 19% měla být převedena tato výměra, musela by veřejná nabídka pozemků být pětkrát větší, tj. 50 000 ha zemědělské půdy. Náklady na realizaci převodů pozemků podle zákona o půdě (zejména na znalecké posudky o ceně pozemků, geometrické plány, případně inserce veřejných nabídek s údaji o pozemcích, jejich ceně, podmínkami účasti na nich atd.) v posledních 4 letech činily v průměru 6,415 mil. Kč ročně. Za předpokladu, že by čtyři pětiny nákladů byly opět vynaloženy zbytečně, mohou být ročně ušetřeny náklady ve výši 5,132 mil. Kč. Bude-li tato forma náhrady ukončena, zůstanou v rezervě státu pozemky, které by v případě potřeby pro plnění vlastních úkolů kupoval stát nejméně za tržní cenu, tj. v průměru cca za 10-20 Kč/m² podle oceňované lokality“.

61. Konečně je v rámci stručné rekapitulace namísto zdůraznit, že – s výjimkou str. 27, kde je konstatována jeho existence – v příslušné důvodné

zprávě nejsou nikde uvedeny nosné závěry nálezu Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 6/05, a z povahy věci tak není nikde v důvodové zprávě ani řešena otázka, zda je navrhovaná právní úprava souladná se závěry tohoto nálezu, jinými slovy, nikde v důvodové zprávě není uvedeno, zda již byly zhojeny dřívější vytýkané nedostatky, resp. zda již netrvají důvody, pro které – ve vztahu k původním oprávněným osobám a jejich dědicům – Ústavní soud zrušil v roce 2005 tzv. první restituční tečku.

VIII. Ústavněprávní přezkum napadené právní úpravy

62. K ústavněprávnímu přezkumu napadené právní úpravy je možno přistoupit ze dvou komplementárních hledisek. Jednak je třeba se – obdobně jako v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/05 – zabývat kontextuálním posouzením ústavnosti samotné lhůty zakládající tzv. druhou restituční tečku a jednak je nutno napadenou právní úpravu – jelikož zjevně zasahuje do legitimního očekávání oprávněných osob – podrobit testu proporcionality, tedy posoudit, zda tato úprava vůbec sleduje legitimní cíl, a pokud ano, zabývat se dále vhodností zvoleného prostředku zásahu (jinými slovy, zda takové opatření je s to naplnit sledovaný cíl) a jeho potřebností (tedy zda nebylo možno použít šetrnější opatření), případně bude rovněž namistě posoudit princip přiměřenosti (v užším smyslu), podle kterého újma na základním právu oprávněných osob nesmí být nepřiměřená.

63. Aby mohl Ústavní soud přikročit k těmto finálním krokům abstraktní kontroly ústavnosti napadené právní úpravy, musí vyřešit několik „předběžných otázek“. Z výše uvedeného totiž vyplývá, že zákonodárce zvolil tzv. druhou restituční tečku patrně primárně proto, že zbývající restituční nároky oprávněných osob již nelze – z důvodu nedostatku potřebných pozemků ve vlastnictví státu – vyřešit naturálně, tedy prostřednictvím náhradních pozemků; této premise přitom navrhovatelka v posuzovaném návrhu obsáhle oponuje. S vyřešením této – pro posouzení ústavní konformity napadené právní úpravy klíčové – předběžné otázky nepřímo souvisí i otázka, jakou reálnou (tržní) hodnotu mají dosud nevypořádané restituční nároky podle zákona o půdě.

VIII.a Otázka existence dostatečného množství pozemků ve vlastnictví státu, jež mohou být použity jako náhradní pozemky

64. Vláda ve svém vyjádření uvádí, že Pozemkový fond a SPÚ celkem veřejně nabídly v 85 kolech nabídek pozemků oprávněným osobám celkem 246 334 pozemků v úhrnné výměře 1 342 886 223 m² a že dále bylo zveřejněno 66 kol nabídek pozemků k prodeji podle § 7 zákona č. 95/1999 Sb. a podle § 12 zákona č. 503/2012 Sb., v nichž bylo nabídnuto 640 596 pozemků ve výměře 5 779 844 089 m². Z těchto souhrnných údajů nicméně není jasné, jak širokou nabídku pozemků stát ve skutečnosti oprávněným

osobám nabídl, neboť při devatenáctiprocentní úspěšnosti těchto nabídek se v 85 kolech nabídek mohla většina „nechtěných“ pozemků vyskytovat opakovaně, a už vůbec z tohoto souhrnného údaje nevyplývá, o jak kvalitní nabídky šlo. Ještě problematičtější je potom poukaz vlády na převody nabídek pozemků k prodeji podle § 7 zákona č. 95/1999 Sb. a podle § 12 zákona č. 503/2012 Sb., neboť je namístě závěr, že v těchto soutěžích nemohly být oprávněné osoby, jejichž nároky byly svojí hodnotou ukotveny k cenám roku 1991, příliš „konkurenceschopné“; ostatně ani vláda neuvádí, jaké procento z převedených pozemků „vysoutěžily“ právě oprávněné osoby.

65. Aniž by v tomto ohledu Ústavní soud prováděl nějaké dokazování (viz výše), vychází z tvrzení navrhovatelky, jemuž vláda nikterak neopouje, že SPÚ v současné době hospodaří s přibližně 130 tisíci hektary zemědělské půdy, přičemž podle důvodové zprávy k napadenému zákonu by k uspokojení všech zbývajících restitučních nároků mělo stačit zhruba 10 tisíc hektarů, tedy méně než 10% disponibilní výměry ve správě SPÚ. Daný údaj o výměře pozemků ve vlastnictví státu, ve správě SPÚ, ostatně koresponduje s údaji obsaženými v „Mapě majetku státu“, veřejně přístupné na internetových stránkách Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových, ze které vyplývá, že stát disponoval v roce 2016 – jen pokud jde o ornou půdu – více než 160 tisíci pozemky o celkové výměře přes 86 tisíc hektarů. Ani z důvodové zprávy, ani z vyjádření vlády a SPÚ navíc nevyplývá, proč část těchto pozemků není možno nabídnout a posléze převést na oprávněné osoby, jinými slovy, není zřejmé, proč by právě pozemky evidované jako orná půda měly představovat nějaké pro stát strategicky významné pozemky, jež stát nemůže zcizit. Tvrdí-li přitom vláda i SPÚ, že větší část dosud nespokojených restitučních nároků je bagatelní povahy, postačí připomenout, že jsou-li tyto nároky stále evidovány v cenách fixovaných k roku 1991, nemusí jít nutně o nároky zcela zanedbatelné. Konečně ani argument, že pro uspokojení nejmenších restitučních nároků neexistují adekvátně velké (resp. malé) pozemky, nemůže být z ústavněprávního hlediska sám o sobě relevantním důvodem, pro který již nelze poskytovat náhradní pozemky, neboť obecně platí, že z jednoho většího pozemku lze vytvořit větší množství pozemků menších, a jestliže by takový postup platná právní úprava neumožňovala, je zde jistě prostor pro její případnou změnu. Bez dalšího proto nelze aprobovat tvrzení, že tyto údajně bagatelní nároky již nelze uspokojit formou náhradního pozemku.

66. V kontextu diskutované otázky konečně nelze přehlížet skutečnost, že stát v minulosti (jak vyplývá např. z vyjádření tehdejšího ministra zemědělství Ing. Mariana Jurečky, jenž při projednání předmetného návrhu zákona v Senátu připustil, že „Státní pozemkový úřad měl přes 550 tisíc hektarů zemědělské půdy“) převáděl značné množství pozemků na soukromé osoby, a to právě v období, kdy – jak vyplývá z mnoha navrhovatelkou

odkazovaných soudních rozhodnutí – stát prostřednictvím Pozemkového fondu mimořádně liknavě uspokojoval nároky oprávněných osob podle zákona o půdě. Rovněž prizmatem této skutečnosti tak tvrzení příslušných organizačních složek státu, že již nejsou k dispozici pozemky vhodné pro uspokojení restitučních nároků, nepůsobí příliš přesvědčivě.

VIII.b Otázka hodnoty dosud neuspokojených restitučních nároků

67. Vláda a SPÚ na jedné straně setrvale zdůrazňují, že zbývající restituční nároky představují již pouze zanedbatelný zlomek z celkového počtu původních restitučních nároků, současně však – poněkud nekonzistentně – SPÚ ve svém vyjádření „varuje“ před možností, že kdyby byly v praxi realizovány závěry nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16, mohly by celkové výdaje na finanční náhradu zbývajících restitučních nároků dosahovat „stovek miliard korun“. Pomíne-li Ústavní soud skutečnost, že finanční náhrady ve výši stovek miliard korun by přicházely do úvahy pouze za předpokladu, že by se zbývající restituční nároky odvíjely ve své většině od nejlukrativnějších pozemků v České republice, nemůže ztrácet ze zřetele, že se jednotlivé prohlášení navzájem vylučují, a navíc mohou vést k pochybnostem, zda vláda předmětným návrhem zákona vskutku sledovala legitimní cíl. Je totiž zřejmé, že tzv. druhá restituční tečka měla podle vládního návrhu zákona, resp. jeho důvodové zprávy omezit možnost naturální restituce již pouze u relativně bagatelního množství zbývajících nároků s tím, že ze státního rozpočtu bude třeba na finanční náhrady uvolnit celkově cca půl miliardy Kč, tedy částku z hlediska celkových výdajů státu – zvláště když se tato částka jistě rozloží do několika let – relativně velmi nízkou.

68. Až po přijetí napadené právní úpravy vyhlásil Ústavní soud shora citovaný nálezný sp. zn. II. ÚS 4139/16, ve kterém jasně formuloval závěr, že za ústavně souladnou je možno považovat pouze takovou finanční náhradu, jež je – ve srovnání s evidovanou hodnotou jednotlivých restitučních nároků – několikanásobně vyšší. Stát se tak v důsledku napadené právní úpravy – ve spojení s nutností ústavně souladného řešení případných finančních náhrad – dostává do rozporuplné situace, neboť na jedné straně tvrdí, že již není schopen vypořádat dosavadní restituční nároky uvolněnými náhradními pozemky, na straně druhé – přinejmenším v době přijetí napadené právní úpravy – ovšem zcela přehlíží, že dosud neuspokojené nároky mají výrazně vyšší hodnotu, než uvádí důvodová zpráva, což retrospektivně znamená, že zákonodárce přijal právní úpravu, o jejichž skutečných rozpočtových dopadech nebyl příslušnými orgány řádně informován. Jinými slovy řečeno, je zřejmé, že vláda (resp. Ministerstvo zemědělství) a SPÚ měly zájem na přijetí tzv. druhé restituční tečky v tom smyslu, že by v převážném rozsahu odpadla nutnost realizace zdlouhavých a finančně nákladných nabídek náhradních pozemků a současně by převážná část

zbývajících restitučních nároků byla vyřízena formou finančních náhrad, a to právě ve výši evidované hodnoty nároků fixované k cenám roku 1991. Jak je výše uvedeno, takový výklad není ústavně souladný.

69. Vyjádřil-li přitom tehdejší ministr zemědělství v rámci parlamentní debaty během projednávání předmětného návrhu zákona obavu, že případné legislativní zvýšení výše finančních náhrad by bylo nepřijatelné z důvodu možné nerovnosti mezi jednotlivými restituenty, omezí se Ústavní soud na konstatování, že v obecné rovině vzato – v daném kontextu – tuto nerovnost nezpůsobuje.

VIII.c Kontextuální posouzení předmětné lhůty

70. Ústavní soud konstatuje, že lhůtu zakládající tzv. druhou restituční tečku, resp. stanovení data účinnosti napadené právní úpravy rušící možnost uspokojení restitučního nároku formou náhradního pozemku, nepovažuje za nepřiměřenou, a to z toho důvodu, že pro takový závěr nemá k dispozici potřebné informace. Přisvědčit však musí navrhovatelce v tom, že se zákonodárce při stanovení data účinnosti zrušení § 11a zákona o půdě – zjevně – vůbec nezabýval otázkou, jaký bude k tomuto dni stav nevyřízených nároků oprávněných osob, tedy že se vůbec nezabýval otázkou, zda je ke stanovenému datu možné kupř. vyřídit oprávněné nároky všech osob, jež – z pohledu zákonodárce – postupovaly ve věci realizace svého restitučního nároku dostatečně aktivně. Je tak namísto úsudek, že stanovení účinnosti napadené právní úpravy nese znaky svévole. Stejně tak je nutno přisvědčit navrhovatelce v tom, že napadená právní úprava zakládá – nedůvodnou – nerovnost, neboť potenciálně zakládá dvě skupiny oprávněných osob, tedy fakticky odlišuje osoby, jejichž nárok byl (resp. bude) uspokojen formou náhradního pozemku, od osob ve srovnatelném postavení, jejichž restituční nárok – aniž by tento fakt kupř. nějak procesně zavinily – formou náhradního pozemku již uspokojen být nemůže. Konečně je třeba v této souvislosti navrhovatelce přisvědčit i potud, že napadený zákon neobsahuje taková přechodná ustanovení, která by naznačené deficity eliminovala nebo alespoň maximálně zmírnila.

71. Současně je třeba zdůraznit, že v předchozím odstavci konstatované skutečnosti bez dalšího nezakládají protiústavnost napadené právní úpravy, neboť veškeré shora vytykané skutečnosti by mohly být zhojeny, jestliže by napadená právní úprava jako celek úspěšně prošla testem proporcionality.

VIII.d Zkrácený test proporcionality

72. Ústavní soud má za to, že napadená právní úprava třístupňovým testem proporcionality z dále stručně podaných důvodů s úspěchem neprošla.

73. Stanovení data, po jehož uplynutí již oprávněné osoby nemohou požádat o bezúplatné převedení náhradního pozemku, by mohlo představovat legitimní cíl v tom smyslu, že zájem na právní jistotě všech zúčastněných subjektů obecně vzato vskutku může vyžadovat stanovení nějakého data, ke kterému je třeba veškeré restituční nároky vypořádat. To však není případ posuzované věci, neboť v tomto ohledu ani napadená právní úprava žádnou faktickou a definitivní tzv. restituční tečku nestanoví, pouze – aniž by zde byl nějaký přesvědčivý a nezpochybnitelný důvod takového postupu – zakládá nerovnost v rámci srovnatelné skupiny oprávněných osob (viz výše). V této souvislosti je navíc vhodné uvést, že v daném případě sledovaný cíl nemůže bez dalšího legitimizovat vládou a SPÚ akcentovaná skutečnost, že se dosud neskončená restituční správní řízení týkají již „pouze desítek osob“ (nehledě na cca 2 000 dalších oprávněných osob uplatňujících své restituční nároky v soudních řízeních, na která zjevně nedopadají příslušná přechodná ustanovení). I kdyby totiž zbývalo již pouze jediné restituční správní řízení, není namístě – není-li pro to nějaký legitimní důvod – zakládat nerovnost mezi jinak srovnatelnou skupinou oprávněných osob. V opačném případě by totiž došlo k zásahu do legitimního očekávání části oprávněných osob, resp. k nepřípustnému zásahu do jimi nabytého práva (*iura quaesita*) mít možnost uspokojit svůj restituční nárok prostřednictvím náhradního pozemku.

74. Viděno tímto prizmatem, zákonodárcem sledovaný cíl by tak mohl být označen za legitimní pouze za předpokladu, že by stát nezpochybnitelně (a navíc bez vlastního „zavinění“) již neměl k dispozici žádně vhodné náhradní pozemky, resp. by nedisponoval žádnou zemědělskou půdou s výjimkou té, kterou lze bez důvodných pochybností objektivně považovat za strategicky významnou.

75. Jelikož však Ústavní soud nemá k dispozici přesvědčivé indicie, jež by jej mohly vést k úsudku, že stát skutečně již není schopen poskytnout oprávněným osobám náhradní pozemky, musí konstatovat, že se nepodařilo prokázat, že napadená právní úprava sleduje legitimní cíl.

76. Protože napadená právní úprava neprošla již prvním krokem testu proporcionality, není prostor se zabývat otázkou vhodnosti a šetrnosti zvoleného zákonného opatření, nicméně Ústavní soud právě proto, že závěr o nedostatku legitimního cíle představuje důsledek přiměřené aplikace zásady *in dubio pro libertate*, kdy je v pochybnostech třeba derogačním výrokem ochránit legitimní očekávání oprávněných osob, jako *obiter dictum* zdůrazňuje, že i při indikaci legitimního sledovaného cíle by napadená právní úprava nesplňovala kritérium šetrnosti (potřebnosti), případně by byl namístě závěr o nepřiměřenosti (v užším slova smyslu) zvoleného opatření.

77. Ačkoliv v nálezu sp. zn. II. ÚS 4139/16 vymezil zřetelné mantinely pro ústavně souladné stanovení výše přiznané finanční náhrady, Ústavní soud neztrácí ze zřetele, že SPÚ – nebude-li k takovému postupu „přinucen“ konkrétním vykonatelným soudním rozhodnutím – patrně bude mít při stávajícím znění § 28a zákona o půdě stále za to, že není oprávněn oprávněným osobám „dobrovolně“ poskytovat adekvátní finanční náhradu. Jakkoli je takový výklad SPÚ ústavněprávně neudržitelný, nelze přehlížet, že právě ustálená praxe SPÚ představuje jedno z klíčových kritérií ústavněprávního přezkumu tzv. restituční tečky.

78. Ústavní soud současně zdůrazňuje, že tímto nálezem nemá v úmyslu „jednou provždy“ vyloučit možnost tzv. restituční tečky, zákonodárce však v takovém případě musí usilovat o takovou její právní podobu, již bude možno komplexně vzato označit za maximálně šetřící legitimní očekávání oprávněných osob.

IX. Závěr

79. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že veškerá v I. výroku specifikovaná ustanovení zákona č. 185/2016 Sb., jimiž došlo ke zrušení § 11 odst. 2, § 11a i ke zrušení či změně všech na ně přímo či nepřímo navazujících ustanovení zákona o půdě, odporují ústavnímu principu ochrany oprávněné důvěry občana v právo, jenž je komponentem právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy), a proto je podle § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 48/2002 Sb., zrušil, a to včetně napadených přechodných ustanovení, jež by se v důsledku derogačního výroku tohoto nálezu stala zcela obsoletními. V části týkající se čl. IV bodu 12 zákona č. 185/2016 Sb. pak návrh odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 77/1998 Sb., neboť napadené „novelizující“ ustanovení již nabylo účinnosti, a proto již nemůže být – v tomto řízení – předmětem ústavněprávního přezkumu.

80. V důsledku tohoto derogačního nálezu jsou v I. výroku specifikovaná ustanovení zákona č. 185/2016 Sb. zrušena dříve, než nabydou účinnosti, a proto se tato ustanovení dnem účinnosti této novely nestanou součástí zákona o půdě, resp. jej zákonodárcem předvídaným způsobem nezmění, což v daném kontextu v prvé řadě znamená, že ke dni 1. 7. 2018 nedochází k zákonem č. 185/2016 Sb. předvídané eliminaci možnosti uspokojení předmětných restitučních nároků v podobě poskytnutí náhradního pozemku.

Č. 113

K rozhodování o porušení amnestijní podmínky

Právo na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na obhajobu a kontradiktornost řízení dle čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny a právo na ochranu osobní svobody dle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny vyžadují, aby o tom, zda stěžovatel porušil podmínku stanovenou v čl. III odst. 1 rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013 Sb., o amnestii ze dne 1. ledna 2013, rozhodl soud ve veřejném zasedání.

Ustanovení § 368 trestního řádu ve slovech „Rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je osoba, jíž byl pravomocně uložen trest, účastna amnestie, učiní soud, který rozhodl v prvním stupni. Odpykává-li si taková osoba v době rozhodování trest odnětí svobody, učiní rozhodnutí soud, v jehož obvodu se trest vykonává.“ je nutné vyložit ústavně konformně tak, že soud, jehož příslušnost je stanovena v tomto ustanovení, rozhoduje i o tom, zda došlo k porušení podmínky stanovené v amnestijním rozhodnutí prezidenta republiky. O porušení podmínky rozhodne obecný soud ve veřejném zasedání.

Nález

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Jaroslava Fenyka, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Jana Musila, Tomáše Lichovníka, Vladimíra Sládečka, Radovana Suchánka, Kateřiny Šimáčkové (soudkyně zpravodajka), Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 19. června 2018 sp. zn. Pl. ÚS 36/17 ve věci ústavní stížnosti stěžovatele T. S., zastoupeného Mgr. Martinem Prosserem, advokátem, se sídlem Myslíkova 174/23, Praha 1, proti postupu prezidenta republiky a proti jeho sdělení ze dne 12. září 2017 č. j. KPR 4802/2017 a proti postupu Okresního soudu Praha-západ a jím vydané výzvě k nastoupení trestu ze dne 5. října 2017 sp. zn. 1 T 344/2009, za účasti prezidenta republiky a Okresního soudu Praha-západ.

Výrok

I. Postupem Okresního soudu Praha-západ, jenž předcházel vydání výzvy k nastoupení trestu ze dne 5. října 2017 ve věci vedené pod sp. zn. 1 T 344/2009, bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo na obhajobu a kontradiktornost řízení dle čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu osobní svobody dle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve zbytku se návrh odmítá.

Odůvodnění

I. Obsah ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení

1. Stěžovatel se domáhá zrušení v záhlaví označeného sdělení prezidenta republiky a v záhlaví označené výzvy k nastoupení trestu vydané Okresním soudem Praha-západ, jakož i konstatování, že postupem prezidenta republiky a Okresního soudu Praha-západ došlo k porušení jeho práva na spravedlivý proces podle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), práva na zákonného soudce, práva na veřejné projednání věci a práva na obhajobu garantovaných v čl. 38 a čl. 40 odst. 3 Listiny a práva nebýt zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem stanoveným zákonem dle čl. 8 odst. 2 Listiny. Dle tvrzení stěžovatele došlo též k porušení jeho základního práva plynoucího ze zásady, že o vině a trestu za trestné činy rozhoduje jen soud, která je zakotvena v čl. 40 odst. 1 Listiny, resp. čl. 90 Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) větě druhé. Stěžovatel konečně namítá, že prezident republiky i Okresní soud Praha-západ postupovali způsobem, který porušuje čl. 2 odst. 3 Ústavy, resp. čl. 2 odst. 2 Listiny, protože jednali nad rámec jim svěřených pravomocí.

2. Na trestní věc stěžovatele vedenou u Okresního soudu Praha-západ pod sp. zn. 1 T 344/2009 se na základě rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013 Sb., o amnestii ze dne 1. ledna 2013, (dále též jen „amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky“ nebo jen „amnestijní rozhodnutí“) vztahovala amnestie pod podmínkou, že se amnestovaný „nedopustí trestného činu v době odpovídající lhůtě pro zahlazení odsouzení“ (čl. III odst. 1 amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky). Dne 12. září 2017 prezident republiky v záhlaví ústavní stížnosti uvedeným sdělením konstatoval, že stěžovatel porušil podmínku uvedenou v čl. III odst. 1 amnestijního rozhodnutí, s tím, že toto sdělení vydává pro potřebu příslušného soudu k přijetí dalších opatření. Následně okresní soud zaslal stěžovateli dne 5. října 2017 výzvu k nastoupení trestu odnětí svobody.

3. Stěžovatel ve své stížnosti předně namítá, že Ústava a ani jiný právní předpis nesvěřují prezidentu republiky pravomoc vydávat rozhodnutí o tom, že osoba, o které soud dříve rozhodl, že se na ni amnestie vztahuje, porušila podmínku, na niž byla amnestie vázána. I kdyby tomu tak bylo, tak se stěžovatel domnívá, že pokud Ústava podmiňuje platnost amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky spolupodpisem předsedy vlády nebo jiného jím pověřeného člena vlády, tak by i rozhodnutí o porušení podmínky amnestie mělo být takto kontrasignováno, jinak nenabývá platnosti.

4. Stěžovatel dále uvádí, že neupravuje-li trestní řád, který orgán rozhoduje o porušení amnestijních podmínek, měl by se uplatnit postup *per*

analogiam legis. Podle názoru stěžovatele měl o porušení podmínek amnestie rozhodovat soud. Podobně jako soud posuzuje, zda jsou naplněny podmínky pro to, aby se na danou osobu vztahovalo dobrodíní amnestie, tak by měl soud rozhodovat i o porušení podmínek amnestie. Stěžovatel dále spatřuje analogii v rozhodování o porušení podmínek amnestie s ustanoveními § 330, resp. § 332 trestního řádu, která se týkají porušení podmínek podmíněného odsouzení či podmíněného propuštění. Stěžovatel spatřuje porušení svých práv také v tom, že mu nebylo sděleno, jakým jednáním měl podmínky amnestie porušit, zda takové porušení muselo vést k výkonu zbytku trestu, a že mu nebyla dána možnost se vyjádřit či žádat o přezkum takového rozhodnutí. Stěžovatel uzavírá, že dle jeho názoru byl bez řádného soudního procesu zbaven osobní svobody, což shledává jako rozporné s principy demokratického právního státu.

5. K žádosti Ústavního soudu o vyjádření k ústavní stížnosti zaslali své vyjádření prezident republiky, Kancelář prezidenta republiky, Nejvyšší soud a Okresní soud Praha-západ.

6. Prezident republiky vyjádřil dopisem ze dne 17. dubna 2018 svůj souhlas se závěry obsaženými ve vyjádření Kanceláře prezidenta republiky, která dle § 2 odst. 1 písm. a) zákona č. 114/1993 Sb., o Kanceláři prezidenta republiky, ve znění pozdějších předpisů, obstarává věci spojené s výkonem pravomocí prezidenta republiky stanovených Ústavou, ústavními zákony a zákony. Kancelář prezidenta republiky ve svém vyjádření ze dne 7. února 2018 nejprve shrnula současný ústavní a zákonný rámec pravomocí prezidenta republiky udělit amnestii a milost. Odkázala zejména na § 369 trestního řádu, podle něhož byl-li trest nebo jeho zbytek při udělení milosti prominut jen pod stanovenými podmínkami, plnění podmínek a převýchovu odsouzeného sleduje soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. Kancelář prezidenta republiky dále poukázala na soudní praxi řídicí se rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 9. října 2002 sp. zn. 4 Tz 18/2002 (R 4/2003), který z daného ustanovení vyvozuje, že rozhodování o tom, jestli odsouzený podmínkám stanoveným v milosti vyhověl, nebo ne, už soudu nepřísluší, a dané rozhodnutí náleží tomu, kdo milost udělil, tedy prezidentu republiky. Kancelář prezidenta republiky odkázala i na komentáře k příslušnému ustanovení trestního řádu, které vztahují ustanovení § 369 nejen k individuálním milostem, ale i k amnestii a které potvrzují, že „rozhodnutí o tom, že podmíněně prominutý trest nebo jeho zbytek má být vykonán, přísluší pouze prezidentu republiky, který podmínky prominutí trestu stanovil. Takové rozhodnutí oznámí Kancelář prezidenta republiky zpravidla prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti soudu, který ve věci rozhodl v prvním stupni. Předseda senátu (samosoudce) výkon trestu nebo jeho zbytku nařídí“ (Šámal, P. a kol. Trestní řád. I, II, III. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4050). Na podporu tohoto tvrzení o zavedené soudní

praxi připojila Kancelář prezidenta republiky ke svému vyjádření i usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 23. července 2014 č. j. 9 To 320/2014-107 a Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 9. prosince 2014 č. j. 7 To 446/2014-877, která rušila rozhodnutí soudů prvního stupně, které samy rozhodly o porušení amnestijní podmínky.

7. Kancelář prezidenta republiky se dále vyjádřila k formě aktu, v němž je konstatováno porušení podmínky amnestie či milosti. Takové akty vydává prezident republiky od roku 2002, do té doby v dané věci podle dlouhodobě zavedené praxe rozhodoval ministr spravedlnosti. Forma těchto aktů prezidenta republiky prošla proměnou v roce 2013. Předtím byly dané akty označovány jako rozhodnutí, avšak od tohoto roku již takto označeny nejsou a jejich obsahem je jen konstatování o porušení podmínky. Kancelář prezidenta republiky setrvává na této praxi navzdory tomu, že se soudy dožadovaly označení daného aktu jako rozhodnutí. V návaznosti na tyto informace připojila Kancelář prezidenta republiky k vyjádření dopis (č. j. KPR 2602/2014 ze dne 28. dubna 2014), ve kterém je předsedkyni příslušného soudu sděleno, že prezident republiky nemůže dokument, který vydá, označit za rozhodnutí, jelikož zmocnění, na které by v rozhodnutí odkázal, v právním řádu obsaženo není. Ve vydávání deklaratorních aktů nicméně prezident republiky pokračuje proto, že obecné soudy odmítají nařídít výkon trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku bez tohoto listinného aktu prezidenta republiky. Podle informace Kanceláře prezidenta republiky bylo v letech 2013 až 2018 postoupeno prezidentu republiky prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti ke konstatování porušení amnestijní podmínky ke dni vyjádření celkem 875 věcí.

8. Podle Kanceláře prezidenta republiky je podstatou celé věci problém, že v právním řádu není obsažena právní úprava, která by určovala, který orgán má pravomoc rozhodnout o tom, že podmínka stanovená v udělené amnestii či milosti byla porušena. Prezident republiky, resp. Kancelář prezidenta republiky, si jsou této skutečnosti vědomi, nicméně postupují, jak bylo popsáno, s ohledem na výše uvedený rozsudek Nejvyššího soudu, komentáře k trestnímu řádu a přístup soudů. Podle Kanceláře prezidenta republiky není zmíněný akt konstatující porušení podmínky rozhodnutím nejen ve formálním smyslu, ale ani v materiálním smyslu. Skutečnost, že určitá osoba porušila amnestijní podmínku, je fakticky ve všech reálných případech dána příslušným pravomocným rozhodnutím soudu, kterým byl amnestovaný opětovně odsouzen za trestný čin, takže ani z materiálního hlediska zde není pro prezidenta republiky žádný prostor pro rozhodování. K námitce nedostatku kontrasignace Kancelář prezidenta republiky uvádí, že akt prezidenta republiky, kterým je konstatováno porušení podmínky, kontrasignaci nemůže podléhat, protože se nejedná o rozhodnutí na základě zákona ve smyslu čl. 63 odst. 2 Ústavy. Kancelář

prezidenta republiky je toho názoru, že jelikož zákon nestanoví, že prezident republiky rozhoduje o porušení podmínek amnestijního rozhodnutí, nepodléhá jeho neformální akt požadavku kontrasignace.

9. Kancelář prezidenta republiky se vyjádřila i k možnému zaplnění tvrzené mezery v právu spočívající v absenci právní úpravy, která by jasně stanovila, který orgán má posoudit, zda došlo k porušení podmínky. Podle ní do doby, než bude přijata potřebná novelizace trestního řádu, nesmí nastat stav, že osobám, které amnestijní nebo milostenskou podmínku porušily, nebude nařízen výkon trestu nebo jeho zbytku jen proto, že není orgán, který má posoudit, zda došlo k porušení podmínky, nebo nikoli. Dle názoru Kanceláře prezidenta republiky je možné nedostatečnou právní úpravu překlenout interpretací, byť její výsledek nebude perfektní. Kancelář prezidenta republiky se *de lege ferenda* domnívá, že nejvhodnějším orgánem, který by měl o porušení podmínky rozhodovat, je soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni a který již dnes plnění těchto podmínek sleduje. Kancelář prezidenta republiky přitom uvádí, že již v současnosti v některých případech soudy po obdržení konstatování prezidenta republiky o porušení amnestijní podmínky nařídí veřejné zasedání, ve kterém podmiňně amnestovaného seznámí nejen se sdělením prezidenta republiky, ale i s rozsudkem, z něhož vyplývá porušení amnestijní podmínky; odsouzený má v takových případech možnost se vyjádřit a uplatnit obhajobu. Jako ukázkou takové praxe připojila Kancelář prezidenta republiky usnesení Obvodního soudu pro Prahu 1 ze dne 12. března 2014 č. j. 5 T 16/2011-195 a usnesení Městského soudu v Praze ze dne 11. dubna 2014 č. j. 7 T 136/2014-201.

10. Kancelář prezidenta republiky nad rámec uvedeného uzavřela, že akt prezidenta republiky ve věci stěžovatele nebyl výsledkem svévole, ale byl vyvolaný zavedenou justiční praxí. Materiálním rozhodnutím v jeho věci nebyl akt prezidenta republiky, ale pravomocné rozhodnutí soudu, z něhož nepřímou jednoznačně vyplývá, že odsouzený amnestijní podmínku porušil spácháním nového trestného činu. Tvrzení stěžovatele, že mu nebylo sděleno, jakým jednáním se dopustil porušení podmínky amnestie, označuje Kancelář prezidenta republiky za účelové, protože stěžovateli muselo být zřejmé, jakými skutky, za něž byl pravomocně odsouzen, k porušení podmínky amnestie došlo.

11. Svě vyjádření Kancelář prezidenta republiky zakončila tím, že se sice podle jejího názoru nejedná o rozhodování o trestu, ale zejména v okamžiku, kdy by podmínka měla jinou podobu než spáchání dalšího trestného činu, tak by řízení o porušení této podmínky nemělo být učiněno bez řádného procesního postupu. Naopak, „obecné řešení, které bude dopředu počítat s různou podobou milostenských nebo amnestijních podmínek, by tedy z důvodu předběžné opatrnosti mělo spočívat v tom, že o tom, zda

milostenská nebo amnestijní podmínka byla porušena, rozhodne soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, a na základě toho by poté nařídil výkon trestu nebo jeho zbytku, bez nadbytečné součinnosti prezidenta republiky; tomu by výsledek rozhodování mohl být předkládán pouze k informaci“.

12. K žádosti Ústavního soudu Kancelář prezidenta republiky poskytla 15 aktů konstatujících porušení podmínky milostí z let 2003–2014 a 10 aktů konstatujících porušení podmínek amnestie z let následujících po amnestijním rozhodnutí prezidenta republiky z roku 2013. Všechny tyto akty sdělovaly porušení podmínek, ale žádný z nich neuváděl, v čem bylo shledáno porušení takové podmínky.

13. Na vyzvu Ústavního soudu podle § 48 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, se k ústavní stížnosti stěžovatele vyjádřil i Nejvyšší soud prostřednictvím předsedy trestního kolegia. Nejvyšší soud se domnívá, že stěžovatel nebyl odňat svému zákonnému soudci a nebylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces. Domnívá se tak zejména proto, že amnestie, jakkoli může být reliktem minulosti, je vlastním rozhodnutím prezidenta republiky, při jehož využití má prezident republiky značnou volnost. Jelikož soud není tím orgánem státu, který promíjí výkon trestu, není důvodu, aby o nesplnění podmínek amnestie rozhodoval kdokoli jiný než prezident republiky. Podle Nejvyššího soudu, jestliže prezident republiky konstatuje porušení podmínky, na niž vázal své rozhodnutí o prominutí výkonu trestu nebo jeho zbytku, stalo se tak v době, kdy o vině a trestu stěžovatele již bylo pravomocně rozhodnuto a kdy byl odsouzený v zásadě povinen vykonat trest, takže pro soud se jedná o věc již pravomocně skončenou. Dle názoru Nejvyššího soudu prezident republiky takovým rozhodnutím nemohl ani porušit právo stěžovatele na spravedlivý proces, jelikož ve vykonávacím řízení (až na výjimky) se v podstatě neuplatňují požadavky kladené na spravedlivý proces, v němž se teprve rozhoduje o vině a trestu. Podobně podle Nejvyššího soudu nebylo třeba ani, aby rozhodnutí prezidenta republiky o porušení podmínky amnestie bylo kontrasignováno, jelikož takové porušení se zkoumá zcela individuálně [obdobně jako v případech milostí udělených na základě čl. 62 písm. g) bez potřeby kontrasignace]; prezident navíc neučinil žádné rozhodnutí, které by bylo uvedeno v čl. 63 odst. 1 a 2 Ústavy.

14. Okresní soud Praha-západ ve svém vyjádření k ústavní stížnosti stěžovatele rekapituloval průběh řízení se stěžovatelem a vyjmenoval trestnou činnost, za kterou byl stěžovatel odsouzen. Na základě rozhodnutí prezidenta republiky, kterým bylo konstatováno porušení amnestijní podmínky, okresní soud nařídil, aby stěžovatel vykonal zbytek trestu a vyzval stěžovatele k nástupu. Nad rámec toho uvedl, že soud není oprávněn posuzovat plnění podmínek stanovených amnestií. Dle názoru okresního

soudu posouzení, zda odsouzený porušil podmínky prominutí trestu, přísluší pouze prezidentu republiky. Vydání jakéhokoli dalšího rozhodnutí by podle názoru okresního soudu bylo nejen nadbytečné, ale zejména nezákonné.

15. Stěžovateli nebyla vyjádření účastníků zaslána k vyjádření z důvodu nadbytečnosti s ohledem na to, že je jeho stížnosti věcně vyhověno.

II. Splnění podmínek řízení

16. Ústavní soud nejprve přistoupil k posouzení splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas, a to ve lhůtě dvou měsíců od doručení výzvy Okresního soudu Praha-západ k nastoupení trestu, která mu byla doručena spolu s kopií sdělení prezidenta republiky konstatujícího porušení amnestijní podmínky a kopií přípisu vedoucího Kanceláře prezidenta republiky adresovaného předsedovi Okresního soudu Praha-západ. Doručením výzvy k nastoupení trestu se stěžovatel dozvěděl o zásahu orgánu veřejné moci do svých výše specifikovaných ústavně zaručených práv. Protože ústavní stížnost je ve smyslu ustanovení § 72 odst. 5 zákona o Ústavním soudu přípustná a splňuje i další podmínky řízení, přistoupil Ústavní soud k jejímu meritornímu posouzení. Učinil tak s ohledem na čl. 1 odst. 1 písm. c) rozhodnutí o atrace působnosti č. Org. 24/14 (č. 52/2014 Sb.) v plénu, jelikož tímto rozhodnutím si plénum Ústavního soudu podle ustanovení § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu vyhradilo rozhodování o ústavních stížnostech proti rozhodnutí nebo jinému zásahu orgánu veřejné moci, je-li účastníkem řízení nebo vedlejším účastníkem řízení o této ústavní stížnosti (mimo jiné) prezident republiky.

III. Relevantní právní úprava, judikatura a výklad v odborné literatuře

17. Ústavní rámec pro rozhodování prezidenta republiky stanoví následující ustanovení ústavního pořádku:

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních předpisů:

Ústanovení čl. 63 odst. 1

„Prezident republiky dále
k) má právo udělovat amnestii.“

Ústanovení čl. 63 odst. 2

„Prezidentovi republiky přísluší vykonávat i pravomoci, které nejsou výslovně v ústavním zákoně uvedeny, stanoví-li tak zákon.“

Ústanovení čl. 63 odst. 3

„Rozhodnutí prezidenta republiky vydané podle odstavců 1 a 2 vyžaduje ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády.“

18. Pro posouzení ústavní stížnosti stěžovatele je dále relevantní níže citovaná část amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky:

Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013 Sb., o amnestii ze dne 1. ledna 2013:

Čl. III

Zmírnění některých nepodmíněných trestů odnětí svobody

„(1) Promíjím s podmínkou, že se osoba, které byl trest prominut, nedopustí trestného činu v době odpovídající lhůtě pro zahlazení odsouzení, nepodmíněné tresty odnětí svobody uvedené v odstavcích 2 a 3 tohoto článku.

(2) Promíjím nevykonané nepodmíněné tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky, pokud byly tyto tresty pravomocně uloženy před 1. lednem 2013, pokud byl uložen trest nepřevyšující 24 měsíců a zároveň nebyl trest uložen

a) za zločin, při němž byla způsobena smrt nebo těžká újma na zdraví, nebo

b) za zločin proti životu a zdraví, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, anebo proti rodině a dětem, nebo

c) osobě, která kromě trestné činnosti, o níž se rozhoduje podle tohoto článku, byla v posledních pěti letech před 1. lednem 2013 odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebo která byla v posledních pěti letech před 1. lednem 2013 propuštěna z výkonu trestu odnětí svobody, pokud se na ni nehledí, jako by odsouzena nebyla.

(3) Promíjím nevykonané nepodmíněné tresty odnětí svobody nebo jejich zbytky, pokud byly pravomocně uloženy před 1. lednem 2013 a pokud byl uložen trest ve výměře nepřevyšující 36 měsíců a zároveň osoba, které byl trest uložen, dosáhla či v roce 2013 má dosáhnout věku 70 let.

(4) Jestliže prominutí trestu podle tohoto článku nelze vztáhnout na celou trestnou činnost, za niž byl uložen úhrnný nebo souhrnný trest, neužije se ho ani zčásti.“

19. Pravomoc prezidenta republiky udělovat amnestii vložil Ústavní soud v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13 ze dne 5. března 2013 (U 2/68 SbNU 485) jako „ústavní prerogativ prezidenta republiky, kterým hromadně promíjí nebo zmírňuje tresty (resp. jejich důsledky) uložené určitému okruhu pachatelů trestných činů anebo nařizuje nezahajovat či zastavit jejich trestní stíhání“ (bod 22). Podle Ústavního soudu není „účelem amnestie v kontrolním mechanismu brzd a vyvažování, který je do dělby moci zabudován, ... bránit řádnému výkonu moci soudní, ale modifikovat účinky nebo následky ukončeného nebo probíhajícího trestního stíhání za účelem naplnění (exekutivou nutně subjektivně definovaného) obecného dobra (skrze společenské milosrdenství, odpuštění či zapomenutí), případně reagovat, s ohledem na politické či trestněpolitické aspekty situace ve státě,

na případné dysfunkce moci soudní při jeho dosahování“ (bod 23). Ústavní soud dále dovodil, že amnestijní rozhodnutí je v zásadě vyloučeno ze soudního přezkumu, a to - mimo jiné - zejména z toho důvodu, že by vzhledem k jeho povaze vyvažujícího prvku vůči moci soudní bylo protismyslné takovému působení podrobovat amnestii možnosti přezkumu ze strany soudní moci (bod 23). Amnestijní rozhodnutí je podle Ústavního soudu v zásadě nezrušitelné (bod 27). Stejně tak, pokud již nastaly účinky amnestijního rozhodnutí v jednotlivých případech v důsledku rozhodnutí soudu o tom, kdo a v jakém rozsahu je účasten amnestie, nelze podle Ústavního soudu takové účinky jakkoli zvrátit (bod 29). Z části VII (Obiter dictum) příslušného usnesení se však podává, že zásadní soudní nepřezkoumatelnost amnestijního rozhodnutí by neznemožnila Ústavnímu soudu zasáhnout v případech mimořádného narušení základních hodnot demokratického právního státu chráněných čl. 9 odst. 2 Ústavy (bod 42).

20. Relevantní ustanovení trestního řádu jsou následující:

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů:

§ 368

Rozhodnutí o použití amnestie

„Rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je osoba, již byl pravomocně uložena trest, účastna amnestie, učiní soud, který rozhodl v prvním stupni. Odpykává-li si taková osoba v době rozhodování trest odnětí svobody, učiní rozhodnutí soud, v jehož obvodu se trest vykonává. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek.“

§ 369

Podmíněné udělení milosti

„Byl-li trest nebo jeho zbytek při udělení milosti prominut jen pod stanovenými podmínkami, plnění podmínek a převýchovu odsouzeného sleduje soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. Ustanovení § 329 o spolupráci se zájmovými sdruženími občanů se tu užije přiměřeně.“

21. V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 9. dubna 2002 sp. zn. 4 Tz 18/2002, uveřejněném pod č. 4/2003 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní, se k výkladu § 369 trestního řádu uvádí: „Podle § 369 tr. ř., byl-li trest nebo jeho zbytek při udělení milosti prominut jen pod stanovenými podmínkami, plnění podmínek a převýchovu odsouzeného sleduje soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni. Z uvedeného vyplývá, že soudu nepřísluší, aby sám vyvozoval závěry z neplnění podmínek stanovených v rámci podmíněného udělení milosti, je ale povinen chování odsouzeného sledovat a provádět potřebné šetření ke zjištění, zda odsouzený dodržuje podmínky, pod kterými byla milost udělena. Trestní řád výslovně nestanoví, který orgán je oprávněn rozhodovat o tom, zda odsouzený podmínkám stanoveným v rámci udělení milosti vyhověl či nikoli a zda

podmíněně prominutý trest nebo jeho zbytek vykoná. Takové rozhodnutí ale z logiky i povahy věci náleží tomu orgánu, který o podmíněném udělení milosti rozhodl.“ Ústavní soud k tomu podotýká, že zmíněný rozsudek byl vydán v řízení, ve kterém Okresní soud v Liberci rozhodl o porušení podmínky stanovené milostí, což bylo napadeno stížností pro porušení zákona ve prospěch obviněného podané ministrem spravedlnosti. Ministr spravedlnosti namítal, že okresní soud mu měl předložit spis a vyčkat jeho rozhodnutí o tom, zda podmíněně prominutý zbytek výkonu trestu má být vykonán, nebo nikoli. Nejvyšší soud sice zrušil usnesení okresního soudu, ale zároveň v odůvodnění rozsudku zdůvodnil, že to není ministr spravedlnosti, ale prezident republiky, kdo má rozhodovat o porušení podmínky: „Pokud je ve stížnosti pro porušení zákona naznačeno, že by příslušné rozhodnutí mohl učinit ministr spravedlnosti, nelze s tímto názorem souhlasit. Udělovat milost je výhradním právem prezidenta republiky [viz čl. 62 písm. g) Ústavy a § 366 odst. 1 tr. ř.]. Svým rozhodnutím ze dne 1. února 1994 č. 33/1994 Sb. (tehdy platným – pozn. Ústavního soudu) sice prezident republiky s odkazem na ustanovení § 366 odst. 2 tr. ř. přenesl na ministra spravedlnosti svou pravomoc spočívající v provádění řízení o žádostech o milost a v zamítání bezdůvodných žádostí o milost s výjimkami v něm uvedenými, ale z tohoto rozhodnutí nevyplývá, že by ministru spravedlnosti byla též svěřena pravomoc posuzovat splnění podmínek a rozhodovat o případném vykonání trestu nebo jeho zbytku v případech, kdy prezident rozhodl o podmíněném udělení milosti.“

22. Z výše popsaného vyjádření Kanceláře prezidenta republiky plyne, že právě v reakci na tento rozsudek Nejvyššího soudu přestal být praktikován do té doby dlouhodobě uplatňovaný postup spočívající v tom, že o porušení milostenské podmínky rozhodoval ministr spravedlnosti.

23. Dle komentářové literatury k trestnímu řádu se ustanovení § 369 trestního řádu, jakož i význam příslušného rozsudku Nejvyššího soudu, vztahuje i na podmínky stanovené v amnestijních rozhodnutích. Komentář Šámal, P. a kol. Trestní řád. I., II., III. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4050, uvádí: „Okruh podmínek, na které lze vázat rozhodnutí o udělení milosti (individuální i hromadné srov. komentář k § 366), není nijak vymezen. Podmínkou může být povinnost k jakémukoli jednání, pokud je na základě zákona lze od odsouzeného vyžadovat. Zpravidla podmínka spočívá v povinnosti ve stanovené době nespáchat další úmyslný trestný čin ... Byl-li trest nebo jeho zbytek prominut milostí nebo amnestií prezidenta republiky pod podmínkou, sleduje dodržování podmínky a převýchovu odsouzeného soud, který ve věci rozhodl v prvním stupni. Z uvedeného vyplývá, že soudu nepřísluší, aby sám vyvozoval závěry z případného neplnění podmínek stanovených v rámci podmíněného udělení milosti, ale je povinen chování odsouzeného sledovat a provádět potřebné šetření ke zjištění, zda

odsouzený dodržuje podmínky, pod kterými byla milost udělena. Po uplynutí každého roku podmínky, na niž je udělena milost nebo amnestie vázána, sdělí soud (nestanovil-li prezident jinak) prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti výsledky šetření prezidentu republiky a uvede, jaká opatření učinil k tomu, aby odsouzený vedl řádný život. Vyjde-li najevo, že odsouzený nedodržuje podmínky, pod kterými byla milost anebo amnestie udělena, provede soud potřebná šetření i mimo tuto lhůtu a předloží výsledky šetření spolu s trestními spisy (nestanovil-li prezident jinak) prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti prezidentu republiky. Rozhodnutí o tom, že podmíněně prominutý trest nebo jeho zbytek má být vykonán, přísluší pouze prezidentu republiky, který podmínky prominutí trestu stanovil.“ Stejný názor, tedy že prezident republiky rozhoduje o porušení podmínky u milosti i u amnestie a že soud pouze nařizuje výkon trestu nebo jeho zbytek po rozhodnutí prezidenta republiky o porušení podmínky milosti či amnestie, vyjadřuje i komentář Draštík, A., Fenyk, J. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, § 369.

IV. Meritorní přezkum

A. Východiska meritorního přezkumu ústavní stížností napadeného postupu prezidenta republiky a Okresního soudu Praha-západ

24. Ústavní stížnost směřuje proti postupu prezidenta republiky, který podle tvrzení stěžovatele bez zákonného zmocnění vydal sdělení konstatující porušení podmínky obsažené v čl. III odst. 1 rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. ledna 2013, a zároveň proti postupu Okresního soudu Praha-západ, který podle tvrzení stěžovatele bez řádného procesu a zákonné úpravy vydal výzvu k nastoupení výkonu trestu v návaznosti na toto sdělení. Přezkum Ústavního soudu se tedy meritorně vztahuje k pravomoci prezidenta republiky udělovat amnestii dle čl. 63 odst. 1 písm. k) Ústavy [nikoli pravomoci udělovat individuální milost ve smyslu čl. 62 písm. g) a čl. 63 odst. 1 písm. j) Ústavy] a k pravomocem obecného soudu navazujícím na příslušné amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky.

25. V souladu se svou dosavadní judikaturou považuje Ústavní soud pravomoc prezidenta republiky udělovat amnestii za „ústavní prerogativ prezidenta republiky, kterým hromadně promíjí nebo zmírňuje tresty (resp. jejich důsledky) uložené určitému okruhu pachatelů trestných činů anebo nařizuje nezahajovat či zastavit jejich trestní stíhání“ (viz výše citované usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13). Charakteristickým prvkem amnestijního rozhodnutí je jeho hromadnost; zatímco individuální akty milosti jsou „opatření týkající se vždy určité osoby neb určitých osob, jmenovitě uvedených, amnestie naproti tomu je opatření všeobecné, objektivní, týkající se individuálně neurčených pachatelů trestných činů určitého druhu“ (Scholz, O. Abolice, Amnestie. In Slovník veřejného práva československého. Sv. I.

Brno: Polygrafia, 1929, s. 1). Amnestie, někdy označovaná také jako akt tzv. hromadné milosti, dopadá „na blíže neurčený okruh odsouzených osob, vymezený zpravidla podle druhu trestu, jeho výměry, povahy trestného činu, který je předmětem odsouzení, předchozích odsouzení takových osob nebo podle jejich osobních a rodinných poměrů“ (Šámal, P. a kol. Trestní řád. I., II., III. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 4043). Odborná literatura i praxe vycházejí z toho, že amnestie může zahrnovat agraciaci, rehabilitaci i abolici [např. Mikule, V., Sládeček, V. Milost a amnestie. In Vanduchová, M., Grřivna, T. (eds.). Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 185].

26. Ústava sama bližší podmínky uplatnění pravomoci udělovat amnestii neupravuje, kromě požadavku na spolupodpis takového rozhodnutí předsedou vlády nebo jím pověřeným členem vlády (čl. 63 odst. 3 Ústavy). Zákonná úprava je obsažena zejména v § 368 trestního řádu, podle něhož činí rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je osoba, již byl pravomocně uložen trest, účastna amnestie, soud, který rozhodl v prvním stupni. Odpykává-li si taková osoba v době rozhodování trest odnětí svobody, učiní dané rozhodnutí soud, v jehož obvodu se trest vykonává. Zákon stanoví, že proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Ústavní soud i odborná literatura se shodují v hodnocení, že rozhodnutí soudů o tom, že určitá osoba je účastna amnestie, je rozhodnutím deklaratorní povahy (např. výše citované usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13, bod 29; Filip, J. in Bahýřlová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázský, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnaněk, L. Ústava České republiky. Komentář. Praha: Linde Praha, 2010, s. 777; či Herc, T. in Rychetský, P., Langášek, T., Herc, T., Mlsna, P. a kol. Ústava České republiky. Ústavní zákon o bezpečnosti ČR. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 632).

27. Ústava ani trestní řád neobsahují právní úpravu, která by výslovně předjímala udělení amnestie s rozvazovací podmínkou, jaká byla obsažena v čl. III odst. 1 amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky, který stanovil, že prezident republiky promíjí s podmínkou, že se osoba, které byl trest prominut, nedopustí trestného činu v době odpovídající lhůtě pro zahlazení odsouzení, nepodmíněné tresty odnětí svobody uvedené v odstavcích 2 a 3 daného článku. Soudní praxe a odborná trestněprávní literatura, jak bylo výše uvedeno a jak odpovídá uvedenému chápání amnestie jako aktu hromadné milosti, na tuto situaci vztahuje ustanovení § 369 trestního řádu, podle něhož v případě, byl-li trest nebo jeho zbytek při udělení milosti prominut jen pod stanovenými podmínkami, plnění podmínek a převýchovu odsouzeného sleduje soud, který ve věci rozhodoval v prvním stupni.

28. Rozhodnutí o ústavní stížnosti stěžovatele závisí na zodpovězení otázky, který ústavní orgán má pravomoc rozhodovat o porušení této podmínky. Je však třeba nejprve posoudit, zda je vůbec přípustné, aby

rozhodnutí prezidenta republiky o udělení amnestie, v jehož rámci se promíjí či zmírňuje výkon určitých trestů, bylo do budoucna vázáno na podmínku, jejíž naplnění může jednotlivce, který byl původně amnestie účasten, z účasti na amnestii vyjmout. Z usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13 plyne, že soudní přezkum amnestijního rozhodnutí je v zásadě vyloučený, protože by tím soudní moc působila proti výkonu příslušné prerogativy prezidenta republiky, která představuje prvek ústavně založené výjimky z řádného pořadu práva, a tedy ve své podstatě omezení moci soudní (bod 23). Uvedené však neznamená, že by výkon pravomoci udělovat amnestii neměl žádné limity a nemohl být posouzen v budoucnu v novém kontextu. Jak bylo konstatováno i v citovaném usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13, jeho závěry se vztahovaly k tehdy podanému návrhu a jím napadenému amnestijnímu rozhodnutí (napadeno bylo aboliční ustanovení čl. II amnestijního rozhodnutí). Bylo zde zároveň zdůrazněno, že prezident republiky „je při realizaci svého amnestijního oprávnění vázán ústavním rámcem, včetně jeho hodnotového vymezení“. Ústavní soud též uvedl, že „vnější zásah je myslitelný až v situacích mimořádně extrémních, resp. mimořádných vybočení ze základních zásad právního pořádku, jestliže by se exekutiva ve výkonu své pravomoci ocitla v rozporu se základními hodnotami, které Ústava prohlašuje ve svém čl. 9 odst. 2 za nedotknutelné“ (body 41 a 42).

29. Ústavní soud k tomu v nyní řešené věci doplňuje, že amnestijní rozhodnutí ve formě prominutí či zmírnění trestu či jeho zbytku musí vždy z povahy věci směřovat ke zlepšení právní situace osob, na něž se vztahuje; amnestie nemůže právní postavení odsouzeného zhoršit a soudy nesmí aplikovat agraciační ustanovení na případ, který by k takovému zhoršení vedl (k tomu např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 2. 2016 sp. zn. 6 Tz 3/2016, uveřejněný pod číslem 35/2016 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní; a Grívna, T., Říha, J. Amnestie prezidenta republiky ze dne 1. ledna 2013 vyhlášená pod č. 1/2013 Sb. Trestněprávní revue, 2013, č. 2, s. 29–42). Pokud pak agraciační ustanovení obsahuje určitou rozvazovací podmínku, nesmí taková podmínka spočívat v uložení nových povinností nad rámec těch, které již právní řád zakotvuje, protože by tím docházelo k obcházení ústavního principu ukládání povinností na základě zákona a v jeho mezích a jen při zachování základních práv a svobod dle čl. 4 odst. 1 Listiny. Zároveň se nesmí jednat o podmínku, která by byla zcela zjevně nepřiměřená okolnostem příslušné agraciace (např. doživotní podmínka nespáchání trestného činu jako rozvazovací podmínka prominutí výkonu trestu za méně závažný trestný čin). V případě ustanovení čl. III odst. 1 rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii z 1. ledna 2013 se však o takovou nepřipustnou podmínku nejedná. V důsledku daného ustanovení došlo k prominutí příslušných nepodmíněných trestů odnětí svobody či jejich zbytků s podmínkou nespáchání dalšího trestného činu v době

odpovídající lhůtě pro zahlazení odsouzení. Jednalo se tak o zmírnění u všech účastníků amnestie; amnestijní rozhodnutí jim nestanovovalo žádné jiné podmínky než nepáchání trestné činnosti, což nelze považovat za uložení další podmínky nad rámec těch, které právní řád stanovuje všem osobám. Taková podmínka podporuje společensky žádoucí jednání a není ani zcela zjevně nepřiměřená. V důsledku aplikace podmíněné amnestie na odsouzené, včetně stěžovatele, se jejich situace stala vždy výhodnější, než kdyby se na ně předmětné amnestijní rozhodnutí prezidenta republiky nevztahovalo. Ústavní soud proto konstatuje, že vydání takto podmíněné amnestie bylo zmírněním trestu v rámci výkonu pravomoci prezidenta republiky udělit amnestii.

30. Ústavní soud k této otázce ještě podotýká, že svým závěrem o přípustnosti podmíněné agraciace v příslušném amnestijním rozhodnutí prezidenta republiky neodporuje svému tvrzení v usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13, podle kterého jestliže účinky amnestie již nastaly, není možné je jakkoli zvrátit, protože by došlo k porušení principu *ne bis in idem* a zákazu retroaktivity (bod 29). Ústavní soud totiž v daném rozhodnutí posuzoval kvalitativně odlišnou otázku, a sice, zda je příslušný ke zrušení již udělené amnestie (ve formě abolicie); nezabýval se tedy tím, zda lze trvajícím dobrodíním amnestie vázat do budoucna na splnění určitých podmínek, které jsou od počátku z amnestijního rozhodnutí zřejmé.

31. Z výše uvedeného přehledu relevantní právní úpravy, judikatury a odborné trestněprávní literatury vyplývá, že soudní praxe, jakož i komentáře k trestnímu řádu vycházejí z toho, že rozhodnutí o porušení podmínky stanovené v agraciačním ustanovení, znamenající, že se na příslušnou osobu, resp. na ní spáchaný trestný čin, amnestie již nadále neuplatňuje, náleží prezidentu republiky. Ústavní soud však tento právní názor shledává v rozporu s ústavním pořádkem. Vedou ho k tomu následující důvody.

B. Absence ústavního či zákonného základu pravomoci prezidenta republiky rozhodnout o porušení agraciační podmínky

32. Jestliže prezident republiky ve svém rozhodnutí o amnestii stanoví podmínku, při jejímž porušení se prominutí či zmírnění trestu přestává na jejího původního beneficienta, individuálně určeného deklaratorním soudním rozhodnutím (viz § 368 trestního řádu), vztahovat, není žádný právní důvod dovozovat, že by rozhodnutí o tom, že se nově na danou individuálně určenou osobu amnestie již nevztahuje, náleželo prezidentu republiky. Takový výklad odporuje tomu, že v amnestijním rozhodnutí nerozhoduje prezident republiky o individuálně určených osobách, ale naopak o osobách vymezených jen obecnými znaky podle obsahu amnestijního rozhodnutí. Ostatně ani důvody, které prezidenta republiky vedou k využití pravomoci udělovat amnestii, nejsou zpravidla vázány na okolnosti osobní

povahy, specifické pro konkrétní osoby, které mají z výkonu této pravomoci prospěch, ale váží se k celospolečensky významným událostem (např. amnestie při příležitosti mimořádného výročí či jako prostředek smíření s minulými akty v procesu širší společenské změny). I v případě, kdy je okruh osob, na něž se amnestie vztahuje, vymezen určitými osobními charakteristikami (vysoký věk, těhotenství, zdravotní stav atd.), nejedná se, ze strany prezidenta republiky, o posuzování případů jednotlivců, ale o rozhodnutí, kterým obecně vymezuje, kterých specifických kategorií jednotlivců se dobrodlní amnestie týká (např. Sládeček, V., Míkule, V., Suchánek, R., Syllová, J. Ústava České republiky. Komentář. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 637). Z ustanovení čl. 63 odst. 1 písm. k) Ústavy tedy pravomoc prezidenta republiky přijímat rozhodnutí o porušení podmínky v případě individuálně určených osob vyplývat nemůže.

33. Daná pravomoc prezidenta republiky však nevyplývá ani z trestního řádu. Ten zakotvuje soudní pravomoc rozhodovat o tom, zda a do jaké míry je určitá osoba účastna amnestie (§ 368). Zakotvuje i soudní pravomoc sledovat plnění podmínek stanovených v milosti (§ 369), což by bylo možné výkladem rozšířit i na případy amnestijních podmínek (jak se v praxi také činí). Ústavně konformním výkladem daných ustanovení nelze dospět k dovození pravomoci prezidenta republiky rozhodovat o porušení amnestijní podmínky. Nelze jím ani odůvodnit postup, jak je v současnosti soudní praxí nahlíženo na sdělení prezidenta republiky konstatující porušení podmínky amnestie jako na rozhodnutí, které je podmínkou pro to, aby soud vydal výzvu k nástupu trestu. Naopak ústavně konformní výklad trestního řádu, opírající se o řadu základních ústavních a trestněprávních principů, jakož i o jeho doslovné znění, vede k závěru, že rozhodnout o porušení amnestijní podmínky náleží soudu, a to tomu soudu, jehož věcná a místní příslušnost vyplývá z ustanovení § 368 trestního řádu, jak je rozvedeno níže.

34. Ústavní soud rovněž zohlednil, zda závěru o neexistenci pravomoci prezidenta republiky rozhodovat o porušení podmínky stanovené amnestijním rozhodnutím a naopak o existenci odpovídající pravomoci na straně soudu neodporuje ustálená ústavní zvyklost. Ústavní soud ve své judikatuře několikrát použil argument vzniklou ústavní zvyklostí k podpoře příslušného výkladu ústavního textu [např. nález ze dne 22. června 2005 sp. zn. Pl. ÚS 13/05 (N 127/37 SbNU 593, 283/2005 Sb.)]. V nálezu ze dne 20. června 2001 sp. zn. Pl. ÚS 14/01 (N 91/22 SbNU 267, 285/2001 Sb.) pak Ústavní soud sice nepovažoval za nutné zkoumat, zda byly naplněny formální náležitosti ústavní zvyklosti, ale konstatoval, že „po dobu více než osmi let na základě hodnotového a institucionálního konsensu v ústavní rovině, byl praktikován postup, který bez odporu kteréhokoliv z ústavních

orgánů opakovaně a jednoznačně potvrzoval“ příslušnou interpretaci ustanovení Ústavy.

35. V historii samostatné České republiky, tedy za doby účinnosti nynější Ústavy, byly vyhlášeny celkem tři amnestie. Amnestie vyhlášené prezidentem Václavem Havlem (č. 56/1993 Sb. a č. 20/1998 Sb.) neobsahovaly ustanovení, které by zakotvovalo podmínku, za níž by se amnestie přestala vztahovat na určitou osobu v případě jejího porušení takové podmínky. V tomto smyslu první a jedinou podmíněnou amnestií představuje právě až rozhodnutí o amnestii prezidenta Václava Klause vyhlášené pod č. 1/2013 Sb. Prezident republiky nepřistupuje k aktu, kterým konstatuje porušení podmínky, jako k rozhodnutí ve formálním ani materiálním smyslu, protože si je vědom toho, že pravomoc vydávat takové rozhodnutí nemá, jak plyne z vyjádření Kanceláře prezidenta republiky, a daný akt vydává jen proto, že soudy bez něho odmítají konat. Zároveň má – vzhledem k formulaci podmínky v čl. III odst. 1 amnestijního rozhodnutí – dobré důvody považovat za reálné rozhodnutí o skutečnosti, která materiálně vede k porušení podmínky, právě pravomocné rozhodnutí soudu, z něhož je zřejmé, že odsouzený ve lhůtě stanovené amnestijním rozhodnutím spáchal další trestný čin.

36. I pokud by tedy Ústavní soud uznal, což však nečiní, že lze připadně ustanovení čl. 63 odst. 1 písm. k) Ústavy či příslušná ustanovení trestního řádu vykládat tak, že prezident republiky má i pravomoc rozhodovat o porušení případné amnestijní podmínky, nebyl by zde důvod upřednostnit takovou interpretaci právě s odkazem na existující ústavní zvyklost, resp. potřebný jednoznačný, dlouhodobě praktikovaný postup na základě hodnotového a institucionálního konsenzu zúčastněných ústavních orgánů. Takový odkaz by byl totiž nepřipadný nejen kvůli omezenému časovému úseku vázanému na dosud jedinou podmíněnou amnestii v historii samostatné České republiky, ale zejména kvůli neexistenci onoho potřebného institucionálního konsenzu obou ústavních orgánů v potřebné kvalitě. Takovému konsenzu neodpovídá stav, kdy prezident republiky odmítá svůj akt považovat za rozhodnutí ve formálním či materiálním smyslu a činí ho pouze v reakci na postup soudů, které odmítají nařídít výkon trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku bez příslušného aktu prezidenta republiky.

37. Vzhledem ke skutečnosti, že Ústavní soud dospěl z výše i níže uvedených důvodů k závěru, že prezident republiky nemá pravomoc rozhodovat o porušení amnestijní podmínky, nezabýval se již stěžovatelem předstřeleným argumentem, že k vydání sdělení konstatujícího porušení amnestijní podmínky bylo třeba kontrasignace předsedou vlády nebo jím pověřeným členem vlády.

C. Ústavně konformní výklad relevantní právní úpravy s ohledem na ochranu osobní svobody a práva na soudní ochranu

38. Rozhodnutí o porušení podmínky stanovené v čl. III odst. 1 amnestijního rozhodnutí, tedy v daném případě rozhodnutí, jehož důsledkem je u původně amnestovaného nástup výkonu (zbytku) trestu odnětí svobody, zasahuje do základních práv stěžovatele a mezi nimi zejména do jeho práva na osobní svobodu zaručeného článkem 8 odst. 1 a 2 Listiny. Osobní svoboda je přitom považována za východisko ostatních základních práv a svobod (Langášek, T. in Wagnerová, E., Šimíček, V., Langášek, T., Pospíšil, I. a kol. Listina základních práv a svobod. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 217) a jejím omezením dochází *ipso facto* i k omezení jiných základních práv.

39. Rozhodnutí o výkonu trestů lze rozdělit z hlediska jejich dopadu na odsouzeného na tři kategorie: V důsledku rozhodnutí určitého orgánu je situace pro odsouzeného příznivější (např. je podmíněně propuštěn), stejná jako před vydáním rozhodnutí (např. v důsledku zamítnutí žádosti o podmíněně propuštění), nebo tíživější (např. nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody či přeměny alternativních trestů). Ve věci stěžovatele se jedná o třetí případ rozhodování o výkonu trestů, tedy o stav, kdy je v důsledku určitého rozhodnutí situace odsouzeného zhoršena. Podle dosavadní náleзовé judikatury Ústavního soudu vztahující se k případům, v nichž je zásahem orgánu veřejné moci situace odsouzeného zhoršena, má tento právo, aby jeho věc byla soudem projednána v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům v souladu s čl. 38 odst. 2 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 574/05 ze dne 30. května 2006 (N 109/41 SbNU 357), nález sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. srpna 2017 (N 151/86 SbNU 527), bod 11]; musí přitom být respektována presumpce nevinny garantovaná v čl. 40 odst. 2 Listiny (srov. nález sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. srpna 2017, body 12 až 18). Pouze dostatečně a jasně provedené dokazování totiž tvoří základní požadavek na legitimitu soudního systému a na spravedlivý proces [obdobně srov. nález sp. zn. I. ÚS 1501/16 ze dne 30. května 2017 (N 92/85 SbNU 571), body 16 a 17, či nález sp. zn. III. ÚS 532/01 ze dne 31. ledna 2002 (N 10/25 SbNU 69), nález sp. zn. I. ÚS 1202/17 ze dne 15. srpna 2017, bod 17]. Tyto silné procesní záruky vyjadřují, že rozhodování o trestu a jeho výkonu, v jehož důsledku dojde k omezení práv dříve odsouzeného, jsou situacemi, které se svým významem blíží rozhodování o trestu v prvotní instanci.

40. Udělování amnestie je ústavní pravomocí prezidenta republiky, jejíž využití či nevyužití je jen na jeho uvážení, limitovaném požadavkem na kontrasignaci rozhodnutí předsedou vlády nebo jiným pověřeným členem vlády a požadavkem na dodržení závazného hodnotového ústavního rámce (srov. citované usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13, body 41 a 42, případně

body 28 a 29 tohoto nálezu). Jedná se tedy o ústavněprávní institut, který do trestního práva vstupuje ze sféry práva ústavního. Svým principem rozhodováním ve prospěch odsouzeného však souzní s některými instituty trestního práva, jejichž účelem je, aby z různých důvodů poskytl obviněnému výhodnější pozici. Lze mezi ně řadit umožnění analogie ve prospěch pachatele (ale nikoli v neprospěch) v trestním právu hmotném či možnost navrácení lhůty (§ 61 trestního řádu) a zákaz *reformationis in peius* (např. § 259 odst. 4 trestního řádu) v trestním právu procesním. Trestní právo tedy obecně umožňuje postup ve prospěch obviněného; obdobný postup v jeho neprospěch je ale zakázán zákonem či je nepřipustnost takového postupu dovozena doktrínou. Rozhodnutí o amnestii lze vnímat obdobně; samotné vydání amnestijního rozhodnutí je jednoznačně ve prospěch obviněného (odsouzeného) a je plně v diskreci exekutivní moci; při rozhodování v neprospěch obviněného v případě rozhodování o porušení podmínek podmíněné amnestie však tato pravomoc nesmí být svěřena exekutivní moci, ale musí být postupováno ve prospěch obviněného a s respektem k ochraně jeho procesních práv. Je tedy nutné, aby o porušení podmínek rozhodl soud za dodržení garancí procesních práv osoby zbavované svobody. Ústavní soud poukazuje i na tu skutečnost, že ve všech případech rozhodování o porušení podmínek vztahujících se k uloženému trestu rozhoduje také soud (srov. velmi obdobně řízení o nedodržení podmínek vztahujících se k uloženému trestu – § 330 odst. 1, § 332 odst. 1 § 334g odst. 1 ve spojení s § 334c, § 340b odst. 1 ve spojení s § 337, či § 344 odst. 3 trestního řádu).

41. I když je zákonný rámec trestního řádu ve vztahu k amnestii velmi kusý, nezbavuje to soudy povinnosti chránit základní práva, jak jim to výslovně ukládá čl. 4 Ústavy. Současná situace, ve které soudy přistupují ke sdělení prezidenta republiky, jímž je konstatováno porušení podmínky amnestie, jako k rozhodnutí o porušení této podmínky, s přesvědčením, že jen prezident republiky má příslušnou pravomoc v takové věci rozhodnout, a oni vydávají (jen) výzvu k nastoupení trestu, této úloze soudů neodpovídá. Zároveň prezident republiky, který je si vědom toho, že mu ani Ústava, ani trestní řád pravomoc rozhodovat o porušení amnestijní podmínky nezakládají, reaguje na potřebu vyvolanou soudní praxí, která bez jeho listinného aktu odmítá výzvy k nástupu výkonu trestu vydávat. Daný listinný akt prezidenta republiky pak není ani minimálně odůvodněn, není v něm ani obsažena informace o tom, jakým trestným činem se odsouzený dopustil porušení amnestijní podmínky. Je tak praktikován postup, který negarantuje dodržení základních práv jednotlivce a který mu neposkytuje dostatečný prostředek obrany v případech, že se domnívá, že je rozhodováno v rozporu s podmínkami stanovenými amnestií. Právo obhajovat se je ale garantováno v čl. 40 odst. 3 Listiny či v čl. 6 odst. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“); zejména pak ti,

kterým stát odebírá osobní svobodu, musí mít možnost obhajovat se. Současný stav přitom neumožňuje, aby se odsouzený jakkoliv hájil.

42. Ústavní soud přitom setrvale zdůrazňuje, že součástí práva na spravedlivý proces je též vytvoření prostoru pro to, aby účastník řízení mohl účinně uplatňovat námitky a argumenty, které jsou způsobilé ovlivnit rozhodování soudu a s nimiž se soud musí v rozhodnutí náležitě vypořádat. „Vytvoření prostoru pro účinné vznesení námitek (v kontradiktorním schématu řízení) nejlépe zajistí ochranu základních práv, jež je z hlediska fair procesu prvotním účelem soudního řízení. Institucionálně garantovaná možnost dotčených osob návrhy a námitkami účinně participovat na soudním procesu patří mezi elementární pravidla soudního řešení sporů“ [srov. např. nálezn. sp. zn. IV. ÚS 269/05 ze dne 27. června 2005 (N 129/37 SbNU 629), nálezn. sp. zn. I. ÚS 273/06 ze dne 14. září 2007 (N 144/46 SbNU 409) či nálezn. sp. zn. II. ÚS 1738/16 ze dne 1. března 2017 (N 38/84 SbNU 439)].

43. Ve věci stěžovatele tedy relevantní ústavní principy vyžadovaly, aby o porušení podmínky agraciace rozhodl soud, při respektování příslušných procesních práv stěžovatele. To se však nestalo a stěžovatel neměl ani žádnou možnost se vyjádřit. Okolnost, že se stěžovatel skutečně dopustil další trestné činnosti, je z tohoto hlediska irelevantní; stěžovateli musí být dána možnost předstoupit před soud a polemizovat se závěrem, že porušil podmínky amnestijního rozhodnutí (příkladmo se může jednat o odsouzení po udělení podmíněné amnestie za trestný čin, kterého se podmíněně amnestovaný dopustil před vyhlášením amnestie, které by bylo mylně bráno jako porušení amnestijní podmínky; podobně a pro další sporné případy viz Grívna, T., Řiha, J. Amnestie prezidenta republiky ze dne 1. 1. 2013 vyhlášená pod č. 1/2013 Sb. Trestněprávní revue, 2013, č. 2, s. 29–42, část IV čl. III odst. 1).

44. Ustanovení trestního řádu však obecnému soudu poskytovala prostor pro jejich ústavně konformní výklad a aplikaci na konkrétní případ stěžovatele. Ústavní soud poukazuje na to, že podle § 368 trestního řádu platí, že „rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je osoba, již byl pravomocně uložen trest, účastna amnestie, učiní soud, který rozhodl v prvním stupni. Odpykává-li si taková osoba v době rozhodování trest odnětí svobody, učiní rozhodnutí soud, v jehož obvodu se trest vykonává. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek“. Ačkoliv odborné komentáře k trestnímu řádu vykládají příslušné ustanovení jen jako ustanovení o primárním rozhodování soudu o účasti osoby na amnestii a rozhodování o porušení amnestijní podmínky, na niž je vázáno dobrodíní amnestie, již tomuto ustanovení nepodřazují (viz výše bod 23), lze ho ústavně konformně vyložit i tak, že v něm uvedená pravomoc zahrnuje i rozhodování o tom, zda původně amnestovaný již není amnestie nadále účasten, což obnáší rozhodování o porušení příslušné podmínky.

45. Plný ústavně konformní výklad relevantních ustanovení trestního řádu pro případ rozhodování o porušení amnestijní podmínky stěžovatelem vyžaduje, aby bylo učiněno ve veřejném zasedání, protože jen v něm lze naplnit výše uvedené procesní záruky práva na soudní ochranu. Na příslušné rozhodování se tak nemůže aplikovat pravidlo o neveřejném zasedání, které se jinak na rozhodování podle § 368 ve smyslu § 240 trestního řádu vztahuje. Obdobně již Ústavní soud judikoval k nutnosti veřejného zasedání v případech povolení obnovy řízení či rozhodování o pokračování vazby, neboť kontradiktornost se v soudním procesu nevztahuje jen na dokazování, ale zahrnuje i právo seznámit se s argumenty předloženými druhou stranou a právo vyjádřit se k nim. Z principu kontradiktornosti, práva na obhajobu a z principu rovnosti účastníků řízení je proto třeba vycházet i při hledání ústavně konformního výkladu příslušných ustanovení trestního řádu. Takový výklad vylučuje, aby soud rozhodoval v neveřejném zasedání [srov. např. nálezy sp. zn. III. ÚS 608/10 ze dne 26. 8. 2010 (N 173/58 SbNU 513) nebo sp. zn. IV. ÚS 423/04 ze dne 3. 8. 2005 (N 150/38 SbNU 210)].

46. I v obdobných případech rozhodování o porušení podmínky trestní řád stanoví, že soud rozhoduje ve veřejném zasedání (srov. § 330 odst. 1, § 332 odst. 1 § 334 odst. 1, 340b odst. 1 či § 344 odst. 2 trestního řádu, ale nikoli § 334 odst. 3 trestního řádu).

47. Ústavní soud ještě podotýká, že ačkoliv Nejvyšší soud ve svém vyjádření odkazuje na komentář k Úmluvě, dle kterého „pokud jde o výkon rozhodnutí v trestních věcech, je čl. 6 EÚLP ve své trestní části ... v zásadě neaplikovatelný“ (Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 604), z analýzy judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) vyplývá pouze to, že se daný soud k otázce, kdo a jak má rozhodovat o porušení podmíněného udělení amnestie, dosud výslovně nevyjádřil. Pouze opakovaně zmínil, že případy, ve kterých se rozhodovalo o civilních právech a závazcích vězňů, nelze považovat za rozhodování o trestu (jednalo se např. o kontakt s rodinou či propustku z vězení na krátkou dobu; srov. např. *Enea proti Itálii*, rozsudek velkého senátu, 17. září 2009, č. 74912/01, § 97 a násl., nebo *Boulois proti Lucembursku*, rozsudek velkého senátu, 3. duben 2012, č. 37575/04, § 90 až 94). Rozhodnutí o tom, zda bude vysloveno, že stěžovatel porušil podmínku amnestie, a vykoná tak zbytek trestu (nebo např. nařízení výkonu podmíněně odloženého trestu odnětí svobody), se však od těchto případů kvalitativně odlišuje. Tato rozhodnutí se totiž vážou k samotnému jádru trestu; požadovaným chováním podmíněně amnestovaných (či podmíněně odsouzených) je typicky nepáchat trestnou činnost (resp. vést řádný život). Pokud tuto podmínku poruší, je jim odebrána svoboda. Nejedná se tak o upravování jednotlivých práv v rámci výkonu trestu,

ale jedná se o rozhodování o samotné podstatě trestu. Oproti tomu v řešených případech (ze kterých vychází příslušný komentář k Úmluvě) se ESLP nezabýval podstatou trestu, ale až jeho vedlejšími účinky, tedy omezeními určitého dalšího práva nad rámec svobody pohybu. K otázce, která je předmětem stížnosti stěžovatele, se však ESLP nikdy nevyjádřil vyjma rozhodnutí z roku 1967, ve kterém bez bližšího odůvodnění uvedl, že pokud stěžovatel brojí pouze proti nařízení trestu, tak je jeho stížnost nepřijatelná (*X proti Spolkové republice Německo*, rozhodnutí, 5. říjen 1967, č. 2428/65). Na přímo položenou otázku, zda se na rozhodování o přeměně podmíněně odloženého trestu vztahují nároky čl. 6 odst. 1 Úmluvy, pak ESLP neodpověděl (*Gregáčević proti Chorvatsku*, rozsudek, 10. červenec 2012, č. 58331/09). V několika dalších rozhodnutích sice ESLP naznačil, že při rozhodování o nařízení trestu či jeho přeměně může dojít k porušení práva na spravedlivý proces, ale tato porušení se týkala primárně porušení zásady presumpce nevinoty (srov. *Böhmer proti Německu*, rozsudek, 3. říjen 2002, č. 37569/97, nebo *El Kaada proti Německu*, rozsudek, 12. listopad 2015, č. 2130/10). I kdyby ESLP rozhodování o samotném jádru trestu a jeho výkonu nepodřadil pod pojem „trestní obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy (což lze do určité míry dovodit, srov. *Montcornet de Caumont proti Francii*, rozhodnutí, 13. květen 2003, č. 59290/00, *A. proti Rakousku*, rozhodnutí, 7. květen 1990, č. 16266/90), neznamená to, že vnitrostátní právní řád nemůže či nesmí poskytovat standard vyšší [např. nálezn. sp. zn. Pl. ÚS 26/07 ze dne 9. prosince 2008 (N 218/51 SbNU 709; 47/2009 Sb.)], bod 41]. Jestliže Ústavní soud opakovaně judikoval, že vybrané zásady spravedlivého procesu se musí vztahovat i na mnohá rozhodování o výkonu trestu (viz zejm. bod 39), není možné dojít k závěru, že ve fázi výkonu trestu při rozhodování o samotné podstatě trestu nemají odsouzení právo na soudní ochranu, obhajobu, kontradiktornost řízení a na řádné projednání své věci.

D. Závěr o protiústavnosti napadeného postupu Okresního soudu Praha-západ

48. Ústavní soud předesílá, že si je vědom toho, že Okresní soud Praha-západ jednal v souladu se zavedenou praxí reagující na judikaturu Nejvyššího soudu a její výklad v komentářích k trestnímu řádu, a to v situaci, kdy zákonné vymezení příslušných postupů je velmi kusé. Povinností daného obecného soudu však bylo vyložit příslušnou právní úpravu ústavně konformním způsobem a dovodit pravomoc a příslušnost soudu k rozhodnutí o porušení amnestijní podmínky v souladu s ustanovením § 368 trestního řádu, což se však nestalo. Pokud byl podle tohoto ustanovení k rozhodnutí příslušný, měl o porušení podmínky sám rozhodnout; v případě, že si stěžovatel odpykával v době rozhodování trest odnětí svobody,

a místně příslušným byl tedy jiný soud, v jehož obvodu se trest vykonával, měl mu věc k rozhodnutí postoupit.

49. Postupem jmenovaného okresního soudu tak došlo k porušení stěžovatelových základních práv, a to jeho práva na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, práva na obhajobu a kontradiktornost řízení dle čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny, a tudíž i jeho práva na ochranu osobní svobody dle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny. Naplnění těchto základních práv vyžadovalo, aby o tom, zda stěžovatel porušil podmínku stanovenou v amnestijním rozhodnutí prezidenta republiky, rozhodl soud ve veřejném zasedání. Tomuto závěru nebrání skutečnost, že podmínka amnestijního rozhodnutí prezidenta republiky byla formulována tak, že amnestovaný se musel dopustit dalšího trestného činu, tedy že muselo dojít k pravomocnému odsouzení amnestovaného za další trestný čin, ani to, že dodržování podmínky amnestie sledoval soud. Ústavní soud v případě stěžovatele nerozporuje, že byl odsouzen po udělení amnestie za spáchání dalšího trestného činu; nebyly mu nicméně poskytnuty procesní záruky spravedlivého procesu ve vztahu k rozhodování o porušení podmínky amnestie, jak bylo rozvedeno výše.

50. Ústavní soud nepřikročil ke zrušení výzvy k nastoupení trestu vydané Okresním soudem Praha-západ dne 5. října 2017 sp. zn. 1 T 344/2009, ale naopak stížnost stěžovatele v této části odmítl dle ustanovení § 43 odst. 1 písm. d) zákona o Ústavním soudu. Učinil tak v návaznosti na svou předchozí judikaturu, dle které jediné „pokud by tato výzva skutečně byla rozhodnutím, mohl by ji Ústavní soud (byla-li by zjištěna její protiústavnost) zrušit. Je nepochybné, že uvedený akt je aktem veřejné moci, neboť jej učinil soud. Pro závěr, je-li nějaký akt rozhodnutím, není přitom relevantní jeho označení; aby však takový akt mohl být považován za pravomocné rozhodnutí [srov. ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu], musí jím být autoritativně zasaženo do právní sféry. Je evidentní, že výzvou k nástupu výkonu trestu odnětí svobody žádné dosud neexistující povinnosti nejsou zakládány, měněny nebo rušeny; tato výzva též nezakládá, nemění ani neruší žádné oprávnění“ [usnesení sp. zn. IV. ÚS 1778/07 ze dne 12. září 2007 (U 10/46 SbNU 527)]. Ústavní soud nemá důvodu se od tohoto názoru odchýlit; výzva k nastoupení trestu odnětí svobody je jen opatřením nezakládajícím práva a povinnosti, není rozhodnutím (srov. Draščík, A., Fenyk, J. a kol. Trestní řád. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2017, § 321 odst. 1 bod 3). Není-li možno napadenou výzvu považovat za rozhodnutí, nemůže být již pro svoji povahu (neboť do ústavně chráněných práv sama o sobě nezasahuje) předmětem přezkumu Ústavním soudem [srov. též usnesení sp. zn. IV. ÚS 158/99 ze dne 25. května 1999 (U 40/14 SbNU 355) či usnesení sp. zn. IV. ÚS 1778/07 ze dne 12. září 2007 (U 10/46 SbNU 527)]. Ústavní soud neruší ani sdělení prezidenta republiky ze dne 12. září 2017 č. j. KPR 4802/2017, protože navzdory tomu, že Okresní

soud Praha-západ k němu chybně přistupoval jako k rozhodnutí o porušení amnestijní podmínky, takovým rozhodnutím ve skutečnosti z důvodů uvedených v bodech 32 až 36 tohoto nálezu není a nemůže být. Postupem prezidenta republiky ani vydáním příslušného sdělení do základních práv stěžovatele zasaženo nebylo.

51. Ústavní soud dodává, že ačkoliv lze i za stávající kusé právní úpravy výkladem ústavního pořádku a ústavně konformním výkladem podústavního práva zaručit ochranu základních práv účastníka řízení, jakož i respekt k pravomocem jednotlivých státních orgánů, obrací se s výzvou na zákonodárce, aby přistoupil k přijetí podrobnější procesní úpravy, která bude respektovat nosné důvody tohoto nálezu.

V. Postup obecných soudů při výkladu relevantní právní úpravy v trestním řádu

52. V souladu s ustanovením § 314h odst. 1 trestního řádu budou soudy v dalším řízení interpretovat ustanovení § 368 trestního řádu ve smyslu závěrů tohoto nálezu. Ustanovení zákona ve slovech „rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je osoba, již byl pravomocně uložen trest, účastna amnestie, učiní soud, který rozhodl v prvním stupni. Odpykává-li si taková osoba v době rozhodování trest odnětí svobody, učiní rozhodnutí soud, v jehož obvodu se trest vykonává.“ je nutné vyložit ústavně konformně tak, že soud, jehož příslušnost je stanovena v tomto ustanovení, rozhoduje i o tom, zda došlo k porušení podmínky stanovené v amnestijním rozhodnutí prezidenta republiky. O porušení podmínky amnestie rozhodne obecný soud ve veřejném zasedání. Prezidentu republiky již v této fázi realizace jeho amnestijního rozhodnutí nenáleží žádná pravomoc ani povinnost nějakého konání.

53. V posuzované věci stěžovatele bude nyní okresní soud postupovat v souladu s ustanovením § 368 trestního řádu a sám rozhodne o tom, zda stěžovatel porušil amnestijní podmínku, je-li k danému rozhodnutí příslušný, nebo věc postoupí jinému místně příslušnému soudu podle daného ustanovení. Příslušný obecný soud rozhodne ve veřejném zasedání. Pokud byl stěžovateli pravomocně uložen jiný nepodmíněný trest odnětí svobody, který dosud nebyl vykonán (a to ani pokud se započítá doba trestu odnětí svobody, kterou stěžovatel vykonal v důsledku tvrzeného porušení amnestijní podmínky), tak stěžovatel bude pokračovat ve výkonu trestu odnětí svobody.

54. Ústavní soud závěrem podotýká, že jeho rozhodnutí v této věci neovlivňuje právní postavení jiných podmíněně amnestovaných, kteří porušili podmínku a již jim byl nařízen výkon (zbytku) trestu odnětí svobody, ale kteří se proti tomuto postupu včas podanou ústavní stížností nebránili a porušení svých ústavně zaručených práv nenamítali (srov. též usnesení

sp. zn. Pl. ÚS 31/16 ze dne 18. července 2017 odmítající ústavní stížnost z důvodu nedodržení lhůty; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>). Ústavní soud zohlednil skutečnost, že to byly soudy, které rozhodly o vině podmíněně amnestovaných za nový spáchaný trestný čin, a že to byly soudy, které nařídily výkon trestu odnětí svobody. Byť takový postup není ve vztahu k rozhodnutí o porušení amnestijní podmínky ústavně konformní z důvodů vymezených výše, okolnosti tohoto rozhodování neznamenaají, že podmíněně amnestovaní, kteří porušili podmínku a jimž byl nařízen výkon trestu, ale kteří ústavní stížnost v zákonné lhůtě dvou měsíců od doručení výzvy k nastoupení trestu nepodali, vykonali či vykonávají trest bez právního důvodu.

Odlišná stanoviska

1. Odlišné stanovisko soudců Jaroslava Fenyka a Josefa Fialy

Nálezem pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 36/17 ze dne 19. 6. 2018 (zpravodajka Kateřina Šimáčková) bylo rozhodnuto tak, že:

I. Postupem Okresního soudu Praha-západ, jenž předcházel vydání výzvy k nastoupení trestu ze dne 5. října 2017 ve věci vedené pod sp. zn. 1 T 344/2009, bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, právo na obhajobu a kontradiktornost řízení dle čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny základních práv a svobod a právo na ochranu osobní svobody dle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Ve zbytku se návrh odmítá.

S výrokem tohoto nálezu ani s jeho odůvodněním nesouhlasíme a předkládáme podle § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, následující odlišné stanovisko. Zásadní nedostatek nálezu spatřujeme především v tom, že porušuje zásadu dělby moci ve státě (čl. 2 odst. 1 Ústavy) a princip, podle kterého lze státní moc uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon (čl. 2 odst. 3 Ústavy, čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv svobod). Nález odporuje Kelsenově všeobecně přijímané tezi o ústavním soudu jako negativním zákonodárci¹, protože postup použitý v nálezu nepřipustně vyplňuje mezery v platné právní úpravě a nahrazuje fakticky zákonodárce.

1. Obecné výhrady k nálezu

1. Stát uplatňuje právo a povinnost trestat (trestněprávní nárok) jako projev vnitřní suverenity (jurisdikce) a současně jako závazek plynoucí

¹ Kelsen, H. La Garantie juridictionnelle de la constitution la Justice constitutionnelle. Revue de Droit Public no. 44, Paris 1928, s. 197

z mezinárodního práva veřejného – obyčejového, podle kterého je stát povinen odstranit zlo, které v rámci jeho jurisdikce vzniklo. Stát vykonává trestní právo tak, že je přenáší v podobě trestněprávního nároku na veřejného žalobce (státního zástupce), který tento nárok v konkrétní trestní věci uplatňuje před nezávislým soudem. Soud, pokud nároku veřejného žalobce vyhoví, rozhodne o vině a trestu. Pravomocným rozhodnutím soudu o vině a trestu úloha trestního soudce ve vztahu k vině a trestu fakticky končí. Výkon rozhodnutí je již spíš než trestněprávním administrativním, resp. technickým úkonem, který v naprosté většině států je svěřen žalobci, jenž se žalobního návrhu domohl.

2. Jak amnestie, tak i milost mají stejný účel, amnestie je ve vztahu k milosti aktem milosti hromadné. Případné rozlišování mezi amnestií a milostí je příkladem rozdílného zacházení s obdobnými právními instituty. Jestliže nález předpokládá, že o splnění nebo nesplnění podmínek stanovených prezidentem v amnestii rozhoduje soud, pak (bez ohledu na to, že jde o rozhodnutí o konkrétní ústavní stížnosti) toto pravidlo musí platit i v dalších případech využití amnestie v budoucnu (čl. 89 odst. 2 Ústavy) a v duchu argumentace použité v nálezu není žádného důvodu pro odlišný postup v případě udělení podmíněné individuální milosti. Z pohledu osoby, u níž výkon trestu byl prezidentem republiky přerušen za současného stanovení podmínek, při jejichž splnění se toto přerušování stane trvalým, není rozdílu v tom, zda se tak stalo proto, že jí byla udělena individuální podmíněná milost či zda je účastna na (hromadné) podmíněné amnestii, neboť podstata je v obou případech identická – osoba má splnit v určené době stanovené podmínky a trest jí bude odpuštěn. Rozdílný právní režim přezkumu plnění uložených podmínek proto dle našeho názoru nemá nejen opodstatnění, ale ani oporu v Ústavě.

3. Prezident republiky, jemuž Ústava právo udělovat amnestii, resp. milost svěřuje [čl. 62 písm. g), čl. 63 písm. j) a k)] stojí při tomto úkonu mimo (trestní) justici. Tím stát dává najevo, že v určitých případech, přestože byly vina a trest nezávislým soudem (justicí) uznány a uloženy, na trestněprávním nároku netrvá (v případě abolice prezident neguje žalobní právo veřejného žalobce). Rozhodnutí prezidenta o amnestii nebo milosti vyjadřuje negaci soudem nalezeného práva. Není to tedy justiční rozhodnutí a není to ani *lex specialis*. Amnestie stejně jako milost (v případě nálezu se jedná o agraciaci) je nepřenositelným subjektivním právem prezidenta republiky². Ústava ve vztahu k ní žádnou jinou úpravu než výše uvedené ustanovení neobsahuje. Nelze ji proto přenést, a to ani zčásti,

² Srov. Stránský J. Právo a milost. Vědecká ročenka Právnické fakulty Masarykovy univerzity, citováno in Sobota, E. a kol. Československý prezident republiky. Praha: Orbis, 1934, s. 427.

na žádný jiný orgán, tím méně na soud, náležející do jiné větve státní moci, a pokud by se tomu tak stalo, jde o porušení čl. 2 odst. 1 Ústavy o dělbě moci a čl. 2 odst. 3 Ústavy o způsobu výkonu státní moci. Již to je dle našeho názoru argument, který ob stojí sám o sobě jako důvod pro zamítnutí posuzované ústavní stížnosti.

4. Vnímáme a chápeme důvody, proč je pro většinu pléna nepřijatelná představa, že by v 21. století bylo možné, aby určité rozhodnutí mající faktický dopad na osobní svobodu jednotlivce stálo mimo soudní kontrolu. Rozhodnutí většiny pléna, motivované právě tímto východiskem, bylo nepochybně vedeno dobrým úmyslem, jímž však dle našeho názoru došlo k porušení ústavního zakotvení dělby moci ve výše nastíněném smyslu. Pro Ústavní soud jakožto pro orgán ochrany ústavnosti je vzhledem k jeho specifickému postavení někoho, nad nímž na vnitrostátní úrovni „již nikdo nestojí“, mimořádně důležité, aby se držel v mezích svých kompetencí a nedával ostatním orgánům veřejné moci nesprávný příklad, že dobrý úmysl ospravedlňuje i překročení pravomoci.

5. Prezident není při rozhodnutí o amnestii v jejím rozsahu a obsahu Ústavou ani zákonem, kromě kontrasignace, výrazně omezen. Může rozhodovat o amnestii za splnění buď existujících (druh trestné činnosti, osoba pachatele ...), nebo budoucích podmínek, které nejsou Ústavou ani podústavním právem blíže konkretizovány. Amnestie i milost a jejich podmínky nejsou nárokové a nemají být předvídatelné, aby v pachatelích trestné činnosti nevyvolávaly důvodnou naději na únik před trestním postihem.

6. Konkrétní podmínky nelze dovozovat ani z trestní podústavní právní úpravy, o které rozhodují trestní soudy.

7. Amnestii a milost nelze například porovnávat s podmíněným odsouzením podle § 329 až 330a trestního řádu. Ustanovení § 81 odst. 1 trestního zákoníku, který stanoví podmínky pro odklad výkonu trestu odnětí svobody, je ve srovnání s použitou amnestií výrazně širší (podmínka nespáchání dalšího trestného činu je samozřejmostí a někdy není ani rozvazující), a to už nehovoříme o tzv. přiměřených omezeních, která soud může uložit podle § 82 trestního zákoníku. Navíc v době rozhodování o amnestii již byly vina a trest pravomocně vysloveny soudem, zatímco v době rozhodování o podmíněném odkladu výkonu trestu odnětí svobody nikoli. Jestliže podmíněné odsouzení podle trestního zákoníku lze uložit jen ve vztahu k trestu odnětí svobody, pak prezident není omezen v možnosti stanovit podmíněnou amnestii například ve vztahu k dalším v úvahu přicházejícím trestům podle trestního zákoníku (domácí vězení, obecně prospěšné práce, peněžitý trest ...). Je třeba také oddělovat prominutí trestu a prominutí jeho následků (zápis v evidenci Rejstříku trestů), neboť jde o dva samostatné úkony amnestie. Zde je zřetelný rozdíl mezi prominutím trestu

s podmínkou v důsledku amnestie a podmíněným odsouzením, kde se trest zhlazuje ze zákona (§ 86 odst. 3 trestního řádu).

8. Prezident také může stanovit podmínku, která v trestním zákoníku vůbec obdobu nemá, pak by její posuzování trestním soudem mohlo být velmi problematické (opět čl. 2 odst. 3 Ústavy).

9. Je jistě dobrou a zcela legitimní otázkou, zda se současné široké pravomoci prezidenta ve vztahu k milostem a amnestiím slučují se současným pojetím ochrany lidských práv a koncepcí moderního demokratického právního státu. *De constitutione lata* však prezident takto širokými pravomocemi jednoduše nadán je a Ústava nepředpokládá, tedy ani nepripouští, že by je mohl jiný orgán veřejné moci přezkoumávat. Při současném znění Ústavy tak tato otázka dle našeho názoru nepřísluší Ústavnímu soudu, nýbrž celospolečenskému diskursu a následně ústavodárci. Problém, na nějž Ústavní soud při přijímání tohoto nálezu narazil, může totiž vyřešit pouze pozitivní zákonodárce, resp. zde ústavodárce, nikoliv Ústavní soud, jenž je toliko tzv. negativním zákonodárcem a zásadně není ani negativním ústavodárcem.

10. Za připomenutí stojí rovněž i skutečnost, že institut amnestie je takto zcela mimořádný nikoliv samoučelně, ale slouží (mimo jiných účelů) i k řešení nahodilých a nepředpokladatelných situací v životě společnosti, k nimž v budoucnu může dojít, v nichž je chod běžné justice do značné míry „svázán“ či jiným způsobem omezen a u nichž nelze předvídat, jak se na nich vytvoření původně neexistující možnosti soudní moci zasahovat do jednou vydané amnestie může „podepsat“, když tento její dílčí účel má napomoci překlenout právě nikoliv řádný chod justice.

2. Výhrady ke konkrétním částem nálezu

11. Bod 34 nálezu bere do úvahy toliko amnestie vydané po roce 1992, přičemž se nevypořádává žádným způsobem s tím, proč nejsou relevantní i amnestie s podmínkami vydané dříve (např. z ledna, července a října 1919, května 1920, února, června, července a října 1922, ze září 1924, z června 1927, října 1928, z let 1960, 1962, 1973, z února 1990). Formulace obsahu práva udílet milost v podobě zmírnění či prominutí trestu³ se přitom v naší ústavní historii nijak nelišila – § 103 ústavní listiny Československé republiky („promíjeti nebo zmírňovati tresty“), § 74 odst. 1 bod 11 Ústavy Československé republiky z r. 1948 („promíjet nebo zmírňovat tresty a právní následky odsouzení trestními soudy“), čl. 62 odst. 1 bod 10 Ústavy Československé socialistické republiky z r. 1960 („promíjet a zmírňovat tresty uložené trestními soudy“), čl. 61 odst. 1 písm. j) ústavního zákona

³ Pokud prezident T. G. Masaryk uděloval milost v podobě agraciace, bylo udělení zpravidla podmíněné – srov. Sobota, E. a kol., opětovně citováno, s. 436.

č. 143/1968 Sb., o československé federaci, („promíjet a zmírňovat tresty uložené trestními soudy“) – i přes vývoj a razantní změny hodnotových základů ústavního zřízení tedy ústavní úprava, o níž se opírají amnestie s podmínkami, zůstala v podstatě stejná, nikdy se na ústavní úrovni kompetence ke kontrole splnění těchto podmínek neřešila; proto měly do rozboru být zahrnuty i předchozí amnestie s prezidentem obdobně uloženými podmínkami a nálež se případně měl vypořádat s tím, proč tehdy zvolená řešení kontroly těchto podmínek jsou již dnes neupotřebitelná při vědomí, že současný prezident republiky se může při rozhodování o udělení amnestie díky přímé volbě opírat o silnější mandát, než jaký měl kterýkoli prezident v naší novodobé historii.

12. Bod 40 nálezu (plnění podmínek všech zkušebních dob trestů kontrolují soudy a také o něm rozhodují) nezohledňuje specifické systémove zakotvení prezidentova prerogativu udílet milosti – soudy o plnění podmínek podmíněného propuštění či podmíněného odsouzení atd. rozhodují jednak na základě výslovně jim k tomu účelu svěřené pravomoci (čl. 90 Ústavy a čl. 40 odst. 1 Listiny) a jednak proto, že to odpovídá systematickému zakotvení trestních sankcí – prezidentský prerogativ udílet milosti, jak uvedeno shora, stojí zcela mimo tento systém, a to záměrně – má zmírňovat případné individuální tvrdosti tohoto systému, jak již bylo uvedeno shora, proto je svěřen právě prezidentovi jako někomu, kdo stojí „vně“ – představuje-li rozhodování moci soudní o trestních sankcích pravidlo a systém, nemůže se moc soudní podílet rovněž na rozhodování o výjimce z tohoto pravidla a systému – hrozí zde dokonce riziko deformace původního záměru prezidenta při vydání amnestie, pokud se moc soudní, zejména Nejvyšší soud jakožto orgán pověřený sjednocováním judikatury, neztotožní s důvody a cíli amnestie a rozhodne se její podmínky vykládat způsobem majícím zmírnit její dle názoru moci soudní nežádoucí dopady.

13. Zjednodušeně řečeno, soud prvního stupně by rozhodováním o amnestii zpochybnil „své vlastní“ pravomocné rozhodnutí v téže věci (v případě využití řádných a mimořádných opravných prostředků stěžovatelem dokonce rozhodnutí celé soustavy soudů). Prezident republiky takto vázán není.

14. Bod 41 nálezu – text je vnitřně rozporný – vytýká prezidentovi, že si je vědom, že mu Ústava ani zákon nepřiznávají pravomoc rozhodovat o porušení podmínky amnestie a z čl. 4 Ústavy naopak dovozuje, že tuto pravomoc proto mají soudy; soudům však nicméně také Ústava ani zákon žádnou takovou pravomoc nepřiznávají. Ustanovení čl. 4 Ústavy přitom není konkrétní kompetenční norma, je to hodnotová proklamace, byť nezpochybnitelně velmi důležitá, která je zásadním interpretačním vodítkem, nezakládá však sama o sobě žádnou konkrétní pravomoc žádnému orgánu veřejné moci, ale předpokládá konkretizaci na jiném místě Ústavy,

popřípadě v zákonech – zdůraznili bychom, že čl. 4 dokonce ani nesvěřuje ochranu základních práv soudům, ale soudní moci – tu u nás vykonává Ústavní soud a obecné soudy, takže čl. 4 Ústavy nemůže být kompetenční norma už jen z toho důvodu, že nestanovuje, který orgán soudní moci se zde myslí – je to stejné, jako kdybychom dovodili z čl. 7 („Stát dbá o šetrné využívání přírodních zdrojů a ochranu přírodního bohatství“) existenci nějakého zvláštního úřadu pro všeobecný dozor nad využíváním přírodních zdrojů, tento článek je rovněž hodnotová proklamace, která předpokládá svoji konkretizaci zvláštními předpisy.

15. Jestliže čl. 4 Ústavy není konkrétní kompetenční normou, „nepřebíjí“ zásadu dělby moci podle čl. 2 odst. 1 Ústavy ani obecnou kompetenční normu čl. 2 odst. 3 Ústavy, navíc platí obecná poučka ústavního práva organizačního, že „zbytková“ státní moc (tj. výslovně nesvěřená některému orgánu moci zákonodárné, soudní či ev. jiné, např. samosprávné) je moc výkonná, takže i kdybychom připustili, že existuje pravomoc rozhodovat o splnění podmínek amnestie, ale není svěřena žádnému konkrétnímu orgánu, má náležet moci výkonné, nikoliv soudní.

16. Bod 44 nálezu je v rozporu s pravidly pro použití analogie v trestním řízení, jejímž důsledkem nemůže být založení zcela nové rozhodovací pravomoci. Pravomoc rozhodovat o účastenství na amnestii je zcela odlišná pravomoc než pravomoc rozhodovat o splnění podmínek podmíněné amnestie. Bod 44 sice analogii explicitně nezmiňuje, ale fakticky ji aplikuje. Ustanovení § 368 trestního řádu zmocňuje soud k vydání deklaratorního, nikoli konstitutivního rozhodnutí. Posuzování splnění podmínky stanovené jiným orgánem – prezidentem – pod toto oprávnění nespadá. Již sama dikce tohoto ustanovení celkem jednoznačně vylučuje možnost soudu aktivně do obsahu amnestie zasahovat a naznačuje, že zákonodárce byl velmi opatrný, aby zde takovou pravomoc soudu nevytvoril. Použití ustanovení § 368 v nálezu ostatně může znamenat pro odsouzeného zhoršení jeho situace. Jestliže proti rozhodnutí prezidenta o splnění nebo nesplnění podmínky není odsouzený oprávněn účinně brojit, není k tomu oprávněn ani státní zástupce či poškozený. V případě analogické aplikace § 368 sice obviněný dosáhne toho, že jeho věc bude přezkoumána soudem, a dokonce má proti tomuto rozhodnutí soudu právo podat stížnost, to stejné právo zde však náleží právě i státnímu zástupci, případně dalším osobám, do jejichž práv toto rozhodnutí zasáhlo, jako např. poškozený (věta poslední v kontextu s § 142 odst. 1 trestního řádu).

17. Bod 47 nálezu ukládá soudu úkol ústavně konformního výkladu, který by po okresním soudu požadoval, aby rozhodl v rozporu nejen s ustálenou rozhodovací praxí i jednotným doktrinárním názorem, ale i přes absenci kompetenční normy, která by soudu umožňovala takové rozhodnutí vydat. Dlužno zde podotknout, že v situaci před rozhodnutím Nejvyššího

soudu, které konstatovalo, že posuzovat splnění podmínek účastníkem podmíněné amnestie náleží jen prezidentovi republiky, bylo sporné, zda tak může činit ministr spravedlnosti – ani v této době tedy nepřišla na přetřes myšlenka, že by takové posuzování mělo náležet soudu. Za těchto podmínek tedy Ústavní soud v podstatě rozhodl, že členové příslušného soudního tělesa budou rozhodovat způsobem, který je protizákonný a protiústavní.

2. Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka

V souladu s § 14 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, podávám toto odlišné stanovisko k výroku i odůvodnění rozhodnutí, a to z následujících důvodů.

1. Mám za to, že o porušení podmínek amnestie by měl – na základě relevantní informace soudu, který sleduje plnění podmínek amnestie (§ 369 tr. řádu) – rozhodovat prezident republiky svým aktem, neboť jde i v tomto případě o výkon jeho práva udělovat amnestii podle čl. 63 odst. 1 písm. k) Ústavy. Patrně by pak takový akt v souladu s čl. 63 odst. 3 Ústavy podléhal kontrasnaci.

2. Závěry většiny pléna považuji za neakceptovatelné. Především se zdá poněkud podivným, že Ústavní soud shledává nějaký právní názor judikatury i odborné literatury (bez dalšího) „v rozporu s ústavním pořádkem“ (bod 31). V dané věci, v řízení o ústavní stížnosti, by se totiž neměla posuzovat ústavnost náhledu praxe či teorie, ale zda došlo aktem orgánu veřejné moci k zásahu do ústavně zaručených práv.

3. Svým většinovým rozhodnutím Ústavní soud neprovádí ústavně konformní výklad, jak opakovaně uvádí (body 33, 44, 48). Ve skutečnosti dotváří podústavní právo za použití nepřipustné analogie trestního práva tím, že (trestním) soudům přiznává novou pravomoc rozhodovat o porušení podmínek amnestie konkrétní osobou a o nastoupení zbytku trestu. Je si třeba uvědomit, že v daném případě nejde o (nové) rozhodování o trestu odnětí svobody, situace odsouzeného nemůže být zhoršena (bod 39), neboť svým jednáním porušil podmínku stanovenou amnestií. Osobní svoboda odsouzeného již byla omezena předchozím soudním rozhodnutím (zřejmě ve spravedlivém procesu), nicméně vykonání (zbytku) již uloženého trestu bylo na základě ústavně připuštěného dobrodiní (beneficia) prezidenta republiky – amnestie – odloženo (přerušeno).

4. Z čl. 2 odst. 3 Ústavy (obdobně i z čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod) vyplývá, že státní (veřejnou) moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon. Zákonem se rozumí nejen zákon běžný (obyčejný), ale i zákon ústavní, tedy především pak sama Ústava a Listina základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Ústava především stanoví, že soudní moc vykonávají jménem republiky nezávislé soudy (čl. 81). Listina

pak mj. stanoví, že jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy (čl. 40 odst. 1) a jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit (čl. 39). Ustanovení čl. 63 odst. 1 písm. k) Ústavy, obsažené v hlavě třetí (moc výkonná), vybavuje prezidenta republiky právem udělovat amnestii, takové rozhodnutí podléhá kontrasignaci (čl. 63 odst. 3 Ústavy), přičemž za spolupodepsaná rozhodnutí odpovídá vláda (čl. 63 odst. 4 Ústavy).

5. Z výše uvedeného je zřejmý můj názor, že pravomoc udělovat amnestii, tj. rozhodovat nejen o udělení amnestie, ale i o eventuálním porušení jejích podmínek, již na základě Ústavy – v souladu s jejím čl. 2 odst. 3 – přísluší moci výkonné, a nikoliv moci soudní. Na tom nic nemohou změnit ani názory současné hlavy státu, která ostatně ani dotčené amnestijní „podmíněné“ rozhodnutí nevydala. Závěr, že toliko amnestijní rozhodnutí je „plně v diskreci exekutivní moci“, avšak rozhodování o porušení podmínek amnestie jako rozhodování „v neprospěch obviněného“ (ve skutečnosti jde o odsouzeného), „nesmí být svěřena exekutivní moci“ (bod 40), prostrádá relevantní odůvodnění.

6. Přijaté většinové rozhodnutí je tak podle mého názoru v rozporu s ústavně vymezenou délbou moci, kterou nepochybně není možné překonat argumentací, jež je založena na analogické aplikaci běžného zákona, kterou Ústavní soud předkládá jako vlastní ústavně konformní výklad. V této souvislosti je snad vhodné připomenout fundamentální ústavní princip: přestože je Ústavní soud orgánem ochrany ústavnosti, a má tak do jisté míry výsadní postavení vůči ostatním orgánům veřejné moci (zejména může jejich rozhodnutí/akty přezkoumávat a v odůvodněných případech rušit), stále jde také „jen“ o orgán veřejné moci (orgán moci státní), pro který platí jak zmíněný čl. 2 odst. 3 Ústavy, tak čl. 88 odst. 2 Ústavy o vázanosti soudců ústavním pořádkem.

7. Dále se připojuji k odlišnému stanovisku soudce Jaroslava Fenyka, a to v bodech 1 až 5, 11, 14 až 17, které moji argumentaci jistým způsobem doplňují či prohlubují.

3. Odlišné stanovisko soudce Radovana Suchánka

Souhlasím se závěrem nálezu, podle něhož je ústavně přípustnéázat dobrodiní amnestie na splnění určité podmínky (či podmínek), obsažené v rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii, stejně jako se závěry, že postupem prezidenta a jeho napadeným sdělením a ani výzvou soudu k nastoupení trestu odnětí svobody nebylo zasaženo do stěžovatelských základních práv.

Na rozdíl od většiny pléna mám však za to, že k porušení stěžovatelských práv vyjmenovaných v bodu 49 nálezu nedošlo ani „postupem ...

soudu ..., jenž předcházela vydání výzvy k nastoupení trestu ...". Ústavní stížnost měla být proto zcela zamítnuta, popř. odmítnuta.

Vyhovující I. výrok je založen především na odvratu od dosavadní judikatury Nejvyššího soudu i od jednotného právního názoru obsaženého v odborné literatuře (viz bod 48), jeho odůvodnění je však již v základních východiscích dosti nejasné.

Předně vůbec nedává odpověď na klíčovou otázku, co znamená pravomoc prezidenta republiky udělovat amnestii a co vše v sobě výkon této pravomoci zahrnuje. Ta je nezbytná již z toho hlediska, že ona prezidentova pravomoc vyvěrá přímo a výslovně z Ústavy České republiky [čl. 63 odst. 1 písm. k); srov. též čl. 62 písm. g) a čl. 63 odst. 1 písm. j)], nikoli teprve z obvyčejného zákona (trestního řádu), který proto může (a musí) stanovit nanejvýš podrobnosti a podmínky jejího provádění (srov. Pavlíček, V. a kolektiv. Ústavní právo a státověda. II. díl. Ústavní právo České republiky. 2. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2015, s. 874; též Pavlíček, V. O ústavních problémech milosti a amnestie v České republice. In Pocta Otovi Novotnému. Praha: Codex, 1998, s. 163, 166). Dnešní nálezkem zákonodárce nahrazuje, když soudům zakládá zcela novou pravomoc, jež v textu ani účelu platných ustanovení trestního řádu – natožpak v Ústavě samotné – nemá oporu. Ústava svěřuje právo udělovat amnestii výlučně do rukou moci výkonné (viz též její čl. 63 odst. 3 a 4), což při výkladu prováděcí zákonné úpravy nelze ve světle principů dělit státní moci a její legality (čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy) pominout. Tím spíše, uznává-li i nálezkem, že prezidentova práva udělovat amnestii je jeho právem osobním a nepřenositelným, považuje ho v souladu s dosavadní judikaturou Ústavního soudu za „ústavní prerogativu prezidenta republiky“ (bod 25).

Pravomoc, resp. právo prezidenta republiky udělovat amnestii není v České republice zákonodárstvím (viz i čl. 15 odst. 1 Ústavy České republiky), u nás tradičně jde o exekutivu ve smyslu formálním (jde o právní akt vydaný z vůle dvou orgánů výkonné moci – prezidenta republiky a předsedy vlády, popř. pověřeného člena vlády, nejde však o právní předpis ve smyslu čl. 79 odst. 3 Ústavy České republiky) a rovněž v materiálním smyslu je spíše aktem správním než výkonem soudnictví. Jdeme-li ovšem *ad fontes*, tak již v rakouské tzv. prosincové ústavě bylo právo císaře dávat amnestii obsaženo v základním zákoně státním o moci soudcovské (č. 144/1867 ř. z., čl. 13), nikoli tedy v základním zákoně o užívání moci vládní a vykonavací (č. 145/1867 ř. z.). Hlava státu v tomto pojetí byla chápána jako představitel soudní moci. Jakkoli byla Československá republika po svém vzniku ovlivněna francouzskou ústavní teorií (od roku 1871 je parlament Francie jako představitel suverenity lidu a zákonodárce povolán i k rozhodování o amnestii, kterou vyhlašuje zákonem), ústavní listina z roku 1920 se – pokud jde o pojetí amnestie – přiklonila k tradici rakouské monarchie (podle

důvodové zprávy nelze parlamentem vyhlášenou amnestií „z praktických důvodů doporučit, poněvadž jest to postup značně těžkopádný“). Nikoli náhodou tak i v ústavní listině z roku 1920 bylo ustanovení o právu prezidenta republiky udělení amnestií zařazeno v hlavě o moci soudcovské (§ 103), a ne v hlavě o moci vládní a výkonné (srov. pouhý odkaz v § 64 odst. 1 bodu 11). Přesto zařazení udělování „milosti“ (širšího pojmu zahrnujícího i amnestii) do výčtu pravomocí prezidenta obsaženého v hlavě o moci vládní a výkonné (onen § 64 ústavní listiny), v jejichž rámci prezidentem činěné úkony vyžadovaly ke své platnosti spolupodpisu odpovědného člena vlády, vedlo k závěru, že amnestie je zásahem prezidentovy vládní moci do moci soudní, a je tedy správním aktem (Scholz, O. Abolice, Amnestie. Slovník veřejného práva československého, sv. 1. Brno: Polygrafia, 1929). Proto také byla rozhodnutí prezidenta republiky o amnestií publikována ve Věstníku ministerstva spravedlnosti a toto ministerstvo vydávalo výnosy k jejich provedení. Soudobá teorie se spíše kloní k tomu, že jde o „rozhodnutí zvláštního druhu“, které ústavodárce svěřil hlavě státu k řešení mimořádných situací v oblasti trestné činnosti (Pavlíček, V. cit. d., 1998, s. 165), nebo o „zvláštní právní předpis“ (Filip, J. in Bahýřlová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Vyhnaněk, L. Ústava České republiky. Komentář. Praha: Linde Praha, 2010, s. 776).

Povaha amnestie – coby hromadné milosti vztahující se k druhově vymezeným skutkům (trestným činům), nikoli však ke konkrétním osobám – si nezbytně žádá její provedení rozhodnutím orgánu činného v trestním řízení dle typu amnestie. Jde-li o prominutí či zmírnění pravomocně uloženého trestu (agraciaci), je to dle § 368 trestního řádu soud, který zjišťuje a činí rozhodnutí o tom, zda a do jaké míry je určitá osoba, již byl trest uložen, amnestie účastna. Přijetím tohoto (deklaratorního) rozhodnutí o použití amnestie se pravomoc soudu vyčerpala a ten již *de lege lata* není oprávněn v budoucnu v dané věci jakkoli o (ne)použití amnestie znovu rozhodovat. V případě vázání účinků amnestie na splnění určité podmínky či podmínek je nutno aplikovat § 369 trestního řádu o podmíněném udělení milosti (milosti se tu *de constitutione lata* rozumí i amnestie, když Ústava České republiky zákonný pojem „milost“ ani nezná), dle něhož plnění stanovených podmínek soud toliko sleduje, oprávněně rozhodnout o nesplnění (porušení) těchto podmínek konkrétním odsouzeným však nemá. Při absenci výslovné ústavní a zákonné úpravy se tak shodně jako u individuální milosti i v případě posuzování porušení podmínek stanovených v amnestii uplatní prvotně Ústavou založená pravomoc prezidenta republiky a na ní navazující § 366 odst. 1 trestního řádu.

Nynější nález si neujasňuje ani to, zda jím provedený výklad § 368 trestního řádu, který zakládá soudům pravomoc rozhodovat o porušení amnestijní podmínky, se opírá o analogii legis k § 330 a 332 trestního řádu

(jak tvrdí stěžovatel a jak implicitě dovozuje i nálezu v bodu 40 *in fine*), nebo zda jde o rozšiřující (extenzivní) výklad (jak plyne z bodu 44), anebo snad dokonce o doslovné znění (sic!) uvedeného ustanovení zákona (jak se uvádí v bodu 33). Sotva lze též pochopit rozporuplnou úvahu plenární většiny, že „při rozhodování v neprospěch obviněného v případě rozhodování o porušení podmínek podmíněně amnestie však tato pravomoc nesmí být svěřena exekutivní moci, ale musí být postupováno ve prospěch obviněného ...“ (bod 40).

Co se týče ostatních problematických závěrů nálezu z hlediska trestního práva hmotného i procesního a výhrad k dalším jeho částem, připojují se k odlišnému stanovisku soudců Jaroslava Fenyka a Josefa Fialy.

4. Odlišné stanovisko soudce Davida Uhlíře k odůvodnění nálezu

S rozhodnutím pléna v této věci souhlasím, nicméně vůči jeho odůvodnění uplatňuji podle ustanovení § 14 zákona o Ústavním soudu odlišné stanovisko.

Zcela se ztotožňuji se závěrem, obsaženým ve výroku, tedy že postupem Okresního soudu Praha-západ, jenž předcházel vydání výzvy k nastoupení trestu, bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny, právo na obhajobu a kontradiktornost řízení dle čl. 38 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny a právo na ochranu osobní svobody dle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny. Mám však za to, že tato práva stěžovatele byla porušena i samotnou skutečností, že byl přinucen trest vykonat.

Je zjevné, že Ústava ani trestní řád nepředpokládají, že by prezident republiky mohl vyhlásit amnestii s rozvazovací podmínkou. Proto také právní řád neupravuje kompetence státní moci ani řádný postup při zkoumání toho, zda osoba účastná na amnestii plní podmínky amnestií stanovené.

Logika nálezu je postavena na úvaze, že jestliže je již vyhlášena amnestie s rozvazovací podmínkou, musí zde být také nějaký orgán státní moci, který je oprávněn zkoumat, zda odsouzený plní podmínky amnestie a zda, pokud je neplní, mu nemá být dobrodíní amnestie odebráno. Tato úvaha je správná, ale je úkolem zákonodárce, aby tuto pravomoc někomu udělil, nikoliv úkolem Ústavního soudu. Zda tato pravomoc bude udělena některému soudu, ministru spravedlnosti nebo prezidentovi a zda k takovému rozhodnutí bude vyžadována kontrasignace, je vcelku lhostejné, ale je nezbytné, aby takovou pravomocí byl někdo předem zákonem nadán.

Zatím tomu tak není, proto ostatně v této věci Ústavní soud apeluje na zákonodárce, aby přistoupil k procesní úpravě, která bude respektovat nosné důvody nálezu.

Nesdílím názor, že lze ústavně konformně vyložit ustanovení § 368 trestního řádu tak, že opravňuje soud rozhodnout nejen o tom, zda je

určitá osoba účastna amnestie, ale také o tom, že podmínky amnestie porušila a nadále nebude požívat dobrodiní amnestie. Jedná se o excesivní výklad zákona, který rozšiřuje nepředvídaně a nekontrolovaně sféru státní moci a omezuje prostor právní jistoty občana.

Jedním ze základních principů právního státu je, že státní moc lze uplatňovat jen v případech, v mezích a způsobem stanoveným zákonem, což vyjadřuje ustanovení čl. 2 odst. 3 Ústavy i čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

V posuzovaném případě zákon vykazuje mezeru, když nestanoví, který orgán státní moci, jakým způsobem a v jakých případech může a má rozhodovat o porušení podmínek amnestie. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že osobu již jednou účastnou amnestie nelze za nynější absence příslušné právní úpravy vyzvat k vykonání podmíněně prominutého trestu.

Při důsledném dodržování zásady zákazu libovůle se nelze než smířit s tím, že některé osoby by byly i přes své protizákonné jednání i nadále účastny dobrodiní amnestie a odpykaly by si jen trest za svůj skutek spáchaný po jejím udělení. Takový výsledek se mi však jeví jako přiměřená cena za dodržování ústavního pořádku.

Č. 114

**K alternativám prodloužení předběžného opatření
o umístění dítěte do ústavní výchovy**

Rozdělení rodiny v podobě oddělení rodičů a dětí je chápáno jako krajní možnost, k níž by mělo být přistoupeno až po náležitém zvážení, že jiná mírnější opatření na podporu rodiny by nebyla dostatečná. Jako mírnější opatření vystupující alternativně k prodloužení předběžného opatření, na jehož základě bylo dítě umístěno v ústavním zařízení (§ 460 odst. 1 ve spojení s § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních), může sloužit uplatnění některých z oprávnění, která zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, svěřuje orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Poukazuje-li rodič či dítě na konkrétní skutečnosti, ze kterých dovozuje, že místo prodloužení předběžného opatření, na jehož základě bylo dítě umístěno v ústavním zařízení, postačí využití některého z oprávnění orgánu sociálně-právní ochrany dětí, je povinností soudu se s touto argumentací vypořádat v odůvodnění svého rozhodnutí o dalším trvání předběžného opatření. Pokud tak soud neučiní, poruší právo účastníků řízení na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Radovana Suchánka a soudců Josefa Fialy (soudce zpravodaj) a Jiřího Zemánka – ze dne 19. června 2018 sp. zn. III. ÚS 1265/16 ve věci ústavní stížnosti K. Z. a I. H., zastoupených Mgr. Zuzanou Candigliota, advokátkou, se sídlem Burešova 615/6, Brno, proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 9. února 2016 č. j. 23 Co 42/2016-1030, 23 Co 44/2016, usnesení Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 9. října 2015 č. j. 4 P 340/2001-857 a usnesení Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 17. prosince 2015 č. j. 4 P 340/2001-952, 4 P a Nc 724/2015 o prodloužení předběžného opatření umístění K. Z. do výchovného ústavu, za účasti Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích a Okresního soudu v Ústí nad Orlicí jako účastníků řízení a Kl. Z. a Okresního státního zastupitelství v Ústí nad Orlicí jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Výrokem I usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 9. února 2016 č. j. 23 Co 42/2016-1030, 23 Co 44/2016

a usnesením Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 9. října 2015 č. j. 4 P 340/2001-857 byla porušena základní práva K. Z. zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte a dále základní práva zaručená v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

II. Výrokem II usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 9. února 2016 č. j. 23 Co 42/2016-1030, 23 Co 44/2016 a usnesením Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 17. prosince 2015 č. j. 4 P 340/2001-952, 4 P a Nc 724/2015 bylo porušeno základní právo K. Z. a I. H. zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

III. Usnesení Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 9. října 2015 č. j. 4 P 340/2001-857, usnesení Okresního soudu v Ústí nad Orlicí ze dne 17. prosince 2015 č. j. 4 P 340/2001-952, 4 P a Nc 724/2015 a usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích ze dne 9. února 2016 č. j. 23 Co 42/2016-1030, 23 Co 44/2016 se ruší.

IV. Návrh na přiznání náhrady nákladů řízení o ústavní stížnosti se zamítá.

Odůvodnění

I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí

1. Rozsáhlou ústavní stížností se stěžovatelky domáhaly zrušení v záhlaví uvedených usnesení Okresního soudu v Ústí nad Orlicí (dále jen „okresní soud“) a Krajského soudu v Hradci Králové – pobočky v Pardubicích (dále jen „krajský soud“), majíce za to, že byla porušena jejich práva a svobody zakotvené v čl. 4 odst. 4, čl. 8 odst. 1 a 2, čl. 10 odst. 1 a 2, čl. 32 odst. 1, 4 a 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 5 odst. 1 a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“), čl. 3 odst. 1, čl. 5, čl. 6 odst. 2, čl. 7 odst. 1, čl. 9 odst. 1, čl. 12, 16, čl. 18 odst. 1 a 2, čl. 20 a čl. 37 písm. b) Úmluvy o právech dítěte a čl. 10 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí.

2. Stěžovatelka I. H. (dále jen „matka“) a vedlejší účastník Kl. Z. jsou rodiči stěžovatelky K. Z. (dále jen „dcera“), již bylo v době vydání rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu, která jsou napadena ústavní stížností, 15 let. Usnesením okresního soudu ze dne 26. 5. 2014 č. j. 0 Nc 5423/2014-9 bylo k návrhu Městského úřadu Česká Třebová (jakožto orgánu sociálně-právní ochrany dětí) nařízeno dle § 924 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a § 452 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, (dále jen „z. ř. s.“) předběžné opatření spočívající v umístění dcery do Dětského diagnostického ústavu, střediska výchovné péče, základní školy a školní jídelny se sídlem v H. (dále jen „diagnostický ústav v H.“).

Návazně zahájil okresní soud usnesením ze dne 27. 5. 2014 č. j. 4 P 340/2001-529 řízení ve věci péče o dceru.

3. Z vyžádaného soudního spisu se dále podává, že okresní soud dalšími usneseními opakovaně prodlužoval předběžné opatření vždy o jeden měsíc. Šlo o usnesení ze dne 24. 6. 2014, ze dne 24. 7. 2014, ze dne 21. 8. 2014, ze dne 22. 9. 2014, ze dne 23. 10. 2014, ze dne 20. 11. 2014, ze dne 19. 12. 2014, ze dne 22. 1. 2015, ze dne 20. 2. 2015 a ze dne 20. 3. 2015 (první dvě potvrdil k odvolání matky krajský soud usneseními ze dne 23. 7. 2014 a ze dne 25. 8. 2014). Dne 7. 4. 2015 se konalo první jednání u okresního soudu ve věci samé. Okresní soud předběžné opatření dále prodlužoval usneseními ze dne 23. 4. 2015, ze dne 25. 5. 2015 a ze dne 23. 6. 2015. Dne 24. 6. 2015 podal orgán sociálně-právní ochrany dětí návrh na vydání předběžného opatření, kterým se dcera přemísťuje do Výchovného ústavu, základní školy, střední školy a střediska výchovné péče V. (dále jen „výchovný ústav ve V.“), a to z důvodu ukončení povinné školní docházky. Okresní soud usnesením ze dne 14. 7. 2015 změnil předběžné opatření tak, že se dcera umísťuje do péče tohoto výchovného ústavu. Předběžné opatření okresní soud dále prodloužil usneseními ze dne 23. 7. 2015, ze dne 24. 8. 2015 a ze dne 21. 9. 2015. Dne 6. 10. 2015 matka navrhla zrušení předběžného opatření, *in eventum* přemístění dcery do Dětského domova T. Okresní soud usnesením ze dne 9. 10. 2015 č. j. 4 P 340/2001-857 (dále jen „usnesení okresního soudu ze dne 9. 10. 2015“), které je napadeno ústavní stížností, zamítl návrh na zrušení předběžného opatření i návrh na přemístění dcery. K odvolání matky krajský soud usnesení okresního soudu potvrdil výrokem I svého rozhodnutí ze dne 9. 2. 2016 č. j. 23 Co 42/2016-1030 (dále jen „usnesení krajského soudu ze dne 9. 2. 2016“), které je rovněž napadeno ústavní stížností.

4. Dne 12. 10. 2015 se konalo druhé jednání okresního soudu ve věci samé. Usnesením ze dne 21. 10. 2015 okresní soud znovu prodloužil předběžné opatření. Dne 30. 10. 2015 se u okresního soudu konalo třetí jednání, při kterém byl vyhlášen rozsudek, dle kterého se nařizuje ústavní výchova dcery, již okresní soud umístil do výchovného ústavu ve V., a proti němuž matka podala odvolání. Usnesením ze dne 25. 11. 2015 okresní soud znovu prodloužil předběžné opatření. K dalšímu prodloužení přistoupil usnesením ze dne 17. 12. 2015 č. j. 4 P 340/2001-952 (dále jen „usnesení okresního soudu ze dne 17. 12. 2015“), které je také napadeno ústavní stížností a jež bylo k odvolání matky potvrzeno II. výrokem usnesení krajského soudu ze dne 9. 2. 2016 (i proti tomuto usnesení směřuje ústavní stížnost). Okresní soud prodloužil dále předběžné opatření usneseními ze dne 25. 1. 2016 a ze dne 17. 2. 2016. Dne 1. 3. 2016 se konalo první jednání u krajského soudu o odvolání matky ve věci samé. Okresní soud prodloužil předběžné opatření usnesením ze dne 22. 3. 2016. Dne 29. 3. 2016 se konalo druhé

jednání u krajského soudu ve věci samé, na kterém byl vyhlášen rozsudek, jímž krajský soud změnil prvostupňový rozsudek tak, že se ústavní výchova dcery nařizuje do 30. 6. 2016, přičemž po skončení ústavní výchovy se dcera svěřuje do péče matky a nad její další výchovou se stanoví dohled.

II. Argumentace stěžovatele

5. K otázce včasnosti ústavní stížnosti podané dcerou argumentovaly stěžovatelky tak, že je třeba posuzovat počátek běhu lhůty pro podání její ústavní stížnosti (až) od data doručení napadeného usnesení krajského soudu matce (tj. dne 22. 2. 2016), nikoliv opatrovníkovi dcery (tj. dne 18. 2. 2016), neboť teprve od matky se dcera mohla seznámit s obsahem daného usnesení. Kolizní opatrovník s dcerou v průběhu řízení nekomunikoval, nezjišťoval její názor a dcera se informace o řízení dozvíдалa až od své matky.

6. Svou argumentaci stěžovatelky rozdělily do několika okruhů. Nejprve zpochybňovaly legalitu umístění dcery do výchovného ústavu (část II.A ústavní stížnosti), poté se věnovaly legitimitě a proporcionalitě oddělení dcery od rodičů a splnění požadavku vhodnosti umístění dcery do ústavu uzavřeného typu (část II.B ústavní stížnosti) a následně požadovaly náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem (část II.C ústavní stížnosti).

Zákonný podklad pro umístění nezletilé do výchovného ústavu

7. Stěžovatelky nespatřují zákonný podklad pro přemístění dcery do výchovného ústavu (usnesení okresního soudu ze dne 14. 7. 2015), pro její další pobyt v něm ani pro realizaci nařízené ústavní výchovy v daném výchovném ústavu.

8. Uvedly, že právní úprava umožňující rozhodnout o umístění dítěte v zařízení musí být jasná a předvídatelná. Nejasná právní úprava nemůže představovat dostatečný podklad pro zásah do základních práv a svobod, zejména do práva na ochranu osobní svobody. Důvody pro omezení osobní svobody mohou být stanoveny pouze zákonem, který je nutno vykládat restriktivně. Jednoznačná právní úprava pro umísťování dětí do výchovných ústavů za účelem realizace rodinněprávních opatření podle stěžovatelek od 1. 1. 2014 absentuje, a to v důsledku změny provedené zákonem č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva. Podle § 971 odst. 4 občanského zákoníku rozhoduje výlučně soud o konkrétním zařízení, do něhož bude dítě umístěno při nařizení ústavní výchovy. Stejně pravidlo se uplatní v případě předběžné úpravy poměrů podle § 924 občanského zákoníku a § 452 odst. 1 z. ř. s. Na tato ustanovení pak navazuje § 5 odst. 8 zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, (dále jen „zákon o výkonu ústavní výchovy“), který předpokládá

umístění dítěte v rámci řízení o ústavní výchově pouze do dětského domova nebo dětského domova se školou (vedle možnosti umístění do diagnostického ústavu). Do výchovného ústavu tedy nelze dítě umístit v rámci řízení o předběžné úpravě poměrů dítěte ani v rámci řízení o ústavní výchově dítěte. Takové umístění je možné jen při uložení ochranné výchovy v režimu zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). Stěžovatelky vytkly soudům, že se touto argumentací matky v řízení nezabývaly.

Legitimita, proporcionalita a vhodnost umístění nezletilých do ústavu uzavřeného typu

9. Stěžovatelky uvedly, že k zásahu do soukromého a rodinného života oddělením dítěte od rodičů může dojít pouze v nejlépeším zájmu dítěte za splnění požadavků legality, legitimacy a proporcionality, které souvisí s principem přiměřeného rizika a nejméně omezujícího prostředí. Po osobě dohlížející lze vyžadovat pouze přiměřenou opatrnost, která chrání před předvídatelnými riziky. Nelze požadovat odpovědnost absolutní. Princip nejméně omezujícího prostředí pak představuje povinnost státu přijmout co nejméně omezující opatření, která však budou ještě dostačovat pro snížení nepřiměřeného rizika na míru přiměřenou (nikoliv nulovou). Primárně by měla být opatření činěna v rodině dítěte. Pouze při nepřiměřeném riziku může dojít k oddělení dítěte od rodičů. V takovém případě však musí mít oddělení jen dočasný charakter a orgánům veřejné moci vzniká povinnost činit veškeré kroky za účelem znovusjednocení rodiny. Stát musí mít opatření spočívající v oddělení dítěte od rodičů podloženo zjištěnými skutečnostmi a nesmí na rodiče nebo dítě přenášet důkazní břemeno k prokázání, že nepřiměřené riziko dítěti nehrozí. Důležitým faktorem při identifikaci obsahu nepřiměřeného rizika je rovněž věk a vyspělost dítěte.

10. Stěžovatelky popsaly, že dcera vyrůstala do svých čtrnácti let v péči matky, s jejímž manželem (tj. svým nevlastním otcem) měla napjaté vztahy, a začala se proto dopouštět sebepoškozování. Matka pro ni požádala o psychiatrickou pomoc u orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který ji informoval o dlouhých objednacích lhůtách u ambulantního psychiatra, a naopak možnosti bezodkladného zajištění této péče při umístění nezletilých do diagnostického ústavu. Matka proto sepsala žádost o takové umístění, na základě které podal orgán sociálně-právní ochrany dětí návrh na předběžné opatření. Matka se proti předběžnému opatření odvolala, neboť zjistila, že existuje možnost smluvního pobytu dcery v diagnostickém ústavu. Okresní soud však údajně matku upozornil na vhodnost dokončení diagnostiky dcery, proto vzala odvolání zpět.

11. Stěžovatelky v ústavní stížnosti namítly, že orgán sociálně-právní ochrany dětí a okresní soud při nařízení předběžného opatření nedbaly zásad výše vyložených, neboť dcera nebyla bezprostředně a nepřiměřeně ohrožena a opatření uložené nebylo nejméně omezující. Nebyla naplněna ani její participační práva. Stěžovatelky nezpochybnují, že na přelomu roku 2013 a 2014, resp. na jaře 2014, bylo ohrožení dcery nepřiměřené, neboť situace byla vypjatá a matka si neuměla s jejím chováním poradit. Byla však ochotna situaci řešit, a tak nebylo namístě oddělit dceru od matky. Měla být užitá mírnější opatření [§ 9a a 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“)], včetně dobrovolného (smluvního) pobytu nezletilé v diagnostickém ústavu nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Touto možností se však soudy nezabývaly.

12. Podle stěžovatelek ani periodické prodlužování předběžného opatření nerespektovalo výše nastíněné principy. Dle jejich názoru soudy odůvodňovaly prodlužování opatření zejména tím, že bylo zahájeno řízení ve věci samé, které nemohlo být prozatím z objektivních důvodů skončeno (poukázaly na potřebu vyčkat diagnostického vyšetření nezletilé a závěrů znaleckého posudku k výchovným schopnostem matky). Z usnesení soudů však podle stěžovatelek nejsou patrné úvahy o vyvažování v kolizi stojících práv. Není zřejmé, proč soudy považovaly za nejšetrnější právě prodloužení předběžného opatření (tj. oddělení nezletilé od matky a její setrvání v uzavřeném ústavu). Soudy také nepřipustně přenášely důkazní břemeno o absenci nepřiměřeného rizika na matku. Více než roční délka pobytu dcery v diagnostickém ústavu byla v rozporu s osmitýdenní dobou stanovenou v § 5 odst. 6 zákona o výkonu ústavní výchovy. Obdobné výtky uvedly stěžovatelky i proti usnesením soudů o zamítnutí návrhů matky na zrušení předběžného opatření. Stěžovatelky vznesly v ústavní stížnosti obdobné výtky i proti usnesení ze dne 14. 7. 2015 o přemístění nezletilé z důvodu věku do výchovného ústavu (okresní soud podle nich jen poukázal na dosud neskončené řízení ve věci samé, na potřebu vyčkat znaleckého posouzení a na zprávu diagnostického ústavu).

13. Stěžovatelky namítly, že v souladu se zásadou „nejlepšího zájmu dítěte“ má umístění dítěte do ústavního zařízení subsidiární postavení, neboť zde dochází k zásahu do největšího množství základních práv dítěte. Požadavek vhodnosti je naplněn, pokud je zařízení, do něhož je dítě umístěno, způsobilé vést k naplnění sledovaného legitimního cíle, jímž je zajištění ochrany dítěte před nepřiměřeným rizikem, jemuž ve svém rodinném prostředí čelí. Zařízení musí být způsobilé saturovat ty potřeby dítěte, které ani s využitím dostupných forem pomoci a podpory nelze uspokojit v jeho rodinném prostředí a při jejichž nenaplnění zůstává dítě nepřiměřeně ohroženo. Pokud nejsou dostupná jiná opatření, která by skutečně

naplňovala požadavek vhodnosti, je namísto nepřístupovat k přijetí zádného opatření než zcela bezúčelně dítě umístit do ústavního zařízení.

14. Stěžovatelky konstatovaly, že podle empirických výzkumů není ústavní péče objektivně způsobilá vést k nápravě „výchovných problémů“ dítěte, což blíže rozvedly. Současně zmínily, že umístění dítěte do péče ústavu z jiných důvodů než je zajištění jeho základních materiálních potřeb odporuje požadavku „vhodného zařízení péče“. Dále namítly, že již zprávy z diagnostického ústavu v Hradci Králové a zprávy výchovného ústavu ve V. ukazují na nevhodnost ústavní péče u dcery. Zpráva z C., o. p. s., ze dne 17. 2. 2016 vypovídá o tom, že dcera měla pocity beznaděje, nespravedlnosti, frustrace a nedůvěry v systém. Kvůli dlouhodobému pobytu v ústavním zařízení a nenaplněné touze vrátit se zpět do rodinného prostředí byla v silné tenzi, přirozené obranné mechanismy nezletilé ji vedly k adaptaci na stávající podmínky, což na druhé straně narušilo její potřebu sebeaktualizace a budování zdravého sebepojetí. Dle stěžovatelek kolektivní výchova dceři neprospívala a neřešila ani příčiny jejího problémového chování, naopak v ní často problémové chování podněcovala. Nejúčinnějším opatřením by pro ni naopak bylo zajištění psychologické nebo jiné odborně poradenské pomoci, při setrvání v přirozeném prostředí. V případě, že by tato forma opatření nebyla matkou a dcerou dobrovolně přijata, mohl orgán sociálně-právní ochrany dětí přistoupit k uložení povinnosti nebo nařízení výchovného opatření podle § 12 a 13 zákona o sociálně-právní ochraně dětí či podání návrhu na nařízení výchovného opatření podle § 13a tohoto zákona (umístění nezletilé do střediska výchovné péče nebo do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc).

Náhrada nákladů řízení před Ústavním soudem

15. Stěžovatelky požadovaly náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem. Poukázaly na stručnost odůvodnění usnesení soudů v průběhu řízení, což v nich vyvolávalo pocit bezmoci a přezíravosti ze strany orgánů veřejné moci. Druhým důvodem pro přiznání náhrady nákladů řízení je podle stěžovatelek mimořádná závažnost zásahu do jejich základních práv. Orgány veřejné moci ponechaly dceru v diagnostickém ústavu rok a čtvrt.

III. Vyjádření soudů a vedlejších účastníků

16. K ústavní stížnosti se okresní soud a krajský soud vyjádřily tak, že odkázaly na svá rozhodnutí. Okresní státní zastupitelství v Ústí nad Orlicí nezaslalo k výzvě Ústavního soudu vyjádření, zda máni uplatňovat práva z postavení vedlejšího účastníka, a k obsahu ústavní stížnosti se nevyjádřilo. Ani otec nezletilé nezaslal k výzvě Ústavního soudu vyjádření, zda máni uplatňovat práva z postavení vedlejšího účastníka. K ústavní stížnosti se rovněž nevyjádřil.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

17. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnými stěžovatelkami, které byly účastnicemi řízení, v němž byla vydána usnesení napadená ústavní stížností. Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelky jsou právně zastoupeny v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“).

18. Matka podala proti usnesením okresního soudu odvolání a proti rozhodnutí krajského soudu nebylo v daném případě přípustné dovolání [§ 238 odst. 2 písm. f) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“)]. Matka tudíž vyčerpala všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu *a contrario*).

19. Jménem dcery proti usnesením okresního soudu odvolání podáno nebylo. Ústavní soud shledal, že požadavek na vyčerpání odvolání dcerou by v dané věci představoval překážku, která by jí fakticky znemožňovala přístup k Ústavnímu soudu. V řízení před okresním soudem byla dcera zastoupena kolizním opatrovníkem – orgánem sociálně-právní ochrany dětí (§ 455 odst. 1 z. ř. s.), který odvolání nepodal. Orgán sociálně-právní ochrany dětí byl v řízení činný, komunikoval se soudem a účastnil se jednání. Současně je patrné, že tento orgán byl v kontaktu s dcerou a věděl, že se chce dostat z výchovného ústavu a být s matkou (viz např. vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí u jednání dne 7. 4. 2015, č. l. 725). Orgán sociálně-právní ochrany dětí však situaci vyhodnotil tak, že v nejlepším zájmu dcery bylo prodloužení předběžného opatření, na jehož základě byla umístěna do výchovného ústavu, a proto odvolání nepodal. K tomu Ústavní soud konstatuje, že role kolizního opatrovníka není shodná s úlohou zástupce účastníka. Kolizní opatrovník má pomoci soudu definovat a chránit nejlepší zájem dítěte, kdežto zástupce má hájit názory a stanoviska zastoupeného [nález ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 2904/13 (N 18/72 SbNU 217), bod 46, nález ze dne 15. 10. 2014 sp. zn. IV. ÚS 3305/13 (N 193/75 SbNU 177)]; všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Kolizní opatrovník má být se zastoupením v kontaktu a zjišťovat jeho stanoviska a přání. Zároveň má opatrovník jednat v nejlepším zájmu opatrovance. Kolizní opatrovník si pro účely výkonu své funkce musí ujasnit, jaký postup je v nejlepším zájmu opatrovance a případně odmítnout respektovat přání opatrovance, která jsou s ním v rozporu. To má význam zejména u nezletilých, u nichž nebyl dovršen rozumový a emocionální vývoj. V posuzované věci své povinnosti kolizního opatrovníka orgán sociálně-právní ochrany dětí nezanedbával a nepodání odvolání bylo jeho vědomým rozhodnutím, které zjevně činil s ohledem na nejlepší zájem

nezletilé tak, jak jej vyhodnotil. Samotné dceři usnesení okresního soudu doručována nebyla (byla jí doručována prostřednictvím kolizního opatrovníka), což jí znemožňovalo, aby odvolání podala sama. Smyslu institutu kolizního opatrovníka by se vzpíralo, aby jménem dcery podávala odvolání matka. Právě kvůli tomu, aby dceru nezastupovala matka, jejíž zájmy se mohly s dcerou alespoň potenciálně lišit, byl dceři jmenován kolizní opatrovník. Matka ostatně jménem dcery odvolání ani nepodala. Za této situace, ačkoli je ze spisu zřejmé, že dcera se chtěla dostat z výchovného ústavu a s prodlužováním předběžného opatření nesouhlasila, čelila by při podání odvolání takovým překážkám, že požadavek vyčerpání odvolání by fakticky dceři znemožnil přístup k Ústavnímu soudu, a to ve věci, která se jí bytostně dotýká. Z tohoto důvodu Ústavní soud její ústavní stížnost za nepřijatelnou nepovažoval.

20. Poukázat lze na to, že jako nepřijatelné Ústavní soud neodmítl ústavní stížnosti nezletilých, jejichž jménem nebylo podáno odvolání. Šlo o úpravu styku nezletilé s otcem na základě předběžného opatření (usnesení ze dne 11. 9. 2014 sp. zn. III. ÚS 2630/14) a svěření dcer do výchovy otce (usnesení ze dne 26. 2. 2015 sp. zn. III. ÚS 310/15).

21. Lhůtu k podání ústavní stížnosti u dcery Ústavní soud odvíjel od okamžiku doručení usnesení krajského soudu ze dne 9. 2. 2016 o odvolání matce. Vychází přitom z tvrzení stěžovatelek, že se s tímto rozhodnutím poprvé dcera seznámila prostřednictvím matky, jelikož kolizní opatrovník, jemuž bylo toto rozhodnutí zasláno, jeho obsah dceři nesdělil.

V. Posouzení opodstatněnosti a důvodnosti ústavní stížnosti

22. Ústavní soud není součástí soustavy soudů, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti (čl. 83 a čl. 91 odst. 1 Ústavy České republiky, dále jen „Ústava“). Není povolán k instančnímu přezkumu rozhodnutí soudů. Jeho pravomoc podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je založena výlučně k přezkumu toho, zda v řízení nebo rozhodnutím v nich vydanými nebyly dotčeny předpisy ústavního pořádku chráněná práva nebo svobody účastníka tohoto řízení a zda řízení bylo vedeno v souladu s ústavními principy (zda je lze jako celek pokládat za spravedlivé). Ústavněprávním požadavkem též je, aby rozhodnutí soudů byla řádně, srozumitelně a logicky odůvodněna.

23. Po prostudování ústavní stížnosti a všech vyjádření k ní, jakož i vyžádaného spisu okresního soudu, dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je zčásti důvodná. Námitku zpochybňující zákonný podklad předběžného opatření (níže sub V.B) Ústavní soud vyhodnotil jako nedůvodnou. Naopak v případě namítaného porušení participačních práv dcery (níže sub V.C) a pochybení při zvažování mírnějších opatření (níže sub V.D) Ústavní soud shledal porušení ústavně zaručených práv stěžovatelek.

V.A K rozsahu přezkumu Ústavním soudem

24. Ústavní stížnost směřuje proti rozhodnutím soudů, jimiž byl zamítnut návrh na zrušení předběžného opatření dle § 452 z. ř. s., na jehož základě byla dcera umístěna ve výchovném ústavu ve Velkém Meziříčí, a proti rozhodnutí soudů o prodloužení tohoto předběžného opatření.

25. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně dovodil, že rozhodnutí o předběžných opatřeních jsou obecně způsobilá zasáhnout do základních práv a svobod jednotlivců, přesto taková rozhodnutí podrobuje jen tzv. omezenému testu ústavnosti, tj. z pohledu toho, zda takové rozhodnutí má zákonný podklad (čl. 2 odst. 2 Listiny), zda je vydáno příslušným orgánem (čl. 38 odst. 1 Listiny) a zda není projevem svévole (čl. 1 Ústavy, čl. 2 odst. 2 a 3 Listiny) [srov. např. náleze ze dne 10. 11. 1999 sp. zn. II. ÚS 221/98 (N 158/16 SbNU 171) a náleze ze dne 1. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 1847/16 (N 161/82 SbNU 527), bod 12]. Důvod tohoto přístupu spočívá ve faktu, že rozhodnutím o předběžném opatření jsou práva a povinnosti upravena pouze dočasně a podstatná část záruk spravedlivého procesu se vztahuje na řízení ve svém celku. Regulace práv a povinností předběžným opatřením může být navíc v průběhu řízení před obecnými soudy k návrhu dotčených účastníků zrušena či upravena. Nadto zatímní povaha rozhodnutí o předběžných opatřeních nijak nevylučuje možnost, že v konečném meritorním rozhodnutí soudů může dojít k významné změně dosavadní úpravy těchto práv a povinností.

26. Ústavní soud však v podmínkách posuzované věci dospěl k závěru, že se nelze omezit jen na provedení přezkumu tzv. omezeným testem ústavnosti, ale že je namístě provést plný test ústavnosti. Argument dočasnou povahou rozhodnutí o předběžném opatření, kterým je omezený test ústavnosti podložen, je zde totiž značně oslaben značnou délkou trvání předběžného opatření jeho opakovaným prodlužováním. Navíc jde o předběžné opatření se zcela zásadními důsledky (umístění dcery do výchovného ústavu). Kombinace těchto skutečností vede k závěru o nutnosti provést plný test ústavnosti.

27. V době, kdy okresní soud rozhodoval o návrhu na zrušení předběžného opatření, které je napadené ústavní stížností, toto předběžné opatření z důvodu jeho soustavného prodlužování vždy o jeden měsíc (§ 460 odst. 1 z. ř. s.) trvalo již více než šestnáct měsíců. Ústavní stížnost dále směřuje proti rozhodnutí o prodloužení předběžného opatření, na jehož základě mělo předběžné opatření trvat dvacátý měsíc. Předběžné opatření vydané dle § 452 z. ř. s. je možno v případě, že bylo zahájeno řízení ve věci samé, opakovaně prodloužit tak, aby celková doba trvání předběžného opatření nepřesáhla šest měsíců od jeho vykonatelnosti (§ 460 odst. 1 věta první z. ř. s.). Poté lze dobu trvání předběžného opatření výjimečně prodloužit jen tehdy, nebylo-li z vážných důvodů a objektivních

příčin možné v této době skončit důkazní řízení ve věci samé (§ 460 odst. 1 věta druhá z. ř. s.). Zákonodárce tedy předpokládá, že celková doba trvání většiny předběžných opatření dle § 452 z. ř. s. by neměla překročit šest měsíců, jejich delší trvání je výjimečnou záležitostí. V posuzované věci byla v době rozhodování okresního soudu doba šesti měsíců překročena více než dvojnásobně (u rozhodování o návrhu na zrušení opatření), resp. více než trojnásobně (u rozhodování o jeho prodloužení). Právě s ohledem na značné překročení doby šesti měsíců (které však samo o sobě nemusí nutně značit nezákonnost, či dokonce protiústavnost) a na závažné důsledky předběžného opatření spočívající v odloučení dcery od matky a nuceném pobytu dcery ve výchovném ústavu je žádoucí provést zmiňovaný plný test ústavnosti. S přibývajícím dobou účinnosti předběžného opatření, na jehož základě byl nezletilý umístěn do ústavního zařízení, se vzrůstajícím dopadem takového opatření na osoby, jichž se týká, stává naléhavější potřeba celistvě prověřit, zda nejde o protiústavní zásah.

28. Na okraj lze poznamenat, že bez ohledu na délku trvání předběžného opatření o umístění nezletilého do zařízení Ústavní soud dovodil, že ústavní konformitu předběžného opatření, na jehož základě dochází k zatímní úpravě výchovných poměrů nezletilých dětí, je vždy třeba posoudit z hlediska, zda řízení před soudy bylo konáno a přijatá opatření byla činěna v nejlepším zájmu nezletilého dítěte podle čl. 3 Úmluvy o právech dítěte [viz usnesení ze dne 6. 9. 2016 sp. zn. II. ÚS 2872/16, bod 6, a ze dne 29. 6. 2017 sp. zn. I. ÚS 1393/17 (U 14/85 SbNU 953), bod 30].

V.B Zákonný podklad předběžného opatření

29. Stěžovatelky namítly, že po 1. 1. 2014 je více než sporný zákonný podklad pro umístění dítěte do výchovného ústavu za účelem realizace některého z rodinněprávních opatření. Ústavní soud jejich náhled nesdílí a zákonný podklad pro umístění nezletilé do výchovného ústavu a její držení v něm na základě předběžného opatření a jeho prodloužování spatřuje zejména v § 452 a 460 odst. 1 z. ř. s., v § 924 občanského zákoníku, dále v § 1 odst. 2, § 2 odst. 1 písm. d), § 2 odst. 3, § 14 odst. 1 a § 36a zákona o výkonu ústavní výchovy.

30. Z těchto ustanovení vyplývá, že soud upraví předběžně poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu, ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o ně pečovat, anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen (§ 924 občanského zákoníku a § 452 odst. 1 z. ř. s.). Úprava poměrů dítěte se děje předběžným opatřením, kterým se nařídí umístění dítěte do vhodného prostředí, jež soud v usnesení označí a jímž může být i výchovné prostředí u zařízení způsobilého zajistit mu řádnou péči s ohledem na jeho fyzický a duševní stav, jakož

i rozumovou vypělost a umožnit realizaci případných jiných opatření stanovených předběžným opatřením (§ 452 odst. 1 a 2 z. ř. s.). Předběžné opatření je možno opakovaně prodlužovat na dobu nejvýše jednoho měsíce za podmínek uvedených v § 460 z. ř. s. Na zmíněná zákonná ustanovení, která umožňují předběžným opatřením nařídít umístění dítěte mj. do zařízení způsobilého zajistit mu řádnou péči, navazuje úprava v zákoně o výkonu ústavní výchovy. Mezi zařízení upravená tímto zákonem se řadí i výchovné ústavy [§ 2 odst. 1 písm. d) zákona o výkonu ústavní výchovy]. V § 2 odst. 3 zákona o výkonu ústavní výchovy je výslovně uvedeno, že zařízení poskytují péči dětem, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření (poznámka pod čarou u sousloví „předběžné opatření“ směřuje k úpravě v § 76a o. s. ř., která byla k 1. 1. 2014 zrušena a nahrazena úpravou v § 452 z. ř. s. a násl. s obdobným obsahem). Obecným účelem těchto zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, případně zletilé osobě do devatenácti let, na základě rozhodnutí soudu mj. o předběžném opatření náhradní výchovnou péči v zájmu jejího zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání (§ 1 odst. 2 zákona o výkonu ústavní výchovy). Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž bylo nařízeno předběžné opatření (§ 14 odst. 1 věta první ve spojení s § 36a zákona o výkonu ústavní výchovy). Ústavní soud vyhodnotil, že citovaná právní úprava je natolik jasná, provázaná a bezrozporná, že nelze akceptovat tvrzení stěžovatelek o její nejednoznačnosti či nepředvídatelnosti.

31. Stěžovatelky zpochybňují možnost nařídít předběžným opatřením umístění dítěte ve výchovném ústavu po 1. 1. 2014 na základě § 5 odst. 8 zákona o výkonu ústavní výchovy a důvodové zprávy k zákonu č. 303/2013 Sb. Dle zmíněného ustanovení platí, že když se u dítěte, které bylo rozhodnutím soudu umístěno do dětského domova nebo dětského domova se školou bez jeho předchozího pobytu v diagnostickém ústavu, ukáže dodatečně za potřebné komplexní vyšetření, provede toto vyšetření v zařízení, do něhož bylo dítě umístěno, diagnostický ústav, v jehož obvodu se zařízení nachází. Ústavní soud uvádí, že citované ustanovení upravuje problematiku komplexního vyšetření dětí umístěných do vyjmenovaných typů zařízení, mezi nimiž výchovný ústav není zmíněn. Z této regulace komplexního vyšetření však nelze korektně dovozovat, že by po 1. 1. 2014 nebylo možno na základě předběžného opatření umístit dítě do výchovného ústavu, jelikož se dané ustanovení této problematiky netýká. Ani z hlediska systematiky zákona by nedávalo smysl vkládat úpravu, která má dle stěžovatelek bránit umístění dítěte do výchovného ústavu na základě předběžného opatření, do ustanovení, které je věnováno diagnostickým ústavům (§ 5 zákona o výkonu ústavní výchovy).

32. V důvodové zprávě k zákonu č. 303/2013 Sb., kterým byl od 1. 1. 2014 v souvislosti s rekodifikací soukromého práva změněn i zákon

o výkonu ústavní výchovy, je popsán úmysl zákonodárce reagovat na úpravu v § 971 odst. 4 občanského zákoníku, dle něhož soud v rozhodnutí, kterým nařizuje ústavní výchovu, označí zařízení, do kterého má být dítě umístěno. O umístění a přemístění dítěte s nařízenou ústavní výchovou do jiného zařízení rozhoduje pouze soud. Úprava v § 5 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy ve znění do 31. 12. 2013 (tj. před účinností občanského zákoníku) počítala s tím, že diagnostický ústav umísťuje děti s nařízenou ústavní výchovou do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Rozhodovací pravomoc o umístění dětí zůstala po 1. 1. 2014 diagnostickému ústavu zachována jen u dětí s nařízenou ochrannou výchovou, nikoli ústavní výchovou (srov. § 5 odst. 1 zákona o výkonu ústavní výchovy). Novelizace § 5 zákona o výkonu ústavní výchovy provedená zákonem č. 303/2013 Sb., na kterou stěžovatelky poukazují, je součástí regulace, dle níž o zařazení dítěte s nařízenou ústavní výchovou do konkrétně označeného zařízení rozhoduje jen soud, nikoli diagnostický ústav. Tato novelizace také řeší dopady s tím spojené, kam patří i problematika komplexního vyšetření dětí umístěných do dětského domova nebo dětského domova se školou bez jejich předchozího pobytu v diagnostickém ústavu. I po účinnosti zákona č. 303/2013 Sb. zůstala součástí zákona o výkonu ústavní výchovy ustanovení, která umožňují za stanovených podmínek na základě předběžného opatření umístit dítě do výchovného ústavu (k nim viz body 29 a 30). Důvodová zpráva k zákonu č. 303/2013 Sb. se výslovně nezmiňuje o tom, že by zákonodárce chtěl zamezit umísťování dětí na základě předběžného opatření dle § 452 z. ř. s. do výchovných ústavů po 1. 1. 2014. Závěr o tom, že zákonodárce chtěl zamezit takovému umísťování nelze vyvozovat z toho, že se § 5 odst. 8 zákona o výkonu ústavní výchovy, který je součástí úpravy diagnostických ústavů, nevěnuje rovněž komplexnímu vyšetření dětí umístěných rozhodnutím soudu do výchovných ústavů.

33. Stěžovatelky namítly, že již v řízení před okresním a krajským soudem matka argumentovala absencí zákonné úpravy pro nařízení pobytu dcery ve výchovném ústavu ve V., ale soudy se k této argumentaci nevyjádřily. Ústavní soud si ze soudního spisu ověřil, že takovou argumentaci matka zřetelně uplatnila (č. l. 831 až 832 jako součást jejího návrhu na zrušení předběžného opatření zaslaného okresnímu soudu a v odvolání, konkrétně na č. l. 998). Byť o podrobné reakci na tuto argumentaci nelze hovořit ani u okresního soudu, ani u krajského soudu, v rozhodnutích těchto soudů napadených ústavní stížností je odkázáno na základ právní úpravy v § 452 a 460 z. ř. s. a § 924 občanského zákoníku. Zmínka o právním podkladu pro předběžné opatření, jímž byla dcera umístěna do výchovného ústavu, tak v rozhodnutích soudů je, tato otázka nezůstala zcela stranou jejich pozornosti. Soudy sice nereagovaly na argumentaci matky zákonem

o výkonu ústavní výchovy, na druhou stranu nelze přehlížet, že se tato argumentace týkala § 5 odst. 8 daného zákona, který se netýká umístování dětí do výchovných ústavů na základě předběžného opatření (srov. body 31 a 32). V daném ohledu tak v rozsahu odůvodnění napadených usnesení Ústavní soud neshledal pochybení dosahující ústavní úrovně. Vycházel přitom z náhledu, že obecným soudům adresovaný závazek, plynoucí z práva na spravedlivý proces dle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, promítnutý do podmínek kladených na odůvodnění rozhodnutí, nemůže být chápán tak, že vyžaduje podrobnou odpověď na každý argument [srov. rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Van de Hurk proti Nizozemí* ze dne 19. 4. 1994 č. 16034/90, § 61, a ve věci *Ruiz Torija proti Španělsku* ze dne 9. 12. 1994 č. 18390/91, § 29, všechna rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva citovaná v tomto nálezu jsou dostupná na <http://hudoc.echr.coe.int>; či náleze Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2008 sp. zn. 1. ÚS 1534/08 (N 225/51 SbNU 807), bod 12 odůvodnění].

V.C Participační práva nezletilé jako účastnice řízení

34. Ústavní soud se již opakovaně ve své rozhodovací činnosti zabýval problematikou odnětí dětí z péče rodičů a jejich umístěním do zařízení ústavního typu, ať již při posuzování předběžných opatření, nebo nařízené ústavní výchovy. Podstatné je, že vytržení dítěte z jeho přirozeného rodinného prostředí a umístění do zařízení vyvolává otázku možného dotčení práva rodičů i dětí na ochranu před zásahy do rodinného a soukromého života (čl. 10 odst. 2 Listiny, čl. 8 Úmluvy), práva rodičů na výchovu a péči o jejich děti a současně práva dětí na rodičovskou výchovu a péči (čl. 32 odst. 4 Listiny, čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte) a rovněž dotčení práva dětí na osobní svobodu, neboť dítě je v takovém případě z rodinného prostředí, ve kterém je zvyklé žít a projevovat se, přemístěno do nového ústavního prostředí, kde je vystaveno (proti jeho vůli) konkrétnímu odlišnému režimu. Ústavní soud již v této souvislosti upozornil na požadavky kladené na takto přijatá opatření, kterými jsou z věcného hlediska zákonný podklad, legitimní cíl a proporcionalita (vhodnost, potřebnost, přiměřenost, nezbytnost opatření) a z procesního hlediska pak řádné odůvodnění takového opatření (ze kterého má plynout i naplnění těchto požadavků). Ústavní soud také opakovaně připomínal procesní právo dítěte být slyšeno v řízení, které se jej dotýká. Dítě (účastník řízení) není pouhým objektem rozhodování a není ani důvod upírat mu (jako účastníku řízení) právo být přítomen jeho projednávané věci (čl. 38 odst. 2 Listiny, čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, čl. 3 Evropské úmluvy o výkonu práv dětí, § 100 odst. 3 o. s. ř., § 867 občanského zákoníku). Úzká souvislost je zde i s právem dalších účastníků daného řízení, zejména rodičů daného dítěte, na soudní ochranu, příp. na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny, čl. 6 odst. 1 Úmluvy),

neboť výslech dítěte (účastníka řízení) je i způsobilým pramenem potřebných skutkových poznatků. Při zjišťování názoru dítěte je přitom právní úpravou i předchozí judikaturou Ústavního soudu akcentováno přímé slyšení dítěte, jehož prostřednictvím soudce získá potřebný bezprostřední dojem a může eliminovat riziko dezinterpretace názoru dítěte hrozící při jeho zjišťování prostřednictvím třetí osoby (zástupce, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, znalce). Výjimečně pak lze zjistit názor dítěte zprostředkovavě, avšak pro takový postup musí být důležitý důvod (např. věk dítěte, ochrana jiných důležitých zájmů dítěte), který by měl rovněž plynout z obsahu rozhodnutí soudu [srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 4. 11. 2015 sp. zn. IV. ÚS 3900/14 (N 193/79 SbNU 199), ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 1945/08 (N 80/53 SbNU 11), ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503), ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. I. ÚS 2661/10 (N 219/59 SbNU 167), ze dne 13. 7. 2011 sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59), ze dne 19. 2. 2014 sp. zn. I. ÚS 3304/13 (N 18/72 SbNU 217), ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 2903/14 (N 94/77 SbNU 377), ze dne 20. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2244/09 (N 146/58 SbNU 227) či ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 1931/17 (N 235/87 SbNU 811)].

35. Ústavní stížnosti jsou napadena usnesení okresního soudu a krajského soudu, která se týkala jednak návrhu matky na zrušení předběžného opatření, na jehož základě byla dcera umístěna v zařízení ústavního typu, a jednak prodloužení tohoto předběžného opatření. Porušení práva dcery na projednání věci v její přítomnosti a práva vyjádřit se (čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte) a práva matky na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) Ústavní soud shledal u usnesení okresního soudu ze dne 9. 10. 2015, jímž byl zamítnut návrh na zrušení předběžného opatření, a I. výroku usnesení krajského soudu ze dne 9. 2. 2016, kterým bylo uvedené usnesení okresního soudu potvrzeno. Před vydáním usnesení okresního soudu ze dne 9. 10. 2015 totiž nebyla dcera před soudem slyšena. Napak porušení zmíněných práv stěžovatelek Ústavní soud neshledal u usnesení okresního soudu ze dne 17. 12. 2015 o prodloužení předběžného opatření a u II. výroku usnesení krajského soudu ze dne 9. 2. 2016, kterým bylo toto usnesení potvrzeno. Důvodem je, že před vydáním usnesení okresního soudu ze dne 17. 12. 2015 byla dcera při jednání dne 12. 10. 2015 slyšena okresním soudem a vyjádřila své stanovisko ke svému pobytu ve výchovném ústavu a popsala svou představu o budoucím uspořádání vztahů (protokol o jednání na č. l. 866).

36. Přestože okresní soud rozhodoval od května 2014 mnohokrát opakovaně o dalším trvání předběžného opatření, neučinil až do druhého jednání ve věci samé dne 12. 10. 2015 žádný postup směřující k tomu, aby soudce sám dceru viděl a vyslechl, a tím dostal jejímu právu na slyšení, resp. zaručenému právu dítěte být informováno a vyjádřit svůj názor

ve věci, která se jej bezprostředně týká. O dceři tak rozhodoval opakovaně bez její osobní účasti, nevyjímaje napadené usnesení okresního soudu ze dne 9. 10. 2015 (to byla nezletilá v zařízení držena již rok a čtyři měsíce). Ze soudního spisu je přitom zřejmé, že nezletilá chtěla svůj názor před soudy prezentovat. Rovněž její věk a vyspělost zjevně nebyly v rozporu s možností přijmout relevantní informace, učinit si vlastní názor na věc a tento soudům sdělit (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, § 867 občanského zákoníku, § 20 odst. 4 z. ř. s.). Matka poukazovala opakovaně v podáních soudu na (pravděpodobné) příčiny problémového chování nezletilé, její aktuální přístup k závadnému chování a budoucímu vedení života i na její pocity ze zařízení. Navrhovala též vyslechnout samotnou dceru (srov. odvolání proti prvnímu prodloužení předběžného opatření – č. l. 539, odvolání proti druhému prodloužení předběžného opatření – č. l. 588, vyjádření matky na č. l. 605, dopis nezletilé na č. l. 609, návrh matky ze dne 10. 1. 2015 na zrušení předběžného opatření – č. l. 670, žádost matky o předvolání a vyslechnutí nezletilé ve věci její péče a umístění v zařízení – č. l. 717, návrh matky na zrušení předběžného opatření ze dne 21. 4. 2015 – č. l. 731, vyjádření matky na č. l. 764).

37. Ke slyšení dcery nedošlo ani při prvním jednání okresního soudu ve věci samé dne 7. 4. 2015 (protokol na č. l. 725). I při tomto jednání matka a její právní zástupkyně navrhovaly vyslechnout dceru o okolnostech vedoucích k nařízení předběžného opatření a o jejím názoru na pobyt v ústavu. Okresní soud však slyšení dcery neprovedl a důvod pro takový postup nebyl vyložen v žádném z jeho rozhodnutí o dalším trvání předběžného opatření, zejména tedy v napadeném usnesení okresního soudu ze dne 9. 10. 2015.

38. Nařízení speciálního předběžného opatření je zákonem předpokládaným a rychlým řešením zjištěné situace, kdy zákon stanoví pro rozhodnutí o návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí velmi krátkou lhůtu 24 hodin (§ 456 z. ř. s.), jejímž legitimním účelem je zabránit možným negativním dopadům do důležitých práv a zájmů nezletilého dítěte časovým prodloužením. V takovém případě lze předpokládat a současně přijmout fakt, že většinou nebude možné zajistit i slyšení nezletilého účastníka řízení. Při následném rozhodování o dalším trvání předběžného opatření však již bezesporu lze dle Ústavního soudu z časového hlediska očekávat, nejsou-li závažné překážky, reálnou možnost vyslechnout nezletilé dítě a zjistit bezprostředně jeho názor ve věci, která se ho citelně dotýká. Ústavní soud si je vědom, že i pro rozhodnutí o návrhu na zrušení předběžného opatření zákon stanoví rovněž relativně krátkou lhůtu 7 dnů (§ 462 odst. 1 z. ř. s.). V případech krátké lhůty pro rozhodnutí Ústavní soud v nálezu ze dne 19. 12. 2017 sp. zn. II. ÚS 1931/17, bodu 41, v obecné rovině poukázal též na jiné způsoby zjištění názoru nezletilého než jeho výsledkem při

jednání. Může jít o dostavení se za nezletilým osobně, vyslání asistenta soudce, dotázání prostřednictvím některého prostředku elektronické komunikace či telefonicky atd. V posuzované věci však vystupuje do popředí to, že o návrhu na zrušení předběžného opatření okresní soud rozhodoval v situaci, kdy v důsledku pravidelného prodlužování předběžné opatření trvalo již více než šestnáct měsíců. V průběhu takto dlouhé doby bylo zcela jistě možno dceru vyslechnout. Stanovisko dcery totiž mělo význam nejen pro rozhodnutí o návrhu na zrušení předběžného opatření, ale i pro předchozí opakovaná prodlužování tohoto předběžného opatření.

39. Krajský soud pak pochybení okresního soudu nenapravitel a k problematice slyšení dcery se rovněž nijak nevyjádřil. Výrokem I svého usnesení ze dne 9. 2. 2016 potvrdil k odvolání matky usnesení okresního soudu ze dne 9. 10. 2015, a to opět aniž by nezletilou osobně vyslechl a aniž by jakkoliv v odůvodnění rozhodnutí reagoval na odvolací námitky matky o tom, že okresní soud porušil práva (již patnáctileté) dcery na slyšení a vyjádření jejího názoru.

40. Ústavní soud nepominul, že stanovisko dcery částečně tlumočil orgán sociálně-právní ochrany dětí při jednání dne 7. 4. 2015, jehož se dcera neúčastnila (protokol na č. I. 725). Uvedl, že dcera nechce být umístěna do ústavní výchovy a hovoří o tom, že se její vztah s matkou zlepšil. Některé názory nezletilé jsou patrné z pohovoru zaznamenaného ve znaleckém posudku ze dne 30. 7. 2015 (č. I. 784), který měl okresní soud k dispozici. Ústavní soud vyhodnotil, že s ohledem na věk dcery (patnáct let v době rozhodování okresního soudu) a značnou dobu, po kterou byla dcera na základě předběžného opatření umístěna v zařízení ústavního typu (více než šestnáct měsíců v době rozhodování okresního soudu), se nebylo možno spokojit s takto zprostředkovaným zjištěním názoru dcery.

41. Zjištění názoru nezletilého prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany dětí či znalce je možno akceptovat u dětí nižšího věku s ohledem na jejich rozumovou a emocionální úroveň. K rozhodování soudů o výchovném uspořádání v minulosti Ústavní soud poukázal na právní domněnku v § 867 odst. 2 občanského zákoníku, dle níž se o dítěti starším 12 let má za to, že je schopno informaci přijmout, vytvořit si vlastní názor a tento sdělit. Současně však v bodu 25 odůvodnění nálezu ze dne 26. 5. 2014 sp. zn. I. ÚS 2482/13 (N 105/73 SbNU 683) zdůraznil, že považuje dosažení dvanácti let za nejvyšší možnou hranici, a uvedl, že dostatečnou rozumovou a emocionální vyspělost, kdy je už dítě schopné uceleně prezentovat bez větší újmy svůj názor před soudem, je nutné posuzovat případ od případu, přičemž většina dětí je schopna se vyjádřit ke svému budoucímu výchovnému uspořádání již po dosažení věku deseti let. Po dosažení této věkové hranice je nezbytné, nebrání-li tomu zvláště významné okolnosti, zjistit přání dítěte přímo před soudem [srov. rozsudek Evropského soudu po

lidská práva ve věci *Havelka a další proti České republice* ze dne 21. 6. 2007 č. 23499/06, bod 62 (kde bylo nezletilým 11, 12 a 13 let); náleze ze dne 2. 11. 2010 sp. zn. I. ÚS 2661/10 (N 219/59 SbNU 167), body 51 až 53 odůvodnění (kde byla nezletilá žákyní 4. třídy základní školy); či náleze ze dne 26. 8. 2010 sp. zn. III. ÚS 3007/09 (N 172/58 SbNU 503), kde bylo nezletilé 15 let]. V posuzované věci bylo dceři v době rozhodování okresního soudu patnáct let a sama usilovala o to, aby svůj pohled na věc mohla soudu předestřít (srov. např. její dopis na č. l. 609). Výslech dcery před soudem tudíž nebylo možno nahradit zjištěním jejího názoru zprostředkovaně znalcem či orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

V.D Existence mírnějších opatření než umístění nezletilé do výchovného ústavu

42. Ústavní soud obdobně jako Evropský soud pro lidská práva ve své rozhodovací praxi opakovaně zdůrazňuje význam práva na rodinný život zaručeného obecně v čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy, jehož základním prvkem je soužití rodičů a dětí. Právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče o děti a jejich výchova ze strany rodičů, na což mají jak děti, tak i rodiče právo podle čl. 32 odst. 4 Listiny [nálezy Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. II. ÚS 838/07 (N 157/47 SbNU 53), ze dne 13. 7. 2011 sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59) a ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 2903/14 (N 94/77 SbNU 377), bod 31 odůvodnění]. Vazba mezi matkou (resp. rodičem) a dítětem představuje nejpřirozenější lidskou vazbu a jeden z prvořadých předpokladů lidského vývoje [náleze Ústavního soudu ze dne 20. 7. 2010 sp. zn. IV. ÚS 2244/09 (N 146/58 SbNU 227), bod 43]. Jakékoliv opatření státu narušující tuto vazbu, resp. soužití rodičů a dětí, tak představuje zásah do práva na rodinný život (rozsudek velkého senátu ESLP ve věci *K. a T. proti Finsku* ze dne 12. 7. 2001 č. 25702/94, § 151).

43. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 2903/14 (N 94/77 SbNU 377), v bodě 32, právo na rodinný život není právem absolutním. Tak jak je zaručeno čl. 10 odst. 2 Listiny, podléhá tzv. imanentním omezením, plynoucím přímo z ústavního pořádku, tj. lze je omezit pro kolizi s jiným základním právem či ústavně chráněným právním statkem. V souladu s čl. 32 odst. 4 Listiny pak práva rodičů na rodičovskou výchovu a péči mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona, přičemž zároveň dle čl. 4 odst. 4 Listiny musí být šetřena podstata a smysl takových omezení a tato nesmí být zneužita k jiným účelům, než pro které byla stanovena. Též Úmluva předvídá možnost oprávněně zasáhnout do práva na respektování rodinného života, avšak dle čl. 8 odst. 2 musí takový zásah být v souladu se zákonem, sledovat legitimní cíl (národní bezpečnost, veřejnou bezpečnost, hospodářský blahobyt země, ochranu pořádku

a předcházení zločinnosti, ochranu zdraví nebo morálky či ochranu práv a svobod jiných) a být nezbytný v demokratické společnosti. To znamená, že zásah musí být opodstatněný, tedy odpovídat naléhavé společenské potřebě, a zejména musí být přiměřený sledovanému legitimnímu cíli, přičemž Evropský soud pro lidská práva zkoumá, zda důvody pro daný zásah byly relevantní a dostatečné („relevant and sufficient“) pro účely čl. 8 odst. 2 Úmluvy (rozsudek velkého senátu ve věci *K. a T. proti Finsku*, § 154; či rozsudek ve věci *Haase proti Německu* ze dne 8. 4. 2004 č. 11057/02, § 88). V rámci této podmínky Evropský soud pro lidská práva klade důraz i na dodržení pozitivních závazků státu vyplývajících z práva na respektování rodinného života a též procedurálních aspektů tohoto práva.

44. Rozdělení rodiny představuje velmi závažný zásah do základních lidských práv, který se musí opírat o dostatečně pádné argumenty motivované zájmem dítěte [náleží Ústavního soudu ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. II. ÚS 838/07 (N 157/47 SbNU 53), bod 15 odůvodnění, a ze dne 13. 7. 2011 sp. zn. III. ÚS 3363/10 (N 131/62 SbNU 59) odkazující na rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Scozzari a Giunta proti Itálii* ze dne 13. 7. 2000 č. 39221/98 a 41963/98]. Při posuzování odnětí dítěte z péče rodičů je tedy esenciálním kritériem nejlepší zájem dítěte. Důvodem pro odnětí dítěte z péče rodičů nemůže být pouze skutečnost, že by dítě bylo možno umístit do prostředí vhodnějšího pro jeho výchovu. Nadto odnětí dítěte z péče rodičů musí být chápáno zásadně jako dočasné opatření, které bude ukončeno, jakmile to okolnosti dovolí, a veškerá opatření související s dočasnou náhradní péčí o dítě by měla být souladná s primárním cílem opětovného sloučení rodičů s dětmi (rozsudek velkého senátu Evropského soudu pro lidská práva ve věci *K. a T. proti Finsku*, § 173 a 178; rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Kutzner proti Německu* ze dne 26. 2. 2002 č. 46544/99, § 69 a 76, a ve věci *Haase proti Německu*, § 93 a 95; náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 42). Oddělení rodičů a dětí je chápáno jako krajní možnost, k níž by mělo být přistoupeno až po náležitém zvážení, že jiná – mírnější – alternativní opatření na podporu rodiny by nebyla dostatečná (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Kutzner proti Německu*, § 75; obdobně i náleží Ústavního soudu sp. zn. IV. ÚS 2244/09, bod 43).

45. V posuzované věci se vyskytly u dcery závažné výchovné problémy, u nichž matka v ústavní stížnosti přiznala, že si se vzniklou situací neuměla na přelomu let 2013 a 2014 poradit. Ústavní soud se proto zaměřil na opatření, která se při řešení takové situace nabízí jako alternativní a mírnější prostředek k předběžnému opatření dle § 452 z. ř. s. Z povahy věci alternativou k předběžnému opatření nemůže být až rozhodnutí soudu ve věci samé; v řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je obecně možno využít i předběžné opatření dle § 76 o. s. ř. Dále lze poukázat na oprávnění, která orgánu

sociálně-právní ochrany dětí svěřuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí. S ohledem na souběh pravomoci soudu a správního orgánu ve věcech péče o nezletilé může soud dospět k závěru, že místo nařízení či prodloužení předběžného opatření dle § 452 z. ř. s. se jeví jako vhodnější, aby ve věci realizoval některé ze svých oprávnění orgán sociálně-právní ochrany dětí. Jde o postup, který vyžaduje koordinaci mezi soudem a orgánem sociálně-právní ochrany dětí, jelikož opatření bude v takovém případě nařizovat či realizovat orgán sociálně-právní ochrany dětí, nikoli soud. Tento postup však přináší nesporné přínosy, jelikož orgán sociálně-právní ochrany dětí má řadu vhodných nástrojů, které lze poměrně efektivně a rychle uplatit a které nejsou natolik invazivní jako předběžné opatření dle § 452 z. ř. s.

46. K řešení výchovných problémů dětí, s jejichž zvládnutím mají rodiče značné potíže, lze poukázat na to, že obecní úřad jako orgán sociálně-právní ochrany dětí je povinen působit na rodiče, aby plnili povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, projednat s rodiči odstranění nedostatků ve výchově dítěte a projednat s dítětem nedostatky v jeho chování [§ 10 odst. 1 písm. b) až d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí]. Obecní úřad obce s rozšířenou působností zajišťuje poradenskou činnost, kterou pomáhá rodičům při řešení výchovných nebo jiných problémů souvisejících s péčí o dítě, poskytuje nebo zprostředkovává rodičům poradenství při výchově a vzdělávání dítěte, pořádá v rámci poradenské činnosti přednášky a kurzy zaměřené na řešení výchovných, sociálních a jiných problémů souvisejících s péčí o dítě a jeho výchovou [§ 11 odst. 1 písm. a) až c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí]. Poradenská činnost nemusí být poskytnuta jen na dobrovolné bázi, ale obecní úřad obce s rozšířenou působností (jakožto orgán sociálně-právní ochrany dětí) může uložit rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc, pokud ji sami rodiče dítěti nezajistili, ačkoliv dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje, a obecní úřad obce s rozšířenou působností takovou pomoc předtím doporučil, či rodiče nejsou schopni řešit problémy spojené s výchovou dítěte bez odborné poradenské pomoci nebo nevyužili možnosti odborné poradenské pomoci potřebné k překonání problémů rodiny a k odvrácení umístění dítěte do náhradní péče nebo nedbali na doporučení spolupracovat s pověřenými osobami, poskytovateli odborných poradenských služeb nebo mediátorem [§ 12 odst. 1 písm. a) až c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí]. Obecní úřad obce s rozšířenou působností dále může vhodným způsobem napomenout dítě i jeho rodiče, případně stanovit nad dítětem dohled a provádět jej za součinnosti školy, popřípadě dalších institucí a osob nebo uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte, zejména zákaz určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení nevhodných vzhledem k osobě dítěte a jeho vývoji [§ 13 odst. 1 písm. a) až c) zákona

o sociálně-právní ochraně dětí]. Obecní úřad obce s rozšířenou působností dále může uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu tří hodin nebo terapie [§ 13 odst. 1 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí].

47. Všechna zmíněná oprávnění orgánu sociálně-právní ochrany dětí lze využít v poměrně krátkém čase a na jejich základě lze pružným způsobem započít s řešením nevyhovující situace. Poskytování poradenské činnosti orgány sociálně-právní ochrany dětí není omezeno jen na dobu před nařízením předběžného opatření soudu, jímž bylo dítě umístěno do výchovného prostředí v zařízení, ale má vůči rodičům hluboký význam i po umístění dítěte do zařízení na základě předběžného opatření. Poradenská činnost poskytnutá rodičům je totiž opatření, které je způsobitelné odstranit jednu z příčin nevyhovujícího stavu. Současně lze zvažovat, zda uplatnění některých z výše zmíněných oprávnění orgánu sociálně-právní ochrany dětí či jejich kombinace (např. dohled, povinnost využít odbornou poradenskou pomoc a uložení omezení bránících působení škodlivých vlivů) může představovat dostatečně účinnou alternativu k prodloužení předběžného opatření, na jehož základě bylo dítě umístěno do zařízení, a to obzvláště za situace, kdy se s ohledem na pobyt dítěte v zařízení objevily patrné známky zlepšení v chování dítěte a jeho sebereflexe skýtající naději, že i mírnější opatření, která umožní sloučení rodiny, budou dostatečná.

48. V dané souvislosti je vhodné zmínit, že z práva na respektování rodinného života podle čl. 8 Úmluvy pro stát neplynou jen negativní, ale též pozitivní závazky, jež zdůrazňuje i čl. 32 odst. 5 Listiny [nález ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 2903/14 (N 94/77 SbNU 377), bod 34]. Podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva má obecně stát jednat tak, aby se mohlo rodinné pouto mezi rodiči a dětmi rozvíjet. Dojde-li k odnětí dítěte z péče rodiče, má stát povinnost přijmout vhodná opatření pro jejich opětovné sloučení, co nejdříve to bude možné, přičemž tato povinnost se s přibývajícím časem stává čím dál tím naléhavější [rozsudky Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Kutzner proti Německu*, § 61 a 76; ve věci *K. a T. proti Finsku*, § 178; ve věci *K. A. proti Finsku* ze dne 14. 1. 2003 č. 27751/95, § 138; srov. též nález Ústavního soudu ze dne 20. 2. 2007 sp. zn. II. ÚS 568/06 (N 33/44 SbNU 399) či nález ze dne 10. 10. 2007 sp. zn. II. ÚS 838/07 (N 157/47 SbNU 53), bod 18].

49. Pro náležitě zhodnocení, jak se okresní soud a krajský soud vyrovnaly s otázkou mírnějších opatření, je vhodné nejprve shrnout zásadní momenty případu patrné ze spisu (body 50 až 52).

50. V posuzované věci došlo k umístění dcery do diagnostického ústavu v Hradci Králové na základě předběžného opatření ze dne 26. 5. 2014.

V tomto usnesení bylo uvedeno, že dcera měla ve škole neomluvené absen- ce, požívala alkohol, dopouštěla se sebepoškozování a navázala vztah s dvacetiletým mužem, s nímž měla pohlavní styk v době, kdy jí bylo čtrnáct let. Dále se v odůvodnění usnesení o nařízení předběžného opatření uvádí, že matka nebyla její chování schopná vůbec ovlivnit a dcera si dělala, co chtěla.

51. Okresní soud relativně pravidelně dostával zprávy od orgánu sociálně-právní ochrany dětí a též od diagnostického ústavu v H. a posléze od výchovného ústavu ve V., kam byla dcera na základě změny předběžného opatření přemístěna. Ze zpráv diagnostického ústavu a výchovného ústavu je patrný určitý posun v chování dcery v průběhu času. Zpočátku tyto zprávy poukazovaly na setrvávající výchovné problémy. Dcera se opakovaně řezala ostrými předměty na zápěstí levé ruky, překračovala pravidla, dopouštěla se fyzických útoků proti mladším chlapcům. S chlapci i děvčaty se snažila navázat nepřiměřený fyzický kontakt, dne 4. 12. 2014 utekla a během třídního útěku měla pohlavní styk s chlapcem, kterého znala minimálně (zpráva ze dne 8. 1. 2015, č. l. 665). O porušování pravidel a skutečnosti, že se dcera dopouští stejných kázeňských prohřešků, které jí byly vyloučeny, se zmiňuje i zpráva ze dne 17. 2. 2015 (č. l. 718), v níž se uvádí, že z pobytu s matkou se dcera vrátila s pořezáním na ruce způsobeným sebepoškozením, přičemž dcera matce utekla. Zpráva ze dne 27. 4. 2015 (č. l. 756) nově dodává, že postupem času u dcery ubylo tendencí ke konfrontacím s dospělými, ale svá pochybení dcera nebyla ochotna vnitřně přijmout. O dalším dílčím pozitivním posunu vypovídá zpráva ze dne 1. 7. 2015 (č. l. 777), dle níž došlo ke zklidnění a dcera je vůči vnější autoritě bez opozice, snaží se slušně a příjemně komunikovat. Případy sebepoškození se sice i nadále příležitostně opakovaly, ale šlo o povrchní poškození pokožky. Chování dcery však etoped diagnostického ústavu hodnotil jako přizpůsobení se požadavkům prostředí spíše než změnu vnitřního náhledu. Zpráva výchovného ústavu ze dne 30. 9. 2015 (č. l. 837) konstatuje, že dcera si na podmínky zařízení rychle zvykla, respektovala všechna nastavená pravidla, autoritu pedagogických pracovníků bez výjimky respektovala. Pravidelné dovolenky v rodině probíhaly bez problémů včetně návratu do zařízení. Zpráva se zmiňuje o tom, že nelze zaručit, že změna chování není účelová ve vztahu k rozhodnutí soudu. Zpráva ze dne 21. 1. 2016 (č. l. 1019a) opakuje pozitivní hodnocení, k čemuž ale nově uvádí, že dcera stále ještě hledá cesty, jak pravidla obcházet, a je ochotná zacházet do krajností, jen aby mohla odjet na dovolenku za matkou.

52. Spis obsahuje též poznatky o přístupu matky. Orgán sociálně-právní ochrany dětí v návrhu doručeném okresnímu soudu dne 26. 5. 2014 (č. l. 526) uvedl, že matka nenavštívila Středisko výchovné péče M., kam byla objednána na 7. 5. 2014, s odůvodněním, že tam dcera nechtěla jít,

protože její problémy s manželem matky pominuly a matka ji tam nemohla táhnout násilím. Konzultace v tomto středisku doporučil orgán sociálně-právní ochrany dětí. Ve vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí ze dne 27. 4. 2015 (č. l. 746) se uvádí, že dne 4. 7. 2014 se konala rodinná konference, na níž byl vytvořen plán podpory rodiny, kde matka uvedla, že potřebuje odbornou pomoc. K odborníkovi se však matka nedostavila, neomluvila se a nový termín nežádala. Ve vyjádření je uvedeno, že matka sdělila, že pomoc psychologa nepotřebuje. O výchovných schopnostech matky pojednává i znalecký posudek ze dne 30. 7. 2015 (č. l. 784), kde se uvádí, že matka je schopna vidět situace jen v krajních polohách a má problém se pohybovat v psychicky diferencovanějším prostředí. To znamená, že není schopná adekvátně zareagovat v poli chování, které je sice dovolené, ale není pro dceru vhodné. Výchovné schopnosti matky jsou dle znaleckého posudku jen na velice základní úrovni. Posudek se rovněž zmiňuje o nevyužití odborné pomoci matkou. Ke svému odvolání posléze matka však dodala vyjádření C. ze dne 30. 7. 2015 (č. l. 918), kde se uvádí, že matka se s dcerou dostavila na konzultace. Dále doložila zprávu z psychologických konzultací z tohoto centra ze dne 23. 12. 2015 (č. l. 1004), ve které se lze dočíst, že matka absolvovala 4 terapeutická setkání, řeší své vztahové záležitosti a má snahu zkvalitnit své rodičovské kompetence.

53. Okresní soud i krajský soud ve svých rozhodnutích poukazovaly na chování a výchovné problémy dcery a výchovné schopnosti matky. Ústavní soud konstatuje, že v obou těchto oblastech docházelo v průběhu času k vývoji, který měl být pečlivě posouzen, a to i v úvaze o mírnějších opatřeních, než je prodloužení či zachování předběžného opatření. Ústavní soud shledal, že to byl především krajský soud, který se měl zabývat kombinací posunu v obou oblastech, jelikož právě k odvolání matka dokládala vyjádření C. Zmíněné vyjádření krajský soud sice nepominul, ale uvedl k němu pouze to, že nedokládá zlepšení výchovných schopností matky. Ústavní soud není povolán jakkoli přehodnocovat toto hodnocení krajského soudu. Poznává však, že stranou pozornosti krajského soudu zůstalo, že tímto vyjádřením matka hodlala dokládat též svou snahu o zlepšení rodičovských kompetencí. Jak ve znaleckém posudku, tak ve zprávách diagnostického ústavu a vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí totiž byla negativně hodnocena její neochota využít odbornou pomoc (viz bod 52). Podrobení se odborné poradenské činnosti (§ 11 zákona o sociálně-právní ochraně dětí) je přitom v obecné rovině možno považovat za součást komplexu mírnějších zásahů ve srovnání s předběžným opatřením, na jehož základě je dítě odděleno od rodičů. Dále pak Ústavní soud v rozhodnutí krajského soudu nenalezl úvahy nad souběhem jednak toho, že v diagnostickém ústavu a výchovném ústavu došlo k pozitivnímu působení na dceru (existenci tohoto pozitivního působení krajský soud uvádí),

a jednak tvrzení matky o její snaze zlepšit své rodičovské kompetence i za pomoci odborníků, k němuž matka doložila vyjádření C. Z pohledu stěžovatele tento souběh totiž mohl být vnímán tak, že jak u matky, tak u dcery dochází k pozitivnímu posunu, který by mohl svědčit ve prospěch mírnějších opatření. Vedle toho matka v odvolání (na straně 14, č. l. 966) zmiňovala, že se situace rodiny zlepšila po jejím rozvodu s druhým manželem. Napjaté soužití s ním dcera zmiňovala jako negativní aspekt, který přispěl k jejím problémům (dopis dcery na č. l. 609). Ani na tuto okolnost krajský soud nereagoval.

54. Jinými slovy, okolnosti posuzované věci vyžadovaly, aby krajský soud objasnil, proč místo zachování předběžného opatření, na jehož základě byla dcera umístěna ve výchovném ústavu, nepostačilo to, že by matka nadále získávala odbornou pomoc v C., k čemuž by mohlo přistoupit nařízení dohledu nad dcerou orgánem sociálně-právní ochrany dětí [§ 13 odst. 1 písm. b) zákona o sociálně-právní ochraně dětí] s případným uložením povinnosti dceři využít odbornou poradenskou pomoc [§ 13 odst. 1 písm. d) zákona o sociálně-právní ochraně dětí], a to i společně s matkou, budou-li pro to podmínky.

55. Matka ve svém odvolání proti oběma usnesením okresního soudu, která jsou napadena ústavní stížností (především na straně 14 odvolání, č. l. 966, dále poukazem na argumentaci, kterou okresní soud dle jejich tvrzení nevypořádal, strana 8 odvolání, č. l. 960, a strana 6 odvolání, č. l. 913), popisovala, k jakým zlepšením došlo, a zdůrazňovala, že začala využívat odbornou pomoc. S ohledem na značnou délku trvání předběžného opatření bylo nezbytné, aby krajský soud velmi podrobně reagoval na námitky matky a objasnil, jakým způsobem nahlíží na možnost mírnějších opatření ve světle všech pozitivních změn, k nimž v průběhu času došlo. Těmto požadavkům krajský soud nedostal. K významu faktoru času již v minulosti Ústavní soud uvedl, že předběžné opatření v oblasti péče soudu o nezletilé by mělo být skutečně pouhým krátkodobým provizoriem, a nikoli z důvodu neúměrné délky řízení ve věci samé „kvazidefinitivním“ rozhodnutím, které nelze doplnit či nahradit novým, jež lépe vystihuje ochranu základního práva [nález ze dne 7. 11. 2006 sp. zn. I. ÚS 618/05 (N 204/43 SbNU 279), bod 21, a nález ze dne 12. 5. 2015 sp. zn. I. ÚS 2903/14, bod 35].

56. Obdobné výhrady má Ústavní soud i vůči okresnímu soudu, který sice nemohl hodnotit vyjádření C. a tvrzení o pozitivním posunu v přístupu matky, jelikož mu takové tvrzení a vyjádření krizového centra předloženy nebyly, avšak měl se v obou svých rozhodnutích, která jsou napadena ústavní stížností, zabývat zbylou kvalifikovanou argumentací matky ve prospěch mírnějších opatření. Matka totiž mj. poukazovala na opatření dle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (viz strana 10 návrhu na zrušení

předběžného opatření, č. l. 833, a strana 4 vyjádření matky předloženého soudu na ústním jednání konaném dne 12. 10. 2015, č. l. 862).

57. Ústavní soud shrnuje, že okresní soud ani krajský soud se ve svých rozhodnutích náležitým způsobem nezabývaly předloženou argumentací o mírnějších opatřeních, čímž porušily právo stěžovatelek na soudní ochranu zaručené v čl. 36 odst. 1 Listiny.

58. Ústavní soud ve své judikatuře opakovaně konstatuje, že postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu, výklad podústavního práva a jeho aplikace na jednotlivý případ jsou v zásadě věci obecných soudů. Na druhou stranu ve smyslu čl. 36 a násl. Listiny jsou obecné soudy při svém rozhodování povinny respektovat určité základní principy spravedlivého procesu, které zahrnují mimo jiné povinnost soudní rozhodnutí řádně odůvodnit a vypořádat se se všemi námitkami účastníků majícími vztah k projednávané věci, a to v míře odpovídající jejich závažnosti [viz blíže nálezy ze dne 4. 9. 2002 sp. zn. I. ÚS 113/02 (N 109/27 SbNU 213); ze dne 20. 12. 2005 sp. zn. I. ÚS 593/04 (N 230/39 SbNU 443); ze dne 2. 6. 2009 sp. zn. II. ÚS 435/09 (N 129/53 SbNU 623); ze dne 29. 4. 2010 sp. zn. III. ÚS 3328/09 (N 99/57 SbNU 289); ze dne 16. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 2086/14 (N 170/74 SbNU 469), bod 34 odůvodnění; či nálezy ze dne 25. 9. 2014 sp. zn. I. ÚS 2346/14 (N 177/74 SbNU 543), bod 14]. Povinnost řádného (dostatečného) odůvodnění soudních rozhodnutí však může mít různý rozsah v různých případech – s ohledem na povahu daného rozhodnutí i okolnosti konkrétního případu [nálezy ze dne 5. 1. 2005 sp. zn. IV. ÚS 201/04 (N 3/36 SbNU 19), odkazující i na relevantní rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva; nálezy sp. zn. ze dne 10. 12. 2014 sp. zn. IV. ÚS 919/14 (N 225/75 SbNU 521), bod 14 odůvodnění].

59. Z důvodu nedostatečnosti odůvodnění napadených rozhodnutí okresního soudu a krajského soudu se Ústavní soud nemohl zabývat námitkami v ústavní stížnosti týkajícími se stěžovatelekmi tvrzenému požadavku vhodnosti či toho, zda by byla dcera nepřiměřeně ohrožena. Chybějící úvahy soudů se totiž úzce týkají i oblastí, do nichž směřovaly tyto námitky.

VI. Závěr

60. Ústavní soud zdůrazňuje, že svůj přezkum soustředil na usnesení okresního soudu a krajského soudu, která v ústavní stížnosti stěžovatelky navrhly zrušit. Stěžovatelky v ústavní stížnosti zmínily mnohé výhrady i proti jiným rozhodnutím, která byla ve věci vydána. Soulad s ústavními předpisy však Ústavní soud hodnotil jen u napadených usnesení.

61. Ústavní soud shledal (část V.C), že usnesením okresního soudu ze dne 9. 10. 2015 a I. výrokem usnesení krajského soudu ze dne 9. 2. 2016 byla porušena ústavně zaručená práva stěžovatelek, a to jednak tím, že dcera

nebyla vyslechnuta (porušení čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny, jakož i čl. 12 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte), jednak nedostatečným odůvodněním (porušení čl. 36 odst. 1 Listiny). Usnesením okresního soudu ze dne 9. 10. 2015 byl zamítnut návrh na zrušení předběžného opatření (I. výrok) a též návrh na změnu předběžného opatření a přemístění dcery do dětského domova (II. výrok). Návrh, o němž tímto usnesením okresní soud rozhodoval, byl totiž eventuální, požadoval zrušení předběžného opatření a *in eventum* jeho změnu. Zjištěné vady dosahující ústavní úrovně se dotýkají obou výroků tohoto usnesení, proto je Ústavní soud zrušil celé.

62. Usnesením okresního soudu ze dne 17. 12. 2015 a II. výrokem usnesení krajského soudu ze dne 9. 2. 2016 bylo porušeno právo stěžovatelek na soudní ochranu (čl. 36 odst. 1 Listiny) s ohledem na nedostatečnost jejich odůvodnění (část V.D).

63. Z těchto důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti vyhověl dle § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu a napadená usnesení okresního soudu a krajského soudu zrušil dle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

VII. Náklady řízení před Ústavním soudem

64. Stěžovatelky navrhly, aby jim Ústavní soud přiznal náhradu nákladů řízení o ústavní stížnosti. Dle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu lze v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby zcela nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení.

65. Ústavní soud citované ustanovení vykládá v tom smyslu, že náhrada nákladů řízení není „automatická“, a lze ji uložit pouze v odůvodněných případech tomu účastníkovi řízení, který svým postupem zásah do základního práva vyvolal [náleze ze dne 17. 2. 1999 sp. zn. II. ÚS 53/97 (N 26/13 SbNU 195)]. Ani samotné porušení základních práv stěžovatele zásahem orgánu veřejné moci konstatované nálezem tudíž bez dalšího nezakládá nárok na přiznání nákladů řízení o ústavní stížnosti. Okolností odůvodňující vedle vyslovení dotčení v základních právech a svobodách nárok na náhradu nákladů řízení před Ústavním soudem je zejména nerespektování již vykonatelného nálezu Ústavního soudu obecným soudem [náleze ze dne 21. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 666/06 (N 203/47 SbNU 623)]. Ústavní soud neshledal mimořádnou intenzitu porušení základních práv stěžovatelek, která by odůvodňovala přiznání náhrady nákladů řízení dle § 62 odst. 4 zákona o Ústavním soudu, a proto návrh na její přiznání zamítl.

Č. 115

K formalistickému posouzení náhrady nákladů řízení v souvislosti s částečným zastavením řízení pro zpětvzetí návrhu

Závěry Nejvyššího a vrchního soudu, podle kterých zpětvzetí části žaloby před zaplacením soudního poplatku z jiných důvodů než pro chování žalovaného a následné zastavení soudního řízení v této části mají s ohledem na procesní zavinění žalobce dopad na posouzení poměrného úspěchu stran ve věci při posuzování výše náhrady nákladů řízení, mají obecnou platnost a jako takovým jim z ústavního hlediska nelze nic vytknout. Uvedené pravidlo je nesporně správné, avšak nesmí být použito slepě, bez ohledu na konkrétní okolnosti věci. I procesní úspěch a neúspěch ve věci v souvislosti s částečným zastavením řízení v důsledku zpětvzetí návrhu na zahájení řízení je třeba posuzovat v širších souvislostech a s respektem k požadavku na zachování základních principů spravedlnosti. Při nalézáni práva nelze postupovat ryze formalistickým způsobem, ale je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu. Výsledkem aplikace zákona nemůže být zjevná extrémní nespravedlnost, která znamená vždy porušení základního práva na spravedlivý (řádný) proces.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 19. června 2018 sp. zn. IV. ÚS 3375/17 ve věci ústavní stížnosti společnosti DARE – EUROOKNA, s. r. o., se sídlem Sochorova 3032/2, Brno, zastoupené JUDr. Zdeňkem Hrouzkem, advokátem, se sídlem Brno, Pražákova 1008/69, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017 č. j. 23 Cdo 2988/2017-536 a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. 1. 2017 č. j. 8 Cmo 272/2014-512 o náhradě nákladů řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017 č. j. 23 Cdo 2988/2017-536 a usnesením Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. 1. 2017 č. j. 8 Cmo 272/2014-512 bylo porušeno právo na spravedlivý (řádný) proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 20. 9. 2017 č. j. 23 Cdo 2988/2017-536 a usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 10. 1. 2017 č. j. 8 Cmo 272/2014-512 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatelka se, s odvoláním na porušení čl. 11 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí.

II.

2. Z obsahu napadených usnesení a ústavní stížnosti se podává, že stěžovatelka se žalobou ze dne 10. 12. 2004 domáhala po žalované společnosti Kaláb-stavení firma, spol. s r.o., (dále jen „vedlejší účastník“) zaplacení jistiny a smluvní pokuty. Dne 21. 3. 2005 byla vyzvána k zaplacení soudního poplatku ve výši 76 708 Kč, který však neuhradila. Podáním ze dne 14. 10. 2005 vzala žalobu částečně zpět, a to v částce smluvní pokuty ve výši 1 363 091 Kč. Soud prvního stupně vydal dne 31. 10. 2005 usnesení, kterým řízení o smluvní pokutě zastavil. Po zaplacení soudního poplatku ve výši 7 580 Kč byl vydán platební rozkaz pro zaplacení částky 189 318,20 Kč s příslušenstvím, který byl na základě odporu vedlejšího účastníka zrušen, a ve věci bylo následně několikrát rozhodováno.

3. Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 3. 6. 2014 č. j. 16Cm 163/2004-400 (v pořadí třetím) uložil vedlejšímu účastníku zaplatit stěžovatelce částku 166 789,35 Kč a ve výroku III s odkazem na § 142 odst. 3 o. s. ř., neboť rozhodnutí o výši plnění záleželo na znaleckém posudku, uložil vedlejšímu účastníku, aby stěžovatelce zaplatil náklady řízení ve výši 541 460,36 Kč, dále rozhodl o povinnosti vedlejšího účastníka zaplatit státu na nákladech řízení částku 26 680,95 Kč.

4. Vrchní soud v Olomouci, jako soud odvolací, rozsudkem ze dne 29. 10. 2014 č. j. 8 Cmo 272/2014-424 potvrdil výrok ve věci samé a výrok rozsudku prvního stupně o náhradě nákladů řízení změnil tak, že se vedlejšímu účastníkovi nepřiznává právo na náhradu nákladů řízení, a změnil výrok o náhradě nákladů řízení České republiky. Pokud jde o náklady řízení, uvedl, že mělo být rozhodováno podle § 142 odst. 2 a § 146 odst. 2 o. s. ř. a při posuzování poměru procesního úspěchu měla být zohledněna i částka smluvní pokuty, ohledně níž byla žaloba vzata zpět. Odvolací soud nicméně právo na náhradu nákladů vedlejšímu účastníkovi nepřiznal, což odůvodnil odkazem na § 150 o. s. ř.

5. Následně Nejvyšší soud na základě dovolání vedlejšího účastníka rozhodnutím ze dne 28. 8. 2015 č. j. 23 Cdo 591/2015-453 zrušil nákladové výroky a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení, když zjistil, že odvolací soud nesprávně aplikoval § 150 o. s. ř.

6. Vrchní soud v Olomouci rozsudkem ze dne 23. 2. 2016 č. j. 8 Cmo 272/2014-482 rozhodl opět tak, že vedlejšímu účastníkovi právo na náhradu nákladů nepřiznal (a rozhodl o povinnosti stěžovatelky i vedlejšího účastníka zaplatit náklady řízení České republiky a o nákladech odvolacího a dovolacího řízení), když v souladu s právním názorem dovolacího soudu posoudil majetkové poměry účastníků a okolnosti věci a dospěl znovu k závěru, že jsou zde důvody hodné zvláštního zřetele, které brání přiznání náhrady nákladů řízení vedlejšímu účastníkovi.

7. Vedlejší účastník znovu podal dovolání, na jehož základě dovolací soud usnesením ze dne 16. 11. 2016 č. j. 2 Cdo 1533/2016-493 opět zrušil rozhodnutí odvolacího soudu, neboť odvolací soud při aplikaci § 150 o. s. ř. dospěl k nesprávnému právnímu závěru. Podle dovolacího soudu odvolací soud vzal do úvahy pouze jednu z okolností, které je třeba zkoumat, a to majetkové poměry účastníků, a při jejich posuzování vycházel pouze z výkazu zisku a ztráty, čímž dospěl k nesprávnému závěru ohledně toho, zda lze po stěžovatelce spravedlivě požadovat, aby nahradila náklady řízení vedlejšího účastníka. Dále uvedl, že skutečnost, že žaloba byla vzata zpět před prvním jednáním ve věci, nemůže být důvodem zvláštního zřetele hodným pro aplikaci § 150 o. s. ř. Na tomto závěru nic nemění ani to, že žalovaná činila procesní úkony až po zpětvzetí předmětné části žaloby.

8. Vrchní soud v Olomouci poté usnesením ze dne 10. 1. 2017 č. j. 8 Cmo 272/2014-512 změnil rozsudek soudu prvního stupně ve výroku tak, že stěžovatelka je povinna zaplatit vedlejšímu účastníkovi náklady řízení ve výši 196 112 Kč a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud vázán právním názorem dovolacího soudu vyšel z toho, že ohledně smluvní pokuty bylo řízení zastaveno na základě zpětvzetí žaloby stěžovatelky z jiných důvodů než pro chování vedlejšího účastníka. S ohledem na to, že rozhodnutí o výši plnění záviselo na znaleckém posudku, odvolací soud vyšel při určení výše nákladů řízení z poměru procesního úspěchu a neúspěchu účastníků a tento poměr vypočetl 12,2% ku 87,8% ve prospěch vedlejšího účastníka a dovodil, že vedlejší účastník má právo na náhradu 75,6% účelně vynaložených nákladů řízení.

9. Dovolací soud dovolání stěžovatelky ústavní stížností napadeným rozhodnutím ze dne 20. 9. 2017 odmítl, neboť dospěl k závěru, že dovolatelkou předestřená otázka, zda zpětvzetí části žaloby před zaplacením soudního poplatku a následné zastavení soudního řízení v této části má dopad na posouzení poměrného úspěchu stran ve věci při posuzování výše náhrady nákladů řízení, není právní otázkou, která by v rozhodovací praxi

Nejvyššího soudu nebyla vyřešena. V tomto směru odkázal na svou judikaturu sp. zn. 33 Cdo 2890/2017a 6 Cz 74/67.

10. V odůvodnění zdůraznil, že úprava rozhodování soudu o náhradě nákladů v případě zastavení řízení neumožňuje soudu rozhodnout bez dalšího (automaticky) tak, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Z provázanosti § 146 odst. 1 písm. c) s § 146 odst. 2 o. s. ř. vyplývá, že zastavuje-li soud řízení, zabývá se při rozhodování o náhradě nákladů nejprve otázkou, zda některý z účastníků zavinil, že řízení muselo být zastaveno. Ustanovení § 146 odst. 2 o. s. ř. se uplatní při rozhodování o náhradě nákladů řízení i tehdy, pokud dojde k zastavení řízení ohledně i jenom části uplatněného nároku, aplikace tohoto zákonného ustanovení není podmíněna zastavením celého řízení. Zavinění je třeba posuzovat výlučně z procesního hlediska, tedy podle procesního výsledku. Tam, kde zastavení řízení bylo účastníkem zaviněno, soud přizná ostatním účastníkům (druhé straně) náhradu nákladů řízení, které v řízení účelně vynaložili na uplatňování nebo bránění svého práva. V projednávané věci je přitom nepochybné, že zastavení řízení o smluvní pokutě zavinila stěžovatelka zpětvzetím žaloby před prvním jednáním ve věci, přičemž důvod tohoto zpětvzetí nevedla.

III.

11. Stěžovatelka s právními závěry soudů ohledně své povinnosti hradit náklady řízení žalované nesouhlasí. Je přesvědčena, že soudy chybně posoudily úspěch a neúspěch stěžovatelky a vedlejšího účastníka. Zdůrazňuje, že za část žaloby obsahující požadavek na úhradu smluvní pokuty nebyl uhrazen soudní poplatek a toto řízení bylo zastaveno ještě dříve, než byly zahájeny jakékoliv úkony související s daným řízením. Při rozhodování o náhradě nákladů řízení tak nemůže být brána v potaz i původně požadovaná částka smluvní pokuty, když ohledně této částky nebyly splněny podmínky řízení a dané řízení by i bez zpětvzetí žaloby bylo zastaveno pro nezaplacení soudního poplatku. Úspěšnost ve věci by měla být posuzována k požadované částce jistiny s příslušenstvím, za kterou byl uhrazen soudní poplatek a o níž se vedlo celé řízení. Nejvyššímu soudu výtýká, že se v plném rozsahu nevypořádal s nastolenou otázkou týkající se práva na náhradu nákladů při částečném zpětvzetí žaloby ještě před zaplacením soudního poplatku. Poukazuje na to, že rozhodnutí, na která odkazuje Nejvyšší soud, na věc plně nedopadají. Napadená rozhodnutí považuje za extrémně nespravedlivá.

IV.

12. Vrchní soud v Olomouci ve vyjádření k ústavní stížnosti uvedl, že neshledává žádný rozdíl mezi situací, kdy dojde k částečnému zpětvzetí

žaloby ještě předtím, než byl zaplacen soudní poplatek, k jehož zaplacení byl žalobce vyzván, a mezi situací, kdy k tomu případně dojde až v dalším průběhu řízení. Stěžovatelka pomíjí rovněž obecný princip rozhodování o nákladech řízení, kdy v případě ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř. je základem pro výpočet nákladů řízení poměr procesního úspěchu a neúspěchu, a ignoruje rovněž ustanovení § 146 odst. 2 první věty o. s. ř. To přikazuje soudu uložit povinnost k náhradě nákladů řízení vzniklých ostatním účastníkům navrhovateli, který zavinil zpětvzetím žaloby z jiných důvodů než pro chování žalovaného, že řízení muselo být zastaveno, bez ohledu na to, ve které fázi řízení ke zpětvzetí došlo. Poukazuje na to, že ve věci opětovně aplikoval ustanovení § 150 o. s. ř., které považoval s ohledem na průběh řízení za přílehavější než ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř. ve spojení s ustanovením § 146 odst. 2 první věty o. s. ř. V souladu s právním názorem Nejvyššího soudu, s nímž mu byla věc vrácena k dalšímu řízení, o nákladech řízení rozhodl podle posléze uvedených ustanovení.

13. Nejvyšší soud ve vyjádření k ústavní stížnosti odkázal na odůvodnění svého usnesení. Uvedl, že v dovolání předestřená procesní otázka nebyla shledána otázkou v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud neřešenou a odvolací soud se při řešení předestřené procesní otázky týkající se rozhodování o náhradě nákladů řízení neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu.

14. Uvedená vyjádření nezasílal Ústavní soud stěžovatelce k replice, neboť neobsahovala žádné nové, pro posouzení věci významné skutečnosti.

15. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil, a Ústavní soud s ním proto dále nejednal.

16. Vzhledem k tomu, že obsah ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, jakož i průběh řízení před civilními soudy jsou stěžovateli i Ústavnímu soudu známy, není třeba je dále podrobněji rekapitulovat.

V.

17. Poté, co Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížnost je přípustná, je podána včas a splňuje ostatní náležitosti vyžadované zákonem [§ 30 odst. 1, § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“)], seznámil se s obsahem připojeného spisu a přezkoumal, že tvrzení obsažená v ústavní stížnosti mají oporu v listinných podkladech, dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

18. Ústavní soud v souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu uvážil, že ve věci není třeba konat ústní jednání, neboť by nijak nepřispělo k dalšímu, resp. hlubšímu objasnění věci, než jak se s ní seznámil z vyzádaného spisu a z písemných úkonů stěžovatelky a účastníků řízení.

Nenařzení ústního jednání odůvodňuje i skutečnost, že Ústavní soud nepovažoval ani za potřebné provádět dokazování.

VI.

19. Ústavní soud předesílá, jak ustáleně judikuje, že je oprávněn přezkoumat správnost aplikace podústavního práva a zasáhnout do rozhodovací činnosti civilních soudů za předpokladu, že nepostupují v souladu s principy obsaženými v hlavě páté Listiny.

20. K otázce náhrady nákladů řízení se Ústavní soud ve své judikatuře vyjadřuje rezervovaně tak, že spor o náhradu nákladů řízení, i když se může dotknout některého z účastníků řízení, zpravidla nedosahuje intenzity znamenající porušení základních práv a svobod. Otázka náhrady nákladů řízení by však mohla nabýt ústavněprávní dimenze v případě extrémního vykročení z pravidel upravujících toto řízení nebo zjevného a neodůvodněného vybočení z výkladového nebo aplikačního standardu, jenž je v soudní praxi obecně respektován [srov. např. nálezy ze dne 30. 4. 2008 sp. zn. III. ÚS 1817/07 (N 81/49 SbNU 177), ze dne 16. 6. 2011 sp. zn. III. ÚS 1203/11 (N 117/61 SbNU 711), ze dne 12. 11. 2007 sp. zn. I. ÚS 1531/07 (N 189/47 SbNU 461) (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>)].

21. Z ustálené judikatury Ústavního soudu se dále podává, že základní práva a svobody v oblasti podústavního práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově navazují komplexy norem podústavního práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévolie anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, včetně přepjatého formalismu, pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě [srov. např. nálezy ze dne 2. 3. 2000 sp. zn. III. ÚS 269/99 (N 33/17 SbNU 235), ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257), ze dne 8. 7. 1999 sp. zn. III. ÚS 224/98 (N 98/15 SbNU 17), ze dne 20. 1. 2000 sp. zn. III. ÚS 150/99 (N 9/17 SbNU 73), ze dne 2. 4. 2009 sp. zn. II. ÚS 476/09 (N 81/53 SbNU 23), ze dne 30. 9. 2014 sp. zn. II. ÚS 3688/13 (N 179/74 SbNU 559), ze dne 21. 10. 2008 sp. zn. IV. ÚS 1735/07 (N 177/51 SbNU 195), ze dne 5. 8. 2010 sp. zn. II. ÚS 3168/09 (N 158/58 SbNU 345), ze dne 20. 11. 2012 sp. zn. I. ÚS 660/11 (N 190/67 SbNU 285)].

22. S ohledem na zjištěné skutečnosti Ústavní soud dospěl k závěru, že právě k výše uvedenému porušení principů obsažených v Listině při rozhodování Vrchního soudu v Olomouci a Nejvyššího soudu došlo.

23. Ústavní soud nejdříve uvádí, že závěry Nejvyššího soudu a potažmo vrchního soudu, podle kterých při rozhodování o nákladech řízení podle ustanovení § 142 odst. 2 o. s. ř., tedy poměru procesního úspěchu a neúspěchu, je nutno zohlednit i ustanovení § 146 odst. 1 písm. c) a § 146 odst. 2 o. s. ř., které příkazuje soudu uložit povinnost k náhradě nákladů

řízení vzniklých ostatním účastníkům navrhovateli, jenž zavinil zpětvzetí žaloby z jiných důvodů než pro chování žalovaného, přičemž zavinění je zde třeba posuzovat výlučně z procesního hlediska, mají obecnou platnost a jako takovým jim z ústavního hlediska nelze nic vytknout. Uvedené pravidlo je nesporně správné, avšak nesmí být použito slepě, bez ohledu na konkrétní okolnosti věci. Pro nalézáni práva je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, neboť výsledkem aplikace zákona nemůže být zjevná nespravedlnost.

24. Ústavní soud ve své předchozí judikatuře rovněž již mnohokrát konstatoval, že netoleruje orgánům veřejné moci a především ostatním soudům formalistický postup za použití v podstatě sofistického odůvodňování zřejmé nespravedlnosti. Zdůraznil přitom mj., že obecný soud není absolutně vázán doslovným zněním zákona, nýbrž se od něj smí a musí odchýlit, pokud to vyžaduje účel zákona, historie jeho vzniku, systematická souvislost nebo některý z principů, jež mají svůj základ v ústavně konformním právním řádu jako významovém celku, a že povinnost soudů nalézat právo neznamená pouze vyhledávat přímé a výslovné pokyny v zákoněm textu, ale též povinnost zjišťovat a formulovat, co je konkrétním právem i tam, kde jde o interpretaci abstraktních norem a ústavních zásad [srov. např. nálezy ze dne 4. 2. 1997 sp. zn. Pl. ÚS 21/96 (N 13/7 SbNU 87; 63/1997 Sb.) a ze dne 3. 2. 1999 sp. zn. Pl. ÚS 19/98 (N 19/13 SbNU 131; 38/1999 Sb.), z poslední doby ve vztahu k nákladům řízení např. nálezy ze dne 30. 6. 2015 sp. zn. II. ÚS 1135/14 (N 124/77 SbNU 899), ze dne 18. 8. 2015 sp. zn. IV. ÚS 2215/14 (N 148/78 SbNU 287)].

25. V projednávané věci Ústavní soud považuje za zjevné, že ustanovení § 146 o. s. ř. bylo Nejvyšším soudem a vrchním soudem vyloženo a aplikováno přepjatě formalistickým způsobem. Vedlejší účastník se o tom, že stěžovatelka v žalobě požadovala i zaplacení smluvní pokuty, dozvěděl až z usnesení o zastavení řízení o smluvní pokutě ze dne 31. 10. 2005. Teprve poté byl dne 16. 11. 2006 vydán platební rozkaz, kterým se stěžovatelka domáhala zaplacení žalované částky 189 318, 20 Kč s příslušenstvím. Na základě podaného odporu již dále bylo vedeno řízení jen ohledně této částky s úrokem z prodlení a ohledně nákladů řízení. Vedlejšímu účastníkovi, který vůbec nevěděl o části předmětu řízení (smluvní pokutě), tak nemohly v souvislosti s podáním původní žaloby vzniknout žádné faktické náklady řízení, ani náklady dané předpokládanou formulací procesní obrany z důvodů „obavy“ ze sporu o smluvní pokutu. Pokud jde o žalovanou částku, jež v podstatě od začátku byla předmětem sporu, byla stěžovatelka se žalobou převážně úspěšná (v částce 166 789,35 Kč s příslušenstvím). Přesto jí nejen nebyly přiznány náklady řízení, které na obranu svého práva byla nucena vynaložit, ale ještě byla zavázána k úhradě nákladů řízení ve výši 196 112 Kč ve prospěch fakticky (pokud jde o věc samotnou)

převážně neúspěšného vedlejšího účastníka řízení. S ohledem na částečné zpětvzetí žaloby byl totiž procesní úspěch vedlejšího účastníka vyčíslen na 87,8% a podle tohoto poměru bylo rozhodnuto i o povinnosti k úhradě nákladů řízení.

26. Ústavní soud má za to, že za popsané situace bylo o náhradě nákladů řízení, ve vazbě na zvážení poměru procesního úspěchu a neúspěchu, rozhodnuto zcela mechanicky bez komplexního zhodnocení věci a v rozporu s průběhem řízení, tedy postupem, který porušuje principy práva na spravedlivý proces z hlediska čl. 36 odst. 1 Listiny. I procesní úspěch a neúspěch ve věci v souvislosti se zastavením řízení v důsledku zpětvzetí návrhu na zahájení řízení je třeba posuzovat v širších souvislostech a s respektem k požadavku na zachování základních principů spravedlnosti. Soudy při výkladu právních norem postupovaly nepřiměřeně formalistickým způsobem, vedoucím k extrémně nespravedlivému závěru představujícímu porušení základního práva na spravedlivý (řádný) proces. Při novém rozhodování o náhradě nákladů řízení by tedy soudy měly zvažovat procesní úspěch a neúspěch účastníků řízení pouze ve vztahu k předmětu řízení vymezenému po částečném zpětvzetí žaloby a po zastavení řízení, tedy pouze ve vztahu ke skutečně žalované části.

27. Ústavní soud pro úplnost dodává, že i poukaz Nejvyššího soudu na předchozí judikaturu shledává nepřípadným. Citovaným rozhodnutím sp. zn. 6 Cz 74/67 byla řešena situace, kdy v jednom návrhu na zahájení řízení bylo uplatněno několik samostatných nároků s tím, že úspěch navrhovatele (žalobce) ve sporu ohledně některého nároku nemůže založit právo na náhradu nákladů řízení, které vznikly v souvislosti s dalším nárokem, jestliže návrh na zahájení řízení byl ohledně tohoto dalšího nároku vzat účinně zpět. V rozhodnutí sp. zn. 33 Cdo 2890/2017 se situace od nynější věci zásadně lišila v tom, že ke zpětvzetí návrhu žalobce došlo až po ústním jednání u soudu a po uzavření dohody o narovnání. Ústavní soud se tedy ani neztotožňuje se závěrem Nejvyššího soudu, podle něhož v dovolání předestřená procesní otázka byla shledána jako otázka v rozhodovací praxi dovolacího soudu již řešená, tudíž se odvolací soud při rozhodování o náhradě nákladů řízení neodchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu.

28. Na základě výše uvedeného Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) a § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavní soudu rozhodl, jak je ve výroku nálezu uvedeno.

Č. 116

K nedodržení zákonné lhůty na prošetření škodné události pojistitelem

Jestliže šetření nebylo ze strany pojišťovny ukončeno v zákonem stanovené lhůtě [§ 9 odst. 3 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla)] a jestliže tato včas neinformovala poškozenou o tom, že existuje překážka bránící ukončení šetření, pak žalobu poškozené na výplatu bolestného nelze bez dalšího považovat za předčasnou. Nerespektování jednoznačně znějící kogentní normy (§ 9 odst. 3 zákona č. 168/1999 Sb.) mělo za následek porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka (soudce zpravodaj) a soudců Vladimíra Sládečka a Davida Uhlíře – ze dne 26. června 2018 sp. zn. I. ÚS 3696/17 ve věci ústavní stížnosti V. J., zastoupené JUDr. Josefem Biňovcem, advokátem, se sídlem Strossmayerovo náměstí 977/2, Praha 7, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 28 C 245/2016-52 ze dne 10. července 2017 vydanému v řízení o stěžovatelčině žalobě na úhradu plnění z pojistné události, za účasti Obvodního soudu pro Prahu 8 jako účastníka řízení a společnosti Kooperativa pojišťovna, a. s., Vienna Insurance Group, se sídlem Pobřežní 665/21, Praha 8, IČO 47116617, jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 28 C 245/2016-52 ze dne 10. července 2017 bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a vlastnické právo podle čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Uvedené rozhodnutí se proto ruší.

Odůvodnění

1. Ústavní stížností, podanou podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993

Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, usilovala stěžovatelka o zrušení v záhlaví označeného rozhodnutí obecného soudu s tvrzením, že jím bylo zasaženo do jejích ústavně zaručených práv, jmenovitě práva na spravedlivý proces dle čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a práva vlastnit majetek dle čl. 11 Listiny.

2. Z přiloženého spisového materiálu Ústavní soud zjistil, že napadené rozhodnutí bylo vydáno v řízení o žalobě stěžovatelky, jejímž prostřednictvím se po žalované Kooperativě pojišťovně, a. s., Vienna Insurance Group, (dále jen „vedlejší účastnice“) domáhala úhrady 80 000 Kč s příslušenstvím. Žalovaná částka představovala nevyplacené plnění z pojistné události, kterou byla dopravní nehoda, při níž stěžovatelka dne 18. srpna 2015 utrpěla těžká zranění. Jelikož vozidlo, které dopravní nehodu způsobilo, bylo odpovědnostně pojištěno u vedlejší účastnice, stěžovatelka u této uplatnila nárok na náhradu bolestného v zálohové výši 100 000 Kč, vyplaceno jí však bylo toliko 20 000 Kč. Stěžovatelka s výší poskytnutého odškodnění nesouhlasila, a proto se obrátila na soud.

3. Po podání žaloby vedlejší účastnice požadovaný nárok na úhradu bolestného doplatila, načež stěžovatelka vzala žalobu částečně zpět. V reakci na to Obvodní soud pro Prahu 8 (dále též „obvodní soud“) usnesením č. j. 28 C 245/2016-21 ze dne 20. října 2016 řízení co do částky 80 000 Kč zastavil. Předmětem sporu nicméně zůstal nárok stěžovatelky na úroky z prodlení a otázka nákladů řízení, ohledně nichž obvodní soud rozhodl napadeným rozsudkem č. j. 28 C 245/2016-52 ze dne 10. července 2017 tak, že žalobu stěžovatelky o zaplacení částky 264 Kč zamítl (výrok I) a žádnému z účastníků řízení nepřiznal právo na náhradu nákladů řízení (výrok II). Obvodní soud vycházel z toho, že stěžovatelka dopisem ze dne 9. března 2016 žádala po vedlejší účastnici zaplacení zálohy na bolestné ve výši 100 000 Kč, aniž by vedlejší účastnici poskytla dostatečné informace o svém zdravotním stavu, zejména nepřiložila bodové ohodnocení bolestného vyhotovené lékařem. Z tohoto důvodu zadala vedlejší účastnice, v návaznosti na stěžovatelkou zaslanou předžalobní výzvu ze dne 5. září 2016, vypracování příslušného znaleckého posudku, o čemž stěžovatelku obraťme dne 7. září 2016 informovala. Pokud stěžovatelka za dané situace nevyčkala na výsledky ohodnocení bolestného vyžádaného vedlejší účastnicí a již dne 14. září 2016 iniciovala zahájení řízení, bylo dle obvodního soudu nutno její žalobu považovat za předčasnou a jako takovou ji zamítnout. Výrok II pak obvodní soud odůvodnil tím, že v řízení úspěšné vedlejší účastnicí žádné náklady nevznikly.

4. S výše popsány závěry soudu se stěžovatelka neztotožnila, jsouc přesvědčena, že se zakládají na nesprávném procesněprávním a hmotněprávním posouzení věci. Nalézací soud v prvé řadě ve svém rozhodnutí

pominul aplikovat ustanovení § 9 odst. 3 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění rozhodném, které zakotvuje povinnost pojistitele provést šetření škodné události bez zbytečného odkladu. Ve lhůtě do 3 měsíců ode dne, kdy bylo oprávněnou osobou uplatněno právo na plnění z pojištění odpovědnosti, je pojistitel povinen ukončit šetření a sdělit poškozenému výši plnění, popřípadě podat poškozenému písemně vysvětlení k těm jím uplatněným nárokům, které byly pojistitelem zamítnuty nebo u kterých bylo plnění pojistitelem sníženo anebo u kterých nebylo možno ve stanovené lhůtě ukončit šetření. V tomto případě bylo přitom zjištěno, že stěžovatelka nárok na náhradu bolestného u vedlejší účastnice uplatnila dopisem ze dne 9. března 2016. Od tohoto data tedy podle stěžovatelky začala běžet vedlejší účastnici lhůta k šetření, která uběhla dne 9. června 2016, aniž by vedlejší účastnice povinností pramenícím z ustanovení § 9 odst. 3 zákona č. 168/1999 Sb. dostála. V mezidobí, tj. dne 23. března 2016, vedlejší účastnice zaslala stěžovatelce toliko sdělení o poskytnutí zálohy pojistného plnění, přičemž se v něm nijak nezmínila o tom, že by postrádala podklady pro stanovení celkové výše náhrady za bolestné. Pakliže vedlejší účastnice posléze v reakci na předžalobní výzvu ze dne 5. září 2016 zadala vypracování znaleckého posudku, stalo se tak podle stěžovatelky až po uplynutí zmiňované lhůty k prošetření. Krom toho stěžovatelka zastávala názor, že informace o svém zdravotním stavu vedlejší účastnici poskytla, neboť jí předložila lékařské zprávy a popis utrpěných zranění, které dostatečně prokazovaly oprávněnost jejího nároku. Na podkladě uvedených skutečností pak stěžovatelka dovozovala, že vedlejší účastnice byla již nejméně od 24. června 2016 v prodlení, což značí, že žaloba nebyla podána předčasně.

5. Obvodní soud dle mínění stěžovatelky pochybil rovněž při rozhodování o nákladech řízení, jestliže v této souvislosti zkoumal důvodnost podané žaloby. Soud prvního stupně tak jednak nesprávně aplikoval ustanovení § 142 a násl. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) a rovněž nevezal v úvahu konstantní judikaturu vyšších soudů vázající se k dané problematice. Stěžovatelka zmínila příkladem rozhodnutí Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 2365/09 ze dne 26. listopadu 2009, sp. zn. III. ÚS 2881/07 ze dne 24. dubna 2008, sp. zn. IV. ÚS 16/09 ze dne 11. května 2009 či sp. zn. IV. ÚS 505/09 ze dne 15. října 2009 (všechna rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>), z nichž vyplývá, že v případě zastavení řízení pro zpětvzetí návrhu je nutno na otázku důvodnosti podání návrhu nahlížet procesně, tj. z hlediska procesního výsledku řízení, a nikoli podle hmotného práva.

Obvodním soudem zvolený postup považovala stěžovatelka za svévolný, porušující její základní práva a svobody.

6. Podle ustanovení § 42 odst. 4 zákona o Ústavním soudu vyzval Ústavní soud účastníka řízení a vedlejší účastnici řízení, aby se k podané ústavní stížnosti vyjádřili. Žádný z nich tohoto svého práva ovšem nevyužil.

7. Ústavní soud zvážil stížnostní argumentaci, jakož i obsah příslušného spisového materiálu, přičemž dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

8. Ústavní soud ve své judikatuře mnohokrát konstatoval, že není oprávněn zasahovat do rozhodovací činnosti obecných soudů, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 81 a 90 Ústavy). Jeho úkolem není skutkově a právně objasňovat věci patřící do pravomoci obecných soudů. Pokud soudy postupují v souladu s obsahem hlavy páté Listiny, nemůže na sebe atrahovat právo přezkumného dohledu nad jejich činností (čl. 83 Ústavy).

9. Řečené znamená, že Ústavní soud zpravidla neposuzuje ani interpretaci a aplikaci podústavního práva provedenou obecnými soudy. Výjimku z této zásady tvoří případy, kdy interpretace podústavního práva, již obecné soudy zvolily, založila porušení některého základního práva stěžovatele, případně ve střetu dvou výkladových alternativ byl pomínut možný výklad jiný, ústavně konformní, anebo je výrazem flagrantního ignorování příslušné kogentní normy nebo zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů právního výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli, resp. je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti (viz teze „přepjatého formalismu“).

10. Výše naznačená východiska jsou významná pro hodnocení postupu a rozhodnutí obvodního soudu i v této věci, jemuž stěžovatelka vytýká, že zaujal nesprávný právní názor ohledně předčasnosti jí uplatněného nároku na pojistné plnění, a to v důsledku pomínutí aplikace ustanovení § 9 odst. 3 zákona č. 168/1999 Sb.

11. V souladu s citovaným ustanovením je pojistitel povinen provést šetření škodné události bez zbytečného odkladu. Ve lhůtě do tří měsíců ode dne, kdy bylo oprávněnou osobou uplatněno právo na plnění z pojištění odpovědnosti, je pojistitel povinen a) ukončit šetření pojistné události a sdělit poškozenému výši pojistného plnění, jestliže nebyla zpochybněna povinnost pojistitele plnit z pojištění odpovědnosti a nároky na náhradu škody byly prokázány, nebo b) podat poškozenému písemné vysvětlení k těm jím uplatněným nárokům na náhradu škody, které byly pojistitelem zamítnuty nebo u kterých bylo plnění pojistitele sníženo.

12. Uplatnila-li tedy stěžovatelka jakožto poškozená právo na pojistné plnění, bylo povinností vedlejší účastnice postupovat tak, aby bylo možno šetření škodné události skončit nejpozději ve lhůtě zakotvené v § 9

odst. 3 zákona č. 168/1999 Sb. Z právé uvedeného vyplývá, že za situace, kdy je k ukončení šetření nezbytná součinnost poškozeného, není pojišťovna oprávněna pouze pasivně vyčkávat, nýbrž je povinna na tuto skutečnost poškozeného neprodleně upozornit a sdělit mu, co je potřeba vykonat, resp. jaké další podklady má předložit. To platí tím spíše, jedná-li se o požadavek, jenž nemá přímou oporu v relevantních právních předpisech, jako tomu bylo i v nyní projednávané věci, kdy dne 1. ledna 2014 nabyl účinnosti zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a současně pozbyla účinnosti vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 440/2001 Sb., o odškodnění bolesti a ztížení společenského uplatnění. V době, kdy stěžovatelka uplatnila svůj nárok, tedy neexistoval žádný právní předpis, jenž by upravoval stanovení výše bolestného za pomoci posudku obsahujícího bodové ohodnocení újmy na zdraví (s výjimkou oblasti pracovněprávních vztahů). Ústavní soud neupírá vedlejší účastníci právo si takový posudek od poškozeného vyžádat, nicméně musí o tomto požadavku vždy poškozeného vyrozumět. Pakliže tak neučiní, je to ona, kdo je v prodlení s plněním svých povinností.

13. Vztaheno na nyní souzenou věc, jestliže šetření nebylo ze strany vedlejší účastnice ukončeno v zákonem stanovené lhůtě a jestliže tato včas neinformovala stěžovatelku o tom, že existuje překážka bránící ukončení šetření, pak nelze žalobu stěžovatelky na výplatu bolestného považovat za předčasnou.

14. Zbývá uzavřít, že obvodní soud nerespektoval jednoznačně znějící kogentní normu (§ 9 odst. 3 zákona č. 168/1999 Sb.), což mělo za následek porušení ústavně zaručeného práva stěžovatelky na soudní ochranu a spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny a práva na ochranu vlastnictví ve smyslu čl. 11 odst. 1 Listiny. Toto porušení shledává Ústavní soud natolik zásadní, že jej nemohl pominout, přestože v merituu věci bylo rozhodováno o peněžitém plnění nacházejícím se pod hranicí bagatelnosti.

15. Kasačnímu zásahu Ústavního soudu podléhá současně i výrok o nákladech řízení, o nichž bude obvodní soud povinen opětovně rozhodnout ve světle nového posouzení provedeného na základě právního názoru vysloveného v tomto nálezu. Ústavní soud toliko podotýká, že pro rozhodnutí o nákladech řízení může být relevantní rovněž otázka, nakolik byl adekvátní, z hlediska priority řešení sporu mimosoudní cestou, postup stěžovatelky poté, co byla v reakci na předžalobní výzvu vedlejší účastnicí vyrozuměna, že dochází ke zpracování příslušného posudku. Pakliže by se případně obvodní soud z tohoto důvodu přiklonil k aplikaci ustanovení § 150 o. s. ř. (třeba jen částečně), je nezbytné, aby nejprve poskytl účastníkům prostor se k předmětné otázce vyjádřit.

16. Vzhledem k výše zmíněnému Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu vyhověl předložené ústavní stížnosti a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 č. j. 28 C 245/2016-52 ze dne

I. ÚS 3696/17

č. 116

10. července 2017 podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) citovaného zákona zrušil. Ústavní soud takto rozhodl bez nařízení ústního jednání, neboť měl za to, že od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

Č. 117

Ke kasační závaznosti nálezů Ústavního soudu

1. Požadavky na reflektování kasačního nálezu v následném rozhodnutí obecného soudu jsou výrazně přísnější, než je tomu v případě tzv. precedenční závaznosti. V případě precedenční závaznosti nálezů Ústavního soudu existuje možnost, aby obecný soud (ne)reflekoval jeho právní názory a v dobré víře přdestřel konkurující úvahy, na jejichž základě započne s Ústavním soudem ústavněprávní justiční dialog. Kasační závaznost však vyžaduje bezpodmínečné respektování nálezu Ústavního soudu.

2. Pokud proto Ústavní soud rozhodoval poté, co předchozím nálezem ve stejné věci ústavní stížnosti vyhověl a zrušil rozhodnutí obecného soudu o povolení reorganizace pro nepřezkoumatelnost, jelikož nebylo vůbec odůvodněno, neobstojí rozhodnutí následné, odůvodněné pouze formálně. Za dostatečné odůvodnění soudního rozhodnutí totiž nelze považovat výčet a citaci zákonných ustanovení aplikujících se na danou situaci s velice stručným zdůvodněním postupu soudu, kdy v tomto zdůvodnění postupu není jednotlivě reagováno na námítky stěžovatele.

Nález

Ústavního soudu - senátu složeného z předsedy senátu Ludvíka Davida a soudců Vojtěcha Šimíčka (soudce zpravodaj) a Kateřiny Šimáčkové - ze dne 26. června 2018 sp. zn. II. ÚS 699/18 ve věci ústavní stížnosti RAVAK, a. s., se sídlem Obecnická 285, Příbram, zastoupené JUDr. Martinem Dančišinem, advokátem, se sídlem Husova 5, Praha, proti výrokům II, V, X a XIII usnesení Městského soudu v Praze ze dne 6. 2. 2018 č. j. MSPH 76 INS 2762/2011-A-292 o řešení úpadku dlužníka - vedlejšího účastníka A), za účasti Městského soudu v Praze jako účastníka řízení a A) OLEO CHEMICAL, a. s., se sídlem Holušická 2221/3, Praha 4, B) Ing. Jiřího Hanáka, insolvenčního správce dlužníka společnosti OLEO CHEMICAL, a. s., zastoupeného JUDr. Ing. Šimonem Petákem, Ph.D., LL.M., advokátem, se sídlem Revoluční 724/7, Praha 1, C) SHADBROOK ENTERPRISES Limited, se sídlem 15 Somerset Avenue, Luton, LU2 0PJ4TH, Bedfordshire, Spojené království Velké Británie a Severního Irska, zastoupené Mgr. Petrem Slavíkem, advokátem, se sídlem Kolbenova 609/38, Praha, a D) GO biz Jinonice, s. r. o., se sídlem Sokolovská 394/17, Praha 8, zastoupené Mgr. Markem Prchlíkem, advokátem, se sídlem Revoluční 764/17, Praha 1, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

I. Usnesením Městského soudu v Praze ze dne 6. 2. 2018 č. j. MSPH 76 INS 2762/2011-A-292 ve výrocích II, V, X a XIII bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. V těchto částech se proto toto usnesení ruší.

III. Návrh stěžovatele, aby věc byla přikázána k novému projednání jinému soudci Městského soudu v Praze, se odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace obsahu ústavní stížnosti

1. Ústavní stížností stěžovatelka společnost RAVAK, a. s., napadá výroky II, V, X a XIII usnesení Městského soudu v Praze (dále jen „městský soud“) ze dne 6. 2. 2018 č. j. MSPH 76 INS 2762/2011-A-292, kterými městský soud povolil řešení úpadku dlužníka (OLEO CHEMICAL, a. s.) reorganizací (výrok II), výrokem V byl ustanoven znalec za účelem ocenění majetkové podstaty dlužníka, výrokem X byl dlužník vyzván, aby ve lhůtě 120 dnů předložil aktualizovaný reorganizační plán, a výrokem XIII městský soud nařídil přezkumné jednání na 11. 5. 2017. Stěžovatelka namítá, že napadeným usnesením bylo porušeno její ústavně zaručené právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), a to především z důvodu nedostatečného odůvodnění napadeného usnesení, které je tak stíženo vadou nepřezkoumatelnosti.

2. Úvodem je vhodné poznamenat, že Ústavní soud ve věci již jednou rozhodoval, a to nálezem ze dne 18. 1. 2018 sp. zn. II. ÚS 1162/17 (N 8/88 SbNU 103; dále též jen „Nález“), kdy takto zrušil předchozí usnesení městského soudu o povolení reorganizace, resp. jeho některé výroky, a to zejména kvůli naprosté absenci jejich odůvodnění. Na základě tohoto kasačního rozhodnutí městský soud ve věci dne 6. 2. 2018 rozhodoval znovu a v nyní ústavní stížností napadeném usnesení znovu povolil řešení úpadku dlužníka reorganizací (výrok II) a výroky V, X a XIII ponechal ve stejném znění jako v prvním usnesení městského soudu, které bylo výše zmíněným Nálezem Ústavního soudu zrušeno. V nyní napadeném usnesení však podle stěžovatele nebyl respektován závazný právní názor vyslovený v Nálezu a zároveň nebyly adekvátním způsobem vypořádány námitky stěžovatele, čímž bylo znovu porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces.

3. Městský soud prý v nyní napadeném usnesení opětovně a v rozporu se závěry kasačního Nálezu (viz bod 43 Nálezu) rezignoval na zkoumání pravdivosti tvrzení dlužníka, když neposoudil oprávněnost pohledávek přihlášených věřitelů a správnost seznamů majetku a závazků předkládaných

dlužníkem a ani zdaleka se nevypořádal se všemi námitkami vznesenými stěžovatelem i dalšími věřiteli dlužníka.

4. Přestože stěžovatelka vznesla v rámci insolvenčního řízení celou řadu námitek týkajících se neexistence některých pohledávek věřitelů za dlužníkem, přičemž některé z těchto přihlášených pohledávek byly popřeny samotným insolvenčním správcem (konkrétně pohledávka společnosti Insolvent Capital, a. s.), insolvenční soud oprávněnost přihlášených pohledávek navzdory Nálezu i své zákonné povinnosti nijak nezkoumal.

5. Insolvenční soud rezignoval i na vypořádání dalších námitek stěžovatelky a některých věřitelů, když do odůvodnění usnesení o povolení reorganizace přepsal jednotlivá ustanovení insolvenčního zákona. Odkaz na příslušná zákonné ustanovení však rozhodně nelze hodnotit jako řádné odůvodnění rozhodnutí soudu. Insolvenční soud se tak v odůvodnění napadeného usnesení především vůbec nevypořádal s tvrzením stěžovatelky, že větší část přihlášených pohledávek jednotlivých věřitelů hlasujících pro přijetí reorganizačního plánu vůbec neexistuje (přičemž tato námitka je zcela klíčová), dále se nevypořádal s námitkou ohledně dlouhodobého popírání úpadku ze strany dlužníka, s námitkou týkající se odevzdání závodu společnosti TEMPERATOR, s. r. o., v rozporu s omezeními danými zahájeným insolvenčním řízením a s tím souvisejícího se dopuštění významných zásahů do výrobní technologie dlužníka, s námitkou stran netransparentního povolení reorganizace, kdy dlužník nerovně zacházel s jednotlivými věřiteli a někteří díky tomu o přípravě reorganizace věděli dříve než věřitelé zbývající a s námitkou účelového popírání a uznávání pohledávek jednotlivých věřitelů v závislosti na tom, jak tito věřitelé hlasovali o (ne)přijetí reorganizačního plánu dlužníka.

6. Současně stěžovatelka poukazuje na to, že městský soud vůbec nepřihlédl ke změně poměrů od doby vydání prvního usnesení o povolení reorganizace, ačkoli platí, že pro rozhodnutí o povolení reorganizace má být rozhodující stav v době jeho vyhlášení. Insolvenční soud zejména vůbec nereflektoval to, že některé přihlášené pohledávky věřitelů, kteří se podíleli na schválení reorganizačního plánu, byly až již v plném rozsahu, nebo částečně vzaty zpět. Mezi druhým - nyní napadeným - usnesením o povolení reorganizace a skutkovým stavem je tak extrémní nesoulad, že tato skutečnost sama o sobě představuje zásah do stěžovatelčina práva na spravedlivý proces. Změna ve výši přihlášených pohledávek nebo v počtu věřitelů způsobuje, že reorganizační plán předložený spolu s návrhem na povolení reorganizace nebyl přijat ani zdánlivou většinou věřitelů. Proto ani nemohly být naplněny podmínky pro povolení reorganizace podle ustanovení § 148 odst. 2 zákona č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „insolvenční zákon“). Nadto stěžovatelka upozorňuje i na to, že např. ústavní stížností

napadený výrok o nařízení přezkumného jednání je vnitřně rozporný, když městský soud v důsledku nerespektování kasačního Nálezu nařídil přezkumné jednání na datum v minulosti. Z tohoto je naprosto patrné, že městský soud ponechal jednotlivé výroky Nálezem Ústavního soudu již jednou zrušené ve stejném znění jako před vydáním Nálezu.

7. Závěrem stěžovatelka žádá, aby Ústavní soud podle ustanovení § 63 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve spojení s ustanovením § 243e odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „o. s. ř.“) rozhodl o tom, že věc u městského soudu bude přidělena jinému soudci, když nynější samosoudkyně nedodržela závazný právní názor Ústavního soudu z kasačního Nálezu a současně došlo k jiným závažným pochybením z její strany. Samosoudkyně insolvenčního soudu totiž ve zjevném rozporu s ustálenou judikaturou zcela nedůvodně odmítla popěrné úkony stěžovatelky, kterými popíral pravost, výši nebo pořadí přihlášených pohledávek. Důvodem podle soudkyně mělo být to, že tyto popěrné úkony neobsahovaly tzv. žalobní petit. Podle konstantní judikatury však žalobní petit u popěrných úkonů v insolvenčním řízení není vyžadován, a to i s ohledem na to, že popěrné úkony jsou podávány na zákonem předepsaném formuláři, ze kterého je zřejmé, čeho se popírající věřitel domáhá. Současně stěžovatelka v rámci dalších pochybení samosoudkyně upozorňuje na pochybné nakládání s insolvenčním spisem, kdy stěžovatelka poukazuje na podle jejího mínění úmyslné zneužití možnosti vydat určité dokumenty ze soudního spisu.

II. Vyjádření účastníků a vedlejších účastníků řízení

8. Ústavní soud vyzval účastníka a vedlejší účastníky k vyjádření se k ústavní stížnosti. Městský soud jako účastník řízení této možnosti nevyužil.

9. V případě OLEO CHEMICAL, a. s., (dále také „dlužník“) je třeba uvést, že jejím jménem byla zaslána dvě vyjádření. První z nich, sepsané advokátem Mgr. Jiřím Tomolou, uvádí, že insolvenční řízení je ve značně pokročilé fázi a stěžovatelka zneužívá svoje práva k prosazení partikulárních zájmů, snaží se o „vyhladovění“ majetkové podstaty s cílem minimalizovat hodnotu podniku za účelem jeho výhodného odkupu v rámci konkursu. Dlužník uvádí, že Ústavní soud v kasačním Nálezu městskému soudu vytkl absenci odůvodnění usnesení o povolení reorganizace, přičemž městský soud napodruhé již usnesení o povolení reorganizace – byť stručně – odůvodnil, když uvedl, že se ztotožnil se způsobem, jakým dlužník odůvodnil předpoklady rozhodnutí podle ustanovení § 148 odst. 2 insolvenčního zákona. Městský soud sice nevyhověl stěžovatelce a neprověřil existenci veškerých údajných pohledávek věřitelů, kteří hlasovali o přijetí reorganizačního plánu, avšak to proto, že o reorganizačním plánu

se hlasovalo dne 3. 2. 2017, tedy před přezkumným jednáním, tj. za situace, kdy seznam přihlášených pohledávek ještě ani neexistuje. Proto městský soud vycházel ze seznamu závazků předložených dlužníkem. Dlužník ve svém vyjádření dále uvádí, že Nález nelze brát stran povinnosti insolvenčního soudu se zabývat správností dlužníkem předložených seznamů zcela doslova, neboť to by znamenalo, že insolvenční soud musí ve velmi krátké lhůtě 15 dní, kdy musí rozhodnout o insolvenčním návrhu podle ustanovení § 134 insolvenčního zákona, přezkoumat všechny přihlášené pohledávky a jejich důvodnost. Dlužník dále zdůrazňuje, že stěžovatelka se fakticky u Ústavního soudu domáhá toho, aby tento vedle Vrchního soudu v Praze posuzoval totožnou právní otázku, tedy zda měl být dlužníkův úpadek řešen reorganizací. Jestliže by na tuto argumentaci stěžovatelky Ústavní soud přistoupil, znamenalo by to porušení zásady subsidiarity ústavní stížnosti a také by mohlo dojít k ohrožení právní jistoty, neboť ve dvou paralelně probíhajících řízeních by mohly různé soudy učinit různé závěry o oprávněnosti řešení dlužníkovra úpadku reorganizací. Ve vztahu k uplatněným námitkám vůči výrokům V, X a XIII napadeného usnesení dlužník uvádí, že tyto námitky se zcela míjí s účelem řízení o ústavní stížnosti, přičemž námitky vůči výrokům V a X napadeného usnesení není stěžovatelka ani oprávněna vznášet. Dlužník má proto za to, že nedošlo k zásahu do práv stěžovatelky, a proto navrhuje, aby Ústavní soud stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou. Uzavírá, že Ústavní soud není příslušný k projednání návrhu stěžovatelky na přidělení věci jinému soudci.

10. V pořadí druhé vyjádření OLEO CHEMICAL, a. s., zpracované advokátem JUDr. Viktorem Bradáčem, úvodem zdůrazňuje, že současná situace v předmetném insolvenčním řízení je značně nepřehledná, neboť je činěno sporným, kdo vlastně tvoří představenstvo dlužníka. Navíc je poukazováno na vyjádření Vrchního státního zastupitelství v Praze ze dne 27. 3. 2018 č. j. VZC 385/2017-148, učiněné k této věci, kde vrchní státní zastupitelství zpochybňuje schválený reorganizační plán spočívající v tom, že závod dlužníka nabude za úplatu společnost TEMPERATIO, s. r. o. Pochybnosti vyvolává především to, že jsou zde minimálně dva další subjekty (jedním z nich je stěžovatelka), které byly ochotny za závod dlužníka zaplatit vyšší cenu. Dlužník v tomto podání sám navrhuje, aby bylo přezkoumáno, zda je způsob provedení reorganizace dle reorganizačního plánu skutečně nejvhodnějším způsobem řešení úpadku a je v zájmu jak jeho, tak všech přihlášených věřitelů. Jakkoliv si je dlužník vědom toho, že povolení reorganizace a schválení reorganizačního plánu sám navrhl, je nutné mít na paměti, že od té doby se změnilo představenstvo dlužníka, přičemž nové představenstvo je i s ohledem na podání vrchního státního zastupitelství na pochybách, zda byl návrh na povolení reorganizace skutečně veden poctivým záměrem s cílem co nejvyššího uspokojení věřitelů. Dlužník,

jednající nově ustaveným představenstvem, je přesvědčen, že v insolvenčním řízení je třeba důkladně zkoumat to, jaké přihlášené pohledávky jsou po právu, a tedy i zda byla tzv. předschválená reorganizace skutečně schválena potřebným množstvím věřitelů. Dále je třeba se důsledně zabývat povtívností návrhu na povolení reorganizace a charakterem předloženého reorganizačního plánu. Skutečnost, že toto insolvenční soud neučinil, a to ani v důsledku kasačního Nálezu, může být chápána jako poškození práva na spravedlivý proces. Současně se dlužník pozastavuje nad tím, jak bylo nyní napadené usnesení městského soudu vydáno, když se insolvenční soud vyhnul zhojení mu Ústavním soudem vytýkaných vad tím způsobem, že nyní napadené usnesení vydal v naprosto shodném znění ve výrokové části, pouze formálně doplnil odůvodnění rozhodnutí a dovodil retroaktivní účinky jednotlivých výroků. Městský soud tedy neopakoval přezkumné jednání ani schůzi věřitelů, přestože tyto výroky byly kasačním Nálezem zrušeny.

11. Ing. Jiří Hanák, insolvenční správce dlužníka společnosti OLEO CHEMICAL, a. s., stran námitek stěžovatelky předně uvádí, že první usnesení o povolení reorganizace bylo kasačním Nálezem zrušeno s ohledem na absenci odůvodnění. Při vydání nyní napadeného usnesení již městský soud tuto vadu napravit a napadené usnesení řádně odůvodnil. Stran druhé klíčové námítky stěžovatelky ohledně nezkoumání pravdivosti tvrzení dlužníka a neposouzení oprávněnosti pohledávek přihlášených věřitelů pak insolvenční správce uvádí následující. V kontextu insolvenčního zákona a rozhodování o insolvenčním návrhu dlužníka podle ustanovení § 132 odst. 1 insolvenčního zákona postačuje, jsou-li rozhodné skutečnosti osvědčeny. Městský soud tak nebyl povinen se v dané fázi řízení zabývat správností seznamů ve větším rozsahu, než jak předpokládá insolvenční zákon. Pokud tedy byly rozhodné skutečnosti po vydání napadeného usnesení osvědčeny údaji v insolvenčním návrhu a jeho přílohami, tedy včetně uvedených seznamů, lze uzavřít, že městský soud svým povinností dostál. Kasační Nález nelze interpretovat tak, že by měl insolvenční soud povinnost přezkoumávat přihlášené pohledávky v plném rozsahu nebo se k nim snad v rozhodnutí o úpadku zevrubně vyjadřovat, když pro rozhodnutí o insolvenčním návrhu dlužníka je soudu zákonem stanovena lhůta 15 dnů. Ostatně k přezkumu pohledávek dochází až v další fázi insolvenčního řízení v rámci přezkumného jednání. Insolvenční správce dále argumentuje, že insolvenční soud v rozporu s tvrzením stěžovatelky neměl možnost se s některými jejími námitkami vypořádat jednoduše proto, že tyto námitky stěžovatelka vznesla až po vydání napadeného usnesení. S ohledem na vyvrácení argumentace stěžovatelky ve všech bodech má proto za to, že by Ústavní soud měl ústavní stížnost odmítnout, v jiném případě zamítnout.

12. SHADBROOK ENTERPRISES Limited plně podporuje ústavní stížnost a uvádí, že napadené rozhodnutí je protiústavní a nerespektuje ani předchozí kasační Nález Ústavního soudu. Napadené usnesení insolvenčního soudu vychází z mylného názoru, že postačí, jsou-li rozhodné skutečnosti osvědčeny údaji insolvenčního návrhu a jeho přílohami. Toto však platí pouze pro rozhodnutí o úpadku, nikoliv pro rozhodnutí o povolení reorganizace. Naopak, při rozhodování o povolení reorganizace má insolvenční soud zkoumat podmínky pro její povolení, tedy například i zjišťovat nepoctivý záměr dlužníka, a to z úřední povinnosti, přičemž má samozřejmě přihlížet k tvrzením jak dlužníka a jeho insolvenčního správce, tak i přihlášených věřitelů. Městský soud dále zcela ignoroval, že dlužník dříve prokazatelně zkresloval a nepravdivě popisoval svoji situaci, když tvrdil, že se v úpadku nenachází. O tom, že námitky věřitelů nebyly bezpředmětné, přestože městský soud se rozhodl je přehlížet, svědčí i to, že tyto pohledávky byly následně shledány neoprávněnými nebo byly vzaty zpět. Tyto specifické okolnosti případu měly vést soud k větší obezřetnosti a k důkladnému prověření všech námitek věřitelů. To se však nestalo a i v nyní napadeném usnesení odůvodnění jednotlivých kroků městského soudu absentuje a stejně jako v případě prvního usnesení ve věci i tomuto usnesení de facto chybí odůvodnění. Městský soud tak i navzdory kasačnímu Nálezu pokračuje v postupu, který poškozuje poctivé věřitele dlužníka, což může mít v této fázi insolvenčního řízení již nezvratné následky. Společnost SHADBROOK ENTERPRISES Limited se proto připojuje k návrhu stěžovatelky na zrušení napadeného usnesení i k návrhu na přidělení věci jinému soudci.

13. GO biz Jinonice, s. r. o., se s podanou ústavní stížností neztotožňuje a naopak apeluje na to, aby byly rychle a hospodárně uspořádány majetkové vztahy k osobám dotčeným dlužnickovým úpadkem. Vedlejší účastník má za to, že městský soud se držel právního názoru Ústavního soudu, své usnesení řádně odůvodnil, když námitky vznesené stěžovatelkou neshledal důvodnými, přičemž svůj myšlenkový postup v této věci jasně vyloužil. Městský soud nemohl v dané fázi řízení přezkoumávat pravost pohledávek, jak se dovolává stěžovatelka, neboť tím by popřel institut přezkumu pohledávek a přezkumného jednání. Samotná okolnost, že městský soud v nyní napadeném usnesení dospěl ke stejnému závěru jako ve svém předchozím usnesení, které bylo Nálezem zrušeno, neznamená, že by tento soud nerespektoval výše uvedený právní názor vyslovený v citovaném Nálezu. Vedlejší účastník dále uvádí, že městský soud při respektování zásady zákazu obnovy řízení v insolvenčním řízení mohl skutečně odstranit vadu kasačním Nálezem zrušeného usnesení stran absence odůvodnění, avšak při respektování výše zmíněné zásady obsahově muselo zůstat usnesení nezměněno. Vedlejší účastník proto ve svém vyjádření navrhuje, aby byla

ústavní stížnost odmítnuta, a to i s návrhem stěžovatelky na přidělení věci jinému soudci.

III. Splnění podmínek řízení

14. Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a dospěl k závěru, že ústavní stížnost byla podána včas oprávněnou stěžovatelkou, která byla účastnicí řízení, ve kterém bylo vydáno rozhodnutí napadené ústavní stížností, a Ústavní soud je k jejímu projednání příslušný. Stěžovatelka je právně zastoupena v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a vyčerpala zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva.

IV. Vlastní právní posouzení

15. Po zvážení argumentace obsažené v ústavní stížnosti a vyjádření účastníků řízení, jakož i obsahu napadeného rozhodnutí a insolvenčního spisu dospěl Ústavní soud k závěru, že ústavní stížnost je (částečně) důvodná.

16. S ohledem na okolnost, že v nyní projednávané věci bylo napadené usnesení městského soudu vydáno poté, co jeho rozhodnutí předchozí bylo zrušeno opakovaně zmiňovaným nálezem Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1162/17, je nyní klíčovou otázkou, zda městský soud postupoval v souladu s tímto kasačním nálezem. Jde tedy o to, zda městský soud porušil tzv. kasační závaznost nálezu Ústavního soudu či nikoliv.

17. Ke kasační závaznosti svých nálezů se Ústavní soud ve své rozhodovací praxi vyslovil mnohokrát. Již v nálezu sp. zn. III. ÚS 425/97 ze dne 2. 4. 1998 (N 42/10 SbNU 285) výslovně uvedl, že vykonatelný náleze Ústavního soudu je závazný pro všechny orgány i osoby včetně samotného Ústavního soudu a zakládá nepominutelnou procesní překážku rei iudicatae, která brání jakémukoli dalšímu meritornímu přezkumu či přehodnocení věci. Názor, podle kterého je kasační závaznost nálezů Ústavního soudu závazností takřka absolutní, Ústavní soud pak potvrdil v řadě dalších rozhodnutí [viz např. nálezy sp. zn. Pl. ÚS 4/06 ze dne 20. 3. 2007 (N 54/44 SbNU 665), sp. zn. IV. ÚS 301/05 ze dne 13. 11. 2007 (N 190/47 SbNU 465) či sp. zn. IV. ÚS 1642/11 ze dne 8. 11. 2011 (N 191/63 SbNU 219)].

18. Požadavky na reflektování kasačního nálezu v následném rozhodnutí obecného soudu jsou výrazně přísnější, než je tomu v případech tzv. precedenční závaznosti. V případě precedenční závaznosti nálezů Ústavního soudu existuje možnost, aby obecný soud (ne)reflekoval jeho právní názory a v dobré víře předestřel konkurující úvahy, na jejichž základě započne s Ústavním soudem ústavněprávní justiční dialog. Kasační závaznost však lze reflektovat pouze bezpodmínečným respektováním nálezu Ústavního

soudu. To pochopitelně platí jen za nezměněného skutkového stavu [srov. nálezy sp. zn. III. ÚS 467/98 ze dne 25. 2. 1999 (N 31/13 SbNU 221) či sp. zn. IV. ÚS 301/05]. V řízení následujícím po kasačním nálezu proto není prostor pro úvahy o správnosti či úplnosti právního názoru, na němž se takový nález zakládá. Toto pravidlo neplyne z přesvědčení Ústavního soudu o jeho vlastní neomylnosti. Odůvodňuje ho nutnost definitivně ukončit konkrétní spor a předejít nekonečnému soudnímu ping-pongu, který by neúměrně prodlužoval řízení, a tím porušoval právo účastníků na spravedlivý proces [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 1642/11; z poslední doby je možno zmínit např. nález sp. zn. II. ÚS 2941/17 ze dne 24. 4. 2018 (N 78/89 SbNU 195)].

19. Právě uvedené vyplývá ze samotné podstaty a účelu kasace v právním řádu [srov. nález ze dne 25. 2. 1999 sp. zn. III. ÚS 467/98 (N 31/13 SbNU 221)]. K tomu se jednoznačně přiklání i odborná literatura. Ta dodává, že kasační závaznost rozhodnutí „ustupuje tehdy, pokud nižší soud při dalším řízení zjistí fakta, kterými bude věc dostatečně odlišena od podoby, v níž byla předtím předložena instančně vyššímu soudu a na jejímž základě vyšší soud zaujal svůj právní názor. Pokud by byly odlišnosti dostatečně právně relevantní pro to, aby se daný právní názor vyššího soudu neuplatnil, nebyl by soud tímto názorem vázán“ (viz Bobek, M., Kühn, Z. a kol. *Judikatura a právní argumentace*. 2. vyd. Praha: Auditorium, 2013, s. 105).

20. V nyní projednávané věci lze za ratio decidendi předchozího nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1162/17 považovat zejména názor vyjádřený v jeho bodech 34 až 43. Zde Ústavní soud vytkl městskému soudu, že „nalézací soud se přesto s námitkami věřitelů vzhledem k naprosté absenci odůvodnění usnesení o povolení reorganizace nijak nevyvořoval [...] a napadené rozhodnutí je v této podobě naprosto nepřezkoumatelné“. Ústavní soud zde připomenul, že odůvodnění rozhodnutí je pravidlem; redukce či absence odůvodnění oproti tomu výjimkou. Rozhodnutí bez odůvodnění (resp. s nedostatečnými důvody) je nepřezkoumatelné, a to i proto, že u něj nelze vyloučit libovůli. Rozhodování případů, které jsou předloženy soudům, totiž představuje i určitou formu komunikace mezi soudem a účastníky řízení, a řádně odůvodněné rozhodnutí tak vede nejen k jeho přesvědčivosti a větší akceptaci z jejich strany, nýbrž vede též k posilování právního vědomí v širší veřejnosti a je velmi důležité i z hlediska předvídatelnosti soudního rozhodování. S tímto východiskem není v rozporu okolnost, že v zájmu na rychlosti rozhodování nemusí každé rozhodnutí nezbytně obsahovat odůvodnění (§ 169 odst. 2 o. s. ř.); v pochybnostech by však měla být dána přednost uvedení alespoň stručných důvodů. Pokud se proto (tehdejší) stěžovatelé v průběhu insolvenčního řízení před soudem prvního stupně k dlužnickému návrhu reorganizačního plánu opakovaně vyjadřovali a projevovali nesouhlas nejen se samotným organizačním plánem, ale i s povolením reorganizace jako způsobem řešení úpadku dlužníka,

a nalézací soud se přesto s námitkami věřitelů vzhledem k naprosté absenci odůvodnění usnesení o povolení reorganizace vůbec nijak nevypořádal, zatížil toto rozhodnutí nepřezkoumatelností, což ve svých důsledcích vede k porušení práva na spravedlivý proces. Nelze totiž souhlasit s argumentací, že pokud insolvenční zákon neumožňuje napadnout rozhodnutí o povolení reorganizace řádným opravným prostředkem, je odůvodňování takového rozhodnutí nadbytečné. Právě naopak, jelikož neexistuje základní právo na dvojinstančnost všech soudních řízení, je zejména tam, kde řádný opravný prostředek není přípustný, namístež tato rozhodnutí alespoň stručně odůvodňovat, jelikož v opačném případě může tento nedostatek konvalidovat právě odvolací soud. Povinnost odůvodnit rozhodnutí proto získává ústavní rozměr v případech, kdy účastníci řízení brojili proti řešení, které soud přijal.

21. Ústavní soud tedy v Nálezu zdůraznil, že rozhodnutí o povolení reorganizace je nutné řádně odůvodnit. Nutnost předchozího kasačního zásahu Ústavního soudu byla dána tím, že městský soud prvé rozhodnutí o povolení reorganizace s odkazem na ustanovení § 169 odst. 2 o. s. ř. neodůvodnil vůbec. Nyní, kdy se věc ocitá před Ústavním soudem podruhé, tuto vadu městský soud zdánlivě napravil, když usnesení o povolení reorganizace dlužníka nyní odůvodnění obsahuje, avšak je třeba přisvědčit stěžovateli v tom smyslu, že se jedná se toliko o odůvodnění formální, které se materiálně s námitkami stěžovatelky opět nijak nevypořádalo.

22. Stěžejní námitkou stěžovatelky opětovně, stejně jako tomu bylo ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 1162/17, která vyústila v kasační Nález, je existence toliko formálního odůvodnění napadeného usnesení bez řádného vysvětlení postupu a vlastních úvah soudu. Stěžovatelka proto shledává napadené usnesení i nyní nepřezkoumatelným. Z napadeného usnesení navíc nelze vysledovat, zda a jak se městský soud vypořádal s námitkami stěžovatelky. Stejně tak nelze z napadeného usnesení dovodit závěr, že by insolvenční soud přezkoumával tvrzení dlužníka.

23. Obecně platí, že nedostatečné odůvodnění rozhodnutí zakládá jeho nepřezkoumatelnost, a to i proto, že z něj nelze vyloučit libovůli. Městský soud se v nyní napadeném usnesení vypořádal s námitkami stěžovatelky velice stručně, když po sumarizaci námitek stěžovatelky jako insolvenčního navrhovatele a věřitele dlužníka, rekapitulaci předchozího řízení včetně připomenutí kasačního Nálezu a po obsáhlém a doslovném přepsání jednotlivých ustanovení insolvenčního zákona jsou samotná obsahová zjištění soudu obsažena a rozebrána toliko ve čtyřech odstavcích napadeného usnesení (sub VII), přičemž v této stručnosti ovšem nelze ani hovořit o vyvrácení jednotlivých námitek stěžovatelky, když městský soud tyto námitky v podstatě jen označuje za nedůvodné a zdůrazňuje, že pro rozhodnutí o povolení reorganizace na návrh dlužníka podle ustanovení § 132

odst. 1 insolvenčního zákona postačuje, pokud jsou rozhodné skutečnosti i s ohledem na lhůtu, ve které je nutné rozhodnout, osvědčeny údaji obsaženými v dlužnickém insolvenčním návrhu a v jeho přílohách (viz str. 6–7 napadeného usnesení městského soudu).

24. Při takovém způsobu odůvodnění napadeného usnesení se však opakuje situace, která byla důvodem již pro předchozí kasační zásah Ústavního soudu. Toto druhé, nyní ústavní stížností napadené, usnesení městského soudu o povolení reorganizace se totiž od toho prvního odlišuje jen tím, že bez jakékoliv změny výrokové části městský soud usnesení doplnil o odůvodnění, které je však odůvodněním čistě formálním. Za dostatečné odůvodnění jakéhokoliv rozhodnutí nelze považovat výčet a citaci zákonných ustanovení aplikujících se na danou situaci s velice stručným zdůvodněním postupu soudu, kdy v tomto zdůvodnění postupu není jednotlivě reagováno na námitky stěžovatele.

25. Konkrétně vyjádřeno, v odůvodnění napadeného usnesení především chybí jakékoliv věcné vypořádání se s námitkami stěžovatelky, a to zejména stran neprověření seznamů předložených dlužníkem. Městský soud v této souvislosti odkazuje na ustanovení § 132 odst. 2 insolvenčního zákona, podle kterého postačuje, aby byly rozhodné skutečnosti toliko osvědčeny na základě údajů obsažených v dlužnickém návrhu a v jeho přílohách, a to zejména s ohledem na patnáctidenní zákonem stanovenou lhůtu, ve které musí insolvenční soud o návrhu rozhodnout. V daném případě však soud přehlídí, že věřitelé na základě dlužníkem předložených seznamů vznášeli k jednotlivým položkám námitky, a alespoň těmi se proto měl insolvenční soud zabývat. Věřitelé vznesením svých námitek de facto „ulehčili“ insolvenčnímu soudu práci a z dlužníkem předložených seznamů vybrali takové položky, které jsou hodné prověření, takže se insolvenční soud v krátké zákonné lhůtě nemusel dopodrobna, což mu ani zákon neukládá, zabývat jednotlivými položkami. Úkolem insolvenčního soudu je však reagovat na námitky věřitelů a v tomto okamžiku, pokud věřitelé rozporují některou z příloh insolvenčního návrhu, nemůže soud tyto námitky zcela ignorovat a plně se spoléhat na pravdivost údajů prezentovaných dlužníkem v úpadku.

26. Jak ostatně vyložil Ústavní soud v nálezu sp. zn. III. ÚS 2849/17 ze dne 28. 11. 2017 (N 221/87 SbNU 529), „ustanovení § 148 odst. 2 insolvenčního zákona nelze interpretovat a aplikovat, aniž by byly zohledněny obecné principy, na nichž je tento zákon postaven. K nim patří především princip ochrany věřitelů vyjádřený v § 5 písm. a) insolvenčního zákona, jakož i princip hodnocení poctivého záměru navrhované reorganizace (včetně reorganizačního plánu), jenž plyne z § 317 odst. 2, § 323, § 326 odst. 1 písm. a) a § 348 odst. 1 písm. b) insolvenčního zákona. To ve svém důsledku znamená, že insolvenční soud nemůže posoudit jen splnění náležitostí

insolvenčního návrhu pouze podle § 148 odst. 2 insolvenčního zákona, ale s přihlédnutím k okolnostem konkrétního případu rovněž to, zda jsou splněny podmínky pro povolení reorganizace z věcného hlediska, tedy i dobré víry dlužníka a ‚poctivosti‘ daného záměru. Z povahy věci tak může učinit jen v omezené míře, tedy takové, která odpovídá danému, počátečnímu stadiu insolvenčního řízení, v němž lze vycházet, jde-li o portfolio věřitelů, resp. závazků dlužníka, zpravidla jen z jeho skutkových tvrzení (a kdy tedy schválení reorganizačního plánu může být vědomě či úmyslně jen zdánlivé). I když však soud rozhoduje za situace, kde nelze postavit najisto, zda věcně byly všechny zákonné podmínky pro povolení reorganizace splněny, nemůže postupovat – s ohledem na výše uvedené principy, představující základní vodítka při intepretaci a aplikaci jednotlivých ustanovení insolvenčního zákona – ‚formalisticky‘, tj. přehlížet skutečnosti, jež mohou být z hlediska řešení úpadku reorganizací relevantní; to platí i pro zjištění, zda riziko, jemuž budou insolvenční věřitelé případným povolením reorganizace vystaveni, je nepřiměřeně vysoké v porovnání s výhodami, jež jim z okamžitého povolení mohou plynout“ (bod 30).

27. Postup městského soudu lze proto v nyní projednávané věci označit za poněkud liknavý, a to především i s ohledem na předchozí kasační Nález Ústavního soudu. V tomto případě je totiž argumentace zákonnou patnáctidenní lhůtou podle ustanovení § 134 insolvenčního zákona naprosto irelevantní, neboť soud na základě provedené kasace o návrhu dlužníka rozhoduje mimo takto stanovenou lhůtu. Nadto je třeba poznamenat, že městský soud byl účastníkem předchozího řízení před Ústavním soudem v této věci, znal podstatu námitek tehdejších stěžovatelů a po kasačním zásahu Ústavního soudu si byl dobře vědom toho, s jakými námitkami se při opětovném projednávání návrhu na povolení reorganizace bude muset vypořádat. Přes všechny tyto skutečnosti však městský soud ani napodruhé nevydal ve věci rozhodnutí, které by bylo přezkoumatelné, ale které tak ani nerespektuje závazný právní názor Ústavního soudu.

28. Neobstála by ani argumentace insolvenčního správce dlužníka, který ve svém vyjádření k ústavní stížnosti uvádí, že pokud by se měl insolvenční soud před rozhodnutím o povolení reorganizace v tak krátké lhůtě zabývat pravostí všech pohledávek a prověřovat pravdivost údajů uvedených dlužníkem v návrhu a jeho přílohách, popřel by se tím smysl přezkumného jednání, které má následovat po povolení reorganizace. Problém totiž nastává v tom, že městský soud s ohledem na to, že ponechal výrokovou část již jednou zrušeného rozhodnutí o povolení reorganizace beze změny, a to včetně výroku ohledně nařízení přezkumného jednání, které bylo nařízeno na datum spadající do minulosti, přezkumné jednání neopakoval a k prověření pravosti jednotlivých přihlášených pohledávek znovu nedošlo.

29. Za dané situace nezbyvá Ústavnímu soudu nic jiného než ústavní stížnosti podle ustanovení § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu vyhovět a i toto usnesení městského soudu zrušit pro porušení práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 36 Listiny.

30. Pokud se stěžovatel závěrem své ústavní stížnosti domáhá, aby na základě opakujících se pochybení byla věc přikázána k novému projednání jinému soudci příslušného městského soudu, jde o návrh, k jehož projednání není Ústavní soud – s ohledem na kompetence svěřené mu Ústavou a konkretizované zákonem o Ústavním soudu – příslušný (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 25. 11. 2014 sp. zn. IV. ÚS 2712/14).

V. Závěr

31. Ústavní soud z výše uvedených důvodů i této ústavní stížnosti stěžovatelky částečně vyhověl a napadené rozhodnutí podle ustanovení § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušil.

32. Městský soud bude v následném řízení povinen rozhodnout znovu s tím, že je vázán shora předestřeným právním názorem ohledně povinnosti toto rozhodnutí řádně odůvodnit, tedy že se musí vypořádat s námitkami účastníků řízení. V daném případě, kdy účastníci řízení vznášejí námitky vůči seznamům předloženým dlužníkem, má soud za úkol se s těmito námitkami jednotlivě vypořádat. Není možné pouze tvrdit osvědčení údajů obsažených v dlužnickém insolvenčním návrhu a jeho přílohách s odkazem na ustanovení § 132 odst. 1 insolvenčního zákona, stejně jako v této fázi řízení není možné poukazovat na lhůtu stanovenou ustanovením § 134 insolvenčního zákona k rozhodnutí soudu o návrhu dlužníka, když tato lhůta s ohledem na předchozí i nynější kasační zásah Ústavního soudu zjevně uplynula.

Č. 118

K nesprávnému posouzení včasnosti podaného dovolání

Ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zaručuje základní právo osoby na soudní ochranu a v jeho rámci též právo na přístup k soudu. Porušení tohoto práva se orgán činný v trestním řízení dopustí i tehdy, pokud nesprávným výkladem norem podústavního práva odepře účastníku řízení právo na přístup k soudu.

Doručuje-li soud písemnost (rozhodnutí) účastníkovi řízení prostřednictvím datové sítě do jeho datové schránky, stanoví se okamžik doručení této písemnosti postupem předpokládaným v § 17 odst. 3 a 4 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů.

Nález

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila (soudce zpravodaj) a soudců Jana Filipa a Jaromíra Jírny – ze dne 27. června 2018 sp. zn. IV. ÚS 1477/18 ve věci ústavní stížnosti R. U., právně zastoupeného Mgr. Jindřichem Skácelem, advokátem, se sídlem Zachova 4, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2018 č. j. 8 Tdo 25/2018-31, proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 12. července 2017 sp. zn. 9 To 216/2017 a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 6 ze dne 14. dubna 2017 sp. zn. 16 T 86/2016, kterými byl stěžovatel uznán vinným přečinem nebezpečného pronásledování, za účasti Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 6 jako účastníků řízení a D. Š. jako vedlejší účastnice řízení.

Výrok

I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2018 č. j. 8 Tdo 25/2018-31 bylo porušeno základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. ledna 2018 č. j. 8 Tdo 25/2018-31 se ruší.

Odůvodnění

I.

Návrhem ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), doručeným Ústavnímu soudu dne 27. dubna 2018, se

stěžovatel (dále též „obviněný“) domáhal zrušení výše uvedených rozhodnutí obecných soudů, neboť jimi mělo být porušeno jeho ústavně zaručené právo na soudní ochranu ve smyslu čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“).

II.

Z obsahu ústavní stížnosti, vyžádaného spisu vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 6 pod sp. zn. 16 T 86/2016 a z obsahu napadených rozhodnutí se zjišťuje:

Rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 6 (dále „soud prvního stupně“) ze dne 14. dubna 2017 sp. zn. 16 T 86/2016 byl obviněný R. U. uznán vinným přečinem nebezpečného pronásledování podle § 354 odst. 1 písm. a), b), c), d) tr. zákoníku, za něž byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šesti měsíců, jehož výkon mu byl podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání dvou let. Rovněž bylo rozhodnuto o náhradě škody.

Městský soud v Praze (dále jen „odvolací soud“) rozsudkem ze dne 12. července 2017 sp. zn. 9 To 216/2017 k odvolání obviněného zrušil podle § 258 odst. 1 písm. e), f), odst. 2 tr. řádu prvoinstanční rozsudek ve výroku o trestu a ve výroku o náhradě škody a podle § 259 odst. 3 tr. řádu znovu rozhodl tak, že obviněného při nezměněném výroku o vině odsoudil k trestu odnětí svobody v trvání tří měsíců, jehož výkon podle § 81 odst. 1 a § 82 odst. 1 tr. zákoníku podmíněně odložil na zkušební dobu v trvání jednoho roku. Znovu rozhodl také o náhradě škody.

Usnesením Nejvyššího soudu (dále jen „dovolací soud“) ze dne 24. ledna 2018 č. j. 8 Tdo 25/2018-31 bylo dovolání stěžovatele podle § 265i odst. 1 písm. c) tr. řádu odmítnuto jako opožděné.

Proti všem výše uvedeným rozhodnutím obecných soudů podává stěžovatel ústavní stížnost.

III.

V ústavní stížnosti stěžovatel namítá, že v předcházejícím řízení před obecnými soudy bylo opakovaně porušeno jeho právo na spravedlivý proces.

Dále stěžovatel namítá porušení práva na soudní ochranu, neboť má za to, že lhůta k podání dovolání byla zachována, a dovolání proto nemělo být odmítnuto jako opožděné. Konkrétně stěžovatel uvádí, že rozhodnutí odvolacího soudu mu bylo doručeno až dne 23. srpna 2017, nikoliv dne 16. srpna 2017, jak je uvedeno v předkládací zprávě dovolacímu soudu ze dne 28. prosince 2017. Má za to, že dovolací soud vycházel toliko z předkládací zprávy, a nikoliv z přiložené doručky, založené ve spise soudu prvního stupně sp. zn. 16 T 86/2016 na č. l. 465.

IV.

K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřily dovolací soud a soud prvního stupně.

Dovolací soud považuje ústavní stížnost za nedůvodnou a navrhuje ústavní stížnost odmítnout. Má za to, že obsah dokladu o doručení rozhodnutí odvolacího soudu, založený na č. l. 465, obsahuje údaj o doručení rozhodnutí dne 16. 8. 2017. Dovolací soud uvádí, že při posuzování doručení nevycházel jen z předkládací zprávy pořízené soudem prvního stupně, ale též z obsahu spisu. Vzhledem k tomu, že dovolací soud neměl v době svého vyjádření k dispozici spis soudu prvního stupně sp. zn. 16 T 86/2016, nemůže ověřit údaje uvedené v předkládací zprávě.

Soud prvního stupně ve svém vyjádření uvádí, že rozsudek odvolacího soudu v Praze ze dne 12. 7. 2017 sp. zn. 9 To 216/2017 byl dodán do datové schránky dne 16. 8. 2017 a dne 23. 8. 2017 se přihlásila oprávněná osoba ve smyslu § 1 až 4 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů, a tedy byla datová zpráva doručena.

Ústavní soud nezasílal výzvu k vyjádření odvolacímu soudu ani vyjádření účastníků řízení k replice stěžovateli, neboť to nepokládá za účelné.

V.

Ústavní soud neočekával od ústního jednání další objasnění věci, pročež od něj upustil dle ustanovení § 44 věty první zákona o Ústavním soudu.

VI.

Ústavní stížnost je důvodná v té části, která směřuje proti usnesení dovolacího soudu, jímž bylo stěžovatelovo dovolání odmítnuto pro opožděnost. Dovolací soud vadným posouzením zákonné lhůty pro podání dovolání porušil základní právo stěžovatele na soudní ochranu dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

VII.

Je třeba konstatovat, že v rámci trestního řízení se rozhodnutí odvolacího soudu doručuje, krom dalších subjektů trestního procesu, jak obviněnému, tak i jeho obhájci, a proto lhůta k podání dovolání počíná dle § 265e odst. 2 tr. řádu běžet od toho doručení, které bylo učiněno nejpozději.

Obviněnému R. U. bylo rozhodnutí odvolacího soudu doručeno dne 18. srpna 2017 a jeho obhájci bylo rozhodnutí dodáno do datové schránky dne 16. srpna 2017, ovšem pověřená osoba se přihlásila do datové schránky obhájce dne 23. srpna 2017.

Podle § 17 odst. 1 zákona č. 300/2008 Sb., o elektronických úkonech a autorizované konverzi dokumentů, ve znění pozdějších předpisů, je

dokument, který byl dodán do datové schránky, doručen okamžikem, kdy se do datové schránky přihlásí osoba, která má s ohledem na rozsah svého oprávnění přístup k dodanému dokumentu. Nepřihlásí-li se do datové schránky pověřená osoba ve lhůtě do 10 dnů ode dne, kdy byl dokument dodán do datové schránky, považuje se tento dokument za doručený posledním dnem této lhůty.

V trestním spisu soudu prvního stupně je na doručence založené na č. l. 465 shodně s tvrzením stěžovatele vyznačeno, že oprávněná osoba se přihlásila do datové schránky obhájce dne 23. srpna 2017. Je tedy zřejmé, že dovolání stěžovatele bylo podáno v zákonem stanovené lhůtě.

V předkládací zprávě dovolacímu soudu bylo jako datum doručení rozhodnutí odvolacího soudu uvedeno datum 16. srpna 2017, tedy datum dodání do datové schránky obhájce, nikoliv však datum, kdy se rozhodnutí považuje za doručené. Dovolací soud pak s ohledem na tuto předkládací zprávu považoval za poslední den lhůty pro podání dovolání den 16. října 2017, proto dovolání odmítl jako opožděné.

Vadná úvaha dovolacího soudu, který stěžovatelovo dovolání odmítl jako opožděné, měla za následek porušení stěžovatelova práva na soudní ochranu, garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny. Proto Ústavní soud napadené usnesení dovolacího soudu zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

VIII.

Částí ústavní stížnosti směřující proti rozsudku odvolacího soudu ze dne 12. července 2017 sp. zn. 9 To 216/2017 a rozsudku soudu prvního stupně ze dne 14. dubna 2017 sp. zn. 16 T 86/2016 se Ústavní soud nezabýval. Ze zásady subsidiarity ústavní stížnosti a ze zásady minimalizace zásahů Ústavního soudu do pravomoci obecných soudů vyplývá, že Ústavní soud zasáhne svým kasačním nálezením až tehdy, jestliže náprava namítaného zásahu do základních práv stěžovatele není možná v systému obecného soudnictví.

V posuzovaném případě je otevřena cesta k tomu, aby v rámci dovolacího řízení dovolací soud přezkoumal též postup soudu prvního stupně a odvolacího soudu z toho hlediska, zda nebyla extrémním způsobem porušena základní práva stěžovatele [k tomu srovnej nálezy Ústavního soudu ze dne 18. srpna 2004 sp. zn. I. ÚS 55/04 (N 114/34 SbNU 187) a ze dne 23. března 2004 sp. zn. I. ÚS 4/04 (N 42/32 SbNU 405); rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná též na <http://nalus.usoud.cz>]. Shledá-li dovolací soud existenci takových extrémních vad, bude povinen dovolání vyhovět a věc vrátit k opětovnému projednání soudům nižších instancí.

Poté, co řízení před obecnými soudy dospěje do stadia konečného pravomocného rozhodnutí, bude se moci stěžovatel, pokud se bude domnívat, že k tomu jsou dány důvody, obrátit opět na Ústavní soud.

II. Usnesení

Č. 2

K subsidiaritě podání ústavní stížnosti proti zásahu do ústavně zaručených práv spočívajícímu ve výrocích prezidenta republiky

Před podáním ústavní stížnosti proti tvrzenému zásahu prezidenta republiky spočívajícímu v jeho výrocích, jimiž pro veřejnost komentoval určité trestní řízení a postup soudů v tomto řízení, musí stěžovatel vyčerpat jiné procesní prostředky k ochraně svých práv, jimiž disponuje. Může jít jak o prostředky ochrany pořadem práva podle občanského soudního řádu, mají-li uvedené výroky soukromou povahu, tak o prostředky ochrany podle soudního řádu správního, lze-li výroky považovat za nezákonný zásah správního orgánu.

Usnesení

pléna Ústavního soudu složeného z předsedy soudu Pavla Rychetského a soudců Ludvíka Davida, Josefa Fialy, Jana Filipa, Jaromíra Jirsy, Tomáše Lichovníka, Jana Musíla, Vladimíra Sládečka (soudce zpravodaj), Kateřiny Šimáčkové, Vojtěcha Šimíčka, Milady Tomkové, Davida Uhlíře a Jiřího Zemánka ze dne 3. dubna 2018 sp. zn. Pl. ÚS 9/17 ve věci ústavní stížnosti D. R., zastoupeného JUDr. Romanem Jelínkem, advokátem, se sídlem Praha 1 - Staré Město, Valentinská 56/11, proti jinému zásahu spočívajícímu ve výrocích prezidenta republiky učiněných v souvislosti s probíhajícím trestním řízením vedeným u Krajského soudu v Praze pod sp. zn. 4 T 21/2013.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění**I.**

1. Stěžovatel v ústavní stížnosti uvádí jednotlivé výroky prezidenta republiky Ing. Miloše Zemana, CSc., kterými mělo podle jeho názoru dojít k zásahu do jeho ústavně zaručených práv. Jde zejména o tyto výroky:

ze dne 18. 1. 2017 (v rámci projevu prezidenta při jmenování nových soudců na Pražském hradě)

„Někdy i my, právní laici, stojíme v němém úžasu před některými rozhodnutími, jako například teď, pane ministře, v kauze R. ... A skoro se mi

zdá, aniž bych se vměšoval do soudního rozhodnutí, že když u někoho najde v krabici od vína šest nebo sedm miliónů korun, jsou diskuse o jeho vině či nevině poněkud nepatřičné.“

ze dne 24. 1. 2017 (v rámci setkání s občany v Třemošné při oficiální návštěvě Plzeňského kraje)

„Ten právě teď v kauze R. podává stížnost pro porušení zákona. Protože, jak víte, jeden soudce dospěl k názoru, že odposlechy nejsou věrohodné nebo nebyly povoleny legálně. Takže tam, kde se (obžalovaní) radují, jaké úplatky dostali, tak to nelze použít jako důkazní materiál.“

„I prezident má právo podat kárnou žalobu v případech, že soudce pochybí. Já nevylučuji, že právě v této kauze této kárné žaloby využiji.“

ze dne 26. 1. 2017 (v rámci rozhovoru pro Český rozhlas)

„Lidé, kteří mě kritizují, vůbec netuší, že pravomoc kárné žaloby prezidenta je zakotvena v Ústavě České republiky. Blběčci, kteří neznají Ústavu, mě nezajímají. Jinak nechám propuknout stížnost pro porušení zákona, kterou podává ministr spravedlnosti Robert Pelikán v podstatě s naprosto stejnou motivací, jakou by byla moje motivace pro kárnou žalobu.“

ze dne 6. 2. 2017 (v rámci odpovědi na dotaz čtenáře Parlamentních listů)

„Závídím vám vaši fanatickou a neobjektivní podporu R., která ignoruje i taková fakta, že šlo o krabici na šest lahví vína, a nikoli na jednu lahev vína. Nicméně moje uvažovaná stížnost na soudce se této krabice vůbec netýká. Týká se toho, že když soudce dostane ať už od státního žalobce, nebo policie žádost o odposlech příslušné osoby a tuto žádost pouze přepíše, tak se dopouští přestupku. Za druhé, že když udělá slohové cvičení a tutéž žádost přepíše jinými slovy a větami, tak je všechno v pořádku. V tom vidím nesouhlas a v tom souhlasím i s ministrem spravedlnosti Pelikánem, který podal v této věci stížnost pro porušení zákona.“

ze dne 16. 2. 2017 (v rámci oficiálního setkání s občany Jaroměře)

„Pokud jde o to, že jsou u nás nízké tresty, tak je to ještě horší, než si myslíte. Podle platných pravidel, když se ve vězení chováte slušně, tak můžete po polovině sazby odejít. Čili chceme-li dosáhnout toho, aby lidé vnímali vězení jako zstrašující aktivitu, tak musíme odstranit toto pravidlo. Nemám nic proti tomu, aby za slušné chování byli lidé přemístěni do vězení s nižším typem ostrahy, to je v naprostém pořádku. Ale jsem-li odsouzen jako jistý D. R., nebudu propuštěn kvůli soudním obstrukcím, ale odsedím si osm a půl roku.“

II.

2. Podle stěžovatele by Ústavní soud měl v nálezů vyslovit, že uvedené výroky porušily ústavní zásady podle čl. 2 odst. 3, čl. 82 odst. 1 a čl. 90

Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a čl. 2 odst. 2 a čl. 40 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a porušily jeho práva podle čl. 8 odst. 2, čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

3. Stěžovatel také navrhuje, aby Ústavní soud zakázal prezidentovi republiky pokračovat v porušování jeho práv dalšími výroky či jinými zásahy ohrožujícími nezávislost a nestrannost soudců rozhodujících v trestní věci stěžovatele a aby Ústavní soud zakázal prezidentovi republiky pokračovat v porušování jeho práva být považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem nebyla jeho vina vyslovena. Stěžovatel dále podle § 39 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhuje, aby Ústavní soud jeho ústavní stížnost projednal přednostně a *in eventum* aby podle § 80 odst. 1 zákona o Ústavním soudu uložil prezidentu republiky předběžným opatřením, aby nepokračoval v zásazích do jeho ústavně zaručených práv až do doby meritorního posouzení ústavní stížnosti.

4. Stěžovatel namítá, že z uvedených výroků jednoznačně vyplývá, že prezident republiky je připraven v souvislosti s trestní věcí stěžovatele využít své Ústavou svěřené pravomoci, včetně hrozby kárného postihu soudce činného v této věci. Stěžovatel dále odkazuje na judikaturu Ústavního soudu [konkrétně na nález sp. zn. I. ÚS 1965/15 ze dne 27. 1. 2016 (N 15/80 SbNU 191)] a Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), konkrétně např. na rozsudky ve věcech *Allenet de Ribemont proti Francii* ze dne 10. 2. 1995 č. 15175/89, *Borovský proti Slovensku* ze dne 2. 6. 2009 č. 24528/02 či *Khuzin a další proti Rusku* ze dne 23. 10. 2008 č. 13470/02, z níž vyplývá, že vyjádření příslušníků orgánů činných v trestním řízení a dalších veřejných činitelů mohou představovat porušení principu presumpce nevinny, jestliže předjímají vinu osoby, proti níž se vede trestní řízení, jež doposud nebylo pravomocně skončeno. Podle stěžovatele je třeba stejným způsobem nahlížet na výše uvedené výroky prezidenta republiky ze dne 18. 1. 2017 a ze dne 24. 1. 2017.

5. Stěžovatel dále odkazuje na judikaturu Ústavního soudu a ESLP vymezující podmínky pro posuzování nezávislosti a nestrannosti soudu. Svou argumentaci opírá zejména o rozsudek ve věci *Kinský proti České republice* ze dne 9. 2. 2012 č. 42856/06, v němž bylo konstatováno, že vyjádření ministra kultury a dalších politiků namířená proti soudcům rozhodujícím v předmětné věci byla způsobilá založit důvodnou pochybnost o nezávislosti a nestrannosti soudů, tudíž předmětné řízení, jako celek, nenaplnilo požadavky spravedlivého procesu ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. V návaznosti na to stěžovatel poukazuje na podobnost skutkových okolností uvedeného případu se skutkovými okolnostmi případu svého. Stěžovatel je přesvědčen, že případné podání kárné žaloby na soudce Vrchního

soudu v Praze JUDr. Pavla Zelenku, o němž se v některých výše uvedených výrocích zmiňoval prezident republiky, by mělo potenciál odradit soudce rozhodující v jeho trestní věci od hodnocení skutkového stavu a přijetí právních závěrů, které budou v rozporu s obžalobou a s veřejně prezentovanými názory prezidenta republiky.

III.

6. Ústavní soud se podanou stížností zabýval nejprve z hlediska splnění podmínek řízení a v tomto směru shledal, že jde o nepřipustný návrh.

7. Podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost oprávněna podat fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním zákonem. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřipustná, pokud stěžovatel nevyčerpal všechny prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3); to platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřipustný z důvodů závisejících na jeho uvážení (§ 72 odst. 4). Pravomoc Ústavního soudu je tedy vybudována převážně na zásadě přezkumu věcí pravomocně skončených, jejichž eventuální protiústavnost již nelze zhojit jinými procesními prostředky, resp. již není možná náprava jiným způsobem.

8. Stávající koncepce řízení o ústavní stížnosti je totiž založena na tom, že představuje *subsidiární* procesní prostředek k ochraně ústavně zaručených základních práv a svobod. Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a nemůže proto nahrazovat jejich činnost. Jeho úkolem je v souladu s čl. 83 Ústavy ochrana ústavnosti, a nikoliv tzv. běžné zákonnosti, resp. protiprávnosti. Takto nazíráno je nezbytnou podmínkou řízení, která musí být před podáním ústavní stížnosti splněna, vyčerpání všech procesních prostředků, které zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje.

9. Jedinou výjimku z tohoto pravidla představuje ustanovení § 75 odst. 2 citovaného zákona, podle něhož stížnost svým významem podstatně přesahuje vlastní zájmy stěžovatele, případně v řízení o podaném opravném prostředku dochází ke značným průtahům, z nichž stěžovateli vzniká nebo může vzniknout vážná a neodvratitelná újma. Nic takového však stěžovatel netvrdí a ani sám Ústavní soud se nedomnívá, že význam daného případu jakkoliv významněji přesahuje vlastní zájmy stěžovatele.

10. V každém případě totiž platí, že ústavní stížnost nemá být podávána z důvodu „procesní opatrnosti“, nýbrž teprve tehdy, nemůže-li se stěžovatel reálně domoci ochrany svých práv u ostatních orgánů veřejné moci, zejména soudů. Postavení Ústavního soudu tak lze obrazně přirovnat

k „záchranné brzdě“, kterou je možno použít teprve poté, co selžou všechny obvyklé a předvídané prostředky k zabránění vzniku hrozící újmy, tedy k porušení ústavních práv. Řízení o ústavní stížnosti však není a ani být nemůže pomyslnou „zkratkou“, kterou by bylo možno obcházet řízení již vedená (resp. která mohou být vedena k návrhu stěžovatele) jinými orgány veřejné moci.

11. Subsidiarita ústavní stížnosti má přitom dimenzi formální i materiální. Formální dimenze znamená, že stěžovatel před podáním ústavní stížnosti musí „formálně“ podat všechny prostředky k ochraně práv, kterými disponuje, a materiální subsidiaritou je myšleno to, že tyto prostředky odůvodní způsobem, který obecnému soudu umožní ústavněprávní přezkum (viz např. Sachs, M. Verfassungsprozessrecht. 4. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2016, st. 161). Krátce řečeno, přípustnou je ústavní stížnost nejen tehdy, podal-li stěžovatel opravný prostředek, nýbrž také, pokud řízení před obecnými soudy již skončilo, a jeho výsledek proto může být přezkoumán Ústavním soudem, a to výhradně z hlediska ochrany ústavně zaručených základních práv a svobod. Jak k tomu Ústavní soud uvedl dříve [usnesení sp. zn. I. ÚS 236/04 ze dne 28. 4. 2004 (U 25/33 SbNU 475)], „na jedné straně se subsidiarita ústavní stížnosti odráží v požadavku vyčerpání všech prostředků před jednotlivými orgány veřejné moci, jež právní řád jednotlivci poskytuje. Na druhé straně jsou důvodem subsidiarity samotné kompetence Ústavního soudu jako orgánu ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy), tedy orgán, který poskytuje ochranu základním právům jednotlivce teprve tehdy, pokud základní práva nebyla respektována ostatními orgány veřejné moci. Pokud právní předpis stanoví, že v určité procesní situaci je příslušný k rozhodování o právech jednotlivce konkrétní orgán veřejné moci, bylo by zásahem do jeho pravomoci a porušením principu dělby moci, pokud by jiný orgán o těchto právech rozhodoval bez toho, aniž by byla dána možnost příslušnému orgánu k realizaci jeho pravomoci. Obě tato hlediska je proto třeba reflektovat při aplikaci a interpretaci jednotlivých institutů zákona o Ústavním soudu, v daném případě pro posouzení přípustnosti ústavní stížnosti a příslušnosti Ústavního soudu k jejímu přijetí“.

12. V nyní projednávané věci Ústavní soud konstatuje, že podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy je možné podat ústavní stížnost proti pravomocnému rozhodnutí nebo jinému zásahu orgánu veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod. Jelikož není sporu o tom (netrdí to ani stěžovatel), že předmětné výroky prezidenta republiky nepředstavují a ani představovat nemohou žádné rozhodnutí, a to ani v materiálním smyslu, jelikož nejde o vrchnostenský akt státního orgánu, který by zasahoval do právní sféry stěžovatele [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 12/17 ze dne 7. 11. 2017 (N 202/87 SbNU 311)], nýbrž jedná se o tzv. zásahovou ústavní stížnost, u níž by Ústavní soud – v případě jejímu vyhovění – mohl zakázat

příslušnému státnímu orgánu, aby v porušování práva a svobody pokračoval, a přikázal mu, aby, pokud je to možné, obnovil stav před porušením.

13. S ohledem na povahu tvrzeného zásahu prezidenta republiky je ovšem zcela zřejmé, že před podáním ústavní stížnosti mohl stěžovatel vyčerpat jiné procesní prostředky k ochraně svých práv, jimiž disponuje. Je přitom především na jeho vlastní úvaze, které z nich by použil, a v tomto směru Ústavní soud není oprávněn jej jakkoliv „navádět“.

14. Proto pouze připomíná, že považuje-li stěžovatel předmětné výroky prezidenta republiky za soukromé (tzn. neučiněné v přímé souvislosti s výkonem této ústavní funkce), pak bylo namístež využít prostředků ochrany pořadem práva podle občanského soudního řádu, jelikož stěžovatel má jako každý, jehož osobnost byla dotčena, právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek (§ 82 odst. 1 občanského zákoníku). Teprve po pravomocném rozhodnutí soudu, tedy když by stěžovatel marně vyčerpal všechny prostředky, které mu zákon k ochraně práva poskytuje, by eventuálně připadalo v úvahu podání ústavní stížnosti. Obdobné platí, považoval-li by stěžovatel předmětné výroky prezidenta republiky nikoliv za jeho názor vyslovovaný „soukromou osobou“, nýbrž za nezákonný zásah správního orgánu. V tomto případě totiž bylo namístež před podáním ústavní stížnosti vyčerpat všechny procesní prostředky ochrany podle soudního řádu správního, které jsou v jeho dispozici (§ 82 a násl.). Konečně pokud má stěžovatel skutečně obavu z toho, že by předmětné výroky mohly ovlivnit nezávislé a nestranné rozhodování soudů v jeho trestní věci, je třeba poukázat na skutečnost, že stěžovatel má i nadále k dispozici všechny procesní prostředky k ochraně svých práv, které mu poskytuje trestní řád, přičemž (případně) pravomocné odsuzující trestní rozhodnutí je rovněž přezkoumatelné Ústavním soudem v řízení o ústavní stížnosti.

15. Souhrnně řečeno, je pouze na stěžovateli samotném, jaké (a pokud vůbec) možnosti svojí procesní ochrany případně využije, přičemž však ve všech uvedených případech by tyto prostředky vedly k vydání konečných soudních rozhodnutí, která teprve by mohla být způsobilá přezkoumu Ústavním soudem v řízení o ústavní stížnosti. Pokud ovšem stěžovatel napadl předmětné výroky prezidenta republiky ústavní stížností již nyní, učinil tak předčasně, jelikož nerespektoval shora popsany princip subsidiarity a obecným soudům neumožnil, aby (případně) samy poskytly ochranu jeho právům v intencích čl. 4 Ústavy, podle něhož jsou základní práva pod ochranou soudní moci, tzn. tato ochrana není doménou pouze Ústavního soudu.

16. Na základě výše uvedeného byla ústavní stížnost mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků řízení podle § 43 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu a v souladu s čl. 1

odst. 1 písm. c) a čl. 1 odst. 2 písm. a) rozhodnutí pléna Ústavního soudu č. Org. 24/14 o aťahování působnosti (publikovaného jako sdělení Ústavního soudu č. 52/2014 Sb.) jako nepřipustná odmítnuta.

17. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že neshledal naléhavost věci ve smyslu § 39 zákona o Ústavním soudu, a proto věc přednostně neprojednal.

Odlišná stanoviska

Odlišné stanovisko soudce Vladimíra Sládečka

S výrokem rozhodnutí i s právní kvalifikační důvodů odmítnutí souhlasím, nicméně odůvodnění neakceptuji a předkládám svou verzi:

1. Domnívám se, že Ústavní soud měl nejdříve posoudit charakter výroků prezidenta republiky, které stěžovatel napadá. Ten se – na základě určité vlastní analýzy – domnívá, že „jednání prezidenta republiky nemělo charakter aktů soukromé osoby, ale činnosti orgánu veřejné moci“. Rozhodujícím tedy mělo být posouzení, zda jde o projev prezidenta republiky jako hlavy státu, resp. při výkonu pravomocí prezidenta republiky, či zda jde o pouhý (soukromoprávní) úkon (projev) prezidenta republiky jako „běžné“, soukromé fyzické osoby.

2. Již F. Weyr (přirozeně ve vztahu k prvorepublikové ústavní úpravě) konstatoval, že „je též velmi těžko rozeznávat mezi veřejnými a soukromými projevy prezidentovými“ (Československé právo ústavní. Praha: Melantrich, 1937, s. 187). Nejde totiž ani tak o to, zda byl projev učiněn na veřejnosti či v soukromí, ale jaký má charakter, zda nejde „o vládní úkony s právní relevancí, nýbrž o pouhé projevy mínění o té či oné věci“ (tamtéž). Recentní odborná literatura dané otázce prakticky nevěnuje pozornost. Pokud se komentáře k Ústavě k problematice vůbec vyslovují, tak obdobně obezřetně, resp. dosti obecně: „Jelikož prezident republiky není odpovědný z výkonu své funkce, platí, že jinak je občanem jako každý jiný a tam, kde končí jeho výsada a imunita, začíná jeho plná odpovědnost. Prezident republiky nese zejména plnou občanskoprávní odpovědnost. Prezident republiky tedy není zcela postaven mimo právo“ (Svoboda, C. In Hendrych, D., Svoboda, C. a kol. Ústava České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck, 1997, s. 83). „Prezident republiky je odpovědný jako každý jiný občan (...) Může tedy žalovat i být žalován v občanskoprávních záležitostech. V praxi se budou ovšem vyskytovat i případy hraniční – při projevech či rozhovorech pro sdělovací prostředky, při tiskových konferencích apod., kdy bude záležet na konkrétním obsahu takového projevu a dalších okolnostech významných pro to, jedná-li se o projev související s výkonem jeho funkce či nikoliv“ (Pavlíček, V. In Pavlíček, V., Hřebejk, J. Ústava a ústavní řád České republiky. Svazek I. Ústava České republiky. Praha: Linde, 1998,

s. 209). „Prezident republiky může být hnán k odpovědnosti ve věcech majetkových, rodinněprávních, osobnostních apod. Problémy může činit rozlišení jednání ve funkci a mimo funkci“ (Výhnánek, L. In Bahýřlová, L., Filip, J., Molek, P., Podhrázký, M., Suchánek, R., Šimíček, V., Výhnánek, L. Ústava České republiky. Komentář. Praha: Linde, 2010, s. 667). „Problémem se ovšem může zdát samo ohraničení oblasti, kdy hlava státu jedná v rámci ‚výkonu funkce‘. Je kupř. názor veřejně vyslovený na vědecké konferenci projevem účinným při výkonu funkce?“ (Sládeček, V. In Sládeček, V., Mikule, V., Suchánek, R., Šyllová, J. Ústava České republiky. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 561).

3. Ústavní soud se prozatím delikátní otázkou eventuální hranice mezi úkony prezidenta republiky, které mají povahu výkonu funkce, a jednáními nesouvisejícími s výkonem funkce, tedy projevy chápány jako projevy vůle běžné fyzické osoby, nezabýval. K dispozici je toliko judikát Ústavního soudu ČSFR, který ovšem vycházel z poněkud odlišné úpravy v ústavním zákoně č. 143/1968 Sb., o československé federaci: „Prezident České a Slovenské Federativní Republiky je za výkon své funkce odpovědný Federálnímu shromáždění (čl. 60 odst. 2). Prezidenta České a Slovenské Federativní Republiky nelze soudně stíhat pro jednání spojené s výkonem jeho funkce (čl. 65).“

4. Ústavní soud ČSFR v usnesení sp. zn. II. ÚS 312/92 ze dne 8. 7. 1992 (Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, č. 1, ročník 1992, str. 29, rozhodnutí č. 7) mj. uvedl: „(...) Je proto prakticky nemožné určit, ve kterém okamžiku prezident vykonává svoji funkci a kdy vystupuje jako soukromá osoba (např. ve veřejném projevu proneseném na vernisáži výstavy). Z faktu, že forma jeho jednání není všude určena, též plyne, že je na něm, aby volil, jakou formou chce jednání učinit. Může se k veřejnosti obracet písemnými projevy, stejně i ústně prostřednictvím rozhlasu a televize. Z historických zkušeností pocházejících z demokratických společností je ostatně známo, že prezident si může zvolit formu, jakou veřejnosti sděluje svá stanoviska, názory, myšlenky apod., týkající se různých stránek života společnosti (...) Podat taxativní výčet všech jednání spojených s výkonem funkce prezidenta je možné stejně málo jako přesně vymezit opačnou skupinu, tedy jednání, která pod tento pojem nespadají. Je nepochybné, že do této druhé skupiny náležejí věci, v nichž vystupuje při realizaci svých práv, které má jako soukromá osoba. Jde o oblast těch práv a svobod, které má každá fyzická osoba při splnění podmínek určených právními předpisy. Zde pak již nepožívá žádné speciální ochrany. Prezident tedy nebude jednat jako hlava státu a jeho jednání nebudou mít charakter výkonu jeho funkce, pokud se týče např. práv majetkových, plynoucích z poměrů rodinněprávních apod. (...) Vzhledem k tomu, že náš právní řád nedává přesnou odpověď na to, co vše tvoří náplň funkce prezidenta, je nutno v případech,

kdy vzniká pochybnost, vykládat jeho jednání tak, že je činí jakožto hlava státu. Na něj je totiž takto objektivně pohlíženo veřejností, on sám má větší odpovědnost politickou i morální a s ohledem na to je třeba mu poskytovat zvýšenou ochranu. Tento závěr samozřejmě neplatí absolutně, nicméně pokud by měl být v takových případech konstatován opačný závěr, tj. že prezident nejednal jako hlava státu, muselo by se to ze všech okolností případu spolehlivě dovodit.“

5. Jistou volnější souvislost s projednávaným případem (šlo o předsedu vlády) lze snad nalézt v nálezu sp. zn. I. ÚS 453/03 ze dne 11. 11. 2005 (N 209/39 SbNU 215), kdy ovšem Ústavní soud již přezkoumával rozhodnutí civilních soudů ve věci ochrany osobnosti, resp. žaloby požadující zveřejnění omluvy a zaplacení odškodnění. Ústavní soud mj. uvedl: „(...) vedlejší účastník v dané věci v době, kdy pronášel žalované výroky, (byl) předsedou vlády České republiky, avšak vládě jako ústavnímu orgánu nelze případnou odpovědnost za tyto výroky přičíst, neboť jejich obsah, tj. sdělování informací o výsledku vyšetřování vedeného samotným předsedou vlády k údajnému stěžovatelovu jednání a hodnocení tohoto jednání z pohledu trestního práva, není v žádném případě věci spadající do kompetence vlády. Vyšetřovací pravomocí vláda nemá, a to ani v jedné z funkčních poloh, v nichž působí, tj. ani v případě, že vykonává funkce politické, ani když vykonává funkce správní. Proto získá-li vláda nebo kterýkoli její člen anebo dokonce i její předseda poznatky o jednání, které by mohlo být považováno za trestný čin, není vláda oprávněna se jimi zabývat, ve smyslu je vyšetřovat, a tím méně je oprávněna dokonce je právně posuzovat a se svými závěry seznamovat veřejnost. Pokud se takového jednání dopustí některý z členů vlády, nepřipustně vystupuje z mezí svých oprávnění člena vlády, nebo dokonce předsedy vlády. Takové jednání člena vlády je z hlediska kompetenčního jednáním ultra vires, vládu nezavazuje a vláda jako orgán jednájící za stát za něj nemůže být činěna odpovědnou. Člen vlády, který se takového jednání dopustí, je za něj proto odpovědný jako fyzická osoba – tj. mimo jiné v případném sporu o ochranu osobnosti je on sám pasivně legitimovanou osobou.“

6. Podle platné ústavní úpravy platí: „Prezident není z výkonu své funkce odpovědný“ (čl. 54 odst. 3 Ústavy). „Za rozhodnutí prezidenta republiky, které vyžaduje spolupodpis předsedy vlády nebo jím pověřeného člena vlády, odpovídá vláda“ (čl. 63 odst. 4 Ústavy). „Prezidenta republiky nelze po dobu výkonu funkce zadržet, trestně stíhat ani stíhat pro přeštek nebo jiný správní delikt“ (čl. 65 odst. 1 Ústavy).

7. Rozhodující kritérium tak představuje vymezení hranic „výkonu své funkce“. Výkonem funkce prezidenta republiky lze pak rozumět výkon jeho pravomocí, jak vyplývá z Ústavy a běžných zákonů. Pravomoc Ústavní soud již definoval ve své judikatuře: „Pravomocí státního orgánu je třeba

chápat samotnou realizaci státní moci v příslušné formě (tj. ve formě normotvorné nebo individuálně rozhodovací)“ [nálezy sp. zn. IV. ÚS 150/01 ze dne 9. 10. 2003 (N 117/31 SbNU 57) a sp. zn. Pl. ÚS 52/03 ze dne 20. 10. 2004 (N 152/35 SbNU 117; 568/2004 Sb.)]. Sluší se dodat, že výkon pravomoci se chápe jako činnost, která (bezprostředně) mění právní situaci dotčených osob či jiných subjektů.

8. Z poněkud jiného, širšího úhlu pohledu jde o to, zda prezident republiky vystupuje jako orgán veřejné moci, resp. *ergo* zda vykonává veřejnou moc. V tomto směru se Ústavní soud nezřídká již v minulosti nechal inspirovat judikaturou dřívějšího Ústavního soudu ČSFR (usnesení sp. zn. I. ÚS 192/92 ze dne 9. 6. 1992; Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, č. 1, ročník 1992, str. 19, rozhodnutí č. 3), když obdobně definoval veřejnou moc: „Veřejnou mocí se rozumí taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo, nebo zprostředkovaně. Subjekt, o jehož právech nebo povinnostech rozhoduje orgán veřejné moci, není v rovnoprávném postavení s tímto orgánem a obsah rozhodnutí tohoto orgánu nezávisí od vůle subjektu“ [viz též usnesení sp. zn. II. ÚS 75/93 ze dne 25. 11. 1993 (U 3/2 SbNU 201), nálezy sp. zn. I. ÚS 182/05 ze dne 6. 4. 2006 (N 79/41 SbNU 39), IV. ÚS 3638/15 ze dne 28. 2. 2017 a další]. A ani do tohoto vymezení, podstatného pro akceptaci (pro meritorní projednatelnost) ústavní stížnosti, však napadené projevy prezidenta republiky nezapadají.

9. Ve světle takto vymezených pojmů je pak třeba přistoupit k posouzení napadených výroků prezidenta republiky. Ve všech případech jde o výroky učiněné veřejně, ostatně výroky pronesené v soukromí – byť by se teoreticky mohly týkat výkonu funkce – se zdá problematické hodnotit i v případě jejich (nelegálního) zpřístupnění, neboť i v případě prezidenta republiky je nutno respektovat ochranu soukromí (čl. 10 odst. 2 Listiny).

10. Jak již bylo vypočteno výše, napadené výroky byly proneseny za následujících okolností: v rámci projevu prezidenta při jmenování nových soudců na Pražském hradě (18. 1. 2017), v rámci setkání s občany v Třebošné při oficiální návštěvě Plzeňského kraje (24. 1. 2017), v rámci rozhovoru pro Český rozhlas (26. 1. 2017), v rámci odpovědi na dotaz čtenáře Parlamentních listů (6. 2. 2017) a v rámci oficiálního setkání s občany Jaroměře (16. 2. 2017).

11. Je zřejmé, že kromě prvního případu (srov. dále) šlo vesměs o běžné (obvyklé) setkávání či jiné kontakty hlavy státu s veřejností. S výkonem funkce prezidenta republiky lze nepochybně nalézt jistou souvislost, v žádném případě však nešlo o samotný výkon funkce, resp. pravomoci prezidenta republiky. Ostatně není to ani činnost nějakým způsobem upravená právními předpisy. Obecně vzato si může každý občan zorganizovat setkání s jinými občany, odpovídat na dotazy či poskytnout rozhovor médiím,

a realizovat tak svou ústavně zaručenou svobodu projevu. Prezident republiky při těchto setkáních toliko vyjádřil svůj osobní názor na některé veřejnosti sledované záležitosti, zejména na průběh trestního řízení s obžalovaným stěžovatelem D. R.

12. Je si třeba v prvé řadě uvědomit – jak bylo naznačeno i v citovaném rozhodnutí Ústavního soudu ČSFR – že i osoba vykonávající funkci prezidenta republiky mj. disponuje základními právy garantovanými v Listině, tedy právě i svobodou projevu ve smyslu čl. 17. Ostatně zcela běžně se setkáváme s vystoupením či rozhovorem populárního herce nebo herečky či jinak známé osobnosti v médiích. Lze si pak představit situaci, kdy se tato osoba vyjádří obdobným způsobem jako v napadených výrocích prezident republiky. V obou případech se postižená osoba případně může bránit řádným pořadem práva, tj. podáním žaloby na ochranu osobnosti, v krajním případě eventuálně podáním trestního oznámení.

13. První případ je specifický v tom, že citovaný výrok prezident republiky učinil při aktu jmenování nových soudců. Tak by se mohlo *prima facie* zdát, že v daném případě prezident vykonává svou pravomoc podle čl. 63 odst. 1 písm. i) Ústavy. Je tomu však skutečně tak? Samotný výkon pravomoci prezidenta republiky, tedy akt jmenování soudce, kterému předchází vyhotovení jmenovacího dekretu (kontrasignovaného předsedou vlády), spočívá v tom, že kandidát na soudce skládá „do rukou prezidenta republiky“ slib, který zní: „Slibuji na svou čest a svědomí, že se budu řídit právním řádem České republiky, že jej budu vykládat podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a že v souladu s ním budu rozhodovat nezávisle, nestranně a spravedlivě.“ [§ 62 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích)]. V praxi to probíhá tak, že pověřená osoba (zpravidla vedoucí kanceláře prezidenta republiky) přečte slib a kandidát (směrem k prezidentovi) prohlásí „Slibuji“ a písemné vyhotovení slibu pak podepíše. Tím je výkon pravomoci prezidenta republiky ukončen. Je pak ustálenou praxí, že prezident republiky k novým soudcům pronese (krátký) projev, který sice zpravidla souvisí s výkonem funkce soudce, ale není již výkonem pravomoci prezidenta republiky.

14. Z tohoto pohledu je třeba posuzovat výroky prezidenta republiky. Je si ostatně třeba povšimnout, že prezident republiky zdůrazňuje, že se vyjadřuje jako laik, „aniž by se vměšoval do soudního rozhodnutí“. Dává tak zřetelně najevo, že vyjadřuje svůj osobní (soukromý) laický názor, jehož účelem nemá být ovlivňování soudního rozhodování. Ústava ani zákon o soudech a soudcích nic nestanoví o tom, že by povinnou součástí aktu jmenování soudců představoval projev prezidenta republiky, o eventuelních právních následcích takového projevu ani nemluvě.

15. Stěžovatel dále (také) spatřuje zásah do svých ústavně zaručených práv v tom, že prezident republiky v jednom z projevů nevykloučoval podání kárné žaloby na soudce (v souvislosti s rozhodováním případu obžalovaného stěžovatele D. R.). Pokud je Ústavnímu soudu známo, žádná taková žaloba podána nebyla. A i kdyby podána byla, samotné podání kárné žaloby k Nejvyššímu správnímu soudu nemá relevanci výkonu pravomoci prezidentem republiky, ale je toliko využitím oprávnění, které vyplývá z běžného zákona. Potvrzuje to i skutečnost, že návrh na zahájení kárného řízení nepodléhá kontrasignaci. Obdobná situace nastává kupř., když prezident republiky podává k Ústavnímu soudu návrh na zahájení řízení o zrušení zákona (jeho jednotlivého ustanovení), kde se také kontrasignace nevyžaduje [srov. nálezh sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994 (N 16/1 SbNU 113; 91/1994 Sb.)]. Pravomoc tak nevykonává prezident republiky jako pouhý navrhovatel (a účastník řízení), ale Nejvyšší správní soud, resp. Ústavní soud, který o návrhu rozhoduje. Samotný návrh na zahájení řízení tak do ústavně zaručených (ani běžných) práv zasáhnout nemůže.

16. Pokud stěžovatel namítá eventuální zasahování do nezávislosti rozhodování soudů, kterého se může dopustit kterákoliv fyzická osoba, Ústavní soud se k této otázce vyjádřit nemůže, neboť její posouzení přísluší (primárně) orgánům činným v trestním řízení. Pro úplnost však uvádí, že trestného činu zasahování do nezávislosti soudů podle § 335 odst. 1 trestního zákoníku se dopustí osoba, která působí na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem. Pod pojmem „působí na soudce“ ve smyslu tohoto ustanovení je třeba rozumět širokou škálu různých forem neoprávněného ovlivňování soudce s výjimkou fyzického násilí. Může jít o přemlouvání, úplatnou intervenci, podplacení, výhrůžky apod. Trestný čin je dokonán již působením na soudce bez ohledu na to, zda pachatel dosáhne nebo nedosáhne svého cíle. Povinnosti soudce v řízení před soudem, k němuž jednání pachatele směřuje, vyplývají z Ústavy, zákona o soudech a soudcích a z procesních řádů. Základní povinností je, při vázanosti jediné zákonem a mezinárodní smlouvou, vykládat právní předpisy podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a rozhodovat nestranně, spravedlivě a bez průtahů a pouze na základě skutečností zjištěných v souladu se zákonem (Šámal, P. a kol. Trestní zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 3178–3179). Z hlediska subjektivní stránky jde o úmyslný trestný čin, přičemž úmysl pachatele musí zahrnovat i skutečnost, že svým jednáním působí k tomu, aby soudce porušoval své povinnosti. Uvedeného trestného činu se lze dopustit nejen výslovným, verbálním, nýbrž i implicitním, konkludentním jednáním pachatele. Každý projevový soukromý zájem o danou věc, kterou soudce projednává, však nelze podřadit pod působení na soudce. Pro naplnění subjektivní i objektivní stránky trestného činu podle § 335 odst. 1 trestního zákoníku nepostačuje samotný obviněným

projevený zájem o věc projednávanou jiným soudcem, spočívající v předání tomuto soudci obálky s listinnými materiály v rozporu s postupem stanoveným trestním řádem. Naplnění subjektivní i objektivní stránky předmětného trestného činu vyžaduje prokázání úmyslu působit na soudce, aby porušil své povinnosti v řízení před soudem, přičemž daný úmysl směřující k uvedenému výsledku nelze pouze presumovat (srov. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 1223/2015).

17. Jak vyplývá z výše uvedeného, lze dospět k závěru, že napadené výroky je třeba považovat za akty, které prezident republiky učinil jako soukromá osoba vyjadřující své názory v rámci ústavně zaručeného práva na svobodu projevu podle čl. 17 Listiny, a nikoliv za akty mající charakter výkonu pravomocí prezidenta republiky.

18. Podle ustanovení § 72 odst. 1 písm. a) zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost oprávněna podat fyzická nebo právnická osoba, jestliže tvrdí, že pravomocným rozhodnutím v řízení, jehož byla účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno její základní právo nebo svoboda zaručené ústavním zákonem. Podle § 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost nepřipustná, pokud stěžovatel nevyčerpal všechny prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje (§ 72 odst. 3); to platí i pro mimořádný opravný prostředek, který orgán, jenž o něm rozhoduje, může odmítnout jako nepřipustný z důvodů záviselých na jeho uvážení (§ 72 odst. 4). Pravomoc Ústavního soudu je tedy vybudována převážně na zásadě přezkumu věci pravomocně skončených, jejichž eventuální protiústavnost již nelze zhojit jinými procesními prostředky, resp. již není možná náprava jiným způsobem.

19. Přestože stěžovatel svůj návrh formuloval jako ústavní stížnost směřující proti tzv. jinému zásahu orgánu veřejné moci (než je rozhodnutí), proti kterému neexistují prostředky k ochraně jeho práva, s ohledem na výše uvedený závěr Ústavní soud – jak ostatně již bylo naznačeno výše – takový přístup neaprobuje. Jelikož se jedná o výroky kvalifikované jako projevy soukromé povahy, které stěžovatel považuje za zasahující do jeho práva, má jako každý jiný člověk, jehož osobnost byla dotčena, právo domáhat se toho, aby bylo od neoprávněného zásahu upuštěno nebo aby byl odstraněn jeho následek (§ 82 obč. zákoníku), a to příslušným postupem podle občanského soudního řádu. Teprve po konečném rozhodnutí soudu, tedy když by stěžovatel vyčerpal všechny prostředky, které mu zákon k ochraně práva poskytuje, by eventuálně připadalo v úvahu podání ústavní stížnosti.

Č. 3

K otázce vázanosti advokáta nezákonnými pokyny jeho klienta

Jestliže podle informací poskytnutých advokátovi klientem lze předpokládat, že se na straně klienta vyskytují takové okolnosti, kterými bude naplněna skutková podstata trestného činu (§ 18 odst. 1 trestního zákoníku), pak se advokát nemůže dovolávat skutkového omylu a také není podle § 16 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění zákona č. 79/2006 Sb., nezákonnými pokyny klienta vázán; splní-li pokyny klienta zjevně směřující ke spáchání trestného činu, nemůže se dovolávat toho, že jen plnil povinnosti stanovené zákonem o advokacii a vyplývající z práva na právní pomoc a obhajobu dle čl. 37 odst. 2 a čl. 40 odst. 3 Listiny.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Tomáše Lichovníka a soudců Davida Uhlíře (soudce zpravodaj) a Vladimíra Sládečka – ze dne 10. dubna 2018 sp. zn. I. ÚS 3245/17 ve věci ústavní stížnosti P. H., zastoupeného JUDr. Jaroslavem Ortmanem, CSc., advokátem, se sídlem Husovo nám. 65/2, Hořovice, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. srpna 2017 č. j. 7 Tdo 896/2017-93, rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 24. srpna 2016 č. j. 5 To 9/2016-4350 a rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 27. srpna 2015 č. j. 47 T 4/2014-4081, jimiž byl stěžovatel uznán vinným pokusem zločinu podvodu, za účasti Nejvyššího soudu, Vrchního soudu v Praze a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění**I. Skutkové okolnosti případu a obsah napadených rozhodnutí**

1. V ústavní stížnosti, doručené Ústavnímu soudu dne 17. října 2017 a doplněné podáními ze dne 19. října 2017 a 29. března 2018, stěžovatel podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“) a § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) navrhol zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí. Stěžovatel namítal, že napadenými

rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 a 5 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a došlo i k porušení práv podle čl. 37 odst. 2, čl. 39 a čl. 40 odst. 2 a 3 Listiny.

2. Stěžovatel byl rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 27. srpna 2015 č. j. 47 T 4/2014-4081 uznán vinným pokusem zločinu podvodu podle § 21 odst. 1 trestního zákoníku, § 209 odst. 1 a odst. 5 písm. a) trestního zákoníku, spáchaným ve spolupachatelství. Za uvedený pokus trestního činu byl stěžovatel odsouzen k trestu odnětí svobody na 8 let a 6 měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou, dále mu byl uložen trest zákazu činnosti, a to výkonu advokacie spočívající v poskytování právních služeb, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu, na 7 let.

3. K odvolání podanému proti rozsudku prvního stupně Vrchní soud v Praze rozsudkem ze dne 24. srpna 2016 č. j. 5 To 9/2016-4350 napadený rozsudek částečně změnil ve výrocích o trestu a při nezměněném výroku o vině všech obžalovaných znovu rozhodl tak, že stěžovateli uložil trest odnětí svobody v trvání 7 let a 6 měsíců, pro jehož výkon byl zařazen do věznice s ostrahou. Dále stěžovateli uložil trest zákazu činnosti – výkonu advokacie spočívající v poskytování právních služeb, jsou-li vykonávány soustavně a za úplatu, na 7 roků.

4. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel s ostatními obviněnými dovolání. Nejvyšší soud usnesením ze dne 16. srpna 2017 č. j. 7 Tdo 896/2017-93 všechna dovolání odmítl podle § 265i odst. 1 písm. e) trestního řádu jako zjevně neopodstatněná, protože napadené rozhodnutí netrpí výtýkacími vadami.

II. Argumentace stěžovatele

5. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že ve věci rozhodující soudy vyšly z nesprávných skutkových zjištění, na základě nichž dospěly k nesprávným právním závěrům. Podle názoru stěžovatele napadenými rozhodnutími došlo k nesprávnému právnímu posouzení věci a vznikly také otázky, zda šlo o pokus nebo o přípravu, zda stěžovatel vůbec naplnil hranice přípravy a zda šlo vůbec o trestné jednání? Stěžovatel proto žádá Ústavní soud, aby se těmito otázkami zabýval.

6. Stěžovatel je advokát a je podle § 16 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, ve znění pozdějších předpisů, povinen hájit zájmy klienta, řídit se jeho pokyny. Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ze dne 31. října 1996, kterým se stanoví pravidla profesionální etiky a pravidla soutěže advokátů České republiky (etický kodex), pak v ustanovení čl. 6 ukládá povinnost advokátovi oprávněné zájmy klienta hájit před zájmy svými. Podle tvrzení stěžovatele advokát nemůže ke své profesi přistupovat tak, že bude podezírat klienta z nekalých úmyslů, že bude kontrolovat pravdivost sdělených tvrzení, že bude ověřovat u protistrany, zda je

pravda to, co mu klient tvrdí. Advokát je vázán povinností mlčenlivosti a představa, že po přijetí klienta kontaktuje protistranu a sděluje jí, jaké úmysly má klient, či že si u protistrany ověřuje, zda je pravda vše, co mu klient řekl, je mimo realitu a znamenala by konec advokacie.

7. Stěžovatel má za to, že jen plnil pokyny klienta, přičemž podle jeho názoru nebyl předložen jediný důkaz, že by se podílel na rozhodčím řízení. Pouze učinil výzvu k dobrovolnému splnění jím předpokládaným povinným, a když to on odmítl, neučinil již nic, o vymožení žalované částky exekucí se ani nepokusil. Stěžovatel nepředpokládal, že rozhodčí náleze, který klient obstaral, byl získán v rozporu s právními předpisy. V žádném případě tak nelze učinit závěr o úmyslném jednání stěžovatele, a to právě z důvodu, že nepředpokládal tuto skutkovou okolnost. Rovněž volní složka úmyslu u stěžovatele nebyla podle jeho přesvědčení nikdy prokázána a odůvodněna.

8. Stěžovatel je přesvědčen, že závěr učiněný dovolacím soudem o tom, že jednal v přímém úmyslu vylákat po České republice vysoké finanční částky, je nesprávný, neboť ve věci rozhodující soudy se vůbec nezabývaly postavením advokáta, jeho povinností mlčenlivosti a povinností respektovat zájem klienta, nezabývaly se ani momentem a časovým vymezením doby spáchání skutku. Při posuzování viny stěžovatele tak soudy vycházely ze skutkových zjištění, která byla v extrémním nesouladu s provedenými důkazy.

9. Stěžovatel má za to, že ve věci rozhodující soudy při své činnosti nepostupovaly podle zásady oficiality a zásady vyšetřovací a rovněž nerespektovaly zásadu presumpce nevinu. Významné skutkové mezery daného případu šly k tíži stěžovatele a stěžovatel se domnívá, že soudy nedostatečně odůvodnily právní závěr o jeho úmyslu spáchat zvláště závažný zločin podvodu.

III. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

10. Ústavní stížnost byla podána včas, osobou k tomu oprávněnou a splňuje i všechny zákonem stanovené náležitosti, včetně povinného zastoupení advokátem (§ 29 až 31 zákona o Ústavním soudu). Bylo tak možné přistoupit k jejímu věcnému projednání.

IV. Posouzení opodstatněnosti ústavní stížnosti

11. Ústavní soud vzal v úvahu tvrzení předložená stěžovatelem, přezkoumal ústavní stížností napadená rozhodnutí z hlediska kompetencí daných mu Ústavou a dospěl k závěru, že k porušení namítaných základních práv v posuzovaném případě nedošlo a ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

12. Ústavní soud opakovaně zdůraznil, že jeho úkolem je ochrana ústavnosti. Ústavní soud není další instancí v systému všeobecného soudnictví, není soudem obecným soudům nadřazeným, a jak již dříve uvedl ve své judikatuře, postup v trestním řízení, výklad jiných než ústavních předpisů, jakož i jejich aplikace při řešení konkrétních případů, jsou záležitosti obecných soudů [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy].

13. Posouzení kritérií pro volbu druhu trestu a jeho vyměření je možné pouze na základě bezpečně zjištěného skutkového stavu věci. Trestní řízení je z hlediska provádění důkazů vystavěno na zásadě bezprostřednosti a ústnosti, z hlediska jejich hodnocení na zásadě volného hodnocení důkazů (§ 2 odst. 6 trestního řádu). Skutkový stav tak v trestním řízení zjišťuje pouze ten orgán činný v trestním řízení, který provádí dokazování. Ústavní soud nemá důvod pochybovat o tom, že v nynější věci obecné soudy, zejména soud nalézací, z rámce ústavně konformního zjišťování skutkového stavu nevybočily.

14. Stěžovatel se snaží zpochybnit provedené dokazování spolu se způsobem hodnocení důkazů ze strany soudů. Opomíjí přitom, že pokud soudy při svém rozhodování respektují podmínky dané ustanovením § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu, jakož i ustanovení § 125 trestního řádu a jasně vyloží, o které důkazy svá skutková zjištění opřely, jakými úvahami se při hodnocení provedených důkazů řídily a jak se vypořádaly s obhajobou, není v pravomoci Ústavního soudu zasahovat do dílčího hodnocení jednotlivých provedených důkazů, ať již jde o jejich obsah, relevanci, vypovídací hodnotu, či věrohodnost, a takové hodnocení přehodnocovat.

15. Z odůvodnění rozhodnutí, jež byla v trestním řízení vydána, vyplývá, že ve věci rozhodující soudy se celou věcí řádně zabývaly, rozvedly, jakými úvahami se při svém rozhodování řídily, podle kterých zákonných ustanovení postupovaly a se vznesenými námitkami se vypořádaly. Z obsahu napadených rozhodnutí se nepodává dostatečný podklad pro závěr, že obecné soudy pochybily ve smyslu zjevného, resp. extrémního vybočení ze standardů, jež pro režim získání potřebných skutkových zjištění předepisují příslušné procesní předpisy. Především soud prvního stupně přdestřel detailní popisy a interpretaci jednání stěžovatele, jež založil na dostatečně důkladném dokazování, jakož i adekvátním hodnocení provedených důkazů. Přijaté skutkové závěry v nich mají věcné i logické zakotvení a k závěru, že skutková zjištění jsou naopak s nimi v extrémním nesouladu, dospět nelze. Ústavní soud považuje tato odůvodnění za ústavně konformní a srozumitelná.

16. Odvolací soud neshledal potřebu doplňovat dokazování, nezjistil žádné vady, které by měly za následek porušení práva na obhajobu stěžovatele nebo porušení ustanovení, jímž se má zabezpečit řádné objasnění věci. Odvolací soud považoval obhajobu stěžovatele o tom, že vůbec

nepátral, zda rozhodce P. O. je v dané věci oprávněn vést rozhodčí řízení, za zcela nevěrohodnou, neboť se jedná o zkušeného advokáta s dlouhou praxí a jednalo se o pohledávky vůči státu v částce přesahující 815 mil. Kč. Podle závěru učiněného odvolacím soudem obžalovaní sledovali společný záměr, dosažení tohoto záměru společně prosazovali, měli rozděleny úkoly a tato dělba úkolů se odvíjela od jejich postavení. Odvolací soud se ztotožnil s námitkami obžalovaných P. O., J. K. a stěžovatele o nepřiměřené výši uložených trestů, a proto napadený rozsudek v tomto ohledu u všech obžalovaných zrušil a znovu o trestech rozhodl.

17. Nejvyšší soud pak v odůvodnění svého rozhodnutí uvedl, že dovolací námitky obviněných jsou pouze opakováním jejich obhajoby, se kterou se vypořádal již soud prvního stupně, a dále opakováním odvolacích námitek, se kterými se řádně vypořádal soud druhého stupně. Námitky obviněných proti rozsahu dokazování, skutkovým zjištěním a způsobu hodnocení důkazů soudy obou stupňů nelze podle závěru učiněného dovolacím soudem pokládat za námitky v souladu s dovolacím důvodem podle § 265b odst. 1 písm. g) trestního řádu ani s jinými dovolacími důvody podle § 265b odst. 1 trestního řádu.

18. Přestože je stěžovatel jiného názoru, z odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí je zřejmé, že soudy se řádně věnovaly okolnostem podstatným pro svá rozhodnutí, vypořádaly se také s obhajobou a námitkami stěžovatele a své závěry opřely o příslušnou argumentaci, na kterou lze v podrobnostech odkázat.

19. Stěžovateli je třeba přisvědčit v části jeho argumentace, a to, že nic nebrání advokátovi cokoliv činit pro klienta dříve, než má podepsanou plnou moc (bod 2.5 stížnosti). Stejně tak je pravda, že advokát je podle etického kodexu vázán pokyny klienta a není oprávněn ověřovat bez souhlasu klienta pravdivost nebo úplnost skutkových informací mu poskytnutých klientem (čl. 6 etického kodexu). Jestliže však podle informací poskytnutých klientem advokátovi lze předpokládat, že se na straně klienta vyskytují takové okolnosti, kterými bude naplněna skutková podstata trestného činu (§ 18 odst. 1 trestního zákoníku), pak se nemůže dovolávat skutkového omylu a také podle § 16 zákona o advokacii není nezákonnými pokyny klienta vázán. Jestliže advokát splní pokyny klienta zjevně směřující ke spáchání trestného činu, nemůže se dovolávat toho, že jen plnil povinnosti stanovené zákonem o advokacii a etickým kodexem.

20. Ostatně také podle čl. 17 odst. 2 etického kodexu platí, že advokát nesmí v řízení uvádět údaje ani navrhopvat důkazy, o nichž ví, že jsou nepravdivé nebo klamavé, a to ani na příkaz klienta. Z uvedeného je zřejmé, že jednotlivá ustanovení etického kodexu nelze vykládat vytržená ze souvislosti celého stavovského předpisu.

21. Jestliže obecné soudy dospěly ke skutkovému závěru, že stěžovatel si byl vědom toho, že jeho klient uplatňuje proti státu neexistující nárok v rozhodčím řízení, pro jehož vedení nebyly splněny podmínky (rozhodčí doložka), jedná se o skutková zjištění, která Ústavní soud nepřezkoumává.

22. Ústavní soud ve výsledku kvalifikovaný excès či libovůli nespatřuje a mimořádný odklon od zákonných zásad ovládajících postupy soudů v řízení soudním, stejně jako vybočení z pravidel ústavnosti, obsažených v judikatuře Ústavního soudu (jež by odůvodňovaly jeho případný kasační zásah), zde zjistitelné nejsou.

23. Z uvedených důvodů Ústavní soud mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnost odmítl jako zjevně neopodstatněnou.

Č. 4

K participaci tzv. environmentálních spolků ve stavebních řízeních

Participace tzv. environmentálních spolků v řízeních a postupech povolování umístování, realizace, užívání či odstraňování staveb je možná, nikoliv však bezbřehá. Skutečnost, že tzv. environmentálním spolkům je umožněno aktivně se zúčastnit řízení a postupů podle stavebního zákona, neznamená, že mohou v kterékoli fázi povolování výstavby vznášet jakékoli námitky, bez ohledu na předmět daného řízení či postupu. Odmítly-li se obecné soudy zabývat námitkami, které měly být vzneseny v jiném řízení či postupu, nezasáhly tím do stěžovatelčinych ústavně zaručených práv na soudní ochranu, na příznivé prostředí ani na zdraví podle čl. 31, čl. 35 odst. 1 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Jana Musila a soudců Jaromíra Jirsy (soudce zpravodaj) a Jana Filipa – ze dne 24. dubna 2018 sp. zn. IV. ÚS 1098/18 ve věci ústavní stížnosti Pankrácké společnosti, z. s., se sídlem v Praze 4, Hudečkova 1097/12, zastoupené Mgr. Pavlem Černoousem, advokátem, se sídlem v Praze 2, Lublaňská 398/18, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 16. 1. 2018 č. j. 2 As 328/2016-96 o zamítnutí stěžovatelčiny kasační stížnosti a proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 2. 11. 2016 č. j. 10 A 45/2016-264 o zamítnutí stěžovatelčiny správní žaloby, za účasti Nejvyššího správního soudu a Městského soudu v Praze jako účastníků řízení a 1) Corinthia Panorama, s. r. o., se sídlem v Praze 4, Milevská 1695/7, 2) Magistrátu hlavního města Prahy, se sídlem v Praze 1, Mariánské náměstí 2, 3) Main Point Pankrác, a. s., se sídlem v Praze 4, Na Strži 1702/65, 4) 4-občanská, z. s., se sídlem v Praze 4, Kloboukova 2225/26, 5) Sdružení Občanská iniciativa Pankráce, spolek, se sídlem v Praze 4, Bartákova 1108/38, a 6) městské části Praha 4, se sídlem v Praze 4, Antala Staška 2059/80b, jako vedlejších účastníků řízení.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

Společnost Main Point Pankrác, a. s., [dále jen „vedlejší účastník 3“ nebo „investor“] má záměr postavit rozsáhlé administrativní budovy s názvem Main Point Pankrác. Proti tomuto záměru brojí několik subjektů – včetně stěžovatelky – která je tzv. environmentálním spolkem. Úřad městské části Praha 4 vydal dne 25. 8. 2015 rozhodnutí č. j. P4/110497/15/OST/TUIV, kterým na žádost investora povolil realizaci stavby označené jako „Administrativní budova MPP, při ul. Milevská v Praze 4, na pozemcích parc. č. 1090/1, 1090/34, 1090/35, 1090/6, 1090/40, 1090/41, 1090/36, 1090/44, 1090/43, 1090/42, 1090/38, 1090/37, 1090/39, 1090/33 v k. ú. Krč a na pozemcích parc. č. 2851/4, 2851/3, 2843, 2853/5, 2853/6, 2846, 2847, 2848, 2849 v k. ú. Nusle“ (dále jen „stavba“ a „stavební povolení“). Magistrát hlavního města Prahy (rozhodnutím ze dne 20. 1. 2016 sp. zn. S-MHMP 1818794/2015/STR, č. j. MHMP 48205/2016 částečně změnil a ve zbývajících částech potvrdil stavební povolení.

Městský soud v Praze rozsudkem ze dne 2. 11. 2016 č. j. 10 A 45/2016-264 zamítl žaloby stěžovatelky a obchodní korporace Corinthia Panorama, s. r. o. (vedlejšího účastníka 1); Nejvyšší správní soud následně rozsudkem ze dne 16. 1. 2018 č. j. 2 As 328/2016-96 zamítl jako nedůvodné kasační stížnosti těchto účastníků. Správní soudy ve vztahu ke stěžovatelčině žalobě a kasační stížnosti zejména uvedly, že ke vzneseným námitkám ohledně nepoužitelnosti a neplatnosti souhlasu Magistrátu hlavního města Prahy s použitím pozemku parc. č. 2840 v k. ú. Nusle, výpočtu dopravní zátěže, měření hladiny hluku, zvýšení znečištění ovzduší a neprovedení posouzení EIA nelze přihlížet, neboť podle § 114 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), v rozhodném znění, měly být uvedené námitky uplatněny v územním řízení. Námitka, že investor k žádosti o stavební povolení nedoložil právo k pozemku parc. č. 2840 v k. ú. Nusle, není v případě stěžovatelky ve stavebním řízení přípustná, neboť ta může uplatňovat námitky pouze v rozsahu, v jakém je projednávaným záměrem dotčen veřejný zájem, jehož ochranou se stěžovatelka zabývá.

Proti rozsudkům Nejvyššího správního soudu a městského soudu se stěžovatelka brání ústavní stížností podanou dne 26. 3. 2018 a navrhuje jejich zrušení. Namítá zásah do ústavně zaručených práv na soudní ochranu, příznivé životní prostředí a na zdraví podle čl. 31, čl. 35 odst. 1 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod. Zásah spatřuje stěžovatelka zejména v tom, že systém soudní ochrany je neefektivní, neboť rozhodování o stavbách je rozděleno do fází, stejně jako je rozdělen následný soudní přezkum. Je-li zrušeno územní rozhodnutí až poté, kdy bylo vydáno stavební povolení, stává se soudní přezkum územního rozhodnutí pouhou formalitou, neboť se podle § 94 odst. 5 stavebního zákona nové územní rozhodnutí

nevydává. Námitky, které spadají do fáze umístování stavby, tak nejsou podrobeny soudní kontrole, čímž je porušováno právo na soudní ochranu. Stěžovatelka dále uvádí, že správní soudy nesprávně odmítly projednat námitku neplatnosti průkazu práv k pozemku. Stěžovatelka opakovaně brojila, že investor nedoložil souhlas s výstavbou na pozemku parc. č. 2840 v k. ú. Nusle, což správní soudy označily za nepřijatelné, neboť se námitka netýkala stěžovatelkou chráněného veřejného zájmu. Právní závěry správních soudů jsou pro stěžovatelku překvapivé ve vztahu vlivu stavebního záměru na ovzduší, neboť primárně napadala, že na pozemku parc. č. 2840 v k. ú. Nusle mají být vysázeny stromy.

Ústavní stížnost byla podána včas, osobou oprávněnou a stěžovatelka je zastoupena advokátem v souladu s § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“); rovněž není nepřijatelná ve smyslu § 75 odst. 1 téhož zákona – je však zjevně neopodstatněná. Ústavní soud je podle čl. 83 Ústavy soudním orgánem ochrany ústavnosti. K zásahu do rozhodovací činnosti obecných soudů či správních orgánů je povolán výhradně tehdy, nebyli-li z jejich strany dodrženy ústavní rámec. Žádné takové pochybení v projednávané věci neshledal.

Nejvyšší správní soud i městský soud svá rozhodnutí odůvodnily vyčerpávajícím, ústavně konformním způsobem, řádně se vypořádaly s námitkami stěžovatelky a logicky vysvětlily důvody, pro které nebyly námitky stěžovatelky přípustné či důvodné. Stěžovatelka v ústavní stížnosti opakuje argumentaci uplatněnou již v kasační stížnosti a správní žalobě, s níž se již správní soudy vypořádaly. Ústavní soud není dalším článkem soustavy správního soudnictví, nýbrž je soudním orgánem ochrany ústavnosti a zrušit napadené rozsudky by mohl jen v případě zjištěného excesu – nic takového se v posuzované věci nestalo.

Stěžovatelka se staví do role ochránce veřejného zájmu – ochrany životního prostředí, což lze vnímat jako činnost ušlechtilou; nicméně jí nenáleží aktivní legitimace k podání tzv. *actio popularis* podle § 66 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, (dále jen „s. ř. s.“), jako tomu je např. v případě nejvyššího státního zástupce či veřejné ochránkyně práv. Environmentální spolky jsou aktivně legitimovány k podání žaloby podle § 65 odst. 1 a 2 s. ř. s., dotčenost na hmotných právech a právní sféře se presumuje s ohledem na právní úpravu Mezinárodní úmluvy o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí ze dne 25. června 1998 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 124/2004 Sb. m. s.; dále jen „Aarhuská úmluva“). Participace environmentálních spolků v řízeních a postupech povolování umístování, realizace, užívání či odstraňování staveb je tedy možná, nikoliv však bezbřehá.

Ústavní soud v nálezu ze dne 30. května 2014 sp. zn. I. ÚS 59/14 (N 111/73 SbNU 757) dovodil dotčenost environmentálního spolku na hmotných právech opatřením obecné povahy, zároveň však stanovil kritéria, která je třeba zohlednit při posuzování aktivní legitimace. Konkrétně musejí environmentální spolky tvrdit, že byly dotčeny na svých hmotných právech, a tento zásah do právní sféry patřičně vymezit. Dalším a podstatným kritériem je místní vztah spolku k území, jehož se daný záměr týká. V neposlední řadě Ústavní soud zmínil, že důležitou roli hraje i zaměření spolku a jeho delší časová zavedenost, nelze však vyloučit i spolky založené ad hoc za účelem vztahujícím se k danému území. Na tento nálezn následně navázal Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 25. 6. 2015 č. j. 1 As 13/2015-295, ve kterém se zabýval dotčeností podle § 65 odst. 1 s. ř. s. a zároveň rozvedl dříve vymezená kritéria pro přiznání aktivní legitimace – spolek je aktivně legitimován ke vznášení i hmotněprávních námitek, působí-li dlouhodobě a erudovaně v oblasti ochrany životního prostředí a napadané rozhodnutí se týká záměru, který se dotýká území, na němž vyvíjí svoji aktivitu.

Skutečnost, že environmentálním spolkům je umožněno aktivně se zúčastnit řízení a postupů podle stavebního zákona, neznamená, že mohou v kterékoli fázi povolování výstavby vznášet jakékoli námítky, bez ohledu na předmět daného řízení či postupu. Environmentálním spolkům přísluší námítky, které se týkají jimi hájených veřejných zájmů. Stavební zákon rozlišuje čtyři základní fáze „života“ stavby – umístění, realizaci, užívání a odstranění stavby. V každé fázi se zkoumají jiné skutečnosti a odlišný předmět řízení či postupu – s tím souvisí i omezený okruh námitek, které lze vznášet v jednotlivých fázích. Pro posuzovanou věc je podstatná právní úprava § 114 odst. 2 stavebního zákona, podle níž se ve stavebním řízení nepřihlíží k námitkám, které byly nebo mohly být uplatněny mj. i v územním řízení. Vznášela-li stěžovatelka ve stavebním řízení námítka týkající se vlivu zamýšleného stavebního záměru na okolí, životní prostředí či ovzduší, bylo v souladu se zákonem, nebylo-li k nim přihlédnuto. V případě námítka nezákonnosti či nedoložení souhlasu s výstavbou na pozemku parc. č. 2840 v katastrálním území Nusle dospěl Ústavní soud ke shodnému závěru jako správní soudy – že stěžovatelce nepřisluší a je rovněž nepřipustná – vliv stavby včetně plánované výstavby zeleně na daném pozemku s dopadem mj. na ovzduší je věcně zkoumán v územním řízení a využití pozemku se primárně dotýká jeho vlastníka.

Nastavení systému povolování výstavby je otázkou politickou, za kterou nese odpovědnost zákonodárce. Stejně tomu je i v případě právní úpravy podle § 94 odst. 5 stavebního zákona, podle které dojde-li ke zrušení územního rozhodnutí po povolení stavby, nové územní rozhodnutí se již nevydává. Nelze souhlasit se stěžovatelkou, že takto nastavený systém včetně soudního přezkumu je paušálně neefektivní. Vše záleží na postupu

správních soudů i kvalitě návrhu environmentálních spolků, zda bude žalobě proti územnímu rozhodnutí přiznán výjimečně odkladný účinek, čímž lze eliminovat riziko, že náprava vad územního řízení či postupu vydání územního souhlasu nebude již možná s ohledem na skutečnost, že v mezidobí byla stavba povolena.

Těto problematice se Ústavní soud již mnohokrát věnoval, zejména pak v usnesení ze dne 6. 5. 2015 sp. zn. II. ÚS 3831/14 (U 7/77 SbNU 943), ve kterém neshledal jako svévolný či excesivní výklad § 94 odst. 5 stavebního zákona - mezi územním řízením a stavebním řízením existuje z hlediska věcného bariéra striktně oddělující tyto dva procesy, která umožňuje při přezkumu stavebního povolení zabývat se jen námitkami proti předmětu stavebního, nikoli územního řízení. Ústavní soud rovněž poukázal na to, že naznačenou situaci je možné výjimečně řešit přiznáním odkladného účinku žalobě proti územnímu rozhodnutí.

Ústavní soud s ohledem na vše shora uvedené dospěl k závěru, že rozsudky Nejvyššího správního soudu a městského soudu nebyla porušena stěžovatelčina ústavně zaručená práva na soudní ochranu, na příznivé prostředí ani na zdraví podle čl. 31, čl. 35 odst. 1 a čl. 36 Listiny základních práv a svobod. Proto Ústavní soud stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu jako návrh zjevně neopodstatněný.

Č. 5

K závaznosti přenosné dopravní značky i při nedostatku jejího technického provedení

Nedostatek technického provedení přenosné dopravní značky (umožňující státní vozidla na vyhrazeném místě), spočívající v jejím umístění na bílém, a nikoliv červenobíle pruhovaném sloupku (stojánku), z ní nečiní zjevně (pouze) zdánlivou dopravní značku, která by nebyla pro řidiče závazná. Pokud tedy strážník městské policie dovodil, že vozidlo v daném místě parkovalo neoprávněně, postupoval v rozporu s § 6 odst. 1 zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů, a současně v rozporu s ustanovením čl. 2 odst. 2 Listiny.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 30. dubna 2018 sp. zn. I. ÚS 771/18 ve věci ústavní stížnosti Lukáše Vogela, zastoupeného JUDr. Pavlem Durišem, advokátem, se sídlem Pavla Švandý ze Semčic 850/7, Praha 5, proti rozsudku Okresního soudu v Litoměřicích ze dne 13. 12. 2017 č. j. 10 C 76/2017-52, kterým byla stěžovateli uložena povinnost náhrady škody.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění**I.**

Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví uvedeného rozsudku Okresního soudu v Litoměřicích, neboť se domnívá, že jím došlo k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces, uvedeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Napadeným rozsudkem uložil Okresní soud v Litoměřicích stěžovateli (žalovaný) povinnost zaplatit hlavnímu městu Praze (dále jen „žalobce“) částku 2 150 Kč s příslušenstvím jako náhradu za způsobenou škodu. Stěžovatel při výkonu funkce strážníka městské policie nechal odtáhnout automobil, neboť byl přesvědčen, že toto vozidlo v daném místě parkovalo neoprávněně. Odtahování automobilu však žalobce posoudil jako neoprávněné a provozovateli odtahovaného vozidla uhradil náklady spojené s jeho

odtažením ve výši žalované částky. Tyto náklady představují podle napadeného rozsudku škodu, kterou stěžovatel jako zaměstnanec způsobil zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů podle § 250 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

Podle závěru napadeného rozsudku byl odtažený automobil na daném místě zaparkován na základě oprávnění, které vyplývalo z přenosné dopravní značky IP 12 „vyhrazené parkoviště“ s dodatkovou tabulkou č. E 13 s textem „08 – 06 hodin s platnou parkovací kartou, 06 – 08 hodin bez omezení, oblast 3“ (dále jen „přenosná dopravní značka“). Jestliže stěžovatel rozhodl o odstranění vozidla, neboť přenosnou dopravní značku vyhodnotil jako nezákonnou, když byla umístěna na bílém, a nikoliv na červenobíle pruhovaném sloupku (stojánku), porušil tím stěžovatel podle napadeného rozsudku povinnost strážníka nepřipustit při provádění zákroků a úkonů k plnění úkolů obecní policie, aby osobám v souvislosti s touto činností vznikla bezdůvodná újma a případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného zákrokem nebo úkonem (§ 6 odst. 1 zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů). Okresní soud v odůvodnění napadeného rozsudku poukázal na judikaturu Nejvyššího správního soudu, podle které je přenosná dopravní značka opatřením obecné povahy, kterému svědčí presumpce správnosti, a proto se na přenosnou dopravní značku musí nahlížet jako na zákonnou, dokud příslušný orgán nevyсловí její nezákonnost (rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2010, sp. zn. 8 As 68/2009).

Stěžovatel ve své ústavní stížnosti stejně jako v řízení před okresním soudem namítá, že podle § 62 odst. 2 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, se „přenosnou svislou dopravní značkou rozumí dopravní značka umístěná na červenobíle pruhovaném sloupku“. Pokud však byla přenosná dopravní značka umístěna na bílém sloupku, nesplňovala základní zákonné parametry, a nebylo jí proto možno považovat za dopravní značku, která má způsobovat zamýšlené zákonné účinky, a nelze na ni proto ani vztahovat presumpci správnosti. V opačném případě by totiž platilo, že kdokoli může kamkoliv připevnit jakékoli dopravní značení, které ani nemusí připomínat dopravní značku, a při uplatnění presumpce správnosti by bylo nutné se jí řídit do doby, než o její neplatnosti rozhodně příslušný orgán veřejné moci.

II.

Ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná.

Stěžovatel namítá porušení práva na spravedlivý proces. Toto právo však není právem samoúčelným, jeho uplatňování je vždy vázáno na základní právo hmotné (v daném případě právo majetkové), přičemž zásah

do tohoto hmotného základního práva je intenzity tak nízké, že mu nelze poskytnout ústavněprávní ochranu. V případě bagatelních částek je evidentní, že nad právem na přístup k soudu převažuje zájem na vytvoření systému, který soudům umožňuje efektivně a v přiměřené době poskytovat ochranu těm právům, jejichž porušení znamená i zásah do základních práv účastníka řízení a kde hrozí relativně větší újma na právech účastníků řízení, než je tomu v případě stěžovatele brojícího proti rozsudku vydanému v bagatelní věci. Jinak řečeno, řízení o ústavní stížnosti v případech, kde se jedná o bagatelní částky, by bezúčelně vytěžovalo kapacity Ústavního soudu na úkor řízení, v nichž skutečně hrozí zásadní porušení základních práv a svobod. Bagatelní částky totiž – často jen pro svou výši – nejsou schopny současně představovat porušení základních práv a svobod, přičemž částka 10 000 Kč není absolutní mezní hranicí pro posouzení oprávněnosti stěžovatele k podání ústavní stížnosti, tu je třeba vždy individuálně posuzovat v kontextu výše uvedené intenzity zásahu do základních práv stěžovatele (srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2017 sp. zn. I. ÚS 1825/17; dostupné na <http://nalus.usoud.cz>).

Nad rámec shora uvedeného Ústavní soud dodává, že lze sice stěžovateli přisvědčit v tom, že v posuzované věci se neuplatní zásada presumpce správnosti opatření obecné povahy, neboť stěžovatel nenamítal nezákonnost rozhodnutí o stanovení přechodné úpravy provozu (které má v daném případě formu opatření obecné povahy), nýbrž podobu přenosné dopravní značky (sloupku), která byla na základě opatření obecné povahy v terénu fyzicky umístěna materiálně-technickým úkonem (srov. Hendrych, D. Správní právo. Obecná část. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 285). Ústavní soud nicméně nemůže stěžovateli přisvědčit, pokud jde o podstatu jeho argumentace, že předmětná přenosná dopravní značka vůbec nebyla dopravní značkou, neboť byla umístěna na bílém, nikoliv červenobíle pruhovaném sloupku, a nevyplývaly z ní proto pro řidiče žádná práva ani povinnosti ve smyslu § 4 písm. c) zákona o silničním provozu. Za konkrétních okolností posuzovaného případu nečinil uvedený nedostatek technického provedení z přenosné dopravní značky zjevně (pouze) zdánlivou dopravní značku, která by nebyla pro řidiče závazná, jak by tomu bylo naopak např. v případě zdánlivé dopravní značky zákona zcela zjevně neznámé.

Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud, mimo ústní jednání a bez přítomnosti účastníků, ústavní stížnost odmítl podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu.

Č. 6

Ke zrušení rozhodnutí o udělení licence k výrobě elektřiny

Jestliže stěžovatelka v licenčním řízení ve snaze vzbudit zdání, které neodpovídalo realitě, předkládala nepravdivé revizní zprávy a v jednom případě dokonce zfalšovanou revizní zprávu, a dosáhla tím pro ni příznivého rozhodnutí, nemůže být za takové situace u stěžovatelky dána ani dobrá víra ve správnost takového rozhodnutí, ani důvěra v jeho zákonnost a neměnnost. Pokud za této situace správní soud přistoupí ke zrušení takového rozhodnutí, zpravidla nebude důvodu, proč osobu oprávněnou z tohoto rozhodnutí chránit před dopady jejího protiprávního jednání.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedy senátu Vladimíra Sládečka a soudců Jaroslava Fenyka (soudce zpravodaj) a Davida Uhlíře – ze dne 21. června 2018 sp. zn. I. ÚS 2082/17 ve věci ústavní stížnosti Zdeněk – Sun, s. r. o., se sídlem Kollárova 1229, Veselí nad Moravou, zastoupené JUDr. Pavlem Gazárkem, advokátem, se sídlem Blatnice pod Svatým Antonínkem 462, Blatnice pod Svatým Antonínkem, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 20. 4. 2017 č. j. 9 As 146/2016-366 a proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 20. 5. 2016 č. j. 62 A 71/2014-544 o zrušení rozhodnutí o udělení licence stěžovatelce k výrobě elektřiny.

Výrok

Ústavní stížnost se odmítá.

Odůvodnění

I. Rekapitulace dosavadního průběhu řízení

Energetický regulační úřad rozhodnutím č. j. 13916-26/2010-ERU ze dne 31. 12. 2010 udělil stěžovatelce licenci k výrobě elektřiny ve fotovoltaické elektrárně (dále jen „původní rozhodnutí o udělení licence“). Energetický regulační úřad následně rozhodnutím ze dne 14. 10. 2013 povolil obnovu řízení, na jehož základě rozhodnutím ze dne 17. 1. 2014 byla stěžovatelce licence k výrobě elektřiny ve fotovoltaické elektrárně udělena (na dobu 25 let) s účinkem ode dne 31. 12. 2010, který byl i dnem vzniku oprávnění k licencované činnosti a termínem zahájení licencované činnosti (dále jen „rozhodnutí o udělení licence“). Rozhodnutím o udělení licence bylo původní rozhodnutí o udělení licence zrušeno, a to ke dni 31. 12. 2010.

Nejvyšší státní zástupce rozhodnutí o udělení licence napadl žalobou k ochraně veřejného zájmu, které Krajský soud v Brně rozsudkem ze dne 20. 5. 2016 č. j. 62 A 71/2014-544 (dále jen „rozsudek krajského soudu“) vyhověl a rozhodnutí o udělení licence zrušil a věc vrátil Energetickému regulačnímu úřadu k dalšímu řízení (výrok I rozsudku) a dále rozhodl o nákladech řízení (výroky II a III rozsudku).

Pokud jde o aktivní procesní legitimaci nejvyššího státního zástupce, krajský soud s odkazem na judikaturu Nejvyššího správního soudu (rozsudek ze dne 5. 11. 2007 sp. zn. 8 As 27/2006) dospěl k závěru, že nejvyšší státní zástupce v posuzované věci k podání žaloby aktivně legitimován je, a to bez ohledu na charakter a obsah jednotlivých jím uplatněných žalobních bodů, neboť úvaha, zda je v konkrétní věci dán závažný veřejný zájem jako podmínka pro podání této žaloby, je vyhrazena nejvyššímu státnímu zástupci a nepodléhá přezkumu správními soudy.

Krajský soud dále uvedl, že v licenčním řízení je žadatel o licenci povinen doložit splnění technických předpokladů mj. dokladem prokazujícím zajištění revize energetického zařízení ve vztahu k bezpečnosti práce. Podle závěru krajského soudu uvedená podmínka pro rozhodnutí o udělení licence nebyla splněna, neboť předložené revizní zprávy nebyly způsobilé technické předpoklady prokázat. Stěžovatelka ve vztahu k nízkonapěťové části elektrárny prokazovala bezpečnost nejprve zprávou o výchozí revizi ze dne 6. 12. 2010, u které krajský soud dospěl k závěru, že ji jako celek nelze považovat za důkaz prokazující bezpečnost elektrárny, neboť se zjevně jedná o zprávu zpracovanou tzv. od stolu, toliko na základě předložených podkladů (zejména projektové dokumentace). Dne 20. 12. 2010 nebyla elektrárna dokončena a revizní zpráva zpracovaná o více než dva týdny dříve nemohla dokládat bezpečnost celé elektrárny, neboť revizní technik nemohl elektrárnu řádně prohlédnout a zrevidovat.

Stěžovatelka prokazovala bezpečnost elektrárny i zprávou o revizi ze dne 30. 12. 2010, kterou stěžovatelka předložila poprvé v řízení o obnově dne 30. 9. 2011. Krajský soud k této zprávě uvedl, že i kdyby připustil, že příslušný revizní technik skutečně revizi uskutečnil ve dnech 28. a 29. 12. 2010 a revizní zprávu zpracoval dne 30. 12. 2010, nemůže tato revizní zpráva prokazovat bezpečnost předmětné elektrárny, neboť se nevztahuje k celé elektrárně, ale toliko k její části a ve zbytku je tato revizní zpráva opsána jednak z revizní zprávy ze dne 6. 12. 2010 (která není řádnou revizní zprávou, a z údajů v ní obsažených tedy nelze vycházet) a jednak z projektové dokumentace.

Stěžovatelkou dříve předloženou revizní zprávu ze dne 28. 12. 2010 nelze rovněž považovat za řádnou, neboť byla shledána falešnou již v řízení o obnově – příslušný revizní technik popřel, že by ji vyhotovil, což žádný

z účastníků řízení před krajským soudem ani stěžovatelka sama nezpochybňovali.

Krajský soud proto uzavřel, že v daném případě žádná z předložených revizních zpráv (ani všechny revizní zprávy dohromady) neprokazuje bezpečnost elektrárny v celé její nízkonapěťové části. V závěru napadeného rozsudku krajský soud uvedl, že s ohledem na to, že to byla právě stěžovatelka, která jako žadatelka o licenci předkládala revizní zprávy ze dne 6. 12. 2010 a ze dne 30. 12. 2010, nemohla být v dobré víře ve správnost a zákonnost rozhodnutí o udělení licence, neboť nemohla s ohledem na stav elektrárny, její rozsah a dobu provádění revizí důvodně předpokládat, že se jedná o revizní zprávy řádné. Zřejmý nedostatek dobré víry na straně stěžovatelky podle krajského soudu plyne i z toho, že stěžovatelka v řízení před žalovaným předložila falešnou revizní zprávu ze dne 28. 12. 2010. Byla-li by totiž v dobré víře, že splňuje předpoklady pro udělení licence, včetně prokázání bezpečnosti (revizní zprávou), jistě by tak nečinila.

Následné kasační stížnosti Energetického regulačního úřadu i stěžovatelky, která před krajským soudem vystupovala jako osoba zúčastněná na řízení, Nejvyšší správní soud v záhlaví uvedeným rozsudkem zamítl. Zतो-tožnil se s krajským soudem v tom, že posouzení závažného veřejného zájmu k podání žaloby nenáleží soudu, ale pouze nejvyššímu státnímu zástupci jako žalobci zastupujícímu veřejný zájem. Dále Nejvyšší správní soud v souladu s rozsudkem krajského soudu dospěl k závěru, že: „Revizní zprávy předložené ve správním řízení svým obsahem buď neodpovídaly stavu, ve kterém se elektrárna k rozhodnému dni nacházela, nebo byly zfalšované, nebo nebyly vyhotoveny po fyzické kontrole elektrárny a současně žalovanému předloženy k pozdějšímu datu, než je datum, ke kterému byla licence vydána. Nelze z nich tedy vycházet, což samo o sobě stačí ke zrušení žalobou napadeného rozhodnutí o udělení licence. Je-li zpráva o provedené revizi nepravdivá, nemůže být způsobilým podkladem pro uložení licence“ (bod 117 odůvodnění napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu).

Ústavní soud usnesením ze dne 15. 8. 2017 č. j. I. ÚS 2082/17-53 rozhodl, že vykonatelnost výroku I rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 20. 5. 2016 č. j. 62 A 71/2014-544 se odkládá do právní moci rozhodnutí Ústavního soudu o nyní posuzované ústavní stížnosti.

II. Rekapitulace ústavní stížnosti

Proti postupu nejvyššího státního zástupce spočívajícímu v podání žaloby a výše uvedeným rozhodnutím krajského a Nejvyššího správního soudu stěžovatelka brojila ústavní stížností pro porušení čl. 2 odst. 2 a 3, čl. 4 odst. 1 a 4, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 26, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně

lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.

Stěžovatelka je přesvědčena, že soudní řízení vedené před správními soudy bylo již od počátku stíženo vadou spočívající v neodůvodnění závažného veřejného zájmu k podání žaloby ze strany nejvyššího státního zástupce.

Dále stěžovatelka namítá, že závěr správních soudů – že se zpráva o revizi musí vztahovat k celé nízkonapěťové části fotovoltaické elektrárny, která musí být stavebně dokončena ve všech součástech stavby přímo souvisejících s elektrickou bezpečností zařízení – nemohl být stěžovatelkou objektivně předvídan, neboť nevyplýval z právní úpravy, a navíc jde o otázku odbornou, nikoliv právní, a proto mělo být v řízení před správními soudy připuštěno provedení důkazů znaleckými posudky, které stěžovatelka navrhovala. V této souvislosti stěžovatelka dále namítá, že tento závěr je rovněž v rozporu s některými rozhodnutími jiných senátů Nejvyššího správního soudu, kterými byly ve skutkově obdobných věcech udělené licence ponechány v platnosti.

Stěžovatelka dále nesouhlasí se závěrem správních soudů, podle kterého znalecké posudky vyhotovené později nemohou doložit splnění předpokladů pro udělení licence, které měly nastat předtím, než byly znalecké posudky vypracovány.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítá také porušení zásady proporcionality a ochrany dobré víry. Argumentuje tím, že pokud jí státní úřad udělil právo na podkladě řádně podané žádosti, jež byla podána v dobré víře stěžovatelky, následné zrušení práva přiznaného na podkladě této žádosti nespňuje požadavek zákonnosti ve smyslu čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě. Podle stěžovatelky byl Energetický regulační úřad povinen posuzovat její žádost s vysokou pečlivostí a tak, aby v době rozhodování o žádosti odhalil případné nedostatky. Pokud odhalí nedostatky až následně, přiznané právo stěžovatelce nelze již odebrat, a tím napravovat pochybení úřadu. Toto platí i navzdory tomu, že je ve veřejném zájmu státu odhalit a případně napravit vadný postup státního úřadu. Přitom dobrá víra stěžovatelky byla dána nejen k samotnému rozhodnutí o udělení licence, že je zákonné a správné, ale i k revizní zprávě, neboť ta byla zpracována technikem, jemuž k jejímu vyhotovení udělil příslušné oprávnění stát.

III. Formální předpoklady projednání návrhu

Ústavní soud posoudil splnění podmínek řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas, advokátem zastoupenou a oprávněnou stěžovatelkou, která vyčerpala všechny procesní prostředky, které jí zákon k ochraně práv poskytuje. Ústavní stížnost je proto přípustná v rozsahu směřující proti rozhodnutím v záhlaví uvedených soudů.

Podle § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, je ústavní stížnost nepřijatelná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně jeho práva poskytuje. Ústavní stížností se tak lze domáhat ochrany základních práv a svobod jen proti rozhodnutím konečným, tj. rozhodnutím o posledním procesním prostředku, který zákon poskytuje k ochraně práva. Zpravidla půjde o ta rozhodnutí, jimiž se soudní či jiné řízení končí. Tyto podmínky jsou ale splněny i v případě nemeritorních rozhodnutí, která jsou způsobila bezprostředně a citelně zasáhnout do základních práv stěžovatele a která tvoří samostatnou uzavřenou součást řízení, přestože řízení ve věci samé dosud neskončilo [např. nálež sp. zn. III. ÚS 441/04 ze dne 12. ledna 2005 (N 6/36 SbNU 53) nebo stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 ze dne 23. dubna 2013 (ST 35/69 SbNU 859; 124/2013 Sb.)].

Zrušil-li správní soud rozhodnutí o udělení licence s odstupem několika let a věc vrátil Energetickému regulačnímu úřadu k dalšímu řízení, je zřejmé, že v tomto dalším řízení bude Energetický regulační úřad rozhodovat o udělení licence ke dni případného rozhodnutí, nikoliv opět ke dni 31. 12. 2010. V dalším správním či soudním řízení může být poskytnuta ochrana právu stěžovatelky podnikat za zákonem stanovených podmínek. Vydáním nové licence však nelze ovlivnit podmínky státní podpory, za nichž je tato podnikatelská činnost vykonávána. Nové licenční řízení se touto otázkou zabývat nemůže a ani v navazujícím řízení před správními soudy stěžovatelka nemá jak dosáhnout ochrany svého tvrzeného práva, která má ve své podstatě spočívat v nároku na výkupní ceny elektřiny pro výrobní uvedené do provozu do 31. 12. 2010. V řízení před správními soudy lze totiž řešit pouze otázku zákonnosti nového rozhodnutí o udělení licence, které však soudy zjevně nemohou shledat nezákonným proto, že předchozí rozhodnutí o udělení licence bylo nesprávně, nezákonně či neústavně zrušeno. Ze stejného důvodu pak nelze v případném řízení o ústavní stížnosti proti těmto navazujícím rozhodnutím správních soudů poskytnout ochranu proti původním kasačním rozhodnutím správních soudů, neboť předmět nově vydaných soudních rozhodnutí by se týkal pouze nového rozhodnutí o udělení licence (srov. § 75, 76 a 78 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů).

Za stávajícího právního stavu, který neumožňuje navrácení do původního stavu (např. zpětným vydáním licence, mimořádným přiznáním dřívější výkupní ceny), tedy nelze dospět k závěru, že v dalším řízení o jiných procesních prostředcích ochrany práva bude možné poskytnout ochranu tvrzenému nároku stěžovatelky na státem garantované výkupní ceny vázané na původní rozhodnutí o licenci a s tím spojenému legitimnímu očekávání a důvěře v zákonnost postupu orgánů veřejné moci. V této otázce jde tedy o rozhodnutí konečné, a ústavní stížnost je proto přípustná [srov.

nález Ústavního soudu ze dne 30. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 946/16 (N 105/89 SbNU 543)].

IV. Vlastní posouzení

Ústavní soud předně upozorňuje, že se některými otázkami obsaženými ve vznesených námitkách stěžovatelky nedávno zabýval v nálezu ze dne 30. 5. 2018 sp. zn. I. ÚS 946/16, dostupném na <http://nalus.usoud.cz>. Od svých závěrů obsažených v uvedeném nálezu nemá Ústavní soud důvod se v nyní posuzované věci odchýlit, a proto je na něj dále odkazováno.

Ústavní soud stěžovatelce nemůže přisvědčit v tom, že by k porušení jejich základních práv mohlo dojít postupem nejvyššího státního zástupce spočívajícím v neodůvodnění závažného veřejného zájmu k podání žaloby podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního. Závažný veřejný zájem podle § 66 odst. 2 soudního řádu správního hodnotí pouze nejvyšší státní zástupce, přičemž tato jeho úvaha nepodléhá přezkumu správními soudy. Samotný návrh k soudu bezprostředně nezasahuje do konkrétních ústavně zaručených práv oprávněného z naříkaného rozhodnutí [srov. nálezy sp. zn. II. ÚS 3189/16 ze dne 3. 4. 2018 (N 66/89 SbNU 43) a sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994 (N 16/1 SbNU 113; 91/1994 Sb.)], přičemž o takto uplatněném návrhu pak rozhoduje soud. Případné dotčení základních práv či svobod je tak stále pod soudní kontrolou a k případnému zásahu (zde zejména do dříve nabytých práv) dochází právě až soudním rozhodnutím (nález sp. zn. I. ÚS 946/16).

Napadá-li stěžovatelka závěr správních soudů, že se zpráva o revizi musí vztahovat k celé, stavebně dokončené, nízkonapěťové části fotovoltaické elektrárny, Ústavní soud připomíná, že snaha stěžovatelky vyřešit v řízení o ústavní stížnosti otázku prokazování technických předpokladů k rozhodnutí o udělení licence se mýjí s ústavně vymezeným postavením Ústavního soudu jako soudního orgánu ústavnosti, nikoliv běžné zákonosti. Polemika se závěry Nejvyššího správního soudu o tom, jaké podklady bylo třeba předložit a jak technické předpoklady prokazovat je zjevně otázkou podústavního (zákonného a podzákonného) práva, jejíž řešení Ústavnímu soudu nepřisluší, neboť je to *ex constitutione* Nejvyšší správní soud, jemuž jako vrcholnému soudnímu orgánu náleží zajišťovat jednotu a zákonnost rozhodování ve věcech patřících do pravomoci správních soudů (čl. 92 Ústavy ve spojení s § 12 soudního řádu správního).

Jde-li o výklad a aplikaci předpisů podústavního práva, o což v této otázce šlo výlučně, lze je hodnotit jako protiústavní, jestliže nepřipustně postihují některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo jsou výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jenž je v soudní praxi respektován, resp. jenž odpovídá všeobecně akceptovanému (doktrinárnímu) chápání

dotčených právních institutů (a představují tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), případně jsou v extrémním rozporu s požadavky věcně přílehavého a rozumného vypořádání posuzovaného právního vztahu [nález ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471)].

Takový závěr namísto není. Nejvyšší správní soud k tomu v odůvodnění napadeného rozsudku uzavřel, že tyto otázky – zda je k provedení revize nutno, aby byla elektrárna kompletně dokončená, a zda je posouzení technické způsobilosti energetického zařízení otázkou právní či odbornou – není nutné posuzovat, neboť by nemohly žádným způsobem nepravdivost revizních zpráv zhojit. Nejvyšší správní soud konstatoval: „revizní zprávy předložené ve správním řízení svým obsahem buď neodpovídaly stavu, ve kterém se elektrárna k rozhodnému dni nacházela, nebo byly zfalšované, nebo nebyly vyhotoveny po fyzické kontrole elektrárny a současně založenému předloženy k pozdějšímu datu, než je datum, ke kterému byla licence vydána. Nelze z nich tedy vycházet, což samo o sobě stačí ke zrušení žalobou napadeného rozhodnutí o udělení licence. Je-li zpráva o provedené revizi nepravdivá, nemůže být způsobilým podkladem pro uložení licence“ (body 117 a 118 odůvodnění napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu).

Nesouhlas stěžovatelky s tímto závěrem, který Nejvyšší správní soud odpovídajícím způsobem odůvodnil, je jen pokračováním podústavní polemiky a snahou o přezkum věci Ústavním soudem v postavení další (třetí) soudní instance. Ústavní soud nemůže stěžovatelce přisvědčit, ani namítá-li rozpor uvedeného závěru Nejvyššího správního soudu s některými rozhodnutími jiných senátů téhož soudu, na které stěžovatelka obecně odkazuje, neboť žádný z rozsudků Nejvyššího správního soudu, kterých se stěžovatelka takto dovolává, není v rozporu s předmětným závěrem – že ke zrušení rozhodnutí o udělení licence správním soudem stačí, jsou-li zprávy o provedené revizi nepravdivé, a nemohou být proto způsobilým podkladem pro udělení licence – přičemž závěr o jejich nepravdivosti odpovídá vždy konkrétním skutkovým okolnostem daného případu.

Namítala-li stěžovatelka porušení svých práv tím, že krajský soud neprovedl jí navrhované důkazy, Ústavní soud připomíná, že z ústavního principu nezávislosti soudů podle čl. 82 Ústavy vychází mimo jiné zásada volného hodnocení důkazů, z níž vyplývá, že soudy hodnotí důkazy podle své úvahy, v každé fázi řízení zvažují, které důkazy je třeba provést a nakolik je potřebné dosavadní stav dokazování doplnit. Je na soudech, aby zhodnotily, zda jimi provedené důkazy umožňují s praktickou jistotou učinit závěr o existenci relevantních skutkových okolností. Ústavnímu soudu zásadně nepřísluší jejich závěry přehodnocovat. Jeho zásah přichází v úvahu pouze v případě, zjistí-li libovůli v jejich postupu, tj. pokud jsou soudy vyvozená skutková zjištění v extrémním nesouladu s provedenými důkazy, resp.

tehdy, jestliže z odůvodnění rozhodnutí nevyplývá vztah mezi úvahami při hodnocení důkazů a skutkovými zjištěními na jedné straně a právními závěry na straně druhé [viz např. náleze ze dne 20. 6. 1995 sp. zn. III. ÚS 84/94 (N 34/3 SbNU 257)].

Takové vady však Ústavní soud v posuzovaném případě neshledal. Nejvyšší správní soud dospěl v souvislosti s důkazy navrženými stěžovatelkou k závěru, že znalecký posudek vyjadřující se k určité situaci zpětně může vycházet pouze ze zaznamenaných podkladů. Takový znalecký posudek může pouze potvrdit, zda revizní zpráva (či jiný znalecký posudek) obsahuje všechny potřebné formální znaky, popř. zda není vnitřně rozporná. Nemůže však vypovídat o stavu určitého zařízení či stavby k danému datu, jelikož znalec vyhotovující posudek nemohl zpětně stavbu či zařízení podrobit svému posouzení. Uvedený závěr vychází z předchozí judikatury Nejvyššího správního soudu, na kterou jmenovaný soud v napadeném rozsudku odkazuje (rozsudek ze dne 28. 5. 2015 sp. zn. 6 As 173/2014 a rozsudek ze dne 10. 12. 2015 sp. zn. 7 As 204/2015).

Ústavní soud k uvedenému navíc dodává, že stěžovatelka, která měla před krajským soudem postavení osoby zúčastněné na řízení, měla ústavně zaručené právo se v řízení vyjadřovat, ale neprovedením důkazů, které navrhovala, ani nemohla být z hlediska jejího postavení v řízení před krajským soudem zasažena její ústavně zaručená procesní práva (k tomu bližše viz náleze sp. zn. I. ÚS 946/16).

Pokud jde o námitky stěžovatelky ohledně porušení zásady proporcionality a ochrany dobré víry, poukazuje Ústavní soud na závěry správních soudů, které Nejvyšší správní soud v odůvodnění napadeného rozsudku shrnul následovně: „V nyní posuzované věci nejde o to, že ke dni vypracování první, druhé či třetí revizní zprávy nebylo nainstalováno určité zanedbatelné procento solárních panelů, a tuto skutečnost by OZNR (tj. stěžovatelka – poznámka Ústavního soudu) žalovanému (tj. Energetický regulační úřad – poznámka Ústavního soudu) žádným způsobem nezastírala. Naopak v nyní posuzované věci, OZNR v licenčním řízení předkládala buď nepravdivé, nebo dokonce zfalšované revizní zprávy, a snažila se tak vzbudit zdání, které neodpovídalo realitě. O nepravdivosti revizní zprávy ze dne 6. 12. 2010 prokazatelně věděla. Odstranění těchto nedostatků měla prokázat právě v pořadí druhá předložená revizní zpráva, na kterou se stěžovatelka při ohledání dne 31. 12. 2010 sama odkazovala, aby poté, kdy se ukázalo, že je zfalšovaná, tvrdila, že vůbec neví, kdo tuto zprávu ve správním řízení předložil. Soud je přesvědčen, že veškeré kroky stěžovatelky nebyly činěny v dobré víře, že splnila zákonem stanovené předpoklady pro udělení licence, ale naopak byly činěny za jediným účelem, a to dosáhnout vydání licence do 31. 12. 2010 a zabezpečit tak dosavadní výši státní podpory, a to bez ohledu na pravdivost předkládaných podkladů. To se jí nakonec

předložením zfalšované revizní zprávy podařilo. Jakmile se ukázalo, že je v pořadí druhá revizní zpráva padělkem, objevila se v obnoveném řízení v pořadí třetí revizní zpráva. Skutečnost, že žalovaný tyto revizní zprávy bez hlubšího zkoumání aproboval (a to jak druhou revizní zprávu v původním licenčním řízení, tak připuštěním bez dalšího zcela nově objevené zprávy ze dne 30. 12. 2010 v obnoveném licenčním řízení), svědčí o nezákonnosti jeho rozhodnutí a selhání příslušných odpovědných pracovníků. Nezákonnost napadených rozhodnutí však nemůže mít sama o sobě za následek prokázání dobré víry na straně stěžovatelky“ (bod 115 odůvodnění napadeného rozsudku Nejvyššího správního soudu).

Uvedené závěry Nejvyššího správního soudu, které vychází ze závěrů krajského soudu, shledal Ústavní soud ústavně konformními, oba správní soudy - i s ohledem na shora uvedené - tyto své závěry řádně odůvodnily a jejich argumentaci, tak jak je rozvedena v napadených rozsudcích (na které Ústavní soud pro stručnost odkazuje), považuje Ústavní soud za srozumitelnou a jejich úvahy neshledal nikterak nepřiměřenými či extrémními.

Jestliže stěžovatelka v licenčním řízení ve snaze vzbudit zdání, které neodpovídalo realitě, předkládala nepravdivé revizní zprávy a v jednom případě dokonce zfalšovanou revizní zprávu, lze uvedené jednání stěžovatelky zařadit do třetí modelové skupiny situací, tak jak je vymezil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 946/16, podle kterého „třetí skupinu pak představuje nezákonnost způsobená především či výlučně ze strany oprávněného ze správního rozhodnutí. Půjde zejména o situace, v nichž oprávněný orgány veřejné moci úmyslně uvedl v omyl uvedením nepravdivých skutečností, předložením nepravdivých podkladů, případně dosáhl příznivého rozhodnutí jiným protiprávním způsobem (např. jednáním majícím znaky trestného činu). Za takové situace nemůže být dána ani dobrá víra ve správnost takového rozhodnutí, ani důvěra v jeho zákonnost a neměnnost. Pokud správní soud přistoupí ke zrušení napadeného rozhodnutí za takové situace, zpravidla nebude důvodu, proč osobu oprávněnou z tohoto rozhodnutí chránit před dopady jejího protiprávního jednání (ledaže by bylo třeba chránit práva třetích, nezúčastněných osob)“. Blíže k modelovým skupinám situací, v jejichž mezích mají být jednotlivé případy hodnoceny z hlediska dobré víry, důvěry v zákonnost vydaných rozhodnutí, ale i podílu na důvodech jejich nezákonnosti, viz náleze sp. zn. I. ÚS 946/16.

Jak vyplývá z výše citovaného nálezu Ústavního soudu, nezákonnost rozhodnutí přijatého za takových okolností pak musí jít plně k tíži stěžovatelky, neboť nezákonnost rozhodnutí o licenci způsobila především vlastním protiprávním jednáním. Za takového stavu stěžovatelce nesvědčila ani dobrá víra, ani důvěra v zákonnost a neměnnost rozhodnutí o licenci. Nemůže tedy mít ani legitimní očekávání ve vztahu k nabytí státní podpory

a ochraně již vložených investic do zařízení výroby, neboť takové očekávání se může vztahovat zásadně jen k následkům jednání po právu (srov. nálezy sp. zn. I. ÚS 946/16).

Vzhledem k výše uvedenému Ústavní soud závěrem konstatuje, že nezjistil porušení ústavně garantovaných práv stěžovatelky. Proto ústavní stížnost odmítl podle ustanovení § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jde o návrh zjevně neopodstatněný.

Ústavní soud závěrem poznamenává, že vykonatelnost výroku I rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 20. 5. 2016 č. j. 62 A 71/2014-544 byla usnesením Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2017 č. j. I. ÚS 2082/17-53 odložena do rozhodnutí o věci samé; jeho vydáním pozbývá odkazované usnesení Ústavního soudu platnosti, aniž by muselo být formálně rušeno (§ 80 odst. 3 *per analogiam* zákona o Ústavním soudu).

Č. 7

K námitce podjatosti soudce

Procesní postup soudce vůči právnímu zástupci účastníka řízení, jehož jednání se důvodně jeví jako obstrukční, nelze sám o sobě považovat za projev podjatosti daného soudce, a tudíž za zásah do práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy.

Usnesení

Ústavního soudu – senátu složeného z předsedkyně senátu Kateřiny Šimáčkové a soudců Pavla Rychetského (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka – ze dne 28. června 2018 sp. zn. II. ÚS 978/18 ve věci ústavní stížnosti Vladimíra Michalce, zastoupeného Mgr. Václavem Voříškem, advokátem, se sídlem Ledčická 649/15, Praha – Dolní Chabry, proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. ledna 2018 č. j. 8 As 61/2017-35 o zamítnutí stěžovatelovy kasační stížnosti a proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 30. listopadu 2016 č. j. Nao 282/2016-92 týkajícímu se námítky podjatosti soudce, za účasti Nejvyššího správního soudu jako účastníka řízení a Krajského úřadu Pardubického kraje jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

I. Řízení o ústavní stížnosti v části týkající se usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 30. listopadu 2016 č. j. Nao 282/2016-92 se zastavuje.

II. Ústavní stížnost v části týkající se rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. ledna 2018 č. j. 8 As 61/2017-35 se odmítá.

Odůvodnění

I. Vymezení věci

1. Ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 15. 3. 2018 a dále doplněna dne 18. 5. 2018, stěžovatel navrhl zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí Nejvyššího správního soudu z důvodu tvrzeného porušení jeho základních práv podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“).

II. Shrnutí řízení před obecnými soudy

2. Stěžovatel se žalobou podanou Krajskému soudu v Hradci Králové – pobočce v Pardubicích (dále jen „krajský soud“) domáhal soudního přezkumu rozhodnutí Krajského úřadu Pardubického kraje (dále jen „krajský úřad“) ze dne 18. 11. 2015 č. j. KrÚ 73983/2015/ODSH/13. Tímto rozhodnutím krajského úřadu bylo zamítnuto odvolání stěžovatele proti rozhodnutí Magistrátu města Pardubice ze dne 31. 8. 2015 č. j. OSA/P-452/15-D/37, kterým byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání přestupku podle § 125c odst. 1 písm. f) bodu 4 zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů (zákon o silničním provozu), ve znění pozdějších předpisů, kterého se dopustil tím, že při řízení vozidla překročil nejvyšší dovolenou rychlost v obci o 14 km/h, a byla mu uložena pokuta ve výši 1 500 Kč a povinnost nahradit náklady řízení. Stěžovatel byl v řízení před soudem, které bylo vedeno u krajského soudu pod sp. zn. 52 A 15/2016, původně zastoupen advokátem Mgr. Jaroslavem Topolem na základě plné moci ze dne 30. 11. 2015, následně tento advokát udělil dne 28. 3. 2016 substituční plnou moc pro neurčitý počet řízení advokátu Mgr. Václavu Voříškovi. Substituční plná moc byla krajskému soudu zaslána dne 1. 11. 2016, přičemž dne 2. 11. 2016 se ve věci konalo ústní jednání, na němž Mgr. Voříšek vznesl námitku podjatosti samosoudce JUDr. Jana Dvořáka. Námitku podjatosti zástupce stěžovatele podle protokolu o jednání ze dne 2. 11. 2016 odůvodnil tak, že v jiném soudním řízení, v němž také vystupoval jako právní zástupce účastníka řízení na základě substituční plné moci udělené Mgr. Topolem, mu bylo soudcem JUDr. Dvořákem sděleno, že si na něj zřídil složku, v níž si eviduje, kdy přišel na soud, a že ještě neví, co s touto složkou udělá. Současně Mgr. Voříšek sdělil, že z tohoto důvodu také podal na soudce JUDr. Dvořáka stížnost ke státní správě krajského soudu, která byla místopředsedou krajského soudu vyhodnocena jako nedůvodná, avšak hodlá podat žádost o přezkum tohoto rozhodnutí. Mgr. Voříšek při přednesu námítky podjatosti uvedl, že JUDr. Dvořák jej zastrašuje, uvádí o něm výroky pomlouvačné povahy, konkrétně že činí obstrukce a snaží se mařit jednání. Mgr. Voříšek také upozornil, že nevěděl o tom, že věc rozhoduje právě JUDr. Dvořák, když byl požádán Mgr. Topolem, aby jej v této věci zastoupil.

3. Soudce JUDr. Dvořák poté dle protokolu o jednání uvedl, že tvrzení obsažená v námitce podjatosti již byla předmětem dvou stížností Mgr. Voříška ke státní správě soudu, přičemž obě byly vyhodnoceny jako nedůvodné. K tomu, že by si měl na Mgr. Voříška vést složku, soudce uvedl, že se nejedná o žádnou formalizovanou složku, a za účelem rozptýlení jeho obav ho seznámil s tím, co je konkrétně předmětem shromažďování poznatků o něm. Soudce JUDr. Dvořák si takto eviduje protokoly z jednání, na které se Mgr. Voříšek dostavuje pozdě a chová se jinak nevhodně, kdy soudce má

za to, že se nejedná o bagatelní nedopatření z důvodu špatného spojení, ale o opakované jednání narušující řádný průběh soudních jednání v řízeních vedených jím, ale také soudkyní JUDr. Petrou Venclovou, Ph.D. Soudce JUDr. Dvořák na jednání vyjmenoval spisové značky těchto řízení, v nichž mělo dojít k výše uvedenému jednání Mgr. Voříška. Složka, na kterou advokát stěžovatele upozorňuje, obsahuje protokoly z těchto jednání a dále vytisknutý zákon soudní řád správní s poznámkami soudce. Soudce JUDr. Dvořák citoval z odpovědi na podané stížnosti a odkázal na vyřízení těchto předchozích stížností. Zástupci stěžovatele Mgr. Voříškovi bylo následně umožněno nahlédnout do protokolů o jednáních, které mají tvořit obsah zmíněné „složky“. Jednání bylo odročeno na neurčito za účelem předložení spisu Nejvyššímu správnímu soudu k rozhodnutí o námitce podjatosti. Dne 22. 11. 2016 podal zástupce stěžovatele Mgr. Voříšek proti soudci JUDr. Dvořákovi stížnost a podnět k zahájení kárného řízení z důvodu jeho zastrašování na výše popsaném jednání.

4. Nejvyšší správní soud rozhodl o námitce podjatosti usnesením ze dne 30. 11. 2016 č. j. Nao 282/2016-92 tak, že soudce JUDr. Dvořák není vyloučen z projednávání a rozhodnutí dané věci vedené u krajského soudu. Nejvyšší správní soud v usnesení uvedl, že se totožnými námitkami již zabýval v rozsudku ze dne 10. 11. 2016 č. j. 7 As 158/2016-72, v němž také nebyly shledány důvodnými, přičemž v této věci se jednalo přímo o řízení, ve kterém soudce JUDr. Dvořák advokátu Mgr. Voříškovi sdělil, že si na něj vede onu složku a vyhodnotil jeho jednání jako snahu o maření či narušování soudního jednání. Nejvyšší správní soud v usnesení zopakoval závěry z rozsudku č. j. 7 As 158/2016-72, zejména, že zmínku o složce je nutno vnímat v kontextu, v jakém byla použita, tedy v souvislosti s pozdními příchody Mgr. Voříška v několika řízeních za současného konstatování i dalších spisových značek řízení, v nichž k tomuto mělo docházet. Nepochybně tak měl soudce JUDr. Dvořák zmínkou o složce na mysli, že měl přehled o tom, že se jedná o opakované jednání zástupce stěžovatele, a šlo tedy o názor soudu na způsob výkonu advokátní činnosti zástupce stěžovatele. Nejvyšší správní soud neshledal u JUDr. Dvořáka přítomnost osobních antipatií či nepřátelství, které by mohly důvodně zpochybnit jeho nestranost. S ohledem na takové závěry rozsudku Nejvyššího správního soudu č. j. 7 As 158/2016-72 tedy uzavřel Nejvyšší správní soud také v usnesení č. j. Nao 282/2016-92, že pokud nezaložila vyjádření soudce JUDr. Dvořáka o „složce“ a údajně pomlouvácné odůvodnění rozsudku pochybnost o soudcově nestranosti v řízení, jehož se bezprostředně týkala, tím spíše nemohou narušit důvěru v nestranost tohoto soudce v řízení jiném.

5. Ve věci vedené krajským soudem pod sp. zn. 52 A 15/2016 poté krajský soud vydal rozsudek ze dne 8. 3. 2017, kterým byla žaloba stěžovatele zamítnuta. V tomto rozsudku se mj. uvádí: „Nutno poznamenat, že

k ústnímu jednání se žalobce ani jeho zmocněnec bez řádné omluvy nebo důležitého důvodu nedostavili, ale zmocněnec žalobce Ing. Miloslav Jaroš zaslal správnímu orgánu pouze své vyjádření, v němž uváděl svou obvyklou účelovou námitku, přičemž je již notorietou, že Ing. Miloslav Jaroš, jako jeden z řady zmocněnců, tj. např. Karel Sabbagh, Markéta Veselá, Petr Koucourek, Roman Kříž, atd., je účelově a obstrukčně jednajícím zmocněncem v těchto přestupkových věcech, kdy ‚nikoli náhodou‘ podává žaloby advokát Mgr. Jaroslav Topol (srov. např. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 11. 2014 č. j. 10 As 203/2014-48, k účelové a obstrukční strategii završené podáváním žalob Mgr. Topolem, srov. rozsudky Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 12. 2013 č. j. 1 As 83/2013-60, ze dne 17. 10. 2014 č. j. 4 As 171/2014-26). (...) Ostatně to je zcela typické pro zmíněnou obstrukční a účelovou strategii, kterou završuje podaná žaloba obdobně jako v jiných věcech, kdy vystupují již výše zmínění zmocněnci a soudům známý Mgr. Topol. (...) Pro zdejší soud, mající již dlouhodobé zkušenosti s obhajobou a aplikací účelové a obstrukční strategie v obdobných věcech ze strany advokáta Mgr. Topola, je to již notorietou (ostatně tyto případy zmiňuje už i bohatá judikatura NSS).“

6. Stěžovatel proti výše uvedenému rozsudku krajského soudu podal v zákonné lhůtě kasační stížnost, a to z důvodu nezákonnosti spočívající v nesprávném posouzení právní otázky soudem v předcházejícím řízení podle § 103 odst. 1 písm. a) soudního řádu správního, z důvodu nepřekoumatelnosti spočívající v nesrozumitelnosti rozhodnutí podle § 103 odst. 1 písm. d) soudního řádu správního a dále také podle § 103 odst. 1 písm. c) soudního řádu správního z důvodu zmatečnosti v řízení před soudem spočívající v tom, že ve věci rozhodoval vyloučený soudce. V kasační stížnosti stěžovatel uvedl, že soudce JUDr. Dvořák je vyloučen ve vztahu k oběma jeho právním zástupcům, tj. k Mgr. Topolovi a k Mgr. Voříškovi, a to pro svůj neobjektivní poměr k těmto advokátům. V tomto ohledu stěžovatel odkazuje na části rozsudku krajského soudu citované v bodě 5 tohoto usnesení s tím, že soudce takto nepřipustně odůvodňuje zamítnutí žaloby a odrazeje Mgr. Topola od výkonu zastupování žalobce (stěžovatele) pomocí nepravdivých a difamujících tvrzení. Důvod pro vyloučení soudce vůči Mgr. Voříškovi odůvodnil stěžovatel stejně jako námitku podjatosti podanou dříve v tomto řízení (viz bod 2 tohoto usnesení) a nadto uvedl, že soudce JUDr. Dvořák se vůči němu nevhodně choval právě v průběhu jednání, kdy byla námitka podjatosti vznesena, tj. v průběhu jednání konaného dne 2. 11. 2016. Stěžovatel takto v kasační stížnosti popsal, jak měl být Mgr. Voříšek soudcem JUDr. Dvořákem upozorněn, že dobře neposlouchá, následně vyzýván a napomínán, aby se usadil a uklidnil. Soudce dále advokátovi sdělil, že byl asi rozčilen, a také v reakci na předchozí soudce uvedl, že již byl advokát informován jeho kolegyní, že v dané jednací síni není nahrávací

zařízení. Stěžovatel dále poukázal na to, že soudce nesprávně uvedl, že sám advokát Mgr. Voříšek měl vůči soudci uplatnit výtku, aby se uklidnil. Soudce tak pronášel nepravdivá tvrzení na adresu advokáta, která jsou způsobilá vážnou měrou ohrozit vážnost advokáta u spoluobčanů, zejména na poškodit advokáta při výkonu povolání, čímž formálně naplnil skutkovou podstatu přečinu pomluvy podle § 184 odst. 1 trestního zákoníku. Vyloučení soudce JUDr. Dvořáka je dále odůvodněno také tím, že byla proti advokátovi Mgr. Voříškovi podána nedůvodná stížnost předsedou krajského soudu, jejíž podání však dle informací advokáta inicioval soudce JUDr. Dvořák.

7. Nejvyšší správní soud kasační stížnost rozsudkem ze dne 17. 1. 2018 zamítl (výrok I) a rozhodl o tom, že stěžovatel nemá právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti (výrok II). V rozsudku se Nejvyšší správní soud zabýval všemi kasačními námitkami a tyto shledal jako nedůvodné. Zejména se rozsudek zaměřuje na tvrzenou podjatost soudce JUDr. Dvořáka a k této uvádí, že je Nejvyššímu správnímu soudu z úřední činnosti známo, že advokát Mgr. Voříšek opakovaně neúspěšně namítá podjatost soudce JUDr. Dvořáka a jeho postup vykazuje znaky systematického obstrukčního jednání. Skutečnosti uváděné zástupcem stěžovatele dokládají, že tento zástupce činí v řízení před krajským soudem opakované kroky vedoucí k maření jednání soudu spíše než to, že by byl soudce podjatý.

III. Argumentace stěžovatele

8. Stěžovatel tvrdí, že výrokem I napadeného rozsudku bylo porušeno jeho ústavně zaručené právo domáhat se stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a obecně ústavně zaručené právo na spravedlivé řízení, a navrhuje jeho zrušení. Současně se domáhá zrušení výroku II napadeného rozsudku.

9. K porušení výše uvedených ústavně zaručených práv tak mělo dojít tím, že ve věci rozhodoval vyloučený soudce krajského soudu JUDr. Dvořák, a dále, že se Nejvyšší správní soud bez řádného odůvodnění odmítl vypořádat s namítanou podjatostí soudce. Důvod jeho vyloučení přitom spočívá v jeho poměru k původnímu právnímu zástupci stěžovatele Mgr. Topolovi a stejně tak k jeho současnému právnímu zástupci Mgr. Voříškovi. Jako důvody pro vyloučení soudce JUDr. Dvořáka ve vztahu k Mgr. Topolovi stěžovatel odkazuje na části odůvodnění rozsudku krajského soudu citované v bodě 5 tohoto usnesení a uvádí, že neví, co má dělat a jakého zástupce si zvolit, když se do jeho zástupce naváží soudce v odůvodnění rozsudku, a narušuje tak důstojnost soudního řízení, soudcovského a advokátního stavu a svými nestandardními výroky v rozsudku narušuje zdání objektivity rozsudku. Stěžovatel nevěděl, že by byl Mgr. Topol soudům známý, a považuje tvrzení obsažená v rozsudku stran tohoto

právního zástupce za nepravdivá a difamující. I kdyby však byly příléhavé odkazy na další rozhodnutí Nejvyššího správního soudu týkající se „nikoli náhodného podávání žalob Mgr. Topolem“, jedná se o účelové a zbytečně negativní vykreslení advokáta pomocí tvrzení jiných osob, přičemž takové odkazy na další rozsudky neměly na podstatu žaloby vliv, a byly tak zbytečné. Z toho plyne logické podezření, že jediným cílem jejich uvedení bylo poškozování advokáta Mgr. Topola, a podjatost soudce JUDr. Dvořáka vůči němu je tedy spatřována ve zbytečném shromáždění mnoha informací o advokátovi v odůvodnění jednoho rozsudku.

10. Důvody podjatosti vůči Mgr. Voříškovi spatřuje stěžovatel v tom, že si na něj měl soudce JUDr. Dvořák založit složku a tou ho zastrašovat, přičemž odůvodnění se z velké části shoduje s již dříve uplatněnou námitkou podjatosti a argumentací obsaženou v kasační stížnosti a dalších dokumentech (např. stížnost proti soudci JUDr. Dvořákovi a podnět k zahájení kárného řízení ze dne 22. 11. 2016). Stěžovatel opakovaně uvádí, že jako problematické shledává, že složka je na osobu Mgr. Voříška soudcem JUDr. Dvořákem stále vedena a rozšiřována a že nebyl nikdy seznámen s jejím obsahem, přičemž se jedná o nezákonné zpracování osobních údajů. Nejvyšší správní soud se však v napadeném rozsudku namítanou podjatostí soudce vůbec nezabýval, a neposoudil tak, zda je kasační stížnost důvodná podle § 103 odst. 1 písm. c) soudního řádu správního. Kasační stížnost stěžovatele tak nebyla posouzena v celém rozsahu a napadený rozsudek je nepřezkoumatelný. Stěžovatel nepovažuje tvrzení obsažené v napadeném rozsudku, že Mgr. Voříšek opakovaně neúspěšně namítá podjatost soudce JUDr. Dvořáka a jeho postup vykazuje znaky obstrukčního jednání (viz bod 7 tohoto usnesení), a odkaz na další rozhodování Nejvyššího správního soudu o podjatosti JUDr. Dvořáka ve vztahu k zástupci stěžovatele za dostatečné vypořádání této námítky. Obyčejné podání námítky podjatosti nemůže být Nejvyšším správním soudem hodnoceno jako „systematické obstrukční jednání“ a jako „kroky vedoucí k maření jednání soudu“. Advokát Mgr. Voříšek nikdy žádné jednání nemařil ani nečinil obstrukce, neboť ani není zřejmé, co užitečného by z takového jednání mohlo vzejít, když podání námítky podjatosti prodlouží řízení pouze o několik málo měsíců. Zástupce stěžovatele bude podávat námitku podjatosti proti soudci JUDr. Dvořákovi do doby, než pominou důvody pro její uplatnění, tj. do ukončení vedení složky na zástupce stěžovatele Mgr. Voříška anebo do doby, kdy bude judikováno, že vedení složky soudcem na advokáta a de facto vyhrožování budou označeny za důvod vyloučení soudce. Trvajících neochota Nejvyššího správního soudu judikovat, že je JUDr. Dvořák vyloučen ve vztahu k Mgr. Voříškovi, pouze produkuje opakovaně rozsudky a usnesení, z kterých si veřejnost může učinit negativní úsudek o stavu justice.

IV. Procesní předpoklady řízení před Ústavním soudem

11. Ústavní soud posoudil splnění procesních předpokladů řízení a shledal, že ústavní stížnost byla podána včas osobou k tomu oprávněnou, splňuje i ostatní zákonem stanovené náležitosti a Ústavní soud je k jejímu posouzení příslušný. Stěžovatel je právně zastoupen v souladu s požadavky § 29 až 31 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o Ústavním soudu“) a ústavní stížnost je přípustná, neboť stěžovatel vyčerpал všechny zákonné procesní prostředky k ochraně svého práva (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu a *contrario*).

12. Stěžovatel brojil původně ústavní stížností jak proti rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. ledna 2018 č. j. 8 As 61/2017-35, tak proti usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 30. listopadu 2016 č. j. Nao 282/2016-92, avšak doplněním ústavní stížnosti ze dne 18. 5. 2018 vzal stěžovatel ústavní stížnost v té části, ve které směřovala proti výše specifikovanému usnesení Nejvyššího správního soudu, zpět. Zákon o Ústavním soudu umožňuje zpětzetí ústavní stížnosti až do okamžiku, než se soud odebere k závěrečné poradě. Vzhledem k tomu, že stěžovatel vzal ústavní stížnost v této části zpět včas, rozhodl Ústavní soud v souladu s § 77 zákona o Ústavním soudu o zastavení řízení v této části (výrok I tohoto usnesení).

V. Vlastní posouzení

13. Po seznámení se s napadeným rozhodnutím a rozhodnutím soudu prvního stupně Ústavní soud zhodnotil, že ústavní stížnost je zjevně neopodstatněná [pro rozhodná kritéria srov. náleze ze dne 25. 9. 2007 sp. zn. Pl. ÚS 85/06 (N 148/46 SbNU 471); všechna zde citovaná rozhodnutí Ústavního soudu jsou dostupná na <http://nalus.usoud.cz>]. Zjevná neopodstatněnost ústavní stížnosti, přes její ústavněprávní rozměr, může mimo jiné plynout také z předchozích rozhodnutí Ústavního soudu, která již shodnou či obdobnou právní otázku vyřešila [usnesení ze dne 24. září 2002 sp. zn. Pl. ÚS 24/02 (U 31/27 SbNU 341)].

14. V řízení o ústavních stížnostech [čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy České republiky (dále jen „Ústava“), § 72 a násl. zákona o Ústavním soudu] se Ústavní soud jako soudní orgán ochrany ústavnosti (čl. 83 Ústavy) omezuje na posouzení, zda rozhodnutími orgánů veřejné moci nebo postupem předcházejícím jejich vydání nebyla porušena ústavně zaručená základní práva a svobody. To znamená, že jejich ochrana je jediným důvodem, který otevírá prostor pro zásah do rozhodovací činnosti těchto orgánů, což platí i pro případné přehodnocení jejich skutkových zjištění nebo právních závěrů. Tento závěr se přitom uplatní i ve vztahu k postupu a rozhodování obecných soudů. Ústavní soud totiž není v postavení jejich další instance, a tudíž jeho zásah nelze odůvodnit toliko tím, že se obecné soudy dopustily pochybení při aplikaci tzv. podústavního práva či jiné nesprávnosti.

15. Směřuje-li ústavní stížnost proti rozhodnutí orgánu veřejné moci, považuje ji Ústavní soud zpravidla za zjevně neopodstatněnou dle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu, jestliže napadené rozhodnutí není, vzhledem ke své povaze, namítaným vadám svým či vadám řízení, které jeho vydání předcházelo, způsobilé porušit základní práva a svobody stěžovatele, tj. kdy ústavní stížnost postrádá ústavněprávní dimenzi. O takový případ jde i v posuzované věci.

16. Námitky stěžovatele obsažené v ústavní stížnosti směřují proti rozsudku Nejvyššího správního soudu, který měl pochybit jednak tím, že nerozhodl o tom, že soudce JUDr. Dvořák je vyloučeným soudcem v této věci pro poměr k oběma právním zástupcům stěžovatele, a dále že se v napadeném rozsudku s argumenty o tvrzené podjatosti obsaženými v kasací stížnosti dostatečně nevypořádal.

17. Právo jednotlivce domáhat se stanoveným postupem svého práva u nestranného soudu je zaručeno čl. 36 odst. 1 Listiny, přičemž záruka nestrannosti se konkrétně pro správní soudnictví odráží v § 8 soudního řádu správního, který upravuje postup pro vyloučení soudce z projednání a rozhodnutí věci v případě, že je dán, se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům, důvod pochybovat o jeho nepodjatosti. Z formulace námitek stěžovatele v ústavní stížnosti i z jiných dřívějších podání je zřejmé, že stěžovatel má za to, že je dán důvod pochybovat o nepodjatosti JUDr. Dvořáka pro jeho poměr k jeho právním zástupcům Mgr. Topolovi a Mgr. Voříškoví. Přičemž takový závadový poměr soudce k dotčeným osobám je dán tehdy, když je soudce k daným osobám v příbuzenském či obdobném poměru, popř. ve vztahu přátelském nebo naopak zjevně nepřátelském (srov. komentář Jemelka, L. a kol. Soudní řád správní. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 57. ISBN 978-80-7400-498-8).

18. Současně Ústavní soud v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva rozlišuje subjektivní a objektivní aspekt hodnocení nestrannosti soudu, resp. podjatosti soudce [srov. např. nález ze dne 8. 7. 2008 sp. zn. Pl. ÚS 13/06 (N 126/50 SbNU 97)], kdy Listina i Úmluva vyžadují, aby byl soud nestranný nejen z hlediska osobního přesvědčení soudců, kteří věc rozhodují (subjektivní hledisko), nýbrž i z hlediska toho, zda osoba soudce nabízí dostatečné záruky vyloučení všech důvodných pochybností v tomto směru (objektivní hledisko). Nyní posuzovaná věc přitom není zdaleka prvním případem, kdy se soudy zabývají námitkou podjatosti vznesenou v řízení, kde je důvodné uvažovat o obstrukčních snahách procesní strany, ať už účastníka řízení, nebo jeho právního zástupce. V takových řízeních dochází k situacím, kdy mnohdy k nelibosti daného účastníka řízení či jeho právního zástupce koná příslušný soudce takové kroky, aby případnému obstrukčnímu jednání zamezil. V tomto ohledu je nutno podotknout, že jak se poté nestrannost soudce subjektivně jeví účastníku

takového řízení, nelze považovat za objektivní ukazatel, neboť ať je postoj účastníka jakkoli pochopitelný, není určujícím prvkem, protože za rozhodující je nutno považovat reálnou existenci objektivních okolností, které by mohly vést k pochybnostem, zda soudce disponuje určitým – nikoli nezávazným – vztahem k věci, resp. k účastníkům či jejich zástupcům (srov. usnesení ze dne 18. 4. 2012 sp. zn. IV. ÚS 2258/11).

19. Ve správním soudnictví přitom na situace, kdy by samotný postup soudce v daném řízení u účastníka vyvolal pochyby o jeho nestranosti, pamatuje přímo soudní řád správní, jenž stanoví, že důvodem k vyloučení soudce nejsou okolnosti, které spočívají v postupu soudce v řízení o projednávané věci (viz § 8 odst. 1 soudního řádu správního), což se logicky promítá do rozhodovací praxe Nejvyššího správního soudu (srov. např. usnesení Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 10. 2016 č. j. Nao 197/2016-74). Podobně pro trestní řízení judikuje Nejvyšší soud, že způsob, jakým vede předseda senátu přípravu veřejného zasedání a průběh trestního řízení obecně, nemůže být pokládán za způsobilý založit námitku podjatosti (srov. např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 13. 5. 2009 sp. zn. 8 Tdo 452/2009). Nejvyšší soud nadto v usnesení ze dne 26. 1. 2017 sp. zn. 11 Tvo 1/2017 dospěl k závěru, že soudce je přímo povinen v zájmu zamezení neopodstatněných průtahů posuzovat odůvodněnost omluv obhájce z nařízeného jednání a za tímto účelem provádět potřebná šetření. Ústavní soud se ztotožňuje se závěrem Nejvyššího soudu v tom, že procesní postup soudce vůči právnímu zástupci účastníka řízení, jehož jednání se důvodně jeví jako obstrukční, nelze samo o sobě považovat za projev podjatosti daného soudce.

20. V posuzovaném případě má být dle stěžovatele podjatost soudce JUDr. Dvořáka ve vztahu k právnímu zástupci Mgr. Topolovi dána jeho vyjádřeními na adresu tohoto advokáta obsaženými v rozsudku krajského soudu (viz bod 5 tohoto usnesení), které jsou dle stěžovatele nepravdivé a difamující. K tomuto je nutno uvést, že soudce JUDr. Dvořák v rozsudku své tvrzení doplňuje citací čísla jednacího rozsudku Nejvyššího správního soudu, z něhož lze pravdivost tvrzení ověřit. Současně se nelze ztotožnit s tvrzením stěžovatele, že jediným cílem, který lze v zahrnutí takových argumentů o Mgr. Topolovi do odůvodnění rozsudku krajského soudu spatřovat, je profesní či jiné poškození Mgr. Topola. Je nasnadě, že legitimním cílem soudce pro zahrnutí takových informací do rozsudku je informovat daného právního zástupce o tom, že soud si je jeho opakovaných kroků vědom, a tím potažmo zabránit stejnému nežádoucímu jednání do budoucna. Je samozřejmě nutné přisvědčit stěžovateli, že se jedná o „soudu známého“ právního zástupce a takový fakt nesmí být přičítán stěžovateli k tíži. Podstatné však je, že výše uvedené stěžovateli k tíži přičítáno nebylo, neboť z řízení, způsobu jeho vedení ani z učiněných

rozhodnutí neplyne, že by soudce JUDr. Dvořák jakkoli založil svá procesní i meritorní rozhodnutí na tvrzeních o Mgr. Topolovi.

21. Tvrzená podjatost soudce JUDr. Dvořáka vůči druhému právnímu zástupci Mgr. Voříškovi má pak vyplývat zejména z toho, že si soudce na daného advokáta „vede složku“, jejíž obsah je zástupci stěžovatele neznámý, a existencí této složky je soudcem zastršován. Z napadeného rozsudku a současně i z argumentace stěžovatele je zjevné, že zástupce stěžovatele namítá podjatost vůči JUDr. Dvořákovi opakovaně, přičemž v každém takovém případě odůvodňuje námitku podjatosti totožně existencí výše zmíněné složky. Poprvé se těmito argumenty zabýval Nejvyšší správní soud v rozsudku ze dne 10. 11. 2016 č. j. 7 As 158/2016-69, tj. v řízení, v němž přímo došlo k namítanému jednání, tj. ke sdělení o existenci dané „složky“. Nejvyšší správní soud se v tomto rozsudku zcela uspokojivě vypořádal s argumentací zástupce stěžovatele a uvedl, že zmínku soudce o dané složce je nutno hodnotit v kontextu opakovaných neomluvených pozdních příchodů zástupce stěžovatele na jednání, které soudce v zájmu zabránění průtahům řízení začal evidovat. Ústavní stížnost označuje za problematické, že stěžovatel nezná obsah složky, která mu nikdy nebyla zpřístupněna. Jak ovšem vyplývá z protokolu o jednání konaného v této věci dne 2. 11. 2016 u krajského soudu, JUDr. Dvořák po přednesu námítky Mgr. Voříškem jej za účelem rozptýlení jeho obav seznámil s tím, co je konkrétně předmětem shromažďování poznatků o něm, uvedl, že se nejedná o formalizovanou složku v pravém smyslu, a konkrétně vyjmenoval spisové značky těch řízení, z nichž shromažďoval protokoly o jednání svědčící o pozdních příchodech Mgr. Voříška.

22. K tvrzení, že se napadený rozsudek dostatečně nevypořádává s argumenty o tvrzené podjatosti obsaženými v kasační stížnosti, pak nutno podotknout, že otázce podjatosti se napadený rozsudek věnuje nejpodrobněji ze všech tvrzených kasačních důvodů a současně zcela dostatečně. Napadený rozsudek částečně odkazuje na dřívější usnesení Nejvyššího správního soudu, kterým rozhodoval o námitce podjatosti v této věci (usnesení ze dne 30. 11. 2016 č. j. Nao 282/2016-92), zabývá se nepřipustností opakovaně uplatněné námítky podjatosti na jednání v témže řízení dne 8. 3. 2017 a dále uvádí, že Nejvyššímu správnímu soudu je známo, že zástupce stěžovatele opakovaně neúspěšně namítá podjatost JUDr. Dvořáka a jeho postup vykazuje znaky systematického obstrukčního jednání. Současně napadený rozsudek odkazuje na několik vybraných rozhodnutí, v nichž o obsahově shodné námitce podjatosti již rozhodoval. S ohledem na to, že tvrzenou podjatost soudce JUDr. Dvořáka zástupce stěžovatele neodůvodnil jakkoli odlišně od předchozích případů, neshledal Ústavní soud výše popsané odůvodnění napadeného rozsudku za nedostačující.

23. Závěr ústavní stížnosti pak otevírá prostor pro úvahy hodnotící jednání zástupce stěžovatele z dlouhodobého pohledu. Dle ústavní stížnosti vyhodnotil Nejvyšší správní soud nesprávně jako obstrukční jednání obyčejné podání námítky podjatosti, přičemž advokát Mgr. Voříšek nikdy žádné jednání nemařil ani nečinil obstrukce. Ústavní soud zde zdůrazňuje, že zástupce stěžovatele opakovaně podává proti soudci JUDr. Dvořákovi námítky podjatosti zcela stejného obsahu, resp. ve svých podáních neuvádí žádné nové skutečnosti, které by mohly vést k odlišnému rozhodnutí, než tomu bylo v předchozích případech. Současně zástupce stěžovatele v ústavní stížnosti deklaruje, že bude podávat námitku podjatosti proti soudci JUDr. Dvořákovi do doby, než pomínou důvody pro její uplatnění, tj. do ukončení vedení složky na zástupce stěžovatele Mgr. Voříška anebo do doby, kdy bude judikováno, že vedení složky soudcem na advokáta a de facto vyhrožování bude označeno za důvod vyloučení soudce. Jinými slovy, zástupce stěžovatele napřímo uvádí, že bude i při nezměněném skutkovém stavu podávat námítky podjatosti tak dlouho, dokud soudy nerozhodnou způsobem, jaký požaduje. Nelze tedy mluvit o „trvajícím neochotě Nejvyššího správního soudu judikovat, že je JUDr. Dvořák vyloučen ve vztahu k Mgr. Voříškovi“, která produkuje opakovaná rozhodnutí, dle nichž „si veřejnost může učinit negativní úsudek o stavu justice“, jak stěžovatel popisuje v ústavní stížnosti. Naopak je to trvajícím neochotou zástupce stěžovatele akceptovat pravomocná a konzistentní rozhodnutí soudů, která zbytečně zatěžuje správní soudnictví, neboť je evidentní, že při nezměněném skutkovém stavu zástupce stěžovatele jiného výsledku nedosáhne. Nelze tedy než souhlasit se závěry opakovaně učiněnými obecnými soudy, že postup zástupce stěžovatele vykazuje znaky systematického obstrukčního jednání.

24. Ústavní soud proto zhodnotil, že Nejvyšší správní soud rozhodl v souladu se zákonem, své rozhodnutí řádně a logicky odůvodnil, a napadeným rozsudkem tak nedošlo k zásahu do práva stěžovatele na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a čl. 6 odst. 1 Úmluvy, případně do jeho jiných ústavně zaručených základních práv či svobod.

25. Na tomto místě je také vhodné citovat první rozhodnutí zabývající se námítkou podjatosti vznesenou Mgr. Voříškem vůči soudci JUDr. Dvořákovi odůvodněnou zmínkou o výše mnohokrát zmiňované „složce“, tj. rozsudek ze dne 10. 11. 2016 č. j. 7 As 158/2016-69: „V odůvodnění napadeného rozsudku jsou proto následně jako obiter dictum obsaženy úvahy soudu o údajném obstrukčním a účelovém jednání zástupce stěžovatele, které má spočívat v tom, že se opakovaně dostavuje se zpožděním na nařízená ústní jednání. (...) Podrobné odůvodnění této okolnosti má bezpochyby i preventivní funkci. Účastníci a jejich zástupci získali náhled soudu na takový procesní postup a mohou se tomu v budoucnu přizpůsobit.“ Avšak

s ohledem na výše uvedené je evidentní, že k takovému přizpůsobení ze strany zástupce stěžovatele nedošlo.

26. Je možno souhlasit se stěžovatelem, pokud jde o tvrzení, že ani není zřejmé, co užitečného by z opakovaného podávání námítky podjatosti jako obstrukčního jednání mohlo vzejít, a je proto na zástupci stěžovatele, aby do budoucna zvážil svá tvrzení o podjatosti soudce JUDr. Dvořáka, neobjeví-li se nové skutečnosti, na jejichž základě by mohly soudy dospět k odlišnému závěru. Při dalším namítání podjatosti JUDr. Dvořáka ve vztahu k osobě zástupce stěžovatele za zcela nezměněných skutkových okolností se jeví možnost úspěchu takového podání jako iluzorní.

27. Ze všech výše uvedených důvodů Ústavní soud rozhodl o odmítnutí ústavní stížnosti mimo ústní jednání bez přítomnosti účastníků řízení, a to podle § 43 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu pro její zjevnou neopodstatněnost.

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu	Číslo, pod nímž byl nález publikován ve Sbírce zákonů
64.	IV. ÚS 1200/16	
65.	II. ÚS 2602/16	
66.	II. ÚS 3189/16	
67.	II. ÚS 76/17	
68.	III. ÚS 3579/17	
69.	IV. ÚS 719/18	
70.	IV. ÚS 193/17	
71.	I. ÚS 585/17	
72.	II. ÚS 4026/17	
73.	IV. ÚS 827/18	
74.	III. ÚS 2332/16	
75.	II. ÚS 492/17	
76.	III. ÚS 2324/17	
77.	I. ÚS 1676/17	
78.	II. ÚS 2941/17	
79.	III. ÚS 3061/17	
80.	II. ÚS 3139/17	
81.	II. ÚS 3976/17	
82.	II. ÚS 4085/17	
83.	II. ÚS 807/18	
84.	IV. ÚS 14/17	
85.	IV. ÚS 2/18	
86.	I. ÚS 1206/15	
87.	I. ÚS 2119/17	
88.	I. ÚS 2502/17	
89.	I. ÚS 2869/17	
90.	II. ÚS 1191/17	
91.	IV. ÚS 2881/17	
92.	II. ÚS 279/18	
93.	III. ÚS 610/18	
94.	II. ÚS 635/18	
95.	Pl. ÚS 15/16	116/2018 Sb.
96.	IV. ÚS 1374/17	
97.	II. ÚS 1849/17	
98.	II. ÚS 2640/17	
99.	II. ÚS 2802/17	
100.	II. ÚS 3151/17	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK NÁLEZŮ

101.	II. ÚS	550/18	
102.	II. ÚS	658/18	
103.	II. ÚS	186/17	
104.	I. ÚS	2996/17	
105.	I. ÚS	946/16	
106.	I. ÚS	3842/17	
107.	II. ÚS	1152/17	
108.	I. ÚS	1434/17	
109.	II. ÚS	2109/17	
110.	I. ÚS	4022/17	
111.	I. ÚS	3765/17	
112.	Pl. ÚS	35/17	135/2018 Sb.
113.	Pl. ÚS	36/17	
114.	III. ÚS	1265/16	
115.	IV. ÚS	3375/17	
116.	I. ÚS	3696//17	
117.	II. ÚS	699/18	
118.	IV. ÚS	1477/18	

SYSTEMATICKÝ REJSTŘÍK UVEŘEJNĚNÝCH USNESENÍ

Pořadové číslo ve Sbírce rozhodnutí	Značka soudního spisu
2.	Pl. ÚS 9/17
3.	I. ÚS 3245/17
4.	IV. ÚS 1098/18
5.	I. ÚS 771/18
6.	I. ÚS 2082/17
7.	II. ÚS 978/18

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- adhezní řízení – N. č. 87, 88, 109
- advokát – N. č. 70, 71, 79, 96, usn. č. 3, 7
 - náhrada nákladů právního zastoupení – N. č. 70, 71, 79, 96
 - odměna – N. č. 96
- advokátní tarif – N. č. 96
- amnestie – N. č. 113
- analogie – N. č. 80
- autonomie vůle – N. č. 102

- bezdůvodné obohacení – N. č. 70, 71, 102
- bolestné – N. č. 116
- byt – N. č. 102
 - nájem bytu – N. č. 102
 - nájemné – N. č. 102
 - úhrada za užívání – N. č. 102

- círky a náboženské společnosti – N. č. 78, 98
 - majetek – N. č. 78, 98
 - restituce – N. č. 78, 98

- daň
 - druhy daní
 - spotřební – N. č. 80
 - související pojmy
 - daňové řízení – N. č. 108
 - doměření daně – N. č. 80
 - penále – N. č. 80
- dědické právo – N. č. 101
- dědictví – N. č. 101
 - odmítnutí – N. č. 101
- dělba moci
 - viz (též) „moc / dělba moci“
- detence – N. č. 99
 - zabezpečovací – N. č. 99
- dítě – N. č. 73, 76, 77, 84, 85, 90, 93, 104, 114
 - odloučení od rodičů – N. č. 85, 114
 - práva – N. č. 73, 76, 114
 - styk rodičů s nezletilými dětmi – N. č. 90, 104
 - výchova a péče – N. č. 90, 104
 - zájem dítěte – N. č. 73, 84, 85, 90
 - zdravotně postižené – N. č. 84, 93
- dobrá víra – N. č. 98

VĚCNÝ REJSTRÍK

dobré mravy – N. č. 67

dokazování

– viz (též) „občanské soudní řízení / dokazování“

– viz (též) „správní soudnictví / dokazování“

– viz (též) „trestní řízení / dokazování“

doprava silniční – N. č. 75, 107, 111, usn. č. 5

doručenka – N. č. 118

doručování – N. č. 106, 118

– do datové schránky – N. č. 118

– v trestním řízení – N. č. 106, 118

dovolání

– viz (též) „občanské soudní řízení / dovolání“

– viz (též) „trestní řízení / dovolání“

důkazy – N. č. 84

– důkazní břemeno – N. č. 84

energetika – N. č. 66, 105, 108, usn. č. 6

– elektrická energie – N. č. 66, 105, 108, usn. č. 6

exekuce – N. č. 65, 91, 103

– náklady – N. č. 91, 103

– výše – N. č. 103

– zastavení – N. č. 91

exekutor – N. č. 65, 91

– odměna – N. č. 65, 91

hospodářská soutěž – N. č. 94

in dubio pro reo – N. č. 68

insolvenční řízení – N. č. 65, 91, 117

– přihlášení pohledávky – N. č. 91

interpretace – N. č. 102

jméno a příjmení – N. č. 77

kasace – N. č. 78, 117

kolize základních práv a svobod – N. č. 85

léčiva – N. č. 74

legitimace – N. č. 93, usn. č. 4

– aktivní – N. č. 93, usn. č. 4

legitimní očekávání – N. č. 65, 93, 96, 112

lhůta – N. č. 94, 99, 106, 118

VĚCNÝ REJSTRÍK

- k podání správní žaloby - N. č. 94
- k podání stížnosti v trestním řízení - N. č. 106
- počátek běhu - N. č. 94, 99, 106
- libovůle - N. č. 86, 101

- majetek - N. č. 78, 98
 - církevní - N. č. 78, 98
- matrika - N. č. 77
 - matriční úřad - N. č. 77
- mezera v zákoně - N. č. 80
- moc - N. č. 113
 - dělba moci - N. č. 113
 - soudní - N. č. 113
 - výkonná - N. č. 113

- náhrada nemajetkové újmy v penězích - N. č. 77, 87, 88, 100, 109
- náklady řízení
 - viz (též) „exekuce / náklady“
 - viz (též) „občanské soudní řízení / náklady řízení“
 - viz (též) „Ústavní soud / náklady řízení“
 - viz (též) „výkon rozhodnutí / náklady“
- nejvyšší státní zástupce - N. č. 66, 105, usn. č. 6
- nemajetková újma - N. č. 67, 77, 87, 88, 100, 109
 - náhrada v penězích - N. č. 77, 87, 88, 100, 109
- neplatnost - N. č. 98, 102
 - absolutní - N. č. 98
 - kupní smlouvy - N. č. 98
 - právního úkonu - N. č. 102
- nepřezkoumatelnost - N. č. 117
 - rozhodnutí - N. č. 117
- nullum crimen sine lege - N. č. 107

- občanské soudní řízení - N. č. 69, 70, 71, 72, 79, 81, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 96, 100, 103, 109, 114, 115, 116
 - dokazování - N. č. 84, 86, 90
 - břemeno důkazní - N. č. 84
 - hodnocení důkazů - N. č. 86, 90
 - dovolání - N. č. 72, 81, 87, 88, 89, 100, 109
 - dovolací důvody - N. č. 89
 - poučení o možnosti podat dovolání - N. č. 81
 - přípustnost - N. č. 87, 88, 89, 100, 109
 - náklady řízení - N. č. 70, 71, 72, 79, 96, 115

VĚCNÝ REJSTRÍK

- náhrada - N. č. 70, 71, 79, 96, 115
 - náklady právního zastoupení - N. č. 70, 71, 79, 96
 - při zastavení řízení - N. č. 115
- náhrada při částečném úspěchu v řízení - N. č. 115
 - při zpětvzetí návrhu - N. č. 115
- odůvodnění rozhodnutí - N. č. 103, 114
- odvolání - N. č. 69
 - doručení druhé straně - N. č. 69
- předběžné opatření - N. č. 69, 114
- rozhodnutí o odvolání - N. č. 69
- zastavení řízení - N. č. 115, 116
- zpětvzetí návrhu - N. č. 115, 116
- obec - N. č. 101
- obecní policie - usn. č. 5
- obhajoba - N. č. 113, usn. 3
 - právo na obhajobu - N. č. 113, usn. č. 3
- obnova řízení - N. č. 106
 - trestního - N. č. 106
- odlišné stanovisko - N. č. 113, usn. č. 2
- odměna - N. č. 96
 - advokáta - N. č. 96
- odpovědnost - N. č. 67, 77, 84, 95, 108, usn. č. 5
 - objektivní - N. č. 95
 - státu - N. č. 67, 77, 108
 - za škodu - N. č. 77, 108
 - způsobenou nezákonným rozhodnutím - N. č. 77
 - za škodu - N. č. 67, 84, usn. č. 5
 - viz (též) „škoda / odpovědnost za škodu“
 - důkazní břemeno - N. č. 84
 - na zdraví - N. č. 84
- odůvodnění
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „rozhodnutí / odůvodnění“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
- odvolání
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odvolání“
 - viz (též) „rozhodnutí / o odvolání“
- ochrana
 - osobnosti - N. č. 110, usn. č. 2
 - soukromí - N. č. 64
 - vlastnického práva - N. č. 76, 78, 97, 98
- ochranné léčení - N. č. 99

VĚCNÝ REJSTRÍK

- opravný prostředek – N. č. 69, 81, 89, 100, 106
 - mimořádný – N. č. 81, 89, 100, 106
 - lhůta k podání – N. č. 106
 - poučení o opravném prostředku – N. č. 81
 - řádný – N. č. 69
 - v trestním právu – N. č. 106
- orgán veřejné moci – N. č. 94
 - zásah orgánu veřejné moci – N. č. 94
- osoba
 - právnická – N. č. 94
 - jako subjekt ochrany základních práv – N. č. 94
- osobní svoboda – N. č. 82, 99
 - zbavení osobní svobody – N. č. 99
- osvojení – N. č. 81

- plat – N. č. 64
- podjatost – usn. č. 7
 - soudce – usn. č. 7
- podstatná změna poměrů – N. č. 90
- pojištění – N. č. 116
 - odpovědnosti z provozu vozidla – N. č. 116
- poplatky – N. č. 72
 - soudní – N. č. 72
- postížená osoba – N. č. 84, 93
- poškozený – N. č. 87, 88, 109, 116
 - poškozený v trestním řízení – N. č. 87, 88, 109
- poučovací povinnost soudu – N. č. 81
 - poučení o opravném prostředku – N. č. 81
 - poučení o možnosti podat dovolání – N. č. 81
- pozemek – N. č. 101, 112
 - náhradní – N. č. 112
- pozemkový úřad – N. č. 98
- pozemní komunikace – N. č. 95, 107
- pracovní poměr – N. č. 79
 - výpověď – N. č. 79
- pravidla silničního provozu – N. č. 95
- právní jistota – N. č. 72
- právní norma – N. č. 116
 - kogentní – N. č. 116
- právní styk s cizinou – N. č. 92
- právní úkon – N. č. 102
 - neplatnost – N. č. 102

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- výklad - N. č. 102
- právnícká osoba - N. č. 94
 - jako subjekt ochrany základních práv - N. č. 94
- právo na informace - N. č. 64
- právo na obhajobu - N. č. 113, usn. č. 3
- právo na ochranu osobnosti - N. č. 110
 - neoprávněný zásah do práva - N. č. 110
- právo na ochranu soukromí - N. č. 64
- právo na ochranu zdraví - N. č. 74
- právo na osobní svobodu - N. č. 82, 99, 113
- právo na podnikání - N. č. 74
- právo na přístup k soudu - N. č. 81, 89, 94, 118
- právo na respektování soukromého a rodinného života - N. č. 85, 94, 114
- právo na rodinný život - N. č. 114
- právo na soudní ochranu - N. č. 68, 69, 76, 89, 98, 102, 113
- právo na spravedlivý proces - N. č. 90
- právo na svobodnou volbu povolání - N. č. 76
- právo na svobodu projevu - N. č. 110
- právo na zákonného soudce - N. č. 100
- právo odepřít výpověď - N. č. 95
- právo vyjádřit se k věci - N. č. 73, 101, 114
- pravomoc - N. č. 113
 - soudu - N. č. 113
- presumpce
 - nevinny - N. č. 68, 85, 95, usn. č. 2
- prezident republiky - N. č. 113, usn. č. 2
 - pravomoc - N. č. 113
- procesní ekonomie - N. č. 101
- procesní postup - N. č. 101, usn. č. 7
- promlčení - N. č. 67
- protiprávní zvýhodnění - N. č. 86
- průtahy v řízení - N. č. 87, 88, 109
 - soudním - N. č. 87, 88, 109
 - nepřiměřená délka řízení - N. č. 87, 88, 109
 - trestním - N. č. 87, 88, 109
- přechin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání - N. č. 75, 83, 107
 - nebezpečného pronásledování - N. č. 118
 - ohrožení pod vlivem návykové látky - N. č. 75, 83
 - šíření toxikomanie - N. č. 97

VĚCNÝ REJSTRÍK

- těžkého ublížení na zdraví z nedbalosti - N. č. 111
- usmrcení z nedbalosti - N. č. 75
- jiné aspekty
 - spolupachatelství - N. č. 97
 - zavinění - N. č. 111
 - z nedbalosti - N. č. 111
- předběžná otázka - N. č. 108
 - Soudnímu dvoru Evropské unie - N. č. 108
- předběžné opatření
 - viz (též) „občanské soudní řízení / předběžné opatření“
- přestupek - N. č. 95, usn. č. 7
 - dopravní - N. č. 95, usn. č. 7
- rehabilitace - N. č. 86
- restituce - N. č. 78, 86, 98, 112
 - církevního majetku - N. č. 78, 98
 - pozemku - N. č. 112
 - vydání jiného pozemku - N. č. 112
 - protiprávní zvýhodnění osoby nabyvatele - N. č. 86
 - tzv. restituční tečka - N. č. 112
 - zvolení správného postupu - N. č. 78
- restituční nárok - N. č. 98
- rodiče - N. č. 73, 76, 77, 85, 90, 93, 104, 114
 - práva - N. č. 90
- rodina - N. č. 85, 114
 - právo na respektování rodinného života - N. č. 114
- rovnost - N. č. 66, 69, 84, 105
 - účastníků řízení - N. č. 66, 69, 84, 105
 - zbraní - N. č. 84
- rozhodnutí - N. č. 69, 91, 103, 114, 117
 - viz (též) „občanské soudní řízení / odůvodnění rozhodnutí“
 - viz (též) „trestní řízení / rozhodnutí / odůvodnění rozhodnutí“
 - nepřezkoumatelnost - N. č. 117
 - o odvolání - N. č. 69
 - odůvodnění - N. č. 91, 103, 114, 117
 - překvapivé - N. č. 103
- řízení - usn. č. 4
 - územní - usn. č. 4
- smír - N. č. 72

VĚCNÝ REJSTŘÍK

smlouva

- darovací - N. č. 96
- kupní - N. č. 98
 - neplatnost - N. č. 98
- nájemní - N. č. 102
 - neplatnost - N. č. 102
 - platnost ustanovení ohledně výše nájmu - N. č. 102
- neplatnost - N. č. 98, 102
 - absolutní - N. č. 98
- o půjčce - N. č. 96

sociálně-právní ochrana dětí - N. č. 114

soudce - N. č. 100, usn. č. 7

- nestrannost - usn. č. 7
- podjatost - usn. č. 7
- právo na zákonného soudce - N. č. 100

soudní exekutor - N. č. 65

soudní řízení správní - N. č. 64, 66, 74, 105, usn. č. 4, 6, 7

soudy - N. č. 78, 79, 81, 87, 88, 97, 100, 109, 113, 115, 117

- Nejvyšší soud - N. č. 87, 88, 100, 109
- poučovací povinnost - N. č. 81
 - poučení o opravném prostředku - N. č. 81
 - poučení o možnosti podat dovolání - N. č. 81
- právo na zákonného soudce - N. č. 100
- pravomoc - N. č. 113
- průtahy v řízení - N. č. 87, 88, 109
 - nepřiměřená délka řízení - N. č. 87, 88, 109
 - trestním - N. č. 87, 88, 109
- přepjatý formalismus - N. č. 97, 109, 115
- vázanost rozhodnutím Ústavního soudu - N. č. 78, 79, 117

spolek - usn. č. 4

spolupachatelství - usn. č. 3

správní delikt - N. č. 95

správní řízení - N. č. 66, 77, 105, usn. č. 4

- zastavení - N. č. 77

správní soudnictví - N. č. 64, 66, 74, 105, usn. č. 4, 6, 7

- dokazování - usn. č. 6
- kasační stížnost - N. č. 64

správní žaloba - viz „žaloba / ve správním soudnictví“

státní zástupce - N. č. 66, 105, usn. č. 6

- nejvyšší - N. č. 66, 105, usn. č. 6
- oprávnění - N. č. 66, 105

stavební řízení - usn. č. 4

VĚCNÝ REJSTŘÍK

svévole – N. č. 90

svoboda

- osobní – N. č. 82, 99
- projevu – N. č. 110

škoda – N. č. 67, 77, 80, 84, 93, 108

- náhrada škody – N. č. 67, 77, 93, 108
 - za nemajetkovou újmu – N. č. 67, 77
 - za nezákonné rozhodnutí – N. č. 77
 - způsobené nesprávným úředním postupem – N. č. 67
- odpovědnost za škodu – N. č. 84

školy – N. č. 64, 73

trest

- druhy trestů

- obecně prospěšných prací – N. č. 83
- odnětí svobody – N. č. 75, 83, 92, 113
 - podmíněně odložení – N. č. 83
 - výkon – N. č. 83
- přiměřenost – N. č. 75
- výkon trestu odnětí svobody – N. č. 92, 113
- výzva k nastoupení trestu odnětí svobody – N. č. 113
- zákazu činnosti – N. č. 75, 107, usn. č. 3

trestní represe – N. č. 107

trestní řízení – N. č. 68, 75, 82, 85, 87, 88, 97, 99, 106, 107, 109, 111, 118, usn. č. 3

- adhezní řízení – N. č. 87, 88, 109
- dokazování – N. č. 68, 111
 - hodnocení důkazů – N. č. 68
 - rekognice – N. č. 68
 - soulad skutkových zjištění a z nich soudy vyvozených právních závěrů – N. č. 68
 - znaleckým posudkem – N. č. 111
- doručování – N. č. 106, 118
- dovolání – N. č. 75, 118
 - dovolací důvody – N. č. 75
 - lhůta k podání – N. č. 118
- obnova řízení – N. č. 106
- poškozený – N. č. 87, 88, 109
- rekognice – N. č. 68
- rozhodnutí – N. č. 85, 97, 111
 - odůvodnění rozhodnutí – N. č. 85, 97, 111

VĚCNÝ REJSTŘÍK

- o vazbě - N. č. 85
- stížnost - N. č. 106
- usnesení - N. č. 106
 - oznamování - N. č. 106
- trestní stíhání - N. č. 92
 - vydání do ciziny - N. č. 92
 - k výkonu trestu - N. č. 92
- trestný čin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - loupeže - N. č. 68
 - podvodu - usn. č. 3
 - pohlavního zneužívání - N. č. 99
 - zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby - N. č. 80
 - jiné aspekty
 - pokus trestného činu - usn. č. 3
 - příčinná souvislost - N. č. 75
 - spolupachatelství - usn. č. 3
 - stupeň nebezpečnosti pro společnost - N. č. 107
- účastník řízení - N. č. 66, 69, 84, 105
 - rovnost - N. č. 66, 69, 84, 105
- ukládání povinností toliko na základě zákona a v jeho mezích - N. č. 95
- Úřad pro ochranu hospodářské soutěže - N. č. 94
- usnesení - N. č. 103
- Ústavní soud - N. č. 78, 79, 93, 95, 96, 112, 114, 117
 - náklady řízení - N. č. 96, 114
 - vyslovení protiústavnosti zákona - N. č. 95
 - závaznost nálezů Ústavního soudu - N. č. 78, 93, 117
 - závaznost rozhodnutí Ústavního soudu - N. č. 79
 - zrušení zákona - N. č. 95, 112
- ústavní stížnost - N. č. 81, usn. č. 2, 3, 4, 5, 6, 7
 - neopodstatněnost - usn. č. 3, 4, 5, 6, 7
 - nepřipustnost - usn. č. 2
 - odmítnutí ústavní stížnosti - usn. č. 2, 3, 4, 5, 6, 7
 - subsidiarita - N. č. 81, usn. č. 2
- ústavní výchova - N. č. 114
- úvaha soudu - N. č. 101
- vazba - N. č. 82, 85
 - prodloužení - N. č. 82
 - přezkoumávání zákonnosti dalšího trvání vazby - N. č. 82
- veřejná funkce - N. č. 110

VĚCNÝ REJSTRÍK

- veřejný zájem – N. č. 66, 105, 110
- vlastnické právo – N. č. 72, 76, 78, 95, 97, 98
 - ochrana – N. č. 76, 78, 97, 98
 - právo vlastnit majetek – N. č. 72
- vůle – N. č. 102
 - autonomie – N. č. 102
- výchova – N. č. 114
 - ústavní – N. č. 114
- výklad (interpretace) – N. č. 102
- výkon rozhodnutí – N. č. 65, 91, 103
 - náklady – N. č. 91, 103
 - výše – N. č. 103
 - zastavení – N. č. 91
- výpověď – N. č. 79
 - z pracovního poměru – N. č. 79
- výživné – N. č. 76, 104
 - vyživovací povinnost – N. č. 76, 104
 - rodičů k dětem – N. č. 76, 104
 - změna – N. č. 76

- zabrání náhradní hodnoty – N. č. 97
- zabrání věci – N. č. 97
- zadostiučinění – N. č. 67, 87, 88, 100, 109, 110
- zákonný soudce – N. č. 100
- zaměstnanec – N. č. 64, 79, usn. č. 5
- zásada (princip)
 - nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci – N. č. 100
 - právní jistoty – N. č. 72
 - rovnosti účastníků řízení – N. č. 69
 - subsidiarity trestního stíhání – N. č. 107
 - volného hodnocení důkazů – usn. č. 6
- zásah orgánu veřejné moci – N. č. 94
- zastavení řízení – N. č. 115, 116, usn. č. 7
- zastoupení – N. č. 70, 71, 79
 - advokátem – N. č. 70, 71, 79
- závazek solidární – N. č. 80
- zdravotní péče – N. č. 74, 84, 93
- zdravotní pojištění – N. č. 74
- zločin
 - jednotlivé skutkové podstaty
 - loupeže – N. č. 68
 - podvodu – usn. č. 3

VĚCNÝ REJSTRÍK

- jiné aspekty
 - spolupachatelství – usn. č. 3
- znalecký posudek – N. č. 111, usn. č. 6
- zpětvzetí návrhu – N. č. 115, 116

- žaloba – N. č. 64, 66, 94, 105, 115
 - ve správním soudnictví – N. č. 64, 66, 94, 105
 - lhůta k podání – N. č. 94
 - opožděnost – N. č. 94
 - počátek běhu lhůty pro podání – N. č. 94
 - rozšíření – N. č. 66
 - zpětvzetí – N. č. 115
- životní prostředí – usn. č. 4

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

POZNÁMKY

ISBN 978-80-7400-771-2

9 788074 007712

